11730
.14.

F.
Mat.
Ant.
Manc.
& M.
Tab. Uict
in
M.T.C.
Rh.

BIBLIOTECA
DE LA
Universidad de Salamanca.
Est. 31. Caj. 2. Núm. 8.

1ª
11730

Num. 31. cap. 2. num. ~~IV~~ 8

b15897850

CVM PRIVILEGIO

M.T.C.Rhetoricorum

Libri.Recenter castigati.

cum expositoribus

Francisco Maturantio.

Antonio Mancinello.

M.Fabio Victorino.

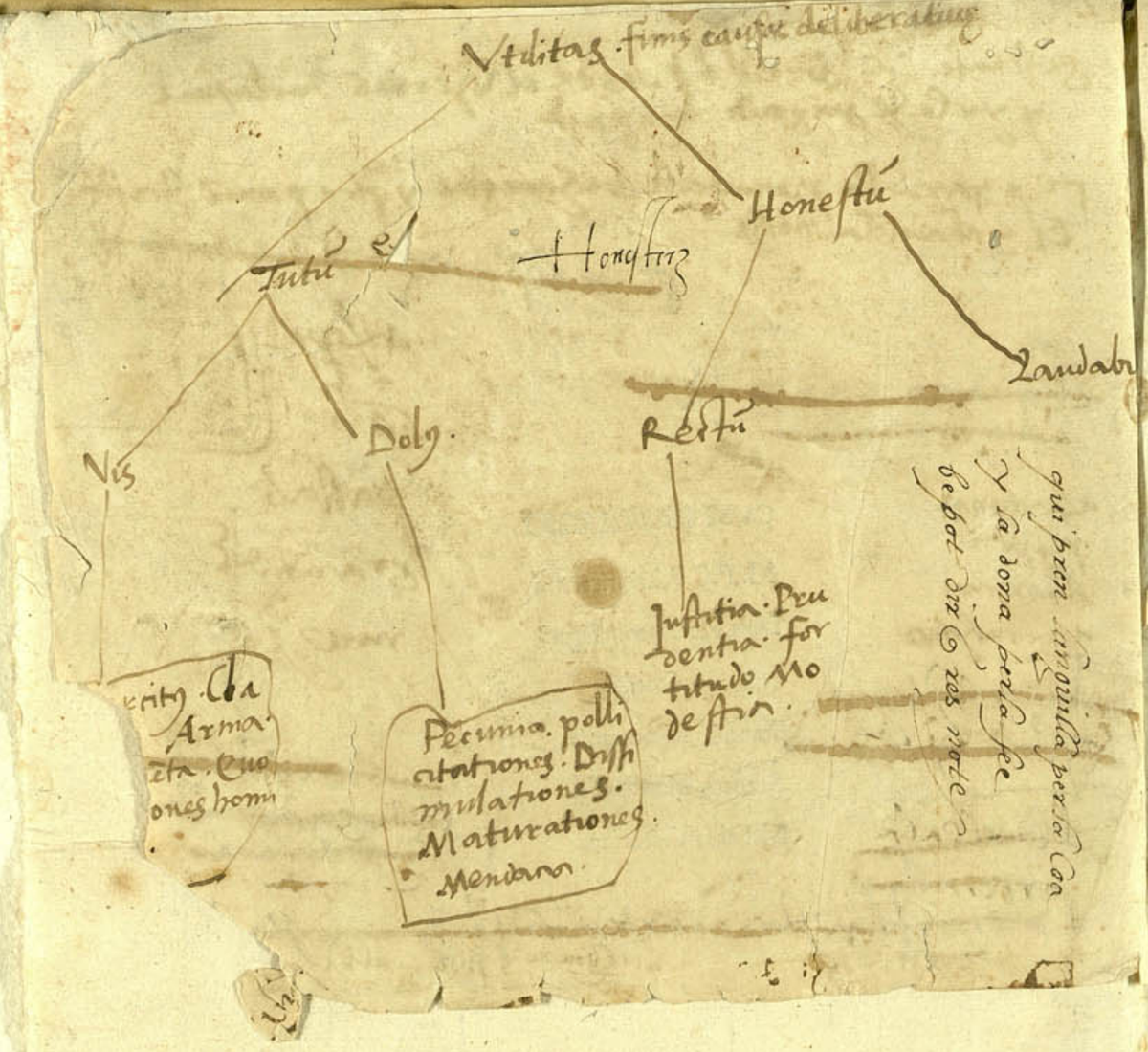

¶ Franciscus Maturantius Perusinus Antonio Moretto Brixiensi. S.d.

IN æquo beatitudinis gradu in quadã ad tacitum epistolã eos locat Cæcilius: quibus deorum munere datum est: aut facere scribenda: aut scribere legenda. Crispus uero ait: Et qui fecere: & q facta aliorũ scripsere: multi laudantur. Recte sane: & uere uterq; : nam & qui facit: seu ad modũ gloriæ consequitur fructum: nisi aliquẽ nanciscatur scriptorẽ: a quo res a se gestæ ad posteros transmittantur: Et frustra sit ingenium: ac facundia necesse est: nisi adsit materia: in q̃ uersentur: & uires suas promãt: Ego uero in pari meritorũ & laudis fastigio libens illos locauerim: qui & locupleterant latinã linguã aliquid edendo: quod sit studiosis ad frugẽ: & quæ cõdita & elaborata ab aliis sunt: sedulo pquirunt: latere diutius nõ sinunt: Sed ueluti e quodã deprompta thesauro: in lucem pferunt: ac ut esse usui omnibus possint. puritli sua efficiunt: Cumq; scribere ipsis cõcessum non sit: aliorũ scripta sedulo fouent: publicãt: illustrant. Quo laudis genere nequaquã paruo: aut contemnẽdo si quis ornari dignus est: post admirabile: & prorsus diuinum libros imprimendi inuentũ: per quod latina lingua: quæ prope interierat: sic resurgere: & iam instaurari cepit: ut spes sit ppemodũ firma: antiquum exaliqua pte splendorem & decus propediem receptura. Tu mi Antoni Morette omniũ modo nõ inuideant consensu dignissimus iudicaris: Qui quicqd rei litterariæ pro tuo exactissimo iudicio fore arbitraris adiumẽto: diligenter: uel anxie potius inuestigas: & uel ab inuitis dominis extorques: tradis impressoribus: & ut q̃ oprime ac emendatissime imprimantur: operam das: Non minus pro tam ardẽti in latinam linguã studio: & in litteras ac doctos omnes obseruantia: habiturus apud posteros nominis: quam aur Triphon ille bibliopola: cuius quotidiano conuitio coactum se faterur Fabius: ut iãpridem scripras oratorias æderet institutiones: aut Sosii: Quorum pumice nitidus horatianus liber spectari: & prostare in publico properat: consecuti sunt: Ego tamen debeam ne tibi quod nostras in rhetoricos ad Herennium dare impressoribus enarratiunculas: & uoluisti: & properasti: nõ satis scio: Quippe qui uereor ne dũ cõsulere fortasse famæ credis: maliuolorũ & inuidorũ lacerandũ ineptis potius obicias oculis. Qui ut fuci cœlesti liquore congesta ab apibus mella: ignaui ipsi absumũt: sic nihil prorsus ædẽres: alienos inuadunt labores: Et quantum in ipsis est: conantur atterere. Quos tamen homines cõtemnemus & nostra carperetion molestе feremus: si modo pungere se: sed minime penetrare intellexerint. Vale.

¶ Franciscus Maturantius Antonio Morerro salutem.

MIsi ad te epistolam: quam addas enarrationibus illis nostri in rhetoricos ad Herennium. Ad te scribimus: & si non quantum mereris: certe quantum possumus: laudamus. Quãdo acceperis: pergratum erit si admonebis: & simul uitruuium tuum iamdiu per tot uiros clarissimos recognitum: ad nos transmittas uelim. Vale: & rescribe Vicentiæ Tertio kalendas septembres.

¶ ANTO. Mancinellus Generosissimo Adolescenti Hieronymo Omphredi Iustiniano: Patritio Veneto: Prothonotario apostolico: Archidiacono Concordiensi.

¶ Rhetoricen ad herennium esse Ciceronis.

AQuo uerba in ordinẽ primũ redacta: Vbi nã primus orator Vbiue monumentis & litteris primũ cõmissa oratio: Quis orationẽ primus omniũ scripsit: Quis oratoriæ cãpos primus aperuit: & plura huiusmodi scriberẽ hoc loco Hieronyme benignissime: nisi tam pridẽ in scribendi orandiq; Modo satis ut nosti aperuissẽ. Itaq; illis omissis ostendã rhetoricen ad herẽniũ. M. Tulii Ciceronis nõ alterius (ut quidẽ uulgo cõrẽdũt) esse. Id ãt ipsius Tulii uerbis patebit argumẽto firmissimo: Scri. n. prio ad herẽniũ li. ubi de uerisimili narratiõe meminit: hmõi uerba. Adhuc q̃ dicta sunt arbitror mihi constare cũ cæteris artis scriptoribus: nisi qa de insinuationibus nos noua excogitauimus: q̃ ea soli nos pter cæteros i Tria tpa diuisimus: ut plane certã uiã & pspicuam rationẽ exordiorũ haberemus. hæc ille. In rhetoricis itẽ de inuentione: unde hæc ad herenniũ (ut patet) maxima ex pte ferme excerpta est: insinuatio in tria quoq; tpa diuisa est. Scribit. n. in illis ita. Nũc insinuationes quẽadmodũ tractari cõueniat deinceps dicendũ uidetur. Insinuatione igit utendũ est: quũ admirabilegenus causæ est: hoc est ut ante diximus quũ animus auditoris infensus est. Id aũt tribus ex causis maxime fit: si aut inest in ipsa causa quædã turpitudo. Aut si ab his q̃ ante dixerunt iã quiddã auditori persuasum uideturaut si eo tpe locus dicẽdi datur: quũ iã illi: quos audire oportet: defessi sunt audiendo &c. Audebũt ne iã amplius Ciceronis esse rhetoricẽ ad herenniũ negare? Præterea in opere ipso ad herenniũ inquit: Deinceps de insinuatione aperiendũ est. In rhetoricis uero de inuentione idẽ fere. sic. n. ait: Nunc insinuationes quẽadmodũ tractari cõueniat deinceps dicendũ uidet. Ciceronis ergo rhetoricẽ ad herenniũ esse: Quis dubitãt? De. C. aũt herẽnio Salu. ẽt meminit: Aulus Gelius. n. li. ix. c. xx. ita scribit. Salu. quoq; pprietatũ in uerbis retinentissimus cõsuetudini cõcessit: & priuilegiũ quod de Cn. Pompei reditu ferebat legẽ appellauit. Verba ex secũda eius historia hæc sunt: Nã Scyllã cõsulẽ de reditu eius legẽ ferentẽ ex cõposito Tribunus plæbis. C. herẽnius phibuerat, hæc ille. Quod itẽ argumentũ est Ciceronis esse rhetoricẽ ipsam ad herenniũ: Cũ eodẽ fue-

rint tēpore Herēniorūq; domus amicissima Ciceroni:Nā in oratione pro.M.Cælio ita scribit Animaduerti .n.iudices audiri a uobis meū familiarē.L.herenniū perattente:&c.Est & aliud argumentū:quū ait.Et si negociis familiaribus impediti uix satis ocium studio suppeditare possumus: & id ipsum quod datur ocii libentius in philosophia consumere consueuimus:&c.Solet.n.M.Tullius Cicero sæpe idē fere suis libris inserere: Vnde in ꝓlogo tus.questionū ait idē pene:nā ita incipit.Cū defensionū laboribus senatoriisq; muneribus aut oīno aut magna ex aliqua parte eēm alqn liberatus.retuli me:Brute te hortante maxime ad ea studia:quæ retēta animo:remissa temporibus:longo interuallo intermissa reuocaui.Et paulo inferius: philosophia latuit usq; ad hanc ætatē:nec ullū habuit lumen litterarū latinarū & excitanda nobis est: ut si occupati profuimus aliqd ciuibus nostris prosimus ēt si possumus ociosi.&c.libro itē quarto ad Lentulū in epi.ad Seruiū Sulpitium sic. Non amicorū negociis:non reip.procuratione impediebātur cogitationes meæ. In septima quoq; philippica ita:Omne.n.curriculū industriæ nostræ in foro in curia in amicorū periculis ꝓpulsandis elaboratū est. Patet ne iā rhetoricē ad herenniū Ciceronis esse:ita quidē.taceo aūt Priscianū & eo antiquiorē hiero.sanctū :plu/resq; alios:q sæpius Ciceronē ad herenniū citant.taceo itē illud qđ ipsemet Cicero ad herenniū lib.i.a seip/so exemplū ducens sic ait: Paterfamilias quū filiū hæredē testamento faceret:uasa argētea uxori legauit.hoc mō.tullius hæres meus terentiæ uxori meæ triginta pōdo uasorū argēteorq; dato quæ uolet.post mortē eius uasa preciosa & celata magnifice illa petit:tullius se quæ ipse uolet in triginta pōdo ei debere dicit. Cōstitutio ex ambiguo.&c.itaq; non ne & hoc firmissimū est argumentū:& illi primo cōueniens.Si.n. alius a Cicerone rhetoricen ad herenniū scripsisset:Nunq̄ profecto nec tulii nec terentiæ meminisset: Cū uti ostēdimus de Insinuatione dixerit illa adhuc quæ dicta sunt arbitror mihi cōstare cū cæteris artis scriptoribus:nisi qa de in=sinuationibus nos noua excogitauimus.&c.Quæ quidē Cice.prius scripserat.Nō meminisset inquā .Nec tullii nec terentiæ:ne furtū illud potissimū depræhenderetur: quū sibi Ccēronis inuenta de insinuatione assumpsisset:ut plurima ex illo eodē opere. Quod ut mihi credatur Agendū q̄so HIEronime generosissime passim præcepta illa de inuentione cum præceptis ad herenniū conferas: Videbis.n.sæpissime eadem uerba in eisdē clausulis posita:præceptaq; eadē.Quæ quidem si cū nostris uigilis sæpe relegeris IVStiniane mi humāissime: Quā tibi natura tribuit eloquētiam splendidiorē locupletioremq; reddes facilime. Est.n.in te acumen inge/nii perspicax:Est ille memoriæ duplex effectus:facile nāq; percipis:fideliter contines :quæcunq; semel acceperis.Est inde rerum multarum cognitio. Accedit natura decoris munus: Accedunt mores q̄optimi . Quis enī te probitate gratia continentia modestia pietate religione inter æquæuos præstantior? fœlices igitur tali fi/lio parentes:fœlices amici:fœlix & patria.Quod autem cōmentariolus iste ad primi dūtaxat uoluminis calcē peruenerit:nulla est alia causa : nisi quia dum opus id romæ publice profitebar ante diem reliqui prouinciam Venetias petiturus:Nec ulterius addere licuit.Quantos.n.labores(ut prima saltem cōmentariorum meo=rum in Iuuenalem:& Horatium Flaccum.editio emendatior uagaretur)sum passus :& in aliis item opusculis te fugit minime.Scio autem uoluminum quattuor primum esse difficilimum:quo circa maiori cura maioriq; studio opus fuit:In reliquis ubi occasio dabit aliquid operæ nostræ adiicietur. Addo ulterius anteq̄ istæc collegissem uidisse me cōmentarios quosdam sine certo auctoris nomine: quibus cum multa meo marte tum no/ua tum necessaria adiici posse uiderem:eo libentius in romano gymnasio rhetoricen ad herennium profite/=bar.Hinc quæcunq; eo tempore legenti mihi oblata sunt & in libello notata:Nūc impressoribus trado:Sæpe enim Vir egregius Antonius Moretus brixiensis peritus quidem & cui studiosi omnes ob eius in imprimen/=dis libris curam & studium debent illa & si minime ad operis finem peruenerant a me petiit : itaque & amico & occasioni satisfacere uolui:Nam propediem Venetiis soluam patriam coniugem filios reuisurus iam triennium absens.tibi autem commentariolum istum HIERonyme gratiosissime dedico tuo erga me animo:meaque in te beniuolentia motus . Vale & Salue. Mancinellumque tuū ut facis Ama. Datum Venetiis Octauo Idus nouembres.M.cccc.xciii.

¶Tituli uoluminis primi Rhetorices nouæ ad Herennium.

De oratoris officio.Tit.i.
De tribus causarum generibus.ii.
De quinq; rebus:seu officiis oratoriis.iii.
De sex partibus inuentionis.iiii.
De quattuor causarum generibus.v.
De exordio.vi.
De exordio secundum causæ genus & qualitatem.vii.
De docilitate:& Attentione.viii.
De beniuolentia a nostra persona.ix.
De beni.ab aduersariorum persona.x.
De beniuo.ab auditorum persona.xi.
De beniuolentia a rebus ipsis.xii.
De insinuatione.xiii.
De insinuatione si persuasus auditor fuerit.xiiii.
De insinuatione si defessus est iudex audiēdo.xv.
De insinuatione & principii differentia.xvi.
De principio exordiendæ causæ.xvii.
De uitioso exordio.xviii.
De tribus narrationum generibus.xix.
De secundo genere narrationum.xx.
De tertio narrationum genere.xxi.
De breui narratione.xxii.
De dilucida narratione.xxiii.
De uerisimili narratione.xxiiii.
De causarum diuisione.xxv.
De confirmatione:& confutatione.xxvi.
De constitutione.xxvii
De iuridiciali.xxviii.

Hoc opus ee Cornificy non Ciceronis ex multis quintiliani locis deprehendi potest. Item ex Julio Rufiniano in libello de figuris quem lege char. 63.

¶FRANCISCI MATVRANTII PERVSINI VIRI ERVDITISSIMI IN.M.TV.CICERONIS RHETORICORVM LIBROS INTERPRETATIO.

ET si negociis familiaribus. Titulus est. M. Tulii Ciceronis ad Herennium de arte rhetorica Liber primus. Quattuor uero omnino sunt. Herennium ex cognatione sua in peroratione huius operis fuisse tradit Cicero his uerbis:Nam & simul libenter exercebamur propter amicitiam:cuius initi/um cognatio facit. Multi nouam hos libros uocant rhetoricam illos in quibus de sola inuentione

M.T.CICERONIS ORATORIS clarissimi Rhetorices nouæ liber prim9 icipit

ETSI NEGOCIIS familiarib9 impediti uix satis ocium studio sup/peditarē possimus: & id ipsum quod dat ocii: libētius in philosophia cōsumere consueuimus:

præcepit:quos ipse non probauit:nam sibi adolescēti dicit excidisse:ueterem appellant. Veterem autē uel nouā rhetoricam nominari quos dixi libros apđ aliquem ueterem auctorem non comperio. Heren/nii hortatu hunc se dicit laborem quamuis impedi/tum agendis amicorū causis suscepisse,ne aut ea nolle uideretur quæ herennius uellet :aut laborem subterfugere putaretur quorum utrunq; Ciceroni tur/pe erat. Exordii proprietates ferme omnes hēt hæc præfatio:Docilem reddit auditorem. Beniuolū.at/tentum. Docilitatem prius comparat :cum quibus de rebus dicturus sit. Exponit. Vt Virgilius: Arma uirumq; cano. Beniuolentiam colligit :cum suum sine arrogantia officium laudat : & qualis in amicum sic ostendit:cuius uoluntati: q̄uis maioribus negociis occupatus;morem gerere non recusat. Attentū facit: quum multum in se utilitas habere artē dicit. Rursus beniuolum reddit græcorum scriptorum arguens arrogantiam:qui ut difficilem artem eē ostenderent:ea quæ minime utilia erant tradiderunt. Se autem utilia tantum;& pene necessaria scripturum pollicetur. Familiaribus.non domus aut familiæ:cuius tantus uir & senator ministros & procuratores habe/bat:sed familiarium hoc est amicorum:pro quibus partim in foro:partim in senatu & apud populum dicebat. Manifestumq; est:in amicis defendendis semper ferme occupatum fuisse Ciceronem:Nam ipse in oratione ꝓ lege Manilia sic ait:omne meum tempus:amicorum temporibus transmittendū putaui.& in epistola ad Qu. fratrem:& nulla est pene dies:quo non dicam pro reo. Negociis:laboriosis occupationibus. Suppeditare:impartiri.Subministrare abunde præbere:ut sub pedibus:sicut in prouerbio est:etiam sit. Studio:litterarum. Id ipsum:emphasis est:modicum scilicet. Libentius in philosophia. Argumentum intendit:parꝫ datur ocii & id parum quod datur:libentius in philosophia:q̄ dicendi arte consumere ponere:& locare solemus. Triplex est philosophia sic a platōe diuisa. Moralis:Naturalis:Ratiocinalis. Moralis in tres scinditur partes:Monosti/cam quæ posita in contemplatione est:œconomicam:& politicam. Ratiocinalis Logicam continet:& rhetoricam:Cum enim duo genera orationis sint concisa:& perpetua:concisa dialetica:perpetua rhetorica assignatur.& Zeno eleates quid interesset inter rhetoricam & dialecticam interrogatus:clausam prius compressis digitis dialecticam indicans:deinde diductam & apertam rhetoricam significans:manum porrexit. Sed hic illđ occurrit. Si libentius in philosophia qua in rhetorica ocium consumere Cicero consueuit:ergo rhetorica quā partem ratiocinalis diximus;philosophia non est.facile soluitur questio. Nam moralem per excellentiam dicimus intelligi:quæ bonum reddit uirum:cum doctum tantum naturalis & ratiocinalis efficiat : cæterum rhe/toricam philosophiam esse aperte in paradoxis Cicero indicat dicens . Quia nos ea philosophia plus utimur quæ peperit dicendi copia.

Docilis auditor
Beniuolus
Attentus
Suppeditare
Philosophia Triplex
Beniuolētia a ꝓpria persona

¶ANTONII MANCINELLI Commentariolus in Rhetoricen ad herennium. Ad Hieronymū Omphredi Iustinianum Patritium Venetum. Prothonotarium Apostolicum. Archidiaconum Cōcordiensem.

ET si negociis familiaribus impediti:primū beniuolentiam captat a persona sua:ostendit enim qualis fuerit in amicos:Quum dicit se negociis familiaribus impeditum fuisse: Quā etiam ꝓfert quæ incōmoda quæq; difficultates circa studiū suum essent. Nam uix satis ocium illi suppeditare poterat. Demum instantibus quoq; difficultatibus amico obsequi uelle ostēdit. Captat beniuolentiam ab auditoris persona:quum dicit illum non fine causa Rhetoricē cognoscere uoluisse. Inde ab rebus ipsis.laudando.n.extollit illas:nā inquit in se non parum fructus habere dicēdi copiam cōmoditatemq; orationis. Docilem postea reddit auditorē ibi. Quas ob res:ostendit quippe se necessaria tantum copiæ dicendi scripturum:postremo attentum facit ibi. Nūc ne nimium longa sumatur oratio. Pollicetur namq; iamiam de re ipsa dicere. Etsi coniunctio est aduersatiua:est autem aduersatiua:quæ aduersum conuenienti significat:unde se impeditum ostendit negociis familiaribus

Beniuolentia ab auditoris persona
beniuolentia a rebus ipsis
Docilis auditor
Attentus

ita:ut studio uacare uix possit. Etsi negociis ordo est:O Cai herenni uoluntas tua cōmouit nos ut de ratione dicendi conscriberemus ne aut tua causa noluisse:aut fugisse nos laborem putares. Etsi negociis familiaribus impediti &c. Quoties.n.insunt:Quamuis licet & si Quāquā similiaq;& Tamen. Nimirum a uerbo cui ad/hærebat tamē ipso tñ excusso incipiēda est construi oratio. quod icirco in ligatura & quasi iunctura oratiōis insertum est:quia oratio unde non debuerat incæperat. Quod si principali uerbo cœpisset:superuacuum fu/isset inserere tamen. Tunc igitur quum recte inchoatur illam dictionem ut superfluam quasi functam officio suo debemus abiicere. Negociis familiaribus. Actionibus causarum & defensionibus amicorum. Ait.n.lib. iiii.epistola ad Seruium sulpitium. Non amicorum negociis. Non reip. procuratione impediebantur cogita/tiones meæ. Et philippica septima inquit. Oē enim curriculum industriæ nostræ in foro in curia in amicorum periculis propulsandis elaboratum est. In fine etiam libri primi ad herennium illa scribit. Etsi quo tardius hæc q̄ studes absoluentur:cum rerum magnitudini:tum nostris quoq; occupationibus assignare debebis. Negociis:negocium dictum q; non sit ocium ut scribit festus Vt uero fabius li.iii.ait.sic finit Apollodorus Nego/cium est congregatio personarum locorum temporum causarum factorum instrumentorum sermonū scri/ptorū & non scriptorum. Familiaribus:familiares ex eadem familia dicebanẗ olim ut scribit festus. Amicus autē familiaris & necessarius quo pacto differāt. M.Cice.ī orone p rege deiotaro pādit his uerbis. Laboro eq/dē regis deiotari cā:quo cū mihi amicitia populi Ro.cōciliauit hospitium:uolūtas utriusq; coniūxit. Familiaritatē cōsuetudo attulit. summā uero necessitudinē magna eius officia ī me & ī exercitum meū effecerūt &c.

Negociū

Ociū q occasionē & tēporis oportunitatē:Vacationēq; a labore. Cicero aūt li.v.tusc.ait:Quid est.n.dulcius ocio litterario ubi p labore studii ociū accepit:qa is qui stadiis opam dant necesse ē ut nō negociosi sint. Studio. Studiū ē animi ad aliqd agendū ptinacia:Vel studiū ē animi cōsensus ad aliqd utrunq; Victorinus scri/bit li.i.rh. Vbi ēt Cicero inqt Studiū ē animi assidua & uehemēs ad aliquā rē applicata cū uoluntate occupatio:ut philosophiæ poetriæ geometriæ lrarum. Suppeditare.subministrare. Possumus:possumus psentis Indicatiui uoce in antiqs legiẗ:& ita legendū est. Nā & si Et quāq̄ indicatiuū semp asciscūt:in principio.s.ofonū epistolarū librorū:Quāuis & licet in hoc loco raro:in cæteris omnia ī differēter. In philosophia:Moralem ītelligit:quæ oratori ualde est necessaria:itaq; nisi eā tenuerat nihil in quo magnus eē possit habebit. fabius itē li.ii.ait q; Rhetorice locū in ethice negocialē assignant.i.pragmaticō. Et Cicero li.i. tusc. phiam studium sapientiæ interpretatur. Et li.v.eiusdē operis philosophos sapiæ studiosos appellat. Vbi ēt de philosophia sic ait: O uitæ philosophia dux. O uirtutis īdagatrix expultrixq; uitiorū:Quid nō modo nos:sed oino uita hoium sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti. Tu dissipatos hoies in societatē uitæ cōuocasti. Tu eos inter se primo domiciliis deinde cōiugiis tum litterarꝝ & uocū cōiunctione iunxisti. Tu inuētrix legū:Tu magistra morꝝ & disciplina fuisti. Ad te cōfugimus. a te opē petimus tibi nos.ut antea magna ex pte sic nunc penitus totosq; tradimus hæc Cicero. q etiam li.i.tus. sic dixerat philosophia uero oium mater artiū qd ē aliud nisi ut Plato ait: Donū ut ego inuentū decorū:hæc nos primū ad illorꝝ cultū deinde ad ius hoium qd situ ē in generis humani societate tū ad modestiā magnitudinēq; animi erudiuit. eadēq; ab animo tanq̄ ab oculis caliginē dispulit &c. Idē uero li.i.de oratore scribit quo mō philosophia in tres ptes est distributa:in naturæ obscuritatē:i differendi subtilitatē:in uitā atq; mores:tertiū genus inqt q; semp oratoris fuit nisi tenebimus nihil oratori ī quo ma/gnus eē possit relinquemus. Macro. ēt li.ii.de som.scribit philosophiam triplicē eē:Moralē:Naturalē:& rōnalē. Moralis est q̄ docet morū elimatā perfectionem. Naturalis quæ de diuinis corpibus disputat. Rōnalis quū de incorporeis sermo est quæ mens sola cōplectiẗ. Est aūt philosophia ut scribit Alcinous affectio sapiæ:quæ soluit ac reducit ad intelligibilia:conuertitq; nos ad ea quæ sunt secundum ueritatem.

studiū

Philosophiæ laus

tua nos tamen Cai Herenni uoluntas commouit: ut de ratione dicendi conscriberemus: ne aut tua causa noluisse: aut nos fugisse laborem putares:& eo studiosius hoc negocium suscep//imus: quod te non sine causa uelle cognoscere rhetoricam intelligebamus. Non enim parum fructus habet copia dicendi:& commoditas orationis: si recta intelligentia & diffinita animi moderatione gubernetur. Quas ob res illa: quæ græci scriptores

¶FRAN. Tua tñ nos uoluntas. Nō parua beniuolentiæ captatio est: cū negociorum & studiorꝝ intermissa consuetudo dr:ut amici satisfieret uoluntati. In quo & a persona ppria beniuolentiam comparat Cicero. bonum enim uirum se oñdit:cum amici causa laborē suscipit quem honestum & utilem non subterfugit. quod si faceret turpe:& dedecus esset. Nam amicis honesta petentibus negare nefas est:cū ut ipse ait in lælio:Hæc in amicitia lex sentiatur:ut ab amicis honesta petamus:& amicorū causa hōesta faciamus rogati. officio certe fungiẗ amicitiæ:quæ est ut Salustius ait idem uelle:& idē nolle. Ne nos aut tua causa noluisse. Duo sunt quæ ad scribendū Ciceronem impellūt:primū ut amici morē gerat uoluntati. alterū ne laborē subterfugere uideaẗ. quorū neutrꝝ hōeste facere poterat. Tū cā. Debemus enī uelle qcūq; tu uis. De rōne dicēdi. Rhetorices diffinitionē cōplexus ē:q rō dicēdi ē. Dicere āt ē apte copiose: distincte loq:nec dicit qsq̄ nisi q ex arte loqẗ. At uero loq a natura ipsa ē. Cōscriberēus. nō sine cā sic locutus est:nā de oibus rhetorices partibus tractat. qd in eo libro nō facit:quē ueterem rhetoricam nominant in quo de sola ut dictum est inuētione pcepit. Et eo studiosius. Attentum hic recidit Herennium. Attentos enim facimus.

Beniuolentia a ppria psona

Attētus auditor

facimus. Cū de rebus magnis nouis:inusitatis & q̄ utiles sint:illis psertim q audiūt:uerba nos facturos pollicemur. Eo studiosius. iō libētius. Laborē hūc inqt suscepi qm̄ te iō artē rhetoricā cognoscere uelle ītellexi:q; utilē nō malā sicut multi eā eē iudices. In ueteris phœmio:Multos dicit illis tpibus fuisse qbus rhetorices nomē erat inuisū:q; noxiā eā esse putabāt & plus mali q̄ boni in se habere. Sed utilissima ē siqs eā cū sapia cōiungat. Nō sine cā. Nō temere sed q; utilē ducis eē. Copia dicēdi rhetorica. Quā rōnem dicēdi supius uocauit. Copiā nūc dicit:nihil ē.n.tā oratori necessariū:q̄ idoneorꝝ uerborū copia. Illud.n.maxime in ofone cauēdū ē:ne/arrida & ieiuna sit. Cōmoditas ofonis. Nō frustra hoc additū:nā in eo pcipue occupatus eē debet orator:ut utilitatē aliquā afferāt q̄ dicit. Cōmoda aūt tunc erit oratio. Cum nihil supfluū diceẗ:nihil omitteẗ necessarium. Ille tñ sensus uerior ē ut Cōmoditatē dicamus ofonis cū accōmodanẗ uerba sentētiis:& humilibus hūilia. Mediocribus mediocria. sublimibus sublimia efferunẗ. Quod in operibus suis seruare Virgiliū aiaduerti/mus. Recta intelligētia:ut recte ea de qbus dicendū est:orator intelligat. omnē.s.subiectā materiā. Ne illa in eū cadat repræhēsio:q a Mutio Scæuola in Seruiū Sulpitiū oratorē pstantissimū pfecta olim tradiẗ. Turpe eē patritio & nobili & causas oranti ius in quo uersareẗ ignorare:Cū de re amici sui q̄rens Seruius quod responsū a Mutio de iure fuerat parꝝ intellexisset uerūq; iterrogasset. Qua cōtumelia adductus Ciuili iuri operā dedit. Et certe recte dicere nemo pōt nisi q rē intelligat de qua cōtingit dicere. Diffinita aī moderatiōe:Breuissime hoc loco illud attingat qd in ueteris rhetorices phœmio:plixæ disputauit. Eloquentiā.s.cū sapia oportere esse cōiunctā. Nā eloquētiā sine sapia pdesse nunq̄ dicit:obesse plerunq; satiusq; ē sapientē esse sine eloquentia. Quā eloquentē sine sapia. Vtentiū aūt uitio mala fit eloquentia. Quod si ad malū tm̄ data esset:nō mater natura ipsa q̄ dedit. Sed nouerca:ut Quintilianus ait fuisset:cum adeo pstans sublimisq; res sit. Sapiam uero:cui Eloquentiā cōiunctā debere eē asserimus:uirtutē illā intelligimus:q̄ sic diffinitur. Virtus est hitus animi in naturæ modū rōni cōsentaneus. In naturæ modū dr ut platonē secutus ait Victorinus. Qm̄ duobus cōstamus anima & corpore. Immortalis anima est:& si īmortalis a diuinis descendit. ergo pfecta est. Sed acies q̄uis pfecta anime quodā corpis crasso tegmine irretitur:& circunfundiẗ. Et ita fit ut quandā obliuionē sui capiat. Cū uero studio:ac disciplina ueluti detegi cœperit atq; nudari. Tunc in naturæ suæ modū ai habitus reuertitur: atq; reuocaẗ. Hāc uirtutē Plato dicit nūc arte fieri:nūc cū hoibus nasci:nūc exercitatione confici:nunc adeo dari. Cicero eādē ponit cū sapiētia in eo qd uel in naturæ modū qd uerius est. Quoniā ut zeno dicebat hoīs finis est. Cōsentaneæ secundū naturā uiuere. Id aūt esse secūdū uirtutē uiuere:ad eā.n.natura nos ducit. Diffinita ergo moderatiōe Sapiētiā quā cū eloquentia cōiunxerit. diffinite animi moderatiōe gubernabitur:neq; ea defendet:q̄ defendēda nō sunt neq; ea oppugnabit q̄ oppugnare nefas ē. Vel uirtute q eadē cū sapia est diffinita certa & recta & ueluti circūscripta clausaq; extremis q̄ uitia sūt:neq; inclinans p excessū neq; declinans p defectū semperq; sibi in faciēdis & nō faciēdis cōsonās. Moderatiōe oia.n.moderaẗ uirtus:Quæ ut ait oratius Mediū est uitiorꝝ utrinq; redactū. Quas ob res. Hic a psona aduersariorꝝ bēiuolētiā colligit quos ī odiū rapit. Cū eorū arrogāter:& ianiter facta cōmēorat:Dicit.n.supflua nimiū:& q̄ nihil ad artē ptinebāt. cōquisiuisse & ut multa scisse crederenẗ:& ut difficilior ars cognitu uidereẗ:sciendū aūt est auctore Varronē omniū pene artiū quædā intrinseca eē quædā extrinseca. Intrinseca pcepta:Sic necessaria sunt. sic artē cuius sunt. cōstituunt:ut Sine illis tradi ars ipsa nō possit & haberi. Exēpli gfa:ne a nostra discedamus facultate. Rhetoricā q tradit:regulas & pcepta tradat inuētionis:elocutionis:memoriæ & pnunciationis necesse est. Exordiū pterea:& reliquarꝝ orationis partium:quot sint status doceat & cætera oia aperiat:Siue qbus percipi ars nō pōt. Intrinseca hæc diceẗ. Extrinseca uero ad artē qdem aliquo mō pertinēt:necessaria tñ nō sunt. Et si ptereas nihil afferas arti uel discituro detrimēti. Vt q̄rere de origine & auctoribus rhetorices:an sit ars:an uirtus disserere:non.n.q̄tū ad ipsum ptinet artificiū qcq̄ instruūt oratorē:In huiusmodi rebus inanis gloriæ cupidi:occupati erant græci. Se utilia dicit tantū q̄ scriberet assumpsisse. In quo a sua psona beniuolentiā cōparat. In rhetores illos græcos dici ciro q superflua & inutilia multa scripserunt:ut hermagoras:de quo ait in ueteri. Nam Hermagoras quod nec quid dicat attendere:nec quid polliceatur:intelligere uidetur. Cæterū multi artem utiliter & cōmode ex græcis tradiderunt:ut Aristoteles:Theophrastus:Theodorus:Gadaræus:Apollonius:Malon:Dionysius Halicarnaseus:& alii non pauci. Quas ob res. Recte plurali numero usus est. Duo.n. superius dixit fuisse:quæ suscipere laborem scribendi compulerunt:alterum ne amici causa noluisse alterum ne laborem subterfugisse putaretur.

Loquentiam cū sapia cōiunctā esse oportere

Beniuolentia a psōa aduersariorum

¶ANTO. Voluntas. Voluntas est q̄ quid cū rōne desiderat:estq; in solo sapiente. Quæ aūt aduersus rōnē incitata est uehemētius:ea libido est uel cupiditas effrenata:q̄ in oibus stultis inueniẗ. Auctor est Cic. lib. iiii. tusc. De rōne dicēdi periphrasis est uel interpretatio rhetorices. Cōscriberemus:de oibus partibus simul docēres. Vnde in prologo. li.iii.ait. Nequid tibi rhetoricæ artis deesse possit. Rhetoricā. rhetoricen in latinū trāsferentes tū oratoriā tū oratricē noiauerunt:ut docet fabius li.ii.c.xv. Et li.v.scribit q; rhetorice ē benedicēdi scia. Aut rhetorice ē inueniēdi recte & disponēdi & eloquēdi cū firma mēoria & dignitate actiōis sciētia. Si recta ītelligētia scribit Cicero ī phemio rh. Sapiētiā sine eloquētia parū pdesse ciuitatibus.

inanis arrogantiæ causa sibi assumpsere: reliquimus. Nā illi ne parū multa scisse uiderentur ea conquisiuerūt: quæ nihil ~~ad propositū~~

¶FRAN. Inanis arrogantiæ causa: nō ut suis prodessent sectatoribus. Sed ut gloriam ipsi: si multa dicerent & insolita: parumq; ad artem spectantia consequerentur. Arrogare est nimium de seipso psumere sibi ipsi indulgere:& placere: ac propriis bonis sup

arrogaẗ

Curiosita & ambitio græcorū

/. in duobus codicib; manu scriptis supfluunt hæc duo uerba

bire:maioraq; ea existimare:q̃ re uera sint . ꝓpriæ au
ẽ est de seipso aliquid prædicare. tunc autẽ nobis ar
rogamus:cum de nobis ipsis aliquid prædicamus .
Quod inanis iactãtiæ: Superbiæ:& insolẽtiæ est. Sic
aliis tribuimus quos laudamus.& magnificimus. Ci
cero non tantũ mihi arrogo inquit:neq; assumo.Idẽ
nõ tantũ mihi arrogo quãtũ tibi tribuo.Inanẽ dixit:
q̃m inanes:hoc est uanos & stultos hoies reddit. As
sumpserunt tanq̃ ab ipsis inuẽta:tanq̃ ipsoꝝ labore
quæsita. Parũ multa hoc est :ut multarũ rerũ tene
re scientiã uiderent. Difficilis:& ipsi ꝓpterea magis
cõmendarent:q̃ tã occulta & obstrusa inuenirẽt ex
plicarentq;. Cognitu:ut cognosceretur.Sicut effa
bilis dictu:hoc est ut dicatur. Supinũ.n.ẽ:quod a no (Supinũ)
mine tantũ & eodẽ adiectiuo regitur:nõ rem:nõ sub
stantiã:aut qualitatẽ. Sed actionẽ potius ul' passionẽ

attinebant: ut ars difficilior cognitu uideret.
Nos autem ea quæ putauimus:ad rationem
dicendi pertinere sumpsimus. Non.n.spe q̃
stus aut gloria commoti uenimus ad scriben
dum quẽadmodum cęteri:sed ut industria no
stra tuę morem geramus uoluntati. Nunc ne
nimium longa sumatur oratio:de re dicere in
cipiemus. Sed sic te illud unum mõuerimus:
artem sine assiduitate dicendi non multum iu
uare:ut intelligas hanc preceptionis rationẽ
ad exercitationem accõmodari oportere.

(A ꝓpria persona colligit beniuolentia) uerbi significat. Nõ.n.spe q̃stus.Et hic rursus a ꝑsona sua beniuolũ facit herenniũ.officiũ suũ sine arrogantia
laudans.Dicit.n.se utilia tantũ & necessaria cõquisiuisse:q̃m non spe lucri:aut cupiditate gloriæ surrexerit ad
scribendũ:sed ut amico obsequeret honesta petenti. Quæstus lucri:inhonestũ aũt lucrũ significat q̃stus.Vñ
Meretricius dicit q̃stus. Gloria inani.s.quã ex rebus q̃rimus minus honestis.Nã uera gloria ex honestate na
scens:q̃renda est:ꝓ qua adipiscẽda romani ueteres sp laborarũt:ꝓ q̃ ẽt mori nõ recusarunt.quã sic diffinit Ci
cero Gloria est frequens fama cũ laude quẽadmodũ cæteri.s.fecerũt. Nã & Aristoteles Isocratis rhetoris:ut (Gloriæ diffinitio)
Cicero ait:Gloria cõmotus cuius scolã frequẽtari uidebat:cũ sua nõ admodũ frequẽtaret:ꝓ meridianis horis
rhetoricã docere icepit.Noto illo ex philocteta uersu freq̃nter usus αἰσχρὸν ευς σιωπᾶν καὶ ἰσοκράτη. ἐᾶν
λέγειν hoc ẽ turpe ẽ Aristotelẽ tacere:& Isocratẽ pati dicere. Industria nr̃a.labore nostro & diligẽtia.cũ qua
Industria cõuertitur.Quæ est honestus labor:i re honesta susceptus. Morẽ gerã:obseq̃r.obediã.utimur & in
tegra dictiõe morigeror. Vnde moriger:& morigerus obsequẽs & obediẽs. Nũc ne nimiũ longa. Præfationẽ
cõcludit:ne si ea nimis longa utat:imitari eos uideatur:quos supflua quæsiuisse accusat. Assiduitate cõtinua
quadã dicẽdi cõsuetudine:cuius magna uis est:ut ipse ait Cicero.Ouidius quoq; ingt nihil assuetudine maius
optimus dicẽdi magister usus est.sine quo parũ discenti artis conferent p̃cepta. Hãc rationẽ p̃ceptionis:hãc
doctrinã & hæc artis rhetoricæ documenta. Ars p̃ceptio dici ideo iure põt:quoniã in p̃ceptis regulisq; consi
stit. Accõmodari.adaptari.adiungi. Ad exercitationẽ:sine qua nulla ĩ arte:quæcũq; sit:excellere possumus
Oratoris officiũ est.De arte rhetorica p̃cepturus:prius oratoris diffinit officiũ . In qua diffinitione quis finis
rhetoricæ sit simul ostendit.nõ.n.officium recte diffiniri potest sine admixtiõe finis:neq; finis sine cõmixtiõe
(Oratoris officium) officii:quare ut facilius cognosci res possit:quod sit rhetorices genus:q̃ spẽs: quæ materia quæ artis partes in
tegrales:q̃d istrumentũ:q̃d partes instrumenti:quod opus rhetorices:quis effector: q̃d eius officiũ : quis finis
sit dicendũ uidet.His.n.expositis melius quæ de oratoris tradit officio intelligent.Genus rhetorices facultas
est:quæ omniũ artiũ quoq; est:ut cũ dicimus dialectice facultas est discernẽdi uerũ a falso:Rhetorica benedi
cendi:Grãmatica recte loquẽdi:Geometria metiendi:in iis omnibus genus est facultas.Species tres sunt.De
monstratiua.Deliberatiua.Iudicialis:quæ & causarũ genera dicuntur.sed de his multa inferius.Materia ciui
lis questio est.Sicuti cicero uult hoc loco:& in ueteri rhetorica ubi ait Ciuilem quandã rationẽ esse quæ mul
tis & magnis ex rebus cõstat:& eius quandã magnã & amplã ꝑtem esse artificiosam eloquẽtiã:quã rhetoricam
uocant.Idem Cicero in libris de oratore omnibus de rebus dicendũ:oratori arbitrat.Quintilianus quoq; res
omnes materiã iudicauit rhetorices esse:quæcunq; subiectæ fuerint:& ad dicendũ propositæ.Et re uera circa
omne orator subiectũ uersatur.de quo ꝓbabiliter dici possit.Integrales rhetorices partes q̃nq; sunt.Inuentio
Dispositio Elocutio Memoria & ꝓnunciatio.Instrumentũ ipsa est oratio cuius hæ sunt partes exordium nar
ratio diuisio cõfirmatio confutatio conclusio.Opus rhetorices est docere & monere.q̃d ex hisdem sex instru
menti partibus subministraretur effector ipse est orator:cuius officiũ est dicere apposite ad persuasionem.fi
nis est tamen in ipso:tum in altero.In ipso quidẽ benedixisse idest dixisse apposite ad persuasionem : in altero
uero persuasisse.Neq;.n.si qua impediant:oratorem quo minus persuadeat :finem suum non esse consecutũ
dicetis modo q̃tum in ipso est officium impleuerit:& persuadere nixus sit.
¶ANTO. Eloquentiã uero sine sapiẽtia nimium obesse plærũq;: ꝓdesse nunq̃:Fabius etiam lib.xii.scribit.
q; si uis illa dicendi malitiam instruxerit nihil sit publicis priuatisq; rebus perniciosius eloquentia. Intelligen
tia autem ut Cicero circa finẽ rhe.docet est ꝑ quã aĩus ea ꝑspicit quæ sunt: est.n.una pars prudẽtiæ. Prudẽtia
uero est reꝝ bonaꝝ & malaꝝ scĩa partes eius memoria intelligẽtia ꝓuidẽtia. Memoria est per quã aĩus repetit
illa quæ fuerunt.Intelligentia est &c.ut diximus. Prouidentia est ꝑ quam futurũ aliq̃d uidetur ante q̃ factum
est. Definita certa. Quas ob res:Docilẽ facit auditorẽ ostendẽs se necessaria tantũ copiæ dicẽdi scripturũ.
(Docilẽ facit auditorẽ) Arrogãtiæ:Arrogãs p̃clara & ea q̃ non insunt & maiora q̃ insunt fingere sibi uidetur. dissimulator autẽ con
tra negare quæ sibi insunt aut ĩminuere solet.Ita interpretatur li.iiii.æth.aristotelis Argyropylus. Vt ars:
diuidit Rhetoricæ in artẽ Artificẽ & opus ars ẽ q̃ disciplina ꝑcipi debet:Ea est benedicẽdi scĩa. Artifex est qui
p̃cipit

p̃cipit hãc artẽ.i.orator:cuius est sũma benedicere.Opus quod efficit ab artifice.i.bona oratio. hæc fabius.li.
ii.scribit:Rationem dicendi Rhetorices definitio.Quæstus lucri. Gloria:Gloria est illustris ac peruagata: (Gloria)
uel in suos ciues uel in patriam uel in omne genus hoĩum fama meritoꝝ. Auctor Cice.in oratiõe ꝓ. M . Mar
cello.Idẽ uero li.ii.rhe.sic ait. Gloria est frequens de aliquo fama cum laude. Non.n.spe quæstus: beniuo
lum maxime erga herennium auctor se hic ostendit:cum non quæstus non gloriæ causa scripserit sed dũtaxat
uti amico obseq̃retur. Industria cura labore studio. Morem geramus:obsequamur. Nunc ne nimium: at
tentum facit auditorem pollicet.n.iamiam de re dicere. Sed supple de re dicere incipiemus. Artem sine as (Attentus sit)
siduitate dicendi:Multo labore assiduo studio uaria exercitatione plurimis experimentis altissima prudentia (auditor)
ꝑsentissimo consilio constat ars dicendi.ut scribit fabius li.ii. Rõnem: Causa est q̃ nos impingit ad aliquid
faciendum.Ratio autem est q̃ utimur in faciendo Seruius auctor in arte. Victorinus uero li.i.rh.sic ait:Causa
est animi impulsus ad aliquid agendum.Ratio est gerendorũ ordo ex causa uenientium:ut quid quo loco fa
cias ac dicas intelligas. Præceptionis disciplinæ : p̃cepta enim & p̃ceptiones indifferenter ꝓ disciplina poni
mus. Accommodari adiungi. Vir.lib.ii.æn. Laterique argiuum accomodat ensem.

¶De oratoris officio Ti. primus.

ORatoris officium est de his re
bus posse dicer quę res ad usum
ciuilem moribus & legibus con
stitute sunt cum assensione au
ditoꝝ quoadeius fieri potuerit.

¶FRAN. Oratoris offm̃.Hic materiã tãgit rhe (oratoris Materia)
torices:Nã si oratoris officiũ ẽ de his rebus posse di
re:q̃ ad usum ciuilẽ ptinent:omnes ciuiles cõtrouer
sias materiã ĩtelligimus oratoris esse. Et constitutio
nes q̃ tres sunt:cõiecturalis.legitima. Iuridicialis:Ci
uilis quæstionis partes sunt : quod & in libro de ora
tore dicit:ut nulla rhetorices pars esse possit:quæ in
ciuili negocio nõ sit. Orator a censorio catone quẽ (Oratoris diffinitio)
primũ apud romanos legimus rhetorẽ fuisse:uir bo
nus diffinitur:dicendi peritus . Quintilianus quoq;
li. institutionum oratoriarum talem quem constitu
it & instruit ipse:oratorẽ uult eẽ:nec ĩtelligi citra uirtutẽ posse. Et re uera si malo uiro adiũcta fuerit eloq̃ntia
publicis priuatisq; rebus ꝑniciosius nihil erit. Adde q; malis ẽt cũ uera dicũt nõ credit.Et ut aurelius augusti
nus dicit:omni grauitate sermonis maius põdus habet uita dicentis. Deniq; talis sit orator:q̃lẽ designasse his
uersibus uirgilius uidet. Tũ pietate grauẽ:ac meritis si forte uiꝝ quẽ cõspexere silẽt:arrectisq; auribus adstãt.
Ille regit dictis aĩos:ac pectora mulcet. Officiũ sic diffinit:auctore uictorino officiũ uniuscuiusq; ꝑsonæ actus (Officii diffinitio)
congruens est: ſm mores & instituta ciuitatis.sed ꝓ ꝑsonis ut scimus officia diuersa sunt.aliud patris: aliud fi
lii,aliud domini:aliud serui offm̃ est:ex quo ipsa sumitur uirtute:nõ nũq̃ & ꝓ beneficio siue obseq̃o: Vnde offi
ciosus.singulæ quoq; artes suã actionẽ offm̃ uocãt:ut offm̃ grãmatici.offm̃ oratoris. Posse dicere facultatẽ
dicẽdi hr̃e.q̃m nõ tũc solũ orator dr̃ & hẽtur cũ oronẽ hẽt:sed ẽt cũ nõ dicat:mõ ita institutus sit atq; instru
ctus & arte ĩgenioq; patus ut dicẽdi uim hẽat & facultatẽ q̃n opus sit. Quæ res ad usum ciuilẽ.politicam oñ
dit q̃ ĩ gubernatione ciuitatis & negotiis ciuilibus uersat. Cũ uero ait moribus & legibus cõstituta sunt ciui (Ciuilis q̃stio)
lẽ inuit q̃nẽ:q̃ ex his oriri cognoscit:q̃ moribus & legibus cõtinet. Et certe oĩs reip.status moribus & legibꝰ
cõstat . Ciuilẽ ãt q̃nẽ materiã rhetorices eẽ plærique quos hic secutus ẽ Cice.uoluerũt.Mos differt a lege:nã
mos sine scripto ẽ:in cõsuetudine positus lõgo tp̃e oĩum consensu approbatus:ut uenerari senectutẽ:lex scri (Mos Lex)
pta est:eadẽ in cõsensu unius & uolũtate,q̃nq; posita ẽ mos nõ nisi multorũ:põt p̃terea unius dici aut paucorũ
lex eẽ:mos nõ nisi lõgi tp̃is. Cũ assensione auditoꝝ quoadeius fieri poterit.Hoc addidit:q̃m nõ sp ꝑsuadet
orator:ꝑsuasio. eni tũ ĩ ipso:tũ ĩ auditore ẽ. duplex igit finis ẽ intrinsecus in ipso ꝑsuadẽdi :extrinsecus in au
ditore:ut ꝑsuaderi uelit:Nec uitiũ dicet oratoris si q̃n nõ ꝑsuaserit:sed auditoris q ꝑsuadere noluerit:sicuti
medici uitiũ nõ erit:si egrotus q ĩteperãs ẽ ei pere nõ uult:sanatus nõ fuerit:q̃tũ.n.ĩ eo extitit:& offm̃ suũ cu
rãdi & finẽ sanãdi ĩpleuit. bõus quoq; gubernatoris bñ & uigilãter nauẽ regẽs: si portũ tenere nõ põt:in quẽ (Officius oratoris)
ꝑuenire studet,& uẽto & tẽpestate alio impellit,nõ nomẽ gubernatoris amittit. q̃m quoadeius fieri potuit of
fõ suo gubernãdi & fine portũ tenẽdi fũctus ẽ. Pari rõne si ita orator dixerit:ut persuadere potuerit quamuis
nõ ꝑsuaserit:suũ tñ tuet offm̃:& finẽ. Quoad eius male sẽtiũt q uolũt eius ꝓ ab eo põi more græco: Modus
loq̃ndi est:& pars una:quod in epistola cognoscitur ad apium cum sic ait Cice. si eam quoadeius fieri poterit
q̃ expeditissimã traderis quoadeius ergo significet quatenus : & ut uulgo dicunt inquantum.
¶ANTO. Oratoris officiũ:orator ẽ uir bonus dicendi peritus ut. M . Cato definiit auctore fabio li. xii. Vir (Oratoris diffinitio)
bonus ãt cõsistit natura moribus uita artibus: dicẽdi peritus cõsistit artifiosa eloq̃ntia:q̃ constat ꝑtibus q̃nq; ĩ
uẽtione dispositiõe Elocutiõe Memoria ꝓnũciatione & fine officii:q̃d est aliq̃d ꝑsuadere . Vtq; Cicer. li.i.de
oratore scribit.Is orator erit q quæcunq; res inciderit q̃ sic dictõe explicanda prudẽter & cõposite & ornate
& memoriter dicet:cum quadam actionis ẽt dignitate. At Victorinus inquit orator est q in causis priuatis
ac publicis plena & perfecta utit eloq̃ntia:Rhetor est qui docet litteras atq; artes tradit eloquẽtiæ. Sophista (Orator Rhetor Sophista)
est apud quem dicendi exercitium discitur. Officium est:officium dicit q̃si efficium ab efficiendo quod uni
cuiq; personæ:congruit: Vt donatus in adelphis inq̃t:hic Victorinus ait, officiũ ẽ q̃d ex legibus uel ex natura
necesse ẽ nos iplere. De his rebus posse dicer. Cic.li.i. de oratore ait:Oratorẽ plenũ atq; ꝑfectũ eẽ eũ q de oĩ
bus rebus possit copiose uarieq; dicere:Fabius ẽt li.ii.scribit q; Vis oratoris ꝓfessioq; ipsa benedicẽdi hoc su
scipe ac polliceri uidetur:ut oĩ de re q̃cunq; sit ꝓposita ornate ab eo copioseq; dicatur. Dicere.Scribit Cic.

an pñt p̄es an sint [illegible] genera ut [illegible] & alii & an [illegible] aliqua causa [illegible] genera

In Bruto Dicere pprie esse oratorꝫ:loqui uero dialecticorꝫ.Et de claris oratoribus inqt qđ sunt duæ sũmæ in oratore laudes.Vna subtiliter disputãdi ad docendũ. Altera grauiter agẽdi ad aĩos audiẽtium pmouẽdos.

Ad usum ciuilẽ:ad ciuiũ utilitatẽ.li.ẽt.i.rhet.ait oratoriã facultatẽ ciuilis sciæ ptem eẽ. Moribus & legibus.Mos ẽ institutũ patrũ ptinẽs maxime ad religionẽ cerimoniasq; deorꝫ antiquorꝫ auctore festo. Lex aũt ẽ rõ sũma insita in natura:q iubet ea q̃ faciẽda sunt:phibetq; cõtraria.ut Tullius li.i.de legibus inqt. Scđo uero ait cõstat pfecto ad salutẽ ciuiũ Ciuitatũq; incolumitatẽ uitãq; oĩum qetã & beatã cõditas eẽ leges. Assensione.i.consensu.Quoad eius fieri poterit:q̃tum in ea re.Gellius quoq; li.xiii.ĩ principio sic ait.Capita ãt locorũ argumẽtorũq; qbus usus est quoad eius meminisse potui egressus ibi ex auditione properam notaui.

¶FRAN. Tria sunt genera cãrum. In oratoris diffinitiõe materiã artis & finẽ cõplexus est.nunc qd sit qđ ad usũ ciuilẽ spectet in quo oratoris uersatur: officiũ exponit.Et de spẽbus tractat rhetoricæ:q̃ & genera cãrum uocanť.Sũt ãt tres. Demonstratiua. Deliberatiua.Iudicialis.In qbus tota facultas rhetorices est.& eadẽ in Singulis integra.Nã q harũ unã tenuerit:pfectus orator erit:cũ singulæ spẽs oratorem absoluant.Teramenes cognomento Cothurnus deliberatiuã tm̃ apphendit:& orator dictus ẽ. zeno iudicialẽ tantum adeptus:orator habitus fuit. Gorgias demõstratiua cõtẽtus oratoris noie nõ caruit.hæ spẽs queadmodũ facultatis spẽs sunt:ita & causarũ genera sub quorꝫ quolibet causæ oẽs siue spãles:siue ĩdiuiduæ cõphenduntur. Sub iudiciali spãlis causa est repetundarꝫ & maiestatis:iõ spãlis q; ad oẽs eius criminis eos ptinere põt.Indiuidua erit:Maiestatis cornelii:& repetundarꝫ Verris.Sub deliberatiuo spãles

¶De tribus generibus causarꝫ ti.ii.

Tria sunt genera causarꝫ q̃ recipere debet orator.Demõstratiuum.Deliberatiuũ.Iudiciale. Demonstratiuũ genus est:qđ attribuiť in alicuius certę personæ laudem uel uituperium. Deliberatiuũ est:quod positũ in consultatione habet in se persuasionem & dissuasionem. Iudiciale est: quod positum in controuersia habet accusationem in se aut petitionem:cum defensiõe.

cãæ sũt oẽs q̃ uenire ĩ consultationẽ pñt:ut de pace:de bello.Indiuiduæ ut de pace aut bello Pyrrhi.Eodẽ mõ sub demõstratiuo cãæ oẽs q̃ in laudẽ cadũt.uel uitupatiõnẽ.spãles sũt ut de laude uiri fortis:ĩdiuiduæ:ut de laude Scipiõis.Hoc pacto facile cognosciť cur q̃ spẽs sũt facultatis rhetorices:ut cãrũ dicanť genera.Nã quæ spẽs sũt eorꝫ respectu qbus subsũt genera ẽt pñt eẽ eorꝫ respectu:qbus supponunť Sub oĩ aũt genere spẽs est q̃ dr de pluribus nũero differẽtibus & indiuiduũ qđ singulare ẽ:ut sub aĩali hõ:& ĩdiuiduũ Franciscus.qdã demõstratiuũ.deliberatiuũ.iudiciale tres ptes uocauerũt rhetorices:qdã genera Rhetorices dicere maluerũt: optime illi quos secutus est Cice.genera cãrũ nominauerũt. Vt Quintilia. sentit.fuerũt q duo tm̃ genera eẽ uellẽt.deliberatiuũ:& iudiciale.Demõstratiuũ excludẽtes:qm̃ q laudat uel culpat minime psuadeat. qđ oratoris ẽ officiũ:sed decepti sunt.qm̃ cũ laudamus tacite suademus ut is apđ oẽs talis habeať qualẽ demõstramus:& cõtra cũ uitupamus dissuademus: Aristotelẽ secuti tribus generibus cõtẽti fuerũt:aliq ĩnumerabilia pene genera eẽ uoluerunt.Quintilianũ ut tria dũtaxat eẽ opinetur rõ ea succurrit:q; oẽ oratoris officiũ aut in iudiciis est:aut extra iudicia.Eorꝫ de qbus iudicio q̃ritur.Manifestũ genus ẽ:ea q̃ ad iudicẽ nõ ueniũt:aut pteritũ hñt tẽpus aut futurũ:pterita laudamus aut uituperamus:de futuris deliberamus:item oĩa de qbus dicẽdũ ẽ:aut certa sũt necesse est:aut dubia.certa ut cuiq; est aius:laudat:aut culpat:ex dubiis parti nobis ipsis ad delectationẽ sũt libera:& de his deliberať:prim sñiæ aliorũ cõmissa:& de his lite cõtẽdiť.His ad hæc rõnibus tria nõ plura aut pauciora genera esse oñdiť:qm̃ qcqđ ẽ de quo dici põt aut cõsilii ẽ:aut iudicii:aut delectatiõis.Cõsilio deliberatiuũ genus cõstituiť:iudicio iudiciale.Delectatiõe Demonstratiuũ. Quicquid pterea agiť aut uenit in iudiciũ:aut extra illud ẽ.qđ ĩ iudiciũ uenit de pterito ẽ: cũ de eo agitur iudiciale genus efficiť:qđ extra iudiciũ ẽ:aut futurꝫ ẽ:aut pñs:si futurũ deliberatiuũ genus cũ de eo cõsultať cõstituit: si pñs: laudať aut rephẽdiť:sicq; demõstratiuũ genus nasciť:sunt q q̃rũt q̃ tpa.q̃ loca quas psonas respiciãt:quã materiã quẽ finẽ hẽant:a qbus deniq; aĩ ptibus pficiscanť.Iudiciale pteritũ respicit tps agiť.n.de his q̃ facta sũt. Deliberatiuũ futura cõsiderat nõ nunq̃ pñtia.Demõstratiuũ pñtia sp cõplectiť:nã q̃ pterita cõmemoramus ea ad pñs nostrũ traducimus negotiũ laudãdi uel uituperãdi inuenies tñ de futuro accidere iudiciũ: & laudẽ ẽt uel uitupetatiõnẽ:& ut de locorũ dicamus diuersitate:iudiciali forũ patet:demonstratiuo apđ romãos olĩ cãpus martius patuit:nũc senatus porticus & tẽpla patẽt:deliberatiuũ ĩ comitio & senatu exercetur rursus psone q̃ tractãt hæc gña diuersæ sunt:nã iudicialis causidicus ẽ: demõstratiui & deliberatiui senator:populus priceps:& prudẽs cõclonator.materia ẽt singulis gñibus ppria ẽ:cũ qua finis cõiunctus ẽ:nã iudicials materia ẽ æquũ:iniquũ:iustũ:ĩiustũ.finis æqtas hoc ẽ ps q̃dã hõestatis deliberatiui materia utile ĩutile:finis ut Aristoteli placet utilitas:ut Cic.hõestas & utilitas:demõstratiui materia laus:uitupatio:uitiũ uirtus finis hõestas:Ex tribus aĩ ptibus:q; unũ restat explicãdũ pficiscunť:ab irascibili iudiciale:ita.n.cõpulsus qs accusat:a cõcupiscibili deliberatiuũ:q.n.aliqua de re cõsultat:cupiditate aliq̃ motus:q; itẽdit suadet uel dissuadet.a ratiõali demõstratiuũ:laus.n.ois ab aliqua descẽdit rõne. Tria sũt gña causarꝫ gẽus tribus mõis accipiť: p cuiusq; patria:ut a perusia perusinus p sanguie & cognitiõe uel deriuatiõe generis ut a romulo romulidæ romãi dñr: a iulio iulia familia:sicuti aũt phi accipiũt genus de pluribus dr differentibus spẽ:prædicari in eo qđ quid est:

Genera causarũ

Iudicialis Deliberatiui Demonstratiui Materia

quintili.3. ca. Que sint causae genera & quot. nam [illegible] & [illegible] officium in parte 3. ponimus in quo genere uersari [illegible] debemus [illegible] [illegible] [illegible] confirmamus. [illegible] [illegible] narramus. deprecamur. [illegible] [illegible] [illegible] interpretamur [illegible] [illegible] maledicimus. describimus. mandamus. [illegible] [illegible] obiurgamus [illegible] optamus. opinamur. & plurima alia ut mihi in illa uetere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] rem tam late [illegible] tam breuiter [illegible]

ut animal de homĩe & equo qui differunt specie prædicatur:in quã significationẽ & nos hoc loco accipimus. nã singulis generibus causarũ suæ subsunt species ut superius diximus. Causarꝫ:causa duobus intelligiť modis:aut enim est ex qua aliquis sequitur euentus:ut puta ex igne in lignum immisso:incendiũ:aut res in controuersia posita circunstantiis loci temporis rei personæ implicita quæ a græcis υποθεσις nominatur:hæc & infinita questio nũcupatur:nam infinita a q̃ descendit est sine aliquo cõplexu:a græcis θεσις uocata quod ut exẽplo pateat:infinita erit questio an uxor dicẽda sit:finita an caterina ducẽda qui suã alteri cõcessit. Recipere.a litigatore:non.n.ipse orator causas habet de quibus in foro aut in curia agendũ sit:sed recipit. a reo aut ab eo qui laudari uult aliquid:uel de aliqua re consultari. Demonstratiuum:hoc laus & uituperatio continetur:laus est oratio ãplificans res bõas quas certæ personæ inesse dicimus:uituperatio ẽ oratio amplificãs res malas quas certe personæ inesse dicimus a potiore tamẽ parte laudatiuum uocatur & demonstratiuum: utrũque nomen e græco fluxisse creditur:nam εγκωμιαςικον επιδικτικον græci appellant.deliberatiuum iidem συμβουλευτικ dicunt προσαγορικον hoc est contionale nominauit aristoteles:iudiciale uero δικανικον singula genera ab effectu diffinit.quid efficiant ostendẽs:prius autem demõstratiuum quod laudat uel uituperat:nam deliberatiuum suadet aut dissuadet.iudiciale accusat.uel defendit. Alicuius certæ persõæ non sine causa hoc additum nam quod paulo ante diximus causa differt a questiõe a:questio generalis est cũ specialis & indiuidua causa sit quæ ab oratore recipitur & tractatur.nam questio philosopho magis conuenit quæ quærit quæ mũdi forma sit:q̃ta magnitudo solis an aliquid præter uirtutẽ bonũ sit.ueniunt ut ait quintilianus & questiones in causas:quæ prius tractatæ nõ mediocriter adiuuãt:& Cicero in oratione pro milone disputat liceat ne unquã hominẽ occidere ut probet insidiatorem clodium iure a milone potuisse occidi.

Consultatione:disceptatione & quodam opinionum conflictu hẽt.n.sñiæ dictionẽ & eius partes suasio & dissuasio:suasio quid faciendũ sit ostendit & hortatur:dissuasio & faciendo dehortatur & auocat. Iudiciale:iudicialis partes sunt accusatio & defẽsio accusatione aũt in crimen:aut in debitum rapimus aduersariũ:defensione crimen aut debitum a nobis repellimus:Petitionem cum accusatione coniunxit:defensionem cum negatione:qui.n.negat ab eo se defendit:q petit quando cedis uel furti aliquis accusatur. accusatorem habet:cũ aliquid ab aliquo petitur.ut prædium habet petitorem.sed in accusatione se defendit reus ĩ petitiõe negat & quia is q negat defendere se uideť uno uocabulo defensiõis utrunq; mire & oportune cõclusit.In cõtrouersia:in desceptatiõe & mutua contradictiõe.uidelicet fecisti.nõ feci.estq; cõiecturalis cõstitutio:possides iniuste pdium meũ:non possideo iniuste:est autem controuersia cum alius instat esse factum aliquid alius negat.

¶De tribus generibus causarum Tit .ii.

¶ANTO. Tria sunt genera causarꝫ phus ẽt in rh.ad Ale.sic ait.tria sunt genera ciuiliũ cãrum deliberatiuũ.demõstratiuũ.Iudiciale horꝫ aũt sũt spẽs septẽ:suasio:dissuasio:laus:uituperatio:accusatio:defẽsio & qõ. In qbus oĩs uersať oro. Cãrũ.cã ẽ negociũ oibus suis ptibus spectãs ad qõnẽ. Aut cã est negociũ cuius finis ẽ cõtrouersia sic finit Apolodorus ut scribit fab.li.iii.hermagoras uero Cãm eẽ dicit rẽ q̃ habet in se cõtrouersiã in dicẽdo positã cũ certarꝫ psonarꝫ ĩterpositiõe,auctor Ci.li.i.rh.Demõstratiuũ.id ẽt laudatiuũ fab.li.iii. appellat. Persõæ:psona ẽ rõnalis subã q̃ sermo expleť ut scribit diome. Laudẽ.laus ẽ expõ bonorꝫ:q̃ alicui accidũt psonæ:uel cõiter uel priuati.cõiter ut laus hoĩs priuati uero ut laus socratis priscianus auctor ex hermogene. In cõsultatiõe:in deliberatiõe uel qõne ĩsinita.Oĩs.n.oro ẽ aut de ĩfinite rei qõne sine designatiõe psonarꝫ aut tporũ aut de re certis ĩ psonis ac tpibus locata.In utraq; ãt re qcqd in cõtrouersiã uẽiat in eo q̃ri solet aut factũ ne sit aut si est factũ q̃le sit:aut ẽt quo noĩe uoceť aut q; nõnulli addũt rectũ ne factũ eẽ uidetur.hæc scri.Ci.li.i.de oratore.Cõsultare uero ẽ deliberare & aliqd petere nisi.n.adsit q cõsiliũ petat & q cõsiliũ det:nõ ẽ deliberatio siue cõsultatio.Cõsultare igť quũ altera ps petit altera dat cõsiliũ.Qõ ãt duas ptes hẽt ĩsinitã quã cõsultationẽ & definitã quã cõtrouersiã noĩat Ci.ĩ ptiõibus.Et ĩ thopicis ait q; qõnũ duo sũt gña.Vnũ cognitiõis alterꝫ actiõis.Cognitiõis sunt hæ q̃rũ finis est scia.ut si q̃rať natura ne ius pfcm̃ sit an ab aliq̃ q̃si cõditione hoĩum & pactiõe.Actionis ãt hmõi exẽpla sũt Sit ne sapiẽtis ad rẽp.accedere:hæc & plura de qõne Cice.in thopicis. Suasionẽ & dissuasionẽ.Suasio est ad aliqd eligẽdũ aut dicẽdũ agendũue exhortatio.dissuasio uero neqd eligať aut dicatur agatur ue dehortatio.ita scribit interpres aristotelis philosophus in rhe.ad alexandrum.In controuersia in questione definita.Accusationem aut petitionem.accusatio est in iuriarum delictorumq; expositio.Defensio aũt est delictorum & iniuriarum quæ uel in accusationem uel in suspitionem uenerint dissolutio.Vt legitur apud philosophum in rher.ad alexandrum. Petitio uero est quũ aliquid ab reo ipso per actorem petitur.

¶FRAN. Nunc q̃s res &c.oratoris diffiniuit officiũ:& Aristotelẽ secutus triplicẽ dixit rhetorices materiam esse.Demonstratiuam.Deliberatiuam.Iudicialem.nunc quot sint partes ostendit artis. Et precepto suo usus:quod ẽ in ueteri rhetorica:coniunctim de materia:ac paribus agit:q̃ sine materia eẽ non possunt nisi enĩ controuersiã aut demõstratiuam:aut deliberatiuã:aut Iudicialem dicamus:q̃ materia sũt inuentione:Dispositione:Elocutione:memoria:pnunciatione:q̃ partes sunt uti nõ possumus.Omnis ut Quintilianus ait oratio rõ his quinque partibus constat:omnis.n.Quod idem colligit sermo quo uoluntas aliqua enunciatur: res habet & uerba res inuentionis sunt.uerba elocutionis. Quod si breuis sermo est & una conclusione finitus nihil ultra desiderat:sed oratio longior plura exigit.Non.n.refert quid & quomodo dicamus sed quo loco opus ergo est dispositione:sed nec oĩa q̃ res postula

nũc quas res oratorẽ hẽre oporteat docebim9. dicere nec suo q̃q; loco poterius nisi adiuuãte mẽo/

Causa duplex

Causa differt a questiõe

hermagoras

diomed.

tunc oratores uidebant. nam & laudes & uituperationes scribebantur & epitaphia [illegible] moris erat & plurimum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] frequentissime. Qui uero defenderint tria fariam genera [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] delectationi [illegible]. Alterum [illegible] consilium [illegible]. Tertium [illegible] de causis [illegible]. Mihi [illegible] [illegible] tamen que dam ratio succurrit quomodo oratoris officium aut in iudiciis est aut extra iudicia. Eorum de quibus iudicio queritur manifestum est genus ea que ad iudicem non [illegible] [illegible] aut preteritum habent tempus aut futurum. preterita laudamus aut [illegible]

Deinde quomodo has causas tractari conue/niat ostendemus. Oportet igitur in oratore esse inuentionem:dispositionem:elocutionē: memoriam:& pronunciationem.

De quinq; officiis oratoriis. Ti. iii.

INuentio est rerum uerarum: aut uerisimilium excogitatio:quæ causam probabilem reddant. Dispositio est ordo & distributio reꝝ quæ demonstret:quid quibusq; locis sit collocandum. Elocutio est idoneorum uerborum & sententiarum ad in/uētionē accōmodatio. Mēoria ē firma aī rerū & uerboꝝ dispositiōis ꝑceptio. Pronūciatio ē uocis:uultus & gestus moderatio cū uenustate. Hæc oīa tribus rebus asseq poterimus:arte:imitatiōe:& exercitatiōe. ars est ꝑceptio:q̄ dat certá uiá rōnéq; dicēdi. Imitatio ē q̄ ipellimur diligēti rōe :ut aliquoꝝ siles i dicēdo ēē ualeāus. Exercitatio ē assiduus usus cōsuetudoq; dicēdi.

ria:Omnia ꝑterea cōrumpit & quasi perdit indecora uel uoce uel gestu ꝓnunciatio. Quare memoria & pronunciatione opus est:quibus quartus & Quintus assignatur locus. Quidá ut Albutius tres tantū uoluerunt partes esse: primas scilicet. ꝙ memoria atq; actio non arte cōtingunt. hos nō esse audiendos idem Auctor dicit. Cum etiam de his duabus partibus præcepta ipsa tradat:& alii tradiderint augeri ꝙ artificio uel emendari manifestū sit. Quiddam addiderūt sextam partem iudicium. Inuentioni subnectentes. Vt primo inuenire esset:inde iudicare de iuuentis. Quintiliãus iudicium primis tribus partibus dicit esse permixtum:ná nec inuenire nec disponere nec eloqui:quisq̄ poterit nisi diligens iudicium adhibuerit quod etiá in ipsam transit actionem. Multi ꝑterea alicuius nouitatis cupidi de his partibus diuersa senserunt:quorū omnium opiniones artifex dicendi probatissimus. Quintilianus refellit. Nunc quas res &c. materiá ut diximus recipit a litigatore orator:aut a quo uis alio. q̄cunq; sit:siue iudicialis:siue deliberatiua:siue demonstratiua. partes quæ secunt̄ habere in se ipso debet. Oportet:necesse est. Integrales. n. sunt:ut omnes habere oratori conueniat. ná si aliqua ei defuerit efficere opus:hoc est orationem non poterit:Nec proderit inuenire:nisi inuenta disponas disposita exornes:memoriæ cōmendes:& conuenienter pronunties./ Has causas. iudicialem. Demonstratiuā. Deliberatiuam. Tractari conueniat. tam ab actore:q̄ a reo. Inuentio. More suo singulas diffinit. Et inuentioné primo quæ princeps est omnium partium excogitatio diligens:& intenta cogitatio. Rerum uerarū aut ue/

Duo argumentorū genera in q bus maxime uersat̄ orator Inuētio

risimiliū. inuentio omnis ad negocii fidem. aut ad uerarum rerū:aut uerisimiliū est excogitatio: orator quidem in uerisimilibus maxime uersatur. Duo. n. genera sunt argumentoꝝ. Necessarium & probabile. necessarium in ueris rebus est ꝓbabile in uerisimilibus:ná nō semper uera:sed plerunq; uerisimilia dicere oratorem Quintilianus ostēdit:qui ēt nō incōgruū esse dicit eum aliqñ a ueritate discedere: dūmodo id bono publico fiat. Et ut uno exemplo rudes artis quo pacto in uerisimilibus uersetur orator intelligāt:omnis oratio uerisimilibus argumentis. constabit:si in eum a quo dicat hereditatis causa hominē & occisum:sic intēdat orator. Occidisti hominem:quoniam eius hereditatem sperabas:&magnam hereditatem & pauper eras :& tum maxime a creditoribus appellabaris:& offenderas eum:cuius hæres eras. & mutaturum tabulas sciebas. Probabilem:credibilem ut audientes facile credant.

De quinq; rebus seu officiis oratoriis. Tit. iii.

CANTO. Nunc quas res. Idē Cice. li. ii. de oratore ita scribit. deniq; quinq; faciūt quasi membra eloquentiæ. inuenire quid dicas:inuēta disponere deinde ornare uerbis. post memoriæ mádare:tū ad extremū agere & ꝓnunciare. Et li. i. eiusdem operis ita prius dixerat:quumq; esset oīs oratoris uis ac facultas in quinq; partes distributa: Vt deberet reperire primū quid diceret:deindé inuenta nō solum ordine sed ēt momēto quodam ac iudicio dispensare & cōponere:tū ea deniq; uestire atq; ornare ofone post memoria sepire. ad extremá agere cum dignitate & uenustate. De dispositione & reliquis late inferius suo loco tractabit̄. Idoneoꝝ uerborū. Verborū ea sunt maxime ꝓbabilia q̄ sensum animi nostri maxīe ꝓmūt. atq; in aīs iudiciū qđ nos uolumus effi

Sententia

ciunt. ut Fabius li. yiii. inq̄t. Sententiaꝝ idoneaꝝ supple. Snīa autem est aduersis res oīs opiniōis ꝓprie declaratio:ut interꝑs philosophi in rh. ad alex. ait Fabius itē li. yiii. scri. Snīam ueteres qđ aīo sensissent uocasse:uñ & iuraturi ex aī nostri sententia:& gratulantes ex snīa dicimus. Priscianus aūt ex hermogene ait. Snīa est ofo generalē ꝓnunciationē habēs hortans aliquá rē uel deterrens. i. dehortans uel demōstrans q̄le sit aliqd. tu uero latius de hac uideto īferius ubi de dignitate tractat̄ Fab. li. x. scri. Snīam esse decretū quodá atq; ꝑceptum qđ de re. i. de iudicio rei quæri pōt. Et li. iiii. ad herēniū legitur ita. Snīa ē ofo sumpta de uita. q̄ aut qd sit aut qd esse oporteat in uita breuiter ostēdit. hoc pacto difficile est primum uirtutes reuereri q semper fortuna secunda sit usus. Itē liber est is existimādus qui nulli turpitudini seruit. Accōmodatio:adiūctio. Memoria de hac Cic. li. i. de oratore sic ait. Quid dicá de thesauro rerū omniū memoria:q̄ nisi custos inuentis: cogitatisq; uerbis & rebus adhibeatur. intelligimus omnia etiam si præclarissima fuerint in oratore peritura.

Dispositio

CFRAN. Dispositio. In hac diffinitione duplicē disponendi rōnem cōplectitur:& eam q̄ ab arte ꝓficiscit̄: & eam q̄ ad casum tēporis oratoris iudicio accōmodatur. Artis ordo ille est:ut primo exordium. deinde cæteræ orationis partes ut ordinatæ sunt:collocantur. Ille uero ad casum temporis se accōmodat. quē cāæ difficultas:aut aliqua alia sæpe peruertit necessitas:ut prius cōfutemus:q̄ narremus. Quod in oratione pro Milone facit Cicero. Ante. n. q̄ narrare incipiat:& rē gestá aperiat:quattuor quæ aduersarii obiiciebāt : purgat. Quod nisi fecisset:iratos auditores & aduersos habuisset. Qui q obiiciebant:uera esse credidissent:nisi purgata fuissent. Idē apud Virgiliū ilioneus facit:q stati post exordiū cōfutare incipit:in ea ofone quá ad Didonē habet libro æneidos primo. Ná cū ꝑdandi gratia uenisse troiani crederent̄. Suspitionē auertere necesse fuit:

qđ egit necessitatē excusás. Nō. n. ꝑdádi cá uēisse:aut uēire potuisse dicit. Sed necītate & tēpestat; ui cōpulsos. Ordo ergo naturalis ē:qñ singula suis locis ponūt̄. q nō solū i collocatōe partiū oratiōis seruádus ē. Sed i argumētis ēt:ut prīo & ultimo loco ualidiora collocēt̄:i medio ifirmiora. Ná paꝝ p se ualēt:cū aliis cōiūcta uim magná obtinēt. Reꝝ. materiæ ipsius. Elocu. Tertia ꝑs:ut īter oēs oratores cōuēit difficilima. qđ Quīt. ait. M.

Elocutō

Anto. apđ Cic. disertos a se multos uisos eē dicit. Eloquētē aūt neminē. Cice. inuē. ac dispōnē prudētis hoīs putat. Eloquē. oratoris. lōq; ꝑcipuæ circa eá laborauit. Est āt eloq oīa q̄ mēte cōceperis:ꝓmere. atq; ad audiētes ꝑferre. Sine quo iuētio & dispō supuacua sūt:& sil'a gladio cōdito atq; itra uaginá suá hærēti. In duabus āt rebus elocut. pōit Cic. idōeis uerbis & sentētiis. s. ne i uerbis singulis barbarismus sit:ne i pluribꝰ solæcismus. peccat̄. n. circa dictionē uná barbaris. ē: circa plures uero solæcis. Idone. uer. q̄ apta sint:& materiæ cōgruāt:Et hoc q̄tū ad singula attinet uerba. Ná cū eloq̄ntia uerbis singulis spectet̄:aut cōiunctis:In singulis ītuēdū ē ut sint latīa:ꝑspicua:ornata: & ad id qđ efficet̄ uolumus accōmodata. In cōiūctis ut emendate collocata: & figurata:Hæc āt appellat snīas. De figuris āt uerboꝝ & snīaꝝ q̄ græci σχήματα uocāt λέξεως καὶ διανοίας li. iiii. ꝑcepta tradet Cic. Ad iuē. accōmo. ut siue singula uerba: siue cōnexa: hoc ē snīæ iuētiōibus dispositis accōmodēt̄. Mēoria:ps ē q̄rta q̄ aliq naturæ tm̄ munus existimátes:ptē eē ar/

Memoria

tis ñ uoluerūt. Sed certe ē:ná arte auget̄ q̄ ēt cæteræ ptes ueluti spū quodá cōtinēt̄:ut Quī. ait. Hæc oīa cōseruat:q̄ discius:& cōseruata suggerit ac submistrat. lusq; eloq̄ntiæ thesaurus dt̄. Inuētōes retinet argumta uel uerba firmiter ꝑcepta custodit magisq; dicētis:q̄ legētis ē. Aī p. Aī uis q̄ ꝑcipit. Reꝝ:cū sūmá rei & uti substātiá apphēdit. qđ ad iuēta ptiet. Verboꝝ. Ad elocutionē hoc refert̄ ut q̄ elocutus fuerit mēoriæ cōmēdes: eaq; & singl'a ēt uerba cōserues. Dispōnis:ut mēineris qd qˀq; loco collocaueris q̄ i pricipio q̄ i medio i ultīo loco posueris. Pronū. hác:ut Quī. scri. Actionē plæriq; dixerūt. Sed ꝓnūciatō a uocæ dt̄:actio a gestu. Cice. a

Pronunciatio.

ctionē iterdū q̄si s̄monē iterdū eloq̄ntiá q̄dá corpis uocat. mirá ui hēt ac ꝑtātē i ofoibꝰ nec. n. tá r̄fert:q̄lia sint q̄ itra nosmet ipos cōposuimus:q̄ quō efferēt̄. Ná ita qsq; ut audit mouet̄:Quāti āt ꝓnūciatio faciēda sit Dēosthe. dclarauit:q īterrogatus:qd ī toto ope dicēdi primū eēt ꝓnūciatōi palmá dedit. Iteꝝq; ac tertio īterrogatus ꝓnūciatio rñdit. Idē adhuc ulterius rñsurus:si q̄ri desitū ñ fuisset. Ex quo ñ ꝑcipuá:sed solá iudicasse uit. cōsistere Cic. dicit ꝓnūciationē. i uultu:i uoce:i gestu. Sed ut ꝓ q̄litate negocii:mō remissa:mō itēsa uox sit: ut rē tristē tristi:lætá læto recitēus:& cū crīe exageramus:iracūdo ac turbato uultu agamus. Ná ut Orat. ait. tristia mœ. uul. uer. de. ira. pl. mi. Lud. la. se. se. di. ut alio gestu q admotū spectat mēbroꝝ:capitis:manuū: pedū:leuē & sedatá ofonē efferáus alio mīacē & pturbatá ꝯcitatiori. s. Cū uēu. Vt materiæ cōgruāt gestus & uerbis. Ná sic ꝓnūci. alibi diffiniuit. ꝓnūciatio ē ex reꝝ & uerboꝝ dignitate:uocis & corpis moderatō. uel cū uēustate itelligas:ut ab histriōibꝰ differáus:q & ipi actōe utūt̄. sed citra uēustatē iterdū. hoc ē cōueniētiá & modestiá:cuiꝰ iprimis rō oratori hñda ē. ne si nimius i actōe fuerit:ñ orator habeat̄. Sed mimus. qđ i hortēsio uitiū tēpestate illa notatū fuit. A uenet̄ q̄ cultus dea ē uēustas deducta ē:auctor Ci. Hæc oīa. q̄ futuꝝ oratorē hr̄e cōuēiat exposuit. qbꝰ mōis ea asseq possit oñdit. Tres āt dicit eē artis imitatōis. exercitatōis. Quidá naturá addiderūt q̄ gdē neciā ē. Tū iueniēdi & loq̄ndi tū mēoriæ mádādi ac ꝓnūciádi facilitate. Sed de natura nihil oīo loq̄t̄ Cic. nō. n. ill' scri. & ꝑcipit q apti natural'r nihil sint. Sed ill' quos adiuuat natura q si qd hñt uitii ꝑceptis artis corriget̄ pñt. quī qˀq; illđ iprimis oratorē istituet̄ uolēs testādū duxit. nihil ꝑcepta atq; artes ualet̄ nisi adiuuāte natura:& ñ magis ei cui defuerit igēiū. scripta eē q scribit q̄ q̄ de agroꝝ cultu sterilibꝰ terris ꝑcipiūt:q̄situ ꝑterea ē plus cōferat eloq̄ntiæ ars:an natura:q̄ ē isita & igēita nobis ad dicēdū cōmoditas máifestūq; ē. cōsumatū oratorē:nisi ex utraq; fieri ñ posse:qđ & Orat. de car. loq̄ns i arte poe. tradit his uersi. Ingēio fie. lau. car. an arte q̄. ē. Ego ige. si. di. ue. nec ru. q; po. ui. ig. al. sic al. po. opē:& res cōiu. aice. Ars ē ꝑceptio:bōa diffinitio ē:gñe. n. & dfia cōstat. Sed ñ mius aliis artibꝰ q̄ rhetoricæ cōgrueret:nisi ꝑ hæc uerba:rōnē dicēdi. s. ab aliis separet̄: ná & medicia & Astronomia:& geometria artes sūt:q̄ dát certá uiá & rōnē:Sed ñ dicēdi:ñ āt sūt idē:uia & rō:ná ars

Artis diffinitō

oīs & uiá dat agēdi aliqd & rōnē:cur sic hoc ul' illđ fieri uelit:assignat:ut ars rhetorica uiá dat cōponēdæ ofois cuius sex dicit pricipales ptes eē: Exordiū & cæteras:Deide rōnibꝰ cur prīo exordiri cōuēiat oñdit. Q̄m aī auditoꝝ disponēdi sūt ꝑ exordiū ad rē ipsá de q̄ dicturi sumus audiēdá. sua āt rō singul'ls ꝑtibꝰ art; ueluti iudiciū adhibet̄:q̄q̄ aliq sic iterpt̄et̄:ut alteꝝ alterius uelit eē expōnē. Imitatio. Tria i oī imitatiōe spectáda sūt:

Imitatō

quos imitēur:ꝓbatos. n. & utiles eliget̄ dēmus:q̄ qm̄ bōa & hōesta ac ꝓbabiliter dcá imitari cōuēit:q̄ tū:ne si ꝑ oīa alicuius hereamus uestigiis:iá ñ imitatores:sed fures appellamur. risūq; merito legētibꝰ uel audiētibꝰ moueamꝰ. Et sp. sed eoꝝ cádidissimū queq; & maxīe expolitū ut Liuiū magisq̄ Salustiū:q maior hystoriæ auctor

Exercitatio.

ē. Exercitatio:hæc oīa ꝑficit dicēdi & reꝝ oīm magr̄a:dēiq; ars certū efficit oratorē. Imitatio raptū. Exercitatio ꝓmptū.

CANT. Dispositiōis. i. ordis:ordo. n. maxīe lumē Mēoriæ affert:q; latius explicabimus īferius suo loco. Pronūciatio:actio q̄ i dicēdo una dñat̄:de q̄ plenius suo loco habet̄. Vocis uultus gestus: affectus oīs láguescat necē ē nisi uoce uultu totus ꝑpe hitus corpis iardescat:ut Fab. iq̄t li. xi. dñat̄ āt i ꝓnūcia maxīe uultus. decor quoq; a gestu atq; a motu uēit. Modera. tēperātia. Cū uēu. cū decoro dignitate grá & uenet̄:ab uenet̄. n. uēustas dt̄:Ná Cic. li. i. off. tradit pulchritudīs duo gñra quoꝝ i altero uēustas sit:i altero di/

gnitas. Venustatem muliebrem ducere debemus inquit:Dignitatem uirilem. Præceptio:disciplina. Cum diligenti oratione exactissimo enim iudicio circa imitationem examinanda sunt omnia. primum quos imitemur nam sunt plurimi qui similitudinem pessimi cuiusq; & corruptissimi concupierint. Tum in ipsis quos elegerimus quid sit quod nobis efficiendum comparemus:nam in magnis auctoribus incidunt aliqua uitiosa: & a doctis inter ipsos etiam mutuo repræhensa:Ergo primum est:quod imitaturus est quisq; intelligat:& quare bonum sit sciat. Tum in suscipiendo onere consulat uires suas:nam quædam sunt inimitabilia:quibus aut simitas naturæ non sufficit aut diuersitas repugnat:id fabius scribit lib.x.

¶FRAN. Quoniā demonstratū est. Docuit qđ oratoris officiū & simul q̄ materia:qs finis esset rhetorices:q̄ materie species :q̄ etiā genera causaꝝ uocant:quæ habere oratorē cōueniat ondit:& ea qbus adipisci modis possumus: aperuit: colore nunc utit q transitio dicit. Nā quæ dixit breuiter repetit.& q̄ dicturus sit pponit:ut Virgilius.Hactēus aruoꝝ cultus & sydera cæli:Nūc te bache canā. Quas causas. Tres autē fuerūt demonstratiua deliberatiua & iudicialis. Quas res. Inuentionē & partes reliquas.

Nunc queadmodū. Quo pacto fieri instrumentū possit:nunc se dicturū pollicetur. Oratoris officia. Inuētio & cæteræ ptes :q̄s Oratoris officia iō appellat:quoniā ad ipsum ptinet oratorē. non.n.extrinsecus eas accipit sed a se ipso habet:& si oratoris officiū est posse dicere de his rebus q̄ ad usum ciuilem moribus ac legibus constitute sunt:quod facere nō potest nisi dicenda inueniat:disponat:eloquat:mēoriæ cōmendet:& demū pnunciet:manifestū est quinque illas partes: q̄ esse in eo debent:eius officia:hoc est actiones esse:nā cū inuenit:officio utitur inueniēdi:cum disponit disponendi:cū eloquit eloquēdi:ergo oratoris officiū diffiniens: uniuersale quo omnia q̄ ad eū ptinent cōpræhendit:intellexit officiū: nūc partes officii intelligit quæ particularia sunt officia.

Inuētionis ptes

Inuentio:De primo pcipit Oratoris officio : quod inuētio est:quomodo ad orationē accōmodatur:sex autē orationis partes sūt quas oratorē inuēire oportet cuius operis q est docere:mouere:delectare:fundamentū inuentio ē. Mouet q ad dicēda p exordiū ad dicta p cōfirmationē:p quā & cōfutationes explicite docet p narrationē uero iplicite:Delectatio oibus pribus orationis cuius terminus cōclusio ē:si recte orator dixerit aspersa est :de dispositiōe & reliqs pribus suis locis pcepta dabit inferius : primo regulas inuētionis tradit:qbus in iudiciali qđ oium difficilimū est:deinde qbus in demōstatiuo: & deliberatiuo genere utimur:sed iudiciale ab oratoꝝ usu:nūc omnino uidet recessisse:ab iperitis.n.eloqntiæ iudi

¶De.yi.partibus inuentionis titu.iiii.

Voniam igitur demonstratum est:quas causas oratorē recipere oporteat:quasque res habere cōueniat : nunc quemadmodū ad orationem possint oratoris officia accommodari dicendum uidetur . Inuētio in sex partes orationis consumitur:in exordium:narrationem:diuisionem:confirmationē: confutationem:& conclusionem . Exordium est principium oratiōis:per quod animus auditoris:aut iudicis constituitur:uel apparatur ad audiendum. Narratio est rerum gestarum aut peride ut gestarum expositio. Diuisio est per quam aperimus quid conueniat. & dissentiat & quid in controuersia sit:& per quam exponimus : quibus de rebus sumus dicturi. Confirmatio est nostrorum argumentorum expositio cum asseueratiōe. Confutatio est cōtrariorum locorum dissolutio . Conclusio est artificiosus terminus orationis. Nunc quoniam una cum oratoris officiis:quo res cognitu facilior esset. producti sumus:ut de orationis partibus loqueremur:& eas ad inuentionis rationem accōmodaremus.de exordio primo dicendū uidet. Causa posita:quō cōmodius exordiri possimus; genus causæ cōsiderandum ē.

ciales agunt causæ:quæ tū de eo pcipiunt studiosis eloquētiæ cognoscere opere pciūm est:pp Ciceronis orationes:quaꝝ plurimæ q̄ habent in iudiciali sunt genere positæ:iuri quoq; ciuili operā daturi: nō nihil hac se iuuari pte intelligēt : cum agere cuiuspiā in iudicio causā cōtinget. Cōsumit:Nō diuidit: sed potius uniuersa cōstituit:& quasi pficitur:qm̄ in his sex ptibus ois uersatur:ut exordiū inueniat narrationē:& reliquas ptes:ergo cōsumitur:diffundit & tota cōpletur. Exordiū:Pars prima est ptiū orōnis q̄ iure optimo eē sex uidentur: exordio.n.ad audiendū psona apparat:Narratiōe docetur rē gestā:Diuisiōe qd ad nostrā causā trahamus cognoscit uel quoꝝ de rebus dicturi sumus:differt.n.iter narrationē & diuisionē:q narratio rē aperit ut q̄ gesta ē:Diuisio cōtrouersiā cōstituit:quā iure cōfirmatio seqtur:qua id pbamus qđ p diuisionē intēderamus:frustra .n.diuisū eēt:Et qm̄ ppria argumēta cōfirmare satis nō est nisi aduersarii destruas:necessaria cōfutatio est:ut uero q iudicaturus ē.cū multa te dicēte audierit:meminisse possit:Cōclusione opus est:q̄ ueluti capita totius colligat & repetat orōnis:multi tū q̄ttuor fecerūt ptes.Exordiū narrationē:q̄stionē & epilogū:qnq; uoluit eē Quintiliāus phemiū narrationē pbationē refutationē porationē:Diuisionē pbationi subiecit:qdā ppositionē & excessū addiderūt:sed ppositio pbationi succedit:excessus uel egressio ps eē nō pōt:siue extra cāmsiue i cā ē ornamētū & adiumētū ptiū eaꝝ ex qbus egredit:Nā sic qcqd in cā ē:ps eēt:ut Quintiliāus ait:Argumētū si

Narratio differūt Diuisio

militudo. Locus cōis extra partes uocarent: Aristoteles refutationē probationi subiecit:qđ Quintilianus nō pbat confirmatio.n.cōstituit:confutatio destruit:si diuersi sunt actus:diuersa sūt & quæ agunt.nec satis ē tua probare nisi aliena q̄ cōtra te sunt infringas:sicut nec iperatori satis est obsidere & oppugnare ciuitatem :nisi oppugnando capit:nec satis uidetur esse ferre arma:quibus te protegas:opus est & illa ferre quibus aduersarium lædere uolentē lædas. Exordium est principium orationis.Exordium diffinit: cum aliis diuidens rebus: cum ait:per qđ animus auditoris uel iudicis constituit uel apparatu audiendū:principiū enim genus est:exordium species:quoniam omne exordiū principiū sed non conuertis:nam aliarū quoq; rerum principiū est nō orationis tantum:ab exordior deriuari exordium certū est:ordiri aūt & exordiri incipere est a textoribus tractum uerbū:sillius:ordior arma qbus cælo se gloria tollit enæadū. Animus auditoris:Nā cū laudamus:uituperamus & sniam dicimus:ad senatū uel populū orationē habemus:cum accusamus uel defendimus ad iudicem iōq; uel iudicis subdit. Constituit uel apparatur ad audiēdū:Nulla alia cā exordio utimur nisi ut eos ad audiendū disponamus apud quos dicturi sumus:disponimus & in conclusione:sed ad iudicandū nō ad audiēdum & quos in exordio degustamus.affectus eosdē in conclusione totos.effundimus:quidā utrūq; uolunt tā gi exordiū:aptū & qđ insinuatio dicit:ut per apertū constituamus p insinuationem apparemus.aperto exordio aperte beniuolos dociles & attentos reddimus auditores. Insinuatione clam & p dissimulationē quandā ad causam descendimus. Narratio est rerū gestarū:Naturale est:ut præparato per exordiū iudice aut auditore res de qua pnunciaturus est iudicet:iure igit narratio exordiū seqtur:huius multi plura fecerūt genera:ut nō sola sit negocii de quo apud iudicē agit expositio :sed psonæ ut. M.acylius humilimo loco picēus magis loquax q̄ facundus causarū qbus hystorici utunt:cum exponūt:unde bellū:pestilētia:fames seditio: & Lucanus ciuilis belli inter Cæsarē & Pōpeiū gesti:Libro primo pharsaliæ causam cōmemorat: Tpis:ut uere nouo gelidus canis cū montibus humor liquit:& zephiro putris se gleba resoluit. Loci:ut ē locus hemoniæ rupta:qđ undiq; claudit:silua:uocant tempe:Cicero rerū gestarū dicit eē expositionē:hoc est pteriti tpis :nam in iudiciali genere qđ de pterito tpe est proprie narramus:Est tamen ut ait Quintilianus etiam psentium rerum narratio:& futurarum :quæ dari solis uaticinantibus pōt:sed cū in demōstratiuo uel deliberatiuo genere narrat: Quoꝝ alteꝝ præsentis tpis est:alterū futuri:non propria sed quasi incidens:narratio est:ut si alicuius aī actā uitā laudes aut præterita mala quæ p negligentiam acciderunt cōmemores: qđ demosthenes facit frequentissime:& certe iudicialis generis ppria narratio est. Aut perinde sit gestarū. Hæc diffinitio narratiōis oia q̄ ad eā aperiendā ptinet:colligit:atq; includit. Et qm̄ non tm̄ ea narratur q gesta sunt sed ea ēt q̄ geri potuerūt: ideo addidit:aut perinde ut gestaꝝ exēpli gratia. Liuius libro ab urbe cōdita nono mentionē Alexādri faciēs q illis fuit tpibus quoꝝ res gestas scribit:æstimatis populi romani uiribus: q̄ tunc erant : nō tā facilē habiturū de romanis uictoriā Alexandrū colligit fuisse:si in italiā traiecisset.q̄ de his habuit gētibus:quas in oriente subegerat:non ne rē narrat q̄ gesta nō est sed geri potuit:& ut melius pcipiatis:si rerū uerarū aut uerisimiliū inuētio est & narratio q̄ inuētione pficitur nō tantū ueras:sed ēt uerisimiles res cōtinebit:perinde autē ac si uel atq si q̄:ut post se flagitat:cū significatio eius sit ira:Suetonius i uita domiciani:nulla causā rē perinde motus:q̄ responso Aschiterionis mathematici:accipit & p equæ:sed tū nulla superius dicta sequit particula. Plinius iunior furii rufi clarissimi uiri & perinde fœlicissimi :sumitur p multū siue ualde:Suetonius i uita galbæ: aduentus eius nō perinde gratus fuit. Diuisio est:Nunc diuisionē diffinit: quæ ut ipse in ueteri tradit rhetorica recte habita i cā illustrē:& perspicua tota efficit orationē:sed partionē illic nō diuisionē appellat:differre autem inter partionē & diuisionē:Quintilianus & Victorinus auctores sunt:Nā partitio est totius causæ p ptes constitutio diuisio reꝝ est sub partitiōe iacētiū.Illa generalis est:hæc specialis genus i species diuidit:exēpli gratia animal est genus qđ diuidit i rationale & i rationale:mortale & imortale:ex his diuerse sunt species. Mortalis species est homo: Leo:equus:imortalis angelus:cacodemō:rationalis homo:irrationalis bruta oia partitio igitur ut gēus in ptes scindit:utq; aliquod totū sicut domus:q̄ i tectū:parietes:& fundamēta diuidit: tectū uero i tegulas:tigna:pies in lapides & calcē talisq; est diuisio & ut aptius itelligas : cū de genere alicuius: & uirtute dicturū me polliceor:particio est:cū genus deinde i maternū & paternū:diuido:uirtutē uero in prudentiā:iusticiā:fortitudinē:tēperantiāq; scindo:ut singulas in eo ostendā esse quē laudo: diuisio est:cuius ptes: due sunt quarū utraq; ad aperiendā causā:& cōstituendā ptinet cōtrouersiā:una pars est: q qd cū aduersariis nobis cōueniat:& qd in cōtrouersia relinquat aperit.ex quo certū aliqd destinat auditori:in quo habere occupatū animū debeat.altera ē:in qua rerū earū de qbus erimus dicturi breuiter expositio ponit distributa:ex qua efficit ut certas res aīo teneat auditor:qbus dictis perorarū fore intelligat exēplū prime partis ē: accusatur Orestes q clitēnestrā matrē occiderit: q partitur:sic dicit:iterfectā eē matrē a filio cōuenit mihi cū aduersario:sed cū orestes iure a se factū defēdat:qm̄ illa partē suū occiderat :& nō licuisse filio matrē indēnatā necare : aduersarius dicat:hoc nō cōuenit:relinqtur q; in cōtrouersia:iure ne an iniuria factū sit:secūdæ partis exēplum est:cū singula q̄ dicturi sumus breuiter ondimus:qđ i oratiōe ppōpeio cicero facit dicēs primū mihi uidet de genere belli:deide magnitudine:tū de impatore deligēdo:eē dicēdū:& in oratiōe p.p. Sestio:sed qm̄ singulis criminibus cæteri respōderūt:dicā ego de oi statu.p.sestii de genet uitio:de natura:de moribus:de icredibili amore i bonos: de studio cōseruādæ salutis cōmūisq; ocii:partit sic.& apđ Terentiū.senex.i andria q̄ cognoscere libertū uelit.eo pacto & nati uitā & cōsiliū meū cognosces. & qd facere i hac re te ueli deīde queaddmodū i ptitiōe exposuit.ita narrauit.enumeratiōe iterdū utimur.q̄ p noia nūeralia fit.cū duo uel tria nos dicturos eē dicimus:qd cōueniat.qd sit i quo cōueniamus. Quibus de rebus hoc āt facimus & res ipas exponētes & enu

Exordiū

Narratio

Diuisio Partitio

meratione utentes diffinitio narrationis ab eo quid sit diuisio non ab eo quod faciat colligitur: confirmatio. Hic ab eo quid sit confirmatio diffinitur:alibi ab eo quid faciat diffinitio eius colligitur.his uerbis:confirma/
Confirmatio tio est per quã argumentando nostre causæ fidẽ etiã auctoritatẽ & firmamentum adiungit oratio.Quintilianus probationem appellat & maxime necessariam dicit esse.nam ex quinq; aliis iudicialis materiæ partibus q̃cunq; alia potest aliquando causæ necessaria non esse.lis uero nulla est.cui probatione opus non sit.quæ diuisione statim i oratione cõsequitur.quod in ea dictũ est.confirmans & probans Cicero in oratione pro Milõe cum sic diuisisset nunquid agitur aliud.in iudiciũ uenit nisi uter utri insidias fecerit.profecto nihil: nisi si hic illi ut ne sit impune.si ille huic.tum nos scelere soluemur.statim subiunxit quo nam igitur pacto probari potest insidias Miloni fecisse clodiũ:& probare incipit factas a clodio insidias .satis est quidẽ inquiens in illa tam audaci tã nefaria bellua dicere magnã ei causam:magnã spem:in milonis morte propositam: magnas utilitates
Argumentũ fuisse. Nostrorũ argumentorũ.Probationum nostrarũ.argumentũ ratio est rei dubie faciens fidem & ut aptius diffinit Quintilianus ratio probationem præstans:qua colligitur aliud per aliud & quæ quod dubium est per id quod dubium non est confirmat sed nomine argumẽti omnia quæ græci ενθυμηματα ἐπει ρηματα καὶ ἀποδείξεις uocant comprehendimus: habet & alias significationes nam & comediarum argumenta sunt de quibus dicemus inferius.& argumenta dicuntur ut orationum Ciceronis.quod asconii pediani auctoritate probatur qui Ciceronis interprætans orationes ita in principiis dicit. hoc est huius orationis argumentum ponitur pro omni materia ad scribendum destinata.Cicero in epistola ad Curionem quoniam mihi nullum scribendi argumentũ relictũ est.ad opifices quoq; hæc significatio transiuit nam Virgilius ait Argumentum ingens.& uulgo argumentosum opus dici solet.auctor Quintilianus. Cum asseueratione:Cum instantia quadam:& uocis:uultusq; actione:ut nobis dicentibus auditorũ animi concitentur:uel ut & argumẽtemur: & argumentando fidem orationi nostræ faciamus:quod erit si firmæ ualide & necessariæ pene uestræ erunt argumentationes. Asseuerare uero est firmiter aliquid comprobare. Confutatio: Hãc refutationem. Quintilianus appellat:Cicero alibi repræhensionem.Quam etiam ab eo quod agit sic describit: Repræhẽsio
Confutatio est per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur:aut infirmatur: aut alleuiatur: ex hisdẽ uero locis argumentorum sumitur ex quibus confirmatio:hoc est ex attributis personæ ; & attributis negocio: & materia argumentorũ cõmunis ẽ tã confirmationi q̃ refutationi:necessaria: ut diximus : in oratione est: cũ non satis sit:quæ causæ uestræ prosint confirmare:nisi & quæ aduersariorum causæ utilia sunt:dissoluamus atq; refellamus. Cõfutare autem est contraria dissoluere. Locorum:Argumẽtorum :differt tamen locus ab
Locus argumento.nam locus est argumenti sedes a quo argumentum sumitur τοπος græce uocatur. Vnde Aristotelis Ciceronis Boetii libri in quibus de locis agitur topici appellãtur:& ut differentiam percipias:personæ attributa hæc sunt.Nomen:natura uictus:fortuna:habitus:affectio:studia:consilia:facta:casus:orationes: si quẽpiam furti accusauero:& ideo perpetratum ab eo scælus credi uoluero:q; alias furari consueuerit :a factis qđ est unum ex personæ attributis:argumentum erit : ipsa uero facta sedes argumenti huius dicetur a quibus a me ad propositam trahitur criminationem. Conclusio.Hæc ut Cicero alibi describit : exitus est totius ora
Conclusio tionis:quam aliqui cumulum uocant.Quintilianus perorationem appellat.& recte quidem nam inter perorationem & conclusionẽ multũ interest.quod oĩs peroratio est cõclusio. sed non contra poratio est totius causæ finis conclusio:etiam partis ut argumẽti:& argumentationis illius quæ quinquepartita esse põt:de qua inferius precipietur:ex genere & differentia hæc diffinitio colligitur:terminus genus est:differentia artificiosus & orationis. Artificiosum autẽ ppterea uocauit:quoniã sine magna arte finis orationi imponi non potest oĩa breuissime repetenda sunt:ita tamen:ut non iterata oratio sed renouata uideatur totos ꝑterea in conclusione effundimus affectus:quos in exordio degustauimus :& uel per enumeratiõem sit q̃ animos mouet ; & fidẽ facit : uel coaceruans:& colligens:uel repetens quæ dicta sunt: per indignationem & conquestionem quoq; quæ tantum animos moueat:sed exitu diuerso:inclinatio contra aduersariũ:conquestio erga nos. Nũc qm̃. Et hic transitione utitur quæ dicta sunt breuiter colligens:& dicenda proponens. Oratoris officiis:recte officia dixit sine qbus eẽ orator nõ potest:plura autem sunt:primũ posse dicere de his rebus &c.deinde inuentio ac reliquæ partes. Quo res cognitu facilior esset:Si ab ipsis incipemus quasi incunabulis & nihil omnino relinqueremus. Ad inuentionis rationem:Quæ singulis partibus inest:ueluti in corpore sanguis. tunc omnes orationis partes ad inuentionẽ accomodantur:cum singulæ partes ad inuenta collocantur. De exordio qđ primum omnium esse debet ut merito de eo prius dari præcepta conueniat . Sed quoniam eum qui dicturus est:qualis causa sit cognoscere oportet:quõ exordium accõmodare ad eam possit :prius causarum qualitates quot sint:exponit:non enim satis est docere quod fieri debeat .nisi & quomodo fiat ostendas. Causa posita: Proposita & oblata a litigatore uel cliente:aut a quo uis alio . Causa autem circunstantiis implicita controuersia est in iudicio ac disceptatione posita.tres autem causæ sunt iudicialis: demonstratiua:deliberatiua.
Causa Genus causæ:quale sit:Genus cum sit:sub quo multæ species:& pro origine accipiatur hic pro qualitate sumitur:sicut cum dicimus huius generis uestis.qualis causa sit intuendũ est.hõesta an turpis dubia uel humilis ut pro causæ qualitate exordiri possimus:ex uisceribus enim esse exordium sumendum est:unde fuerunt qui dicerent uocatum exordium quod ex re ortũ sit.& quidam quos Quintilianus nõ probat nouissime scribendũ prohemiũ putauerunt.debet quidẽ prius materia oĩs discuti:sed ab iis q̃ prima sunt incipiẽdũ est :nã nec pingere quisq̃ neq; fingere a pedibus cœpit nec ars ulla consumatur ibi:unde ordiendum est.
¶ANTO. Narratio inquit fabius,li.iiii,est rei factæ utilis ad persuadendum expositio.Cicero uero in par

tionibus sic.Narratio est rerum explicatio & quædã quasi sedes:& fundamẽtum constituendæ fidei. Proĩde ut:idest ueluti non.n. tantũ illa narrãtur quæ gesta sunt:sed etiam illa quæ no: gesta sunt aũt geri potuerũt. Proinde
Quid in controuersia sit:omne quod in controuersiam uenit id aut sit aut ne sit aut qd sit aut quale sit quæritur ut Cice.tradit in partitionibus.superius aũt diximus controuersiam esse quæstionis partem definitam.
Acturi dicturi. Argumentorum est argumentum ratio ꝓbationẽ præstans qua colligitur aliud ꝑ aliud & quæ quod est dubium per id quod dubium non est confirmat fabius id li.y.Cice.item in topicis sic argumentum ratio est q̃ rei dubiæ faciat fidem.Et in partitionibus ita Argumentũ est ꝓbabile inuentum ad faciendã fidem. Argumentum
Cum asseueratione Asseuerare est inter ipsa argumenta probationesq; admiscere uim motumq; animi Contrariorum locorum dicuntur loci ex quibus argumẽta eruuntur:ex quibus itẽ omnia ad omnem orationem inuenta dicuntur. Vt Cice.li.ii.de oratore scribit idem quoq; ad Brutum de perfecto oratore locos quasi argumentorum notas appellat Vnde omnis in utranq; partem trahitur oratio. Asseuerare
Et in Topicis inquit q; quum peruestigare Argumentum aliquod uolumus locos nosse debemus:sic enim appellatæ ab aristotele sunt eæ quasi sedes e quibus argumenta promuntur.Itaq; licet diffinire ait locum esse argmenti sedem. Loci

¶De quatuor generibus causarum.ti.y.

Cur iterũ diuiditur causa [manu]

G Eenera causarũ sunt quattuor: honestum:turpe : dubiũ:& humile Honestum genus causæ putatur cum aut id defendimus quod ab omnibus defendendũ uidetur: aut id oppugnamus:quod ab omnibus oppugnari debere uidet: ut pro uiro forti contra parricidam Turpe genus causæ intelligitur:cũ aut honesta res oppugnatur aut defenditur turpis. Dubium genus est:cum habet in se cãm honestatis & turpitudinis partẽ. Humile genus est cum cõtempta res anteferetur Cum hec ita sint conueniet exordiorum ratiõem ad omne genus causæ accommodari.

¶FRAN. Genera causarum Quĩq; alibi fecit Cicero honestum: admirabile:humile:anceps:obscurũ totidem plurimos quoq; fecisse Quintilianus dicit idem ait esse quibus recte uideatur turpe addici : & ab aliis humili ab aliis admirabili subiici quatuor hic Cice.genera facit honestũ:turpe:dubiũ.humile.sed quæstio exoritur.& ea quidem minime facilis:cur genera causarũ tria esse.superius dixerit nunc quatuor rursus genera esse dicat:quã tamen peracutæ uir eruditissimus uictorinus dissoluit animaduertere iquit debemus:quid Cicero secutus sit res multæ sũt:quarum una est substantia relique accidunt : itaque cum substantiæ acciderit una qualitas : põt & alia accidere sed quæ nõ sit i eodẽ genere:in quo prima qualitas fuit . ut puta si dicas foliorũ genera duo sunt de mẽbrana & de cartha:hic folium substantia est accessit ei qualitas una mẽbrana & cartha põt tñ eidẽ substantiæ idest folio alia qualitas accidere. quæ non sit in eodem genere in quo prima qualitas:si dicas foliorum tria sunt genera oblongum. est latum : est quadratum:quare si circa primã qualitatẽ numerus diffinitionis uarietur uiciũ est: Sin autem in eisdem substantia:circa alias qualitates numerus diffinitionis uarietur:non est uicium: Vt hic ait: primum causarum genera tria sunt causa hic substantia est:accidit ei una qualitas:ut demonstratiuum genus,deliberatium:iudiciale deinde ait genera causarum quatuor sunt licet eadem sit substantia:alia tamen ei qualitas accidit.In iudiciali enim sine alio genere causæ inuenitur & honestum: causæ genus:& turpe:& dubium:& humile.ergo duplici hoc modo possumus itelligere:aut q; substãtiæ multæ sepæ accidũt q̃litates:aut q; multæ q̃litates substãtiales sunt.i.q; eis qualitatibus põt aliæ accidere q̃litates ut hic substantia est cã:accidit causæ ut sit iudicialis ita q; iuditialis qualitas est:rursus hæc ipsa cã substantialis est:nã ei accidit ut habeat in se aut honestũ causæ genus:aut turpe aut dubium:aut humile.Item in deliberatiuo genere causæ:uel demõstratiuo potest hoc ipsum euenire q̃re nullus hic error est generis cãrum circa diffinitionẽ numeri siqdẽ substãtiæ nũc plures accidãt q̃litates: ut supra dicimus nũc multæ sint qualitates substãtiales.i.qbus pñt aliæ accidere qualitates. Honestum causæ genus: singula genera diffinit. cũq; oĩs diffinitio nunc ex euentu:nunc ex rebus ipsis colligat has diffinitiões honestũ:turpis: dubii:humilis Cicero ex utroq; colligere uidet:honestũ autẽ ἔνδοξον græce dicit. Defendendũ uidet:nõ ab re inquit uidetur.qm̃ id seruare orator semp debet:ut quæ dicit cũ hoĩum opiniõe cohereant : nã et si honesta defenderet: & ab opinione hoĩum discreparet quibus honesta nõ uiderent:minime psuaderet:sæpe autẽ honestis uel nõ honestis rumorum opinionibus abutimur qa rumori facile credit puenit autẽ rumor usq; ad iudicẽ: Orator porro qui apud iudicẽ agit:necessario nõ rei honestatem sequi debet:sed opinionẽ quæ ẽt iudici nota ẽ:duobus modis honestũ pcipue spectat:& si ex oĩbus circunstantiis haberi potest: rei: & psonæ rei ut si uirtutẽ defendas cõtra iprobos:& contra hostem patriam personæ:si pro uiro forti Qui patriã fortiter pugnando cõtra tyrãnum defenderit:aut ꝓ uiro bono cõtra parricidã dicas:aut ꝓ parente.fratre propinquo. uel amico parricida ãt ut priscianus auctor est a par paris.r.addito æuphoniæ cã deriuari uidetur:aut a patre patris.r. in.r. conuerso:uel a parenticida per sincopam Plautus integrum protulit.dicitur & matricida & fratricida & patricida:sed parricida.ut Pompeius ait:nõ utiq; is qui parentem occidisset dicebat.sed qualemcunq; hominẽ id autem fuisse indicat lex numæ Pompilii his composita uerbis:si quis hoiem liberum morti sciens dederit parricida esto. Turpe genus:Hoc contrarium honesto est,in quo simul res spectatur & persona in quibus

Margin: *hec genera facit ad declarationem exordii* [manu]; quæstio notanda; *: ut Synesius laudauit caluitium* [manu]; Causæ accidentia; Honestũ genus; Parricida; Turpe genus

affertur / vide parisiensis. in / contra manu. scrip. ante / affertur [manu]

turpitudo eē pōt.res si adulteriū:furtū:cōiuratione:proditionemq; defendas personā si pro parricida uirū bonum oppugnas:auditores quoq; respectu tpis cā esse pōt:ut si apud actionē studiosissimum uenationis: uenationem:& apud hectorem uel achillē rem militarē accuses:apud catonem uel ciceronē Monarchiā: apud Alexandrū aristochratiā laudes. Dubiū ἄπορον græci dicunt καὶ ἀμφίδοξον cū pti honesta parti turpis cā:uidet

Dubiū genus

qd ut exēplo pateat. Thymoleon corinthius Thymophanē fratrē:q tyrānidē occupauerat iterficiēdū curauit: accusatq cā hinc turpis est fraterne cedis auctorē fuisse illic honesta tyrānide pīam liberasse corinthū. Brutus filios suos q cum aquiliis & uitelliis de recipiēdis clam in urbē tarquiniis consilia iniissent uirgis cedi p more & in cōspectu suo securi iussit percuti consul.n.erat turpis bruti causa:q necari filios pati potuisset: honesta tū eadē q pīam pdere & tyrānis illi aperire tentasset.huiusmōi & Manlii torquati factū qui filiū q se absente manū cū hoste conseruerat & uicerat:qm̄ cōtra pīnū mandatū egerat occidi uoluit. Humile genus ἄπορον

Humile genus

græce dr cū humilis cā fuerit & tū de ea dicere oratori necesse fit. Res contēpta:uilis & q contenit:sed tripliciter genus hoc cōsideratur rōne rei personæ q audit:& personæ de qua agit:rei:ut si quis uitam laudet solitariā quæ a plerisq iprobat:psonæ ut si qs studiosum laudet agricolationis & ciuiliū negociorū contēptorē: cū tū honestū in ciuitate tenere locum possit:nam uilis abiectusq a multitudie existimat:auditoris:si militi ociū & quietē laudare contendas. Antefert:affertur ante iudicē:uel qd melius est: extollit:nā atteri in hoc genere auditores reddi debent: & res quis humilis cōmendari & anteferri cum hæc ita sint:hoc est cum diuersæ qualitatum causæ sint diuersa quoq; exordia debent esse.

CANTO. Genera causarū sunt quatuor. Superius tria causarū genera dixit esse genera inq̄ generalissima demonstratiuū dliberatiuū iudiciale. hic uero quatuor esse dicit. sed aduertēdū hæc q̄tuor contineri sub quolibet illorū triū. Aut.n.honesta āt turpis aut dubia aut humilis causa erit. In uno quoq; illorū. Ergo genera hoc in loco qualitates significāt. Est.n.triplex genus. Primū genus est patria parētes origo sanguis. Secūdo est genus sub quo multa similia ex eodē descendentia continent:ut Animal genus. Est tertium illud genus quo cuiuslibet rei qualitas indicat. ut si dicas Cuius generis uestis. Id uictorinus scribit in rhet. idē uero Cicero li.i.rhe. dixerat olim Causarū genera esse quinq; honestum admirabile humile anceps obscurū. Honestum quod totū aut ex aliqua parte pp se petitur honestū nominabimus ut Cice.lib.ii.rhe.ait. Vt pro uiro forti

Fortitudo

cōtra parricidam.uci.L.Cornificius ægit &.M.agrippā Augustus.n.cæsar accusatorē bruti constituit Cornificiū cassii.M.agrippā. Vt plutarchus in Vita bruti meminit. Viro forti fortitudo est dolorū laborūq; contemptio.& fortitudinis propriū est nil extimescere:oīa hūana despicere.nihil qd hoī accidere possit intollerādum putare. Auctor. Cicero lib.iii.off. Et lib.i.dixerat Stoicos dicere fortitudinē Virtutē esse pugnantē pro æquitate. Dixerat item Viros fortes & magnanimos eosdem bonos & simplicis ueritatis amicos minimeq; fallaces esse. Parricidā:parricida non utiq; is qui parentem occidisset dicebatur sed qualēcunq; hominē ut festus ait. Et fabius lib.viii.inquit per Catacresin.i.abusionē parricidam matris quoq; aut fratris interfectorem dici. Honesta res oppugnatur:ut siquis uituperaret religionē. Defendit turpis: ut siquis defenderet furtum adulteriūue alicuius. Honestatis partē ut illud Orestis qui ut patrē ulcisceret occidit matrē. In ultiōe.n.paterna honestatis pars inerat:in cæde materna turpitudinis. Contēpta res .i.uilis:uti si de alicuius colaphis cæsi agers. Cū hæc supple causarū genera. Ita sint.i.ita diuersa exordiorū rationem: quæ triplex est:in exordio.n. attentos dociles beniuolos auditores efficimus.

CFRAN. Exordiorū:anteq̄ sua cuiq; cāæ adhiberi doceat exordia:de ipsius exordii qualitatibus loqtur duplicem exordiendi rationē dicens esse apertā. & per insinuationē:genera autē p qualitatibus ponit. Principium maiore quadā ratione phemium græcos appellasse q̄ nostros principiū uel exordiū. Quintilianus dicit quoniā ea non tantum orationis initiū: sed cuiusq; rei significāt prohemiū uero illam partē

Prohemiū uero

dumtaxat:quæ ante ingressum rei fit:de qua dicēdū est:siue ἀπὸ κοὶ οἴμης quod cātus est quo citharœdi anteq̄ uerum inchoent certamen emerendi fauoris gfa:uti solent: siue ab eo q οἶμον græci uiam appellāt:ut sit uel quasi quoddam præludiū: uel quasi aliqd ante uiā:ingressumq; rei. Insinuatio:hac cum ad dicendū nō apte ingrediamur:sed occulte & dissimulanter uti solemus:nā ut Cicero diffinit insinuatio est ofo quadā dissimulatione:& circuitione obscure subiēs auditoris animū:Insinuare.n.est p sinus hoc est circuitus quosdā ingredi ad cām & quasi subrepef animis:Nonius tū dixit isinuari eē imitti & i sinus accipi ἔφοδος ab ἐπικαίοδος dicta proprie impetū q ex insidiis in uia alicui fit. significat cū crassator transeuntem inuadit ἐφοδεύειν uerbū aggredi est incautū:& ex insidiis inuadere adoriri. Principium:finē describit principii:qui est ad audiēdū aios apparare:cū nō occulte:nec p dissimulationē:sed apte:aut docile:aut attētū:aut beniuolū auditorē reddimus:quæ tria simul interdum efficimus:nonnunq̄ tantum ex his seruamus aliquando unum: sed sine aliquo triū esse principium orationis non potest. Id principium.

CANTO. Exordiorū duo sunt genera: Idē Cicero lib.i.rh.sic ait. Quare qm̄ tam diuarsa sunt genera causarum

De exordio titulus sextus.

EXordiorū duo sunt genera. Principium quod græce appellatur prohemium: & insinuatio: quę epodos nominatur. Principiū ē cum statim auditoris animū nobis idoneum reddimus ad audiendum. Id ita sumitur ut attentos: beniuolos: dociles auditores habere possimus.

sarū exordiri quoq; dispari rōne in unoquoq; genere necesse est. Igit exordiū in duas ptes diuidit. In pricipiū & insinuationē. Principiū est oratio pspicue & ptinus pficiens auditorē beniuolū aut docilē:aut attentum. Insinuatio ē ofo quadā dissimulatiōe & circuitione obscure subiēs auditoris animū. Prohemiū:phemiū dcm̄ ē siue q oi cantus est:& citharœdi pauca illa:quæ ante q̄ legitimū certamen inchoent emerendi fauoris gratia canūt prohemiū cognominauerūt. Oratores quoq; ea q̄ priusq̄ cām exordiant ac cōciliando sibi iudicū aīos præloquunt:eadē appellatiōe signarūt. siue q oimos græce uia appellat id quod anteīgressum rei ponit sic uocare est īstitutū ut fabius scribit. Epodos epodi dicūt uersus quolibet metro scripti:& seqntis clausulæ habētes pticulam:qles sunt Epodi Horatii. In quibus singulis uersibus singulæ clausulæ addiiciunt. Dicti āt Epodi synecdochicos a ptibus uersuū:q legitis & itegris uersibus Epadontæi.i.accinūt Auctor ē diomedes. Stati significat exordiū breuitate gaudet:& ambagibꝫ eē uacuū:ne i caput ofo creuisse uideat qd ēt fabius monet. Epodi

De exordio ti.yii.

SI genus causæ dubium hēmus: a beniuolentia principium constituemus: ne qd turpitudinis pars illa nobis obesse possit. Si humile erit genus. Si turpe erit genus causæ:insinuatione utendū est: de qua posterius dicemꝰ.nisi qd nacti erimus: Qua cōstituit si qs pterea p thymoleonte de quo superius sermo fuit:dicere uellet:Beniuolū auditorē a parte honestatis redderet:sicque exordiri cōmode posset:si eos q a seuissimis tyrānis occupatas liberāt respublicas p̄miis amplissimis maiores nostri dignos semp iudicauerūt:qd in uirū optimū & reipublice amātissimum Thymoleontē uos facere par ē:q fraternā contēpsit:& dedidicit charitatē: ut nos seuissimi tyrāni cruciatibus eriperet:& in dulcissima libertate conseruaret: certe tm̄ abest ut pœna aliqua uel minia dignus uideri debeat: ut oīum iniustissimi nisi exqsito aliquo honore & maximis p tāto bñficio p̄miis illum affeceritis: merito iudicari possitis qui sic diceret:parte turpitudinis omissa beniuolos auditores redderet. Sin humile genus cāæ erit:Rem humilē hoc est uilem atq; abiectā nō nisi cū contēptu accipere auditores solēt:quotiens itaq; accidit ut de re huiusmodi dicendum sit:excitādi & attenti reddēdi sunt qd poeta optimus in georgicis seruauit:de apibus.n.re apprime humili scripturus:auditorē Mecenatem attētum fecit his uersibus: ptinus aerei mellis cœlestia dona exequar:hanc ēt Mæcenas accipe partē:admirāda tibi læuiū miracula rerū magnanimosq; duces:totiusq; ordine gētis:mores & studia & populos & p̄lia dicā:humilis generis diffinitio de animis iudicū supra est. Sin turpe causæ genus erit aperto uti pricipio in hoc genere nō possumus qm̄ alienus a nobis auditoris animus est:aut eē credit isinuatione itaq; uti necesse est:& qbusdā descēdere ad cām circuitiōibus: sed quo pacto insinuari i huiusmodi causis conueniat: Cice.iferius docebit:& nos exēplis:explicaturi sumus.

CFRAN. Si dubiū genus eē postq̄ eē quales sint ōndit:quo pricipio in cā honesta:quo in turpi:quo in dubia:& quo i humili:utendū sit docet:& primū quo mō exordiri i dubia cā debeamus:q̄ pte habet honestatis ptē turpitudinis:præcipit:ita āt incipiēdū dicit eē ut pte turpitudīs omissa beniuolū auditorē a pte honestatis faciamus. qd pro milōe dicturus Cice. seruit. qm̄.n.cā dubia erat:apte honestatis exordit ueteri se dicēs ne turpe sit minimeq; deceat p uiro fortissimo dicere icipientem timere cū ipse. T. Annius magis de republice salute q̄ de sua pturbet partem turpitudinis præterit:oīo & q cū defensurus accederet quē hoīem occidisse cōstabat:a beniuolētia igit: ut dixi:cum pro uiro fortissimo dicere incipet initiū

Si dubiū genus causæ

Si humile genus causæ

Si turpe genus causæ

CANTO. Si genus causæ dubiū habebimus:a beniuolētia pricipū cōstituemus:id qdē hoc pacto agere poteris. Nisi persuasum hērem iudices uos ea uirtute ac prudetia uigere ut unamquāq; rē magis ex sua cā q̄ ex euentu iudicaretis:non auderem in hac ipsa re de qua nonsum corā uobis acturus orare. cū igit uester mihi pspectus sit aīus & in iudicādo modestia faciam nō tā libēter q̄ necessario ut intelligatis patrē meū alias optimū non satis iusta ratione aduersum innocentiam & integritatē modestissimæ fœmine genitricis meæ cōmotum esse. Aliud itē Exemplū erit. Accusatur thymoleon ciuis Corinthius q fratrē occiderat q pricipatū urbis appetebat:poterit orator hoc pacto exordiri Credo iudices uos nō latere q̄ta fuerit Thymoleōtis beniuolētia i pīā:qui & amicitias & affinitates æstimauit: ppriū uero fratrē peremit. ut cōmmune oībus libertatē a tirānorū impetu uindicaret. Turpitudinis pars; turpe enī est cōtra patrē orare. licet honestū sit matrē defendere. Turpe item occidere fratrē & si fas est pīam liberā reddere. Sin humile genus causæ erit faciemus attētos: Exemplum erit huiusmodi Magnū instar indices nostræ repu. pieulū:nisi restringat i ncēdia: quæ sum ma cū indignatione in urbe nostra oriri uideo. Sæpe.n.animaduerti ex re minima nō paruum odium & pturbationē cōcitari:præsertim cum ab illis infertur iniuria per quos maxime tutos eē cōuenirer. Virgilius quoq; lib.iiii.g.quum uellet de apibus scribere ait: Protinus aerii mellis cælestia dona exequar:hanc etiam Mecœnas aspice partē Admiranda tibi Leuiū spectacula rerum. Magnanimosq; duces totiusq; ex ordine gētis. Mores & studia & populos & prælia dicam. Sin turpe causæ genus erit Insinuatione utendum est: nisi quid nacti erimus quare aduersarios criminando beniuolentiā capere possimus. Exemplum erit tale. Quum nacti quid erimus quare aduersarios &c. Non auderem iudices præsertim apud uos pro illo dicere cuius uita uobis suspicta esset: Sed cum turpitudinem & infamiam accusatoris perspicio defensionem huic reo denegare non possum. Quum.n. is acusat de criminibus: de quo primum esset cognoscendum sit ut hunc reum innocentem credam quem bono uiro accusante noxium esse concederem.

Thymoleon

dum illi esset sic. Existimo honestissimi auditores nõ latere vos quanta sit dignitas & utilitas grece lingue nam ab illa tanquã a fonte quodam penim ptiq humane & diuine sapientie thesauri emanarunt. testis diuus hieronymus. testis augustinus quam didicit in precipiti iam fere etate

CFRAN. Nisi quid nacti erimus: nisi oblata nobis facultas fuerit: ut æque turpe crimen aduersario obiicia/mus nam illud etiã facere uiator studet cum turpis eius cã extiterit: ut re omissa de quo agendũ fuerat: crimẽ aliquod quod in ore omniũ sit. aduersario obiiciat: ut sensim cũ audiuerint illud iudices concilienẽ: aduersarii uero psona: in odiũ adducatur: exempli gratia: si dicamus: diligenter uitam suã consideret aduersarius q si fe cerit: non tam audacter: atq ĩpudenter: ad accusandos alios accedit: deinde occupatione utamur: addamusq nolo ei adulteriũ (cũ possim) nolo homicidiũ obiicere: hæc norũt omnes sensim deinde conciliato nobis audi tor descẽdere ad causam nr̃am possumus & ut aper-tius res intelligaẽ Cicero ligarium a tuberone accu/satum q cõtra cæsarem sensisset & puinciã affricam tenuisset apud cæsarem defendit: sed anteq̃ ad cãm accedat illud tuberoni obiicit crimen: quod ligario grauissimum tubero ipe obiiciebat pompeianũ eum nõ minus q̃ ligariũ fuisse Tuberonẽ dicit: his uerbis: habes igiẽ tubero quod est accusatori maxime optã dũ: cõfitentem reũ: sed tñ hoc ita cõfitentẽ se in ea p te fuisse qua te: qua uirũ oĩ laude dignũ patrẽ tuũ ita que prius de nr̃o delicto cõfiteamini necesse est: q̃ ligari ullã culpã rephendatis: hac rõne & cæsarẽ turpitudi/ne causæ a sua defensiõe abhorrẽtem sibi cõciliauit orator & in odiũ atq inuidiã aduersariũ rapuit: pro deiota ro rege etiã dicẽs qui qd cæsarẽ cũ apud se diuertisset: occidere cogitauerat: accusabaẽ: cãm iuenit: q̃ aduersa rios criminaẽ: sic. n. ait: accedit ut accusatorũ alterius crudelitate alterius idignitate pturber: crudelẽ castorẽ ne dicam: an sceleratũ & ĩpiũ: q nepos auum ĩdiscrimen capitis adduxerit &c. Sin honestũ genus eẽ: si inquit honesta cã fuerit: pterit principiũ poterit: qm̃ ut ait Quinti. hõestũ cãæ genus satis ad cõciliatione p se ualet pti. n. ad rẽ honestã audiendam iudicũ sunt aĩ ut labore nr̃o ad eos dẽ disponẽdos minime opus sit: qd si ex/ordiri placuerit: cur cã nr̃a honesta sit aperiẽus. Beniuolentiæ ãt ptibus utemur: ut id qd est augeaẽ. Exẽplũ ãt ẽ: ut si libertatẽ apud optĩates laudaturus aliquis assurgat: sic exordiaẽ. quãti faciẽda libertas: sit q̃ nihil hoium generi dulcius nihil optatius: aut honestæ uiræ rõnibus conducibilius eẽ põt: neminẽ nr̃um laterẽ mihi psua/deo. Ego medius fidius: ut de me ipso loquar: sic tãto & tã pcipuo bono delector sic afficior: ut q̃uis longe im/parẽ dicẽdi oneri me cognoscã assurgere tñ & ad eã tuendã ac conseruandã: qd tñ uestra sponte facere parati estis: uos adhortari minime uerear: possumus & qbus de rebus dicturi sumus breuiter exponere: qd uirgilius obseruat: cũ ait: qd faciat lætas segetes quo sydere terrã uertere Mœcenas: ulmisq adiungere uites conueni at: q̃ cura boũ: qs cultus hñdo sit pecori: atq apibus q̃ta experientia pcis hic cauere incipiam. Recte uti: si/cuti oñsum est. Vel non uti: si honesta causa sit: & esse credatur cui sua sponte auditores faueant.

Nisi qd nacti erimus.

Si honestum genus cãæ

re aduersarios criminando beniuolentiam ca-pere possimus. Si honestũ causæ genus erit: licebit recte uti: uel non uti principio. Si uti principio uolemus: aut id oportebit ostende-re: quare causa sit honesta: aut breuiter qui-bus de rebus sumus dicturi exponere.

CANTO. Quare cã sit hõesta. Exẽplũ erit. Siqd unq̃ fuit iudices: qd apud maiores nr̃os singulari & pcipuo fauore psequendũ fuerit sp in primis eorũ: q pp infirmitatẽ ætatis se ipsos tueri nõ pñt actiones & cãæ aliquo singulari priuilegio sunt tractatæ. Quid. n. honestius aut æqus esse põt q̃ illis adesse: quos nundũ uel rõ uel na tura ita cũfirmauit ut se tueri possint: Cũ psertim hæc una res sit: q̃ & reipu. dignitatẽ & priuatã cõmoditatẽ aspiciat: Nã si liberis nr̃is & amicorũ nostrorũ ac cæteris consultũ eẽ uolumus apud posteros illud necesse est: q pupillorũ cãs rebus oĩbus ppositas uelimus eẽ. Itẽ aliud Aulus licinius Archias poeta antiochiæ natus romæ uixit Ciceroni inter alios charissimus. nã & eius præceptor in græcis fuit: fuerat autem prius heracliæ ciuis eẽ fectus: demũ sibi de ciuitate lis mota est a quodã graccho q ciuis nõ esset. Tũc Cicero archiã defendẽs ita ex/ordiri potuit. Si apud maiores nostros est cõseruatũ o iudices ut pceptores p parẽtibus haberenẽ debeo quã tũ est scitũ in me huic pstãtissimo uiro & integerrimo & opẽ & salutẽ afferre: & eo magis qm̃ illius doctrina & optimis pceptis ita institutus sum ut nõnullos aliqñ defenderim nam si cæteros adiuuamus a qbus nihil utili tatis ad hãc rẽ adipiscẽdã cõsecuti sumus quãto magis ei attribuere debemus a quo id accepimus p qd etiam ignotis pdesse possumus: Aut breuiter expõere &c. Exẽplũ erit: Sũma rei iudices: de q̃ corã uobis acturus sũ: & de pœna & supplicio p uos iferẽdis ciuibus seditiosis ciues: hñdi sunt qnecẽ bonorũ hoium: & perniciẽ reip. meditati sunt. Erit itẽ exẽplũ Nasonis illud: In nouas fert animus mutatas dicere formas corpora. Et illud Ma ronis. Arma uirumq cano.

Aulus licinus

Attẽde .C. uerba

CFRAN. Si principio uti uolemus, qd agẽdũ sit monet: si uti pricipio nõ uolumus: a lege inqt aliqua exordiẽdũ ẽ: aut a scriptura: aut ab aliquo firmissimo cãæ nr̃æ adiumẽto: a lege q̃ ĩ iure ciuili cõtineaẽ uel principis rescripto: ut si apud ptorem stare pactis ad uersariũ cõpellere uelis: ut sic a uetusta lege ĩcipies: ptor ait pacta seruabo: itẽ si in iudiciũ uenire messiũ uidemiarũq tpe ab aduersario compelleris: q ante: quod sibi debeẽ: forte petit cũ nõ posse cogi te ad sa tisfaciendũ illo tpe pbare uis ab hac exordiens lege ĩcipis q̃ in digestis ẽ de feriis ne qs messiũ uindemia rũq tpe aduersariũ cogat ad iudiciũ uenire ofone

Si uti principio uti uolemus

A lege

Verba ptoris

Lex attende

si pricipio uti nolemus a lege: uel a scriptura: aut ab alio firmissimo nostrę causæ adiumen to principium capere oportebit quoniam igi tur docilem: beniuolum & attentum habere auditorem uolumus: quomodo quodq; eorũ confici possit aperiemus. Dociles auditores habere poterimus.

CDe docilitate & attentione ti. yiii.

Si summam

SI summã causę breuiter exponem9: & si atentos eos faciemus. Nam do cilis est ille: qui attente uult audire.

diui Marci exprimitur qa occupati circa rem rusticã: in forum cõpellẽdi nõ sunt. multæ itẽ sunt leges q̃ ua riis causis applicari pñt: ut si dicas peccata nocentiũ nota esse & oportere & expedire paulus ait: item ea q̃ notabiliter fiũt: nisi specialiter noteẽ: uideẽ: qua si neglecta: itẽ dolo malo ait ptor ius se nõ seruaturũ. A scriptura: Lex specialis est: scriptura generalis: p quam Intelligere potes testm̃: contractũ: stipulationẽ: syngraphũ: chrirographũ: & alicuius auctoris pbatã auctorita tẽ: qua inuicti cã uestra uideaẽ: ut si cõcordiã laudaturus sic exordiari: cõcordia ut ait Salu. pue res crescũt di/scordia magnæ dilabuntur. item si ei q fortiter rempublicã gessit: pmiũ dari uelis sic incipias honos alit artes Inquit Cice. omnesq accedunẽ ad studia gloria: qd si meritis hũc afficere muneribus statuetis: fortissimus qsq nostræ iuuẽtutis ad res magnas & pclaras gerẽdas mihi credite exercitabiẽ. Ab aliquo firmissimo cãæ nostræ adiumẽto: ut si dicã: maxĩe iusticia respublicas cõseruari: iusticiæ ãt munus pcipuũ eẽ: benemerẽtibꝫ pmia exhi bere. itẽ si dicã sæpe prius hoc a uobis cõcessum fuit: qd postulo minimũ dubiũ esse possit: uos idẽ mihi quoq concessuros: itẽ sæpe hoc idẽ iudicatũ est qdin cã mea iudicari peto. Principiũ capere: nõ exordiri ptibus ex ordii & pprietatibus seruatis: sed simpliciter ĩcipere: qm̃ igiẽ: qd exordiũ esset oñdit: quod ĩ duas ptes diuisit: qd inde fiat & ubi fiat: in generibus. s. causarũ postea docuit: nã in alia cã: attẽtos in alia beniuolos: in alia doci/les fieri pcepit idẽ. n. simul semp in oĩ cã seruare uix cõtigit: nũc quibus rõnibus: & qbus ex locis: docilitas: attẽ/tio: & beniuolentia colliguneẽ oñdit. Dociles: tũc dociles inqt reddenẽ auditores: cũ breuiter ac dilucide sũ/ma rei: hoc est qd sit in quo cõsistat cã & res nostra de q̃ dicturi sumus iudicabiẽ qd operũ suorũ pricipiis home rus & uirgilius obseruarũt: Cice. in ofone quoq p lege manilia sumã esse breuiter exposuit dicẽs: Dicendũ est .n. de Gn. pompei singulari eximiaq uirtute. Et si attẽtos facis de rebus magnis nos dicturos pmittẽtes uel ut attẽte audiant rogantes: põt quidẽ reddi docilis: q nondũ attentus sit auditor: sed attentus reddi nõ põt: quin statim & docilis reddatur nam qui attentus est: docilis est: & qui attente audit docilis uocatur.

A scriptura

A firmissimo adiumẽto

CANTO. Ab lege exemplũ erit: lege latoria cautũ est iudices: ut siquis pupillorũ bona dirriperet acerrias pœnas lueret. Cum ita Titius Marci pupilli bona diripere uelit pœna mulctãdus ẽ. A scriptura: lex spãlis est. Scriptura uero generalis Est autem allegatio alicuius scripti: & sententiæ generalis. ut illud Ciceronis in pro hemio tuscu. Honos alit artes. oẽsq incẽduneẽ ad studia gloria. Cum igiẽ hic ciuis p pr̃ia egregie pugnauerit merito mihi honore ac pmiis afficiendus uideẽ. Firmissimo adiumẽto. Exemplum erit. Quid est o iudices qd ciuitatẽ magis conseruet: q̃ iusticia & equitas iuris: quæ cum iubeat ut mortuo patre filio potius q̃ fratri here ditas debeatur. deberis huic concedere equitatem quæ quidẽ uinculum est ciuitatis ubi. n. æquitas deest: oĩa confunduneẽ. Si summam rei breuiter exponemus Exẽplũ est ibi superius. Aut breuiter exponere & cætera.

Lex a scriptura differt

Attentos hẽbimus si pollicebimur nos de re bus magnis: nouis inusitatis uerba facturos aut de his rebus que ad rem pu. ptineant aut ad eos ipsos qui audient: aut ad deorũ immor taliũ religionẽ: aut ad pietatẽ nos eẽ dicturos.

CFRAN. Attentos hẽbimus. Docet quo pacto attẽti auditores reddi possint: & rebꝫ magnis: nouis inusitatis fieri ostẽdit. Si quid nos eiusmodi dicturos pollicebimur: Sciendũ est hæc tria in unũ idemq ex ordiũ simul ĩcedere. non semp tñ aliqñ. n. eiusmodi res est de q̃ futurus sermo ẽ: ut uel a magnis: uel a no uis: uel ab ĩusitatis tm̃ facere attẽtos ualeamus. a ma gnis si. æneidos septimo attentos fecit Virg. Graue bellum qd cũ turno æneas gessit: se pmittẽs descripturũ maior rerũ mihi nasciẽ ordo: Maius opus moueo. Ci ce. quoq in huius operis huius pfatione attẽtũ reddidit auditorẽ: a magnitudĩe rei cũ nõ parum in se fructus copiã dicendi habere dixit: & cõmoditatẽ ofonis. Liuius in pricipio secũdi libri ab ur. con. Atẽtionẽ colligit de nouis rebus scripturũ pmitens: his uerbis. Liberi iã hinc populi romãi res bello paceq gestas annuos ma/gistratus: iperiũq legum: potiora q̃ hoium peragam. idẽ libro septimo Annus hic erit insignis noui hoĩs cõsu latu: nouis duobus magistratibus: ptura & curruli edilitate hos sibi patricii q̃siuere honores p cõcesso plebi al tero cõsulatu per res magnas & inusitatas simul qdẽ auctor attẽtos reddit lecturos in pricipio de bello puni/co secũdo dicẽs pte opis licet mihi pfati qd in pricipio sũmæ totius pfessi sũt: plæriq rerũ scriptores: bellũ ma xime memorabile oĩum q̃ unq̃ gesta sunt me scripturũ & reliqua differunt inter se magna: noua: & inusitata: magna laudamus: uel uituperamus: noua admiramur iusitata: & admiramur: & timemus aliqñ rursus magna sæpe cõtingũt: noua memoria nr̃a nõ fuere: inusitata fuerũt qdẽ ante: sed raro euenirũt. Aut de his q̃ ad rem publicã ptinẽt. Cice. pro. C. Rabirio: & si quirites nõ est meæ cõsuetudĩs initio dicẽdi rõnem reddere qua de cã quenq̃ defendã ppea q cũ oĩbus in eorũ periculis semp satis mihi iustã cãm necessitudinis esse duxi: tñ ĩ hac defensione capitis famæ fortunarũq. C. Rabirii ponẽda rõ uẽ officii mei: ppea q quæ in iustissima cã est mihi eadẽ uobis ad absoluendum uideri debet: nam me tũ amicitiæ uetustas: tũ dignitas hominis tũ rõ humanita tis tũ meæ uitæ ppetua cõsuetudo ad. C. Rabiriũ defendendũ ẽ adhortata at uero ut id studiosissime faciã sa lus reipublice cõsulare efficiã: cõsulatus deniq ipse. Aut ad eos ipsos qui audiũt: ut in uerrem dicens: timo rẽq iudicibus adhibẽs admonet caueat ne male sentiat populus: ne iudicia transferaẽ & pro domo sua ad pon tifices sic ait: Nã si illa labes ac flãma. r. p. suũ illũ pestiferũ & furiosũ tribunatũ: quẽ eqtate humana tueri non põt: diuina religiõe defenderit: aliæ cerimoniæ nobis erũt: alii antistes deorũ ĩmortaliũ: alii interptes religiõe reqrendi. Ouidius quoq in fastis materiã de qua scriberet plurimũ oñdit ad germanicũ ptinere: cũ ait. Sacrã recognosces annalibus eruta priscis: & quo sit merito quæq notanda dies. iuenies illic & sacra domestica uo

Liuius

Ad rem publicã

Ad ipsos q audiũt

bis:ſæpe tibi pſeſt:ſæpe legendus auus: Attētos igitur facius ſi magna:noua inuſitata:& q̄ ad rēpublicā ptine
ant uel eos ipſos q audiūt:dicturos pollicemur. Ad deoꝝ īmortaliū religionē:qđ in eadē oſone ꝑ domo ſua
Ad relli/gionem ad pōtifices cicero facit q cū cā ſua aras:focos & deos penates coniūctos dicit eē his uerbis: qđ ſi ullo tpe ma/
gna cā in ſacerdotū populi romani iudicio ac ptāte uerſata eſt:hoc ꝑfecto tāta eſt ut oīs reipublice dignitas
oīum ciuiū ſalus:uita:libertas:are:foci:dii penates:bona fortunæ domicilia:ueſtræ ſapiētiæ:fidei poteſtatique
commiſſa:creditaque eſſe uideantur.

ℭANTO. Et ſi attentos eos faciemus:Id ī hūili gñe ſeruabiť.ut illud Marōis li.iiii.g.de apibus.hác ēt Me
cænas apice ptē.Cic.li.ii.de oratore ſcribit græcos mōere ut pricipio faciáus iudicē attētū & docilē:q̄ ſūt uti
lia ſed ñ pricipii magis ꝑpria q̄ reliq̄rū pti faciliora ēt ī pricipiis:ꝙ & attēti tū maxie ſunt quū oia expectāt: &
dociles magis initiis eſſe pñt.Illuſtriora.n.ſūt q̄ ī pricipiis q̄ q̄ ī mediis cauſis dñr:ꝗut.arguēdo aut refellēdo.
De rebus magnis:ut illud.Magna res priceps illuſtriſſime ē ea quā expoſiturus ſum uobis Cui niſi tēpeſtiue
cōſilio & uirtute occurrať:nō mediocrē ꝑfecto ī urbe nr̄a diſcordiā excitabit Quid.n.iniqus eſſe pōt q̄ ciues
noſtros ab his nō poſſe tutos eē quos armis & fide opteret eiſdē auxilio eſſe! De rebus nouis &c.Exēplū erit.
Noua res & pēitus īaudita priceps optie ꝑ me exponeť.ea qdē talis ē:ut ſummā indignationē atq; odiū cōcita
tura ſit niſi prudētia ueſtra mitigeť.qd.n.magis cōtra mores publicos pōt q̄ extorquere qequā. quod luxuriā
ciuitati & uoluptatibus materiā ſit allaturū!Nouis noua dñr q̄ fuere nūquā. Inuſitata uero ſūt:q̄ licet fcā ſint
rarius tñ accidūt. Quæ ad remp.ptineāt: Exēplū erit cū inſtituiſſem pſes ampliſſimi id apud uos dicere.qđ
uiſum eēt optimū.Nihil certe poſt religionē noſtri & unius & ueri dei qđ uel me dignius uel uobis magis gra/
tum dici poſſet occurrit q̄ de cōſeruatiōe & amplitudie reip.diſputare.Eas igiť res apud uos in primis expo-
nā noua quadā & iuſitata rōne ut plane ītelligatis me ꝓſpexiſſe quo mō illá a no ris maioribus nobis traditā
& maiorē & meliorē noſtris poſteris relinquamus. Ad eos ipſos q audiūt:exēplū erit.Niſi patres cōſcripti cō
ſilio & uirtute ueſtra reprimeť audacia & temeritas eoꝝ q ueſtri ordīs & ſanctiſſimæ pſiæ nr̄æ publici hoſtes
ſūt:plane uideo uos cū tota rep.maxīa breui ſubituros īcōmoda. Ad deorū īmortaliū religionē & pietatem:
Exemplum erit in genere honeſto. Agitur iudices de cœleſti cultu ac religione diuina q̄ re nūq̄ fuit apud no/
ſtros maiores uel præſtantior uel acceptior.Eſt.n.res prorſus admiratiōe & quadā laude ſingulari digniſſima.
Religione:Religio eſt:q̄ ſupioris cuiuſdā naturæ quā diuinā uocāt curā cerimoniāq; affert.ut Cice.inqt lib.
ii.rh. Pietatē:Tullius ꝑ plantio inqt.Nā meo iudicio pietas fundamentū eſt oium uirtutū. Itē qđ ē pietas:
niſi uoluntas grata in pentes.Et.li.ii.rh.pietas per quā ſanguine cōiūctis patriæq; beniuolis officium & diligēs
tribuitur cultus.Superius quoq; eodē libro ſic dixerat pietatem appellant quæ erga patriam aut parentes aut
alios ſanguine iunctos officiū ſeruare moneat.At in libro de.n.d.ait pietas eſt iuſtitia aduerſus deos.

Et ſi rogabimus:ut attente audiāt: & ſi nume
ro exponemus res de quibus dicturi ſumus.
Beniuolos auditores facere q̄tuor modis poſ-
ſumus a noſtra ab aduerſariorum: ab audito-
rum perſona:& a rebus ipſis a noſtra perſona
beniuolentiam contrahemus.

ℭDe beniuolentia a noſtra perſona.

ſ I nr̄m officiū ſine arrogātia laudabi-
mus: aut in rēpublicā q̄les fuerim9.

ℭFRAN. Et ſi rogabimus ut attēte audiāt ut cū
dicimus.Benignes q̄ſo ac patientes ī hac cā mihi au
res accōmodare uelitis.Qđ in ꝓlogis fit comœdia/
rū.Cū dr̄ fauete:adeſte æquo aīo: & rē cognoſcite.
Cice.ꝑ Archia attentos fecit auditores : rogans ut
Cicero ꝑ archia de humanitatis ſtudiis de humanitatis ſtudiis paulo liberius loq̄ eū ſinerēt:
his uerbis.Quæſo a uobis ut ī hac cā mihi detis hác
ueniā accōmodatā huic reo:uobis q̄ admodū ſpero
nō moleſtā:ut me ꝑ ſummo poeta:atq; eruditiſſimo
hoīe dicēt:hoc cōcurſu hoīum lr̄atiſſimoꝝ:hac ue/
ſtra humanitate hoc deniq; ꝑtore exercēte iudiciū.
patiamini de ſtudiis humanitatis ac lr̄arū.paulo loq
liberius.Idē in oſone ꝑ ſex.Roſcio. Quapp uos oro
atq; obſecro iudi.ut attēte bonaq; cum uenia uerba
mea audiatis.fide ſapiaq; ur̄a fretus plus oneris ſub
ſtuli q̄ ferre me poſſe intelligi. Nūero exponemus.
Cū duabus de rebus:tribus aut pluribus:nos dicturos pollicebimur:de docilitate ſupius loq̄ns ſi ſūmā inquit
cāæ breuiter exponēus:nūc nūero dicit.qđ idē ferme ē. Nec mirꝫ:Nā q attentus:idē & docilis reddiť.Sed qō
hic exoriť:ſi idē in exordio fit:qđ ī diuiſiōe:q ī duas ſcindiť ptis:expoſitionē:& enumerationē:ut ſumatim aut
numero:qbus de rebus & quot dicturi ſumus apeřiamus.Exordiū & diuiſio idē erūt. Non idē erūt ſed idē effi
cient:diuerſo tñ exitu exordiū ſumatim & numero exponere pōt q dicēda ſunt:ut docilē faciamus aut atten
Exordiū diuiſio differūt tum auditorē partitio ut cām ꝑparato iā ꝑ exordiū auditore cōſtituat:& aīos in re certa occupatus tentat de
qua iudiciū futurū ſit.Deniq; exordiū mouet tm̄ īplicite partitio & monet & docet.ſed explicite.Beniuolos
auditores.Sequiť qūo auditorū cōparare beniuolentiam poſſumus.q̄ a locis quatuor diciť auditores in quo
uis genere.ſi in demōſtratiuo & deliberatiuo :ſenatus uel populus:Si in iudiciali iudex. Si noſtrū officiū ut
fere Cice.in oratione pro.L.Archia.dicens.ſiquid eſt in me ingenii iudices quod ſentio q̄ ſit exiguū ut ſi qua
exercitatio dicendi:in qua me nō infitior mediocriter eſſe uerſatū. Et in oratione ꝑ ſexto roſcio credo ego
Si nr̄m officium Aut in rēpub. uos iudices mirari qd ſit.ꝙ cū tot ſummi oratores hoīeſq; nobiliſſimi ſedeant ego potiſſimum ſurrexerim:q
neq; ætate neq; ingenio:neq; auctoritate ſum cū iis qui ſedeāt cōparandus. Aut in rempublicā. quales fue-
rimus.ut cicero in oratiōe fecit ꝑ flacco ſic.n.exordiť.Cū in maximis piculis huius uerbis atq; impii:grauiſſi
mo atq; acerbiſſimo reipublice caſu ſocio atq; auditore cōſiliorū piculorūq; meoꝝ.L.Flacco cædē a uo/
bis coniugibus

bis coniugibus liberis ueſtris uaſtitatem a templis de lubris:urbe: italia:depellebam:ſperabam iudices hono-
ris potius.L.flacci me auditorem futurum:q̄ miſeriarum depræcatorem.

ℭANTO. Vt attente audiāt:exēplū erit illud ſūptū ex iuectiua.Cicerōis in Catilinā. Attēdite q̄ſo iudices
& ea q̄ dicā pēitus aīs ueſtris rōnibuſq; mādate.Et illud Terētii Nūc quā rem uitio dent q̄ſo aiaduertite. Si nu
mero expōemus res:Exēplū Agiť pſes cōſcripti de duobus de cōcordia ciuiū nr̄oꝝ & cōpreſſiōe belloꝝ ciui
liū:q̄ iádudū nr̄am patriā afflexerūt.li.āt.i.rh.addit ꝑdictus:ꝙ attētos faciēus ſi nos policebimur breui nr̄am
cām demōſtraturos. Si offcm̄ nr̄m ſiñ arrogātia laudabius:Exēplū erit.Quāq̄ turpe ē iudices officiū ſuū ita ex
pōere ut ꝑpria laus intēdať.attamē qa aduerſarii mei ſic me nup contūeliis affecere ut niſi uitæ meæ rōnē hē-
am:& q̄liter ab adoleſcētia me inſtituerim dicā plane tacēdo cōfirmare uidere oēs aduerſæ ptis ī me falſo ob/
iectas cōtumelias faciā itaq; nō tā libēter q̄ neceſſario:ut ītelligatis me lōge abeſſe a crimibus: q̄ mihi obiiciūť
& fictā coꝝ accuſationē cognoſcatis.Ego qdē ſic ī oculis meoꝝ ciuiū uixi:ſic me geſſi ut neminē unq̄ offēderi
pluribuſq; ſæpe nūero auxilio cōſilioq; extiterim.Quid.n.in cāis forēſibus & publicis ægeri ꝙ uobis oībus pa/
tere arbitror facile ꝑtereo.Quare magnopere admiror q̄ temeritas uel qđ potius reor q̄ iuidia meos aduerſa
rios ipulerit ad ea deſingenda a qbus qdē ita abſum ut ipi ab hōeſtate atq; uirtute. Aut in republica q̄les fue
rimus:Exēplū erit Et ſi patres cōſcripti nūq̄ ſatis ꝑ republica ꝑpugnareqs pt: Illud attamē aſſero me nullos
ꝑ ea labores fugiſſe unquam:neq; nulla euitaſſe pericula.Quare non poſſum non moueri ꝙ nefariæ coniura-
tionis reum apud uos facere me aduerſarii auſint.

aut in pentes:aut ī amicos:aut ī eos ipos:q au
diūt aliqd referemus:dūmō hec oīa ad eā ipſā
rē:de q̄ agiť ſint accōmodata. Itē ſi noſtra incō
moda ꝑferēus:inopiā:ſolitudinē:calamitatē.
Et ſi rogabimus:ut nobis ſint auxilio : & ſi ſi-
mul oñdēus in aliis ſpē nos hēre noluiſſe Ab
aduerſariorum perſona beniuolentia captabi-
tur : ſi eos in odium : in inuidiam : in con-
temptionē adducemus In odium rapiemus:

ℭFRAN. Aut ī pentis:ut apud uirgiliū æneas li. In parentes
yi.cū ait.Illū ego ꝑ flāmas & mille ſeq̄ntia tela :eri/
pui his humeris medioq; ex hoſte recæpi : parēs uul/
go pr̄ aut mr̄ appellať:Sed iuris prudētes auos & ꝑa
uos: auias & ꝑauias parētū noīe appellari dñr. Aut ī In amicos
amicos:Vt cice.ī oſone ꝑ lege manilia:q̄lis ī amicos
fuerit oñdit dicēs nā cū antea ꝑ ætatē huius auctori/
tatē loci nundū cōtigere auderē:ſtatuereq; nihil huc
niſi pfectū ingenio elaboratū īduſtria afferri oporte/
re oē meū tp̄s amicoꝝ tpibus trāſmittēdum putaui:
idē in oſone ꝑ ſexto roſcio egit ꝑ.L.cornelio balbo
& ꝑ.C.Rabirio poſtumo: In eos ipos q audiunt : ut
apud Lucanū q̄lis ī cæſarē curio fuerit cōmemorat
dicēs dū uoces tuæ potuere iuuari cæſar ait ptes q̄uis uolēte ſenatu:Traximus ipiū: & cice.in oſone q̄ ꝑ redi
tu ſuo ꝑplo gratias agit:idē facit:qđ ꝑcatus a ioue optio maxio cæteriſq; diis īmortalibus ſū qrites:eo tpe cū
me fortunaſq; meas ꝑ ur̄a incolumitate:otio cōcordiaq; deuoui. Dū hæc oīa:oñdit oportere hæc ad cām ac
cōmodari ut ubi attēti reddēdi auditores ſunt:nō reddenť bēiuoli:nā ſi locis uteremur minīe rei nr̄æ cōgruē
tibus uitiū & id qdē graue eſſet:nō.n.oēs loci ſupius dicti oībus cauſis conueniūt & aduertendū eſt patroni &
eius de quo diciť pſonā unā putari cū inuentio eadē fere ſit hiſdēq; locis utendū ſiue a patroni ſiue ab eius de Si noſtra incommoda
quo dr̄ pſona exordioꝝ ſnīam excogitare uolumus. Itē ſi nr̄a incōmoda pferemus:ut cice.ꝑ.p.ſylla maxīe
uellē iudices dicēs ut.p.Sylla & antea dignitatis q̄ ſplēdorē obtieret:& poſt calamitatē acceptā modeſtiæ ſuæ
fructum aliquē potuiſſet pcipe:Sed qñ ita tulit cāus īfeſtus ut ampliſſimo ī honore cū cōi ambitiōis iuidia tū
ſingulari Atrenii odio euerrereť:& in his priſtinis fortunæ reliqs miſeris afflictis:tñ hēret quoſdā:quoꝝ aīus ne
ſuplicio qdē ſuo ſatiare poſſet:q̄q̄ ex huius incōmodis magna aīo moleſtiā capio:tñ in cæteris malis facile pa-
tior oblatū mihi tp̄s:ī q°bōi uiri leuitatē meā miſericordiāq; notā oībus quōdā nūc q̄ ītermiſſā agnoſcerēt Ino Inopia
piā cui cōtrariū copia eſt:Inops āt eſt q ope hoc eſt auxilio uel diuitiis & copia eget. Cice.ꝑ publio qnto uerū
ita ſe res hēt:ut ego q nō uſu ſatis & īgenio paꝝ poſſū cū pſono diſertiſſimo cōpater &.p.Qu.cui tenues opes:
nullæ facultates:exiguæ amicoꝝ copiæ ſūt cū aduerſario gratioſiſſimo cōtendat. Solitudinē Solitudo eſt qñ Solitudo
caret aliqs ꝑpinqs amiciſq;:neq; ſpē in quoq; q̄ hr̄e pt:niſi ī ſe ipo & ſolus locus dr̄ īcultus inhitatuſq;:oui. Flu
mis illa latus cui ſūt uada iuncta rorēti aſpicit:& ſparſas ꝑ loca ſola cāſ:uū & loci q̄ ſolitudo añ oſtiū:calamita
tē ſūma q̄dā miſeria calamitas ītelligiť:ingēſq; damnū quotiēs ex diuite paup:redderis & ad uilē abiectāq; for Calamitas
tunā deduceris ēt ꝑter culpā tuā:dānū quo ex grādine afficiūť calāitatē dicere ſolēt ruſtici : ꝙ cōminuat cala-
mos.i.culmū ac ſegetē:uñ aiťī eunucho Terētius.ur̄i fundi calamitas: qdā a cadēdo dictā crediderūt: hæc cū Pro laborantibus ſtat fauor
ꝑferunť beniuolus reddiť auditor.ſ.inopia:ſolitudo calamitas:Terētius.oēs noti inqt atq; amici deſeruerūt:
Idē qđ ego te ꝑ hác dextrā oro ꝑ igeniū tuū & ꝑ fidē tuā perq; huius ſolitudinē te obteſtor:ne abſte ſegregeť
ue ne deſeras:cice.ꝑ ſexto roſcio iō ſe unū ex oībus q ſedebāt ad dicēdū ſurrexiſſe inqt ne oīo deſertus Ro
ſcius eſſet cū timore piculi cæteri defēdere non auderēt.Et ſi orabimus ut nobis auxilio qđ ꝑ milone feciſſe
uť cicero dicēs:nā ſi unq̄ de bonis de fortibus uiris:ſi unq̄ de bñmeritis ciuibus ptās uobis iudicādi fuit:ſi dēiq; In aliis ſpē non habuiſſe
unq̄ locus ampliſſimoꝝ ordinū delectis uiris datus ē ad ſtudia ſua ergo fortes & bonos ciues ut eque uultu &
uerbis ſæpe ſignificaſſēt:re & ſnīis declararēt.hoc ꝑfecto tpe eā ptātē oēs uos hētis & ſtatuatis utrū uos q ue/
ſtræ auctoritati ſp deditiſuimus ſp miſeri lugeamus an diu uexati a ꝑditiſſimis ciuibus aliqñ per uos ac ur̄am
fidē.uirtutē:ſapiamq; recreemur. Nos ī aliis uoluiſſe ſpē hr̄e:in multis firma nobis ꝑſidia iudices erāt ſed in
ſola uirtute ueſtra:itegritate cōſtātia ægtate ſpē locare uoluimus. Aduerſarioꝝ pſona docet qbus rōibus p Odium
aduerſarii pſona colligi auditoris uel iudicis bēiuolētia poſſit.In odiū rapiēus:docet q°pacto trahi aduerſa/

rium in odium possit auditoris:hoc est ut eum oderit & causæ nostræ faueát:odiú latens est maliuolentia affectio illa qua taciti sceleratos & flagitiosos insectamur.

❡ANTO. Aut in parétes amicos. Exéplú erit Quo aío iudices i parétes & i amicos meos sp extiterim q̄uis oíbꝰ notú eé puté illú deniq; ausim dicere neminé aut maiori béiuoléntia aut maiori cura usú eé i suos q̄ ego in meos continue utor. Aut in eos q audiút:Exéplú:erit Cú in nra rep. Iudices multos mihi pposueri quos maxie charos & pcipuos haberé sp tñ uos in primis & amare & uenerari cõstitui. hic euéit ut oém fortuná uestrá meá dicere. decernerémq; nil posse uobis aduersi accidere qd mihi ipsi nõ foret cõe:libenter itaq; pro salute ura meá quotiés opus erat opposui neq; pro uro honore ac statu ullú fugi pìculú neq; fugiá dú uiuá. Si nra incomoda pferéns Exéplú é:illud iudices ueꝝ eé expior qd uulgo dr fortuná eos uix unq̄ relinqre quos semel cœpit urgere:quo i statu qdé extiteri & i qº núero positus sim neiem uium ignorare arbitror. Quis. n. i urbe nra aut diuitiis aut potétia aut amicoꝝ frequétia magis abfidabat? Núc eo pductus súm neq; diuitiæ neq; potétia neq; ulli mihi assint: Oés. n. me noti atq; amici deseruerunt. Vt nobis sint auxilio:& in aliis noluisse spé hre. Exemplú erit. Cum eo loco posita sit causa mea iudicis ut nisi misericordia uestra mihi sit psens atq; ppitia ueluti sæpe numero multis fuit:plane sim ab oíbus destitutus Humanitaté itaq; uestrá & clementiá q̄so atq; obtestor ut mihi auxilio sint in ura náq; duntaxat uirtute mea spes oís incúbit. Cú. n. multi fortunis meis psidio esse pollicerent uos elegi & cõstitui illarum tutores.

Spurcus Purus

❡FRAN. Spurce:Impure: ná spurco contrarius est purus Plautus tot noctes reddidit spurcas quot claras húit: est pprie spurcú qd nõ uisum solú sed auditu q̄q refugimus q̄le illud qd. M. Antonio in philippicis obiicit Cice. dicens Crapulá illú hesterna cú p tribunali secederet sede euomisse & uesté frustis exculétis uinúq; redoléntibus totúq; tribunal iplesse: Sunt q uelit spurcú dici qd in illud abominátes spuere soleamus. Supbe:isupiores: atq; inferiores ex q̄ re beniuolú fecit auditorem Ci. in ofone p milone:

si qd deoꝝ:spurce:supbe:pfidiose:crudeliter: cõsidéter:malitiose:flagitiose fcm pferemus si Inuidiá trahemus:si uim:potentiá: factioné: diuitias:incontienétiam:nobilitaté clientelas hospicium:sodalitate affinitates aduersariorum referemus : & his adiumentis magis quam ueritati eos confidere aperiemus.

cum ait unú genus é aduersum infectum q̄ nobis eorum quos. P. Clodii furor rapinis:incendiis. & oíbus exitiis publicis parauit:qui externa etiam cõtione incitati sunt. ut nobis uoce præirent :quoꝝ clamor si quis forte fuerat admonere nos debebit:ut illum ciuem retineatis qui semp illud genus hominum clamoresq; maximos:pro uestra salute neglexit:non mediocris certe superbia est præire iudicibus uoce:recte igitur si Cice. aduersarios in odiú aducit. Perfidiose:cum dicis perfidia usos aduersarios:& datam fidem non seruasse. Sicuti in æneam apud Virgilium Dido nec tibi diua parens:generis nec dardanus auctor perfide:& alibi en dextra fidesq; qué secum patrios aiunt portare penates. Ité alibi:dissimulare etiam sperasti perfide tantum posse nefas tacitusq; mea discedere terra. Nec te noster amor nec te data dextra dextræ. Nec peritura tenet crudeli gulnere dido. Crudeliter. Crudelis intelligitur is qui pronus ad nocendum nulla humanitate : nulla tangitur misericordia ut in eadem didonis in æneam oratione : Quin & hyberno moliris sydere classem & dubiis properas aquilonibus ire per altum crudelis. Cicero pro. P. Sylla & in his pristinis inquit reliquis miseriis & afflictis tú haberet quosdam Quorum animos ne supplicio quidé suo satiare posset: Idem pro deiotaro rege accidit ut accusatorú alterius crudelitate alterius idignitate perturber. crudele castoré ne dicá an sceleratú & impiú q nepos auum in discrimé capitis duxit: Malitiose:Malitia uersata est & fallax rõ nocendi per dissimulationé qñ iprudenter facere nos aliqd simulamus qd tñ dedita opera facimus. Cicero pro cæcina dicés in odium ebutiú trahit aduersarium :& qp audax in ui faciéda extiterit:cum ex suo cæciná expulit fundo : & qp in iudiciú impudés postea manifeste reus uenire ausus sit malitiaq; id ait fecisse:tanq̄ iustæ fecisset. quæ fecerat. Cõsidéter:nimia & temeraria audacia cõfidentia est. quádo quispiam impunitú existimat futurú quicqd peccauerit. Terétius o igentem inquit cõfidentiam. Cõfidens pro improbo:audaci & temerario ponitur. Reperitur tamen non mala significatione. Teren. in andria nescio quis senex modo uenit:illum confidens cautus.

Consi dentia

Maxime in odium aducit aduersarios. Cice. eorum nimiá significás confidétiam his uerbis quæ in ofone sút pro. P. Sextio q oía diuina & humana uiolarint uexarit: pturbarint:euerterint:nõ solú alacres lœtosq; uolitare. sed etiam uolútarios fortissimis atq; optimis ciuibus piculum moliri deseipsis nihil timere. Flagitiose:

Flagitiú

Cum scelus tñ & tale é ut ét humaná exuperet cõsuetudiné:est aút flagiciú pprie in libidíe q̄li flagris dignú crimen: pro cæteris tñ accipit peccatis etiam q̄ p negligentiá iprudétiá & obliuioné cõitant flagitiú é q̄le a cicerone clodio est obiectú qp non pluris boná cleá fecisset q̄ tris sorores: In inuidiá trahemus:Quo pacto colligi auditoris beniuolétia possit adductis in inuidiam aduersariis núc docet. Inuidia dolor é ex aliena fœlicitate suboriés. Oía ferme qbus adduci i inuidiá aduersarius pōt i ofone Cæsaris cõtra Põpeiú Luca. seruasse apparet uim cú ait. Quid iá rura loqr tecú supplsa p orbé: A cuiiá fuire famé. Quis castra timéti nescit mixta foro:Gladii cú triste minátes iudiciú in solita trepidú cinxere corona :atq; auso medias prumpere milite lges. Põpeiana reú clauserút signa milonem. Cicero p. A. cæcina si quantú i agro locisq; desertis Audacia pōt tm in foro atq; i iudiciis ipudétia ualeret nõ mius in cá cederet. A. cæcia ebutii ipudétiæ quátú i ui faciéda cessit audaciæ. Potétiá:Hanc idé Lucanus i eadé oratióe facit põpeio a cæsare obiici his uerbis qué tñ inueneit tá lóga potétia finé:qs scelerú modus é. Et Cicero p. P. Quitio q̄ res i ciuitate duæ plurimú possunt cáæ q̄ nos ambe faciút:i hoc tpe súma gfa & eloquétia q̄tú alterá. c. aquili uereor alterá metuo eloq̄tiá. Quinti hortésii ne me

Inuidia

Odiú videt hinc colligi esse aut nasci ex aliqua re abiecta & humili. Inuidiá autem ex aliqua re maioris momenti sed flagitiosa

sii ne me i dicédo ipediat nõ nihil cõmoueor gratia Sexti neuii ne pu. Quitio nocuerit uereor id uero ne mediocriter pertimesco:& paulo inferius hét aduersarium. P. Quintium uerbo Sextum næuium re uera huiusce ætatis homines fortissimos disertissimos ornatissimos nostræ ciuitatis q cõmuni studio summis opibus Sextú neuium defendát. Si id est defendere cupiditati alterius obtemperare. Quo is facilius quem uelit iniquo iudicio operire possit item in oratione p Sex. roscio adolescés uel potentissimus hoc tpe nostræ ciuitatis. L. Cornelium Chrysogionus. Factionem diuisio ciuium in diuersa studia factio notatur cú aliq se principes ac primarios uicinitate efficere uolunt:inter quos emulatio é unde factiosi dicunt q q̄ maximam possunt ciuiú multitudiné p fas & nefas ad se trahunt certatim:eos uero q hos consecuntur clientes uocamus uñ clientele multitudo a qbus rebus in iudicium põpeiú cæsar adducit. dicéns. scilicet extremi põpeiú emptiq; cliétes eõtinuo p tot satiabút tpa bello. Diuitias:Quibus in solétes reddi & importuni homines solét plerúq;. In cõtinentiam:libidinem luxuriáq; quaꝝ cõtinentia ueluti frenú dr esse. Ci. p Sexto Roscio se hoc meo homini nõ arbitrantur huius inocentis pfimoniú tá amplú & copiosum posse obtinere dánato & electo sperat se posse quod adeptus é p scelus:id per luxuriá effundere & cõsumere uides: quõ clá incõtinenté eé dicés Chrysogionum in inuidiá rapiat:idem in ofone de respõsis aruspicum facit ét in clodiú:cú reprimédam dicit fuisse eius impudicam impudicitiá Qui. P. Tullioni syro cui se uenierat operá daret:Nobilitatem : Nam & nobilitas tolit aíos atq; confidentes facit:quá ré sic aiaci apud ouidium ulysses obiicit. Nam genus & pauos & quæ non fecimus ipsi uix ea nostra uoco. Hospitium:multitudo hospitum. Qui domum tuá cõmeant ex alia ciuitate: tu q̄ inuicé illorú nõ mediocri animos amoris uinculo hospitalitas copulabat cui & iuppiter pesse a maioribus credebat. q ét xeuius hoc est hospitalis dicebatur: Virgilius iupiter hospitibus nam te dare iura loquunt: Sodalitates: sodales dicti qp una sederent:& essent: uel qp ex suo datis uesci soliti sint. uel quod inter se inuicem suaderét. qd utile esset auctor Põpeius unde sodalitas usus & numerus eoꝝ q una edunt:inde sodalitium & leges laicis legimus ad sodalitia cohercenda: Affinitatem:Et hoc eá solet insolentiæ esse. si multos affines habuerimus : Affines autem sunt qui legitimis nuptiis nobis copulantur ex uxorum. s. parte. Terentius millon ego pacto affinitatem cremetis effugere potero pro omni hic accipere potes coniunctione. Et his adiumentis sapienter hoc additum est: q̄cunq;. n. supius cõmemorauit. Laudi ascribi solent: Siqs bene illis utat quod male usus: quispiam fuerit non mõ non laudatur: Sed uehemétissime ét ab omnibus iprobatur pleraq;. n. eiusmodi bona sút media: q uel bona uel mala utentes faciunt uideri. Veritate causæ quá ipsimet iniquá cognoscút: In cõtétionem adducemus ut contemnatur & ludibrio sint iudicibus: nam a contemno contéptio p contemptu descéditia contendo contentio quæ pro conatu accipitur & color est rhetoricus.

Factio

Xeuius hospitalis dicebatur

Sodalis unde Sodalitas

Affines

Cõtemptio

Contentio

❡De beniuolentia ab aduersariorum. Tit. x.

❡ANTO. Spurce:Exemplú est. Quanq̄ sæpenumero uidi iudices eos q aliena flagitia manifestarint magis offendere aíos audiétiú q̄ q cõiserint: Magnitudo tñ delicti & criminis facit ut de scelere aduersarii tacet neq̄am: Tá pditæ náq; luxuriæ hõ é ut p omnem turpitudiné reuolutus ea:& faciat & patiatur q̄ qdem cuiusq; boni uiri maximá in se possét indignationem accédere. Superbe exemplú erit Si pter cõsuetudinem meá iudices priusq̄ de re dicá pauca de moribus aduersarii exposuero id me non sine atroci cá facere arbitrari potestis. Cú. n. supbiá & elationé. P. Clodii cõsidero nõ possum nõ moueri. Qui neq; sibi quenq̄ in hac urbe supiorem nec paré habere uel pati pōt. Quid in colegá suú. Q. aulú qué unú reip. semper amantissimú cognouistis ægerit satis oíbus notú est: Nemo itaq; talem hoíem imo truculenta ferá & sæuissimam reip. pesté satis digno posset odio psequi. Perfidiose Exemplú erit. Si qd est iudices apud nostros maiores qd maximo fuerit unq̄ odio dignum illud certe in pfidia totum est positum. Cunq; uaria sint & plurima aduersarii nostri uitia q̄ satis puto uobis eé nota: nullum tamen atrocius frequétius ut in eo exardescit uitium q̄ qp neq; ulla fides : neq; charitas neq; dicti: factiq; constátia sibi inest: sed summa infidelitas tá in supiores q̄ in pares & amicos extitit semper.

Crudeliter. Exemplum erit Moueor patres conscripti & grauius q̄ uel ætas mea uel consuetudo ferat perturbor : quú aduersarii mei q̄dá incredibilis inhúitas & impia in miserrimú quemq; Crudelitas menté subiit: Qui nedú ulla moueť misericordia sup aflictos & calamitosos hoíes: sed eoꝝ sanguie atq; suppliciis non satis satiari pōt. Cõsidéter. Exéplú é semper ea iudices nrí fuit aduersarii cõsuetudo ut qcqd ei collibuisset totú id ét licere sibi crederet hic est qp temerario quodá ausu & iproba spe dictis ac factis i optimú quéq; & inocenté uirú inuectus est pluries nisi igit iustitia ura fræno adhibito téperet mihi creditæ iudices tátá sibi assúet arogátiam ut uestrú q̄squá uix ferre possit. Maliciose exéplú erit. cú multa sint iudices q̄ ab aduersario meo facta digna uideri possint ueia: illud mihi ur i primis cõsiderádú potius q̄ méte quoue nío gesta sint: q̄ qd actú fuerit: Nemini pfecto urum iudices dubiú eé debet: q̄ maliciose & perperá cæteris i rebus sese gesserit. Cú ét i illis q̄ apud alios & dcé & hítæ sút honeste prauo & iniquo sp sit usus ingélo flagitiose Exéplú erit & si maiores nrí iudices grauis pœnas in eos excogitauerút q aliquod scelus aut iprobe factú cõmiserút: Singularia tñ & exqsita supplicia reliquerút aduersus eos quoꝝ scelera multis flagitium attullerút. Cú itaq; aduersarius meus sic uixerit ut oís eius nõ solú sibi turpis & ifamis híta sit: ueꝝ ét ciuibus nostris flagitiosa. Videte quo aío q̄ seueritate uti i eú uobis cõueniat flagitiose flagitiú more militari dr res flagitaxõe hoc é icrepatióe digna: ut Dona. in eu: Si ui: Exéplú erit Quáuis iudices ea sit aduersarii mei uis & mébroꝝ firmitas q̄ cæteris pstet: tñ abuti hoc naturæ bñficio & i bonoꝝ pnicié cõuertere mime cõueniebat. Cú itaq; maius posuerit i uiribus q̄ i æqtate psidiú. Vrm erit iudices ne iniustissima uiolétia sua cám meá oppriat. Si potétiá Exéplú erit Maxíe uellé iudices ut aduersarius meus ea modestia esset ut plus æqtaté & nroꝝ maioꝝ leges posse crederet: q̄ immoderatá & imésá eius potétiá, Sed cú neq; ulla iustitiæ reuerétia neq; pietas neq; respectus hõesti moueat

eſi:illud mihi uſ:cp nõ iure ſed meru potẽtiæ ſuæ ſibi uelit oẽs ſubmiſſos eẽ. Factionẽ.i. cõiurationẽ & maloꝝ conſenſum. Exemplũ erit. Niſi iudices aduerſarii mei factiones uſa iuſtitia cõprimaris: plane cerno optimam cãm meã oppſſum iri. Video. nãq longe magis ea multitudie eſi cõfidere: q̃ nefaria cõiuratiõe ſecũ lãdiu con uẽit: q̃ iuſtitia & egritate. Diuitias: exẽplũ erit: nõ cõueiebat iudices aduerſarii meũ diuitiaꝝ ſuaꝝ magnitudi ne ſic inflari atq rolli: ut plus ſpei crederet in auro atq̃ argento poſitũ eſſe: q̃ in legibus & iſtituris maloꝝ no ſtroꝝ. Incõtinentiã: exemplũ erit: Si aliq̃n p nſra rep. iudices. Aduerſarius meus ſpatientia atq impetu aĩ bñ ſit uſus illud tñ decebat: ſiue id cõſilio ſiue fortuna ut potius reor beneceſſerit: nolle hãc ſuã iracũdiã & animi furoꝝ a militari cõſuetudine in ciuiles cãs trãſferre: & hac ſua ĩcontinentia uelle iuſtas bonorũ ciuium cãs op preſſas eſſe. Nobiliratem: Solet per ſæpe iudices aduerſarius meus p̃clara maioꝝ ſuoꝝ geſta & egregias imagi nes numero & magnitudine cæteris cõparare: q & ſi nobilitatem ſuã pluribus & maximis urbis noſtræ princi pibus fortaſſe nõ iniuria pferenda cenſeat tñ illud eũ arbitrari cõueniens eſt: ut nõ omnia nobiliratĩ: ſed plera cp iuſticiæ & æq tari ſubiecta eſſe cõſtreat: Veꝝ cũ ipſe ſibi perſuadeat oĩa ſplendori ſuo concedenda. Veſtrũ eſt iudices aduerſus ambitionem ſuã leges & iura defendere. Clientelas. Exemplũ erit. Magnæ ſibi ducit glo riæ meus aduerſarius iudices cp nemo ſit hac in nſa ciuitate & opulentiſſima & florentiſſima: q ex municipiis Italiæ plures in cliẽtelã aſſumpſerit: eo ſit: ut neminẽ ferre æquo poſſit animo: qui ſuũ ius tueri uelit. Cum ar bitretur uos ipſos & leges & iura ſibi hoc ipſo debere ſubiicere. Hoſpiciũ: Exemplũ erit cõſiteat iudices neceſ ſe eſt: illud uerũ eſſe: cp ſæpe nũero gloriari ſolet: & ſe extollere aduerſarius meus ſp domũ ſuam primis urbis noſtræ atq totius Italiæ principibus hoſpitio patuiſſe: quæ res ſibi dat aĩos: & ipatientẽ reddit: ut in ius uocet. tum uel meru uel gra uel ſuoꝝ hoſpitiũ leges ueſtras oportere largiri ſuæ libidini uos arbitret. Sodalitatem: Exemplũ erit. Et ſi nemini ciuiũ nſoꝝ iudices plures aut magis fidos ſodales adeſſe: q̃ ſibi meus glorietur ad uerſarius: nõ tñ ideo decet uelle quemquã iniuria oppreſſũ eſſe & plus pſidi in ea ſodalitate: q̃ ſibi cũ pluribus ineſt q̃ in rigore iuris credere poſitũ eẽ. Sodales aũt ut feſtus ait: dicti ſunt: cp una ſederẽt & eſſent: uel cp ex ſuo datis ueſci ſoliti ſint. uel cp iter ſe inuicẽ ſuaderetur: qd utile eſſet. Affinitates exẽplũ erit: Aiaduerti iudices aduerſarii meum nõ pp ſe audere mihi obeſſe: ueꝝ ppter affinitates pricipiũ q̃s ut optie noſcitis nõ ad ſalu tẽ bonoꝝ ſed in pniciẽ potius traxit. Iraq nõ deberis id iudices pati ut reſpectu affinitatis uxoris cæterarũq nobilium urbis nſæ matronarũ. q̃bus ſp fortunatus fuit: in hac libera ciuitate uelit ſibi & leges & iura cedere.

Iners Ignauus

Deſes

Luxuria

Ab audi torum p ſona

Fortiter Sapiẽter Manſue te

Exiſtima tio

CFRAN. Si inertiam: hæc contemni faciũt a no bis hoies ſi inerces: ſi ignauꝝ: ſi deſides ſũt inertia eius eſt: q nullã nouit artẽ: ignauus eſt q̃ pẽitus abhorrẽs a labore ẽt ſi nouit artẽ nõ tñ exercer: neq in ea ẽ pſe uerãs: uñ & ignauus dici putaĩ cp nõ ſit nauus: ſcimus .n. nauũ ſignificare ſtrenuũ & diligẽtẽ uñ nauare uer bũ. Deſidiã: deſes: is eſt q ſubrerfugit laborẽ: Vñ de ſidioſus hõ: & deſidioſũ ſtudiũ: Sedere ocioſũ eẽ ſigni ficat: de ñ auget: Lẽtitudo q̃dã ẽ deſidia & ociũ imo dicũ inertiã & ignauiã pompeianis obiicit militibus apud lucanũ Cæſar his uerbis: Nec ſanguine multo ſpẽ mũdi petiris grais delecta iuuẽtus Gymnaſiis de erit ſtudioq ignaua paleſtræ: & uix arma ferens: idẽ obiicit Ci. regis delotari accuſatoribus dicẽs: ſed añ q̃ de accuſatiõe ipa dico: de accuſatoꝝ ſpe pauca di cã q cũ aideãt nõ ĩgẽio neq uſiri atq exercitatiõe reꝝ ualere tñ ad, hãc cãm nõ ſine aliqua ſpe & cogitatiõe ue nerũt: itẽ lucanus in cæſaris pſona ſic in cõpetiõe põpeiũ adducit: ueniat lõga dux pace ſolutus militẽ cũ ſu bito preſcp in bella rogaræ: Marcelluſcp loq̃x & noſa uana: Catõis ignauia. n. q̃dã petulãtiaq aduerſariorũ ſi gnificat. Luxuriã: p hãc oẽm itelligimus apparatũ ſupfluũ ſiue ſit in uictu: ſiue ĩ ueſtitu: ne credas forſaſſe de uenereis rebus tñ dici. Cic. in oſone p ſexto Roſio luxuriã obiicies aduerſario in cõpetiõnẽ adducit dicẽs: ſeſe hoc incolumi nõ arbitraĩ huius innocẽtis pfimoniũ tã amplũ & copioſũ poſſe obtinere dãnato & electo ſperat ſe poſſe qd adeptus ẽ p ſcelus: id p luxuriã effũdere & cõſumere. Ab auditoꝝ pſona docet quo pacto colligi ab auditoribus beniuolẽtia debeat. nã iudicẽ cõciliare nobis cõuenit ut quintilianus ait nõ tñ laudãdo eũ qd fieri cũ mõ debet: ne aſſẽtari apte uideãtur. Et hoc ẽ pti utriq cõe: ſed laudẽ eius ad utilitatẽ nſæ cãæ tra hẽdo: ut allegẽius p hõeſtis dignitatẽ illi illæſã ſuã: p lũinibꝰ iuſticiã p ifœlicibus miam p læſis ſeueritatẽ. For titer: ps hõeſti forritudo ẽ piculoꝝ ſuſceptio & laboꝝ ppeſſio: ut a cicerõe diffinit: ls ãt fortiter iudicat q nõ p ce nõ pcio: nõ minis: a recto auocari põt. Sapiẽter prudẽter nã ad prudẽtiã referẽ ſapia hoc loco. Mãſuetæ & magnifice fortitudinis ps ẽ. Magnificẽtia & rerũ magnarũ & excelſarũ cũ ai ampla q̃dã & ſplẽdida pro positione cogitatio: atq adminiſtratio a cicerone diffinit: mãſuetudo uero eadẽ eſt q̃ clemẽtia rẽpantiæ ps p quã aĩ remere in odiũ alicuius ſuectionis cõcitati comitate retinent frequẽs uero beniuolẽtiæ captatio eſt cũ fortiter ſapiẽter: magnifice mãſuete: a iudicibus ſp añ iudicatũ dicimus. Quæ de iis exiſtimatio ſit: ſi de illis oẽs recte ſentire dixerimus uiros bonos: integros iuſtoſcp haberi: nã exiſtimatio bona eſt opinio quæ nobis de aliquo eſt feciſſe qd hic p̃cipit p milone uidet cicero cũ ait in iudicio uſo & in eo cõcilio in quo excũctis ordi nibus ampliſſimi uiri iudicarẽt nũq exiſtimaui ſpẽ illã eſſe habituros miloniſ inimicos: ad eius nõ ſalutem mõ extinguẽdã ſed & gloriã per tales uiros infringendã his uerbis q̃ iudiciũ exiſtimatio ſic oſtẽdit cum ex oibus

In contemptionẽ adducemus ſi inertiã: ignauiã: deſidiã: luxuriam aduerſariorum profere mus. Ab auditorum perſona beniuolentia col ligetur: ſi res eoꝝ fortiter: ſapienter mãſuete: magnificẽ iudicatas proferimus: & ſi quæ de his eſtimatio: & quę iudicii expectatio ſit ape riemus. A rebus ipſis beniuolum: auditorem efficiemus: ſi noſtram cauſam laudando extol lemus: & aduerſariorum p contentionẽ depri memus. Deiceps ĩſinuatiõe aperiendum eſt.

ordinibus lectos eſſe dicat: ſimul & q̃ iudicii ſit expectatio ĩnuit: cum dicit ſe nunq̃ exiſtimaſſe: ut p tales uiros q̃lem re iam antea populo romano pbuiſti: cum huic q̃ſtioni iudex peſſes: talẽ te & nobis & populo ro. hoc tem pore ĩ partias: quãta multitudo hominũ conuenerit ad hoc iudiciũ uides: q̃ ſit oſum expectatio mortaliũ quæ ligi beniuolẽtia poſſit: & fieri tũc dicit cũ cãm nſam laudamus: cp honeſtũ ſit: cp utilis: aduerſariorum uero de primimus cp iniq̃ & in honeſta: utrũcp pro milone dicẽs cicero fecit: cum cãm ſuã extulit: aduerſariorum uero nõ mediocriter externauit. cum. n. ſe defendere oñdit: qui ipſis iudicibus ſaluti fuiſſet: cp nefariũ & pernitio ſum ciuem ſubſtuliſſet: aduerſariorũ aũt cãm deterrimam eſſe demõſtrault: q audacia teliſcp illius oppugnare uitã tentauerit q ſuũ pro repu. caput ſæpe obiecerit: in pfatione quando pñtis operis cãm ſuã cõmendauit cp nõ ſpe quæſtus aut gloriæ ueniſſet ad ſcribendũ: Aduerſariorũ de pſit qui ne paꝝ multa ſciſſe uideretur ea cõ quiſierant: quæ nihil ad propoſitum attinebantur: ars difficilior cognitu uideretur.

A rebus ipſis

CANTO. Si inertiã exẽplũ erit nõ ſatis æquo aio ferre ualeo iudices uitã aduerſarii mei: q ſuã inertiã uult apud uos iudicari iduſtriã & hoc ipſo moderatior eſſe & magis iuſtus cenſeri exoptat. Sed qs eſt q̃ hunc hoiem cuius aĩus nõ ſolũ ab honeſtis artibus atq diſciplinis abhorruit ſed ẽt abillis actiõibus q̃s uulgares & mechani cas uocamus nõ ſpnat atq cõtẽnat? Ignauiã: Exẽplũ erit. Quis uſum ẽ iudices q aduerſariũ meũ nõ cõtẽnat atq oborreat quũ ſe ad ignauiã & ſecordiã ſuã retulerit: adeo qdẽ eſt hebeti & tardo ĩgenio ut nec ſtudiis nec ullis pceptiõibus quoꝝ ſibi maxima ſp copia fuit ĩ ulla re unq̃ honeſta liberoq hoie digna gcq̃ pfecerit. Deſi diã: Exẽplũ erit Cũ multa ſint ĩ hac uita iudices q̃ uel cõſuetudo ciuitatis uel reſpectus uirtutis rephẽ denda ſa ciat: illud certe nõ ſolũ rephẽſione uerũtamẽ multa potius ĩdignatiõe atq cõtẽptu dignũ uideri debet cp maxi me in aduerſario meo ſcimus oẽs uiguiſſe. Qui cũ ab ineunte ætate plurimis atq honeſtis eruditus artibus fue rit adeo deſidiæ & corpi deditus ſit ut totus ocio marcear: totq labores: atq uigiliæ a primis uſq annis ſuſce præ plane oẽs in caſum abſumptæ ſint: ita ut aliquãto melius fuerit nunq̃ pcepiſſe ſtudia q̃ pcepta nunq̃ repe tere. Luxuriã: Exẽplũ eſt ſi antea iudices q̃lis aduerſarii mei uita extiterit urbis ignorũ fuit: me dicẽte nũc pri mũ: diſceris: Sic. n. uitã eius uſq ab ãnis adoleſcẽtiæ: inſtituit ut oĩ muliere infami uulgatior: ac magis impudi cus fuerit: nihil enim ſibi turpe quod ei libuerit credidit. Quare iudices conſiderate quã uos deceat hunc in iu dicio admittere qui nihil non turpiſſimum atq infame ſemper in ſeipſum admiſit.

A luxu tia

De tribus temporibus.

TRia ſunt tpa quæ diligenter ſũt conſideranda: ĩ quibus pricipio uti nõ poſſumus. Aut cũ turpẽ cauſam habemus hoc eſt: cũ ipſa res animũ auditoris a nobis alie nat aut cum animus auditoris perſuaſus ui detur eſſe ab his: qui ante contra dixerunt aut cũ defeſſus eſt eos audiendo: q ante dixerunt.

A deſi dio

CFRAN. Tria ſũt tpa exordiũ cicero ĩ duas diui ſit ptes pricipũ & iſinuationẽ: de pricipio dictũ ẽ: de inſinuatiõe diceſ incipit tria aũt poſſe tpa icidere di cit q̃bus inſinuatione utendũ ẽ aut cũ turpis cã fue rit: aut pſuaſi auditores aut cũ defeſſi: q̃ cũ acciderit qcq̃ aperte per pricipiũ ſit: diſſimulatione & occul tatione q̃dam faciendum eſt. Ppicipio: per quod apertæ beniuolẽtia colligitur. Conſideranda: ne fru ſtra dicat & obſit potius illi p quo q̃ proſit. Turpẽ cãm: ut ſi plcidã defendamus cõtra uirũ fortẽ aut p illo dicamus: q parenti manus iniecerit aut furtũ pe cularũue comiſerit. Aut cũ aĩus auditoris pſuaſus eẽ uſ cũ aduerſariis nſis fidẽ pſtitiſſe iudices uidenẽ nã maxima tũc q̃ aio cõceperint euellere difficultas eſt lõgq ad cãm artificio deſcẽdere oportet. Aut cũ defeſſus: cum longa eius qui ante nos dixit oratione ſic defatigatus auditor erit ut nihil tam hõeſtum affer ri poſſit quod equo aio audire uelit. Si cauſa turpitudinem hẽbit: quõ in cã turpi exordiendum ſic oſtendit.

De beniuolentia ab auditorum perſona Tit. xi.

CANTO. Fortiter: Exemplũ erit Quum uſam iudices in ferẽdis ſentẽtiis cõſtãtiã atq fortitudinẽ cõſide ro: nihil eſt cp meoꝝ timeã aduerſarioꝝ ui aut mias. Soleo ſæpe añ oculos ponere & crebris id ipũ referre ſer mõibus q̃ forti fueritis aio aduerſus eos q magnitudie ſuæ potẽtiæ uſa cõari ſunt iudicia ſubuertere. Sapiẽ ter exemplũ erit Nihil eſt iudices cp meæ diffidã cãæ cũ mihi occurrit apud quos agit de hac ipſa re p qua mi hi ſũma eſt cũ aduerſario meo cõtrouerſia. Cũ. n. cõſidero ſingularẽ prudẽtiã & in oibus rebus agẽdis curã at cp ſtudiũ uſm qd eſſe põt uel tã arduũ uel difficile q̃ uſæ nõ ſit Sapiẽtiæ planũ ac pfacile! Veſtræ q dẽ hac in nſa ciuitate Sentẽtiæ ira & pbate ſunt & laudatæ ut neq maiori ĩgenio nec artẽtiori ſolertia q̃q̃ agi poſſe rit. Mãſuete exemplũ eſt Et in multa ſunt iudices q̃ uſm poſſint in hac ipſa cã pturbare aĩum tãta tñ ſp fuit in ſentẽtiis ferẽdis uſa Modeſtia ut nec odio neq̃ gratiæ cõtra ius & egritatem locus unq̃ apud uos ullus fue rit bñ ita q meæ cõſultũ eſſe cãæ nõ iniuria confido. Magnifice: Exemplũ eſt. Quãq̃ pluria ſunt iudices q̃ in uſis ſpectare ſentẽtiis & admirari ſoleã nihil tñ eſt qd maiori laude & ueneratiõe dignũ ducã q̃ ueſtrã illã ſin gularem in rebus pficiẽdis Magnificentiã: Minime igit cui q̃ miꝝ eſſe debet ſi pplus ipſe in oibus ad rempu. Pertinẽtibus p̃cipuo quodã fauore atq ſtudio ſpectatã & admirabilẽ iuſticiã uſam ſp perſecutus fuerit. Exiſti matio. i. iudiciũ: Exemplũ erit. Bono & optimo qdẽ Ciuitas nſa pẽdet iudicio Cũ ſciamus tali ĩgenio uos eſſe p̃ditos ut nullius timeatis iniurias nullius inimicitias Nullũ denicp ipetũ ĩprobꝰ hoium q aĩum ueſtrũ ab offi cio deterreãt. Expectatio: Exẽplũ ẽ Cũ ĥ ita ſit iudices ut oĩbꝰ iuſticiã & æqtatẽ ſuaueritis nulla icidit dubi tatio ĩter Clues qn hũc pſtãtẽ adoleſcẽtẽ abſoluatis q q̃dẽ ab ĩprobis accuſator ſolũ uti eũ pñs bõisexpoliẽt.

¶De beniuolentia ab rebus ipsis. Tit. xii.

Contendo cõparo

¶Si nostrã cãm laudãdo extollemus: Aduersariorũ per cõtẽptionẽ deprimemus. Exẽplũ erit nisi cã mea iudices talis esset ut satis ipsa p se apud uos oraret pluribus uerbis ac maiori studio uteter. Sed cũ nihil sit qd magis ad rẽ uel publicã uel priuatã ptineat q hoc ipm de quo nunc sũ acturus: qd est q tã necessitate atq honeste rei diffidere debeã cum psertim ea sit aduersarii mei cã quæ si apud uos accepta fuerit: plurimũ detrimẽti patriæ & bonis uiris perniciẽ allatura sit? Per contemptionẽ: id aliqui legunt per contemptionem. i. comparationem. Contendo enim ut aiunt quandoq comparo significat. Placet autem utrunq.

¶De insinuatione. Tit. xiii.

¶Quibus pricipio uti nõ possumus: Quo pacto pricipiũ & isinuatio differãt superius patuit Tit. vi. de exordio. Diligẽter attẽtus hic reddit herenius. Aium auditoris a nobis aliẽat. i. cũ materia nõ placet auditori. ut puta dãnare castitatẽ apud uirũ probũ: uel luxuriã approbare casta uiro aut laudare cõtinẽtiã ipudico: tũc. n. auditoris aius alienat Turpis aũt cã bifariã esse pt. Aut respectu ipsius materia Aut respectu auditoris. unde si cõtinẽtiã iniquo laudes respectu auditoris Turpis cã dr: Hinc Victorinus ait q duobus modis cã contrahit turpitudinẽ: Aut. n. res turpis est aut psona. Si psona turpis fuerit aut aliũ hoiem subiicies q amat aut rẽ p psona. Deide si res turpis fuerit aut aliã rẽ q hoesta ẽ subiicies aut rẽ p hoie &c. Persuasus motus ad credẽdũ.

Si causa turpitudinẽ habebit: exordiri poterimus his rationibus hominẽ non rem: rem nõ hominem expectari oportere: non placere nobis ipsis quæ facta dicantur ab aduersariis & esse indigna: aut nefaria. Deinde cum rem

Hominẽ nõ rem

¶FRAN. Hoiem nõ rẽ: hoc facimus: si is p quo dicimus eiusmodi uir fuerit: ut pfuerit supiori tpe & ipprimis utilis reipu. extiterit: qd ut aptius intelligat exẽplo opus ẽ. M. Maulius cũ galli capitoliũ obsiderẽt: quo uniuersi cõfugerãt q genere arma poterãt: solus gallis scalis muros ascẽdẽtibus se obiecit: solus pene telis & clypeo a muris quos iã tenebãt detrusit: solus qd superet reipu. seruauit: postea eiectis e ciuitate gallis & ad unũ a camillo trucidatis. pferri sibi iniquo aio Camillũ ferẽs q secũdus urbis conditor hẽbat: malis artibus quẽ bonis nõ poterat supare tentauit: & largitiõe populũ romanũ corrũpere icepit: cũq iter ad regnũ affectare mãifestissime cognosceret: affectari regni crĩe accusat: q eũ defenderet hoiem diceret non rẽ spectari oportere: hoc mõ qs affectari regni crĩe isimulat Maulius q capitoliũ defẽdit: q gallos ab arce repulit q e muris detrusit: q rep. seruauit id si ita eẽt certe nec mihi nũc cuiq bono pbari posset: eũ libertatẽ tollere cogitasse: q unus ẽ fecerit ne libertas & ciuitas penitus interiret: deide cũ rem diu auxisset ad cãm descẽderet & Mauliũ ipm bñ de patria & omnibus ciuibus meritum non maliuolorum calũnias & iniquissimã accusationũ falsumq crimen spectari diceret oportere: sed illud occurrit cur in turpi causa exordiri dicẽs: duo tãtũ pcipiat seruanda cũ ad rem ipsam insinuamur: ut rem nõ hominẽ: aut hominẽ non rẽ spectari dicamus oportere: cũ in rhetoricis de inuẽtione: sic præcipiat si causæ turpitudo contrahet offensionem: aut p eo hoie in quo offenditur alium hominem q diligitur interponi oportet: aut p re in qua offenditur aliam rem: q probetur: aut p re hominẽ: aut pro homine rem: minime mirũ esse respondeo: qm & si accidit hominem pro homine rem pro re ponere frequentius tñ in iudiciali genere: causæ rem pro homine & hominem pro re ponere contigit. Quintilianus quoq duo tãtum dixit esse in causa turpi: ad quæ refugiamus: ut cũ causa laboramus psona subueniat cũ psona causa cæterũ nõnunq p homine homo subiicit: uictus & prostratus ab ænea apud Virgiliũ turnus: qm ipse erat inuisus sic mouere inimicũ tentat: miserere tellis q parẽtis tãgere cura põt oro fuit & tibi talis Anchises genitor dauni miserere senectæ: res ẽt pro re affereturut si uir fortis adulterii accuset: sic pro eo dicens exordiri poteris: nostis iudices q uitiis sine nemo nascit: & q optimus ille est q urgetur minimis. ego me hercule ut non inficias eo: non solum maximis suppliciis dignos illos esse qui omnis generis corrupti uitiis: nihil quo se ab illis uendicẽt uirtutis habent: sic illos q uirtute pstant: & si aliqd aliqũ appeat uitii in qd magni ẽt & prudentis uiri sæpe incidunt: q homines sunt: æquo animo tolerandos cẽseo: semper. n. quod utilius maiusq est tum in rebus tum in hominibus spectari conueniens est: quod si ægregiæ uiri huius pro quo pauca dicturus accedo: fortitudinis rõnem aduersarii habere uoluissent: nunq tã atrociter in eius incontinẽtiã quã tñ nullam esse aut pexiguã uobis patefaciã inuecti eẽnt: exẽpli gratia lex est ut ei q fortiter fecerit: & hostes repulerit statua in medio foro ponat: leuo fortiter facit obsidiõe liberat patriã: statuã sibi in foro poni postulat: turpis cã est rõne psonæ: Res p psona succurrit: & qd fecerit intuendũ dicimus: nõ qs pro lentulo aut cetego dicat quorum uterq in patriam coniurauit: cum catilina spectandum in utroq maiorum dicet splendorem & generis nobilitatem p philosophi: item aut imperatores i adulterio dephẽsi psona uirtus egregia succurret. Non placere nobis qd in formiõe Terẽtius obseruauit cũ adolescẽs sic ait: si est patrua culpa ut antipho in se admiserit: ex q re minus aut famæ foret aut rei tẽpans nõ cãm dicã: qn q meritus sit ferat sed siqs forte malitia sua fretus: insidias nostræ fecit adolescẽtiæ ac uicit nostra culpa est. an iudicũ illorũ: q sæpe pp inuidiam adimũt diuiti: & pp minimã addũt paupi: in q orone nõ placere sibi quæ acta sint adolescẽs dicit & deinde pedetẽtim ad cãm q turpis erat defẽdẽdã accedit: accusabat ãt q patre iscio uxorẽ duxisset: in iudices igit q coegerũt culpã refũdit: & cicero i orone p sexto roscio: nõ placere sibi dicit q ab aduersario obiicerent: cũq obiectũ crimẽ auxisset: nihil a roscio simile factũ oñdit: dicens q si aut cã crimis: aut facti suspitio: aut qlibet dẽiq uel minima res repiet: quã ob rẽ uideãtur illi aduersarii. s. nõ nihil i deferẽdo noie secuti: postremo si pter eã pdam quã dixi qcq aliud cãæ iueneritis: ñ recusamus qn illorũ libidini. Sex. roscii uita dedat: sin aliđ agit nihil: nisi ut lis neqd desit: qbus satis ẽ nihil: si hoc solũ hoc tpe pugnat ut ad illã opimã pclarãq pdã dãnatio Sex. roscii ue

Homo p hoie
Res pro re
Res pro homine

Hominẽ p homine. ut Turnus pro se subycit dauni parentem apud Verg.
Rem pro Re. ut in adultery accusato affertur fortitudo [illegible]
Hominẽ pro Re. ut si accusetur manli regni affectati
Rem pro homine. ut democares medicus pyrrhi proditionis accusatus affert sc medicine & philosophie cognitionem.

sit cumulus accedat. nõ ut cũ multa idigna: tũ uel hoc idignissimũ est: uos idoneos hitos p quorũ snias iusq iurãdũ id assequãt: qd antea ipsi scelere: & ferro asseq cõsueuerũt idẽ & p. L. Mure fecit ãbitus accusato his uerbis: Nã qd de ãbitu legẽ tuli certe ita tuli: ut eã quã mihimet ipsi iã pridẽ tulerã de ciuiũ piculis defẽdẽdis ñ abrogarem: &. n. si largitionẽ factã eẽ cõsiterer: idq recte factũ esse defenderẽ facerẽ iprobe: ẽt si alius legem tulisset: cũ uero nihil cõmissum cõtra legẽ eẽ defendã: qd est q meã defensionẽ latio legis ipediãt idigna: & ipsis q fecerit & aliis. Et nefaria: aboiabilia contra leges humanas & diuias nefarium dicitur: eẽ autem nefarius extimat: cuius tale tñq scelus ẽ ne ferre qd expiari posse credat auxerimus ãplificauerimus: qd i supioribus Ci. exẽplis patet: ubi ille obiectũ ab aduersario crimẽ ãplificat: & clã deide ab eo quẽ defẽdit nihil tale fcm oñdit.

¶ANTO. Turpi hẽbit: Tũc cã turpitudis hre itelligit uel quũ p se turpis ẽ ut dixius uel quũ auditori ñ placet illã audire et si hoesta eẽt. Hoiem nõ re: Idẽ Ci. li. i. rh. de isinuatiõe quoq memit: atq q si cãæ turpitudo cõtrahet offensionẽ aut p eo hoie i quo offendit aliũ hoiem q diligit iterpõi oportet: Aut p re in q offendit aliã rẽ q pbet. Aut p re hoiem. Aut p hoie rẽ. Aut ab eo qd oderit ad id q aius auditoris diligit traducat &c. Exẽplũ isinuatiõis ponẽdo hoiẽm p hoie: erit hmõi. Neiem urum fugit iudices quãta nram in rẽp. superioris aphricani merita extẽt i hũcusq diẽ: q tã & si celebres triũphos uelut imortale quoddã uirtutis suæ pmiũ duxerit nũq tñ eã laudẽ diuis tãti uiri meritis æquã cẽsebo. q° circa mea qdẽ snia suis hñda posteris & referẽda erit gfa q diu in hoa pulcherrimo ac florẽti ipio maxia uiri huius tenẽus & sẽtimus bñficia. Cũ itaq Tiberiũ gracchũ aphricãi ex filia nepotẽ tanq seditiosum qdã accusauerint & euertere penitus conati fuerit. Aut meritis saltẽ absoluendũ censemus. Rẽ p re: Verres triũphauerat de dacis: ptor postea in sicilia turpissime se gessit hinc multis criminibus accusatus est. In defensionẽ ãt eius trahet exordiũ ab re grata: quã cõtra dacas gesserat. Exẽplũ itaq tale erit: Crebras dacarũ rebelliões q pximis ãnis fuere Neiem urum iudices ignorare arbitror. Nec ullus erat qui se cõtra imanes barbaros romanã expeditionẽ ducere pfiteret Cum unusquisq graue bellũ id arbitraret huic tñ periculo ac labori se ducem uerres obtulit: quare infrenã gentẽ magna cũ uirtute fudit: ac nro tãdẽ iperio subegit hæc sũt iudices pclara Vertis gesta: q uos admonere debent quotiẽs de criminibus eius dr nõ tm psente qtũ ante actã & superiorẽ uitã ispicere oportere. Cũ pserti illa uobis notissima hæc uero p maliuolos hoies & inuidos falsa sint. Hoiem nõ rẽ. Exẽplũ erit. a. C. Mario q accusatus reperũdarũ sic exordiẽdo defendi poterit. Amplissima uirtus. C. Marii & clarissima rerũ gestarũ Gloria eousq creuit ut cũ finibus romani imperii fere terminet: Quare iudices iniquũ uobis & idignũ uideri debeat tãtã claritatẽ suspitiõe obiecti criminis obscurari. Rem nõ hoiem Exẽplũ erit hmõi pirrhus epyrota cõtra romãos tarentinis fauebat. Eius medicus democares romanos petiit pollicens pyrrho se uenenũ daturũ si romanis rẽ gratã faceret. Romãi aũt illũ captiuũ remisere ad pyrrhũ. q de re ductus ẽ ad suppliciũ. Res ipsa respectu auditoris. i. ipsius pyrrhi turpitudinẽ habet poterit tñ orator ita exordiri. Cũ nulla i pditores hẽnda sit misericordia magnifice pyrrhe nõ negabo Democarẽ tibi uenenũ paratũ oi supplicio eẽ dignissimũ. Sed cũ medicinæ peritissimus sit & philosophiæ oiq bonarũ artiũ scientia eruditus curandũ ẽ a te pyrrhe ne tot bonæ artes depereãt. Itaq nõ hoi sed eius doctrinæ ignoscẽdũ ut. Nõ placere nobis. Exẽplũ sumit ab morte aiacis in defensionẽ ulyssis. Res idigna iudices & prorsus nefãda ẽ quã aduersarius meus diebus pximis cõmissam dicit. Quis. n. ferre possit uirũ fortissimũ atq integerrimũ aiacẽ dolo & pditiõe interfectũ eẽ. Quis satis supplicii posset excogitare illi q clarissimũ græciæ lumen tã crudeliter extinxisset. Illud ãt optarẽ iudices ne dolor ac ira illius cæde sũpta magis ñ iudiciũ q æqtas fgeret: aut ne studio ulciscẽdi pœnã inocẽs subiret nihil. n. ãbigo ulyssẽ tã lõge ab hoc abeẽ maleficio ut nihil magis uerũ dici possit. qd nisi certis & aptissimis rõibus uobis oñdo oẽm pro ipso pati pœnã ac suppliciũ nõ recusabo. Nefaria nefandũ ẽ nõ fandũ.

Nepos ex filia
Rem p re
Hominẽ non rem
Rem nõ hominẽ
Democares

diu auxerimus nihil simile a nobis factũ esse ostendemus: aut aliquorum iudicium de simili causa aut de eadẽ: aut de minori: aut de maiori proferemus. Deinde ad nostram causam pedetentim accedemus & similitudinem conferemus: item si negabimus nos de aduersariis: aut de aliqua re eorum dicturos & tamen occulte dicemus interiectione uerborum.

¶FRAN. Aut aliquorũ iudiciũ de simili cã. Locus cõparatiuus dicit quotiens cõparationibus utimur uel p idẽ aut simile uel p minus ad maius & cõtra maius ad minus iudicata. maiorũ pferentes & iudiciũ de simili re factã oñdisse uidet Ci. in orone p rege deiotaro: q a seruo accusabat q Cæsarẽ p insidias eũ apud eũ diuertẽtẽ occidere cogitasset: nõ esse seruo i ea accusatiõe fidẽ adhibendã dicens q more maiorũ de seruo in dñm ne tormentis qdẽ queri liceat: in qua qstione dolor uerã uocẽ elicere possit: ẽt ab initio & inuentus est inqt seruus q quẽ i eculeo appellare nõ posset eũ accusasset solutus. Aut de eadẽ: ut in orone p ligario: multis dicit Cice. cæsarẽ pepisse q cõtra eũ senserat: ut pcere ligario q & ipe ut aduersarii obiiciebãt cæsarẽ nõ amasset facile deberet. loq ironia utit. ut dicit Quinti. quo tanq i rẽ nõ nouã cæsar itẽderet. Aut de minore p mius ad maius ut si cũ qspiã q hoiem occiderit accuset: ñ oporteret cõiecturis credi dicãus Qm maiores nri nõ mõ id cã cædis sed ne i actiõe qdẽ pecuniaria cõiecturis fidẽ adhiberi consenserũt hic a minori ad maius argumẽtũ ẽ. si i cã pecuniaria cõiectura nõ credit multo minus i cædis cã: quæ longe grauior res ẽ credi debet. Maiore: ut si p eo dicas q coniurãtẽ cõtra priã occidit. Sic argumẽtaberis multi fratres parentes: at quoq ẽt filios ipsos scelus in priã & pditiõnẽ moliẽtes. Sæpe ipune occiderunt & hic qui hoiem nefariũ nobis & huic reipu. exitiũ ultimũ meditãtẽ parẽtẽq occidit dignus uel minima pœna iudicabi

de simili causa
Locus comparatiuus
de eadẽ
De minore
de maiore

repete exordiri poterimus in causa turpitudinem habente

tur. L. Anto. seruū ad pōpeiū fugientē: & a cesarianis captū: ultio supplicio affecit. Idē āt fuluiū filiū Catilinā castra seqntē reuocatū iterfecit: p̄riæ se filiū catilinæ nō geuisse dicēs: si cedis serui reus fiat. sic de fēdi poterat: filiū occidit p̄riæ hostes comitātē: & nō mō nō dānatus sed laudatus uehemēter ē: & ignaui ac iutilis serui cædis cōdēnabit. Itē si p eo uerba facias q seditiosū ciuē trucidauerit: sic argumētū itēdere poteris. Scipio nasica gracchū tribunū plebis. Vir nobilissimū p̄niciosas reip. leges ferre tētāte ui oppressit: & cedis reus qm̄ iusta fuit: factus nō ē quāto igit magis ipunitus debet eē: q hominē nouū & nomini oīo p̄batū malis artibus gerū ciuitatis statū p̄uertētē, ne cessaret ulterius cōi cōsules utilitati de medio tollere solus ē ausus: Pedetētim:

Similitudinē cōferemus

sensim: & paulati a cæcis tractū ē aduerbiū: q iter pedibus p̄tētāt. Et similitudinē cōferemus hoc pacto. L. ant. q filiū cōiuratos sequētē occidit reus a nullo factus ē idē q seruū ad hostes trāsfugiētē necauerit dānari minime dēt. itē nasica rēpu. p̄uertētē gracchū & gerū ciuitatis statū: subuertētē uir nefariū substulit ille dānatus minime fuit: nec dānari hūc i cā pari equū uī cū p̄sertim p̄sonā i quā admissū ē lōge dispar eē ab oibus cognoscat. Quid. n. ignobili & priuato cū nobilissimo & tribuno similitudinis oīo pōt eē. Itē si negabimus: exordiri quoq igr i turpi cā sic poterius: si aliqd de aduersariis dicturos eē nos negabimus: & tñ uerba aliq q aduersarii nō mediocriter pungāt iterponemus. qd cæsar apud salustiū fecisse uī. nō turpē hñs cām: p cōiuratis. n. dicit de decio syllano q nouū genus penæ excogitādū sēserat ut cōtra legē portiā cōiurati uirgis cæsi securi p cuterent: nihil nisi honorificū loq uī: cū ait deciū syllanū uir fortē atq strenuū certe scio q dixerit studio rei pu. dixisse. neq illum scio in tanta re aut gratiam aut inimicitiam exercere. eos mores eāq modestiā uiri cognoui. uerum sententia eius mihi non crudelis quid enim crudele in tales homines fieri potest: sed aliena a re pu. nostra uidetur. Nam profecto aut metus aut iniuria te subegit o syllane consulem designatum genus penæ nouum decernere ecce quō quædam interiacet uerba: quæ pūgere aduersarium nō mediocriter. uideant Nefariū: quod sacra polluit farre pio solita celebrari: ergo nefarii sacrilegi: ita scribit pedianus li. ii. Verrinarū

¶ANTO. Aliquorū iudiciū de simili cā: docet insinuationes ēt p cōparatiōes rerū fieri debere. Itaq dēt orator exponere cām suā & p cōparationē aliā adiūgere. Auditor. n. q prius cāæ turpitudinē obhorrebat attētus fiet tanq noua auditurus p illā cōparationē. Vt si Cicero defendēs milonē p cōparationē afferat horatiū quoq sororē occidisse & saluū & absolutū fuisse &c. Aut de eadē: Eandē cām dicimus quū & idē scelus & quū ob eādē cām cōmissū ē. Vt si duo eadē cā ipellētē hoiem occidissent: priorq absolutus eēt eodē pacto alter absoluēdus uī. Aut de minore. Exēplū est. Nunq placuit maioribus nostris iudices temere p̄cedi quū de fama & salute agit: p̄batiōes. n. luce clariores eē cōuenit. Nimirū igit si capitolinus quū apd cæsarē furti ac

Capitolinus

cusaret q aureā coronā ex ipso Iouis simulachro substulisset & si manifestis iditiis cōuictus uideret a cæsare tñ absolutus & liberatus fuit. Quare iudices arbitror nihil aduersus morē nostrorū maiorē i hac criminatiōe q qdē lucius de rebus maximis furti reus agit p uos decerni cōueniret nisi ueritatē ipsā firmioribus argumentis q suspitionibus aut cōiecturis p̄batā eē uideretis. Aut de maiori. Exēplū erit: Nōnulli sunt iudices q. L. Antoniū accusabāt q seruū suū p factionē ad Pōpeiū fugientē usq ad necē pulsauerit ii tñ minime reminisci uident q fuluiū eius filiū Catilinæ castra sequētē occidit addēs se filiū p̄riæ nō catilinæ nō proditoribus gēuisse. Quare si fuluiū q nō uerberauit uerū occidit filiū p p̄ria absolutus ē: q to magis in leuiori cā. L. Anto. absoluendus uidet. Pedetētim paulatim prius. n. iudiciū p̄ferēmus de miori: uel de maiori deīde cām nostrā subiiciemus p cōparationē ut patuit p exēpla. De aduersariis: Exēplū erit: Nihil dicturus sum iudices de latrociniis homicidiis & adulteriis cæterisq sceleribus aduersarii mei q qdem supioribus tpibus tā in pegrinos q in ciues nefariæ & crudeliter admisit sum. n. in aliis īpeditus &c. Id aūt p occupationē fit. De aliq re eorū exēplum erit. Testor iudices me. uos non adiisse ut in hac cā q nunc agitur quicq acturus sim. Nihil. n. ad me pertinet siue absolutus sit hic reus siue accusator fidem uobis faciat. Arbitror tñ prudentiæ uestræ conuenire diligenter aduertere qd hoc in iudicio decernatis sæpe. n. inuidorum maliuolentia miseros insectatur.

Si persuasus auditor fuerit. i. si oratio aduersariorum auditoribus fidem fecerit: neq. n. non facile scire poterimus: quoniam nō sumus nescii quibus rebus fides fieri soleat. Ergo si fidē factam putabimus his nos rebus isinuabim9 ad causam De eo quod aduersarii firmissimū sibi adiumentum putauerint primum nos dicturos pollicebimur: aut ab aduersarii dicto exordiemur, & ab eo maxie quod ille nuperrime dixerit aut dubitatione utemur quid potissimum dicamus aut cui loco primum respondeamus cum admiratione.

¶FRAN. Si p̄suasus auditor fuerit. Tria tpa dixit incidere qbus cū uti p̄cipio nō possimus ad isinuationē fugere cōpellimur unū explicatū iā est cū turpis est cā & qd agendū sit osūm duo reliq sunt i qbus q exordiēdi rō sit nūc declarat. Si p̄suasus auditor fuerit. Ipse subiicit declaratiōnē qd sit p̄suasus

Facere Fidem

eē & facere fidē p̄bare ē. Cice. i p̄titiōibus: ut iuēiat quēadmodū fidem faciat eis qbus p̄suadere uult. cui uero qppiā rōnibus p̄bat is p̄suaderi solet. Neq. n. nō facile, qa occurrebat quo pacto fidē factā auditoribus scire poterimus: & eorū aios in cām aduersariorum p̄pensos eē. Cice. respōdet: aū difficile esse dicēs hoc oratori cognoscere: qppe q optime nouit & ex se ipso colligit: qbus fieri rōnibus fides auditorious cōsueuerit: qd tū ex argumētis: & artificiosa ofone: tū ex auditorū uultu gestuq ac sæpe ēt dicto aliquo intelligit. Igitur si fidē: hipbaton est in quo

Hypbaton

aut eadem uerba quæ in principio posita sunt repetere solemus: aut diuersa q intellectum eundem hēant po

nere. Insinuabimus: clā imitemus & dirigemus. De eo qd sibi aduersarii: de eo nos dicturos pollicebimur: qd ualidissimū sibi fore i cā putabāt aduersarii: excitātur. n. iudices cū nō terreri nos a iaduertūt & cupidi fiūt illico audiēdi qd sit qd cōtra aduersarii tam ualidā argumentationē dicere possimus fecit hoc apud Ouidium ulysses: cū aiace de achillis armis cōtēdēs. Cū. n. ille sic dixisset atq ego si uirtus i me dubitabilis esset nobilitate potēs essem telamone creatus Menia q forti troiana sub hercule cæpit littoraq itrauit pegasea Colcha carina. Eacus huic p̄r ē q iura scilentibus illic. Reddit: ubi æolidē saxū graue sisyphō urget leacon agnouit summus p̄leq fatetur: iuppiter eē suā: sic a ioue tertius aiax. Hoc añ oīa argumētū cōfutauit: sed. n. q retulit aiax esse iouis p̄nepos ui quoq sanguinis auctor iuppiter ē totidēq gradus distamus ab illo. Ab aduersariorum dicto. qd i ofone pro ligario facit cicero: Nā a dicto accusatoris p ironiā icipit dicēs nouū crimē. C. Cæsar & ante hunc diē inauditū p̄pinquus meus ad te. Qu. tubero detulit. Qu. Ligatiū in africa fuisse: idq C. pāsa p̄stāti uir igenio fretus for tasse ea familiaritate q ei ē tecū ausus ē cōfiteri. Ab eo maxime idē pene ē. sic āt locutus ē qm q ualidissima argumēta sūt: i fine collocare oratores cōsueuerūt Vt paulo ante dicta firmius auditorum hereat aīs & sit eorū memoria recentior. Exēpli gr̄a puniendos dixit aduersarius sceleratos eē: & nulla in eos lenitate utendū: qm ipunita scelera alii sūt ad malū incitamēta. inde & defēsor icipit. Puniēdi ut meus mō dixit aduersarius scelerati sūt: & meritis afficiendi suppliciis: sed illud intuendū iudices ē: ne si a iaduertere i oēs q delinquerint uolueritis: iā in quos: exercere iudicia possitis minime habeatis tātū iproborum hominū numerus est: q q fore spero: si mō me attētē audire Volueritis ut: aut a nullo aut lōge q aduersarius oñderit minore supplicio dignū hūc hominē iudicetis: ac sic paulatim erit ad cām descēdēdū. Vtemur fecit hoc cicero in ofone p q nto ligario cū. n. dixisset. Nouū crimē & añ hūc diē iauditū. C. Cæsar p̄piquus meus ad te tubere detulit. subiūxit itaq quo me uertā nescio patus. n. uenerā Cui loco cui argumēto ofonis aduersarii.

¶De insinuatiōe si p̄suasus auditor fuerit. Tit. xiiii.

¶ANTO. Fecerit fidē auditoribus: fides ē firma opinio. ut ingt Cicero i p̄titionibus qbus rebus fides fieri soleat fit fides p argumēta & rōnes: hinc ait Ci. i p̄titiōibus q argumētū ē p̄babile inuentū ad faciēda fidem. Et i topicis ingt. Argumētū rō ē q rei dubiæ faciat fidē. Firmissimū adiumētum. Exēplū est lōge sua iudices

Fides Argumentū

opinione fallit p̄s aduersa: si fidē putat apud uos fecisse his argumētis & rōnibus: qbus i hac ē usus cā. Et ut clare p̄cipiat quā uim cætera sint i p̄suadēdo habitura argumēta. Ab eo me uobis iceptur̄ esse polliceor: qd ipse fortissimū ac firmissimū suæ cāæ putauit adiumētū. qd nisi plane docuero nihil prorsus de cæteris argumētis apud uos cōtēdā &c. Aiax p̄terea i petitione armorū achillis ut scribit Ouidius li. xiii. meth. Inter firmissima argumēta ait de Achille. Frater erat fraterna petō: qd sanguine cretus. Sisyphio furtisq & fraude simillimus illi. Inferis æacidis alienæ noia gētis: ad qd ulysses rñdens ait. Dū modo q fratres thelamon peleusq fuerūt. aiacis meritū nō sit: nec sanguinis ordo. Sed uirtutis honor spoliis q ratur in istis. Aut si p̄ximitas primusq regrit hæres est genitor peleus: ē pyrrhus filius illi. Quis locus aiaci. phthiam hæc scyronq ferant. Aduersarii dicto exēplū erit. Quod i primis nr̄æ reip. rō sit habēda iudices: id ita honestū ac necessariū esse dico ut nihil sit qd huic rei sit anteponēdū: Verū qm aduersarius meus ab hac ipsa re suæ cāæ sūpsit exordiū uelut ego huic rōni dissētiā. Illud habetote cām meā cū utilitate reip. conīūctā: nec me qcq ab nobis sperare nisi illud feceritis qd publico bono magis cōuenire iudicaueritis. Nuperrime. In principio. n. & i fine ualidiora cōstituūtur. erit āt exēplū tale. Cū p m̄lta iudices aduersarius meus suæ cāæ i mediū attulerit adiumēta ab eo potissimū icipiā qd ille nouissime p̄tulit nihil ait eē ex his q ad iustitiā p̄tineāt qd magis oportunū sit q delicta debito supplicio coherceri. Ego uero arbitror nihil eē magis ab humanitate remotū q hoiem inocētē plecti ac sub specie iustitiæ sūmā inīqtatē & crudelitatē agi. Aut dubitatiōe utemur. Exēplū ē. Nescio quo me uertā iudices & uñ potius dicēdi sumā initiū. tot. n. se ide ad rñdēdū rōnes igerūt: ut undecūq icipiā plane uidear oēm eius argumētationē posse diluere. Aut cui loco primū respōdeamus: Exēplū ē cū cæteris i causis iudices id in primis curæ mihi soleat eē: ut excogitē qbus possīm aptius argumētis cōtrarias rōnes diluere. Nūc non qd iueniā sed cui potissimum loco respōdeā mihi multo magis est difficile: adeo. n. p̄plexe Aduersarius meus sua omnia miscuit argumenta ut cui potissimum tanq firmiori respōdeā penitus ignorem.

Si defessi erūt audiēdo: ab aliqua re quę risum mouere possit exordiemur: ut ab apologo fabula uerisimili imitatione deprauatione inuersione ambiguo suspitione irrisione stultitia exuperatione collatione abiectione litterarū mutatione p̄terea expectatiōe similitudiē nouitate historia uersu aut ab alicuius interpellatione aut arrisione. Si p̄miserimus aliter ac parati fuerimus nō esse dicturos nos nō eodē mō ut cęteri soleāt uerba facturos qd alii soleāt: qd nos facturi sum9 breuiter expoem9.

¶FRAN. Si defessi erūt audiēdo: Nūc cū defessi auditores fuerit lōgā aduersariorū ofonē audiendo qd agēdū sit docet: & ab aliq re q mouere risū possit icipiēdū dicit ut sensim q si recreari auditorū a nostrā ofonē ñ grauentur audire: exq cūq āt re q ioci mouere possit: ut ait fabius p̄sidiū q rēdū ē: quoties fatigatos eē auditores cōtigerit. Quæ risū mouet possit: suauis ē & uehemēter utilis iocus: & facetiæ: odiosas res. q argumētis dilui nō facile pōt: sæpe dissoluit rerūq maxiarū momēta uertit: cū odiū: irāq frequētissime frāgat documēto sūt iuuenes tarētini: q multa de pyrro rege securius iteruentu locuti cum rationē facti reposceret: & neque negari res neque defendi posset. Risu sunt & oportuno ioco elapsi. nāq unus ex iis, Immo ingt nisi lagenda defecisset oc

cidissemus te Eaq urbanitate tota ē iuidia criminis dissoluta sūt āt ad iocos spectātia & risū cōcitandū tū a
græcis tum a latinis Cicerone libro de oratore:& Quintili.pcepti cōposita:a qbus de oī genere ridiculi dispu/
taẗ in quo eorꝝ materia uerseẗ q̄ ue fugienda sint ostēdiẗ ut ab apologo. Apologus ē ex rebus humilibus cōpo
Apologus sita q̄dā formæ ac spēs ad uitæ humanæ institutionē:ut æsopi fabulæ:uel apologus ē sermo fictus ad moralita
tē;ēt uitæ institutionē.ut de mure & Leone:de Coruo & uulpe debēt āt ad cāni nostrā apologi & fabulæ a q-
bus incipimus ptinere:nō si ex abrupto assumereẗ.Nihil oīno pdessēt sed ab apologo sic qspiā cōmode incipet
uulpes histrionis domū igressa cū singula eius istrumēta pscrutata eēt psonā offendit egregiæ adornatā: quā
māibus suspiciēs o q̄le inqt caput & cerebrū nō hēt.Idē mihi i aduersarii ofonē dicere licet quæ magno & ele
Fabula gāti uerborꝝ apparatu istructa;nullā hūit subiectā sniam. Fabula.Fabulæ sunt quas extitisse uidemus:ex phe
dris. Medeis Clytemnestris:aliisq similibus.Cōtinent aūt res neq ueras:neq uerisimiles:sūt & fabulæ quæ
si nō ueras res uerisimiles:tamen tractant:quales terentii sunt.Sed hæ magis argumēta appellanẗ.Sūt & fabu
læ rōnales in quibus qppiā fauens homo fingiẗ:a fabula sic initiū capere possemus:satis iudices admirari :iam
non poterā.Cū Orpheū nescio quē suasissima cantilena & dulcissimo lyre cōcentu:saxa ad se audiendū traxis
se audiebam.Nunc illa admiratio pene ois excussa est:nam parum absfuit quem aduersarii mei oratione undi
Imitatio ueris q in hunc locum modo saxa cō uolarent.quibus uerbis significatur sic displicuisse:ut uix se circunstantes qm̄
lapidibus inuaderēt dicētē cōtiere potuerit. Verisimili imitatiōe:si ueluti minus imiteris balbū strabonem
senē uatione ois āt hæc imitatio tā in re q̄ in dicto posita ē facta.n.demōstraẗ uultus exprimūtur & uerba: cau/
tissime uero hoc ridiculi genus tractandū ē ne si nimia fuerit imitatio & scurulis animorum nō oratorum esse
Deprauatio uideatur. Deprauatione.Hæc prauā uerbi imitationē habet ut nō nobilis sed mobilis nō orator sed arator
Catoni qde de ambulatu inqt eamus:& ille respōdit qđ opus fuit te:imo uero qđ opus fuit te illa āt elegās in
primis deprauatio fuit:q in Claudiū Tiberiū Cæsarē manauit:cū p Claudio Tiberio nerone.Claudius Tibe
rius mero uocatus ē:ē āt deprauare puertere & corrūpere uñ liber deprauatus & mores deprauati hoc ē cor-
Inuersio rupti appellanẗ. Inuersiōe:Hac q̄ sunt cōiuncta natura subuertunẗ imutanẗ q:ut si dicas ueritus sum nō me-
diocriter iudices ne oculos hic mihi ascinderet:& manus erueret:Et si oculos ad audiēdū apiusseris ut ad ui/
dēdū aures patefecistis iudices nunq̄ hodie qđ falsū ē uobis psuasisse meus gloriareẗ aduersarius.Illa āt cōcin
na inuersio ē q̄ in sentētijs posita ē.Qualis Mar.Crassi oratoris fuit in.L.helmū latinā q cū odiose iterpellaret
deformisq eēt & senex audiamus inqt.Crassus pulchellū puerꝝ:& cū ille rñdisset nō potui mihi illā formā fin-
gere:ingeniū potui tūc rursus subiecit Crassus audiamus disertū ē aūt inuertere ordinē rei naturalē commu
tare cōiuncta dissoluere & q̄ priora sunt natura posteriora facere:deniq in cōtrariū ē uertere pposteraq uer/
Ambiguum ba pronūciare:& res. Ambiguo qđ in duas plures significatiōes trahi pōt ambiguū uocaẗ.& ē i uerbo positū
culus multe sūt spēs:exēpli cā obiiciebat Miloni accusator i argumētū factarū Clodio isidiarꝝ qđ bouillas an/
te horā nonā diuertisset:ut expectaret dū clodius a uila sua exiret:& idē tū identidē interrogauit quo tpe clo
dius occisus eēt cicero rñdit sero:ē in uerbo ambiguitas nā & ad extremā diei ptem referri pōt sero: & sicuti
Cic.accepit tarde significat occisū fuisse clodiū.qppe q oīum sceleratissimus multo ante metuerat mori ē &
illud optimū ambigui exēplū:qđ duo sed diuersa significat:Nero q ante ciceronis ætatē fuit :de furace Ser/
uo loquēs solū inqt eē cui domi nihil eēt:neq obsignatū:neq occlusum:Idē & de bono seruo dici poterat.
abiectio Abiectione.cū abiicimus:aliqd:qđ dictiōi atraimus:ut si dicā nō optime aduersarius dixit.Sed optime & no
lite iudices mirari tam aduersariū meū in cōstantē eē nō.n.tam baculo q̄ bacho nitiẗ;nec tā diuitiis quā uitiis
abundat.salse ēt in eū q placidus uocabat:eratq acerbus natura:dictū olim ē:q non tam placidus eēt :q̄ aci/
Suspitio dus:suspitione hoc ē dicto qđ ridiculi. Suspitione hoc ē dicto qđ ridiculi suspitionē abscōditā habeat:quo
i genereẗ ē illud,siculi cuiusdā:cui cū familiaris qdā cōquerereẗ Qui diceret uxorē suā suspēdisse se de ficu ama
bo te inqt da mihi de ista arbore quos serā surculos,in eodē genere .Illud etiā ē qđ catullus cuidā malo orato
ri dixit.Qui cū in epilogo misericordiam se mouisse putaret:& postq̄ assedit catullum rogasset uideretur ne
misericordiam mouisse at magnam quidem inquit catulus neminem.n.puto esse tam durum cui non oratio
tua miseranda uisa sit.In his exemplis:& si aperte ridiculum non apparet:suspitio tamen est sæuo ne an pio/
Irrisio cum dictum sit. Irrisione.si pter opinionem:& repente quempiam deridemus in quo multum gratiæ ē pluri
mumq ad conciliandos animos:uel recreandos ualet. Cic.cum Lentulum generum ; suum exiguæ staturæ
stultitia hominē longo gladio accinctum uidisset:quis inquit generum meum ad gladium alligauit :idem uatinium
q ii consulatum paucis diebus gessit urbanissime irrisit:magnum anno uatinii ostentum factum esse dicens:q
illo consule nec bruma nec æstas nec uer nec autumnus fuisset. Stultitia.Non ut se stultum fingat orator
sed ut aduersariorum dicto aliquo faceto stultitiam derideat:quod empedocles fecit :Qui cum Mirmillo re
tiarum neq consequeretur neq feriret uiuum inquit capere uult campatur quoq qui theatrum egrediebā/
tur.cum forte.C.Marius ei occurrit & interrogauit an ludos spectasset:stultam interrogationem quis enim
non putaret tum ludos spectasset:qui in theatro fuisset:sic irrisit:Spectaui quidem sed in orchestra pila lusi:
Superatio hæc hyperbole a græcis dicitur:Cum ueritatem res excedit:& aliquid augendi aut minuendi causa ad incre-
dibilem admirationem effertur ut Vir.torantia uidimus astra,Item si concordiam retinebimus in ciuitate i
perii magnitudinem solis ortu atq occasu metiemur:erit superatio si dicas.qm̄ actione hortensium dictio/
ne Ciceronē:meus hodie aduersarius superauit:attonitos uos iudices redditos esse intueor. Collatione q̄
ē ea cōparatio q̄ singula q̄ dñr cum singulis cōparanẗ.ad q̄ referunẗ:ut sic oculos sic illa manus sic ora ferebat
Collatió nec obstat qm̄ similitudo sequiẗ:nā collatio ē:de re ēt q̄ nonsubiiciatoculis similitudo uero pcipue de re aliq̄
quæ oculis

q̄ oculis cerniẗ i q̄ Ridiculus exerceẗ.qđ tū raro cōtingere Quinti.dicit ad hæc similitudo ē i uno tm̄:collatio
uero in pluribus:p similitudinē imagines ridenẗ;q in deformitatē:aut i alicuius corporis uitiū dñr:cū similitu-
dine turpioris;ut fecit.C.iulius q cum helmio Mancipi sæpius obstrepēti sibi diceret ēt ondā qualis sis isq pla
ne instaret interrogatione qualē se tandē ōnsurus esset imaginē galli digito demōstrauit in scuto cimbrico pi
ctā:cui māceps tum simillimus uisus ē.Tabernæ aūt erant circa forꝝ ac scutū illud signi gratia positū.hac simili
tudine oīum q adetāt risus ē igēs cōcitatus. Litterariū mutatione differt a deprauatione q̄ imitationē hēt al
terius uerbi ut non nobilior sed mobilior:hæc unius dictionis tm̄ lras aut syllabas subuertit:& pmutat sine ali Lrarium mutatio
qua imitatiōe alterius uerbi exēpli gr̄a fur qdem fuit noīe Tullius q per iocū a tollendo appellatus est tollius
mutatio lrarum erit:si qs dixerit disciplina pro disciplina:optimus legis latro:pro legis lator. Expectatione
cū de reliqua magna redicturos nos simulamus:ut si dicamus paulo post itelligetis iudices q̄ de re dicturus ac/ Expectatio.
cesserim.Deponet mihi credire suā tandem cū me audierit aduersarius meus insolentia uel expectatione uti
mur consistentes & mirabundi quasi qd dicamus nescii multū uero prodest expectatio: nā & recreanẗ tantisp
auditores:& attenti redduntẗ:cū.n.morari & diutius anteq̄ incipias intueniẗ:& ipsi admirari incipiunt:qdnā di
cturus sis & uel nō hēs qd dicas:uel tunc demum excogitare suspicātur. Nouitate semp nouitas ut auctor est
strabo.Dulcis esse consueuit:eadē uehemēter mouet:uñ ouidius.ait nouitate mouebere facti a nouitate inci Nouitas
piemus:si de re aliqua noua dicturos nos pollicebimur:uel si nouū aliqd acciderint uñ aucupari principiū possi
mus uñ si casu rudere asinus incepit.Et audite me iudices.audite inq̄ non ne sentitis:pco impat. Historia:q̄ ē
res gesta:ut illa iphicrates dux atheniensiū cū psidio corinthū tenebat:accidit ut sub hostiū aduētu uigilias ipe Historia
circuens dormientem uigilem offenderit:quem hasta percussit & occidit.qui aderant ueluti crudele nimis fa
ctum increpare cœperunt:tunc iphicrates nihil est inquit:qđ idignemini:qualem.n.inueni. Talem dimisi:Id
mihi nō mediocriter timēdū ē iudices:ne quales nos iueni tales dimittā:nisi nos nō ut iphicrates tælo sed oro/
ne mea excitauerī:ex historia ut Quinti:ait ducere urbanitatē eruditū ē. Versu: Sæpe uersus facete iterpōiẗ Versus
ut Quinti:ait uel ut ē uel paulū imitatus aut aliq̄ ps uersus;Cato aduersariū i cā Galbā oratorē incuruū labēs
sic exorsus ē qd miꝝ si pturbati estis iudices:nā fere hyemē nautis spumosa p equora delphin.Rudes ēt & ince
pti uersiū fessūs recreare auditorē poterūt.Quales sunt.Ieiunus uēter nō audit uerba libēter:cū saẗ ē uenter
compēdit uerba libēter.itē si dicas pturiēt mōtes nasceẗ ridiculus mus. Aut ab alicuius iterpellatōe:ut si na Interpellatio
res emugētē ipedieris apphensa māu uel annulū i oscitātis os cōieceris.Est āt iterpellare dicētē facietēq aliqd
ipedire. Arrisione:ut si ridiculus qspiā supueniat:cū icipere uoluerimus quē ad nos accedere iubeamus.He/
us tu dicētes te ipm̄ uolebamus oportune aduenis aliud est irrisio aliud arrisio:nā irridemus ēt nō uidētes ne Arrisio
q rñdentem;cū in eū iocamur:aliqd rephendētes: Arridemus uero ad uidētes:& itelligētes sicut amicus ami/
co arridet cui occurrit.Et martialis ait:oībus arrides dicteria dicis in oēs. Et si pmiserimus: ut si dicas Multa
erāt q̄ rñdere poterā iudices:& parauerā:sed qm̄ lōga ofone aduersarii mei fatigatos uos cognosco mutare cō
silium statui uẗ m.n.rō hñda mihi est itaq paucis rē absoluā:& ex multis argumentis qbus uti posse pauca i me
dium afferā nam aduersariū meū nolle imitari certū est. Non eodē mō quo cæteri. ut si dicas.prolixe nimiū
alii dicere solent:qppe qui uestrū rōnem uullā hñt exordiri.n.semp consueuerūt:& ad rē ipsam p lōgos circui
tus descēdere ego uero ...stari aduersarii argumētis rñdebo.Quod sp facere consueui:breuitate.n.gaudeo.

De insinuatione Si defessus est iudex audiendo. Tit.xv.

CANTO. Apologo. Apologi sunt ex rebus humilibus cōpositæ q̄dam forme ac spēs ad uiuendū ut extat
illa de mure & leone. Victorinus id scribit li.i.rh.Quinti.aūt li.y.c.x.de rōne exēplorꝝ sic ait.Ille quoq fabel-
læ:q̄ ēt si nō originē ab Aesopo acceperūt.Natura uẗ earꝝ prius auctor hesiodus:noīe tū Aesopi maxime cele
branẗ.Ducere aīos solēt pcipue rusticorꝝ & iperitorꝝ q & simplicius q̄ ficta sunt audiūt.& capti uoluptate faci/
le his qbus delectanẗ cōsentiunt.Siqdē & Menenius agrippa plæbē cū pr̄ibus in gr̄am tradiẗ reduxisse:nota il
la de mēbris humanis aduersus uentrē discordibus fabula.Vt & Hora.ne in poemate quidē humilem generis
huius usum putauit.Olim qđ uulpes ægroto cauta leoni. A fabula fabula est in qua nec uere nec uerisimiles
res cōtinenẗ.Cuiusmodi ē Angues igētes alites iugo iūcti.Id scribit.Cicc.li.i.rh.Et Victori.inqt fabulæ sunt
q̄s fere uidemus extitisse ex phædris Medeis. Clytēnestris:aliisq similibus.Apologo.Exēplū erit. Qm̄ uideo
iudices aīos uestros multitudine uerborꝝ aduersarii mei esse defessos puto nō uobis ingratū eē:si apologū nar-
rauero q pulchre legiẗ apud Aesopū de coruo ægrotāte:sic.n.ait coruus quum ægrotaret mr̄em rogauit:ut
sua p salute deos pcareẗ.Inquiens mr̄ noli plorare sed deos potius pcare ut salutē mihi restituāt:ei mr̄ scire re
spondit quē deorꝝ tibi fore ppitiū putas cū nullus sit e cuius aris sacra nō rapueris:p id significans q q in pspe
ritate quēuis offendit i aduersis amicū sibi reperit nemīnē.Verū aūt idē aduersario meo cōueiat nullis pfecto
latet.Oēs.n.fere aut factis aut uerbis olim offendit.Vñ auxilio aliquo dignus eē uẗ minime presertim cū eius
nunc crimina apertissima sint. A fabula uerisimili.Exemplū erit.Narrabo iudices fabulā:q̄ nō penitus forsitā
abhorret a ueritate.Quidā cū oē patrimōiū amisisset pditis liberis & uxore fato absumpta ad quādā laqueo
arborē arborē se suspendit.forte euenit uti a ptereunte icisō laqueo restitutus uitæ ac seruatus sit.Agit inde
iniuriæ cū liberatore suo corā ptore:eo q mori cupientē ipedierit:neq pmisit ipm finire morte miserias.Is q
suæ fuit auctor salutis nihil in mediū affert nisi pietatē ac misericordiā suā:non oportere aūt ob suū beneficiū
se ad suppliciū reposci.Sed igrati potius crimē i suum accusatorē agi cōuenire.Simile mihi accidit cū aduer//
sario meo iudices qm̄ eum ab iniuria phibui nec pmisi liberos ac cæteros necessarios furiori suo.Nūc uero ab
eo sub alterius cāæ ptexto reus agor.Videte itaq quā apud eum gr̄am pro beneficio consequor.qdq uos de

moribus suis ac de uita iudicare cōueniat. Imitatione:Exemplū erit nescio iudices an notus sit uobis procu/
rator negocio℞ gesto℞ inter me & aduersariū meū:q si uestras pp occupationes minus familiaris cognitus sit
q̄ oporteat. Curabo ipm uerbis & gestu q̄to aptius fieri pōt repn̄tare. Et si qdem homo staturæ breuis nasosi.
mo & lingua balbutiēte. Cuius sane uox magis naribus q̄ palato resonat &c̄. De prauatiōe. Exēplū erit. Nunq̄
dubitaui iudices qn religiosi uiri nostræ urbis iuxta sanctissima documenta sua talē ēt uitā agerent. Docēt.n.
uulgus eo maxie oportere cōiugatis mulieribus abstinere:qm̄ sacris lr̄is:cauet ne quos deus cōiunxit hō sepa/
ret:Ex qua snīa illud aiunt cōseq tolerbilius esse fortasse ēt eligibilius multa℞ uirginum & si religiōi dedicata℞
intactā libare pudicitiā q̄ sacrū uiolare cōiugiū &c. Inuersione. Exemplū erit. Ne u͞fas aures iā multo℞ uerbo
rum partis aduersæ tedio defatigatas ulterius oratiōe mea afficiā iudices. Narrabo qua uerbo℞ iuersione sæ
pe uti soleat uicinus meus maxie quū aīo turbatus est solet.n.nō nunquā quū iratus est:uel seruo uel ancillæ il
lud minari nisi caueris hodie uel hoc tibias tibi eruā digito uel oculos hac falce abscindā: Et tu mulier temulē
ta ac ipudica nō potes diutius fallere. an reris me his auribus non uidisse & his ipsis oculis nō audiuisse. Sunt &
hm̄ōi plura. Sed iam si placet iis omissis. ueniamus ad ea de quibus hoc in iudicio mihi firma est cū aduersario
cōtentio. Ambiguo:Exemplū est Recreandi sunt iudices aī risu aliquo ubi audiendo defessi fuerant. Itaq; id
agā prius deinde ad cām q̄ mō agit reuertar. Sutor qdā militis cuiusdam uxorē noie Gallā sub ingens interro/
gatus suo a familiari qd ageret rn̄dit se Gallā subigere: Vir qdam uobis pfecto notus illac forte trāsiēs idq; ac
cipiens uxorē suā eiusdē nois suspicatus est. Iratus igit domū adiens illā baculo petiit:nullo uerbo prius edito.
Vbi uero misellā pene occiderat inqt ipudica mulier qd tibi est cū furore faciā posthac ne unquā amplius ta//
lia cōmiseris. Iurabat mulier se hominē illū uidisse nunquā:uixisseq; semp pudice. demum nois ambiguitate
uerberibus affecta est:Sed reuertamur ad cām. Suspitione. Exemplum erit Si qs uestrum iudices est q aduer
sarii mei patrē reqrat sciat illū esse cuiusdā filiū q nunquā nisi cubito nasum tergit. Nūc aūt ad causam potius
q̄ actus sum mentes aduertite &c̄. Intellexit aūt lanium. Irrisione. Exēplū erit. Nō mi℞ est iudices si uos attē/
tos & dociles fecit aduersarius meus qm̄ Cice. fabio atq; boetio semp studet. Id est Cicer amat fabas & boues.
Stultitia. Exemplū erit. Qm̄ tp̄s hortat me iudices aliqd dicere quod aīos u͞fos reficiat Rē uobis exponā q̄
ut supo cunctis nō mediocrē risum excitabit. Vt intelligatis qua prudētia degant pleriq; nostræ urbis causidi
ci. Fuit olim iudices hac in nostra ciuitate Vir qdam sūmo iudicio. Is quū se domo cōferret in forum cliētum
suo℞ cām acturus secus fabri limē pteriēs Cādentē adhuc ferri laminā ī uia stratā cōspexit. Vir prudētissimus
illico ferrū eleuat ut in fabri domū coniiciat. q̄ de re ita qdē exussit digitos ut nō sine gemitu dolorē ondērit.
Ridiculum ad// uerte Post hæc magno clamore in fabrū irruit illū arguēs acriter. Rn̄debat faber nō sua cā ue℞ ipsius iprudētia seip
sum offendisse. Vtq; hominē simplicē magis confunderet paruulū aduocat filiū iubēs ut eandē laminā tollat.
Ille uero prius sputo ferrū sparsit. Cūq; illd feruescere uideret ait nō tangā pr̄. Tunc Causidicus aduertēs tan-
dē stultitia sua tibi ipsi nocuisse ueniā a fabro petiit. Experimētū aūt hoc tanti se facere ait ut in rebus ēt aliis p
desse sibi posset. Itaq; ubi e foro domū se recepit ei uxor polētæ ferculū apposuit feruens maxime. qui memor
egregii documenti nup a fabro accepti in ferculū spuit. qd uidēs nō feruescere sicut i lamina ferri uiderat iā se
curus polēta os ad ipleuit. Quantus aūt hic fuerit dolor iudices qs nō uiderit Accusabat postea & uxorē & fa
bri documētū. Multa deniq; iudices de homine isto narrare possem uerum ad cām n͞fam reuertamur. Exupe-
ratione:id est hyperbole & excessu ueritatis. Erit āt exemplū. Quū puer iā adhuc essem iudices sæpe senes grā/
dæuos referre audiebā insulā quādā eē extremis partibus orbis sitā ubi mures aduersus leones pugnarēt:nullā
q; tantæ magnitudinis ferā esse neq; tā sæuā quā uerberibus caudæ nō psternerent. Addebāt insuper dentes
illis eē quales sæuissimis apris insunt:q qdem si ulla possent arte uel humano donari igenio nullū bello aptius
aīal nec fortius esse posset pluralis aderē nisi uidet ingens risus negaret fidē. Rectius itaq; me cōuertā ad cām
de qua mihi sūma est cū aduersario cōtrouersia. Collatione. i. cōparatione aliqua. Exēplū erit Nō puto iudi-
ces me uobis hoc tpe molestū esse si uim & cōsuetudinē maio℞ in reip. Administratiōe similitudiue aliqua cō/
paratione expressero. Sicut.n. peritus gubernator nauis non semp eundē cursum tenet quāq̄ ad Vnū tendat
portū:sed clauū put uento℞ fert impetus moderat. Sic ēt n͞ri supiores qbus respu. se ipsam cōmiscerat Cum
unū semp finē intēderēt tn̄ p tempo℞ uarietate leges & instituta ciuitatis exponebant. Ex quo actū est ut iter
dū reus absolueret:ubi pro eodē crimine alio tpe graui supplicio coherceret. Merito itaq; pcipuā adepti sunt
laudē. Exēplūq; posteris reliquerūt:quo trāqle posset ac tute regi ciuitas. Qua de re nequeo nō optimā de uo
bis spē hr̄e. Dicā igit illud quod ad ueritatē causæ meæ ptinere uideat. Vos aūt ut soletis benignos attentosq;
qmihi pbebitis. Abiectione lr̄arum. Exemplū erit:nō iudices aduersariū meū a teneris usq; ānis Mero studu
isse uolebā homero dicere & nō poculis sed oculis bibisse. Littera℞ mutatione. Exemplū erit Referā iudices
marci balbi eloquentiā. Is.n. cum aliqn̄ rogatus esset ut in cōcilio publico snīam suā explicaret hoc pacto exor
sus est Si patres conscripti recte cōsidero disciplina atq; in statuta maio℞ n͞forum nihil est quod n͞fæ reip. ma/
gis cōuenire arbitror q̄ in oībus rebus gerendis seruare modestiā. Cumq; ingēs risus oībus exortus esset ita cō
fundebat ut nec uerbū efferre amplius. Redeo nunc ad cām de qua nūc agit. Expectatione:nō statim post ad
uersari argumēta rn̄dere sed tanq̄ rn̄surum expectēt auditores uti Vlysses ægit q quidē post aiacis aduersarii
sui rōnes paulū imoratus est. Naso. li. xiii. met. sic ait. Finierat thelamone satus:uulgiq; secutum. Vltima mur
mur erat donec laertius heros. Astitit: atq; oculos paulū tellure moratus. Sustulit ad proceres: expectatoq;
resoluit Ora sono:neq; abest facundis gratia dictis. Expectatione. Exemplum erit. Cū uestras aures audiēdo
fessas aduertam iudices iocosa quædā in medium feram. Marioctus noster heiterna luce rusticum quendam
delusit

delusit dum defessis auditoribus suis ueluti & uobis nunc accidit magna uoce rusticum ad se uocauit:qui ubi
accessit tunc marioctus simulandi. & dissimulandi peritus stans in admiratione nullū uerbū fecit cōfusus agre
stis recessit. Ite℞ postea & tertio eundē similiter reuocauit. decepitque. Ascendit deinde tribunal quasi noua
magnaq; de illo dicturus. Vniuersisq; expectantibus quid nā esset acturus tandē tacitus inde descendit. Tunc
rusticus tanto rubore affectus ut oībus risum ingentē moueret. Ego ēt simile aliqd agerem nisi ad tales iocos
male institutus essem. Satis igit uobis erit ex me cognoscere ab aliis gesta. Restat qd iam aduersario meo res-
ponsurus placidis auribus intelligere. Similitudine nō mi℞ est iudices si aduersarius meus cū temeritate lo/
cutus est putat.n. se hic in uestro cōspectu esse tanquam sit minus inter anseres. Nouitate magna res iudices
nuper accidit:quā quod uos defessos aduerto breuiter enarrabo. Bos qdam syluester horrēdæ magnitudinis
& uillis amplis meridie pisanā urbem irripuit. statimq; mugitu horrisono ciuitatē oēm deterruit deinde nunc
illos aut cornu aut calce offendens oībus erat pauori maximo. Balistis demū & bellicis machinis oppresserūt.
Hæc sunt iudices noua q̄ nobis duxi referenda priusq̄ meā cām exordier quo u͞fi animi defatigati recentiores
essent ad meas rōnes intelligēdas. Historia. Que uestros aīos audiēdo defessos leuare possint iudices aliqua
ex historia breui referā. Plutarchus in Antonii uita scribit Agustū Cæsarē quū in epiro an̄ lucē castris egres/
sus esset nauesq; uiseret obuiā habuisse q asinū agitabat. Rogāti aūt Cæsari qd ei nomen esset rn̄dit ille Euty
co sibi nomē esse: Asinū uero niconta appellari. Potius deinde uictoria Cæsar ea demū loca ornaret statuit ī Eutycheos
ter cætera hominē & asinū æneū. Audistis iudices rem nō uulgarē neq; usitatā:tp̄s est ut cām meā uobis annu
entibus exponā. Præterea eutychis:eutycheos dr̄ fortunatus fœlix eutychia fœlicitas bona fortuna eutycheo Euthychia
fœlix sum. nicao uinco significat. nici uictoria dr̄ nicitis uictor nicitiicos uictoriosus. tonicos niceos uictoria. In
terpellatione Interruptione interpositiōe. Exemplū erit:Cū nihil iudices constituissem extra cām dicere factū
est ut multitudine uerbo℞ defessis animis u͞fis me conuertam potius ad eā rem quæ uobis gratū aliquid affe
rat. Velim igitur mihi rn̄deat Albinus ppinquus meus uobis familiaris qs animus aut snīa ei sit de nuptiis:q̄s
diebus supioribus instituit. Dic Albine quæso quā ex oībus uoluptatibus parte iā habitis efficatiorem habue
ris:Nec te pudeat. Omnibus.n. rem gratā facies aut mihi soli in aurē tradas. bn̄ se habet iudices Refert albi/
nus puellā sexagenariā uxorē assumpsisse cui ilpientes oculi atri dentes & pectus inane ac rugosum sit:habet &
cætera maximā cuilibet Nauseam monētia. q̄ in aliud tp̄s differo: ut ad cām reuertar audite quæso benignis
auribus. Arrisione arridere est alteri ridere. Ouidius Riserit arride. Erit aūt Exemplum qm̄ tp̄s hoc iudices Arridere
exigit ut aliqd inter agendū cōmemoretur:quod uos defessos reddat attentiores referā paucis. Forbius uir sa
cerissimus Cū Rufinū hominē illiteratū & insipientē cui sane ēt minima res risum cōmouebat soluto plerūq;
risu animaduertisset. Et tā suauiter arridebat ut nemo illic psens esset quin ex tali atrisione maximā uolupta/
tem pciperet. Solebat ēt non nunq̄ in hos ridentis digitū coniicere & inde cōfestim reuocare. quod homo. In/
sulsus & insipidus aduertens cū se delusum iri intellexisset asseruit se uelle dētibus ulcisci. Qua re cognita for
bius candelam recenti suo confectā implicuit digito:statutoq; tpe cachinnanti arridens ut solebat cādelam Notandus locus
pro digito in os ridentis illico mittit. quā acriter cōpressit. Forbius autē illius papitum attrahens seuū in ore
aduersarii sui reliquit. Tunc plane tantus oībus risus motus est ut nullus fere esset quin effunderet lacrymas.
Confusus ergo rufinus celeri gradu inde discessit. Sed de hoc satis:nunc ab ioco ad rē seriā ueniamus. Si pro
miserimus aliter ac parati fuerimus nos eē dicturos:exemplū erit Cū instituissem iudices apud uos agere quo
cæteris in causis ordine soleo nouo quodā inusitatoq; dicendi genere utar aduersarius.n. uestras aures defati
gauit illud igit iudices pfiteor me nihil superuacuū ut alii faciunt nisi quod necessario dicēdum erit in mediū
allatu℞. Solent.n. alii plærūq; tp̄s conterere ut eo℞ oratio magis splendida q̄ uera uideat. Hinc.n. non perti-
nentia ad cām efferunt:incipiā itaq; omissa narratiōe cæterisq; adiumentis ab ea potissimū argumentatione:
in qua totū suæ causæ robur credit esse repositum: daboq; operam iudices uti id breui & dilucide expediam.

Inter insinuationem & principiū hoc interest
quia principiū eiusmodi debet eē ut statim ap
tis rōnibus qbus pscripsimus:aut beniuolum
aut attentū:aut docilē faciamus auditorem at
insinuatio eiusmodi debet esse:ut occulte p dis
simulatiōem eadē omnia cōficiamus:ut ad eā
dem cōmoditatem in dicēdi opere uenire pos
simus uerum hę tres utilitates tametsi in tota
orone sunt cōparāde. hoc est ut auditores sese
ppetuo nobis attentos dociles beniuolos pbe
ant tn̄ hoc p exordiū cāæ maxime cōparādū ē

¶FRAN. Inter insinuationē. quibus tp̄ibus prin
cipio & qbus insinuatione utēdum esset pcepta tra/
didit:qd inter utrūq; differat nūc ondit:& si cogno/
sci & his quæ dicta sunt:satis potuit. tam insinuatio/
nem autē q̄ principiū auditoris animū ad audiēdum
parare dicit:sed aperte & manifeste principium insi/
nuationem clam & dissimulanter illud efficere. Sta/
tim;sine ambagibus & mora aliqua. Quibus pscri/ Cōstructio græca
psimus:græca est constructio:græci.n. relatiuū cum
suo antecedēti nō in aliis accidentibus solum:sed in
cāu quoq; faciunt cōuenire:ut est illud Isocratis hoc
est orationū qua℞ scripsisti. Occulte:nō statim ap/
tis rōnibus. Eadem illa: Attentionē: beniuolentiā:
docilitatē. Comoditatē:qua nulla oratori maior
potest esse qui ut dociles attentos uel beniuolos ha/ opus opera opatio
beat auditores: in dicendi opere: in oratione quæ
opus est oratoris:sunt q̄ operam legi malint quæ lectio mala sane non est: Nam per operam actio ipsa & ope-
ratio significatur laborq; & officiū per opus non opere ipsius finis:quāq̄ idem quod opera etiā & opus aliquan

.: desideratur in codice Vetust

Præscripsimus

do significat:ut in opere rustico:in opere faciundo. Vex hæ tres utilitates:id admonet quod ēt libro de oratore & in partionibus ꝓcepit tres antedictas ꝓprietates nō in exordio tm̄ sed per totā quoq; oſonem custodiri debere:sunt.n.ueluti sanguis per totū corpus diffusus. Perpetuo:cōtinue a principio oſonis ad exitū usq;.

Per exordium maxime: Quintilianus quoq; sicut ait,causa principii nulla alia ē q̄ ut auditorē quo sit nobis i tis maxime necessaria:per qnæ in animū iudicis aut procedere ultra possimus admittitur.

¶De insinuationis & Principii Differentia. Tit.xvi.

¶CANTO. Inter insinuationem:in qbus principiū & insinuatio differant in qbus item cōueniant breui edocebo:in principio statim apertis rationibus reddimus auditores aut beniuolos aut attentos aut dociles. In insinuatione uero occulte per dissimulationē eandem illa omnia conficimus. Ad eandem cōmoditatem.i.utilitatem ut dociles attenti beniuoliq; reddant auditores ex quibus causæ commoditatem cōsequitur orator.

¶FRAN. Nūc ne qm̄ uitioſo exordio:docuit qd in principiis qd in insinuatione:qd generaliter i utroq; fieri deberet:quare posq̄ qd taciendū esset ostendit:Rursus qd non faciendū sit præcepit: Et optimi ꝓceptoris fungit officio:Non.n. satis est dicere quæ sunt tenēda nisi ēt quæ fugienda sunt ostendas. Lenis sit sermo posset hoc ad pronunciationē referri:q remissa & modesta in principiis eē solet: unde Aiax apud ouidiū q magis facere nouerat q̄ dicere: sic tra multuoſe incipit: Agimus pro Iuppiter ingrante rates causam: & mecum conſert ulyxes;ast eius aduersarius contionandi prissimus leni & remissa uoce exorsus est dicēs: si mea cū uestris ualuissent uota pelasgi:Nō foret ambigū tanti certaminis heres: sed ad certū est uerba referri & lenis sermo intelligit remissis humilibusq; uerbis cōpositus. Vt usitata uerborum cōsuetudo:ne insolenti uerbo;aut audacius trāslato aut abſoleto uetustate aut a poetica licentia sūpto uramur:simplici.n.& in elaboratæ similis in principiis debet esse oratio:nam dissimulata actio melius subrepit Verba aūt aut per se:hoc est singula considerātur qualia sint quid significat cui rei cōgruant;aut cōiuncta cū alia aliis cōnectunt:& hic sermo est. Vt nō apparata,ut parq; splendoris festiuitatis:& cōcinnitatis habeat: ꝓpterea q; ex his suspicio nascit apparatiōis & diligentiæ quæ oſoni fidem oratori uero adimit auctoritatē nā cōtra iudicem adhibita cura uidet:sed hoc præceptum in causis iudicialibus olim optimū fuit & tū in illis mediū quoddā tenendū est ut neq; ita delecta oſo sit ut minus delectet:neq; ita luculētula:ut ꝓparationis suspitione offerat:utro aūt in iudiciali cā p̄meditationis abest suspitio:sic in deliberatiua prodest quotiēs spatiū cogitandū fuit:& nunc cū murata tempora condition sit oēs.n. ferme oſones i demōstratiuo habent genere:quas q audiūt nō doceri sed delectari uolūt apparatioribus. Licet uti exordiis illud tū sciendū:hāc exordii simplicitatē in uerbis & eorū figuris uersari debere:nā q̄tum ad sniam attinet plenā illaq; & grauitatis esse cōuenit & oia ea q̄ ad dignitatē ꝓtinent in se cōtinere: hoc .n. auditori oratorē cōmendat auctor Cicero libro de inuētione:oia deniq; orationū ciceronis plena eaq; ꝑsertim q̄ in genere iudiciali sunt plena sniaq; & grauitatis lenibus uerbis simplicibus & usitatis sine aliquo apparatu sunt cōposita:sed in dicendo & pnunciando cauendū esse. Quintilianus dicit: ne ēcipientibus hre oſonē memoria pturbet:& ne facilitate destituamur uerba cōtinuandi:qua re nihil turpius:Nā prœmiū illud ueluti cicarrici rosa facies est:& ille ē pessimus gubernator:q nauē:dū portū egredit ipegit. Vitiosum exordiū:uulgare appellat:qm̄ nō unius sed oium pōt esse causaq; ut si sic ēcipias:iouē ego inuoco oprimū maximū:Hoc.n. principium oibus causis accōmodari pōt quod tū dicit Quintilianus aliqū nō inutiliter assumi & magnos oratores sæpe nō eutrasse:sed cicero i uerrē dicēs reprehendit:ueteres aūt ab iuocatiōe ēcipiebant:quod Virg. seruauit:cū ait ꝓfatus cluos solio rex ēsit ab alto erit itē generale principiū: si dixerim. Vellē si fieri posset iudices.

Item uitiosum est quo:differt ēter uulgare & cōe uulgare.n. oium cōtrouersiaq; est:cōe uero i eadē cōtrouersia utriusq; partis uulgare generale est:cōe spāle:exēpli grā:q oresтē accusat hoc utrīq; principio: q pietatē i parentes colit:is causæ meæ fauebit sed eodē uti potest & q oresтem defendit:q patris ulcisci necē uoluerit:utriusque igitur partis cōmune est: & uitiosum.

Vitiosū uulgare

Exordiū cōmune

¶De principio exordiendæ causæ Tit.xvii.

¶CANTO. Nunc neqñ: Attentos reddit auditores ꝑmittit.n. de his rebus dicere:q̄ ad perfectā oſonem pertineant Reddit & dociles. Nā rei summā breui expōit. Lenis mitis pláus aptus:nō asp obscurus. & implicitus fabi.li.viii. sic ait:Nobis pria fit uirtus pspicuitatis. ꝓpria uerba. rectus ordo. nō i longū dilata cōclusio. nihil nequē desit neq; supfluat. ita sermo & doctis pbabilis & pláus ēperitis erit. Vsitata uerborum cōsuetudo: Obscuritas fit ēt uerbis ab usu remotis:ut igt Fabi.li.viii, ut si cōmentarios qs pontificū & uetustissima fœdera & exo

Exordiū in demōstratiuo genere

Exordiū cōmune

Vulgare
Commune
Cōmutabile
Apparatūs
Longū
Separatū

leros scrutatus auctores idipsū perat ex his q̄ inde cōtraxerit qd nō intelligat. Hic.n. aliq; famā eruditiōis affectāt:ut q̄dā soli scire uideant. Hæc ille. Vbi ēt ait iacere sensus i oſone in q̄ uerba laudant. qd ꝓ illos ait q̄ alioꝝ ingrūt qd̄ sit magis antiquū remotū inopinatū. Appara oſo:illa translucida & uersicolor quorūdā elocutiones ipsas effœmiat:q̄ uerboꝝ ābitu uestiant. & illa q̄ curam ferent & ficta atq; cōpositа uideri & uolunt:nec gſiam cōsequunt:& fidē amittūt ꝓp id q; sensus obumbrant & uelut læto gramie sata strangulāt. Nā & qd̄ recte dici pōt circulus amore uerboꝝ:& qd̄ satis dictū ē repetimus. & qd̄ uno uerbo pateret pluribus oñdimus & pleraq; melius significare putamus q̄ dicere. Atqui satis aperte Cicero. præceperat. In dicendo uitiū uel maximum esse ab uulgari genere orationis atq; a cōsuetudine cōmunis sensus abhorrere.

¶De uitioso exordio. Tit.xviii.

¶Vitiosū exordiū ē. Idē. Ci. li. i. rh. de inuētiōe sic ait: Vitia uero hæc sūt certissima exordioꝝ q̄ sūmope uitare oportebit. Vulgare. Cōe. Cōmutabile. Separū longū. Trāslatū. Cōtra ꝓcepta. Vulgare ē qd̄ i plures cās ꝑtransmodari:ut cōuenire uideat. Cōe ē qd̄ nihilominus in hāc quā i cōtrariā prē cāæ pōt cōuenire. Cōmutabile ē qd̄ ab aduersario pōt leuiter mutatū ex cōtraria ꝓte dici. Longū ē qd̄ pluribus uerbis aut sniis ultra q̄ satis est ꝓducit. Separū ē qd̄ nō ex ipa cā ductū est:nec sicut aliqd̄ membrū annexū oſoni Trāslatū est qd̄ aliud efficit q̄ genus suæ cāæ postulat:ut sigs docilē faciat auditorē: quū beniuolentiā cā desiderat. Aut si principio utatur quum insinuationem res postulat. Contra ꝓcepta est quod nihil eorum efficit quoꝝ causa de exordiis ꝓcepta traduntur. hoc est qd̄ eū q̄ audit neq; beniuolū:neq; attentū:neq; docilē reddit:aut qd̄ (quo uihil ꝓfecto peius est) ut cōtra sit faciet. hæc ille. Ad plures cās:siue furti:siue pricidii & c̄. exemplum est. Iouem ego optimū maximū uellem si fieri posset iudices. Item spes mihi magna allata est iudices me uictorē fore:cognosco.n. uestrā in audiendo diligentiā. in iudicādo iustitiā & acumen. Itaq; nō dubito quin uictoria mihi futura sit. Hæc.n. uitiosa sunt qm̄ exordiū ꝓinere debet solum ad cām de qua sumus dicturi. Quo nihilominus aduersarius potest uti:exemplū est. Si duo cōpetitores essent. Tua pōpei humānitas beneficiorūq; tuoꝝ remūerario me hortata est ut ꝓturam abstinerē ꝑtim cū tot picula ꝓte subire nō dubitarim. Quod cōe appellatur:Inter uulgare & cōmune hoc interest:inquit Victorinus. Vulgare oium controuersiarum est. Cōmune in eadem cōtrouersia utriusq; partis,itaq; commune spem includitur: Vulgare generale est.

Item illud quo aduersarius ex cōtrario poterit uti,ītē uitiosum ē: qd̄ nimiū apparatis uerbis cōpositū est,aut nimiū longū est,& qd̄ nō ex ipa cā natū ut quod separatū uocat,in quo ēt translatū concludit:ut ꝓprie cohæreat cum narratiōe & quod neq; beniuolū: neq; docilem neq; attentū facit auditorē. De exordio satis dictū est. Deinceps ad narrationē transeamus.

Exordiū cōmutabile

Exordiū nimium longum

Exordiū separatū

Exordiū translatum

¶De tribus narrationum generibus.

NArrationum genera tria sunt. unum ē cum ponimus rem gestam :& unū quodque trahimus ad utilitatem nostram uincendi causa : quod per tinent ad eas causas : de quibus iudicium futurum est.

Narratio

Nō sem per pro/hemium statim subsequi tur nar ratio

us factum non negat:sed alio instat noīe debere appellari:duas in iudiciis existimat Quinti.narrationis speci/es esse alteram ipsius causæ:alterā rerum ad eā pertinentiū:illud ꝑterea q̄ritur an semper ꝓœmio subiicienda narratio sit:qđ q̄ opinanť rōne dicunť:nā ꝑparato per exordiū auditore:probatio nisi cā prius cognita adhibe/ri nō pōt estq; antea noticia reꝝ iudex instruēdus, sed hūc ordinē causæ cōditio mutat īterdū:& Cice. ꝑ mi/lone:& ꝑ Murena nō prius narrauit q̄ obiecta diluit:qđ nisi fecisset nihil ei narrare ꝓfuisset:exordio igiť succe dere debet narratio:nisi aliq obiiciať:qđ diluere necesse sit. Cū expōimus rē gestā: oīa in hac descriptione q̄ ad rē apiendā ꝑtinēt colligūť:atq; cōcludunť:Cū.n.rē gestā dicit exponi genus inuit qđ est expositio:cū uero dicit & unūquodq; trahimus ad utilitatē nřam:dr̄ia est:nā historici narrāt q̄dē rē gestā sed ad utilitatē suā sin/gula nō trahūt nō.n.spes illis aliq̄ uincendi ē:sed tm̄ docēdi & delectādi:qm̄ uero uel egressoria uel fabulosa narratio uicendi cā fieri pōt:iō ad eas cās de q̄bus iudiciū futurū ē ꝑtinere subiungit narratiōe itaq; ciuilium cārū historicā & fabulosā uel egressoriā excludit ciuilis igiť uel negotialis narratio appellať qñ res narrať de q̄ iudiciū futurū est. Ad nřam utilitatē cā uincēdi:hoc dicit qm̄ inserēda est expōni:qđ est Quinti.ꝑcipit defen sio & rō factoꝝ cū res postulat:q̄ sunt ueluti semina q̄dā ꝓbationū:qđ seruasse in orōne ꝓ ligario uř Cice. cū ait Quintus ligarius.legatus cū.c.cōsilio profectus est:cū esset adhuc nulla belli suspitio:& post subiūgit: nō mō nullū ad bellū:sed ad nullā suspitiōem belli:& cū esset indicatū satis illud addidit. Qu. legarius nullo se i/plicari negotio passus est domū spectas:& ad suos redire cupiens:nō ne hic oīa ad utilitarem suam trahit uin-cendi causa:idem in oratione pro Milone:sed artificiosius fecit nam omnis quæ ad aduersarium pertinet nar ratio interiectas habet suspitiōes quæ non ad milonē spectat: simplex est & nullas omnino suspitiones habēs.

¶ANTO. Quo aduersarius ex cōtrario poterit uti. Exemplū est. Erant duo ciues cæsaris amicissimi Curio & Appius Curio cū tribunus esset cæsarē adiuuerat & in bello & in pace. Appius uero tm̄ in bello adiutor fue rat. Cū uenisset ergo cæsar ī urbē finitis bellis ciuilibus & uterq; ꝑturā peteret potuisset appius hoc pacto exor diri:Cū nullus labor fuerit mihi grauis nullū ꝑiculū fuerit a me euitatū. C. Cæsar in bello gerēdo ut dignita/ti tuæ facerē satis abs te peto:ut mihi ī hac ꝑturæ petitiōe faueas &c. Curio autem eodem exordio uti poterit addēs tñ q; nō in bello dūtaxat uerū in pace quoq; cæsari fauerit. Apparatis uerbis apparata dnr̄ quæ dedita opa facta sunt cū supflua exornatione unde ēt mulieres phucatas & artificiose ornatas apparatas uocamus. Aut nimiū lōgū ē. Fabius.li.iiii.titulo primo inq̄t euitandā eēī modicā exordii lōgitudinē:ne in caput exer/cuisse uideatur. Quod nō ex ipsa cā natū uideť:Exemplum erit: Accusatus clodius adulterii hmōi uitioso ex/ordio uti potuisset:Siqua res est iudices in q̄ possim gloriari maxime est amicitia uřa:qua ego sp usus sū:nā ex tali amicitia magna laus seq solet. Itaq; a uobis peto ut meo crimini ueniā tribuatis ad cām aūt pertinuisset hoc mō. Siq̄d feci uita o iudices laudabile: si q̄cq̄ mihi unq̄ gratū fuit maxie pudicitia delectatus sum. dediq; semper operam, ut recte uiuerem:& ne ullo crimine accusari unq̄ possem. Translatum id dicitur quod aliun/de trahitur. ut scribit fabius. lib. iiii. Deinceps ad narrationem. Attentos hic reddit auditores.

¶De tribus narrationum generibus. Tit. xix.

¶Narrationū genera tria sūt:Maxīe naturale ē (inq̄t Fabius.li.iiii.) & fieri frequētissime debet ut ꝑparato per hæc q̄ dicta sunt iudice:res de qua ꝓnunciaturus est indiceť. Hæc est narratio. Est aūt narratio. nō solū ne/gocii, de quo apud iudices q̄riť. Expositio:Sed ꝑsona ut. M. acilius palicanus humili loco picēs loquax magis q̄ facūdus. Loci ut oppidū ē in hellespōto lampascū iudices. Tꝑis:ut uere nouo gelidus canis quū montibus hu mor liq̄tur. Causaꝝ q̄bus historici frequētissime utunť:quū exponūt. Vnde bellū seditio pestilentia:Est præ terea narratio seu expositio & ꝑtōrum tꝑum q̄ freq̄ntissima. Et pñtium:& futuroꝝ: q̄ solis dari uaticinātibus pōt. Rem gestā:hæc narratio in iudiciis conuenit. cuius duæ sunt species. Altera ipsius causæ:Altera reꝝ ad causam pertinentium expositione. Auctor Fabius li.iiii. Vincendi cā: nō delectandi ut sæpe poetæ faciunt.

Alterū genus narratiōis est qđ intercurrit nō nunquā aut fidei aut criminatiōis: aut trāsitiōnis aut alicuius apparatōis: uel laudatiōis cā.

¶FRAN. Alterū genus est: hæc narratio est:q̄ a nostris excursus digressio & intercurrens uocať a græcis ἔκβασισ uel παρέκβασισ nominatur quotiens/cūq; orator a causa digrediť non temere tñ aut sine rōne:conuenit.n. ad causam pertinere digressiōem nesi extra causam penitus fuerit: Merito in auctorē illud uenusini poetæ dici possit:sed nunc nō erat his locus, uñ sic a quitiliano diffunditur. παρέκβασισ est ali cuius rei sed ad utilitatē causæ pertinēs:extra ordinem excurrens tractatio. Aut causa fidei:ut fidem compa remus rei de qua loq̄mur:& probabilia argumēta nostra faciamus sicuti in uerre Cice. a causa digreditur:& si ciliæ amœnitatem laudat: quo uerisimile uideať in uerrem incōtinentissimū fuisse: ubi loci amœnitas libidi/nosam p se naturam magisq; cōcitare ad scelus potuit. Criminationis:ut si digrediaris a re de q̄ agiť: & aute actam aduersarii uitā expōas:oñdasq; ne supiori q̄dem tꝑe a uitiis & sceleribus abfuisse:ut tota pene in orōne ꝓ Milone cōfirmatio plena digressionū est:q̄ criminatiōis fuerit cā: ut uerisimile sit īsidias fecisse Miloni clo/diū:& cū iudices appellat & cum sextū clodiū citat ut librū exhibeat legū pnitiosaꝝ:quas.p.clodius reipu.im positurus fuerat:& cū hortēsi:ulbieni:pōpei:suumq; periculum cōmemorat:criminari āt reprehendere ē:& cri/minatio accusatio:atq; rephensio. Aut transitionis:ut cū ab uno argumēto uel ab una re ad aliā trāsire uolē tes:digressoria narratione utimur. qđ sæpissime facit Ouidi. q cū daphnes ī laurū mutationē descripsisset: & quo pacto oēs fluuioꝝ thesaliæ dei peneū patrem illius cōsolatū uenisset:digressiōe usus ē dicēs inachus unus abest:unoq; recōditus antro:fletibus auget aq̄s:nataq; miserimus Io. Luget ut amissā, ad aliā fabulā de muta tione Io in uaccā trāsiuit Cice. quoq; in orōne ꝓ pōpeo de magnitudīe belli dicturus ad. L. Luculli laudes di-

gressus

+ .i. amplificationis. vel certe exornationis ut patet in exemplis mal turanti

Atta vocatur ... postea quam aliquid necessarium ... transit ad causam suam

gressus ē:dicens & ut oēs itelligant a me tm̄ laudes. L. Lucullo imptitū esse:q̄tū forti uiro sapientissimo hoī:& magno imꝑatori debetur:dico eius aduentu maxias mitridatis copias oibus rebus ꝑatas & istructas ab eo de/lectas eē:& cætera q̄ sequūť. deide ad id qđ ꝓpriū est cāæ suæ trāsitū facit:Req̄ritis fortasse īq̄t cū hæc, ita sint quo pacto magnū reliquū possit eē bellū:cognoscite q̄rites. Aut alicuius appatiōis;aut āplificatiōis itelligas cū exaggerať crimē:& ī maius extolliť:q̄lis est illa ī uerrē āplificatio de eriphile:qđ ea uisū ornamētū tm̄ ama uerit:cū uerres multa ēt nō uisa cōcupierit:aut qđ uerius est exornatiōis: qđ ī eūdē uerrem cice. facit: Mala descripturus q̄ p illū siculi passi sūt:his uerbis:sed āteq̄ de icōmodis siculoꝝ dicā pauca mihi uideť esse de sici/liæ dignitate:uetustate:utilitate:dicēda:nā cū ꝓuīciaꝝ oium:& socioꝝ dignitatē hře dētis iudices: tū ꝑcipue siciliæ plurimis iustissimisq; de cāis uirgilio q̄dē satis fuerat scribere tēpestate cōpulsū in aphricā uenisse æneā appatiōis tñ hoc est exornationis causa tempestatē descripsit:Historici etiā plerūq; id faciūt ut Salu. q cās de scripturus q̄bus adductus cōiurare in ꝑriam catilina ausus sit ꝑconomiā facit:qua ueteres laudat hoīes nō suæ ætatis carpit:& sic ad negociū suū descendit dicens:prius urbem romā: sicuti ego accepi cōdidere atq; habue re initio troiani:& nō multo post atheniēsiū res gestæ satis amplæ magnificeq; fuerūt. Laudationis: cū ad ali quē laudandū digredimur:qđ ī orōne ꝓ.C.Cornelio ci. agit ī q̄ ad.C.pōpeii laudes diuerti:plures digressio nis cās & ab iis diuersis nominibus:li. de īuentiōe prio Cice. posuit. Crimiationis. similitudis delectatiōis: & amplificationis:sed crimiatio amplificatiōes ꝓbatio similitudinē:apparatio delectatiōem cōphēdit:sed dele.

¶De secundo genere narrationum. Tit. xx.

¶ANTO. Alterum genus narratiōis est:qđ intercurrit nō nūq;: hanc partē pares basii uocant græci latini egressum uel egressionē. Sed hæ narrationes sunt plures. q̄ ꝑ totā cām uarios habēt excursus. ut laus hoīum lo corūq;:ut descriptio regionū expositio q̄rundā reꝝ gestaꝝ sed ēt fabulosarum. Quo ex genere est in oībus cōtra uerrē cōpositis Siciliæ laus ꝓserpinæ raptus. Parechasis ē alicuius rei:sed ad utilitatē cāæ ꝑtinēris. Hæc ex fabii.li. iiii. Aut fidei:hoc.s.modo. Vt credatis iudices hūc testem optimū esse: uir ē iustitiæ amātissimus uirtuti deditissimus &c̄. Aut criminatiōis si adduceref testis iniquus hoc pacto egredi posses. Nolite iudices huius testimonio fidē adhibere:semper.n.cū turpitudine uixit. Homo est sanguinolentus. & q ꝑ parua Pecu/nia turpissimū facinus aggrederetur. Aut trāsitiōis ut facit Ouidius li.i.met.ubi ait Inachus unus abest ut ꝓcedenti fabulæ sequentē cōiungeret:id uero frequētissime poetæ faciunt. Apparationis.i. maxime exorna tionis. ut fecit Maro.li.i.æn. in apparatu didonis erga troianos breuibus.n. uerbis res dici poterat. Lauda/tionis ut in orationibus contra uerrem compositis ubi est Siciliæ laus proserpinæ raptus, ut etiā fabius inq̄t. Et illud Maronis, Rex erat æneas nobis quo iustior alter.

Tertium genus est id quod a cā ciuili: remotum est: in quo tñ exerceri cōuenit quo cōmodius illas supiores narratiōes in causis tractare possumus. Eius narratiōis duo genera sunt unum quod in negociis: alterum quod in personis positum est: tres habet partes: fabulā: historiam: argumentum. Fabula est quę neq; ueras neq; uerisimiles continet res: ut hę q̄ a tragœdiis traditæ sunt. Historia res gesta sed ab ætatis nostræ memoria remota. Argumentū est ficta res: quæ tñ fieri potuit: uelut argu-

¶FRAN. Tertiū genus: duo narrationis genera dicit eē ad causas ciuiles ꝑtinētia: tertiū nęc subiun/git a cā q̄dē ciuili remotū: Sed ī quo utilissimū sic exerceri. Quintilianus optius ad rhetoricē uř ingressus ab eo cui simile aliq̄d apđ grāmaticos puer didicerit: Nā si a poeticis initiū fecerit narratiōibus melius ap/tius:& cōmodius in ueris & ad ciuile negociū spectātibus exerceri potuerit huiusmodi uero narrationes neq; aridæ sint & ieiunæ:neq; sinuosæ & accersitis descriptionibus. neq; inopes uocabuloꝝ neq; copiosæ: peius tñ uitiū est qđ ex inopia uenit q̄ q; ex copia. Nā ubertatis facile remediū est: Sterilia nullo labore uincuntur. Aphthonius apud græcos προγυμνάσματα Scripsit: q̄ ꝑexercitamēta: uel prælusia dice/re possumus: in q̄bus fabulosa narratio quo pacto fiat oñdit: uiāq; certe utile incipientibus ad ueras & ciuiles aperit narrationes conuenit exerceri apud grāmaticū si rhetorices ignarus penitus non fuerit. Cōmodius, nam quod dictū est qui se in poeticis exercuerit narrationibus eius locupletior deinde in uera causa erit narratio: Cicero in oratione pro archia Poeta narrationem poetarum in quaa pueritia uersatus fuerat: multum sibi profuisse dixit: superiores: ciuilem, & egressoriam. Eius narrationis: Narratio inquit a ciuilibus cāis remota duo membra habet: nam ut negocia exponit: aut personas agit: earumq; mores exprimit: quod Comici & littera græci poetæ faciunt: aut utrunq; simul efficit: ut Vir. qui mores æneæ simul & fcā describit: & q̄uis a rebus gestis ꝑsonarū mores cōsiderari possint: melius tñ cū seorsum ſm deoꝝ ꝑsona effingiť cōsiderari solent. Fabulā: Hac nos alq̄ñ ꝑ sermone simpliciter accipimus; ut Iuuenalis a diuerticulo repetať fabula est aūt fabula q nec ueras nec uerisimiles res cōtinet: ut illa de anguibus iugo a cerere iunctis & de herculis ad in/feros descensu: est & fabula sermo falsus ueritatē effugiens quales æsopi uidemus qui oīum optimus in eo genere habetur: sed harū aliquæ rationales sunt aliquæ morales: aliquæ mixtæ: rōnalis est in qua aliq̄d faciēs hō figurať: moralis brutorum consuetudinē imitatur: Mixta constat ex utroq; rōnali. s. & bruto prius poetarū fuit fabula cœpit deinde rhetorum quoq; esse; ut pueri in ea exercerentur: anteq̄ ad ueras causas trāsirēt: sicut prius dem est. In tragœdiis quæ non a ueritate mō sed a ueritatis forma remotæ sint ut de Medeis: phedris & eiusmodi. Historia est res gesta; ab iterꝑtatione diffinitio dissentire uidetur nam ισορο græce uideo est

Id quod in negociorum dispositione positum est

Id quod in negociorū expositione positum est

quo igif historia est res gesta: quæ a uobis non sit uisa: rñdetur: q̄ & si a nobis uisa nō est & a nřæ ætatis memoria remota est: maiores tñ nostri uiderūt: cum nemo historiā scriberet: nisi qui rei gestæ interfuisset: & cui publice hoc minus de mandatum esset: Lex autem scribēti hæc dabaf neqd falsi diceret: nequid ueri taceret q̄rum uero utilitatis historia habeat Cicero paucis absoluit: historia inqt est testis temporū: lux ueritatis: uita memoriæ magrā uitæ: nuncia uetustatis differre ab annalibus. ii. n. libri sunt qui qd factū gestūue est quoq; anno declarant quasi diaria quædā quæ græci ἐφημερίδας dicūt: Historia uero ē ipsa rerū gestarum enarratio: sed nō ita sigillatim exponens at annales: itaq; annales historia dicenf: sed nō oīs historia ānales. Remota: ut Appius Claudius Carthaginensibus bellum indixit: est hæc res gesta ab ætatis nostræ memoria remota. Argumentū comœdiæ. Argumenta fingunt quæ facta sunt: sed uero similia. ut in terentio adolescentis pamphili a simōe patre uita narratur his uerbis. Nam is postq̄ excessit ex ephebis sosia.

De tertio narrationum genere. Tit. xxi.

CANTO. Tertium genus est: id Quod a causa ciuili remotum ē: id quidem extra oratorem eē. est āt poetarum uel historicorum. In negociis: In rebus quæ sunt extra hominem: ut cum exponunt historici unde bellum seditio pestilentia &c. In personis: ut. M. acilius palicāus humili loco dicens loquax magis quā facundus. A tragœdiis: scribunt enim herculem descendisse ad inferos. Indeq; cerberum extraxisse &c. Ab ætatis nostræ memoria remota: quod genus est appius indixit carthaginensibus bellum. Argumenta comœdiarum huiusmodi apud Terentium est. Nam is postq̄ excessit ex ephebis sosia liberius uiuendi fuit potestas &c.

menta comœdiarum Illud genus narrationis quod in psonis positum est: debet habere. sermonis festiuitatem: animorum dissimilitudinem: grauitatem: lenitatem: spem: metum: suspitionem: desiderium: dissimulationem: misericordiam: rerum: uarietates: fortunæ commutationem: insperatum incommodum: subitā lætitiam: iucundum exitum rerum. Verum hęc in exercendo transigentur. Illud uero qd' ad ueritatem pertinet quō tractari conueniat aperiemus. tres res conuenit habere narratiōem: ut breuis: ut dilúcida: ut uerisimilis sit: quæ quoniam fieri oportere scimus quemadmodum facimus cognoscendumest.

FRAN. Illud genus narrationis: genus illud qd a ciuilibus causis seiūctum est: in duas ptes diuisit negotia & personas: de priore dixit ad alterū nēc trāsit quod simul cum rebus ipsis sermones & aīos exprimit personarum: ut apud Terentiū Mitionis & Demeæ senum'q moribus longe sunt diuersis. uenit inquit ad me clamitās. quid agis mitio: cur perdis filiū adolescentem nobis? Cur amat: Cur potat: Cur his rebus sumptum suggeris. at mitio nihil ineptus: Nihil præter equum & bonum durus: errant inqt longe mea sententia qui imperium putant grauius esse &c̄. In quo sermōe mansuetudo q̄dam declaraf. sed illud occurrit in ea quoq; narratōe: quæ in negociis uersaf personam plerunq; describi: ut Pompei: Cæsaris sertorii: & tursus in narratione in qua psonæ describuntur. ēt res gestas exponi: Respondetur coniūctas quidem esse res & personas: sed intuēdum semp quid pp quid dicatur: sæpe. n. ut persona patescat gesta narrantur non nunq̄ psona describitur res gestæ: cognoscantur: illud in gestis uersaf: hoc in personis: Ideoq; separari præcepta de his tradit Cicero. Sermonis festiuitate: Qualis gnatonis in eunucho: q thrasonem deridet: q̄lis ergasili apud Plaūt in captiuis duobus: festiuus aūt sermo df iocundus & lepidus. Animorū dissimilitudinē: ut Mitionis & demeæ quorū durus alter: mitis alter & placidus. Grauitatē: qualis apud Terētiū simonis est: cū sosiā alloqtur & chremetē q̄lis est ēt matrōaę eē cognoscif: ut Alcimene apud plautū in amphitryōe. Leuitatē: ut demēcti apud plautū i asinaria q una cū filio quotidie iret scorta uersabaf: spē ut pāphilus Gliceriū: spat Chalinus philomenā. Metū: q̄lis ē daui qui preceps dari in pistrinū timet: qualis ē pamphili q futuras nuptias formidat. Suspitiōem: simo filium amare suspicatur: suspiciosus ēt apud plautū in aulularia senex inducitur: qui oīa uerebatur ne abstrusum & abditum aurum reperiretur. Desiderium: ut Thays pamphilæ desiderat in Eunucho parētes inuenire. Dissimulationē: ut dauus amoris pāphili conscius: quæ simo dicit intelligere se dissimular: Dauus dicens sum non ædipus. Misericordiā: sicuti misericordia in puellā quam grauidā deprehēderat: motum pāphilus in ecyra se dicit. Rerū uarietates: ut pamphilus nō lætus est quippe qs spat nuptias non futurus: mō tristis: & sollicitus cū timet futuras. Fortunæ cōmutationes: sicuti Glyceriū quæ soror habebaf Chrysidis meritrices libera eē: & cuius attica inuēta est. Inseparatū incōmodū: sicuti carini cū audiuit pamphilum iam iam dicturū uxorē philomenam: qd nō factutum pamphilus pmiserat. Subitā leticiā: ut illa quam percipit pamphilus: cū audit ciuē atticam inuentā eē glicerium. Iocundum exitum reꝝ quod semp in catastropha contingit: hoc est comœdiæ exitu: omnia. n. in leticiam cōmutantur. Verū hic &c̄. hæc inquit oīa exercitatiōe compabimus. Quod ad ueritatē: quod in ueris causis orator tractare consueuit. Tres res cōuenit hře narrationem pleriq; scriptores auctore Quintiliano: maximeq; ab Isocrate sunt narrationem uolūt esse lucidam: breuem: uerisimilem. Nec cuiq̄ mirū sit: de uerisimili: qm̄ plurima uera quidē sunt sed paꝝ credibilia: sicuti falsa quoq; freq̄nter uerisimilia: nec minus laborandū est: ut iudex quæ uera dicimus quāq̄ fingimus credat: sunt he uirtutes breuitas: diluciditas: uerisimilitudo: aliarum quoq; ptium: nam per torā ofonem uitāda est obscuritas & modus ubiq; custodiendus: & credibilia esse oportet oīa quæ dicuntur sed hæc maxime in ea pte custodiendā sunt: quæ pria

iudicem

Questio pulchra

iudicem docent: explicat autem qd gestū sit narratio: & rem iudici proponit ut cognoscat: quare breuis: dilucida & uerisimilis debet esse maxime: item simplex cum præsertim non aperiat controuersiam: qd' diuisio facit: neq; ad pugnam continuo descendat. Recte autem qd' ēt superius diximus prohœmiū conseqtur: qm̄ cōuenit ut ppararis ad audiēdū: tē qualis sit aperias. Breuitatē uero Quintilianus in eo ponit: ut non minus sed ne plus dicatur q̄ oporteat: cauendam idem admonet obscuritatem ne tāta uteris breuitate: ut quæ cognoscēda erāt cognosci non possint: & illud accidat quod ait oratius breuis eē laboro: obscurus fio: Satius āt ē supesse narrationi q̄ deesse: Nam supuacua cum tedio dicūtur. Necessaria cū periculo subtrahuntur

CANTO. Sermonis festiuitatē: Sosia in amphitriōe. si dixero mendaciū solens meo more fecero: nā quū pugnabāt maxime ego fugiebā maxime. Festiuitatē iucunditatē leporem: ponitur enim pro facenis: & dicto festiuo Vnde suetonius in calig. ait: Quorum duo infantes adhuc rapti: Vnus iam puerascēs insigni festiuitate Terentius item in eu. Mei pris festiuitatē & facilitatē. Tullius li. ix. epistolarū. In quo possem imaginē antiquæ & uernaculæ festiuitatis agnoscere. Animorū dissimilitudinē: ut demeæ & mitiōis: alter. n. grauis: alter lenis erat ut patuit. Spē dido ouidiana: diua parēs seniorq; pater pia sarcina nati: Spē mihi māsuri rite dedere uiri. & apud Maronē li. iiii. Spero eqdē mediis si qd pia numīa possunt. Supplicia hausurum scopulis &c. Metū: eadem pdita ne perdā timeo noceamue nocēti. Ne bibat æquoreas naufragus hostis aquas. Suspitionē: eadem forsitā & grauidā dido scelerate relinqs. Parsq; tui latitat corpore clausa meo. Desideriū: Eadē. Si iubet ire deus uellē uetuisset adire: Punica nec teucris pssa fuisset humus & li. iiii. æn. Saltē si qua mihi de te suscepta fuisset. Ante fugam soboles. Dissimulationem. Dido uergiliana. Sed mihi uel tellus optem prius ima dehiscat Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras: &c. Ante pudor quam te uiolem. Misericordiam: Eadem. Degeneres animos timor arguit: heu quibus ille iactatus fatis: quæ bella exhausta canebat. Rerum uarietates: Eadem: Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes. Quā sese ore ferens: q̄ forti pectore & armis. Credo equidem nec uana fides genus esse deorum. Degeneres animos timor arguit. Fortunæ cōmutationem: Maro lib. v. Vritur infœlix dido totaq; uagatur Vrbe furens &c. Insperatum in cōmodum Anna ad didouem peremptam hoc illud ger. fuit me fret. p. Hoc rogus iste mihi hoc ignes aræq; parabant. Quod primum deserta quærar &c. Subitam læticam. Maro li. x. de ænea ab hetruria cū nauibus redeunte: dum rutuli contra troianos pugnarent absente ænea: iamq; in conspectu teucros habet & sua castra stans celsa in puppi: clypeum tum deinde sinistra extulit ardentem clamorem ad sidera tollunt Dardanidæ e muris: Spes addita suscitat iras &c. Iucundum exitum rerum. Turnus ad æneam. Vicisti & uictum tēdere palmas Ausonii uidere: tua est lauinia coniunx. Vlterius ne tende odiis &c. Transigentur tractabuntur. Ad ueritatem pertinet de oratoria oratiōe intelligit. Veritas āt est p quam īmutata ea quæ sunt aut añ fuerūt aut futura sunt dicūtur. Auctor est Tul. li. ii. rhet. de inuentione. Tres res conuenit habere. Narrationē fabius lib. iiii. sic ait: Narratio est rei factæ aut ut factæ utilis ad psuadendū. expositio: Vel ut Apollodorus finit. Oratio docens auditorē: quid in controuersia sit: Eā pleriq; scriptores maxime q sunt ab Isocrate uolunt eē lucidam breuē Verisimilem. Neq;. n. refert an p lucida perspicuam: pro uerisimili pbabilem Credibilem ue dicamus: hæc ille.

De breui narratione.

Rem breuiter narrare poterimus. si inde icipiemus narrare: unde necesse erit: & si ñ ab ultio initio repetere uolemus & si sumatī ñ pticulatim narrabimus & si nō ad extremū: sed usq; eo quo op9erit psequēur.

FRAN. Si inde incipiemus: præcepta dat ī breuem Narrationem quid in principio quid in medio quid in fine fieri debeat. breuem autem futurā Narrationem dicit si a principio rei coniuncto exordiemur: non inde unde necesse non fuerat: illinc enim incipiendum est unde ad iudicem pertinet: nihil quod extra causam sit: dicendum est: & reiicienda sunt omnia quibus sublatis nec cognitioni qcq̄: nec utilitati detrahitur. Si homicidā defendis ab ipsa homicidii narratioue tibi incipiendum est non autem dicendā in narratione quem auum quem patrē habuerit: quomodo natus educatusq; sit non enim ad futurum ptinet iudiciū: sed illd tm̄ ut ītelligaf quare ædes fcā sit. Cicero in ofone p milone inde incipit: unde opus fuit. ait. n. Pu. clodius cū statuisset omni scelere Vexare rēp. q̄ narratio mirifice a Quin. laudaf: q̄ nihil ē artificiosius: cū breuis p materia sit ofonis. Verisimilis & dilucida cās explicat qbus adductus insidias miloni struxerit clodius: quo pacto milo q laminiū ad pdendum flaminem pficiscebaf: cū eū clodius inuasisset uim ui repulerit q̄ inter eos fuerāt: inimicitias nihil deniq; qd' ad causam nō ptineat expōit. idē facit & pro ligario dicens incipit. n. quo tpe in puinciā pfectus ē quod ad cām ptinebat. Et si nō ab ultimo initio. Duo sunt principia rei ppinquū & remotū ab ultimo repetenda res non ē: ut putāt bellū troianū nobis narrādū sit: a raptu helenæ debemus incipe: nō a læda q̄ helenā genuit: nam & oratius ait. Nec gemino bellū troianū ordif ab æuo. de Home. loquēs q inde incipit unde incipiendū fuit Papinius pcepti huius minime ignarus in principio thebaidos: nolle se ab ultimo initio res thebanas repetere dixit: sed illinc uñ cōuenit: exordīi ait. n. unde iubetis iræ deæ gentis ne cauā primordia diræ sidonios raptus & inexorabile pactum legis agenoreæ scruptantemq; æquora cadmum longa retro series tumidum si martis operti Agricolam infandis condentem semina sulcis expediam penitusq; sequar quo carmine muris inserit amphion tyrios accedere montes; atq; iō iam nunc limes mihi carminis esto ocdipodę cōfusa domus supflui

Principium ppinquum

Principium rēotum

uitiũ & maro declinãs ita ĩchoauit narratiõẽ. uix e cõspectu siculæ telluris ĩ altũ uela dabat læti anthima/
chus uero poeta merito rephẽsus fuit: q reditũ diomedis narrãs: ab exordio cœpit primæ originis hoc ẽ ab
Et si su matim — iterim meleagri. Et si summatim nõ particulatim: summatim dr̃ cũ illius rei cui satis ẽ summã dixisse ptes ñ
dñt: ut puta cũ dicere sufficiat: occidit nõ dicamus & uoluit & potuit & occidit cũ hãc ptiũ summã sit occi.
dit: sepaẽat occidit ut satis sit quid factũ sit exponere: quõ ãt factũ sit pterire naratiõi nihil noceat. Nec eo tẽ
dit hoc pceptũ ut summatim sp narrandũ sit: nã & pticulatim narrare sæpe necesse ẽ nec uitiũ hẽtur sed uir//
Cice. par ticula tim nar/ rat — tus sed eas respicit causas quæ quẽadmodũ gestũ aliqd sit ex potu nõ desiderãt. Nã in orõne p milone nõ sum
matim sed pticulatim narrat Cic. summatim narrasset si dixisset: fatemur a milone occisum clodiũ sed ab eo
Miloni nõ illi a milone factas insidias dicimus sed pticulatim narrat nihil ĩseres supflui: nihil omittẽs necessa.
rii exponit. n. quõ insidias fecerit: quõ pficiscentẽ cũ uxore Lanuuiũ milonẽ inuaserit: quõ ab his q extremo
agmine erãt rixa cœperit quõ pcussus clodius occubuerit sic fieri cã postulabat: qñ ãt summatim iudicari res
põt: uitiũ erit: si pticulatim dixeris ue hoc pceptũ de medio narrationis intelligi põt. Et si nõ ad extremũ:
Et si nõ ad extre mum — de fine narratiõis ẽ hoc pceptũ: ut narrẽus quousq narrãdũ ẽ ut nõ & illa narremus: qñ controuersia nõ ca
dũt ut puta qdẽ fortiter fecit petit pmii noĩe ærarii dimidiũ cõtra dr̃ narrãdũ ẽ quẽadmodũ fortiter fecit nõ
ẽt quẽadmodũ ad ciuitatẽ regressus sit: & quẽadmodũ pmiũ petierit & quẽadmodũ ei cõtradictũ sit Ci. ĩ orõ
ne p milone postq narrauit a clodio miloni nõ a milone Clodio insidias factas ulterius narrare progressus
nõ est oñdit. n. qd̃ proposuit nã luce clarius se demonstraturum pmiserat miloni insidias fecisse clodiũ: non
ad extremũ prosecutus est sed eo usq quo opus fuit: Idem & papinius diligenter obseruasse missus ẽ: qui cum
Matronas thesei auxilio obtinuisse dixisset ut uirorum cadauera: sepulturæ mandare possent: finem operi im
posuit. Non. n. narrãdum erat quomodo rogũ struxerint quõ singulæ uirum in ignes coniecerint: quomodo
fleuerint: quomodo cineres collectos in urnis collocauerint quæ ue epigramata inscripserint. dicit enim non
ego centena si quis mea pectora laxet uoce deus tot busta simul: uulgiq ducũq tot pariter gemitus dignis co
natibus æquem: eo usq narrauit: quo necesse fuit superflua omisit: & id se facere professus est.

¶De Breui naratione. Tit. xxii.

¶ANTO. Vnde necesse erit. Breuis erit narratio inqt fabius lib. y. Si inde cœperimus: unde ad iudicẽ per
tinet. Deinde si nihil extra cãm dixerimus: tum etiam si reciderimus oĩa: qbus sublatis neq cognitioni qcq ne
q utilitati subtrahatur. Solet enim quædã eẽ partium breuitas q longam tamen efficit summã in portum ue
ni. Nauem prospexi quanti ueheret iterrogaui: de præcio cõueni conscendi. sublate sunt anchoræ soluimus
oram profecti sumus. Nihil horũ dici celerius potest: Sed sufficit dicere E portu nauigaui. Hæc ille. Dicit itẽ
Satius esse aliquid narrationi superesse q decẽ. Nã superuacua est tedio dñt. Necessaria cum periculo subtra.
hũtur Et partitio tedium leuat. Dicã quæ acta sint ante ipsũ rei cõtractũ. Dicã que in re ipsa. Dicam quæ po//
stea ita tres potius modice narratiõe uidebuntur q Vna lõga. Interim Expediet expositiões breui itersatione
distinguere. Audistis q ante acta sũt. Accipite q nunc ĩsequũtur: reficietur. n. iudex priorum fine. Et se uelut
ad nouum rursus initium præparabit hæc ille. Ab ultimo initio. Vt puta. Si nobis bellũ troianũ narrãdum
sit debemus ab raptu helenæ incipere nõ ab leda quæ helenã genuit. Ergo pcepta dat in breuẽ narrationem: q
in initio narrationis: quæ in fine: quæ in medio seruare debeamus. Quod Victorinus scribit. Si sũmatim nõ
particularim narrabimus. Præceptum est a medio narrationis. Exemplum ãt erit illud in portum ueni nauẽ p
spex i &c. Non ad extremum. Præceptum est de fine narrationis: id est si narrabimus quousq narrandum est
non etiam illa narrentur: quæ iam in tractatus cadunt ut puta. Quidam fortiter fecit: petit prænii noie æra/
rii dimidium. Cõtra dicitur. Narrandum ẽ quemadmodũ fortiter fecerit. Non etiã quẽadmodũ ad ciuitatẽ
regressus sit: & quẽadmodũ ei contradictum sit.

& si transitionibus nullis utemur & si nõ de/
errabimus ab eo quod cœperimus exponere:
& si exitus rerum ita ponemus: ut ante quoq
quæ facta sint sciri possint tametsi nos reticue/
rimus quod genus est: si dicam me ex prouin
cia redisse. profectũ quoq in puinciã ĩtelliga
tur & omnino non modo id quod obest: sed
& id quod neque obest neque adiuuat satius
est præterire & ne bis. aut sæpius idem dica//
mus Cauẽdũ ẽ ẽt ne id qd̃ semel supra dixius
deiceps dicãus hoc mõ Atheĩs megarã uespi
aduẽit simo ubi aduẽit megarã ĩsidias fecit uir
gini insidias postq fecit uim in loco attulit.

¶FRAN. Et si transitionibus nullis. Vtemur: ut
illa tantum narremus quæ ad causam pertinent: non
etiam aliqua quæ extra sint: & quæ ad negocium mi
nime faciãt: quamuis hoc præceptum ad colorẽ the
toricum referri posse: qui alias necessarius: in narra/
tione superfluus sit quidam uelint: nam sequitur in/
quiunt: & si nõ deerrabimus ab eo quod cœperimus
exponere quod ad digressionem refertur: ut si quis a
Milone in appia uia occisum narret clodium: Digre
diatur & clodii prædia quæ illic erant describat: de/.
errare autẽ digredi est ab eo de quo agit exemplum
trãsitiõis si pcolore accipis: tale ẽ si dicas. Accepistis
iudices Quid ad struẽdas Miloni ĩsidias clodiũ ipule
rit. Nunc qd̃ milo ipse egerit aĩaduertite: & carere eũ
culpa nõ negabitis: sed ad colorẽ refferri nullo mõ ĩ/
telligendũ ẽ: nam quintilianus expedire dicit exposi
tiões breui intersatiõe distiguere si dicãus accepistis

quæ ante acta sunt: accipite nunc: quæ insecuntur. reficitur. n. iudex priorũ fine. & se uelut ad nouũ rursus ini
tiũ præparat. Ergo aut idẽ est pceptum si transitionibus nullis utemur: & si non deerrabimus ab eo qd̃ cœpi./
mus exponere: nã in rhetoricis de inuentione tantum ait: & si nullã in rẽ aliam trãsibiuur aut transitiones itel/
ligit: q ad res fiunt: cũ cã nostra coiunctas deerrationẽ uero quæ ad ea diuertat q nihil oĩo cũ nr̃a causa habeant
utrunq uitiũ ĩ narratiõe sed posterius longe maius: illa tñ uera potest esse differentia: ut transitionibus ĩ nar/
ratiõe ille utat cui cũ seorsũ narrandũ sit quid Clodius egerit: seorsũ qd milo deinde Simul qd uterq fecerit
& passus sit a milone trãseat crebrũ ad clodiũ & cõtra: ille uero aberrare uideat q pẽitus ab eo de quo agit di/
scedat: ut cũ narrandũ homicidiũ sit adulteriũ narret. Et si exitus rerũ ita disponemus: exẽplũ ipse põit: hoc
ad breuitatẽ maxime ptinet narratiõis: cũ ea relinquũt: quæ ex his quæ dicunt: itelligi possunt. Ante: ante ea
q dicimus facta eẽ sciri pñt. Quod gẽus: exẽpli cã ad similitudinẽ græco dictũ ẽ apd quos οἱον idẽ ualet. Si
dicã me ex prouincia rediisse nemo redit ex puincia q nõ itelligat prius ĩ puinciã pfectus itẽ supflua erit narra/
tio: si dicas res erat solis nota prætoribus. Poetæ & ipsi illud sæpissime custodiunt ut κατατοσ ιοπομενον
loquuntur. Vir. Ni iã præmissus achates afforet: multi tamen ut inquit cicero imitatione breuitatis decipiun
tur nam cum se breues putent esse longissimi sunt: cum dẽt operã ut res multas dicant: nõ ut oĩo paucas res
dicant: & non plures q necesse sit nam plerisq breuiter dicere uidetur: qui ita dicunt accessi ad ædes: puerum
uocaui: respondit quæsiui dominum: domi negauit esse. Hi tam & si tot res breuius non potuerit dicere: tamẽ
quia satis fuerat dixisse dominum negauit esse domi: fit rerum multitudine lõgus: uitãda ẽ igitur breuitatis
imitatio: & nõ minus re nõ necessariũ q uerbo multitudĩe supsedẽdũ ẽ. hoc idẽ & Quin. Ci. secutus ferme
præcipit: & hoc utitur exemplo. In portum ueni: nauẽ prospexi qti ueheret. Interrogaui. de præcio conueni:
conscendi sublatæ sunt ancoræ: soluimus horã. profecti sumus. addit idem horũ dici celerius põt: sed sufficit
dr̃ iæ: ẽ portu nauigaui. quotiens itaq exitus rei priora ostẽdit debẽus hocẽ contenti. quo reliqua intelligunt
& cum liceat differentiæ est mihi filius iuuenis. oĩa illa oĩa superflua sunt. cupidus ego liberorum uxorem du.
xi: natum sustuli: filium educaui in adolescentiam perduxi. Et omnino nõ modo id præcipit nõ solum quæ
obsunt prætereunda esse: sed quæ neq adiuuant: neq prosunt: dicere quæ obsunt stulti est: aut præuaricato./
ris: quæ neq obsunt neq adiuuatur parum cauti. Nam superuacua cum tædio audiuntur: retinendi autem
sunt auditorum animi non alienandi obfuisset Ciceroni si dixisset egressum milonẽ urbem esse armatum: ut
uirum fortissimum dicebat: cum armatorum cætu sequi uolentem uxorem; ducere uoluisse. Non profuisset
neq obfuisset. Si dixisset uxori se statim prodito lauinii flamine rediturum. Et nobis aut sæpius dicamus: ui.
tium superius perissologia est: hoc uero Tantologia dicitur iteratio scilicet eiusdem sermonis: ut si dicas milo
occidit clodium: quod si faceres merito dici in te posset: obtundis autem tametsi intelligo: Item si dicas. milo
cum uxore rhedam inscendit inermis: Cum bouillas uenisset clodius qui equo uehebatur illi obuiam fit: qua/
re milo de rheda descendit. nam in rheda ut dixi erat: hoc superfluum est: nam sufficiebat dixisse prius & rhe.
dam inscendisse hoc autem pceptum tũ ad uerba ptinet tum ad sententias: ne bis in narratione repetamus.
Cauendum est etiam ne id quod &c. Cauendum est ne uerba repetentes connectamus. In quod uitium mili
ti incidũt: ut cũ dicit domũ tuã uẽi: ubi domũ ueni: fores pulsaui: fores ubi pulsaui: filius tuus rñdit: ubi rñdit:
domi te non esse cognoui: ubi domi te non eẽt cognoui: in forum ueni: ubi in foro ueni: te uidi: ubi te uidi ad te
cucurri: differta superiori quando ea narramus superflue: quæ ex ipso exitu rerum percipi possunt: q uis nõ di
cantur: nam hic uerba eadem. repetuntur. quod illic non fit: hic præterea diuersæ possunt esse sententiæ illic
tantum diuersa sunt uerba sensus ad idem tendit. cicero ipse exemplum subiicit de aliquo poeta ueteri sum/
ptum qui secundum personæ decorũ uitium a simone illatum uirgini narrari facit: athenis megara. megari
cum solum atticæ pars fuit ubi megara insignis olim ciuitas quam corinthii & messeni mœnibus cinxerunt ha
buit philosophorum studia quos megaricos uocauerunt: distat athenis passuum. x. milibus uesperi: datiuum
pro ablatiuo seruius sentit esse. In loco: in loco illo ubi insidias fecerat.
¶ANTO. Transitionibus nullis: scilicet ut ille tantum narres: quæ ad causam pertinent. Non etiam ali/.
qua quæ extra sũt & quæ ad Negocium minime pertinẽt. Si nõ deerrabimus: declarat id quod dixerat. Exiti
tus rerum. Quare cum liceat dicere. Est mihi filius iuuenis. Omnia illa superuacua: cupidus ego liberorum
uxorem duxi. Natum sustuli. filium educaui. in adolescẽtiam perduxi. Hæc fabius lib. iiii. Nõ modo id quod
obest. Etenim qui breuitati studet. nõ modo illa in narratiõe præterire debet. quæ obfutura sunt: uerum eti
am illa quæ nihil profutura. Et ne bis aut sæpius: idest etiam illa quæ prosunt nõ sunt iterãda. Megarã Me/
garica terra attici soli pars fuit. Vbi Megaram urbẽ mœnibus ci nxere heraclidæ habuit philosophorũ studia
quos appellauere Megaricos. Qui Euclydis Socratis auditori successere. Plura strabo lib. viii.

¶De dilucida narratione.

REm dilucidam narrabimus si
ut quicquid primum gestũ erit:
ita primum exponemus. & re//
rum: ac temporum ordinem cõ
seruabimus ut gestę res erunt:
aut potuisse geri uidebũt. Hic erit cõsiderãdũ

¶FRAN. Rẽ dilucidã: de pria pcipit narratiõis p
prietate: quẽadmodũ breuis narratio posuit. Nunc
quẽadmodũ apta fiat: & dilucida expoĩt. Illd ãt aduer
tere debẽus: qd ĩ aptã narrationẽ illa dat pcepta: q &
ĩ breuẽ: & qd ĩ pricipio apte narratiõis: & quid ĩ fine
qd ĩ medio facere debeãus oñdit. Si ut qcqd primũ
ipse ĩi declarat subdẽs: & rerũ ac tẽpo ordinẽ cõser
uabimus. s. ut nõ puerso ordĩe narrãdi fiat iudicibus — Re ac
in cognitiõe cõfusio: ut qd̃ post fcm̃ ẽ primũ narẽus — tempo
quod si faceremus in rerum ac temporum ordine de — ordinẽ

linqueremus: qui uero ordinem confundit naturalem is obscuram sine dubio reddit narrationem. quam distinctam decet esse rebus personis temporibus locis causis rerum ergo ut singulæ suo loco res ponantur: ut non dicatur moriamur mediaque in arma ruamus. ut quod prius factum est priore loco: quod posterius collocet. Vt gestæ res erunt superiorem complectitur diffinitionem quæ est narratio rerum gestarum: aut perinde ut gestarum expositio: non enim res dũtaxat ueras narramus, sed etiam uerisimiles. Hic erit considerãdum ut in præceptis breuis narrationis primo ostendit quid faciendum esset deinde quod non faciendum. ita hic primo quid faciendum sit deinde: quid non faciendum demonstrat.

De dilucida narratione. Tit. xxiiii.

CANTO. Rem dilucide Narrabimus. Etiam in apertam Narrationem illa dat præcepta: quæ & in breuem. Nam hic etiam quid in principio apertæ narrationis quid in fine: quid in medium facere debeamus ostẽdit. Si ut quodque primum. ut non peruerso narrandi ordine fiat iudicibus in cognitione confusio. Rerum ac temporum ordo: Ne id primum narres quod postea factum est quod si feceris & in rerum & in temporum ordine deliquisti. Hic erit considerandum nequid perturbate: Vt in præceptis breuis narrationis primum ostẽdit quid faciendum esset; deinde quid non faciendum. Ita & hic ostendit. Primo quid faciendum erit: tum qd non faciendum.

ne quid perturbate: ne quid contorte: ne quid ambigue: ne quid noue dicamus: neque in aliam rem transeamus: ne ab ultimo repetamus: ne longe persequamur: ne quid quod ad rem pertineat prætereamus: & si persequemur ea quæ de breuitate præcepta sunt. Nã quo breuior: eo dilucidior: & cognitu facilior narratio fiet.

De uerisimili narratione.

u Erisimilis narratio erit. si ut mos: ut

Conturbatæ — FRAN. Ne quid pturbate: Si rerũ: aut tẽporũ in narratione ordo: mutat: pturbate dr: qdã pturbate ad cõstructionẽ referũt: & uerbo collocationem ut ne pturbate dicat cõgrue suis locis disponantur: ut cũ dicere debeas. Quintus mutius augur scæuola multa narrare de. C. Lælio socero suo memoriter & iocunde solebat: non sic dicas. Augur scæuola. Qu. Mutius de. C. Lælio memorit & iocunde socero suo multa narrare solebat: fuerũt q pturbate ad morẽ p uersum referẽt dicẽtis qui tũc demũ se existimet bñ dicere & mouere cũ oĩa tumultu & uociferatiõe cõcuciat. sui tpis oratores q in hoc uitiũ uulgo incidebãt reprãhẽdit. Quintiliãus: q credebãt indicare sermonis esse quotidiani: & i indoctos ẽt cadere. cũ tñ uirtus: sit Contorte: sic dr cõtorte cũ nõ facilis trãsitus est

cõtortæ — ac directus sed obscurus, hoc ẽ cũ ẽ rerũ cõtinuatio. Sũt q ad trãnsitiões referãt duriores nã detorqueri & cõtorqueri dicũtur uocabula cũ a propria significatiõe i aliã. Sed duriter & aspa trãsferunt: exẽplũ ẽ uulteius socios suos acri uerberatiõe hortatus ẽ: ut oĩ remo pectoris ad cõmunẽ oĩbus locũ migrare nõ phorrescerent re

Ne qd nouæ — ctus dictũ fuisset uulteius socios suos orõne sua hortatus ẽ: ut oĩ conatu urerẽt. Ne qd noue pter cõsuetudinẽ & morem uel ad ipsa refertur uocabula octauius augustus ad filios uel nepotẽ scribens: noua uocabula ut sco-

Ne qd Ambiguæ — pulos nautis euitanda esse dixit: esset aũt nouæ dictum uocabulum: si qs pro attẽtione: auriculationem poneret. Ne qd ambiguæ illud ambiguũ dr: quod in duas pluresue res trahi potest ambiguitas ãt dubitationem: parit. q contraria est dilucidirati: ea. n. oĩa aperte tradit ambiguũ est: si dicas constat iudices milonem inuasisse clodium: & aio te æacidã romanos uincere posse. Nequã in aliam rem: præcepta repetit breuitatis: q dilucidirati conueniunt. quo. n. breuior. narratio: si tñ necessaria nõ omittant: eo dilucidior ẽ nõ debẽt: quæ ad psens negatiuũ spectãt omittatque ab eo aliena narrari hoc de breuitate pceptũ ẽ: ne altius q necesse ẽ. repetẽtes narremus: qd antimachus poeta fecit. Ne lõge psequamur: de fine narrationis ẽ hoc pceptũ: ne ulterius procedamus narrare q necesse sit: & iudicis exigat cognitio. Ne qd qd ad rẽ: hoc uitiũ mediæ narratiõis ẽ: ita ut principii uitium est: si ab ultimo repetat finis ãt. Si ad extremũ pducatur Et si &c. Cõcludit illa inquiens oĩa

uerisimilis narratio — quæ de breui narratiõe pcepta sint et in apta seruari debere: nã quo breuior. &c. ita tñ ut necessaria nõ omittas. uera breuitas est quæ nihil supfluũ dicit nihil omittit necessariũ: & si i alterutro peccãdũ ẽ potius supflua dicenda sunt: q necessaria omittẽda: qd ẽt supius a nobis dictũ ẽ. Verisimilis narratio erit: nũc ad uerisimilitudinem trãsitũ facit q ultima ẽ narratiõis pprietas: pcipit igit quo pacto credibilẽ narrationem facere possimus ea ãt q auditoribus facere fidẽ possint in his septẽ inueniũt circũstantiis: qs oẽs artis scriptores tractarũt quis qd cur ubi qñ quemadmodum: qbus adminiculis: qs psona est qd factũ: Cur cã: ubi locus: qñ tps quemadmodũ modus qbus adminiculis facultas opinionẽ. Cicero addit: addit morẽ & naturã qd queadmodũ. & qbus adminiculis qm cũ psona cohærẽt pterit: & qa mõ fides nõ fit sed magis ãplificatio crimis. cũque ad cõiecturã accõmodata sint hæc pcepta & i cõiectura fcm neget nec modus pt eẽ pbatiõis facti: nec qbus adminiculis fcm sit oñdi: hic itaque pcipit cicero ut res ad eorum q agũt naturã ad uulgi morẽ & eorũ q audiũt opionẽ ac-

si ut mos — cõmodet. Si ut mos. ut id qd agimus a ppl'i more ñ abhorreat. s. ne contra cõsuetudinẽ audiẽtium loquamur ut si apd pyrrhũ aut hãnibalẽ cõtra rẽ militarẽ narres apd rõanos cõtra iustitiã. apd scythas mores barbaros rephẽdas. athenis studia bõarum artiũ accuses mos ãt cõsuetudo dr alicuius ciuitatis inueterata. q legis ui

Opinio — obtĩet. Opio: ut id qd dicimus ab hoĩum opiniõe ñ discrepet. sed eorum pcipue q audiũt: & iudicaturi sũt: pa. n. eẽt: castã eẽ & itegrã psonã dicet si aliẽ de ea iudices sẽtirẽt: si fecisse furtũ illũ dicãus: q furari alias cõsueuerit uerisimilis erit narratio. nã q semel malus sp psumit malus i eodẽ gñe mali & auaritia hoiem ad furtũ ipelli: libidĩe ad adulteriũ temeritate hõicidiũ oĩum ferme cõis ẽ opio prius ut qntiliãus pcipit aium nrum cõsu

Natura — mere debemus: ne qd naturæ aduersũ narrẽus natura ne de pudicicia agat leno ac de castitate meretrix

ut si narres aliquem occidisse decem homines spatio unius aue mariæ aut euertisse magnam aliquam domum spatio unius horæ

qs cælũ terris nõ misceat: & mare cœlo: si fur displiceat uerri homicida miloni. Quãuis tria hæc morẽ consuetudinem naturã cicero disiunxit tñ sunt coniuncta natura ex more ac natura consuetudo plena efficitur.

CANTO. Ne qd pturbate dicat id erit si rerum ac tporũ ordo in narratione non mutet. Ne quid contorte. i. quũ interdũ non facilis transitus ac directus est: sed obscurus. ne qd ambigue: dubie: ut dicendo. aio te æacida romanos uincere posse. Neq d noue dicamus: ut si quis uteret nouis uocabulis. i. exquisitis & ab usu remotis. Neque in aliam rem transeamus. Ne omissis rebus ad psens negocium ptinentibus non narranda atque aliena narremus: quod pceptũ de breui ẽt narratione dedit. ne ab ultimo repetamus. Hoc pceptum est de initio narrationis: qd item in breui dedit. Ne longe psequamur: id pceptum de fine narrationis est. Nam ut inqt in rheto. de inuentione. Sæpe res parum ẽ itellecta longitudine magis q obscuritate narratiõis. Ne qd quod ad rẽ pertineat ptereamus. Præceptum hoc est de media narratione. Nam quo breuior eo dilucidior: hinc ait horatius: Quicquid præcipies esto breuis ut cito dicta præcipiant animi dociles: teneantque fideles.

De uerisimili narratione. Tit. xxiiii.

Verisimilis: id est probabilis aut credibilis: ut docet fabius. continetur autem omnis ad fidem Argumentatio quibusdam circũstantiis: q quidem hoc uersu scribunt. Quis. Quid. Vbi. Quibus auxiliis. Cur. Quõ. Qñ. quod etiam Victorinus edocet. Vbi igitur erunt hæc septem probabilis erit narratio. Vt mos populi: consuetudo. s. ne contra cõsuetudinẽ audientium loquaris: ut si apud romanos narres cõtra iustitiam: si apud scythas mores barbaros rephendas. Mos aũt quid si proprie iam patuit. Vt Opinio: Si id quod agimus cum eorũ opinione consentiat: qcũque audiũt iudicari. itaque ad eorum qui audiunt opinionem accomodabitur.

opinio ut natura postulat dicemus si spacia temporum personarum dignitates consiliorum rationes locorum oportunitates constabant: ne refelli possit aut temporis parum fuisse: aut cãm nullam: aut locũ idoneum nõ fuisse: aut hoies ipsos facere aut pati non potuisse.

FRAN. Si spacia tẽporum. duo sunt tpa alterum ut unus: duo: multi: dies: mẽsis: ãnis: pars anni. alterum oportunitas & occasio & hoc græci καιρόν. Illud prius χρόνον uocãt: posterius ex hoĩs actibus fit: actus aũt sunt: ut bellum: pax: ludi: seditio. Dignitates psonarum: nõ honores & magratus intellige dignitates. Sed ut quæque psona digna est: Sic de ea narres. est ãt hæc circũstãtia. quis. & nisi ex psonæ loquaris dignitate & decoro: non erit uerisimilis narratio. ut si catonẽ cõmessationibus: & libidinibus deditũ narres: Clementẽ Syllam. Cæsarẽ uero crudelẽ. Cõsiliorum rõnes: hæc ẽ circũstantia cur cã aũt qua ad maleficiũ impellimur duplex ẽ: ratiotionatiua; & impulsiua. Sed rotionatiua i assecutione commodi est aut euitatiõe incõmodi.

Locorũ oportunitates — Locorum oportunitates: hæc ẽ circũstãtia ubi ut cõmodus rei agẽdæ locus fuisse uideat. ut si in silua occisũ quẽpiam narres. Nam si i foro aut plateis necatũ diceres: uerisimile nõ esset i coniecturali cã: in loco. n. celebri qd fit a quo factũ sit ignorari nõ põt: qrit. n. locus publicus an priuatus sit sacer an pphanus: p cãæ qlitate. Ne refelli possit merito supradictæ seruari inquit debẽt circũstãtiæ: ne si ptereant: ab iis q audiũt falsa narratio dici possit.

Aut tẽporis parũ fuisse — Aut tpis. parum fuisse: ad spacia tẽporum respicit qd in narratiõe orõnis p milone optime seruauit: dicẽs. Interim cũ sciret clodius neque. n. erat difficile scire iter solẽne: legitimũ: necessariũ: ante dicit. xiii. Kal. febru. miloni eẽ laminium ad flaminẽ pdẽdũ. qd erat dictator lamini milo: roma ipse subito pfectus pridie ẽ: ut añ suũ fundũ qd re intellectũ ẽ. miloni insidias collocaret: tpis rõ habita a clodio oñditur. cũ pridie discessisse dicat. nã si eodẽ die quo milo pfectus est: clodiũ quoque pfectum fuisse dixisset: parum tpis ad parãdas insidias uideret habuisse: & in orõne p sex. roscio ameriæ dicit fuisse filiũ: cũ pater romæ occidit ad balneas palatinas rediens a cæna: ut credibile sit a filio nõ potuisse occidi: ut aduersarii dicebãt: nã sex quinquaginta millibus passuũ ab urbe distat ameria.

Aut causam nullam — Aut cãm nullam ad id refert qd ait cõsiliorum rõnes nisi. n. cã facti ostendat. Vana ẽ narratio: & minime probabilis. Cicero nõ simpliciter isidias dicit miloni clodiũ fecisse. Sed cãs adiungit: qm eo ãno præturã petiturus erat: quo milo cõsulatũ petebat uidebatque fore ut manca & debilis prætura sua eẽt. Si milo cõsul fieret: nec sperabat p libidine sua rempu. milone consule & uino: uexare nosse pdendi igit inuit cõsilium: hæc cũ narrant credibilis sine dubio narratio efficit.

Aut locum idoneum — Aut locũ idoneũ non fuisse: ad id respicit qd ait locorum oportunitates quã circũstãtiã in eadem orõnis p Milone narratiõe diligẽter obseruauit cicero dicẽs: añ suũ fundũ miloni isidias factum destruisse clodiũ: & ex loco supiore ipetũ i eũ fecisse.

Aut homines ipsos — Aut hoies ipsos facere: aut pati nõ potuisse: ad id respõdet qd dixit psonarum dignitates. nã si dicas armatũ ab inermi esse oppressum: & a paupere diuitẽ & potentem superatũ minime uerum iudicabitur itẽ si a lenone defensam pudicitiã: a meretrice laudatã castitatẽ narres. Aut unũ decẽ potuisse occidere. neque publicã libertatẽ pdere crederet cato. neque si alius pdere tẽtauerit: pati posse. Supioribus narrandi uirtutibus qdã magnificẽtiã addiderũt: nõ nulli euergiã quã nos euidẽtiã noiamus sed magnificentia i causas oẽs nõ cadit Cicero nõ solũ planã alibi breuẽ & credibilẽ uult eẽ narrationẽ. sed euidentẽ esse moratã & cũ dignitate se ut ait quitilianus i orõne morata oĩa esse debent cũ dignitate & ea qua possunt euidẽtia. Præterea narratio q nihil prodest: ptereunda ẽ. Sæpe ẽt contigit: quod i miloniana cicero fecit post argumẽta narrare. Sunt & pleraque alia quæ in præceptis narrationis i rhetoricis suis de inuentione seruanda tradit Cicero.

CANTO. Vt natura illorum uidelicet p qbus agimus: idẽ ne de pudicitia agat leno de castitate meretrix. Quod si fiat pbabilis narratio ñ erit. Si spacia tporum. i. qñ au ludorum tpe. aut belli aut diei festi. An uidemiæ tẽpore uel messis. An nuptiarum uel sacrificii uel somni tpe. Cõsiderat. n. tps & anni & mensis & diei & noctis & ui

gstiæ & horæ & aliqua parte alicuius hoꝝ:De qbus qdē latius Cice. in rhe. de inuentione: Vbi de cōfirmatione tractaƭ Personaꝝ dignitates:idest decoꝝ:ꝑ ut quæꝗ digna sit ut puta: Vir castissimus non insidiatus est uirgini:Et auarus furtum fecit. Cōsilioꝝ rōnes:id est. Cur ut pygmalion sycheū occidit quo eius auro potiretur. Consilium aūt (ut scribit Cice. li. i. rheto. de inuentione) Est aliqd faciēdi aut nō faciendi uere rō excogitata. Locoꝝ oportunitates idest ubi. Vt pygmalion impius ante aras sycheū obtrūcauit incautum. Locus aūt cōsideraƭ in quo res ge la sit ex oportunitate quā uideaƭ habuisse ad negociū administrandū: Ea aūt oportunitas qrit ex magnitudine:interuallo:longinqtate:ꝓpinquitate: solitudine:celebritate:Natura ipsius loci:ex uicinitate totius regionis. Id scribit Cice. li. i. rheto. de inuentione. Ne refelli possit:uidelicet ab aduersario aut fuisse paꝝ tpis aut nullā cām &c. Paꝝ tpis:ad illud rettulit. Si spatia tēpoꝝ cōstabūt. Aut cām nullā: ad illud refert:Cōsilioꝝ rōnes. Vt si pygmalion diceret nullā habuisse cām ut sycheū occideret. Aut locū idoneū:ad illud rūdet:locoꝝ oportunitates cōstabūt. Aut homines ipsos facere aut pati nō potuisse. Vt si diceres senem baculo percussisse iuuenem ensigerum:Senex enim id minime facere potuisset:nec iuuenis toleraƭset. Hæc omnia. s. Quis, Quid, ubi &c.

Si uera res erit: nihilominus hæc omnia narrādo conseruanda sunt. Nam sæpe ueritas nisi hæc seruata sint fidem facere non potest. Sin erunt ficta eo magis conseruanda erūt. De his rebus caute confligēdum est: quibus in rebus tabulę aut alicuius firma auctoritas uidebiƭ interfuisse. Adhuc quæ dicta sunt arbitror mihi constare cum cęteris artis scriptoribus: nisi quia de insinuationib9 noua excogitauimus: quod eām nos soli præter cęteros in tria tēpora diuisimus: ut plane certam uiam: & perspicuam ratiōem exordiorum haberemus. Nūc quod reliquum est quoniam de reꝝ inuentione disputādum est: in qua singulare consumitur oratoris officium: dabimus operam: ut nihilominus industię q rei utilitas postulabit qsisse uideamur: si prius pauca de causarum diuisione dixerimus.

¶FRAN. Si uera res erit cæ. obiectiōi occurrit. Ci. posset. n. qspiā dicere:non oportet. Supradictas circūstātias in uera narratione seruari & sp seruādas admonet eē, nā quæ uera sunt sæpe nō credunƭ: nisi uerisimiliter narenƭ:qd si in uera narratiōe hoc faciēdū ē:quāto acuratius fieri in ficta debet:Sinon apud Virgiliū rē fictā ita narrat. ut credibilis oino esse uideaƭ:primū uera admiscet. & ꝑsonaꝝ:tempoꝝ locorūꝗ oportunitates ac cōsilioꝝ rōnes seruat. Nam & potuit pati ipse & facere potuit ulysses. Tp̄s ꝑterea aptū fuit nox qua fugeret:& locus idoneus in quo lateret: in ulua scilicet nec eē defuerūt: qbus ulysses ad eius rapereƭ ꝑnitiē excogitādam:Nā mortis palamedis se ultorē fore ꝑmiserat ut merito timereƭ. Ait in fando aliqd &c. Siue ficta igiƭ siue est uera res uerisimilitudo custodiēda ē. qd sp Cicero facit ꝑsertim i orōnibus in uerrē. nō ubi cupide. Et libidinose. Vel ab eo uel a ministris eius scđm aliqd qd ueꝝ sit. narrat nā de rubrio loquēs ea inserit qbus uera narratio:ēt uerisimilis appeat:Et Quītilianus ait multū confert adiecta ueris credibilis rei imago: q uelut in rē ꝑntē adducere audiētes uƭ. De his caute &c. Illud ēt animaduertēdū eē dicit Ci. inter cætera q de narratione ꝑcipiunƭ ut caute narretur de his rebus q tabulis aut firma alicuius auctoritate subnixæ esse uideanƭ. nā cōtra instrumēta aut cōtra sapientū auctoritatē ēt si uerisimiliter narrareƭ: parū credibilis narratio erit cōfligendū:translatio a pugnantibus sumpta est. qui inter se cōcurrunt. Oratores. n. cū narraƭ: ueluti ad cōflictū se cū aduersario apparant: nā qcqd narratū est. Id cōfirment necesse est: qm̄ igiƭ cāæ cōflictus ex narratione nascitur. Confligendū esse ait: ꝑ certandū: & cōcedendū. caute: ne si dixerimus falsas esse tabulas q alligētur ab aduersario nobis nō credaƭ si ab eo signatæ fuerint de quo magna sit existimatio quod si scelus aliqd signatoris patebit: aut ignorātia credibiliter dici poterit: tabulæ aūt ipsæ sunt instrā: & locus: ubi instrā atꝗ actus publici continenƭ: Tabulariū noīatur de quo Vir. insaniꝗ foꝝ aut populi tabularia uouit: firma auctoritas dcm̄ alicuius magni grauis ac sapientis uiri uel senatus: quotiēs. n. cōtra narraƭ: nec credibilis narratio est: nec eam æquo aīo iudices accipiunt. Nā qui cognoscit: firmam esse alterius sniam uult: ne si infirmeƭ exemplū in se recidat: possumus tū dicere esse aliquā dissimilitudinē causæ nræ cū ea cā uel re de qua añ iudicatū sit: uel decretum intercesserit: uel aliud posterius constitutū contrariū priori locus tū lubricus est qd si ꝓ nobis tabulæ fuerint: & alicuius firma auctoritas plurimū narrationē nr̄am credibilē efficient. Cice. in orōne pro. L. archia quē gracchus actor heracliēsem ciuē esse negabat adest. inqt Lucullus: sūma religiōe & fide ꝑdictus: q se nō opinari sed scire: nō audiuisse: sed uidisse nō interfuisse. sed egisse dicit: ad sunt heracliēsis legati nobilissimi hoies: q huius iudicii cā cū mādatis & publico testimonio uenerūt: qui hūc ascriptū heracliēsem uolūt auctor aūt est in quo ius est ptās: & dignitas cuius cōsensus uolūtas cōsiliū. snia auctoritas dr: q ēt sic diffiniƭ. auctoritas ē snia imitatione digna: adhuc ne abruptus trāsitus uideaƭ esse: nā ad reliqua accedit artis ꝑcepta: breuiter colligit q dixerit & qbus de rebus dicturus: sit subiūgit. nihil hactenus se scripsisse dicēs: quod sibi cū reliquis artis scriptoribus non cōueniat: ꝑterq ꝙ noua qdā de insinuatiōe excogitauit qua tribus utēdū esse tpibus admonuit ut certā uiā: & artē exordiēdi hrēmus: & cognoscere posset orator accepta a cliēte cā: qn̄ principio: & qn̄ isinuatione uti oporteret. Adhuc: hactenus. Cōstare cōuenire: Arbitror: nō dixit aut scio aut cōpertū hēo; arrogantiā effugiēs. Scriptoribus: ut aristotele. Theopraſto. dyonisio. de insinuatiōibus. recte insinuatiōes dixit nā tria

De his caute

Tabulæ Alicuius auctoritas

accidere tpa admonuit: qbus insinuatione utendū esset ꝑter cæteros: quoniam nullus ante nos fecerat: tū. n. ꝑcipiebatur prius: ut ab his q læderēt ad ea q iuuarent confugeret. In tria tempora: cū turpis est causa & a nobis auditorum animos alienat: Cū persuasi sunt auditores: & cū defessi: Nunc quid sit facturus ostendit. De rerum inuentione: quoniam dixit superius īuentionem in sex instrumentū ꝑtibus consumari. exordio. narratiōe diuisiōe cōfirmatione & confutatione. qd per exordiū & narrationē faciēdū sit satis ostēdit: nūc quomodo ad confirmationē & cōfutationem pauca tū prius de diuisiōe. ꝑcipiens. Inuentio accōmodeƭ nobis tradit rerum argumentorum quibus nostra ꝓbemus & aliena cōfirmemus. In quo ois spes oratoris posita ē. Singulare officium. quia hoc opus hic labor ē causæ tuæ utilia inuenire quæ dicas. Inuenta. n. exornare haud difficile est.

¶ANTO. Cōfligendū: agendū cōtendēdū certandū. Tabulæ. i. scripta aliqua testimoniū ꝑhibentia. Alicuius firma auctoritas: ut puta: siquis uirtute ꝑstans & dignitate interfuerit: tunc. n. cautius agendū est. Adhuc q dicta sunt arbitror mihi constare cū cæteris artis scriptoribus. Nisi qa de insinuationibus noua excogitauimus: ꝙ eā nos soli ꝑter cæteros in tria tempora diuisimus &c. Hæc quidem uerba uidenƭ ōndere Rhetoriceu hanc ad herēnium esse Ciceronis: quoniam appparet etiam in rhæ. de inuentione Eedem diuisio insinuationis in tria tempora: ꝑterea oia fere hoc in ope de inuentione apposita ab illis excepta fuere: quod latius in ꝓlogo iā ostēdimus. In tria tpa. ut tunc scilicet utamur insinuatione: quū causa turpitudinē habebit. Quū iudices ꝑsuasi esse uidebunƭ ab aduersariis. Et quum audiēdo defessi erunt. De rerum inuentione. Confirmationē & cōfutationē itelligit. Vn̄ paulo iferius inquit. Tota spes uincendi rōꝗ persuadēndi posita est in confirmatione & confutatione &c. Consumitur perficitur. Industriæ: curæ: operæ studii. diligentiæ.

De diuisione ~~causarum~~

Causarū diuisio in duas ꝑtes distributa ē primū perorata narratiōe debemus aperire quid nobis conueniat cum aduersariis: ~~qd in controuersiis reliquatur:~~ si ea quę nobis utilia erunt cōuenient hoc mō. Interfectam esse matrē ab Oreste conuenit mihi cum aduersariis. iure fecerit & licuerit ne facere id est in controuersia. Item ecōtrario Agamēnonem eē a Clytēnestra occisum confitentur: cum id ita sit: me ulcisci parentem negant oportuisse. Deinde cum hoc fecerimus: distributione uti debemus. Ea diuiditur in duas partes enumerationem & expositionem.

¶FRAN. Causarum diuisio: De tertia orationis ꝑte nunc precipere incipit: quæ in duas partes diuisa est se iunctionem & distributionem; seiunctio est per quam quid nobis conueniat cum aduersario sit exponimus: ut quid nō cōueniat in controuersia seiungatur: distributio est per quam exponimus quibus de rebus dicturi sumus Quintilianus partitionem sic diffinit partitio est nostrarum: aut aduersarii propositionum: aut utrarumꝗ ordinem collata enumeratio.

Perorata narratione finita: nam perorare finire est un̄ peroratio cōclusio uocatur: quid uobis conueniat: tunc conuenit litigatoribus inter ipsos cum uterꝗ eorum idē dicit: idē consentit. Si ea quæ utilia nobis erūt: Nā si ea q cōueniūt: nobis efficiāt: ꝑtermittēda sunt: Cicero exēplum subiungit: qd peruulgatū est: eo. n. oēs ferme artis scriptores usi sunt historia āt hoc habet Agamemnō exercitus græcorū iperator ad troianum bellum ꝑfectus est: oreste filio ipubere relicto & uxore clytemnestra quā Aegysto comendauit. Is ex custode adulter factus est: cū deinde a troiano bello domum agamēnon se recipet ꝑdere cū clytēnestra statuit: uel ꝙ timebat ne suū cum Aegysto adulteriū manifestareƭ: uel quia pellicē cassandrā secū ille se aducebat: reuerso igiƭ cum lauaretur tunicam dedit quæ capiti & māibus exitū negabat: ea cum quasi irretitū cerneret: ab adulterio adiuta: uirum occidit: Orestes cum strophio phocidis regi pyladis parēte: qui forte agamēnonē salutatū uenerat: clam fugit: & i adultā ætatem perductus domum rediit: & matrem adiutore pylade trucidauit: sed helenæ suggestiōibus mficidi ē ab Menelao accusatus. res ad Ariopagitas delata ē: & illic pœne oīum iudicū sentētiis absolutus ē: atꝗ ēt deæ palladis. Menelaus igiƭ cū oreste accusat: qd sibi cū aduersariis cōueniat ōndit: id āt eligit: qd cāæ suæ cōducit hoc mō. Interfectā iudices eē ab oreste mr̄em mihi cōuēit cū aduersariis: qd si idē diceret orestis a clytēnestra occisū eē patrē dicit suū: seꝗ illū ultū eē: Doceret hæc ꝑtitio accusatori: itē defēsor sic ōndet qd sibi cū aduersariis conueniat dicens Agamēnonē a Clytēnestra occisū fateƭ aduersarii hic & ipse q sibi cōueniāt apit: cū dicit patrē a clytēnestra uxore occisū: ego cōfiteor: sed dico ab ea pr̄em meū prius fuisse occisum: cū h ita sint: illud i cōtrouersia relinqƭ: licuerit ne oresti matrē in pr̄is ultiōnē occidere: nā orestes iure a se Clytēnestrā occisā dicit: qm̄ illa pr̄em suū necauerit. accusator iure negat occisā qm̄ nō oportebat idānatā mr̄em a filio occidi: relinqƭ igƭ i cōtrouersia iure ne: an iniuria matrem occiderit orestes. Licuerit: cum tanta impudentia sit: ut matrem a se iure occisam dicat: quæriƭ iure ne fecerit: & licuerit. Item econtrario &c. ex parte defensoris: uim etiam uocabulis dat cicero: accusator ab oreste matrem occisam non clytemnestrā dicit. Deinde cum hoc fecerimus: cum conueniēs ab inconuenienti separauerimus. Distributione utēur: in omnibus causis in quibus conueniēs ab inconuenienti separaƭ distributiōe ēt uti debemus: hoc modo orestes. negant ait aduersarii in patris mei ultionē clytēnestrā iure a me occisā esse: ego āt his rationibus iure occisā esse ōndam & rationes breuiter ennumerat: item in causa mutui cū dicis non negat aduersarius meus mutuo se pecūias a me accepisse: sed idē asserit redidisse: ego nego & sta

Seiunctio Distributio Partitio Peroratio.

Vim uocibus addere

tim distribuis dicens tribus ratiõibus mihi redditas minime esse patefaciã: Cicero ĩ oratione pro pu. Quintio cum exposuisset quid conueniret & quid in controuersia esset: statim subiunxit distributionem his uerbis negamus te bona. P. Quintii sexte neui possedisse ex edicto prætoris: in eo sponsio facta est: ostẽdam primũ cãm non fuisse: cur a prætore postulares: ut bona. P. Quintii possideres: deinde ex edicto te possedisse nõ potuisse. postremo non possedisset: sed in quibus causis se parari cõueniẽs ab inconuenienti non contingit: simplici utimur distributione: p quã totius cãæ membra aperimus: ut in uerinis quadripartitam distributionẽ totius accusationis suæ: Tullius dixit esse de quæstura: de legatione: de p̃tura urbana: de prætura siciliensi: sed contigit ut partitio de ipsa causa non sumat̃: & ea membra ponat orator: q̃ ipse ingenio inuenit: & sibi dicenda constituit: non ex negocii factis ad cãm sumptis sed argumentatione oratoris in cã collocatis: ut in diuinatione cũ de pecuniis repetundis questio est: & nomen cuiuspiã defert̃: nam hæc duo præcipue spectari oportet: quem accusatorem uelint. ii. qui iniurias passi sunt: & quem minime uelint. ii. qui iniurias fecisse accusantur: in oratione pro sexto roscio cum unum sit crimen paricidii ac propterea unũ negocium non causam partitur Cicero. sed orationem: dicendo in crimen audatiã & potentiam criminis confectionẽ: accusator erutius suscepit. Audatiæ partes roscii sibi depoposerunt: Chrysogonus autem potentia pugnat.

¶De causarũ diuisione. Tit. xxv.

Causæ diuisio ¶CANTO. Causarum diuisio: Causa est negocium oĩbus suis partibus spectans ad quæstionem Aut cã est negocium: cuius finis est controuersia, sic finit apollodorus: ut scribit Fabius li. iii. Diuisio: idẽ Cicero li. i. rhe. de inuentione fabius li. iiii. Partitionem uocant. ait q̃ fabius sic: Partitio est nostrarũ ut aduersarii p̃positionũ aut utrarumq̃ ordine collata enumeratio: Hac quidem utendum semp putant: q̃ & ea fiat cã lucidior & iudex intentior ac docilior si scierit & de quo dicimus, & de quo dicturi postea simus. Turpissimum uero nõ eodem ordine exequi. quo quicq̃ p̃posueris: Hæc ille. Diuisio. Victorinus sic ait. li. i. rhe. Partitio est totius causæ p partes Constitutio. Diuisio est rerũ sub partitione iacentium. Perorata. absoluta finita. In cõtrouersiis. in q̃stionibus. (quæstio) Dicit. n. Cicero. li. i. de inuẽtione: q̃ quæstio ẽ ea quæ ex conflictione causarũ gignit̃ controuersia. hoc modo. Non iure fecisti. iure feci. causarũ aũt est conflictio in qua constitutio constat. Ex ea igit̃ nascit̃ cõtrouersia: quã quæstionẽ dicimus. hoc modo. Iure ne fecerit hæc Cicero. Relictum ẽ. scilicet debemus apire. (Fas qd) Iure fecerit. secundum iura & leges scriptas. Licuerit ne facere secundum fas. quod est ius diuinum. Itẽ e contario id est si ea quæ utilia sunt nobis non conuenient cum aduersariis. Me ulcisci parentem negant oportuisse. Id quidem utile erat Oresti partem scilicet oportuisse ulcisci quod aduersarii negabant. Deinde quum hoc fecerimus, id est postq̃ uiderimus quid nobis conueniat cum aduersariis, quid non conueniat.

q. d. nõ uerbis

Enumeratione utemur. cũ dicemus numero: quot de rebus dicturi sumus: eãm plus q̃ triũ partium numeri contineri non oportet: nam & periculosum est: ne quando plus minusue dicamus: & suspitiouem affert auditori meditationis & artificii: quæ res fidem abrogat oratori. Expositio est cum res quibus de rebus dicturi sumus breuiter exponimus, nunc ad cõfirmationem transeamus.

¶FRAN. Enumeratione utemur: ut enumerentur singulæ res de q̃bus futura ẽ oratio: q̃d Cicero fecit in orõne p̃ põpeo tripartita enumeratione usus: ait. n. primum mihi uidet̃ de genere belli: deinde de magnitudine. tũ de imparore deligendo eẽ dicẽdũ expositio ipsa simplex est: & sine enũeratione. Plus q̃ trium ptium: duabus p̃bat rõnibus expositionem plus q̃ trium partium esse nõ debere. qm̃ si pluribus uteremur: piculum esset: ne uel aliquã dediceremus adderemus ue dicentes uel suspitionẽ artificii auditoribus faceremus: Qui crederent nimiũ apparatos ad dicendum nos nenire: & magis arti q̃ ueritati cõfidere: ideoq̃ fidẽ nobis minime adhiberẽt: sed illos Quintilianus probare se nõ dicit: q̃ uetatur partitionem ultra tres prepositiones extendi. quæ sine dubio ut idem ait: si nimium sit multiplex fugiet memoriã iudicis & turbabit attentionẽ: hoc tamen numero. uelut lege non esse alligandam: cum possit causa plures desiderare: ipse aũt Cicero plus trium partium usus est enumeratione: tum in aliis orationibus: tũ in sextiana cũ ait: dicam ego de oĩ statu. p. sexti. de genere uitæ: de natura: de moribus: de incredibili amore in bonos: de studio seruandæ salutis cõisq̃ otii præceptorum: cum hæc scripsit & scolarium cõsuetudinem secutum esse apparet. Plus minusue &c̃. Quintilianus pleraq̃ gratiora esse dixit si inuẽta subito sint: nec domo allata: sed interdicendum e re ipsa nata uideant̃: & illa non in iocũda schemata: pœne excidit mihi: & fugerat me: & recte admones. idẽ ait fallendum iudicẽ esse: & uariis artibus subeũdum. Meditationis & artificii: ergo meditari cãm prius & artificiose illam præparare non licet? respondet̃ licere qdẽ cũ p̃sertim id fieri debere libro de oratore p̃cipiat Cicero: & libro de legibus sic dicat: ad cãæ dictionẽ nunq̃ nisi paratus & p̃meditatus accedo: sed occultandũ ẽ q̃tum fieri potest artificium: & id agendũ ut imp̃meditatũ pœne ad dicẽdũ te uenire iudices credant: Tunc. n. fidẽ tibi habebunt cũ cãæ tuæ bonitate cõfidere te arbitrabunt̃. Abrogat: minuit derogare est toti: abrogare parti. (Derogo Abrogo) Expositio: hæc est cũ simpliciter exponimus: Quibus de rebus dicturi sumus exempli gratia: agẽdum est iudices in hac cã de paricidio: uel agẽdũ ẽ de furto uno. n. prope uerbo exponitur quod dicturi simus. Breuiter & absolutæ: ut nõ plus dicamus aut minus q̃ oportet: Cicero in rhetoricis de inuentione tria dicit expositionẽ habere debere: ut breuis sit: ut absoluta: ut pauca: & breuitas inquit est: cum nullũ nisi necessarium uerbum assumitur. Absolutio p quam omnia genera quæ incidunt in cãm amplectimur: paucitas seruat̃ si genera

si genera rerum ponãtur: neq̃ permixte cum partibus implicentur. ut si genus positum est partes non ponantur: est etiam paucitatis ne plura quem satis est: demonstraturos nos esse dicamus.

¶CANTO. Quum dicemus numero Exemplum erit Ciceronis pro Murena ubi ait. Intelligo iudices tres totius accusationis partes fuisse. & earum unam in reprehensione uitæ. Alteram in contemptiõe dignitatis. Tertiam in criminibus ambitus esse uersatam. Plusq̃ trium partium. Fabius libro. iiii. scribit se non probare illos q̃ ptitionẽ uetant ultra tres p̃positiones extẽdere. Quæ sine dubio si nimiũ sit multiplex fugiet memoriã iudicis: & turbabit intentionẽ hoc tñ numero uelut lege nõ est alliganda. cum possit cã plures desiderare. Breuiter exponimus: utputa dicam nõ talẽ esse hunc quẽ tueor reũ. ut in eo credibile uideri possit homicidiũ Dicam occidẽdi cãm huic nõ fuisse. Dicã hũc eo tpe quo mõ occisus est transmare fuisse. Id est in fabio lib. iiii. Et apud Terentiũ in and. Sino sosiæ liberto ait. Breuiter & cõmode rẽ oẽm a pricipio audies: Eo pacto: & uitã nati & consilium meum cognosces: & quid facere in hac re te uelim. Vtq̃ in ptitione exposuit itaq̃ primum narrauit gnati uitam &c̃

¶De confirmatione & confutatione.

Tota spes uincendi ratioq̃ persuadẽdi posita est in confirmatione & cõfutatiõe. Nam cum argumenta nostra exposuerimus: contrariaq̃ dissoluerimus absolute nimirum munus oratorium confecerimus. Vtrunq̃ igitur facere poterimus: si cõstitutionem causę cognouerimus.

¶De causarum constitutionibus.

Causarum constitutiones alii quatuor fecerũt: noster doctor Hermestes tres putauit eẽ: nõ ut de illorum quicq̃ detraheret inuentione: sed ut ostenderet id quod oportuisset simpliciter & singulari mõ docerit illos distribuisse dupliciter & biptito.

¶FRAN. Tota spes uicendi. De tribus orationis partibus iã p̃cipit: exordio: narratione: diuisione: de tertia: & quarta: nunc præcepta se traditurũ pollicetur: confirmatione. s. & cõfutatione. attentum autẽ reddit auditorẽ a rei magnitudine cũ oẽm uincẽdi & p̃suadendi spem in his duabus p̃tibus repositã dicit esse: nã cũ nostra argumenta cõfirmauerimus: aduersariorũq̃ dissoluerimus: nihil supesse uidebit̃ nisi ut uictoriã consequamur uel quod uolumus efficiamus: cæteræ partes absq̃ iis parũ: uel nihil oĩno agere uidentur exordiũ p̃parat. narratio docet. diuisio aliquid certũ destinat: in quo auditoris aĩum teneat occupatũ probatio & refutatio finẽ iplet̃ oratoris. q̃ est uincere: aut p̃suadere: (Vincere aut persuadere) uincimus in iudiciali genere: quod oĩum maximũ ẽ: & difficillimũ p̃suademus in reliquis duobus: ideoq̃ ait spes oĩs uincendi & rõ p̃suadendi posita in confirmatiõe. Adiumẽta nr̃a: argumenta: quod p confirmationẽ fit. Contrariaq̃ dissoluerimus: q̃d confutatio efficit. Absolute p̃fecte: nã id absolutũ ẽ cui nihil deest. Munus oratoriũ: eius officiũ qui dicẽdi artẽ profitet̃: quem oratorem noĩamus. Vtrunq̃: sed nõ prius inquit de confirmatione: & confutatione: dicendum est: q̃ causarum cõstitutiones ostẽdãtur q̃bus oĩs oratoris confirmatio & confutatio innititur. (Constitutio) Causarũ constitutiones: cõstitutiõem q̃dã statum: quidã quæstiones, alii caput quod ex quæstiõe appareat nominauerunt: græcio στάσιν uocant quod nomẽ ab Eucrate isocratis discipulo uel a Zophyro Clazomenio primũ manauit quãq̃ hoc uerbo prius in oratione cõtra Ctesiphontẽ Aeschines usus dicatur: quæ appellatio inde ducta est q̃ ibi primus sit causæ congressus uel quod in eo causa consistat: Magna ãt inter scriptores artis de constitutionibus dissensio fuit: alii duas: alii tres: alii quatuor fecerunt: fuerunt qui ad octo p̃uenerunt: item alii alias principales esse uoluerunt: Cice. in rhetoricis libris de inuentione quatuor status posuit coniecturæ finis qualitatis: actionis. plurimi tñ tres generales fecerunt: quos in oratore secutus idẽ est: & oĩa quæ aut in cõtrouersiã: aut cõtentionẽ ueniant: illis contineri putauit: sit ne: quid sit: & quale sit: sed hos alii apertius appellauerunt: coniecturalẽ: legalẽ: & iuridicialem: legali: finitionẽ: translationem: ambiguum: ratiocinationẽ: scriptum & sententiam: ac contrarias leges subiecerunt. Cic. hermetis præceptoris sui: ut ipse ait auctoritatẽ secutus tres tantũmodo: quos prædiximus: status fecit: sed eos ẽt ipsa natura nobis præscribit: Nã quotiẽs subest aliquid de quo ambigimus: an sit: quid sit: aut quale sit: non potest existimari: nisi prius esse cõstiterit: Exẽpli causa aliquis in specula constitutus a lõge prospitiens: cernere aliquid sibi in mari uidetur: id nauis est: sed fit ut aliquid idẽ dubitat postea progrediente ulterius nauis aliq̃d esse intelligit q̃d tñ sit adhuc ignorat: Magis magisq̃ appropinquante tandem nouit: manifeste nauem esse cõprehẽdit sed qualis ea sic triremis ne an oneraria parua an magna. nõ discernit: eodẽ mõ oĩs cõstitutio. sic ẽ ut aspectus aut enim an sit aliq̃d querit̃ & est coniecturalis: aut q̃ sit disceptat̃: & est legalis: aut quale sit: & uocat̃ iuridicialis. cõstitutio. (An sit Quid sit quale sit) Alii quatuor fecerũt: ut Cice. sicut añ diximus in rhetoricis suis de inuentione quos ipse nõ p̃bauit: cõiecturæ: finitionis: generis: actionis. idẽ g̃nalẽ constitutionẽ in duas p̃tes diuisit. iuridicialẽ & negocialem: (Iurisdicialis Negocialis) iuridicialẽ esse ait: in qua æq̃ & recti natura aut præmii aut pœne ratio quærit̃: Negocialẽ uero in qua q̃d iuris ex ciuili more & eq̃tate sit cõsideret̃: & huic diligentiæ iuris cõsultos p̃esse: legitimæ uero p̃tes quæ sunt: quinq̃ scriptũ & s̃nia contrariæ leges ambiguũ: diffinitio ratiocinatio: separatas a cõstitutionibus censuit esse qui uero quatuor constitutiones esse uolunt hac rõne ducuntur. quotiens aliquid ẽ de quo dubitamus primũ

Coniecturalé
finalé
Qualitatis
Actionis

Sitne — Coniecturalis
Quid sit — Legitima
Quale sit — Iuridicialis

Coniecturalis
~~Finitionis~~ Diffinitiua
~~Generis~~ Generalis
~~Actionis~~ Translatiua

quærimus an sit: & est cõstitutio cõiecturalis: ut cũ dicit occidisti luciũ nõ occidi q̃stio est an occiderit deinde qd sit petit & finitio ẽ: cũ factũ qdẽ ab aduersario cõcedit: sed alio nomine dẽ appellari debere: ut si gs. q̃ rẽ sacrã de loco priuato sustulerit & rẽ sacrã se subripuisse ñ neget sacrilegii accusat: q furti secũ dicat agi dbẽ nõ sacrilegii: grauius. n. dellctũ furto sacrilegiũ est: grauioreq̃ pœna multat ulterius pcedit: & q̃le sit q̃ritis iustũ an iniustũ utile an inutile: estq̃ generalis cõstitutio postremo illud ẽt accidit: ut q̃ratur: an is agat aliqd quẽ agere oportet: an cũ eo quo oportet: an apud quos: quo tpe: q̃ lege: quo crie: qua pœna oportet: & hic actiõis siue trãslatiõis status noãtur. Multi quos Ci. in rhetoricis libris quos diximus secutus est: q̃tuor fecerũt cõstitutiões sed hermes pceptor quẽ nũc sequr tres tm̃ esse uoluit: nõ ut aliorũ uoritaris cupidus & inuidia ductus inuentiõe quicq̃ auferret: sed ut frustra pluribus illud fieri oñderet: quod paucioribus absolui posset: qd & plis dicit Aristoteles simplici igit & singulari mõ docuit: qd illi ante docuerũt bipartito: q diffinitionẽ principalẽ fecerũt cõstitutione: quã ipse legitime subiecit: Generalẽ pterea quã iidẽ in negocialẽ & iuridicialẽ diuiserũt: & trãslationem minime omisit: nã ẽt eas sub legitima comprehendit cõstitutione: ergo de priorũ nihil hermes detraxit inuentione: sed breuius & absolutius partius est. Singulari mõ quoniam diffinitiuam generalem ac translatiuam uel actionis uni subiecit legitimæ iuridicialem uero quam illi partem generalis esse uoluerũt: principalem fecit. Bipartito: ad id respicit quod ait singulari.

¶ De confirmatione & confutatione. Tit. xxvi.

Confirmatio Reprehensio

¶ANTO. Tota spes uincendi: ratioq̃ psuadendi & cẽ. fabius. ẽt. li. v. alt: hoc tũ propriũ atq̃ pcipuũ crederẽt opus sua cõfirmare: & q̃ ab aduersario pponerent refutare. Vincendi: id ad genus iudiciale attinet. Persuadendi: id uero ad genus deliberatiuũ ptinet & demõstratiuũ. In cõfirmatione: Cõfirmatio est: p quã argumẽtando nostræ causæ fidẽ & auctoritatẽ & firmamentũ adiũgit ofo. ita scribit Ci. li. i. rhe. de Inuentiõe. Confutatione hãc cice. dicto lib. appellat. Reprehensionẽ: ait. n. Reprehensio est per quã argumẽtando aduersarii cõfirmatio diluit: aut infirmatur: aut alleuiat. Fabius uero lib. v. Refutationẽ uocat: ait. n. refutatio dupliciter accipi põt: Nã pars defensoris tota est posita in refutatione: Et quæ dicta sunt ex diuerso debẽt utrinq̃ dissolui. Adiumẽta nostra exp. quod munus est confirmationis. Dissoluerimus id munus ẽ confutationis.

Hermetes

Absolute pfecte nihil. n. necessariũ ptermittet. Munus oratoriũ confecerimus. Superius de Verisimili natione dixit: Nunc quod reliquum est: quoniam de rerum inuentione disputandum est in qua singulare cõsumitur oratoris officium & cẽ. Noster doctor Hermetes: Et hermetes & hermes in antiquis inuenio: Prætea negantes rhetoricen hanc ad herẽnium Ciceronis esse inter alia quoq̃ puerilia asserunt hoc dicẽtes: Nusq̃ legi hermentẽ Ciceronis doctorẽ: Non aduertentes in scribenda dicendi arte Ciceronẽ plures secutũ. Quod quidẽ in prologo. li. ii. in rhe. de inuentione sic edocet. sed omnibus unũ locũ coactis scriptoribus qd q̃q̃ cõmodissime præcipere uidebatur excerpsimus & ex uariis ingeniis excellentissima queq̃ libauimus & cẽ.

¶FRAN. Constitutio est priuatis. Diffinit prius quid sit constitutio: Deinde quot sint exponit. quãdã ut Cice. in rhetoricis suis de inuentione: primam conflictionẽ causarũ statum dixerunt eẽ: quos Quintilianus recte putat sensisse: sed partũ elocutos esse: qm̃ nõ prima cõflictio status est: sed quod ex prima conflictione nascitur: ut non duorum inter se corporum cõflictio dici recte sonus põt: sed qd ex cõflictione remittit: exempli cã: occidisti hominẽ: nõ occidi: status erit an occiderit: nã ex depulsione sola nullus status efficit. Itẽ fecisti sacrilegii: non feci sacrilegiũ sed furtũ: status erit quod ex hoc nascitur: qd fecerit ex his autẽ apparet: illud coniectura. Hoc finitione quærendũ: & in eo iuraq̃ pars resistit: an fecerit uel qd fecerit. Fuit aliquæ cãæ q̃ duos aut plures hñt status: ut i oratiõe pro rabirio postumo: sed unus potẽtissimus est in quo res uertit maxime. Quidam statũ eẽ uoluerũt id qd appareat ex intentione &. ii. oẽs effugerunt questiones: quidam ut Cicero hoc loco primam crediderunt eius esse in quẽ ageretur depulsionem sed non semper qui respondet statum facit sed sæpe is q propositionẽ suam confirmat uarius igitur est: pro conditiõe causarum & modo is qui agitis: modo is cum quo agitis: Ipsum elicit: Nã si accusator sic intẽdat hominem occidisti: si negat reus: statũ facier qui negat: quod si iure a se q̃ adultũ eẽt: dicat occisum. quo niam lex permittit adulterum domi tuæ in adulterio deprehensum occidere: nisi aliquid accusator respõdet nulla lis est. sed si non fuit inquit adultẽ: quia depulsio incipit actoris esse: ille statum facier: & ita erit status ex prima depulsione: sed ea fiet ab accusatore non a reo. Deprecatio: Depulsio deprecari enim proprie est depellere quod obiicitur. significet & simpliciter recusare Virgi. Mereor mortem: nec depcor inquit: Ouidius sæpe præcor mortẽ: Mortẽ quoq̃ depcor idem: ne mea sarmaticum contegat ossa solũ: græcæ deprecatio

Deprecari

¶ De constitutione.

Constitutio est prima deprecatio defensoris cum accusatoris in simulatione coniuncta. Constitutiões itaq̃: ut ante diximus tres sunt cõiecturalis: legitima: iuridicialis. Cõiecturalis est cũ de facto cõtrouersia ẽ hoc mo: Aiax i silua post q̃ resciuit q̃ fecisset p insaniã: gladio incubuit Vlyxes interuenit: occisũ conspicaq̃ corpe telũ cruẽtũ eduxit. Teucer interuenit: ubi occisum fratrem & inimicum fratris cum gladio cruẽtato uidet: captis accersit. Hic quoniam coniectura uerum quæritur: de facto erit controuersia: & ex eo cõstitutio causæ cõiecturalis nominatur

ἀπόφασισ uocatur intentio autem κατάφασισ noãtur. Cum accusatoris insimulatione: qa nisi accusator intenderet nemo depelleret ut simulatio accusatio est: insimulare ãt accusare: accusator. ut diximus sic intẽdit occidisti hominẽ: defensor sic depellit. nõ occidi: coniecturalis quæstio est: an occiderit: itẽ occidisti: occidi: sed iui e hoc iuridicialis absolutra: q̃ si ponã aliqd extrinsecus sumas: ut occidi: sed iure: ille. n. occidere me uolebat: efficit iuridicialis assumptiua: Nã rõnẽ assumit extrinsecus quare id fecerit: eodem modo fecisti seci: sed melius fuit: q̃ non facere: & est comparatiua constitutio: ut de illo qui cum fic ab hostibus obsideretur: ut effugere nullo modo posset: ita conuenit cum illis ut arma omnia relinqueret: & egredi permitteretur: Accusatus enim deinde quod arma reliquisset: reliqui inquit sed melius fuit: quam famæ perire: & exercitum amittere.

Insimulatio

Cõiecturalis constitutio: quot esset cõstitutiones ostendit: nunc cuiusmodi sint tum diffinitione tum exemplo & coniecturalem primum quæ a coniectu hoc est directione quadam rationis ad ueritatem dicta est: unde & somniorum atq̃ omnium interpretes coniectores uocamus Græce ζοκαστικη uocaẽ ζοκατω enim conlector est. Cõtrouersia lis & certamẽ qa alter instat factũ eẽ: alter negat: & cõtrouersia nascit hic intentione illinc depulsiõe. De facto facere. est genere uerbũ tã ad facta q̃ ad dicta: ideo de facto ait: & nõ addidit dicto: Nã ex dicto controuersia nascit: ut si gs aliũ accuset: q̃ aliquid cõtra libertatẽ dixerit: & ister dixisti cõtra libertatẽ: ñ dixi cõtrouersia ẽ an dixerit. Aiax exẽplũ ẽ ex sophodis tragœdia sũptũ q̃ aias αιαι γθφονοσ iscribit. cũ Achillẽ paris in appollinis templo ipso fauente appolline sagittis occidisset: certamẽ inter principes græcos: de eius armis cuiusnam deberẽt esse: exortum est. ea autem Vulcanus thetidi egregie fabricauerat: cuncq̃ responsum ab oraculo esset propinquiori ac fortiori adiudicari debere: duo insurrexerunt Aiax Tælamonius: & Vlysses: Qui ea sibi arma dari contenderent: magnis apud aganẽnonem studiis acta res ẽ: superior in cã ulysses fuit. quod adeo indigne tulit Aiax: ut ininsaniam uerteretur: & furens dum in Vlyssis irrumpere credit tentorium: stabula igressus est: ubi græcorum præda seruabatis ingentem illic suẽ cæso omni ferme armẽto ac græge captum depaulmento suspendit: & uirgis cæsum prius trucidauit: Vlyssem esse arbitratus: postea uero cum ad sese rediisse demum cognouisset: pudore simul & desperatiõe quadam compulsus: in desertũ locum se cõtulit: & gladio superincubuit: sed illuc casu Vlysses perlatus aiacẽ intuetur: accurritur gladium e uulnere eductem: Vlissem statim cædis fraterne reum facit: dicens occidisti fratrẽ meum aut Vlysses nõ occidi: quæstio est an occiderit agendum est disputatione quæ sumitur ex coniectuis. Quæ per insaniam fecisset: quoniam Vlyssem & illius famulos occidisse crediderat. Cõspicatur a con & spicio conspicor descendit: quod uerbum genus mutat & declinationẽ: significationem uero retinet. quædam sunt uerba quæ in compositione mutãt eo est: arcesso: accuso: auctores diomedes & Caper: uerba autem quæ ad accusationem pertinent: uel defensionem: damnationem: uel absolutionem. cum genitiuo cõstruũtur: ut damnatur adulterii absoluitur cædis: postulatur repetundarum: accusatur peculatus. Hic in hac causa.

Consplicor Accesso Arcesso

¶ De constitutione. Tit. xxvii.

¶ANTO. Constitutio est: constituere est proponere & dicere quid in controuersia sit: ut scribit Victorinus libro primo rhe. Vtq̃ fabius lib. iii. inquit: Quod nos statum: id quidam constitutionem uocant: alii Quæstionem: Alii quod ex quæstione appareat statum græci stasin uocant: Quæ appellatio dicitur ducta uel ex eo q̃ ibi fit primus causæ congressus: uel q̃ in hoc causa consistat. Statum quidam dixerunt primam causarũ conflictionem: quos recte sensisse parum elocutos puto: inquit fabius: Non enim est status prima conflictio secisti non feci: sed quod ex prima conflictione nascitur: id est genus quæstionis fecisti: non feci: an fecerit: hoc fecisti: non hoc feci: quod fecerit. Cicero autem libro. i. rhet. de inuentione sic: Eam quæstionem ex qua causa nascitur constitutionem appellamus. Constitutio est prima conflictio causarũ ex depulsione intentionis procta. Constitutio coniecturalis appellatur & cẽ. Deprecatio: Cice. lib. i. rhe. de inuentione ait: Deprecatio est quum & peccasse reus consulto peccasse confitetur. Et tamẽ ut ignoscatur postulat. quod genus per raro potest accidere: Vbi Victorinus ait q̃ hæc deprecatio non nisi apud iperatorẽ aut apud populum ualet: apud iudices uacat. Idem Cicero libro. ii. eiusdem operis ait. Deprecatio est in qua non defensio facti sed ignoscendi postulatio continetur. hoc genus uix in iudicio probari põt: ideoq̃ concesso peccato difficile est ab eo qui peccatorum uindex esse debet ut ignoscat impetrare & cẽ. Fabius etiam libro. vii. sic. Vltima est deprecatio: quod genus causæ plerisq̃ negarunt i iudiciũ unq̃ uenire. Quin. Cice. quoq̃ pro ligario idem restari uidetur: quum dicit: Causas ægi cæsar multas equidem tecum: dum in foro renuit ratio honorum tuorũ. Certe nũq̃ hoc modo: Ignoscite iudices errauit lapsus est non putauit: si unq̃ põt hac & cẽ. In Senatu uero & apud populũ & apud principem & ubicunq̃ iuris clementia est. Insimulatione. accusatione.

Constitutum qd & unde dicta

¶FRAN. Legitima constitutio νομικη græce dicitur. huius partes sex sunt: singulas adiectis explicat exemplis: Prima autẽ pars ẽ cum ex scripto & sententia controuersia nascitur: quoniã uoluntas eius qui scripsit ab eo quod scriptum est dissentire uidetur græce κατηρτον dicitur και διανοιαν. Si sit lex oñdit quo modo sententia scriptori sa lege dissenti repõt: lex ẽ: Si tempestate coactus quispiam nauem

Legitima constitutio est cum ex scripto: aut ex scriptis aliquid controuersię nascitur. Ea diuiditur in partes sex: scriptum & sententiam: contrarias leges ambiguum: diffinitionem: translationem: ratiocinationem. Ex scripto &

Ex scripto & sententia

Scriptũ & sententia
Contrariæ leges
Ambiguũ lege
Diffinitio
Translatio

reliquerit. In scripto: in eo quod scriptum est: Si ambiguum fuerit & dupliciter intelligi potest ut dato ꝙ uolet: quod exemplum iserius est. Aut ex scripto ex eo quod scriptum est: cum uoluntas scribentis diuersa a scripto fuisse uidet: ut paulo post de naui eius uel eorū nauis sit: cum rebus oībus quæ in naui remāserunt hoc modo qui nauem timore tempestatis reliquerit: nauē & quæ in ea bona habet: āmittito: eius qui in naui remanserit nauis: & quæ bona in ea sunt esto: Magnitudine tempestatis cæteri preteriti sunt in scapham coniecerunt & in tutum locum recepe-runt: unus remansit ægrotus qui fuisset si ei per ægritudinē licuisset: nauis forte fortuna incolumis in portum delata est: ægrotus ꝙ remansit in naui: lege agit & nauem: ac bona quæ in ea sunt possidere uult: sed is cuius nauis erat: non patitur suā esse dicens: Cūꝙ legis uerba negare non possit: sententiam ac uoluntatem scriptoris aliam fuisse asserit: Nec simpliciter intellexisse eos qui in naui remanerent qcunq essent sed eos dumtaxat qui defendēdi gratia remanerēt: Tu autem nō defendisti nec defendere potuisti: qm̄ ægrotus: tibi igitur nauis adiudicari non debet: hoc loco tantum ostendit Cicero quomodo ex scripto & sententia controuersia oriatur: libro secundo qui

Lex

bus utraq; pars argumentis uti possit docebit. In scapham: parua est naucula schapha quam trahunt nautæ maiori alligata nauī: uel in nauim sublatam fuerūt: illincꝙ in aquam deiiciunt ea autem ad usus plurimos utūtur: & necessarios. Casu & fortuito: casu & fortuna differūt tamen. quicquid .n. nobis præter opinionem nostram accidit casus dicitur: a cadendo: cadere. n. accidere est: & est cuius ratio & causa in rebus secreta est: Auctor est Aurelius Augustinus. Boerius libro quinto de consolatione inopinarum dicit esse euentum ex confluentibus in his quæ ob aliquid geruntur ab effectu causam notificantem: fortuna uero erit: quæ ne ab effectu quidem causam notificat: & cuius ratio penitus ignoratis. Ex contrariis legibus: secunda pars est legitimæ constitutionis quæ ἀντινομία græce uocatur & est quotiens controuersia nascitur: qm̄ contrariæ inter se leges sunt: uel una lex quæ duo diuersa comprehendit: ut lex est quæ iubet si quis uirginem uitiauerit: illius uirgo uel matrimoniū uel mortem eligere possit. Et quidam forte eadem nocte duas uitiat uirgines: quarum altera mortē petit: altera matrimonium; hic una eademꝙ lege uirgo utraq; agit: quoniam duo contraria capta comprehendit: item due sunt contrariæ leges: altera ut qui tyrānum occiderit: petere præmiū possit: altera: ut tyrāno occiso gnoꝙ ex proximioribus eius occidantur: uxor interficit Tyrānum: perit pmium uitam filii: quem uult lex occidi: nascitur ex legum contrarietate controuersia. Athenis ambæ hæ leges fuerunt.

Scapha
Casus
Fortuna

¶ANTO. Legitima constitutio: est quæ in legibus & scriptis uersatur. Ex scripto: ex lege aliqua: uel testamento: uel pacto: uel stipulatione. Ex scriptis: ex legibus testamentisue aut pactis aut stipulationibus &c̄. Ex scripto & sententia nascitur controuersia: Fabius libro. yii. ait. Scripti & uoluntatis frequētissime inter consultos quæstio est: & ps magna controuersiæ iuris hic pendet. Eius genus unum est in quo & de scripto & de uoluntate quæritur. Id tum accidit: quum est in lege aliqua obscuritas aut utercꝙ suam interpretationem confirmat: aut aduersarii subuerit: ut hic fur quadruplum soluat. Duo surripuerunt pariter. x. milia: petunt ab utroq; quadragena: illi postulant ut uicena conferant. Nā & actor dicit hoc esse quadruplū quod petat. Et rei hoc quod offerant. Voluntas quoq; utriq; defenditur: aut quum de altero sit certum est de altero dubium. Ex meretrice natusue concionetur. Quæ filium habebat prostare cœpit. prohibetur adolescens concione. Nam de eius filio quæ ante parrum meretrix fuit certū est. Quum uideatur scriptoris uoluntas cū scripto ipso dissentire. Est & aliud exemplū: quod ponit fabius li. yii. fit. n. cum ipsis uerbis legis reperimus aliqd per quod probemus aliud legumlatorem uoluisse ut in hac controuersia. Qui nocte cum ferro depræhensus fuerit alligetur. Cum anulo ferreo inuentum magistratus alligauit. hic quia est uerbum in lege deprehēsum satis etiam significatum uidet nō cōtineri lege nisi noxium ferrum. Sed & ꝙ uolūtate nitetur scriptum quotiens poterit infirmare debebit. Qui scriptū tuebit adiuuare se et uolūtate tētabit. Ex contrariis legibus: oībus autē manifestū est inquit fabius. li. yii. Nunq̄ esse legem legi contrariā iure ipso: qa si diuersum uidisset alterū altero abrogaretur. sed eas casu collidi & euēru. Id autē pluribus uerbis illic & exēplis aperit. De pecuniis repetundis damnatus hæc accusatio proprie cadit in eos qui cum forent magistratus prouincialibus aut ui aut dolo eripuerūt pecunias: aut uasa pciosa: uestē frumentum: naulgia: nummos: mutatur autē e in u. In concione. Aulus Gelius libro. xyii. scribit concionem tria significare: locum suggestumꝙ unde uerba fiunt. Item significare cætum populi assistentis. Item orationem ipsam quæ ad populum diceretur.

Excōtrariis legibus
De pecuniis repetundis
Concio
Virtus legis

¶FRAN. Cum alia lex iubet: Modestus iurecon
sultus legis uirtutem hanc esse ait: Impare uetare: Altera lex iubet augurem in demortui locū permittere

sententia nascitur controuersia: cum uidetur scriptoris uoluntas cum scripto ipo dissentire hoc modo. Si lex sit quæ iubeat eos: qui propter tempestatem nauim reliquerunt: omnia perdere eorum nauim cæteraq; esse si nauis conseruata sit: qui remanserint in naui magni tudine tempestatis omnes pterriti nauim reliquerunt: & in scapham conscenderunt prēter unum ægrotum. Is propter morbum exire & fugere nō potuit: Casu & fortuitu nauis i portum incolumis delata est. Illam ægrotus possidet. Nauim petit ille: cuius fuerat. Hec constitutio legitima est ex scripto & snia. Ex contrariis legibus cōtrouersia constat: cu alia lex iubet aut pmittit: Alia uetat quippiam fieri: hoc mō: lex uetat eum qui de pecuniis repetū dis dānatus sit: in cōcione orationem habere.

qui petat in concione nominare. Augur qdā damnatus de pecuniis repetūdis indemortui locum qui petat nominauit: petit ab eo multa. Constitutio hæc est legitima ex contrariis legibus. Ex ambiguo controuersia nascitur cū res in unam sententiam scripta duas aut plures sententias significat hoc modo. paterfamilias cum filium hæredem testamento faceret: uasa argētea uxori legauit. tullius hęres meus terētię uxori meæ triginta pondo uasoꝝ argēteoꝝ dato q̄ uolet: post mortē eiꝰ uasa pciosa: & cęlata magnifice illa petit: tullius se q̄ ipe uolet .xxx. pōdo ei dēre: dicit. Cōstitutio legitia ex ambiguo. Ex diffinitiōe cōstat cā cū i cōtrouersia ē quo noie factū appellat: ea est hmōi.

permittere: punire: inter iubere & permittere multum interest: quoniam qđ iubet lex necessario faciē dum est quod permittit i tua potestate est: ut facias uel non facias: ideoq; diligenter intuēdum est. Quoniam si lex pmitteret aliquid fieri uel nō fieri: & alia lex cogat uel uetat: in huius comparatione quæ permittit parum ualet: illud prærerea considerandū est ꝙ legum aliæ aliis derogat aut abrogant. Derogare est aliquid tollere. Abrogare uero penitus remouere: ut supius quoq; dictum est. Iubet & uetat. Similis sunt leges quæ iubent & uetant quantum ad uim attinet: quātam enim ille iubendo uim habent: tantam hæ uetando. Lex uetat exemplum ponit contrariarum legum lex est augur indemortui locū qui petat. nominato uidelicet nominer augur cum qui substituī indemortui loco querit. Alia lex uetat tū qui damnatus sit de pecuniis repetundis in cōcione orationē habere. Accidit ut augur aliquando damnatus de pecuniis repetundis indemortui locum q̄ peteret nominauerit. Accusatur non licet tibi in cōtione indemortui locum qui petat noiare nā lex est quæ prohibet qui de pecuniis repetundis dānatus

De pecuniis repetundis.

sit: hoc facere tu de pecuniis repetundis damnatus fuisti ergo tibi non licet. Tum ille immo uero licet. Nam lex est quæ iubet augurem indemortui locum nominare: Ego augur fum: ideo indemortui locum qui petit in contione nominaui: accusator & defensor suam utercꝙ legem habet. Qua causam suam defendat. De pecuniis repetundis: repetundarum & de pecuniis repetūdis dicitur: nec habet alios casus: & repetundarum cum dicitur sub intelligitur pecuniarum. Quo nomine pecuniæ: & omnia quibus diuitiæ constant continentur. Hæc accusatio proprie cadit in eos qui cum magistratus esset: prouincialibus aut ui aut dolo eripuerunt: pecunias: aut uasa pciosa uestem frumentum naulgia: numos. Indemortui suppletur substitui: indemortuus dicebatur: qui ante tempus magistratus peracti morabatur: ut consul qui magistratus anouus erat: si ante anni finem mortuus esset. Indemortuus itaq; est in ipso magistratu mortuus: cui qui sustituebatur: suffectus nominabatur Contio congregaram. Multitudinem populi significet & orationem: quæ habetur. Ex ambiguo tertia pars est legitimæ constitutionis ἀμφίβολία græce dr. Et est quando controuersia nascitur in scripto cum in duas plures ne sentētias trahi pōt multis modis aliquid ambiguū dicit exemplum ponit cicero in pisona propria factū habuit enim ex terentia uxore filiū. Testamentū igit cōdens Tullius inquit hæres meus terētiæ uxori meæ. xxx. pondo uasorum argenteorum dato quæ uolet. Dato pro der. Volet: ad terentiam refert: & ad hæredem: quæ uolet heres meus uel terentia: & huic nascitur ambiguitas. Celara magnificētiæ ut nō solum pondus ea faceret præciosa: sed etiam artificium. Triginta pōdo hoc est libellas sex tertius inquit Varro est dupondius & semis. i. duorum pondo & semis: & addit pondo autem libelli est & libellum dicit pondo esse & non libram quoniam ueteres: quemadmodum nūc nos libram habuerūt & libellam. nam libra pciosiores res uenduntur: libella uero uiliores. Ex diffinitione opoς græce dicitur diffinitio cū nō de facto ambigitur: sed de facti nomine controuersia nascitur: diffinitionis constitutio appellatur: ut si accusatur quispiam sacrilegii: qui rem sacrā subtulit de loco nō sacro: & fateatur se rē surripuisse: sed furtū nō sacrilegiū fecisse qm̄ is sacrilegiū faciat q rē sacrā de loco sacro auferat. Exemplum ipse adiicit cicero: qđ hmōi est.

Ex ambiguo

Duponḋius

Ex diffinitione

¶ANTO. Altera lex iubet. Ordo est. Altera lex iubet augurem in contione nominare supple eum q̄ petat locum indemortui. Indemortui: indemortuus dicebatur: qui in magistratu nondum finito morieba-tur. Mulcta: Vlpianus de uerborum significatione scribit. Pœnam generalem nomen esse oium delictorū cohertiōem: Mulctam uero specialis pcti: cuius animaduersio hodie pecuniaria est: Pœna autem non tantum pecuniaria: uerum capitis &c̄. Plautus trī in amph. ait. Nunqd causam dicis: quin te hoc mulctem matrimonio: Et Cic. li. primo tusc. ait. Quæ est igitur eius oratio. qua facit eum plato usum apud iudices iā morte mulctatum. Ex ambiguo controuersia nascitur. Vt fabius li. yii. scribit Amphibologiæ species sunt innumerabiles: aut. n. uocibus accidit singulis: aut coniunctis. Singula afferunt errorem quum pluribus rebus aut hominibus eadem appellatio est hōnyma dicūtur: ut gallus: utrum enim gentem an nomen auis significet incertum est. Et aiax an thelamonius an oilei filius uerba quoq; quædam diuersos itellectus habēt: ut Cerno. Quæ ambiguitas plurimis modis accidit. Vnde fere lites præcipuæ ex testamentis quum de liberrate aut etiam here ditate contendunt ii: quibus idē nomen est: aut quid sit legatum quæritur in coniunctis plus ambiguitatis: ut Aio te æacida romanos uincere posse. Per collocutionem ubi dubium est quid quo referri oporteat ac frequentissime quum quidem quod medium est utrinq; possit trahi. ut de Troilo Vergilius. Lora tenes tantum: Hic utrum q; teneat tantum lora: an quamuis teneat tantum trahatur quæri potest. Vnde controuersia illa: testamento quidam iussit poni statuam auream hastam tenentem. Quæritur an statua hastam tenens aurea

Indemortuus
Mulcta
Pœna

Plautus
Cicero
Amphibologiæ
Species

esse debeat: An hasta esset aurea in statua: Sæpe utri duorum antecedentium sermo subiectus sit in dubium est unde est controuersia: hæres meus uxori meæ dari damnatus esto argenti quod elegerit pondo centum. Vter eligat quæritur. Quæ uoler: hic consistit amphibologia: utrum enim ad Tullium uel ad Terentiam referendum sit dubium est. Ex diffinitione. Victorinus li. primo rhet. sic ait. Definitio talis est. Homo est animal rationale bipes risus capax. Descriptio uero talis. Homo est: qui rectum uerticem rotundo capitis attollit cuius sunt sub collo humeri brachiaq; demissa: & cætera in hunc modum. Diomedes autem sic diffinio est oratio: quæ id de quo quæritur aperte describit & determinat. Cicero sic eam diffinit. Diffinitio est oratio: quæ quid sit de quo quæritur ostendit q̄ breuissime.

¶FRAN. .L. Apuleius Saturninus tribu. ple. legem. tulit ut frumētum populo diuideretur: semissibus: & trientibus. Cæpio qui quæstor Vrbanus erat existimans tātam largitionem pati rempubli. nō posse: aduersus Saturninum concionem habuit: sed id saturninus contemnens ferre legem perstitit quam pronunciaturus cum pulpitum ascendisset cæpio pōtes disturbauit: Cistellas disiecit: in quibus tabellæ continebantur. cæpiōem saturninus maiestatis accersit. Quod magistratuū læserit populi romani sic igitur instat. læsisti maiestatem: q̄ tribuno ple. legem ferre uolente impedimento fuisti: ille nō læsisse maiestatem dicit: sed potius lædere uolētem prohibuisse: quoniam Saturninus contra senatus bonorumq; omnium uoluntatem ferre legem uolebat factum conuenit sed quid sit maiestatem lædere diffinien/dum est: & propterea diffinitiua dicitur constitutio.

Semis triens

Frumentaria de diuidendo frumento. De semissibus & trientibus. uolebat enim ut frumētum semissibus & trientibus populo diuideretur & distribuereꝰ. Nomina quæ ad pondus pertinent numerum & mēsuram: pro se inuicem poni solent: pondus pro numero numerus pro pondere: & pro his mensura omnia tamen ad partem integram referri cōuenit uel ponderis: uel mensuræ uel numeri. Quod ut apertius intelligaē as est libra unciarū duodecim: cū semissem dico: dimidiam partem assis intelligo: si de pondere sermo est. Dimidiū libellæ accipio. si de agris loquimur: semissem dimidium iugeris esse interpretor. si de mēsura: ut frumenti: uini: olei: Semissem modium dimidium intelligo. Trientem uero quartam partem: cum igitur semissibus ait de frumento loquens dimidium modium significet: cum trientibus inquit tertiam partē exprimit: saturninus. n. legem frumentariā de semissibus & trientibus ferebat: ut iis quidē semis daret frumenti. i. dimidius modius: illis uero qui minus pauperes essent trisses hoc est quarta modii pars donaretur. cæterum maiores nostri omnem summam per partes assis diuidebant: ut hereditatem: agros ordines Assem pro libella accipiebant: & in duodecim partes distinguebāt: quarum: singulæ unciæ dicebantur ab imo: sextans: duas uncias: quadrans tres: trines quatuor: quincunx quinq̄: semis: sex uncias continebant: unde & sic dicitur quod sit dimidium assis & a græco descendit a quibus τοῦ ἡμίσυ uocatur mutata in s aspiratione quod fieri in multis consueuit septunx septem a septem & uncia bes octo. olim autem des dicebatur: quasi dempto triente: dodrans nouem quasi dempto quadrante: dextans. x. quasi dempto sextante deunx: undeci: quasi una de asse dempta uncia: inde uncia quasi una nam ab uno dicitur. Quæstor Vrbanus questorum alii urbani erāt: qui & erarii uocabantur: ii autem publicæ pecuniæ curam gerebant: alii ad exigenda uectigalia in prouincias mittebantur. Alii maleficia conquirebant a quorum quæstionibus exercendis quæstores uocati sunt: auctor uarro sed qui pecuniæ præerant quæstores nominabantur: q̄ inquirendæ pecuniæ: & conseruādæ causa crearentur: & quia de capite ciuis romani in iussu populi non erat lege permissum consulibus ius dicere: quæstores constituebantur a populo qui capitalibus rebus præessent: & ii parricidii appellabantur quorum & lex. ii.

Sextans

Bes Dodrās

Aerariū

tabularum meminerat quæstor ergo urbanus qui idem & curatius uocabatur: & publicæ præerat pecuniæ. Aerarium. locus in quo publicæ reponebantur pecuniæ: ærarium uocabatur ab ære: cuius nomine omnis pecuniæ continebantur: argentum etiam & aurum siue graue esset siue signatum ærarium suum iæde saturni romani esse uoluerunt: quoniam tempore quo saturnus italiam incoluit fertur in eius finibus furtum nullum esse cōmissum. Aut quia sub illo nihil erat cuiusq̄ priuatum: ut apud eum locaretur populi pecunia communis sub quo fuissent cunctis uniuersa communia. Senatus decreuit. Cum de hac lege frumentaria quam saturninus ferre uolebat. cæpio in senatu retulisset in hanc sententiam senatusconsultum factum est: contra rempub. esse si eam saturninus ferat. College alii tribuni nam ii sunt college qui ad eundem eligunt magistratum.

Cum lucius Saturninus legem frumentariā de semissibus & trientibus laturus esset. Quintus Cæpio: qui per id temporis quæstor urbanus erat: docuit senatum ærarium pati non posse largitionem tantam. Senatus decreuit: si eam legem ad populū ferat aduersus rempubli. uidit ferre: cum uiris bonis impetum fecit pontes disturbat: cistas deiecit: impedimento est quo secius feratur lex. Accersitur Cæpio maiestatis. Constitutio est legitima ex diffinitione: uocabulum enim diffinitur ipm. cum quæritur quid sit minuere maiestatem. Ex translatione controuersia nascitur: cum aut tempus differendum: aut accusatorem mutandum: aut iudices mutandos reus dicit.

magistratū. Intercedere impediebant: est ār ppriæ ui aut uerbo in mediū se opponere & ipedimento eē. Ille Saturninus qui senatusconsultum cōtinebat. Pōtes disturbat: uel scalas intelligis graduſq̄ per quos in suggestum ascendebatur ut per transuersum posita tigna cum tabulis instar pontis eminens autem extrudebatur pulpitum. unde lex recitaretur & ab omnibus qui circunfusi erant exaudiretur: cæterum pons est p quē super prohibitum ambulamus elementum: uel aer: ut uel aqua cistellam: capsulam nam cista capsa est cuius diminutiuum est cistella: græcum autem uocabulum est. Accersit maiestatis. lex iulia maiestatis in eos qui contra rempubli. aut imperatorem aliquid moliti essent suum extendebat uigorem: cuius pœna animæ amissionem sustinent: & memoria rei etiam post mortē damnatur. Ex translatione. quinta pars est legitimæ constitutionis: quæ aliis quoq; nominibus appellatur: Nam cōmutatio transumptio & transpositio dicitur. Hermagoras primus principalem fecit constitutionem μετάληψιν græci uocant translatiua nominatur quoniam ait Cicero in rhetoricis de inuentione actio translationis & cōmutationis indigere uidetur: est autē actio ius persequendi in iudicio quod tibi debetur: Vtimur hac constitutione quotiens ex eo pendet causa: ut ab alio nos accusari debere dicamus aut non nos: sed alios accusari aut non apud hos sed apud illos: non hac lege: sed illa: non hoc crimine sed illo: non hac pœna sed illa. Aut tempus: ut si cum aliquo conueneris: te illi darum inter quinquennium centum: & ille ante tempus postulet: non negas te centum debere sed ante tempus peri dicis ideoq; differendum expectandumq; ut quinquēnium prætereat. Aut accusatorem: ut si ignominiosus sit aut infamis accusator qui actionem habere non possit fatebimur obiectum crimen. sed mutandum esse accusatorem dicemus. Mutandum iudices ut si dictum olim fuisset non debes apud prætorem petere fidei cōmissum: sed apud consules maior enim prætoria cognitione summa est item si sacerdos tēpore nostro apud prætorem accusarus ad Episcopum quem iudicem suum esse dicat rem deferri postulet.

Cista

Ex trāsla ione

¶CANTO. Lucius saturninus. Lu. Apuleius saturninus tribu. plæb. seditiosus fuit de quo plura Pli. de uiris illustribus ubi etiam ait: q̄ aurum dolo aut scelere cæpionis partum ad emptionem agrorū conuenerit: aqua: & igni interdixit ei qui in leges suas non iurasset. Meminit & Liuius li. lxix. Legem frumētariam: ad frumentum pertinentem. De semissibus & trientibus ideſt de sexta parte & quarta. Semis enim sexta pars assis est. Triens uero quarta: erant autem & pondera & mensuræ. Quæstor urbanus aiunt quæstores appellatos q̄ publicæ quærendæ pecuniæ præpositi essent. Erat autem quæstorum aliquis: qui ærarii: & urbanæ pecuniæ curam gerebat. Aliquis uero prouincias exigendis uectigalibus sortiebatur. Aliquis maleficia conquerebat. Varro autem sic ait. Quæstores a quærendo: q̄ conquirerent publicas pecunias & maleficia. Aerarium dicitur locus publicus: ubi reponuntur thesauri uel pecuniæ ab ære: Vnde prius pecunia fuit. Largitionem largitas rationabilis dicitur largitio uero uitium. quum ob iniustam causam alicui largiuntur aliquid: referē autem ad prodigalitatem non liberalitatem. Intercedere oppugnare & impedire cœperunt. Cistellam qua scilicet suffragia populi in creandis magistratibus legibusq; ferendis colligebantur: hanc alii Sitelam appellant. Cicero enim in oratione pro Cornelio de maiestate sic ait. Neq; maius est legere codicem cū intercedatur q̄ sitelam ipsam cum ipso intercessore deferre. Pontes: gradus quibus pulpitum ascendebant. Quo sejus: ut aliter. Maiestatis Cicero li. ii. rhe. de inuent. sic ait. Maiestatem minuere est de dignitate aut amplitudine aut prātepopuli: aut hoꝝ qbus populus potestatem dedit aliquid derogare. li. autem. ii. rhe. ad herennīū idē Cice. sic. Maiestatē is minuit: qui ea tollit: ex quibus rebus ciuitatis amplitudo cōstat: hæc sunt ea quæ capiunt suffragia populi & magistratus consilium: Nēpe igitur tu & populū suffragio & magistratum consilio priuasti: quum pontes disturbasti. Item ex contrario maiestatem is minuit: qui amplitudinem ciuitatis detrimento afficit: Ego non affeci: sed prohibui detrimenta: ærarium conseruaui libidini malorum restiti. Maiestatem omnem interire non passus sum &c̄. Ex translatione: ideſt transmutatione: num alio modo: alio tēpore: alio loco num alia lege: num alio quærente: aut agente. Tēpus differendum: ut si quis ab aliquo cōmodatum frumentum peteret mense aprilis: debitor uero diceret se debere in iunio post messem scilicet. Accusatorem mutandum: ut si dominus accusaretur a liberto & seruo iam manumisso: aut patronus a cliēte: aut pater a filio. Cauent. n. leges nequis horum prædictos accusent. Iudices mutandos: ut siquis accusaretur ejus esset accusandus prætori. Reus. i. accusatus is enim est reus: q defendit & propulsat accusationem. Vt autem festus ait: reus dictus est ab re quam promisit ac debet.

Maiestatem di minuere

In iudiciis quē dicit criminale causas intelligit

Hic parte cōstitutiōis græci in iudiciis nos in iurē ciuili plerunq; utimur. In hac parte nos iuris ciuilis scientia iuuabit: in iudiciis tamen non nihil utimur: ut hoc modo. Siquis peculatus accusatur: quod uasa argētea publica de loco priuato dicat sustulisse: possit dicere cū diffinitōe sit usus qd sit furtū qd peculatus. Secū furti agi nō peculatus oportere. Hæc portio legitię cōstitutiōis his de cāis raro uēit i iudicii:

s. in causis pecuniarijs

¶FRAN. Hac parte græci Translatione græci in causis iudicialibus & criminalibus utebantur cum dicebant non esse damnandū hac pœna: nō hoc tpe nō apud hunc magistratū nostri magis in petitionibus & in re pecuniaria usi sunt item græcis ſtoriæ exceptiones certe nō erant: nec a causa cadebat qui non sic agebat ut cā postulabat. In iure ciuili: quotiens de iure q̄stio est: Nouimus aute multas iure ciuili cō paratas exceptiones defendorum eorum gratia cum quibus agit sæpe enim accidit: ut licet ipa pſecutio quā accusator experitur iusta sit: tñ iniqua sit aduersus eum cum quo agitur: uerbi gratia: si metu coactus aut dolo inductus uel errore lapsus stipulan

ei tityo promisisti; quod non debueras promittere palam est te iure ciuili obligatum esse & actio qua inten/ditur dare te oportere efficax est: sed iniquum est te condemnari ideoque datur tibi exceptio causa metus aut doli mali: aut in factum composita ad impugnandam actionem plurima ad hoc ac diuersi generis exem//pla: ex libris iuris ciuilis: ubi de actionibus tractatur: sumere studiosis licebit. In iudiciis tamen: more græcorum: q̃uis in iure ciuili & pecuniariis tantum causis translatione uti soleamus in iudiciis quoque uti nos conti/git ita tamen ut ad eam per diffinitionem: accedatur: ut prius rerum uocabula diffiniantur. Quintilianus uix in ulla ait controuersia translationis statum reperiri: ut non & alius in eadem recte dici possit: ideoque a qui//busdam eum esse exclusum: idem dicit translationem non habere quæstionem de qua contendit orator: sed propter quam contendit nam si dicitur occidisti hominem non occidi quæstio est an occiderit & status con=iectura non est tale habeo ius actionis non habes: ut sit quæstio an habeat & inde status: habeat enim actionem nec ne ad euentum pertinet: non ad causam: Et ad id quod pronunciat iudex non ad id propter quod pro//nunciat: hoc illi simile est puniendus es: non sum uidebit iudex an puniendus sit: sed nunc hic erit quæstio nec status: sed illic puniendus &c. hominem occidisti non occidi: an occiderit. Si quis peculatus: exemplum est quomodo translatione in iudiciis utamur: accusatur aliquis q̄ uasa publica de loco priuato sustulerit: qui accusat peculatus accusat: non furti maiore enim pœna peculatus quam furti crimen punitur accusator au/tem sic instat damnari debes peculatus quoniam uasa publica surripuisti: contra defensor non peculatus

Furtum Peculatus

sed furti damnari debeo: quoniam de loco priuato sustuli: uterque uero pro suæ causæ commodo diffinit: qui accusat peculatus inquit est publicæ rei subtractio. Tu rempubli. subtraxisti peculatus igitur damnari debes. contra qui defendit: furtum inquit est cum de loco priuato aliquid subripitur: hic de loco priuato su//stulit furti ergo damnari debet per finitionem itaque ut dictum est: ad translationem deuenitur: & dicitur fur

Peculator

ti agi oportere non peculatus: & si causa transfertur a crimine peculatus ad crimen furti: & peculatus autem furtum publicum significat a pecore autem dicitur: eo q̄ ueteres romani nihil præter pecora habebant. Et peculator is erat qui furto pecora subducebat: & qui populum fraudat peculatus pœna tenetur/ unde de//peculari uerbum sed quoniam in diffinitiua constitutione quæritur: quid fur: quid sacrilegus: quid furtum: quid peculatus idem esse cum ea uidetur Translatio: sed differt quoniam indiffinitiua crimina utraque iun/=guntur. Non enim cum sacrilegum dico: furem nego: in translatione uero uno est accusandus crimine: siue illo ad quod intendimus: siue illo ad quod reus transferri postulat actionem Hæc portio: rationem subiicit cur translatiua constitutio raro ueniat in iudicium.

Dr inter translatiuam & diffinitiuam constitutione que mihi frigidior esse uidetur

Ius ciuile

¶ANTO. Hac parte constitutionis: scilicet legitimæ. Nam dictum est esse sex partes constitutionis legiti/mæ. In iudiciis: idest in rebus criminalibus. in quibus est accusatio & defensio. In iure ciuili. in rebus pecuniariis: & in quibus agitur de ciue. Iuris ciuilis scientia: Cicero in topicis scribit ius ciuile id esse: quod in legibus senatus consultis rebus iudicatis iuris peritorum auctoritate edictis magistratuum more æquitate constat Pauloque superius dixerat. ius ciuile est æquitas constituta iis: qui eiusdem ciuitatis sunt: ad res suas obtinen//das idem quoque libro primo de oratore scribit q̄ tenenda est oratori omnis antiquitas: exemplorumque uis: neque ius legum: aut ciuilis iuris scientia negligenda est. Peculatus idest furtum publicum: & dici cœpit a pe=core tunc quum romani præter pecudes nihil haberent. Auctor est festus. Furtum idest occulta surreptio ut ait Nonius. Vt aũt in digestis scribitur. furtum est contractio uel contractatio fraudulenta rei alienæ mobilis corporalis quæ fit inuito domino cuius res fuit: aĩo lucrandi. In priuata actione. i. ciuis ad ciuem. personæ ad psonam est ãt actio ius psequendi. Prætoriæ exceptiones. ptor urbanus dictus qui præiret iure. itẽ

Actiões

prætor dictus qui piret exercitui. ut Varro scribit.

quod in priuata actione ptoriæ sunt exceptiones: & a cã cadit: is q & nõ queadmodũ oportet egerit: & in publicis questionibus cauetur legibus ut ante si reo comodum sit: iudicium de accusatore fiat utrum illi liceat accusare: nec ne ex ratiocinatione cõtrouersia constat:

¶FRAN. Quod in priuata actione prætoriæ exceptiões sunt. quod ut intelligat sciendũ est: Actionũ alias publicas alias priuatas esse priuata lex nulla est de publicis lege sancitũ e ut siqs repetundarũ peculatus furti adulterii maiestatis accuset: q̄ publicæ actiones sũt: certis legibus ea cria psequi licet si qs uero creditã pecuniã: aut quo uis mõ alteri traditã petat restitui priuata actio ẽ nullaque lex ad eã actionẽ scripta est sed reddere oportet nisi creditor ita cõ

exceptiones

uenerit nec oĩno repetere. Quod si est exceptio ptoria succurrit ne reddat is a quo petit. Exceptiones uero aut in rem sunt aut in personam. Item aliæ perpetuæ sunt: & peremptoriæ: aliæ temporales: & dilatoriæ. perpetuæ & peremptoriæ sunt quæ semper agentibus obstant: & semper rem de qua agitur perimunt: qualis est exceptio doli mali & quod metus causa factum est: & pacti conuenti cum ita conuenerit ne omnino pecunia peteretur. Temporales atque dilatoriæ sunt quæ ad tem/pus nocent & temporis dilationem obtinent: quales sunt pacti conuenti cum ita conuenitur ut intra certum tempus agatur ueluti intra quinquenium. Nã finito eo tẽpore nõ impeditur actio rem exequi: ergo si qbus intra tempus certum agere uolentibus obiicitur exceptio aut pacta conuẽti aut alia similis differre dñt actionẽ: & post tẽpus agere ideo & dilatoriæ actiones appellantur. Alioqui si intra tempus egerint obiectaque sit exce/ptio neque eo iudicio quicq̃ consequẽtur: propter exceptionem: nec post tempus olim agere poterant: cum te/mere rem in iudicium deducebant: hodie autem qui non egerint queadmodũ oportet. leuius puniuntur & ze

Dilatoriæ aut temporales

minianæ

Justinianus libro 4 institut. titulo de exceptionibus. Comparate sunt exceptiones defendendorum eorum gratia cum quibus agitur. Sepe enim accidit ut licet ipsa persecutio qua actor experitur iusta sit tamen iniqua sit aduersus eum cum quo agitur [illegible] Si metu coactus aut dolo inductus aut errore lapsus stipulatus [illegible] promisisti quod non debueras promittere palam est iure ciuili obligatum esse [illegible] qua intenditur dare te oportere efficax est. Sed iniquum est te condemnari ideo datur tibi exceptio metus causa aut doli mali aut in factum composita ad impugnandam actionem. Sunt [illegible]

minianæ sublacent constitutioni: quæ qualis sit: & in libris de nouarum constitutionum: & in institutionibus: ubi de exceptionibus agitur cognosci potest prætoria autem exceptio sic diffinitur exceptio est alicuius actionis uel diffinitionis alicuius ciuilia iura scribentis aliqua de causa per prouidentiã prætoris exclusio. Prætoriæ actiones &c. ut quicquid uendideris ne redibito: prætoria ad hoc exceptio est quod dolo malo fit ratũ non esto: ut si equũ uendideris & uitium occultaueris. æquum redibito penes prætorem uero omnis publici priuatique iuris apud romanos potestas fuit: ut nulli præter q̃ illi ius cõdere & uetera abrogare facultas eẽt: adeo aũt prætoris creuit auctoritas: ut quod ipse dixisset ob ipsius honorem ius honorarium uocaretur. A causa cadit. Nihil est aliud a causa cadere: q̃ ius persequendi quod tibi debetur amittere. Quemadmodum oportet &c. ut qui non petierit debito tempore: aut apud eos apud quos debuit aut non quomodo debuit a causa cadat publicis quæstionibus: in criminibus quorum cognitio ad senatũ uel populum pertinet sæpe contigebat apud maiores nostros: ut cum publici criminis quispiam accusabatur prius ageretur uter accusare deberet si duo essent: & sic translatio in iudicium non ueniebat: Vt in causa uerris prius de futuro accusatore actum est nam. Qu. Celius niger siculus uerris quæstor & ut ipse dicebat inimicus: quoniã ab eo læsus fuerat se non Ciceronem constitui accusatorem debere contendebat. Cõtra Ci. se accusare debere ostendebat: & pbabat: ut i ea cognosciris orationem quæ diuinatio inscribitur: quoniam non de facto quærit illic coniectura: sed de futuro q̄ eit diuinatio uter debeat accusare. Alii tamen ideo putant dictã diuinationem. q̄ iniuriati iudices cã sederẽt & q̄d uellent statuere de utroque possent. Alii q̄ res ageretur sine testibus: & sine tabulis: & his remotis argumenta sola sequerentur iudices: & quasi diuinarẽt auctor asconius. Si reo cõmodũ sit: non si reo placuerit exponas: sed potius si utile fuerit: quoniam is qui non idoneus esse dicatur: & infestus, iratusque nimium uideatur esse & uehementissimus esse cognoscatur accusator qualis in uerrem futurus ab aduersariis Cicero timebat. Liceat quoniam si futurus crederetur. præuaricator eẽ accusator non potest nec deberet. Ex ratiocinatione &c. Vltima pars est legitimæ constitutionis: quæ collectiua & ratiocinatiua aliquando appellatur: non nunq̃ etiam syllogismus græco uocabulo nominatur. Est autem syllogismus perfecti argumenti species: ex ppositione: propositionis ratione & assumptione constans: ut si homo est animal homo est substantia: atqui homo est animal ergo est substantia: ẽ & Rhetoricus color de quo præcepta inferius dabuntur libro quarto: ratiocinatione autem utimur cum res sine certa lege in iudicium uenit: nam ex legibus quæ sunt: similitudinem ad rem cui certa lex scripta non est: aucupamur: longe autem plures casus sunt: qui accidunt q̄ scriptæ leges: & emergentes casus leges fecerunt: faciuntque quotidie. Ideoque legum interpretes qui iure consulti appellantur: si forte aliquid de iure cautum non sit: sumpta ad id utuntur ab eo de quo cautũ est similitudine: uel a pari argumentantes: uel a maiori ad minus uel contra.

Prætoria exceptio

A causa cadere

Ex ratiocinatiõe Syllogismus

¶ANTO. Prætoriæ exceptiones. Institutiones adeo quidem aucta est prætoris auctoritas: ut quod prætor ipse dixisset: ob ipsius honorem ius honorarium uocaretur. Ex ratiocinatione fabius libro septimo syl//logismum appellat: ubi ait q̄ syllogismus habet aliquid simile scripto & uoluntati: quia semper pars in eo altera scripto nititur. Et postea inquit. Ergo hic status ducit ex eo quod scriptum est ad id quod incertum est q̄d quoniam ratione colligitur: rationarius dicitur. Vt autem cicero li. i. rhe. de inuent. ait. Est oratio ex ipsa re probabile aliquid eliciens: quod expositum & per se cognitum sua se ui & ratione confirmet.

cum res sine propria lege uenit in iudicium: quæ tamen ab aliis legibus similitudinem quãdam aucupatur. Ea est huiusmodi lex. Si furiosus existet agnatorum: gentiliumque in eo pecuniaque eius potestas esto & lex: qui parentem necasse iudicatus erit ut obuolutus & obligatus corio deuehatur in fluentem. Et lex paterfamilias uti super familia pecuniaque sua legauerit: ita ius esto & lex. Si pater familias intestatus moritur familia pecuniaque eius agnatorum gentiliumque esto malleolus iudicatus est matrem necasse: eo damnato statim folliculo lupino os obuolutum est: & soleæ ligneæ pedibus inductæ sunt: & in carcerem inductus est qui defendebant eum tabulas in carcerem afferũt: testamẽtum

culeo — a lupi

¶FRAN. Quæ tamen ab aliis legibus &c. exẽplũ ipse subiicit Cice. leges aũt oẽs q̃ pponunt nihil oĩno ad crimẽ. P. Malleoli ptinere uident: q tpe quo marius cimbros supauit perẽpta matre primus oĩum insutus culleo in mare pcipitatus ẽ auctor ẽ Liuius li. lxyiii. ab urbe cõdita Capeus ãt post mricidiũ accusãte fratre q minor natu erat in carcerẽ trusus est: illic ãt afferẽtibus tabulas q defenderãt testamentũ cõdit: & desẽsores hæredes istituit: ii postq̃ Malleolus Supplicio affectus ẽ: hæreditatẽ adesit testamẽto freti: sed eos Malleoli fr ab hæreditate depellit dicens ad se puenire. Nulla lesi certa ẽ q̃ ueter uel pmittat mricidã testamẽtũ facere: diuersæ tñ afferũt: ex qbus p similitudinẽ hic facere potuisse: illic ñ potuisse ondit. Agnatorum gẽtiliumque agnati dñr q ex pr̃na linea descẽdũt usque ad septimũ gradũ: Caius iurecõsultus agnati iqt dñr q ex eadẽ agnatiõe nati sũt: ut fr ex eodem pr̃e & fr̃is filius euiusdẽque nepos paulus ãt iter agnatos & cognatos hoc dicit iteresse: qa i agnatis cõtinẽtur cognati sed nõ agnati i cognatis exẽpli cã frater pr̃is. i. patruus idẽ cognatus ẽ & agnatus at ñ cognati ñ agnati ut fr mr̃is. i. auũculus: & filii eius cognati sũt ñ agnati. Gẽtiles ãt dñr: ex eadẽ gẽte id ẽ familia & q idẽ nomine gentis cõe hñt ut scipiones marcelli. Ex

Agnatus

Cognatus

Gẽtiles

ipso præsente conscribunt testes recte assue/runt de illo supplicium sumitur. Hi qui hære des erant testimento hæreditatem adeũt. Fra/ter minor maleoli qui eum oppugnauerat in eius periculo suam uocat hæreditatem lege agnationis: hic certa lex in re nulla affertur & tamen multæ afferuntur ex quibus ratiocina tio nascitur quare potuerit: aut non potuerit iure testamentum facere. Constitutio legiti/ma ex ratiocinatione cuiusmodi partes essent legitimæ constitutionis ostendimus nunc de iuridiciali constitutione dicamus.

Lex pō/peia

lex ē qui parentes: ad huc in iure ciuili lex pompeia ē de parricidis: q̄ cauet: ut si q̄s parentis aut filii aut oi no eius effectiõis quæ nuncupatione parricidii conti netur: fata pperauerit siue clam: siue palam id ausus fuerit: nec non is cuius dolo malo id factũ fuerit uel conscius criminis extiterit: licet extraneus sit: pœna parricidii puniat̃: & non gladio non ignibus: non ulli solemni: alii pœnæ subiiciatur: sed insutus culleo cũ cane & gallo gallinario & uipera & simia: & inter eas ferales angustias cõpræhẽsus: ut regionis qualitas tu lerit uel in uicinum mare uel in amnẽ proiiciatur: ut omniũ elementorũ usu uiuus carere incipiat: & ei co elũ superstiti terra mortuo auferatur. de qua re sic ait iuuenalis: cuius supplicio non debuit una parari si mia: nec serpens unus: nec Culleus unus: & Cicero in oratione p Sex. Roscio: quanto nostri maiores sapiẽ tius: q cum intelligerent: nihil eẽ tam sanctum qd nõ aliquando uiolaret audacia supplicium in parricidas singulare excogitarunt: ut quos natura ipsa retinere i of/ficio non potuisset magnitudine penæ a maleficio submouerentur in sui uoluerunt in culleũ uiuos atq ita in flumẽ deiici. Valerius maximus primũ targnii prisci iussu Tulliũ duũ uirũ q librũ ciuiliũ sacrorũ secreta cõti nẽtẽ custodiæ suæ cõmissũ pcio corruptus petronio sabino ex scribendũ dedisset insutũ culeo i mare piectũ es se dicit idq supplicii genus nõ multo post parricidis lege irrogatũ fuisse: q eadẽ pœna deorũ & parentũ uiola tio expiãda uideret. Si paterfamilias: patrifamilias ius ē testamentũ facere & sicut ipse legauerit: ita distribui bona debet qd si idẽ intestatus decesserit: agnatorũ bona: eius & e gentiliũ sũt cũ alii hæredes pximiores non extiterint. Folliculo: culleo & corio lupino ad similitudinẽ follis fcõ. Soleæ ligneæ, cõpedes q his q̃si soleis pedes induunt. Cæterũ solea calciamẽti genus ē quo plantarũ calces tm̃ in fine tegunt. Cætera ppenuda & teretibus habenis uincta sunt κρηπῖδας græci uocãt & sutores earũ crepidarios dicta q solo pedis subiicit̃ ē & piscis ad calcei similitudinẽ solea formã habẽs planum. Auctor Plinius ē & q̃ equi & muli ex ferro calcian tur. In carcerẽ ductus ē: ut paulo post suppliciũ de eo sumeret̃ tabulas in q̃bus testamẽtũ scriberet̃ p'uos nõ sterit defensores forte dixerũt quo minus absolueritis: quare satius est & cõueniẽtius uos hæredes institui: q in potestatẽ inimicorũ tuorũ bona tua deueniãt. Ipsa psente: irritũ fuisset testamẽtũ nisi testator affuisset: cũ cõderet̃ ritæ. solẽniter & serui romanã cõsuetudine q̃nq testibus ciuibus romãis puberibus psentibus libri/pẽde: & eo q familiæ emptor dicebat̃ uocabaturq testamẽtũ sic factũ p æs & librã: hoc ē p emãcipationẽ. Hæ reditatẽ adeũt ea lege: paterfamilias uti sup familia pecuniaq sua legauerit: ita ius esto: me reliqt hæredẽ bo/norũ suorũ ergo iure ad me deuoluit̃ hæreditas. Frater minor malleoli &c. hic materna pietate cõmotus fra trẽ oppugnauerat. Agnationis lege: q̃ ē: si paterfamilias intestatus morit̃ familia pecuniaq eius agnatorũ gẽti liũq esto sed occurrit nũqd testamẽtũ. malleolus nõ cõdidit. Cõdidit qdem: sed cõdere nõ potuit qm̃ furio/sus erat: qd ãt fuerit furiosus manifeste appet: qa matrẽ occidit nemo ãt nisi furiosus posset matrẽ occidere. Ex q̃bus rõcinatio &c. Collectio: & syllogisma: hoc mõ q matrẽ occidit is furiosus uidet̃ esse Malleolus matrẽ occidit: igit̃ furiosus fuit: & testamẽtũ cõdere nõ potuit: Nã lex ē. si q̃s furiosus existit agnatorũ gẽtiliũq in eo pecuniaq eius potestas esto: ergo pecunia eius mea ē lege agnationis q defẽdit mihi inqt debet̃ hæreditas: nã potuit malleolus maior: natu & pr̃familias cõdere testamtũ: lege paterfamilias: uti sup familia pecũia ut sua legauerit: ita ius esto. Cuiusmõi &c. de iuridiciali cõstitutiõe pcipẽre nũc icipit: q̃ in duas diuiditur partes ab solutã: & assumptiuã Δικαιολογία græce uocatis & generalis a nõnullis noiat̃: qa æquũ ne sit qppiã: an ini/quũ: iustũ uel iniustũ pmissũ aut nõ pmissũ uetitũ uel cõtra disputat. agit interdũ de rei qualitate psona non adiecta: in causis. s. hypotheticis ut bonæ ne: an malæ sint diuitiæ: sic a Cic. in rhetoricis de inuẽtione diffinit̃.

Pœna p ricidorũ

Folliculum

Solea

Crepida

Per æs & librã

CANTO. Sine ppria lege: fabius li. vii. ubi de syllogismo tractat inqt. Maioris pugne ē scripto ducere qd scriptũ nõ ē: q patrẽ occiderit culeo insuat̃. Matrẽ occidit. In hoc genere hæc q̃runt̃. An quotiẽs ppria lex nõ ē simili sit utẽdũ. An id de quo agit̃ ei de quo scriptũ ē. simile sit. Simile ãt & maius ē & par & minus i illa prio re an satis lege cautũ: sit an & si parũ cautũ ē & hoc sit utendũ. In utroq de uoluntate legum latoris. Sed de æquo tractatus potẽtissimi. Ea eiusmodi ē: Ea. s. cõtrouersia ex rõcinatione. Corio: parricidæ. n. puniebãtur. Culeo. i. corio in quo simia cãis serpẽs & gallinaceus cũ ipso icludebat̃. Deinde uel i uicinũ mare uel in amnẽ piiciebat̃: ut oium elemtorũ usu uiuus caret̃ incipet. & ei cælũ supstiti terra mortuo auferret̃ &c. De culeo q dẽlatius diximus in Iuuenale satyra octaua: Cice. ãt in orõne p roscio sic ait: Quãto maiores nr̃i sapiẽtius: q quũ intelligerẽt nihil eẽ tã sanctũ qd nõ aliqñ uiolaret audacia: Suppliciũ in parricidas singulare excogitauerũt: ut quos natura ipa in officio retinere nõ potuisset: magnitudie pœne maleficio sũmoueret̃: insui uolue/rũt i culeũ uiuos: atq ita i flumẽ deiicit. O singularẽ sapiam iudices: ñ ne uidẽt hũc hoiem ex rerũ natura sub/stulisse & eripuisse: cui repẽte cælũ solẽ aquã terrãq ademerit: ut q eũ necasset uñ ipe natus eẽt: careret his re bo oibo: ex q̃bo oia nata eẽ dñt. Noluerũt feris corpus obiicere: ne bestiis quoq q tm̃ scelus attigisset imãiori bus uteret̃. Nõ sic nudos in flumẽ deiicere: ne quũ delati eẽnt i mare ipsũ polluerẽt: q° cætera q̃ uiolata sũt ex

piari putant̃ &c. Gentiliũ: gentilis dicit̃ ex eodẽ genere ortus: & is qui eodẽ noie appellat̃: ut scribit festus: Pa ter familias: familia antea in liberis hoibus dicebatur quorum dux & princeps uocabatur pater & materfami lias: postea hoc nomine etiam famuli appellari cœperunt permutata littera cũ u. Auctor est festus.

De iuridiciali constitutione.

IVridicialis constitutio est cũ factum conuenit: sed iure: an iniuria fcm̃ sit: q̃ritur. Eius cõstitutionis ptes duæ sunt: quarũ una absoluta: altera assũptiua noiatur. Absoluta est: cũ idipsum qd factum ē ut aliud nihil foris assumatur recte factum esse dicemus: ea ē huiusmodi: mimus quidã nominati Actium poetã cõpellauit i cœnaculo: cũ eo Actius iniuriarũ agit: hic nihil aliud defẽdit nisi licere eũ noiare cuius noie scripta dentur agẽda. Assumptiua pars est: cum p se defensio infirma est: sed assumpta contraria re cõprobatur. Assumptiuæ ptes sunt quattuor: cõcessio: remotio criminis: trãslatio crĩs: cõparatio. Cõcessio est cũ reus postulat sibi ignosci ea diuidit in purgationẽ: & deprecationem: Purgatio est: cum consulto negat se reus fecisse. Ea diuiditur i fortunam iprudentiam: necessitatẽ fortunã: ut Cępio apud tribunũ plębis de amissione exercitus imprudentiã: ut ille q de eo seruo q dominũ occiderat suppliciũ sũpsit: cui frater esset: anteq̃ tabulas testamenti aperuerit: cum is seruus testõ manumissus.

FRAN. Cõstitutio iuridicialis est in qua æqui & recti natura aut pmii aut pœne rõ quæritur: ps q̃ absoluta uocatur: factũ cõfitetur: & iuste factũ aut recte affirmat nihil extrinsecus quærens psidii ad defensionem facti assumptiua uero cõtra extrinsecus facti causam assumit: sed hæc exemplis patebunt. Factũ cõ/stat: ut fecisti feci: sed iure feci: factũ conuenit: quæ/stio est: iure ne fecerit: Nã iniuria factum: accusator cõtẽdit. Absoluta &c. quoniã absoluta est hæc est ipsa p se pfecta: nullo extrinsecus assũpto indiget ad miniculo: exemplum ipse subiicit Ci. minus quidam actium in cœnaculo nomiatim appellauit: actius grauiter tulit qd proprio noie meriti appellasset: nã cũ poeta esset poete nomine appellari uoluisset: Mimũ itaq accusat iniuriarum appellasti me actium: appel/laui: sed iure: nam nomine actii tragœdias recitãdas tu ædis: sic enim inscribuntur actii poete tragœdia: si te appellaui actium quod te tu ipse facere soles iniu/riarum mecum agere nõ debes: ecce quomodo hæc constitutio nihil assumit extrinsecus: sed iure uel iniuria factum esse dicit: in cœnaculo cœnacula loca sunt in superiore domus parte quo nomine & omnis pars superior appellatur domus: Auctor est uarro scalis ad cœ/nacula ascendebatur: ut festus inquit. Agere iniuriarum est de iniuria cõqueri: & accusare Atius quintus an na uocabatur: sic a uitio crurum cognominatus est attæ enim sunt qui plantis insistunt: & atterunt magis ter/rã q̃ ambulant: auctor est festus: Mimi sunt quos histriones nos uocamus q primum ex histria uenerunt quod imitari est & effingere psonas enim in scena agebant.

Cœna/cula

Atta

De iuridiciali. Ti. xxviii.

CANTO. Iuridicialis cõstitutio est: Cicero libro. ii. rhe. de iuen. sic ait: iuridicialis est: in q̃ æqui & iniq natura & præmii aut pœne ratio q̃rit̃. huius partes sunt duæ. Quarũ alterã absolutã: alterã assumptiuã nomiamus. Absoluta est: q̃ ipsa in se nõ ut negocialis iplicite & abscõdite: sed patẽtius & expeditius recti & nõ recti q̃stionẽ cõtinet. Ea est hmõi. Quũ thebani lacedæmonios bello supauissent: & fere mos eẽt: graiis: cum iter se bel/lum gessissent: ut hi q uicissent trophæum aliquod in finibus statuerent: uictorie modo in psentia declarandæ causa: non ut in perpetuum belli memoria maneret: æneũ statuerunt trophæum. Accusantur apud amphi/ctionas. i. apud cõmune græciæ consiliũ. Intentio est: non oportuit. Depulsio est oportuit. Quæstio est: opor/tuerit ne. Ratio est: Eã. n. ex bello gloriam uirtute pepimus: ut eius æterna insignia posteris nostris relinquere uellemus. Infirmatio est: attamen æternũ inimicitiarũ monumentũ statuerint: recte an contra fecerint. Hãc ideo rõnem subiecimus: ut hoc causæ genus ipsum de quo agimus cognosceretur.

Apud amphictionas

FRAN. Assũptiua: cõtraria ē supiori: quotiens res ifirma p se ē sed extrinsecus assũit aliqd quo con/firmet̃: q̃ttuor huius ptes sũt singulas subiectis exem plis expõit Cic. Cõcessio ē: cũ reus non id qd factũ ē defẽdit cũ id acciderit: qd q fecerit: nec pfuerit: nec illatã prius iniuriã uindicauerit: nec cõpulsus aliquo mõ fuerit: necesse ē: ut ueniã postulet. Purgatio crĩs factũ nõ negat reus: sed cã facti se defẽdit: ñ sibi ascri bẽdũ dicẽs: sed rei uel hoi cãm dedit fcm̃ itaq p hãc fatemur. uoluntatẽ excusamus. Cõsulto aduerbiũ ē: & dedita opa significat. Imprudẽtia: dicis feci: sed imprudẽs: atq in aduertens qdã paterfamilias testa mẽtum cõdidit: quo seruũ suũ liberũ post mortẽ suã eẽ uoluit: seruus ãt ubi intellexit post mortẽ dñi se li berũ futurũ: dominũ occidit ne consilii eũ fortasse pœniteret: & testamentũ mutaret: frater occisi audi ta fratris cedæ seruũ obtruncat: aperiũtur deinde te stamẽti tabulæ: liberũ eẽ seruũ inuenitur & ppea ro/manũ ciuem: Nam simul atq donatus aliqs apud ro manos libertate fuerat: ciuis romanus erat: accusatur itaq occisor serui q romanum ciuẽ necauerit: factũ nõ negat sed p imprudentiam se excusat q seruum esse credebat: non dum. n. apertæ testamenti su erãt tabulæ.

Purgatio

Imprudentia

i. ordo — q dominũ occiderat cui frater esset. i. cuius frater erat ille q occidit seruũ

i. extraria

Manumissus:libertate donatus:cum.n.apud romanos libertate seruus donabatur;illius caput dominus:aut aliud membrũ tenens hunc hominẽ liberum dicebat uolo esse:& eum manu mittebat:auctor Põpeius. Fortunã:cum in fortunã causa reiicitur facti:ꝗ aliquid accidisse inopinatum dicitur:cuius rõ & euentus ignorabatur. Exemplũ ipse subiicit de cæpione is proconsul fuit:cum .C.Manlio tempore quo in italiã cimbri uenerunt:qbus agros & sedes postulantibus in quibus consisterent:Senatus negauit prælio & ipse & collega a cymbris uicti sunt:castrisq; exuti:octoginta aũt romanorum milia cæsa fuerunt:Calonum ac lixarum.xl.milia:Cepionis iubente populo damnati bona publicata sunt:& primo ei post regem Tarquinium imperium abrogatum est:quoniam eius temeritate clades accepta fuerat:auctor est Liuius libro ab ur.con.lxyii.in uallem autem se receperat ubi crescentibus subito aquis:clausus:a superuenientibus cimbris quæ rettulimus passus est scribit hoc Valerius Max.li.rerum memorabilium quarto capite de amicitia. Cum a tribuno pl.ad populum accusaretur:factum non negabat cepio:quoniam non poterat:patebat enim cunctis:sed facti culpam ĩ fortunam referebat.

Fortũa

¶ANTO. Assumptiua uero tunc dicitur:quum ipsum ex se factum probari non potest aliquo autem foris adiuncto argumento defenditur. Eius partes sunt quattuor. Comparatio. Relatio criminis. Remotio criminis. Concessio. Comparatio est quum aliquod factum:quod per seipsum non sit probandũ ex eo cuius id causa factum est defenditur. Ea est huiusmodi:Quidam imperator quum ab hostibus circum obsideretur:neque effugere ullo modo posset depactus est cum hostibus ut arma & impedimenta relinqueret milites educeret: itaq; fecit. Armis & impedimentis amissis præter spem milites conseruauit accusatur maiestatis:incurrit huic definitio:Sed nos hunc locum de quo agimus consideremus intentio est:non oportuit arma & impedimenta relinquere. Depulso est:oportuit. Questio est oportuerit ne. ratio est: Milites enim omnes piissent infirmatio est aut coniecturalis non periissent:aut alter coniecturalis non ideo fecisti:ex quibus sunt iudicationes perissent ne & ideo ne fecerit. Aut hæc comparatiua cuius nunc indigemus. Aut enim satius fuit amittere milites ꝗ arma & impedimenta concedere hostibus. Ex qua iudicatio nascitur. Cum oẽs pituri milites eẽnt: nisi ad hanc pactionem uenissent:utrum satius fuerit amittere milites an ad hanc conditionem uenire. Hæc ille. Iuridicialis constitutio:hanc Quintilianus libro septimo:Qualitatem uocat:nam & qualis sit cuiusq; rei natura & quæ forma quæritur:an immortalis anima:an humana specie deus. Et de magnitudine ac numero quantus sol. & an unus mundus quæ omnia coniectura quidem colliguntur: quæstionem tamen habent ĩ eo qualia sint. Hæc in suasoriis tractari solent:ut si cæsar deliberet:an britãniam impugnet &c. Sed in cõtrouersiis quoq; sunt frequẽtia ac sola differentia:quia illic de futuris:hic de factis agitur. Absoluta idest perfecta: & cui nil desit. Vt aliud idest quãuis. Assumptiua adiunctiua. Cui frater eẽt:cui scilicet domino occiso a seruo. Manumissus esset:ergo non licebat seruum illum occidere:quia iam liber effectus erat quod ille per imprudentiam fecisse dicebat:non enim sciebat illum fuisse manumissum. Commeatus :est commeatus in singulari facultas ad tempus militia ab alio ue ministerio recedendi. quam præbet militi imperator: præpositus ue inferiori:eundiq; quo uelit ad præscriptum diẽ reuersuro. Liuius autem dixit. Magna pars sine commeatibus dilabebatur. In utroq; autem numero pro cibariis ad alimoniam reipub. aut exercitus aut alicuius multitudinis. Interdum etiam priuatim.

Cõmeatus

Necessitas differunt fortuna

¶FRAN. Necessitudinẽ differt inter fortunam & necessitatem:ne idem esse forrasse uideatur: nam fortuna id facere nos cogit quod non uolumus :Necessitas autẽ id facere nos prohibet: quod uolumus: utraque uoluntati obstat:hæc ad aliud præterea qđ uolebamus impellit :illa ab eo quod intendebamus repellit:sic autem affines inter se sunt casus & necessitas:ut simile huic exẽplo quod hic necessitati subiicit:Cicero in rhetoricis de inuentione casui subiiciat:quidam commeatum ab imperatore accepit aliquot dierum sub conditione: ut ad certum diem rediret:sic tantisper creuit fluuius transquem castra erant:ut statuto tempore illum traiicere non potuerit:in ripa autem cõstitit:& illic exercitui se ostendit ut subdita fluminis magnitudine quo minus in castra transiret impediri se cognosceretur. Cũ deinde traiecisset:accusatus est:ꝗ ad diẽ cõmentus in castra nõ rediisset p necessitatẽ se excusat qđ uoluerit sed necessitas impedimẽto fuerit. Cõmeatus ĩ singulari nõe ro p facultate accipit ad tps a militia ab alio ue ministerio recedẽdi missionẽ no tiore appellauit uocabulo ꝗ pbet militi impator qdã tñ de eo ĩtelligi uolũt:q ferẽdi ad exercitus alimonia cibaria ab impatore negocium redemerit:sub certa pœna nisi statuto tpe redierit.nã cõmeatus utroq; nũero cibaria significat tã publica ꝗ priuata Cic.ĩ ofone p lege manilia iã cõmeatu & publico & priuato phibebamur. Depcatio:postꝗ de purgatiõe pcepit atq; eius ptibus:nũc ad depcationẽ accedit ꝗ hoc differt a purgatiõe:qm illa factũ cõfitet; sed faciẽtis aĩum excusat. Hæc uero factũ cõfitetur & sponte factũ nõ negat:ueniãq; nulla adhibita excusatiõe dari

Necessitudinẽ:ut ille qui ad diem commeatꝰ nõ uenit:quod eum aquę interclusissent. depcatio ẽ cũ & peccasse & cõsulto reus fecisse cõfitetur & tñ postulat:ut sui misereat. Hæc in iudiciũ non põt fere usu uenire :nisi quãdo p eo dicimus cuius multa recte facta eẽ constat hoc mõ In loco cõmuni p amplificationẽ inii ciemus:qđ si hoc fecisset:tñ ei p pristinis bñficiis ignosci cõueiret. uerꝫ nihil postulat ignosci:ergo in iudiciũ nõ uenit:sed aut ĩ senatum aut ante ĩpatorẽ & ĩ cociliũ talis cã põt uẽire.

Extant

Depræcatio differunt purgatio

in loco comuni p amplificationem iniciamus. co ue

Lex constat co ue

postulat:raro autem uenit in iudicium:quoniam peccaro concesso difficile est ab eo qui peccatorum uindex esse debet:ut ignoscat impetrare:iurati præterea iudices sunt ut remorari eos nulla res possit:quo minus confitentem reum condemnẽt:potest autem aut in senatum:aut ante imperatorem uel in concilium populi uenire:quod nullis legibus astricti senatus imperator & populus:sicuti iudices sunt:possuntq; quẽlibet pro arbitrio suo condemnare uel absoluere:uenit tamen in iudicium concessio si pro aliquo claro aut forti uiro cuius multa in rempub. beneficia sint:sic depræcatione utimur:ut ea uti non uideamur: hoc modo : quod si iudices hic pro suis beneficiis pro suo studio:quod nos semper habuit tali nos tempore multorum suorum recte factorum causa uni delicto ut ignosceretis postularet:tam dignum nostra mansuetudine:ꝗ uirtute eius esset. Iudices a nobis hanc rem hoc postulante impetrari deinde augere beneficia licebit :& iudices per locum communem ad ignoscendi uoluntatem deducere beneficia quidem commemorare oportebit:& si fieri poterit maiora ea ostendere esse ꝗ hæc quæ deliquerit:ut ab eo plus boni:ꝗ mali profectum esse uideatur. Modum autẽ defensionis quo in hac constitutione utendum est libro de inuentione secundo docet Cicero. Idem Cice. in fine orationis pro milone:apud iudices depræcatione utitur:præceptorum suorum ratione seruata:nã multa & præclara milonis in rempub. facta commemorat:quod tamen inuito milone se facere ostendit:dicens sed iã satis multa pro causa:extra causam etiam fortasse multa:quid restat nisi ut orem obtesterq; uos iudices:ut eã misericordiam tribuatis fortissimo uiro:quam ipse non implorat: loco cõmuni per amplificationem. Amplificatio dicitur cum res exaggeratis:& minori arguimus ad maius:nam qui amplificat semper auget:ut hoc est:hic etiam si peccasset ignosci tamen ei conuenire:pro pristinis eius beneficiis nunc autẽ non peccauit ignoscendum igitur est:tanꝗ peccauerit. Communis est locus qui ab his quæ antecedunt aut consequuntur rem: aut quæ in quæstione negocii sunt uel auget peccati atrocitatem uel conquæstione misericordiam captat:q cõmunis ideo appellatum est:quia quis contra hunc aut illum dici uideatur tamen ad uniuersos eiusdem criminis reos efferatur necesse est. Cõmunes loci accusatoris omni constitutioni conuenientes sunt :quum auget peccati atrocitatem & cum negat malorum misereri oportere defensoris.n.misericordiam captat :& illata crimina extenuat qui pro eo dicit a quo factum conceditur & nullo exterius adminiculo assumpto purgatur: petiturq; tantum ut ignoscatur:hoc utitur loco cõmuni:fecit non odio nõ crudelitate:sed stultitia; ꝗ si ignotum sibi fuerit:semper imposterum ab hoc crimine abstinebit. hoc loco cõmuni aduersarius in contrariũ cõmutato utetur:hoc modo nihil impudẽter:sed omnia crudeliter:& malitiose facta ab eo sunt turpeq; ẽ ignoscere. alter indignabitur maleficio:alter dicit misereri oportere. In senatum:ut olim pro siphace de quo etiam in concilio diu deliberatum est. Ante imperatorem:ut pro Qu. Numitorio pullo apud. L. opimiũ quæ exempla in secundo sunt de inuentione. In concilium:hoc est in populi congregatam multitudinem:nam pro arbitrio suo damnare quem uolebat:uel absoluere populus poterat:exẽplum oratii esse potest:qui sororem occidit:& cũ ad populum a per diuisionibus prouocasset:sic a patre supplicio ereptus est:a cõmunibus locis per amplificationẽ dicente hunc ne quem modo decoratum ornatumq; uictoria incedentẽ uidistis quirites:sub furca uinctum inter uerbera & cruciatus uidere potestis:ꝗ uix albanorum oculi tam deforme spectaculum ferre possent. I. lictor colliga manus quæ pauloãte armatæ imperium po.ro.pepererũt. I. caput ob nube liberatoris huius urbis:arbori infelici suspende:uerbera uel intra pomerium :modo inter illa pilla; & spolia hostium uel extra pomerium modo intra sepulcra curiatiorum:quo.n. ducere hunc iuuenem potestis ubi non sua decora eum a tanta fœditate supplicii uendicent:non tulit populus nec patris lachrymas nec ipsius tem in omni periculo animum absoluerunt q; magis admiratiõe uirtutis ꝗ iure causæ:in quo exemplo id seruatur quod præcipit cicero:nam benefacta commemorantur:atq; a locis communibus amplificantur:& ad ignoscendi uoluntatem plus traducitur.

Amplificatio

Cõmunis locus

¶ANTO. Necessitudinem:Cicero lib.ii.rher.de Inuent.sic ait:puto igitur esse hanc necessitudinem :cui nulla ui resisti potest:quæ neq; mutari neq; leniri potest. In loco cõmuni:quo & aduersarii uti possẽt. Loci aũt cõmunes suscipiuntur de humanitate:fortuna:misericordia:& rerum cõmutatione: his locis omnibus utetur is contrario:qui contradicet cum amplificatione & enumeratione peccatorum ut habetur lib.ii.huius operis:idem uero Cicero li.ii.rher.de inuent.sic ait:hæc ergo argumenta quæ transferri in multas causas possũt locos cõmunes nominamus. Plura etiam Priscianus de locis cõmunibus ex hermogene. Per amplificationem:per enumerationem gestorum. Nihil postulat ignosci:nouit.n.se longe errasse.ultro ei iudices ignoscẽdum esset:ne uir tantus periret. In iudicium non uenit. Non est confessi causa tuenda rei:ut naso inquit.

Ex translatione criminis causa constat:cum fecisse nos non negamus : sed aliorum peccatis coactos fecisse dicimus :ut Orestes cum se defendit in matrẽ confert crimen. Ex remotione cris causa constat. cũ a nobis non crimen : sed culpam ipsam amoueamus: & in hoiem trãsferimus. uel in rem ꝗpiam conferimus. In hominem transfertur , ut si accusetur is qui Pu-

¶FRAN. Ex translatione criminis:de concessione:dixit & partibus eius:nunc de reliquis assumptiue constitutionis partibus præcipere incipit : est autem translatio cum reus quod arguitur confessus alterius se inductum peccato iure fecisse demonstrat relatio a Cicerone in rhetoricis de inuentione appellatur exemplum de oreste subiicit Cicero : qui cum accusaretur:ꝗ matrem occidisset occidi dicebat sed iure;quoniã illa meum patrem necauit. oratius quoq; qui occisis tribus curiaciis & duobus amissis fratribus domum. Victor se recipiens sororem oratiã morte fratrum non laborantẽ: sponsum autem lugẽ

Translatio cris

Duorũ

Concessio
Translatio
Remotio criminis
Comparatio criminis

Differentia ē inter hanc & superiorem q translatio criminis ē conferre crīe in alium crime. Remotio autem conferre culpam nõ criminis in alium ipsum q non ratione usus fuit

tem occidit:accusatus:iure se occidisse dixit:quia il/ la hostium mortem lugebat:fratrum negligebat:& se ac populum ro.uicisse moleste ferebat:differt iter hác translationem & illam quæ legitimæ constitu// tionis pars est nam crim̄ ē illic in aliam personam nō transfertur:sed debere cōmutari crimen dicitur:ut

Transla/tio cris · Transla tio legi·tima

bliū Sulpitiū se fatet̄ occidisse:& id iussu cōsu lū defendat & eos dicat nō modo īperasse:sed rōnē quoq; ońdisse:q̄re id facere liceret. In rē cōfertur: ut si qs ex testamēto qđ facere iussus

cum furti agendum sit:non agatur peculatus & cum hic cognoscere debeat:ille non cognoscat. Aliorum peccatis &c.ut cum orestes dicit a se occisam clytemnestram:quia illa patrem suum agamēnonem occiderat. Confert crimen:quia nisi illa agamēnonem occidisset:nunq̄ hoc facere cogitasset. Ex remotiōe:p hanc nō remouetur crimē sicuti per translationem:sed culpa:cum fecisse nos quod aduersarius obiicit cōfitemur:sed facti culpam a nobis remouentes in personam:uel rē trāsferimus extra:ipse subiicit Cicero. Criminis:culpæ non facti:utrunq; crimen significat factum & facti causam:hic pro causa accipe. Vt si accusat's.P.Sulpitius tr.pl.legem tulit:ut consul marius aduersus mithridatem ponti regem dux crearet̄ aduersantibus consuli// bus Qu.Pompeo &.L.Sylla inde intulit occisusq; est pompei consulis filius gener syllæ:quare sylla cōsul qui abiiciat in urbem cum exercitu uenit:& aduersus factionem sulpitii ac marii in urbe pugnauit unde marium expulit:qui cum sulpitio & aliis decem hostis patriæ iudicatus est:sulpitium cum in uilla lateret seruus prodi dit:quare inde retractus in urbē & occisus est:seruus ut prohœmium promisi haberet inclitii manumissus est: deinde ob scelus proditi deinde saxo proiectus est:sulpitio autem uiuo omnia populus cōcedebat:mortuum sepelire noluit:ut libro quarto dicet cicero si accusatus fuisset:q sulpitiū occidit:p remotionē a se culpæ sci defendere se potuisset:occidisti sulpitiū occidi:sed cōsules iusserūt:qm̄ hostis patriæ indicat ille a senatu fue/ rat:cū legē tulisset ut puincia q̄ senatus decreto & populi demādata syllæ cōsuli fuerat mario demādaretur. Consulū.Qu.Pōpeii &.L.syllæ. Vt si qs testamēto &c̄.ex gratia lycurgus lacedæmoniis īter cæteras leges hác quoq; tulit pegrinū ne admitto.id āt fecit ne externi cuiuspiā uitiis ciuitas cōtaminaret̄ qdā pater fami/ lias testamēto heredibus mādauit ut publicū extruerēt diuersoriū in qđ diuerti oībus liceret:pegrinus illuc diuertit nō admittiť:cōtra heredes agit & instat ut hæreditate priuent:q testatoris nō ípleant uoluntatē:illi lege lycurgi se excusant in quā facti qđ nō negāt.culpā trāsferunt prerea aliqs decedens hæredē quēpiā reliqt hac cōditione ut sibi statuā in foro ponat.illo defuncto ponere in foro statuā hæres uiuit:sed tribuni plebis phibet:qm̄ priuato statuā in loco publico ponere plæbiscito nō liceat:relictus hæres bōa defuncti occupat p/ oinq phibent:nō debes cōsequi hæreditatē:qm̄ non posuisti mortuo statuā in foro:factū non negat:sed facti cām in tribūos refert:q plæbiscito poni statuā phibent:plæbiscitū āt cōstitutio ē populi scire.n.cōfirmare ē.

Plæbisci tum

CANTO. Ex translatione criminis.Cicero libro.ii.rheto.de Inu.Relationem quoq; criminis hanc appel lat.n.Relatio criminis est:quū reus id qđ arguitur confessus alterius se inductū peccato iure fecisse demon/ strat.Ea est huiusmodi:Horatius occisis tribus curiatiis & duobus amissis fratribus domū se uictor recipiebat tergemina spolia præ se gerens cui soror uirgo q̄ desponsata uni ex curiatiis fuerat ob uia ante portam cape nā fuit.cognitoq; super humeros fratris paludamēto sponsi qđ ipsa confecerat soluit crines & flebiliter noīe sponsum mortuū appellāt mouet feroci iuueni animū cōploratio sororis.In uictoria sua:stricto itaq; gladio simul uerbis increpās transfigit puellā.Accusatur:intētio est:iniuria sororē occidisti.Depulsio est iure occidi sti.Quæstio est iure ne occiderit.Relatio ē:illa.n.hostiū mortē lugebat:fratrū negligebat.me & populū ro. uicisse moleste ferebat.Infirmatio est:tñ a fratre indemnatā necari nō oportuit.Ex qua iudicatio fit. Cū ho/ ratia fratrū mortē negligeret:hostiū lugeret:fratrū & populi ro.uictoria nō gauderet:oportuerit ne eā a fra tre indemnatā necari &c. In matrē confert crimen dicit.n.se eā occidisse:q; illa patrē suū occiderat. Ex re/ motione criminis:Cicero li.ii.rheto.de Inu.sic ait. Remotio cris est:quū eius intentio facti:qđ ab aduersa rio infer tur in aliū aut in aliud dimouet̄.Id fit biptito.Nā tum cā tū res ipsa remouet̄ &c.Criminis.i.rei com misse.P.Suppliciū:Sulpitius legatus cū classi pesset:infamis crīe pditionis ab exercitu suo iterfectus ē. Scri bit Liuius libro.lxxy. Ex testamento.Exemplū erit qdam moriens reliquit hæredē amicū suū ea lege ut non prius adeat hæreditatē q̄ ipse statuerit.Colūniā in medio tēplo.& statuā ipsius imposuerit.plæbiscitū uero p hibet aliquid uel tēplo:uel publico loco fieri. Plæbiscito:plæbiscitū est:quod plæbeio magistrato.i.tribuno interrogante an omnibus placeat:plæbes instituit orta.n.inter plæbem & maiores discordia plæbs sibi leges constituit:quæ dictæ sunt plæbiscita ut digestis de origīe iuris habetur.At Gellius li.ix.capite.xx.ita scribit. Plæbē aūt Capito in eadē definitione seorsum a populo diuisit:qm̄ in populo omnis pars ciuitatis:omnesq; eius ordines contineant̄.Plæbs uero ea dicit̄:in qua gentes ciuiū patritiæ nō insunt. Plæbiscitū igiť est secū/ dum eū capitonem lex:q̄ plebs non populus accipit.Hæc ille. Ex plæbiscito utetur idest illa re quā ex testamē to est iussus facere utetur ex plæbiscito.non.n.exequetur qđ testamentū iussit:quia plæbiscitum prohibet.

Remo/tio cris

CFRAN. Comparatiōe:ultima pars ē iuridicia/ lis assūptiue ex q̄ cōstitutio nascit̄:quotiēs fcm̄ qđ ar guiť pp aliquid aliud rectum & utile comissum eē cō tēditur ideoq; cōparatio apellat̄:ut cū dicit̄ fecisti fe ci:sed profui:ἀντίστασιν græci uocāt:nos statū cōpē/ satiuū dicere possumus in cōpatiōe āt malorū bōi lo cū obtiet leuius:ut si Mācius fœdus numātium sic de fē dat:q; piturus nisi id fcm̄ esset fuerit exercitus rōa

Compa ratio · Vtetur

sit ex plæbiscito. Ex cōparatione causa cōstat: cum dicimus necesse fuisse alterutrū facere:& id qđ fecerimus satius fuisse facer̄. Ea hmōi Ca ius Pōpilius cū a gallis obsideret̄ neq; effuger̄ ullo mō posset:uenit cū hostiū ducibus in col

locutionem ita discessit ut impedimenta relin queret:exercitū educeret:satius esse dixit amit ter impedimēta quā exercitū:exercitū eduxit: impedimenta reliquit:accersitur maiestatis. Quę constitutiones & quæ constitutionum partes sint satis uideor ostendisse:nunc quo/ modo eas & qua uia tractari cōueniat demon

pus:de.C.pompilio.Cicero exemplū ponit:qui bel/ lo gallico in angustias cum exercitu descēdit in cau/ tus:& subito ab hostibus qui saltum & angustiarū fau ces occupant circumuentus est:cum quibus ueniēs in colloquium.Pompilius pactus est:ut si milites sal uos educere uellet:arma & impedimenta relinque/ ret.quare ne fame periret:quod leuius fuit malū ele git:relictisq; armis & impedimentis nudū:sed inco/ lumē exercitū eduxit:accusatus maiestatis:arma re/ ligsti & impedimenta hostibus:contra reipublicæ ac romani populi decus & utilitatē reliq inquit:sed psui:satius.n.fuit arma & impedimenta amittere q̄ uniuer sum exercitum perire ex comparatione igitur constitutio nasciť:utrum facere melius fuerit. Alterutrum fa cere cū ad eam necessitatem aliquis redigitur:ut duobus ppositis malis:alterū eligere necesse sit:ut in cā Pō/ pilii:cui aut arma & impedimenta relinquēda erant:aut cum uniuerso exercitu pereundum. Satius:melius: utilius. Ex causa:in qua ex comparatione constitutio nascitur. Impedimenta:hæc omnes sarcinas militares significat:siue sint arma:siue tentoria & centones:siue cibaria:& conquinaria instrumenta ipsa etiam anima/ lia quæ ferunt uel equi sint:uel muli. Quæ constitutiones:quot constitutiones & partes earum essent:tra// ctatum est.non enim confirmationis & confutationis:in quibus tota spes uincendi & tatō persuadendi posi// ta est:recte dari præcepta poterant:nisi prius quod illud esset quod confutare & confirmare necesse esset in/ telligeretur:nunc se confirmationis & confutationis præcepta traditurum pollicetur:si prius ostēderit:quid utraq; pars spectare ueluti finem debeat:in quem uires suas omnes cōferat:& quæ sit quæstio:quæ ratio:quæ iudicatio:quod firmamentum causæ:quæ omnia constitutione proficiscantur oportet.uideor more suo ar/ rogantiam uitat. Quo idem est quod sequitur:& qua uia:quidam tamen diuersum uolunt esse:ut quomo do ad inuentionem referatur argumentorum:qua uia ad formam & rationem argumentandi.quæ uaria est. CANTO. Ex comparatione:Cice.li.ii.rhe.de inuen.sic ait.Comparatio est quod quum aliquod factū q; per seipsum non sit probandū ex eo cuius id causa factum est defenditur.Ea est huiusmodi.Quidam impator quum ab hostibus circū obsideretur & cætera uide hæc latius paulo superius. Accessitur maiestatis.De ma/ iestate latius superius in titulo de constitutione. Ratio est quæ causam facit Cic.in partitionibus sic ait.Sed distinguēdi gratia rōnem appellamus eā:q̄ affertur ab reo ad recusandū depellēdi criminis cā:q̄ nisi eēt qđ de

Impedi mentū

strandum est si prius aperiemus:quod opor/ teat ab ambobus in causa destinari quo rō om nis totius rationis conferatur. Constitutione igitur reperta statim q̄renda rō est:rō est quæ causam facit & cōtinet defensionem hoc mō: ut docendi cā in hac potissimū consistamus. Orestes cum fatetur se occidisse matrē nisi at/ tulerit facti rationem peruertit defensionē er/ go affert eā quę nisi intercederet:nec causa qui dem esset.Illa.n.inquit patrem meum occide rat.Ergo ut ostēdi ratio ea ē q̄ cōtinet defensio nē sine qua nec pua qdem dubitatio pōt remo rari dānationem:inuenta rōne firmamentū q̄ rendū est:id ē quod accusationē cōtinet & qđ affert contra rōnem defensionis de qua ante di ctū est:id constituetur hoc modo.Cum usus fuerit Orestes ratione hoc pacto iure occidi. illa enim patrem meum occiderat utetur fir// mamento accusator hoc modo. Sed non abs te occidi:neq; indēnatā pœnas pendere opor tuit.Ex ratione defensionis & ex firmamento accusationis iudicii q̄stio nascatur oportet:q̄ nos iudicatiōem gręci crinomenon appellāt.

fenderet nō haberet.Firmamentū āt qđ cōtra labe/ factādā rōnem referť sine quo accusatio stare nō pōt: Li.āt primo rhe.de inuē.sic:Rō ē q̄ cōtinet cām:q̄ si sublata sit:nihil in cā cōtrouersiæ relinqť.Firmamen tū ē firmissima argumētatio defensoris & aptissima ad iudicationē:iudicatio ē ex infirmatiōe & cōfirma/ tiōe rōnis nasciť cōtrouersia.Quintiliāus prerea lib. quarto ita scribit:rō ē q̄ qđ factū eē cōstat defendiť. CFRAN. Ambobus:accusatore & desēsore. De stinari:parari pponiq; ueluti rē certā fixā & ī quā oīs oratoris uis cōuersa sit. Cōstitutiōe igiť reptam ū cō stitutio nascereť iā docuit:nā ex ītētiōe ex depulsiōe psisci eā dixit:ītētio accusātis ē:depulsio defendētis nūc uū rō nascat̄ ońdit ex q̄ & firmamēto qō emergit: q̄o iudicationē a nobis uocari dicit a græcis κρινόμενον κρίνω.n.iudico ē:ea agitis ut uel absoluat̄ q̄ spiā:uel damneť. ratio defēsoris est:firmamētū accu satoris:inuenta igiť constitutione ratio a defensore afferēda ē:tū firmamētū ab accusatore subiiciēdum hoc modo:occidisti clodiū Milo:occidi:sed iure.ille .n.uoluit me occidere. īfirmatio ratiōis ē ēt si te ille uoluit occidere.tu tamē ñ iure occidisti:ex ratiōe & firmamēto q̄stio hoc ē iudicatio nasciť utrū clodius uoluerit Milonē occidere:& iuste:ne a Milōe Clodi us occisus eē uideat̄. Cōstōne igiť q̄ & hmōi occidi sti mrem.orestes occidi:sed iure:imo ñ iuř occidisti ē ñ āt iuridicialis q̄rēda rō ē rōe:id qđ fcm̄ eē cōstat de sēdiť:cām āt cōtinet:nā ea sublata:nihil cōtrouersiæ relinqť. Peruertit defēsionē:nisi.n.facti rōnem at/ tulerit:defēdere se neqt. Ille igt:occidi clytēnestrā sed iure:rō āt ē:q; illa maritū suū patrem meum oc/

Consti tutio · Ratio firmamē tum

cidit. Sine qua ne parua quidem: quid enim remorari iudices posset quin illum condemnarent: qui maleficium confiteretur: & quare id a se comissum esset rationem nullam omnino afferret. Inuenta ratione quam firmamentum defensoris consequitur sed a seipso hic dissentit Cicero: quem & Quintilianus secutus uidetur in rhetoricis enim de inuentione defensoris firmamentum esse dicit & sic diffinit. firmamentum est firmissima argumentatio defensoris & aptissima ad iudicationem: exemplum subiicit si uelit. Orestes dicere eiusmodi animum matris suæ in patrem suum in seipsum ac sorores: in regnum & in famam generis ac familiæ: ut ab ea pœnas liberi sui potissimum petere debuerint: hic contra accusatoris tantum firmamentum esse uult: qđ

Iudicii quæstio Iudicatio

Σύνεχον græci uocant: quibusdam id uiderur post quod nihil quæritis: quibusdam id quod ad iudicationē: firmissimam affertur: ut ait Quintilianus uictorinus defensoris firmamētum per raro adhiberi dicit: & si quā do adhibetur necesse esse: ut aut in themate sit, aut in historia & alias dici idest falsum argumentum quod hic Cicero firmamentum uocat orationis: infirmationem rationis idem dicit. Ex ratione defensoris quæ illa fuit: patrem enim meum illa occiderat. & firmamento quod fuit: at non a te occidi neq; indemnatum pendere pœnas oportuit. Iudicii quæstio, multis modis quæstio accipitur: res enim omnis intelligitur de qua in utram qꝫ partem uel in plures dici credibiliter potest: in iudiciali autem materia dupliciter accipitur: altero modo quo dicimus multas quæstiones habere controuersiam, quo etiā minores: omnes complectimur. altero quo significāmus summam illam in qua causa uitrutis ex qua status nascitur: an factum sit: quid factum sit: an recte factum sit: hic uero pro iudicatione sumitur: quoniam per eam quæritur res & iudicatur: statuiturq; absoluēdus ne sit aliquis an damnandus.

¶ TANTO. Destinari constitui. Crinomenon: id iudicatum significat. est enim a passiuo participium. Crinomæ uocor ad iudicium accusor. Crino accuso iudico, Crino crinatos iudicium. Rectum ue fuerit: scilicet quæstio est: uel controuersia. Eo idest ad iudicationē. Intentio accusatio, Sedulo diligenter sine dolo. Studio animo & mente.

¶ FRAN. Ea constituetur. ut quæstio sit necesse est ut rationi defensoris firmamentum opponat accusatoris: hoc modo ostendit quo pacto ex coniugatione rationis quæstio nascitur: nam cum orestes dixerit matrem occidisse se patris ulciscendi gratia: & accusator responderit non oportuisse indemnatam matrem a filio occidi ad hoc probandum & infirmādum uim suam omnem utraq; pars conferre debet.

Et hac ratione omnis ratio de facto iam concesso est: qua infirmata ab accusatore ubi fuerit. iudicatio nascatur necesse est. Ex his quæ dicta sunt intelligimus in omnibus constitutionibus excepta coniecturali tria esse quæ iudicationem præcedunt. Constitutionem: rationem: & firmamentum. In omnibus quo pacto in iuridiciali absoluta iudicatio inueniret: proposito exemplo ostendit eadem uia & ratione in aliis quoq; constitutionibus inueniri posse dicit: in legitima scilicet & iuridiciali assumptiua; ac earum partibus. Præterquam in coniecturali &c. in qua afferri ratio facti: quod negatur non potest. Si ratio nō afferetur nec firmamentum afferri potest. quæstio igitur ex illo est factum; non factum: an factum sit: & ibi iudicatio est: ubi quæstio & in eadem re prima quæstio: & extrema discepratio hoc idem dicit Cicero in rhetoricis de inuentione, in partitionibus & Quintilianus Ciceronem sequitur. Ex intentione: Quæ accusantis est cum sic instat occidisti. Inficiatione: negatione cum sic negat reus non feci. ad hanc iudicationem quæ illic est ubi etiā quæstio. Si plures Quintilianus quoque admonet unam causam plures quæstiones & plures iudicationes habere posse: ut in eo q cum adulteram deprehensam occidisset: Adulterum quitum effugerit postea in foro occidit. causa est una: adulter fuit. Quæstiones: & iudicationes: an illo tempore: an illo loco licuerit occidere: ficut autem sunt plures quæstiones omnes q̄ status suos habent: causæ tamen status unus est: ad quem omnia referuntur: ita iudicatio est maxime propria de qua pronunciatur: ut in causa pro Milone ubi duæ quæstiones sunt: & duæ iudicationes. Nam ea occidisti Clodium occidi: sed iure iuridicialis est quam ita tractat Cicero: ut ostendat multis rationibus licere hominem occidere. secunda quæstio est & iudicatio coniecturalis uter utri fecerit Insidias: & hoc principalis est ad quam omnis orationis uis confertur. Sedulo dedimus operam libro finem impo

Plures quæstiones in una cā

Ea constituetur ex coniunctione firmamenti: & rationis defensionē hoc modo. Cum dicat Oreſtes se patris ulciscendi causa matrem occidisse. rectum ne fuerit a filio sine iudicio clytemnestrā occidi? Ergo hac ratione iudicationem reperire conuenit: reperta iudicatiōe omnem rationem totius orationis eo cōferri oportebit. In omnibus constitutiōibus. & partibus constitutionum hac uia iudicationes reperiuntur: præter q̄m coniecturali constitutiōe. Nā in ea nec ratio qua re fecerit quæritur feciſſe. n. negatur: neq; firmamentum exquiritur: quoniam non subest ratio: quare ex intentione & ex inficiatione iudicatio constituitur hoc mō. Intentio occidisti Aiacem. inficiatio non occidi. iudicatio occiderit ne. ratio omnis utriusq; orationis: ut antedictum est: ad hanc iudicationem conferenda est. Si plures erunt constitutiones: aut partes constitutionum: iudicationes quoque plures erunt in una causa: sed & omnes simili ratione reperientur. Sedulo dedimus operam: ut breuiter & dilucide: qui

bus de rebus dicendum fuit diceremus. Nūc quoniam huius uoluminis magnitudo satis creuit commodius est i altero libro de cæteris rebus deinceps exponere ne qua propter multitudinem litterarum: possit animum tuum defatigatio retardare. Sed si quo tardius hæc q̄ studes absoluentur: cum rerum magnitudini: tum nostris quoq; occupationibus assignare debebitis: uerūtamen maturabimus: & qđ de negocio diminutum fuerit exequabimus industria ut pro tuo in nos officio: & nostro in te studio munus hoc accumulatissime tuæ largiamur uoluntati.

¶ Explicit liber primus: Incipit secundus.

IN primo libro Herenni breuiter exposuimus quās causas recipere oratorē oporteret. Et in qbus officiis artis elaborare conueniret. Et ea officia qua ratiōe facillime consequi posset. Verum quia neq; de omnibus rebus simul dici poterat: & de maximis rebus primum dicēdum fuit: quo cætera tibi faciliora cognitu uiderentur, ita nobis placitum est ut ea quæ difficillima essent potissimum ~~consideremus~~ conscriberemus

¶ De tribus generibus causarum.

CAusarum tria sunt genera: demonstratiua: deliberatiua: iudicialis. Genera superius causarum appellauit. Breuiter: necessariis. n. usus est uerbis. Nā & oratius præcepit. Quicquid præcipies esto breuis. Recipere: a litigatore. Et ī quibus officiis & c̄. artis officia integrales rhetoricæ partes uocat. Inuentionem: dispositionem: elocutionem: memoriam: pronunciationem. Qua ratione: arte: imitatione: exercitatiōe. Verum quia &c̄. Quo ordine quæ sequuntur tractaturus sit: ostendit. Et instituti sui rationem reddit. Non potuisse inquit omnibus de rebus simul dicere & prius tractare de difficilioribus uoluisse. Quibus cognitis quæ faciliora sunt: haud difficile percipere sit. Simul eodem tpe ac loco. Itaq; cum simul omnia dici nō possint: & difficilioribus cognitis facilia cognosci ñ difficile sit. Causarum. Tria causarum genera proposuit & de iudiciali prius præcipit quod omnium maximum & difficillimum est: omnes enim in eo priuatæ & publicæ causæ continentur. Quicquid denique est: de quo lis & cōtrouersia nasci potest; Totum in iure positum est: totum in coniecturis uersatur: in foro autem fere quotidie

Maturare

Causæ Artis officia

nit qua diligentia in superioribus præceptis usus sit ostendit: simul excusat se q̄ multis impeditus negociis tardius qui uoluerit: librum æ diderit daturum tamē se operam pollicetur: ut q̄tum negocia diminuerunt: tantum reseruat diligentia: quæ autem dicenda supersunt in sequentem librum reiicit: ne multitudine præceptorum herennius defatigetur. Sedulo diligenter græci dicunt. Breuiter & dilucide &c̄. Multa sunt: quæ breuia sunt: sed tñ obscura: quod oratius uitium reprehendit: cum ait breuis esse laboro: obscurus fio. Multitudinem litterarum: ratione si omnia sine aliquo interuallo simul præcepta traderentur: tuus defatigaretur animus: cum nullum inueniret locum in quo conquiesceret: & ueluti a labore resipisceret: duabus præcipue de causis maiores nostri opera sua in uolumina diuiserunt: & ut melius commendare scripta memoriæ possemus si hoc primo: illud secundo li. contineri discerenus. Et ut locus quiescendi longa lectione fatigatis esset: ueluti uiatoribus quibus leuius uideri iter solet: cum in quæ diuertant oportune inueniunt. Litterarum: pro clemēris litteras ponit multitudinē autem scriptorum intelligit in rhetoricis de inuentione: & hic liber ait non parum continet litterarū hoc creuisse satis uidet. Quam studeas: q̄ uelis & optes. Magnitudini. Magna. n. sunt: & difficilia quæ scribit. Verū tamen: q̄q̄ occupati simus. Quod negocio quātum nos magna negocia retardauerint. Maturabimus: accelerabimus hoc loco: propria autem uis uerbi ab Aulo gelio declaratur: q ex nigidii auctoritate maturare inquit esse non citius nō serius facere sed medium quiddam & temperatum tenere: quod diuus Augustus duobus uerbis græcis elegantissime exprimebat: & dicens in sermonibus & scribens in epistolis σπεῦδε ἀργὰ λέων per quod monebat: ut ad rem agendā simul adhiberet & industriæ celeritas: & diligentiæ tarditas ex qbus duobus cōtrariis fit maturitas.

IN primo libro Herennium. In huius secūdi libri principio: pfatiōe utitur Cicero. Qua docilem: atq; attentum reddit auditorem breuiter enim omnia reperit: q̄ superiore libro tradita sunt: & q̄ tractaturus est exponit quod ad id plurimū accōmodatum uidetur eē: ut cū præcedētibus sequēria connectantur. Hac pte rea rōne eorū quæ dicta sunt memoria renouari & ad dicēda lectoris animus excitari uidetur: causam cur de difficilioribus tractauerit: parefacit: ut. s. illis perceptis cæteraq; leuiora sunt: facilius comprehenderentur: cum autem de confirmatione & cōfutatione pcepta daturus prius uobis quid sit: quod confirmare: & cōfutare debemus: ostenderit: ad quod efficiendum uis omnis oratoris dirigēda est. Confirmādi & cōfutandi hoc libro orationes subiungit. Quibus ostensis: de ultima oratiōis parte præcipiet: quæ

tractatur. Cum demonstratiuum & deliberatiuum in senatu & comitiis ratius uersentur. Meritò ergo prius de hoc differit genere. Quod nisi cognosceretur. Demonstratiuum & deliberatiuum: quis longe faciliora sint: cognosci uix possent. Cum magna pars doctrinæ faciliorum: si eiusdem artis fuerint: in difficiliorum cognitione contineatur. Ergo id primum &c. cum multo difficillimum sit anteq̃ cætera tradamus præcepta illud perficiemus. Hoc & priore libro &c. idem inquit: & priore li. egimus ut quod difficilius erat & maius prius absolueretur. De quinq; &c. officiis: inuentione: dispositione: elocutione: memoria: & pronunciatione. Hæc officia artis & oratoris sunt sine quibus nec ars esset nec orator diceretur. Quorum inuentio omnia comprehendit inuentio sine qua partes reliquæ frustra essent: immo ut essent quidem: quis enim disponat: aut eloquatur: quis memoriæ commendet aut pronunciet qui ea unde hæc perfici possint: non inuenerit prima est ordine inuentio: & eadem re ipa difficillima. Nam hoc opus hic labor est: scilicet quæ dicere uelis inuenire: quod ubi excogitaueris: facile partes reliquæ sese offerunt: aut certe minore cum difficultate eas assequeris. Paruam partem. Inuentionem demonstratiui & deliberatiui generis intelligit: de qua libro tertio tractabitur: Paruam autem iudicialis generis comparatione appellat: quod multo maximum: difficillimumq; est: ut qui inuenire diceret in iudiciali genere: facile in demõstratiuo & deliberatiuo inueniet. Raro enim iudicialis inuenitur causa: ut quintilianus ait quæ laudationem aut uituperationem: suasionem: uel dissuasionẽ non contineat. primũ: anteq̃ de cæteris præciperemus. Constituimus decreuimus lib. primo. Nec pluribus: breuiter inquit diximus: ita tamen ut obscuri non fueri mus: nam uera breuitas est: quæ nihil dicit superfluum: nihil necessarium omittit. Coniunctum: statim explicitas constitutionibus: quæ nisi intelligerentur: confirmandi & confutandi ratio haberi nõ poterat.

Genera constitutionum: quæ tres sunt. Coniectu ralis: legitima: & iuridicialis. Iudicatiõem quã κρίνο μένον græci uocant. Nascitur autem ex defensoris ratione: & accusatoris firmamento. Esse causas q̃ plures. hoc exemplis a nobis declaratum est: & quintiliani auctoritate comprobatum. Reliquum uidebatur &c. illud relinquebatur ostendendum: quo pacto quæ inuenta essent accommodari ad constitutiones & earum partes possent: & quibus urẽdum eẽt argumentationibus: quæ ex locis sumuntur: qui sũt argumentorum sedes. In quibus argmenta latent: & ex quibus petenda sunt. Auctor quintilianus. Dicuntur autem argumenta: a personis: causis: locis: tempore: cuius tres sunt: partes præcedens: coniunctum. Insequens facultatibus quibus instrumenta subiiciuntur: modo ideſt ut quicq̃ sit factum: finitione: genere: specie differẽ tiis propriis: remotione: diuisione: initio: incrementis summa. Similibus pugnantibus: consequentibus efficiẽtibus effectis: euentis: ingratis: comparatione: quæ in plures diuiditur species. Hæc omnia & a cicerone in topicis: & a fabio Quintilia. libro institutionum oratoriarum quinto subiectis explicantur exemplis. Et item quas argumentationes. Illud præterea explicandum relinquebatur. Quæ in confirmatione: & confutatione sequi argumenta: quæ ue euitare conueniret quas græci epichiremata appellant: argumẽtationis species epichirema est: uel argumenti: cuius nomine omnia complectimuriut quintilianus ait: quæ græci enthymemata. Epichiremata & apodixis uocant quãquam apud illos aliqua est horum nominum differentia: & si uis eodem fere tendit. epichirema latinæ dici potest aggressio. ἐπιχαρῶ enĩ græce aggredior ẽ. Diuersum ab enthymemate quidam uolunt esse: sed quintilianus multa de utroq̃ disputans tot utriq̃ conueniẽtia ostendit: ut qd alterum ab altero differat explicare uix possit: promiscue pro eodem accipiuntur & pro argumento interdum aliquando pro argumenti tractatione ponuntur & elocutione. Enthimema nos comẽtũ aut cõmentatiõem interpretamur & omnia mente concepta significat: alii rhetoricum Syllogismum uel syllogismi partẽ ut ait quinti. uocauerunt. Quia distinctis nec tot partibus quot syllogismus clauditur: quod sunt non utriq̃ ab oratore desideratur: cui satis est ut alteram partem affirmet: hoc modo: si spirat non est mortuus sed spirat conclusionem dicendam auditoribus relinquit: constat ex propositionibus hypotheticis ut si id quod sis prodeſt quod

Vnde argumẽta deducantur

Enthymema

Epichirema

Syllogismus

Enthimema differũt

deſt. quod nescis obeſt: sed id quod sis prodeſt propositio autem hypothetica est quæ plures continet categoricas signo copulationis conditionis uel disiunctionis coniunctas ut tu es homo tu es animal: & tu es homo uel tu es asinus: item si tu es homo: tu es animal: categorica uero habet subiectum, prædicatum: & copulam principales partes sui: ut homo est animal. subiectum est de quo aliquid dicitur: ut homo in hac propositione prædicatum uero quod dicitur de altero copula uerbum est substantiuum Syllogismus coniunctis: est partibus: & pluribus: constat enim propositione: propositionis ratione: & assumptione uel conclusione hoc modo. Si petrus currit petrus mouef: at qui petrus currit ergo petrus mouetur. Epichirema ut enthymema a syllogismo distat quoniam duabus contentum est partibus propositiõe & affirmatione: ut si dicam uiuit spirat enim. Epichiremat is illius quod argumentatione nos uocamus. quinq; partes inferius Cicero esse docet propositionem: propositiõis rationem: assumptionem: eius probationem: & complexionem: quas uitare quoniam uitiose sunt: & confutari facile possunt. utrunque & uitiosum epychirema: & quod sine uitiis est. De utroque autẽ separatim præcipiet ut qui confirmat: argumentationibus utatur. quæ refelli non possint: & qui confutat si uitiose aduersari argumentationes fuerint refellere eas facile ualeat. Cuiusmodi conclusionibus in fine huius libri de ultima præcipitur orationis parte q̃ peroratio nominatur numero autem plurali cõclusiones dixit. Quoniam tribus concludimus rationibus per epilogum: amplificationem: & commiseratione. Orationis addidit ne color rhetoricus fortasse intelligeret: de quo libro quarto tractabitur. Quamcunq; cãm subiiciendo suos cuiq; causæ locos. Tres autem sũt. Coniecturalis: legitima: iuridicialis: & nimirum: eandem uim habet nimirum: quam profecto: utiq; certe: nempe. Quæ prima ordine. Difficillima. Nam cum factum negatur: probatio difficillima est. Cõiecturis enim opus est: quibus factum esse ab aliquo qd obiicimus iudices credant. In causa cõiecturali &c. Iam uel aggreditur quod in hoc libro tractaturum se pollicitus est ut genus iudiciale absoluat illud autem prius ostendit: qualis in coniecturali cã debeat eẽ narratio: quãdo accusatoris fuerit plenam suspitionis: si defensoris simplicem uult esse: atq; apertam: exẽpli causa teucer q ulyssem accusat: nõ simpliciter uenisse in syluam: & aiacem occidisse narrat: sed cum cognouisset ingressus esse inimicum suum: quem perdere tantopere cupiebat: Solum & inermem in syluam p profectum esse: illuc subito armatus accessit. Et nihil tale cogitantem aggressus trucidauit. Ego casu illuc perlatus repente affui: gladiumq; de uulnere educentem cõspexi. Contra qui ulyssem defendit: ea simpliciter narrans suspiciones attenuat: hoc modo cum more suo: hostium exploraturus consilia: forte ex castris solus discessisset ulysses in syluam uenit: ubi aiacem q gladio furẽs incubuerat cõspicatus cũ esset subito accurrit telũ de uulnere eduxit: ut si fieri posset: uir bellicosissimus: & de græcis oibus optime meritus: diutius in uita cerneretur icolumis. Narratio ãt cum aut tota pro nobis sit: aut tota pro aduersariis aut mixta ex utriusq; si tota p nobis fuerit: omnia quæ causam nostram iuuare aduersariorum infirmare possint narrabimus: Sin mixta partem illam quæ p nobis erit sic narrabimus ut omnia simpliciter facta esse a nobis uideantur: illi uero parti quæ ad aduersarium pertinebit crebras adiiciemus suspitiones. Quod in narratione orationis pro milone diligentissime summus dicendi artifex & magister seruauit cicero. Dispersas &c. hæ autem sic dispersæ suspitionẽ semina probationum appellantur. Nihil actum. Cicero nihil a clodio sine causa actum ostendit. Cum sic ait. Occurrebat mancam ac debilem præturam suam futuram consule milone: Cum porro summo consensu populi romani eum consulem fieri uidebat contulit se ad eius competitores: sed ita totam ut petitionem ipse solus etiam inuitis illis gubernaret tota ut comitia suis ne dictabat humeris sustineret. Conuocabat tribus: se iter ponebat: coloniam nouam: delectum perditorum scribebat ciuium. Nihil dictum idem in eadem narratione ubi uidit homo ad omne facinus paratissimum fortissimum uirum inimicissimum suũ certissimum consulem idq; intellexit non solum sermonibus: sed etiam suffragiis populi rom. sæpe esse declaratum palam agere cœpit & aperte dicere occidendum esse milonem. Et paulopost. Et enim palam dictabat consulatum miloni eripi non posse uitam posse. Item quin etiam fauonio fortissimo uiro: quærenti ex eo q̃ spe furet milone uiuo respondit triduo illum aut summum quarriduo periturum quam uocem eius ad hunc. M. Catonem statim fauonius detulit. Nusq̃uentum. exemplum ex eadem oratione. Interim cum sciret clodius nec nõ erat

Propositio hypotetica

Partes epichirematis

deniq; factum sine causa putetur. Defensoris narratio simplicẽ & dilucidam expositionem debet habere cũ attenuatione suspitionis. Huius constitutionis ratio in sex partes est distributa: probabile collationem: signum argumẽtum consecutiõem approbationem. Horum unumquodq; quid ualeat aperiemus.

De probabili argumẽtatione.

Probabile est per quod probatur reo expedisse peccare: & a simili turpitudine hominem nũquam abfuisse. Id diuiditur in causam: & in uitam. Causa est

difficile: iter solẽne: legitimum: necessarium: ante diem. xiii. kl. februã. Miloni esse Lanuuium: ad flaminem prodendum: quod erat dictato Lanuuii. Milo. Roma ipse profectus pridie est: ut ante suum fundum: quod re intellectum est: Miloni insidias collocaret: atque ita profectus est: ut cõtionem turbulentam: an qua eius furor desideratus est: quæ ille ipso die habita est relinqueret: quam nisi obire facinoris locum tempusque uoluisset: nunquam reliquisset. Nec denique factum & cætera: hoc uerbo omnia superius dicta complectitur: & quamuis nihil actum dixerit quicquid denique factum est: subiungit. Nam facere generalius est quam agere: & latius patet. Desẽsoris. Docuit qualis accusatoris narratio eẽ deberet. Nunc qualem cõueniat defensoris esse oñdit. Simplicẽ & dilucidã. Qualis illa narratio est in eadẽ orõne: q̃ p Milone facit. Sic .n. narrat Ci. ut ois q̃ maxime attenuet suspitio: & nihil nõ simpliciter factũ appareat: Cũ ait. Milo aũt cũ in senatu fuisset: eo die quo a senatu dimissus est. domum uenit calceos & uestimenta mutant paulisper dum fit uxor: ut fit comparat: commoratus est. Plurimũ facere hanc callidissimã simplicitatis imitationem dicit Quintilianus ei his laudat uerbis. Quã nihil pparato nihil festinato fecisse udet Milo q̃d non solũ rebus ipsis uir eloq̃ntissimus: qbus moras: & lentũ pfectionis ordinẽ dedit: sed uerbis ẽt uulgaribus & quotidiãis: & arte occulta cõsecutus ẽ. Quæ si aliter dicta eẽnt strepitu ipm iudicẽ: deinde patronũ excitassent frigida plerisq uident ista: sed hoc ipm manifestũ est: q̃o iudicẽ fefellerint q uix a lectore depphendit. Huius cõstitutiõis: locos oẽs argumẽtãdi in cõiecturali cõstitutiõe in sex ptibus ponit Ci. quã oẽs simul enũerat & more suo pœne singulas describit ut certã uiã rationiq confirmandi aliqd & confutandi in cõiecturali causa hẽre possimus. li. ii. de inuentione omnẽ coniecturam a causa persona: & facto sumi idẽ ait: in qbus tribus hæc sex insunt oia si diligẽter aduertis. Nihil certe diuersum docet. sed q̃d illic strictius hic enarratius; atq euidentius tradit pbabile.n. psonã cũ sui ipsius attributis oibus cõpræhendit: idem & cãm cõplectitur. Cætera ad factũ spectant & attributa negocio: hæc autẽ aut cõtinentia sunt cũ ipso negocio: sp ei affixa: & q̃ separari ab eo nõ pñt aut in gestione negocii considerant aut gestum negociũ consequunt. Illud aiaduertendũ est pbationũ ut ex auctoritate Aristotelis tradit Quintilianus: Alias eẽ quas extra dicẽdi rõnẽ accipit orator. Alias q̃s ex cã trahit & ipse quodãmodo gignit: iõq illas a τέχνους illas ἐντέχνους uocauerunt: Ex illo priore genere sunt pjudicia: rumores: tormẽta: tabulæ iusiurandũ: testes in qbus pars maxia forensiũ contentionũ cõsistit. sed ut ipsa p se careat arte: ita sũmis eloquentiæ uiribus & alleuanda sunt plærunq & refellenda. Eos damnat Quintilianus q totũ hoc genus a pceptis remouerũt. seq nõ oia de ipsis psecuturũ dicit q̃d infiniti esset opis sed uiam quandã & rõnẽ ostensurũ idẽ inferius Cice. faciet: prius ãt de illis loquit pbationibus: quas ex cã trahit orator: & suo ipse ingenio excogitat. Probabile est &c̃. Hoc ẽt uerisimile appellari põt: Cui duæ insunt circũstantiæ qs & cur. Quis fecerit: & quamobrẽ fecerit. Expedisse: utile fuisse. Peccare: Crimẽ illud cõmittere: q̃d a reo factũ asseueramus: quodcunq fit: siue furtũ: siue adulteriũ: siue homicidiũ. In hoc ãt circunstãtia est cur q̃ cãm cõplectit. Et a simili turpitudine &c̃. Circunstãtia est qs cũ in añ acta uita ab eo crimine cuius insimulamus: reũ nunq̃ abfuisse oñdimus: ita si fecisse furtũ pbare uolumus: argumentantes: cũ furta sæpe ante: quod oẽs norũt: fecerit: nunc quoq furatũ eẽ qs dubitet. Ci. in orõne p milone. Verisimile facit uideri miloni insidias cladiũ locasse: Consuetudinẽ dicẽs illius inui inferenda ppetuam fuisse milonis in repellẽda. In cãm: & uitam ut cãm oñdimus reo fuisse peccãdi & a turpitudine nunq̃ abfuisse; semp q male & scelerate uixisse.

Causa

De causa prius uñ psona dicendũ esset: q̃sitũ est ut ait Quintilianus: & uarie ab oratoribus factũ est: a Cicerone idẽ ait. plaras frequẽtissime causas fuisse: sibi magis placere: si a psona incipiat: id tũ ipm utilitate uerti plerunq nõ negat. Causa in pulsionẽ: & ratiocinationẽ distribuit: ipulsio est quæ sine cogitatiõe p quandã affectionẽ ai: facere aliqd hortat: ut amor: iracundia: ægritudo: uiolẽtia: & oio oia quibus aius ita uſ affectus fuisse: ut rẽ pspicere cũ consilio & cura nõ potuerit & id q̃d fecerit: ipetu quodã ai: potius q̃ cogitatione fecerit. Ratiocinatio est diligens & cõsiderata faciẽdi aliqd: aut nõ faciẽdi excogitatio. Cũ causa uideſ affuisse certa qua aliqd uitaret reus aut seq̃retur: ut si amicitiæ cã aliqd factũ dicit: aut inimici ulciscendi: aut metus: aut gloriæ: aut pecuniæ: cuius ius deniq utilitatis percipiẽdæ & damni effugiẽdi causa: sed in ratiocinatione diligẽter excutiendũ erit: An uoluerit reus: an potuerit: & demũ an fecerit: multi.n. uolũt sed nõ pñt. Et cõtra multi possunt sed nõ uolunt: ideoq in pbabili factũ cũ persona coniungendũ est ut si furti accuses furem semp dicas fuisse. Si adulterii incontinẽtẽ & libidinosum. Causa est ea. Ratiocinatiuam intelligit quæ spe cõmodi euitatiõe incõmodi ad maleficiũ ipellit: q̃d si reũ spe cõmodi: aut incõmodi euitatione aliquid fecisse pbare possumus uehemens & pœne infrangibilis nostra est argumentatio. Cice. in oratione p milone

Loci argumentandi in causa cõiecturali

ea quæ inducit ad maleficium commodorum spe: aut incõmodorũ euitatione. Ut cum quæritur nũqd commodũ maleficio apetierit: nũ honorẽ: num pecuniã: num dominationem: num aliquã cupiditatẽ amoris aut huiusmodi libidinis uoluerit explere. Aut nunqd incõmodum uitarit inimicitias: infamiã: dolorem supplicium. Hic accusator in spe cõmodi cupiditatem ostẽdet aduersarii, euitatiõe incõmodi formidinẽ augebit. Desẽsor ãt negabit cãm fuisse si poterit aut eã uehementer extenuabit. Deinde iniquum esset dicet oẽs ad quos aliquid emolumenti ex aliqua re puenerit in suspitionẽ maleficii deuocari. Deidẽ uita hois:

milone probe hunc locum executus est: ostẽdit.n. causam clodio occidẽdi milonis fuisse cuius interitu magna & multa assequebatur cõmoda effugiebat: ut probabile sit miloni illum non illi Milonẽ insidias fecisse at qui dicẽs milone interfecto clodius hoc assequæbatur non mõ ut ptor essem: nõ eo consule: quo sceleris nihil facere posset: sed etiã his consulibus ptor esset: Quibus si ñ aduiuãtibus: at cõuiuentibus: certe sperasset se posse eludere in illis suis excogitatis furoribus: cuius illi conatus: ut ille ratiocinabaſ. ne si cuperent quidem: reprimere possent: cũ tantũ bñficiũ ei se debere arbitrareſ &c̃. Contra milo mortuo clodio incõmodũ passus: oñditur: ut cognoscaſ facere illi insidias uoluisse. Nam singularis illas ei uni concessa gloria: quæ quotidiæ augebaſ frangendis furoribus Clodianis morte clodii cecidisse dicit: & exercitatio uirtutis: suffragatio consulatus: fons: perẽnis gloriæ. perdita ab eodẽ oñduntur plurimæ pterea occasiõis enumeraſ: qbus a milone ipiũ clodius occidi potuerat. Nunqd cõmodũ &c̃. In assecutione cõmodi & incõmodi euitatione hi gradus dãtur cõmodi retinẽdi quod adsit: & augẽdi deideq̃d nõ adsit adipiscẽdi: incõmodi reiiciẽdi q̃d adest: & minuendi. Quod ãt futurũ est: deuitandi & ita tria cõmoda tribus rñdẽt incõmodis: illud pterea spectatur: si incõmodũ maioris incõmodi uitãdi gratia suscipitur: aut maioris cõmodi adipiscẽdi: minus cõmodũ pterit. Nũ honorẽ: ut si dicamus adipiscendi magistratus cã aliqd reũ fecisse facile nobis credeſ. Nemo ẽ.n. tã barbarus: tã feris moribus q nõ honoris amore tangaſ. Nũ pecuniã. Ci. in orõne p sexto roscio ad erutiũ accusatorẽ cõuersus sic ait uideant oẽs qua de cã huic inimicus uenias scisit huiusce pecunia te adductũ esse. Quid nõ mortalia pectora cogis Auri sacra fames. Dñationẽ & ut regnũ: ut Tyrãnidẽ pbabile uſ q̃d dominãdi cã factũ dſ. Nã si uiolandũ ẽ ius regnãdi cã uiolãdũ ẽ cæteris rebus pietatẽ colas. Q̃d iulius Cæsar freq̃nter diceſ solebat. Auctores Cice. & tranquillus. Nero ueneno necari britanicũ curauit ut illo extincto ipse iperaret. Nũ aliquã cupiditatẽ. hic cã tangitur ipulsiua: quã in oratione pro milone artificiose cice. exequiſ: eam affuisse dicẽs: etiam si nulla affuit rõcinatio: his uerbis. At ualuit odiũ fecit iratus: fecit inimicus fuerit ultor iniuriæ: punitor doloris sui; q̃d si hæc nõ dico fuerũt maiora in clodio: q̃ in Milõe: sed in illo maxia nulla in hoc: Quid uultis ãplius quid.n. odisset clodiũ Milo segetem ac materiẽ suæ gloriæ &c̃. Cupiditatẽ amoris quid nõ cogit amor si amatorẽ dicimus a riuali occisum: cui non credibile uideaſ eẽ: uel si dicimus occidit hunc ut eius uxore potiretur: Nã sæuus amor docuit natorũ sanguinis matrẽ cõmaculare manus. Aut hmõi libidinis oĩs ĩmoderatus atq inhonestus appetitus oio rõne carens libido uocatur: siue imperãdi sit: siue possidendi: siue occidendi: & quod uis aliud maleficiũ p ai impetũ ac furorẽ faciẽdi quæ ãt cupiditas uocaſ recte & libido dici põt auctor cice. in tusculanarũ q̃stionũ. iii. Nũ quoddã in cõmodũ uitauerit. Sicut multa clodius milõe occiso uitabat incõmoda & asseq̃baſ cõmoda atq utilitates. Vitabat inimicitiã nã ciceronis & reipu. causa illũ oderat Milo & communi odio quo oẽs improbos odisse solemus: Vitabat ifamiã q̃ afficiebaſ cũ sua a milone scelera propalari uideret dolorẽ effugiebat. uiuo.n. milone sp augebaſ semper in maximo & grauissimo erat dolore: cũ psertim conatus sui oẽs ab illo infringerenſ. infamia est contra bonã fama cũ scelus & turpitudo cuiuspiã diuulgatur dolor autem est ægritudo animi ex cupiditate aliqua pueniens uel inuidia uel metu. Suppliciũ: multi eos accusant a quibus intelligũt se accusatum iri timore supplicii quo afficerenſ: si accusati damnarenſ. In spe cõmodi: semper factum cũ persona cõiungi debet ut cũ adulterũ probare uelis luxuriosum dicas: cũ homicidã iracundũ in uitatione incõmodi: quid mirũ si per insidias occidere hunc uoluit quẽ metuebat: semp.n. q̃d omnes sciunt: timidissimus fuit. Defensor &c̃. Docet nunc quid defensori agendũ sit. Et confutanda esse dicit q̃ accusaſ obiecerit. Negabit causam fuisse ut ci. pro milone. cũ ait uideo adhuc constare omnia iudices Miloni ẽt utile fuisse Clodiũ uiuere illi ad ea q̃ concupierat optatissimũ Milonis interitũ fuisse odium illius in hunc acerbissimũ: in illius huius nullũ: cõsuetudinẽ illius perpetuã in ui inferenda: huius tantũ in ui repellenda: mortem ab illo denunciatã palã miloni: & pdicatã nihil unquam auditum ex milone. pfectionis huius diẽ illi notum. illius etiã potius alienum. &c̃. quibus & miloni faciendi insidias: cũ nulla uideſ fuisse: & clodio plurimæ ac maximæ: tũ ratiocinatiuæ tum impulsiuæ. Si poterit si eiusmodi persona fuerit: ut speremus credituros nobis iudicis nullã causam fuisse maleficii faciendi persona quam defendimus: q̃m semper bene uixerit: & a simili scelere abfuerit. Aut eam uehementer extenuabimus: facit hoc tũ in aliis orationibus cicero: tum in ea q̃ pro rege deiotaro habuit. Deide iniquum &c. cũ aut negauerit causas fecisse reo maleficii faciendi: aut quã tum fieri potest extenuauerit. Valde iniquum dicet eẽ: oẽs in suspitionem pecccati uenire quibus peccare utile possit esse: sic.n. omnes pauperes furti accusari posse: omnes iracundos cædis. Non igitur spectandas esse causas cum reperiri uix aliquis possit; qui non metuat oderit: speret; & plurimos hæc salua innocentia facere

Cæsar uerba

Defensor

ex ante factis spectabitur. In quo ~~primo~~ primum considerabit accusator: num ante quid simile fecerit. Si id non reperierit: quæret num quando uenerit in similem suspitionem: & in eo debebit esse occupatus: ut ad eam causam peccati quam paulo ante exposuerit: uita hominis possit accommodari: hoc modo si dicet pecuniæ causa fecisse: ostendet eum semper auarum fuisse: aut honoris ambitiosum: ita poterit animi uitium cum causa peccati cōglutinare. Si nō poterit par animi uitium cū causa reperire: reperiat dispar. Si non poterit auarum demonstrare: demonstret corrupto-

Vita hominis — præterea non omnis cā in oībus personis ualet:nam ut alicui sit furandi cā paupertas:non erit idem in curios fabritioq; momētū. Emolumentū.utilitas. Illud proprie est:quod prætiū laboris molēribus daf. Deinde uita hominis &c̄. A causis tā accusatorē:q̄ defensorē arguere docuit:nūc a psonæ adiunctis sumere argumētā ondit. Argumenta a psone adiūctis — Quæ sunt:genus natio.patria:sexus:ætas:educatio:habitus:fortuna:conditio:natura:aī studia:affectu. Victus:facta dicta consilia:a genere argumētamur:nam similes parentibus suis ac maioribus plærunq; filii credunf. Et non nunq̄ ad honeste & turpiter uiuendū inde causæ fluunt a natione:nam gentibus proprii mores sunt nec idem in barbaro: romano & græco debile est:a patria quoniam aliis in ciuitatibus alia instituta sunt aliæ leges:& opiniones a sexu ut latrocinium in uiro facilius ueneficiū ī fœmina credere: ab ætate:aliud.n. aliis annis magis conuenit:& uerisimilius est adulteriū in iuuene q̄ in sene. Attēde hominis dotes — Ab educatione: qm̄ refert a qbus & quo quisq; mō sit institutus:ab habitu:species.n.in argumentū libidinis: Robur petulātiæ dicif his contraria in diuersum a fortuna:quia non idem credibile est in diuite ac paupere: ppinquis:amicis:clientibus abundāte:& oībus destituto a cōditione:nā clarus:an obscurus magistratus:an priuatus:pr̄ an filius:ciuis an peregrinus: liber an seruus:maritus an celebs: parens liberoꝝ an orbus sit plurimū distat ab aī natura: Auaritia enī iracūdia misericordia:crudelitas:seueritas aliaq; his similia afferunt frequenter fidem:aut detrahunt:a uictu quæritur.n.luxuriosus sit:an frugi:lautus an sordidus. A studiis:nam rusticus forensis negociatur: miles nauigator: medicus:aliud,atq; aliud efficiunt ab affectione:intuendū nāq; est:qd affectet qsq; locuplex uideri:an disertus:iustus:an potens: a factis dictis & consiliis ex pteritis.n.existimari psentia solēt:cōsilia āt psentis:pteriti:& futuri tpis sūt:ponif in psona & nomē ex quo aliquando suspitio nascitur:ut si dicamus idcirco aliquem calidū uocari:q; temerario:& repentino cōsilio sit. Ex antefactis:una dictio est antefactum sicut antemalorū apud uirgilium: cū ait:o socii neq;.n.ignari sumus antemalorū: uita duo significat & eā q̄ morū cōtraria ē:& mores hois:dicta:facta:ac oēm deniq; actionē.prior ζωὴ a græcis uocatur altera βίος noiatur. Num quando simile &c̄.Qui obiiceret adulteriū clodio fidē inueniret:cū diceret illū añ tris sorores uiolasse:& in sacra bonæ deæ clā amore pōpeæ:Cai Cæsaris uxoris penetrasse:id agere ante oīa debet accusator. ut reū oñdat a simili turpitudine in añacta uita nō abfuisse: nā qui semel malus:facile psumif malus in eodē genere mali. Si id nō reperiet:si crimen inquit illi simile quod obiicif:in anteacta uita fecisse nō reperiet dicat in suspitionē uenisse. Nā paulū distare uidenf suspectus ut reus:sic āt dicere accusator poterit si furti accusabit:si dephēsus in furto nō fuit:at sæpe ī furti suspitionē uenit. Et in eo debebit eē occupatus &c̄.Hoc est in eo īmorari:atq; itentus eē plurimū dēt:ut cū cā peccati mores hois & aī natura iūgat:quod ipse exēplis ostēdit.nā si facti causa a moribus abhorreret fidē īueniremus nullā. Si dicet pecuniæ cā fecisse &c.si quēpiā homicidii accusas:& pecuniæ cā uenisse ad maleficiū dicis auarum sp fuisse ostende.nā si reū cædis ipudicū uel adulteriū uoces:lædes quidē famā ut Quintilianus ait: minus tñ hoc ad fidem ualebit q̄ si audacē petulātē:crudelē:temerariū:ostēderis. Ad causam peccati: ut furtū fecit: quoniā pauper:semper āt cupidus fuit:homicidiū cōmisit:qa erat inimicus:sp aūt temerarius habitus est. Si honoris occidit:illum ut cōsul fieret:ut præturā cōsequeref:quā illo uiuo cōsequi nō poterat: substulit illū: ut primū ipse ī ciuitate teneret locū:sp āt ambitiosus fuisse cognoscif. Sic āt uita cū facti cā cōiungif:occidit qm̄ superiorē pati:aut parē non poterat:semper autem ambitiosum fuisse cōstat. Causa facti — Causa facti præcedit iō occidisse:ut superiorem non haberet.uita subsequitur:semper ambitiosum fuisse ab ambitu ambitiosus dicitur:cupidus nimium:atque affectator honoris.pro ambitionis affectione ambitus ponitur.Cuius crimen apud romanos grauissimum erat:cum quis per largitionem:& malas artes ad publicos honores ascendit Animi uitiū. sunt aī uitia iracundia:crudelitas:auaritia:pfidia &c̄.hmōi. Conglutinare:cōiungere. Et si nō potuerit &c̄. si aī uitiū cū facti qd obiicitur causa cōiungere nō poterit:dispar inueniat uitiū & dissimile facto quod obiicif qd cū illo coniugatū nō sit:fidē tñ faciat:illud qd obiicif factū esse:ut si furti accusat :& pauptate ad furtū cōpulsum dicat nec cupidū unq̄ fuisse oñdere possit. Dicat pdigum:aut negligentē nihil tā dissimile auaro:sæpe tñ credibile fit eū ad furtū cōpelli posse:qui bona sua pdigus nimiū cōsumpserit uel negligēter custodiuerit & ad pauptatē redactus sit:sed ipe exemplū subiicit cicero. Demonstret corruptorē:si pecuniæ causa quempiā dicis furatū esse:& ostēdere auarū nō potes dic inquit corruptorē:credibile.n.est oia eū pecuniæ causa facere:q corrūpere alios cōsueuit si datā fidē nō seruauit:Cauendū tñ est:ne ea q̄ obiicimus uel friuola sint:uel leuia:uel falsa:Satius.n.est:ut Quintilianus ait:oī ante actæ uitæ abstinere cōuitio: q̄ leuibus aut friuolis: aut manifesto falsis reū incessere:quia fides cæteris detrahif:& q nihil obiicit omisisse credi pōt maledicta tanq̄ superuacua:q uana cōgerit confitef uanū in anteactis argumentū;in qbus uinci q̄ tacere maluerit :corruptorē

q largitione:

rem uel perfidum: si quoquo modo poterit, deniq; aliquo aut q̄plurimis uitiis contaminabit personam: deinde qui fecerit illud tam nequiter: eundem hoc tam perperam fecisse nō mirandum. Si uehemēter castus & iteger existimabitur aduersarius dicet facta non famam spectari oportere: illum ante occultasse sua flagitia: se planū facturum ab eo maleficium non abesse. Defensor primum demonstrabit uitam integram si poterit: id si non poterit: recurret: ad imprudentiam: stultitiam: adolescentiam: uim persuasionem: quibus de rebus uituperatio eorum quæ extra id crimen erunt non debeat assignari. Si uehementer hominis

q largitiōe:& quauis alia ratione quēpiā corrūpit siue iudex sit siue testis:& eo pacto qd̄ uult consequif:pfidus autem est qui fidem nō seruat:& promissa nō implet. Corruptor perfidus — Deinde aliquo &c. Cū uitium aliquod causæ facti dissimile accusator ostenderit:eo contentus non sit : sed aliud:& si poterit:plura obiiciat. Et non esse mirandum dicat qui in illa re:uel in pluribus turpis aut cupidus:aut petulans fuerit:hac quoq; in re eum deliquisse: & qui perfidus aliquando extiterit:uel corruptor uerisimile esse : furtū eum nunc cōmisisse. quantum enim de hōestate:& auctoritate eius qui arguitur:detractum erit:tantum de facultate totius defensionis diminuetur:ut in rhetoricis de inuentione dicit cice. Cōtaminabit. deturbabit cōtaminare est manuum fœdatarum cōtactu maculare. Tam nequiter:alio tpe:& in alia re. Tam pperā:tā peruerse:& maligne. Perperā castus — Si uehementer castus. Mōet quid agēdū sit:cū nulli affinis uitio ante cōmisso demōstrari poterit:castus āt & integer is dici solet:qui nō solū a rebus uenereis sed ab oī uitio & turpitudine abstinet: & caste integreq; uersatū quēpiā in magistratu dicit cice. Facta nō uitā &c. Hortabif iudices ut uterē famā hois nihil ad rē putent ptinere:& eū ante scelera sua cælasse:nunc qualis esset:manifestū fecisse poterit & illud addere:rem de qua agitur ex superiore uita spectari nō oportere: sed superiorē uitā ex hac īprobari:~~ītē ante aut~~ peccādi ptātem nō fuisse:aut cām:& nō esse mirū si nūc primū deliquerit: Cū necesse sit eū q uelit peccare aliqñ primū delinquere. Occultasse: tanta calliditate usum esse ut omnes latuerit. Planum facturum: demōstratur. Defensor primū demōstrabit &c.ut eius q accusaf:quacūq; ratiōe pt:cōtaminare accusator uitā conatur ita comēdare & purgare:quantū licet defensor adnititur.& integrā semp fuisse ostendere:quo id fecisse reū:qd̄ obiicif:uerisimile minime sit:& si auaritia peccasse dicef:liberalis sp fuisse demonstref. In oī āt accusatiōe aut negat defensor:aut fatef : aut minuit:aut separat a cā. Optimū est negare:q̄ possis & dicere nō feci ut cū alias furatus es df:nō sum unq̄ furatus respōdeaf. Tunc cōfitemur :quā factū quod obiicif:factū a nobis nō negamus.sed facere licuisse dicimus hoc genus obiicif reo q amori operā dedit:fateor inquit amori operā dedisse; sed iuuenis erā. Iuuentuti aūt amori indulgere cōcessū est. Tūc diminuimus:cū dicius:uetus crimē accusas:nā cū iuuenis eēt amori operā dabat postq̄ grandior cœpit esse tali a uitio semp abfuit . Separamus uero a cā.cū sic loquimur adolescentiæ sunt quæ obiicis crimina:q̄ nihil ad cām pñtem pertinēt.ea omittamus:& illud q̄ramus crimē:de quo agif nō .n.si hoc in adolescētia peccauit:quod tu nec obiicis fecisse sequif . Demonstrabit uitā integrā:hoc fiet:si non ea aliqua & cōmunia officia ostendētur rei:ut in parētes:cognatos:amicos:affines:necessarios:& si labor cōmemorabitur aut periculū:quod aut pro repu. aut pro aliquo horū q expositi sunt:adire uoluerit Cicero sexti roscii uitā qui accusabaf parricidii longa oratiōe integrā semp fuisse ostēdit. Imprudentiā:ut fateaf in anteacta qdem uita peccasse:sed īprudētia lapsum:& si aīaduertisset peccare noluisse dicat. Stultitiam: iuuenilis ætas stultitia nō caret.siqd tūc fecit:ascribendū stultitiæ est ætas maturior alios inde mores attulit. Adolescētiā amauit ut dicis:sed adolescēs fuit:cui ætati amare permissum est:quod & Cicero inquit in Catilina. Vim:ut fecit:sed socii coegerunt:sed is cōpulit cui parere necesse fuit. Persuasionē:ii psuaserunt ii hortati sunt qbus credere par erat :a quibus decipi quiuis eius ætatis poterat. Quibus de rebus:propter quas res īprudentiam stultitiā &c. Vituperatio eorum factoꝝ. Quæ erunt extra id crimen:quod obiicif. Nō debet assignari: qa quæ per imprudentiā peccauit:aut adolescentiā:aut uim:aut persuasionē: ea illi assignari & imputari debere & ad præsentis criminis probationē minime ualere dicimus. Exempli causa:accusatur aliquis furti: cui ante actæ uitæ crimina obiiciunf:ut in continētia;perfidia:de furto īquit agitur:fecerim,nec ne:hoc cognoscamus quid in superiore uita cōmiserim peccati:quoniā ad præsentē quæstionem non spectat:dimittamus. Si uehementer &c. defensor uitā integrā eius pro quo dicit.si:pōt ostendere debet quod si facere nō licet & uitæ turpitudo:ac infamia leniri nulla ratione potest falso dicet uenisse in eā existimationē; aut inuidia : aut obtrectatione:aut malitia:& fraude alicuius & omnino innocētem esse:deinde nō esse rumoribus credendū dicet:qui locus cōmunis est: Loci proprii — Loci ex quibus ad probandū aliqd:uel refellendū argumenta sumimus:aut proprii sunt:ut īferius docebit Ci.aut cōes: pprii sunt.qbus aut solus accusator:aut solus desēsor uti pt sed ñ in cāis oībus cōmunes uero sunt:qui alia in cā a reo:in alia ab accusatore tractanf:& quibus utraq; pars leuiter cōmutatis utitur:ut credendū est testibus:nō est credendū testibus:credendū est rumoribus:nō est credēdū rumoribus:qm̄ sæpe contigit de bonis & innocentibus uiris malū fraude:& obtrectatione alicuius suboriri famam quæ est: tam ficti prauiq; tenax:quam nuncia ueri. Rumor Fama — Dissipatos diuulgatos:dispersos. σκεδασμένους. Rumor & fama idem sunt. latinum alterū:græcum alterum ;Cicero in philipicis: improbissimis rumoribus dissipatis : & non multo post. hoc triduo uel q̄triduo tristis a mutua fama maneret. Significaf autē his duobus nominibus sermo quidā in populo sine certo auctore:de re aliqua recenti;siue bona;siue mala. Si nil coꝝ &c.si tanta ho

minis in anteacta uita turpitudo fuerit:ut nihil ex prædictis fieri possit : separatione defensor utetur : & non apud censores de uita hominis & moribus quæri dicet:sed de crimine quod obiicit : alii autem aduersarii agi oportere:morum romanæq; disciplinæ:senatus equitumq; regimen: decoris dedecorisq; discrimẽ:sub censorum fuit magistratu:quos magistros morum uocat Cicero. Extrema non ultima:sed quæ debilis & infirma nimium fit. Criminum aduersariorum accusationum unde criminari uerbum:quod accusare significat.

turpitudie impedietur: & infamia prius dabit operam ut falsos rumores dissipatos eẽ dicat de inocente, & utetur loco communi: rumoribus credi nõ oportere. Si nihil eorum fieri poterit utatur extrema defensione: & dicat nõ se de moribus apud censores: sed de criminibus aduersariorum apud iudices dicere.

De collatione.

Collatio est cũ accusator id qđ aduersarium fecisse criminatur alii nemini nisi reo bonũ fuisse demonstrat aut alium neminẽ potuisse pficere nisi aduersariũ: aut eum ipsum aliis rationibus facere non potuisse aut non æque commode potuisse aut cum fugisse alias rationes com-

Collatio quia

Collatio. Secunda pars est orationis coniecturalis constitutionis. Hæc παραβολὴ a græcis dicitur:qua ut Quintilianus ait:non tantum hominum inter se opera similia spectantur: sed & a mutis : atq; etiam inanimis similitudo ducitur:est autem in omnibus adiũctis negocio quæ sunt, quod maius: quod minus: quod simile est ei negocio de quo agitur:& quod æque magnum:maius:& minus:& æque magnum ex ui:& numero: & figura negocii sicut ex corporis statura considerantur: Simile ex specie cõparabili aut ex conferenda atq; assimilãda natura iudicatur in hac collatione persona cum persona : cã cum causa : locus cum loco : facultas cum facultate: comparatur: q̃uis Cicero sic diffinierit alibi: collatio est oratio rem cum re ex similitudine conferens: illud præterea in collatione seruatur: ut eadem persona secum ipsa conferatur. Alii nemini:hic collatio est quæ fit a causa ratiocinatiua ad causam ratiocinatiuam. Cum causa huius qua ad maleficium induci potuerit:cum illius causa confertur. L. Cassius quem populus romanus uerissimum & sapientissimũ iudicem putauit:in omnibus causis quærere solebat cui bono fuisset :sic enim uitam hominum esse dicebat:ut ad maleficium nemo conetur sine spe atque emolumento accedere. Aut alium neminem &c̃. Exempli causa si Nero qui britanicum ueneno necari fecit accusatus fuisset:alii nemini occidi britãnicũ utile fuisse accusator dixisset: quoniã nero illo mortuo romanum expectabat imperium : de quo sperare si uixisset britãnicus nunquã poterat usus deinde comparatione accusator fuisset:& nullum fuisse ostendisset cui parare & miscere clam uenenum melius & liberius licuisset:quod si aliis uel alia ratione occidere poteram nero dixisset:responsum fuisset:uiam hanc tutiorem uisam esse:& tempus expectari commodius non potuisse:quoniam claudio defuncto idem fieri fortasse minus concessum fuisset. Aut eum ipsum:persone ad seipsum collatio est. Exemplum de ulysse potest esse: qui aiacem in silua: & per insidias occidit: quoniam fortiorem alio pacto occidere non poterat : sicut & Milonem Clodius nõ æque commode alibi:ut ante sua prædia inuadere ualebat:quod a Cicerone fecisse dicitur. Aeque commode:secundum occasionem comparatio est. Aut eum effugisse &c. quod si aliquæ meliores causæ fuisse uidebũtur:quas sequeretur:adeo cupibus fuisse reus dicetur:ut expectare illas nõ sustinuerit:uel maleficii perficiendi cupiditate:non uiderit:ac omnino ignorauerit. Defensor : quid agendum esset accusatori præcepit:quid defensorem facere conueniat:nunc admonet. Aliis quoq; bonum fuisse contra illud:nemini nisi reo bonum fuisse. Aut alios quoq; contra illud est : aut alium neminem potuisse perficere . Exemplum in hoc potest illud esse:quidam Titus Claudius Tarraimensus homo non obscurus : cum cœnatus cubitum cum duobus adolescentibus filiis in idem conclaue iuisset:inuentus est mane iugulatus:& cum nec seruus quisq̃ reperiretur: nec liber ad quẽ suspitio perueniret:filii uero propter cubantes : ut sensisse quidem se dicerent:nomina filiorum de parricidio delata sunt:suspitiosum erat quod dicebãt neutrum sensisse & illud credibile non uidebatur:ausum quenq̃ esse eo tempore conclaue ingredi:cum ibidẽ duo essent filii qui & sentire possent: & facile defendere:erat porro nemo alius in quem ea caderet suspitio:accusati igitur se defendebant : & cum diceretur alium neminem facere potuisse:imo facere alii potuerunt:dicebant quoniã apertum erat hostium:& nos alto somno præmebamur:dormiẽtesq; reperti sumus hoc cum planum in diebus factum esset:absoluti iudicio:& suspitione liberati fuerunt.

Signum &c. Dictum est:in coniecturali constitutione:ubi factum negatur:tria spectari oportere q; facere uoluerit:reus quod potuerit:& quod fecerit:duabus superioribus partibus probabili: & collatione:ubi causa tractatur : & persona : uoluntas ostensa est : signo facultas ostenditur: Ideoque signum per excellentiam nominatur: quod fieri potuisse quod obiicitur : quibusdam denotet signis. Continet autem ea omnia signum:quæ in gestione sunt negocii: modo excepto qui in causa coniecturali ubi negatur factum:non requiritur & ad amplificandũ exaggerandumque scelus ualet plurimum : quotiens de facto conuenit, Signum a Cicerone libro de inuentione primo sic

bono habet ... pro bonum.

Signum quid

mo sic diffinitur. Signum est quod sub sensum aliquẽ cadit:quod quiddam significat quod ex ipso profectum uidetur:quod aut ante fuerit:aut in ipso negocio:aut post sit secutum:& tamen indiget testimonii:& grauioris cõfirmationis:ut cruor:fuga:pallor:puluis:& quæ is sunt similia;pars argumentorum signum est:ut Quintilianus ait:quia omnis probatio artificialis aut signis constat:aut argumentis:aut exemplis ; diuiditur ab argumentis:quoniam pœne ex illis est in artificialibus nam cruenta uestis:& clamor:& liuor : & talia sunt instrumenta qualia tabulæ rumores:testes:nec inueniuntur ab oratore:sed ad eum cum ipsa causa deferuntur. Præterea signa aut certa sunt aut incerta. Si certa:argumenta sunt:quæ non nisi in rem afferũtur de qua lis est:si incerta :argumenta non sunt:sed argumẽtis egent:quidam signum nominauerũt uestigium: per quod alia res intelligitur:ut per sanguinem cædes.

modiores propter cupiditatem. Hoc loco defensor demonstret oportet:aut aliis quoq; bonum fuisse:aut alios quoq; id quod ipse insimuletur facere potuisse.

De signo.

Signum est, per quod ostenditur idonea pficiendi facultas esse q̃sita. Id diuidit in partes sex. Locum:tempus:spatium:ocasionem:spem perficiendi:spem cælandi. Locus quæritur celebris an desertus: semper desertus:an tunc:cum id factum sit fuerit i eo loco solitudo. Sacer an pphanus: publicus:an priuatus fuerit. Cuiusmõi loci attingãt. Nũ qđ ẽ passus: pspectus & exauditus eẽ possit. Horũ qđ reo: qđ accusatori cõueniat pscribere nõ grauarẽur: nisi facile q uis cã posita posset iudicare. Initia enim inuentionis ab arte debent

.i. q accepit iniuriam

Locus

Signũ est, primo qđ signũ sit describit: deinde ptes eius enumerat. Facultas:possibilitas:circunstantiã autem tãgit:quæ est:quibus auxiliis:primum spectari oportet an potuerit reus facere quod arguitur fecisse. Nam si ab uno inermi superatos decem armatos diceres:non crederetur :uel forte ab imbecilli ui aperta occisum. Id diuiditur:omnes hæ partes modo excepto in gestione sunt negocii. Locus quæritur:tria in loco considerari solent:q̃ntitas:qualitas: & ad alium locum comparatio : quantitas ad id ualet:cum tantus ostenditur locus:q̃tus sufficiat:uel ñ sufficiat ad eos capiendos :per quos gestum negociũ dicitur;qualitas ut sacer an profãus;publicus:an priuatus consitus arboribus;an contra planus:an montanus;cõparatio:cum aptior hic illo:& idoneus magis ostẽditur. Celebris an desertus. Celebris locus est in quo frequentes uersantur. Desertus contra derelictus;sed illud intuendum est semper : ne sit celebris;aut desertus:an quodam tempore celebris. quodam desertus. Nam templum :locus frequens semp non est;item nec theatrum;nec forum toto die. Silua uero ferme semper deserta est. quod si aliquid in foro meridie nisi ludorum tempore factum obiicitur :uerisimile minime est:quoniam quod illic eo tempore fit ambigi a quo factum sit . non potest contra quod in silua factum dicitur:facile creditur. Loci commoditatem quæsitam a Clodio Cicero dicit & ante fundum in quo propter insanas substructiones facile hominum milia uersarentur ualentium aduersari insidias collocasse:& ex loco excelso inuasisse. Sacer an profanus sacrum est ut Trebatius rettulit libro primo religionum: qc quid est:quod deorum habetur. Profanum id est:quod extra fanaticam causam est quasi porro a religione secretum Trebatius id proprie dici ait:quod ex religioso uel sacro in hominum usum proprietatemque conuersum est. Crimen auget locus. grauiusq; iudicatur quod in sacro:q̃ quod in profano committitur. & Milo non solum occidisse Clodium:sed in maiorum monumentis id fecisse accusabatur . Credibilius præterea est aliquid in loco profano:q̃ in sacro factum esse. Nam ad sacra aditus semper:& omnibus non est. contra ad profana loca:cunctis est accessus publica sunt:est etiam in his communis locus occidit in loco sacro :quoniam latere scelus putauit:nullus enim illic eo tempore uersabatur. non occidit in loco sacro. nec inducere unq̃ animũ potuisset:ut illic cædem faceret. ubi deorum mysteria peraguntur. Publicus an priuatus publica loca sunt: templa:fora:plateæ & similia si multos in loco publico delituisse dicis:uerisimile non est:uisum enim id fuisset:si in priuato:facile creditur. Nam priuatus locus est qui non est publicus : qui sub unius potestate est: aut plurium. Cuius modi loci attingant. hoc quæratur in loco propinquus ne sit:an remotus:& quæ loca uicina sint. Nam si proximis foro locis factum aliquid dicetur:quod uisum a quoq̃ :uel auditum non sit: minimo uerum putabitur. Contra si in loco deserto & ab hominum domiciliis remoto. rem gestam dicas uerisimile uidebitur:ut in pomerio. Qui est passus uulneratus:uel occisus:& qui uim aliquam sustinuit. Perspectus cum pateretur. Exauditus:cum clamaret. Nam credibile est ex uicino loco:& celebri exaudiri clamorem potuisse:contra ex remoto & minime celebri:non potuisse. Horum &c. satis dicit esse summam rei ostendere: quoniam exercitatione comparari cætera facile possint. Accusator commoditatem loci quæsitam fuisse:dicet reus negabit. Causa posita:præsentata & oblata:hinc actori inde reo. Initia principia & ueluti inueniendorũ argumentorum capita. Cætera quæ ars non explicat. Exercitatio dicentis. Tempus quoq; quæritur &c. Secunda pars signi est:cuius duplex significatio est : generaliter enim & specialiter accipitur : præteritum habet instans & futurum: & constituta discrimina ; ut æstate : hyeme : noctu : interdiu : & fortuita ut in pestilentia i bello in conuiuio:quidam generale tempus uocauerunt: speciale tempora ad coniecturam plurimum conferre probationes quoque affert in expugnabiles:ut Quintilianus ait in tempore præterea qualitas est quantitas : & comparatio : sed quantitas & qualitas in spatio considerantur : & occasione:

.i. cotinfrat & ... quod uulgo dicitur ... deros.

Sacrũ Prophanum

Tẽpus

// qd si legas spe Etata

ꝙ tēpori libro de iuentione primo subiicit Cicero. Hic ut facilius cōphendanť: distinguit & ptes signi facit ꝙ pte anni hyeme: an æstate uere: an autūno. diuersa.n. accōmodari actibus possunt: & facere fidē rei: uel detrahere: si dicas quēpiā messis: aut uidemiæ tpe furtū i ciuitate fecisse: facile tibi credeť: cū eo tpe abeē a ciuitate plurimi soleāt. Qua hora i principio noctis: an nocte i tēpestate diluculo: an gallicinio & credibilius nocte itēpesta factū aliqd uidebiť: ut furtū: ꝙ diliculo aut supma tempestate: nocte.n. intēpesta oia cōticescūt. Noctu an interdiu pbabilius est noctu furtū: aut adulterium factū: ꝙ interdiu: ꝙ die festa: an pfana: ludorum ferraꝝ: an cōuiuii tpe: uerisimile.n. est aliqd ludoꝝ tpe: cū ois i theatro populus eēt potuisse fieri. Quota noctis hora ordinis est quotus: hoc ē prima: uel secūda: uel tertia. Cur eiusmōi tpibus. Cur nocte potius ꝙ interdiu: æstate ꝙ hyeme. Spatiū. tertia ps signi est in tēpore qlitas cōphensa est in spatio ꝗtitas spectať: ut lōgingtas: oportet.n. cū eo cōmetiri negociū: & uidere potuerit ne magnitudo negocii: aut multitudo rerū eo transigi spatio. Scierit ne satis &c. Cicero in orone p Milōe & spatiū dicit Clodio fuisse ad locādas insidias: & pridie eius dici discessisse quo discessuꝝ sciebat Milonē cuius iter legitimū solēne: necessarium ignorari nō poterat. Ait.n. quēadmodū igiť eū dies ñ fefellit: dixi æqdē mō dictatoris lanuuini statuta sacrificia nosse negocii nihil erat. uidit necesse eē Miloni pficisci lanuuiū: illo ipso die quo pfectus est: itaqꝫ anteuertit &c. Nā pui refert: parū inquit est ad pbādum satis spatii fuisse: ad rē gerendā: nisi id intellexisse: & puidisse reū dicas: qđ facit Cice. p Milone.

Spatiū

Occasio ꝗrta ps est signi quā libro de inuētione primo tpis partem esse dicit Cicero qua in se habet alicuius rei idoneā: aut non idoneā faciendi oportunitatē: in tria diuidiť genera. Publicum cōe singula/

Occasio

proficisci: cætera facile comparabit exercitatio. Tempus ita quæritur: qua parte anni: qua hora noctu: an iterdiu. : qua die: quota noctis hora factum esse dicať: & eiusmodi temporib9. Spatiū ita considerabitur: satis ne longū fuerit ad eā rem transigendā: fuerit ne satis ad id perficiendum spatii futurū. Nā parui refert satis spatii fuisse ad id pficiendū: si id ante sciri: & ratiōe puideri nō potuerit. Occasio ꝗritur idōea ne fuerit ad rē adoriēda: an alia melior: ꝗ aut pterita sit: aut nō expectata. Spes pficiēdi [illegible] ꝙ fuerit spectabitur hoc modo si quæ supradicta sunt signa concurrerint: si præterea ex altera parte uires: pecunia: consilium: scientia: appatio uidebiť fuisse: ex altera pte imbecillitas: inopia: stulticia: imprudētia: iappa

re publicum est: quod ciuitas uniuersa aliqua de cā frequētat: ut ludi: dies festi: bellū cōe qđ accidit oibus eodē fere tpe ut messis uindemia: calor frigus singulare est qđ aliꝗ de cā priuatim solet alicui accidere: ut nuptie: sacrificiū: funus cōuiuiū somnus: aut aliā melior: multas fuisse Miloni occidēdi clodiū occasiōes dicit Cic. sed pteritas oēs: itē Clodiū meliores occasiōes pdendi Milonē cupiditate: nō expectasse ps utraqꝫ ab occasione argumentari pōt: adoriri aūt est ex insidiis & repēte iuadere. Tractū ab eo. ut donato placet: quod adoriētiū corpora exurgūt subito atqꝫ icrescūt. Spes pficiēdi: qnta ps est signi: tota ad facultates respicit: ꝗ illa includunť circunstātia: ꝗ est qbus auxiliis: Ad quā oia pœne & psone & negocio attributa dirigunť. Nō.n. qd argumētū afferat: sed pp qd afferť cōsiderādū est. Si ꝙ supradicta &c. is pficiendi spē crediť hūisse: cui diceť loci tpisqꝫ cōmoditatē fuisset spatiū pterea: & oportunitatē ad negociū trāsigendū cōtra cui hoc defuisse oñdeť: facile defēdeť ñ peccasse. Cōcurrerit cōuenerit. Ex altera pte eius q accusať aliqd fecisse. Iures ad uires iferēdā: sicut Cic. Clodiū in comitatu suo fortissimos habuisse dicit cōtra Milonē pueros symphoniacos: & ācillaꝝ greges. Pecunia ut ad corrūpēdos iudices: uel testes: uel ad milites: aut gladiatores cōducēdos. Cōsiliū unū ē ex attributis psone: qđ deliberauerit: ut Clodius q dixit triduo piturū Milonē. Scia qđ pfectionē scierit & discessum inimici. Sicut Clodius quo die lanuuiū iturus eēt milo cognouit. Appatio: qđ oia appauerit necessaria ad iter uel ad cædē faciēdā. Ci. apparatū dicit fuisse Clodiū equo uectū: uiros secū lectos hñtē: & nihil oio nugarū ut solebat cōtra Milonē i redda fuisse: cū uxore & inermē pene. Ex altera pte defēsoris singula āt singulis apponunť. Imbecillitas uiribus inopia pecūiæ: stultitia cōsilio: iprudētia sciæ. Qua de re si poterit ex his rebus iqt cognosci poterit hūerit ne spē pficiēdi reus: an cōtra. Spes cælādi: ultia signi ps ē ꝙ & ipa ad facultates spectat hac sic argumētari accusator pōt. Cū seruis tuis eras: & aicis: q nullla rōe adduci potuisset: ut rē cuiꝗ apirēt. cōtra reus seruis cōsciis fieri ñ potuisse cōtēder: cū spe celādi: qm̄ i ꝗstiōe hri possū: & p eā factū a dño qđ eēt cōsiteri nec aicos affuisse: q si q fuissēt noiarenť. Ex cōsciis qm̄ ii erāt cōscii quos facinus māifestaturos: nunꝗ confidebat. Arbitris is q arbitriū recipit & potestatē rei arbiter ē: & cuius arbitrio atqꝫ cōsilio res geriť accipiť simpliciter arbiter p eo q itereſt negocio dū geriť & fieri testis pōt: a quo cauēus salustius i Catilina remotis arbitris & Ouidi. pcul arbiter ois fecisti rēotis arbitris: nō feci qm̄ affuissent arbitri. Adiutoribus liberis aut seruis: serui tm̄ apud maiores nostros in quæstiōe habebanť liberꝫ torqre non licebat: utrisqꝫ seruis & liberis.

Spes pficiendi

Spes celandi

ARgumētū: Quarta ps ē rōis cōiecturalis cōstitutiōis: & ꝗuis argumēti noiē oēs cōphendanť pbatioes. ꝗcūqꝫ sunt: hæc tñ sic κατ᾽ἐξοχήν noiať firmior.n. & certior cæteris ē argumētis in tria diuidiť tpa pteritū instās cōsequēs hoc est in id qđ añ rē. in re & post rē factū dr totū negociū adiunctū ē. Certioribus: ꝗ sint aliaꝝ pbationū argumēta. Magis firma suspitiōe i cā cōiecturali: ubi scm̄ negať: i suspitionē adducunť aduersarii ꝗ firmior sit hac pte ꝗ cæteris. Id diuidiť i tria tpa hoc nr̄um tps ut auctor est uictorinus: philosophi in duo tpa diuiserunt: pteritū & futurū: pns aūt eē negauerunt: quod in eo quod psens dicimus: si quid iam ex pte aliqua confectū est: pteritū fit: si qd mox pfici habeat: futuꝝ fit: unde &

Tempora duo

… arbitris, una sit pars, & ea quæ sequitur adiutoribus liberis aut seruis altera nam sequitur, aut utrisq:

utrisq. aiētor iā labētibus annis qđ.n. labitur: nō stat: qđ nō stat psens nō habeť. Oratores aūt tps nr̄um in tria diuidūt tpa psens pteritū & futuꝝ. Vbi fuerit ante ꝗ maleficiū cōmitteret ut si dicas: illic fuisse ꝗ transiturū inimicum suspicabať. Vbi uisus fit: ut si apud fabri ferrarii officinā uisū fuisse narres: cū arma coemeret: aut in alio loco ubi milites conducerat: aut adiutores ad rē agendā: uel instrumēta ꝗ uis pararet. Quo cū uisus sit: socii suspitionē faciunt maleficii: & ii cū qbus uersamur: si tñ mali habebuntur & in suspitione uenerint is sceleris eius: cuius aliquē accusamus. Nūqd appauerit: ut arma ad cædē: æquos ad pfectionem: & alia quemuis instrumēta p facinoris qđ obiiciť ꝗlitate. Nūqd conuenerit nū cū aliquo statuerit aliqd certo loco: & tpe pficere. Nūqd dixerit: ut si mortē minatus ē: uel si pdigus filius non diu dixerit castigabit me pr̄: & hic postea inuētus sit mortuus clodius triduo milonē piturū esse dixit. Num quē habuerit de cōsciis ut si dicas hic uel ille cōscius fuit Cl. Clodii uoluntatis conscium dicit fuisse. M. fauonii cui triduo moriturū Milonē dixerat. De adiutoribus: ut ueteres hospites: aut cliētes domi eius fuerūt. Adiutores hoīes sunt. Adiumēta uero arma & ꝗlibet instrumēta. In loco obuersari nec ɔsueuerat: nec debebat: ut si dicas ulyssē triduo añ in ea silua i qua aiacē occidit uisū fuisse: oia rimare: oia circūspicere. Aut alieno tpe minus cōuenienti: ut si noctu dicať egressus domū: uel urbē eē & i aliquo loco eo tpe uisū fuisse. Instāti tpe secūda argumēti ps ē ꝙ ab his sumiť ꝙ negocio insunt dū geriť. Nū uisus sit &c. hoc quotiēs dr: eū quē uidisse asserimus ad testimoniū phibēdū adducamus necesse ē. Strepitus pprie pedū ē strepitus crepitus aliaꝝ reꝝ & pcipue in aiantiū utrūqꝫ tñ nomē p quouis accipiť sonitu. Clamor: ut uox exaudita ē clamātis cū uulnarareť. Aliquo sensu ꝗqꝫ sūt sensus quos enumerat cōes nobis cū brutis: sed eoꝝ duos uisū & auditū magis nos sēsibiles habēus ꝗ pecora. Aspectu:

Adiutores adiumēta

tio demonstrabitur fuisse quare scire potuerit: utrum diffidendū an cōfidendū fuerit. Spes celandi ꝗ fuerit ꝗritur ex cōsciis arbitris: adiutoribus liberis: aut seruis: aut utrisqꝫ.

¶ De argumento.

ARgumentum est per qđ res coarguitur certioribus argumētis & magis firma suspitione. Id diuiditur in tpa tria: præteritum: in stans: consequēs. In preterito tempore oportet considerare ubi fuerit: ubi uisus sit: quo cum uisus sit: nunquid appauerit: num quem conuenerit: nū quid dixerit: nū quem habuerit de consciis: de adiutoribus: de adiumentis: num quid in loco preter consuetudinem fuerit: aut alieno tempore. In instanti tempore quæritur: num uisus sit cum faciebat: num quid strepitus: clamor: crepitus ex

ut si armoꝝ te a lōge splēdorē uidisse dicas. Auditu ga uel hic auditus ē cum clamaret: & qui sucurrerent: uocaret uel ille cum minabundus impetum faceret. Tactu cognitus ē cū tangereť arma uel alia ꝗuis instrumēta sub pallio gestať odoratu uenenū fuisse ex odore pspectū ē. Gustu: ut stati cū gustasset exāimis cecidit. Nā g ius hoꝝ &c. Qui ius inqt hoꝝ sensuū facere suspitionē pōt in diuersis tñ causis & criminibus uisus & auditus i cā cædis: adulterii: furti: gustus & odoratus i cā ueneficii. Cōflať: facere a fabris sūptū ē uerbū q flatu folliū & igne suā exercēt artē. In cōsequēti tpe. Tertia ps argumēti ē in his posita rebus: ꝗ gestionē secunť negocii. Re trāsacta post factū: & cōmissū scelus qđ obiiciť. Si tumore & Liuore &c. Vtrūqꝫ ueneno necatū significat in cā ueneficii Liuorē prisci uerboꝝ signa appellabāt: sed colorē significat subnigrū ꝗlis plūbi ē. Vñ liuescere uerbū qđ ē nigrū fieri. Decoloratū. denigratū: & decolor p niger ut decolor indus liuores & tumores signa sunt pti utriqꝫ cōia. Nā cū intumuisse: & liuidū scm̄ eē accusator dicit cruditate nō ueneficio defensor dicere pōt accidisse. Si telū qđ gestať cōsueuerit reus: sæpe accidit ut telū relinqt occisor: aut nocturnus fur uestimētū ex qbus rebꝫ auctor sceleris facile iueniť qdā uir apprie nobilis sed admodū paup furari cōsueuerat is ꝗ dā nocte casu alteꝝ illic ubi furtū fecerat: calceū reliqt: q māe a dōesticis iuētus & ad sutores oppidi platus ab eo q fecerat cognitus ē & hic cuius eēt māifesto iudicio cōphēsū fuit. Vestigiū signū ē qđ pes facit: cū terræ ihæret ꝗ puluerulēta aut lutosa ē: uñ uestigať uerbū p uestigia ꝗrere & iuestigare. Si cruor i uestimētis &c. Aetate nr̄a accidit qđ seqť. Mercator qdā magnū auri pōdus secū ferēs: iter faciebat: is fore sōniauerat: ut spoliareť a crassatoribus & occidereť i sōnio itaqꝫ uehemēter pteritus: cū i oppidū qđ i itinere offēdit diuertisset: sacerdoti q illic erat: ex nr̄æ religiōis more qcqd añ admiserat cōfessus ē simul āt ꝗ sōniasset: ꝗtūqꝫ auri secū ferret: apuit sacerdotē illū ipiū ac nefariū illico accidēdi & spoliādi hois cupido icessit ut bono aio eēt: mercatorē hortať. Vana eē dicēs i sōnia: ꝗ uera ipe facturus erat: & cacodemonū illusiōes abeūtē deide die ꝗ isecuta ē: uno assūpto cōite quē scelerati cōsilii pticipē fecit clā sacerdos subseqť: & nihil tale cogitātē aggrediť occidit: spoliatqꝫ: sed equus quo ifelix uehebať mercator: deo uolēte: q malū nullū ipunitū: occultūqꝫ ēt patiť: illuc subito reuersus est: unde māe discesserat: caupo mercatoris eē cognouit: q pxia nocte i Taberna sua sōnū cœpat. Qđ acciderat: suspicatus: nūciat magistratibus. Qui rē cognoscāt stati mittūť mercator iugulatus iuentus ē: sed nusꝗ aliqs auditus aut uisus: sacerdotibus exceptis q cū iterrogareť nū quē cōspicati eēnt: & fugisse iterfectorē dicerēt quē ipsi cū cruētato gladio offēdissēt: gutta sāguinis i alterius calceo aiaduersa: suspectos cædis fecit Capti itaqꝫ. & in quæstione habiti iugulatum a se mercatorem cōfessi sunt: & dignas tanto scelere pœnas dederunt. Superius dicta signa certe necessaria non sunt: ut Quintilianus ait. Nam sanguis uel ex hostia respersisse uestem potest: uel e naribus profluxisse & non utiqꝫ qui uestem cruentam habuit is homicidiū fecit: sed ut p se hoc ñ sufficit: ita cæteris adiūctū testimōii: loco dr: si inimicus. Si añ miatus: si i eodē loco fuit.

Liuescere

Onsecutio. Quinta pars est: ea autem cõtinet: quæ attributa negocio ipsũ negociũ etiã aliquo interuallo cõsequũtur in quo differt a consequenti: illud.n. gestũ negociũ statim cõsequitur eiq; inhæret: Vt in uestimento Sãguis. Telum: aut uestigium relictum. At uero consecutio nõ statim: potest enim interrogatus aliquis an maleficium cõmiserit: multo postq̃ cõmisit rubere titubare: Pallere. Naturalia uero cõsecutionis indicia sunt a qua mouere suspitiones & diluere docet C. qd ab actore quidq; a reo fieri debeat ostendens. Nocentis rei quem accusamus: & nocentẽ dicimus. Innocẽtis: rei quẽ defendimus & innocẽtẽ asserimus hoc est a quibus signis accusator: & defensor argumenta ducant. Erubuisse: qđ uerecundiæ signum est: unde terentius ait Erubuit salua res est. Pudor autem timor est iustæ repræhensionis: sic enim & græci diffiniunt [Greek text]. Cuius sedes malæ sunt nam ibi maxime ostenditur rubor auctor plinius. Expalluisse: timore piculi: uel pœnæ. Contraria sunt Rubere & pallere pudore diffunditur sãguis: & corporis superficiem occupat timore totus cogit pœnæ: & ad eã partẽ fouendã accedit q̃ maxime uitalis est: & hilaritatis sedes eẽ tradit cor scilicet hinc est: qđ timẽtes superficie corporis a sanguine derelicta pallescũt. Titubasse tremuisse uacillasse corpe motũ eẽ hoc.n. titubare ẽ: oratius uade: uale caue ne titubes mandataq; frangas. Incõstanter locutũ eẽ modo hoc mõ illud dixisse: oportet .n. mẽdacem ut Quinti. ait memorẽ eẽ. Cõcidisse cecidisse in terrã & p timore nimio stare nõ potuisse.

Pudor quid

titubare

Pollicitũ esse aliquid: si nõ caperetur si intactus relinqueret. Aut grãdem dicet dare pecuniã uoluisse iis a qbus depræhẽsus fuit si tacerẽt. Quæ signa sũt cõsciẽtiæ superiora signa eius sũt oĩa qui cõmisit sceleris sibi cõscius ẽ. Nouimus ãt mediũ uocabulũ consciẽtiã eẽ boni. s. & mali: hic mali accipius. Ci. i ofone p milõe sic a cõsciẽtia arguit magna uis ẽ cõsciẽtiæ ide & magna i utrãq; ptẽ ut neq; timẽt nihil commiserũt & pœnã añ oculos sp uersari putẽt q peccarint. Si reus &c. Si nullũ reus eiusmõi ediderit signũ: Quid accusator facere debeat oñdit. Vsq; adeo in tm. Præmeditatũ: qm oĩa pcipit prius atq; aio fecit ante pegit. sese ne qd tale accideret istruxit. Nouimus ãt puisa mala aut minus nocere aut euitari oĩo solere. Cõfidẽtissime iprobissime. Cõfidẽs.n. p improbo ponit: & temerario Terẽtius hõ cõfidẽs idẽ o i gentẽ cõfidẽtiã sed Ci. Tusculanaq; li. iii. cõfidẽs iqt mala cõsuetudie loqntiũ iuitio põit: Ductũ uerbũ a cõfidẽdo qđ laudis ẽ: fiducia i bõa significatõe sp ferme accipi solet cõfidẽtia i mala illđ dicẽus iuue. cũ ñ cõmouebit reus: nã magna malæ sup ẽ audacia cãæ. Credit a mi'tis fiducia. Defẽsor: docet qd defensor facere dẽat. Si ptimuerũt: qs ñ cõmoueat q eã de se excitari suspitõnẽ uideat q̃ i uite piculũ adducat fretũ inocẽtia qd mi q; si nihil cõmotus ẽ: innocẽs. n. ẽ. Et cõscia mẽs ut cuiq; sua ẽ: ita cõcipit itra pectora: pfecto spẽq; metũq; suo. Approbatio ẽ q̃ utiur &c. Vltia ps ẽ: qua post supiores utimur pbatiões. Cõti-

Consciẽtia

Confidens Fiducia

auditus sit: aut deniq; num aliquo sensu pcceptum sit: aspectu auditu: tactu: odore gustatu. Nã quiuis horum sensuum põt cõflare suspitionem. In consequenti tempore spectabit nunqd re transacta relictum sit quod iudicet aut factũ eẽ maleficium: aut a quo factũ sit. Factum eẽ hoc modo. Si tumore aut liuore decolaratum est corpus mortui significat eũ ueneno necatũ A quo factum sit: hoc mõ: si telũ si uestimẽtũ si qd eiusmõi relictũ sit: aut uestigiũ reptũ fuerit: si cruor i uestimẽtis: si i eo loco uisus aut comprehẽsus fuerit transacto negocio: quo in loco res gesta dicitur.

¶ De consecutione.

Onsecutio ẽ: cũ quæritur q̃ signa nocẽtis & innocẽtis consequi soleant. Accusator dicet si poterit aduersariũ cum ad eum uẽtũ sit erubuisse: expalluisse: titubasse: inconstãter locutum esse: concidisse: pollicitum eẽ aliquid: q̃ signa conscientiæ sunt. Si reus nihil horum fecerit accusator dicet eũ usq; adeo præmeditatum fuisse qd sibi eẽt usui futurũ: ut confidentissime resistens responderet q̃ signa sunt confidentię non innocentiæ. Defensor si ptimuerit: magnitudine periculi nõ conscientia peccati sẽ cõmotum esse dicet. Si nõ ptimuerit fretum innocentia negabit se esse cõmotum.

¶ De approbatione.

Pprobatio est qua utimur ad extremum confirmata suspitione. Ea habet locos proprios atq; cões. Proprii sunt hi qb9 nisi accusator põt uti: & hi qb9 nisi defẽsor uti nequit: nec hæc locos proprios: & cõmunes: iureq; approbatio appellatur. Qm ad aliquid probandũ de quo ambigitur: assumi solet. Libro de inuentione ubi præcipit quid in cõiecturali causa agendũ sit multa ad hanc pbationẽ ptinentia tradit Ci. Cũ uero oĩs ex cã ex persona & ex facto Coniectura capiẽda sit oĩa si qs diligenter cõsiderauerit: in his sex ptibus inueniet. Attributa personæ & attributa negocio de qbus in supioribus nõ nihil dictũ ẽ. Qđ ut melius comprahendat sciendũ est personã rem esse ut pronomine designat non ut suo noĩe. Negociũ dictũ uel factũ esse pro nomine designatum. Attributũ personæ res est personæ congruens: p quã aliquid probatur. Attributum negocio res ẽ ad negocium faciẽs per quam negociũ asseritur psonæ attributaoẽs amplectuntur circunstantias quæ sunt. Quis quid ubi qbus auxiliis: cur quomodo: quãdo: attributa ne-

Negocium

Attributum

gocio si continentia sunt cum negocio causam includunt rõcinatiuã & impulsiuã & cur circũstantiã respiciũt & qd in gestiõe uero negocii quæritur locus: tps: modus: occasio: facultas: in cõsequẽtibus negociũ iudiciũ naturæ est: & personarum testimonia quæ prolixe satis in libris de inuẽtione tradidit ci. oĩa in his sex ptibus sigs ut dixi: diligenter cõsiderauerit cõphendi cognoscet: iõq; adiicere hæc nobis placuit. Cõfirmata suspõne nõ iniecta simpliciter: sed p alias ptes supiores cõfirmata. Proprii sunt: docet qd loci cõmunes sint: proprii accusatoris: & pprii defensoris: quos rhetores nonnulli propriæ cõmunes uocauerũt: Et qbus tũ accusator utit tum defensor: qui communiter cõmunes a nonnullis nominant. Argumẽtorũ duo genera sunt: unũ qđ ipsius causæ: pprium est: aliud qđ & ipsius: & similiũ hoc quod fm est locus [struck] cõmunis appellatur uerũ locorum cõmunium genera duo sunt ut Cicero dicit: qđ ut aptius intelligas. Loci cõmunes sentẽtiæ quædam sunt pœne generales. Abutunt tñ certe qui locos appellant: cũ sint.n. pprie loci ex qbus argumenta sumunt. Non nisi accusator &c. Locus cõmunis sed proprius accusatoris erit: si illum impugnans qui parentem necauerit supplicio dignũ eẽ dicat. Quo tñ loco nisi probata: & porata cã utendũ nõ est. Continet.n. certæ rei amplificationem: Præterea cum facti auget atrocitatẽ: aut negat malorũ misereri oportere: & hic locus causis cõuenit cõiecturalibus sicut Cicero dicit Locus proprius & certus defensoris est: cũ dicit: accusatorũ calũniis credi non oportere: & eorũ amplificans cũ indignatione malitiam oñdit. Cõmunes q &c. ut si accusator dicat credẽdũ eẽ testibꝰ & defẽsor: ñ credẽdũ testibus: itẽ rũoribꝰ oportet credi & ñ oportere. Vitã añ actã spectari oportere: & ñ oportere.

[illegible] mõ potest communes sũt qui alia causa a reo: alia ab accusatore tractantur. In causa coniecturali proprius locus accusatoris est: cum dicit malorum misereri nõ oportere: & cum auget peccati atrocitatem. Defensoris proprius locus est cum misericordiam captat: & cũ accusatorem calumniari criminatur. Cõmunes loci sunt cum accusatoris tum defensoris a testibus contra testes. A quæstionibus contra quæstiones ab argumentis contra argumenta & a rumoribus cõtra rumores a testibus dicemus secũdũ auctoritatem & uitã testium &

Loci comunes sentẽtie sunt pene generales

A testibus dicẽus maximũ patrõis sudorẽ circa testimõia eẽ dicit Quinti. idẽ qcqd circa testes agẽdũ ẽ breuiter admõet. Argumẽta ãt a testibus cõtra testes: a q̃stiõibus cõtra q̃stiones: a præiudiciis cõtra piudicia: a iure iurãdo cõtra iusiurãdum a τεχνε sũt ut supra docuimus. Quæ accipit extra causam orator. Quoq; tñ tractatio artificialis est: ut cũ fm uitam testiũ & eorum q tabulas scripserũt: uel q̃stiones instituerũt: dicit orator. Auctoritatẽ. Ci. in oratione pro flacco credendũ eẽ dicit atheniẽsibus testibus & sic eos laudat ad Adsunt athenienses: unde humãitas: doctrina: religio: fruges: iura: leges: ortæ adq; in oẽs terras distributæ putant de quoq; urbis positione pp pulchritudinẽ ẽt inter deos certamẽ fuisse proditũ est: q̃ uetustate ea est ut ipsa ex se a suos ciues genuisse dicat eadẽ terra parens: altrix: patria dicatur auctoritate aũt tanta est: ut iam fractũ ppe ac debilitatũ græciæ nomẽ: huius urbis laude nitatur idẽ in oratiõe p licinio Archia. Adest inquit uir summa auctoritate: religione: & fide. M. Lucullus q se nõ opinari sed scire: nõ audiuisse sed uidisse: non interfuisse: sed egisse dicit. Vitã si eos sp ante bñ uixisse dixerimus qui a testibus dicit nullã firmiorẽ pbationẽ eẽ contẽdit: q̃ sit hominũ consciẽtia nixa. Cõstantiam: Vt dicamus testes q sunt p nobis unũ idẽq; dicere & eoq; iter se dicta cõsonare. Cõtra testes: docet quid contra testes dici possit. Nam uitæ testiũ turpitudo narrãda est. Et monẽdi iudices ne iis credãt qm turpiter & flagitiose semper uixerunt: Nouimus aũt fm leges ignominiosi testimoniũ admitti nõ debere oĩa præterea enumerãda sunt cũ dr cõtra testes: p quæ falsa testimonia fieri soleãt. Multos ãt testes aliqñ iuadere cõtingit. Et gẽtiũ simul uniuersã eleuat testimoniũ qđ Ci. facit in orone p flacco ubi in græcos inuehit: nũq̃ eã gẽtẽ testimõiorũ fidẽ & religionẽ coluisse dicẽs totiusq; huiuscæ rei q̃ sit uis quæ auctoritas: quod pondus ignorare & illud consueuisse usurpare da mihi testimoniũ mutuum. Non nunc aduersus singulos dirigit actio. qđ genus insectatiõis legit in pluribus ciceronis oratiõibus: sed pmixtũ defẽsioni separatim uero in Vatiniũ testẽ. itẽ testimonioq; q̃dã cæca sunt qñ certa psona nõ affertur: sed a multis: ut a populo dici asseritur. Vt apud Terentium, Multi qui tum in andro erant audiuere hæc eadem: quædam manifesta quando certa adducitur persona: & dicitur hic scit: hic uidit: hic affuit. Testimoniorũ in cõstantiã hoc facere poterimus si id euenerit, ut aliud qđ inter se parũ cõsẽtiat a teste dicat aut si testes testi diuersa narret. Obiectum sosannæ a iudicibus stuprum. quod in sacris litteris legitur: falsum fuisse ex testimoniorũ in cõstãtiã cõptũ ẽ cũ alter accusatorũ sub pinu cũ amatore coeũtẽ: alter sub pruno se uidisse diceret illud: præterea obseruandũ est: ut si pauci fuerint testes non credẽdũ paucis dicãus: si multi ñ eẽ credendũ multis: & conspiratiõnẽ uideri. si uiles adducẽtur uilitatẽ. Si potẽres gratiam oportebit icessare. aut fieri ñ potuisse qđ testes dicãt fcm qđ uel locus idoneus mĩe fuisse uisus sit aut is q arguit fecisse facere ñ potuisse aut spatii nõ satis affuerit. Aut scire nõ potuisse. Exẽpli gratia si dicat esto clodiũ Milo occidere uoluerit uñ cognoscet tu potuisti? Dicis cõsulto i siluã Vlyssẽ uenisse: ut aiacẽ pderet. Sed hoc uñ accepisti: scire pfecto nõ potuisti. Nisi fortasse irrepere in Vlyssis aium tibi fas sit. Cupide dicere. Testes q haberi sibi fidẽ uolũt: quãdam p se ferre simplicitatẽ decet. Et nuda: ut sic loquar: depõere apđ iudices testimõia: Nã si asseuerare nimiũ rẽ pgẽt: & argumentis uti: qđ actoris. ẽ: cupidi eẽ calamitatis & supplicii illius uidebunt: cõtra quẽ dñt. Et iure optio a patrono iprobari poterũt: iõq; multũ uersandos añ eẽ dõi Quinti. mouet. Et uariis pcõtatiõibus q̃les ab aduer-

Atheniensium laus

sario haberi possent:explorandos. Cupide non simpliciter:sicut conueniret. Et argumentari;argumentis & ratiocinatiõibus uti qđ minime ad testem pertinet. Venit dicere patronus poterit nõ ut suum perhiberet testimonium:sed disputaturus potius ex quo intelligere uobis iudices licet:q̃ huic quem innocentem defendo inimicus sit q̃ miseri cupiat perniciem. Quis deniq; falsum eius testimonium esse:aperte non uideat. Hæc &c. breuiter repetit quæ dixit:sed non seruato ordine. Ad improbationem ad id respicit q̃ ait cõtra testes.

A quæstiõibus

Ad argumentationem hoc est approbationem & ad id refertur quod ait pro testibus. A quæstionibus dicemus:alia pars locorum cõmuniter communium q̃ a quæstionibus nominatur hoc ẽ a tormentis quoniam per tormenta ueritas extorquetur qđ agendum sit ab iis docet:qui a quæstionibus dicunt:nam quæstionem uerum fatendi necessitatem uocaf debẽus. Nec solum hoc dicere sed argumentari etiam:ac parare quæstionibus credendum esse quas maiores nostri:quorum omni in re sequi auctoritatem debẽus: cum optimi & sapientissimi fuerint nunquam constituissent:nisi facilem ad ueritatem eliciendam uiam esse cognouissent:q̃ præcio præcibus:aut minis elici non poterat. Vt quicquid sciant dicant &c. Cum dolore coacti aliquid reticere non possint. Et præterea confirmatior erit hæc disputatio &c. Disputatio inquit a quæstionibus firmior erit si illis ratiõibus adiuuabitur:quibus cætere partes coniecturales tractari solẽt exempli causa cum aliquem furti accusas. Causam dicis illi furandi fuisse paupertatem:& furari potuisse:quoniam locum & tempus idoneum obseruauerit eodem modo credendum iis dices. Qui aliquid tormentis coacti confitẽtur quoniam id faciendi cuius accusantur causam habuerint:& facere potuerint:idem inquit & in testimoniis fieri posse:ut non simpliciter tractentur:sed aliis cõiecturalibus locis adiuuentur hoc modo fecit quod testes dicũt:nã causa ei fuit faciendi & modus:& spes perficiendi:ac celandi. Contra quæstiones docet quomodo contra q̃stiones dici possit. Primum maiores uoluisse &c. primum inquit dicendum est maiores nostros aliquid quæstionibus quæri uoluisse:quotiens quædam præcederent signa quibus factum quod obiiceretur: factum esse comprehendi posset ut quæ uera obiicerentur probari possent ueritate tormentis expressa: & quæ falsa opponerentur refelli. Quo in loco quid positum &c. in illis causis quæstiones interponi maiores nostros uoluisse dicemus in quibus accidit ut aliquid a reo relictum:aut positum dicatur:ut ensis relictus in pectore occisi: calceus illic ubi furtum fecerit:chlamys in lecto ubi adulterium commiserit. Quæ omnia certissima iudicia sũt. Aut si quid esse simile ueri:ut si diceretur:fuisse auditus;aut uisus:aut si inuentus in loco maleficii erubuerit ẽrubauerit:expalluerit:si in ueste cruor fuisse dicatur. hæc enim omnia uerisimile faciunt uideri quod obiicit. Videri:ut pallor:aut erubescentia. Percipi ut ex in constantia sermonis cum modo hoc modo illud dicat. Deinde dolori. Alius contra quæstiones argumentandi modus:si dixerimus dolori credi nõ oportere:quoniam multi a deo molles impatientesque doloris inueniantur:ut ea sæpe confiteantur tormentis coacti:quæ uera non sunt:& quæ nũquam ipsi fecerunt sicut. M. orphi argentarii seruus qui fannii seruum occidisse accusatus & eo nomine torius a domino:admisisse sic facinus constantissime asseuerauit:& fannio deditus supplicio affectus est. Modico deinde tempore interiecto ille cuius de nece creditum fuerat:domum rediit. Recentior:Mollior:& tenerior delicatorque quæ enim recentia sunt delicata sunt. Et q̃ recentiori non ẽ credendum quæstionibus:quoniam multi ante q̃ torqueri incipiant ea fingunt quæ placitura quæsitori arbitrãtur:ut cum ea dixerint torqueri desinant. Ad comminiscendum fingendum Terentius arque illis commẽtum placet hoc est fictio. Scire ex aliis. Suspicari per se. Quod quæsitor uelit audire:illud igitur dicunt: & si falsum est:Quæsitor autem is est:qui exercendis quæstionibus præest: Virgilius de minoe:Quæsitor minos mouet urnam:illa Silentum Conciliumque uocat:uitasque & crimina discit. Quidam etiam sunt:qui nullis tormenti cogi possunt ut ueritatem farẽtur sicut Marci Antonii oratoris seruus qui adulterium domini cui lateruam prætulerat:confiteri multis affectus cruciatibus nunquam uoluit. Auctor est Valerius Maximus li. vi. cap. de fide seruorum. Hæc disputatio argumentatio inquit contra quæstiones aliis poterit cõiecturæ potius confirmari:si quæ dicta erunt:probabiliter refellentur hoc modo non est credendum his quæ tormentis coactus aliquis dixit:nam neque fuit,illi faciendi causa. nec perficiendi spes:aut celandi:nulla deniq; signa concurrunt item si dixerimus:incredibilia locutum esse & quæ fieri non potuerunt aut minus inter se consonantia. Probabili argumentatione uerisimili:aut secundum probabile quod continet causam & uitam.

Quæsita

Ab argumẽtis & signis: Alius locus communis est:cũ dicimus ab argumẽtis & signis q̃bus credi uolumus:

11. Vide an legend. qui

per argumenta autem & signa quicquid est:quod coniecturam faciat:intelligimus: Vt sit locus a toto hoc modo. Cui dubium ut dico:ita esse uideri debet:cum tot argumenta:& signa concurrant: præcipue autem duas superiores accipimus partes signum & argumentum figũ partes fuerũt sex. Locus:tempus:spatium: occasio spes:perficiendi:spes:celandi. Argumenti uero tria tempora præteritum instans & consequens, Cæteris locis:ut probabili quod in causam diuiditur & uitam:Collatione:Consecutione locis cõmunibus. Concurrũt: conueniunt ut spes celandi:spes perficiendi locus idoneus. Tempus oportunum. Cruor inuestimento telum relictum &c. sed hæc p qualitate tractanf causa; Per spicuam:apertam & manifestam. Cicero in oratione pro milone:post multas probationes. Quid si satis quit nondum cernitis:cũ res ipsa tor & tam claris argumentis signisque luceat:pura mente atq; integra Milonem:nullo scelere imbutum:nullo metu perterritum nulla conscięntia exanimarum romam reuertisse. Item plus &c. alius dicendi modus ab argumentis & signis. Cum ideo potius credi illis instamus:q̃ testibus quoniam signa & argumenta: hærẽt personæ:& negocio at uero testes aliqua possunt ratione corrumpi ab iis a quibus producuntur. Erit autem locus comparationis a minori hoc modo. Si credere testibus multo magis argumentis & signis quæ certiora sunt credendum est. Eo mõ quo gesta sunt ut palluit erubuit in loco usus est. Testes corrumpi posse. Vt græci facile ad falsum testimonium pethibendum corrumpebãtur. De quibus multa dicit Cicero:in oratione p flacco. Præcio nummis, Gratia amore & beniuolentia in eum a quo producunf.

Quæsitor. q̃ præest quæstioni habendæ

Metu. eius a quo producuntur. Timent enim ne ab illo lædantur pro quo testimonium dicere recusauerint si potens fuerit. Simultate, Latenti odio in aliquem & lædendi causa multoq; aũt irritum habitum est testimonii: q̃ cõtra reos odio inducti dicefnisi sunt. Vt. L. Crassi aduersus. M. Marcellum. Qu. Metelli pii. M. Luculli. Qu. Hortensii. M. Lepidi cõtra. C. Cornelium. Auctor Valerius Maxi. Contra argumenta quid contra argumenta & signa agendũ sit docet:singula autem destruenda esse mouet quæ aduersarius dixerit. Nullam rem esse &c. hunc uisũ illic dicitis fuisse:ubi furtum factum est:& propterea furatum esse. Sed huic suspitioni minime credendũ est. Quod si omnibus crederetur suspitionibus nulla res esset q̃ ab illis libera esse posset:Sanctus & integer cum formosa & parum casta loquatur & statim adulter iudicabitur? Cum gladio ;ut fit uir probus & gerentur sciri:quæ falso in quęstione pronunciarentur refelli possent hoc modo. Quo in loco quid positũ sit:& si quid eẽt simile quod uideri:aut aliquo signo simili pcipi possit deide dolori credi non oportere quod alijs alio sit recentior in dolore:quod ingeniosior ad comminiscendum:quod deniq; sępe scire:aut suspicari possit,quid quæsitor uelit audire: qđ cum dixerit intelligat sibi finem doloris futurum. Hæc disputatio comprobabitur: si refellimus quę in quæstionibus dicta erunt probabili argumentatione :idq; partibus coniecturæ quas ante exposuimus facere oportebit. Argumẽtis & signis & cæteris locis quibus augetur suspitio dicere hoc modo conuenit. Cũ multa concurrant argumenta & signa quæ inter se consentiant rem perspicuam non suspicioſam uideri oportet. Item plus oportere signis & argumentis credi quam testibus hæc enim eo modo exponi quomodo reuera sunt gesta:testes corrumpi posse: uel præcio: uel gratia: uel metu: uel simultate. Contra argumenta: & signa: & cæteras suspitiones dicemus hoc modo: si demonstrabimus nullã rem esse: quã nõ suspitionibus quiuis possit criminari:deide unamquamque suspitionẽ ex

tus:ire faciet:& crassator existimabitur. Deniq; unam quamq̃ &c. primum in uniuersum contra signa & argumenta dicendum est:Deinde singulæ sunt suspitiones eleuandæ:quas aduersarius excitarit. Dices causam fuisse Vlyssi occidendi aiacis:quoniam erat inimicus fateor fuisse inimicum:priusq̃ Achillis sibi arma adtudicarentur sed ea posteaq̃ adeptus est simultatem omnino deposuisse:& amare cepisse dico. Quod in siluam p fectum esse asseueras;ut iacem illic:cum solus esset occideret pro consuetudine sua ad exploranda hostium consilia ego illuc profectum dico. Als in ueste cruorem fuisse. quicunq; igitur cruore aspersum habuerit uestimentum cædis arguetur:dicis fecisse adulterium quoniam inuentus noctu est sed a cœna redibat;quicunque noctu ambulans deprehendetur adulterii suspectus sic erit. Nihilo magis in nos :hæc in omnes in quibus etusmodi signa constabunt:dici poterunt. Indignum &c. non est credendum signis:& argumentis:sed testibus:qui rem affirmare possunt uel refellere:qui nihil quod non uiderint dicere audent. A rumoribus dicemus Si negabimus:a rumoribus docet nunc dicere. est autem ultimus communiter communis locus. Rumor & fama idem sunt:sed alterum græcum:alterum latinum:significant autem exortum in populo sermonem de re aliqua recenti siue bona siue mala:& fama quidem pro sermone rei inueteratæ & opinione quadam ac laude hominis accipitur:in quas significationes rumor non sumitur. Si negabimus &c. non frustra dissipari & diuulgari rumor soler:arte aliquid est cum excitatur:& consensus est ciuitatis ac testimonium. Et si dicemus causam non fuisse &c. Quæ causa erat ut hoc qđ ab oibus ferme dicit fingeret q̃spiam q̃s fuit inimicus: q̃s aliq̃ cõseq̃bat cõmodi certe néo. Et pterea dicẽ us prerea esto alii rumores falsi sint:hic certe uetus est:nã

causa huinc fuit peccandi:erat inimicus erat minatus:erat pauper:erat temerarius spem habebat celandi & p ficiendi. Contra rumores &c. docet quid contra rumores dicendum sit. si docebimus &c. Non est credendū rumoribus qui falsi esse quotidie deprehenduntur:creditum fuit a maioribus uestris claudiam quintam uir/ginem uestalem quod nimis eleganti ornatu uteretur:impudicam fuisse:id tamen falsum etiam deæ cybel. les testimonio compertum est. Et aut inimicos &c. nostri hæc inimici finxerunt: quis autem adeo innocens est:Cui hoc idem inimicorum fraude accidere non possit ut falsi de eo rumores dissipentur Cicero in oratione p. M. fonteio. V. P. maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare uoluerūt: sed ego ita existimo quo maius crimen sit: id quod ostendatur esse falsum:hoc maiorem ab eo iniuriam fieri:qui id consingat. Natura maliuolos quis enim est qui maliuolorum uoculis:& detractionibus obnoxius aliquando non sit quis unquam caruit obtrectatoribus:quis ignorat quosdam eo natos esse ingenio: ut melioribus semper inuideant: & cum lædere alia ratione nō possint detrahere studeant. Et aliquam fictam fabulam &c. ut nōne nuper dictum ab omnibus ferme fuit illum:& numerabimus. furatum esse: quod falsū esse inuentum est. Nonne is cum iter faceret & magnum auri pondus se cum ferret:occisus & spoliatus ab titio dictus est cum tamen saluus & incolumis re/dierit. Aut uerum rumorem &c. Nonne omnes a te uiolatam nuper dicunt uirginem uel furtum fcm uel negatum depositum:quod ego tamen de te crederem:nec possum:nec uolo nihil est. enī quod contra inimicum inimicus non comminiscatur. Verum tamen si rumor &c. Argumentandum dicit esse quotiens probabilis nimium rumor fuerit: qui aliis conjectura partibus infirmandus erit:ut si dicamus non fuisse causam:non spem celandi:aut perficiendi:non locum:aut tempus quæsitum deniq; hunc facere nō potuisse:illum uero pati. ut dicis Vlyssem aiaci uim inferre ausum esse:sed quis hoc credat:cum p̄sertim & fortissimus aiax esset: & tunc furerent. ulysses uero imbecillitas cui nota non est:quem consilio præstare non uiribus sciunt omnes fuit dum de achillis armis cum aiace contenderet inimicus:sed ea postq̄ sibi adiudicata sunt:amare cœpit q̄q̄ ut prius quidem oderat:non. n. de uita:sed de honore certabatur:deroga re detrahere:auferre. Quod & difficillima tractatu &c. docuit qua ratione:quibusq; locis:in coniecturali constitutione argumentari possimus. Causas nunc explicat quibus adductus facere hoc uoluerit:duæ autem sunt prima q̄ difficillima est coniecturalis constitutio:altera q̄ in ueris causis ubi factū conceditur:sæpe accidit ut tractetur sicut in causa p milone. nam occisum a se Clodium milo fatetur:sed iure occisum dicit. Et rōnem affert:quia ille sibi uoluerit mortem inferre. q̄m insidias fecerit:hoc ut ē negat aduersarius:& milonem clodio non miloni clodium insidiatū dicit quærenda igit cōiecturis res fuit difficillima:quid enim difficilius q̄ factū probare qd negetur factum titubatione dubitatione:& mentis agitatione. Offensione impedimento.

tenuabimus:& dabimus operam: ut ostendamus nihilo magis in nos eam quam in alium quempiam conuenire. indignum facimus esse sine testibus coniecturam: & suspitionem:firmamentis satis habere. A rumoribus dicem9 si negabimus temere famam nasci solere: quin subsit aliquid: etiam si dicemus causam non fuisse quare quispiam confingeret & comminiscetur:Et præterea si cæteri falsi soleant esse argumentabimur hunc esse uerum. Contra rumores dicemus primum si docebimus: multos esse falsos rumores: & exemplis utemur de quibus falsa fama fuerit:& aut inimicos nostros:aut homines natura maliuolos: & maledicos confinxisse dicemus:& aliquam: aut fictam fabulam in aduersarios afferemus quam dicemus omnibus in ore esse:aut uerū rumorem proferemus:qui illis aliquid turpitudinis afferat:neq; tamen ei rumori nos fidē habere dicemus ideo quod quis homo possit quemuis turpem de quolibet rumorem proferre:& confictam fabulam dissipare. Verum tamen si rumor uehementer probabilis esse uidebitur:argumentando famæ fidem poterimus abrogare. quod & difficillima tractatu ē constitutio coniecturalis: & in ueris causis sæpissime tractanda est:eo diligētius omnes eius partes perscrutati sumus: ut ne paruula qdē titubatione:aut offensione impediretur: si ad hanc rationem præceptionis assiduitatem exercitationis accommodaremus. Nunc ad legitimę constitutionis partes transeamus.

Constitutio coniecturalis

Partes in detur appellare quæstio ex ea causa

VM uoluntas scriptoris &c. quibus argumentis pars utraq; in constitutione coniecturali uti possit docuit. Nunc quō legitima constitutio tractari debeat:ostendit cuius cum sex partes sint scriptum & sententia:contrariæ leges:ambiguum diffinitio translatio:ratiocinatio. a scripto incipit & sententia libro primo quo pacto constitutio in his emergeret:aperuit:nunc quid asseuerari possit: quidq; refelli os admonet:cum itaq; accidit ut uoluntas scriptoris:a scripto dissentire uideatur:& hic scriptum uoluntatem ille defendat:Quid ab eo agendum sit demonstrat qui a scripto dicit:cuius nomine leges:instrumenta pacta:stipulationes. omne denique scriptum accipimus. Hæc item pars legitimæ constitutionis iuridicialis assumptiuæ partibus sustentatur:quod in rhetoricis de inuentione docet Cicero. Est autem de ea frequentissima

ut. Qu. alt inter consultos quæstio:& pars magna cōtrouersiæ iuris hinc pēdet. Cū uoluntas scriptoris &c. ut si lex sit liberi parentes alāt:aut uincianī:hic uoluntas scriptoris dissentire a scripto uidebit:sigs nō aluerit uinciendus dicet:nā infans q alere p̄æratē non pōt:alligandus minime uidet:& illos lege cōprehēdi certū est:qui alere possint. His locis his argumētis Secundū narrationē:frm aliqñ aduerbiū est: plautus in asinaria age secundū sequar aliqn ppositio. Seruius sulpitius in epla de morte. M. Marcelli ad cicero. duo uulnera accepisse:unū in stomacho:alterū in capite secundū aurē:narratio aūt ne ab exemplo: qd est priore libro

narratio

De scripto:& uoce.

VM uoluntas scriptoris cum scripto dissidere uidebitur si a scripto dicemus his locis utemur secundum narrationem: primum scriptoris collaudatione. Deinde scripti recitatione utemur. Deinde per cunctatione: scirēt ne aduersarii id scriptum fuisse in lege: aut in testamento:aut in stipulatione:aut in quolibet alio scripto: quod ad rem pertineat. Deinde collatione quid scriptum sit: quid aduersarii se fecisse dicant quid iudices sequi conueniat:utrum id quod diligenter præscriptum sit: an id quod acute sit excogitatum. Deinde ea sententia quæ ab aduersariis excogitata sit: & scripto attributa contēnetur: & infirmabitur. Deinde quęretur quid ei obfuerit: si id uoluisset præscribere an non potuerit. præscribi. Deinde a nobis sententia reperietur: & causa proferetur:quare id scripto scripserit quod scripsit; & demonstrabitur scriptum illud esse dicentum dari tunc uoluit:cū uxorē ducer. Is statim mortuo patre centū sibi dari postulat: & uolūtatem sequitur testatoris: quod æquare se fratribus uoluerit: nuptias uero adiecerit non ut cogeret uxorem ducere:sed ut suaderet id q̄ in sua ptāte eē uoluisse:qa scripto in hac cōtrouersia diceret stati finita narratione scriptorē ab antecacta uita & moribus laudaret:scriptū deinde recitaret:idē & in stipulatiōe fieri debet:q̄ ut iureconsulti docēt est obligatio uerbis cōtracta ex interrogatiōe & rñsione:cū qd dari:fieri ue nobis stipulamur a stipe dicta: hoc est pecunia quā in huiusmodi obligabāt stipulatione. Auctor uarro in ea re his olim utebant uerbis spondes:spōdeo: pmittis: promitto:fideiubes:fideiubeo. Ad eā rē. ad controuersiā q̄ ex scripto:& snia nascitur. Deide collatione cōparatiōe inqt utrēdū postea est. ab eo qd scriptū est: ad id qd aduersarii fecisse se confessi sunt. Dictis relictā a uobis nauē & uestrā deinde uultis esse. Cū p uos nō steterit:qn perierit huic qui ut eam seruaret in ea remansit:cuius esse dēt. nā remanētis lex iubet fieri. Centū tibi deberi dicis; cū tñ affirmes:ducta te uxorē parri placuisse:prius ducas necesse est deinde postules:negari enim,tūc tibi non poterūt. Quid iudicē seq cōueniat:cū aptis uerbis scriptū sit:ei parere uos cōuenit iudices:nō quæ i scripto nō sūt:seq & qd acute magis q recte aduersarii interpretant. dubitare uos oporteret si aut scriptū esset aliquid obscure: aut dubitaret aduersarius:sed oia hic apta sunt & aduersarius cōfiteť. Deide snia q&c. dicit:nauē eius fieri uelle:legē dicit aduersarius: q ad defensionē in ea remāserit:stulta nimirū interpratio quasi uerbū unū sena/tus legi:cū tulit addere nō poterit:& eius qui remanserit ad defensionē dicere. periculosum est a uerbis legis discedere cū præsertim cōmode & dilucide scripta sit. Quid ei obfuerit. dic mihi quid senatui oberat addere remanentis ad defensionē. Quid patri tuo ut tibi darentur centum cum uxorē duceres:si tibi ducere placeret: non ne hoc oscribi poterat. Deinde a nobis &c. alius locus eius q scriptum defendit:ut snīam inueniat:qua scriptū tueat:& dicat:cū passim in repētate deseri naues senatus uideret: & nō mediocria inde cōsequi dāna aiaduerteret:idē asit iniquū esse duceret:ut naues ab illis reciperent quorū fuerāt postq̄ reliqrant: si forte conseruabant legē tulit ut remanētis fieret qcunq; ille esset;nec ad defensionē addere uoluit:quo magis deserere dec̄erent hoies cū scirent se nauē:& q̄ in ea bona habernet oia si desererent amissuros: hic scriptū recitabitur:

Stipulatio

Cōmendatio recitatio

Locis. Nidetur uocare loca, quæ aphthonius & hermogenes & cæpellant status Cæsara

#senserit

lucide: breuiter: cõmode: pfecte cum rõne. Deinde exẽpla pferent: quæ res cũ ab aduersariis snia redderetur: & uoluntas afferet: a scripto potius iudicate sunt. Deinde ostendet q̃ periculosum sit a scripto recedere. locus cõis est cõtra eũ qui cũ fateatur se contra id quod legib9 sancitum est: aut testamẽto perscriptũ sit fecisse tñ facti quærat defensionem. A snia sic dicemus. Primũ laudabimus scriptoris cõmoditatem: atq breuitatẽ quod tm̃ scripserit qd necesse fuerit: illud quod sine scripto itelligi potuerit non necessario scribendũ putarit. Deinde dicemus calũniatoris esse officium uerba: & litteras sequi: negligere uoluntatem. Deide id quod scriptum sit: aut non posse fieri: aut non lege: aut nõ more: nõ natura: nõ bono & equo posse fieri: q̃ oia scriptorẽ uoluisse quã rectissi-

& scriptum dicetur: dilucide: hoc ẽ apte: & uerbis minime obscuris. Breuiter: nullo superfluo addito uerbo. Perfecte: ut adiungi nihil possit: sic leges debere: ac solere scribi. Cum ratione certa: ut homines terrerent: & naues in tempestate temere nõ desererent. Deinde exempla pferent: hic locus est a iudicato: quotiens exempla adducunt: & qd in simili re iudicatũ sit: ostẽditur. hoc cum sit uehementer adiuuat: uult enim cognoscentium quisq: ut Quintilianus ait: firmã esse alterius sniam: & ipse pnunciaturus: hoc libenter exemplum: quod in se fortasse recidat facit. A scripto potius nõ ne nuper eum e sicilia quatuor in eadẽ naui fratres ueherent: tres ingruente tempestate nauẽ deseruerunt unus remansit: Cumq diu postea in iudicio agitata res esset: & ii sẽtẽtia hic scriptũ sequeret: huius q remãsit nauẽ eẽ iudicatũ est. Deide ondet &c. si hoc admitteret iud. ut recedere a scripto liceret: & aliqd qd scriptũ non esset: cõminisci. Qua in ciuitate quottidie lites maxime & controuersie nõ essent: ubi gentiũ quies erit? ubi iuste: & sine metu uiuetur. Locus cõis &c. Approbatione post cætera utimur argumẽta cũ locos inducimus communes eius crimẽ uel audaciam exaggerantes in quẽ dicimus: hoc mõ. Quæ maior iud. impudẽtia aut esse aut excogitari potest: q̃ eius q cũ se fecisse cõtra legẽ fateatur: ẽt deinde factũ suum defendere audeat: certe nullã in eũ statui cõueniens pœna posset. Cõtra legem &c. ut de illo q in tẽpestate nauẽ reliquit. Sancitũ confirmatum: uñ sanctæ leges aut testamẽto: ut de illo cui tũc centum dari uoluit pater: cum uxorẽ duceret.

A sentẽtia

A snia dicemus &c. Docet nũc qd agendũ ab iis sit: q a sententia dicunt. Primũ laudabimus &c. scriptor ante oia laudandus est: q cõmode ac breuiter scripserit: q supflua ptermiserit: & ea q̃ si nõ scriberent: intelligi tñ a quocunq facile possent. Illud quod sine scripto perspicuum uidebat esse scriptor: eius nauẽ fieri debere: q ad defẽsionẽ remãeret: nõ ãt eius q opẽ ferre nõ posset: ideoq ad defẽsionẽ addere nõ curauit: nec. n. scripti sui recitatores uos fore putauit iudices: sed interptes. Deinde dicemus &c. Calũniator iud. uerba sola consectat: eorũ uerũ sensum negligit: ac uolũtatẽ: q̃ sola. tñ spectanda est. Cum pserim nihil supfluum leges debeant admittere. Calũniarii est malitiose & mẽdaciter interptari: Calũnia est malitiosa legis & cuiusuis rei iterptatio Διέβολη græcæ dr. Calũniator uero Διαβόλος: marcellus i collectãeis a calliditate calũniã dici existimat: & malitiosam mendacẽq inflãmationẽ significare ait. Atq p ipsa calliditate poni. Ci. de repu. li. ii. ut cernẽdi respõdeatis q sæpe optimas musas igenii calũnia ludificari solet. Deinde id quod scriptũ sit: aut non posse fieri &c. lex est liberi parẽtes alant aut uinciant. Querit an infans alliget qa nõ alit nõ posse fieri ut infans alat rñdet: nec de eo legẽ intellexisse: sed de illo q alere posset. Nõ lege remanẽtis nauẽ debere eẽ: nec itelligi de eo ius q defensurus remãserit: sed laborãtibus nõ sedẽtibus & nihil auxilii ferẽtibus pmia dari leges iubẽt. Non more. Lex scripta est: mos sine scripto: in consuetudine positus: longo tpe oium consensu

Mos

approbatus: apud quas ciuitates mos est iud. ut inertibus pmia cõferant: ubi mos est ab infantibus filiis parẽtes ali? Nõ natura: ius aut lege est: & hoc ciuile siue scriptũ appellat: quo & propriũ cuiusq ciuitatis cõphẽdit: Continet ãt plebiscita: senatus cõsulta: principũ placita magistratuũ edicta responsa prudẽtũ aut cõsuetudine: qd leuiter a natura pfectũ aliud & maius fecit usus sub quo pacta sunt & iudicata: aut natura: quod nõ

Natura

opinio: sed q̃dã innata uis inseruit: cui hæc subsunt: religio: pietas: gratia: uindicatio: obseruantia: uindicatio est per quã ius & iniuria: & oĩno quod ob futurũ est: defendendo aut ulciscendo propulsat: Natura ipa nos ad

Ac quũ bonũq

monet: ut ab illis iniuriã ppulsemus: q iniuste ledunt: qs nõ uidet uos quoq nauis ẽ iniuria affici: cũ ab eo possideat: q ægritudine cõpulsus nõ ut defenderet: in mea remansit: discessurus: & ipse si licuisset. Nõ equo & bono rectũ & utile equum & bonũ significat: aduertentẽ & utilitatẽ cõmunẽ pertinẽt differunt quod quoniam bonũ eẽ põt: quod tñ æquũ minime uideat: bonũ est pscriptione aliquid alicuius fieri: ne lites & contentiões exoriant: posset. n. post centum aut plures annos nisi prescriptionis ius eẽt aliquid ab aliquo repeti. equum tamen non est prescriptione certi temporis quod meum est: a me uel a meis parentibus partum: tuum fieri: sed aut scripta æquitas est: aut non scripta: si scripta est: rigori legis ferme semper preualet. cum quæ ad officium iudicis pertineat nonnunq̃ id efficere: ut integra creditori ab eo qui debet: solutio fiat: æquum tamen uf & humanum si actorem compellat. ad id accipiendum quod a debitore offeratur: qui cum integra soluere nõ possit partem psoluit: iudicis. n. sine ptoris officio cõuenit lites diminuere multi. item in eadẽ naui cũ mercibus uehunt: orta tẽpestate iactura facere cõpellunt: pars res suas amittit: pars incolumes conseruat: æquitas cõe detrimentũ fieri oium postulat tã eorũ qui abiecerunt: q̃ eorũ qui retinuerũt. sunt deniq equũ & bonũ mitigatio q̃dã iuris: i eius q iudicat cõsciẽtia & prudẽtia posita. Quæ oia &c. negat scriptorẽ nõ nisi recte fieri uoluisse

me fieri nemo dubitet. Et ea quæ a nobis facta sunt utilissime facta. Deinde cõtrariũ dicem9 sentẽtiam aut nullam esse: aut stultã: aut iniustam: aut nõ posse fieri: aut non constare cum inferioribus & superioribus sententiis: aut cũ iure communi: aut cum aliis legibus communibus: aut cũ rebus iudicatis dissentire. Deinde exemplorũ a uoluntate & contra scriptũ iudicatorũ enumeratione. Deide legum & stipulationũ breuiter exceptarũ in quibus intelligitur scriptoris uolũtas & expositio. locus cõmunis cõtra eum qui scriptum recitet: & uolũtatem scriptoris non interpretetur.

De contrariis legibus.

c Vm duæ leges discrepant inter se ui-

uoluisse nõ nisi: q̃ mos quæ lex: quæ natura: quæ equũ & bonũ fieri postularet. Aut ea quæ a nobis sunt facta &c. Eripuimus huic nauẽ iniquũ. n. uidebat ut eius fieret: q in ea remanserat. nõ ut defenderet: sed ægritudie cõpulsus: si discessimus e naui tempestate territi recte fecimus satius. n. erat nauẽ perire solã q̃ nos una mergi: Peregrinũ q cõtra legem muros ascẽdit q̃ est peregrinus si murũ ascẽderit capitale esto pœna affici postulas: sed pfuit hostes. n. reppulit illũ puniri lex uult q ascendit: ut obsit pmiũ hic merebat quo eũ nos donauimus: iuste fecimus seruati. n. ab eo sumus. Quis aũt bñmerentibus de nobis nisi pessimus & ingratissimus p̃mia nolit cõferri? Deinde dicemus &c. Dicunt remanentis fieri debere nauim qcunq sit: nec certam psonã q̃ possit defendere uolunt intelligi: quid si canis remanserit: illius fiet? Friuola pfecto snia est: & stulta.

cõtraria

Stulta & friuola

Aut iniustã: nimiũ pfecto stulta & iniusta snia est hosti iud. q infantẽ alligar uolũt qui parentẽ nõ alit. qd fieri nullo pacto põt.

Iniusta sentẽtia

Aut nõ constare cũ superioribus & iferioribus: Exẽplũ gratia discrepat hæc snia qua dicitis remanentis nauẽ debere esse: ab illa snia q̃ est in principio legis: ut illi nauẽ amittant: qui tempestatis timore reliquerint. Nã ex hoc sequitur illorum fieri debere qui timore tempestatis cõtempto: nõ eorũ qui coacti ægritudie remanserint. In testamentis ãt & stipulationibus frequenter cõtingit: ut ondĩtur possit superiora cũ inferioribus nõ cohere: aut qd dicit cũ superioribus & inferioribus minime consonare. Aut cum iure cõmuni &c. Ius cõmune est: quod & gentiũ uocatur: quod æque apud omnes populos custodit. Ex hoc iure oẽs cõtractus introducti sunt: ut Emptio: Venditio: Locatio: Conductio: Societates depositũ: mutuũ: cõiter hoc apud omnes custoditur ut id fiat qd merita postulant personaꝝ. Aliis legibus cõibus: leges cões idẽ pœne sũt cũ iure cõi his oẽs utunt ciuitates q̃ sub romão ipio sũt: sõ autẽ uocant cões qa sũt & propriæ singulaꝝ ciuitatũ q̃s iura mũicipalia & istituta appellamus. Aut iudicatis &c. Iudicatum est de quo alicuius: aut aliquorum iam sententiis constitutum est. Exemplum esse potest: pr decedens hæredẽ filium instituit his uerbis. Heres meus esto: & cũ decesseris. Titio hæreditatẽ restituito huic nascunt filii: sed eo moriẽte restitui sibi hæreditatẽ postulat Titius: a qua morientis filii eum prohibent dicẽtes: uoluisse auum suum illi aperte suo hæreditatẽ restitui si sine liberis decederet: Papinianus iure consultus uoluntatẽ in hoc casu sequendã censuit: nõ aliter dicens uideri testatorẽ ita disposuisse: q̃ si filius suus sine sobole moreret: nec credibile unq̃ uideri posse: nepotes illũ hæreditate priuare nõ uoluisse. itẽ curius hæredẽ quendã substituit postumo si postumus ante tutele annos decederet nõ est natus postumus: propinqui testatoris bona sibi uendicabãt: hac de re inter. L. Crassum & Sceuolã magna fuit cõtentio: q uoluntatẽ defendit superior in cã fuit. Nemo. n. dubitauit qn uoluntas esset testantis: ut is nõ nato filio hæres esset: q mortuo: sed nõ scripsit: uidetis iud. nõ semp uerba q iudicãt seq solere. Deinde legum &c. Non ne leges sunt iud. in quibus aliud scriptũ est alia scriptoris uoluntas fuisse apparet. Lex qua iubetur in ius uocati ut eant neminẽ si sola sequmur uerba excipit. Sed alius eius sensus est: scimus. n. nec consulẽ teneri neq se factũ neq præfectum magistratus qui imperiũ habẽt. nec pontificem qui sacra facit: nec eum q uxorem ducit: & ptera multos alios uariis causis eximi: itẽ lex est qui nocte cũ ferro dephensus fuerit alliget: Cum annulo ferreo inuentũ magistratus alligat: sed nõ recte uidet. n. lege ille intelligi qui cũ noxio ferro ambulauerit: ut ense lancea. Aut stipulationum: non semp uerbis stipulationis stari uidemus: multi sunt casus in quibus uoluntatẽ stipulantis intuemur: exempli causa locas mihi fundum pro centum loco promittis nõ auferre promitto sed contingit ut mihi non soluas decem quare fundum tibi aufero: nõ potes inquis auferre: qa nõ auferre stipulatus es: imo possum quoniam cessas soluere. Nam nõ auferre promisi: si soluere nõ cessares: item quod debetur ex turpi causa peti nõ põt: inuenit tñ ubi in turpi cã tenet stipulatio. Nam meretrix quod ex turpi cã sibi debetur petere potest. Quia mulier turpe facit quod sit meretrix: sed cum meretrix: sit non turpiter accipit. Exceptarum: exceptio est actionis depulsio: excepte leges sunt: in quibus aliud scriptũ ẽ: alia uf scriptoris uolũtas fuisse: & aliqd intelligit excludi qd uerbis legis nõ excludit ut supioribus exẽplis patet. Locus cõmunis &c. Sicut superius a loco cõmuni & sententia generali argumẽtari docuit cõtra illos qui factum a se contra scriptum confiterentur: & tamen facti quærerent defensionem sic nunc contra illos argumentari docet qui scriptum quidem recitent: scriptoris autem uoluntatem minime interpretentur leges in consilio scriptoris: & utilitate communi: non in uerbis consistere opus est & indignum profecto est æquitatem litteris urgeri: quæ in uoluntate eius qui scripserit: posita esse: iudicari debeat.

c Vm duæ leges &c. Secunda pars est legitimæ constitutiõis quæ ἀντινομία a græcis uocat illud sciẽdum est: ut Quinti. admonet: nullam esse legẽ legi contrariã: iure ipso: quia si aduersum iuberet: alte

Leges pares
rum ius altero abrogaretur:casu colliduntur:& euentu. Confligunt autē pares leges īter se: ut cū p̄miū petit tyrannicida qa lex est:tyrannicida optet q̄d uolet:& eodē tpe uir fortis idē p̄miū postulat lege sua utens q̄ est uir fortis optet:quod uolet oritur.n.cōtrouersia utrius optio sit:in quo meritorū rō habēda erit uter melius
Diuersæ leges colliduntur
de repu.in mereat:tēporis uter prior fecerat:p̄mii uter plus mereatur. Diuersę item leges colliduntur: simi les:aut duæ:qbus esse citra aduersam legē cōtradici possit. Cū diuersæ qdē sunt: sed altera alteri cōtraria nō est:hoc mō:lex est magistratus ab arce ne discedat: Altera lex est: uir fortis optato q̄ uolet. Accidit cū hostes mœnia obsiderēt:ut magistratus ab arce discesserit & hostes repulerit:magistratus p̄miū petit ne fraudi sit q̄ ab arce discesserit: duæ sunt leges diuersę q̄rū altera pœna minat:altera p̄miū p̄mittit.m̄ra cōtra dici utriq̄ legi possunt:ēt sine lege cōtraria. An quic quid optarit uir fortis accipere debeat:an discedere aliquo mō ab arce mg̃ratui liceret:ut si icendiū illic exoriref:aut incurrēdū in hostes eēt:sūt & leges cōtra q̄s nihil opponi p̄t:nisi lex altera hoc pacto. Lex est si mulier tyrānū occiderit:statua ei erigaf. Mulier tyrānū oc/ cidit:Statua ei in gymnasio erecta est: nec ullo alio casu pōi mulieri statua p̄t:nisi cū tyrānū occiderit nec ul/
Lex cui nisi ex altera opponi potest
lo alio casu submoueri nisi cū in gymnasio posita est:alia.n.lex ē:si statua in gymnasio fuerit submoueaf nihil primæ legi cōtrariū ē:nisi sc̄da lex hic q̄ref:utra lex magis p̄sit:utra sit posterior:utra p̄mittat:utra uetet sūt: & ĭpares leges cū alteri multa opponi p̄nt:alteri uero nihil:nisi q̄d in lite est:hoc mō:lex est si miles signa dese/ ruerit:capitale esto & lex est:uir fortis aptato q̄ uolet petit uir fortis salutē desertoris:huic legi optato q̄ uolet multa obiici p̄nt:ut nūq̄d oīa uiro forti cōcedi debeāt:primæ legi de desertore opponi nihil p̄ot:nisi q̄d in lite
Impares leges cōtrariæ leges
est:absolui ne desertor debeat:cuius salutē uir fortis optarit:sunt p̄terea cōtrariæ leges:cū aut cōcessum ali/ q̄d a iure ex utraq̄ p̄te est:aut dubiū:si cōcessum ē hæc fere q̄runt utra lex potētior ad deos p̄tineat:an ad ho/ mines:an ad rē pu. an ad priuatos de honore agat:an de pœna:de magnis rebus:an de paruis:p̄mittat:an ue/ tet:an imperet:si dubiū:aut alteri:aut inuicē utriq̄ de iure sit cōtrouersia:hoc mō: lex est patri in filiū patrono ī libertū manus iniectio sit:itē lex est liberti hæredē sequanf:ergo hæredi sit iniectio manus liberto. Accidit ut q̄dā liberti filiū hæredē īstitueret:inuicē petif manus iniectio:patronus negat ius patris illi fuisse:qa ipse in ma nu p̄soni fuerit:& sic cōtrouersia orif:manus āt iniectio dr̄ quotiēscūq̄ nulla expectata iudicis auctoritate rē nobis debitā uēdicamus. Nō solū āt nūc duæ leges nūc plures cōtrariæ sūt:sed una duplex:& itē una simplex legis faciūt cōtrouersiā duplex ut rapta captoris mortē:aut in dotatas nuptias optet:duæ rapte sunt altera ra pta mortē se optare raptoris dicit:& una tm̄ p̄te legis nitif:altera nuptias petit:& altera legis p̄te pugnat sicq̄ ex una lege cōtrouersia nascif utra raptaꝝ optionē hr̄e debeat:simplex & una lex sic cōtrarietatē facere p̄ot: Lex est uir fortis optato p̄miū q̄d uolet:duo adolescētes filii fortiter fecerūt: petit noīe p̄mii alter ut p̄r eius q̄ reus factus fuerat p̄ditiōis an iudiciū liberef:alter petit ut agaf iudiciū ita ex una lege q̄m̄ diuersa petūt:cō trarietas nascif hæc oīa ferme sunt q̄ accidere ī legalib⁹ putāt cōtrouersiis q̄ ex cōtrariis legibus sūt. Ci. breui ter q̄d cōsiderandū sit an cōflictū in talibus legibus q̄ cōtrariæ sūt:nos admonet:deinde q̄d in ipso cōflictu agē dū sit in utranq̄ p̄tē p̄cepta dat. Vult āt ambas p̄tes:diligēter prius intueri dissentiāt ne inter se leges: & utra iubeat:utra uetet:utra cogat:utra p̄mittat:deinde legē suā exponere:& laudare:aduersarii euadere:& ad p̄ priæ cāæ cōmodū trahere. Duæ leges &c. De augure superius.li.i.exēplū posuit: q̄ indemortui locū q̄ pete/ ret noīauit:qa lex eēt:augur indemortui locū q̄s petat:noīatio:sed accidit ut is augur dānatus de pecuniis re petūdis fuerit:& lex ē dānatus de pecuniis repetūdis in cōtiōe ofonē ne hēto. Accusaf itaq̄ augur: in quē sic
Nunq̄ inter se discrepant leges iure sed euentu
accusatio intēdif:nō potuisti indemortui locū q̄ peteret noiare:qa dānatus de pecuniis repetūdis ofonē in cō tione hēre p̄hiberis. At potui augur r̄ndet:qa si hæc lex p̄hibet hoc a me posse fieri:alia lex ē q̄ iubet fateor r̄ñ debit aduersarius legē esse q̄ iubeat:sed huic parendū fuit q̄ uetat:potētior.n.est:& q̄s in exceptiōe q̄dā illā q̄ iubet corrigere uf hic q̄ref ab utraq̄ p̄te utra lex posterior sit:utra utilior. Inter se discrepāt cāu ut dixius & euētu:nō āt iure. Dn̄t.n.discrepare leges cōtrarioꝝ sim̄itudie:q̄ simul ī esse eide rei n̄ p̄nt:simul āt abesse p̄nt exē pli gr̄a lex ē q̄ tyrānū occidit a mg̃ratu quā rē sibi uolet deposcito & mg̃ratus ei cōcedito: & altera lex est tyrā
Ex sola lege controuersia
no occiso q̄q̄ eius p̄xios cognatiōe mg̃ratus necato. thebe maritū suū alexādꝝ phereū thesalie tyrānū noctu cū una cubaret occidit. Hæc filiū suū quē ex tirāno hēbat ī p̄mii loco deposcit:nulla legū cōtrarietas ē nisi ca su & q̄d seruari ī eadē re sil' ñ p̄nt:Necesse.n.ē alteꝝ fieri:aut occidi tyrāni filiū aut p̄mii loco matri cōcedi idē
Legis diffinitio
accidit:& cū ex una sola lege cōtrouersia orif hoc mō:uir fortis optato q̄d uolet:duo eodē tpe fortif faciūt: al ter optat salutē destitoris: alter mortē:nihil cōtrariū legi iest:nec ipa cōtrouersiā facit sed diuersa petētiū uo
Abrogare
lūtas. Nūq̄d abrogatio:totius iuris:siue cū pp̄ls:siue cū plebs rogaf:siue cū ad uniuersos p̄tinet: caput ip̄m & origo:& q̄si fons rogatio ē:sub cuius pricipali gn̄e & noīe cōtinef lex q̄ ut atteiūs capito diffiniuit ē gn̄ale ius/
Derogare
sum pp̄li aut plebis rogāte mg̃ratu:itē plebiscitū q̄d ē lex quā plebs ñ pp̄ls accipit & priuilegia q̄ sūt iussa nō ge neralia neq̄ de uniuersis ciuibus sed de singulis cōcepta nisi.n.pp̄ls;aut plebs rogaref:nullū plebis:aut pp̄li ius
Lex quæ uetat potentior est quam quæ iubet
sum fieri posset a rogatiōe uerba deducūf abrogare & derogare:abrogatio & derogatio abrogaf tota lex:cū tollif & delef. Derogaf uero legi cū p̄s eius excludit q̄d iferius patebit exēplis si abrogatū legi fuerit: frustra il la nitemur. Si derogatū:nihil nobis illa p̄s p̄derit q̄ exclusa fuerit:iōq̄ an cōflictū diligēter ituēdū ē: q̄lis lex sit q̄ niti uolumus. Vt altera iubeat:altera uetet. Plus ualet lex q̄ uetat q̄ q̄ iubet:ut dcm̄ ē:lex iubet augurē: indemortui locū q̄ petat noiare;sed ea q̄ uetat dānatum de pecuniis repetūdis in cōtione ofonē hr̄e plus ua let:ad eā

dendum est primum : num quæ abrogatio: aut derogatio sit. Deinde utrum leges ita dissentiant : ut altera iubeat : altera uetet:

let:ad eā.n.corrigēdā lata est quæ iubet ea generalis est:hæc p̄ticularis:sp̄aliter āt scripta lex:melior illa ē quæ gn̄aliter scripta est. Generalis erit hoiem occidere ne liceat:ip̄alis uero:uirum fortē occidere ne liceat:p̄terea lex q̄ uetat sēp solet eē posterior & melior. An ita aut altera cogat:pœna altera p̄mittat plus ualet q̄ cogit q̄ quæ p̄mittif. Nā in eo q̄d iperatur necessitas est:in eo q̄d p̄mittif uoluntas. Cogit illa q̄ p̄posita pœna iperat: hoc mō q̄cunq̄ hostibus mœnia circūsidētibus arma nō cœperit reus capitis esto:& lex est p̄egrinus alienis le gibus si uolet:subiectus nō esto:hostibus muros circūsidētibus īermis peregrinus dep̄hendif accersif capitis le ge sua se tuef:seu fortior lex est q̄ cogit:q̄ q̄ p̄mittit: illa.n.neminē & ut peregrinū q̄dē excipit his duabus legibus & illi q̄ cogit & ei q̄ p̄mittit cōtraria ē potē/
Potentior lex quæ cogit aut imperat quā quæ p̄mittit
tior q̄ uetat lex ē q̄ p̄mittit ut q̄ uolet cōtioēf:& lex ē q̄ cogif oīs q̄ p̄ ætatē p̄ot militet:sed ualidiores sūt q̄ uetāt:ut infamis ne militet; & ĭpudicus ne cōtio/ nef. Infirma.n.erit &c. si q̄s dixerit cōtionatus sum: qa lex p̄mittit & idē eē ĭpudicus oñdaf: parū ualebit defēsio:cū lex sit ĭpudicus ne cōtionef. Sanctio lex: q̄ iperat aut cogit & aliq̄d sancit hoc est cōfirmat:p̄ posita pœna p̄mio sāctæ leges dn̄r q̄ sactiōe q̄dā sub nixe sūt:q̄d.n.sanctiōe q̄dā subnixū est id sanctū est ut ait marcus iure cōsultus. Permissiōe lege q̄ p̄mit tit. Itē illa defensio &c. Qui lege nitif cui abrogatū est aut derogatū eius ifirma nimis defensio ē q̄m lex
abrgatū Derogatum
posterius lata:sp grauissima habef. Abrogaf ut dixi mus toti: derogaf p̄ti:multis āt legibus & abrogatū & derogatū fuisse legimus:lex fuit p̄uetusta: ut cum debitor moreref & creditoribus ñ satisfaceret: eius illi diuidere inter se cadauer possent hæc ut aspera & inhumana sublata pœnitus ē:itē lex fusia canina liberta tes ipediēs & quodāmō inuidia q̄ certū modū cōstituebat in seruis testō manumittendis pœnitus ab ĭpatore sublata ē:uisū.n.in humanū satis ē:licere uidētibus totā familiā suā libertate dōare: & idē ius moriētibus adi mi. Romulus q̄d nōnulli scribūt:huius legis auctor fuit:ut p̄petua p̄entibus ī libros & sūma p̄tās eēt quos nō solū addicere bonis & uēdere possent;si necessitas ferret:sed ēt idēnatos īterficere:si aliq̄d cōtra rēp. auderēt sicut. C. Cassius filiū eiusdē nois & cōtra rēp. prius a g̃fam legē ferre tētaret:indēnatū domi occidit. sed huic legi derogatū ē & cōcessū q̄dē ut liberi ī p̄tāte p̄entis eēnt sūmi rñ ab eo de illis suppliciū nō liceret:itē lex fu/ it ut dn̄is uitæ & mortis seruoꝝ p̄tās eēt:ut torq̄re illos:& occidere ipune possent q̄d minine nūc licet:tm̄.n. uitæ p̄tātē hn̄t non ēt mortis si q̄s igif lege illa se defēderet occiso seruo:q̄ uitæ & mortis serui dn̄o arbitriū da batur uana esset defensio. Cum hic fuerint considerat docuit quid ante q̄ ad conflictum descenderef agen dum esset: nunc quid in ipso conflictu fieri debeat ostendit:dicit enim nostram legem exponendam; laudan/ damq̄ esse contrariæ uero legis explicandam uoluntatem:& ad causæ nostræ utilitatem trahendam esse; quæ autem præcepta uni parti dat:eadem & ad alteram partem quæ & ipsa lege nitetur transferūtur & sicut actor suam legem laudabit:aduersarii uituperabit & reprahender; sic aduersarius si poterit: faciet hoc modo ne a Ciceronis exemplo discedamus: dicitis indemortui locum qui petat;non potuisse ab hoc nominari & damnā dum hunc esse:q̄ damnatus de pceuniis repetundis in contione uerba fecerit:at lex est augur indemortui lo cum qui petat nominato: optima profecto sanctissima; atq̄ utilissima:bene & sapienter lata ut is qui mgistra tus futurus est:& rempu. administraturus non humano consilio: sed diuino per auguris uocem nominetur: lex qua damnatum de pecuniis repetundis uerba in contione facere non posse dicitis: augurem minime in/ tellig it:cui si deorū uoluntates interpraetari per augurii rōnē fas ē:multomagis idemortui locū q̄ petat:noīa re licitū eē dēt:Erit āt hic de scripto & snīa cōtrouersia:nā ut Quītiliāus ait. iter oēs artis scriptores cōstat ī an tinomia duos eē scripti & uolūtatis status nec imerito:qa cū lex legi obstet & utrūq̄ cōtra scriptū dr̄: & q̄stio ē de uolūtate:ī utraq̄ id ābigif:an utiq̄ illa lege sit utēdū q̄ legē defēdit;q̄ dānatus d̄ pecuniis repetūdis uerba facere ī cōtiōe p̄hibef gn̄alē dicit legē eē neminēq̄ ab ea excludi:& nō credibile eē legislatorē augurē dānatū
Nodus
aliq̄ñ uoluisse excipi cū sciret semel malū sp̄ malū p̄sumi solere q̄m̄ ubi semel aīus cupiditate deuixit mala ne cesse ē ut cōsimilia cōseq̄nf cōsilia:a bōis noīari mg̃ratus decet ñ a malis & a bono augure mētes deoꝝ iq̄ri:& apiri posse a malo uero mīme. Enodabius apiemus. Nodus p̄ difficultate accipif:& obscuritate:oui.q̄ iuris nodos & legū enygmata soluūt ide enodare apire & ueluti nodos soluere. Ad nr̄æ cāæ cōmodū; dicētes ñ augurē sed alios p̄hiberi. Deinde a iuridiciali absoluta. postremo argumentandū esse dicit a iuridiciali ab/ soluta q̄ iure factū aliq̄d afieuerat nulla extranea defensione assumpta p̄tes āt iuris sunt:natura:lex c onsuetu do:æquum & bonum factum a consuetudine dicemus alias cōsueuisse sēp indemortui locum qui peteret: ab augure nominari hic augur est iure igitur nominauit arguemus item si poterimus a iudicato. Loci com/ munes ex utilitate & honestate legis utriusq̄ sumentur:cum dicetur eam legem custodiri ī præcipue debere quæ ad maximas res pertinere uideatur:quæ plus utilitatis afferat quæ magis necessaria sit. Posterius paulo post cum de absoluta iuridiciali tractabitur.

an ita aut altera cogat:altera p̄mittat. Infirma .n. erit eius defensio q negabit se fecisse q̄d co geret:cū altera lex p̄mitteret: plus.n. ualet san ctio p̄missione. Itē illa defensio tenuis ē cum ostēdif id factū esse: q̄d ea lex sanciat:cui legē abrogatū uel derogatū sit:id q̄d posteriori le ge sancitū sit esse neglectū. Cū hæc erunt con siderata statim nostræ legis expositiōe:recita tione:collaudatione utemur. Deinde contra rię legis enodabimus uolūtatē:& eā trahem⁹ ad nostrę cāę cōmodū. Deinde a iuridiciali ab soluta sumēus rationē iuris. Quęremus p̄tē iu ris:utrę cū ea faciat:de q̄ p̄te postea disserem⁹.

Partes iuris

Partes iuris
Natura
Lex
Consuetudo
Aequm & bonu

De ambiguo.

[S]I ambiguū esse scriptū putabiť qđ in duas : aut in plures snīas trahi possit: hoc mō tractandū est. Primū sit ne ambiguū q̄rendum est:deide qm scriptū est. Et si id qđ aduersarii interptanť scriptor fieri uoluisset ostēdendū est. Deinde id quod nos interpræteemur: & fieri posse & honeste : recte: more:lege:natura: bono: & æquo fieri posse: qđ aduersarii iterptāť ecōtrario:nec eē ābigue scriptū:cū itelligať utra snīa uera sit. Sūt qui

f Si ambiguum &c. Tertia pars ē legitiæ cōstitutiōis q̄ ἀμφιβολία a græcis uocatur:ex ambiguo aūt cōtrouersia nascitur:cum qd senserit scriptor obscuꝝ est:ꝙ scriptum duas pluresue significat ad hūc modū. Tullius cum filiū hæredē faceret:uasorum argenteorum.xxx.pōdo uxori suæ sic legauit:hæres meus uxori meæ uasorū argenteorū pōdo.xxx.quæ uolet dato post mortē eius uasa magnifica:& pciose cælata petit a filio mř:ille se q̄ ipse uolet dare debere dicit:qd in huiusmodi controuersia agendū sit:Ci.docet. Primū sit ne ambiguū q̄rendū est:primū ītuendū est:utrū plura qđ scriptū est significet pluribus ue modis interptari possit:an aptū:simplex ut sit: multa.n. ambigua uidenť q̄ si qs excutiat minime ambigua reperiunť:ut cōstat franciscū uidisse romā:ambiguū hoc uť sed certe nō est:non.n.roma franciscū: sed frāciscus romā uidit: demōstrandū āt est:nō esse ambigue scriptū aut esse ambiguū: ppterea qđ oēs in cōsuetudie sermonis eo uerbo uno pluribusue in ea snīa utunť in q̄ is q dicit accipiendum esse demōstrabit: hæc āt pcepta q̄ dat Cicero parti utriqꝫ sunt cōia.

Quando scriptū est. Quādo scriptū est eius q scripsit psona excutienda est:& ex cæteris dcis eius factis:scriptis aīo atqꝫ uita qd senserit intelligendū: eo tpe testamētū pater fecit hæres dicet:quo ab exilio rediit: & magnā rei familiaris iacturā uxoris negligētia factā ōndit:qs credat eū ea te uasa hře uoluisse:q̄ uelles tu:ac nō potius q̄ uellē ego: me qdē quē unicū sibi eē uidebat:uehemēter sp dilexit:& hæredē suum īstituit. itē ex altera pte diceť: esto multa uxor fecerit quibus marito displicere potuit:nō tñ credibile est illum eam odisse:cū & optimus esset:& cōstātissimus: uoluit certe pristino amori hoc cōcedere:ne in eam cum quæ tā diu uixerat ingratus esse uidereť.

Et si id quod aduersaril. Et si id qđ aduersarii &c̄. Exempli causa cuius loco ut Cicero ait nihil phibet legem fictam ponere quo facilius intelligatur. Meretrix coronam aureā nō habeto:si habuerit publica esto:hic dicetur non bene sentire eum qui scriptoris uoluntatem arguit fuisse meretricem publicandam esse:quia publicæ meretricis nec administratio ulla est:neqꝫ in ea publicanda exitus legis:sed in auro publicando & administratio est:& exitus facilis:& incōmodi nihil.

Deinde id quod nos. Deinde id quod nos &c. ostendendum est quod nos dicimus ptibus iuris initi:honestum est ut filius hæres institutus:det quæ uolet ipse:contra in honestū ut mater accipiat uasa quæ uult ipsa: honestū ut aurū publiceť:cōtra ut meretrix publiceť in honestum:rectum quidē & honestum differre possunt. Nam id honeste sit in quo honoris & famæ:id recte in quo officii ratio haberi solet:parentis officium fuit :in filii relinquere arbitri o:ut uasa matri daret quæ uellet ipse cōtra aduersarius officiū diceť fuisse mariti aliquod grati animi pignus uxori ex qua carissimos liberos susceperat relinquere. Lege: quæ uult ut patris bona filius consequatur. More:quoniam apud omnes cōsuetudo est ut paternis bonis filius gaudeat:& illa relicta sibi pro suo administret arbitrio. Mos præterea est:ut in paternis bonis matri filius a patre præferatur. Natura:naturale est ut magis filium pater diligat: q̄ uxorem. Bono:& æquo & utile & honestum est: bona paterna liberorū non uxorum fieri quæ plerunqꝫ in suas redeunt familias & illos ditant:ad quos nihil ea pertinent.

Quod aduersarii. Quod aduersarii &c. neqꝫ honeste:neqꝫ recte:neqꝫ lege:neqꝫ more:aut natura fieri posse: dicitis meretricem publicari debere:hoc neqꝫ honestum:neqꝫ rectum est:lex præterea nulla redigi in publicum meretricem ultimo fieri hoc leges prohibent :neqꝫ mos patitur:neqꝫ natura. Nec esse ambigue scriptum &c. ut meretrix coronam auream non habeto:si habuerit publica esto nulla hic ambiguitas est : quis enim non uideat: de corona intelligi publicanda:item decedens pater testamento iussit statuam sibi poni auream hastam tenentem : quæritur an statua hastam tenens aurea esse debeat:an hasta aurea in statua hic nullam ambiguitatem esse ostendemus:& de hasta intelligi non de statua dicemus: psertim si monstrare poterimus hæreditatem tātā non esse ut aurea statua poni possit. Sunt qui &c. hoc loco non nullorum confutat opinionem : qui amphibologiarum cognitionem;quam dialectici proferūt:utilem oratori esse arbitrantur dicens tantum abesse ut prosit:ut esse obsit partem repræhendit dialectice quæ in captionibus & fallaciis in utilibus posita est quæ sophismata appellant παρὰ τὸ σοφίζειν τοῖς λόγοις ἀπατᾶν. Vnde sophista dicitur:significat aūt rectorem uel deceptorem:qui fraude utitur in sermone & captiosis uerbis aduersarium circumuenit. Dialecticæ aūt officium tripartitū ē: aut.n.in disiunctionibus:aut in diuisionibus:aut in coclusioninibus uersatur : quod in disiunctionibus uersať: An sit aliquid probat:& demonstratio appellatur:quod in diuisionibus positum est:necessarium quidem penitus non excludit:sed uerisimile tñ tractat & dialectica ppriæ uocať:qđ ad conclusiones ptinet: q̄ oino falsa sunt:concludit & sophisma nominatur:Hanc partem accusat Cicer. in qua eos qui occupantur:molestos alieni sermonis interpellatoris & obscuros garulosqꝫ appellat cæterum dialecticam quæ circa duo priora uersatur officia multis in locis suis in operibus laudat Cicer. in quam diodoꝝ græcum hominem & apprime doctū pceptorē sibi fuisse gloriať: Aristotiles pipatheticoꝝ priceps li. helēcoꝝ de fallaciis pcepta tradidit ñ utilis uteremur;sed ut p illas callidā & falsā aduersarii argumētationē itelligerēus dilucrēusqꝫ nfares phi inumerabiles pene

arbitranť hanc cām tractandā uehemēter pertiere cognitionē amphibologiaꝝ eā quæ a dialecticis pfert nos autē arbitramur nō mō adiumento esse: sed potius maximo īpedimēto. Omnes.n. illi dialectici amphibologias aucupanť. eas ēt quæ pte ex altera snīam nullā pñt interptari. Itaqꝫ & alieni sermonis molesti iterpellatores: & scripti sui: tū odiosi : tū obscuri interpretes sunt:& dū caute & expedite loqui uolūt. Infantissimi reperiunť. Ita dū metuūt indicēdo neqd ambiguum dicant nomen suū pronunciare nō possunt. Verum horum puériles opiniones rectissimis rationibus cum uoles refellemus. Impræsentiarum hoc interdicere non alienum fuit : ut huius infantie garulam disciplinam contēneremus.

De diffinitione.

[C]Vm diffinitione utemur primū afferemus breuem uocabuli diffinitionem hoc modo maiestatem

rabiles pene fallacias excogitarunt q̄ tū in amphibologiis positæ sunt tū in his q̄s iepti sibi ineptis quoqꝫ uocabulis calculatiōes obligationes & insolubilia appellāt. Hanc cām cōiecturalē. Amphibologiaꝝ:&c. q̄rum spēs sunt in numerabiles ut Quintilianus ait. est.n.amphibologia aut in singulis uerbis:cū synonyma sunt: ut Gallus. nā ꝙ de a lite dř:& de nomine pprio & de gēte:& de matris deum sacerdote. Aut cum alia in uerbo integro significatio est : alia in diuiso:ut armamentum:aliud.n. integrū significat:aliud diuisū: si arma dicas & mētū:aut in cōpositis ut bōa mea habeat oia leo: græce sic diceretur la τὰ ἐμὰ χρήματα ἐχέτω πανταλέων duo erāt quoꝝ leo alter:pantea leo alter dicebatur inter quos orta cōtrouersia est:& cōpositione. Nā pātaleo sibi relicta bona esse dicebat: Leo uero sibi:& πάντα nō cōpositū esse:sed disiunctū asseuerabat. in cōiunctis ēt per casus ambiguitas fit:ut aio te æacidā romanos uicere posse:fit eadē & p collationē : cū uerbum ita in ořone collocatū est: ut īcertum sit quo referať ut leuatenens tñ:sic de Troilo. li.en.primo Vir.loqť tñ mediū est īter loratenens:& huic ceruixqꝫ comæqꝫ trahunť p terrā: pōt. n. dici loratenēs tñ & non huic ceruix &c. fit itē p inflexum:hoc est:p partē ide declinabilē:dictio.n. indeclinabilis p quocunqꝫ accipi casu pōt:exemplū est:qnquaginta ubi erāt:centum īde occidit achilles qnquaginta & cētū inflexa sūt intertūqꝫ est an dicat centū ubi erāt ide qnq̄gita occidit achilles:an qnq̄gita ubi erāt:īde cētū occidit achilles aliqñ āphibologia fit cū duo āñcedūt : & utri sequēs uerbū subiungať:ī dubiū uenit:ut Tullio heres meus .xxx.pōdo uasorū argēteoꝝ terrētiæ uxori meæ dato q̄ uolet:icertū ē uolet cui appliceť: Tullio ne an terētiæ:fit & p ablatiuū āphibologia;ut cœlo decurrit apto dubiū nāqꝫ est:an currat p aptū cœlū : an cœlo facto sereno : quo pacto solui āphibologiæ oēs pñt. Quītilianus & nostrates phi diligēter ōndūt. Chrysippus uerbū oē ambiguū esse dixit:quo duo uel plura significarentur . Diodorus cognomento Hemos uerbū nullū ambiguū esse uoluit: nec quēq̄ aliud dicere:q̄ qđ se dicere itelligit. Cūqꝫ aliud ego dico:aliud tu accipis:nō esse ambiguū sed obscuꝝ idē ait nō .n.plura dico:sed id dūtaxat qđ dicere me sētio. Sed potius maxīo ipedimēto.si i āphibologiis & captiōibꝫ occupatus orator eēt cuius rōes oēs:& pbatiōes cōuēit eē aptissimas:sæpe.n.apđ iudices q plit admodū ñ sūt cāæ agūť:adde ꝙ fidē actiōi suæ is derogat:qcūqꝫ nimis artificiose & callide dicē cognosciť suo.n. artificio nō cāæ bōitate fretus ad dicēdū uenisse uť oēs q̄cunqꝫ enumerate prius sūt. Aucupāť captant. Et ea ex pte altera &c. nō solū eas aucupāť āphibologias q̄ in utrāqꝫ ptē itelligi pñt:sed eas & q̄ i alterā ptē accipi nō pñt. Itaqꝫ & alienis &c. Cū adeo in occupādis āphibologiis occupati sint:afficiť ut nemīnē loq sināt:& cū legāt: ea q̄ legāt cū odio fastidioqꝫ auditoꝝ legāt:uel obscure iterpteť iterpellare āt ē dicēti faciētiue aliqd ipedimēto eē. Caute ne aberrēt. expedite prōpte ne offendāt. Infātissimi:maxīe elingues & inepti ueluti infantes. Nomē suū pnunciare &c. si iterrogaret qspiā sophistā cui frācisco nomē eēt: hoc mō qs tu es: nō adderet pp āphibologiā dicere frāciscus sū:Ne stati aduersarius subiiceret:aliū franciscū ostendens:hic ē frāciscus:ergo tu es hic: diceret igiť ego sum hic hō:q uocať frāciscus:sed nō sū franciscus. Veꝝ hoꝝ &c. qđ se facturū polliceť cū hærēnius uoluerit:in topicis fecit:q̄ ad trebatiū scripsit iure cōsultū. Interdicere phibere. uñ interdicta q̄pprie formæ dicunť & cōceptiōes uerboꝝ:qbus pter aut fieri aliqd iubet:aut phibet. qđ tūc maxime fit: cū de possessione uel quasi possessione inter aliquos cōtenditur:Et ut sumarim dicā iterdictū est prætoria phibitio a possessionis perturbatione. Dicimus autem iterdicto tibi aqua & igni:& tibi interdicitur aqua & ignis: uel aqua: & igni. Item tu interdiceris aqua & igne: Liuius lib. viii. interdictumqꝫ populo antiati mare. Interdico

Multæ diffinitionis species. [C]Vm Diffinitiōe &c̄. Multæ diffinitiōis spēs sunt:quarū aliæ perfectæ & ppriæ: aliæ imperfectæ & impropriæ. De pfectis & ppriis post diceť eaꝝ quæ imperfectæ & impropriæ sunt. Latius utar uocabulis ut itelligi melius res possit. Quædā partitio appellať qua aliqd ex ptibus ostēdimus integralibus ut qd est domus:Domus est quæ cōstat tecto:pariete:& fundamētis. quædā diuisio cū aliqd per ptes suas diffiniť sicuti .Cice. exordiū diffinit:cū dicit:exordioꝝ duo sunt genera. hoc ē duæ ptes:principiū & isinuatio. Quædā qualitas. qm̄ quale sit aliqd euidēter ostendit. Vt si quærať. qđ est homo & respōdeatur. Homo ē in quo humāitas est:uel māsuetudo. itē homo ē q igenio ualet:q cognitiōe reꝝ pollet. Qui mortalitati subiectus ē. Qui faciēda eligit. q iutilia cōtemnit. qdā ē descripio q̄ adhibita circuitiōe dictorū factorūqꝫ ē quæ sit descriptōe māifestat ut si q̄rať qd sit luxuriosus & dicať luxuriosus ē in delitiis mřtis & supfluitatibus psusus:atqꝫ i oī appatu nimius q̄dā ē diffinitio p differētiā quā de eodē & altero iuniores appellāt phi:ut

Inpraesentiarum

Interdicere pro interdi q accipio contra interprete. in alijs codicibus legitur interim dicere. sed non placet

cū amphibologia que ex parte utraque sententiam reddunt sunt ut illa. aio te æacida Romanos uincere posse nam ab utraque parte sententia constat & romanos uinci posse a pyrrho & pyrrhum a romanis.

cum petitur qd īter regē interſit & tyrānū & adiecta differētia uterq; diffinit:hoc mō:rex eſt modeſtus & temperās:in quo humanitas eſt. Tirānus īmodeſtus & intēperās ī quo crudelitas q̄dā ſit p traſlatiōnē:ut qd eſt adoleſcentia:eſt flos ætatis Trāſlatio eſt a floribus ſūpta hac utimur:ut moueamus:ut deſignemus:ut uituperemus:ut laudemus. Quædā eſt p priuatiōnē cōtrarii eius qd diffinit:ut qd eſt bonū:id quod nō ē malū:qd eſt iuſtum:id quod nō eſt iniuſtū. Quædā eſt p īmaginatiōnē quādā & ad numerū pertinet: hoc eſt propriā cuiuſq; ſubſtantiā ut quid eſt æneas. Qui ueneris & Anchiſæ filius fuit quædam eſt per defectum pleni uel perfecti ex eodem genere ut ſi quæraē quid eſt triens & reſpondeaē. Cui dodrās deeſt:ut ſit aſſis q̄dā p pportiōem ut ſi quæratur quid eſt homo: & dicatur homo eſt minor mundus. Nā licet magnitudīe a mundo incōprehenſibili hō diſtet recte tn̄ ſcd̄m pportionem ſic diffinit: quia aliquā cū mundo ſimilitudinem habet: cum ex quatuor conſtet elementis quædā per relationē: ut pater eſt cui filius eſt:dominus eſt: cui ſeruus eſt:& cōtra: Quædā per cām:ut quid eſt dies:ſol ſup terram:ſol.n. cauſa eſt diei: quædam eſt ſecundum laudē. Cum rem laudandā laudamus ut lex eſt mens boni uiri:animi conſilium ſnīa ciuitatis:Quædā fit ad uerbum hæc uocē illā de cuius notione q̄rit alio ſermone deſignat uno ac ſingulari & quodā mō qd illud ſit in uno uerbo poſitū uerbo alio declarat: ut qd eſt cōticeſcere:tacere:propria phorȝ diffinitio q̄ ονςàλικὲν & οι Δαν,a græcis dr ſic diffinit diffinitio eſt rei ppoſitæ propria & dilucida & breuiter cōphēſa enūciatio cōſtat āt gn̄e: ſpē: differētiis ppriis: ut ſi equū finias equus ē aīal irrōnale mortale hinīēs

is minuit q̄ ea tollit ex qbus reb9 ciuitatis amplitudo cōſtat. Hęc ſunt ea q̄ capiūt ſuffragia populi & magiſtrat9 cōſiliū. Nēpe igiē tu & populū ſuffragio & magiſtratū cōſilio priuaſti: cū pōtes diſturbaſti ītē ex cōtrario maieſtatē is minuit q amplitudinē ciuitatis detrimento afficit. Ego nō affeci:ſed phibui detrimēta: ærariū cōſeruaui:libidini maloȝ reſtiti:maieſtatē omnē interire non paſſus ſum primū igitur uocabuli ſnīa breuiter & ad utilitatē cauſæ accōmodata deſcribeē. Deide factū noſtrȝ cū uerbi deſcriptiōe cōiungeē: & deſcriptiōis rōe aptabiē. Deinde contrariæ deſcriptionis ratio

genus ē aīal mortale ſpēs dr̄ia irratiōale: Nā & hō mortale eſt: pprīū eſt hīnitas hæc diffinitio cū diffinito hoc ē re q̄ diffinit congruit cætera oīa excludit:uere igiē diffinitiones ut phi dn̄t quid ſi res explicant qualis ſit & quēadmodum ſuis membris conſtare debeant: diffinitio de qua hoc loco agit Cicero pars eſt quarta legitimæ cōſtitutionis cum non de facto quod apparet a quo factum ſit:ſed de facti nomine controuerſia oritur & uis uocabuli uerbis diffinienda eſt:ideoq; diffinitio appellaē exemplum ſuperius poſuit Cicero, de cepione qui quæſtor urbanus cum. L. Saturninus legem frumentariam de ſemiſſibus & trientibus ferret in eum impetum fecit: pontes diſturbauit. Ciſtas diſiecit:& quo ſecius lex ferreē impedimento fuit quare accuſatus eſt maieſtatis in hac cauſa uocabulum diffiniendū fuit:quid eſſet maieſtatē ledere:uel miuere:q pro cepiōe. dixit:ita diffiniuit:ut oñderit ſeruaſſe illū maieſtatē ñ minuiſſe breuē uocabuli diffinitionē &c. diffiniēdū breuiter uocabulum eſt rei de q̄ lis eſt ut uocabulum maieſtatis adulterii nomē diffiniendū eēt ſiquis cum aliena uxore coiret in lupanari. Nā ſi is accuſaretur adulterii hoc mō adulterum ſe:eſſe negaret per diffinitiōem uocabuli. Adulter eſt qui cum aliena uxore domi eius coit:ego in lupanari coiui nō ſum igitur adulter Accuſator uero ſic diffiniret is adulter eſt qui alienæ uxori cōmiſceē. Is minuit maieſtatē in exēplo perſtat Cicero qd libro primo quædā de cōſtitutionibus loquereē adduxit. Ex quibus rebus ciuitatis amplitudo:in qbus magnitudo & decus ciuitatis poſitū eſt. Quæ ſunt ea &c. docet qd ſint ea in quibus amplitudo uerſaē ciuitatis ſunt aūt ſuffragiū populi:& cōſiliū magiſtratus prius.n. rogaē pplus ut ſuffragiis ſuis aliqd fieri iubeat uel uetet deinde qd populus ſciuerit id magiſtratus cōſilio firmaē q mos romanis fuit ſuffragia āt ſunt uoces ut ſic dicam quæ dicebanē ad comitia in tabella ue ſcribebanē:qbus ſuā quiſq; declarabat uolūtatē de aliquo eligēdo in magiſtratū:uel de aliq̄ re ſtatuēda. fabis utunē tēpeſtate uſa ferme oēs italiæ populi: mos tn̄ eſt puetuſtus: Nā & ouidius ſcribit mos fuit antiquis niueis atriſq; lapillis his damnare reos:illis abſoluere culpam la. τβ'γφιν uocant græci ſubfragia και γιφιȝεΔαι per ſuffragia decernere. Tu populum: ſic intendit qui in cepionem dicit. Priuaſti ſuffragio: quia nō ſiuiſti uideret uel uetaret legem ferri. Conſilio: conſenſu:uoluntate:deliberatione. Item econtraria &c. Cepionis aduerſarium dixit minuere maieſtatem eſſe prohibere populum ſuffragio:& magiſtratum conſilio Cepio qui ſe defendit aliter diffinit eum dicens maieſtatem minuere qui amplitudinem ciuitatis damno afficit ſe autem prohibuiſſe damno affici; ideoq; non minuiſſe maieſtatem ſed ſeruaſſe:utraq; pars pro cauſæ ſuæ commodo diffinit. Aerarium: Quod tantam largitionem ferre non poterat. Libidini &c. non enim utilis ciuitati futura lex erat quæ nulla ratione ſed libidine & impetu non nullorū ferebatur. Primū igiē ante oīa inquit uocabulū breuiter diffiniendū ē. Si ſacrilegiū obiiciē; cū ſit furtū quid ſit ſacrilegiū. Quid furtū. Ad utilitatē cauſæ utraq; pars ſic diffinit ut cauſæ ſuæ utile eſſe uidet:ſicut ſupius apparuit. Factū noſtrū &c. Hoc mōis lege ferre uolebat frumētariā de ſemiſſibus & de trientibus ut cœmptū pecūia ærarii frumētū pplo diuidereē:ego tātā ærariū largitionē pati nō poſſe uidēs quo minus lex ferreē:īpedimēto fui:is maieſtatis accerſit:quā ego ſeruaui nō leſi phibui.n. dāno ciuitatis āplitudinē affici. Tūc āt minui dr maieſtas cū dāno ciuitatis āplitudo afficiē nō tū utilitatē cōſequitur. Ratio cōtraria deſcriptionis &c. Is oīa populo & magiſtratui facere dicit licere & tūc maieſtatē lædi cum aūt populus ſuffragio:aut magiſtratus cōſilio priuaē qd falſū eſt qa neq; populo:neq; mgr̄atui oīa facere fas ē. Cū cōtradici illis ſæpe ſoleat cum obeſſe

Quid ſit minuere maieſtatem

eū obeſſe uolunt. Si aut falſa erit &c. duobus præcipue modis diffinitio refelli pōt:ut Quintilianus ait:ſi aut falſa fuerit:aut parȝ plena falſa eſt ſi dicas æquus eſt aīal rationale. Nam æquus eſt animal ſed irrationale. Qd autē cōmune cū alio eſt deſinit eſſe pprium. Et ut a notiſſimo exēplo non recedamus. Qui priuatam pecuniā de templo ſurripuit ſacrilegi reus ſit culpa manifeſta eſt: Quæſtio ē an huic crimini nomen qd ē in lege conueniat ergo ambigitur an hoc ſacrilegium ſit: quia de templo ſit ſubrepta pecunia accuſator hoc nomine utiē: reus quia priuatum ſubripuit negat eē ſacrilegiū:ſed furtum fatetur:dicit aūt actor ſacrilegiū eſſe aliquid ſacrū ſubripe. Vterq; alterius finitionē īpugnat: reus accuſatoris finitionē falſā eē dicit. Qui ſic diffinit. Sacrilegiū eſt ſurripere aliqd ſacri. Nō.n. ſiquid ſacrū de loco pfano ſurripuero recte appellari ſacrilegus potero qa ſacrilegiū ē ſubreptio rei ſacræ de loco ſacro. Ego priuatā rem ſurripui: Igitur finitio tua falſa ē. Accuſator non ſatis plenā defenſoris diffinitionē dicet eē:ſic aūt defenſor & ipſe diffiniuit. Sacrilegiū eſt ſurripere aliqd ſacri:adiiciendū.n. fuit ex loco ſacro. Inutilis: diffinire qd nihil ad q̄ſtionē ptinet nō niſi ſtultis accidit:ut Quinti. ait cū ea dicunt q̄ nihil ad eā rem faciūt:qua de agitur uel iō inutilis: quia & ſi uera eſt:non tamen utilis eſt; ut cum diffinitur:maieſtatem lædit qui magiſtratum conſilio populum ſuffragio priuat inutilis diffinitio eſt inutile enim eſſet amplitudini ciuitatis ſi magiſtratus priuari conſilio nurq̄ poſſet uel populus ſuffragiis. Accederet enī ut inutilia reipublicæ ſtatuerentur. Aut turpis &c. Turpe eſt ut is qui lædere rempu. uolebat:& ærarium largitionibus exhaurire: læſam deinde maieſtatem ab eo dicat qui id fieri prohibuit. Iniurioſa. iniqua. Quæ equitas iud. qd uis puniri illum uult qui profuit. Id quoq; &c. dixit alias partes coniecturalis conſtitutionis iuridicialis abſolute partibus quæ ſunt natura lex cōſuetudo iudicatū æquum bonum confirmari id & in hac parte fieri debere præcipit:hoc modo qui mos quæ lex permittit licere magiſtratui in utilia & turpia reipu. nullo contradicente poſſe moliri:& contra quæ lex:qui mos non hortatur quemlibet ut rempu. a detrimento prohibeat nihil quod ad finitionem pertineat ſummus dicendi magiſter prætermiſiſſe Quintilianus uidetur.

Inutilis

Turpis

refelletur: ſi aut falſa erit: aut inutilis: aut turpis:aut iniurioſa. Id quoq; ex iuris ptibus ſumetur de iuridiciali abſoluta: de q̄ iā loqueūr.

De tranſlatione.

QVeritur in tranſlationibus primū nū aliqs eius rei actōem petitōem:aut executionē hēat quē

QVæriē in tranſlationibus quinta legitimæ conſtitutiōis pars tranſlatio eſt: Cum actio cōmutationis indiget: qd non aut is agit:quem oportet:aut apud quos qua pœna:qua lege:quo crimine: quo loco:quo tempore oportet. Vt libro primo dictum eſt. In hac conſtitutione exēplis per multis ut ait Cicero in rhetoricis de inuentione opus eſt. Si ſingula tranſlationis genera quærantur:ſed qa ratio præceptorum ſimilis eſt exēplorum multitudine ſuperſederi poſſe idē ait. Is autem tranſlatio quod & ſuperiore libro:& in rhetoricis de inuentione oſtenditur temporibus Ciceronis in ipſa cauſarum actione aut nō erat aut raro inueniebatur. Nā prætores qui ius dicebant & iudices cauſæ dabant Cōtrouerſiæ uel agendi genus inſtitura actione formabant ita præſcribebant qua accuſator qua reus actione uti deberet præſcribēs autē pror quid fieret & excipiens quid non fieret tranſlationis controuerſiam actionibus auferebat. Quæ.n. tranſlatio in iudicio eſſe iam poterat: Cum litis forma a prætore accepta eſſet: Erat præterea inſtitutū ut cauſa caderet is qui egiſſet: quemadmodum non oportuiſſet in iure ciuili uerſabantur tranſlationes: quod ſi in iudicium aliqua tranſlatio ueniebat parum ſimilitudinis per ſe habebat: aſſumebatq; uires ab alia conſtitutione hoc modo accuſabatur aliquis peculatus: q uaſa argentea de loco priuato ſuſtuliſſet diffiniebatur quid furtū quid peculatus eſſet: deinde tranſferri crimen reus poſtulabat:& furtim ſecum non peculatus agi oportere dicebat: quid agendum ſit cum aliquid tranſferendum dicitur Cice. admonet. Actionem. Num agere quis poſſit. Actio enī ē ius perſequendi in iudicio quod tibi debetur. Sine actione: lex ait: nemo experitur is ab actiōe repelleretur. qui in eum ageret: in quem agere ad eū non pertineret: exempli cauſa. Tityus decedens hæredem filium inſtituit bonorum omnium frater tityi debitorem eius compelli ad ſoluendas ſibi pecunias poſtulat: quas titio debebat: Non es hæres debitor inquit non potes agere hoc nomine Agat hæres non negat debitum ſed tranſferri actionem poſtulat. Eius rei: de qua agitur quæcunque ſit. Petitionem. Actiones aut in rem ſunt: aut in perſonam. Nam agiē unus quiſque aut cum eo qui ei obligatus eſt uel ex contractu: uel ex maleficio quo caſu proditæ ſunt actiones in perſonam per quas intendit aduerſarium ei dare aut facere oportere:& aliis quibuſdam modis; aut cum eo agit: qui nulla in re obligatus eſt: mouet tamen alicui de aliqua re controuerſiam: quo caſu proditæ ſunt actiones in rem: ueluti ſi rem corporalem ut fundum poſſideat quis q̄ tityus ſuam eſſe intendat in rē actio eſt:& hæc petitio appellatur intendum eſt in tranſlatione quis petere poſſit hæres relictū ſibi fundum quē aliquis poſſederit: ſed nō pſcripſerit petere poſſet: q hæres non eēt petere non poſſet: pcurator aut tutor alieno nomie rem petere poteſt. Qui pcurator nō fuerit uel negocioȝ geſtor perendi ius nō hēt. Aut executionē &c. Cum quæritur num quis ius habeat exequēdi apud quem agitur: ſi ſe ſubiiciunt aliqui iuriſdictioni alicuius & conſentiunt inter conſentientes cuius uis iudiciis qui tribunali p eſt: uel aliam iuriſdictionem habet eſt iuriſdictio. Conſenſiſſe aūt uidentur q ſciunt ſe nō eē ſubiectos iuriſdictioni alicuius & in eum tamen conſentiunt. Cæterū ſi putent eius iuriſdictionē eſſe nō erit iuriſdictio. Error enim litigatorū ut iulianus ait: non habet conſenſum aut ſi putauerunt aliū eſſe prætorem pro alio æque errore nō dedit iuriſdictione aut ſi cū res eſſet quis ex litigatoribus uiribus præturæ cōpulſus eſt: nulla eſt iuriſdi

cā cadit is qui

Actio quid

Petitio quid

Execu/tio qd

ctio. Cognoscere inter sacerdotes etiam sacerdotibus consentientibus prætor: uel quis uis alius ciuilis iudex ex iure christiano prohibetur quicquid cognouerit: quicquid executus fuerit irritum erit ordinis enim uniuersi sacerdotalis rō hētur. q̄rēdū igit̄ ē diligēter cui sit iurisdictio: ut ius exeq̄ndi: hoc ē iudicādi & ī cā pnūciādi.

alio mō — Nec de illa hic ītelligi credas executiōe: q̄ aut uerbo fit aut actu: uerbo ut cū a prot̄ pignora accipi a quodā mādat̄ actu ut cū accipiūt̄. Quē n̄ oporteat. Cui neq̄ Actio neq̄ petitio cōpetat neq̄ executio. Nū alio mō exēpli causa agit qui locati fundum se coluisse allegans sed contractum locationis non probans: culturam pbans certum est succumbere potest. n. ei dici hoc mō agere non potes: idem actione negociorum gestorū agere potest: ut dicat fundum tuum colui: æquū est mercedem meam me consequi: item agit aliquis actione pro socio: ut fundus diuidat̄ qui cōmunis est inter ipsum: & aliū si societatis contractū non probat tacitū uel expressum succumbit: agere. n. debet cōmuni diuidundo: quia res ē cōmunis citra causam societatis uel familiæ herciscundæ: si hæreditaria res est. Item agit quis possessorio cū petitorio agere debeat possessorio agit qui rei quā suam esse asserit dari sibi possessionem postulat petitorio uero q nō statim possessionem: sed ius & dominiū rei dari sibi poscit.

alio tpe — Alio tempore petis a me centum: quæ me tibi debere nō nego: sed hoc a te peti tpe nō posse dico. Quia post annū datum me stipulatus sum: adhuc octo menses non abierunt.

Alio loco — Alio loco pmisi me tibi daturum rōæ non perusiæ. Vel petit apud prætorem cum apud consules uel decuriones petere debeas aut præsidem.

alia lege — Alia lege agis lege incesti. Cum lege adulterii agere debeas. Agis lege peculatus: cum lege furti tibi agendum sit

alio agēte — agis actione personæ: cum actione rei agere cōueniat. Alio quærente aut agente: petis tu: cum petere nō possis: quoniam actio tibi non incumbit non enim aut tutores: aut procurator sq̄ quærimus rem agimus magis in personam.

Actio duplex — Actio autem duplex est: ut diximus: altera in rem altera in personam quamuis quærentē accipei̅ quæsitorem iudicii uel iudicem possimus: qui suspectus allegari a partibus potest. Hæc legibus hæc inquit quæ in translatione quæri solent: in iure ciuili: & eius partibus continentur: idem in rhetoricis dicit de inuentione his uerbis. Quare in iure translationes plærunq̄ uersantur. Ibi enim & exceptiones postulantur: & quædam modo agendi potestas datur & omnis conceptio priuatorum iudiciorum constituitur.

nō oporteat nū alio mō: alio tpe: alio loco: nū alia lege: nū alio q̄rente: aut agente. Hæc legibus & moribus ex æquo & bono reperiunt̄. de quibus dicetur in iuridiciali absoluta.

¶ De ratiocinatione.

IN causa ratioāli primum q̄ritur qd in rebus maioribus: aut minoribus: aut similibus similiter scriptū aut iudicatū sit. deinde utrū ea res similis sit ei rei de qua agit̄: an dissimilis. Deinde utrum consulto ea de re

Ratiocinatio uł syllogismus — IN causa ratiocinali: Vltima pars est legitime constitutiōis quæ ratiocinatio latine appellatur græce: syllogismus dicitur. Cum ex eo quod scriptum est ad id quod nusq̄ scriptum est peruenitur & sine ulla certa lege: per similitudinem quā cum aliqua lege habet res qualis sit iudicatur. In quo maximus patronis sudor oli fuit & iure consultis nec minor tempestate nostra leguleis nostris ē. Exēplum huius cōstitutiōis & li. i. huius operis & in rhetoricis d̄ inuentiōe ponit Ci. de publio Malleolo qui matrē necauit: & cōiectus in uincula testamentū cōdidit: Cūq̄ deinde ab eius fratre & hæredibus quos ille instituerat cōtēderet̄: & si potuisse testamētū cōdere affirmarēt ille negaret multæ afferebant̄ leges quarū nulla pmittebat matricidam testamētū cōdere: aut phibebat: qd utraq̄ pars prōcinatiōem efficere possit Ci. docet oīa āt argumēta q̄ ad hāc cōstitutionē sumunt̄ ab adiūctis negocio trahi certū ē sūt āt adiūcta negocio maius minus simile æq̄ magnū cōtrariū dispatū gēus ps euētus q loci rhetori: cū dialectico cōes sūt tres tm̄ oīo ad rōciase cām ptinēt: maius minus: simile maius & minus ex ui & nūero & ex figura negocii sicut ex statura corpis cōsiderāt̄ simile aut ex spē cōpababili aut ex cōferēda atq̄ assimili lauda natura iudicat̄ has fere spēs ut Quiti. ait ratiocinatio uenit: an qd̄ semel facere ius est: idē & sæpius: lex est incesti dānata de saxo Tarpeo pcipitet̄: quædam præcipitata mortua nō est: repetitur ad præcipitium: nulla certa lex est: qui defendit satisfactum legi dicit esse: nec bis præcipitari debere: qui oppugnat: ita dicit præcipitari debere: ut moriatur: ideoq̄ iterum præcipitandum esse.

Adiuncta negocio

Varia exempla — An quod in uno id in pluribus ualeat: Lex est qui tyrannū occidit pmiū petat: Quidam duos occidit: duo præmia petit: hoc lex nō dicit: sed ex eo quod scriptum ē: ad id qd̄ scriptū ē: ad id qd̄ scriptū non ē puenitur. An qd̄ antea & postea liceat: raptor uirginis aufugit stuprata interim nupsit: reddit raptor rapta eum maritum optat uidendū est an ius sit. Lex enim est: rapta raptorē maritū opter hoc nō dicit: nū postq̄ nupserit optare possit. An qd̄ in toto idem in pte. Non est ius aratrū pro pignore accipere. Quidam uomerem accipit. quæritur an qd̄ in toto non licet: liceat in parte: An qd̄ in parte idem in toto. Lex est nequis lanam Tarēto aduehat: quidam non lanam aduehit: sed oues: quæritur nunquid in parte non licet. liceat in toto. Et certe q in parte non licet: in toto non licebit ex manifesto in his controuersiis: quod dubium est colligitur. Ducitur & ex eo quod scriptum est quod scriptum non est. Lex est: qui patrem occidit culleo insuatur: quidam occidit matrem quæritur an debeat eodem affici supplicio. Item lex est ex propria domo educere non licet quidam e tabernaculo hominē eduxit: quæritur an fieri hoc possit. In rebus maioribus. Si nō licet aratrū pro pignore accipere: multo minus uomerē. Aut minoribus si nō licet lanā Tarēto aduehere multo mīus oues. Aut similibus: Si q occidit patrē culleo insuit̄: & q matrē occidit culleo insuendus ē. Scriptū: si qd̄ scriptū ē ad id cōferat̄ qd̄ scriptū n̄ ē. Iudicatū ēt nullū sit qd̄ ad eā rē cōferri possit: & iudicatū sit qd̄ p lege hētur. Deinde utrū cōsulto &c. q̄rit̄ dein̄ an cōsulto n̄ scripserit legis lator uł testator uł quicq̄ sit d̄ ea re d̄ q̄lis ē uł q ne

luerit cauere uel q satis cautū putauerit pp cæterorum scriptorū similitudinem. Cū aliquid scribitur: aut res aliqua q̄ scribi & caueri potuit ptermittitur. Exēpli causa aliqs testamētū cōdens hæredem filiū istituit oīum bonorū suorū hoc mō: filius meus: bonorum oīum mihi hæres esto. Quid dicet ei aliqs si filius tuus sine liberis decesserit. Quid ad me respondebit: in dispositione iuris cōis hoc erit. Sæpe accidit ut pp similitudinē minus caueamus: ideoq̄ nō est cautū qui matrē necaret culleo insueretur: quia hoc fieri debere ex eo qd̄ scriptū erat intelligi poterat. Scriptum autem erat ut qui patrem occideret culleo insueretur.

scriptū nō sit qd̄ uoluerit cauere: qd̄ satis cautū putant pp cæterorū scriptorū similitudinē. De partibus legitimæ constitutionis satis dictum est. Nunc ad iudicialem reuertamur.

¶ De iuridiciali absoluta.

ABsoluta iuridiciali constitutiōe utēur cū ipam rē q̄ nos fecisse cōfitemur: iur̄ factā dicēus sine ulla assūptiōe externæ defēsiōis in ea cōuenit q̄ri iure ne fcm̄ sit. De eo causa posita dicere poterimus: si ex quibus ptibus ius cōstet cognouerimus. Cōstat igitur ex his ptibus natura: lege: cōsuetudine: iudicato: æquo & bono: pacto. Naturæ ius est: qd̄ cognatiōis aut pietatis causa obseruatur: quo iure parētes a liberis & a pentibus liberi coluntur. lege ius est id qd̄ populi iussu sancitū est:

Iuridicialis absoluta — ABsoluta iuridiciali constitutiōe utemur: &c. Legitima cōstitutiōe: & eius ptibus quo pacto i cā iuridiciali uti possemus oñsum ē: Nūc de iuridiciali pcipit̄ quā li. i. in absolutā & assumptiuā Cic. diuisit. De Absoluta prius tractat. Quæ ipsa in se recti: & nō recti iusti & non iusti æqui & iniqui præmii ac pœne nulla extrīsecus defensione assumpta q̄stionem continet. Hanc translationem hermageri κατἀν λίσεοτη idest per cōtrapositionē uocauerunt ad intellectū id nomen referētes latiū ad uerbū trāslatū Quintilianus nō inuenire se dicit. Exemplum de attio poeta superius Cicero posuit q mimū accusauit iniuriarū: q se Attiū appellasset: cū appellare poetā debuisset: iure Mimus se fecisse defendit: qa illo noīe appellare eū liceret: quo ipse scripta sua recitanda traderet. Et qm̄ ius & iniuria rectū & nō rectū in hac cōstitutione uersatur: iuris

Partes iuris — partes cognoscere necessariū est: q̄ sex sunt quas enumerat: & subiectis dederat excēplis. Siue ulla assumptione &c. nō. n. in hac: ut dictū est: defensio extrinsecus assumit̄: qd̄ i iuridiciali assūptiua. De eo: factū ne sit iur̄: ne an iuria. Cā posita oblata cā ut si Attii cā offerat̄. Et q̄rendū sit iure ne eum Attiū mimus uocauerit an iniuria. Si ex quibus partibus iuris &c. iuris. n. ignoratis partibus tractari hæc cōstitutio q̄ tota ī iure posita ē: n̄ pōt.

Naturæ ius — Natura lege &c. ius a iusticia appellatū ē a celso āt boni & eq ars diffinit̄ & pluribus mōis dr̄: Vno mō: id qd̄ sp æquū: & bonū ē ius naturale: Altero mō qd̄ oībus aut pluribus in q̄cunq̄ ciuitate utile ē. Illud prius ius naturale & ius gētiū cōphēdit. Hoc posterius ius ciuile cōplectit̄: ius naturale ē qd̄ natura oīa aīalia docuit. Nā ius istud nō solū humani generis pprīū ē. Sed oīum aīaliū: q̄ in cœlo q̄ in terra q̄ in mari nascūt̄. Hinc descēdit maris atq̄ fœmine cōiugatio: q̄ nos mr̄imoniū appellamus. Hic liberorū pcreatio & educatio. Videmus. n. cætera quoq̄ aīalia feras: & ipsius iurispitia cēseri ius Gētiū æquæ apd̄ oēs pplos custodit̄: iōq̄ sic uocat̄ q̄si eo oēs gētes utunt̄. Ex oī humano generi sit cōe usu hoc exigēte & humanis necessitatibus gētes humanæ quædā sibi cōstituerūt bella. n. orta sunt & captiuitates secutæ: & seruitutes q̄ sunt iuri naturali cōtrariæ: iure. n. naturali ab initio oēs hoīes liberi nascebant̄. Ex hoc iure gentiū oēs pene cōtractus ītroducti sunt: ut Emptio: Locatio: Venditio: Cōductio: Societates Depositum. Ius ciuile ē quod quisq̄ populus sibi constituit: & pprīū eius ciuitatis ē: a qua cōstitutū ē: id ab una quaq̄ ciuitate appellat̄ ueluti Atheniēsiū & romanorū. Sed hoc aut scriptū ē: & leges cōplectit̄: plebiscita: senatus cōsulta: principū placita magistratuū edicta respōsa prudentū: aut nō ē scriptū. Sed usus cōprobauit. Nā diuturni mores cōsensu utentiū pbari legē imitātur: Est & ius publicū qd̄ ad statū ciuitatis spectat. Et ius priuatū: qd̄ ad singulorū utilitatē ptinet. Hæc apposui: ut iuris ptes q̄ secunt̄ faciles intelligant̄. Natura ius hoc a Cice. in rhetoricis de inuētiōe in sex ptes diuidit̄. Religionē: Pietatē: Gratiā: Vindicationē: obseruantiā. Veritatē religio ē q̄ supioris cuiusdā naturæ: q̄ diuinā uocāt. Curā: cerimoniāq̄ affert. Pietas ē p q̄ sanguine cōiunctis: patriæq̄ beniuolis officiū & diligēs tribuit̄ cura Gratia ē ī qua amicitiarū & officiorū alterius mēoria: & remunerādi uolūtas cōtinet̄. Vindicatio ē p q̄ ius & iniuria: & oīo qcqd est qd̄ obfuturū ē: defendēdo: aut ulciscendo ppulsat̄. Vñ & iure ciuili euenit: ut qd̄ quisq̄ ob tutelā sui corpis fecerit: iure fecisse existimet̄. Et cū inter nos cognationē quandā natura cōstituerit. Cōsequens ē hoīem homini insidiari nefas eē & licitū cuiq̄ uim ui repellere. Obseruantia est p quā hoīes aliqua dignitate antecedētes cultu quodā & honore dignamur. Veritas ē p quā imutata ea q̄ sunt aut añ fuerūt: aut futura sunt dicunt̄ harū ptiū hoc loco pietatē tm̄ ponit Cice. q Naturæ ius sic diffinit. Naturæ ius ē qd̄ nō opinio genuit. sed q̄dā īnata uis inseruit.

Cognatio pietas — Cognatiōis: naturaliter insitū nobis ē: ut cognatos amēus: illisq̄ bñfaciamus. Pietas nō solū in cognatos sed ēt ī deos pietas ē: ideoq̄ includi religionē pte hac credere possumus: Alio. n. loco sic diffiniuit. Cū differētiā inter eā & sanctitatē faceret. Pietas ē diuinus cultus. Sāctitas uero scientia colendorū deorū: Natura āt impellēte: & deos eē opinamur: Vñ ait Cice. in tusculanis q̄stiōibus. Vt porro firmissimū hoc afferri uī: ut deos eē credamus: qd̄ nulla gens tā fera nemo oīum tā sit īmanis: Cuius mētē non imbuerit deorū opinio.

Ius legitimum — Ius lege. In scripto ius lege cōtinebatur: & populo expositum est: ut obseruet̄:

Consuetudine ius

Argentarius Numularius

Tabularii

Iudicarū

Senatusconsultum

Iusex æquo & bono

Cognitor

Sōticus morbus

Ex pacto ius

Judiciū reddidit

mādare mihi

Diuidit pacta bifariam

tusſu populi: populus enim leges cōſtituebat: magiſtratu interrogante ueluti conſule uel tribuno: & cum ſuffragiis ſuis aliquid populus iubebat & magiſtratus confirmabat: ſanctum dicebatur. Quod gēus oīo grā quod genus eſt ut in ius eas cum uoceris. Cōſuetudine ius eſt id quod ſine lege æque ac ſi legi mūlt uſitatū ē: qđ genus ē id qđ argētario obtuleris expēſū a ſocio eī recte repetēſ poſtis. Iudicatū ē id de quo ſnīa lata ē: aut decretū itepoſitū ē. Ea ſæpe diuerſa ſūt ut aliud alii iudici: aut ptori: aut cōſuli: aut tribuno plēbis placitū ſit: & fit ut de eadem re ſæpe alius aliud decreuerit aut iudicauerit qđ gēus M. Tullius de re ſua ſic ſcripſit: Cōſuetudo eſt ius quod mores conſtituerunt cum pro lege obſeruatur. Ius autem ciuile eſt quod ſine ſcripto in ſola ſibi ciuitas conſtituit. Quarta iuris pars ē Alibi conſuetudini iudicarū ſubiecit ptorum dictis: prudentū reſponſis plebiſcitis. Senatus decretis principū placitis cōtinēt plurimū ār ad aliqđ de quo agitur pbandū uel confutādū ualet raro. n. ut Quintilianus ait præiudicia refelluntur per cōtumeliam iudicium niſi forte manifeſta in his culpa erit: uult. n. cognoſcentiū quiſq firmā apud alterius ſententiā & ipſe nunciaturus. Hæc libenter exēplum quod in ſe fortaſſe recidat: facit. Quid ſit prius deſcribit. Deinde quomodo arguere ab eo orator poſſit oſtendit. Sententia lata: a prætore uel iudice uel quocunq alio magiſtratu: cui iuriſdictio ſit. Aut decretū interpoſitum a ſenatu unde & ſenatus auctoritas appellatur: Senatus autem decretum interponi dicebatur cum aliquid ſenatus fieri prohibebat. Cicero in epiſtolam ad lentulum. de his rebus pridiæ quæ hæc ſcripſi: ſenatus auctoritas grauiſſima interceſſit. Sed decretum ſimul atq perſcriptū erat ſenatuſconſultū appellat: qđ in iure ciuili ſic diffinit ſenatuſcōſultū ē q ſenatus iubet atq conſtituit. Ab eius autem nomine in cuius ſē tēlā cōficiebat: denominari ſolebat λοδοια graeci dicunt: Cōſtitutiones aut cōcluſiones iuriſperiti nſi rpis iudicata appellāt q codice potiſſimū continēt: ut leges digeſtis. Legibus ār priora ſunt rpe. Nā ex prudentū ſniis ſenatuſcōſultis & principū decretis leges factæ ſunt ea iudicata. Cū aliud alii iudici &c. modus nō eſſe orationi ſi ex iure ciuili recitare extra aggrederet eaq rep in qbus diuerſa a diuerſis iudicata inueniunt: Ad id ār reſpicit: qđ ait ſnia lata iudex eſt q cunq iuriſdictionē hēt: & in quāuis cā q ad eū ſpectat ſiue publica ſit ſiue priuata cognoſcit ac ſniam fere iudicis nomine & Cōſul: & ptor & Tribunus continent. Omnes enīm iudicandi ius habebant: & ſi oīum eadē nō erat iuriſdictio. Tria autē iudicantiū genera ſunt. Aut. n. ordinarius iudex eſt: aut delegatus aut arbiter: Ordinario ius plenum eſt: delegato tantū: q tum ordinarius permiſerit. Arbitro q tum pars utraq litigantium dederit. Decreuerit ad id reſpicit qđ ait: aut Decretum interpoſitū. Iudicauerit: ad id referretur quod dixit aut ſententia lata. Quod genus. M. druſus &c. exēplo oīdit quomodo alii aliud iudicauerint: agebat mandati cum hærede cuiuſdam. Quidam. n. paterfamilias cui mandatū aliq d fuerat quod ipſe acturum ſe receperat decedens quendam uniuerſalem hæredē iſtituit ille qui mandauerat: mandati cum hærede agit. Cum ronæ hæc lis exorta eſſet Mar. druſus agi poſſe mandati cum hærede reſpondit: ſex. iulius non poſſe agi reſpondit obligatio mandati: ut paulus ait digeſtis titulo mandati contrahentium conſenſu cōſiſtit ideoq per nuncium quoque uel per epiſtolam mādatum ſuſcipi poteſt: item ſiue rogo: ſiue mando: ſiue uolo ſcripſerit mandati actio eſt ſiue quocunq alio uerbo. Mandatū autē ut idē ſcripſit niſi gratuitū nullū eſt. Nam originem ex officio atq amicitia trahit: cōtrariū porro ē officio merces: interueniente enim pecunia, res ad locationem & cōductionem potius reſpicit. Si mandaui Tityo ut fundum meum cē tū uenderet: & ipſe cū. lxxx. uendidit deinde deceſſit sempronio hærede uniuerſali relicto: actio mihi mādati cū hærede ē q cū tityo fuiſſet niſi deceſſiſſet: a q° petere poſſum ut reliquum qđ d eeſt mandato meo præſtet & indemnē me conſeruet. hoc fieri poſſe ēt nr̄æ ætatis iuriſperiti aſſerūt ex quo melius. M. druſum qui ſex. iuliū ſenſiſſe cōprehendit: ſi hmōi caſus fuit. Prætor ur. ſic dictus q inter urbanos ius diceret: erat enim & peregrinus: qui inter peregrinos cognoſcebat. Sex. iulius & ipſe prætor. Vrbanus ſed diuerſo rempore. Tē Cælius aliud exemplū Cælius mimum abſoluit q actium pprio nomine appellauerat & non poeta dixerat. C. Mutius cōdemnauit. Ergo quia &c. qđ agendū ſit monet: cū de ſimili cā diſſimiliter iudicatū eſt. Iudicē cū iudice: oſtendemus iudicē qui ſm nos ſniam tulerit maioris fuiſſe auctoritatis q̄ illum q cōtra nos. Tps cū rpe: id belli rpe iudicē tuliſſe dicemus: qđ pacis rpe minime tuliſſet. Sicut ſulpitius de exulibus ut reſtituerent: belli tpa legē tulit quā idē pōa mutara ſnia de iis ſe ruliſſe dixit qui Solū uertiſſent. Nō de dānatis: lex fuit Lacedemone ut capitale eē ſiquis ex acie fugeret plio quod Leuthris cū thebanis geſtū ē oēs pene lacedemonii fugerūt: de qbus ſi ſuppliciū ſm legē ſumptum fuiſſet in nis ppe ciuitas remāſiſſet: itaq uiſū ē belli rpe utile ſuruq legē nō ſeruari: & Ageſilaus cū res in diſceptatione eēt: nolle ſe dixit maiorū decreta reſcindere: q ex ciuitatis cōmodo lata eēnt: ſed eo rpe ciuitati utilia nō uideri ſic de nullo ſuppliciū ſumptū ēne tota iteriret ciuitas. ſi pax fuiſſet ſeruata lex fuiſſet. Nūerus cū nūero qđ a pluribus iudicatū ē uim maiorē habere dēt: ſi duo ſm te ſniam in ſimili cā dixerūt: ſm me decē dixerūt. Ex æquo & bono. Sexta ps ē iuris q ex æquo & bono appellat eā prio mor ſuo diffinit. Deīde exēplū ſubiicit. Iuris æquū & bonū ſenſit aſpitatē poſitaq ſunt nō iure ſcripto ſed naturali quotiēs pſonæ dignitas ætas. Affectio uel qđ uis hmōi legē nō eē ſeruandā ſuadet: & ueluti nouū ius cōſtitui poſtulat. Cētū uiri apd romāos de equo tū iudicabāt ſūnt apd grāecos amphictiōes ad Thermopylas. Quod ad ueritatē &c. totū hoc ad iuſtitiā ſpectat: q in fide poſita ē & uult ut nēo uiolet. Sicut legatos apd oēs gētes ēt apd hoſtes tutos pſtat: eadē ut cōis hoium ſocietas conſeruet: ſuū cuiq p dignitate tribuit. Qđ genus: ut maiorū &c. exēplū ſubiicit: quo ius intelligit: qđ ex equo & bono cōſtat: aliqs a magiſtratu ad dicēdā cām uocat: & quo minus eat: uel ætate: uel morbo impedit: ex æquo & bono ei cōcedit: ut p ſe cognitorē det: lex in ius uocati ut eāt neminē oīo excipit: cōis ueritas & utilitas in ſene & ægroto ſeruari nō uult. cognitor aūt aliqn p ipſo accipit iudice: nōnunq pcuratorē ſignificat: & ut Afronius ſcribit: q aliquē defēdit in iudicio aut patronus dr: ſi orator ē: aut aduocatus: ſi ius ſuggeſſerit aut pſentiā ſuā cōmodat amico pcurator uocat q plēntius cām nouit: & ſic tueē ut ſuā cognitor eſt familiariſſimus defenſor ſic & Ci. in diuinatiōe accepit inter utrūq tū nō nihil differt: qđ cognitoris ēſt litē ſuſcipit corā ab eo a quo daē cognitor: pcurator uero ē q abſētis noīe agit. pprie ār cognitorē eū ego ſignificari arbitror: q ad mgſtatū p alio mittit ut illius agnoſcat cām: q citatus adeſſe i iudicio: uel ætate: uel morbo impeditus nō pōt. Morbo ār nō quocūq iuriſcōſulti ipediri quēplā intelligūt: ſed ſontico dūtaxat: q quotiēs nominat: eū ſignificari Caſſius ait: q nocet: nocere āt itelligi q ppetuus ē: nō q tpe ſniat ſed morbū ſōticū uideri q iciderit i hoiem poſtq ſanatus ſit: ſōtes. n. nocēres dicunt. Nouū ueluti nouū: non q lex ferat noua: ſed q noua cōtra ius uetus fiat cōſtitutio. Ex tpe: qm aliud alio tpe ſeruatur: & p rpis conditione legi pareē: uel ñ paretur: exempli cā: lex eſt: in ius uocati: ut eāt: uocat in ius is qui uxorē ducit: ex æquo & bono cogi non debet illo tēpore q̄ is a lege nō excipiatur. Et dignitate: conſul uocari in ius nō pōt uocatus cognitorē dabit. Ex pacto ius ultima iuris pars eſt: qđ ſic a Cicerone diffinitur: pactū eſt qđ inter aliquos cōuenit: & ut Vulpianus ait: a pactione dr: uñ & pacis nomen appellatū eſt: pactio aūt eſt duoq uel pluriū in idem placitū & cōſenſus differt a conuentiōe: cuius nomen gñale eſt ad oīa ptinens: de qbus negocii cōtrahendi trāſigendiq cā cōſentiunt q inter ſe agunt: q aūt late pateat cōuentiōis ſignificatio: digeſtis diſcit titulo de pactis: ius expacto in duo diuidit Cicero alteq dicit eſſe qđ legibus continet. alteq qđ ex hoium cōſenſu & cōuentione naſcitur: hoc tantam uim haber: & ſi nihil ſcriptū de eo eſt: ut legibus pferatur. uñ tritum puerbium eſt: pacto legē frāgi. Multis modis pactū fit: de re: de perſona: de tpe: de loco. Pepigerunt: pacti ſint aliqd & mutuo cōſenſu cō

uentionē fecerint:cõuenire aũt est ex diuersis animi motibus in unũ uenire & consentire:hoc est in unã sniam decurrere:ut uulpiano placet :digestis titulo de pactis. Pacta sunt &c. pacta legibus cõtinentur:cũ cõuenimus cũ aliquo id nos facturos qđ lex iubet exempli gratia petit a me Titius ut æquũ meũ cõmodem ei: quid si non redderis inq̃:uel tua culpa deterior factus dũ eo uteris:fuerit agito rñdet quod leges uolunt. Hoc mõ exēplis subiicit:fuit aũt in.xii. tabulis lex scripta his uerbis:rem ubi pangunt:oratione pãgunt :hoc ē q̃si inter aliquos pactum fiet:oratione fiet:pãgere est pacisci:pago dicebãt antiqui:non pango:quotiens igitur uerbis etiã

Pacta legibus cõtinentur

Pago

simplicibus aliq consentiebant:& cõueniebãt in aliq̃ re:ratũ illud per legē erat:Si aũt de mercede pangebãt:oratione pangebãt: eodē mõ de tpe quo agēda cã eēt:& de loco ubi agenda eēt:oratiõe pangebant: quõ aũt conuentio hæc fieret:oratiõe oñdit:q suã a causidico cãm agi uult:sic ait secũdũ legem:oratiõe cũ illo pãgens:coniicito meã cãm in comitio : aut in foro:ante meridiē:qđ si facturũ se recepit causidicus & statuto tpe ad agendã cãm nõ uenerit:legi obnoxius ē & pœne. In comitio:locus erat comitiũ sic a coeũdo dictus:in quē comitiis curiatis coibãt. Auctor Varro:dies aũt qbus in comitiũ conueniebãt comitiales uocabant in comitio aũt cã agebat q̃ publica erat ut repetundarum: aderant aũt oĩs ordĩs oĩs ætatis & cõtionis:q reũ absoluerēt:uel dãnarēt. Aut in foro: iudiciali si priuata cã erat. Ante meridiem.hæc causidicorum hora fuit:nã prima & secũda hora diei cursus initiũ erat post mediã noctē salutabãt : tertia cãs agebãt. Martialis prima salutantes atq altera continet hora exercet raucos tertia causidicos:Iuuenalis. Ipse dies pulchro distinguitur ordĩe rerum sportula:deinde forũ iuris q peritus appollo. Cõiicito: immittas inferas mero ducas. Sunt itē &c.hæc nõ legibus cõstant:sed solo cõsēsu duorum:aut pluriũ conuentionē de aliq̃ re facientiũ:uel societatē ineuntiũ:ut dãni & lucri. Præstare:excellere maiorē uim habere. Iniuriam: eius qui iniuste agit. Ius eius qui iuste agit.

quæ legibus obseruãda sunt hoc mõ: rem ubi pãgunt:orationē pangunt in comitio : aut in foro ante meridiē cãm cõiicito sunt itē pacta quæ sine legibus obseruãtur ex cõuentu q̃si iure pstare dicuntur. His igitur partibus iniuriã demonstrari ius cõfirmari cõuenit:idq; in absoluta iuridiciali seruandum uidetur.

De comparatione.

CVm ex comparatione queret utrũ satius fuerit agere id quod reus dicat se fecisse:aut id qđ accusator dicat oportuisse fieri: primum quæri cõuenit utrum fuerit utilius ex cõtentione: hoc est utrũ uenustius facilius cõducibilius. Deide oportebit q̃ri ipm ne oportuerit iudicare:utrũ fuerit utilius:an aliorum fuerit utilius statuēdi ptãs. Deide interponet ab accusatore suspitio & coiecturali cõstitutione:quare putet nõ ea ratione fa

CVm ex comparatione &c. iuridicialis cõstitutio in duas ptes a Cicerone diuisa fuit:absolutã & assumptiuam:cuius partes quattuor fuerunt:quarum ultimo loco comparatio posita est : quã tamē hoc loco primam exequitur:nec id ab re fit:conuenientius enim uidetur esse ab eo incipere q causam facti in seipsum transferre:sed p comparationem excusat:q̃ ab iis :qui uel in rem extra se: uel in personam conferunt:hoc genus constitutionis ἀντίστασιν græci uocant:exemplũ li. primo fuit. C. pompilii:qui cum a gallis obsideretur:nec effugere ullo mõ posset:cum hostium ducibus in colloquium uenit:a quibus ita discessit:ut ipedimenta relinq̃ret:& exercitũ educeret:eduxit exercitũ ipedimenta reliq̃t. Accersitur maiestatis. Intentio est: nõ te oportuit arma:& ipedimenta relinq̃re:depulsio est oportuit:q̃stio est:oportuerit ne rõ milites.n. omnes periissent. Infirmatio at satius fuit ãmittere milites q̃ arma & ipedimenta concedere hostibus. Iudicatio:utrũ satius fuerit:amittere milites.an ad hanc cõditionē uenire incidunt & alii status ut diffinitiuus:cum certo noĩe maleficii aliquis in iudiciũ uocat.ut in cã põpilii q maiestatis accersitur:diffinitione.n.& eius præceptis opus est:plerumq aũt:ut ait Cice. in rhetoricis de inuentione accidere solet:ut in comparatiõe cõiectura:& diffinitiõe utendũ sit: Verũ satius põpilius dicit se arma & impedimenta reliq̃sse:ut exercitũ educeret. Oportuisse fieri:uidelicet satius fuisse pugnare & milites amittere uniuersos:q̃ nudũ exercitũ cũ dedecore populi romani educere. Primũ q̃ri cõueniet:qm̃ magis utile minus utili anponit:& põpilius:utilius dicet fuisse:res q̃ homines amittere:utilis aũt ius:honesti necessarii in deliberatiõis pceptis cõtinet: ex quibus cãm hmõi:quã in cõsultationē ueniat tractare oportebit. Ex cõtentiõe:cõpatiõe in qua si malorũ est:boni locũ obtinet leuius ut Quinti.ait. Hoc est:declarat qđ ait utilius. Venustius pulchrius honestius. Accusator dicet honestius multo fuisse cum uniuerso exercitu pire:q̃ cũ tãto dedecore discedere. Facilius :dicet pompilius facilius fuit hoc facere:q̃ pugnare:nã oĩno nõ licebat cũ hinc mõs:hinc fluuius:hinc angustæ fauces phiberent. Cõducibilius honorificentius:aut utilius:magis conducebat iperio populi romani exercitũ uniuersum amittere:q̃ nudũ recipere idē uenustius & cõducibilius uideat esse. Deinde oportebit:locus est accusatoris: q dicet esto utile fuerit:qđ te fecisse confiteris:q̃ro ex te:licuerit ne tibi iniussu senatus & populi pacisci:cũ hostibus:certe nõ licuit:neq tua ĩtererat:neq tuo arbitrio facere poteras. Deinde interponet:si dicetur ab accusatore melius fuisse inq̃s arma:& ipedimenta relinq̃re:q̃ exercitũ perire:sed nõ perisset :uel non iõ tu fecisti:sed qđ timidus sp fuisti:uel milites q̃a tibi prius minus patuerãt:punire uoluisti:uel dolo malo egisti accepta ab hostibus pecunia. Hic aũt oñdendũ erit aliq̃d hostes reo pollicitos esse:aut clandestina illũ cum ho

Intentio
depulsio
quæstio
Ratio
Informatio
Iudicatio

stibus colloq̃a habuisse. Vt melius antepositũ qđ est melius deteriori:sed nõ rõne a te factũ est:sed cã impulsiua:aut lucri:aut ulciscendi exercitus. Sed dolo malo:dolus malus fit ex calliditate & fallacia:& ut Pedinus ait:dolo malo pactũ fit:quotiēs circũscribēdi alterius cã aliud agitur:aliud agi simulatur: seruius dolũ malum ita diffiniuit. Machnationē quandã alterius decipiendi causa:cum aliud simulatur:aliud agitur. Labeo ãt posse:& sine simulatione id agi:ut qs circumueniatur:& sine dolo malo aliud agi:& aliud simulari:sicuti faciunt qui p huiusmodi simulationē deseruiant:& tueantur: uel sua:uel aliena itaq ipse sic diffiniuit. Dolum malũ oēm

ctũ esse:qđ melius deteriori anteponeret. Sed dolo malo negociũ esse gestũ de aliqua pbabili cã. Deinde quæret : potuerit ne uitari ne in eum locũ ueniretur. Ab defensore contra refellet argumentatio coniecturalis: de qua ante dictũ est. Is ita tractatis accusator utetur hoc loco cõi in eũ qui utile utili pposuerit: cũ statuēdi non haberet ptãtem. Defēsor cõtra eos qui equũ cēseant rem pniciosam utili pponi futetur loco cõi, per cõquestionem & simul quæret ab accusatoribus: & ab iudicibus ipsis : qd facturi eēnt: si in eo loco fuissent: & tps: locũ: rem: deliberationē suam ponet ante oculos.

De translatione.

TRanslatio criminis ē: cũ ab reo facti cã in aliorum peccatũ trãsfertur in qua primum quærēdum ē: uere ne in alterum crimē trãsferat. Deide spectandum ē: an æq magnum sit illud peccatũ qđ in aliũ trãsfertur : ac illud qđ reus suscepisse se fateatur.

calliditatē:fallaciam:machinationē:ad circũueniendum:fallendũ:decipiendũ alterum adhibitam. Labeonis diffinitio:ut uulpianus ait:uera est. Et cũ ptor sic dixit:q̃ dolo malo facta esse dicentur : si de his rebus alia actio non erit:& iusta causa esse uidebit iudicium dabo de dolo malo:non fuit contentus dolum dicere; sed adiecit malũ qm̃ ueteres dolum ēt bonum dicebant:& p solertia hoc accipiebãt:maxime si aduersus hostē latronemue quis machinetur. Potuerit ne uitari:cum uideres eiusmodi locũ esse:ut aĩaduerteres circũsederi te posse:uitare debuisti:at ñ potui quia improuisi hostes de repēte affuerũt. Ab defensore &c. Nunc qd a defensore agendum sit: monet quem aduersarii argumentationem refellere cõuenit:iõ nõ pugnasti inq̃t accusator : q̃a timidus fuisti: nõ fui timidus:pugnassem :si locus pugnãdi occasionē pmisisset:fecisti dolo malo :nõ feci dolo malo:potuisti uitare locũ illum:non potui. Loco cõi:superius dictũ est locorũ cõium alios pprios eē accusatoris:& pprios defensoris:alios utrique cões pprii accusatoris sunt quibus nemo nisi accusator: proprii defensoris sunt quibus nemo nisi defensor utitur: in causa pompilii: pprius accusatoris locus est: Si dicet impudentē nimiũ fuisse pompiliũ:q in utile utili pposuerit:cũ ipsius statuendi:& paciscendi cũ hostibus potestas ñ esset:qm̃ & utilius esset exercitũ amittere:q̃ nudum illum cõtra populi ro. decus educere : & statuere aliqd ipse nõ posse:locus itē proprius defensoris erit:rē pniciosã utili anponēdã nõ eē : pniciosũ fuisse futurum tãtã multitudinē pdere cũ seruari posset : q̃uis ñ sine

Dolus malus

Locus cõmunis

magno detrimento: & erit argumẽtũ a tuto. Per cõstionē:nã ad misericordiã aĩos adducet:si mõ:q̃ta & publica & priuata fuisset calamitas:quot parētes filiis:quot uxores maritis destitutæ fuissēt:ueli scire a uobis aduersarii:& iudices:qd uos fecissetis:si i simili loco fuissetis:n̄ tm̃ exercitũ mãifesto piculo obiicere uoluissetis: Mos erat carthaginēsibus:ut imparatores q infeliciter pugnassēt:suspēderēt:cũ Annibal supior tpe primi belli punici uictus a romanis & pfligatus ne pœnas daret uehemēter timeret. Nunciũ Carthaginē misit:q ueluti pugnatũ nõdũ eēt:quo i loco romanus exercitus eēt senatui nũciaret:peteretque nũq̃d ab Annibale pugnãdũ eē cēseret:Cũque pugnet clamassēt oēs cõtinuo nũcius subiecit:pugnauit se deuictus ē:quo factũ ē ut cõdēnare Annibalē senatus nõ potuerit. Tps:qm̃ breuissimũ ab hostibus spatiũ nobis dabat. Locũ:q̃a nullus alius offerebat:uel q̃a clausus undique erat. Rē:piculũ. Deliberationē:qm̃ deliberatũ ē cũ multis:qbus si agēdũ eē:uisũ ē.

TRãslatio cris. Secũda ps ē iuridicialis assũptiue:q̃ alio loco cris relationem appellauit ἀντίκλιμα græci noiant. Quotiēs reus qđ arguit:cõfessus alterius se īductũ peccato:iure fecisse oñdit:exēplũ est orestis q accusatus a Menelao q matrē occidisset:facti cãm in illã retulit intētio fuit iniuria matrē occidisti:depulsio iure occidi:q̃stio iure ne occiderit:ratio illa.n.patrē meũ occiderat. Infirmatio tñ a te filio indemnatã matrē necari nõ oportuit:põt & Oratii exēplum eē:q & ipse accusatus q sororē occidisset:occidi inq̃t & iure:qm̃ illa hostiũ mortē lugebat:fratrũ negligebat:me & populũ ro.uicisse moleste ferebat:hic qđ ab actore:qđ ue a reo fieri possit:oñdit. Causa facti:nã factũ non negat:sed alterius peccato se coactũ dicit. In q̃ primũ q̃rēdũ est:tã ab actore q̃ a reo:primũ .n. cõia utrique pcepta tradunt:q̃rendũ igit est: iure ne crimen in aliũ transferat:& uerũ ne sit aliorũ peccatũ : quo nos ad maleficium inductos dicimus:ut in cã orestis:primũ q̃ret:uerum ne fuerit:qđ agamēnonē p insidias clytēnestra occiderit:nisi.n.hoc uerum eē cõstiterit: nihil oĩo pderit in clytēnestræ peccatũ crimē trãsferre. Deinde spectãdũ:cũ cõstiterit peccatũ ab aduersario cõmissũ fuisse:q̃rēdũ erit:tãtæ ne magnitudinis illud fuerit:q te hoc sit:quod se reus fecisse cõfitet. Nũq̃d tm̃ statui pœne uxori cõueniat q̃ uirũ occidit:q̃ tũ filio q matrē necauit erit ãt locus ab adiũctis negocio. Deide oportuerit &c. Quæri dēt nũqd reus ĩ ea re peccat dbuerit:ĩ q̃ alius peccauit. A simili ãt argumẽtũ erit:turpe e ut Qui. ait:imitari quē iprobas:si clytēnestra pem dãnabas:cur ipe sile cõmitebas:tuo te ipm iudicio dãnas.

Deinde oportuerit ne iudicium &c. Hoc argumentum uim magnam habebit: dicet autem Orestes accusator: si clytemnestra pœnas occisi mariti dare debuit: iudicium tñ ante fieri opus fuit: & illam secundum leges a iudicibus damnari. Deinde cum factum &c. Negare debebit Orestis accusator: iudiri oportere: id quod in causam criminis conferatur de quo ille ipse qui conferat iudicium fieri noluerit: & id quod iudicatum nõ sit p infecto haberi oportere. Quomodo iudicari debet Clytemnestre crimen: quod in iudicium non uenit: primũ de te iudicandum est: qui te matrem occidisse confiteris. Quod in alium transfertur. ut de crimine clytemnestra. Non uenit. nam Orestes uenire non siuit: qui indemnatam occidit. Locus communis &c. huius dicet accusator animaduertere impudentiam: & temeritatẽ licet: qui eam apud nos accusat iudices: q̃ sine iudicibus ipse condemnauit: & iudicium de ea uult fieri: de qua ipse suppliciũ iam sumpsit: q̃ plus ualere uim: q̃ iudicia uoluit: cũ iudicia expectare deberet: quæ ream supplicio afficerent. Et ab aduersariis percunctabitur &c. hic erit locus ab euentu: qui exitus est alicuius negocii: in quo quæri solet: quid ex quaq̃ re euenerit. eueniat euenturum sit: quærat inquit accusator a iudicibus: quantum incommodorum futurum sit: si homines peccata peccatis: & iniurias iniuriis ulciscuntur. Quid si ipse accusator &c. Quid si diceret Menelaus si ego Orestem occidere uoluisse: hoc profecto iudicio opus non fuisset: si cæteri quoq̃ idem facerent omnino iudicium nullum futurum est. Defensor eorum &c. Quid maius inquiet. quid indignius committi clytẽnestra potuit: q̃ regum regem a deuicta asia reuersum dum in thermis lauaretur data tunica quæ & manibus & capiti exitum negabat securi opprimere. Causam ideo indemnatã occidi: quoniam si accusassem: cum regina esset: damnata minime fuisset: erat præterea mycenis inter suos eo tempore: quo ego in exilium pulsus fueram: & uix a mycenensibus cognoscebar: Nam longo temporis interuallo redierã. Oratius uero sic dicet: quo modo expectari iudicium potuit: occisorum hostiũ onustus spoliis & ouans ueniebam. In publica ciuitatis gratulatione hæc mihi obuiã facta est fratris morte non laborans: sed sponsi nomen appellans. occidi causa mihi iusta uisa est: quod ut opinor uestrũ quiuis illo tempore: & illo loco fecisset.

Locus cõmunis — Locus ab euentu

Concessio &c. Iuridicialis assumptiue ps est concessio: p quam non factum ipsum a reo improbat: sed ut ignoscatur tm̃ petit: eius cõstitutiõis ptes duæ sunt purgatio & depræcatio: purgatio in imprudentiã fortunã & necessitatem diuiditur: quid agendum sit in cõcessione: & eius partibus nunc ostendit. Ignosci postulamus: unde nonnulli uenialem statum uocauerunt: quoniam qui peccati arguitur. ueniam sibi dari postulat. Hic in hac constitutione: quæ ex concessione nascitur. Ex his locis: qui secuntur purgationis & depræcationis. Purgatio: de purgatione primum præcepta dat. Ad depræcationem: quæ secũda concessionis pars est.

Venialis status

Primum considerandum &c. quid agendum sit: ostendit cum per necessitatem factum excusatur. Num per culpam, accusator culpa rei factum esse dicet: defensor negabit: i quo affectio ai considerabit: in q̃ diligentia & negligentia ponuntur: parum autem necessitatem allegare omni prodesset: cuius negligentia in necessitatem uentum uideretur: cum euitari potuisse ostenderetur. Si culpam necessitas præcesserit: ueniam reus merebitur: si contra: non merebitur accusatur qui ad diem commeatus non affuit: & hoc modo intenditur: non affuisti ad diem commeatus: non affui; sed aquæ impediuerunt:

Deinde oportuerit ne in ea re peccare: in qua alius ante peccarit. Deinde oportuerit ne iudicium ante fieri. Deinde cum factum iudicium non sit de illo crimine: quod alium transferatur. Oporteat ne de ea re iudicium fieri: q̃ res in iudicium nõdum uenit. Locus communis accusatoris contra eum: qui plus censeat uim q̃ iudicia ualere oportere: & ab aduersariis percunctabitur accusator quid futurum sit si idẽ cæteri faciant: ut de indemnatis supplicia sumant: quod eos idem fecisse dicat. Quid si ipse accusator idem facere uoluisset. Defensor eorum peccati atrocitatem proferet: in quos crimen transfert: rem locum: tempus: ante oculos ponet: ut hi qui audiunt existiment: aut nõ potuisse: aut inutile fuisse rẽ i iudiciũ uẽire.

De concessione.

Concessio est: per q̃ nobis ignosci postulamus. Ea diuiditur in purgationem & depræcationẽ. Purgatio est: cum consulto a nobis factum negamus: ea diuidit in necessitudinem: fortunam: imprudentiam. De his partibus primum ostẽdendum est. Deinde ad depræcationem reuertendũ uidetur.

De necessitudine.

Primum considerandũ est. nũ culpa uentum sit in necessitudinem. num culpam ueniẽdi necessitudo fecerit. Deinde quærendum est: quõ uis illa uitari potuerit: ac leuari. Deinde is: qui in necessitudinẽ

runt: At culpa tua hoc factũ est: dicet: si poterit accusator: nã expectasti donec sic aquæ increscerent: ut traici nõ possent: puenire debuisti imo nõ expectaui: nec scire poterã futuras pluuias: qbus amnis excresceret. Deinde quærendũ est &c. Vitari necessitas poterat: Si uno alteroue die añuenisses: cũ scire tibi liceret increscere fluuiũ posse: assiduis ĩbribus quos iugiť effũdi uidebas. Leuari leuior fieri: ut tũc adesses: cũ icrescere fluuius inciperet: & nõ tunc: cũ sic auctus esset: ut nullo mõ traici posset. Deinde quærendũ est &c. Cum uentum ad amnem esse non ne tẽtare potuisti si naui aut æquo: aut alia quauis rõne traiicere posses. Otiosus certe in ripa sedisti defensor dicet nil intentatum reliq. Deinde nũ quæ &c. Nulla ferme est constitutio in quam coniectura nõ incidat: per quam factum aliquid aut nõ factum a reo probatur animo & uoluntate: ut in hac controuersia si dicet: iõ traiicere fluuiũ: cum posses: noluisti: quia laborem & periculũ pugnãdi detractabas: sciebas. n. tempus instare: quo manus cum hostibus cõferenda erat. Quotiens igitur factum aliquid consulto diceť uitandi aut accipiẽdi cõmodi gratia: coniectura erit. Si maxima necessitudo &c. Sic ad ad extremum argumentum intendet accusator: etiam si tanta fuit necessitas quantã fuisse dicis: non tamen tibi uenia dari debet: quoniam quicunq̃ ad diem commeatus non uenerit puniendus est: & hinc alia orietur controuersia ex scripto & sententia.

Maxime nota significationem huius dictionis

Si autem quibus locis utẽdum esset: cum factum per necessitatẽ defenderetur oñdit: nunc quid agendum sit docet: cum facti culpa in imprudentiam a reo transfertur prudentia naturalis rei cognitio est: per quam ipsi p nos cognoscimus & sentimus aliquid: cui contraria est imprudentia cum neq̃ uolentes neq̃ scientes aliquid facimus: prudens sciens & uolens peccat. Terẽtius & sciẽs & prudẽs uiuus uidensq̃ pereo: iprudẽs præter uoluntatem & opinionem labitur. Exemplũ peccati quod per imprudẽtiam defendiť: eius fuit superius qui de illo seruo quod dñs occisus fuerat: suppliciũ sumpsit: cui frater esset: anteq̃ tabulas testamẽti aperiret: cum is seruus testamẽto mãumissus eẽt. Potuerit scire aut non &c. locus est ab attributis negocio uidelicet a repugnãtibus: repugnat. n. scire nõ potuisse: & potuisse iprudẽtia aut facti ẽ ut supiore patet exẽplo aut iuris sed hæc duplex est: cum aut naturale ius qspiã ignorat qđ unicuiq̃ institutũ a natura est: aut latã legem: quã latã esse scire: tñ nõ potuit: illa prior excusationẽ minime mereť: & crassã ignorãtiã appellať: ut siqs liberos nõ aluerit: cũ possit: illa posterior ueniã iuenit: ut siqs urbẽ igrediať in q̃ paulo ante lata lex sit: ut pegrini stati ptori se exhibeãt. Nã si se aliqs nõ exhibuerit ptori: pœna afficiẽdus nõ uidebiť qm̃ legẽ latã nõ sciuit: nec scire potuit potuisti scire dicet accusator manumissũ fuisse seruũ quẽ occidisse confiteris sed seruũ te dicis eẽ credidisse nõ liberũ. Nã cũ audisti ab eo occisũ fratrẽ tuũ tũc cãm potuisti cognoscere: Nã iõ occidit: ne eũ mãumisisse pœniteret: & testm̃ resciderei nõ potui scire dicet reus: qm̃ nõdũ aptũ testm̃ fuerat: & res soli seruo nota erat. Deinde utrũ &c. Aliud argumentũ a repugnãtibus repugnat. n. nolle scire & iprudẽter facere: si operã dedisses ut scires dicit accusator scire potuisses: iõ nõ sciuisti qa nõ uoluisti: Nõ iprudẽtiæ ascribendũ est: sed culpæ: debuisti testm̃ aperire sed non curasti hic dicere poterit defensor aut nõ inuẽtũ tunc testm̃: aut illũ seruũ occultasse: dubitasse pterea se ne seruus fortasse aufugeret. Vtrũ casu factũ casus excusat: culpa nõ excusat. Nã q se &c. Ipse declarat: & est locus ab ai affectione q̃ unũ ẽ ex attributis psone & sic diffiniť. Affectio est ai aut corpis ex tpe aliq̃ de cã cõmutatio: ut letitia: cupiditas: mẽs: molestia: uinũ: amor: ira &c. hmõi. Qui aliq̃ harũ affectionũ cõpulsus peccat: ueniã nõ mereť: & cũ dicit se uel uino: uel amore fecisse: quod arguiť seipm̃ culpa contaminat. Propter uinũ: ut fecisti: feci sed ebrius fui: cur passus eras uino te capi: cõtinentẽ eẽ cõueniebat: nõ minuit facti culpã uinũ: sed aggrauat. Amorẽ uirginẽ rapuisti rapui; sed amor cõpulit: puniẽdus es qm̃ magis rõni q̃ amori parẽdũ fuit Iracũdiã occidisti: occidi sed ira cõcitatus feci: mlto magis supplicio dignus es: q̃ ira te uici siuisti. Deĩde cõiecturali i oibus ferme cõstitutiõibus aliq̃ suspitio ex locis duciť cõiecturæ sicut i hac cõstitutõe dici pt: ignorãtia te peccasse asseris: sed nõ ignorasti q̃rẽdũ erit cõiecturis an ignorauerit. Satis ne &c. esto imprudenter fecerit non tamen ignoscendum ẽ: nam qui imprudenter peccat ideo puniri debet quoniam si ad excusandum imprudentia ualeret: multa & maxima delicta com

Prudentia

Probabile
Collatio
Signum
Argumentum
Consecutio
Approbatio

Affectio quid

causam conferret: expertus ne sit: quid cõtra facere: aut excogitare posset. deinde num quæ suspitiones ex coniecturali constitutione trahi possint quæ significent id consulto factum esse quod necessario accidisse dicitur. Deinde si maxime necessitudo quæ piam fuerit, conueniat ne eam satis idoneam causam putari.

De imprudentia.

Si autem iprudentia reus se peccasse dicet: primum quæritur utrum potuerit scire: an non potuerit. deinde utrum data sit opera: ut sciretur: aut non. deinde utrum casu nescierit an culpa. Nam qui se propter uinum: aut amorem: aut iracundiam fugisse rationem dicet: is animi uitio uidebitur nescisse non imprudentia quare non imprudentia se defendet: sed culpa contaminabitur. Deinde coniecturali constitutione quæretur utrum scierit an ignorauerit. & considerabitur satis ne imprudentia præsidii debeat esse: cum factum esse constet.

mitterentur & omnes eo confugerent ut se imprudentia lapsos esse dicerent.

VM in fortunā cā &c. Vltima purgatiōis pars est: cū in fortunā facti cā transfert: De cepiōe exēplū fuit. Qui intercluſus ibribus & ab umbris obſeſſus: exercitū amiſit & maieſtatis accerſitus ſe per fortunā excuſare uoluit; de qua re multa a nobis ſupiore libro dicta ſunt. Oia in hac controuerſia cōſideranda dicit eſſe: quæ & i neceſſitate: & has tres purgatiōis ptes uidelicet neceſſitatē: ipru dentiā: fortunā. ſic iter ſe ſimiles arg affines eſſe ut qcquid de una pcipiſ: de aliis quoq pcipi uideat. Ea re: p fortunā quā euitare nō potuit. Eadē oia &c. an cul pa in fortunā iciderit reus: & utrū exptus oia fuerit: ne fortunā iciderer: an negligētia iciderer ſicut de Cepione q imbriū effuſorū ſub antrū cum exercitu uniuerſo ſe recepit. Hæ tres ptes. Neceſſitas: iprudē tia: fortuna. Finitimæ uicinæ ſimiles. Loci cōmunes triū partiū ſupradictarū q ſint loci cōmunes tam accuſatoris: q defenſoris nunc oſtendit: & eſt accuſatoris cōmunis locus: cū dicit: nihil eſt iudices qđ remorari ſupplicū debeat cū hic peccatū fateat: nō ne impudens nimiū eſt q ſe peccaſſe nō negans uenā ſibi dari poſtulat. Magna mihi credite peccādi poteſtas relinqueretur ſi ſemel inſtitutū fuerit: ut non de facto: ſed de facti cauſa quærat. Defenſoris &c. locus cōmunis defenſoris erit: cū dicet ad iudices humanitatē pertinere: nō ut factū ſed ut cauſam facti intueat: & erit locus a ptibus honeſti: nā fortitudini clemen tia & humanitas coniuncte ſunt. Miſericordia: qua uti in eos iudices cōuenit quos apparet inuitos peccaſſe: uoluntate ubi uoluntas nō fuerit: ibi nec peccatū eſſe pōt: nemo. n. niſi ex uolūtate peccat: & liuius de lucretia ſic ait: mentū peccare nō corpus & uñ cōſiliū abfuerit: culpā abeſſe: quod & noſtra tenet religio. Aurelius autē Auguſtinus multa de hac re libro de ciuitate dei prio grāuiter & ſancte diſputat.

Fraudem: pœnā uocabulū iuris eſt: Virg. agnoſces uentoſa ferent cui præmia fraudē. Salū. in Catilina. ſine fraude ab armis diſcedere. Ci. in epla ad Lētulū ſi qđ ex his rebus q̄s tibi fortuna largita ē nō nullo hoium pſidia detraxerit: id maiori illis fraudi: q̄ tibi futurum q̄uis accipi & pro piculo in his locis poſſit.

DEprecatio. Conceſſio in duas pres diuiſa fuit purgationē & depcationē: de purgatione & eius ptibus dictū eſt depcatio ſupereſt: de q̄ nunc pcepta tradit: in hac nō defenſio facti: ſed ignoſcendi poſtulatio continetur. Nam reus & peccaſſe & conſulto peccaſſe confitetur: & tamē poſtulat ut ignoſcaf raro in iudicium uenire poteſt: iudices eni iurati ſunt: quos neceſſe eſt pœna eum afficere: qui peccatum confitetur: & nihil inuenit in quo d peccati cauſam reiiciat in ſenatum uel in concilium populi uenire poteſt: uel apud principem & imperatorem tractari ideoque de ea præcepta dat quibuſdam deprecatio non uideatur conſtitutio eſſe quia controuerſiam non facit: quæ ubi non eſt: eſſe illic conſtitutio non poteſt utraq pars in conceſſione conſentit: quo fit ut lis in ea eſſe non poſſit conſtitutio autem omnis ex intentione & depulſione oritur: & ſic diffinitur. Conſtitutio eſt prima deprecatio defenſoris cum accuſatoris inſimulatione cōiuncta: ſed eſt re uera in conceſſione conſtitutio quamuis de facto controuerſia non ſit: nam cum uenia poſtulatur: de ueniæ conceſſione lis oritur ignoſcendum ne ſit: an non hoc modo peccaſti: peccaui: & conſulto peccaui: ſed ignoſcendum mihi eſt: nam talis fuit ut ignoſcendum mihi ſit. Accuſator negat talem eſſe ut ignoſcendū ſit. In deprecatione quotiens apud ſenatum: & apud populum: & apud principem: & ubicunq iuris clementia eſt: tractatur: plurimum ualent: ut Quintilianus ait: ex ipſo qui reus eſt: hæc tria inuita præcedere: ſi innocens: ſi benemeritus: ſi ſpes in futurum innocenter uicturi: & in aliquo uſu futuri præterea ſi uel aliis incommodis uel præſenti periculo: uel penitentia uidearur ſatis pœna rum deciſſe: extra nobilitas propinqui: amici in eo tamen qui cognoſcit plurimum ponendum: ſi laus potius miſericordis: quam reprehenſio diſſoluti conſecutura eſt: ſed quibus locis utraque pars uti in hac cōſtitutione poſſit: apertius & copioſius oſtendit cicero nos peccaſſe: ut ſi fateatur ligarius ſe non imprudenter: non neceſſitate: aut fortuito caſu compulſum feciſſe contra cæſarem. Si plura aut maiora &c. A comparatiōe locus erit cum ſic argumentabimur. Eſt autem comparatio parium maiorum minorum in quibus hæc conſiderantur:

De fortuna.

CVm i fortunā cauſa cōferetur: & ea re defēſor ignoſci dicet reo oportere: eadem omnia uidentur conſideranda: quæ de neceſſitudine præſcripta ſunt: &. n. omnes hæ tres partes purgationis inter ſe finitimæ ſunt: ut in omnes eadem fere poſſint accommodari loci cōmunes in his cauſis accuſatoris contra eum: qui cum ſe peccaſſe confiteat tñ oratione iudices cōmoret defenſoris humanitatē: miſericordiā: uoluntatē: in omnibus rebus ſpectari cōuenire: & quę cōſulto facta non ſunt in eis fraudē eſſe non oportere.

De deprecatione.

DEprecatione utemur: cū fatebimur nos peccaſſe neq; id iprudenter: aut fortuitū: aut neceſſario feciſſe dicemus: & tñ ignoſci nobis poſtulabimus. Hic ignoſcēdi rō q̄rit ex his locis. Si plura: aut maiora

officia q̄ maleficia uidebuntur conſtare ſi qua uirtus: aut nobilitas erit in eo: q ſupplicabit: ſi qua ſpes erit uſu futura ſi ſine ſupplicio diſceſſerit. Si ille ſupplex & manſuetus & miſericors in poteſtatibus oſtēdetur fuiſſe ſi ea quę peccauit: nō odio: non crudelitate: ſed officio & recto ſtudio commotus fecit. Si tali de cauſa: aliis quoq; ignotum ſit. Si nihil periculi nobis futurum uidebit: ſi eum miſſum faciem9: ſi nulla a noſtris ciuibus aut ab aliqua ciuitate uituperatio ex ea re ſuſcipietur. Loci communes humanitate: fortuna: miſericordia: rerum commutatione. His locis omnib9 ex cōtrario utetur is: qui contradicet cum amplificatione & enumeratione peccatorum. Hęc cā iudicialis fieri non poteſt ut in prio libro oſtēdimus: ſed poteſt: uel ad ſenatum: uel ad concilium uenire non uiſa eſt ſuperſedenda.

ipſe eo tempore paruit: cū patere neceſſe erat ut in ofone p illo habita ait Ci. Nō odio: nō peccauit q̄ odio: ſed ut ſenatui pareret. Nec crudelitate: nō crudelitate cōpulſus ē: ſed ciuili diſcordia. Officio. ad ſe. n. ptinere exiſtimabat: ut reipu. partes ſecret: ut ſenatus dicto audiēs eſſet ab eo. n. miſſus fuerat. Si tali de cā &c. argumētū erit a ſimili quotiēs oſtēdet in tali cā alii quoq; uenia data eē ſicut in ofone p ligario Ci. oñdit uenia. M. marcello data: q & ipe ut ligarius cū pōpeio cōtra. Cæſarē ſēſerat his uerbis. fac igit qđ de hoīe nobiliſſimo & clariſſimo. M. Marcello reſtituto feciſti: nup i curia: Nūc idē in foro de optimis & huic freq̄ntiæ pbariſſimis fratribus: ut conceſſiſti illū ſenatui: ſic da hūc populo cuius uoluntatē cariſſimā ſemp habuiſti idē in oratiōe p deiotaro. Multa ſunt tuæ clemētiæ monumēta: ſed maxima eoꝝ incolumitates: qbus ſalutē dediſti: quæ ni i priuatis glorioſe ſunt multo magis cōmemorabunt i regibus. Si nihil ab eo piculi &c. Rurſus a cā ratiocinatiua argumētū erit. cuius pars ē rō utrādi in cōmodi: ut ſi p ligario dicat aut deiotaro: nunq̄ eos abfuturos cæſari: & ſemp illi obnoxios futuros. Si nulla &c. hic locus erit a laudabili: q ſemp ſumit ab auctoritate alicuius uel hominis uel ciuitatis cū id facer aliquē hortamur: magnos uiros aut reſpu. cōprobaturas dicimus. ſicut Cice. i oratiōe p ligario magnā ait laudē Cæſarē adeptum ligario cōſeruato: his uerbis & ſi ille dies tibi glorioſiſſimus: populo romāo gratiſſimus fuit: noli obſecro dubitare. C. Cæſar ſimilē illi gloriæ laudē q̄ ſepiſſime q̄rere: nihil ē. n. tā populare: q̄ bōitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior: nec admirabilior ē. hoſes. n. nulla re ppriis ad deos accedūt: q̄ ſalutē hōibus dādo. Loci cōes: ad extremū his utimur: Et ab humāitate ſumimus fortūa miſericordia rerū cōmutatiōe: ab humāitate cū humāitate potius quā crudelitate iudices dicimus uti debere. Qđ facit Cice. i oratiōibus p ligario & deiotaro a fortūa. cū dicemus eoꝝ miſereri oportere. q pp fortunā: nō malitia i miſeriis ſint. Miſericordia cū dicemus miſereri hominis cē: qđ cic. facit p ligario a rerū cōmutatiōe cū oñdemus illū p quo dicimus i ipſēdore & dignitate prius fuiſſe: nā ſqualidū & ablectū incapturis piculū adduci. Vt ſi deiotarus q uenia dare aliis ſæpe cōſueuerat ſupplicēs & uenia poſtulās oñdat. mutabilitas ār fortunæ ad miſericordiā elicitēdā plurimū ualet. His locis oibus: oibus igit his cōtraria dicere accuſator dēt. Et nō ſolū cōes defēſoris locos: ſed ēt pprios ipugnare: Et ubi plura & maiora reus dixit eſſe officia q̄ maleficia oñdere ipe dēt plura & maiora maleficia eē q̄ officia ubi nobilitatē reus reſpiciēdā igt cōtra accuſator nullā nobilitatē peccāti auxilio dre eē cōtēdet: & quāto nobilior qs ſit tāto peccatū eius grauius uideri. Nā oē aī uirtū tāto cōſpectus in ſe crimē hēt quāto maior q peccat hētur ubi reus uirturē dixit illic accuſator uitiū oſtendat ſi poterit: oia denicp ipugnet. Cū āplificatiōe locus eſt cōis quotiēs peccatū exaggeramus. Nā ut defenſor ad cōmiſeratiōnē flectre iudicē ſtudet ſic accuſator ad indignatiōnē cōcitare nititur: & quotiens peccauerit & ubi peccauerit dicens. Hæc eā: idē dixit li. i. Nō uenire i iudicium depræca

derantur: numerus: uis: ſpecies. Hic numerus tangitur & uis: plura bona & maiora: ſunt malis paucioribus anteponenda: & cōtra plura mala ſunt paucioribus bonis añſerenda. Dicet igit: ſi tñ dici poterit: profuiſſe eū prius: qui ſibi ut ignoſcat: poſtulat & plura ac maiora eius bñficia extitiſſe: quā maleficia: ut ab eo plus boni q̄ mali profectū eſſe uideat: hoc mō dicis cōtra te deiotarū facere uoluiſſe: & magis cū pōpeio ſenſiſſe nō negat ſed ut ignoſcas poſtulat: qđ tu facere debes qñ ſæpe añ pſuit: Sæpe in magnis piculis reipu. noſtræ affuit ſæpe ppli romāi honore grauiſſima & piculoſiſſima bella geſſit. Si q̄ uirtus: ut fortitudo ſi p imperatore dicimus & ſcientia rei militaris: ut multarū rerū cognitio ſi p hoīe ofonē hēmus. Locus ār erit ab attributis pſone: uidelicet ab hitu. Nā uirtus eſt hitus aī natura mō rōni conſentaneus. Nobilitas: ut in deiotaro nomen regū de quo Cicero in oratione qua illū defendit: ſic ait: ſemper nomē regium in hac ciuitate ſanctū fuit. Socioꝝ uero regū & amicorū ſanctiſſimū: & erit locus a fortuna: i qua cōſideraf liber an ſeruus: nobilis an ignobilis: diues an paup. Si qua ſpes erit &c. Locus hic erit a cauſa ratiocinatiua in qua ſpes eſt commodi: conſequendi. aut uitandi incommodi: oſtendemus eiuſmōi reū eſſe: ut aliquando reipub. utilis eſſe poſſit. ſi ei uenia data fuerit: ut ſi dicatur cæſari: prodeſſe rit tibi deiotarus ſi parcere animū induxeris. Si ille ſupplex &c. Locus hic ab honeſto erit æquum eſt ut qui in alios miſericors fuit: is miſericordiā conſequatur: deiotarus ſemper in ſubditos mitis & miſericors fuit in ciues romanos liberalis māſuetus: & humanus: Quare meretur ut miſericors in eum & humanus ſis. Si ea quæ peccauit &c. hic purgatio uſſe p iprudentiā: peccauit ſed iprudens. Nā benefacere ſe exiſtimauit. Multū ār ad impetrandum ueniam hoc facit: cū dici poteſt: exemplum eſt de ligario qui recte facere ſe exiſtimauit: cū prouinciā Africam retinuit. Quoniam cum ſenatus legauerat. cui ipſe eo tempore paruit: cū patere neceſſe erat ut in ofone p illo habita ait Ci. Nō odio: nō peccauit q̄ odio: ſed ut ſenatui pareret. Nec crudelitate: nō crudelitate cōpulſus ē: ſed ciuili diſcordia. Officio. ad ſe. n. ptinere exiſtimabat: ut reipu. partes ſecret: ut ſenatus dicto audiēs eſſet ab eo. n. miſſus fuerat. Si tali de cā &c. argumētū erit a ſimili quotiēs oñdet in tali cā alii quoq; uenia data eē ſicut in ofone p ligario Ci. oñdit uenia. M. marcello data: q & ipe ut ligarius cū pōpeio cōtra. Cæſarē ſēſerat his uerbis. fac igit qđ de hoīe nobiliſſimo & clariſſimo. M. Marcello reſtituto feciſti: nup i curia: Nūc idē in foro de optimis & huic freq̄ntiæ pbariſſimis fratribus: ut conceſſiſti illū ſenatui: ſic da hūc populo cuius uoluntatē cariſſimā ſemp habuiſti idē in oratiōe p deiotaro. Multa ſunt tuæ clemētiæ monumēta: ſed maxima eoꝝ incolumitates: qbus ſalutē dediſti: quæ ni i priuatis glorioſe ſunt multo magis cōmemorabunt i regibus. Si nihil ab eo piculi &c. Rurſus a cā ratiocinatiua argumētū erit. cuius pars ē rō utrādi in cōmodi: ut ſi p ligario dicat aut deiotaro: nunq̄ eos abfuturos cæſari: & ſemp illi obnoxios futuros. Si nulla &c. hic locus erit a laudabili: q ſemp ſumit ab auctoritate alicuius uel hominis uel ciuitatis cū id facer aliquē hortamur: magnos uiros aut reſpu. cōprobaturas dicimus. ſicut Cice. i oratiōe p ligario magnā ait laudē Cæſarē adeptum ligario cōſeruato: his uerbis & ſi ille dies tibi glorioſiſſimus: populo romāo gratiſſimus fuit: noli obſecro dubitare. C. Cæſar ſimilē illi gloriæ laudē q̄ ſepiſſime q̄rere: nihil ē. n. tā populare: q̄ bōitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior: nec admirabilior ē. hoſes. n. nulla re ppriis ad deos accedūt: q̄ ſalutē hōibus dādo. Loci cōes: ad extremū his utimur: Et ab humāitate ſumimus fortūa miſericordia rerū cōmutatiōe: ab humāitate cū humāitate potius quā crudelitate iudices dicimus uti debere. Qđ facit Cice. i oratiōibus p ligario & deiotaro a fortūa. cū dicemus eoꝝ miſereri oportere. q pp fortunā: nō malitia i miſeriis ſint. Miſericordia cū dicemus miſereri hominis cē: qđ cic. facit p ligario a rerū cōmutatiōe cū oñdemus illū p quo dicimus i ipſēdore & dignitate prius fuiſſe: nā ſqualidū & ablectū incapturis piculū adduci. Vt ſi deiotarus q uenia dare aliis ſæpe cōſueuerat ſupplicēs & uenia poſtulās oñdat. mutabilitas ār fortunæ ad miſericordiā elicitēdā plurimū ualet. His locis oibus: oibus igit his cōtraria dicere accuſator dēt. Et nō ſolū cōes defēſoris locos: ſed ēt pprios ipugnare: Et ubi plura & maiora reus dixit eſſe officia q̄ maleficia oñdere ipe dēt plura & maiora maleficia eē q̄ officia ubi nobilitatē reus reſpiciēdā igt cōtra accuſator nullā nobilitatē peccāti auxilio dre eē cōtēdet: & quāto nobilior qs ſit tāto peccatū eius grauius uideri. Nā oē aī uirtū tāto cōſpectus in ſe crimē hēt quāto maior q peccat hētur ubi reus uirturē dixit illic accuſator uitiū oſtendat ſi poterit: oia denicp ipugnet. Cū āplificatiōe locus eſt cōis quotiēs peccatū exaggeramus. Nā ut defenſor ad cōmiſeratiōnē flectre iudicē ſtudet ſic accuſator ad indignatiōnē cōcitare nititur: & quotiens peccauerit & ubi peccauerit dicens. Hæc eā: idē dixit li. i. Nō uenire i iudicium depræca

tionem etiam pro. Qu. Ligario dicens testari uidetur his uerbis: causas cæsar egi multas equidē tecum dum te in foro tenuit ratio honor̄ tuorum certe nunquā hæc ignoscite iudices: errauit: lapsus ē: nō putauit: si unq̄ post hac &c̄. Quo autem pacto in iudiciū uenire possit: si qn̄ uenerit etiā demōstratū ē. Cum a nobis &c. Vltima pars est iuridicialis assumptiuæ; ex remotione criminis: Quotiens eius intentio facti q̄d ab aduersariis infertur in alium: aut in aliud dimouetur: id fit bipartito: nā tum cā: tū res ipsa remouet. Causa: ut de eo q publium sulpitium occidit: & iussu consulū se fecisse dicit. Res ut de eo qui quod testō facere iussus esset; ideo se nō fecisse dicit qm̄ plæbiscito facere uetet: Hæc superiore libro exempla posita sunt gracchi & mācini Quintilianus ponit. In rhetoricis de inuentione legatorū rhodiorū & adolescentis qui in fædere q̄d cū sānitibus factū est portā tenuit exēplis utit. Ci. Multa itē ex historiis sumi pñt: ut de seruilio. Hala. q Sp. Meliū cincinati dictatoris iussu obtrūcauit. Quo pacto hæc cōstitutio tractāda sit: oñdit. Aut i rē ut i legem. Aut in hoīem ut in cōsules ut in dictatorē ut in deum. Quod facit orpheus apud Ouidiū cū ad inferos descēdisset: & a plutone increparet. Nam causam facti in amorem confert a quo ēt plutonē ipm uictum aliqn̄ dicit. Quærendū est primū. Cum inquit in hominē facti causa confertur: intuendū est potuerit ne hō iubere: & pere ne ei necesse fuerit. Qui sulpitium a se occisum confitet: in consules. Qu. Pōpeium & L. Syllam causam cædis transfert quos iubere potuisse ostēdit. Quoniam consules erant eosdem dicit ratiōem attulisse cur id fieri liceret: Quia hostis patriæ a senatu iudicatus fuerat sulpitius cū legem tulisset ut prouincia quæ senatus decreto demandata syllæ consuli fuerat. C. Mario demandaretur. Potuerit tantū: &c. Consultus licet summū imperium sit: non tamen iubere potest quod contra senatus auctoritatem esse uideatur uel contra leges publicas ergo locus erit ab his quæ ad idē dialectici appellant: ut pater & filius quorū alterū sine altero esse nō potest: rhetores sub eadē rōne cadētia nominant. Vt si hic potuit imperare: hic potuit iubere & contra. Et quoniam modo &c. Locus hic erit ex disperato q̄d in adiunctis negocio continetur: in sūt autē ei repugnantia sedere: nō sedere ambulare: nō ambulare potuisse iubere: nō potuisse iubere si potuit iubere pendū fuit: si minus pendū nō fuit.

Locus ad idem

De remotione criminis.

Cum a nobis crimen remouere uolemus: aut in rem: aut in homiem nostri peccati causam cōferemus: si causa in hominem conferetur: quęrendum erit primum potuerit ne tantum quantum reus demonstrabit is in quem causa cōferetur: & quonam modo aut honeste: aut sine periculo potuerit obsistere: si maxime ita sit: num ea re concedi reo conueniat: quod alieno inductu fecerit. Deinde in coniecturalem trahetur controuersiam: & differet num consulto factum sit: si causa in rem quā dā conferetur: & hæc eadem feret & omnia q̄ de necessitudie p̄cepimus cōsideranda erunt.

De argumentis.

Quoniam satis ostendisse uidemur: quibus argumentationibus i unoquoque genere causæ iudicialis uti conueniret: consequens uidetur: ut doceamus

Honeste ut dicat potuisti obsistere impantibus consulibus: nō potui: qa senatus cōsentiebat ut hoc fieret dedendus ē hostibus: una cū mācino q̄d porcā tenuisti: nō sum dedēdus: qa mācinus iperauit. At q iperare ille nō potuit. Quoniā fœdus cōtra rē publicā factū est: in q̄d neq; senatus neq; ppl's consensit. Est āt locus ab aī affectiōe: q̄rit. n. spōte ne an psuasione qs iductus aliq̄d fecerit. Sine piculo qm̄ dicet reus: si nō fecissem pœnas dedissē pendū. n. est mgr̄atibus cū iusta iperāt. Si maxie ita sit. Argumēti intētio est: q̄ in oī iuridiciali statu: & ueniali ferme utimur. Cū esto fit dicimus. Quod ait reus. Sed satis ne fit ad excusationē uideamus esto cōsules iusserint: & iubere potuerint. Quæro tñ a uobis iudices nū ignoscēdū ei sit: q alieno iductu peccauerit: q̄d si cōcedet nullus erit pene dies quo nō aliq̄d sceleris cōmitat. Quod alicuius iussu reus se fecisse dicet. Deide in coniecturalē &c̄. in oēm constitutionem iuridicialē cōiectura incidere pōt siue iprudentia qs siue fortuna siue necessitate se defendat. Cōsulto si oñdi poterit ipulsiua aut si rōcinatiua cā uenisse ad maleficiū. Vt fecisti qa oderas: fecisti ira: aut metu. Hæc eadē fere: iō fere dicit quia cum in rem confert causa. a personæ attributis argumenta sumere non possumus.

Quoniam satis ostendisse &c. de constitutionibus earumque partibus iam præcepta dedit: Cicero idem etiam quibus locis tum accusator tum defensor uti posset & deberet ostendit. Nunc quō iidem loci exornari possint: quoq; ordine collocari: instruiq; nos admonet. Non enim tam difficile est inuenire q̄ quo inuenta ornare: & expedite pronunciare. Est autem Transitio nam & quæ dicta sunt breuiter repetit: & quæ dicturus est proponit: uidemur uitat arrogantiam hoc uerbo. Quibus argumentationibus. Locis & argumentis argumentatio non nunquam pro argumēto sede & argumenti ponitur differt tamen inter locum: argumentum: & Argumentationem: Nam locus est sedes argumenti in qua latet & ex qua petendum est: argumētum uero ratio probationem præstans: qua colligitur aliud per aliud: & quæ qualiter est dubiū p id quod dubiū nō est confirmat. Argumētatio ipsa est tractatio argumēti dilatatio atq; exornatio

Locus argumētum argumētatio

atq; exornatio: duo autem Argumentationem significare & Ci. ostendit cum ait. Nā & argumentatio nomine uno res duas significat: iō q; & inuentū in aliquam rē probabile: aut necessarium argumentatio uocatur: & eius inuenta artificiosa expolitio. In uno quoq; genere causæ iudicialis: quæcunq; causa iudicialis sit: siue Cōiecturalis: siue legitima: siue iuridicialis. Ornate: qm̄ argumenta dilatantur: & āplificant nō āt minutis iterrogatiunculis: & cōcisa nimis orōne q̄d facit dialecticus absoluūt. Absolute: pfecte: ut ptibus suis oibus cōstet absolutum enim id uocatur cui nihil deest & siue tres partes habuerit: siue quatuor: siue quinq; absoluta argumentatio appellabitur modo nihil omittat necessarium: nihil dicat superfluum. Nam fere: & cætera. Vere de argumentatione facienda præcipiendum fuit qm̄ inuenire q̄ causæ prosint unus quisq; facile pōt: inuenta uero exornare: & expedite pronunciare difficile est: idē sic ait li. de inuentione. Atq; inueniri quidē ois ex his locis argumentatio poterit: inuentam exornari: & certas impartes distingui: & suauissimum est: & summme necessariū: & ab artis scriptoribus maxime neglectū. Et paulo post magna cum cura & diligentia locus hic omnis considerādus est: q̄d non solū rei magna utilitas est: sed præcipiēdiq; summa difficultas. Hæc enim res utilitatem ostendit: quam non mediocrem orator consequitur: cum expolite argumenta & expedite pronunciare didicerit. Quadruplex autem est: ut a Cicerone proponitur prima ne diutius quam necesse est: in aliqua argumentatione immoremur; secunda ne eodem idētidem reuertamur: tertia ne incohatam argumentationē reliquamus: quarta ne ad aliam icommode trāseamus. Ne diutius &c̄. Nā certo numero partium diffinit argumētatio: illis absolutis ad aliā argumentationē intelligimus transeundū esse. Nec eodem: ut uno tractato argumento: ad illud idem reuertamur. Neq; inchoatam; nam cum partes argumentationis cognouerimus: non prius relinquemus q̄ eam absoluerimus. In cōmode si non apte sequentē argumentationē cū superiore cōiunxerimus: & ex abrupto trāsitū fecerimus. Itaq; hac rōne &c̄. Nō solū inq̄t nr̄a: sed & auditor̄ memoria iuuari hac rōne poterit. Cum. n. in suas ptes cām diuiserimus: & unāquēq; suis argumētationibus cōfirmauerimus: q̄d in unaquaq; dictum a nobis fuerit: & nos meminisse poterimus; & auditores pcipe ac mēoriæ cōmēdare. Ergo absolutissima &c̄. q̄d Enthymema: q̄d epicherema sit: q̄d inuicē differāt: in principio huius secūdi libri ex Quintilia. auctoritate ostēsum est: cū aūt de materia a Cicero. dictū sit: hoc ē de locis q sex fuerūt: pbabile collatio: signū argumentū cōsecutio. Approbatio in q̄bus oia psonæ & negocio attributa cōtinent cōsequēs fuit ut de epicheremate quā argumentationē nos uocamus p̄cepta traderent. Hæc ad elocutionem ptinet: ex dialectica sumit: sed laxius a rhetore tractat: estq; artificiū nō inueniendi: sed dicendi: & fit duobus modis: quod & Aristoteles dicit aut p inductionē: aut p syllogismum; quem nos ratiocinationem appellamus. Aristo. inductionē dicit eē q̄ aius auditoris ab eo q̄d nō dubiū ad credendū id q̄d dubiū est inducit: hac phi utunt: & ci. in rhe. de inuen. phisicū de iductiōe exēplū dat quo socrates refert Aspasiā cū xenophōtis uxore: cū ipo xenophōte locutā esse ratiocinatio est oratio ex ipā re pbabile aliq̄d eliciens: q̄d expositū & p se cognitū sua se ui & rōne confirmet hæc ad syllogismos ptinet quor̄ aliq̄ q̄nq; ptes: aliq tres: aliq quattuor: aliq sex fecerūt. Ci. & hic & li. de inuētiōe quinq; eē defendit Quītiliano: & si hoc iprobat Ci. tres solūmodo uident ptes eē: id q̄d q̄rit: id p quod pbat deide id q̄d ueluti ex cōsensu antecedētiū adiicit; ut sit pria pars: intētio: secūda assumptio: tertia connexio. Nā cōfirmatio primæ ptis ac secundæ exornatio eisdē inq̄t cedere pñt quibus subiiciunt in tribus ptibus quas facit: non esse sp eandē formā dicit Quintilianus; sed unā in qua idē concluditur quod intendit: ut anima immortalis est. Nam quicquid ex seipso mouetur: immortale est; anima autem ex seipsa mouetur: immortalis igit est: altera est complexio non par intentioni sed uim habēs parem; ut mors nihil ad nos: nam quod est dissolutum sensu caret. Quod autem sensu caret nihil ad uos. In alio genere non eadem propositio est quæ concessio: ut omnia animalia meliora sunt q̄ in anima; nihil autem melius est mundo mundus igitur aīal ē. Epicheremata nullo differūt a syllogismis. nisi q; plures habēt species & uera ueris colligūt id ē necessaria necessariis. Epicherematis circa credibilia usus est. Nam si cōtigeret: semper controuersiam pbare cōfessis uix esset in hoc genere usus oratoris. Syllogismus est. Si peperit: cum uiro concubuit: peperit autē igitur cū uiro concubuit; hic ueris uera probantur. Sed cum dr̄ si puluis in calceis erat ex itinere fuit: at qui puluis in calceis erat ergo ex itinere fuit uel hoc modo: si uestis erat cruentata cedes ab eo facta fuit: sed uestis erat cruentata ergo cedes ab eo facta fuit. Hæc credibilia sunt non necessaria: & sunt Epicheremata quæ non nuda tractantur ab oratore sed rationibus multis & exornationibus dilatantur; amplificanturq;. Epicherematis Quinq; partiti exempla duo in rhetoricis de inuentione ponit Cic. quorum alterum cuius propositio est me

Cōiecturalis legitima iuridicialis Causæ

Inductio

Ratiocinatio

llus curantur quæ conſilio geruntur quã quæ ſine conſilio adminiſtrantur ad more pertinet:alterũ cuius propoſitio eſt omnes leges iudices ad cõmodũ rei pu. referri oportet:ad cauſam legitimam de ſcripto & ſententia. Ergo abſolutiſſima &c. quãdo tantum utilitatis argumentatio affert. Sciendum eſt inquit:abſolutiſſimã eam eſſe quæ quinq; partibus conſtat. Nec ab re dixit abſolutiſſimam:quoniam eſt quæ ex tribus aut quatuor partibus conſtat:ſed perfectiſſima nõ eſt:eadem autem ratione argumentatio tractata aliis q̃tripartita: aliis quinq; partita uidetur. Nam ſunt qui rationem propoſitioni exornatiõem aſſumptioni ſubiiciant. Cuius ſententiæ diximus & Quintilianũ fuiſſe. Ciceroni illa cõmodior partitio uidetur:quæ in quinq; partes diſtributa eſt:quã omnes ab Ariſtotele & teophraſto profecti ſecuti ſunt. Propoſitio argumẽtationis quinq; partitæ quãlibet partem more ſuo diffinit ab eo q̃d efficiat. Vt quid efficit propoſitio? ut illud ſummatim intelligatur: quod probare intendimus. Ratio quid efficit ratio? oſtendit uerũ eſſe q̃d probare intendimus. Rationis confirmatio: hæc multis indiget rõnibus: ut breuiter expoſitam rationem confirmet quam aſſumptionem Cicero appellat in rhe. de inuentione parum prodeſſet rationem propoſitionis probaſſe: niſi aſſumptiuæ rationis probaretur. Exornatio. Quid hæc efficit? ut res honeſtet & locupletetur ab exẽplis: quæ ſunt a maiori ad minus: & cõtra: a ſimilibus: repugnantibus: cõſequẽtibus: abſurdis & cæteris magis ſpecioſa eſt & elegans exercitatio: q̃ neceſſaria. Honeſtandæ: ornandæ. Locupletandæ; augendæ: & dilatandæ: quod non facit dialecticus. Confirmata per rõnem: & rationis confirmationem. Complexio per hãc q̃d cõficit ex omni argumentatione breuiter exponit: exempla: argumentationũ licet innumerabilia inuenire: ſed illa imprimis pulchra eſt: qua apud Ciceronem in catone maiore Architas tarentinus uoluptatem ĩpugnat hoc modo. Nulla capitalior peſtis q̃ uoluptas corporis hominibus a natura data ẽ ppoſitio ẽ rõ cuius uoluptatis auidæ libidines temere & effrẽate ad potiũdũ incitant cõfirmatio ſequit q̃ multiplex eſt hinc patriæ pditiões: hinc reę publicaę euerſiones: hinc cũ hoſtibus clandeſtina conſilia naſcunt: Nullum deniq; ſcelus: nullum malũ facinus eſt ad quod ſuſcipiendum non libido uoluptatis impellat: ſtupra uero & adulteria & omne tale flagitium nullis aliis illecebris excitat niſi uoluptatibus: Cumq; homini ſiue natura ſiue qs deus nihil pſtabilius mente dederit huic diuino muneri atq; dono nihil eſt tam inimicum q̃ uoluptas. Neq;. n. libidine dominãte temperantiæ eſt locus oĩno neq; uoluptatis in regno uirtus poteſt conſiſtere. ſequitur exornatio quod quo magis intelligat: fingite aĩo tanta aliquẽ incitatum uoluptate corporis: quanta percipi põt maxima nemini dubium eſt quin tam diu dum ita gaudeat nihil agitare mente: nihil cogitatione conſequi poſſit. Quo circa nihil tam deteſtabile eſt tamq; peſtiferum quã uoluptas: & hæc complexio erat.

Propoſitio Ratio Confirmatio Exornatio Complexio

ſtributa propoſitione rõnem rationis cõfirmationẽ exornationẽ cõplexionem. Propoſitio eſt per quam oſtẽdimus ſũmatim quid ſit: q̃d probare uolumus. Ratio eſt cauſa quæ demonſtrat id uerũ eſſe quod intendimus breui ſubiectione. Rationis confirmatio eſt ea: quæ pluribus argumentis corroborat breuiter expoſitam rõnem. Exornatio eſt: qua utimur rei honeſtãdæ: atq; locupletandę cauſa: confirmata argumentatione. Complexio: quæ concludit breuiter colligens partes argumentatiõis. Hiſce igitur quinq; ptibus: ut abſolutiſſime utamur hoc modo tractabimus argumentationem. Cauſam oſtẽdimus Vlyxi fuiſſe: quare interfecerit Aiacẽ; inimicũ. n. acerrimũ de medio tollere uolebat: a quo ſibi non iniuria ſummum periculũ metuebat. Videbat illo incolumi: ſe incolumẽ nõ futurũ: ſperabat illius morte ſalutem ſibi comparare. Conſueuerat: ſi iu

Cauſam oſtendemus ulyſſi &c. exemplum ſubiicit quinq; partitæ argumentationis quod ſuperius quoq; poſitum eſt. de Vlyſſe qui a teucro accerſitur capitis: q Aiacem in ſilua occidiſſet. Eum enim cum cruentato gladio inuenerat iuxta occiſi fratris cadauer: qui cum reſciſſet: quæ per inſaniam feciſſet gladio incubuerat. In coniecturali itaque cauſa hæc erit argumentatio. Nam ſic Teucer intendit: occidiſti Aiacem: non occidi reſpondet Vlyſſes: & quæſtio eſt: an occiderit. Multæ enim afferri poſſunt ſuſpitiones: & ſi non occidit: quibus ueriſimiliter oſtendi poteſt occidiſſe: quia inimicus erat quia timebat: qua a tali crimĩne alias non abfuerat: quia cum cruentato gladio inuentus eſt. Quæ omnia Argumentatio hæc: quam in Vlyſſem accuſator intendit: compræhendiſſe uiſa eſt. Cauſam propoſitio eſt. Cauſam oſtendemus iudices Vlyſſi fuiſſe: quare aiacem interficeret. Inimicum enim & cætera. Ratio eſt propoſitionis: quæ ſumitur a probabili: quod diuiditur in cauſam & uitam. Cauſa inducit hominem ad maleficium commodorum ſpe: aut incommodorum uitatione uitandi autem incommodi rationem Vlyſſes habuit: quia inimicum acerrimum de medio tollere uoluit: a quo ſummum periculum metuebat hæc ratio breui ſubiectione propoſitionem ueram eſſe demonſtrat. Videbat illo & cætera. Confirmatio eſt rationis: quæ ex pluribus conſtat argumentis: & eſt locus a contrario: quod ſic diffinitur: Cõtrarium eſt quod poſitum in genere diuerſo ab eo cui contrarium eſſe dicit plurimum diſtat ut frigus a calore: uita a morte: Contraria ſunt incolumis & non incolumis ſalus & mors. Sperabat: alia ratio quæ tamen eadem uidetur cum præcedenti: quid enim diſtat illo incolumi ſe incolumen non futurum: & ſperabat illius morte ſalutem ſibi comparare? Conſueuerat. hic locus a uita ſumitur per conſuetudinem ait enim ſupra deinde uita hominis ex antefactis conſideranda eſt primũ igitur

Propoſitio Ratio Confirmatio

Igitur quæretur nunquid ſimile fecerit: uel aliquando in ſimilem ſuſpitiõem uenerit. Mors ĩdigna palamedis. Qui ulyſſis fraudibus & falſis criminationibus lapidibus a græcis inter emptus eſt: ut in ſecundũ æneidos ſeruius ſcribit. Ergo &c̃. non ſolum in fine argumentationis ſed etiam partium eius: ſi longiores fuerint concluſio deſideratur: & fieri id ſolere in rhetoricis de inuentione Cicero docet: hic confirmatio rationis; quoniam longior fuit per epilogum concluditur quod ideo fit ut auditorum memoria renouetur. Ergo ex his quæ ſupradicta ſunt cauſam ulyſſi fuiſſe apparet; cur aiacem occiderit. Metus periculi locus a cauſa ratiocinatiua. Conſuetudo a uita. Omnes enim &c̃. Exornatio eſt quæ exemplis conſtat a maiori ad minus: & econtra a cõtrariis: a ſimilibus quæ omnia ſũt adiũcta negocio. Hic a minori ad maius exornatio fit. Et ſi inq̃t ne minora quidem peccata homines ſine cauſa ſuſcipiunt maiora ſine cauſa eos non ſuſcipere certũ ẽ. Maxima autem perdendi aiacis Vlyſſi cauſa extitit. Si multos &c. in parte exornationis quæ a minori fit ad maius uim maximam natura habet. Cum. n. cã aliqua crimen aliquod paruum cõmitti probatur rem magnam; magna de cauſa cõmitti facile pſuadetur. Et ſi inquit pecuniæ; ſpes aut imperii cupiditas ad maleficium impellunt: quanto magis ſalus & cõſeruatio uitæ impellere debet. Si plures ueram ea eſſe oportet: a quibus ſimilitudo ducit ut negare nemo poſſit pecunia autẽ ad maleficiũ multos impelli nemo negare audebit. Si multi: rurſus a minori ad maius: comparatio eſt: ſi inquit multi fraude maxima obpuum lucrum uſi ſunt. Cui mirũ eſſe debeat: ob magnũ lucrũ Vlyſſem ad cedẽ aiacis deſcẽdiſſe. compendium autem utilitatẽ ſignificat diſpendiũ uero damnũ Pli. in naturali hiſtoria cũ olei uel lignorum compendio aliquid coqui dicit hoc ẽ cum minore impenſa & reſeruatione: & ſic dicã olei & lignorum: Sgnificat compendium & uiam breuiorem. Ouidius: Et per cõpendia mõtis præcipitata ruit. Lucanus item ait diſpendia ſiluæ pro uia longiore. Eſt Compendium & breuis alicuius artis præceptio. Cõmutarũt hoc ẽ ut lucrũ facerẽt fraude maxima uſi ſunt: ut p lucro fraudẽ dederint. Cui mirũ cãm hñit aggrediẽdi maleficii Vlyſſes metũ uidelicet queluti q̃dã neceſſitas eſt. ut parendũ ei oĩo ſit. Virũ fortiſſimũ: Locus ẽ a ſimili p cõtentionẽ antitheta. n. ſũt: q̃ maxie exornatiõibus cõueniũt. Singula ãt ſingulis opponunt: fortiſſimo timidus itegerrio nocẽs inimicitiarũ pſequẽtiſſimo cõſcius peccati: ira exuſcitato inſidioſus. Nã cũ: &c. exornauit a minori ad maius p cõtrariũ: nũc itẽ a minori ad maius ſed p ſimile exornat. Si inq̃t feræ q̃ rõne carẽt: feras alias ĩpetu quodã inuadũt: quãto illud magis hoĩes facere par ẽ: malos; crudeles; atq; in humanos: q rõe utũtur: cũ cã nõ deeſt; q̃ ad maleficiũ eos ĩpellat. Iſtius Vlyſſis. Neq; bonã neq; malã. Si adeo hoĩ rõ data ẽ. q̃d Ci. ẽt & phi ueteres pbãt: ne ueſtros cõmemorẽ: cur malã dixit rõnem. Quod. n. a deo datũ eſt: nõ niſi rectũ: & bonũ põt eſſe: deus q̃dẽ rõnẽ homini cõceſſit: ut q̃ bona ſũt eligat; q̃ mala effugere cõtendat: ſed cũ aliq̃d peccat: & malũ eſſẽ q̃d peccat itelligit: rõne a deo data male utit utentis igit uitio rõ mala fit: & uitii nomine nõ rõis ĩcipit appellari. Si ergo &c. Cõplexio ẽ quã fieri p enũerationẽ dixit cũ breuiter collatis argumẽtatiõis ptibus illud infert q̃d ex his conficit. Si ergo ppoſitio hæc eſt. Et ſi inimicitiarũ &c. rõ. Et periculi &c. rationis cõfirmatio. Nõ eſt dubium: hic infert quod intendebat. Exornatio in concluſione nõ repetitur: quia non conficit argumentũ ſed locupletat: & ſine ea eſſe illud integrũ poſſet. Ergo abſolutiſſima &c. ſicut rõnibus & exẽplis oſtenſum eſt: illa pfectiſſima eſt argumentatio: q̃ quinq; partita eſt. Sed ea uti nõ ſemper neceſſe eſt. Quoniam non ſemper propoſitio indiget approbatione. Cum quiddam perſpicuum in ſe cõtinet. Quod autem inter omnes conſtat approbare nihil attinet ut in hac argumentatiõe. Si quo die furtũ peruſiæ

Exornatio Compẽdium Diſpendium Antitheta cõplexio

re non poterat iniuria q̃uis inimico exitũ machinari: cui rei mors indigna palamedis teſtimoniũ dat. Ergo & metus periculi hortabatur eum interimere a quo ſupplicũ uerebatur: & cõſuetudo peccãdi maleficii ſuſcipiẽdi remouebat dubitationẽ. oẽs. n. cum minima de cauſa peccata ſuſcipiũt: tũ uero illa: quæ multo maxima ſunt maleficia aliquo certo emolumẽto inducti ſuſcipere conãtur: Si multos induxit in peccatum pecuniæ ſpes: ſi complures ſcelere ſe cõtaminauerũt ĩperii cupiditate. Si multi leue compendiũ fraude maxima cõmutauerunt: cui mirũ uidebit: iſtũ a maleficio ppter acerrimã formidinem non ſe temperaſſe. Virũ fortiſſimũ: integerrimũ: inimicitiarũ perſequẽtiſſimũ: iniuria laceſſitũ: ira exuſcitatũ: homo timidus noſcens: cõſcius ſui peccati: inſidioſus inimicũ incolumen eſſe noluit: cui tandẽ hoc mirũ uidebit. Nã cum feras beſtias uidemus alacres & erectas uadere: ut alteri beſtię noceant: nõ incredibile eſt: putandum iſtius quoq; animũ ferũ: crudelẽ: atq; inhumanũ cupide ad inimici perniciẽ profectũ: preſertim cũ in beſtiis nullã: neq; bonã: neq; malã rationẽ eẽ uideam9: in iſto plurimas & peſſimas rões ſemper fuiſſe itelligamus. Si ergo pollicitus ſum me daturũ cãm: qua inductus ulyſſes ad maleficiũ acceſſerit: & ſi inimicitiarũ acerrimã rõnem & piculi metum interceſſiſſe demõſtraui: nõ eſt dubiũ quin cõfiteatur cauſam maleficii fuiſſe. Ergo abſolutiſſima argumẽtatio ea eſt: quæ quinq; partibus cõſtat: ſed ẽa nõ ſemper eſt neceſſe uti: tum enim complexioni ſu

factum est:eo dic ego rhodi fui:furari nō potui:hoc quia perspicue uerum est nihil attinet approbare: Quare assumi statim oportet hoc mō fui ār rhodi eo die:fit & tripartita argumēratio:rōne & rōnis cōfirmatione prerita:hoc mō: Aut metuamus turcos oportet:si eis non repugnauerimus:aut eorū potentiā destruamus. At metuere quidē non oportet:reliquū igitur est:ut potentiā destruamus: Nō nunq & cōplexiōe:ut hic Cic. ait: oportet supersederi:cum id perspicuū est:qđ conficit ex rōcinatione. Quod si sit bipartita quoq; sit argumentatio. Hoc mō. Si peperit uirgo nō est:peperit:ergo nō est uirgo:si spirat mortuus non est:spirat autem Cicero aut ē in rhe. de inuentione:omnem rōcinationē semper cōcludendum esse uidet:hic a seipso dissentit. Quot ār modis cōplexio fiat ex Quintiliani auctoritate superius ostensum est. Cic. quoq; in hisdē rhetoricis ostendit. Parū locuplex &c. si res de qua agitur simplex nimiū fuerit:ut similitudines nō recipiat. Vt si cruentata uestis fuit:ex cede fuit:sed cruentata uestis fuit igit ex cæde fuit. In omni Concludit quod superius præcipit. Duabus postremis exornatione & complexione quæ partium argumentatiōis postremæ sunt. Hæc rō &c. ut si res simplex fuerit: & tenuis nulla uramur exornatione;si admodū breuis:omittamus cōclusionē q renouare auditori memoriam opus non sit. Ergo tria ostēdit:argumentationum genera esse: unū absolutissimū quinq; apertum: alterū Quatuor sublata uel exornatiōe uel cōclusiōe:& hoc mediocre est: Tertium sublata utraq; quod tenue est:sed tamen perfectum.

Memoria co prehendere

Confrematiom et cōfutationi oīs subiacet argumētatio

DVo sunt genera &c. Non satis fuit Ciceroni:quæ facienda essent ostēdere nisi ēt q uitranda uiderentur:admoneret docet .n. quo pacto aduersariorū confirmatio per argumentationem facta diluatur: aut infirmet: aut eleuerur in qua re facienda hisdem locis utimur inuentionis:ex quibus confirmandi ratio sumpta fuit confirmationi autē & confutationi omnis subiacet argumentatio. Sed Confutatiōis tribus modis occurritur:ut Quintilianus docet:aut enim expugnatur intentio:aut assumptio:aut conclusio:non nunq̄ omnia intentio expugnatur hoc modo:qui milonem accusabant sic intendebant:non debere lucem intueri: qui a se hominem fatereretur occisum:qui defendebant sic intentionem expugnabant:iure occidi eum:qui insidiatus esset:& qui eum occiderit:intueri lucem posse. Expugnatur assumptio omnibus his quæ de refutatione præcipiuntur:ratio non nunquam uera est:cum præpositio uera non sit. Aliquando ueræ propositionis falsa ratio est:ut Virtus bonum est. Huic propositioni siquis falsam rationem subiiciat;q ea locupletes faciat Vere intentionis falsa sit ratio: Complexio autem uera negatur: cum aliud colligit q̄ id quod ex prioribus conficit aut nihil quod ad quæstionem uideatur pertinere. Non est uera sit:insidiator iure occiditur: nam qui curauit: ut uim afferat ut hostis:debet etiam ut hostis repelli. Recte igitur Clodius:ut hostis:occisus est:non utiq; defensor dicet. Non dum enim clodium insidiatorem fuisse ostensum est: sed sit uera cōnexio;recte igitur insidiator ut hostis occiditur:sed ut potest uera esse intentio:& ratio & tamen falsa conclusio: ita si illa falsa sunt nunq̄ ē uera cōclusio. Vt omnes scholastici audiunt:tu non est scholasticus:igitur non audis: propositio uera est:& assumptum eius uerum:sed conclusio falsa:non enim excluditur:ut is non audiat quicunq; scholasticus: non sit:item nullus audit nisi scholasticus:tu non'es scholasticus:igitur tu non audis: ergo si propositio: & assumptio uere erunt:Cōclusio falsa esse poterit:sed eadem si propositio uel assumptio falsa fuerit:uera esse nō poterit ut prioribus exemplis manifeste cognoscitur hæc fere Quintilianus: sed Cicero in rhetoricis de inuentione enarratius de hac re loqui uiderur quippe qui dicit:omnem argumentationem rephendi: si aut ex his quæ dicta sunt non conceditur aliquod unum pluraue:aut his concessis complexio conficī ex his negatur aut si genus ipsum argumentationis uitiosum ostenditur: aut si contra firmam argumentationem alia æque firma: aut firmior ponitur. Quæ omnia subiectis aperit exemplis. Hoc loco uitiosarum argumentationum duo genera dicit esse: cum aut falsa fuerit:aut nugatoria falsa intelligitur cum partem sui aliquam falsam habuerit. nugatoria uero:cum ratio leuis & frīuola subiecta fuerit falsa erit:ut si quis dixerit:nemo est qui nō pecuniam:q̄ sapientiam malit:mercatores pecuniam q̄ sapientiam malunt: igitur nemo est qui non pecuniam q̄ sapientiā malit. Nugatoria uero ut siqs dixerit danda phylosophiæ opera est qm̄ hominē uagari non finit: sed domi libris affixum tenet:frīuola ratio quæ firma esset:si diceretur quoniam beatos facit:uel quoniam modestos facit:quicqd accideri ferre perluadet. Vnū qđ &c. uidelicet cū falsa fuerit argumēratio nugatoriū nugis:& uerbis

uerbis minime necessariis compositum hoc q̄uis falsum non sit:superfluum tñ est:& derisum meretur. Indiget reprahēsione:qm̄ superfluum. Quæ sint &c. utrunq; dicit:& falsum & nugatorium quō refelli:& contemni possit exemplis ostensurum aliter ea cognosci non posse. Hæc cognitio duplicem utilitatem uitiosarum argumentationum hac cognitione afferri dicit:in quo attentos auditores reddit. Quoniam igitur singula rum argumentationum uitia se patefacturum ostendit. Plenam cui nihil desit. Perfectum in qua nihil superfluum sit. Tentare unam quamq̄ argumentationem:an uera sit nunqd probet an uera similitudo sit.

Quę sint quæ reprehensione confutare conueniat:quę tanto contemni:atq; uitari sine reprehensione: si exempla subiecero:dilucide intelligere poteris. Hæc cognitio uitiosarum argumentationum duplicē utilitatem afferet:nā & uitare in argumentatione uitium āmonebit:& ab aliis non uitatum commode reprehendere docebit. Quoniam igitur ostendim9 perfectam & plenam argumētationem ex qn q; partibus constare:in una quaq; parte argumentationis:quę uitia uitanda sunt consideremus:ut & ipsi ab his uitiis recedere:& aduersariorum argumentationes hac præceptione in omnibus partibus tentare: & ab aliqua parte labefactare possimus.

Expositio. A prima argumentationis parte incipit:q̄ expositio:uel intentio:uel propositio appellatur ostēdit aūt quō:& qua rōe uitiosa eē possit. Primū uitium est:cū id quod spāle ē aut multorum nō tñ omnium: tanq̄ generale ponit:& oīum esse dr. Secundum:cū id qđ raro fit:omnio fieri negatur. Tertiū cū aliqua res idonea in collectione prermittitur. Quartū cū expositio ex falsa cōstat enarratione. Quintum cū nimis lōge repetitur in rhetoricis de inuentione partim hæc ptim alia intentionis posuit uitia:primum autem est: si quod pro credibili sumptum est:infirmatur: q̄ aut perspicuæ:falsum est:hoc modo:nemo est:qui nō pecuniā q̄ sapiam malit:aut ex contrario quoq; aliquid habet hoc modo: Quis ē qui non officii cupidior sit q̄ pecuniæ aut oīo est incredibile:ut si aliquē constet eē auaq; & dicat alicuius mediocris officii cā se maximam pecuniam neglexisse;aut si qđ in qbusdā hominibus aut rebus accidit:id oībus dicaē usu uēire: Hoc mō q̄ pauperes sunt iis antiquior officio pecunia est. Qui locus desertus est i eo cædem factā eē oportet. In loco celebri homo occidi q̄ potuit? aut si id qđ raro fit fieri:oīo negat̄ nemo pōt neq; pteriens neq; uno aspectu in amorē incidire. Ab aliqua aut minore pta &c. Vt uitiū hoc quo pacto fiat facilius cognoscatur. Sciēdū est enunciationū q̄ axiamata græci propositiōes Dialectici nostri uocāt alias ueras:alias falsas ē:item alias affirmatiuas:alias negatiuas rursus enunciatio siue affirmatiua fuerit:siue negatiua: alia uniuersalis est:alia particularis:alia indefinita:alia singularis:uniuersalis affirmatiua est illa:in qua p̄ponit signum uniuersale affirmatiuū ut omnis homo currit sunt aūt signa uniuersalia oīs nullus & similia:uniuersalis negatiua est illa in qua p̄pōitur signū uniuersale negatiuū:ut nullus uel aliquod qđ eādē uim habet pticularis enunciatio est:in qua p̄ponit signū pticulare:ut qdā sunt aūt particularia signa:aliqs qdam & cætera hmōi. Enunciatio indefinita est:in qua nomen appellatiuum ponit absq; signo:ut homo est animal. Enunciatio singularis est:in qua ponit nomen ppriū:qđ uo:ut franciscus disputat & hic hō currit:utriū ē igit cū uniuersalis ponit affirmatiua q̄uerificari mīme pōt:& cui pticularis negatiua cōtradicit:ut oēs q̄ in pauptate sunt &c. & aliqs q̄ in pauptate est nō mauult &c. Ponit aūt ut uera eēt expositio:& uerificari p oēs posset ptes pticularis affirmatiua dēt aliqs paup ad maleficiū pauptare cōpellit:uniuersalis affirmatiua & pticularis negatiua:uel uniuersalis negatiua:& pticularis affirmatiua de cōsimilibus subiectis p̄dicatis & copulis p eodē pcise supponētibus sūt cōtradictoriæ:duo āt cōtradictoria eē simul uera uel simul falsa nō possūt:& si uniuersalis ē uera pticularis ē falsa & ecōtra: itaq; si hæc uniuersalis falsa ē:oēs q̄ in pauptate &c. hæc pticularis uera erit aliqs q̄ in pauptate ē nō mauult maleficio &c. Oēs q̄ fic enūciat arguit a fortuna:q̄ in attributis p̄sone considerat:cū pauptate iductū aliquē ad maleficiū dicimus: ut si aliqs furti accusēt hoc mō:fecisti furtū:nō feci:q̄stio ē an fecerit:q̄ accusat & ab attributo p̄sone arguit:argumētatione instituit cuius ppositio eē eiusmōi dēt:ut impugnari nō possit:nā cū dicit oēs paupes ad maleficiū pauptate impelli:hic paup est:iō pauptate ad maleficiū cōpulsus ē. Verisimile qdē est potuisse ad maleficium britius:quos admodū pauperes:cōstat fuisse cōtinentissimus:necesse est uera sit uniuersalis affirmatiua:ut pticulari negatiua occurri ei nō possit. Qualis rō aut &c. nō. n. pbare hāc expositionē poterit. Nā si ēt multos in medium pferet:qui pauptate inducti maleficium sunt aggressi:multos:& ipse enumerabit aduersarius: qui i

Expositio Propositio Intētio p eodē

Vitiosa expositio

Vitiosa expositio. i.

nā reddē ratio est illi rato grauis dixerit omnes & confirmadearo

..i. cum id quod est in aliquo homine aut in maiore pte hominū transfertur ad omnes homines

extrema paupertate caste integreq́ uixerunt. Iniuria iniquum enim est: id pauperi pbo & honesto dedecori ascribere: quod pauper improbus: atq́ in hōestus commiserit: neq́ aliorum uitia uitam nram si proba fuerit: contaminare debent. Item uitiosa &c. hoc uitium superiori contrariū est: illic uniuersalis affirmatiua ponit: quam pticularis negatiua ueram esse non sinit. Hic uero uniuersalis negatiua est: quam pticularis affirmatiua impugnat. Nemo pōt uniuersalis negatiua est. Accusatur aliquis q̄ semel uisam statim amauerit. & rapuerit: uel uiolauerit: qui defendit: non esse uerisimile hoc dicit: qm̄ nemo potest uno aspectu: nec præteriens in amorem incidere: cui expositioni statim accurritur pticulari affirmatiua: aliqs pōt uno aspectu &c. nā & si raro contingit: tamen cōtingit. Nam frequēter semel uisa puella pōt amari: ut in Eunucho semel uisam pāphilam adamat cherea & in Virgilio pastor inqt: ut uidi: ut perii: in me malus abstulit error. Nō nemo &c. aliqs. Negatio præposita facit æqualere suo contradictorio: ut nōnullus homo currit æquiualet huic aliqs homo currit. Negatio uero postposita: æqualere facit suo cōtrario: ut nullus n̄ homo currit: æqualet huic omnis homo currit. Omnino nihil differt q̄uis uero fiat: dicet expositiōis impugnator: ut p̄teriens aliqs semel uisam adamet: aliq̄do tn̄ fit: & si aliq̄do fit: expositio tua falsa est. Item uitiosa expsitio est &c. Enarratio p̄positio est: q̄ per enumeratiōem fit: & sic a Cicerōe diffinitur: Enumeratio est in qua pluribus rebus expositis: & cæteris infirmatis: una reliq̄ necessario infirmatur: hæc rephendi pōt: si aliqd i ea p̄termissum ostenditur: & in sufficiēs appellaf: Quæ uero hanc seqtur pauca cōpræhēdit: cum plura sint: comp̄hendenda: uim habet magnā q̄ p enumerationem argumentatio fit hoc mō aliqs ex uobis tribus Frācisco librum furto subtraxit: sed nec tu subtraxisti: nec tu relinqtur ergo ut tertius furatus sit: ex sufficienti cōstat partium enumeratione hæc expositio: si tres tm̄ affuerint: q̄ si qnq́ affuerit: & tres tm̄ enumerauero: enficiatio mala erit. Vitiū igitur cōmittitur: si partium enumeratio sufficiens minime fuerit: & aliquid quod enumerari possit: & debeat p̄tereaf: qd̄ sequenti aperif exemplo: quo hominem ab hærede interfectum esse aliqs probare cōtendit: & argumentum sumit a causa ratiocinatiua: nam q̄ occidit hominem a quo hæres institutus fuit: cām uidef habuisse commodi consequēdi. Multa igitur colligit accusator: sed aliqd p̄terit: qd̄ necessario ponendum fuit unde eius enunciationi ab aduersario statim occurritur tribus modis enarrationem uitiosam intelligi in rhetoricis de inuentione docet Cicero: si aut p̄teritum qd̄ dicimus: aut infirmum aliqd enumeratum: cum aut contradici possit: aut cā non sit: quare non honeste possimus concedere: & subiectis declarat exemplis. Collegisse: unde & collectio ab aliis hæc enumeratio appellatur. Idoneam: quæ præteriri non debuit. Quoniam igitur: hæc est præpositio: & ad coniecturam pertinet: factum enim apparet. sed a quo factum sit dubium est. Prædones &c. postq̄ enumerauit intentioni suæ obstantia tollit: sic enim intendit: a te occisus est; qui hæres ab illo in testamento factus fueras. Nam in huiusmodi &c. uere uitiosa enumeratio est: quoniam repræhendi a nobis potest: si ab aliis potuisse occidi ostenderimus: ut ab aliis cohæredibus: uel seruis. Familia a seruis qui morte domini libertatem consequebantur. Cum hoc modo &c. cum aliquid præteritum ostendemus: facile aduersarii enumerationem dissoluemus. Item uitiosa &c. Friuola nimis hæc expositio est: quæ multa prætermittit: & repræhendi facile potest: differt a superiori hoc uitium: etiam in hoc q̄ in illa enumeratiōe nota est disiunctiōis: hic uero copulatiōis ad ueritatē disiūctiuæ affirmatiuæ sufficit alterā ptē uerā eē ut tu es hō: uel tu es æquus: tu es hō: ergo tu nō es æquus. Ad ueritatē copulatiuæ affirmatiuæ reqrif q̄libet ptē uerā eē: ut tu es hō: & tu es animal. Duæ sunt res &c. a cā & hic sumitur argumentū: sed impulsiua. Quid amor: duas tm̄ dicis cās

Vitiosa propositio .ii.

Vitiosa intentio .iii. Enarratio p̄positio est

Vitiosa propositio .iiii.

Suscipere maleficiū (manuscript)

Disturbare collectione (manuscript)

mus id quod in aliquo paupe i probo fit: i oēs pauperes id falso & iniuria cōferri. Itē uitiosa expositio est: cum id qd̄ raro fit: fieri oio negatur hoc mō. Nemo pōt uno aspectu neq; p̄teriēs in amorē incidere. Nam cū non nemo deuenerit in amorē uno aspectu & cū ille neminē dixerit oio nihil differt raro id fieri dūmō aliquādo fieri: aut posse fieri intelligat. Itē uitiosa expositio est cū oēs res ostendemus nos collegisse: & aliquā rē idoneā prætermus hoc modo. Quoniā igit̄ hoiem occisum cōstat esse: necesse est: aut a p̄donibus: aut ab inimicis occisum eē: aut abs te: quē ille hæredē testō ex pte fecerat: p̄dones in illo loco nunq̄ sunt uisi: inimicū nullū habebat: relinqtur: si neq; a prędonibus: neq; ab inimicis occisus ē: qm̄ alteri nō erāt: alteros nō habebat: ut abs te sit interēpt9. Nā i hmōi expositiōe rep̄hensione utēur: si quos præter eos quos ille dixerit potuisse suscipere maleficium ostendimus: uelut in hoc exemplo: cum dixerit necesse eē: aut a prædonibus: aut ab inimicis: aut a nobis occisum eē: dicemus potuisse uel a familia uel a cohæredibus nostris: Cū hoc modo ipsoɼ collectionē disturbauerimus: nobis latiorem locū defēdēdi relinquemus: Ergo hoc quoq; uitandū est in expositione quando cum omnia collegisse uideamur aliquā idoneā partē relinquamus. Itē uitiosa expositio ē: quæ constat ex falsa enumeratione: si cū: plura sunt: pauciora dicamus hoc modo. Duæ res sunt iudices: q̄ hoies

ad maleficium impellere luxuriā & auaritiā. sed qd amor: qd ābitio: qd metus: nonne ad maleficiū hoiem impellunt? Quid amor: quid non cogit amor. Quid ambitio: quæ est immoderata honorū cupiditas? Quid irreligio: hoc est deorū contentus. Quid metus sæpe: q morte metuit ut eā effugiat maleficiū committit & Vlysses timore mortis quā Aiax minabaf occidisse illum accusatus est. Quid imperii: in quo causa consideratur ratiocinatiua. Per multa: in qbus est euitatio incōmodi: uel commodi consecutio. Item falsa enumeratio est: cū &c. Quintū est propositionis uitiū supiori contrariū: illic. n. cū plura dicēda sint pauciora dicunf: Hic uero cū pauciora narranda sint: plura narrātur: & superfluitas appellaf. Accidit āt quotiens genus cū partibus cōmiscetur: qd̄ in partitione quoq; oratiōis uitandū esse in rhetoricis de inuentione Ci. admonuit genus est: quod plures partes amplectitur: ut animal & sic a dialecticis diffinitur: genus est terminus uniuocus p̄dicabilis in qd de pluribus differētibus spē aial. n. de homine: leone equo boue p̄dicaf pars est q̄ subest generi: & hæc spēs appellaf: & sic diffinitur: spēs terminus est uniuocus: nō supremus p̄dicabilis in qd de pluribus differētibus numero: ut hō p̄dicaf de francisco & camillo: &. de cæteris; & sicut illa mala esset ptitio si quis ita ptiref: ostendā pp cupiditatē & audaciam & auaritiam aduersariorū oīa incommoda ad rēpu. puenisse: qm̄ exposito genere ps generis admisceſ: nam genus est oium libidinū cupiditas: ita hæc male eēt enumeratio: tres pestes sūt: q̄ oēs hoies sollicitāt &c. Nā metus & cupiditas ptes sunt. Aegritudo genus: nec harū tm̄ ptium; sed cuiuslibet affectionis: q̄ttuor aūt principales sunt: duæ p̄sentis tpis dolor & lætitia: duæ futuri spes & timor qui diffinire uoluerit sic diffiniet spes est ægritudo aī & ita de cæteris & quodāmodū genus p̄dicaf de pluribus differētibus spē; ita ægritudo de his quattuor affectiōibus: & eaɼ ptibus p̄dicaf satis ergo fuerat dixisse: metus & cupido sine ægritudie: Nā posito genere ptes intelligunf: sed non explicite: ut posito aīali intelligif hō bos equus leo & positis ptibus opus genere nō est: qm̄ statim intelligif. Tres pestes: quatuor sunt: quarū duæ grauiores metus & spes: de qbus totum illud est apud græcos ἐλπὶς καὶ φόβος τὰ ἀνδρῶν τύραννοι. Seneca spes & timor turbine magno urbibus erant. Item uitiosa expositio est: Sextum est uitium quod in expositione committitur: & remotum appellatur quoniam longe repetitur: & ea dicet: quæ si tacerentur: tamen intelligerentur: non idem ualet: quod argumentatio quæ fit a primo ad ultimū illa enim si quod ultimum dicitur forte in dubium uenerit: minime uitiosa habetur hoc modo: dubium est ingratitudinem matrem esse uitiorum omnium: ideoq́ sic probatur esse ingratitudo uitiorum omnium mater est: ingratitudinem. n. impudentia: impudentiam audacia: audaciam alia uitia omnia consectantur: igitur ingratitudo uitiorum omnium mater est: sed si quod extremum est: dubinm non fuerit uitiosa & hæc argumētatio erit: aliquis probare contendens ab aduersariis per auaritiam aliquid factum: sic argumentatur: sed longius q̄ oporteat repetens in uitium incidit: quod duplex est: nam & inde repetit: unde necesse non fuit: & qd̄ semel dixit: deinceps dicit: quod in narratione breui superiore libro uitari monuit Cicero. Omnium maloɼ. Hæc est præpositio nimis longe repetita: nullus enim ignorat malorum causam esse stultitiam illinc incipiendum fuit: Auaritia hominem ad quiduis maleficium impellit & concludendum ergo auaritia inducti aduersarii hoc maleficium commiserunt: ne Ennium & cæteros poetas neq; Ennius neque alii poete apud quos lōge repeti aliquid solet: repræhenduntur: neque errant cum hoc faciunt τύραννοι seruant personarum: aliter enim apud illos senex aliter adolescens loquitur: aliter matrona: aliter seruus: aliter ancilla. Senex graui uel q̄rula utitur oratione adolescens leui: uel audaci; matrona sedata: uel iperiosa: seruus in sulsa: nisi in comœdiis palliatis, ubi longe sapientiores dominis serui introducuntur: ancilla inepta: & plerunque longe repetita ut Medeæ ancilla: cum dicitur heræ dolet discessu: nam a cæsis incohat arboribus; quibus nauis argo contexta fuit: q̄ in colchorū regionē ad uellus aureū acqrendū Iason nauigauit fabula nota ē. Vt ne &c. uerba ancille sūt ex ennii tragœdia. Néore pelio mōs thessaliæ ē peliū cultus olī a chirōe achillis magro. Pelei quoq́ & thetidis nuptiis iclitus: de quo Oui. Peliō hemome mōs ē: obuersus ī austros sūma uirēt pinu: cætera q̄rcus hēt. M.cc.l. passuū altitudinis esse aliqd p̄diderūt. Abigenæ: ex abiectæ arbor expetitur nauigiis auctor Plinius.

Falsa enumeratio .v.

Genus quid

Irreligio (manuscript)

Vitiosa expositio .vi.

ad maleficiū compellūt: luxuries & auaricia. Quid amor? inquit quispiam? quid ambitio? qd irreligio? quid met9 mortis? quid impii cupiditas? qd deiq; alia pmlta? Itē falsa enūeratio est: cū pauciora sunt & plura dicimus hoc modo: tres res sunt q̄ omnes homines sollicitant: metus: cupiditas: ægritudo. Satis fuerat dixisse metum & cupiditatem: quando ægritudinē cum utraq; re coniunctam esse necesse est. Itē uitiosa expositio est: quæ nimium longe repetitur hoc modo. Omnium malorum stultitia est mater quæ præ cæteris parit immensas cupiditates: immensę porro cupiditates infinitę immoderatę sunt: hę pariunt auaritiam: auaritia porro hominem ad quoduis maleficium impellit igitur aduersarii nostri inducti auaritia hoc inter se facinus admiserunt. Hic id: qd̄ extremum dictum est fuit satis exponere. Ennium & cęteros poetas imitemur: quibus hoc modo loqui concessium est: utinā ne in nemore pelio securibus cæse cecidissent abiegnę ad terram trabes: ne ue inde nauis inchoandæ

Argo: alii dictam uolunt celeritate argēs. n. græce celerē significat uel a fabro qui argus sit uocatus: auctor iginius. In colchon: ad euxinū mare colchorum regio est: cui Trapezus cōiungitur illic Oecthes regnauit: cuius regia Aea fuit: unde æea Circe œethes Soror. Per dolū: id. n. uolebat Peleus: ut Iason piret: quis sub p textu cōparāde gloriæ ī colchū eū mitteret. Ergo &c. qm̄ uitiosa est. Non. n. ad id respicit qđ dixerit: alias expositiōes falsas alias nugatorias esse: ex illis nugatoriis hæc est. Sua sponte quoniam superflua.

Ratio uitiosa

Vitiosa rō ē &c. Quid uitiosam faceret expositionem ostendit. nunc rationis uitia: q secunda argumentationis pars est: quæ sint: admonet duo aūt sunt. Si āt infirma ratio fuerit: aut uaria: primū qd infirma ratio sit describit: & exemplo utitur plauti. Hæc āt rō q infirma est falsa nō est: sed nō necessaria: nō. n. necessario qđ ī ppositione ē cōfirmat. Inepta tū eadē uocari pōt: Si qdē inepta est: q merito derideri pōt tāq minus cōueniēs. Amicū castigare &c. ppositio ē. Rudē hoīem & ineptum loquentē inducens Plautus: decorū seruauit: & hanc ei orationē tribuit: qua si orator fuisset usus iure optimo rephēdi potuisset: in plauto rephēdenda mime est uitii ostēdendi cā: affertur qđ apud poetā p loco & psona uitiosum nō ē. Propositio igit fuit amicū castigare &c. ratio nam ego &c. hæc infirma est: & minime necessaria: si tu nō faceres: ergo alii nō facerent? Noxā: pœnam significat: & damnum.

Noxa

Immane ingens: & in humanū: pter peccatū amicum castigare. In ætate: grauiori: ut in uirili ætate q adolescentiæ pars est: in qua ratiōis usum habere homines incipiunt: & in actum deducere. Non eo qđ fieri cōuenit: qa id si ipse nō faciet: alius faciet. Nō. n. eiusdē moris: & sniæ oēs sūt. Rōcinat. Colligit.

Ratio uana

Vana rō est: decet quō uana esse rō dignoscat: & uana igt rō est: q falsam cām affert: ad id pbandū qđ positum in ppositione est. Vanū aūt p mendaci accipit: unū Virgilius utruuq coniunxit uanū & mendacem: Nec si miserum fortuna sinonē finxit: uanū ēt mēdacēq iproba finget: uana est hæc rō: quia nō oīs amor honestus est & uera amicitia: nō nisi in uirtute radices fixas hēt: & qa rō falsa est: ppositionē quoq falsā eē necesse est: si uera rō fuerit: & ppositio uera erit.

Verissima aīcitia: aut ex uoluptate aīcitia pficiscit: & nefaria plerūq est: aut ex utilitate: & hoc ueluti qdā mercatura ē: aut ex uirtute: & sola laudat. Philosophia uitanda ppositio ē: alterius exēpli rō q eā seqt uana est. Secordiā: q tm̄ abest: ut afferat ut ēt pellat: qū. n. philosophus ociosus est: qū in ueri inuestigatione nō uersat?

Infirma ratio. i.

Itēq infirma supius uitiū iterū rephēdere ut Cicero: sed diuersum hoc sine dubio ab illo ē: in quo rō pbabilis qdē nō necessaria: inepta tū adiungit ppositiōi: cū hic pbabilis: sed nō inepta adiūgat: exēplū a pacuuio poeta sumit: is tragicus fuit & psonam sic loqntē ītroduxit:

pacuuius

alii malorū oīum fortunā cām eē uolūt: alii oīno eē fortunā negant: & temere oīa fieri autumāt multa sed infermæ subiiciunt rōes. Fortunā insanā: ppositio ē. Ideo dnt uolubilē: multæ rōes hāc ppositionē secunt: q oēs pbabiles sunt: nulla aūt earū necessaria. Brutā: q rōne caret: ut Brutū.

globate

Globosi rotundi: globus massa est rotunda: unde lunaris globus inuenit & globare uerbū: Plinius terræ formam in spēm absoluti orbis globatam dicit aliqū globus p cōferta & in unū coacta accipit multitudine. Liuius Romulus cū Globo iuuenū aduolat. Sūt āt alii &c. phorū aliq oīa regi fortuna uoluerūt: aliq eē eā negauerunt: quorū rōī cōtradici uix pōt: & Ci. li. de diuinatiōe ait. Quid ē: qđ tādē casu fieri: aut forte fortūa puteus. Nihil. n. est tam cōtrariū rōni & cōstātiæ q fortuna: ut ne in deū qdē cedere uideat: ut sciat qd casu: aut fortuito fu/

exordiū cœpisset: quę nunc noīatur argo in q argiui delecti uiri uecti petebāt pellē illā iauratā arietis colchis: impio regis pelliæ p dolū: nā nunq̄ hæra mea errans medea pedē efferret domo ægra amore saucia. Nā hic satis erat dicere si id mō: qđ satis erat curasset poeta: utinā ne hæra mea errās pedē efferret domo medea: aio ægra: & amore saucia. Ergo hac quoq ab ultimo repetitione in expositione magnopere supsedendum est: non. n. rephensione sicut aliæ complures sed sua sponte uitiosa est.

De uitiosa ratione.

Vitiosa rō ē q ad expositionē nō ē accōmodata: uel pp infirmitatē uel pp uanitatē. Infirma rō est q nō necessario ondit ita eē queād modū expositū est: uelut apud Plautū. Amicū obmeritā noxā imane castigare est facinus: uerū in ætate utile & cōducibile. Hæc ppositio ē: uideamus: q rō afferat: nā ego amicū meū hodie nō castigabo p cōmissa noxa: ex eo qđ facturū: nō ex eo qđ fieri conuenit: utile qd sit ratiocinat. Vana ratio ē: q ex falsa cā constat hoc modo. Amor fugiēdus nō ē: nā ex eo uerissima nascitur amicitia: aut hoc mō: phia fugiēda ē: affert. n. secordiā: & desidiam. Nā hæ rōnes nisi falsæ eēnt: expositiones quoq earū ueras eē cōfiteremur. Itēq infirma rō ē: q nō necessariā cām affert expositiōis: uelut pacuu9 fortunā īsanā eē: & cæcā: & brutā pibēt phi saxiq; ad istar globosi pdicāt eē uolubilē ō dicunt eē uolubilē: qa quo saxū ipulerit sors eo cadere fortunā autumāt. Cæcā ob eam rem esse uocant: qa nil cernat quo sese applicet insanā aūt aiunt: qa atrox incerta: instabilisq sit brutam: quia dignum: aut indignum nequeat internoscere. Sunt itē philosophi q for/

Saxoq: instare globoso predicant uolubiliq: & cetera redundant ex codi[?] se. Em. s. aiunt n. b.

mendicitatis orestis ex usus reabse emenda[?] ex codice emendatissimo

tunam negant ullam esse: sed temeritate omnia regi autumant: id magis uerisimile eē aiūt quod usu res ipsa a se experiendo edocet: uelut Horestes modo fuit rex: factus est mendicus modo naufragio: nempe res ista obtigit. Ergo id non forte nec fortuna obtigit. Nam hic pacuuius infirma ratiōe utitur cum ait uerius esse temeritate quam fortuna res geri: nam utraq opinione philosophorum fieri potuit: ut is qui rex fuisset mendicus factus esset. Item infirma ratio est cum uidetur pro ratione afferri id quod in expositione dictum est: hoc modo: magno malo hominibus auaritia: iccirco quod homines magnis & multis incommodis conflictantur propter immensam pecuniæ cupiditatem. Nam his aliis uerbis idem per rationem dicitur: quod dictum est per expositiōem. Item infirma rō est: quæ minus idoneam quam res postulat causam subiicit expositioni hoc modo: utilis est sapientia propterea quia qui sapientes sunt pietatem colere cōsueuerūt: item utile est amicos ueros habere: habes. n. quibus cum iocari possis. Nā huius/

turum fit. Si. n. fit certe illud euenit: si euenit nulla fortuna est. Nam si icerta est fortuna nec deus scit: qd euēturum fit: & si scit: fortuna non est: qm̄ incerta non est qui temeritate oīa regi dicunt: non re sed uerbo ab iis dissentiunt: q fortunā totius gubernatricem affirmant: nam temere quod sine ratione fit: quicquid autem fortuna fit: sine ratione fieri dicitur: idem igitur sunt fortuna & temeritas Stoici peripathetici & Academici prouidentia mundum regi uoluerunt. Temeritate: quasi aliud fortuna sit: aliud temeritas: cum tamen idē sint. Orestes: exemplo ostendit orestis: omnia temeritate non fortuna regi: nā qui rex erat: paulo post mendicus est factus. Naufragio passus est naufragium: ex qua mendicus factus est: & naufragium quidem non fortuna sed temeritate contingit: igitur nō fortuna sed temeritate omnia gubernantur: probabile utrunq est: q fortuna res humanæ regantur: & q temeritate: sed ex hoc exēplo ego credere adducor: hāc inter fortunam & temeritatem fecisse eos differentiam: qui fortunam tollebāt e medio temeritatem gubernatricem rerum retinebant: ut fortuna esset: per quā nobis aliquid præter sententiam nostram sine aliqua opera & labore nostro eueniret: temeritas uero p q aliquid nobis præter sententiam quidem sed aliquo labore nostro præueniente accideret: quod ex Orestis exemplo colligitur: q naufragio mendicus factus est. Naufragium autem temeritate sua passus est mare fortasse ingressus tempore: quo nō debuit: uel minus nauigationis peritus. Vtraq opinione: fortuna & temeritate. Nam & fortuna cōtingere naufragiū potuit: & orestis temeritate.

Reabse

Fortuna Temeritas

Infirma ratio. ii.

Item infirma ratio: illa ratio infirma est: quæ idem dicit: quod in propositione continetur: sed diuersis uerbis: neq ppositionē confirmat: ut si dicas nullum scelus est: ad qđ ambitio non impellat: & hanc subiungas rationē: cupiditate. n. honorum mala oīa homines aggrediunt: sed idem in propositione & ratiōe est. Quid. n. aliud ambitio est: q cupiditas honorum? Magno malo propositio est. Iccirco quia hæc ratio est hoc non pbato est: sed hoc dictum fuit mutata oratione repetet.

Conflictantur alterantur agitantur. Conflictatio est inuicem tactus corporum collisio. Teren. i andria nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi nec cōmouetur animus in ea re.

Infirma ratio. iii.

Item infirma: opus est uniuersalem rationem esse: quæ omnia complectatur: si quod in propositione dictum fuerit: probare uolueris quod si particularis extiterit minime idonea erit & uitiū cōmittetur ratio enim quæ subiicietur infirma erit: cum ad unum tantum usum: & effectum referatur. Vtilis est sapiētia, propositio est. Propterea quia ratio est: quæ ideo idonea non est: quoniam uniuersalis non est ad id probandum quod proponitur: nam sapientia non solum colere pietatem nos admonet: sed plurimas afferte utilitates: cum sit diuinarum humanarumq rerum scientia. Item aliud est exemplum. Vtile est &c. propositio est. Habeas enim ratio: sed infirma nimis: non enim propterea tantum habendi sunt amici: ut cum illis iocemur: sed uarius est amicitiæ honeste usus: & non tam igni & aqua pluribus locis utimur quam amicitia ut a Cicerone in Lælio scribitur. Vniuersa: quæ oīa cōplectatur. Extēuata diminuta.

Infirma rō. iiii.

Item uitiosa: aliud rationis uitium est: quod uulgare merito appellari posset: cum ea affertur ratio: quæ non propositioni tantum nostræ conuenit: sed etiam aliis ut si dicam medicinæ ars bona est: quoniam multum affert utilitatis: quæ liberalis ars est: quæ non afferat utilitatē? Exemplo utitur pacuuii: quod suprapositum est. Quare cæca: nam cæca inquit est: quia nihil cernat quo quo se applicet. Bruta quia dignum: atque indignum nequeat internoscere: idem est nihil cernere quoque se applicet: & dignum atque indignum non posse internoscere ædemque sunt rationes. In confirmatione &c. Confirmatio rationis est: quæ pluribus argumentis rationem corroborat: Nam propositio ratione: ratio confirmatione: firma: stabilisque efficitur: quæ in ea uitanda a nobis uitia sint: & in aduersarii argumentatione reprehendenda: ostendit: & quoniam præcipue duplici conclusione in confirmatione rationis uti orator consueuit: quid in ea committatur uitii cognoscere primum nos docet: Hoc argumentum uim magnam habet si necessario concludit: ut a te amicus reprehendi non debet: nam aut bonus est: aut malus: si bonus est reprehendendus non est: si malus parui faciet reprehensionem. Cato apud Ciceronem. Senex inquit mortem non timet: ratio quoniam mors nihil affert mali confirmatio: ratiōis: cum post mortem animus aut moriatur;

De morte orestis Ouidius in ibim
Vtq: Agamemnonio uulnus dedit anguis oresti
Tu quoq: de morsu uirus habente cadas.

aut non moriat: Si moritur mali nihil patitur si nō, morit beatus est: iō mortē non timet senex: Necessarium est hoc argumentū: uerum enim est aut mori aium aut non mori: tertium nihil relinqtur: sed accidit interdū ut necessitas nulla afferat: quis afferri uideat: & facile cōfutari uel utraq: uel altera ps possit: ut apd Terentiū in Ecyra: compssa a Pāphilo puella: deinde ei uxor data: a matre abducta est: ne socrus pgnātem cognosceret maritus uxorem arguit: q puellam abduxerit: illa respondet mitte adolescentem obsecro: & quæ me peccasse ais: A bi solus solum conuenit: roga uelit ne: an nolit uxorem. Si est ut dicat uelle se: redde: sin est: ut nolit. recte consului meæ: sed hoc argumentū sic maritus destruit. siquidem ille ipse non uult: & tu sensisti eē in eo myrrhina peccatum adderam cuius cōsilio fuerat ea pars prospici: quam ob rē: incēdor ira te eē causam facere hoc iniussu meo: quo pacto hmōi confutetur argumentū ostēdit: qd a Latinis diuisio uel cōplexio: uel duplex cōclusio noiatur διαχηu a græcis nūcupatur a Gellius noctium atticarū li. quinto capite decimo. inter uitia argumentoꝶ longe maxia dicit uideri q ἀντιστρέφοντα græci dīt: q gdā ex nostris non insule reciproca appellauerunt: & accidere id uitiū cū argumentū ppositum referri cōtra cōuerti q pōt: a quo dictū sit: & utrunq pariter ualere exēplum affert prothagoræ Sophistarum acerrimi quo in Euathlum discipulum usus est. id qui uolet noscet auctorem requirat. In confirmatione pfatur Cice. & attentū auditorem reddit: ab utilitate rei. Studio si rethoricæ & oratoriæ artis. Iniuria exemplum est ex Ennio sumptū: quidam pater filiam trasponti locauerat quam separare in uitam ab inuito uolebat: conqueritur ergo filia de patre dicens: ut improbū eē trasponrem existimabas aut probum: si improbū existimabas: cur me locabas: sin pbum cur talem iultum: inuitam me cogis relinquere: sed facile hoc argumentum impugnatur ut infra apparet. Hoc mō per duplicem conclusionem. Ex contrario: ut quod filia primo loco dixit: pater secundo ponat. Nam si improbum dixerit illa esse trespontem existimabas: cur ei me locabas: pater dicit nulla te iniuria nata afficio quia si probus est locaui: sin improbus est; diuortio liberabo te incommodis:: diuortium & repudium habent quidem similitudinem: differunt tn: nam diuortium inter uirum & uxorem fieri dicebatur: remitti aūt repudium uidetur: quia sicut uiro licebat repudiare uxorem: ita uxori remittere libellum repudii: & iō ex snia pauli repudium dr non improprie cadere in uxorem: idem de uerborum significatione ita dicit: inter diuortium & repudiū hoc distat: qd repudiari etiam pōt futuꝶ matrimonium: & ideo non recte dicitur sponsa diuertisse: quia diuortium ex eo dictum est: quia in diuersas partes eant. qui diuertunt

diuortiū tripudiū

modi rationibus nō uniuersali neq absoluta sed extenuata rōne expositio cōfirmatur. Item infirma rō est quæ uel alii expositiōi pōt accōmodari: ut facit Pacuuius q eandē affert rōnē quare cæca: eandē quare bruta fortuna dicit.

¶De confirmatione uitiosa.

IN confirmatione rōis multa uitanda in nostra & obseruanda in aduersarioꝶ rōne sunt uitia propterea quę diligentius consideranda sunt qd accurata affirmatio rationis totam uehemētissime cōprobat argumentationem utuntur igitur studiosi in cōfirmanda rōne duplici conclusione hoc modo iniuriā abs te afficior indigna pater: nam si improbum esse trespontem existimabas: cur me huius locabas nuptiis: sin est probus: cur talē inuitam inuitum cogis relinquere. Eaque hoc modo concludentur: aut ex contrario conuertentur: aut ex simplici parte reprehendentur. Ex contrario hoc modo: nulla te indigna nata afficio iniuria: si probus est: collocaui: sin autem est improbus diuortio te deliberabo in commodis. Ex simplici parte reprehendetur si ex duplici conclusione alterutra pars diluitur hoc mō: nam si improbum esse trespontē existimabas: cur me huius locabas nuptiis: duxi probū: erraui post cognoui: & fugio cognitū igit reprehēsio huius cōclusiōis duplex est: acutior illa supior: facilior hæc posterior.

sed qūo dici possunt diuertere: q nōdū cōuenere: igit diuortiū est inter uiꝶ & uxorē repudiū iter spōsū & spōsam nōdū mrimōiali copula cōiūctos. Ex simplici. Cū ex duabꝰ ptibus altera tm dissoluit: qd eodē exēplo patet. Ergo cōcludit. Acutior illa: acutior ē q ex cōtrario cōuertit. Facilior: q alterā ptē rephendit. Vitiosa rōnis &c. Aliud uitiū oñdit qd in cōsequētia cōmittit cū ex eo qd ppositū est: id nō seqt: qd concludit: qm id assumit p certo: qd plura significat: ut cruor: fuga: puluis: pallor: & q his similia sunt. pallor. n. nō minus tm affectus ē: sed diuersoꝶ: ut amoris nimiū ægritudinis: tioris studii ēt plerūq signū ps ē: cōiecturæ & sic a Ci. diffinit: signū est qd sub sensum aliquē cadit: & qddā significat: qd ex ipso pfectū uf: qd aut añ fuerit: aut in ipso negocio: aut post sit secutū: & tñ indiget testimōii: & grauioris cōfirmationis; signorū alia sūt: ut ait Quinti. necessaria: q aliter se habere nō possūt: & hoc uix ptinere ad pcepta artis uident: Nā ubi ē signū insolubile. ibi ne lis qdē est: id aūt accidit cū qd aut necesse est: fieri factū ue eē aut certo oino nō pōt fieri uel eē factū quo in causis posito nō est lis nisi facti: ut si pepit: cum uiro concubiit: & fluctus est in mari: cum uis uenti magna incubuit: item is moritur: cuius cor uulneratū est: qui romæ est: athenis non est: & cætera huiusmōi. A lia nō necessaria: quæ ad tollendā dubitatiōem sola nō sufficiūt: adiuncta tñ cæteris plurimū ualent: ut sanguis p quē cæ

signū qd

ponit exemplum alterius partis que diluitur.

des intelligit. Nam ab eo factam cædem dicere possumus: cuius cruentata uestis fuerit sed hoc argumētū necessariū nō erit: Sanguis. n. ille: quo uestē aspsam dicimus potuit e naribus pfluxisse: nec pbat ab eodem omnino factā: sed ut per se non sufficit: ita cæteris adiunctū testimonii loco ducit: si inimicus: si ante minatus: si i eodem loco uisus fuit. Plures res significat: hoc est equocum est: sunt aūt æquoca: quoꝶ nomē est idem: sed significatio diuersa: secundum diuersas rationes: ut canis qd significat animal terrestre: marinū piscem: & i cœlo sydus: uniuoca uero q plura qdem significant: sed secundū unicā rōnem: homo significat enim Socratē & platonem: secundū hāc rōnem animal; necesse ē exēplum est: quo aperte uitium cognoscit: cū pprīū alicuius rei affert: qd pluribus rebus cōuenit nō. n. ut dictū est ex sola ægritudine pallor nascit: & tamen necesse est inquit ægrotasse. pōt hæc ofo esse aliquē defendentis: qd ad diem cōmeatus nō redierit: & p necessitatē excusantis qd ægrotauerit hoc mō: nō uenit ad cōstitutam diem: qa ægrotauit: ægrotasse aūt necesse est: q pallet. Simile erit si dicet necesse ē hūc occidisse hominē: qa cruētata eius uestis fuit: sed hoc necessarium non est ut oñdimus potest. n. & sine cæde alicuius uestis cruentari: nō solum āt signorū qdā sunt necessaria qdā nō necessaria: sed oium argumētoꝶ qcūq sunt: alia necessaria sūt q ad fidē tegunt & trahūt: alia pbabilia q irripūt atq psuadēt: de qbus ñ nihil in rhetoricis de inuentiōe disputat Cice. & Boetius in topicis ac Victorinus plixe loquunt: sed ea q cupit nocere regrat auctores. Quoniā substiet puerū nō est necessariū signū: qm sustinet pueꝶ pepisse: nā sororis esse pōt: aut matris: aut uicinæ. Sua sponte. p se posita. Hæc signa pallere: & pueꝶ sustinere. Cætera quoq: ut si dicat palluisse: qm ægrotauerit: & q macilētus & non satis adhuc firmus sit: itē si dicat puellā pepisse: quē sustineat qm lac ei pbere uisa sit: q a se auelli puerū pati nō potuerit & aliquid huiusmodi. Adaugent: per se autē non sufficiūt. Itē uitiosum est &c. Aliud uitiū cum aliqd dicitur: quod in eum qui dicit retorqueri potest & hoc a nonnullis uocatur offensū: ut si aliquis auarus dicat: miseri sūt: qui auari sunt: quidam cui dugerant uxores: probare uolens non esse ducēdam uxorē. Miseri sunt inquit qui uxores ducūt: huic statim obiectum est: quid tu hoc repræhendis: cui duæ uxores sunt: uel qui una q habueras non contentus: alteram duxisti. Alteram: secundam. Miseri habenti uxorem quieto esse aio nunq licet sapienterq metellus numidicus cum ad

Equocū Vniuocum

ad excogitandum. Item uitiosa est confirmatio rationis cum ea re quæ plures res significat: abutimur p certo unius rei signo hoc modo: necesse est: quoniam pallet ægrotasse: aut necesse est peperisse quoniam puerum infantem: nam hæc sua sponte certa signa nō sunt: si non cætera quoq similia concurrant: quæ si concurrerint non nihil huiusmodi signa adaugent suspitionem. Item uitiosa est: quando uel in alium: uel in eundem qui dicit: quod in aduersarium dicitur potest conuenire hoc modo: miseri sunt qui uxores ducunt: at tu duxisti alteram. Item uitiosum est id: quod uulgarem habet defensionem: hoc modo. Iracūdia ductus peccauit: aut adolescentia: aut amore: huiusmodi enim depræcationes: si probabuntur: impune maxima peccata diluentur. Item uitiosa est: cum id pro certo sumitur: quod inter omnes non constat: quod etiam nunc in controuersia est: hoc modo. Ego tu: dii quibus est potestas superum atq inferum pācē inter sese conciliant: cōferuntque cōcordiam. Nam ita pro suo iure uilum respondentem ennius induxit: quasi iam satis rōnibus certis ita eē demōstrasset. Itē uitiosū ē: qd iam quasi se-

Sua sponte .i. p se sola ipsa tātū

Deprecationes .i. excusationes

matrimonia capissenda populum roma. adhortaretur: sic ait. Si sine uxore possemus quirites eē oēs ea molestia careremus: sed qm ita natura tradidit. ut nec cum illis satis cōmode nec sine illis ullo mō uiui possit: saluti ppetuæ potius: q breui uoluptati cōsulendū uf. Itē uitiosū &c. Hoc uulgare noiat: quotiēs excusatio nimiū leuis ē: & a iudicibus: uel auditoribus nō admittit. Valet hic aliqñ i peccatis minimis: in magnis aut mediocribus uix unquam. Vt si qui uirginem uitiauit: ita dicat: amās feci. Item uulneraui sed ebrius: purgatio hic nihil proderit. Et cur dicetur amore uinci te siuisti: aut a uino non temperasti: ideo puniendus es: q minus tēperās fuisti: & ut exemplo tuo alii modeste uiuere perdiscant. Iracundia: ut siquis pulsauerit hominem: & per iracundiam se excuset: purgatio non admittetur. Depræcationes: depulsiones. Si probabunt. Si admittētur. Diluentur: purgabūtur quoniam omnes in aliquid horum criminis sui causam reiiciet: & multi grauia committent peccata: ueniam se hoc modo consecuturos sperantes. Item uitiosum est cum id &c. Aliud uitium qd cōmittitur quotiens illud ad confirmandā assumitur: qd ipsum probatione indiget. Quintilianus controuersum p confesso appellat. Exemplo utit ennii cū socer iratus trasponti eēt & abducere ab eo filiā uellet: ne id faceret sic psuadere traspontes conabat. Non debes mihi iratus eē: & concordiā inter se hoies habere cōuenies est. Nā si dii iter se cōcordes sunt. Hoies quoq concordiā inter se agere debēt. sed dii inter se concordes sunt: igit & hoies cōcordes eē inter se cōuenit. Hāc argumētationē: si cōcesseris argumētatio sine dubio pbabilis erit. Nā pbabile ē: si dii inter se concordes sunt homines quoq concordes debere esse: sed deos inter se concordes esse minime patet. Quos homerus bellantes inter se finxit: cum alii troiam capi uellent: alii repugnarent. Item uitiosum est: & cætera. Hoc uitium. Quinti. appellat serius constitutū. Quotiens per impru-

Δ hoc non constat. nam potius discordes & bella inter se gerentes introducuntur a poetis.

hoc exemplo usum trespontem.

dentiam crimen purgamus: & dicimus nos facturos fuisse aliquid: si cogitassemus. Quod quotiens accidit nō excusare: sed accusare nos uidemur. Nihil enim referre nescisse nos si ꝓbari potest scire nos potuisse: & ideo dānandi sumus: ꝙ quæ necessaria fuerint non excogitauimus. In mentem mihi &c. exemplum potest eē Auli postumii qui exercitum in caudinas angustias duxit: & ab hostibus circumuentus est omnisque exercitus sub iugū missus. Hic si dixisset: si cogitassem: Quirites hoc futurum in alium locum exercitum duxissem: admissa eius excusatio non fuisset: & Atqui cogitare debuisti dictum ei fuisset. Turpe enim imperari Scipio inquit esse dicere non putaram. Aut hoc: uel in alium locum exercitum duxissem: uel prius dimicassem. Item uitiosum &c. hoc uitium Quintilianus contra fidem appellat. Quoniam quod manifestum crimen est: id defensione regere tentamus: quod accusandū est confitentes: & per id purgantes: quod admittendum nō est exempli causa quidam eum: qui in regno erat florentissimo dereliquid: & se apud illum purgans: hac utitur confirmatione: Cum in regno esses florentissimus te dereliqui: nunc cum electus sis, summo periculo restituere te paro. Quis hoc admittat: nonne is cui dicitur statim subiicietur? in florentissimo statu cum essem me deseruisti: & nunc electum me restituis? Quis hoc credat. Item uitiosum &c. hoc nō per se uitium est: sed persona: quæ loquitur: uitium facit cum ea quæ dicit: aliter quam dicit accipi possunt: exempli gratia. Si spurius melius q popularis admodum fuit: cum aliquis leges minus utiles populo ferre uellet: multo melius diceret esse bonis regibus uti quam malis legibus. Nam etiam simpliciter hoc dicens uenire tamen in suspitionem posset recti animi ad regnum. Itaq; non solum obseruandum est quid dicatur: sed etiam a quo dicatur. Nam si potens fuerit: & factiosus qui sic loquitur: probabilem faciet suspitionē. Nam ratio p se cōtēnenda nō est: Melius esse uti bonis regibus quam malis legibus: & omnes mallent bonos reges in seruitute habere: quam in libertate malas leges. Factiosi: factiosi: factio est diuisio ciuium in diuersa studia. Cum aliqui se principes in ciuitate efficere conantur: inter quos emulatio ē: qui & factiosi dicuntur. Sine malitia: eius quæ dicit: & si in suspitionē uenire potest. Atroci uehementi. Item uitium est &c. Aliud uitiū: cum aut falsa: aut uulgaris diffinitio fuerit: Contingit enim cum confirmamus diffinitionibus uti: quæ si falsæ fuerint aut uulgares. Confirmatio quoq; falsa erit aut uulgaris: & utriusq; exemplum ponit Ci. diffinitio est eius rei quā diffinimus breuis quædam: & circumscripta explicatio dēr: enim omnē aliam speciē a diffinito excludere: & partes eius omnes ex quibus constat complecti: aliter non bona erit diffinitio. Si quis dicat iniuriam &c. falsa est diffinitio: quia suas partes omnes nō complectitur. Nam non solum pulsatio: aut conuitium iniuria est sed quicquid in rem: aut personam contra ius fit iniuria appellatur. Vulgares sunt: uulgaris diffinitio illa est q̄ non solum rei conuenit quæ diffinitur: sed aliis multis: ut si dicas rhetorica liberalis ars ē: uulgaris ē diffinitio per quam quid rhetorica sit: aut qualis sit non exprimitur: id enim & de dialectica: & de philosophia dici potest. Quadruplator: exemplum est quadruplatores inquit Pompeius dicebantur qui eo quæstu se tuebantur ut eas res persequerentur quarum ex legibus quadrupli erat actio. Melius & enarratius asconius: Quadruplatores delatores inquit erant criminum publicorum: in qua re quartam partem de proscriptorum bonis quos detulerunt: consequuntur: & subdit alii dicunt quadruplatores esse: earum rerum accusatores: qui conuicti quadrupli damnari solent: idem ut mihi uiderur significat quadruplator: quod apud græcos sycophanta. Quam sicarii qui sic a sica dicti sunt: ea breue ferrum est quod latere subuestibus potest Cicero in parado xis sica tua deprehensa est sicarios: lex Cornelia de siccariis ultore ferro persequitur: significātur autem hoc nomine homicidæ aut illi qui hominem occidendi causa cum telo ambulant. Proditor: is est qui aliquid in principis aut reipubli. pernitiem molitur. Item &c. aliud uitium quod dicitur non dum concessum: cum de homine: ut ait Quintilianus: dicitur: non de causa: Et illud ad confirmandam rationem assumitur: quod in cōtrouersia est: per quod qui argumentatur: ostendere uult: aliquem uel auarum: uel iracundum esse: uel quid uis aliud exemplum subiungit Cicero quod huiusmodi est. Quidam eum quem accusabat improbum: auarum & fraudulentū hominem esse ostendere uolebat: & ex eo probare contendebat: furtum ab eo commissum esse. Et sic ad probandum reum eiusmodi esse: reputabatur: adhuc incerta: & controuersa. Et huic inquit: nihil est ꝙ damnare dubitetis. Est enim improbus auarus: & fraudulentus: quod ex eo cognoscitur? ꝙ furtum commisit: sed hoc nondum constat: illum uidelicet furtum commisisse. Disquisitione: disputatione: & cōtrouersia. Item uitiosam controuersiam &c. Aliud uitium: cum ad soluendam controuersiam controuersia adducitur. Adducere autē inconueniens: ut dialectici dicunt: non est soluere: sed multiplicare quæstionem: Accusatur aliquis apud Censores: ꝙ illis ut iurauerat: nō paruerit: & ꝙ statuto ab illis tpe nō affuerit. Et sic se defendit. Non sum damnandus censores ꝙ non affuerim: nam adesse non potui damnandum autem non esse ex eo apparet: Quoniam si commeatum a tribuno militum accepissem: & ad diē commeatus ad exercitum non uenissem: idem quod uobis nunc dico tribuno dixissem: ideo me non uenisse quoniam nō potuissem: sed quis scit ueniam tibi tribunū si sic diceres daturum fuisse: Hoc certe dubium est. Nā sic se purgantē uel damnare tribunus uel absoluere potuisse. Satisfacere: pœnas dare. Id ne tribuno militum diceret quasi dicat diceret ut interrogantis sit particulam: quamuis & ꝓcerte accipi possit. Expedita aut iudicata hæc cum afferunt prosunt uehementissime: ut si dicatur: si hic nō affuit ad idē commearus puniendus non est. Nam ipeditus ægritudine fuit uel traiicere fluuium qui increuerat nō potuit puniendus autem nō esse apparet quoniam aliis in simili cā uenia data est. Item uitiosum aliud uitium quod committitur: quoties res obscura: & de qua sūma dubitatio est: quasi aperta & manifesta sit: & q̄si conster paucissimis uerbis transigit. Quod Ennii uel alicuius alterius ueteris poete probat exēplo qui tragœdiam de Aiace & Vlysse scripsit iter quos pro Achillis armis illo mortuo cōtrouersia orta est. Cōsultus ār Appollo: in hanc sniam respondit: sed obscurus. Si urbem iliū capere uis Agamēnon: achillis arma ei adiudicato: q uirtute: & sanguine Achilli propinquior fuit: exoibus græcis ducibus duo oīno exiterunt: qui se Achilli cōparare ausi sunt: Aiax & Vlysses: & Aiax quidē quasi expeditū & manifestum oraculum esset & dari sibi tantum uellet: illō pronunciauit: cū dubium tñ oraculū non mediocriter esset & cui dare uellet minime appareret. Dictio responsum Oraculū Liuius Octauo ab urbe condita. Data erat dictio ut ab urbe Pandosio caueret: de Alexandro logē Epirotico. Frarris. Fratres sūt exhisdē parētibus nati: & ex duobus frartribus: & si patrueles uocant: Ex duobus autem fratribus nati erant Achilles: & Aiax: ille ex peleo: hic ex telamone Ouid. frater erat. fraterna peto. Item uitiosum &c. Hoc uitiū uocat incestus seu cōtradictio. Quando sibiipsi non constat quilquis. Et quod subiectis rationibus dicturum se negauerat: id paulopost dicit: quidāuult oñdere nihil esse causæ cur aliquem accuser deinde eum probauerit non esse accusandum: continuo subiungit: dicēs ab ultio principio uitam huius detegam: ut qualis sit cognoscatis. Qua causa accusem: propositio est: quam ratio subsequitur nulla enim causa est: cur accusem. Hanc rationem rursus confirmat: aut enim uerecundus est: aut inuerecūdus: & utitur dilemate. Si uerecundus est accusari non debet: si inuerecundus accusationem contēnet talis confirmatio idonea est: & admitti ab auditoribus posset: sed cum subiungitur: nam te a summo iam de tegam exordio: uitium committitur. Exputando diligenter & acute disputando & est alicuius ueteris poete locus. Si uerear: si uerecundus est probitatis signum uerecundia est: & Terentius ait, Ecubuit salua res est. Item uitiosum: &c. Aliud uitium qđ merito uocari posset importunum: aut ineptum: si quis contra iudicem aut auditorem: uel personam illis gratam aliquid diceret: Quod si fieret: certe nō mediocriter iudicis animus uel auditoris quem habere propitium pars magna uictoriæ est ut Quintilianus ait uehementer offenderet & a causa nostra alienaretur exempli gratia si quis apud actionem uenationem accusaret: apud romanos sciē tiā militarem: aut agriculturā. Apud Alexandrū macedonē dicēs contra aliquem urbiū expugnatorē: diceret

pro argumēto sumere: qđ in disquisitione positū est: ut si quis furti quē arguat dicat eum eē hominē improbū auarū fraudulentū eius rei testimoniū eē: qđ si furtū fecerit itē uitiosum est cōtrouersiā cōtrouersia dissoluere: hoc modo nō cōuenit: cēsores iustū uobis satisfacere: ex eo qđ ait: se nō potuisse adesse ita ut iuratus fuerat: qđ si ad exercitū nō uenisset: id tribuno militū dicere hoc ideo uitiosum est: qā non expedita: aut iudicata res ē: sed impedita & simili cōtrouersia posita exēpli loco ꝓfertur itē uitiosa est: cū id de quo summa cōtrouersia ē: parum expedit: & q̄si trāsactum sit: relinquitur hoc modo: A perte fat dictio si intelligā tali dā armat q̄lis q gessit fuit iubet potiri si stu deamus ꝓgamo: q ego ꝓfiteor eē mea: me. n. ē æquū frui fraternis armis: mihiq; adiudicarier: uel qđ propinquus: uel qđ uirtutis æmulus. Item uitiosa est ipsum sibi in sua oratione dissentire & contraria quæ ante dixerit dicere hoc modo. Qua causa accusem, huc tum id eam putando euoluere? Nam si ueretur quid eum accusem qui est probus? si inuerecūdum animi ingeniu possidet: qui deum accusem qui id parui auditu existimet? Nam incōmoda rōne ui det ostendisse quare non accusaret? qd quod postea ait. Nunc ego te a sūmo iam detexam exordio. Item uitiosum est: quod dicitur concanē: Ex duobus autem fratribus nati erant Achilles: & Aiax: ille ex peleo: hic ex telamone Ouid. frater erat. fraterna peto. Item uitiosum &c. Hoc uitiū uocat incestus seu cōtradictio. Quando sibiipsi non constat quilquis. Et quod subiectis rationibus dicturum se negauerat: id paulopost dicit: quidāuult oñdere nihil esse causæ cur aliquem accuser deinde eum probauerit non esse accusandum: continuo subiungit: dicēs ab ultio principio uitam huius detegam: ut qualis sit cognoscatis. Qua causa accusem: propositio est: quam ratio subsequitur nulla enim causa est: cur accusem. Hanc rationem rursus confirmat: aut enim uerecundus est: aut inuerecūdus: & utitur dilemate. Si uerecundus est accusari non debet: si inuerecundus accusationem contēnet talis confirmatio idonea est: & admitti ab auditoribus posset: sed cum subiungitur: nam te a summo iam de tegam exordio: uitium committitur. Exputando diligenter & acute disputando & est alicuius ueteris poete locus. Si ueretur: si uerecundus est probitatis signum uerecundia est: & Terentius ait, Ecubuit salua res est. Item uitiosum: &c. Aliud uitium qđ merito uocari posset importunum: aut ineptum: si quis contra iudicem aut auditorem: uel personam illis gratam aliquid diceret: Quod si fieret: certe nō mediocriter iudicis animus uel auditoris quem habere propitium pars magna uictoriæ est ut Quintilianus ait uehementer offenderet & a causa nostra alienaretur exempli gratia si quis apud actionem uenationem accusaret: apud romanos sciētiā militarem: aut agriculturā. Apud Alexandrū macedonē dicēs contra aliquem urbiū expugnatorē: diceret

Disquisitio

Oraculi uerba Dictio

Exputare

nihil esse crudelius q̄ urbes diruere: cum ipse alexander thebas dirusset. Vel psonas reprehenderet iudicibus: uel auditoribus caras: q̄ hmōi studiis delectarent. Partes qbus &c. ut ii Ci. pro deiotaro dicēs: aut ligario: cō tra cæsaris pres loquat pōpei causam pferēs. Hoies: ut ligs cōtra oppitū: aut balbū dixisset: apd cæsarē: q cæsa ri cari erāt. Auditoris no. qm̄ cōtra arq; ille uellet df. Itē uitiosum ē nō oēs res: huius uitii nullū exēplū sub licit Ci. qm̄ quale sit cognosci facile pt. Cum non oēs ppositæ res confirmant: ut ligs dixerit: studiis fratrū opa danda est: qbus nihil honestius: nihil utilius: nihil iocundius eē ostēdā. Deide cū multa de hōestate: & utilitate disseruit: de iocūditate nihil dicat: maximū ārt uitiū est qd & in ptitionis ꝑceptis ostensum est: si aliqd ex his omittit: q̄ ppositmus. Itē uerēdū &c. hoc uitiū sit cū sūmam q̄stionis nō tuemur: & aliena a re utimur purgatiōe: ut ligs de adulterio loquat: cū de furto cōtrouersia sit. In quo hmōi uitio &c. tria uitanda esse dicit p que uitiū hoc cōmittit. Additionem: cū uel addit qd ad rē minime ptinet: detractionē: cū id detrahit: qd detrahi non deberet mutationē. Cū cā relicta de qua agit: ad illud digrederis: de quo nulla lis est: qd exēplo ostendit pacuuii. apud quā zethus & Amphion fratres: quoꝝ pastor ille: hic Citharedus fuit de musica cōtendēres: in disputationē de rōe sapiētiæ: & uirtutis utilitate a musica dlapsi sūt. Itē cōsiderandū est: hoc uitiū cōmittit: cū ad ppositū nō respondet. Exēpli causa: accusatus aligs q̄ per ambitū & largitionē magistratū adeptus sit. sæpenumero apud exercitū donatū se fuisse dicat & hoc tñ callide solet fieri. significat. n. q̄ se loquit se nō largitiōibus quenq̄ corrūpere solitū: sed potius corrūpi. Item accusat aliquis furti: nihil ad obiecta rīdet: sed gravibus suppliciis fures afficere solitū dicit: in magistratibus: cū eēt hoc uitiū a supiorib⁹ multū distat.

Quod sæpe cōsulto cōsilio oratoris fieri hoc sæpe dicit: cū quibusdā cāæ angustiis circumuentum se uidet: & obiecta refelli nō possunt studet. n. antecacta uita rei uel uirtute præsens crimen diluere. Vti quis &c. non est cur me condemnetis iudices. Ego. n. prorepu. Sæpe fortiter pugnaui. Argumēto est: q̄ sæpe ab imperatoribus donatus fui. de ea re: de crimine qd obicit: & ob eā rem in illud descendere: qd minime ad causam ptineat. Si haberet qd ad obiectū crimen responderet: nunq̄ hoc diceret: quod ad causam quantū pertinet uobis cognoscere iudices licet. Item uitiosum est artē &c. Aliud uitium est cū hominū uitia artibus assignātur: & generi aſcribit: qd speciei est. Non. n. si franciscus peccat omnes homines peccāt: sed si omnes hoies peccāt: franciscus peccat. Exempli gratia siquis rhetoricam accusaret: & artem pernitiosam esse duceret quod ea. T. Gracchus male usus sit: apud romanos: apud Athenienses Alcibiades: cum non sit rhetoricæ uitiū: siquis eloquentia male utitur: neq; medicinæ: siquis medicus aut non sanat ægrorum: aut occidit: Nam & rhetoricæ ars est benedicendi. Et medicina sanandi appetite. Orator præterea uir bonus diffinitur & q̄ male & inuti liter dicit orator non est: nec qui non sanat quantū in ipso est medicus: sed hæc superiore libro disputata sūt copiosius. Artem: hæc appellatio generalis est pene: nam & mechanicas complectitur. Scientia magis ad liberales artes pertinet. studium est ipsa exercitatio artis: siue scientiæ. Item uitiosum. Hoc uitium appellatur perspicuum committitur autem. Quotiens quod factum est exaggeramus: sed a quo factum sit non magnopere ostendere laboramus: & per ea quæ dicimus manifestum illud fieri arbitramur in coniecturali autem cō stitutione uitium est in eo immorari quod apparet factum: & a quo factum sit non probare: exemplum: ipse subiicit. Cicero. accusatur aliquis ueneficii: qui accusat tantum ostendit quid factum sit: cum dici mortuum deformatum & cætera. Sed a quo præbitum uenenum sit: non probat: qd ex his ex quæ dicit comprehendi existimat. Cui ab aduersario occurritur ita esse nō negatur: sed a nobis uenenum datum per te non ꝓbatur. Conflictetur tra iudicis uoluntatem: aut eorū qui audiunt: si aut partes: qbus illi studēt: aut hoies: quos illi charos habent lædant: aut aliquo hmōi uitio lædat auditoris uolūtas. Itē uitiosum est: nō omnes res confirmare: quas pollicitus sis in expositiōe. Item uerendū est ne de alia re dicatur: cū alia de re cōtrouersia sit: i cuiusmōi uitio considerandū est: ne aut ad rem addatur quid: aut quid piā de re detrahat: aut tota causa mutata in aliā deriuet. Vt apud pacuuium zethus cū amphione: quorū controuersia: cū de musica inducta sit disputatio in sapientię rōnē: & uirtutis utilitatē cōsumit. Itē considerādū est: ne aliud accusatoris criminatio cōtineat aliud defensoris purgatio purget: qd sæpe consulto multi ab rēo faciūt angustiis causæ coacti. Vti cū qui accuset ambitu magistratū petisse ab iperatoribus sæpenumero se apud exercitū donatū esse dicat. Hæc si diligēter in aduersariorū oratione obseruauerimus: sæpe deprehendemus: & in eiusmodi deprehensione ostēdemus: eos de ea re: qd dicat nō habere. Itē uitiosum ē: artē: aut scientiā: aut studiū quid piam uituperare pp eorum uitia: qui in eo studiosi sūt: ueluti qui rhetoricā uituperāt: pp alicuius oratoris uituperandā uitā. Item uitiosum est: ex eo qd perperā factū esse cōstat putare ostē di a quo hoie factum est hoc modo mortuū: deformatum: tumore prædītum corpore decoloratū constat esse. Cōstat ergo necatū esse ueneno. deide si sit usq; adeo i eo occupatus ut multi faciūt uenenū datū uitio non mediocri

Conflictetur: contendat. Magno uitio: dicens magnū scelus esse. Non. n. factum &c. qm̄ factum esse non negatur. Item uitiosum est &c. In cōfirmatione rōnis sæpe argumentis uti nos conuenit qui a locis sumuntur comparationis: q̄ res cum re conferatur: utra maior: utra minor: utra cōmodior sit: q̄ si de altera re lōgam habemus orationem: de altera nihil dicimus: uitiū est: & quidē magnū: non. n. altera res qualis: & quanta sit intelligitur: nisi de utraq; loquamur. Sed in cōparatione a minore ad maius & cōtra. Considerant numerus: species. Vis. Et quæ ad aliqd affectiōem habent. Numerus cū plura bona paucioribus pauciora mala pluribus: diuturniora bona breuioribus: lōge ac late uagantia angustis anteponuntur species: cum quæ pp se expetēda sunt: his præferunt quæ pp aliud innata: arq; insita aduentitiis integra contaminatis: iocunda minus iocundis: Honesta utilibus necessaria nō necessariis: sua alienis: mira uulgaribus: desiderabilia his: quibus facile careret possumus. Tota partibus: rōne utentia rationis expertibus. Naturalia non naturalibus: Artificiosa non artificiosis. Vis artenditur: hoc modo: causa efficiens grauior est: q̄ nō efficiēs: Quæ seipsis contenta sunt: q̄ quæ indigent aliorum quæ in nostra potestate sunt maiora q̄ quæ in aliena: stabilia incertis quæ eripi non possunt: his quæ eripi possunt. Quæ ad aliquid affectionem habent. Hoc modo discernitur. Cōmoda pricipū maiora sunt quam aliorum. Quæ laudata sunt a pluribus: & cuiq; optimo probata: q̄ his cōtraria par est in quo neq; submissio: neq; eleuatio cōsideratur: quod in una re par est: in alia ēt esse debet: exempli gratia: si auxilio iuuare ciues: & consilio æqua in laude positum est: & qui iuuant: & qui cōsulunt: pari in laude sunt: ex his quæ dicta sūt omnis fere comparationis ratio haberi pōt. Negligētius dispurare minus dicere q̄ opus sit: cū de utraq; dicendum sit: & ostendendū hanc maiorem: uel cōmodiorē: aut iocūdiorē illa. Vt si cū cōparet: exēplū est mos fuit ro. ut ex erario fieret largitio: & frumentū populo certa mensura diuideret. Hoc cū senatus facere uellet: ut amorem populi sibi conciliaret tribuni dissuadebant & rātum futura incōmoda ostendebant: q̄ obnoxios & ueluti addictos sibi plebis animos hac largitione habiturus senatus esset q̄ negare illi quicquid uellet deinceps nō possent: quæ autē cōmoda peruentura essent: si frumentum po. accipere: & quod peritura fame in maxima penuria multitudo non erat: & alia hmōi non dicebant. Item uitiosum est &c. prius uitium est cū in cōparatione de altera re loquimur alterā ꝓterimus: aut leuiter attigimus hic uitium est: q̄ altera pars laudatur: altera uituperat: ut siqs cū aliq̄ deliberant bellū gerat: an nō: pacē laudet: bellū oio uituperet. Et sp dicat pnitiosum esse cū utile aliqd sit: & ex iusta cā geri possit. Et cōtra sæpe pax sit inutilis: Certe nō mediocre uitiū ē cū in rerū cōparatiōe altera uituperat: utraq; n. laudari dēt: ut maior eius: q̄ ꝓfertur dignitas eē intelligat. Nā ea demū uera & solida laus ē: cū laudatos supamus: Et homerus prudēter ubiq; i iliade hectore laudat: ut Achillis q̄ eū uicit: āplior: & illustrior laus sit: idē & Vir. in turno & Aenea seruauit. Si q̄rat exēplū est. Albensibus an Veientanis. Esto ambo populi ꝓfuerint & utri maior honos habēdus sit cōsultet: nō esse dicendū his habēdus honor ē illis minime qm̄ mali sūt: nec cū his cōferēdi: sed utriq; honor habēdus ē: sed his maior qm̄ magis ꝓfuerūt: qm̄ sæpius q̄m meliore sūt in nos aio. Albēsibus. alba urbs fuit iter latinas sita: & alia martis finitima in excelso locata sazo. ppe quū lucinus lacus: longitudine par pelago: ab alba latina sit albanus & ab alba altera albēsis alii legūt abellēbus: est āt abella cāpaniæ ciuitas. Itē uitiosū ē de noie &c. Hoc uitiū accidit quotiēs manifestis pugnamus. Et quasi cognitū uocabulum non sit trahere in dubiū nostra interpretatione contendimus. Exemplo utitur. Sulpitii: qui marianas partes secutus est. Et tribu. pl. auctorem. C. Mario legem tulit: ut exules reuocarētur. Cum a rea legem tulisset ut reuocarentur. Quod cum ei obiceretur sic se defendebat qd non exules: sed ui exactos reuocari uelle. Et q̄ prior lege de exulibus intellexisset: qd nō iidem essent: quod in eis ita in uocabulo sit q̄ faciebat controuersiam: quasi aliud exul esset aliud ui iectus. Cū tamen idem sint quod omnes intelligunt. De nomine eius rei & uocabulo &c. Nomen Corporeæ est rei: ut lapidis: Vocabulum

Nomen Vocabulum

in corporeæ ut lusticiæ. Auctor Priscianus. Interceſſerat: in medium ſe ui & uerbis oppoſuerat. Aliam di/
uerſam. Cum cauſa ex utilitate reipu. Intendere: facere: augere.

QVoniam exornatio &c. Vitia oſtendit: quæ in rationis confirmatione accidere ſolent. Nunc quo
modo uitioſa exornatio deprehendatur: nos admonet. Ex ſimilibus &c. Argumentorum ut ſupra
oſtenſum eſt: Aliud probabile eſt: Aliud neceſſarium: Omne probabile: qđ ab oratore ad argumẽ
tationem ſumit auctore Cicerone: aut ſignũ eſt: aut credibile: aut iudicatũ: aut cõparabile. Signũ
eſt: qđ ſub ſenſũ aliquẽ cadit: & quiddã ſignificet: qđ
ex ipſo pfectũ uidet: qđ aut ante fuerit: aut in ipo ne
gocio: aut poſt ſit ſecutũ: & tñ indiget teſtimonii: &
grauioris cõfirmatiõis: ut Cruor: fuga: pallor: puluis:
& q̃ his ſũt ſimilia. Credibile eſt: qđ ſine ullo teſte au
ditoris opinione confirmat: hoc mõ nemo eſt qui nõ
liberos ſuos incolumes: & beatos eſſe cupiat: iudica/
tũ eſt res aſſenſione: aut auctoritate: aut iudicio alĩ
cuius: aut aliquorũ cõprobata. Cõparabile eſt quod
in diuerſis rebus ſimilem aliquam rationem conti/
net eius ſunt partes tres: imago: collatio: exẽplum:
Imago ικων a græcis uocatur: eſt oratio demonſtrãs
corpoꝝ: aut naturaꝝ ſimilitudinẽ. Corpoꝝ ut os hu
meroſq; deo ſimilis. Naturaꝝ: ut duo fulmina belli
ſcipiadæ. Collatio ẽ oratio rẽ cum re ex ſimilitudie
conferens quam παραβολην græci nominant: ſit
ãt modis octo: p habitus ut q̃lis in eurote ripis: aut p
luga cynthi exercet diana choros: p magnitudinẽ: ut
ceu duo nubigenæ cũ uertice montis ab alto deſcẽ
dũt cẽtauri: p colorẽ: ut indũ purpureo ueluti uiola/
uerit oſtro ſigs ebur p uocẽ: ut clamores ſimul horrẽ
das ad ſydera tollit: q̃lis mugitus &c. p energiã: ut in
ſegetẽ ueluti cũ flamma furẽtibus auſtris ſcidit: p ala
critudinẽ: ut qualis aeree liquẽtia flumia circũ ſiue pa
di ripis &c. per affectũ: ut ſic funere primo attonitæ
patuere domus. Cũ corpa nõdũ Conclamata iacẽt:
eſt & cõparatio per ſimilitudinẽ: & hẽt uim pferendi uerũ. Vt nõ ſit aggeribus ruptis cũ ſpumeus exit: Et nõ tã
pcipites biiugo certamine currus. In his ponunt ea q̃ ſimilitudine comparant. Exẽplũ eſt qđ rem auctoritate
aut caſu alicuius hoĩs: aut negocii confirmat: aut infirmat παραδειγμα a græcis dr in collatione & exẽplis ſi/
militudo omnis poſita eſt: in cõtrariis ãt paribus: & in his quæ ſub eandẽ cadunt rõnem maxie? ſpectatue: in
contrariis hoc mõ. Nã ſiis q̃ iprudenter læſerũt ignoſci conuenit: iis q̃ neceſſario pfuerit: hſi gſam nõ opor/
tet. Ex pari ſic. Nã ut locus in mari ſine portu nõ põt eſſe tutus: ſic animus amicis ſine fide ſtabilis eſſe nõ põt:
In his rebus q̃ ſub eandẽ rõem cadunt hoc mõ pbabile eſt. Nã ſi rhodiis nõ eſt turpe portorii locare: nec herma
creonti qđẽ turpe eſt cõducere: hæc tum uera ſunt hoc pacto. Quoniã cicatrix eſt uulnus fuit. Tũ uerſimilia
hoc mõ: ſi multus erat in calceis puluis ex itinere tũ uenille oportebat. hæc de gbus Ci. & Quĩtilianus copioſe
diſſerunt: degustare tñ hoc loco placuit: ne rudes ante hac artis penitus ignorareꝝ. Amplificatiõibus &c.
Cũ aduerſarii crimẽ ãplificamus atq; exaggeramus: ut ſigs i eũ dicat q̃ pentẽ necauerit: & ſic rendat: ſceleſtũ
dii imortales ac nefariũ facinus: atq; eiuſmodi: quo uno maleficio ſcelera oĩa cõtexta eẽ uideant. Et. n. ſi id qđ
pclare a ſapiẽtibus dr: male ſæpe lædit pietas qđ ſuppliciũ ſatis ante reperiet in eũ q̃ mortẽ attulerit parenti:
pro quo mori ipm ſi res poſtularet: iura diuina atq; humana poſtularẽt. Cæteris rebꝫ. ut cõquæſtiõibus ipræ
cationibus maledictis & cõibus locis oĩbus. Exaggerandã augẽdã: ut intẽdat argumentũ. Collocupletãdã:
dilatandã: & exornãdã. Simile uitioſum: Similitudo aut eſt plurium ad plura aut maius ad unũ: Cõparatio pri
or collatio appellat: q̃ longius res: q̃ cõparantur repetere ſolet: nec hoĩum tñ iter ſe opa aſſimilat: ſed a multis
atq; ẽt inanimis ducit. Hæc ãt uitioſa eſt: ſi ſingula ſingulis nõ rñdẽt: ut apud uirgiliũ: Qualis in eurotæ ripis?
aut per iuga cinthi exercet diana choros &c. in q̃ parabola mulier nõ uſq; quaq; cõgruere uidẽtur. Quod poe
tis tñ uitio non aſcribitur apud quos interdum oĩ pte: interdum aliqua ſimilitudine conueniunt. Nec habet
parẽ rõnem &c. cũ unum ad unũ tñ cõparat. hoc mõ ut nauis utilior noua: q̃ uetus ſic amicitia: & ut laudãda
quæ pecuniã ſuã largitur omnibus: ita qualis forma uim. Nam hic par ratio cõparationis non eſt: alia. n. rõ na/
uis nouæ: alia nouæ amicitiæ: itẽ alia ratio pecuniæ: alia formæ. Sibiipſi obſtet: ut ſig dicat: nõ aliter ego rẽpu.
guberno q̃ oues ſuas paſtor rondet: & mulget: hic. n. par ratio comparationis nõ eſt. Quid, n. ſimile rẽpu. gu/
bernare & oues rondere: ac mulgere: uerti pterea in conuitiũ poteſt hoĩs cupidi rẽpu. expilantis: & multa ſi
am utilitatẽ conuertentis. Exẽplũ Quatuor modis exẽplũ uitioſum inquit: fit prio ſi falſum eſt: ut ſigs dicat:
danda huic uenia eſt: ſi contra rẽpu. fecit. Nam &. M. Attilius regulus cõtra rempu. pugnauit: & ei uenia data
eſt: hoc penitus falſum eſt: & repræhendi ſtatim poteſt: Nam pugnaſſe contra rempu. Regulum nuſq; legitur.

Similitudo

Aut improbum

Aut improbũ bona exempla: ut libro inſtitutionum legitur titulo de donationibus imitanda ſunt: mala ue/
ro nequaq̃: improbũ ãt erit exẽplũ: ut ſigs dicat cato damnãdus ẽ: nã populus romanus camillũ damnauit: itẽ
coniurandũ eſt: in patriã: quia & Catilina coniurauit. Hoc improbũ eſt. Aut maius. Quotiẽs a minori ad ma
ius: & contra cõparatio fit intueri diligẽter nos oportet: ne modũ excedamus: ut aut plus ſit: q̃ res poſtulat:
aut minus: Ne deridere: ut Quintilianus air: non augere aut minuere uideamur. Vitioſa erit a minori ad ma
ius cõparatio ſigs dicat: ſi triumpharunt ſæpe principes romani: q̃ populos: & natiões bello domuerunt: & tu
trũphare: debes q̃ inimicum domuiſti: A minori ue
ro ad maius hoc mõ. Vt has ego flabello muſcas abi
go: ſic Manlius capitolinus hoſtes gallos a capitolio
repulit. Res iudicata pars pbabilis eſt iudicatũ qđ
ſic a Ci. diffinitur: iudicatũ eſt res aſſenſione: aut au
ctoritate: aut iudicio alicuius: aut aliquoꝝ cõproba/
ta id tribus i generibus ſpectatur religioſo: cõi & ap
probato: religioſum eſt qđ iurati legibus iudicaue/
runt ut ſceleſti iudices apud romanos: cõmune ẽ qđ
oẽs cõiter ſecuti ſunt. Id huiuſmodi ẽ ab maioribus
natu aſſurgatur: ut ſupplicantium miſereatur. Ap/
probatum eſt: quod homines cum dubium eſſet: qua
le haberi oporteret ſua cõſtituerunt auctoritate ue
luti gracchi patris factum. Quod & ſi prius de eo du
bitabat: quoſdã. n. ſenatu mouerat poſtea tũ popu/
lus approbauit. Nam Gracchum ipſum conſulem
fecit: iudicatũ autem: & partes eius in his poſita ſũt:
quæ geſtum negocii conſequunt: quatuor loci ſunt
ex quibus ad corroborandũ iudicata argumenta du
cunt. Laudatio eius qui iudicauit: cuius uitam: & au
ctoritatem commendamus. Approbatio: quando a
multis approbatum fuiſſe dicimus alicuius ſententiam: ſimilitudo: quando cauſa illa de qua ante iudicatum
fuit: cauſæ nſæ ſimilis eſt. Difficultas cũ oſtendimus plus in iudicando fuiſſe difficultatis in alia cã: q̃ in noſtra
furtum ſit: ut ſi dicas: ſi abſoluturus olim a. C. Mario imperatore is fuit: qui Tribunum militarem ipſius mariti
propinquum occidit: q̃ et pudicitiam eripere uellet: Quanto hic facilius abſolui poteſt adoleſcens: qui græ/
garium militem: ne turpiter pareretur: necauit. Contra infirmari iudicatum poteſt: ſi iudex fuiſſe imperitus:
aut minus prudens oſtenderur. Si improbatam ab omnibus ſententiam fuiſſe dicemus: ſi diſſimilem eſſe oſtẽ
demus. Si maiorem q̃ in illo fuerit difficultatem: in hoc eſſe probabimus quæ accidere poſſint in iudicato ui
tia Cicero nos admoner. Si aut diſſimili de re: ut ſi dicas abſoluendus eſt clodius q̃ ad ſacra bonæ deæ clã
penetrauit. Nam & Oratius qui ſororem occidit abſolutus fuit ſed quid ad rẽ dicet aduerſarius? Clodius in
ceſti accuſatur. Oratius cædis accuſatus fuit: Nihil ſimile cum inceſto cœdi eſt. Aut de re &c. ut ſi dicas abſol
uendus eſt: Milo q̃ clodium inſidiatorem occidit. Nam multi ſæpe nocturnos fures & adulteros domi ſuæ de
prehenſos occiderunt: quid ad rem? de hoc controuerſia nulla eſt. Nec quærimus liceat ne furem nocturnũ
& adulteros domi deprehenſos occidere, ſed fuerit ne inſidiator clodius: illud in controuerſia eſt. Aut im
probi. Vt ſiquis dicat abſoluendus eſt repetundarum Dolobella: quia Verres: & Clodius abſoluti ſæpe fue/
runt: qui abſoluerunt dicet aduerſarius: improbe fecerunt: & a bonis hominibus reprehenſi fuerunt: Manife
ſtum eſt pecunia corruptos illud egiſſe quos imitari uos iudices minime conuenit. Aut eiuſmodi &c. Vt ſi
dicas hunc adulterum abſoluendum in quis quia Clodius abſolutus fuit: at ego innumeros damnatos a bo
nis & integris iudicibus ob tale crimen tibi oſtendam. Item uitioſum &c. Quartus exornationis locus am
plificatio eſt: in qua duo uitia committuntur: aut cum augendum eſt crimen: & planum ſit: aut contra: cũ pla
num faciendum eſt: & augetur. multis autem modis amplificationes fiunt: Cum crimen illud cuius aduerſa
rius accuſatur ſpectare oſtenditur: aut ad omnes aut ad maiorem partem quod ẽ atrociſſimum: aut ad ſupe/
riores: quales ſunt ii quorum ex auctoritate indignatio ſumitur: quod indigniſſimum eſt: aut ad pares animo
fortuna: corpore: quod eſt iniquiſſimum: aut ad inferiores: quod eſt ſuperbiſſimum. Plurimum ab his: & cæte
ris huiuſmodi locis ſumptæ amplificationes ad concitandum in odium rei iudices: & auditores ualere ſolent
cum uero manifeſtum crimen fuerit: quoniam aduerſarii confitentur & ueluti nondum ſatis manifeſtum ſit:
planũ facere uolueris: & in eo diutius imoraberis: uitiũ erit: & quidẽ magnum exempli gratia: ſi accuſaretur:
Oreſtes q̃ matrẽ occiderit: & occiſam a ſe matrem confiteretur: non ſupfluum tñ: ſed ſtultũ ẽt eſſet in eo im
morari ut planum fieret: matrem ab Oreſte occiſam: cum ipſe id a ſe factum non negaret. Id de quo lis eſt.
De eo argumentari factũ pbare cum a reo factum non negetur. Augere amplificare ut in cauſa Oreſtis:
qui a ſe occiſam matrem confiteretur: amplificare crimen oporteret: & quam nefarium ſcelus eſſet parentẽ oc
cidere. Item uitioſum: exemplum ipſe ſubiungit. Arguat hominẽ &c. ut ſi Teucer Vlyſſem accuſet q̃ Aia
cem occiderit: cum id factum a ſe Vlyſſes neget: teucer non factum ab illo contendat; ſed in eo immoretur:
ut q̃ impium & nefarium ſcelus ſit hominem occidere oſtendat.

cõplexio nis uirtutes

COmplexio &c. Quinta argumẽtatiõis pars est cõplexio: in q̃ quæ accidãt uitia oñdit: differt ab ea q̃ ps instrumẽti est: qđ hæc ptis est: illa totius similis tñ illi est. Nã sicuti illius: ita & huius uirtutes tres sunt: diluciditas: breuitas: absolutio: quibus uirtutibus tria cõtraria uitia sunt: cõfusio plexitas ip fectio. Singula aũt singulis apponunt. Quæ nõ &c. Diluciditas cõplexiõis in ordie posita est cũ q̃ prius posita sunt: prius colligunt. Nã cum peruerso ordine colligimus: ultiũ non mediocre cõmittitur: auditoris, n. memoria pturbat quæ aũt complexio breuiter q̃ dicta sunt repetit enumeratio uocat. Et quæ nõ breuiter ſm uitium: cum non breuiter cõcluditur: sed quasi quicquid in tota argumentatiõe dictũ est repetitur: cũ apices tñ colligẽdi sint. Et q̃ nõ &c. tertiũ uitiũ si imperfecta fuerit cõplexio: & aliq̃d quod dictum prius fuerit: aut ptermittat: aut obscure repetat: oportet igit oia repeti sed apre: breuiter: & absolute: qđ in ea cõplexione argumentatiõis q̃ pro exẽplo usus est Ci. factũ apparet.

De complexione.

COmplexio uitiosa: quæ non ut quod quæ primum dictum est complectitur: & quæ non breuiter concluditur: & q̃ non ex numeratione certũ & constans aliquid: ut intelligatur quid propositum in argumentatione sit: quid deinde ratione: quid confirmatione: quid tota argumentatione demonstratum.

De conclusionibus totius argumenti.

COnclusiones: quæ apud græcos epilogi nominantur: tripartitæ sunt: nam constat ex enumeratione: amplificatione: & cõmiseratione. In quatuor locis uti possumus cõclusionibus in principio secundum narrationem: secundum firmissimam argumentationem in conclusione. Enumeratio est: per quam colligimus & commonemus: quibus de rebus uerbis: aut in affectibus posita est: cũ res dictæ breuiter repetunt enumeratio appellat: cũ affectus mouent amplificatio: & conquæstio: uel misericordia noiat: sed solũ epilogi genus: qđ per enumerationẽ fit: Attici oratoris phi laudarũt: ut Quintiliãus ait quoniã Athenis affectus mouere ẽt per pconẽ orator phibebatur: phi iõ nõ utebant hac epilogi pte: q̃ i affectibo tota uersat: qa apud eos uitiũ est affici: nec cõuenit bono uiro uitiis uti: cõtra hoc tñ idẽ auctor nõ infirma utit rõne. In q̃tuor locis &c. Nõ dubiũ est: qn hæc Ciceronis uerba nõ sint: nã neq; cõgruunt loco: neq; uer; pceptũ cõtinẽt: & qbusdã in codicibus uetustissimis minime sunt: tribus ptibus cõstare cõclusionẽ dixerat a pria stati icipiendũ fuerat. Itẽ cõclusiõe in exordio & narratiõe nemo utit: neq; in cõfirmatiõe: & cõfutatiõe: nisi ea q̃ singulaꝝ argumẽtationũ ps est: stultũ ptrea est: dicere in conclusione nos conclusione uti: Quidam tñ qui hæc uerba nõ eẽ superflua contendunt sic intelligi uolunt: cõclusione nos uti in exordio: & narratione: hoc est pte cõclusionis: q̃ pãplificationẽ fit: qm̃ & i exordio mouemus iudices: & auditores: ad bẽiuolẽtiã: uel ad odiũ: & in narratiõe i q̃ docẽus: & mouemus: hoc fieri post firmissimã argumentationẽ ubi locis utimur cõibus nemo negat: & in cõclusiõe affectus oẽs effundi certũ est: cõclusione: itaq; in cõclusiõe nos uti iidẽ dicũt hoc est cõclusiõis effectu: alii aliter iterprant nos quatuor in locis cõclusione uti qm̃ & in exordii fine breuiter cõcludimus: cur ad dicendũ uenerimus: uel aliq̃d hmõi & in narratiõe cõfirmatiõe: & cõfutatione breuis dictoꝝ fit repetitio: & in cõclusione ipsa breuiter colligitur cõclusio: sed totũ inane est. Illud manifestũ est plures cõfirmatiõis & cõfutatiõis epilogos solere eẽ exordii: & narratiõis fere nullos in Ciceronis orationibus inueniri: de epilogo conclusionis: q̃ nullus est aliq̃d dicere stultũ ẽ.

Enumeratio qđ

Enumeratio, oñdit qđ sit enumeratio p quã ut ipe ait in rhe. de iuentiõe res dispse & diffusæ dictæ: unũ in locum coguntur: & reminiscendi causa unum sub aspectum subiiciunt: Hæc reꝝ repetitio: & congregatio ἀνακεφαλαίωσις a græcis uocatur recapitulationem uocabit: qui uerbũ de uerbo expresserit: qdam & nostris renunciationem appellare uoluerunt. Enumeratio, ut Cicero docet: non semper & uniformiter ea quæ dicta sunt colligere debet: ne tum odiosum fit: tum ẽt qnod maxime est contrarium: fieri ex arte uideatur: itaq; uariãda est: idq; idem ait fieri tribus modis: si aut eas res: quas ante diximus: breuiter perstringamus: & colligamus quod qdem factu facile est: aut si in memoriam audiẽtium reuocemus: quas partes in partitiõe posuerimus: & quibus rationibus unãquãq; partem confirmauerimus: aut si interrogemus iudices qđ amplius uelint cognoscere cum hoc: & hoc docuerimus cũ hoc: & hoc planũ fecerimus arq; hoc nunc per nostrarum argumentationum

gumentationum repetitionem: uel confirmationẽ: nunc ẽt per aduersariorũ argumentationũ reprehensionẽ: deinde hac ipsa enumerationũ genera nõ semp a nfa persona facienda sunt: sed nũc a nfa: nũc a suppolita: nũc are. A nfa psona: quẽadmodũ accipiat orationẽ impropturẽ: suppositæ ãt psone accommodatur oratio: si dicas: Nã qđ si legis scripror assistat: & q̃rat a uobis qđ dubiretis: qđ posseris dicere cũ uobis hoc: & hoc sit demõstratũ: rei ẽt sic accõmodat oratio: si aut lex: aut locus: aut urbs: aut monumentũ aliq̃d accipiat orationẽ: per enumerationẽ sic qđ si leges loqui pssent nõ ne hoc apud uos q̃rerent: Quid nã amplius deliderarís iudices: cũ hoc & hoc uobis planũ factũ sit nõ solũ aũt enumerationes q̃ a nfa psona sũt uariari solent sed illic ẽt q̃ suppositæ psonæ aut rei dant. Et nfic sigillati singula nfa argumẽta percurrimus: nunc partitionis prõmissionẽ exeqmur: nunc interrogationẽ ad iudices facimus: nunc nfarũ & aduersariorũ argumẽtationũ copulamus collationẽ. Cõmune aũt in enumeratione pceptum est: ut ex unaquaq; argumentatione qm̃ tota recusari nõ põt: unũquodq; qđ ualidissimũ est deligat: ut memoria renouet nõ omnis repetatur oratio. Non reintegretur memoriã iudicis reficit cõclusio per enumerationẽ & totam simul cãm ponit ante oculos: & ẽt nisi p singula moueret: turba uaret q̃ repetunt q̃ breuissime dicenda sunt: & ut Quintilianus ait: per capita decurrendũ est: qđ græco uerbo monemur ἀνακεφαλαίωσις. n. repetitio capitum est: quod si: ut idem ait morabitur: iam nõ enumeratio erit: sed quasi alia fiet oratio. Et ordine qcquid &c. primum pceptũ ad breuitatẽ pertinet: hoc sequẽs ad dilucidtatẽ spectat ut unumquodq; sicut narratũ prius est ita prius in conclusione repetatur.

Vt auditor si &c. soler diligens auditor unũquodq; eorũ q̃ dicta sunt quo ordine narratũ est memoriæ cõmendare: & collocare: cuius ne memoria perturbetur sic a nobis colligendum ẽ: ut explicatũ antea fuit. Itẽ curandum admonet ne ab exordio: aut narratione oratio repetatur & recte. Nam exordium & narratio ferme nihil habent cum causa: tantum ad audiendum pparant personam: quam diuisio: confirmatio: & confutatio ad iudicationem pparant: & disponunt. Cicero tamen ideo ab exordio: & narratione fieri repetitionem nõ uult: ne ficta uidearur esse oratio: ostentatio nis causa cõposita. Comparata constituta: q̃ res inuidiã potius apud auditores inuenit q̃ gratiam. Artificii significandi &c. ut is qui dicit: artis esse pertissimus intelligatur: cum tamen occultari artificiũ boni pcipiant auctores: ut Cice. & Quintilianus. Ingenii uendicandi: ut ingeniosi hẽant memoriæ oñandæ qđ ætate nfa in tẽplis diuini uerbi pcones sic facere solẽt in fine sermonis qcquid dixerunt repetentes & ueluti sermonem reintegrantes: ut uilem & rudem plebeculam alliciant & captent rumusculos uulgi: sed ue illis receperunt. n. mercedem suam q̃ grauiter peccent mali & inani gloria affiati hmõi sacerdotes: indicent: alii sed pudeat nos id ferre in illis qui mundi: ut ipsi aiuur: relictis uanitatibus: totos sese religioni & ueri dei cultui dedicarunt: qđ in seculi hominibus: oratoribus maiores nostri nõ ferebãt tanto maior illis: q̃ nobis honestaris cura erat. Amplificatio. Secunda porationis pars est: q̃ pãplificationẽ: uel exaggerationem crís fit. sceus. n. rei amplificatur ut in illius odiũ iudices & auditores cõcitẽtur: cũ quãta facti turpitudo sit: intelligunt indignationẽ in rhetoricis de inuentiõe Cicero appellat. & sic diffinit: indignatio est oratio p quã conficit: ut in aliquẽ hominem magnũ odiũ: aut in rẽ grauis offensio cõciteẽ. Nascitur aũt amplificationes ex his rebus q̃ psonis aut negociis attribute sunt: q̃uis sepatim deesse locos Cicero dicat esse ex quibus sumantur: & fiant idẽ in rhe. de inuentione quindecim dixit esse hic tantum necessarios assũpsit: & principales ad quos cæteri referri possunt. Per locũ cõmunem: locus cõmunis genus est: nam & cõmiseratio per locũ cõmunem cõmouetur: & hæc pars oratiõis accusatori: patronoq; cõis est affectibus fere hisdẽ uteroq; utit: ut ait Quintiliãus sed alii alius & accusator sæpius ac magis: nã huic cõcitare iudices: illi flectere cõuenit: uerũ & acutor hẽt interdũ lachrymas ex commiseratiõe eius rei quẽ ulciscit: & reus de idignitate calũnie cõspiratõis uehemẽtius iteri conqrit. Primus locus: docet uñ primus locus amplificatiõis sumat & ab auctoritate sumi dicit: q̃ ẽ ppria uiroꝝ sapientũ & in aliqua dignitate constitutorum uoluntas: snia & consensus. Quotiens autem crimen illud cuius aliquis arguitur eiusmodi fuerit ut ostendere possimus contra deos esse: aut maiores nostros: aut reges: aut nationes & cætera huiusmodi: grauissima exaggeratio erit: sed non omnes ii loci causis omnibus conueniunt: & nos eo sequi debemus: ex quibus quæ causæ nostræ conueniat amplificatio sumatur. Diis immortalibus, quod Cicero facit in oratione de responsis aruspicum dicens quod si: cætera magis peruulgata nos sæpe & leuiora moue runt uox ipsa deorum immortaliũ non mentes oium permouebitur: & paulopost &. n. hic deorum imortaliũ uox: hæc pene oratio iudicãda ẽ. idẽ in. L. Catilinã: q̃ qdẽ ego nec mea prudẽtia: nec hũanis cõsiliis fretus polliceor uo

Indignatio quid

bis qrites:sed multis nõ dubiis deo℞ imortaliũ significationibus:qbus ego ducibus in hãc spẽ:sniamq; sum ingressus. Aut maioribus nostris:qd Cice.facit in diuinatiõe:cum dicit patres:maioresq; nostros nõ pœnituisse eius cõsuetudinis:atq; instituti:quo p homines honestissimos:uirosq; peritissimos:& nõ impitos adolescentes mali & iprobi accusabant. Regibus:ut si dicat id reus neglexisse:qd reges quo℞ nomẽ sanctũ est custodiri & inuiolatũ esse semp uoluerit. Ciuitatibus:ut si arguant:q monopolyum fecerint:qd oẽs ciuitates fieri phibuerunt:aut si in eos dicat:q legatos uiolauerit:quos iuragentiũ:& ciuitates inuiolatos esse uolunt.

Hominibus sa.&c.Quod Ci.egit in cõclusione orationis p põpeio cũ ait:qd si auctoritatibus hãc cãm qrites cõfirmãdã putatis:est uobis auctor iure bellorũ oium maximarũq; re℞.p.seruilius&c. Senatus:ut si qs in eũ dicat:q contra senatus decreta fecerit:& eius auctoritati intercesserit. Itẽ maxie:ut si quis a cõibus quẽpiã phiberet:eius nos ãplificare crimen possemus:p id qd legibus sancitũ est:ut ab eorũ usu q cõia sunt:nemo phibeat. Secundus locus &c. distat hic locus a supiori qd in illo q nã fuerit deorum imortaliũ & sapiẽtũ de crimine quo de agit snie amplificãdo oñdit. Hic ad quos ptineat per idignationẽ demõstrat. hic quoq; locus ab auctoritate ẽ. Ad oẽs:qd in oratione p sex.roscio Amerino.Cice.facit.cũ ait:uidere p deos immortales quẽ in locũ rẽpub.puenturã puteris hoĩe sapientes & ista auctoritate:& potestate pditos:qles uos estis ex qbus rebus maxie respu.laborat.his maxie mederi cõuenit.si qs in eum diceret:q prodere hostibus patriã uoluisset:is crimẽ ad oẽs ptinere in cõclusione p idignatiõem ostenderet. An ad supiores quod est indignissimũ exempli gratia:Eius qui principis seruum læderet exaggerari per principis psonã crimẽ posset:nam læso seruo principis:lædi & princeps uidetur qd genus declarat:Qui superiores ut eos dicit esse ex quorum auctoritate locus cõmunis ad amplificandũ assumitur.

memoramus quãtę curę ea res fuerit diis immortalib9 aut maioribus nostris,regibus:magistratibus:natiõibus:hoibus:sapiẽtissimis:senatui:itẽ maxie quõ de his rebus i legib9 sancitũ sit. Secũdus locus est cũ cõsideramus:ille res de qbus criminamur ad quos ptineãt ut℞ ad oẽs qd atrocissimũ est an ad supiores qd gẽus hi sunt:a qbus auctoritatis locus cõis sumit:an ad pares hoc ẽ in eisdẽ ptibus animi:corporis:fortunatũ positos an ad inferiores:q oib9 his rebus antecellũtur. Tertius locus est quo percũctamur quid sit euenturum si oibus idẽ cõcedat:& ea neglecta ostẽdemus qui piculorũ:aut incõmodo℞ cõsequatur. Quartus locus est quo demõstrat:si huic sit remissũ:multos alacriores ad maleficia futuros:quos adhuc expectatio iudicii remorat. Quitus locus

tur. An ad pares:si quis in fratrem dicat qui fratrẽ læserit:aut in socium a quo socius sit offensus:uel in amicum qui amico nocuerit:licet enim exaggeratione uti præsertim cum par parem dolo & fraude circũuenerit:

Tria bonorum genera

Qui autem pares intelligant ipse declarat. Animi &c.tria bonorũ genera sunt animi:ut uirtutes corporis ut robur:agilitas:bona ualitudo:externa:ut diuitiæ nobilitas:patria:honores:secundũ singula hæc bona singulæ paritates sunt ai inter amicos idem uelle:& idẽ nolle & eadẽ pditos esse uirtute:corpis scdm uires ut esse eiusdem roboris:& agilitatis rerum externarum:ut esse æque diuites uel æque pauperes. An ad inferiores quod est superbissimum:ut si pauper a diuite & potenti lædatur amplificare crimen licet:& non unius tm̃ psonam considerandam dicendum est:sed pauperum omnium:q si is in quem dicitur impunitus euaserit omnibus diuitum:& potentum obnoxii contumeliis erunt. Tertius locus:hic locus ab euentu dicitur:cum ostendimus qtum euenturum sit mali:si crimen impunitum relinquatur:quod cato fecit apud Salustium cum ait:postremo patres conscripti si me hercule peccato locus esset facile pateret uos ipsa re corrigi;quoniam uerba mea contemnitis sed undiq; circũuenti sumus. Catilina cum exercitu faucibus italiæ nos urget:& cætera his uerbis cato contra cæsarem dicens:fore alias ad maleficium promptiores audacioresq; qui coniurarunt ostendit:si crimen eorum fuerit impunitum;Cicero pro.L.flacco uariorum criminum a quibusdam asiaticis accusato;Decio Lælio subornante;& in accusationem impellente;uos ne pœniteat inquit tali ciui:non pepercisse per deos immortales iudices prouidete.Quotus enim quisq; est:qui hanc reipu.sectam sequatur:qui uobis qui uestri similibus placere cupiat;qui optimi atque amplissimi cuiusq; hominis auctoritatem magni putet?

Ea re neglecta:ut si dicatur adultero propter nobilitatem uirtutem parcendum esse iudices nos in peroratione percũctabimur quantum periculorum putent euenturum si crimen rei neglexerint quoniam multi passim ad alienas uxores ibunt quia impunitatem sperabunt. Quartus locus:& hic ab euentu est quo ostendimus multos ad maleficia committenda promptiores futuros si ei quid accusabitur maleficii uenia data fuerit parũ differt a superiore hic locus illic.n.iudices pcunctatur:qui dicit.hic nulla utit percũctatione:Cato in pdicta ofone locũ hũc usurpauit cũ dixit.Quare cũ de pu.lentulo cæterisq; statuetis p certo habetote:uos simul de exercitu catiliæ & oĩbus coniuratis decernere. Quãto uos attentius ea ageris:tanto illis aĩus infirmior erit si paulũ languere uiderint:iã oẽs feroces aderunt:remorat;si hunc absolueris:& ipsi erunt ad peccandũ alacriores. Quintus locus &c. Et hic locus ab euentu est cũ dicimus si alter q oñdimus iudicatũ fuerit:illud euẽturum incõmodum quod nulla deinde corrigi ratione possit hoc idem cato in eodẽ facit ofone:his uerbis coniurauere nobilissimi ciues patriam incendere:gallorum gentem infestissimam nomini romano ad bel
lum

lum accersiuerunt:dux hostium supra caput est cum exercitu:uos cunctamini:& nunc etiam dubitatis quid intra mœnia dephensis hostibus faciatis:misereminі censeo:deliquere hoĩes adolescentuli per ambitionem et armatos dimittatis:sed uereor ne ista uobis mansuetudo:& misericordia:si illi arma receperint:in miseriam conuertat.s.res ipsa aspera est:sed uos non timetis eam:imo uero maxime:sed inertia & mollitia animi:alius alium expectantes cunctamini:uidelicet diis immortalibus confisi:qui hanc rempub.in maximis periculis seruauere:non uotis:neq; suppliciis muliebrius auxilia deo℞ parantur:sed uigilando:agendo:ac bene consulẽdo

ẽ:cũ oñdem9:si semel aliter iudicatũ sit:nullã rẽ fore q icõmodo mederi:aut ppera fcm̃:aut erratũ iudiciũ corrigere possit:quo in loco nõ incõmodũ erit uti cęterarũ re℞ cõpatiõe:ut oñdamus alias res posse:aut uetustate sedari:aut cõsilio corrigi:hui9 rei:aut leniẽde:aut corrigẽdæ:nullã rẽ adiumẽto futuram. Sextus locus est:cum ostẽdemus & consulto factum:& dicemus uoluntario facinori nullã excusationẽ imprudentiæ iustã deprecationẽ paratam. Septimus locus est:cũ ostendemus tetrum facinus:crudele:nefariũ:tyrannicũ:qd genus iniuria mulierũ:aut ea℞ rerũ aliquid. quarum rerũ causa bella suscipiuntur:& cũ hostib9 de uita dimicatur. Octauus locus ẽ quo oñdim9 non uulgare:sed singulare esse maleficiũ spurcum nefarium & isitatum:quo maturius:&

prospere omnia cedunt ubi secordiæ atq; ignauiæ te tradideris nequicq̃ deos implores irati infestiq; sũt.

Corrigi posse:ut siquis in patriæ proditorem dicat hoc modo:nisi animaduersum in hũc iud.fuerit corrigi iudicium postea non poterit:nam si hic impunitus abierit:& alii hunc secuti impunitatem sperãtes:idem molientur:itaq; nõ unum exitiũ:sed multiplex formidandum est. Erratum:in quo iudices errauerint. Quo in loco:alias res incomparationem adducemus:& posse aliqua ratione corrigi ostendemus:crimen uero de quo agitur:si male de eo iudicatũ fuerit:corrigi nullo mõ posse:quo loco optime & in superius recitatis uerbis cato usus est. Cæterarũ re℞ ut adulterii:furti:stupri:cædis. Vetustate:ut si peccatũ in aliquam familiam placitam esset:& aut furtũ factum in aliena domo:aut adulterium:uel stuprũ cõmissum:diceremus minus mali ex hoc euentu℞:si reus absolueret:q̃ si ei uenia daret:q pdere patriam uoluisset:qm̃ odia & inimicitiæ inter reũ & eos q læsi sunt exorta:uetustate sedari possint:cũ nulla sit tãta inimicitia q nõ diuturnitate tpis leniat:pterea illud adderemus posse reũ aliqñ corrigi & cõsiliis hoium & tpis lõgitudine:qd in illo crĩe de quo agit futurũ ñ sit. Sextus locus &c.hic locus ẽ a mõ fci:q ẽ qlitas

Iudiciũ

facti sm agẽtis intẽtionẽ:uel ẽ a cõsilio:qd psonæ attributũ ẽ. Exaggerat ãt crimẽ si oñdit reũ uolũtariæ & sciẽter:nõ ignorãtia peccasse:& nihil esse cur ignosci debeat.Nã sicut ei q inuitus aut ignorantia peccat uenia uidẽda eẽ ita nulla rõne illi parcendũ est:q maleficiũ cõsulto cõmittit:Hunc locũ cato in eadẽ ofone occupauit:Cũ ait.Ve℞ pcite dignitati.P.Lẽtuli.si ipse pudicitiæ:si famæ suæ:si diis aut hoĩbo ullis unq̃ pepcit ignoscite cethegi adolescentiæ si nõ ite℞ patriæ bellũ fecerit:Nã qd ego de Gabinio statilio cepario:loqr qbus si qcq̃ unq̃ pẽsi fuisset:nõ ea cõsilia de re.pu.habuissent: Et iustã depcationẽ:iustã ueniæ dãdæ depulsionẽ. Septimus locus &c.Hic locus est a mõ facti:uel a natura quotiẽs p qualitatẽ ipsam uel naturã crimẽ ampliat. Tetrum:cõtra naturã. Crudele:cõtra humanitatẽ. Nefariũ:cõtra deos. Tyrãnicũ cõtra subditos.Iniuria mulie℞ siue matrõæ sint:siue uirgines:ut stuprũ:adulteriũ:rapinæ:ut si is accusaret:q uirginẽ rapuisset:crimẽ tyrãnicũ ostenderet. Aut ea℞ rerũ &c.ut si ex agro nostro hostiliter ab acta armẽta fuerint. Qua℞ rerũ cã:sæpe accidit:ut cũ rapta:siue hoĩes:siue arma:& greges repetunt & nõ reddunt:bella suscipiant:sicut frequẽter apud Liuiũ legitur:hunc locũ illi occuparant:q ante cæsarẽ coniuratos dixerunt:sicut in cæsaris ofone:q ẽ apud Salustiũ cognoscit. Ait.n.cæsar plæriq; qui ante me sñias dixerũt:cõposite & magnifice casũ reipu.miserati sunt:quæ belli sæuitia fuisset:q uictis accidisset:enumerauere rapi uirgines:pueros diuelli liberos a parentũ complexu matres familiarum pati quæ uictoribus collibuisset:fana:atq; domos spoliari:ædem atq; incendia fieri postremo luctu:cruore:cadaueribus omnia compleri:quæ tetra crudelia:nefaria:tyrannica sunt. Octauus locus:differt hic a superiore:quoniam crimen ille exaggeratur:qd cõmitti alias potuerit:hic crimen amplificatur quod nunq̃ antea factum fuerit:& hunc locum in oratione prædicta occupauit Cato:ostendit enim coniuratorum crimẽ omnia ferme cõplecti uitia:quæ hic enumerat:tum in superioribus:tum in extrema peroratione:cum ait:quare ego ita censeo:cũ nefario consilio sceleratorũ respublica in maxima pericula uenerit iiq; iudicio:& uulturii titi & legatorum allobrogum conuicti:confessiq; sint cædẽ:incendia:atq; alia fæda & crudelia facinora in ciues patriamq; parauisse:de confessis sicut de manifestissimis;rerum capitalium more maiorũ supplicium sumendum.Cice.quoq; accusationum in.c.uerrem li.vii.locum hunc cõplexus uidetur:his uerbis deniq; ut.c.uerres:si eius ostensa sunt inaudita:& singularia facinora:sceleris:audaciæ:perfidiæ:libidinis:auaritiæ crudelitatis:dignos exitus eiusmodi uita atq; factis uestro iudicio consequatur. Non uulgare quod non fiat uulgo quod non sæpe committatur. Singulare unius:ut si in eum dicatur:q deo℞ immortaliũ templa cõbusserit. Spurcũ:qd abominamur:ut si pr cũ filia coierit:aut filius cũ matre.Qui in domitianũ diceret quẽ fris filiã uitiasse cõstat:singulare spurcũ:ac isitatũ facius eẽ clamaret. Nefariũ:ut si qs sanctimonialem uiolauerit:uel sacerdoti manus itulerit. Inusitatũ:ut si qs in eũ dicat:q optie de patria meritus:cũ tñ hostibꝰ pdere tẽtauerit inusitatũ.n.est:ut is patriæ noceat:q sp a pria fuerit adiutus quo pp qd. Maturius:celerius sit.n.dicet quãto magis nefariũ & inusitatũ crimẽ est tanto citius & aspius puniri debet. Hoc loco Cato usus

Spurcũ

est cū ait: dux hostiū cum exercitu supra caput ē uos cunctamini &c. maturius ergo ad tps: atrocius pœnā referas. Nonus locus &c. hic dicit̄ cōpatio: qñ aduersarii crimen cum aliis criminibus cōpamus: & grauius esse ostēdimus. Nō idē est cum. v. loco: ī quo dr: si aliter iudicatū fuerit: q̄ cōueniat: nullā rē fore q̄ icōmodo mederi: aut pperā erratum iudiciū corrigere possit: illic. n. dr aliis rebus q̄ male iudicatæ fuerint remediū afferri posse rei uero q̄ de agit̄ minime: hic crimē cū crimine cōfert̄ & maius hoc illo eē dr. Maius esse maleficium: ut si dicat̄ quantum sceleris reus cōmiserit: q̄so iudices aīaduertite: qd si facere diligēter uolueritis: ītelligetis multo grauius crim̄ eē: uirginē stuprare: q̄ sacra legere: q. n. uirgini uitiū īfert: nulla necessitate: aut cā rōnabili īpellit̄: id tm̄ studet: ut nefandā libidinē expleat: q uero sacrilegiū cōmittit: hic inopia plærūq̄ cōpellit̄ peccare: qd̄ si grauiter sacrilegiū punit̄: q̄to uirgīs raptus puniri grauius debet: nō omisit & hūc locū cato cū ait: apd̄ maiores nr̄os. A. manilius torq̄tus bello gallico filiū suū: q̄ is cōtra ipsum ī hostē pugnauerat necari iussit: atq̄ ille egregius adolescēs īmoderatæ fortitudīs penas dedit: uos de crudelissimis piculis qd statuatis cunctami? Ingenuā liberā: cuius maiores nunq̄ seruierūt. Legere: furari. Alterū sacrū legere. Alterū stuprare p ui uirginē: q̄ sese idulgere uoluit. Decius: hic locus oīa negocio attributa cōplectit̄: cui color cōuenit descriptio: p eū. n. sic res āplificādo exponit̄ ut añ oculos auditorū puideat̄: ut non narrari sed geri credat̄: hoc mō: qd̄ si istum iud. uris sn̄iis liberaueritis stati sicut ex cauea leo emissus: aut aliq̄ teterria bellua solutis catenis uolutabit: & uagabit̄ in foro acuens dentes: in cuiusq̄ fortunas ī oēs inimicos atq̄ amicos: notos atq̄ ignotos īcursans: aliorū famā depeculās: aliorū caput oppugnās: aliorū domū: aliorū famā pfringens re. pu. fūditus labefactās. Misericordia &c. tertia ps ē cōclusiōis: q̄ ab aliis cōmiseratio uel cōq̄stio appellat̄: & sic a Cicerōe in rhetoricis de inuentione diffinitur: conquestio est oratio auditorum misericordiam captans: hæc ex locis communibus per quos uis fortunæ in omnes & hominum infirmitas ostenditur: auditoris animum mitē facit: nemo enim erit: qui non ad misericordiam flectatur: cum in alieno malo suam infirmitatem considerabit: sexdecim conquestionis locos in rhetoricis de inuen. Cice. facit hic & si unus nullus est: ita tamen pcepta distinguntur: ut modica insit cōfusio separatim enim pene possunt memorie commendari: illud sicut sæpe alias monuimus aduertendum est: non omnibus causis locos omnes conuenire: sed ad causæ qualitatem singulos accommodandos esse. Si uariam fortunarum: si instabilem fortunam esse ostendemus: quæ ex prospera aduersa fit: & contra & dicemus eum qui paulo ante in excelso dignitatis gradu collocatus fuerat: in misera atq̄ abiecta uersari fortuna: quo intellecto: uel inuiti auditores: quoniam ipsis idem possit accidere: ad commiserationem flectunt̄: usus est hoc loco Cicero p Milone: cū ait o frustra suscepti mei labores &c. Et in oratione p. L. Sylla his uerbis o miserū & infelicem illum diē: quo consul oībus centuriis. P. Sylla renunciatus est o falsam spem: o uolucrē fortunam: o cæcā cupiditatem: o præposteram gratulationē: q̄ cito illa oīa ex lætitia & uoluptate ad luctum & lachrymas reciderunt: ne qui paulo ante consul designatus fuisset: retineret repente nullum uestigium pristine dignitatis: quid. n. erat mali quod huic spoliato honore: fama fortunis: deesse uideretur: aut cui nouæ calamitati locus relictus eēt? urget eadē fortuna quæ cœpit: cœperit nouū mærorem: nō patitur hominē calamitosum uno modo afflictū uno in luctu perire nō potuit expressius fortunæ cōmutatio ostendi. Si ostēdemus. Quod & in superiore exemplo: fit & apud Virgiliū Cum Dido ait te propter libycæ gentes: numidiumq̄ tyranni Odere: infensi tyrii: & pp eundem extinctus pudore: & qua sola ad sydera adibā fama prior. Si quæ nobis futura sint secundus locus quo in oratione pro Murena Cicero usus est dicēs: si quod iuppiter omē auertat hunc uestris sententiis afflixeritis: quo se miser uertet? dominum ne? ut eam imaginem clarissimi uiri parentis: quam paucis ante diebus laureatam in sua gratulatione conspexit eandem deformatam ignominia lugentem: q̄ uideat: an ad matrem: q̄ misera modo osculata filium suū cōsulem: nūc cruciatur: & sollicita est: ne eundem paulo post spoliatum omni dignitate cōspiciat &c. in qua orone locus hic totus est ex omni parte perstrictus. Supplicamus &c. tertius locus quo & supplicamus: & exornatione utimur: q̄ dicitur permissio: Cū reū & omnē causam iudicum uoluntati permittimus aut cōmendamus. Quod Cice. in eadem oratione pro. L. Murena facit. Cum ait: date hoc ipsius pudori: date patri mortuo: date generi: & familiæ: date etiam Lanuuino municipio honestissimo: & paulo post. Quem ego uobis siquid habet: aut momenti commendatio aut auctoritatis cōfirmato mea: consuli consulem iudices ita cōmendo. Et in oratiōe pro. P. Quintio ad. C. Aquilium iudicem cōuersus: Quem inquit præter te appellet: habet neminē: tibi se: tibi oēs suas opes fortunas q̄ cōmendat: tibi cōmittit æstimationem: ac spem reliquæ uitæ siquid nostris pximis, quartus locus quo

conquestio quid

atrocius iudicandū sit. Nonus locus cōstat ex peccatorū cōparatiōe: quasi cū dicim9 maius eē maleficiū stuprare ingenuā: quā sacrū lædere: qd̄ alterū ppter egestatē: alterū ppter intēperantē superbiā fiat. Decimus locus est p quē oia quę in negocio gerendo acta sunt: queq̄ rē cōsequi solent expōemus acriter: & criminose: & diligēter: ut agi res: & geri negociū uideat̄ rerū cōsequentiū enumeratione. Misericordia cōmouebitur auditoribus: si uariā fortunarū cōmutationē dicemus: si ostendemus: in qb9 commodis fuimus: & qbus incōmodis sum9 cōparatione. Si quę nobis futura sint nisi causam obtinuerimus: enumerabimus: & ostēdemus. Si supplicabimus: & nos sub eorū quorum misericordiam captabim9 potestate subiicimus. Si qd nostris parētibus liberis: cęteris

Cicero in eadem pro. L. Murena oratione optime usus cognoscitur. Cuius matrem & fratrem miseros dicit futuros. Causrum: euentuū. Et si ostendemus: quod in oratione pro Milone Cicero facit dicens. Valeant inquit: ualeant ciues mei: sint incolumes: sint florentes: sint beati: stet hæc urbs præclara: mihi patria charissima quoquo modo erit de me merita: tranquilla rep. ciues mei: qm̄ mihi cum illis non licet: sine me ipsi: sed p me tamen per fruantur ego cædam: atq̄ abibo: qbus uerbis de miseria ciuium magis q̄ sua dolere uidetur & uirgi. lib. æneidos. ii. æneā qui casus suos paulo ante parti curabat sic loquentē inducit. Hoc erat alma parens q̄ me per tela per ignes eripis: ut mediis hostē in penetralibus utq̄ Ascanium partēq̄ meū iuxtaq̄ creusam: Alterū in alterius mactatos sanguine cernā. Si de humanitate. Quintus locus est: æquū āt est: ut q in alios misericordes fuerant ipsi misericordiā consequātur. De clementia Comitas hæc quædā est: qua animus in odiū alicuius concitatus retinetur: ut si dicatur Marcellus mereri clementiā cæsaris: quoniam in multos ipse clemens fuerit. Humanitate beniuolētia & dexteritate quadā naturæ: ad amandos & iuuandos hoīes. Misericordia: si dicatur misericordia inopes psecutus: Et minus potētes defendere consuetus. Si non semper: sextus locus quo Cic. utitur pro Milōe his uerbis o frustra inqt suscepti mei labores: o spes fallaces: o cogitatiōes inanes meæ ego cū tri. pl. re. pu. oppressa senatui ne dedissem: quē extinctum acceperā: equitibus romanis quoq̄ uires erant debiles bonis uiris qui oēm auctoritatem clodianis armis abiecerant mihi unq̄ bonorū psidium defuturū putaui? Si nostrū fatū: quod Cice. facit in oratione prædicta: dicens o me miserū o me īfelicem reuocare tu me in patriā Milo potuisti p hos: ego te in pria per eosdem retinere non potero? hoc eodē loco & in orone p. Cn. planco & in aliis multis usus est. Fatū aūt & fortuna differunt. Nā fatū ut a chrysippo diffinitur stoicorū principe: est sempiterna quæd. & indeclinabilis rerū series: catenaq̄ uoluēs semetipsam ac implicans p æternos cōsequētiæ ordines: ex quibus acta: cōnexaq̄ est: significat & dei decretū ac uolunatatem a fando dictū: ut sit qd deus fatur: qd̄ necessariū est ac ineuitabile: id græci πεπρωμένον siue εἱμαρμένην dixere: fortuna est qua temere oia fiunt: de q̄ certitudo nulla est: Quā tamen stulti homines deam fecerunt. Vnde ait iuuenalis sed nos te facimus fortuna deā cœloq̄ locamus. Si animū nostrū: Octauus locus quē in oratione p Milone occupat Cicero dicens. Quamobrē ubi corpus hoc sit inquit nō laboro qm̄ omnibus in terris etiam uersatur & semper habitabit nois mei gloria. Idem his lachrymis non mouet̄ Milo: est quedā incredibili animi robore septus exilium ibi esse putat: ubi uirtuti nō sit locus. Cōmiserationem. Id in commiseratione obseruandum dicit ne diu in ea īmoremur sed simul ac uiderimus iudices lachrymis ora perfundere: desinere statim debemus. Nihil. n. citius lachryma arescit. Dictū hoc fuit Apollonii rhetoris auctor Cice. in rhetoricis de inuentiōe. Fere locos. Huic libro finem īponit & transitione utitur dicens se locos fere omnes difficiliores exposuisse: Herēnium deinde ad artis exercitationem hortatur. Modus: finis. Quoad quantū nobis satis uidebit̄ esse. Ad cætera pcepta demonstratiui & deliberatiui generis item quattuor partium integralium ideo q̄ ait fere.

Fatum Fortuna

Atten. dictum

AD oēm iudicialē: tria genera cāū q̄ recipe debet orator. Demōstratiuū: deliberatiuū: Iudiciale deinde q̄ q̄ esse quæ oratorē habere cōueniret admonuit. Inuentionē dis. elocutionē: memoriā & p. Hinc qd inuenire in iudiciali genere (qd̄ difficilimū ē) necesse eēt patefecit. Nec quicq̄ qd̄ ad id ptineret ptermisisse uisus est. Reliquū fuit: ut de locis hoc libro pciperet: deliberatiui: & demōstratiui generis itē de dispositiōe memoria: pronunciatione: elocutionem: in librū quartū reiciet: pfat̄ hic: & attētos auditores reddit: quæ dicta sunt breuiter repetens: & q̄ restant dicenda pponens: ut a priore libro ad hūc qui sequitur: transitus ex abrupto non fiat. Ad omnē causam controuersiā: siue cōiecturalis sit: siue legitima: siue iuridicialis: siue earum pars aliqua. Quæ constitutiōes etiam in duobus reliquis uersantur generibus: nul

Dispositionem

necessariis causarum sit: propter nostras calamitates aperiemus: & simul ostendemus illorum nos solitudine: & miseria non nostris incōmodis dolere. Si de clæmentia humanitate: misericordia nostra: qua i alios usi sumus aperiamus: si nos semper: aut diu in malis fuisse ostendemus. Si nostrum fatum: aut fortunā conqueremur. Si animum nostrum fortem: patientem incōmodorum ostēdemus futurū. Commiserationem breuem esse oportet: nihil enim: lachryma citius arescit. Fere locos obscurissimos totius artificii tractauimus in hoc libro. Quapropter huic uolumini mod9 sit reliquas præceptiones quoad uidebitur. in tertium librum transferemus. Hæc si (ut conquisite conscripsimus) ita diligenter fueris consecutus: & nos industriæ fructus: & tua scientia capiemus & tute nostram diligentiam laudabis: tuaq; pceptione lętaberis: tu scientior eris: preceptorum artificio: nos alacriores ad reliquum persoluendum: uerum hæc futura & satis scio: te. n. non ignoro. nos deinceps ad cætera præcepta transeamus: ut quod libentissime facies: tue uolūtati rectissime morē geram9.

Incipit Liber Tertius.

AD oēm iudicialē cām queādmodū cōueniet inuentionē rerum accommodari satis abundanter

la.n.constitutio est: quæ non sub aliquo triū generꝫ cadat:Et quemadmodum coniecturalis & iuridicialis sta/tus ē sub genere iudiciali:ita ēt sub deliberatiuo & demōstratiuo:exēpli causa. Deliberatur utrꝫ suscipiendū bellū sit:an nō utraqꝫ pars cōiecturis suscipiēdū putat:uel contra:itē iure ne suscipiendū sit:an cōtra: ergo si/cut loci iudicialis generis ostēsi sunt:sic deliberatiui & demonstratiui generis nunc ońdunt. Vt arbitror:uitatio arrogātiæ ē. Inueniēdi:locos demōstratiui & deliberatiui generis. Reliquæ:quattuor ꝑtes dispositio: memoria: ꝓnūciatio:elocutio. Quem quartū librꝫ. Iam.n.tertiū compleuerat:interea. Rursum herenniū hortat & mōet ut scripta sua legat diligēter: & mēoria cōmendet prima qꝫ: quæ prioribus libris scripta sūt. Interea:dū quartū librū conficiā. Instituta:ad ea q̄ īcepimus & ꝓposuimus. Deliberatiōes:de locis deliberatiui generis p̄cepta tradere incipit :& primū duos eē dicit:alterū:cū de duobus quærit utrꝫ faciendū sit: Alterꝫ:cū de pluribus deliberat qd potissimū fieri conueniat :ex quo oñdit oēm deliberationē aut de duobus esse: aut de pluribus de sola aūt una re deliberatio nulla est:Nā aut certū ē rem posse fieri:aut incertū :si incertum:quæstio erit :possit ne fieri:an non :& in coniectura uersabitur:ut si q̄ratur :an isthmus intercidi:an palus pontina siccari: an portus fieri hostiæ possit:an utiqꝫ futurum sit:ut ueneti turcū superent:ne fugiat classis turcorum:si christiana classis in ægeum uenerit:erit & alia deliberationum diuisio:quæ paulo post sequetur. Vtrum potius cū duobus ꝓpositis utrum faciēdum sit consultatur:ut si pax & bellum ꝓponantur. Quid potissimum. Cū pluribus ꝓpositis :quid potissimum faciendum sit deliberatur. Exempla Ci. ipse subiungit. Carthago cato maior:qui apud ciceronem de honestate disputat de carthagine inquit:ante uereri non desinā:q̄ funditus euersam uidero. Idē perniciali:ut ait plinius carthaginis odio flagrans: nepotūqꝫ securitatis anxius: cū clamaret omni senatu carthaginem delendā attulit quodam die precocem ex ea ꝓuincia ficum: ostendensqꝫ patribus īterrogo nos inquit: quando hoc pomum demptum puteris ex arbore: cū inter omnes recēs eē cōstaret: Atqui tertium ante dié scitote decerptum carthagine: tam ꝓpe muros hēmus hostē. Statimqꝫ sumptū est tertiū punicū bellum :quo carthago deleta est:q̄q̄ catone anno sequēti rapto. Auctor plinius. Scipio Nasica diuerse fuit sñiæ. Non tollendam carthaginem esse:quia uidebat fore ut iuuētus romana pace torpesceret:& ignaua redderetur: quod ēt secutū est. Nā tunc demū romani perierūt: cū carere externis hostibus cæperūt in suas.n.ipsorū uires debellandas conuersi sunt. Vt si Annibal exemplum est:quod de pluribus eligendum sit. Postq̄ scipio exercitum in Africam traiecit:tutande urbis suæ causa; Annibalem ex italia:quam sexdecim annos infestauerat:reuocare carthaginenses coacti sunt:Qui a scipione Superatus ad Antiochum syriæ regem confugit: ne eo a carthaginēsibus afficeretur supplicio:quo cæteri imperatores patria lege:re infœliciter gesta: affici cōsueuerant:Reuocatus aūt Annibal multis ꝓpositis consultare secum potuisset:quid potissimum:religendū esset: Alexandria autem principalis est ægypti ciuitas:ab Alexandro macedonum rege cōdita :duo maria eā alluunt:a septētrione ægyptū a meridie illud qđ Mariæ lacus uel Mareotis appellat Vrbis situs chlamydis figurā hēt. Occupet capiat. Item deliberationes &c. Alia deliberationū diuisio:& ipsa gñalis:Deliberatio.n. est aut ꝓpter se:nullius rei:q̄ extra sit: rōne habita:aut pp causam aliq̄ extraneam aut tum pp se:tum pp cām extraneam simul. Quinti. in suadendo:ac dissuadendo tria præcipue spectanda eē dicit:quid sit de quo deliberetur:qui sint:qui deliberent :qui sit:cui suadetur:quid sit iustū:an iniustum:possibile : an contra. Qui sint: docti:an indocti:magnæ auctoritatis:an nullius. Maius.n. pōdus habet omni oratiōe uita dicētis:ut ait Aurelius Augustinus. Qu. sit bonus:an malus: Aliud namqꝫ Catoni suadet:aliud Catilinæ. Ille induci non potuisset:ut aliqd cōtra libertatem moliret:hic euertere funditus tētauit:ut si deliberet senatus &c. exēplū ē apđ Liuium lib. xxiii. ab ur. con. ubi uaria cōsultatio est:redimēdi ne sint:q capti ab Annibale in canneū clade fuerant:& cum alii redimēdos de publico:alii nullam publicā impensam faciendam : nec ꝓhibendos ex priuato redimi:si qbus argentum in præsentia deesset dandam ex ærario pecuniā mutuatā p̄sidiis: prædibusqꝫ cauēdū

Atten. historiā

Domū redire

Alexandria

ut arbitror in sup̄ioribus libris demōstratū ē. Nunc earum rationem rerum inueniendarū: quæ pertineant ad eas deliberatiuas & demonstratiuas in hunc librum transtulimus:ut omnis inueniendi præceptio tibi quamprimum psolueretur. Reliquæ quattuor partes erant artificii: de tribus partib9 in hoc libro dicemus: dispositione: pronunciatiōe: & memoria. De elocutione: quia plura dicenda uidebantur in quarto libro conscribere maluimus : quem ut arbitror tibi librꝫ celeriter absolutū mittem9: ne quid tibi rhetoricæ artis deesse possit. Interea prima quæqꝫ :& nobiscum :cum uoles: & interdum sine nobis legendo consequere: ne qd impediare:quin ad hanc utilitatem pariter nobiscum progredi possis. Nunc tu fac:ut attentum te præbeas :nos proficisci ad instituta pgemus deliberationes partim sunt huiusmodi:ut quæratur :utrum potius faciendum sit: partim huiusmodi:ut quid potissimum faciēdum sit consideretur hoc modo :utrum potius carthago tollenda:an relinquenda uideat. Quid potissimum hoc pacto:ut si Hannibal consultat cum ex italia carthaginem:accersit: an in italia remaneat an domum redeat:an in egyptum profectus occupet alexandriā. Item deliberationes partim ipsæ pp se cōsultandæ sunt:ut si deliberet senat9 captiuos ab hostib9

populo censerent. T. Manlius Torquatus longa ōrone omnino redimendos non esse suasit. Cuius sententiæ assensum est. Hæc deliberatio ꝓpter seipsam:non ꝓpter aliquam extraneam cām habita est: in qua id modo senatus spectauit honestum ne esset:eos q ignaui fuissent redimi. Propter se: propter rei ipsius naturam & qualitatem. Partim propter aliquā &c. fiunt interdum deliberationes propter aliquam extraneam causā quæ ad rem: de qua cōsultatio est assumitur suadēdam:uel dissuadendā. Vt si deliberet. Cū Annibal ad tertium ab urbe lapidem supra Anienem castra posuisset:& Pu. ac. Gn. scipiōes ī hispania cū exercitibus cæsi essent: Quæsitum in senatu est:cui imperium mādaretur: nullo id suscipere uolente. Pu. Scipio. Pu. Filius qui in hispania ceciderat: se iturꝫ ꝓfessus ē: & suffragio populi consensuqꝫ oīum solutus lege est: & cōsul creatus uno anno ante legitimū tempus. xxiiii. n. annū tunc agebat. Ante tempus ante. xxv. annum nō licebat. Bello italico: certe aut deprauatus locus est: & hispanico legi debet: aut superflua hæc uerba sunt. Illud genus deliberationis: quo romani usi sunt: cū soluerent ne legibus scipionē cōsuluerunt: ñ ideo uenit in deliberationem: ut statueretur soluendus ne esset legibus an non; quē ire in hispanias & Africam uolebat ; sed an eligendus ꝓpterea esset : quod ire alii recusabant : & ut amicis hispaniæ populis subueniret. Denique non minus tantū scipionis ; sed multarꝫ rerū ratio habita est. Partim &c. Aliquæ deliberationes mixtæ sunt: q̄ partim propter se: partim propter extraneam causam fiunt. Vt si deliberet &c. de origine italici belli superius locuti sumus : Si consultasset eo tp̄e senatus dāda ne esset ciuitas sociis: tum pp se deliberatio facta fuisset. Iustū ne esset ꝓmissam ciuitatem dare: Tum pp extraneam cām. Ne bellū ab iis qui læsos se putarent: po. ro. infereretur: uel cōtra ne insolētes fierent populi italiæ: si ius ciuitatis adipiscerentur: & ad danda suffragia possent uenire. Bello italico: quod & sociale dictum fuit: sed si uerꝫ fateri uolumus: ut florus ait; Ciuile fuit. In quibus causis postq̄ generale præceptum tradidit & tres esse deliberatiōes docuit: quid in eiusmodi deliberationibus ꝑ qualitate earum seruandum sit monet : & ubi inqt rei dūtaxat natura spectabitur: illuc uim suam omnem conferre orator debebit: ut cum de captiuis consultatur: utile ne sit & iustum redimi: an nō: item ubi causa erit extranea: illic ex ipsa causa ratio augebitur: aut deprimetur: ubi propter se & propter causam extraneam deliberabitur: illic ex utroqꝫ argumenta sumentur. Exemplum prioris de scipione fuit: quem si quis mittendum suaderet: diceret tempus illđ reipubli. esse: ut lex seruanda non esset. Et cum leges omnes ad utilitatem reipubli. Latæ fuerint: id firmiter tenēdum esse ut quod utile reipubli. esset: id leges uelint: utile aūt immo necessarium uideri: ut scipio cōsul fiat: & in hispanias africamque mittatur; quum nullus reperiatur; qui proficisci audeat. Augendæ ab eo qui suadebit. Deprimende; ab eo qui dissuadebit: ut si dixerit tantam rem adolescenti committendam non esse : & cogendos illuc ire qui recusent. Omnes &c. Aristotelem hoc loco secutus est: qui utilitatem deliberatiui generis finem esse uoluit: in rhetoricis de inuentione: honestatem simul & utilitatem dixit quod tamen ēt hic uī uelle ; cū subdit utilitas diuidit in tutam: & honestam: ut sub utilitate honesta sit. Quintilianus admiratur deliberatiuas causas sola utilitate finitas: & nō dubitat. qn ii qui hoc sentiūt: utile id intelligant: qđ & honestū ē: Quæ ratio uerissima est: ut idem ait: Si consilium contingat semper bonorꝫ atqꝫ sapientū: uerꝫ apud īperitos apud quos frequenter dicenda sētentia ē: populusqꝫ præcipue q ex pluribus cōstat in doctis discernenda sunt: & ꝭm cōmunes magis & intellectus loquentiū. Vtilitas &c. Quidā suadendi ꝑtes honestū: utile necessariū putauerūt Quinti. necessario nō inuenit locū: Nā si necessitas faciēdi adimit facultatē: suadere in ea nō possumus: cū de faciēdo deliberatio sit: uel nō faciēdo: qđ si necessitas ea accipit: in qua hoīes grauiorū metu cogunt: sub utilitate erit: ut si obsessi & impares aqua: ciboqꝫ defecti de faciēda ad hostē deditiōe deliberēt: & dicat necesse est dedere se hostibus: alioqn peundū est: pōt dici: nō est necesse: qa perire potius licet: & saguntini nō se dediderunt: in talibus aūt cāis aut de sola utilitate ambigitur: aut qō inter utile: & honestū cōsistit. Res itē q̄ dubia nō ē admittere deliberationē nō pōt: ut si aliquis ꝓcreare liberos uolet; hunc necesse erit uxorē ducere: hoc nemo dubitat : sed ei q pr uult fieri q̄cunqꝫ rōe: ut ex ancilla adultera: manifestū fiat necesse ē ducendā eē uxorē deniqꝫ ut idē Quinti. ait : ut cōsiliū qdē uī: ubi necessitas ē: nō magis q̄ ubi cōstat fieri oīo nō posse oīs. n. deliberatio de dubiis est. Melius eodē auctore fecerunt: q ΑΔΥΝΑΤΟΝ hoc est possibile addiderunt: sed illud sciendū est. nō semper in oī re: de q̄ cōsultatio ē. ab his simul partibus: sed mō ab hac: mō ab illa suadendū esse. Quidā ut partes posuerunt: q̄ partes sunt partiū. Nā fas: iustū: piū: mansuetūqꝫ: & cætera eius generis subiici possunt honestati: facile magnum iocundum sine periculo: ad quæstionem pertinent utilitatis. Quidā ex iocunditate sola nasci uoluerūt cōsultationē: ut cū deliberat faciendi ne sint ludi; sed & hic utilitatis hri rōnē Quinti. ꝓbat. In ciuili iō sic ait : qm̄

redimat: an non partim propter aliquam extraneam causam ueniūt in deliberationem: & consultationem:ut si deliberet senatus bello italico, soluat ne legibus Scipionem : ut eum liceat ante tempus consulem fieri: partim & propter se sunt deliberandę: & magis propter extraneam causam ueniunt in consultationē: ut si deliberet senatus : bello italico sociis ciuitatem det: an non. In quibus causis rei natura faciet deliberationem. omnis rō ad ipsam rē accommodabitur. In quibus extranea causa conficiet deliberationem: in his ipsa erit causa adaugenda: aut deprimenda. Omnes rationes eorum q sententiā dicent: finē sibi conueniet: utilitatis proponere : ut omnis eo totius orationis ratio conferatur. utilitas in duas partes in ciuili consultatione diuidit: tutā & hone

Bellū italicum

Soluere legibus ... dispensare

Fini generis deliberatiui

suadēdi partes

Delibe/ratio de dubiis

alliter sentiūt phī:q utile ab honesto separari nolunt. Tuta est uulgari rōne:tutā utilitatē diffinit esse:qua qđ uis periculū aut pñs aut futurū declinat:sed quauis rōne siue honesta sit:siue cōtra:dūmō periculū euitetur.ea Itaq̄ hic utilitas innuit:q̄ ab honestate seiuncta est:ut uulgus credit:nō ut sapiētes existimant. Instantis:præ/sentis. Cōsequentis futuri. Hæc utilitas tuta. In uim:& dolum. Vis aperta est:dolus:fraus occulta: qua ali/qs circūuenit. Quoꝝ &c. aut suademus esse rei faciēdæ facultatem per uim & dolū simul: aut p dolū duntaxat sine ui:aut per uim sine dolo:sed dolū uulgus consiliū uocat:qui licere credit contra hostes dolo uti. Nam

Dolus

& Virgi. ait: Dolus an uirtus quis in hoste requirat.

stam. Tuta est:quæ conficit instantis:aut consequentis:periculi uitationem qualibet ratiōe: hæc distribuitur in uim: & dolum. quorum alterum separatim aut utrunq; sumemus cōiunctius discernitur per exercitus. classes: arma tormenta: reuocatiōes hominum: & alias huiusmodi res dolus consumitur in pecuniam: pollicitatiōes: dissimulatiōes: maturatiōes: mētiōes: & ceteras res. de qb9 magis idōeo tpe loqmur. si q̄do de re militari: aut de admistratiōe reipu. scribere uelim9. Hōesta res diuiditur in

u mētitiones. legit hic textū Cicerōis

Per exercitus per pedestres & equestres copias:si terra geratur bellū. Classes:si naualis pugna futura sit. Arma qbus hoīes:eq:& naues muniant:qbus urbiū mænia defendant. Tormenta:instrumenta oīa hoc uocabulo cōphendunt:qbus grandiora saxa ad muros demoliēdos iaciunt:ut balista: & ea quā Bombardā appellamus. reuocatiōes. Cū exules:aut relegati reuocant qm̄ uiui futuri sint sicuti furius Camillus:q ardeæ tunc exulabat:gallis capitoliū obsidētibus re/uocatus fuit:sæpe & q absūt impatores reuocari so/lēt:cū tps re.pu. postulat:ut fuluiū cons. a capuæ obsidione cū ad tertiū ab urbe lapidē Annibal castrametatus eēt senatus reuocauit:& carthaginenses ab italia Annibalē:cum i africā Scipio traiecisset. Dolus &c. qđ sit dolus supra declaratū est. Bonus. n. ē:& malus:sed malus eēt siqs fidē hosti daret:aut cū eo inducias faceret:ut in cautū deīde opprimeret:nunq̄. n. fides frāgēda est cui q̄ Bonus uero est dolus:q ab omni re/phensiōe remotus ē:cuius opa græce stratagēmata noiant:egregia. s. calliditas:q̄lis illa fuit:q̄ ro. usi sūt:cū urbe capta galli capitoliū obsiderent:solāq̄ potiūdi eius spē in fame obsessoꝝ posuissent panes cōpluribus iacere locis ceperunt:quo spectaculo obstupefacti galli infinitāq̄ frumenti abundātiā romanis superesse credentes:ad pactionē de omittēda obsidione uenerūt. Multa hmōi callide facta:& citra rephensionē apđ histori/cos inuenies:& apud Valeriū Max. capite de stratagēmatibus. In pecunia qua aliquē corrūpamus:sicut sæpe corrumpuntur pecunia milites:ut ab hostibus nostris transeant ad nos:ut hostē nostrum clam ueneno aut ferro conficiant. Ciues quoq̄ pecunia ad patriæ ꝓditionē cōpelluntur:& olyndiū philippus pater alexandri cor/ruptis euthycrate & Lasthene ciuibus olyntheīis cæpit. Pollicitatione. frequenti ꝓmissione: cū aut pecuniā: aut potentatū pollicemur aliquibus:si pro nobis steterint:si hoc uel illud fecerint. Catilina apud salustiū:Ma/gna ꝓmia coniuratoribus pollicetur his uerbis. Magnifica spolia belli:magis q̄ mea ofo hortant. Dissimulationes:ut aliud oñdamus:& aliud agamus:q̄ dissimulatio maxime stratagēmatibus cōtinet & improbari oino non solet ut cum cyrus persarum rex in scythiam traiecisset:& aliquantulum processisset:castrametatus po/stero die simulato metu & quasi refugiens castra deseruit:uinum & ea quæ erāt epulis necessaria relinquens. Quod cū nunciatum thamyri scytharum reginæ fuisset adolescentulum filium ad insequendū cum tertia parte copiarum misit:Cum uentum ad cyri castra esset:ignarus rei militaris adolescens: ueluti ad epulas non ad prœlium uenisset:omissis hostibus insuetos barbaros uino onerare se patitur:priusq̄ scythiy ebrietate q̄ bello inuenitur cognitis his rebus cyrus per noctem opprimit:omnesq̄ cum reginæ filio interficit. Maturatiōes. ut plus q̄ fieri uideatur posse maturemus. Quod claudius drusus uero fecisse dicitur:cum breuissimo tempore ex Apulia clā in umbriā uenit ut collegæ Liuio salinatori se cōiungeret. Ad Asdrubalē Annibalis fratrē debellandum:quem interceptis litteris:quas nuncius ad Annibalem ferebat:ut fratri se coniungeret:uenire intellexerat quod si contigisset actum procul dubio de romano fuisset imperio. Mentione mentiendo:cum aliquid facturos nō ꝑdicamus:deinde contra atq̄ uulgatum per nos fuerit:facimus:ut boni exercitus iperatores:q cōsilia sua latere multitudinem uolunt. Et metellus quidē Numidicus:cū urbem in africa oppugnaret: & capere nō posset se discedere:& metu in alias regiōes exercitū dicturū oñdit. Cūq̄ multi cur id faceret ex eo q̄rerēt:desinite inqt mea cōsilia iuestigare:Quoꝝ si uestis mea interior cōscia eēt:eā exurerē Ci. i orone p pōpeio ab oibus ferme supradictis locis suadet:cū ꝑ instātis aut cōsequētis piculi uitatiōe bellū cōtra Mithridatē suscipiēdū eē dicit a ui cū reges potētissimos asiæ uniuersæ iminere oñdit:& ꝑp piculum ducem deposci atq̄ experi pōpeiū: A dolo siue cōsilio q̄ in rōe pecuniarū uersat de qbus meminit. Quæcunq̄ supius de tuta utilitate dcā sūt:ad incolumitatē ꝑtinent & potentiam:quas utilitatis ptes in rhetoricis de inuētiōe Cice. fa/cit & utranq̄ sic diffinit:incolumitas ē salutis tuta atq̄ itegra cōseruatio:potentia est ad sua conseruāda & alterius obtinēda idoneaꝝ rerū facultas. De cæteris rebus q̄ ad hanc ꝑsuadendi partē pertinent: quæ in dolo posita est. De re militari:de qua scripsit:aut scribere uoluit Cicero. Administratione de qua septem libros cōposuit platonē imitatus:in hoc tamen ab illo differens:q̄ Plato qualis esse deberet. Ci. qualis esset a maioribus instituta desseruit. Honesta &c. de tuta utilitate:& eius partibus dictū ē:de honesta nunc ꝑcipitur: q̄ in rectū diuiditur:& laudabile:& licet laudabile rectū sequat:snia phorū:& abesse ab eo nō possit:sicuti nec utile ab honesto separi posse dictū est tamen quoniam non idē qđ sapientes:uulgus existimat:& uidetur laudabile aliquid qđ idem rectum nō apparet:alterum ab altero seiunxit:accidit enim:ut persuadeatur populo eum no

Mentiones. i. mendacia

Verba nota.

Legendū forte euocationes nam ut seruius nō semel ait in expositione eneidos euocatio genus est militię

minis æternitatem adepturū:si uicinā ciuitatem euerterit:laudabile uidet:rectum quidem non est quietæ ci/uitate:& q̄ male merita non sit bellū inferre. Rectū est &c. diffinit:qđ rectū sit:rectū eē ait qđ cum uirtute & officio fit:uirtus ut ait Cice. habitus animi est rōi cōsentiens. Ex qua officiū sequitur. Recte āt utrunq̄ cōiunxit:quoniā uirtus eē præter actionē cōsideraf. Sed eius ōis laus in actione consistit:ut ait Cicero: & item Ari/stoteles ingt ciuilis disciplinæ finē eē nō cognitionē:sed actionē cū uirtute igit:dixit:ut qđ rectū sit cognoscamus cū officio ut cognitū agamus:& libros suos Ci. i qbus de uirtute disputat de officiis iscripsit:sed qđ rectū

Virtus quid

rectum & laudabile. Rectum est: quod cum uirtute & officio fit: id diuiditur in prudentiā: iustitiam: fortitudinem: & modestiam. Prudētia est calliditas: quę ratione quadam pōt delectum habere bonorum & malorum: dicitur item prudentia scientia cuiusdam artificii: & appellatur prudentia multarum rerum memoria: & usus plurium negociorum. Iustitia est æquitas ius unicuiq; tribuens pro dignitate cuiusq;. Fortitudo est rerum magnarum appetitio: & rerum humilium contemptio & laboris cum utilitatis ratione perpessio. modestia est in animo continens moderatio cupiditatū. prudentiæ ptibus utemur in dicēdo si cōmoda cū in cōmodis conferemus: cum alteꝝ sequi alterum uitari cohortabimur: aut si qua in re cohortabimur aliquid cuius rei aliquam

hic appellat:illic honestū uocat:cuius ptes Platonē & aristotelē secutus q̄ttuor facit:in quo ēt cæteri cōsentiūt philosophi. Prudētia &c. diffinit prudentiā tribus modis:ſm tres eius ptes prouidētiā itelligentiam & memoriam primo cum ait prudentia est calliditas &c. prouidentiā significat: q̄ sic diffinitur ꝓuidentia ē pñs notio futuroꝝ pertractās euētū cū añt futura ꝓuidemus:ea deligimus:ex qbus boni aliquid accidere nobis possit & ea uitamus q̄ obesse possūt: boetius nō qđ situ ē añ oculos sufficit ītueri:sed exitus reꝝ metit ꝓuidētia. Delectū habere. Hō q rōis ē pticeps ait ut Ci. ꝑ eā cōsequētia q̄rit cās rerum ui/det:earūq̄ progressus:& q̄si añcessiōes nō ignorat similitudies ꝯpat:rebusq̄ pñtib9 adiūgit:atq̄ ānectit futuras facile totius uitæ cursū tenet:ad eāq̄ degēdā preparat res necessarias:& sic delectum hēt: nam q̄ bona futura sunt eligit: q̄ mala declinat. Dicit itē prudentia hic itelligētia inuit:q̄ ē reꝝ pñtiū scia:quā q tenēt & sibi:& aliis sapiēter cōsuluunt. Et itē app. memoriā significat: q̄ ē ꝓteritaꝝ reꝝ recordatio ꝑ hāc a reꝝ gestaꝝ exēplis facile suademus qđ intendimus:prudētia añt diffinit eē:reꝝ bonaꝝ:& malaꝝ & utrarūq̄ discretio. Iusticia &c. duplex iusticia est distributiua:& cōmutatiua:distributiua est hītus aī per quem ad quod suum:cuiusq̄ est ex dignitate tribuimus cōmutatiua autem uersatur in contrahendis rebus: emendo uendendo locando conducendo secundū primam partem hic iusticiam diffinit uidelicet distributi/uam:quæ ad ciuiles deliberationes magis pertinet:cū altera ps ī uaria negociatiōe posita sit. Pro dignitate. Aliud principi:aliud ciui:aliud priuato:aliud magistratui tribuēndum est:iustitiæ partes sunt religio:pietas: charitas:gratia uindicatio:obseruantia fides. Fortitudo in hac diffinitiōe omnes fortitudinis partes complecti uidetur:quæ sunt:magnificentia:fidentia:patientia:perseuerantia. Rerum magnarum: propter magna/nimitatem. Rerum humilium:per fiduciam. Et laboris perpessio:per patientiam & perseuerantiam alibi sic a Cicerōe fortitudo diffinitur:fortitudo est considerata periculorum susceptio:& laborum perpessio. Modestia &c. hæc pars est temperantiæ:quæ in rhetoricis de inuentione sic diffinitur: temperantia est rationis in libdinem:atq̄ in alios non rectos impetus animi firma:& moderata dominatio:eius partes sunt modestiæ:clementia:continentia:spēm hic Cice. pro genere posuit & ita modestiam diffiniuit:ut cum ea continentiam cōpræhenderit:& clementiam:illa. n. sic diffinitur continentia est:per quam cupiditas consilio regitur: hæc ue/ro sic clementia est:per quam animi temere in odiū alicuius inuectionis concitati comitate retinentur. Prudentiæ partibus &c. partes honesti diffiniuit. Nunc quo pacto illis uti possimus ostendit. Et primum quidem a prudentiæ locis suadere docet. Deinde a cæteris partibus:recte autem prudentiæ partes uocat:quas & si ñ nominat:aperte tñ significat. Si cōmoda cū &c. ps prudentiæ significatur: q̄ ē ꝓuidentia cū: q̄ bona: q̄ mala: quæ utilia: q̄ inutilia:quæ honesta. Et q̄ inhonesta futura sunt demōstramus:Exempli gratia cōsultat suscipiendū ne sit tertiū punicū bellū:& cōmoda pacis:ac belli incōmoda enumerātur: Ab utilitate honesta ꝑ locū pru/dentiæ suadet Cicero in oratione pro pōpeo. Cum q̄ cōmoda uectigalibus:& q̄ incōmoda futura sint: cōmememorat:item cum admonet Ciuium qui in asia negociabantur calamitatem a reipu. calamitate seiunctā eē nō posse. Conferemus:& oñ demus maiora incōmoda futura q̄ cōmoda:si dissuademus: cōtra si suademus. Cato qui euertēdam censebat Carthaginem oñdebat: maiora cōmoda incōmodis futura: qm̄ ea tolleretur ciuitas:qua stante romanus populus cōgescere nunq̄ poterat: dicebat igit bellum paruo tempore pacem perpetuo duraturam ideoq̄ cartahaginem tollendam:cōtra Scipio nasica qui diruendam non esse contendebat maiora commoda fore ostendebat: si non tolleretur q̄ incommoda Asserebat enim romanam iuuentutem assuetam laboribus:si ociosa esset:sese luxui:& libidinibus daturam. Et populum romanum in seipsum:qñ ho/stes deessent arma fortasse cōuersurū:iōq̄ carthaginem diruendam minime esse. Aut si qua in re &c. pars il/la prudentiæ innuitur: q̄ intelligentia dicit:cum quempiam ut aliqd agat per artificii:nostri scientiā cohortamur:facile. n. mouemus:cū rei hēmus experientiā. Vt si dicat impator non esse tali loco: aut tali tpe manū cū hostibus cōserandā. Aut si peritus nauigationis non eē tali tpe discedendū e portu:qm̄ futura tempestas sit.

ꝓuidentia quid

Iusticia duplex

Disciplinabiles scientiæ

Disciplinabilem scientiam quam demonstrare aliis possit: disciplinabiles namq; scientiæ sunt: quæ per demõstrationem traduntur eas græci μαθηματικὰ uocant cum annibal apud regem prusiam exularet: & regi ut prælium iniret: suadere uellet: rexq; facturum se negaret: quod periculum portendere exta uiderentur ergo uitulinæ inquit caruncule credes ueteri imperatori non credes: cunq; disciplinabilem haberet scientiam facile persuasit. Quomodo quarenus: quo usq; qua mensura. Qui ratione: qua uia: quo consilio: quo ordine.

Aut si dissuadebimus memoriam tangit: cum ex his quæ gesta sunt: quid euenturum sit ostendimus. Omnis deliberatio de futuro est: exempla præteriti sũt temporis: per quæ quoniam certa sunt: facile futura quæ incerta sunt colliguntur. Præsentem: si ætate nostra gesta fuerit. Auditam: si maiorum nostrorũ ætate gestum est. Exemplo allato: quo nihil aptius ad suadendum: uel contra: Vt si quis suadere uelit.

Totilas

Turcorum regi ne uiribus suis fretus in italiam faciat: expeditionem: quoniam nullus unq; prouinciam illam hostiliter sit ingressus: quin illic aut tandem perirt: aut cum dedecore inde discesserit ut gothorum rex totilas: ut multi germanorum & gallorum reges ac imperatores. Et Cicero in oratione pro Pom. multis suadet exemplis mithridatem cuius multæ & insignes in populum ro. extabant iniuriæ non esse impunitum relinquendũ. Maiores nostri inquit sæpe mercatoribus: atq; nauiculatoribus iniuriosus tractaris bella gesserunt. Vos tot ciuium ro. milibus uno tempore: atq; uno nuncio necatis: quo tandem animo esse debetis? &c.

Disciplinabilem scientiam poterimus habere quomodo: aut quaq; ratione fieri oporteat oñ demus. Aut si suadebimus quid piam: cuius rei gestæ: aut præsentem aut auditam memoriam poterimus habere: qua in re facile id qd uelimus exemplo allato persuadeꝛ poterim9.

Iustitia quid

Iustitiæ partibus utemur: si aut innocentum: aut supplicum dicemus misereri oportere. Si ostendemus merentibus gratiam referri conuenire. si demonstrabimus ulcisci male meritos oportere. Si fidem magnopere censebim9

Triplex ius

Iustitiæ partibus &c. Quomodo uti iustitiæ partibus possimus nunc præcipit. Multæ autem sunt. Namut Cicero ait in rhetoricis de inuentione iustitia est habitus animi cõmuni utilitate seruata suam cuiq; tribuemus dignitatem. Eius initium est a natura profectum: deinde quædam in consuetudinem ex utilitatis ratione uenerunt: põa res ab natura profectas: & acõsuetudine probatas: legum metus: & religio sanxit. Quo factum est: ut tria manarint iura? ius natura: ius consuetudine: ius lege: iuris naturalis partes sunt: religio: pietas: gratiam. Vindicatio: obseruantia ueritas: iuris cõsuetudine pactum par iudicatum iuris lege nullæ sunt partes: quicquid autem inscripto est expositum populo ut obseruetur: sub eo continetur. Has partes naturalis iuris præsertim ferme omnes Cice. innuit. Si aut innocentum &c. Locus est a misericordia: quæ iustitiæ pars est: cum eos qui innocentes sunt: & læduntur: sub leuamus: aut illis qui supplices auxilium a nobis postulant subueniendum suademus. Vt si romæ petentibus auxilium saguntinis obsidente eos Annibale succurrendum esse deliberetur. Quod & innocenter obsidionẽ patiantur: & precibus utantur quæ iustæ sint. Qui autem innocentum non misereꝛtur: cum læduntur: & ab illis: si potest: non propulsar iniuriã: q̃ uehementer peccer: Ciceronem audiat qui iniustitiæ duo genera dicit esse. Vnum eorum qui inferunt: alterum eorum qui ab iis quibus infertur: si possunt: non propulsant injuriam: Nam qui iniuste imperum in quempiam facit: aut ira: aut aliqua perturbatione incitatus quasi manus inferre uidetur socio: qui autem non defendit: neq; obsistit: si potest: iniuriæ: tam est in uitio: quam si parentes aut amicos aut patriam deserat facile igitur per hunc iustitiæ locum iuuandos esse innocentes: aut supplices suaderi potest. Si ostendemus &c. Gratia innuitur: iuris naturalis pars: in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi uoluntas continetur. Quod est iustitiæ proprium: quæ unicuiq; quod suũ ẽ tribuit: nullus negat dignos præmio esse qui laborarunt: aut profuerunt: Quo loco utitur cæsar apud Lucanum dicens: mihi si merces erepta laborum est iis saltem longi non cum duæ præmia belli reddantur: miles sub quolibet iste triumphet: conferet exanguis quo se post bella senectus quis locus erit emeritis: quæ rura dabuntur: quæ noster Veteranus arce? quæ mænia fessis? persuadetur item facile: cum dicitur: mereri amicos nostros ut illis benefacimus. Cicero in oratione pro pompeio amicos & socios popu. roma. omni studio defendẽdos suadet.

Si demonstrabimus &c. iudicationem respicit: per quam ius & iniuria: & omnino omne quod obfuturum ẽ defendendo: aut ulciscendo propulsatur: Appius claudius apud Liuium libro. y. ab ur. con. hunc locum occupauit Veientanam obsidionem relinquendam non esse suadens: his uerbis septies rebellarunt: & in pace nunq̃ fidi fuerunt: agros nostros milies depopulati sunt: ũdenates deficere a nobis coegerunt. Colonos nostros ibi interfecerũt. auctores fuerunt contra ius cædis iniquæ legatorum nostrorum hetruriam omnem contra nos concitare uoluerunt: hodiæq; id moliuntur: res repetẽtes legatos nostros: haud procul abfuit: quin uiolarẽt: Cum iis molliter & per dilationes bellum geri oportet? Cicero in oratione pro pompeo: ulcisci dicit male meritum Mitridatem oportere: qui una die tota asia uno nuncio: atq; una significatione litterarum: ciues romãos necandos trucidandosque denotauit. Si fidem &c. hic ad ueritatem refertur: iuris naturalis partem: p quã immutata ea quæ sunt: aut ante fuerunt: aut futura sunt dicuntur: per fidem standum esse promissis suadẽs: ut quod semel promissum est: id seruetur: dextram Numa pompilius fidei consecrauit: ut Liuius scribit lib. ab ur. con. primo romani quidem hostibus daram fidẽ custodiebant ut regulus & pro ciuitatibus quas in fidẽ receperant: bella sæpe gesserunt. Dido apud Virgi. Non seruatam ab Aenea fidem conqueritur cũ ait. Nec

re noster amor: nec te data dextera dextræ: Nec moritura tenet crudeli funere dido. Si leges &c. ius lege inuit & ius consuetudine. Quæ cum diligenter seruanda esse dicimus facile persuademus: Cæsar apud salustium seruandas leges esse suadet his uerbis. His utendum censeo quæ legibus comperta sunt: & ut aliæ leges: itẽ de condemnatis ciuibus non uitam eripi sed in exilium mitti iubent: item tum lex portia aliæq; leges paratæ sunt quibus legibus exilio cõdemnaris permissum ẽ. Mores consuetudine ius tres ut dictũ est partes habet: par iudicatum: pactum par est quod iter omnes æquabile est: ut æquo iure omnes iuuant iudicatum est de quo alicuius: aut aliquor; iam sententiis constitutũ iudicatũ est: pactum qd iter aliquos cõuenit: hæc oia complectimur cum seruandos ciuitatis mores suademus. Cic. & liuius in contionibus magistratuũ & principũ utrorũ sæpe leges & optimas consuetudines seruandas admonet: qbus minime seruatis stare ciuitas non possit. Et certe a cõsuetudinibus ipbate fuerit longo tpe discedendũ nõ est. Si foederates q̃ ex pacto cõtrahunt: romani sæpe pro socijs & cõfœderatis populis ac ciuitatibus bella gesserunt ut p campanis cõtra samnites: quod bellũ circiter xx. annos durauit auctor Liuius hunc locũ Cicer. in ofone pro Põpeio occupauit: dicens. Quid q̃ salus sociorũ summum in periculũ: ac discrimen uocat? regno pulsus est ariobarzenes rex socius populi romani atq; amicus. Si quod ius &c. totum hoc ad pietatẽ refertur: & religionẽ: Pietas est per quã sanguine coniunctis: patriæq; beniuolis officiũ & diligẽs tribuitur cultus religio est quæ superioris cuiusdã naturæ: quã diuinã uocant curã cerimoniaq; affert. In parẽtes cum suademus ius naturale seruandum esse natura. n. ipsa parentes amari: & uenerari nos docuit.

Pietas quid

Deos quos: itẽ natura suadente credimus eẽ & colimus illoneus apud Vir. deorũ timorẽ pœnis iniecit dicens: si genus humanũ & mortalia temnitis arma: At sperate deos memores fandi atq; nefandi. Patria cuius amor omnibus naturaliter insitus est. Nã Ouidius ait: Nescio qua natale solũ dulcedie capros Ducit & imemores nõ sinit esse sui. Si hospitia rotũ hoc tũ ad gratiã: tũ ad pietatẽ spectat. Si nec pcio &c. tum ad iusticiã cõmutatiuã hoc: refertur: quæ posita est in contrahendo: locando: emendo: uendẽdo: tũ ad ueritatẽ pertinet occupauit hũc locũ Cæsar apud Salustiũ cum ait. Omnes homines. P. Con. qui de rebus dubijs consultant: ab odio amicitia ira atq; misericordia uacuos esse decet. Equabile ius &c. ad partẽ iuris refertur: q̃ par dicitur hoc loco utuntur: Apud Liuiũ tribuni: cũ dicunt Magistratus communes esse plebi cum patribus debere: si cõmunes sunt labores. His concludit. Contione: populi. Concilio senatus. Iustam eẽ si suadere uoluerimus a parte honesti arguemus: si dissuadere: contrarijs utemur locis. Sin fortitudinis &c. Nũc docet quomodo fortitudinis partibus utendum sit: quas supra proposuimus & primũ cum ait ostendemus res magnas & excelsas sequi & appetere oportere: Magnificentiam significat quæ est rerum magistratum & excelsarum cum animi ampla quadam: & splendida propositione cogitatio atq; administratio. Hæc enim nos magna cogitare & facere hortatur & contra res humiles atq; indignas contemnere: Cicero in oratione p Pompeo nulla pericula pro reipu. dignitate recusanda esse dicit cæsar quoq; apud Lucanũ in ofone quæ ad prælium milites suos accendit hunc locum egregie usurpauit dicẽs tollite iam pridẽ uictricia tollite signa utribus utendum est: quas fecimus: & alio loco si pro me patriam ferro flammisq; petistis. Nunc pugnare truces: gladios q̃ exoluite culpa: Nulla manus belli mutato iudice pura est: Non mihi res agitur: sed uos ut libera scitis turba præcor: gentes: ut ius habeatis in oẽs. Retinendæ: conseruandæ. Nam suademus ab honesto cum dicimus faciendum esse aliquid quoniã forti uiro res digna sit. Qui uero id suaderi audiũt adducũt ut id sequi uelint: & faciundũ existiment. Item a nulla &c. Hoc loco apud lucanum caro uritur dicens. Syderaq; mundumq; uelit spectare cadentẽ Expers ipse metus? q̃s cũ ruat arduus æther: Terra labet mixto coeũtis pondere mundi: Compressas tenuisse manus: gentes ne furorem Hesperium ignoræ romanaq; signa sequerur. Deductiq; fretis alio sub sydere reges oria solus agam? Appius quoq; claudius: qui apud Liuium lib. liii. ueientanum obsidionem non esse deserendam suadet: hunc locum attigit: cum ait. Aut non suscipi bellũ oportuit aut geri pro dignitate po. ro. & perfici: q̃ primũ oportet: perficietur aũt si urgemus obsessos si nõ ante abscedimus q̃ spei uestræ finem captis ueis impoſuerimus &c. pseuerãtia autem inuitur: quæ est in oõne bene cõsiderata: stabilis pmansio: iõ ãt sic diffinit: qm̃ si ptenderet aligs in rein qua ptẽdere nõ deberet pseue

tātia quidem non esset: sed perulcatia: potius: siue pertinacia: & abstinatio. Antiquiorē patientia significatur cum dicitur mortē eligendā potius: q̄ in turpitudine uiuendū: totum hunc locum occupasse apud salustium catilina uidet dicens. Quapropter ego uos moneo: ut forti & parato aīo sitis: & cū prælium inibitis: memineritis uos diuitias: decus: gloriam: pterea libertatem atq; patriā in dextris uestris portare. Nullo dolore cogi: uel perseuerantiam hoc quoq; spectat: quicqd. n. uir fortis aggredit in eo pseuerare usq; ad finem debet: qui locus nō est relictus ab appio claudio apud Liuiū eodē libro. Cum ingt si medius fidius ad hoc bellū nihil pertineret: ad disciplinā certe militiæ plurimū itererat:

Antiquiorem mortem turpitudine haberi

tere: antiquiorem mortem turpitudine haberi. nullo dolore cogi: ut ab officio recedatur. nullus p rei ueritate metuere inimicitias. Q d' libet pro patria: parentibus: hospitibus: amicis: & his rebus quas iusticia colere cogit adire periculū: & quēlibet suscipere laborē. Modestię partibus utemur: si nimias libidines honoris pecunię: similiūq; rerū uituperabimus. Si unāquāq; rem certo naturę termīo definiemus: si qd' cuique satis sit ostēdemus: nimiū progredi dissuadebimus: modū unicuiq; rei statuimus. Huiusmodi partes sunt uirtutis āplificādæ, si suadebimus: attenuādæ: si ab his dehortabimur: ut hęc attenuentur quę supra demonstraui. Nam nemo erit: qui sentiat a uirtute recedendum, uerum aut res nō eiusmodi dicātur: ut uirtutē possum9 egregiā expiri.

insuescere militē nostrum non solum parua uictoria frui: sed si etiā lętior res sit tedium: & q̄uis feræ spei morā expectare. Et siū sit æstate psectū bellū: hyemē operiri: nec sicut aues æstiuas: stati aut sino tecta ac recessum circūspicere. Nullius p rei ueritate: hoc ad fidentiā refert: per quā magnis: & honestis in rebus multū ipse aīus in se fiduciæ cū certa spe collocauit. Quanq̄ magni uiri: sint: & potentes nimiū: q uer dici iniquo aīo ferāt nō: tñ eorū metuēdæ sūt inimicitiæ: p ueritate custodiēda: Nec cōmittendū: qd factitatū domitiāi tpe iuue. ait: ut nō sit ciuis q libera possit uerba animi pferre & uitā īpēdere uero. Quod licet: & hoc ad fiduciā spectet: est autē & pietatis locus q̄ iuris naturalis pars est: Cæsar apud lucanū locum hūc minime intactū religt cū ait. Hæc eadē est hodie quæ pignora: quæq; penates reddat: & emeritos faciat uos marte colonos. Modestia ptibus utemur. Vltima ps recti est: cuius uti ptibus nos docet. Si nimias libidīes: cōtinentia est: q̄ hoc efficit: sic. n. diffinit. Continentia est: per quā cupiditas cōsilio regitur. Quod tūc assequimur: cū modus nostris affectionibus īponimus. libido appetitus est nimius: rōi nō parens: nimias īquit: qm̄ honores: & quæcunq; hic dūr apperere licet & si moderate: & p bonas artes fit: uitiū non ē. Honoris: ut magistratuū. Pecuniæ q̄ appetenda quidē est: sed nō eo usq; ut auari dicamur. Nā ut ait salustius: Auaritia pecuniæ studiū hēt: quā nemo sapiens cōcupiuit. Similiū rerū ut hospitalitatū: clientelarū: Affinitatū: nec hūc locū apud lucanū omisit cæsar cū ait. s. extremi pōpeiū: emptiq; clientes cōtinuo p tot saciabūt tpa regno &c. Cato quoq; apud Salu. sed p deos īmortales uos ego appello: q semp domos: uillas: signa: tabulas uestras pluris fecistis: q̄ rē pu. fecistis: si ista cuiuscunq; modi sint q̄ āplexamini retinere: & si uoluptatibus otiū pbere uultis. Si unam quamq̄ duo scimus: In q̄uis actione cōsiderari solere: rē q̄ agitur: & psonā quæ agit: cū inquit. Si unamquamq; rē certo naturæ termino diffiniemus: modū rebus p ipsarū rerū natura īponendū dicit. Cū uero ingt: si quo ad cuiq; satis sit ostēdemus p psonæ qua agit dignitate res finiri debere significat ut psonæ rō habeat: ueluti si de uictoria loquentes quatenus pgredi uictoria debeat: demōstremus: & sm rei naturā modū seruari debere dicamus: ut ultra uicti cōfessionē nō pcedat: ut uictor uicto parcat: cū se uictū fatet: ut ii cōseruent qui nō crudeles in bello: nec īmanes fuerūt. Pro dignitate psonæ modus īponit: cum nō tā res cōsideraf: quæ agit: q̄ psonæ. Nō idē. n. oēs psonas decet exēpli cā uoluptas hilaritatē postulat oī abiecta seueritate: sed aliter res uoluptuosas senator aliter histrio agit hic lasciuior est ille remissior: Et cū res seria grauitatē postulet: leuis in ea histrio est: nec penitus dedecet eum: cū eiusmodi sit: ut seruare grauitatē nequeat: Non idē in senatore tolerabitur: a quo nō grauiter fieri aliquid turpe est: propter personæ quam sustinet dignitatem. Si quo ad satis cuiq; sit: &c. si dicemus seruandum omnibus in rebus modum esse. Nā ut ait oratius: est modus in rebus: sunt certi deniq; fines: quos ultra citraq; nequit consistere rectum. exprimitur autem quod est uirtutis proprium: ut nequid nimis: ut neq; deficiat: neq; excedat: Vt in uictu quemadmodum docet cicero adhibenda est mundicia non odiosa & exquisita nimis tantumq; fugienda est agrestis: & in humana negligentia. In incessu cauendum est: ne ita molli gressu utamur ut pōparū ferculis similes esse uideamur: aut infestinationibus ne suscipiamus nimias celeritates: q̄ cum fiunt anhelitus mouent: uultus mutant: ora torquent: & ex quibus magna significatio fit: non adesse constantiam. Item in cæteris rebus hoc agendū est. Huiusmodi ptes: præceptū generale est ad oēs uirtutes earūq; partes: ut suadētes eas amplificemus: cōtra dissuadentes minuamus. Id aūt quo pacto fiat: breuiter oñdit. Nam nemo erit. Vere attenuandæ sunt inquit: sed non penitus improbandæ. Nā si cōtra honestatē orator diceret: nemo ei assentiri aīum induceret aut igitur si psuadet āplificare debet: ut si a iusticiæ locis arguit: nihil eē melius: nihil utilius iusticia dicat: q̄ sublata ciuitates stare nō possint idēq; in cæteris efficiat: aut si dissuadet attenuet uirtutē: & nō esse tantā quanta dicatur esse: affirmet penitus infirmare non licet: cum omnem deliberationis suæ rōnē aduersarius i honestate posuerit. Quis. n. cōtra honestatē dicat. Cū laudāda sp sit: Aut igit honesti esse res: si fieri potest negari debet: aut si negari nō pōt: minorem ex ea utilitatem futuram ostendi.

Aut in

// quā. vc. ler

 # Puto legendum. Id est. ut sit expositio ante dictorum

Aut in contrariis potius rebus. Quod cæsar fecit apud salustium: cū syllanus & cæteri q prius dixerāt: id iustissimū esse ostēdissent: ut cōiuratores: & pfiæ pditores nouis cruciatibus: & grauissimis affecti suppliciis necarent: Nam cū iustū: & honestū illud esse negare nō posset: attenuauit nec tā egregium: q̄ illis uidebat esse dixit. Quoniam nō in excogitandis nouis cruciatibus uirtus posita esset: sed in conseruando potius: & absoluendo illos: Cum præsertim cædi uirgis ciuem romanū lex portia prohiberet: & multo magis necari: idem pterea inquit: longe maiorem gloriā ex clemētia: q̄ ex crudelitate consecuturos. Ergo non contra honestatem dicit

aut in contrariis potius rebus: q̄ in his uirtus constare ostendatur. Item si quo pacto poterimus quod is qui contradiceret iusticiam uocarit: nos demonstrabimus ignauiam esse: & inertiam: ac prauam liberalitatem quā prudētiam appellarit ineptam: & garrulam odiosam scientiam esse dicemus. Quam ille modestiam dicet esse: eam nos iertiam: & dissolutā negligentiam dicemus esse: quam ille fortitudinem noiarit eam gladiatoriā & incōsideratā appellabimus temeritatē. laudabile est: qd cō

cæsar: aut ueritatē: sed clementiā magis cōuenire patribus ostendit: q̄ crudelitatē: & uirtutē nō in seueritate: sed in clemētia positā esse: & sic in cōtrariis potius rebus uirtus egregia posita esse ostēdit. Itē si quo pacto poterimus. Difficile. n. ē hoc efficere. Ignauiā esse exēpli gratia dicet aliqs nō esse illis inferēdū bellū q nō læserunt: qm̄ iuste: & ex iustis causis iferenda sunt bella. Qui inferendū esse suadebit: ignauiam dicet esse: quæ in otio hoīes cogat marcessere: & ignauia accidere: ut qui dissuadēt: sic sentiāt non q̄ indici utiliter: & honeste bellū non possit. Inertiā. iners is est qui artē nō nouit: iō dicūt bellū inferendū nō esse & iuste inferri nō posse qm̄ gerendi bella artem ignorāt. Ac prauā liberalitatē: pars iusticiæ liberalitas est & eadē uirtus inter prodigalitatem: & auaritiā media: ē qui suadet pmiū uiro forti dādū esse: ob egregie rē gestā est: & q dissuadet: dicens nō esse liberalitatē qua uti senatus uult: sed prodigalitatē: q̄ ē praua liberalitas. Alii libertatē legūt: ut si aliqs magno aīo eos puniēdos dicat q deliq̄runt: & q contra dicat iō esse fortitudinē hoc dicat prauā quandā aī libertatē q̄ sic sentire cōpellat: cū aliter sentiendū sit. Quā ille prudentiā. Erit aliqs q prudentiæ. Officiū hoc uel illud sic fieri dicet esse q cōtra dicet: prudentiā negabit esse: & ieptam uocabit scientiā. Et garrulā: exēpli gratia dicet q̄spiā eā scientiā q̄ tādiu ī exēplorū expositiōe imorat: & hoc ab illo longa orone disseruit pñtibusq; futura otiose adnecta nō prudentiā sibi: sed nimiā quā locitatē & odiosam uideri: quā ferre nullus possit. Qua rōne uirtus contra quā aperte dici nō potest: extenuat: & aliquo modo impugnat. Quam ille Modestiam &c. Ex his uitiis quæ uirtutibus opponuntur: quanta inter eas cognatio sit: facile cognoscitur. Nam inertiam iusticiæ opposuerat: & eandem nunc modestiæ opponit: Nam & qui nō punit quod iusticiæ: & qui mansuetudine utitur quod est modestiæ iners uocari pōt: cato apud salustium quā cæsar mansuetudinem & misericordiā uocauerat: suadens ut cōiuratores nō necarentur: sed ut eorū pecuniæ publicarent: ipsi uero per municipia in custodiis haberentur: sic impugnat sed ego uereor ne ista uobis mansuetudo & misericordia si illi arma cœperit in miseriam conuertatur scilicet res ipse aspera est: sed uos nō timetis eam imo uero maxime: sed inertia: & corporis mollitia alius alium expectantes cunctamini. Dissolutam nimiā. Quā ille fortitudinem. Aliquis milites ut alacres prælium ineant & sese periculo obiiciant cohortatur: propriū esse dicens fortitudinis: ut nullos refugiat labores nullas timeat difficultates: q dissuadet cauete inquit ne ista quam fortitudinem appellatis temeritas potius sit: qualis gladiatorū solet esse: qui nulla honestatis: aut utilitatis rōne ducti singulari certamīne de uita dimicant cū aduersariis. Valerius Martialis Marcellinū amicū suū: ita a gerēdis bellis dehortat: ut qua alii iure optimo fortitudinē uocant & tertiā honesti ptē faciunt: ruere uidelicet in medios: & cominus hostem ferire: eā ipse hoc Epigrāmatæ temeritatem appellat: Marcelline boni soboles sincera parentis: Horrida parrasio quē tegit ursa iugo: ille uetus p te patriusq; qd optet amicus. Accipe: & hæc memori pectore uota tene. Cauta sit ut uirtus: nec te temerarius ardor. In medios hostes: sæuaq; tela ferat. Bella uelint martēq; ferū rationis egentes. Tu potes & patriæ miles & esse decus: Illud aīaduertendum q̄ uirtus omnis in medio uitiorum consistit. Quare eam libro ethycorum secundo. Sic diffinit Aristotiles. Virtus est habitus electiuus: i mediocritate consistens: quo ad nos ratione terminata: & ut sapiens terminat. Mediocritas āt: idem ait duorum uitiorū est alterius secundū excessum: alterius secundū defectum: & ēt quia alia excedunt: alia deficiunt magis q̄ oportet: in affectibus & in actibus uirtus mediū inuenit: atq; eligit. Vt circa dandas capiēdasq; pecunias media est liberalitas: excessus uero & defectus hinc prodigalitas: illinc auaritia. Itē inter timorē & audaciā fortitudo media ast. Cū igitur: ut Oui. ait. Mala sint uicina bonis errore sub illo. Pro uitio uirtus crimina sæpe tulit: efficitur. n. ut extenuare uirtutes possimus: atq; ēt pugnare: Et qm̄ audacia fortitudini pdigalitas liberalitati pxia est: Sæpe nūero qd uitiū est uirtus noīe appellāus: & cōtra qd uirtus est ut uitiū īpugnamus. Hoc tñ apud imperitos fieri potest: apud philosophos non potest. Nam contra uirtutem quæ in mediocritate consistit quicq̄ dicere aut excogitare nefas est. Laudabile &c. Honestam rem in rectum diuisit & laudabile: de recto & eius partibus iam præcepit. Laudabile nūc aggreditur: ut quo pacto ex eo suadere orator possit ostendat. Primo autem cur a recto seiunxerit: cum alterum sine altero esse nō possit: rationem reddit: ea est: q̄ aliter philosophus: aliter orator loquitur philosophus ea præcipit: quæ uulgus uix intelligit orator persuasibilia & credibilia narrat: & apud imperitos plerunq; dicit: quibus non satis est rectū esse aliquid ostendisse nisi ēt

Virtus in clemētia

Iners

Virtus quid Mediocritas

ficit honestā: & præsentem: & consequentem cōmemorationē hoc nos eo a recto separauimus: nō quod hæ quatuor partes quæ subiiciuntur sub uocabulo recti hanc honestatis cōmemorationē dare non soleant sed quāq̄ ex recto laudabile nascatur: tamen in dicendo seorsum tractandum est ab illo: neq. n. solum laudis causa rectum sequi conuenit: sed si laus cōsequitur: duplicatur recti appetendi uoluntas. Cum igitur erit demonstratū rectum esse laudabile demonstrabimus: aut ab idoneis hominibus: ut si qua res honestiori ordini placeat: q̄ a deteriori ordie iprobet: aut aliqbus sociis aut oib9 ciuibus exteris nationibus: posterisq; nostris. Cū hmōi diuisio sit locorū in consultatione: breuiter aperienda est totius tractatio causæ exordiri licebit: uel a principio: uel

laudabile ostendatur. Multi quoq rē honestā suscipiūt: q ex ea gloriā consequuturos se spant: & certe facillime orator persuadet: q & honestum id ostēdit: de quo consultatur: & laudabile: ut consequi ex eo laudem illi possint: quos ad suscipiendū cohortatur. Cicero in oratione pro pompeio: non satis esse duxit: ostendere honestū esse pro ulciscendis iniuriis: & sociorū salute conseruanda bellū cōtra Mithridatē suscipere: sed id ēt ad populi romani gloriā uehementer ptinere asseuerauit. Cū aliis in locis: tū illic pcipue: cum ait. Et quoniā appetētes gloriæ: pter cæteras gentes: atq auidi laudis fuistis delēda est uobis illa macula mithridatico bello superiore suscepta. Laudabile est gloriā hic cōplectit: q est frequēs fama cū laude eā. Ci. in rhe. de inuentione utilitati honestæ subiicit: dicens multa esse: q nos cū dignitate: tū fructu suo ducūt: & gloria: dignitas: amplitudo: amicitia: laudabile igitur dicit esse: cū ex ea re quā suscipi uolumus ondius gloriā futurā. Pn̄tem cū rē cōfecerimus inter eos q uiuunt. Consequentē: apud posteros: plurimū certe concitari solēt quos hortamur: cum & pn̄tes: & futuros: laudaturos eoꝝ factū dicimus. Quē locū Ilioneus apud Vir. lib. vii. usurpauit his uersibus. Diis sedē exiguā patriis littusq rogamus innocuū: & cunctis undāq aurāq patentē. Non erimus regno indecores nec nr̄a feret fama leuis: tantiq abce scet gfa facti. Hæc nos &c. obiectiōi q fieri potuisset respōdet: cur laudabile ab honesto sepauerit. Hæc q̄tuor ptes &c. In quas rectū diuidit. Nō dare soleāt: qa non pōt quicq̄ laudabile esse: qđ idē rectū nō sit. Ex recto laudabile nascit: qm̄ si rectū est laudabile est: & rectū ē quod oī ex pte pp se petit: quod laudis: & gloriæ nullo respectu seq̄mur: sola cōtenti conscientia: uulgus: ut dictū ē magis gloriæ q̄ recti p se rōnē habet: & facinus illđ audacter suscipit: unde gloriā ad se puēturā itelligit: duplicat auget: honestū spōte sua allicere nos pt: qđ si laus quoq futura ondet: multo magis alliciemur. Cū igit &c. Ostēdit quō laudabili utēdū sit: & prius iqt rectū eē ostēdere cōuenit: deinde laudabile: ut si de bello consultet: & indicendū esse cupiā regi aut populo suadeāus: primū iustas esse cās ondemus: cur geri debeat: deide laudē & gloriā futurā ex ea re demōstrabimus. Si uictoriā conseq̄mur: aut ab idoneis locus ab auctoritate: q in cōsiliis ualet plurimū. Nā & esse prudētissimus: & hēri optius dēt: is q sniæ suæ de utilibus: atq honestis credere oēs uelit: ut Quītilianus ait. Id āt alacriter suscipiunt hoies faciēdū qđ uiros auctoritate pstantes laudaturos intelligāt: qbusq rē geri placeat. Nec quisq̄ est q factū suū a laudatis uiris cōprobari nō gaudeat. Nā pricipibus placuisse uiris nō ultima laus ē: ut ait Oratius: Cōtra tā turpe est: ut Quintilianus inqt laudari a turpibus: q̄ si lauderis ob turpia. Hōestiori: ut si aliqd plebs iprobet quod aut equestris ordo laudet: aut si aliqd senatui placeat: quod equestri ordini displiceat: quanto .n. laudabilior psona erit: tanto res quoq laudabilior uidebit. Nō prætermisit hunc locū apud lucanū Pōpeius qui sic milites suos ad plium hortat. O scelerū ultores: melioraq signa secuti: O uere romana manus: quibus arma senatus. Nō priuata dedit: uoti deposcite pugnā. Aut aliqbus sociis &c. Si dicet socias & cōfederatas nobis ciuitates qđ fieri suademus laudaturas. Ciuibus si ondat ciues uniuersos: externas nationes: & posteros quoq nr̄os cōprobaturos. Cum huiusmodi &c. loci oēs expositioni sunt deliberatiui generis: ex qbus argumenta duci possunt: quibus aliquid suadēus: uel dissuadeamus. Nunc quo ordine singule ořonis partes instruende sint ostendit. Et primū de exordio pcipitur: & id duobus modis fieri posse dr: p principium: & insinuationē. Quintilianus partem deliberatiuā: q̄ suasoria dr: & de tpe futuro: ac ēt præterito cōsultat nō ubiq prohœmio: quale est in iudicialibus causis egere iquit: quia cōciliatus est ei quisq quem cōsulit: initiū tn̄ quod cunq hr̄e debet: ut idē admonet: aliquā phœmii spēm: nec abrupte: aut unde libet: incpiendū est quia ē aliqd in oī materia naturaliter primū: sed in senatu: & in cōtionibus eadem est acquirendæ sibi plerūq beniuolētiæ quæ apud iudices apud quos dicendum est. Aristoteles: & a nostra: & ab eius q dissentiat persona duci frequēter in cōciliis exordiū debere existimat: q̄si mutuantibus nobis hoc a iudiciali genere. Nonnunq̄ ēt ut minor res maior esse uideat. Huiusmodi &c. Qualē pposuit Ci. Qui oratoris finem in deliberatiuo genere dixit esse utilitatē: quā in duas partes diuisit tutum & honestum: tutum autem distribuit in uim & dolum honestū in rectū & laudabile honesti quatuor partes fecit de quoꝝ locis pcepta dedit postremo de laudabili tractauit.

Gloria quid

Rectum quid

Tuti partes

Aperienda est. quo pacto ad singulas ořonis partes pdicti loci accōmodent. A principio. Exordium Ci. lib. I. in duas diuisit partes: principiū & insinuationē: & pricipiū quidē diffiniuit eē cū stati auditoris aīum nobis idoneum reddimus ad audiendū & aut docilem: aut beniuolū: aut attentum facimus. Insinuationem uero cum occulte: & per dissimulationem eadē oīa pficimus: q̄ aptis rōnibus principiū efficit. Idem ait causarum genera quatuor esse: honestū; turpe; dubiū; humile: & in dubio causæ genere a beniuolentia principium cōstituendum

ab insinuatione: uel iisdem rationibus quib9 in iudiciali causa. Si cuius rei narratio incidet eadem ratione narrari oportebit. quoniam in eiusmodi causis finis est utilitas: & ea diuidit in rationem tutam: atq; honestam si utrunq; poterimus utrunq; pollicebimur nos in dicendo demonstraturos esse: si alterū demonstraturi erimus simpliciter qđ dicturi sumus ostēdemus. At si nostram rationē tutam esse dicemus. Diuisione utemur in uim: & cōsiliū. Nā quod in dicendo rei dilucidādæ causa dolū appellauimus id in dicendo honestius cōsiliū appellabim9. si rōnis nr̄e sniam rectā eē dicēus:

dum: neq đ pars turpitudinis obesse possit. In humili attentos auditores fieri uoluit. In turpi insinuatione uti pcepit: in honesto cāæ genere recte uti posse pricipio uel nō uti admonuit: & sicut uellemus a lege: uel scriptura: uel ab aliquo firmissimo causæ nr̄æ adiumēto incipiendū esse dixit. Aristotiles nunq̄ exordio opus futurū fuisse dixit: si sp apud bonos ořo hēret: qm̄ sua spōte icitati sunt ad ea faciēda: q̄ recta sunt. Vti ergo exordio: ut auditores nobis concilient necesse est: Ci. hoc loco iisdē dicit utendū rōnibus: in causæ deliberatiuæ exordiis qbus in phœmiis utimur cāꝝ iudicialiū: & pricipio quidē si honesta cā fuerit: insinuatiōe si turpis ipse in ořone pro Pōpeio a trib9 locis beniuolētia colligit a psona sua cū de officio suo sine arrogātia loqtur: & q̄lis in amicos fuerit: ondit a psona auditorū quoꝝ auctoritatē extollit q̄les in se fuerit cōmemorās: a rebus ipsis: eam sibi oblatā materiā dicēs: in q̄ deesse ingeniū nemini possit. quāq̄ in ptitionibus congsita aiorū apparatione nō eē opus docet: cū cā honesta ē qm̄ qui audiūt sua spōte parati sunt. Si cuius rei &c. Si inqt narrandū aliqd in deliberatiōe accidit iisdē rōnibus oportet uti qbus i iudicialibus utimur causis: ut breuis: ut dilucida: ut uerisimilis narratio sit. Ideo āt dixit: si icidet: qm̄ cū narratio sit reꝝ gestaꝝ: aut pinde ut gestaꝝ: expositio & deliberatio ferme oīs de futuro sit: uix in ea narrari pōt. Idē ait in ptitionibus: aut nullā: aut breuē in ptitionibus narrationē fieri in deliberatiuo gn̄e: cū uidelicet pn̄tia futuris applicant: & qđ euētuꝝ sit: ex illis colligit ad cōseqns deniq narrat effectū priuatā deliberationē nunq̄ egere narratione: Quītilianus ait. Eius rei dūtaxat de qua dicenda snia est: qa nemo ignorat id de quo cōsulit. Extrinsecus pn̄t ptinētia ad deliberationē multa narrari. In cōtionibus sæpe ēt illa: q̄ ordinē rei docet necessaria ē: affectus āt maxie postulat: qui mouet uariis modis: id quō fiat: idē auctor ostendit. Quoniā in huiusmodi causis &c. De diuisione pcipit: & in diuisione ingt aut utrunq ostēdimus tutū. s. & honestū esse qđ suadere intēdimus: aut alteꝝ saltē pollicemur: ut si ad bellū indicendū cohortamur: ostēsuros dicemus honestū esse & tutū bellum indici: quod si fieri nō poterit: alteꝝ ostēdemus: aut iuste geri bellū posse: aut uires ad gerēdū bellū idoneas adesse. Sin alterū demōstraturos: si pollicebimur uel tutum tm̄: uel tm̄ honestū eē quod suadere uolumus. Simpliciter dēt. n. simplex esse diuisio: & p expositionē ut res de qbus dicturi sumus breuiter exponamus & absolute. Exēpli cā: iure geri bellū posse patefaciā uel uires adesse: & rōnes quibus geri bellū possit ostendam sub hac generali partitione diuisiones deinde sequētur: sed non principales: & Cicero pro lege Manlia dicturus: sic diuisit prius: mihi uidetur de genere belli: deinde de magnitudine: tum de imperatore deligendo esse dicēdum. Cum de Pompeio postea loquitur: alia utit diuisione: quæ ad demonstratiuum genus spectat. Si nostrā rationem tutam &c. Quod pollicebimur sine periculo fieri posse: id facile ne aggrediantur auditores adducentur: si ergo honestam esse rationem nostrā ostendere nō poterimus: tutam esse ostendamus: si dicere non possumus iure a nobis bellum indici posse: ostendamus tute geri posse cum igitur a tuto suadebimus: cuius partes sunt uis: & dolus: diuisiōe utemur bipartita: in uim & dolum cum rectum rationem nostram esse dicemus quadripartitā: si tamen omnes recti partes incident. In uim & dolum. In nominibus quæ uim: & dolū significent: & quoniā nunc consiliū uocat: quod superius dolū appellauit: cur id faciat rōnem reddit. docendi inquit causa: & aptius rem ostendendi dolum appellauimus: cum tutum in duas partes diuideremus: Verum in oratione non dolū: sed consilium nominabimus recte autem sic facere nos admonet: quia audito doli nomine qui plerunq malus est: auditoris animus abhorreret. Putarent. n. se ad rem malam & turpem induci. Illud aīaduertendum est: dicendum esse dolū quod aduersarii suadent: si contra sentias: & qui dissuadent equū intra mœnia troiana recipiendum: dolum eē dicunt his uerbis: Creditis auectos troas; aut ulla putatis dona carere dolis danaū. Qui suadent sic simpliciter loquūtur: ut consilium esse non dolus uideatur. Vt primusq thymotes duci itra muros hortatur: & arce locari. Dilucidādæ manifestandæ. Si rōnis dixit quid agendū esset: cum tutam esse sniam nr̄am diceremus. Nunc quid agendum sit: pcipit cum rectam esse sniam nr̄am ostensuros nos pollicebimur. Nā si oēs recti partes incident: quadripartita diuisione utendū pcipit hoc mō. Ostendā. p. c. rectum esse: quod facere uos cohortor: deinde cū sic pposuerimus expositione utemur: uel enumeratione hoc mō. Nā si hoc facieris: prudēter iuste: fortiter: moderate facieris. Arguēus deide a singulis ptibus: & ab earū locis sniam nostrā cōfirmabimus. Illud aīaduertendum est: simplicē diuisionē faciendā esse pcipere Ciceronē quēadmodum exemplo ostēsum est: deinde sub diuisione utendū esse: q̄ quadripartita sit: uel bipartita: aut tripartita: ut plures: aut pauciores recti ptes icidēt: Nihil āt obstare dēt qđ phi disputāt: & uerissimis colligūt rōnibus uirtutes oēs ita iter se cōnexas colligatasq esse: ut ubi una sit: Illic reliquas esse: & unde una absit: illic reliquas quoq abesse necesse sit. Nam superius dictum est apud imperitos plerunq oratorem dicere: ut accidere res possit: quæ prudenter quidem: & tamen non honeste geri posse uideatur. Item iuste aliquid fieri posse uidetur: quod idem fortiter fieri non possit.

platonis sententia

Et omnes partes recti incident. Cōtingit.n.ut oēs incidant & nonū q̄ ut pars tm̄ in cōfirmatiōe: docuit quo pacto in deliberatiuo genere exordiri: narrare: & diuidere possemus: nunc quō cōfirmandū: & confutandū sit ostendit. Nostris locis; ptibus utilitatis tutæ: & utilitatis honestæ: de qbus satis multa dicta sunt. Contrariis: quibus dicta ab aliis dissoluamus. Argumentatiōis. Hæc cōfirmatiōis: & cōfutationis propria est. Quinqpartita absolutissima est: qualis ea est: qua in iudiciali genere utendū pcepit: talis & in deliberatiuo esse debet.

Sed si acciderit. qm̄ accidere potest: ut in alicuius rei cōsultatiōe alius a tuto: alius ab honesto suadere: aut qbus locis utraq pars uti possit. Nā & ei q cōtra honestatē dicit: & ei q cōtra utilitatē p honestate pugnat proprii loci sunt. Totū āt hoc quale sit: subiectis Ci. declarat exēplis. illud āt aduertendū ē in necessitate hoc contingere: quotiēs cū adiunctiōe est ut si proponat in opitergina arce circūfluentis: aut dedēda arx est: aut fame pereundū est. Simplex necessitas in deliberatione nō cadit: qm̄ consiliū nō recipit: ut si dicat necesse est: ut pereāt sagūtini. Ut i deliberatiōe eorū &c. aut eos intelligit: qui cassilini qd ē campaniæ oppidū: obsessi a pœnis fuerūt: qd a liuio libro ab urbe cōdita. xxiii. scribit: & ita fame uexati sunt: ut lora & pelles scutis detractas: item mures ederint: aut saguntinos q nomē mēsibus fame afflicti: machinis: ferro ui uersa i rabiem fide: immanē in foro extruxerūt rogū & desuper se suosq cū oibus suis opibus: ferro & igni corruperunt. Nullā rem: nā omissa incolumitate uirtus ēt peribit: locus autem a comparatione sumitur. Vtilitas.n. cum honestate comparatur. Incolumitas rationē habet utilitatis. Virtutibus: argumentū est cōtra fortitudinē: quæ si aliqd cōtra incolumitatē suscipit: desinit esse fortitudo: & temeritas appellat. Honestū nihil oportere &c. nam quod contra salutē est: id honestū uideri non debet tollerare obsidionē: & difficillima quæq prius perpeti: q̄ sese hostibus dedere: honestū nō est: quia contra salutē est. Fame.n. moriendū est: Virtutem &c. Cice. hominem dicit ad agēdum aliquid uiro dignum natum esse & cū ex aīo constet & corpe reiicere debere q̄ sunt corporis: qm̄ cōia nobis cum beluis sunt: & sequi q̄ sunt aī ut animus iperet: appetitus rōi obtēperent. Qui suadent saguntini ne se dedant Annibali: fidē semel romanis datā nō esse frangendā dicūt: & labores oēs potius tollerandos: ac mortē ipam subeundā: q̄ cōtra honestatem faciendū: est aūt locus a pseuerātia q̄ fortitudis ps est. Dedecore: nullū maius dedecus ē q̄ datā fidē nō seruare. Quæ turpitudo q̄ multo maior est: q̄ utilitas q̄ ex turpi deditione sequitur. At nō immortalitatem &c. Si incolumes nūc fueritis saguntini aliquando tn̄ moriendū uobis est. Quid autē paucorū annorū cōferre poterit accessio? Quādo igit hæc incolumitas reddere immortales uos nequit: melius est honeste mori: q̄ quicqd superest uitæ cū dedecore degere. Cassilinū

Et omnes partes recti icident quadripartita ratione utemur: si nō incidet: quot erunt tot exponemus in dicendo. In confirmatiōe & cōfutatione utemur nostris locis quos ante ostēdimus confirmādis cōtrariis cōfutandis. Argumentatōnis artificiose tractādę rō de secūdo libro patet: sed si acciderit ut in cōsultatione: alteri a tuta rōne: alteri ab honesta snia sit: ut in deliberatione eorū: qa a pœnis circūsessi deliberāt qd agant. Qui tutam rōnem sequi suadebit his locis utetur. Nullam rem icolumitate utiliorem esse: uirtutib9 uti neminē posse: qui suas rōnes in tuto nō collocarit: nec deos quidem eē auxilio eis: q se in consulto in periculū mittunt. Honestū nihil oportere existimari: quod non salutē pariat. Qui tutę rei pponet rōnem honestā: his locis utet. uirtute nullo tpe relinqndā: uel dolorē si timeat uel mortē si ea formidet dedecore: & infamia leuiorē esse. cōsiderare q̄ sit turpitudo consecutura: at non immortalitatē: neq; æternam columitatem consequi: nec esse exploratum: illo uitato periculo nullum in aliud piculū esse nos uenturos: uirtute ultro ad mortē pficisci esse præclarum. Fortitudini fortunā quoq; esse adiumēto solere. Eum tute uiuere: qui honeste uiuat: non qui in psentia incolumis sit. & eū qui turpiter uiuat incolumem in perpetuum esse non posse. Conclusionibus fere similibus in his: & in iudicialibus causis uti solemus: Nisi quod maxime conducit quamplurima rerum ante

Nec esse &c. esto mortē nunc effugiatis: nunqd scire potestis: qd paulopost euenturū sit: in aliud & fortasse nō leuius cadetis periculū: ut aut Annibal pfidia utat punica: & oēs simul: atq in prātem acceperit: perdat: aut romanus oderit: & insectet postea populus. Virtute ultro &c. a magnificentia argumentū est dulce: & decorū est pro patria mori ait Oratius. Et li. i. institutionū scribit: titulo de excusatione tutorū q p rep. ceciderūt: in perpetuū per gloriā uiuere intelligunt. Fortitudini &c. audaces fortuna iuuat: trepidosq repellit q arguebat ab utili illis q temere in piculū ruerēt nō eē auxilio deos dicebat. Hic cōtra fauere illis fortuna: dr: q fortia audēt. Eum tute uiuere iuxta illud oratii: integer uitæ scelerisq purus nō eget mauri iaculis neq arcu: nec uenenatis grauida sagittis. Fusce pharetra: siue p sirtes iter æstuosas: siue facturus per inhospitalē caucasum: uel quæ loca lapidosus lambit hidaspes. Eū qui turpiter uiuat: multi.n. uitio & turpitudini hostes sunt. Cōclusionibus: ultima pars instrumēti cōclusio est: q̄ eisdē pene rōnibus in deliberatiua cā fieri solet: qbus in iudiciali uidelicet p enumeratione: amplificatione: & misericordiā. Nisi q is. una inquit

una inqt differētia est: q i cōclusiōibus deliberatiuaṝ cāṝ utile est reṝ ante gestaṝ exēplis uti: ut si dicas. Tolerate obsidionē qm̄ q̄ pmia obsessi ab annibale apd cassilinū quōdā acceperūt: eadē uos & mlto ápliora feretis.

Quoniam hæc cā &c. De iudiciali: & deliberatiuo genere dictū est: nunc de demonstratiuo pcipit: in quo multū studii & diligentiæ poni a nobis conuenit: qm̄ hoc unū relictum est: in quo exerceamur: rō defendendi: & suadēdi oīs oratori erepta est: cuius officiū legulei in foro occuparūt in senatu nefarius quisq: & scelestissimus qui primū in ciuitate per malas artes locū adeptus est: sententiam nunc dicit: nisi potius illa amentia uocāda est: bonis & integris uiris aditis in curiā; qn̄ patet: priuatis oēs studēt cōmodis: publica in postremis habēt: qbus aliqd quotidie detrahūt: ut domesticas expleant cupiditates: nihil usq sanctum: nihil honestū inuenias: libido: perfidia: ambitio: & cæteræ malæ artes in plerisq dominant italiæ populis. Quo fit in pcipua ueneratiōe: & admiratiōe magis digna sit sanctissima uenetiarū respu. q̄ in tā feda totius italiæ labe oīs maculæ exps durat: & cū multa pbatæ illius uetustatis retineat ornamēta: multa ēt ipa excogitauit istituta pulcherria: sed nos qd instat agamus: qm̄ demōstratiuum genus i alicuius certæ psonæ tribuit laudē uel uituperationē: ut prio lib. diffinitū est. Locos docet ex qbus rō ois laudādi: & uituperādi duci possit. illō sciendū est: aliter in deliberatiuo gn̄e aliter in demōstratiuo fieri orōnē solere illic.n. grauitati magis studere sniarū: q̄ uerboṝ ornatui nos conuenit: imo si nimia in cā deliberatiua dephendit cura; quantū ad artificiū: & elocutionē spectat: nō nihil dicētis auctoritati detrahit. Cōtra in genere demōstratiuo dāda opera est: ut q̄ cultissima oratio sit: plerīq.n. q ad audiendū accedūt: finē sibi pponunt: nō utilitatē: sed uoluptatē. Ideoq Aristotiles: & eū secutus theophrastus ptē hanc a negociali remouerūt: totāq ad solos auditores relegarunt. Argumēto & nomē ipm est. Demōstratiuū.n. appellat: qm̄ alicuius laudes ostentant: & pdicant: auctor Quitilianus. Qui tn̄ romanū morē fuisse inqt ut negociis: & minus hoc instrueret: & ostendit quomodo: qbusue rebus fieret: id. Idem tn̄ confitetur quasdā esse materias ad solā ostētatiōnē cōpositas: ut laudes deorū uirorūq quos priora tpa tulerūt. Hæc cā: demōstratiua cuius uia est laus uel uituperatio. Finis honestus: ut lib. i. docuius. Laus igit: tria bonoṝ genera sūt: qbus laudare uel uituperare quēpiā possumus rerū externarū: aī corporis laudē hoīum in tria tpa diuidit: ait Quintilianus. Quod ante eos fuit. Quoq ipsi uixerint: qd q fato functos insecutū est. Ante hoiem patria: parentes: maioresq sunt: a qbus laus: & uituperatio ducitur. Item responsa uel auguria quibus futura claritas promissa est. Sicuti nasciturum ex thetide: illū respōsum ēt oraculis: qui maior patre eēt: ex uita ipsoṝ laus sumit: uel uituperatio cū bona: q̄ contigerunt in uita: uel mala enumerant & p ætatis cuiusq gradus facta oīa: & dicta cōmemorant: ex isequētibus: si mortē eorū oēs iniquo aio tulerūt: si positæ statuæ: si relicta ingenii monumēta. Rerū externarū: oīa q̄ externa bona sunt: quæq hominibus forte obtigerunt: nō iō laudat q ea quis habuerit: sed qd ipsis honeste usus sit. Sunt igit bona media quæ in utranq partē certissimū faciūt moṝ experimentū: ut Quitilianus ait. Casu aut fortuna. Inter casum & fortunā nō multū interesse dicit aristotiles: & casum qdē in his esse q̄ nō habent ppositū: fortunam uero in habētibus ppositū: erit itaq in brutis aīalibus casus exēpli cā equus aduentāte nocte relictis pascuis ad psepe refugit lupi timore: hic casus est: nō.n. ppositū equus habuit metu a pabulo discedēdi: ne forte lupus eū uoraret: sed tn̄ periculū uitauit. fortuna uero est in his q ppositum habent hoc modo: aliqs terrā fodiens ut sepulturā faciat aurū inuenit: hoc fortuna contingit. Nā fodiētis propositū fuit: sepulturā facere. Vt genus. Omnis rō argumentādi: aut ab attributis psonæ: aut ab attributis negocio sumit: sed laus & uituperatio ab attributis psonæ plerūq ducunt: de qbus ante dictū est. Similes parentibus. ac maioribus suis filii credunt: & nonnunq̄ ad honeste & turpiter uiuendū inde causæ fluūt: i maioribus: & parētibus illud cōsiderari oportet: nobiles ne fuerint: an ignobiles: ut Ci. pcipit i partitiōibus: si nobiles extiterunt: respōdisse eum quē laudamus nobilitati dicemus: si ignobiles aut pteribimus: aut illustrasse eū humile genus factis ōndēus. Oratius Mœcenatē in prīcipio libri carminū a maioribus laudauit dicens: Mœcenas atauis ædite regibus: & æneas didonē apd Vir. a pentibus q̄ tāri talē genuere parētes ē: & ab hisdē uituperatio: si nō respōdisse nobilitati: & maiores: ac pentes uita & factis dedecorasse dicāus: ut āt gn̄is turpitudo sic & claritas ipa opprobrio multis fuit: magisq inuisos reddidit sicut supioris Africani filiū. itē Quinti Fabii allobrogici: de qbus meminit Valerius Max. li. reṝ memorabiliū tertio capite qnto. Aiax apud Oui. a pentibus ulyssem uituperat dicēs. qd sanguie cretus sisyphio furtisq: & fraude simillimus illi: inseris æacidis alienæ noīa gētis. Salustio q generis nouitatē sibi obiiciebat: sic rn̄det cice. Ego meis maioribus uirtute mea pluxi: ut si prius noti nō fuerint: a me accipant initium memoriæ suæ: tu tuius uitæ quā turpiter egisti: magnas obfudisti tenebras: ut ēt si fuerit egregii ciues: certe uenerint in obliuionē. Educatio: & hoc unū est ex psonæ attributis refert āt a qbus: & quo qsq modo institutus

Demonstratiuū undes

Fortuna Casu

gestarum exempla proferre: nunc ad demonstratiuum genus causæ transeamus.

De argumentis.

Quoniam hæc causa diuiditur in laudem: & uituperationem. Quibus ex rebus laudem cōstituerimus: ex contrariis rebus erit uituperatio comparanda: laus igitur poterit esse rerum externarum: & corporis: & animi. rerum externarum sunt ea quæ casu: aut fortuna secunda: aut aduersa accidere possunt: ut genus: educatio:

sit & leonidas alexādri pedagogus qbusdā eū imbuit uitiis: q̃ robustū quoq̧ & maximū regē ab illa institutio-
ne puerili sunt prosecuta auctor Quintilianus. Cæsar apud lucanū crudelitatis: & supbiæ p locū ab educatio-
ne arguit pōpeiū. Nūc quoq̧ ne lassum teneat priuata senectus. Bella nefāda parat: suetus ciuilibus armis: Et
docilis syllā scelerum uicisse magrm. Vtq̧ fere tigres nūq̃ posuere furorē. Quas nemore hyrcano matrū dū
lustra sequuntur. Altus cesorum pauit cruor armentorū. Sic ēt syllanū solito tibi lambere ferrū. Durat magus si-
tis nullus semel ore receptus: Pollutus patit sanguis mansuescere fames &c. Salustius quoq̧ turpē sub pcepto
re educationē Ciceroni obiicit dicēs: an nō ita a pueritia uixisti: ut nihil flagitiosum corpori tuo putares quod collibuisset alicui: an scilicet istā immoderatā eloquentiam apud marcum pisonem nō pudicitiæ iactura perdidicisti: q sub bonis educat pceptoribus: hunc bonis moribus esse credibile est. Diuitiæ: ad fortunam spectāt: quæ unum ē ex attributis psonæ in quo qrit diues: an paup liber: an seruus priuatus: an cum ptāte fœlix an cōtra. Itē quales liberas habeat diuitiæ: & potestates gloriæ: amicitiæ: in utranq̧ partē trahunt: & ut dictū est: certissimū faciūt morū experimētū. Qui liberalis est i amicos & erogare egenis cōsueuit: is laudē meret: qui in lupanaribus & mēsis bona sua cōsumit: uituperat: & a consumptis turpiter diuitiis uitupat: iuuenalis dicēs. Qui bōa donauit psepibus & caret omni maiorū cēsu quod ptāte male usus sit: salustio obiicit Ci. At postea q̃ ptor factus est modeste se gessit: & abstinēter. nō ita puinciā uastauit: ut nihil neq̧ passi sint: neq̧ expectarit grauius i bello socii nrī: q̃ expti sūt i pace: hoc africā iterio-

diuitiæ potestas: gloriæ: ciuitates: amicitiæ: & quæ huiusmodi sunt: Et ea quæ his sunt cōtraria. Corpis sunt ea q̃ natura corpori attribuit cōmoda: aut incōmoda: uelocitas: uires: dignitas ualitudo: & q̃ cōtraria sunt. Animi sunt: ea q̃ consilio & cogitatione nr̄a constāt prudentia: iusticia: fortitudo: modestia & q̃ contraria sunt. Erit igitur hæc confirmatio confutatioq̧ nobis. In huiusmodi cā pricipiū sumit: aut a nostra: aut ab eius de quo loquemur: aut ab eorum qui audient persona. Aut ab re. A nr̄a si laudabimus: aut officio facere: qd cā necessitudis itercedāt: aut studio qd eiusmōi uirtutis sit: ut oēs cōmeorare debeāt uelle qd rectū sit.

rē obtinēte: & gloria uel maiorū: uel rebus a nobis gestis excitata dat laudādi & uituperādi occasionē: cū quēpiā uel nō iflatū gloria dicius: uel nimiū sublatū a ciuitate quoq̧ laus ducit: & uitupatio: refert. n. quo q̄sq̧ loco natus sit celebri an uili: libera urbe: an subiecta. Amicitiæ: hoc tū ad fortunā ptiet: tū ad pictū: quo pacto aliqs amicitiis usus sit: quales amici fuerint. Nam uetus est puerbiū: pares cū paribus facillime congregari: illud animaduertendū est: q ai bona: tū naturæ sunt: tum industriæ naturæ: ut si quis acri ingenio præditus fuerit: industriæ ut si scientiam huius: uel illius rei adeptus sit: item corporis bona: tū natura dantur: tum industria comparantur natura: ut siquis agilis nascatur: industria: ut siquis exercitatione euadat agilior q̃ natura fuerit totum autem hoc ad habitum refertur qui ut a cicerone diffinitur: est animi & corporis constans: & absoluta aliqua in re perfectio: aut uirtutis: aut artis alicuius perceptio: aut q̄uis scientia. Velocitas. Homerus a pedum uelocitate Achillem laudat cum ait. ποδασ ὠκὺσ ἀχιλλιοσ &. Vir. Camillam: cum iquit: sed pla uirgo dura pati: cursuq̧ pedū puertere uentos: illa uel intactæ segetis per summa uolaret gramina: nec teneras cursu læsisset aristas: uel mare per medium fluctu suspensa tumenti ferret iter celeres nec tingeret equore plantas. Item alio loco peruicibus ignea plantis: uitio datur uelocitas: ut si transfugam uocemus quempiam & salustius in ciceronē lingua inqt uana manus rapacissimæ gula immēsa: pedes fugaces. Vires: quas tum natura dat: tum auget exercitatio a uiribus laudat Virgi. cum ait: Sunt nobis fortia bello pectora: sunt animi & rebus spectata iuuentus cōtra idē sæpe ibecillitatē obiicit uitupans. Dignitas pulchritudo corpis: & hois est ut uenustas mulieris hæc nos gratiosiores efficit: ut homerus de priamo iquit. αδοσ πρίαμοι αεεον ἀρχωσ. & Virg. Gratior & pulchro ueniēs in corpore uirtus. Idem a pulchritudine æneā laudat dicens. Quale manus addunt ebori decus: aut ubi flauo argentum pariusue lapis circūdatur auro. Valitudo quæ parti natura datur partim studio: & diligentia comparatur: in laudis pte bona ualitudo: contra mala in parte uituperationis reponitur. Quintus metellus in ea oratione qua pfem. L. Metellum defunctū laudauit inter decē maxias & optimas res quas affuisse illi dixit: ualuisse inquit. Et quæ cōtraria sunt: ut imbecillitas deformitas: mala ualitudo. Animi sunt &c. Sunt & alia animi bona: sed hæc priora: & cum illo sic coniuncta: ut separari non possint. Et his contraria: stultitia: iniusticia: ignauia: incontinentia. Erit igitur: hi loci inquit erunt quibus confirmare poterimus laudem eius quem commēdare instituerimus: & contra rephendere eū quem rephendendum susceperimus. In huiusmodi igitur causa: docet quo pacto in causa demonstratiua exordiri: & unde beniuolentiam colligere possumus: a quatuor āt colligitur locis. A nostra: cum inqt laudabimus aliquem a nostra persona beniuolentiam colligemus: officio facere ostēdentes quod. s. nrm̄ sit officiū illud agere. Et ipse declarat ut si dicāus magnā nobis cū eo quē laudare uolumus necessitudinē esse. Multi aūt officio ducti orones hn̄t: in rerū uel hoium laudes: sicuti q i funeribus dicūt hoc tpe & in nuptiis. Itē in nouorū magistratuū uel alicuius pricipis uiri aduētu: & nōnulli idignitate cōstituti recusare dicēdi onus nō pn̄t ii oēs nō arrogātia aliq̃ inductos sed officio ploquūt: & sic a ppria psona bēiuolētiā cōparāt. ci. li. I. accusationū i uerrē officio se ad accusandū uenisse dicit. Necessitudis necessitatis q recusare n̄ possimus. Aut studio uolūtate: nulla necessitudīe iteruenīēte: cū dicius eiusmōi uirtutes eē q̄s laudare i aliquo uolumus: ut cōmeorari ab oibus debeāt: &

nos eorum

nos eaq̧ amore ductos tacere nō potuisse. Aut ex aliorū: & si nos dicamus non ii sumus q uirtute pstemus: facere tū non possumus: quin eos in qbus est amemus: & ueneremur: ut qualis aius noster sit: facile itelligat: Qui. n. uirtutē laudat: uirtutis se studiosum & amatorē ostēdit: & quales sunt qui laudantur: tales esse qui laudant existimari possunt. Si uituperabimus ostendit quō beniuolentiam a persona nostra uituperātes capere possimus: & contrariis locis faciendum præcipit: ut quod laudantes officio & studio facere nos dicimus: id merito: uel studio uituperantes facere dicamus. Quod ita tractati simus. Meretur qui uobis maledixit: ut male de eo loquamur: utitur hoc loco salustius in Ciceronem dicens respondebo tibi: ut si quam uoluptatem male dicendo cepisti: eam male audiendo amittas: Facit idem cicero in secunda contra. M. Antonium philippica. Aut studio: ut si dicamus hoc nos studio in malos esse ut eorum uitia occulta esse nolimus: ne si latuerint caueri non possint: utitur hoc loco cicero lib. primo accusationum in. C. Verrem cū ait quod si hāc causam tam idoneam: tam illustrem: tam grauem non haberem: si aut hoc a me siculi non petissent: aut mihi cum siculis causa tantæ necessitudinis non intercederet: & hoc quod facio me reipu. causa facere profiterer: ut homo singulari cupiditate: scelera: audacia: præditus: cuius furta atq̧ flagitia non in sicilia solum: sed in achaia: asia: cilicia: pamphilia: romæ deniq̧ ante oculos omnium maxima turpissimaq̧ nossemus: me agente in iudicium uocaretur: quis tandem esset qui meum factum: aut consilium posset reprehendere. Vnicam malitiam: singularē: Malitia contraria est uirtuti: nequitia i libidine est. Aut quod placeat: sicut ex uirtutis laudatione eius nos esse amatores cognoscitur: sic ex uitiorum accusatione: eorum nos hostes esse declaratur: & ut ait Cicero: accusationum in. C. Verrem li. v. legem sibi idicunt innocentiæ: continentiæ: uirtutumq̧ oium: qui ab altero ratiōem uitæ reposcunt. Ab eius persona de quo loquimur: docet quo pacto colligi ab eius persona beniuolentia possit: de qua loquimur & colligetur inquit: si res ab illo gestas amplificabimus dicentes illum uel publice uel priuate eiusmodi res gessisse: ut nullius oratoris q̄uis magni exornari: aut enūerari orone possint. Si laudabimus seqt̄ si uitupabimus. Vereri nos &c. Ci. p pōpeio huius inqt orōnis difficilius ē exitū: q principiū iuenire. Oēs hoīes &c. dicēus eiusmōi uirtutē eē illius quē laudāus: ut extollere eā oēs debeāt: sed digne satis a nullo laudari posse: qm̄ q̄to plura dn̄r: tāto plura supsunt dicēda. Ti-

Malitia Negtia diffe.

Aut ex aliorum laude ostendere qualis ipsius animus sit. Si uituperabimus: aut merito facere quod ita tractati sumus: aut studio: quod utile putemus esse ab omnibus unicam malitiam atq̧ nequitiam cognosci: aut quod placeat ostendi quid nobis displiceat ex aliorum uituperatione. Ab eius persona de quo loquemur si laudabimus uereri nos dicemus ut illius facta uerbis consequi non possumus. Omnes hominis illius uirtutes prædicare oportere ipsa facta omnium laudatorū eloquentiam anteire. Si uituperabimus ea quæ uidebimus contraria paucis uerbis commutatis dici posse dicemus: ut paulo supra exempli causa demōstratum est. Ab auditorū psona: si laudabimus: quoniam nihil noui: nihil apud ignaros laudemus. nos mouendi causa pauca esse dicturos: aut si erūt ignoti: ut talē uirū uelint cognoscere poterim9: qm̄ in eodē uirtutis studio sit apd' quos laudem9: atq̧ ille: q laudat9 fuerit. spare nos facile his qb9 uelim9 huius facta pbaturos. Cōtraria uitupatio: qm̄ norint pauca de neqtia ei9: nos eē dicturos qd si ignorēt petem9: ut agnoscāt: ut malitiā uitare possint: qm̄ dissimiles sunt q audiūt atq̧ ille uitupatur. spare nos illius uitam uehemēter iprobaturos. A rebus ipsis incertū esse: qd' potis-

Vereor ut conseq nō possim

bullus ad messalā: nec tua pter te chartis intexere q̄sq̄ facta queat: dictis ut nō maiora supsint. Si uitupamus: uitupantes cōtrariis locis utimur. Paucis: uerbis cōmutatis: dicēres uereri nos ne illius scelera orone cōplecti possimus: & oēs homines illius scelera execrari: & ea oium accusantium orationem anteire. Paulo supra. Cū locos ostēderemus: qbus a nostra psona beniuolētia colligitur ab auditorū psona. Nunc quō ab auditorū psona fieri idē possit: ostēditur & si auditoribus eius quē laudandū suscepimus nota uirtus fuerit: sic exordiri poterimus: & si cōpertum mihi est: ita uulgatas uiri huius uirtutes eē: ut ignorare eas nullus possit: pauca tamen p officio dicturus accessi: nō ut ignaros docerem: sed ut dictorum factorumq̧ huius conscios cōmonefacere: sin fuerit ignota: ut cognoscere uelint rogabimus: & iō ad dicēdū uenisse ostēdēus: qa tantā latere uirtutē pati minime poteramus. Quoniā in eodē &c. Locus hic uim maximā concitandæ beniuolentiæ in exordio habere solet: cū dicimus. Viri huius uirtutē oratione mea cōmendaturus accessi: uos autem omnia q̄cunq̧ a me dicta fuerint cōprobaturos facile mihi psuadeo: quoniā eiusdem uirtutis studiosi estis: ac semper fuistis.
Quicunq̧ autem ea laudari in aliis animaduertunt. Quibus p̄diti ipsi sunt: perinde accipiunt ac si in ipsis laudentur. Contraria si notus fuerit: pauca nos dicturos pollicebimur: de uita eius malitia: & turpitudine. Si ignotus id petemus ab auditoribus: ut uitia eius cognoscant: quo euitare ea possint. Itē quoniā dissimiles ei sēper fuerint: & ab nequitia ac malis artibus alicui semper extiterint: sperare nos dicimus: fore ut eius uitam grauiter culpent. A rebus ipsis. Docet quō a rebus ipsis facere beniuolum possimus: ut si scientiam quampiā laudemus. Item ciuitatem siue agrum. Incertos esse &c. Quod apud Virg. Diraucces fecit dicens. O fama in-

Vereri ut illius facta uerbis consequi non possumus: ne ta modum loquendi

ut supra demonstratum est.

De Confirmatione agit / tractato

gens:ingentior actis:uir troianæ:quibus credo te laudibus æquemur. Si quis philoſophiam laudare uoluerit; tot mihi inquit de hac optima & nobiliſſima ſcientia dicēda occurrunt;ut unde initium ſumma incertus ſim. Vereri:ſecundum locum cum dicimus tot de hac re dicenda occurrunt.p.c.ut non mediocriter uerear:ne cum multa dixerim:plura ſuperſint dicēda:& Cicero ait.Nunq̄ ſatis dignæ laudari philoſophiam poſſe.Claudianus quoq inquit:quodcunq relinquam maius erit. Contraria &c. Vel ſi dicamus quid potiſſimum repræhendam neſcius ſum.Quod Propertius facit:cum ait;unde tuos primum repetam mea cynthia faſtus: unde tuam quærat heu cynthia duritiem:& Cice. in ſaluſtium. Quo me uertā patres conſ.unde initium ſummam. Item uereor ſi omnia huius ſcelera complecti oratione uoluerim:cū multa dixerim:ne plura ſuperſint dicenda.illud admonendū eſt: Ariſtotilē in demonſtratiuis cauſis maxime libera proœmia exiſtiare longeq a materia duci:qd in helenes laudatione.Iſocrates fecit:& ex aliqua rei uicinia:ut idē in panagirico cū quærit plus honoris corpibus q̄ animoꝝ uirtutibus dari:& gorgias in olympico laudans eos q tales inſtituerunt cōuentus: quos Seruius.C.ſaluſtius in bello iugurthino & catilinario nihil ad hiſtoriā ptinentibus proœmiis uſus ē. Principio:nulla inquit narratio principiū neceſſario ſequtur:ſed ſi qua icidit qua factū aliquod alicuius narrandū ſit:in quo aut laus:aut uitupatio contineat ea ſeruanda ſunt:quæ libro.i.de narratiōe pcipiunt:ut ſit breuis dilucida ueriſimilis:Narratio non niſi pteriti tpis ſolet eſſe:demonſtratiuū aūt genus in pſenti uerſatur laude:aut uitupatione:& uim illic pcipuam hēt:res aūt pns narratione nō indiget:Quotiens aūt pterita in hoc genere narrantur:incidens narratio ē:quæ pntem confirmat;laudem uel uituperationē. Factū res geſta.

ſimū laudemus:uereri ne cum multa dixerimus:plura prętereamus: & quæ ſimiles ſentētias habebunt:quibus ſententiis contraria ſumuntur a uitupatione. Principio ab aliqua ratione harū:quas ante cōmemorauim9 rōnum. Narratio nō erit ulla: q̄ neceſſario cōſeqtur:ſed ſi q̄ inciderit cū aliqd factū ei9:de quo loq̄mur nobis narrādū ſit cū laude:aut uitupatione pceptio narrandi de primo libro repetetur. Diuiſione hac utemur exponem9 quas res laudaturi ſumus: aut uituperaturi. Deinde ut queq; quoue tēpore res erit geſta ordine dicemus:ut quiqed tute cauteq; egerit itelligaf. Sed exponere oportebit ai uirtutes aut uitia. Deide cōmoda:aut incōmoda corpis:aut reꝝ externaꝝ:quō ab aio tractata ſint demōſtraſ.

Cū laude. Si laudamus:quod cicero facit:q res a pōpeio geſtas narrat:in qbus Pompei laudes cōtinenf. Vituperatione:qd idē facit in.C.uerrē:res.n.ab illo ſcelerate geſtas exponit. Diuiſione:ad diuiſionē tranſit:q ut nouimus duplex eſt:altera enumeratio:altera expoſitio appellatur:q res exponit breuiter & abſolute:qd ipſe in oratione p pompeio in pte demōſtratiui generis facit:cū ait:ego ſic exiſtimo:in ſummo impatore quattuor has res ineſſe oportere:ſcientiā rei militaris:uirtutē:auctoritatē:felicitatē ſingulas deinde quo ſunt ordine poſitæ exeqtur. Deinde ut quæq:quo ue tpe res geſta erit &c. Placet hic incipef cōfirmatiōis pcepta in demōſtratiuo genere:nec referri hæc ad ptitione:qd non nulli ſentiunt:ſed certe inepte. Cōfutatio in genere demonſtratiuo neceſſaria ſp non eſt:ſæpiſſime.n.accidit:ut oino nō contradicaf:ſi qua tū ſuſpicio incideret:diluenda eſſet dictū eſt ſuperius laudē hoīum:& uituperatione in tria tpa diuidi:pteritum pſens:& cōſequens hic ordo tēporū ſeruandus eſt:ſiue laudamus:ſiue uituperamus: Quinti. Ciceronem ſecutus:duabus uis duci nos ait:per hoc opus laudandi:& uituperandi:& aut ætatis gradus geſtarumq reꝝ ordinem ſequi:ut in primis annis laudetur indoles:rū diſcipliæ:poſt hæc opum.i. dictoꝝ factorumq contextus:aut in ſpēs uirtutū diuidere prudentiæ:iuſtitiæ:fortitudinis:continētiæ:cæterarūq ac ſingulis aſſignare:q ſecūdū quāq earū geſta erunt:utra ſit āt haꝝ uia utilior cū materia deliberādum idē inqt. Vt quæq quoue &c. Prior eſt uia in qua ſeruādus eſt tempoꝝ & rerū geſtarū ordo;quo facilius:laus hominis:aut uituperatio intelligatur:quid prius:quid poſterius geſtum ſit:Cicero in laudibus pompei a pueritia initiū ſumpſit:a qua ad adoleſcentiā tranſitū fecit:& reꝝ ac tēpoꝝ tenore ſeruato:bella enumerauit:quæ geſſit:ciuile:Africanum trāſalpinum hiſpanienſe.Idem & ſecundā uiam attigit:quid ſecundū quāq ai uirtutem geſtum ſit dicens. Vt quod tute &c.ut ex tempoꝝ & rerum ordine tute: & caute egiſſe eū q laudaf audientes intelligant:in quo non mediocris laus poſita eſt.Nam id ſpectari in geſtione negocii ſemper debet:ut ſine periculo & caute res geraf:Scipio turpe dicebat imperatori eē dicere nō putarā. Sed exponere: hæc eſt ſecūda uia qū enumeramus ai uirtutes: & uitia deinde quo pacto ſecundum hæc corporis commoda uel icōmoda:& itē res externæ tractatæ ſint oſtēdemus Ai uirtutes:q q̄ttuor ſunt uitia his oppoſita;cōmoda aut incōmoda.Secūdū ſtoicos loqtur:cōmoda.n.potius ſunt q̄ bona appellāda:nō.n.uera bona ſunt. Verū bonū ſola uirtus eſt q hoiem meliorē facit;q eripi nō pōt:robur agilitas q̄uis parua febricula debilitaf: diuitiæ ſæpe numero auferūtur:quaꝝ ac formæ ſimul;ut ſcribit Salu.gloria fluxa ē:ac fragilis ſed uirtus clara æterna q habef:pipathetici tū corpis & reꝝ externaꝝ cōmoda bōa appellauerunt.Et ſunt qdē corpis cōmoda uel incōmoda;ut robur:uelocitas:infirmitas:tarditas reꝝ externaꝝ:ut diuitiæ honores:& his cōtraria.Quō ab aio &c.hoc eſt a uirtutibus ai:& illud eſt qd dicit Quinti.ſingulis animi uirtutibus aſſignanda eē:q ſecundū quāq earum geſta eſſent.& hic apte ſtoicoꝝ innuif ſententia;q corporis & reꝝ externarum cōmoda bona eſſe non uolebant;nā bona p ſe dici non poſſunt:ſed pro utentiū mō mala fiunt uel bōa exēpli cā:aliqs celeritate & di-

Diuiſio duplex

Quare/quirunt impera/tore

Verum bonum uirtus

... multo cōmodius in uetere codice.
quid quamq: / .i. quā rē & qm tute &c

uitiis bene utitur:neq his inſolens efficiſ:bona in eo uideri poſſunt:contra mala in eo uidenſ:qui his abutitur cōmoda aūt corporis & incōmoda in attributo ſunt perſonæ quod eſt habitus: in quo conſidaraf cōmoditas non natura data:ſed induſtria & ſtudio parta;& itē incōmoditas q negligentia nſa acciderit: bona externa in attributo ſunt naturæ:i qua cōſideraf ſexus:natio:patria:cognatio:ætas;a quibus rebus Niobe in latonam dicens apud Ouidium lib.metamor.vi.ſe laudat:hunc ordinē:ut aut q̄q res quo tpe geſta ſit oſtēdamus:aut ai uirtutes & uitia exponamus:& quō cōmoda:aut incōmoda corporis:& rerum externarum ab aīo tractata ſint demonſtremus. Ab extraneis &c. a rebus incipit:q externæ poſite ſunt. Genus in laude. Genus inquit quō in laude poni poſſit:& ſi bono genere natū quēpiā dicemus parē maioribus:aut excelſiorē fuiſſe oſtēdemus. Quod Meſſalā laudans Tibullus fecit. Cum ait. Sed generis priſcos contendis uincere honores: q̄ tibi maiores maius:decus ipſe futuris:& Ouidius iquit:ſic magnis cedit titulis agamēnonis atreus: Aegea ſic theſeus:ſic Pelea uicit achilles. Si humili genere. Exemplum eſt Cicerōis contra Salu.,qd ſupra poſuimus. In uitupatione. Cum uitupamus bono genere ortum: degeneraſſe: & dedecori maioribus fuiſſe qd in Salu. dicens cicero fecit. Nā genus & proauos & q nō fecimus ipſi: uix ea nſa uoco inqt Ouid. Et iuuenalis. Quis.n.generoſum dixerit:hunc q indignus genere ex præclaro nomine tantum inſignis:& miſerum eſt alienæ incumbere famæ. Itē malo pſ tibi ſit Therſites:dummodo tu ſis Aeacidæ ſimilis: uulcaniaq arma capeſſas: maiorū quidē & parentū uirtus poſteris ad laudē: & gloriā accedit ſi ipſi quoque uirtute pditi:& digni maioribus ſunt: Vnde ait Euripides i hæcuba: ωραιος γἀρ χἀρακτηρ κα πιον μος ἐν βροτοισ ἐσθλων γενἐσθαι καπι μαζον ἐρκα λαι εο Δεναασ τῶν ὀνοματοισ ἀξιοισ. Si malo:ut ſi dicatur aliquis maiores ſuos homines peſſimos & nefarios uitæ turpitudine ſuperare uel maioribus ſuis uilibus & obſcuris non prodeſſe ſed detrimento eſſe. Educatio:hoc in attributo perſonæ eſt qui uictus dicitur quo pacto ab educatione laudetur uel uituperetur quiſpiam ſuperius oſtenſum eſt. Diſciplinis:ut artium liberalium item rei militaris:a quibus rebus multos laudat Cicero. Contra is uituperatur:qui a bonis diſciplinis:quibus eum parentes imbui tenerum uolebant dicitur diſceſſiſſe:& inſtrui ſe erudiriq paſſus non eſſe. Inde ſe retraxiſſe. Incepiſſe quidem:ſed ide ſe retraxiſſe. A pte corporis &c. docet laudare uel uituperare a bonis corporis. Commoda a natura in laude:commoda a natura data animo:aut corpori conſiderantur hoc mō:ualens an imbecillis longus an breuis:formoſus:an deformis:uelox an tardus:acutus: an hebes:memor: an obliuioſus:comis officioſus:prudens:patiens:an contra:& omnia quæ a natura dantur animo:& corpori in natura conſideranda ſunt. Si ſit dignitas. Quid dignitas ſit:ſuperius declaratum eſt:ea cum forma coniuncta eſt:gratioſos eos in quibus eſt efficit. Sic autem locutus eſt:cum ait dignitas aut forma q̄ admodum cum dicitur: Alexander ſiue paris hoc eſt Alexander qui & paris dicitur: laudi fuiſſe eam ita uixiſſe quamuis apprime formoſum dicemus:ut nihil ei uitio unq̄ datum ſit:ut continens ſemper:atq integer habitus ſit:cum accidere ferme ſemper contra ſoleat. Nam rara eſt concordia formæ:atq pudicitiæ ſanctos licet horrida mores tradiderit domus & ueteres immitata ſabinas. Non quemadmodum cæteris difficile eſt formoſo adoleſcenti: & puellæ pudicitiam ſeruare:adeo corruptis moribus & multi forma inſignes pcipites in uitia labuntur:ſuntq ſuis ac ſibi detrimento:ac dedecori. Adoleſcentes enim non licet eſſe uiros:nam prodiga corruptoris improbitas ipſos audet tentare parentes:tanta in muneribus fiducia:multis deniq qui continentes nimium fuerunt exitio dignitas formæ extitit:ut hippolito:bellerophonti Lucretiæ .C.Sillo:quem tantopere meſſalina dilexit:ut claudio marito uiuo nubere illi uoluerit:ſi itaq formam laudabimus:laudi fuiſſe diceremus:ſi uituperabimus damno atq dedecori:Et iulio cæſari obiectum eſt:q nicomedi Bithyniæ regi ſuam proſtrauerit pudicitiam. Et uires &c. in natura conſiderantur:ut dictum eſt ualens & imbecillis uelox & tardus:ſed illud aduertendum natura bona ut uires & uelocitatem induſtria augeri & conſeruari:Et contra inertia atq ignauia minui:ac deperire:induſtria autem eſt honeſtus labor:in honeſta re ſuſceptus:ſi laudabimus ergo alicuius uires:& uelocitatem cōmoda hæc exercitatiōibus cōpata eē dicemus:ut ſaltu:iactu:pilæ ludo:uenationibus:bellis cicero pōpeium in rebus bellicis ab ineunte ætate ſemper uerſatum eſſe dicit:& ppea bellū illud maritimū tantum ac tam diuturnum tam longe lateq diſperſum:quo omnes gentes:ac nationes præmebātur incredibili:celeritate cōfeciſſe:nā extrema hyeme appauit ineūte uere ſuſcepit media æſtate cōfecit. Si ualitudo:q bōa ai & corpis ſunt:ea cum laudamus:cōparata eſſe induſtria dicere debemus:ut ualitudinē hoc mō hic quem laudo;qm per omne uitæ tempus integre continenterq uixit bonam ualitudinem adeptus eſt.

Ordinē hunc adhibere in demonſtranda uita debemus. Ab externis rebus genus in laude: q bus maioribus natus ſit:ſi bono genere:parem:aut excelſiorem fuiſſe:ſi humili genere ipſum in ſuis:non in maiorum uirtutibus habuiſſe preſidium. In uituperatione:ſi bono genere dedecori maioribus fuiſſe: ſi malo tamē his ipſis detrimento fuiſſe. Educatio quod in laude bene:honeſte in bonis diſciplinis educatus tota pueritia fuerit in uituperatione contra: inde ſe retraxiſſe aperte a corporis cōmmodis. A natura in laude ſi ſit dignitas atque forma laudi fuiſſe eam: non quemadmodum cæteris detrimento atque dedecori. Si uires atque uelocitas egregia honeſtis hæc exercitationibus & induſtriis comparata. Si ualitudo

Dignitas forma

iduſtria quid

Ex perpetua:q; longa usus sit diligentia. Ex temperantia cupiditatum: Cicero libro de senectute defectionem uirium adolescentiæ uitiis effici ait: & libidinosam ac intemperantem adolescentiam effectum corpus tradere senectuti. Quod si est moderata & continens adolescentia robustum corpus tradit senectuti. His male usum uiribus & uelocitate: si uituperamus male usos dicemus: & casu quodam nulla exercitatione adeptos eē: ut de milone crotoniate diceretur: q robore naturali admirabili fuit: sed exitu infelici. Nam uiribus ille confisus perit: admirandisque lacertis ut ait satyrus cum enim iter faceret: quercum in agris cuneis adactis fixam uidens: fretus uiribus accessit eodē: insertisq; manibus diuelere conatus est: quas arbor excussis cuneis in suam naturam reuocata compressit. Eūq; tot gynicis palmis nobilē lacerandū feris dedit Valerius Maximus. Tanq̄ qdam gladiator: sic dicemus: natura huic robur dedit: sed eo ita usus est: ut gladiatori potius q̄ uiro forti cōparari possit. Gladiator temere se obiicit ꝑiculis: uir fortis nihil sine cā rationabili aggredit. Si nō erunt. Si talibus carebit cōmodis: ille quem uituperamus eius culpa accidisse dicemus q; semper libidinose ac intemperanter uixerit: cuius rei cā in morbos uarios atq; ægritudies iciderit: nam ut ait Oui. languor & īmodice sub nullo iudice somni. Aleaq; & multo tēpore quassa mero. Eripiūt omnes animo sine uulnere uires. Præter formā. forma excepta: quæ trahi in culpam eius non pōt: qui uituperatur si non affuerit: natura. n. ueram pulchritudinem dat nemo sibi ipsi tradit quin & eum cōtēpsisse laudi ascribitur: ut multis sed spurinæ illi hetrusco ꝑcipue quem fama est faciam cicatricibus deturpasse ne placeret contra cultu elegantiore auxisse dedecori daf: Vñ ait ouidius sint ꝑcul a nobis iuuenes ut fœmina compti: fine coli modico forma uirilis amat: Non corporis deformitate fœdari animus potest: sed

Perpetua: diligentia & temperantia cupiditatum. In uituperatione si erūt hæc corporis cōmoda male his usum dicemus: quæ casu & natura tāquam quilibet gradiator habuerit. Si nō erunt præter formam omnia ipsos culpa & intemperantia fuisse dicemus. Deinde reuertemur ad extraneas res: & in his animi uirtutes aut uitia: quę fuerint considerabimus: diuitię an paupertas fuerit: que potestates: quę gloria: quę amicitiæ & quid fortiter in inimicitiis gerendis fecerit: cuius causa susceperit inimicitias: qua fide: beniuolentia: officio gesserit amicitias. In diuitiis qualis aut in paupertate cuiusmodi fuerit: quemadmodum habuerit in potestatibus gerēdis aīum. Si iterierit cuiusmōi mors fuerit: cuiusmōi res mortē ei9 sit

pulchritudine animus corpus ornaf: ut ait seneca. Deinde reuertemur &c. dixit iam de cōmodis & incōmodis rerum externarum: deinde corporis: sed commoda & icommoda rerum externarum de quibus præcepit ꝑtim eius tēporis fuerūt: quod ante homines est: ut natio: patria: genus: partim illius quo homines uiuunt: sed extra ipsos posita ut educatio: nunc uero de rebus externis loquitur: quæ ab ipsis tractantur hominibus: & administrantur. In quibus quemadmodum: & in prioribus animi uirtutes & uitia quæ fuerint consideranda esse dicit: hoc autem quo pacto fiat: supra declaratum est: non enim per se bona sunt: sed sicut ipsis utitur: qui haber laudari aut uituperari posse uidebitur: & sunt infortunæ attributo. Ad extraneas res q̄ administraræ ab homine fuerint quem laudamus. Et in his animi uirtutes: &c. si dicimus diuitem fuisse dicamus liberalem fuisse continentem: aut contra si in potestate fuisse ostendimus iustum ac moderatum: uel contra fuisse ostēdemus & in singulis huiusmodi externis rebus uirtutem: aut uitium animi consideremus. Diuitiæ an. &c. honeste parasse diuitias laudi datur: Paupertas si negligentia nostra accidit dedecori esse solet: ut in his qui cōsumptis diuitiis quas maiores reliquerunt: ad inopiā redacti sunt. Itē q, in pauptate bene uixerit & continens integerq; fuerit ꝑcipue laudatur curius & fabricius nā paucis mimisq; contentum esse in laude ꝑcipua est. Et Lucanus pauptatem laudat diuitias culpat: cū ait fœcūda uiroꝝ paupertas alitur: totoq; accersit orbe: Quogēs quæq; pit. Itē o uitæ tuta facultas paupis angustiq; lares o munera nondū intellecta deū q̄ potestas: quō se in ptāte habuit: fuerint ne faciles ad eū aditus priuatoꝝ: & libere q̄rimoniæ de alioꝝ iniuriis: an cōtra clemētia an crudelitate usus sit: ꝑcio ne & ꝑcibus sinerit se corrumpi: uel cōstans integerq; ꝑmanserit. In oratione ꝑ lege Manilia a continētia humanitate: ac fide: qbus uirtutibus in ptāte cū esset usus est: mirifice laudaf pōpeius contra oēs in. C. Verrē libri in eo sunt occupati ut siciliā ꝑuinciam a uerre ꝑtore expilatā fuisse: & illum in ptāte: turpiter flagitioseq; uixisse ostendunt. Quæ gloriæ: tam priuati hominis gloria est: q̄ eius qui cum ptāte est: considerare āt solemus: quæ fama excitata sit: ex uera laude an falsa. Nā Gloria est frequēs fama cū laude: Si laudabimus: ex uera laude: si uituperabimus ex falsa exortam dicemus. Quæ amicitiæ: cū bonis ne an cū malis. Quæ inimicitiæ: Cum hostibus reipu. causa: an cū amicis cum claris uiris: an cum obscuris & uilibus. Cicero fato suo sibi contigisse inquit: ut quocunq; rempu. perturbarint: se hostem habuerint: & oēs se reipu. cā suscepisse inimicitias. Quid fortiter: Gloriatur cicero nunq̄ ueritum se inimicos: nunq̄ a dicēda sētentia deterritum: q̄uis manifeste iminens uideret ꝑiculum. Qua fide: Valerius Maxi. multos enumerat: q ne in ꝑiculis quidē amicos deseruerunt: & exilium atq; etiā mortē subire cū illis uoluerunt. Quem aīum cōtinentem an contra. Si interierit: docet qd agendum sit: cū defunctū laudamus: uel uitupamus. Cuiusmōi mors: si laudamus honesto exitu uitam finisse dicemus: si uituperabimus inhonesto: & parem uitæ exitum illi deos dedisse manlius capitolinus cum in suspitionem uenisset affectati regni: ex arce ꝑcipitatus fuit. Spu.

Gloria quid

Melius ob idem crimen iussu dictatoris a seruilio hala occisus est. Mors ergo illis dedecori fuit: q̄m inhonesta sed & post mortem adiecta ignominia est. Melio: Cuius domus solo æquata est. Mallio cuius prænomen ex familia exemptum est: contra pythagora metaponti mortuo: cum nullus inueniretur dignus: qui illi succederet domus cereri consecrata est. Iunium brutū auctorem ro. libertatis annū matronæ luxerunt. Et quā carus oibus superior Africanus fuerit: mærore funeris: indicatum dicit cicero. Ad oēs. In rebus externis aī uirtutes aut uitia cōsideranda esse dixit. Hic oibus rebus in quibus animus hominis cōsideratur: quatuor illas uirtutes: iusticiā: fortitudinē: prudentiā: modestiā: applicandas dicit esse. Et ostendendū quicqd is quē laudamus dixerit fecerit: ne iuste: fortiter: prudēter: modeste: dixisse: & fecisse: cōtra si uitupabimus. Aīus hois. Quædā sunt in quibus animi pariter: & corpis uis ꝑostulatur: ut bellū: quædam animi tm̄ uirtutem expetunt: ut reip. administratio tū āt ī rebus externis: ut diuitiis potestatibꝰ gloria q̄ corpis ut robore forma uelocitate: animus hois consideratur: quō scilicet homo his rebus usus sit: exempli cā: si in potestate fuit is quem laudamus dicimus suū cuiq; tribuisse: quod ad iustitiam pertinet: si in bello uersatus est nulla pericula pro reipu. utilitate recusasse: & labores oēs ꝑpessū esse: qđ ad fortitudinē spectat si ꝑuinciam gubernauit: integrū cōtinētemq; fuisse ostēdemus: quod modestiæ ē: prudentē uero demōstrabimus: ut si impatorē laudemus & tutiorem suis in pugna locū elegisse: aut ab insidiis semper cauisse: aut clādestina hostium cōsilia ꝑripuisse: dicemus quæ oīa ad prudentiā ꝑtinēt: Cice. qcquid a pompeo factum ait: secundū aliquā harꝫ uirtutū factum inquit contra. C. uerrē idē omnia inique: ignaue: stulte: immodeste fecisse commemorat. Perspicuū: concludit ꝑ ea quæ dicta sūt: manifestū dicens esse tres locos eē ex qbus ratio omnis laudādi & uituperādi trahi possit uirtutū ac uitiorum animi. Cōmodorū incōmodorumq; corporis & rerū externarū. Ex hac dispositione ordine ac digestione rerum. Si illud etiam &c. si illud monuerimus non in cuiusq; laudem: uel uituperationem omnes superius dictos locos necessario assumi nō enim

consecuta. Ad oēs aūt res: qbus aīus hois maxie considerat ille quattuor aī uirtutes erūt accōmodādæ: ut si laudabim9: aliud iuste: aliud fortiter: aliud hōeste: aliud prudēter factū esse dicam9. Si uitupabim9: aliđ iniuste: aliđ ignaue: aliud īmodeste: aliud stulte fcm̄ eē dicem9. Perspicuū ē iā nimiꝝ ex hac dispōne quēadmodū sit tractāda: triptita diuisio laudis & uitupationis: si illud ēt assumpserius nō necesse eē nos oēs has ꝑtes in laudē: aut uitupationem trāsferre: ꝑpea qđ sæpe nō incidunt: aut ita tenuiter ut nō sine necessariæ: quapp eas ꝑtes q̄ firmissimæ uidebunt legere oportebit: conclusionibus breuibus utemur per numeratione: ad exitū causę ipsa causa crebras: & breues amplificationes interponere oportebit per locos communes. Nec hoc genus causę: eo quod raro accidat in uita: negligentius cōmendādum est: neq; id quod uideri potest accidere: ut faciendum sit aliquando non oportet uelle q̄ cōmodissime pōt facere: & si sepati hęc cā min9

contingit: ut in eū quem laudamus: aut uituperamus omnes īcidant: sed eius ē q artē tradit: oīa quæ ad artem pertinere possunt inuestigare: ac proponere: is uero qui laudat: uel uituperat: quæ causæ suæ conueniant eligere debet. Aut ita tenuiter: ut si quem laudādum assumpserimus: qui in una re magnopere excellat: ut in fortitudine aut modestia: & uel in bonis corporis tantum: aut reꝝ externaꝝ in cæteris uero non ita: quæ laudari in eo non poterūt prætermittemus: quæ uero laudari poterunt ea eligemus. Conclusionibus quemadmodum cōcludendū sit: præcipit. Et breuibus utendum esse cōclusionibus dicit. Quæ per enumerationem fiant: ut breuiter quæ in tota oratiōe dicta sunt colligātur. Ad exitum causæ in fine causæ: ut si hoc modo cōcludatur: cum tot in hoc homine egregia esse acceperitis: eximiam bellandi scientiam: singularem uirtutem: clarissimā auctoritatē egregiā fortunā credite: & uobis psuadete: nobis a diis immortalibus oblatū & datū eē: ut hāc rēp. cōseruet: atq; amplificet: ut nobis ad imitandū exēplar sit: quare eū amemus atq; obseruēus. Qđ si fecerimus nō dissimiles illi existimabimur. In ipsa cā: dixit ꝑ enumerationē cōcludendū eē: nūc qd in cōfirmatione laudis: uel uitupationis agendū sit: monet. Et crebras ac breues amplificatiōes interponēdas eē ꝑcipit ꝑ locos cōes: ut epilogi singulaꝝ argumentationū: & ipse uirtutes uel uitia. Itē geste res amplificenf: sed breuiter: ne si lōge fuerint amplificatiōes: uel tedio auditores afficianf: uel scurrulis uideaf assentatio. Ci. in orōne ꝑ pōpeio hoc facit: ut cū ait: qd est: qđ quisq̄ aut dignū illo: aut nobis nouū: aut cuiq̄ ī auditū possit afferre. Itē ꝑ dii imortales tāta ne unius hois icredibilis ac pene diuina uirtus: tā breui tpe lucē afferre reipu. potuit. Itē ē hæc diuina atq; incredibilis hois uirtus: tota deniq; illa pars orōnis q̄ laudes cōtinet pompei crebras hēt amplificatiōes: q̄ quid sint superius est declaratum. Per locos cōes: quibus in oī cā siue laudet: siue uitupet orator uti pōt: qcquid est quod amplificetur: siue ad aīum: siue ad corpus: siue ad res externas ptinet: mō qđ df: non uulgare esse ostendaf: & in maius extollatur. Nec hoc genus &c. Genus demonstratiuū ætate Ciceronis per se raro tractabatur: & multi putabant orator de re dubia tm̄ dicere debere. Nōdū. n. impudētissima assentatio: q̄ oīa corrumpit: aīos hoīum ingressa erat. Nōdum uiri principes delectari laudibus ceperant quas non merebanf: cūq; suas nō esse intelligerēt non ēt affectabant: nullus nisi in capitolinū iouē fortasse panegyricum scripserat: nr̄a tempestate: quod & paulo supius q̄sti sumus; hoc unum genus relictū est. Siqd tm̄ in tāta

rerum mutatione prisci illius decoris superesse potest. Cur autem hoc genus & si raro per se tractatur contẽ/nendum minime sit. Cicero docet: & quia inquit accidere potest: ut aliquando separatim tractetur: tenenda eius ratio est: & quia in iudicialibus & deliberatiuis incidit causis: non enim defenditur quispiam: qui non laudetur: nec accusatur: qui non uituperetur: est itaq; cum utroq; genere coniunctum: hoc demonstratiuum genus. Iudicialibus: ut in libris contra. C. uerrem in quibus uerres uituperatur: & in oratione pro flacco: uti testes athenienses laudant. Deliberatiuis: ut in oratione pro pompeio: ubi pompeius cõmendatur: q̃uis principale causæ genus deliberatiuũ sit. Sæpe: ut in natiniũ testẽ: q tota ofone uituperat. Nũc absolutа &c.

Absoluta inuẽtione: q̃ in sex ptes oratiõis cõsumit: exordiũ: narrationẽ: diuisionẽ: confirmationẽ: confutationem: & cõclusionẽ: ad dispõnem accedit: nec. n. satis est inuenias: q̃ exordieris: q̃ narres: quæ diuides: q̃ cõfirmes: quæ confutes: & quæ cõcludas: nisi singula suo loco: atq; ordine quẽadmodũ res postulat collocentur: translitiõe a fit utik: breuiter q̃bus de rebus dixerit exponens: & q̃bus de rebus dicturus sit ostendens. Difficillima: ideoq; prima in ordine: q̃m difficillima: de difficillimis ãt prius tractat Ci. Perpolita: pfecta & absoluta: translatio est a fabris: q operi sũmã manum imponentes: perpoliunt. Ad oẽ genus causæ docuit quõ inuẽire possimus in genere iudiciali: deliberatiuo: & demõstratiuo: & ea ex q̃bus facere mus exordium: & cæteras orationis partes. Ad cæteras partes &c. pronunciationẽ & memoriam.

QVoniã dispõ &c. diffinitionem reperit di/sponis: q̃ e li. i. cũ sic diffinit. dispõ ẽ ordo & distributio reũ q̃ demõstrat qd q̃bus locis sit collocãdũ ẽ: ãt diffinitio ab effectu: ita. n. res describit: ut qd efficiat: oñdat. Certo ordine: qđ nisi fiat memoria pturbabit. Quidq; una q̃q; res inuenta. Videndum est &c. q̃m rõ est diuersa ut uno mõ dispone re utile sp nõ sit. Genera dispositionũ &c. duplicẽ dicit eẽ dispositionẽ: naturalem: alterã: quæ ab arte pficiscitur: alteram artificialem quæ ad casum temporis accõmodata est: & oratoris iudicio relinqtur: ut consideret ipse qd primo: quid secundo loco: qd deinceps dicat: artis ordo ille est: ut primo exordiamur: secundo narremus: tertio dispo namus: quarto cõfirmemus: quinto cõfutemus: ultimo concludamus: sed hunc ordinẽ causæ difficultas aut aliqua puertit necessitas. Quinti. lib. vii. de diuisione multa pcipit: quam mirifice laudat: inuentionẽ absq; ea nihil oio ualere dicens: idẽ ait mẽinerimus ipsam dispositionem plerumq; utilitate mutari: nec eundẽ semper q̃stionem primum ab utraq; pte tractandam: idq; exemplo probat demosthenis pro Cresiphõre. Ad casum tpis: ad id qđ tps affert: sæpe. n. accidit: ut ordo uel seruari nõ possit: uel si seruetur utile nõ sit. Itẽ ex institutione &c. nõ solũ inqt in pẽbus oratiõis principalibus dispõ adhibẽda est: sed ẽt in singulis argumẽtatiõibus: q̃bus utimur in confirmatione: & cõfutatiõe ut ille seruet ordo: q de argumẽtatiõis pribus li. ii. traditus ẽ: ut primo loco sit propõ: & eã deinceps cæteræ sequant ptes. Hæc igit: &c. ex his q̃ dixit conclusionẽ elicit dicẽs dispõnem hanc q̃ ab arte pficiscitur eiusmodi eẽ: ut in ofonibus: & singulis argumẽtationibus eaq; ptes suo ordine digerant & tractent. Est ãt &c. Accidit tps: ut ordo naturalis mutandus necessario sit: sicuti ex quintiliani ẽt auctoritate ostensum est: qui alt certa uia tradi in oẽs materias dispõnem nõ posse: cũ infinite sint litiũ formæ fuerint: fururaq; sint: & tot secuIis nulla reperta sit cã: quæ esset tota alteri similis: quare idẽ ait sapiat oportet orator: & uigilet: & inuentia: & iudicet: & cõsilium a seipso petat: Cic. p Milone dicens: & Homerus apud Vir. lib. i. æneidos confutatione ut ante docuimus prius utũtur q̃ narratione: quod nisi uterq; securus esset: iratos & aduersos auditores hũisset: egit idem Orpheus apud Ouidiũ: cũ ad inferos descendisset: diluit. n. q̃ oblici poterant: priusq̃ narraret: uenisti ut cerbaq; abduceres: quod hercules fecit nõ ueni: ut hoc cõmitterem: sed uxor euridice nup fato fũcta uenendi cã fuit: sic autẽ exordit. Oppositi sub terra numina mũdi in quẽ decidimus q̃cq̃d mortale creamur

exordium statim confutatio segtur: non huc ut opaca uiderem tartara descẽdi: nec uti uilIosa collubris torua meduſci uincirem guttura monstri diffiniuit igitur quid dispositio sit: q̃ licet ab arte nõ pficiscatur artificiosẽ tñ tractãda est: ideoq; artificialis appellatur. Vt si a narratione: omisso principio. Aut ab aliqua firmissima argumentatione: ut a firma aliqua argumentatione initium faciamus: orationis nostræ: quæ auditoribus ostẽdat nos habere aliquid quo causam nostram corroboremus: hoc quando accidat quid fieri necesse sit paulo post dicet. Aut a litterarum: si forte litteræ extent: quæ causam nostram iuuare possint: ut si quis Lentulum accuset: q̃ allobrogũ legatos ad cõiurationẽ inuitauerit: & litteras ab eo legatis missas habeat: cum litteris. n. captis fuerunt: ab earum recitatiõe incipere poterit. Secundũ post. Cõfirmatione utamur: quod cicero facit in oratione pro planco: ambitus a lateri/si accusaro: nam quia causa nota erat iudicibus: q̃m ante exposita: statim post exordium confirmatio secuta est: non semper autem utendum narratione est ut ait Cicero: libro de oratore: & q̃n utendum sit idẽ consilii esse ait. Nisi causa posita: quãdo uel accidat: ipse declarat. Nam si uehementer: docet q̃bus tpi- obtũdo bus naturalis ordo mutãdus sit. Obtusæ: ueluti heberate nimio audiendi fastidio obtundere est sæpius repetẽdo: eadem dicere translatiõe a fabris sumpta: qui sæpe repetunt tũdendo aliquid malleo: & idẽ obtundunt ac hebetant: terentius obtundis: tam & si i telligo. Animi defatigati: longa oratione: & acclamatione eius q̃ prior dixit: quid autem agendũ sit: cũ fessi audiẽdo: iudices sunt lib. i. docuit. Aut a narratiõe. prohœmium apud iudicem priusq̃ cãm cognouerit prodest: ut ait quintilianus: q̃ secundo loco dicunt: abstinere ab eo possunt: & statim a narratiõe incipere. Aut ab aliqua firmissima argumentatione: hoc ẽ firmissimo causæ nfæ adiumento: qđ in oratione pro Qu. ligario a Cice. est factum: nam cũ difficilis apud cæsarem qui ligario uehemẽter iratus erat: defensio esset: a duobus causæ adiumẽtis tanq̃ a firmissima incipit argumẽtatiõe. Obiectũ prius crimen per ironiã: quam merito quintilianus diuinã appellat confitet: deinde relatiõe utitur criminis: nec absuisse a ligarii peccato accusatorẽ ruberonem ostẽdit: ut pscribere clam cæsari uideatur: ueniã ligario supplicanti danda esse cũ eius accusatori in simili crie data sit. Deinde si cõmodum &c. quoniam si apparatum ad audiendũ uideremus auditorem: siue a narratione inciperemus: siue a firmissima argumentatione redire ad exordium necesse non esset: sed si minus adhuc dispositus uideretur: sensim ad exordii proprietates redeundum esset: hac enim causa exordimur: ut ad audiendum disponamus. Si causa nostra: tunc cũ difficultatem habet & displicet auditoribus: q̃m per eum qui ante dixit: persuasi sunt. Si narratio: cum narratio probabilis non est: nec principio pp causæ difficultatẽ uti licet: ab aliqua argumentatione incipiendum pcipit: quod ipse fecit in oratione pro Qu. ligario: ut dictum est. His translationibus. Concludit: translationes autẽ dicit ut a suo loco ad alium partes orationis transferantur & ubi exordium esse debet: illic narratio sit: aut cõfutatio uel confirmatio. In confirmatione: docet nũc quo ordine argumentationes collocandæ sint: in cõfirmatione & confutatione: argumentorum: ut supra dictũ est: alia uerisimilia: alia probabilia: alia necessaria. Quæ firmissima sunt: & uix retelli uidentur posse: ea in principio & in fine collocari pcipit: infirma uero in medio poni uult qui ordo ex homerica aciei dispositione sumptus est: quam nestor his uerbis sic instruxisse uisus est: ιπποδσ μὲν πρωτα δούνι πιθοῖσιν και όχεδφιν πέζούσ δ ξὸπ δένδ τηδεν πὸλεασ τε και ἐλαδύσ ερκοσ ἐμεν πὸλεμ ον εἰσ κακὸύσ δεσμεσὸν ελαδένδφρᾶ και οὐ κε λεωντυσ ανὰ νκαιη πολεμιοί. Celsus ira sensit: ut i principio quidem ũrma ponerentur argumenta: sed in fine firmissima in medio imbecilliora. Nã initio monẽdus ẽ lude: r summo ipellendus ut ait Quinti. Firmissimas argu. quod apud ouidiũ aiax fecit: cũ ulysse. n. de achillis armis contendens: quæ tali dari debere oraculum responderat: qualis fuerat qui gessit. Firmissima in principio collocauit argumenta dicens & nobilitate & sanguinis præferendum Vlyssi esse: quoniam frater esset: in fine uero arma uiri fortis medios mittantur in agros: inde iubete peti referentem ornate relatis: in medio multa posuit minus ualida argumenta: idem & Vlysses respondens egit. Nam firmissima illa aiacis argumenta firmissimis: tum in principio: tum in fine dissoluit argumentis cum ait: sed enim quia rettulit aiax:

esse iouis pronepos nostri quoq; sanguinis auctor iuppiter est: totidemq; gradus discamus ab illo ostendit ät
nobiliorem se esse q̃ mater a Mercurio sit. In fine sic inquit: tibi dextra bello utilis: ingenium est qđ eget mo
deramine nostro: tu pugnare potes: pugnandi tempora merum. Eligit Atrides: tu tantum corpore prodes.
Nos animo quantoq; ratem qui temperat ante ir. Remigis officium quanto dux milite maior tantum ego te
supero: nec non i corpore nostro pectora sunt potiora manu: uigor omnis in illis. Mediocres: uidelicet quæ
uerisimiles sint uel probabiles. Neq; inutiles ad dicẽdum: quia quæ singula aliquid per se efficere: non possit:
cõgregata possunt. Nam statim renarrata &c. Ra/
tio est cur in principio firmissime argumentationes
ponendæ sint. Causa confirmari &c. quæ aut diffi/
cilis per se uidebatur esse: uel quam eius qui ante di
xit difficilem accusatio reddidit: & si pro reo dicius
grauissimum quidq; primo monendum est: ne illud
spectans iudex: reliquorum defensioni sit auersior.
Et quoniam nuperrime &c. Nunc quare in fine sit/
missima argumenta collocari debeant ostendit: quia
quod recenter dictum est auditor tenacius meminit
quã quod in principio uel in medio dictum fuerit.

Hæc dispositio &c. non aliter inquit oratio sic istru
cta argumentationibus uictoriam oratori in foro cõ
parat: q̃ imperatori bene ordinatus exercitus.

PRonunciatiõem &c. Duas absoluit inte/
grales rhetoricæ partes: inuẽtionem: & di
spositiõem tertiam aggreditur: quæ pro/
nunciatio ẽ: de qua prius q̃ præcepta det
præfatur: plurimum ex toto artificio ualere ostẽdẽs.
Nam sicut inquit: quod unum de quinque parti/
bus rhetoricæ integralibus plus cæteris partibus ua
leat dicere: non ausim: ita nec in sola pronunciatiõe
maximam utilitatem esse affirmauerim: sed sicut so/
la pronũciatio sine cæteris partibus nihil prodest: ita
sine pronunciatione cæteræ partes minus ualẽt. At
tentum facit lectorem: cum sine pronunciatione ar/
tem esse non posse ostendit: quæ miram quandã uim
ac potestatem in orationibus habet: ut ait Quintilia
nus: Nec. n. tam refert qualia sint: quæ intra nosmet
ipsos composuimus: quam quomodo efferantur. Nã
ira quisq; : ut audit mouetur asseueratione dicentis:
& affectus omnes langueſcunt: nisi uoce uultu: & to/
tius prope corporis habitu inardescunt: & uel medio
cris oratio uiribus actiõis cõmendata: plus habet mo
menti: q̃ optima quæ eadem illa destituta sit demo
sthenes quid esset in toto opere dicendi primum in/
terrogatus: pronunciationi palmam dedit: eidemq;
secundum ac tertium locum: donec ab eo quæri desi
tum. est: ut eam uideri possit non præcipuam: sed so/
lam iudicasse: ipse diligentissime pronunciationis apũ
Andronicum hyppocritam studuit. Et admirãtibus
eius orationem rhodis: exul Aeschines qui recitabat:
q̃uis hostis merito dixisse fertur: quid si ipsam bestiã
audiuisseris? Valerius Maximus capite de pronũcia/
tione in demosthene inquit magna pars demosthe/
nis abest: q̃ legitur: adolescẽs hæc præcepta scripsit.
M. Cicero: idem. n. postea unam in dicendo actionem dominari putauit: quantum autem ualeat etiam hor/
tensii argumento colligit Quintilianus: nam ille quoad uixit. Secundus habitus est: scripta eius ad posteros ñ
peruenerunt: ut appareat: tantum eũ dicere: placuisse. Multi maxime utilẽ &c. ut demosthenes. Quod unũ
quoniam omnes partes prosunt: & si una abest: orator esse non potest. Nec egregiæ: precipue excellenter.
Sola: sine reliquis partibus: ut ea sola plus q̃ cæteræ ualeat. Multum tamen pronunciationi tribuit Cicero:
cum solam reliquis quattuor conferat partibus: & si dicit maximam utilitatem in pronunciatione sola esse se
non confirmaturum: concinnæ cõgruæ, consonantes. Quare cum pronunciatio nihil sine cæteris partibus ua
leat: nec ille prodesse sine pronunciatione quicq̃ possint: tota inquit res diligentius considerãda est: de qua nul
lus accurate

& in posteris causæ partibus collocare medio
cres & neq; inutiles ad dicendum neq; necessa
rias ad probãdum: quæ si separatim ac singu
læ dicantur infirmæ sint: cum cæteris coniun
ctæ fiunt firmæ & probabiles) interponi & in
medio collocari oportet. nam re narrata stati
expectat animus auditoris ex qua re causa cõ/
firmari possit: qua propter continuo firmam
aliquam oportet inferre argumentatiõem: &
quoniam nuperrime dictum facile memoriæ
mandatur utile est cum dicere desinamus recẽ
tem aliquam relinquere in animis auditorum
bene firmã argumẽtationẽ. Hæc dispositio lo
corũ tanq̃ istructio militu facillime i dicẽdo:
sicut illa i pugnãdo parte poterit uictoriã.

De pronunciatione.

RPronunciationem multi maxi/
me utilem oratori dixerunt esse
& ad persuadendum plurimũ
ualere: nos quidem unam de qu
q; rebus plurimum posse nõ fa/
cile dixerimus: nec egregie magnam esse utili/
tatem in pronunciatione sola audacter confir
mauerimus. nam cõmodæ inuentiones & cõ
cinnæ uerborum elocutiones: & partium arti
ficiosæ dispositiones: & horum omnium dili
gens memoria: sine pronunciatione: non plus
q̃ sine his rebus pronunciatio sola ualere po/
tuit. Quare: quia nemo de ea re diligenter scri
psit. namq; omnes uix putarunt posse de uo/
ce: gestu: dilucide scribi: cum haec res ad sensus
nostros pertineret: & quia magno pere nobis

lus accurate scripsit: qm̃ multi non posse a pte scribi de uoce: uultu & gestu existimauerunt: ratio autem est:
qm̃ rerum oĩum q̃dam ad intelligẽriam: q̃dam ad sensum referuntur: ille ad intelligentiam spectant: q̃ doce
ri uerbis possunt: ut grãmatica: rhetorica: illæ uero ad sensũ quas uerbis docere saris nõ est: nisi alicui ex quę
sensibus subiiciantur: ut citharizare: canere: quarũ reg; disciplina sensu certe: & actu continet: hmõi est pronũ
ciatio: quæ tũ ad iustũ respicit: ut uarius corporis motus: tũ ad auditum: ut uox remissa mediocris: intensa: cũ
igitur magis sensu q̃ intelligentia pcipiatur pronũciatio nõ abre uix posse de ea dilucide scribi arbitrati sũt.

Diuiditur &c. Quintilianus pronunciationẽ a pleris
q; actionẽ uocari dicit: sed prius nomẽa uoce: ieqns
a gestu accipe: Cicero actionẽ alias quasi sermonem
alias eloquentiam quandã corporis uocat: uterq; tñ
appellatione indifferenter uti licet. In uocis figu/
ram: & pronunciatio appellatur. Corporis motu:
& actio nominatur: pnunciationis ãr repetit diffini
tionẽ quæ primo li. est & uox quædã ad auditũ: mo
tus corporis ad uisum refert. Figura uocis &c. om
nis huius artificii uis i duabus rebus posita ẽ uoce &
gestu quorũ altera aures mouet alter oculos p quos
duos sensus omnis ad animum affectus penetrat. de
uocis figura prius loquit quam in tres diuidit partes
nihil aũt aliud est: q̃ uocis q̃litas & triplex est remis/
sa mediocris intensa: quæ qualitates uocis rei de qua
loquimur accõmodant: Alia. n. materia remissa: alia
mediocrem: alia intensam uocem postulat: ut infra
docebit. Habitum qualitatẽ: q̃ ab eo remoueri faci/
le nõ põt. Comparatum: acquisitũ. Ratione & in/
dustria ratio ad pcepta refert: industria ad exercita
tionẽ oĩa pcepta in ratione posita sunt: industria di/
ligentia hominis: ac exercitatõe comphendit: & rõg
dem pceptorũ sine exercitatiõe parũ ualet: illud an
te oĩa intelligi debet ei hæc pcepta tradi: cui non fru
stra pcipit: sunt. n. quidam ita inepti natura & rantis
pmuntur oris atq; corporis incõmodis: ut nihil omni
no hæc; pcepta pfutura illis sint. demosthenes tñ q
primam rhetoricæ litteram pronunciare non pote
rat: id exercitatione cõsecutus est ut ẽt optime pnun
ciaueritõq; de eo inqt Valerius max. Alii natura
fecit: alii exercitatio reddidit: naturalis igit uos in/
strui & pfici hac arte poterit. nihil. n. pfectum esse in
qt Quintilianus: nisi ubi natura cura iuuat. Magnitu
dinẽ uocis &c. natura uocis: ut Quintilianus ait: quãtitate & q̃litate spectat: quãtitas simplicior est. aut. n. gran/
dis ẽ aut exigua: aut mediocris q̃litas magis uaria est: candida: fusca: plena: exilis: leuis: aspera: cõtracta: fusa: du
ra: flexibilis: clara: obtusa. Cõparat natura. Sigs. n. exilẽ nimiũ natura uocẽ habuerit ñ facile utilẽ: & plenã cõ
parare poterit. Non nihil &c. uocis magnitudinẽ dicit nõ nihil augeri cura: sed eadẽ cõseruari: cui ãt eã in/
telligit: q̃ a medico adhibet: ut ambulatio: unctio ueneris abstinentia facilis ciboq; digestio qđ frugalitas præ
stat: præterea fauces i tegræ: id est molles: ac lenes quaq; uitio & frangit: & obscurantur: & exasperat: & scinditur
uox. Firmitudinẽ uocis &c. Vt magnitudo sic & firmitudo uocis a natura est: quã ad auger exercitatio: & ea
dẽ cõseruat silentio. n. subdidit uox: cõsuetudine firmat: q̃ difficultas oĩs leuat: q̃ nisi in assidua fuerit exercita
tiõe quãdo aliq̃n dicẽdũ erit: insolitũ laborẽ recusabit. Genus ãt exercitatiõis optimũ dicit Quintilianus: qđ
operi simillimũ sit & dicendũ quotidie sicut agimus. Ci. declamare pcipit qđ ẽ exerceri in fictis thematibus
q̃ posita idẽ appellat. Mollitudinẽ &c. Et hanc maxie ait declamatiõis haberi exercitatiõe. Torquere
flectere ab intensa ad remissum: & retro a graui ad acutã ab inflata: ad lenem. Quapropter: quãdoq; dẽ ingt
magnitudo uocis materia cõparat & medicorũ cura cõseruat. Firmitudo tũ natura: tũ cura ẽt ipsa cõparat
de ipsa magnitudine: & ea pte firmitudinis: q̃ natura cõparatur: qm̃ natura in nra prãte nõ est: nihil attinet di
cere: de parte firmitudinis quæ exercitatiõe declamatiõis seruat: & de mollitudine: q̃ necessaria est oratori di
cendum uidet. Cura medicor: qui præcipiũt q̃bus uti rebus: & a quibus abstinere debeamus. Nihil ad nos
attinet: sed ad medicos tm̃. Res. n. cõis ẽ. in prõptu: & ueluti i cõl posita: & tã tibi: q̃ mihi nota potes. n. me
dicos adire: q̃ tibi qua rõne conseruare magnitudinẽ & firmitudinẽ uocis possis: ostendent. Quæ maxie est
necessaria: qm̃ pro q̃litate materiæ uarianda pronunciatio est: ut modo leui: mõtrata: modo acuta: modo gra
ui utamur. Moderatione declamatiõis. Efficit. n. declamatio: ut modum adhibeamus uoci: ut eam p quali
tate ut dictum est: materiæ molliamus ac flectamus. Firmam uocẽ &c. a pte icipit firmitudinis quæ cura cõ

parat̃:& quõ in oratore cõseruari possit:ostẽdit:si.s.nõ a cõtentiõe:sed maxiẽ remissa uoce icipiamus. Nam si a principio sedata fuerit pnunciatio:ad finẽ usq; cõseruabit̃:si a cõtentiõe incipiet:ut auditoribus grata minie erit sic pnunciãti oberit plurimũ:rõnemq; subiungit. Firmã ne deficiãus: & in media orõne desistamus. Si q̃ maxime sedata &c. Docet quo pacto in pricipio:in medio & fine orõnis pnunciare debeamus:ut firmã uocem p oĩa cõseruemus q̃ ultra uires:qd̃ qntilianus inqt:urgẽda nõ est:nã & suffocata sæpe:& maiore nixu minus clara est:& interi elisa in illũ sonũ erumpit:cui græci nomẽ a gallorũ imaturo cantu dederũt. Principia

uare: si quã maxiẽ sedata: depssa uoce principia dicem9: nã lædunt̃ arteriç: si antequã uox bene pmulsa est acri clamore cõpleant̃: & interuallis longioribus uti cõueniet: recreat̃.n. spiritu uox & arteriç cõticendo requiescũt: & continuũ clamorẽ omittere & ad sermonẽ redire oportet piter. cõmutatiões.n.faciunt: ut nullo genere uocis effuso in oĩ uoce integri simus: & acutas uocis exclamationes uitare debemus: Ictus enim fit: & uulnerantur arteriç acuta: atq; extenuata nimis acclamatione: & siquis splendor est uocis consumitur uno clamore uniuersus: & uno spiritu cõtinet̃ multa dicere cõuenit in extrema orõne: fauces.n.

dicẽus &c. hoc est exordiemur:principio beniuolus auditor reddit̃. Vox ãt leuis:mollis: & submissa ad cõparandã ualet beniuolẽtiã:auctore qntiliano:idẽ ait clamose dicere insanũ eẽ. Aiaxq magis dicere nõ uerat:q̃ facere apud Oui.a cõtentiõe cœpit:ut ipsa stati indicat orõ:agimus p Iuppiter ãn rates cãm: & mecũ cõfertur ulysses: cõtra q̃ leni & submissa uoce ulysses usus sit facile qdẽ cognoscit̃.si mea cũ uestris ualuisset uota pelasgi:nõ foret ãbiguus tãti certamis hæres. Sedata:nõ celeri:ut utamur interuallis. Depræssa:remissa:& humili: nõ autẽ intensa. Nã lædũtur &c.physicã tangit rõnẽ: qui a contentiõe: & clamore incipit: fieri raucus solet:arteriæ.n. subito incalescũt:& exasperant̃: nec uox:sed mẽbrũ qua spũs transmeat corrũpit̃: ut in q̃stionibus inqt Aristotiles:& rauci sunt uoce corrupta:nõ q; spũs uitiatus ẽ: qui uocẽ afformat:sed q; exasperata arteria est q̃ uehementi concalefactione exasperari solita est. Quãobrẽ nec q febriunt:neq; qui uehementer febrierũt: stati cũ febris cessauit cantare q̃unt:sũt.n.asperis nimio calore faucibus:q̃ si sedata utimur orõne:paulati incalescũt:& insuescũt pnunciatiõi: ut tollere uocẽ:& clamore ẽt in media dictiõe:atq; in fine uocis uti liceat:

Vena Arteria

arteria ãt & uena qd sint:& quõ differant:docet a Gellius li.xviii.capite.x.dicẽs uenã esse cõceptaculũ sanguis mixti cõfusiq; cũ spiritu naturali in quo plus ẽ sanguinis:minus spũs:arteriã uero esse cõceptaculũ spũs naturalis mixti confusiq; cũ sanguie in quo plus spũs est minus sanguis dr̃ ãt arteria ab eo q; ταρα τὸν ἀέρα hic p fistula illa accipit̃ p quã a pulmone plenus & integer spiritus egredit̃.ex quo cũ aerẽ tãgit:uox format̃:has arterias de qbus loqtur ci.Vir.descripsit:cũ ait: udæ uocis iter:nã uda arteria ẽ q̃ spũm hẽt mixtũ cõfusumq; cũ sanguine:ut est dictũ. Permulsæ:lenitæ:mitigatæ: paulati:calefactæ. Acri magno & uehemẽti. Et interuallis:scd̃m est p̃ceptũ:ut nõ uno tenore pnũciemus:sed interuallis utamur:hoc est mora & spatio ẽt longiore:ut spũs & arteriç recreent̃:& ut pnunciatiõi sufficere possimus.accidit.n.iis q sub uno spiritu m̃lta pnũciare uolũt:ut eorũ uox suffocet̃ & suprimat̃:sunt igit̃ distinctiones faciendæ:& incipiendũ ac desinendũ: Vt quanq̃ mihi frequẽs cõspectus uẽ multo iocũdissimus: hic paululũ subsistendũ est:deide psequẽdũ:hic ãt locus ad agendũ ãplissimus: ad dicendũ ornatissimus uisus est qrites & hic suspendẽdã uox est:Idq; deinceps faciendũ ut mẽbra poscũt:& piodi orõnis. Meminerimus tñ:non tanta mora utendũ eẽ ut nr̃æ uideamur orõnis obliti & dũ eã ad memoriã reuocẽus diu cõsistamus solẽtes: quo nihil est deformius. Recreat̃.n.spũs:q nunq̃ uitiat̃:nisi uitiata arteria fuerit p quã emittit̃. Reticẽdo eo spatio quo reticemus.

Contentio quid Sermo

Et cõtinuũ clamorẽ &c.aliud p̃ceptũ qd̃ magis ad cõfirmationẽ:& cõfutationẽ quã ad cæteras orõnis ptes pertinet. Nã cõtentiõe cõfirmãtes & cõfutantes utimur ea sic a cice.paulo post diffinit̃. Cõtentio est orõ acris ad cõfirmandũ & cõfutandũ accõmodata:sermo uero est orõ remissa quottidianæ finitia locutioni ad cõtentionẽ:itaq; quæ p exclamationẽ fit: ad sermonẽ transeundũ p̃cipit: q per remissionem fit. sed illud obseruandum est:ut quotiens contentione uteris:uehementia utaris:& sic captum teneas auditoris aium:ut respirare non sinas:hæc autem argumentandi ui & ut sic loquar impssura usus cũ fueris ad sermonẽ transeas oportebit:ars autem uariandi gratiam p̃bet:renouat aures:& dicentem ipsa laboris mutatiõe reficit:ut standi:ambulandi:sedendi:iacendi:uices sunt:nihilq; eorum pati diu possumus. Auctor quintiliãus. Cicero in diuina pro Milone oratione:cum contentione usus esset:ad sermonem uenit:cum ad iudices conuersus inquit. P. Clodii p̃turam non sine maximo rerum nouarum metu pponi solitam esse uidebatis &c. Illoneus quoq; apud Vir.a cõtentiõe ad sermonem descendit:nam cum dixisset:quod genus hoc hominũ &c. statim subdidit si genus humanũ & mortalia temnitis arma &c. Commutatiões:ratio est qm̃ commutatio uocem conseruat stabilem. Omni uoce:modo intensa:modo remissa:modo mediocri. Effuso emisso. Integri firmi nõ debilitati. Et acutus aliud p̃ceptum ne acuta nimis utamur exclamatione quoniã soni ictu arteriæ uerberantur:& splendorem uoci auferunt. Atq; ut ait Quint.neq; grauissimus in musica sonus: neq; acutissimus orationibus conuenit. Splendor. Conuenit.n.splendidam & claram uocem esse non ãt raucam. Vno clamore:nimium acutæ uocis. Et uno spiritu: aliud p̃ceptum ne multa simul dicamus: anteq̃ respiremus: nisi in ultima orationis parte: ubi cum per enumerationem concludimus uno spiritu multa pronuncianda sũt:quando nota iam sunt auditori & fieri facile potest:paulatim iam calefactis in reliqua oratione faucibus.

Calefiunt

Calefiunt longa pronũciatione. Cõplentur spiritu. Varie modo intense:mõ mediocriter: mõ remisse. Constantẽ:ut deficere nõ possit:ex eo.n.q; uaria in reliq̃ orõne uoce usi sumus:stabilem & æquabilẽ in fine retinemus. Quæ ãt in fine uelut uno spiritu ab oratore dicũtur uehementius auditorem mouent. Sæpe ostendit p̃cepta quæ superius dedit: non ad cõseruandam tñ uocis firmitudinem sed ad delectationẽ etiam ptinere: & hoc ut ita esse ostẽdat oĩa reperit q̃ superius p̃cepit: ex quo nos plurimũ dicit debere naturæ q̃ esse cit: ut q̃ utilia sunt: delectent ẽt qd̃ uerũ fieri naturæ opa intuenti. Gratia debet̃ ut ei grati simus: & debeamus. Voluntate auditoris. Quoniã auditor optĩa delectat̃ pronũciatiõe: & illã pbat. Vtile est primũ reperit p̃ceptũ: & hoc.s. delectat auditorẽ ut clamor inutilis ẽ oratoris & auditori plurimũ displicet. Interualla s̃m p̃ceptũ. Cõcinniores, aptiores: cõsonãtiores: & magis congruas. Conseruat tertium præceptum de uariatione. Retinet docentur.n. sermone & mouent̃: clamore incitant̃ ad indignationem. Acuta: quartũ præceptum. Ad muliebrẽ uoci: leui .n. ex causa uociferari femina consueuit: unde illud est: & femineo ululatu tecta replent. In extrema: quintum præceptum. Continẽs: equalis te uno spiritu plata. Remedio ẽ uoci: uocis firmitudinẽ cõseruat. Quoniam res: concludit & transitione utitur.

calefiũt: & arteriç cõplentur: & uox quç uarie tractata ẽ: reducit̃ in quẽdã sonũ æquabilẽ: atq; cõstãtem. Quia uero sepe rerũ naturç gratia quçdam iure debet̃: uelut accidit in hac re: nã hoc diximus ad uocẽ seruãdã pdesse. Idem attinet ad suauitatẽ pnunciatiõis: ut qd̃ natura uoci psit. Idẽ uolũtatẽ auditoris probetur: utile ẽ ad firmitudinẽ uocis sedata uox in principio: qd̃ nĩ in suauius q̃ clamor ĩ exordio cãç: interualla uocẽ cõfirmãt eadẽ sentẽtias cõcinniores diuisione reddũt & auditori spatiũ cogitãdi relinquũt: cõseruat uocẽ cõtinui clamoris remissio: & auditorẽ qdẽ maxime delectat uarietas & sermõe animũ eius retinet & exuscitat clamore acuta exclamatio uocem & fauces uulnerat: eadẽ lędit auditorẽ habet.n. qdã illiberale: & ad muliebrẽ potius uociferationẽ: q̃ ad uirilẽ dignitatẽ in dicẽdo accõmodatũ ĩ extrema oratione cõtinẽs uox remedio est uoci. Quid hçc eadem nõne animũ uehemẽtissime calefacit auditoris in totius cõclusione causæ. Quoniã igit̃ res eædẽ uocis firmitudini: & pnũciatiõis suauitati psunt: de utraq; re simul erit in prçsentia dcm̃ est de firmitudine quç uisa sũt: & de suauitate quç coniuncta fuerunt cçtera suo loco post dicemus.

De uocis mollitudine.

MOllitudo igit̃ uocis: qm̃ oĩs ad rhetoris prçceptionẽ ptinet diligẽtius nobis cõsiderãda ẽ eam diuidim9 in sermonẽ: cõtentionẽ & amplificationẽ: sermo est oratio remissa & finita quotidianç locutioni:

MOllitudo uocis &c. De uocis firmitudine quæ & si rõne declamationis ad augetur: & conseruatur: maxiẽ tñ natura cõparat̃ breuiter p̃cepta dedit. Mollitudinẽ nũc aggredit̃ quã sola facit disciplĩa: & exercitatio. Cũq; tota: ut inquit ad præceptionem rhetoris ptineat: & prolixe: & diligenter de ea loquitur: in tres ãt diuidit partes: singulas diffinit: & rursus in partes alias diuidit: quarum omnium quod officium debeat esse ostendit. Apta ãt pronunciatio est quæ his de quibus dicimus accommodat̃: qd̃ maxima ex parte præstẽt ipsi motus animorum quorum alii ueri sunt: alii ficti & imitati: ueri naturaliter erumpunt: ut dolentium: irascentium: indignantiũ: sed carent arte: & ii disciplina sunt ac ratione formãdi. Qui effingunt̃ in imitatione artem habent sed carent natura: iõq; in his primum est bene affici: & concipere imagines rerum: & tãq̃ ueris moueri: sic uelut media uox quem habitũ a nobis acceperit hũc iudicum animis dabit: est enim mentis index & uelut exemplar: ac totidẽ quot illa mutationes habet. Auctor Quintilianus. In hoc ergo maxima difficultas uersatur: ut uocem pro materiæ qualitate uariemus. Non enim una atq; eadem oĩbus congruit materiis. Et alibi leta: alibi mesta hic erecta: atq; aspera: illic leui: & remissa utendum est: ut idoneis patebit exemplis. Ad rhetoris præceptionem. Nam uocẽ pro materia uariare rhetor docet: rationibus ostendens: aliter læta: aliter tristia pronuntiari oportere. Alia in laudatiõibus: gratiarum actione: exhortatione: alia in funebribus orationibus: consolationibus uoce utendum esse: & oratius ait in arte poetica Telephus & peleus cum pauper & exul uterque proiicit ãpullas: & sex quipedalia uerba. Si curat cor spectantis tetigisse querela. Sermo: quid sit sermo diffinit: & uelutĩ quottidianam dicit esse locutionem: Cum & oratio quottidianis atque usitatis uerbis constat: uoce q̃ maxime moderata effertur: unde æditi ab oratio flacco satyrarum libri sermones inscribuntur: q; uerbis pene uulgaribus illic poeta utitur: & serpere humi: quod ipsa exigit materia uidetur. Quid enim illa oratione in ipso statim principio remissius? Quid apertius? quid sit Mœcenas: ut nemo quam sibi sortem: seu ratio dederit: seu sors obiecerit: illa contentus uiuat. Laudant diuersa sequentes &c. Conuenit sermo exordio præcipue: narrationi: & diuisioni: ubi remissa uoce utẽdum est. Quod, fecisse ciceronẽ in pulchertima pro. A. Licinio archia oratiõe

nã supra dixit. nã quę diximus ad uocẽ seruandã prodesse eadem attinent ad suauitatem pronunciationis

hinc dicti sunt sermones horatij

certum est: cũ tam timido & submisso principio formata sit. Si quid est in me ingenii iudices quod sentio q̃ sit exiguum: aut si qua exercitatio dicendi in qua me non inficior mediocriter esse uersatũ &c. Contẽtio: hac argumenta nostra confirmamus: & aduersariorum refellimus; cum acri: intensa ac uehementi uoce utimur: Contendere. n. uocem intendere est. Quod in iudicialibus causis Ci. facit ilioneus acri & erecta uoce uersus illos apud Virg. pronunciasse uisus est: Quod genus hoc hominum? Quæue hunc tam barbara morem permittit patria? hospitio prohibemur harenæ bella cient: primaq; uetant consistere terra. Amplificatio: hac in conclusionibus præcipue utimur. Cum aut ad iram auditorem aduersarii crimen amplificantes impellimus aut ad misericordiam cõmouemus, quarum rerum posita superius exempla sunt cum de conclusionibus ageretur. contentio & amplificatio in eo cõueniunt quod utraq; erectam: & intensam uocem postulant: effectibus differunt. per quos describuntur.

Sermo &c. A sermone incipit: & in quattuor partis diuidit. Dignitas: hæc exordiis præcipue conuenit: & adhortationibus: admonitionibusq; ac persuasionibs: in quibus grauitas requiritur dicentis & uocis remissio: ac lenitas. Omnes præterea pollicitationes: nisi amantium fuerint. idem postulare uidentur dignitas uero propterea appellatur: qm̃ sic pronunciata oratio suam obtinet dignitatẽ pœni ira ab illi neo admonent timendos deos esse: ut quicunq; legit: non possit non sedata: & remissa uoce uti. Si genus humanum & mortalia temnitis arma. At spera te deos memores fandi: atq; nefandi. Quanta dido uocis lenitate troianos hortata ne timerent uidet? cum ait. ponite corde metũ reuersi secludite curas: Quãta istẽ grauitate missurã q̃ æneam quærãt pollicetur? eqdem per litrora certos dimittam: & lybiæ lustrare extrema iubebo. Si quibus electus terris aut urbibus errat quid in orationum suarũ exordiis quid in earũ singulis pribus ci. egerit: nihil attinet dicere nemo. n. est tã rudis? q̃ mirã legens illius agentis modestiam: & grauitatẽ sibi ante oculos nõ apponat. Demonstratio &c. q̃ narrationi conuenit: a qua differt: qm̃ ois demonstratio narratio est: sed nõ contra. Narratio. n. non ita singillatim rem exponit: ut demõstratio q̃ ante oculos collocat auditorum uel quõ gestũ aliq̃d sit uel quõ geri debuerit: hac demonstratione uerrem accusans frequenter usus est Ci. partis uero ipsius familiaris pcipue est. Narratio. Hæc grauitatẽ postulat: & uocis uarietatẽ pro rerũ: quæ exponunt diuersitate uenus apud Virgilium graui oratione: & remissa usa est uoce: cum ait. Huic coniunx sicheus erat ditissimus agri phœnicum: & magno miseræ dilectus amore cui pater intactam dederat primisque iugarat omnibus. hic uocem substulit dicens. Sed regna tyri Germanus habebat pygmalion: Scelere ante alios immanior omnes. Quos inter medius uenit furor. Hic in remissam ac flebilem uocem cecidit: ille Sicheum: Impius ante aras atq; auri cæcus amore clam ferro incautum superat. Iocatio: cum defessus fuerit audiendo auditoris animus uel iudicis iocosa aliqua & delectabili oratione recreandus est: ut libro primo præcipit Cicero. Sed risus prudens: ac liberalis debet esse: non solutus. Quoniam ut catullus ait: risu soluto nihil ineptius: stultorum est effuso risu concuti in quorum ore: ut in prouerbio est: abundat risus. Verisimili re. si uera uti narratione non poterimus: uterimur uerisimils: cicero in uerrem: tum uera: tũ uerisimilia multa narrat iocosa: q̃ risu prudenti & liberali pnũciata ab eo certo scimus. Prudentem: qui prudentes decet. Liberalem: Libero homine dignũ non histrionicum ac seruile. Contentio: sermonis partes diffinitæ sunt: nunc contentionis diffiniuntur. Continuatio: per hanc multa sub uno quasi spũ efferuntur: quod in confutatione orator facit cũ argumẽta argumẽtis ingerit: qualis illa uirgilii est: At non ille satum quo te mentiris achilles: talis in hoste fuit priamo: sed iura: fidemq; supplicis erubuit meq; in mea regna remansit. Ci. in oratione pro. L. sylla in torquatum aduersarium a quo rex contumeliose appellabatur conuersus: hac continuatione uerborum celeri: & clamosa sic usus uidetur: quid si hoc non postulo? si ille labor meus pristinus: si sollicitudo: si officia: si operæ: si uigiliæ deseruiunt amicitiæ: præsto sunt omnibus: si neq; amici in foro requirunt studium meum neq; respu. in curia: si me non modo non rerum gestarum uacatio sed neq; honorum neq; ætatis excusatio uindicat a labore: si uoluntas mea: si industria: si domus: si animus: si aures patent omnibus: si mihi ne ad ea quidem quæ pro salute omnium gessi recordanda & cogitanda quicq̃ relinquitur temporis: tandem hoc regium appellabitur? Item in oratione pro Qu. ligario: quid enim tubero tuus ille districtus: in acie pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat: qui sensus erat armorum tuorum: quæ tua mens: oculi: manus ardor animi: quid cupiebas: quid optabas: non ne eiusmodi hæ orationes sunt? ut uel inuitis nobis celerrime pronuntiari oporteat? Distributio: hæc a continuatione in hoc differt q̃ nullis in illa utimur interuallis: cum in hac raris uramur: & breuibus. Voce uti acuta: & intensa tum in hac: tum in illa solemus: hac distributione. Lacohon apud Virgilium usus co-

Sermo in
Dignitatem
Demonstratione
Narrationem
Iocationem

Contẽtio in
Continuatio
Distributio

Amplificatio in
Cohortatio
Conquestio

gnoscitur

gnoscit? cum ait. Creditis auectos hostes? aut ulla putatis. Dõa carere dolis danaũ? Sic notus Vlysses? Cohortatio &c. hac in confirmatione & confutatione pcipue utimur: cum aduersarii crimen amplificantes: ad iram indignationemq; auditorem concitamus. Quod facere apud Virg. uenus uidetur dicens. Sed regna tyri germanus habebat pygmalion. Scelere ante alios immanior omnis. Quos inter medius uenit furor. Ille sicheum impius ante aras atq; auri cæcus amore clam ferro incautum supat. Conqstio. Hac in cõclusione utimur: cũ rei incõmoda amplificamus: & ad misericordiã auditores cõmouemus: hoc. Si non apud Virgilũ utitur: cum ait. Heu quæ me tellus: quæ me æquora possunt accipere: aut qd nam misero mihi deniq; restat; cui neq; apud danaos usq̃ locus: isup ipi. Dardãidæ isensi pœnas cũ sanguine poscũt. Quoniã igit quæ dicta sũt colligit & dicẽda pponit. Tres ptes: sermonẽ: contentionẽ: amplificationẽ. Hæ in octo partes: sermo in tres: dignitatẽ: demonstrationẽ: narrationẽ. Contentio in cõtinuationẽ: & distributionẽ. Amplificatio in cohortationẽ; & conquestionẽ. Sermo cũ &c. a pribus icipit sermõis; & a dignitate prius: in qua cũ sermo est; graui uoce utendũ esse dicit; quæ fauces quidem impleat: se dartissima tamẽ: & deprætissima sit. Seruari hoc pcipue in exordiis cõueni: quæ nihil minus decet q̃ clamor: ut supra quoq; ostensum est.

Amplificatio

Sermonis partes tres

Plenis faucibus: per quas a pulmone spiritus egreditur: quo aere feriente uox fit: quis dubiter summũ dicendi magrm huiusmodi uoce graui. s. & depressa in illa insigni psex. roscio amerino ofone usum fuisse. Cum sic exorsus est. Credo ego uos iudices mirari quid sit qd cum tot summi oratores hoiesq; nobilissimi; sedeant ergo potissimũ surrexerim q neq; ætate neq; ingenio: neq; auctoritate sum cum iis: qui sedeant comparandus. Sedarissima: ut sua sponte egredi uideat. Depissima; ut iconet qdem sed minime insurgat. Ab oratoria cõsuetudine: nã grauitas oratorẽ decet: qua & si tragœdus utit modum tñ excedit: plerunq;. n. psonas agit; q̃ ab inferis excitare loquunt: ut adsum ab acherontis ifirmo specu: & qs me nunc furor sede ab infausta abstrahit? Quæ uerba non plenis tantũ faucibus: sed horrẽda quoq; uoce: & aspectu acri pnuncianda sunt. Cũ autẽ est in demonstratiõe: hæc qd a narratõe differat dictũ est. sic. n. oia sigillatim narrat: ut ponere ante oculos uideatur: ideoq; utendũ ait uoce attenuata & crebris interuallis: ut membrum a membro per uocis interualla diuidatur quod illa uirgilii postulare uidetur demonstratio hæc dicens: altaria ad ipsa trementem traxit: & in multo lapsantẽ sanguine nati. Implicuitq; manu crines: dextraq; coruscum. Extulit: & lateri capulo tenus abdidit ensẽ. Et diuisiõibus expositio est eius quod ait crebris interuallis. Inserere & intersecare. i. ut nõ tantum narremus sed in animisq; quoq; auditorum collocemus. Nõ idem sunt inserere atq; intersecare. Nã coniungere illud & infigere significat: ut unius plantæ ramusculus plantæ alterius inseritur stipiti: hoc uero implicare est: & ira rem rei connectere: ut non minus contineat: q̃ contineatur: Astronomi circulos quosdam intersecare dicunt æquinoctialem: & ab eo intersecari. Cum autem erit &c. ostendit quid agendum sit cum in narratione sermo fuerit. Vocum uarietate: ut uaria est narratio: ita uocum uarietate opus est: & modo remissa: modo intensa: modo mediocri uoce utendum est. Si strenuæ &c. Si prompte factum aliquid dicimus: adiuuare pronunciando debemus; & celerius q̃ cætera efferre. sunt illud uirgilii naues: quæ forte paratæ corripiunt onerantq; auro portãtur auari pygmalionis opes pelago: dux femina facti. At illud quod nõ ita strenuæ factum sit. Retardant &c. pronunciando: ut membra leuat uili sensim demissa grabato: sollicitaque manu tenebras explorat inertes: quos uersus cum recitamus non possumus non retardare uocem. Modo acriter: uehementer: irate: cum quadam indignatione: ut ille sicheum impius ante aras &c. Tum clemẽter: leni & sedata uoce qualem clementer aliquid factum postulat: ut o sola infandos troiæ miserata labores. quæ nos reliquias danaum. terræque. marisque. Omnibus exaustos iam casibus; omnium egenos urbe domo socias. Mœste si materia mœsta fuerit ut ipsa: sed in somnis in humati uenit imago cõiugis ora modis attollens pallida miris &c. Hilariter: ut arrulit: & nobis aliquando optantibus cerum auxilium aduentumque dei: Nam maximis armis tergemini nec gerionis spoliisque superbus alcides aderat. Vt uerba. Aliis enim uer-

Inserere
Intersecare

.·. aliud. vet ler

bis strenue aliis tarde:aliis clemēter:aliis mœste:aliis hilariter facta narrant. Dicta:uel facetias accipe:uel q̄cū q̄ dicta fuerint simpliciter. In narrationibus āt quid dixerit aliquis qd interrogatus fuerit: quid respōderit recitatur:in quibus oibus uoce ipsa persona exprimēda est:ut nō is:qui narrat:sed is de quo narrat loq uideatur: Si de eo sermo est qui timide respōderit:timiditas uoci inesse debet: & cōtra audacia: si audacter locutus est: ut o miseri q̄ tanta insania ciues creditis auectos hostes &c. Admirantes:ut ecce āt gemini a tenedo tranql. la per alta horresco referens:imensis horbibus angues &c. Sin erit sermo in iocatione:docet q̄ pronunciatione utendum sit: cū iocosum aliquid recitat. Leniter tremebunda: ut uelle risum continere: sed oino nō posse uideamur: qd fecisse credimus. M. Crassum illum oratorē:qui cum serio aduersus. C. Memmiū quem heredipetam appellabat:auaritiam obiiciens: multa dixisset:ueluti fabellam narrare occepit:cum largio quodam pp anum quandam diuitem contendisse & eousq̄ contentionē progressam esse:ut alter alterius brachiū morderet. Item cum terracinā uenisset:& per oppidū deambularet: oibus parietibus uidisse inscriptum. M.M.L.L.L.& cum q̄sisset ex sene quodam quid illæ significarent litteræ: respōsum ab eo fuisse. Mordax mēmius largii lacertū lacerat.

Heredipete

Nimiæ cachinatiōis:effusi & imoderati risus:iō iocosa narrantes leuiter tremula uoce utimur:ne petulātes:procacesq̄ nimiū uideamur: & stulti:q & uoce admodū tremula ridētes sunt:& toto corpore cōcutiuntur. Cum aūt docet quid in cōtentione agēdum sit:siue ea in cōtinuatione:siue in distributione fuerit. In cōtinuatione:mediocriter ad augēdū uocis sonum dicit in continuatione:ut paulatim uox insurgat. Verbis cōtinuat &c. ut quemadmodū:uerba uerbis connectunt & cōfirmant: sic & uociferatio uociferationē celerrime consectet. Cōfingere uerba cū clamore: hoc est uerba excogitare in qbus clamor inesse uideat. Vt uolubilē &c. ut uerbis ꝓnunciatio accōmodet: & ipsorū uim ac celeritatē uox ipsa imitari uideat: ut uirgilii exēplo supra est oñsum.

In distributiōe:docet qd in distributione seruandū sit:& ab imis faucibus emittendā uocē dicit: sic āt exclamandū:ut exaudiri: & pcipi clarissime uerba possint:tm̄ autē spatii in tacendo per singula interualla cōsumēdū q̄tū in singulis exclamatiōibus cōsumptū fuerit. Qd certe Ci. fecit. Cū ait:iteꝝ me petit. iteꝝ me aggredit. Maior mihi moles. Mihi maius moliēdū est facinus. Qui suspitionē illam:ciuiū cōprimā.

dicta rogata responsa: siquæ admirationes de qbus nos narrabimus deligēter animaduertemus: ut oium psonarū sensus: animiq; aios uoce exprimamus. Sin erit sermo in iocatione: leuiter tremebunda uoce cū parua significatione risus: sine ulla suspitione nimiæ cachinationis: leuiter oportebit a sermone serio torquere ad liberalem iocū uocem. Cum autē contendere oportebit: quoniā id: aut per cōtinuationē: aut per distributionē faciendum est. In continuatiōe adaucto mediocriter sono uocis uerbis cōtinuandis uocem quoq; iungere oportebit: & torquere sonum: & celeriter clamore uerba conficere: ut uim uolubilē oratiōis uociferatio consequi possit. In distributione uocē ab imis faucibus exclamatione q̄ clarissima adhibere oportet: & quantū spatii p singulas exclamationes sump serimus: tm̄ iter singula interualla spatii cōsumere iubemur. In amplificationibus cū cohortatione utemur uoce attenuatissima: clamore leui: sono æqbili: cōmutationibus crebris maxima celeritate. In conquestione utemur uoce depressa: inclinato sono: crebris longis spatiis, magnis cōmutationibus. De figura uocis satis dictum est: nunc de corporis motu dicendum uidetur.

In āplificatiōibus qd agendū sit in āplificatiōibus nūc admonet:& a cohortatiōe icipit:in q̄ qd seruari oporteat oñdit. Voce attenuatissima:nō humili:sed acuta:q̄ auditoꝝ aios penetret:q̄li usus Cic. nō dubitat:cū ait. Dura mihi medius fidius & crudelis iā fortuna ppl'i romani uidebat:q̄ tot annos illū in hac rep. isultare uideret:& pateret. polluerat stupro sanctissimas religiōes senatus grauissima decreta pfregerat:pecūia se palā iudicibus redemerat uexarat i tribunatu senatū oium ordinū cōsensu p salute reip. gesta resciderat. Me pfia expulerat:bona diripuerat. domū icēderat liberos cōiugē meā uexauerat. Cn. pōpeio nefariū bellū indixerat mag fatuū priuatorūq̄ cædes effecerat domū mei fris incēderat. Vastarat herruriā:multos sedibꝫ ac fortūis eiecerat. Instabat urgebat cape eius amētiā ciuitas:italia regna nō poterāt. Clamore leui: moderato:nimia .n. uociferatio insanorum oino uidet esse. Sono æquabili cōtinuatio i eadē uoce ut una atq̄ eadē uox:sicut inceperit: desinat:& q̄ acuto sono cœperit:nō terminet in grauem. Cōmutationibus: ut p q̄litate uerboꝝ & mēbroꝝ ofonis uox cōmutet:nō q eadē attenuatissima sp esse nō debeat:sed ut nunc altius:nunc depssius efferatur. Maxima celeritate:ut inter membra:& clausulas ofonis fiant qdē iteualla:sed breuissima:& singula membra:ac clausulæ q̄ celerrime pferant. In conq̄stione. Quid agendum in conq̄stione sit ostēdit. Voce depssa humili:& minime erecta:ut præ dolore uix loqui posse uideamur. Inclinato. Sono: non acuto & sublimi:sed ueluti in unum descendente. Crebris interuallis:ut sæpe residat uox:& sileat:sed longis spatiis. Magnis cōmutationibus:ut mō plus: modo minus uox insurgat:depssa tū:& inclinato sono semp sit. Quæ omnia seruasse ciceronē in diuina illa pro milone peroratione quis non sibi persuadeat? Quid iam restat? qd habeo? quid faciam pro tuis in me meritis nisi ut eam fortunam: q̄cunq̄ erit tua ducam meam non recuso:

non abnuo

interuallis

non abnuo:uosq̄ obsecro iudices ut uestra beneficia quæ in me contulistis: aut in huius salute augeatis: aut in eisdem exitio occasura esse uideatis.

Motus corporis. Omnis actio:ut dictū est:in duas diuidit ptes:uocem & gestum:de uaria uocis figura iā pcepit:nūc gestū aggredit:motūq̄ totius corporis:quē rebus:& uoci accōmodemus necesse est:si auditores mouere:& in uarios affectus agere uolumus quantū āt hēat gestus in ofone momēti uel ex eo satis patere dicit. Qu. quod pleraq̄ esse citra uerba significat:cū nō manus solū sed nutus ēt nostrā declaret uoluntatē:& in mutis p sermone sit:& salutatio frequēter sine uoce intelligat. De gestu igit qui sm octo ante dictas mollitudinis ptes uariādus est:iā pcipit prius āt qd sit corporis motus diffinit. Gestus q ex motu corporis cōstat:facie excepta. Et uultus facies i hoie eadē semp est:uultus mutat:q a uolēdo dr q̄litatē āt faciei significat: quā pro ai sumit affectu. Cic. lib. de legibus: tū is qui dr uultus:qui in nullo esse aiali pter hoiem pōt indicat mores ai. Cuius uim græci norūt:nomē oino nō habēt. Probabiliora: dominat. n. maxime uultus:ut Quītilianus ait. Hoc supplices:hoc minaces:hoc blādi:hoc tristes:hoc hilares:hoc recti:hoc submissi sumus:hoc pendēt hoies:hunc intuent:hunc spectant & anteq̄ dicāus:hoc quosdā amamus:hoc odimus: hoc plurima intelligimus:hic est sp pro oibus uerbis qd si uultus a dicēre dissentiat:& tristia dicāus hilares:affirmemus aliq̄ renuentes: nō auctoritas mō uerbis:sed ēt fides desit. Et oratius ait:tristia mœstū uultū uerba decēt:iratū plena minarū ludentē lasciua:seuerū seria dictu:idē si uis me flere: dolendū est primū ipsi tibi &c. Iure optio igit uultus moderatio pcipue hic a cice. cōmendat. Conuenit. n. &c. Generale pceptum prius tradit ad spālia deinde cōuertitur:duo igit seruāda in uultu dicit pudorē & acrimoniā:ut neq̄ in uerecūdæ nimis dicamus sed uehementia:q̄ modum tñ nō excedat:utamur:cum res postulat:duo item in gestu uitanda admonet uenustatem ac turpitudinem:ut neq̄ modestus nimium: ac speciosus sit gestus: qualis histrionum: qui matronas agunt: consueuit esse:neq̄ nimium ineptus:ac rusticus:qualis mechanicorum:& operariorum est: qui manū labore uictum q̄ritant. Mediocritas igitur in utroq̄ uultu. s. & gestu seruanda est. Quintiliano quoq̄ auctore caput artis est dicere quod facias:idem ait:Norit se quisq̄ nec tantum ex cōibus pceptis:sed etiam ex natura sua capiat consiliū formandæ actionis:& regnare maxime modum:& ita temperandam actionem: ne dum actoris captamus elegantiā:perdamus uiri boni:& grauis auctoritatem. Pudorem uerecundiam. Acrimoniam uehementiā:ac seueritatē quandā cū pudore cōmixtā. Ambo. n. hæc simul cōuenit in uultu esse. Nec uenustatem &c. ne sponsitas q̄dam nimia ad fastidiū usq̄ spectantiū accedat:si omnes psequmur argutias:& gesticulationes. Turpitudinem ineptias: & rusticitatē:ut illis utamur uitiis q̄ libro nono institutionū oratoriarū Fabius notat. Histriones q nimia & odiosa utuntur uenustrate dum affectibus singulis plurimum inseruiūt. Aliud āt comedia sapit: aliud oratio; q̄ nimiū condita esse non debet cū actione constet: non imitatione:ut Quintilianus ait. Ad easdē igit. Partes &c. Quādoqdē uultus & corporis motus ꝓbabiliora reddūt quæ dicunt:mediocritate seruata:spālia de illis pcepta subiungit:& quo pacto ptibus i q̄s distributa uox fuit accōmodent:oñdit. Motus corporis:q gestū & uultū cōplectit. Nā si erit sermo:si inquit in dignitate sermo erit i uestigio stare oratorē oportebit:& leui ac moderato dextræ motu loq:stare āt i uestigio ē nō adequatis utriq̄ pedibus promoto:ac porrecto paulū pede altero:ita ut impares sint pedes: & passus fieri uideat:in eodem loco consistere:minimeq̄ corpore cōmoueri. Quintilianus dextrū pedem proferendū esse inq̄t a leua iudicis sedentis:quia ex altera parte multi gestus necesse ē in sinistrū eant ut ad iudicē spectent. Leui dextræ motu: ne operarii uideamur esse. Manuum gestus necessarius est: sine quo inanem ac truncam actionem Quintilianus dicit esse. Nā cæteræ partes loquentē adiuuant Manus uero ipsæ pene loquunt:idem auctor gestū illum uerecundæ orationi dicit esse aptissimū:quo quatuor primis leuiter in summū coeuntibus digitis nō ꝓcul ab ore:aut pectore refert ad os manus. Et deide prona:ac paulū prolata laxatur. Et hoc mō cœpisse demosthenē credit in pricipio pro ctesiphonte timido submissoq̄: sic item formatā ciceronis manū dum pro archia diceret:si quid est in me ingenii iudices &c. Hilaritate:ut si hilaris res sit hilari uultu pferat:si tristis tristi. Mediocritate:ut modus assit:& nihil fiat nimis. Sin erit in demonstratione. Cum res demonstratur:& auditoꝝ oculis subiicit. Paululū corpus a ceruicibus dimittemus: hoc est quasi corpus a ceruicibus seiungemus:cū ipm retrahemus:caput in auditorem immittentes atq̄ inclinates. Nā hoc est a natura datū. Rationem reddit:

Facie
Vultus

Duo in uultu seruāda

Actimonia

De motu corporis.

Motus corporis ē gestus & uultus moderatio quædam: q̄ pronuncianti conuenit: & probabiliora reddit ea quæ pronunciantur: cōuenit igitur in uultu pudorē & acrimoniā esse: in gestu uetustate conspicuā nec turpitudinē eē: ne aut histriōes: aut oparii uideamur esse: ad easdem igit partes: in quas uox est distributa motus quoq; corporis rō uidet esse accommodanda. Nam si erit sermo in dignitate stantes i uestigio, leui dexterę motu loq oportebit, hilaritate: tristitia: mediocritate uultus ad sermonis sententias accommodata. Sin erit in demōstratiōe sermo: paululū corpus a ceruicibus dimittemus: nā hoc est a natura datū: ut q̄ proxime tū uultū:

quare caput a ceruicibus dimittendū sit. qm̄ natura hoc oibus datū est: ut q docere uolunt caput: & manus in auditores dirigant: & hoc mō proxie ad eos accedant: Modeste tm̄ hoc quoq; faciendū est: ne inuadere nō doceare qui audiūt uideamur: qd uitiū in primis deforme est: & a quitiliano reprehendit. Instigare ad irā & indignationē concitare: qd nūc ꝑcipue fit cū scelus aduersariorū ꝑ demonstrationē ante oculos ponit auditor. Sin erit in narratiōe: in narratione standū dicit eē in uestigio: & leui dextræ motu sicut in dignitate loqndū: quo gestu usum creditmus ciceronē ipm̄ cū ita narrat. P. Clodius cū statuisset oi scelere in ꝑtura uexaret rēp. &c. Si in locatione cū locosum aliquid a nobis df: illud custodiamus oportet ut toto corpore immoti ꝑmaneamus: & tm̄ hilari ac ridibundo uultu simus: turpe. n. est: risu toto corpe agitari: hoc seruasse crassum non ambigimus: cū fictam in memmiū fabellam recitauit. Sin contendemus qd in cōtentione agendum sit: monet: & celeri brachii ac faciei motu seueroq; aspectu utendū ait. Nec ab re. Hoc. n. uerborū certamē tātā habere solet uim atq; acrimoniā ut parū a uera pugna abesse uideat: qs nō uel secū illos uultus gilli uersus legens hæc efficit? At nō ille satū quo te mentiris achilles talis in hoste fuit priamo &c. Si cōtentio fiet &c. In contentiōe ꝑ distributionē iteruallis utimur uocis: iōq; per singula mēbra porrigēdum brachiū dicit & dextro pede in ambulandū supplodendūq; qd fecisse ciceronē arbitramur: cū ait: iterū me petit &c. In ābulatione pedis quod modeste tm̄: & raro faciendū est: ne si crebro discursauerimus rale aliquid in nos dicat: qle a flauio uirgineo rhetore in quendā eius ꝑis antisophistā manasse df de quo: qa crebro excurrisset: & in ambulasset interrogauit: quot milia passuū declamasset. Pedis dextri q sem per porrigit ut in sinistro latere gestus fiat: in dextro qd fieri uix unq̄ solet: nec quenq̄ aliū uetet: q̄ demetriū decuit: ait qntilianus. Supplosione: moderata pedis pulsatione quæ auctore qntiliāo ut loco opportuna est in contentionibus: aut incipiendis: aut finiendis ita crebra iepta ē: & definit iudicem in se conuertere. Defixo: ut imotis oculis aduersariū ituea mur: qd irati facere solēt. Si utemur: āplificatōe. Ea dē ingt oia āplificatiōi cōuenire q ꝑ cohortationem fit q cōtentiōi conueniūt ꝑ continuationē factæ: nisi qd cohortatiōe gestus tardior paulo: & cōsideratior debet esse. Paulo tardior. quod Cice. seruauit: cū ait polluerat stupro &c. Sin utemur amplificatione ꝑ conq̄stionē: qd agendū sit in conq̄stione admonet.

Femineo plāctu: ut nūc pectus: nūc caput pulsemus: qd seruasse ciceronē qs nō uidet? cū ait: quid iam restat &c. Femineum aūt plangorē dicit: qm̄ earū est pectus plangere: & ora in dolore nō uirorū. Vnde lydii cū defunctos lugebant: uestē induebant muliebrem. Sedato ut dolentis non furiosi uideat esse. Constanti: ut uerus: non fictus dolor esse credatur. Non sum nescius &c. quadā utitur excusatione non ignorare se dicens quantā: & q̄ arduam rem agressus sit: qui de motu corporis & figura uocis scribere ausus sit: qd difficillimum iudicatur: & non propterea egisse hoc: quod fieri cōmode posse arbitraretur: sed hoc quod facit: non iutile futurum existimasse: ut multi qui res tantū partes rhetorices esse uoluerūt inuentionē: dispositionem: elocutionem: qm̄ memoria: & ꝑnunciatio a natura sint: & tradi a rhetore non possint. Satis cōmode: qm̄ & si artificio iuuat: in natura tm̄ posita ē actio. Admonere: ueluti quandā degustationē facere: ut cætera q̄ nō ꝑcipiuntur exercitatione lector comparet. Hoc tamen &c. pronunciationē maxime laudat: Quæ si bona fuerit: fidē actioni cōparabit: efficier. n. ut uera esse credant: q̄ dicentur: idem & Quinti. ait. Nunc ad thesaur &c. postq̄ de ꝑnunciatiōe satis dixisse uisus est: ad memoriā transit: quā inuentoꝝ thesaurū atq; oium partiū rhetorices custodē iure optimo appellat: cæterꝫ. n. ꝑtes hoc ueluti spiritu cōtinent: ut Quinti. ait: & omnis disciplina memoria constat: frustraq; docemur: si quicqd audimus ꝑterfluat: uñ & sic diffiniuit ci. memoria ē firma aiī rerū uerborū & dispōnis perceptio ab alio sic describit memoria est uelox animi & firma perceptio: cuius facultatem fouet exercitatio lectionis narrationisq; intentio stili cura: redditio solicita & diligēs & iteratio atq; repetitio frequens: Cicero lib. ii. de oratore: quantus eus fructus sit quanta utilitas agrissime declamar.

Memoria

tum manū admoueāus ad auditores si quā rē docere eos: & uehemēter īstigare uelimus. sin erit ī narratiōe sermo. idē mot9 poterit idone9 esse q paulo an demonstrabat ī dignitate. sin in locatiōe uultu quandā debemus hilaritatē significare: sine cōmutatiōe gestus. sin contendemus ꝑ cōtinuationē: brachio celeri: mobili uultu acri aspectu utemur. sin contētio fiet ꝑ distributionē celeri porrectiōe brachii: ābulatione pedis dextri rara supplosione: acri & defixo aspectu uti oportet. sin utemur āplificatiōe ꝑ cohortationē paulo tardiore: & cōsideratione gestu cōueniet uti similibus cæteris rebus atq; in cōtentione ꝑ cōtinuationē. sin utemur āplificatiōe ꝑ conq̄stionē fœmineo plāgore & capitis ictu nonnūq̄ sedato: & cōstāti gestu mœsto & cōturbato uultu uti oportebit nō sum nescius quantū susceperi negocii: qui motus corpis exprimere uerbis & imitari scriptura conatus sum uoces ꝙ nec hoc cōfisus sum posse fieri: ut de his reb9 satis cōmode scribi posset: nec si id fieri nō pōt: hoc qd feci fore inutile putabā: ꝓpea quod hic admonere uoluimus quod oporteret: reliq̄ trademus exercitatiōi. hoc scire tm̄ oportet ꝓnunciationem bonā eo proficere: ut res ex animo agi uideatur.

nunc ad thesaurū inuentorū: atq; oium ptiū rhetoricę custodem memoriam transeamus.

Lydii moris luctus

Omnis doctrina constare memoria

Memoria quid

Emoria utrū habeat &c. quæstionē proponit anteq̄ ad memoriæ ꝑcepta descendat: utrū aliquid artificii habeat an omnis a natura proficiscatur: quod in discussum relinqt: & cur relinquat rōnem subiciat: magis idoneo tpe dicturum pollicēs. Vtrum habeat: aliquid artificii: Quidā. n. ut Quinti. ait: naturæ mō munus eā esse existimarunt: est aūr in ea non dubie plurimum: sed ipsa excolendo: sicut alia plura augetur. Aliud dicendi &c. cum de oratore scribemus. In quo libro, Quare confiteor equidē inquid: huius boni naturā esse principē: sicut earum rer: de qbus ante locutus sum oium: Sed hæc ars tota dicendi: siue artis imago quædam: & similitudo est haber hanc uim: non ut totum aliquid cuius in ingeniis nostris pars nulla sit pariat: & procreet: uerum ut ea quæ sunt orta iam in nobis: & procreata: educet: atq; confirmet & certe initia artiū oium a natura proficiscuntur: cætera exercitatio cōparat: artē āt memoriæ primū ostendisse simonidem chium ferunt uulgata illa fabula quā cic. lib. de oratore secūdo. Quinti. lib. xi. institutionum oratoriaꝝ scribit: cognitum āt est: & apte comphensum ex illo simonidis facto: cum quo q̄q; loco obtritoꝝ cubuisset: ostēdit: ordinē eē q ꝑcipue memoriæ lumē afferat: q̄tum āt natura: studioq; memoria ualeat: ꝑmulti ex ueteribus testes sūt ut themistocles quē unū intra annū oprime locutū persiæ constat: & aliquando dixisse obliuionis artem q̄ memoriæ malle. Itē mithridates cui duas & uiginti liguas quot natiōibus imperat: traditur notas fuisse eyrum qdē persaꝝ regem oium militum suorū traditum est renuisse noīa fuere āt supra cētimilia cineas pyrrhi epirotaꝝ regis legatus: ad senatum cum ille pro tarentinis bellum gereret: missus: oium senatorum: atq; eorum uno die noīa perdidicit: & obuium quenq̄ suo nomīe salutauit. L. scipio asiaticus scipionis maioris frater: uniuersi populi romani noīa tenebat: carneades & sceptius Metrodorus tanquā litteris in æra fic se aiebāt imaginibus in his locis quos haberent: quæ meminisse uellent: perscribere: multos ꝓtereo: ut crassum illum diuitem & lucullum: quos admirabili & ꝓpe diuina memoria fuisse cōstat. Ipse testis sum: quoniā sæpe dū fieret interfui: nōnullos ætate nra auditos quālibet multos uersus ptius red didisse: qd ueteres græci in theodecte admirati sūt.

Simonides

Arte: q̄ in regulis posita ē & libris digesta. Præceptionē: q̄ est dū a ꝑceptore ars tradit: pōt igitur ars esse sine præceptione dum non traditur: sed non in diuersum. Placet nobis esse artificium hoc est: arte & præceptione consumari memoriam. Cuiusmodi sit &c. hoc est quæ de artificiosa memoria præcepta tradātur. Sunt igitur duæ. Quandoquidem placet nobis plurimum in memoria artem ualeſ duas dicimus memorias esse naturalem & artificiosam. Naturalis est ea q̄ nostris aīs insita &c. Natura ut philosophi diffiniunt: est principium motus & quietis eius in quo per se est: duplex aūr eē dicitur: uniuersalis & particularis: uniuersalis uirtus est: in scientia rerum diffusa: particularis uero uirtus est: quæ in particulari aliquo diffusa est: ut uis remiscendi in homine: quæ simul cum homine nata est: ut cum cogitet aliquid eius reminiscatur quod cogitat: cogitatio. n. natura hmini tributa est: sine qua ne ipsa quidē memoria est: quid. n. meminisse possumus: nisi cogitemus? Quod in teneris animis manifestum est: qui qm̄ non cogitant nec meminisse quidem solēt. Inductio: persuatio cum psuademus hoc ue illud fieri optimum esse. Ratio: ꝑceptionis: qua plurimū memoria excitat & confirmatur: ut infra patebit. Sed qa in cæteris rebus. In omnibus inquit rebus sæpe cōtingit tantā ingenii bonitatē esse: ut q ea ꝑditus est suapte natura doctrinam uideatur consecutus eius rei cuius nullā artē nouit: sed is si artē discit naturalia commoda cōfirmat: & auget: idem & in memoria accidit. ut si cui egregia data sit: & artificiosæ similis: & retineatur ratione doctrinæ: & amplificētur. In cæteris rebus: ut in eloq̄tia. Quidam. n. adeo a natura eloquētes producuntur: ut summi esse oratores uideant: cum tm̄ nullā eloquētiæ artē ꝑceperint. Egregiæ tut illis: quos supra memoranimus. Quapropter &c. Quoniā ars naturā cōfirmat: & auget. Et naturalis ingt memoria artificiosa ut sit excellēs: & artificiosa naturali idiget: ex quo oñdit alterā sine altera eē nō posse. Nec hoc magis aut &c. Oibus ingt in rebus idē contingit: ut natura artis egeat auxilio & contra. Quinti. nihil dicit esse perfectū: nisi ubi cura iuuatur. Ingenio: uī naturaliter animis insita.

Ars perficit

Ingeniū quid

Natura ꝓceptiõe: ergo alterũ alterius auxilio idiget. utriſq; utilis futura ẽ ꝓceptio nſa: ait Ci. & iis q̃ mẽoria ꝓſtant: & illis q̃ ea minus ualẽt: q̃ſigs ẽ: ingt: q̃ bonitate freti ingenii nſa ꝓceptione magnope nõ indiget iuſta tũ cauſa eſt: ut de memoria ꝓcipiamus: quo illos iuue mus: qui minus memoriæ habent. Suo ingenio: q̃m naturali præſtant memoria: cuius in cerebro ſedẽ phyſi/ ci locãt: quorum ãt cerebrũ calidæ & ſiccæ complexionis fuerit: illi magno ſunt ingenio cito oĩa intelligũt: & apphendunt: contrarium i iis apparet: quoꝝ cerebri complexio frigidæ eſt: & humidæ complexionis: cui ſiccæ tm̃ ẽ: is male apphendit & duro ẽ ingenio. Conſtat igit: iuſtã eſſe cãm: cur de memoria ꝓcepta traderet oñdit. Nũc eã duabus rebus locis. ſ. & imaginibus cõ ſtare dicit: loci tanq̃ charta ſũt: imagies tanq̃ litteræ locis ꝓ cera: uel charta: imaginibus ꝓ litteris utſunt: quẽadmodũ uero in modica charta multas ſcribere lras. Ita in anguſtis locis multas imagines cõſtituere nõ poſſumus: opus ẽ ergo locos iuẽiamus amplos: ut magnũ cõplecti imaginũ numerũ poſſint. Locos ap pellamus: Quinti. quoq; loca concipienda eſſe ait: q̃ maxime ſpatioſa: multa uarietate ſignata: ut domũ magnã: & i multos deductã receſſus: in eo q̃cq̃ nobi le eſt aío diligẽter affigit ut ſine cunctatiõe: ac mora ptes eius oẽs cogitatio poſſit ꝑcurrere. [dẽ ait: i ope ribus publicis: & urbiũ ambitu: ac pictutis qđ domo fieri poſſe: Cice. li. ii. de oratore locis utendũ ꝓcipit: multis: illuſtribus: explicatis immodicis interuallis.

Breuiter: ut nihil ſupſit: & lõga nimis ac ſpatioſa in terualla nõ ſint: quo illic collocatæ imagines ſtati q̃/ ant inueĩri. Perfecte: ut nihil deſit: ne ſi arcta nimiũ loca fuerint: imaginũ collocatiõi nõ ſufficiãt. Inſi/ gniter: ut ñ ſint nimiũ obſcuri: aut nimiũ plucidi: aut q̃ magis placet: illuſtres ſint: & clari: q̃ cito animis no ſtris pulchritendine ſuo occurrant: q̃cq̃d. n. iſigne ẽ & egregium: id cogitationi q̃ primum offertur: ut ma gis eclypſis ſolis & lunæ q̃ ortus q̃ occaſus eorum re cordamur: citius item colũna ſublimis & marmorea q̃ quæuis officia nobis occurrit. Aut natura. Sicut mõs: antrum: ſcopulus: cõuallis. Aut manu. Sicut ædes theatrũ: templũ. Naturali memoria: quã arti/ ficialis adiuuat. Aedes: cũ duxerit: aut natura: aut manu abſoluti: deinde locoꝝ tm̃ qui manu abſoluti ſunt exẽpla ſubiecerit: quod locoꝝ genus magis ſpe ꝑbauerit cognoſcitur. Aedes: uel templũ uel pri uata domus. Intercolumnium: quod eſt inter duas columnas ſpatiũ. Angulus q̃ eſt ubi ex diuerſo coa cti parieres anguſtum locum efficiunt. Fornices arcus: uel teſtudines. Imagines. Idem & Qu. ait imagines notæ ſunt: quibus ea: quæ diſcenda ſunt noramus: his ut libro ſecundo de oratore præcipitur utendum ẽ in gentibus: acribus: inſignitis: quæ ocurrere celeriter: quæq̃ percurrere animum poſſint: ut ſi de nauigatione di cendũ ſit eius loco ſignũ Anchoram: ſi de bello ſpiculũ cõſtituamus. Equi illud ſcire nos cõuenit congruen tes ei rei quam, reminiſci uolumus: ponendas eſſe in locis imagies exempli gratia: ſi de equitibus aut equeſtri certamine dicendum erit: equum in loco collocamus: ſi de rapto per aquilam Ganymede: aquilam: ſi de cy/ belle: cuius a Leõibus currus trahebatur leonem loco affligemus. De quibus rebus: locis. ſ. & imaginibus præ cepta mox tradunt. Formæ ſpẽs. Notæ ſigna. Simulacra: ſimilitudines. Forma eſt hominis uel alterius aĩa/ lis aut rei qualitas per quã homo uel quod uis animal cuius eſt: aut res nobis oſtẽditur: ut per formã hominis omnis homo: per formam bouis omnis bos. Nota eſt non forma rei: aut qualitas ſed ſignum quo apphenſo in rei alicuius notitiam deſcenditur: ut per fumum quando ex infumubulo egreditur notitia hẽtur ignis ſimula chrũ eſt ad ſimilitudinẽ alicuius perſonæ exꝑſſum: & formatum: per quod non genus: ut per formã: ſed ſpẽs re præſentatur: ut per ſimulachrum cæſaris: cæſar: q̃uis hæc uſus confundere pleruncꝝ ſolet. Incertis locis: ſunt enim ut dixit imagines tanq̃ litteræ quas diſcere uolumus: quæ in locis tanq̃ in chartis collocantur. Quem admodum &c. Locos & imagines carthæ & litteris comparat: & quemadmodum inquit qui litteras ſciũt: ſcri bere audita poſſũt: eodẽ mõ q̃ locos ſibi cõparant: & in his imagies collocãt poſſũt q̃ mẽtiniſſe uolũt i his cõſti tuere: ex q̃ ſimilitudie magna arrificioſæ mẽoriæ uis & utilitas eẽ innuit. Dictatũ: ab alio traditũ q̃ a ꝓcepto ribus pueris diſcẽtibus tradunt: & prælegunt: dictata ꝑprie appellant. Immodica, multa ut longã oſonem.

Sedes mẽoriæ

Inter co lumnũ

Forma

dictatũ

Quare &c. q̃ do q dẽ ars naturã & artẽ natura adiuuat: ingenio doctria ꝓceptione natura niteſcat. Qua re & illis qui natura memores ſunt uti lis hæc erit inſtitutio quod tute paulo poſt po teris intelligere: & ſi illi fræti ſuo ingenio no ſtro non indigerent: tamen iuſta cauſa daret: quare his qui minus ingenii habent adiumen to uelimus eſſe: nũc de artificioſa memoria lo quemur. Conſtat igitur artificioſa memoria ex locis & imaginibus. Locos appellamus eos qui breuiter: perfecte: iſignite: aut natura: aut manu ſunt abſoluti: ut eos facile naturali me moria comprahendere: & amplecti quæam9 ut ædes inter columnium: angulum: fornicẽ: & alia quæ his ſimilia ſunt. Imagines ſunt for mæ: quædam: & notæ & ſimulachra eius rei: quam meminiſſe uolumus: quod genus: equi le ẽis: aquile: memoriam ſi uolemus habere. imagines eorum in certis locis collocare nos oportebit. nunc cuiuſmodi locos inuenire: & quo pacto reperire: & in locis imagines contĩere oporteat oſtendemus. Quemad modum igitur: qui litteras ſciunt poſſunt. id quod dictum eſt ſcribere & recitare quod ſcripſerunt: ita qui in modica didicerunt poſ ſunt quod audierũt in locis colocare: & ex his

Memoriter: ꝓmpte ſuggerẽte memoria. Ceræ maio res noſtri in ceratis tabulis añ uſũ chartæ ſcribere ſo lebant chartã Alexandri magni uictoria repertã: auctor eſt Marcus Varro cõdita in ægypto Alexãdria: idem membranas ꝑgami tradit reꝑtas. Oportet igit. de locis ꝓcipere incipit: & q̃ſi gdem inquit loci chartæ: imagi nes litteris ſimiles ſunt: & collocatio imaginum ſcripturæ: pronunciatio lectioni cõparatur: multos locos in uẽiamus neceſſe ẽ: ſi reminiſci multa uolumus: quẽadmodũ multa charta opus eſt: multa ſcribere uolẽtibus: ẽ igitur: primũ ꝓceptum de multitudine locorũ: ſecũdum erit de ordine: & de diſpõe: tertiũ de freq̃nti eorum meditatiõe ac notatiõe: quartũ de diuiſiõe: q̃ntũ de diſſimilitudine: ſextũ de mediocritate: ſeptimũ de q̃ titate lucis: octauũ de q̃titate interualli. Ex ordine: q̃ntilianus in his ingt q̃ cogitamus cõtinẽdis ꝑpe ſola excepta: q̃ potẽtiſſima ẽ: exercitatiõe ſunt diuiſio: & cõpoſitio: nã q̃ recte diuiſerit nunq̃ poterit i reꝝ or/ dine errare: certa ſunt. n. non ſolũ in digerẽdis q̃ſtiõi bus: ſed ẽt in exequẽdis: ſi mõ recte dicimus prima ac ſecũda & deinceps. Coheretq̃ oĩs reꝝ copulatio: ut nihil neq̃ ſubtrahi ſine mãifeſto intellectu: neq̃ ſub/ ripi poſſit. Cur ãt ex ordie haberi loci debeãt rõem Ci. ſubiũgit: q̃m ubi ordo nõ eſt: cõſtundi illic mẽoria ſolet: prio ergo loco prima rei uel uerbi qđ meminiſ ſe uolumus imago ponẽda eſt: ſecũda ſecũdo: & de/ inceps: ut nihil impedimento ſit: quo minus uel ab imagine: q̃ ẽi primo loco incipiãus: uel ab ea q̃ in ulti mo ẽ. & retro ꝓnunciẽus: quoꝝ utrũq̃ ſeruato ordi/ ne aſſeq̃ facile poterimus. Quo ſecius: quo minus.

Vſ aío & cogitatiõe. Et ꝑferre: ſine aliq̃ hæſitatio ne. Primus. n. hic labor eſt auctore Quinti. nõ hæ rere in occurſu: plus. n. q̃ firma debet cẽ memoria: q̃ aliã memoriã adiuuet. Nã ſi &c. quãta in cõparãdis locis uis ordinis ſit: ꝑ ſimilitudinẽ oſtẽdit: & quem admodũ ingt: ſi multi nobis noti quorũ noĩa ꝑbe te neamus: ordine collocati ſtent: nihil ſi terierit an a pri mo noiare eos: an ab ultio: an a medio incohẽus: ita nihil intererit illius q̃ locos optime digeſſerit & or/ dine diſpoſuerit: utrũ a ſũmo: an ab inferiore: uel me dio ſcipiat. Statim. n. ei ſuccurret q̃s locus primo pro ximus ſit: q̃s medio: q̃s inferiori: q̃s ſit a primo quin/ tus uel decimus: optimũ aũt eſt quintum quemq̃ lo cũ notari. A ſummo: ac primo. Imaginibus cõmo ti: q̃ res ipſas nobis repſentant. Quare placet. Con cludit placere ſibi dicẽs locos ex ordine cõparari: ne ꝑturbari eoꝝ confuſione memoria poſſit. Et locos &c. ſecundũ ꝓceptũ de freq̃nti locoꝝ meditatiõe & notatiõe: locos ingt quos cõparauerimus frequẽter repetas: & cogitatione uoluas opus eſt: ut ꝑſto ſemp ſint: quoties locare illic imaginẽ aliq̃ uoluerĩs. Nã imagines &c. rõ eſt: cur egregie cõmeditari locos: & notari oporteat: q̃ nihil refert imagines excidant: q̃ do uſi illis ſumus: Cũ hærere nobis locoꝝ notitiã ſemper neceſſe ſit: ut quotiens opus fuerit: nouæ in illis imagines colloceñ: ut itur ãr pulchra ſimilitudine: & accidit in q̃ i locis & imaginibus: quod in ceris & litteris. Nã litteræ delẽt ex ceratis tabellis: cũ eo quod ſcriptũ fuerit: iã nõ utimur. Tabellæ ipſæ integræ remanẽt: ut ſcribere in illis poſſimus: ſi q̃d ẽ quo uti uelimus. Exempli gra. tia dicturus de nauigatiõe anchoram in loco collocauerat: poſtq̃ dixit delet imaginẽ & ſi de bello dicturus eſt aliam collocat: uidelicet haſtam uel thoracem. Et ne forte &c. ordo ingt ſtatui fidelis in locis poterit: ſi quen q̃ quintum locum notauerimus. Nam cum multos habere locos neceſſe ſit: nõ mediocre periculũ eſt: ne con fuſio ſuboriaẽ. Quod ſi in uno quoq̃ quinto loco inſigne aliq̃d notauerimus: teneri locorũ memoria facile po terit. Nam quinto quoq̃ loco cogitationi noſtræ ſe offerente: qui proximi ſunt: & ipſi cito ſeſe offerẽt. In nu mero per quem diuidi eos commodum eſt. Quod genus: ſuo ipſius cicero declarat exẽplo. Recte autem ma num auream in quinto loco poni uult: quæ & inſignis res eſt: quoniam aurea: & admõere quinti loci facile nos poteſt. Quoniam quinque digitos habet. In decimo &c. ut memoriæ teneatur decimus locus nomen alicu ius notiin eo ponendum præcipit. Cui prænomen ſit decimo. In tertio uero quinto uidelicet in decimoqnto plena luna poni recte poterit quæ. xy. die cohit: ut ſic deinceps totũ ãt: hoc præceptum ad diuiſionẽ ſpectat.

Intentio chartæ

Vni reg runt ad mẽoriã artificia lem cõ/ parandã

Quo ſe cius

Item cõmodius est &c. Hoc ad locoꝝ qualitatẽ ptinet ut magis in regiõe inhabitata & deserta cõparemus; q̃ frequentata & culta: & rationẽ subiungit. Propterea q̃ &c. ut si locũ nobis in foro: tẽplo: theatro elegerimus; dum collocamus imaginũ meminisse uolemus: turbæ recordabimur: & eorũ qui ob ambulare: ac uersari illic cõsueuerũt: & hoc pacto nostra cõfundet memoria: & imaginũ confusemur. Prætereа: ad dissimilitudinẽ locoꝝ hoc ꝓceptum pertinet: ut dissimiles sint: & cur eẽ debeant ostendit. Quoniam memoria similitudine perturbatur. Forma: ut unius formæ nõ sint. Natura ut alia huius: alia illius loci natura sit. Nam siquis &c. Exemplũ est: si quis inquit multa intercolũnia ꝑ locis acceperit: quonia ea similia inter se sunt: non reminiscetur quid in quoq; intercolũnio collocauerit.

Et magnitudinis. Mediocres locos ꝓcipit esse debere: & rationẽ subiungit: quoniam si ampli nimis fuerint: collocatæ in illis imagies errare uidebunt. Si cõtra nimis augusti capere imagines: & explicare nõ poterunt. Quod si mediocres erunt: nihil nos offendet: tum in collocandis: tum in mentẽ reuocandis imaginibus. Tum nec &c. ad lucis mediocritatem ptinet hoc ꝓceptum: ut neq; lucidi nimis: neq; obscuri loci sint: quonia si alterutrum fuerit offerri nobis collocatæ imagines nõ poterunt: & tã obscuritate nimia res obumbrabitur: q̃ nimia luce: nam & Ouidius ait. Sũt q̃ oculis tenebræ ꝑ tantum lumen obortæ: tam aũt aius ipe nimio splendore loci: quem cogitatione appræhendit: hebetari sentitur: q̃ oculi ipi: cũ solis radiis sunt obuersi: nec mirum: non enim oculi sunt qui uident: sed animus: q̃ his utitur fenestris: ut ait Cice. i quæstionibus tusculãis. Splendore. quo: si nimius fuerit mentis acies obtenebrat. Interualla: de mediocritate ꝓcipit interualli: quod esse inter locũ ac locum conuenit: & mediocre dicit eẽ debere. rationẽ q̃ subiungit: qa siue nimis admoueas siue remoueas cogitatio hebetatur. Accidit. n. ei quod & aspectui: nimis. n. ad motum sibi oculus non uidet: & nimis remotum: cõuenit q̃ mediocre interuallum inter oculum & obiectũ esse: uisus autem auctore Aristotele imitatiuum coloris est: & cõtra secundũ actũ lucidi eius uirtus in cerebro ẽ: cuius radius obliquatus a cerebro ꝓcedit in pupillã: in qua humor est cristalinus qua uisus colorem per medium: hoc est per paruum ipartiũ recipit: & primo uisus est: deide mediũ postea obiectum. Quod si nimium uisui aliquid admouerit medium interponitur: si uero nimiũ remoueris tollitur medium: & uideri obiectum: non potest: est aũt obiectũ uisus color ratione lucis. Trigenũ: trigita.

Sed quanq̃ &c. facile esse iis dicit qui multa uiderunt: & multis in locis uersati fuerũt: quot uoluerit: locos: & eosdem idoneos sibi comparare: sed si qs inquit est: qui manu aut natura factis locis contẽtus nõ sit: quotquot uoleт sibi fingat licebit. Cogitatio eni eiusmodi est: ut regionem aliquam & sitũ in ea ꝑ suo arbitrio fingere possit. Quintilianus quoq; ait loci: aut finguñ: aut sumuñ. Architectari fabricare ar-

Architectus chitectus is est: q̃ ædificationi ꝑest: ἀρχὸς princeps ẽ τεκτένουσι ædifico. Hac copia locorũ q̃ manu: aut natura fci sunt. Q̃n igit &c. de locis ꝓcepta dedit: & cuiusmõi eẽ deberẽt oñdit: nũc de imaginibus ꝓcipere incipit quas duplices eẽ dicit: retum: & uerboꝝ aut. n. rotã. ẽ summatim: aut singula uerba meminisse uolumus sed in eo præcipue elaborandum monet: ut similes rebus imagines comparemus. Rerum similes &c. nam si rei quam meminisse uolumus: similis imago nõ fuerit eius recordari minime poterimus dicturi: itaq; de nauigatione anchoram de bello hastã in loco statuemus. Lucretiæ historiam rectaturi: fœminam se consodientẽ cui nomen sit lucretia collocabimus. Quod si uerborum reminisci uoluerimus: ut eorũ: arma uirumq; cano armatum hominem figere in loco poterimus: cui ad pedes canis sit. Exempla ab ipso proponuntur Cicerone sed nemo tam hebetis ingenii est: qui idoneas: & congruentes negocio suo imagines effingere non possit.

Item commodius ẽst: in derelicta quam in celebri regione locos comparare: ꝓpea quod frequentia: & deãbulatio hoium conturbat: & infirmat imaginum notas. Solitudo conseruat integras simulachrorum figuras: præterea dissimiles forma atq; natura loci comparandi sunt ut distincte interlucere possint: nã si quis multa inter colũnia sumpserit conturbabitur simili tudine: & ignorabit q̃d in quoquo loco collocarit: & magnitudine modica: & mediocres locos habere oportet: nã & præter modum ãpli uagas imagines reddunt: & nimis angusti sæpe nõ uidentur posse capere imaginũ collocationem: tũc nec nimis illustres: nec uehemẽter obscuros locos haberi oportet: ne aut obcæcẽtur tenebris imagines aut splendore pfulgẽt: interualla locorum mediocria eẽ oportet fere paulo plus: aut minus pedũ trigenũ: nam ut aspectus: ita cogitatio minus ualet: siue nimis ꝑcul remoueris: siue uehemẽter ꝓpe admoueris id: q̃d oportet uideri: sed quãquã facile ẽ ei: q̃ paulo plura explorauit: q̃is multos: & idoneos locos cõpararet: tñ si quis ad ista idoneos inuenire se non putauit: ipse sibi constituat: quod uolet multos licebit: cogitatio. n. q̃uis regionẽ põt amplecti: & in ea sitũ loci cuiusdã ad suũ arbitriũ fabricari & architectari. Quare licebit: si hac ꝓmpta copia cõtenti nõ erim9: nosmetipsos cogitatiõe nra regionẽ cõstituere: & idoneoꝝ locoꝝ cõmodissimã distinctionem comparare. de locis satis dictum est: nunc ad imaginum rationẽ transeamus. Quoniã ergo rerum similes imagines eẽ oportet.

Ex omnibus uerbis: Idest ex omnibus dictionibus: quæ aliquid significant: uel ex omnibus quæ aliquo nomine uocantur: ut hastam: aut thoracẽ: quæ notæ nobis dictiones sunt: ad bellum significãdum: oliuam ad pacẽ pro imaginibus eligamus. Quidã sic distinguũt: ut illud: quoniam rerum similes imagines esse oportet: ad rem tantum memoriam referatur hoc est sententiarum: illud uero. Ex omnibus uerbis &c. ad memoriam uerborũ pertineat. Cum singuloꝝ uerboꝝ imagines comparamus: q̃ distinctionẽ uerã esse declarat quod sequitur: duplices igitur &c. Notas: cognitas nobisue ut memoriæ facilius occurrant: uel notas insignes accipiamus. Quæ. n. insignia sunt melius: ut infra dicet: mẽinisse consueumus. Rerũ similitudines: haꝝ memoria oratoris ꝓpria est: ut ait Cice. de oratore libro secũdo: quam singulis personis benepositis notare possumus: ut sententias imaginibus ordinẽ locis comphẽdamus: uerboꝝ ut idem ait memoria mius nobis necessaria: maiore imaginum uarietate distinguitur.

Ex oibus uerbis nõsunt notas nobis similitudines eligere debẽus: duplices igit similitudines eẽ debẽt: unæ reꝝ: altera uerboꝝ: reꝝ similitudines exprimunt: cũ sũmatim ipsoꝝ negocioꝝ imagines cõparamus: uerborũ similitudines õstituunt: cũ uniuscuiusq; nominis & uocabuli memoria imagine notat rei totius memoriã sæpe una nota: & imagine simplici cõprehẽdimus hoc mõ ut si accusator dixerit ab reo hoiem ueneno necatũ & hæreditatis cã factũ arguerit: & ei9 rei multos dixerit testes: & conscios eẽ. si hoc primũ: ut ad defẽdẽdũ nobis expeditũ sit mẽiniisse uoleus. In prio loco rei toti9 imaginẽ cõformabim9 ægrotũ in lecto cubantẽ faciem9 ipsũ illũ de quo ageт. Si formã eius detinebius. si eũ nõ agnouerim9: aliquẽ ægrotũ nõ de mimo loco sumem9 ut cito i mẽtẽ uenire possit: & reũ ad lectũ ei9 statuemus dextra poculũ sinistra tabulas medico testiculos arietinos tenetẽ hoc mõ & testiũ & hęre ditatis & ueneno necari memoriã habere poterim9. Itẽ deinceps cętera oia ex ordie i locis põemus. Et quotienscũq; rem meminisse uolem9: si formaꝝ dispsitiõe: & imaginũ diligenti notatiõe utemur: facile ea q̃ uolem9 memoria consequemur. Cũ uerborũ similitudines imaginibus exprimere uolem9 plus negocij sumemus ex magis ingenium nostrũ exercebim9: id uos hoc modo facere oportebit. Iam domi ultionem reges atridæ parant: in loco constitue

Cæ impellentes ad maleficium

dictauerit. Testiculos arietinos: ut testium reminiscamur: & hæreditatis. Hæres. n. & aries similitudinem quãdam habent inter se testium: ꝑ testiculos. Hæreditatis per arietinos. Veneno necari: per poculum. Item deinceps. Idem inquit fieri a uobis in causis aliorum criminum poterit: quotiens meminisse aliquid uolemus.

Formarum: ut rei formam notemus & disponamus. Cum uerborum: duplices dixit esse imagines: has reꝝ: illas uerborum. Et quibus rationibus etiam subiecto exemplo rei alicuius summam complecti possemus ostẽdit: Nunc quibus imaginibus singula uerba in memoria teneri: q̃ aut præcepta dat: & exemplũ subiicit: sed in longiore oratione uix fieri posse uiderur quemadmodum: auctore Quintiliano dictũ est: ut singuloꝝ uerboꝝ imagines inueniant. Ideoq; tutius est: & facilius reꝝ q̃ uerborũ imagines excogitare: & collocare. Verba alia uel mediocriter doctis sese in ipso cursu offerrent oratiõis: si meditata prius exciderint. Reꝝ ordo si forte excideriut: Turpe silentiũ afferẽt dicẽti. Ex quo excitari pleruq; auditoꝝ risus cõsueuit. Plus nego. plus laboris. Et magis igẽtũ &c. q̃to labor maior ẽ: tãto maior igẽii exercitatiõe opus ẽ. Iã dõi &c. exẽplo oñdit: quõ q̃ busdã notis: & imaginibo singula uerba i mẽoriã reuocari possint unicuiq; ãr psimiles uerbis: q̃ uolet mẽinisse excogitaт licebit: uersus uero ẽ ab aliquo uereri poeta sũptus. Vltionẽ ꝓ raptã a paride helenã. Atride: agamenona. Nam sol9 dapsilẽ dominum dẽdit. Lucil9 libro xxvi. Domitionis expidi impiꝝ regis pene imminebim9.

mẽnon & Menelaus. Domitius: Hic domitius ciceroni & ipsi herennio notus erat A regibus asit Martis loris illo tempore cæsus fuerat. Regũ uero Martioꝝ familia romæ fuit non ignobilis ex hac cognatione reges Martii omnes dicebantur. De quibus apud Liuium & ualerium maximũ mentio est per domitiũ domi me/moriæ tenetur. Inter domum. n. & domitium maxima cognatio est: per manus ad cælum tollentẽ. Vltionẽ reminiscimur. Nam qui loris ceditur: Si manus ad cælum rollit: petere ultionem uidet. In alrero loco in se/cundo inquit loco Aesopum aut Cimbrũ collocabimus; ꝙ quos in memoriã reuocabimus reges atridæ pa/rant. Aesopus. n. & Cimber mimi fuere illo tempo/re nobilissimi: quoꝝ alter ornatu regio agamẽnonẽ: alter menelaũ agere solebat. Vagantẽ iphigeniam Vel iphigeniã ingt secundo loco constituemus: ꝓ q̃ Item in memoriã eius Reges atridæ: parant redibi/mus. Vagantẽ uero dicit: qm̃ in aulidẽ e græcia ac/cersita sub matrimoni spẽ cum achille cõtrahẽdi ut dianæ imolaretur: q̃ irata ob ceruã sibi dicatã: ab aga mẽnone occisam: ipetrata a neptuno tẽpestate: egre di portũ græcos non pmittebat. Sic. n. calchas uates responderat iratũ numen regio sanguine placandũ esse: erepra imolationi subposita cerua: & a dea ĩ rau ricã regionẽ translata est: atq illic templi custos effe/cta: Vñ postea rapto dianæ simulachro cũ fratre ore/ste aufugit: illuc. n. ut a furore purgaret post matrici dium accesserat: in italiam uenit: & relicto ĩ nemore aricino simulacro argos deinde reuersa est. Hoc mõ ficut expositũ est. Sed hæc imaginũ: hæc ingt imagi nũ accõmodatio cum ualet ꝑcipue. Cum uerba prius quæ meminisse uolumus ire atq ire legimus dei de cũ imaginibus exprimimus: & ĩ locis cõstituimus idem Quinti. quoꝝ faciendũ præcipit. Confirma/tio accõmodatio cum ymagines uerbis accõmodan/tur. Tum ualet tũ uim habet. Si naturalem: ut bis terq prius legamus: qd̃ meminisse uolumus. Versu posito cuius recordari uelimus. Non sine rõne uersũ dicit: & non soluram orationẽ: iis enim qui memoriã exercent pauca a principio; & quæ odiũ non afferãt discenda sunt: sed poetica primũ post modum ora/torum. Nouissime ẽt solutiora numeris; & magis: ab usu dicendi remota. Qualia sunt iurisconsultoꝝ au/ctor ẽ Quinti. Suppeditat suffragat & auxiliat. Nã utraq altera alterius poscit opẽ; & cõiurat amicæ; ut ait oratius proposita quæstione ingenio fieret lauda bile carmen; an arte. Quod docere &c. Arrem: in quid natura plus ualere ostendere non grauarer: nisi alienum a ꝓposito esse arbitrarer: cum præsertim di lucidæ breuitatis rõ habenda sit. Quintilianus libro secundo institutionũ oratoriaꝝ illam tangit quæstio/nem plus ne natura ad eloquentiam conferat; an do ctrina. Neq cõsumatũ oratorẽ nisi ex utroq fieri pos se dicit: Et naturam quidem sine doctrina multum ualere: doctrinam uero sine natura nihil: In mediocribus utrique maius naturæ q̃ doctrinæ momentum esse; sed consumatos oratores plus doctrinæ; q̃ naturæ debe/re existimat. Nunc quoniam &c. De imaginibus rerum: & uerborum præcepta dedit: nunc quæ imagines in firmæ: & quæ firmæ sint: ac memoriam excitare possint: nos admonet: & res quidem usitatas facile elabi: con tra insignes: & nouas inherere animis dicit. Firmæ stabiles: & quæ excidere non possint. Infirmæ: ne facile elabantur has autem cognoscere nos oportet ut effugiamus: & stabiles teneamus. Nam iniquorum ra/tio ideo noscenda est: ut equam tueamur. Quod ait Quintilianus. Qua de causa & cætera cur accidat.

Cognita causa cur imaginum aliæ firmæ: aliæ infirmæ sunt. Docet igitur & cætera cur id accidat ut ima/ginum aliæ firmæ: aliæ infirmæ sint: ab ipsa dicit nos natura edoceri: quæ rebus paruis usitatis: & quottidia/nis commoueri: nos non finir: & earum obliuionem facilæ afferre consueuit: rebus tantum insignibus & in usi/tatis animos nostros commouens. Egregiæ: excellenter ualde: ut supra modum turpe sit. Medium uoca/bulum egregius est: & tam egregium scelus: quam egregia uirtus dicitur: Cædis alicuius nefariæ: aut raptus ingenuæ uirginis. Item coniurationis: & patriæ proditionis: ac cæterorum huiusmodi facile recordamur.

re oportet manus ad cælum tollentem domi tium: cum a regibus mãris loris cædatur: hoc erit iam domi ultionem reges. In altero loco æsopum & cimbrum subornari. & iphigẽiam uagantem hoc erit atridæ: parant hoc modo omnia uerba erunt expressa. Sæd hæc imagi/num conformatio tum ualet: si naturalem me moriam exuscitauerimus hac notatiõe: ut uer su posito ipsi nobiscum primum transeamus bis: aut ter: eum uersum. Deinde cum imagi/nibus uerba exprimamus hoc modo/naturæ suppeditabitur doctrina. Nam utraque alte/ra sepãrata mius erit firma. Ita tamen: ut mul tro plus in doctrina: atque arte præsidi si quod docere non grauaremur ni metuerimus ne cũ ab instituto nostro recessissemus minus com mode reseruaretur hæc dilucida breuitas præ ceptionis. Nunc quoniam solet accidere: ut imagines partim firmæ: & ad mouendum ido neæ sint: partim imbecilles: & ifirmę. que uix memoriam possunt excitare. Qua de causa utrunque fiat considerandum est: ut cognita causa. quas uitemus: & quas sequamur ima/gines scire possimus. Docet igitur nos ipsa na tura quid oportẽat fieri: Nam si quas res in ui ta uidemus paruas: usitatas: quottidianas me minisse non solemus propterea quod nulla nisi noua: aut admirabili re cõmouet aius: at si qd uidem9: aut audim9 egregie; turpe: aut

Suppedi tare

Nazris

(natura/dist naturali me moria//

confirmaz ꝓ confirmare

cu valde

Honestum: contra turpe: ut si quis patriam in libertatem uendicet: necato: tyranno. Item siquis in bello pro patria moriatur. Inusitatum: ut si quis humana carne uescatur: quod idem erit incredibile. Periculosum: quod cum periculo accidit: ut nauigatio: militia. Itaque & cætera: quæ ante oculos nostros semper sunt: que ue semper audimus: quia usitata sunt in horas obliuiscimur. Quæ die hesterno comedimus facile dedisci/mus. Et tamẽ quæ in pueritia fecimus: si egregia fuerunt meminisse solemus. Vnde & Quintilianus ait: Quæ in pueritia uidimus recordamur: hesternorum immemores. Et ortus & cætera. Exemplum est imaginũ quæ infirme sunt solis inquit ortum & occasum quoti/am accidunt quottidie: nemo admiratur. Contra so lis eclipsim multi. Cum rarius accidat lunæ uero sõ minus admirari solemus quia frequenter esse solet solis eclipsis interuentu lunæ fit: quæ illius radios se interponens aufert terræ hãc minorem luna esse: ex eo facile patet: ꝙ sol totus adimi terris non posset: in tercedente luna si terra maior esset q̃ luna. Quam & ipsam terræ obiectu occultari manifestum est. Imi temur: & cætera: ideo inquit ars imitari naturam de bet: quoniam initia eius a natura proficiscuntur: cæ/tera perficit exercitatio & disciplina. Maxime no/tas insignes. Non multas cum memoria multitudi/ne perturbetur. Nec uagas: sed stabiles: & quæ ela/bi non possint. Vaga autem imago erit ut umbræ: aquæ ignis. Aliquid agentes: ut sua ipsarum actio ne notabiles sint. Egregiam & cætera si nimiam pul chritudinem aut contra nimiam turpitudinem ima ginibus attribuemus: quoniam admirabile utrunq est: facile meminisse poterimus. Aliquam rem tur/pem &c. Vt eunuchum: hanum: scurram: uel locum ut lupanar. Deformabimus: deturpabimus: ut tem plum forum regiam. Aut cruentam &c. ut si perso/nam nobilem cruore aspersimus oblitam cœno: in uolutam; ut marium cum in maturnensium palude usq ad guttur in ceno latuit: unde ait Ouidius: ille iu gurthino clarus cambroque triumpho: quo uitrix, ro tiens consule roma fuit In ceno marium lacuit can/naque palustri Perrulit & tanto multa pudenda ul ro, Deliberam rubrica unctum: qualem syllenum Virg. describit sanguineis ebuli bacis minioque rubẽ tem terræ autem species rubrica est: minio proxima: ab antiquis multum celebrata cum insula in qua na/scitur in ferrariis etiam metallis inuenitur: ægyptia & africana fabris utilissimæ sunt: ex ea fit ochra exu/sta rubrica in ollis nouis luto circum litis auctor pli/nius ut λιποσ græce dicitur: pro filo accipitur quo ea illico ligna ac parietes fabri & pictores mensurãt: persius atq oculo rubricam dirigi. Vno ridiculas ut mimum: scurram: simiam: fidibus canẽtem. Sed illud &c. Illud inquit seruãdum ẽ: ut primos quosque locos singulos. s. qntos qui principales sunt aio & co gitatione crebri reperamus. Scio pleroscq &c. Iam de artificiali mẽoria ꝑcepta dedit: sed qm ante cice/ronẽ græcis litteris: & a græcis ꝑceptoribus rhetori/ca tradebat: obiectionẽ purgat q̃ fieri potuit: qd̃ græ cos in ꝑcipiendo de memoria imitatus nõ sit: q mul/toꝝ uerboꝝ imagines elegerũt quo pararas haberẽt qui illis uti uellent: quattuor autẽ subiicit cãs: cur il/loꝝ nõ ꝓbauerũt rõnem. Multoꝝ uerboꝝ ut mul/tis uerbis imagines accõmodaret. Ne qd in quæren do &c. græcorum confirmat ratiõem: ut postea refel lat opere laboris. Primum: argumento utitur ab I/possibili: stultum esse dicens: certo imaginum nume-

Anotatio significatio nem verbi desiderare est. n. ꝓficere

Eclipsis solis// ideo ꝑ occupa tio solis//

Cum imitatio naturæ magis ꝓficit

Cumulando parit confusionem.//

exitus

nouas. ꝙ.

deformi tatem. ut opponatur rubrica Ochra. de pul chritudine

Quid ut ars imitetur naturam negatur tenendum non.

ut meliꝰ diuisset et cogẽ

i. nouũ. co. uet.

ut inducam9. be. d.

i. e. pridianis rebꝰ imagines fariam9.

... eorũmo legendũ

multas nec

ro infinitam uerborum multitudinem uelle comprahendere: & certe finiti ad infinitum nulla est proportio.
Quantulum.n. ualde parum deinde alia ratio: esto infinita uerborum copia certo imaginum numero comprahendi possit non ne si eas nos excogitabimus: & præcipientes trademus segnē reddemus discipulum: si nihil ei excogitandum relinquemus utilius itaq inquit illi est: qui instituitur: ut regulas tantum accipiat: cætera sua sibi comparet industria. Præterea tertia ratio cur omnes a præceptore imagines inueniri non debeāt: quoniam quæ imago uni placet: aliis displicet. Quod exemplo probat: accidit ut figuram aliquam: ut imaginem pictam; aut statuam similem alicui esse nos dicimus; & alius similem neget esse: hoc item pene quottidiæ solet contingere: ut quem nos hominem dicimus cuipiam esse persimilem: eūdem alius dissimilē esse contendat. Notata: insignia forma fabilia. Postremo: ultima ratio quæ ex modo ac utilitate præcipiendi sumpta est; omnia.n. præcepta breuitatē postulant: non tamen obscuram. Satis esse inquit præceptori quod præcipit uno alteroue subiecto exemplo aperire hoc & grammaticus præstat: qui cum aliquam regulam recte loquendi tradit uno aut duobus exemplis contentus est: quod si omnibus uteretur: quæ afferri possent: & minus placeret & teneris animis magis obesset: q̄ prodesset. Quemadmodū &c. exemplo cōfirmat: quod dixit cum de phœmiis inquit faciendis præcipimus illa excogitandi summatim & in uniuersum rationes tradimus non quod ad quamq causam quoniam infinite sunt scribimus id enim fieri nō posset. Cicero ipse in rhetoricis suis & Quintilianus exordiorum dicūt duo esse genere principium: & insinuationem iidem quando principio & quando insinuatione utendum sit: breuiter præscribunt. Et quid in turpi: quid in honesta: quid in dubia: quid in humili causa faciendnm sit nos admonēt.
Singulatim enim præcipi uix posset. Cum noui quottidiæ exoriantur casus: & pene nouo opus sit artificio. Hermogenes in eo apud græcos occupatur multum ut uaria prohœmiorum genera subiectis describat exemplis. Nunc ne forte &c. non rerum tantum sed etiam uerborum imaginibus exerceri conuenire dicit: ne aut deterritus difficultatæ herēnius aut non ualde utilē existimans uerborū memoriā: sola rerū memoria contentus eēt: & ideo exercendam admonet uerborū quoq memoriam: q̄ difficilior ē: res faciliores sine labore & molestia meminisse possimus: qui.n. difficilia pdidicit: is paruo labore facilia comprahendet: Aut nimis difficilē quod multi: ut Quintilianus senserunt cū uerba quædam sint: quæ nullis simulacris significari possunt. Parum utilem qđ idem multi existimarunt. Nec nos hanc uerborū &c. nō ea inquit adducti ratiōe uerborum memoriam exercendam suademus: ut auditos uersus stati meminisse possimus. Quod fieri uix posset: sed ut cū hoc facere diu tētauerimus: & nos in eo exercuerimus: ad illā facilē cōsuetudinem rerū imaginibus applicandarū: & subito in memoriā reuocandarū trāseamus. Difficili consue. imaginū quibus singula uerba applicemus. Sed cū in omni &c. quod in oībus artibus accidit: id in hac etiam usu uenit: ut doctrina sine exercitatione parum ualeat. Quinti. si quis inqt unā maximāq a me artē mēoriæ q̄rat exercitatio ē & labor multa discere: multa cogitare: & si fieri pōt quottidiæ potissimum est: nihil æque nobis augetur cura uel negligentia intercidit. Memoriis: natura

lum sit comparare. Quantulum.n. poterint hæc ualere: cū ex infinita uerborum copia mō unum mō aliud nos uerbum meminisse oportebit. Deinde cur uolumus ab industria quenquam remouere: ne quid ipse quærat: cū nos illi omnia parata quæsitaq tradamus. Pręterea similitudine alia alius magis cōmouetur: Nam ut sępe formam siquam similem cuipiā dixerimus esse non omnes habemus assensores: quod alii uidetur aliud. Item fit in imaginibus: ut quę nobis diligenter notata sit ea parum uideatur insignis aliis. Quare sibi quęq commodo suo cōuenit imagines comparare. Postremo præceptoris est docere quemadmodum quæri quicq conueniat: & unum aliquid aut alterum non omnia quæ eius generis erunt exempli causa subiicere: quo res dilucidior eē possit: ut cum de premiis querendis disputamus rationem damus querendi: non mille p̄oemiorum genera describim9: ita arbitramur de imaginibus fieri cōuenire. Nunc ne forte uerborum memoriam aut nimis difficilē: aut parum utilem arbitreris: & ipsarum memoria rerum contentus sis: qđ & utiliores sint: & plus habeant facilitatis. Ammonendus: quare uerborum memoriam non improbemus. nā aliorum putamus oportere eos qui uelint res faciliores sine labore: & molestia facile meminisse in rebus difficilioribus ante esse exercitatos. Nec nos hanc uerborum memoriam inducimus: ut uersus meminisse possum9: sed ut hac exercitatione illam rerum memoriā q̄ ptinet ad utilitatem confirmetur: ut ab hac difficili consuetudine sine labore ad illam facilitatem transire possimus: sed cum in omni disciplina infirma est artis pręceptio sine summa assiduitate exercitationis: tū uero in memoriis minimum ualet doctrina nisi industria studio labore diligentia comprobetur. quamplurimos locos ut habeat & quam maxime ad pręcepta accommodatos curare poteris. In imaginib9

li & artificiali. Quamplurimos: docet quomodo exercitatione ars cōfirmari possit. Nō.n. ideo magis in memoriæ artificio exerceri nos conuenit: quod nulla ab eo occupatione deduci possumus: nam uel Sola cogitatio in inueniendis locis & collocandis imaginibus tenere nos potest: quod in aliarum artium studio fere non contingit: ut philosophiæ geometriæ astronomiæ quare &c. cum noris inquit quanta in memoriæ promptitudie utilitas sit: cōprehendere ēt potes quāta sit diligentia adhibenda. Quintilianus. Memoria inquit facit prompti ingenii famam: ut illa quæ dicimus nō domo attulisse. sed ibi ꝓtinus sū psisse uideamur. Pluribus. cōcludit & cur pluribus uerbis hortari nolit herēnium dicit; & transitione utitur.

collocandis exerceri quottidie conuenit: non .n. sicut a cæteris studiis adducimur nonnūq occupatione: ita ab hac re nos potest causa deducere aliqua nunq̄ est .n. q̄n aliqđ memoriæ tradere uelimus: & tū maxie cum aliquo maiore officio detinemur. Quare cum sit utile facile meminisse, non te fallit: qđ tātopere utile sit quāto labore sit appetendū qđ poteris existimare utilitate cognita: pluribus uerbis ad te adhortari nō est sniā ne: aut studio difficilit aut nimis q̄ res postulat dixisse uideamur. De quarta parte rhetoricæ deinceps dicemus: tu primas quasq partes frequenta: & quod maxime necesse est exercitatione confirma.

Incipit Liber Quartus.

QVoniam in hoc libro herēni de elocutione cōscripsimus: & quibus in rebus opus fuit exēplis uti: nostris exemplis usi sumus & id fecimus præter consuetudinem grecorum: qui de hac re scripserūt: Necessario faciendum est: ut paucis rationem nostri consilii demus. Atq hoc nos necessitudine facere: non studio satis erit signi quod in superioribus libris nihil neque ante rem neq preter rem locuti sumus: nunc si pauca quę postulat dixerimus tibi id quod reliquum est artis: ita uti instituimus persoluemus: sed facilius nostram rationemem intelliges: si prius quid illi dicant cognoueris: compluribus de causis putant oporterere: cum ipsi pręceperint: quo pacto oporteat ornare elocutionem uniuscuiusq generis ab oratore: aut a poeta ꝓbato sumptum ponere exemplum. Et primū se id modestia commotos facere dicunt ꝓpterea quod uideatur esse ostentatio quędam: non satis apte re præcipere de artificio: sed ipsos etiā uideri uelle artificiose gignere exēpla

QVoniam in hoc libro herēni &c̄. Omnis Rhætorices ars & præceptio quinq cōtinetur: partibus: inuentione: dispositione: elocutione memoria: & pronūciatione. Quatuor partes tribus superioribus libris absolute sunt: quinta superest elocutio: cui hic quartus dicatur liber: sed antequam ad tradenda præcepta accedat Cicero. eorū recitat rationes a quibus reprehendi solebat: φ græcorum more contempto: propriis non a ueteribus scriptoribus sumptis utetur exemplis: quicquid obiiciebatur acute: ac diligēter cōfutat: & quædam obiicit aduersariis. Ante omnia autem se excusat: necessitate compulsum dicens: ut hac uteretur digressione: quæ ab eius proposito uideatur esse aliena. De elocutione &c̄. Hæc pars rhetorices: ut inter omnes oratores conuenit: difficilima est: & Marcus Antonius orator disertos esse uisos multos dicebat: eloquentem neminem: disertos satis putans dicere quæ oporteret: ornate autē dicere propriū esse eloquētissimi. Putat item Cicero libro de oratore inuentionē ac dispositionem prudētis hominis esse: eloquētiam oratoris. Eloqui uero est omnia quæ mente cōceperis: promere atq ad audiētes proferre: sine quo semper uacua sunt priora: & similia gladio cōdito atq intra uaginam suam hærenti; ut ait Quintilianus: elocutionē græci φράσιν uocāt. Græcorum: ut hermagoræ & hermogenis: qui demosthenis: Homeri & aliorum auctorū exemplis utitur: non suis. De hac re. de elocutione. Necessario: qui enim maledictis aduersariorum non respōdet: seipsum condemnare uidetur. Nam tacens ait: ut iure consulti dicunt consentit: ut taciturnitas pro confessione habetur. Non studio: non sponte: & proprio motui. Ante rem: ut in prohemiis in quibus excusare nos solemus. Et maledictis aduersariorum respōdere. Post rem: post absoluta præcepta: in librorum exitu. Res: quoniam urgēt aduersarii.

Disertus Eloquēs

Quod reliquum est. s. de elocutione. Sed facilius docilem ac beniuolum reddit herennium. Cōpluribus de causis &c̄. Causa aperit aggreditur quibus adducti nonnulli; alienis exemplis more græcorum: nō propriis ei qui de elocutione scribit utendū censeat: tota autē hæc disputatio ī deliberatiuo genere posita esse uideri potest: consultatur enim alienis ne an propriis quæ dicūtur comprobari exemplis debeāt. Constitutio coniecturalis esse dicetur argumenta a partibus honesti sumuntur ut a prudentia. Item a cōsuetudine & decoro. Cum ipsi præceperint: præcepta de elocutiōe tradiderint. Vniuscuiusq generis: exornationis tum uerborum: tum sentētiarum.
Ab oratore: ut demosthene: & Cicerone. Poeta: ut Homero & Virgilio. Primū: prima aduersariorū

argumentatio quadripartita est cuius propositio est: Hoc est ostentare se non satis habere præcipere de artifi cio: sed etiam ex se uelle artificiose gignere exempla; a modestia autem arguitur: quod aliēa exēpla assumere: modestius sit q̄ propria: Quoniā qui propriis utitur: ostentare uidetur uelle se non tantum de arte: sed etiam ex arte loqui. Quia si artem: ratio est. Quare pudor: rationis confirmatio. Ne nos solos amati: hoc ulti mus cum alios spernimus nos solos amamus: φιλαύτια a græcis uocatur: & enim exornatio est conclusio: ut nimis nota relinquitur Ennius rhodius poeta fuit: rhodos autem calabriæ oppidum est tarento proximum

Ipsius amor Ennius rhodius

poetam hunc: ut Quintilianus ait sicut sacros uetu state lucos adoramus; in quibus grandia & antiqua robora iam non tantam habuit speciem: quantam religionem prior africanus tāti ennium fecit: ut eius statuam in sepulchro suo posuerit. Præterea lo cus est ab auctoritate: cum enim testimoniorum lo cum exēpla teneant: plus habent auctoritatis: & pon deris: si a poeta uel oratore: quam si a nobis ipsis su muntur: secunda autem argumētatio est: & ipsa qua dripartita: cuius propositio hæc est: præterea exem pla testimoniorum locum obtinent. Illa uero ratio id enim quod admonuerit rationis confirmatio non igitur &c. Siquis in lite &c. ridiculum esset qui in foro litigans domesticis testibus uti uellet: eodemq̄ mō irridendus uidetur qui in explanandis exornatio nibus propriis utitur exemplis. Ne quod aliudne si exemplum: ut ipso sumpseris: ipsum postea egeat cō firmatione. Etenim &c. Confirmationi ualidior adiungitur ratio: & diadema est. Nam necesse est in quit: aut se omnibus anteponant: qui suis ipsorum utuntur exemplis: aut exempla ab aliis sumpta op tima negent esse. Quorum utrum fecerint: in gra ue incidūt uitium. Si se omnibus anteponunt: com plexio est superioris argumentationis. Non pos sunt dicere uel qa artem ignorant: uel quia eos ipsos pudet dicere: cum hoc faciunt: cur faciant: non enim nisi arrogantia ductos facere hoc se dicere possunt.

Quid igitur &c. exornatio est: & locus ab utili: ostē dit enim quantam uterum exempla afferant utili tatem. Quæ & rem probabiliorem reddunt: & exci tant: atq̄ erigunt animos ad imitandum. Gracchi: Cai gracchi: ex tyberia sempronio graccho: & cornelia. Pu. Scipionis africani sorore nati sunt tyberius: & caius gracchi: sed caius longe eloquentior fratre extitit: quem contionatoria fistula ex Ciceronis au ctoritate usum Gelius refert. Horum eloquentiæ multum cornelia mater contulit: ut ait Quintilia nus. Ambo ob pernitiosas leges: quas ferre uolebāt perierunt alter auctore pu. cornelio nasica a prima tibus occisus: subselliorum primum fragmētis ictus: & in flumē abiectus. Alter seditioso tribunatu acto cum auentinum armata multitudine occupasset: a L. opimio consule ex senatusconsulto interemptus.

De mor te grac chorum

Fuere quidem gracchi homines disertissimi: non ta men eloquentes: cum sit eloquentia bene dicēdi scientia: dicere autem nemo bene potest: nisi q ea sua dere ciuibus suis conatur: quæ ad communem omnium dignitatem; atq̄ utilitatem pertinere uideantur: ho nestate semper seruata. Crassi hic ante Ciceronis tēpora orator clarus fuit: qui in dialogo inducitur de ora tore. Postremo: locus est a doctrina: & peritia artis: quoniam magnæ ascribitur doctrinæ cum quis ex uariis poematibus: & orationibus: ad ea comprobanda quæ scribit: eligit exēpla: & quæ dispersa prius erant: in unū redigit corpus. Varias diuersas. Dispares, dissimiles. Tot poematibus &c. in tanta poetarum: & oratio num multitudine. Sub singulos artis locos. Quicunque fuerit color siue uerborum: siue sententiarum.

Hoc & si &c. si inquit ex tanta scriptorum multitudine sola industria & pertinaci studio tam uarie dispersas res eligeremus: laudandi quidem essemus q̄ tantum laborem nō subterfugissemus: sed cum sine artificio fieri non possit: certe magnopere laudandi uidentur: qui faciunt: & est locus a comparatione. Cæteri. Lo cus est a contrario. Nm ex imperitia aliorum: quanta sit artis peritorum laus ostēditur. Nec intelligunt &c. Quoniam artem non norunt: & tantum legentes afficiunt. Artis &c. ex quo intelligitur magna laude dignū esse qui huiusmodi sit. Hoc ipsum igitur. Veluti generalis conclusio est superioris argumentationis. Hoc il li &c. exordiritur Cicero: antequam aduersariorum refellat rationes: & insinuatione utitur: Nam quam eorū laudat auctoritatem: eandem certe impugnat: cum dicit auctoritate aduersariorum non disputationis uerita te: se cōmoueri. Illud. n. ueremur: a firmissima incipit aduersariorū argumentatione: quæ est uereq̄ aucto ritas: quā extenuat. Contrariā infa. Quod ab ea steterūt: q̄ p ea pugnauerit: ut Iuppiter in troiā p tro ia stabat apollo. Inuentores huius artis græci quos Et nobis uiscen sendi

iuētores rhætoricæ artis fuisse satis cōstat. Res oēs q̄ ab aduersariis dictæ sunt. Cū re: cū his q̄ a nobis dicent. Nō oia cōcedēda: q̄ nonulla sūt q̄ iuniores sapiētius q̄ ueteres excogitarōt: uel ab illis accepta fecere meliora. Primū igit posti q̄ græcorū extenua fuit auctoritatē: ad cōfutationem accedit: & ordine singulis rūdet obiectiōibus prio argumētū ipugnat: qd a modestia illi supfuit. Nā si tacere modestia cōmodos nullū ex se gignere artis exēplū dicebāt ad uersarii sed si hoc facere modestia est: inquit Ci. quic q̄ scribere: aut loq aduersarii nō debēt: ne cōtra mo destiā facere credantur: ad quam seruādam me hor tantur. Est autem argumentum per disiunctiuam. Hoc mō: aut modestia est nihil scribere aut quo mi nus aliquid scribamus nihil hæc nos impedit: si nihil scribere modestia est cur scribunt? si modestia quo minus aliquid nostrum scribamus non impedit cur ea a nobis inuenta scribere impediar. Quasi siquis &c. Similitudine suam exornat rationem: ut qui ad olympiacum studium cursurus accessit: & non cucur rit quidem sed quomodo alii curritauerint narrat: sic qui ad scribendum de artificio se conferunt: face re uidentur: cum alienis utuntur exemplis: nam quo modo usi sunt artificio alii ostendunt ipsi de artificio nihil dicūt. Ad olympiacum cursum: pisis fuit stu dium apud iouem olympicum: quod herculem pedi bus suis metatum ferunt idque longum fecisse pe des ducentos. Agon illic quinto quoq; anno cele brabatur. Vt emittarut: cum cæteris in cursum. In tra carcerem: a coercendo carcer uocatur: & tam locum significat ubi noxii coercentur: q̄ unde equi & cursores homines emittuntur: sed pro hac re fre quentius carceres dicimus. Quomodo laudas: & bois uelocissimi ambo & præstantissimi fuere curso res: de lœda sic ait Solinus: in collectaneis primam palmam uelocitatis lœdas quidam adeptus est quia ita super canum puluerem cursitauit: ut in harenis prudentibus nulla indicia relinqueret uestigiorum: & Martialis. Quid si per graciles uias petauri inuitū iubeas subire ladam. Cum sycioniis. Et sycio ne optimi ueniebant cursores: ea peloponnensi ur bis fuit: corintho proxima: sycioniæ autem & corin thiæ terræ nemea fluuius terminus fuit: Auctor stra bo. In artis curriculum. Vocabula seruat similitu dinis & curriculum artis ipsam dicit præceptionem est autem curriculum quod studium græci uocant: significat & currum. In eo quod est artificii: ut exē pla ipsa excogitent. Nō aulim dicere: quoniam de modestia disputat: non audere se dicit in ea re impudentes esse aduersarios dicere: in qua Modestiæ laudem

Olympi cus lu dus

Carcer

Lœdas

Bois cur sor

Nemea

Curricu lum

Occupatio

Libare

affectent est autem occupatio: dicit. n. nō audere se dicere: & tñ dicit. Venentur: q̄rant. Quid. n. tibi uis: locus est ab inconuenienti: & quid tibi uis o aduersariæ. Dicet quispiā insanis: qui nouas excogitas p̄ceptiones: & eas aliorum exemplis cōfirmas. Nam si q̄ sua sunt repetere ex tuo libro singuli oratores: & poetæ uoluerint: nihil in eo relinquet tuum. Quicquid. n. dicis: ab aliis accepisti. Inde ne facias ipudenter: q̄ ex alio⁹ scriptis laudem queras. Libare: degustare: accipere. At exempla. Aliam nūc refellit aduersarioꝝ argumentationē: q̄ non a se sed aliunde iō sumenda exēpla esse asseuerabant: q̄m testimoniorū locū obtineat: quæ non ab illis ipsis quorum de re agit sed ab aliis perhibentur: & tanto maiorem merentur fidem: quanto maioris auctoritatis testes sunt: stati ār ppositioni occurrit: qua probata: facile & conclusio probaretur. Interesse autem multū inter testimoniū: & exemplū ostēdit. Ex quo falsū manifeste apparet eē q̄d dixerāt aduersarii exēpla testimōiis similia uideri. At exēpla nec argumētationis aduersariorū ppositio tum primū ojum &c. Hic tñ det Ci. & negat exēpla testimonio⁹ locū tenere: q̄m non ut confirmēt afferuntur: sed ut demōstrent: cū testes non nisi rei cōfirmandæ cā pduci soleant. Non enim cum &c. Demonstrandi causa exempla afferri probat: ut rem declarent: non probēt: ut si de colore præcipsamus qui ex similiter desinentibus uerbis sit: cum in eis similes exitus sunt: & exemplo utamur Crassi: qui in quadam oratione sua ait: possumus & debemus: non testimonii locum tenet hoc exemplum: ut ita esse: sicuti dicimus: confirmet sed tantum declarat: & qualis sit aperit exornatio.

Testimonium exemplū

Confirmatur: cum scilicet aliquis ita esse: ut nos dicimus negat. Præterea alia ratio: qua probat nō idem testimonium: & exemplum ualere quoniam cū re conuenire testimonium deber. ut is a quo perhiberur cōscius eius rei sit: qua de queritur: at uero inquit qui de arte scribunt: & non propriis utuntur exemplis sæpe ab illis sumūt: quos ignorasse artem cōstat. ridiculum autem est: eorum exemplis uelle artem comprobare: qui artis ignari fuerunt. Ab iis: ut ennio: & antimacho quos ignorasse artem constat. Nam de altero Quintilianus. Contra in antimacho uis & grauitas: & minime uulgare eloquendi genus habet laudem: sed quamuis ei secundas fere partes grāmaticorum consensus deferat: & effectibus: & iunditate & dispositione: & omnino arte deficitur.

Tum &c. alia ratio non potest inquit aliquis de arte recte præcipere: nisi etiam ex arte scribat: quod difficilius: pulchrius atque admirabilius est: Vtrunque præstitit Cicero: non enim minus docendo ualuit: q̄ dicendo ex arte scribere est secundum artis præcepta: aut orationem: aut poemata ædere. Contra rursus quæ ridiculi aduersarii sint: ostendit: qui cum in librorum suorum principiis de arte scriptores se polliceantur: id significare uidentur: excogitasse aliquid se: quod doceant: deinde cum alienis utūtur exemplis: non quid ipsi: sed quid alii excogitarint: ostendunt. At hoc ipsum: ultimæ aduersariorum respondet obiectioni: qui difficile esse dicebant res uarias & dispersas colligere: & nec laboriosum neque artificiosum esse ostendit. Nisi etiam &c. exēplo ostēdit multa laboriosa esse q̄bus minime gloriamur: ut si fabulas totas alicuius: aut orationes scribamus: laboriosum quidem erit: sed laudem nō mereatur. Ne i sueti: qui. n. magna iudicant quæ parua sunt magnarum rerum nullam experientiam habere uidentur. Nam isto modo eligere de aliorum scriptis rudis inquit exempla nō potest: sed mediocriter doctus potest. In elocutione præsertim de qua omnia quæ traduntur: eius modi sunt ut comprehendi facile possint. Ita ut &c. ex scriptis inquit aliorum exempla sumere tam facile est: q̄ si quis sententias de tragœdiis ennii & periodos de pacuianis eligere tentaret. Sententias aut periodos. Differt inter sententias & periodos: sententiæ enim orationes breues sunt de uita quæ aut quid sit: aut quid esse oporteat in uita: breuiter ostendunt. Qualis illa senecæ est sequitur superbos uictor a tergo deus: at uero periodus quam nostri comprehensionem: & item clausulam a breui uocant conclusione in lectione plena sententia est cuius ptes sunt comata & cola: nec longior debet esse q̄ ut uno spiritu proferatur. Modum periodi Cicero quatuor fenariis terminauit. Nonnulli duo eius genera esse dixerunt: unum simplex cum sensus longiore ambitu circunducitur: ut apud Senecam cum ait. Dum fata sinūt uiuitæ lari: properat cursu uita citato: uolucriq̄ die rota præcipitis uolutur annī: duræ peragunt pensa sorores: nec sua rerro fila reuoluunt: alterum quod cōstat ex membris & icisis: & plures sensus habet: ut aderat iaultor carceris: carnifex prætoris. Non quia plane quasi dicar ineptus: sis si hoc facias. Item similiter eodē modo. Certis signis: hoc est in quibus aperte cognoscitur artificium esse. Erras propterea: si credis inquit artificose facere te: q̄ ex aliis exempla sumas: falleris: nam sic aliquid te de artificio nosse comphendimus: sed si tuis utaris exemplis multa de artificio scire putamus. Quod si si concedis inquit artificiosum esse quæ artificiose scripta ab aliis sunt cognoscere multo esse artificiosius confitearis oportet: ex arte scribere. Qui enim ipse &c. ratio est: qui inquit artificiose scribere potest: idem artificiose scripta intelligere facile potest: sed non contra. Postremo: q̄d ualidius est argumentū in fine posuit: id nos conari debere: ne potius eligendi ab aliis uideamur: q̄ aliorum bene eligere exempla laudemur. Cōtra transitio est. Dicimus ergo eos. Non satis esse Ciceroni uisum est aduersariorum respondere obiectionibus nisi suis eos obiectionibus impugnaret: quod facit. Et primo si fumenda alunde exempla sunt non a multis sed ab uno sumēda esse dicit: deinde nullo modo sumenda esse demonstrat. De eo quod postea diximus: peccare aduersarios q̄ a multis exempla sumant. Peccare & delinquere: differunt: nam peccat qui facit: quod facere non debet: delinquit qui non facit: quod facere debet. Si concederē: esto inquit concederē alienis exēplis utendū esse quod tū non facio: in eo ego aduersarios superarē ab uno nō a multis sumi exempla oportere est ār argumētationis propositio. Primum &c. ratio ē: & sēsus cum licear aduersariis unū aliquem eligere & probare quemcunq̄ uoluerint: a quo in oēs elocutionis partes sumāt exempla nihil ab illis dici in cōtrarium pōt. Deide iterest magni differentia inquit est: putet ne dilaturus ab uno: an a nemine omnia: an aliquid ab uno: aliquid ab alio consequi posse: Nam si ab uno oīa cōsequi posse sperabit ipse quoq̄ spem concipiet: ut omniū assequat cognitionem: cōtra accidet: si multorū afferri exempla uiderit: non potuisse. enim unum omnia cōsequi arbitrabitur: & cum omnia se disciturum non confider: pauca discet: & paucis contentus erit: est autē

Sententia periodos

Peccare Delinquere

rationis confirmatio: sed ipsa ex pluribus rationibus constat. Ipse quoq; quoniam sperabit se illi simile fore, Id desperauerit: penes unũ omnia posse cõsistere. Ipsis paucis. Nec mirũ: cõ cur paucis cõtentus erit. Alla tis igit. Conclusio est: & ordo qñquidem exẽpla a multis sumi uidet qui discit: necesse &c. A catone: hic pri mus portiæ gentis tres sũmas in homine res pstitisse existimatus est: optimus orator: optimus impator: optius senator: quater & quadragesies pro se cãm dixit. Semperq; absolutus fuit. Auctor Plini. Lelio & scipiõe superiores intelligẽ: quos multũ dicendo ualuisse constat. Galba: hic orator fuit egregius; catoni de quo ante dictum est infestus. Porcina: & hic ante ciceronem clarus fuit. Crasso & antonio secundo libro de ora tore ad Qu. fratrem introducuntur: de omnibus ci cero meminit in oratore ad Brutum. Quare con cludit. Deinde: Alia ratio cur sumi a multis exem pla non debeant: quoniam si quis nihil prodesse artẽ probare uellet: hoc adiumento uti posset: q; nemo omnes artis partes cõsecutus sit. Id autem ex eo pa tere diceret q; scriptores artis non unius aut duorũ sed multorum exemplis utuntur. In ea autem re la borare ad cuius consumationem peruenire non pos sit ridiculum est. Quod igitur: certe inquit ridi culum est: scriptorem artis eorum comprobare ra tionem qui artem improbant: comprobat autem dum multorum utitur exemplis: ex quo præscribe re uiderur: Neminem partes omnes consequi posse.

Ergo: superiorem concludit argumentationem. Nunc omnino &c. ostẽdit a nullo: & ne ab uno qui dem sumenda exempla esse. Primum omnium: prima ratio est: exemplum inquit quod a scriptore artis affertur: de eius ipsius artificio debet esse: & quoniam hæc propositio facile poterat impugna ri: similitud nibus eam confirmat: & non aliter in quit ridicul uidentur: qui artem se tradere elo curionis dicentes: ab aliis exempla sumunt: quibus quod præcipiunt: probare possint quam purpuram aut frumentum uendere uolentes: si emere uolen tibus earum rerum exempla perituros se ab aliis di cant. De eius artificio: ex ingenio eius qui ar tis præcepta scribit. Purpuram uellem: purpu ream: piscis est purpura: florem illum tingendis ex petitum uestibus in mediis habens faucibus mini mi liquoris est in candida uena nigrantis rosæ colo re sublucens auctor Plinius idem purpupræ usum semp romæ fuisse ait. Cuius purpuræ. Exẽplum. Monstram imperitum uulgus dicit. Aceruos cu mulos: est autem unius eiusdemque rei aceruus: sic uocatus q; sine admixtione sit a particula est priua tiua κẽpaνiῶ misceo. Tritici: species frumenti est triticum quo uescimur. Si triptolemus: alia si militudo triptolemus accepta semina a cerere mor talibus reddidit: celei & menelinæ filius fuit eleusi nus patria cuius fabula apud Ouidium in fastis scribi tur. Bouem & aratrum: ut quidam tradunt: primus inuenit. Aut si prometheus: hic a pallade in cœ lum sublatus: & ignem mortalibus a ioue subductũ: admota curru solis ferula restituit: quare a mercu rio iouis iussu i caucaso monte religatus est. Appo sita pectori eius aquila quæ renascens iecur semper corroderet. Auctores hesiodus atque Aeschilus: re uera ignẽ ferula asseruare docuit ut scribit Pli. Cũ tecta. Ouidi. ara fit hucignem aurea fert rustica te cta. Isti magistri: rei qua de agitur: similitudinem nunc accommodat: Cum deniiu autem pronun bit posse omnia penes unum consistere: ipse quoq; ad omniũ nitetur facultatẽ si id desperauerit i paucis se exercebit ipsis. n. cõtetus erit: nec mirũ cum ipse præceptor artis omnia pe nes unum reperire non poterit. Allatis igitur exẽplis a Catone: a graccis: a lelio: a scipione galba: porcina: crasso: antonio: cæteris q; item sumptis aliis a poetis: & hystoriarum scripto ribus: necesse erit eum qui discet ab omnibus putare omnia ab uno posse pauca uix potuis se sumi. Quare si unius alicuius esse similem satis habebit. oia quę omnes habuerint solum habere se posse diffidet. ergo inutile est ei qui discere uult non putare unum omnia posse: igitur nemo incidet in hanc opinionem si ab uno exẽpla sumpsisset. nunc hoc signi est ipos artis scriptores non putasse unum potuisse in oibus elocutiõis ptibus emittere: qm̃ neq; sua ptulerũt: neq; unius alicuius aut deniq; duo rum sed ab oibus oratoribus: & poetis exẽpla sumpserunt. deinde si quis uelit artem demõ strare nihil prodesse ad discẽdũ nõ male utat hoc adiumento qd unus omnes artis ptes cõ sequi nemo potuerit. Quod igit iuuat horum rõnem qui oio iprobent artẽ: id non ne ridicu lũ est ipm scriptorẽ artis iudicio cõprobare. er go ab uno docuimus sumenda fuisse exẽpla si semper aliunde sumerẽtur. nunc oio sumẽda nõ fuisse aliunde sic intelligẽus. primũ oium qd ab artis scripto effert exemplũ de eius arti ficio debet esse: non ut siqs purpurã: aut aliud quippiã uendens dicat: sumẽ a me: sed huius exẽplum aliũde rogabo: tibi q; postẽdã si mer ces ipse q uendit ut aliũde exẽplũ qrit aut mer cis aut si aceruos dicãt se tritici hẽre & eorum exẽplum pugno nõ habent quod ostendãt. si triptolemus cũ hominibus semen largiretur aba lis hominibus id ipe mutuaret: aut si pro metheus cum mortalibus ignem diuidere uel let: ipse ficinis cum testa ambulans carbuncu los corrogaret: nõ ridicul9 uideret. Isti magi cianda

cianda oratio est. Si quis: alia simsilitudo. Isti. n. similitudinis adaptatio. Rigare: in uocabulis: pstat simi litudinis. Sicctare: exẽplorũ inopia quæ excogitare nesciunt. Cares a lysippo: alia utitur similitudie. Ca tius fuit statuarius oppido lindius: isula rhodius. Lysippi discipulus: solis hic colossũ fecit rhodi q in ma xima fuit admiratione. Lysippus temporibus fuit alexãdri: a quo solo fingi alexander uoluit: ut ab appelle pin gi. Mille quinquenta opera feciss traditur: Myro agelada discipulus lenchris natus ẽ: & Bucula maxime nobi litatus: celebratis uersibus quos in latinum ausonius gallus poeta transtulit praxiteles circa magni põpei æta tem fuit. polycletus sycionius & ipse Agela dæ discipulus fuit diadumenum fecit molli ter iuuenem: centum talentis nobiliratum.

Non isto modo: ut a diuersis exempla ac ciperer. Et quod uos pictores facitis ab uno statuario caput: ab alio pectus: manus ab alio discerer facere sed ab uno omnia didicit lisip po. Caput ostenderet: quomodo formaret caput doceret. Coram: in cõspectu suo oia enim unus faciebat lysippus: nec huius aut il lius partis statuæ ab alio sumi exempla iube bar. Ceterorum &c. Cum a lysippo omnia facere didicisset: non ne inquit aliorum ope ra qualia essent considerare poterat! Isti cre dunt: aduersarii inquit discere statuariam uo lentes: alia ratione doceri posse credunt com modius q; lysippus docere consueuerit. Qui non aliunde exempla sumebat: sed unus oia discipulus per se trahebat: sed fallũtur. Quo niam ratio illius potior iudicanda est. Præ terea &c. alia ratio sed omnium uehementis sima: qua meliora eẽ propria exempla: q; quæ ab aliis sumuntur: ostenditur: propria. n. aper tiora sunt: aliena obscuriora: cum soleat in di cendo ars plerunq; acculari. Ne ars appare at: qua deprehensa dicentis auctoritati non nihil detrahitur: creditur enim artis utribus non causæ ueritate fretus ad dicẽdum uenis se. Itaq; cicero & Quintilianus occultare ar tificium maximũ dicunt esse artificiũ. In pci piendo cum præcepta traduntur. Expressa: aperte. In dicendo: cum habẽt orationes. Ergo ẽt concludit. Postremo &c. alia inqt ratio ppriis me exemplis uti compulit: q; ex ornationum nomina a me in latinũ cõuer sa græca prius fuerant. Et qm̃ inusitata sunt uideri possunt asperiora: nolui igitur q pla citura nõ essent mea esse q uero gratiæ aliqd habitura uiderẽtur aliena: Quod cõmodius: aliena exẽpla. Quod asperius noia rer. Bi partita. Docilẽ: facit Herennũ breuiter ostẽ dens quibus de rebus dicturus sit. In quibus generibus: In quibus figuris quas græci χα ρακτηρας uocant: ex nostris: alii stilos: alii fi guras: alii genera elocutionis appellant.

Sunt igitur grauis αγρὸσ a græcis: ἰσχ νὸσ, mediocris μέσὸσ nominatur. Hos mo dos elocutionis de Quibus. A. Gelius libro vii. differit capite. xiiii. omnes in Virgilio de prehendimus. Qui sublimi in æneide: me diocri in georgicis: humili i bucolicis utitur. Sic enim fieri negociorum: & personarũ qua litas postulault. Variantur ẽr in uno eodem

q; operæ sæpissime & a graui ad mediocrem a mediocri ad humilem & contra: ut res exigit conuertitur. Ap/tio. Quales singulæ sint hæ figuræ subiectis primum declarat exemplis uitia deinde his proxima: nequi[illegible] piatur: ostendit. Postremo quas res elocutio debeat habere nos docet. Nos: latini nam χαρακτῆρας [illegible] ci uocant. Non uitiosa. Quæ enim uitiosa est. Nulli subest generi. Grauis singulas diffinit figuras. Verborum grauium ut sententiæ requirunt: quæ & ipsæ graues sunt. Magna & ornata constructione duas tangit ornatus species compositionem: quæ συνθεσις a græcis uocatur: & propriam cultamque orationem quā fidem κυριολογίαν nominant in qua tropi sunt. Ex humili: ex humiliore oratione q̃ graui conueniat figuræ: Media denique est inter grauem & attenuatam. Puri: latini quidem sed usitatissimi. In graui. Qualis in graui figura oratio debeat esse ostendit: & in ueniri præcipit uerba siue propria: siue translata quæ rei aptissima uideantur esse: ut scilicet sublimis materia sublimibus describatur uerbis. Propria sua cuiusque rei. Translata: cū rerum: uerborumque a propria significatione translatio fit ad non propriam per similitudinem: ut cum florere ciuitates: pubescere herbas dicitur. Siue extranea: cum pro uerbo proprio subiicitur: aliud per abusionem: quam καταχρησιν græci uocant: ut cum minutum animum dicimus pro paruo. Abusionem Aristotiles translationi supposuit.

Si graues: sententiæ. In conclusione: ut supra ostensum est aduersarii crimen amplificamus uel mouere ad misericordiam auditorum animos studemus: his autem locis nō nisi graues conueniunt sententiæ in fine eni ut in principio confirmationis: & confutationis argumenta quæ ualidissima sunt poni debent. Et si exornationes &c. colores σχήματα λέξεως καὶ διανοίας græci dicunt.

Quæ grauitatem habebunt: ut repetitio: continuatio: contentio: coniuratio. Qui colores omnes graui figuræ in confirmatione: reprehensione: & conclusione conueniunt: sunt nōnulli colores qui graui figuræ: & prædictis partibus sic apte non congruunt.

Nam quis &c. exemplum est in genere deliberatiuo positum deliberatur enim eiiciendus ne sit ex urbe: is qui prodere hostibus patriam tentauit: si quis igitur in eum diceret: is crimen exaggerare per amplificationem cōcludens sic posset. Tota autem hæc oratio ex uerborum grauiū magna: & ornata constructione constat. Quod maleficium. Decem sunt amplificationis loci: ut libro secundo dictum est. Hic nonus est qui ex peccatorum comparatione constat. Dicit enim

debeat. Sunt igitur tria genera: quæ genera nos figuras appellamus: in quibus omnis oratio non uitiosa consumitur: unam grauem: alteram mediocrem: tertiam attenuatam uocamus. Grauis est quę constat ex uerborum grauium magna & ornata cōstructione. Mediocris est: quæ constat ex humiliore. Neque tamen ex infima: & peruulgatissima uerborum dignitate. Attenuata est quę demissa est usque ad usitatissimam puri consuetudinem sermonis. In graui consumetur oratio figura: si quæ cuiusque rei poterunt ornatissima uerba reperiri siue propria siue extranea: unamquamque rem accommodabuntur: & si graues sententię quę in amplificatione & commiseratione tractentur: eligentur: & si exornationes sententiarum: aut uerborum quę grauitatē habebunt: de quibus post dicemus: adhibebuntur. In hoc genere figuræ erit hoc exemplum. Nam quis est uestrum iudices qui satis idoneam possit in eum pœnam excogitare qui prodere hostibus patriam cogitauit: quod maleficium cum hoc scelere comparari: quod huic maleficio dignum supplicium potest inueniri. In his qui uiolassent ingenuam: matrē familias constuprassent: pulsassent aliquem: aut postremo necassent: maxima supplicia maiores consumpserunt: huic uero truculentissimo: ac nefario facinori singularem pœnam non reliquerunt. Atque in aliis maleficiis ad singulos: aut ad paucos ex alieno peccato iniuria peruenit huius sceleris qui sunt affines omni consilio uniuersis ciuibus atrocissimas calamitates machinantur. O feroces animos: O crudeles cogitationes: O derelictos homines ab huma

maius esse maleficiū hostibus patriam prodere: q̃ ingenuam uiolare: aut matrem familias constuprare: aut quenq̃ pulsare. Id āt ex eo facile intelligi: q maiores nostri cæteris criminibus digna supplicia inuenerunt: patriæ uero proditori nullam pœnam statuerunt: quasi nulla satis digna excogitari posset: sunt hic colores repetitio: & interrogatio qui graui figuræ conueniunt. Ingenuam: liberam uirginem: & nobilem. Atque in aliis &c. secundus locus est amplificationis: ostenditur enim res de qua agitur: non ad paucos sed ad omnes pertinere: quod est atrocissimum. Ad singulos: ut cum furtū fit: iniuria ad unū: uel duos peruenit. Qui sunt affines. huic sceleri proximi. O feroces animos: color est exclamatio: qua in amplificatiōe criminū uti solemus. Cōuenit. n. graui figuræ plurimū dicimus autē amplificationis locus est: per quē oīa quæ in gerendo negocio acta sunt: quæque cōseq solēt exponimus acriter: criminose: & diligenter ut agi res & geri negociū uideat rerū consequentium

Exclamatio

seq[illegible]tium enumeratione: quod hic cicero facit: est autem hic repetitio color. Qui se non putant: qui satiari [illegible] miseriis nō possunt: nisi illam in cinerem conuersam uiderint. Nequeo: concludit hanc amplifica/[illegible] ut finem imponat orationi. Vos mei non egetis: quoniam uos mei quo digni sint supplicio patriæ proditores intelligitis. Videtur enim animus: locus est beniuolētiæ: & simul iudicibus præscribitur quid statuere in reum debeant. Spurcissimorum: incontinentissimorum. Dominatu: tyrannide. In mediocri figura: exēplū ē mediocris figuræ ī iudiciali genere positū. Constitutio coniecturalis potest uideri: quæritur. n. spōte. ne sua sotiæ ciuitates populo romano bellum intulerint: an a Liuio druso & nonnullis romanis pricipibus concitatæ historia autem hoc habet. M. Liuius drusus tr. pl. ut maioribus uiribus susceptam sanatus causam tueretur: cum equestris ordinis impotentiam in iudiciis exercendis ferre nollet: & ne ad se transferentur omni conatu uti cœpisset: perniciosa: spe largitionis plebem concitauit: sociosque & italicos populos spe ciuitatis romanæ sollicitauit: iisque adiuuantibus per uim legibus agrariis frumentariisque latis legem quoque iudiciariam tulit: ut æqua parte iudicia penes senatum & equestrem ordinem eēnt: Cū deinde promissa ciuitas non præstaretur: irati itali ci defectionem agitauere. Liuius ipse senatui inuisus factus est: & uelut socialis belli auctor incertū a quo domi occisus: qui igitur in drusum & quosdam alios ciuitatis principes: ut Marcum Aemylium scaurū: Nam & ipse a Qu. Vario hispano accusatus fuit: q socios ad arma concitasset: dicere uoluisset hac uti potuisset oratione: qua non sponte sua: ut dicebatur sed aliis instigantibus sumpsisse in romanum populum socios arma ostenderet. Si hæc: uerba sublimia & graues sententias quales in graui figura esse debere: ostensum est. Aliquantulum: ut ad infima uerba non descendamus: sed mediocritatem seruemus. Quibus: cum arguit a consuetudine a qua temere discedere non solemus. Virtute: ad uires spectat. Industria: ad consilia refertur. Si cum se &c. Arguit a spe perficiendi: quam ostendit sociis esse non potuisse. Propinquitatem: uicinitatem.

Cum non &c. Si omnes socii defecissent: audere hoc fortasse potuissent: sed maxima pars adhuc in fide manet: quo fit: ut non sua sponte: sed horū quos accuso freti auxilio cœpisse arma uideantur. Manere in officio est in fide perseuerare. Cum non multitudinem & facultatibus arguit: quas non affuisse ostendit: facultatum autem nomine pecuniæ: classis: commeatus: milites: duces arma: & cætera eiusmodi continētur. Si cum finitimis. Exornatio est per comparationem a minori ad maius: & si inquit: cum finitimis: & non cum Romano populo: cui uniuersus orbis paruit: de finibus bellum gereretur: ad rem gerendam apparatius descenderent: quanto igitur magis instructos cum romanis manum conserere illos conueniebat. Cumque modicis freti uiribus: ac pene inconsulte: & tumultuarie id fecerint: non sua sponte commotos esse apparet: sed ciuium aliquorum suggestionibus: concitatos: a quibus uictoriæ spes non dubia iniecta est. De finibus: non de imperio: semper in comparatione singula singulis conferuntur: & alterum minuitur: alterum augetur. Vno prælio. Nam si uno prælio uictores sotii fuissent: non tamen romanorum uires oīno debilitassent.

Manere i officio

nitate. Quid agere ausi sunt: aut cogitare possunt: quo pacto hostes reuulsis maiorum sepulchris deiectis mœnibus ouantes irruerent in ciuitatem: quomodo deum spoliatis tēplis optimatibus trucidatis: aliis arreptis in seruitutem: matribusfamilias: & ingenuis sub hostilem libidinem subiectis urbis acerbissimo concidat incendio conflagrata: qui se non putant id quod uoluerint ad exitum perduxisse: nisi sanctissime patriæ miserādum scelerati uiderint cinerem. Nequeo uerbis consequi iudices indignitatem rei: sed negligentius id fero: quia uos mei non egetis. Vester enim nos animus amantissimus reipub. facile edocet ut eum qui fortunas omnium uoluerit prodere: præcipitem perturbetis: ex ipsa ciuitate: quam iste hostium spurcissimorum dominatu nefario uoluit obruere. In mediocri figura uersabitur oratio: si hæc ut ante dixi aliquantulum demiserimus: neque tamen ad infimum descenderimus sic. Quibus cum bellum gerimus iudices uidetis cum sociis qui pro nobis pugnare & imperium nostrum nobiscum simul uirtute & industria sol[illegible]iti sunt seruare. Hi cum se & opes suas & copiam necessariorum norint: tum uero nihilominus propter propinquitatem: & omnium rerum societatem: quid i omnibus rebus popu. ro. posset: estimare poterant. Hi cum nobiscum deliberarent bellum gerere: quæso quæ res erat: qua freti bellum suscipere conarentur: [illegible] cum maximā multo sociorum partē in officio manere intelligerent cū sibi non multitudinē militum: nō idoneos imperatores: non pecuniā publicā præsto eē uiderent: nō deniq; ullā rē: q̃ res pertinet ad bellum administrandū. Si cum finitimis de finibus bellum gererent: si totum certamen in uno prœlio positum putarent tamē oibus rebus instructiores & apparatiores ue/

Ne dñi:mi'ro mius. Armis:ad uī respicit. Liberalitate:ad uolūtatē. Mi'ri.n.sua spōte ro.eor uirtui bñficiis mori:se subiecerunt:ut parerē illis q̄ impare aliis maluerint:ut falisci auctor Liuius. Tātulis:admō dū puis. Quærer aliqs:q̄ obiici possent:cōfutat:& q̄ret inquit ex me aliqs:sua spōte latios nō defecisse dicendi ueritimile uideri:sed nō ne illud idē fregellani fecere. Si illi sua spōte fecere & ii sua spōte facere ausi sūt:respōdet:si hoc cogitassent:multo minus ausi essent quonīā fregellanis male successit. Sed impiti ante gestarū rerū exempla non perierunt. Imprudentes aūt in errores facile cadunt. Rhetoricum uero est:aduersariorum argumenta ac rationes in causæ pprīæ argumentū conuertere:quod hic facit Cicero fregellæ ciuitas fuit campaniæ:defecit autem a romanis:quo tempore latini cū campanis defecerūt:& missis ad senatum legatis conditionem detulerunt:ut si pacē habere uellent:alterum ex latinis consulē facerent. Non multo post in deditionem latini uenerunt:& fregellas colonia deducta est:auctor Liuius libro octauo ab ur.cō.

fregellæ

Desciſſent. Nam rerum:qui rerum imperiti sunt: nec exempla sibi proponunt: quibus futura cognoscant:ii facile cadunt in pīcula: contra q̄ exemplorū usum habent:cautiores solent esse. Fraudē periculum. Ex aliorum euentu:ex eo quod aliis euenit:qd sibi quoq; euenire possit:intelligunt. Quis crediderit:nemo adeo stultus esset:qui crederet:nec credere uos par est. Quod dico a romanis principibus fuisse conciatos iniecta ab illis auxilii uel uictoriæ spe.

In attenuato figuræ genere &c. Attenuatū genus cuiusmodi esse debeat:exemplo demonstratur. Scurra introducitur q̄ adolescētem increpat:a cuius seruis pulsatū se dicit. Adolescens primo nihil respondet. Res ipsa qua de agit ifima est:pſonæ uero ignobiles. Genus causæ demonstratiuū uidetur. Nam a scurra adolescens incessitur. Cōstitutio nulla elicitur:quoniā nihil ab adolescente respondetur:Nouimus āt ex intentione & depulsione nasci constitutiō nē solere. Infimum:ut humiliora uerba eē nō possint. Quotidianū:quo inter nos quotidie colloq̄ntes utimur. Hinc cognoscere licet sic latinam linguam apud ueteres in usu fuisse:ut eadē pene uernacula esset:quod & alibi apd Ciceronē etiam apertius ita fuisse compræhenditur. Nam ut forte:aliquid cognoscitur præcessisse sermonis:forte.n. interrogatus de hac re quispiā:increpitum fuisse a adolescētem a scurra: & adolescentem nihil respōdisse iam dixerat: qd ut melius aperiret:subiunxit. Nam ut forte & cætera. Hæc autem uerba balneæ uenire: fricari:in alueum descendere & quæ secuntur:sic humilia sunt:& demissa ut nullus nō ea etiam rudis & imperitus intelligat. Post q̄ perfusus est. Maiores nostri post exercitationem & defatigationem:antē q̄ cibum sumerent in sole:uel ad ignem:si balneum non erat ungebantur oleo. cui uinum nonnunq̄:& paulum contriti salis adiiciebant: si erat balneum prius in repido residebant:fricabanturque:deinde ubi paulum conquieuerant: in solium descendebant & rursus multo oleo uncti leuiter perfricabantur: hoc & Cornelius celsus fieri ab omnibus utiliter dicit:

felix puer si sua bona norit

Balneas:quæ quoniam uncti oleo stringebantur hoc est radebantur & fricabantur:strictoria appellabant lintea item quibus ad hoc opus utebantur strigiles nominabant. Tranquillus Augustum nimio usu strigilis cutem lesisse refert:& Persius ait. I puer:& strigiles crispini ad balnea perfer. Perfusis oleo. Fricari:ut suaderet. Vt in alueum descenderet. Vas est aquarium alueus uel cauatus lapis in quo pleno ad umbilicum usque se lauantes stabant Cornelius celsus solium uocat:dicens. Ante omnia in repido residere. Deinde ubi paulum cōquieuerint descēdere in soliū. Martialis itē hoc p alueo usurpauit cū ait:Nō uis in solio prius lauari quē q̄ cattile. cā q̄ nisi hæc ē. Vndis ne fouearis irrumatis:prius te licet abluas:necesse ē. Ante hic mētula q̄ caput laueť. Iste:scurra quē aī noīauerat. De trāsuerso:ex trāsuerso ueniēs:hoc āt uerbū magis accedere ad quotidianū sermonē uix posser. Pueri serui. Satisfacias oportet:Tu igt pœnas p tuis seruis des oportet qa me pulsarunt. Satisfacere ut Pædianus ait ē tantum facere quantum satis sit iraro ad pœnam. Hic quia. Adolescēs:& quia scurram nō nouerat:& quia rerum imperitus propter ætatem adhuc erat:sic appellatus erubuit

Strictoria

Satisfacere

& nihil respōdit. Id ætatis:eius ætatis:& quasi aduerbialiter ponitur. Iste. Scurra. Clarius:altius: ut illud dic clāra ut audiat hospes. Hic adolescens post multa scurræ conuitia tandem fine me considerare respōdit quasi diceret:an te pulsauerint nescio. Considerare uolo potuerintne & uoluerint te pulsare. Tū uero scurra auditis adolescētis uerbis clamare & incessere multo magis cæpit. Falsa autem ad terrorem cōuitia in adolescentem faciebat. Nam cum timidus esset & minime loquax:petulantem:& acrem appellauit. Petulans pro libidinoso:lasciuo:& licenter nimium dicaci accipi solet: Acer ferox est:fortis & uehemens. Vt ne ad solariū qdem &c. sic poculās inquit es:& acer:ut in scena mihi & similibus scenæ locis iter mimos & uiles pſonas nō in foro & celebri ac honesto ciuitatis loco uersatus semper uidearis:& est locus ab attributo pſonæ qd̄ conuictus dicitur. Solarium aūt instrumentum ē quo diei ac noctis horæ cognoscūtur. Idem & horologium uocatur:qd̄ apud romanos ante. xii. annos q̄ cum pyrrho bellatum est:ad ædem quirini statuisse. L. papyrius cursor tradit. M. Varro primum statutū in publico secūdum rostra primo bello punico a. M. Valerio Messala catina in sicilia:capta pdidit:& inde deportatū. Id ergo obiicitur adolescenti: quod foro romano & rostris ubi horologium fuit uersatus nunq̄ sit. Nec mirū ratio cur cōtubarus sit:qa adhuc sub pedagogo erat a quo instruebaſ:& illius lites:ac iurgia adhuc insonare auribus uidebant. Pedagogi uero ii sunt q̄ pueris adhibent custodes & pceptores quos eiusmodi uult esse Quinti. ne aut eruditi sint:aut se nō eē eruditos sciant. Scurra:is scurra est:q̄ ab audientibus risum captat:non salua dignitate personæ:q̄ in dictis & factis utitur licentia:qd uitium scurrilitas consueuit appellari. Exausto rubore. Consumpto ut sic dicā & abiecto pudore cuius signum rubor ē. Iuuenalis de eo q̄ pudoris fines transgressus erubescere desiit:sic ait:q̄do recepit electum semel attrita de fronte pudorē. Nihil &c. quoniam nihil habet existimationis nihil ēt perdere pōt. Detrimento:diminutione:non enim potest bona fama minui in quo nulla est. Igitur concludit. Cauendū: Non satis fuerat ciceroni quod & in aliis seruauit pceptis genera ostendere elocutionis in q̄bus oratio ois non uitiosa cōsumitur nisi etiā quæ uitāda eēnt ostenderet. Finitima:ppinqua. quæ fallunt spē uirtutis:cum in medio cōsistat uirtus & undiq; uitium habeat. Vnde & sic diffinitur ab oratio. Virtus ē medium uitiorū utrinq; redactū: exempli causa liberalitas hinc auaritiam:hic pdigalitatem habet & quoniā liberalis largiri est:pdigus qui largitur ab iis qui minus diligenter rē considerant:liberalis iudicatur:sed multum inter pdigum ac liberalem interest. Ille.n. sine rōne effundit:hic nō nisi qñ oportet cui oportet & quantū oportet erogaſ cōsueuit. Diligēter igitur tū uirtutes tū uitia elocutionis aīa duertēda sunt:ne uti nos uirtute credētes i uitiū illi primū īcidamus. In sublimi qdem elocutiōis genere p excessum peccare possumus:si nimis inflata oratiōe:si nouis aut exoletis uerbis:si nimium duris utamur trāslationibus:q̄d uitiū quale sit:Cice. exēplo satis manifeste apparet.

Solariū

Vfulta turgida & inflata:quasi nimium fulta & non per seipsam tumens sumpta ab homine similitudine cuius corpus cum forte uitio tumeat. bonæ habitudinis ab imperitis dicitur esse:sed alter medicus q̄ imperiti iudicabit. Habitudo uero habitus est & qualitas corporis ponit & propinquedine:& habitior nonnunq̄ pinguior accipitur. Terētius. Si qua est habitior paulo:idē accidit in graui figura. Illa enim oratio carere uitio imperitis uidebitur: quæ ab oratore bono uitiosissima iudicabitur. Tumor:corporis inflatio. Nouis:fugiendū est ut aiebat cæsar nouū & insolens uerbum:ut scopuli nauris. Priscis exoletis:iam ex consuetudine sublatis. Duriter. Si ab aliqua re nō simili trāslatio fiat:dura dicitur.

habitudo

exoletus

Perduellio nes

Nã qui &c. quõ in graui figura uitiũ cõmittatur: ostẽdit. Nec ab exempli qđ suplus ꝓposuit materia discedit de eo qui ꝑdere hostibus patriam tentasset cumꝙ hostibus dici debeat: uitioseꝙ perduelliõibus: dicitur: quod uerbum priscum est. Perduellionem uetustissimi romani pro eo quẽ nunc hostem uocamus. Hostẽ uero ꝓ peregrino accipiebant postea ut rei asperitas uerbi lenitate mitigaretur: pro perduellione hostẽ dixerũt. Au ctor Cicero libro de officiis. In neprunnias lacunas aliena translatio: hoc ẽ in mare. Depultus: hoc pri scum est uerbũ: antiqui depulsum; ꝑ depulsum dicebant: & pultare ꝓpulsare loco. T. S. Ponẽtes. Peniter igi tur &c. Dura nimis translatio: cũ montes belli ꝑ aspe ritate ponuntur. Nam difficilis i mõtes est ascensus Campi uero pacis pro ipsa pacis lenitate: quoniã pla ni sunt campi: in hoc genere docet cur multi in hoc incidant uitium. Spe grauitatis. Grauem. n. oratio nem credunt esse: cum turgida sit & inflata.

Nam qui perduellionibus uendidit patriam nõ satis supplicii dederit: si præceps in neptũ nias depultus erit lacunas. Pœnitet igitur istũ qui montes belli fabricatus cum campos su stulit pacis. In hoc genus pleriq; cum declina uissent: ut ab eo quo profecti sunt ꝺberrauerunt: & spẽ grauitatis falluntur: nec prospicere possunt orationis tumorem.

Rhythmus

QVi in mediocre &c. uitiũ ostẽdit mediocri figuræ ꝓximum: qđ dissolutum appellatur: & fluctuans: qm̃ perfectæ orationis nullam rõnem in se continet: dumꝙ humilẽ fugit: nimiũ ascendit: dum tumidã & inflatã; nimium descendit. Dissolutũ: cur dissolutum appelletur statim subiungit: quando sine numeris: & articulis est: quemadmodum autem corpus si neruis careat: dissoluatur necesse est: imo esse non potest: ita oratio q̃ numeris: articulisꝙ caret dissoluta ẽ: & oratio dici non põt. Cum oratio sic diffiniatur. Oratio est compositio dictionũ consumans sententiam: rẽque perfectam significans. Sine numeris: hoc ẽ sine rhythmis: est autem Rhythmus pedum temporumꝙ iunctura: cum lenitate: sine mõ: uel est uersus imago modulata seruans numerum syllabarum positionem sæpe sublationemꝙ continens. Certum finem ut dicit Quintilianus non habet. Differt a metro ꝙ hoc certa qualitate ac numero syllabarum temporũ q̃ finitur: certisꝙ pedibus consistit: ac clauditur: Cũ rhythmus temporum ac syllabarum pedumque cõgruentia in infinitum multiplicetur ac profluat. Scimus autẽ numeris: & pedibus constare orationẽ de q̃ re Ci. li. de oratore ad quintũ fratrẽ: & in oratore ad brutũ: & itẽ Quinti. aliiꝙ nõ pauci multa disserunt.

Vitium mediocris.

QVi in mediocre genus orationis profecti sunt si peruẽire eo non potuerunt: errantes peruniunt ad confinium eius generis quod appellamus dissolutũ quod est sine neruis & articulis: ut hoc modo appellem fluctuans: eo quod fluctuat huc & illuc: nec potest cõfirmare: nec uiriliter sese expedire ideꝰ huiusmodi. Socii nostri cum belligerare nobiscum uellent profecto ratiocinati essent etiam atq; etiam: quid possent facere siquidem sua sponte facerent: & non haberẽt: hinc multos malos homines: & audaces. Solent enim diu cogitare omnes: qui magna negocia uolunt agere non potest huiusmodi sermo tenere attentum auditorem diffluit. n. totus neq; quicq̃ comprehendens perfectis uerbis amplectetur.

Vitium attenuatæ.

q Vi nõ pñt in illa facetissima uerboꝝ at tenuatiõe cõmodo uersari: ueniunt ad

q Vi uero: de uicio nũc logt qđ est attenuatæ figuræ ꝓximum in qđ illi incidũt: q dũ timẽt ne sublimi nimium utantur oratione: humi serpunt: ut ait Oratius. Et ea utuntur quæ arida est: & propterea hoc uitium exile uocat Cicero. Facetissima; urbanissima. Cõuenit. n. sermonẽ attenuatæ figuræ

senem eẽ & urbanum qui auditores: delecter & eo comici utũtur. Aridum: ueluti succo carens: hoc est ornatu: & tum uerboꝝ: tum sententiaꝝ copia ad uerba aridum: exangue ad sententias refertur. Nã istic: nõ discedit a materia quã supra posuit: de scurra & adolescente. In balneas accessit: nihil depsius & aridius. Friuolis: nullius precii: ac uanis: friuolis dicitur: q̃ fere obolus sit: ut qbusdam placet: obolus uero munissima fuit minutissimum. Illiberalis: qui minime libero homine conueniat: quem elegantius log decet q̃ seruũ. Puris latinis & sine uitio. Electis elegantibus; sed humilibus; & humili materiæ aptissimis. Omne genus: omnis inquit oratio in quocunque trium generum fuerit coloribus efficitur uerboꝝ & sententiarum. Quæ si &c. docet quatenus exornatiõibus utendum sit: quoniã ut rare ornant maxime orationem: ita frequentes nimium deformem reddunt: raras in exordio & narratione conuenit esse: Nã exordium nimium apparatis uerbis cõpositum uitiosum ẽ: & narratio simplex debet esse in cæteris quoq; ptibus: freq̃ntes esse exornationes maxie decet. Nã dicẽtis minuit æstimatio qui eloq̃ntiæ uiribus fretus uenisse ad dicendũ credit: & nimiũ ingenio suo ĩdulgere cognoscit. Et Quinti. sic ait. Siquis exornationibus cũ res posset ureꝛ: uelut aspso quodã cõdimento iocundior erit. Atq nimiũ affectauerit: ipsã illã gratiã uarietatis amittet. Dist inctã; qbusdam quasi coloribus depictam. Obliquam deformẽ: & ueluti flexuosam: qđ tunc accidit: cũ uariant colores & alius aliũ statim cõsequt. Sed figuram. Cõmutandam in dicendo figurã dicit: nec semper in eadem pmanendum: id aũt pro personarum & negociorum qualitate fieri conuenit. Nã & in graui materia dicendum aliquid accidit submisse: & in humili sæpe cõtendimus: quare Oratius quoq; alt interdum tñ & uocem comœdia tollit. Iratusq; cremes tumido de litigarore. Et tragicus plersq; dolet sermone pedestri. Telephus & peleus: cum pauper & exul uterq;. Proicit ampullas: & sesquipedalia uerba si curat cor spectantis tetigisse querela. Cum narramus incolumi utimur figura: cũ locamur humili: cũ reprehendimus graui. Vt facile: ratio cur uariædæ figuræ sint: Ne si eadem fuerit fastidio auditor afficiatur. Varietas autem ut in cibis fastidium pellit.

De ornamentis.

QVoniã qbus in generibus elocutio uersari debeat dictũ est: uideamus nunc quas res debeat habere elocutio cõmoda: & perfecta: q̃ maxime admodũ oratoris accõmodata est: tres res in se debet habere: elegantiam: compositionem: dignitatem.

De elegantia.

Legantia est: quæ facit ut unum qđ q̃uerbum pure & aperte dici uideatur: hæc diuiditur in latinitatem & explanationem. Latinitas est quæ sermonem cõseruat purum ab omni uitio remotũ. Vitia in sermõe quo minus is latinus sit: duo possũt

aridum: & exangue genus orationis quod nõ alienum est exile noiari cuiusmodi ẽ hoc. Nã ille istic in balneis accessit: ad hunc postea dixit: hic tũ seruũ me pulsauit: postea dicit hic illi: cõsiderabo. post ille conuitiũ fecit: & magis magisq; ꝑsentibus multis clamauit. Friuolus hic quidẽ iã: & illiberalis est sermo: nõ. n. adeptus est id: qđ habet attenuata figura puris uerbis: & electis cõpositam orationẽ. Omne genus oronis & mediocre: & graue: & attenuatũ dignitate afficiũt exornatiões: de qbus post loquemur. Si rare disponentur distinctã: sicuti coloribus: si crebro collocabunt obliq̃ faciunt orationẽ. Sed figurã in dicẽdo cõmutare oportet: ut grauẽ mediocris mediocrem excipiat attenuata. Deinde identidem cõmutẽtur ut facile sacietas uarietate uitetur.

Distinctã si cuti coloribꝰ. Hinc factum ut quidam exornationes colores appellarint

Quo minus latinus sit purus & apertus. Solæcismus: quid sit solæcismus diffinit. diomedes sic diffiniuit. Solæcismus est contra rõnem romani sermonis disturbãs orationem. Donatus uero sic. Solæcismus est uitium in contexu partium orationis contra regulam artis grammatices positum. i. non conueniens latino sermoni iunctura uerborum. Latine captio uel imparilitas appellatus est: & a uetustioribus latinis stribiligo aliq̃ dictus fuit: a uersutia uidelicet & prauitate tortuosæ orationis rangsterobiligo. Asinius capito sic diffiniuit. Solæcismus ẽ ipar; & icõueniẽs positura ptiũ ofois græce dr σολοικισμοσ, i. integri sermõis corruptio: ut

a ciuitate ciliciæ q̄ ſolæ, prius dicebatur: inde pompeio polis noſata eſt: cuius incolæ quia ſermõe corrupto loq̄ bant: ſimiliter uitioſæ loq̄ntes apud atheniẽſes ſolæciſmi dicebãtur: uel a ſolone legũ auctore: qui indifferen- rer locutus eſt. Quot modis fiãt ſolæciſmus & barbariſmus diomedes & Donatus docẽt & ſolæciſmus q̄dem differt a barbariſmo q̃m hic diſcrepantes aut inconſequẽtes iter ſe dictiões habet: ille aũt in ſingulis uerbis ſit uel ſcripris uel pronunciatis & a barbaris dicitur: quos ideo: ut ſtrabo ait ſic appellatos conſtat: q̄ difficulter: aſpere ac duriter loquerent: ut bleſos balboſq̄ dicimus. Sunus. n. ad cõfingenda cognata rebus noĩa igenioſi q̄ſlia pmulta ſunt: ut murmur: clangor: ſtrepitus: Oẽs iglẽ craſſe loq̄ntes barbari a græcis dicti ſunt: ut ca- res: & i iis q̄ male græciſſãt barbariſmus ẽ: quẽ i illis la tini notãt: q̄ male latia pnũciãt. In arte grãmatica: i grammaticorum libris.

Xplanatio. Latinitas purã reddit oſonẽ explanatio uero aptã ut itelligi facile poſ
e fit. iõq̄ ſic appellat. Vſitatis uerbis: nõ exoletis: aut nouis nimiũ. Vitiũ uel maxi mũ eẽ dicit Ci. a uulgari genere oſonis atq̄ a cõſue tudine cõis ſenſus abhorrere. Propriis: q̄bus ſingu- læ res ſepatim ſignificãt. Aut eẽ pñt. Licet eius rei ppria nõ ſint: de q̄ loquimur: p illa tñ ponunt: ſiue p tranſlationem quæ uerba non ſuis rebus accommo- dat: ſiue per abuſionem.

Ompoſitio: de hac l. ix. Quinti. pcepit: i
c q̄ tria dicit neceſſaria eẽ ordinẽ: iunctura: numeꝝ. Perpolita: q̃m uerba iã pbata: & electa collocat & æq̄liter diſpõit. Crebras &c. uo caliũ cõcurſus cũ accidit hiat: & iterſiſtit: & q̄ſi labo- rat oſo: lõ uaſtã & hiantẽ oſonẽ fieri dicit Ci. hoc eſt incompoſitã. Et ſi uitabimus: erit itẽ cõpoſita oſo: ſi uitabimus eiuſdem litteræ in dictionum Principiis aſſiduitatem. Quod uitium ennii oſtẽdit exemplo: q̄ de Tito Tatio ſic ait. In uitiis alienis &c. occurrit obiectioni: quia dicere quiſpiam poſſet: quid alieno uteris exemplo: cũ ſupius propriis utendũ eẽ pbaue ris reſpõdet licere in uitiis oſtẽdẽdis. Et ſi eiuſdem uerbi: aliud uitiũ: cui color. Traductio ſimilis ẽ. Q̄d ſi hæc uerbi aſſiduitas cũ rõe ornamẽti fiat hoc mõ: Qui nihil hẽt in uita iocundius uita: is cũ uirtute ui- tã nõ poteſt colere: auditoris aĩum nõ offẽdit: & con cinniorẽ orationẽ reddit: cõtra accidit ſi nulla dictio inter idẽ uerbũ ponatur: q̄d in pſenti apparet exẽplo eſt. & tropo paronomaſiæ ſimile hoc uitiũ. Et ſi nõ utimur. Aliud uitiũ cũ multa ponũt uerba: quoꝝ idẽ ẽ exitus: ſed dicet q̄ſpiã ſimiliter cadens: & ſimiliter deſinẽs nõ ne exornatiões ſunt: q̄ cõcinnã efficiunt orationẽ: ſũt inq̄ ſed cũ iteruallis: ut ifra appebit: ſed quando ſimili exitu multa uerba ſine interuallis iun guntur: tũc uitiũ eſt. Et ſi uerboꝝ. Aliud uitiũ nõ tranſitio: q̄ & ipſa exornatio eſt: ſed diluciditati con- traria: ut primo lib. dictũ eſt. Si igit rara & cõcinna.

Verborũ: eadẽ. n. ferme uerba repetunt in trãſitio- ne: ut audiuiſtis aduerſarioꝝ rõnes nũc meas audite: Cæcilius: poeta comicus: uel cælius ſcriptor hiſto- riæ. Itẽ fugere &c. Vitandum pcipit hyperbatum. quod eſt in eodẽ ſenſu per longa dictionis dilatio: & tranſcenſio q̄dam uerboꝝ ordinẽ diſturbans uel eſt mutatio ordinis. Auditoris aures. Quæ dũ pfectã expectãt ſniam lædi uidenẽ. Oratoris ſpũm. Qui longa uerborum ſerie deficit iterdũ. Quod ẽ maxi- mũ in pnunciatiõe uitiũ: Plura q̄ ad cõpoſitionẽ pri nent eius ſtudioſus apud Quinti. comperiet.

eſſe: ſolæciſmus: & barbariſmus. Solæciſmus eſt cum uerbis pluribus conſequens uerbum ſuperiori non accõmodatur. Barbariſmus eſt: cum uerbum aliquod uitioſe profertur. Hæc qua ratione uitare poſſimus in arte grammati ca dilucide diſcemus.

EXplanatio eſt: que reddit aper- tam & dilucidam orationem: ea comparatur duabus rebus uſi- tatis uerbis & ppriis: uſitata ſũt ea quæ uerſantur in ſermone: & conſuetudine quotidiana: propria: quæ ei9 rei uerba ſunt: aut eſſe poſſunt de qua loquimur.

De compoſitione.

COmpoſitio ẽ uerborum conſtruc- ctio equabiliter perpolita: ea con ſeruabitur: ſi fugiamus crebras uo cabulorum conuerſiones: q̄ uaſtã atque hyantem reddunt orationem: ut hęc ẽ: Baccę æneæ amœniſſime impendebant: & ſi uitabimus eiuſdem litteræ nimiam aſſiduita- tem: cui uitio hic uerſus erit exemplo: nã hic nihil prohibet in uitiis alienis uti exemplo. O tite tute tati tibi tanta tiranne tuliſti: & hic eiuſ dem poetæ. Quicq̄ quiſq̄ quemq; quiſq; cõue niat neget. & ſi eiuſdem uerbi aſſiduitatem ni miam fugiemus ea eſt huiuſmodi: nam cuius rationis ratio non extet: ei rationi ratio nõ eſt fidem habere. & ſi non utemur continenter ſi militer cadẽtibus uerbis hoc mõ: flentes: plo- rantes: lachrymãtes: obtestãtes: & ſi uerborũ tractationem uitabimus: niſi quæ erit concia qua de re poſterius loquemur: quo in uicino ẽ cælius aſſiduus: ut in priore libro has res ad te ſcriptas luci miſimus eli. item fugere oportet longam uerborum cõtinuationem: quæ & au dicoris aures: & oratoris ſpiritum lædit: his ui tiis in compoſitione uitatis reliquum operis conſumandum eſt in dignitate.

ſgnitas. Tertia elocutionis pars eſt: q̄ in uerborũ ac ſniarum figuras diuiditur quas græci σχημάτα λαλεξεως appellãt: κατ' ἀιάνοιαν. Sunt aũt figuræ: ſicut noſe ipſo patet: conformationes: q̄ dam
d remotæ a cõmuni: adeo Tropis ipſa rei natura cõiunctæ: ut diſcernere impromptu nõ ſit. Quidã etiam tropos eas nominauerunt: qui ſiue ex hoc duxerunt nomen: q̄ ſint formati quodam modo: ſiue ex eo q̄ uertant orationem: unde & motus dicunt ſarendum eſt eſſe: in figuris etiam uſus quoq; eſt idem. Nã & uim rebus adiiciunt: & gratiam pſtant: Auctor Quinti. ex ipſa præterea tropi & figuræ diffinitione: idẽ pene eſſe cognoſcitur. Nam tropus ſic diffini- tur. Sermo a principali ſignificatione tranſla tus ad aliam ornandæ oſonis gratia. Figura uero: ſic aliqua arte mutata dicẽdi ratio: exor natiõibus deniq; uerborum de quibus loquit Cicero: Tum tropis: tũ figuris a ſcriptoribus artis ſubiiciũtur. Schema lextos ſic diffinitur: ordo uerborum aliter q̄ debet figuratus: aut metri: aut decoris: aut emphaſis gratia. Duo- rum eſt genus: alterum loquendi rationẽ uocant: & grammaticum eſt: alterum maxi- me collocationi exquiſitum eſt: & rhetoricum magis dicitur. Propterea autem præcipue uti les exornationes ſunt: q̄ ſermonis quotidiani & ſemper eodem modo formati faſtidium le uant: & a uulgari dicẽdi genere nos defẽdũt.

Epetitio. De figuris uerborum pri us loquitur: quibus abſolutis de ſe
r rentiarum figuris loquetur. Lõge plures tum a græcis: tum a latinis traduntur auctoribus: Cicero maxime neceſ- ſarias collegit: & quibus intellectis cæteræ fa cile cognoſcuntur. Quæ eiuſdem ferme ſunt natura: Stertinius rhetor optius & pueruſtus uolumen unum coloribus dicauit. Illud in ſin gulis ſeruat Cicero: ut primo diffiniat: deinde exempla ſubiiciat: ultimo quã uim habeat oſi dat: ex quo facile cognoſci põt quis color cui generi cauſæ cui figuræ dicendi: cui parti ora- tionis conueniat. A repetitiõe aũt incipit quæ ἀναφορὰ a græcis uocatur: & ſic ab aliis diſſini tur. Anaphora eſt relatio eiuſdem uerbi: aut ſimilis per principia uerſuum plurimorum: ut Nate meæ uires: mea magna potentia ſolus. Hac in tribus utimur generibus: præcipue ta men iudiciali: in omnibus item orationis par tibus: ſed pcipue confirmatione: confutatiõe: & concluſione. Continentur: ſine aliquo interuallo. Similibus: eiuſdem ſententiæ. Vt uobis illud attribuẽ dum eſt iudices &c. Diuerſis: ut Scipio Numãtiam ſubſtulit, Scipio carthaginem deleuit. Nam enim idem eſt Numantiam ſubſtuliſſe: & carthaginem deleſſe. Vobis illud &c. in demonſtratiuo genere eſt hoc exemplũ. Laudantur. n. iudices q̄ nefariũ quẽpiã ſentẽtiis ſuis dãnauerint: ut catilinã & alios cõiuratos. Itẽ ſcipio: & hoc in demõſtratiuo genere exẽplũ ẽ. Itẽ tu &c. Hoc exẽplũ: in iudiciali genere uſ eẽ pñt ãt in catilinã: uel aliũ coniuratorem hæc dicta uideri. Horum patrum conſcriptorum: quos trucidare uoluiſti. Petere: ut uenia ẽi dent. Deprecãri: depellere: & a te remouere. Reliqui quoniam non ſeruaſti: quod iuraueras. Hæc ex ornatio: hinc demonſtratiuo generi & mediocri figuræ conuenire cognoſcitur. Tum grauitatis & acrimo niæ: hinc iudiciali etiã generi ac graui figuræ cõgruere oſtẽdit. Venuſtatis: ſi laudamus: ac mansuetudinis: aſpiratis & uehementiæ: ſi accuſamus: & uituperamus. Ad cõmendandam: ornandam in demonſtratiuo genere. Ex augendam in iudiciali & in confirmatione & confutatione: ubi per amplificationes argumentationes noſtras adaugemus. eſt & alia anaphora: per quam elocutio non conuenienter reſpondens aliud refert occulte: hac Saluſtius utitur cum ait: ſed ante item coniurauere pauci: in quibus Catilina: de qua q̄ breuiſſime potero di cam: hic de qua intelligendum eſt coniuratione.

Onuerſio: huic colorẽ quidam ἀναπλάσεως ſpeciem uolunt eſſe: quidam ἀναστροφὴν magis
c græce uocari: differre a repetitione: q̃m ea hiſdem utitur principiis: hæc uero eodem exitu termi nat tribus admiſcet generibus: pcipue tñ iudiciali grauit figuræ: cõfirmatiõi: cõfutatiõi & concluſiõi.

Continenter:sine interuallo:ut inter membrum ac mẽbrum nihil ponatur. Pœnos &c. Exemplum est in demonstratiuo genere:populus.n.romanus laudatur. Item ex quo tempore & hoc in demonstratiuo genere positum uideri exemplum poterit. Si illi accusantur:q populi romani libertatem substulerunt: põt & in deliberatiuo genere esse:si ad tuendã libertatem hortatur. Itẽ &c. in demonstratiuo genere est. Nauus: strenuus:in duſtrius. Item nam cum istos:in iudiciali genere est. Vt deierent:iurati erant iudices:& absoluere qui peccasse conuictus erat:non poterant. Aestimatione. Nam si te absoluerint:tui similes uidebũtur. Leges quæ uolunt malos & nocentes puniri.

Complexio hic color ἀνπλοκὴ a græcis uocat:& ἔπαναλη̃ψις: cũ uerbi in principio positi:in fine uersus uel mẽbri sit repetitio ut multa super priamo rogitamus super hectore multa ambos superius dictos colores complectit: conuenit tribus generibus:sed iudiciali præcipue ac graui figuræ. Qui sunt in deliberatiuo genere est hoc exemplum: suadetur enim carthaginensibus qui uicti ueniam petebant: non esse ignoscendum. Item quem senatus in iudiciali genere est hoc exemplum:& in uerempotest dictum uideri.

Raductio. Color hic a græcis dicitur ἔπανοδος: uel Metalogε. c πλοκήν. Quintilianus uocat. Implicat enim uerba:ut est nihil dictũ quod non sit prius dictum. Differt a superioribus:nam neq primum uerbum: neq medium:neq postremum repetitur:sed ubicũque positum fuerit. Conuenit graui figuræ:iudiciali generi:narrationi:confirmationi:& confutationi. Qui nihil habet &c. Accusatur aliquis q nimia uitæ cupiditate signa deseruerit est igitur exemplum in iudiciali genef positũ. Item cum hominem appellas. Et hoc exemplum in iudiciali genere est: Accusatur enim aliquis q hominem occidere uoluerit. Ipse sibi inimicus reperiretur:quoniam ea ausus est:quæ hominis non sunt. Item diuitias: in deliberatiuo genere est:hoc exemplum. Suadetur enim culpam ut uirtutem præferat diuitiis:& ab ea propter diuitias discedere nollit. Ex eodem genere. Duas traductionis species esse dicit:unam cum idem uerbum sæpius in eadem significatione repetitur:alteram cum idem uerbum repetitur quidem: sed i diuersa significatione:ut exemplis patet. In his quattuor:quam uirtutem habeant supradictæ quattuor exornationes:nos admonet: & non inopia redire nos ad idem uerbum dicit: sed ut festiua hoc est dulcis & suauis sit oratio ac melius insonet auribus.

Contentio ἀντίθετον a græcis dicitur. Graui figuræ:& iudiciali ge- c neri conuenit præcipue:adhibetur aliis quoq generibus: ac mediocri figuræ. Confirmationi & reprehensioni. Est autem tam uerborum quam sententiarum:uerborum ut cum dicitur nocte uigilas die uero dormis:sententiarum:ut cum dicit: In iudiciis regnas:in cõtionibus iaces:nõ uno sit modo:ut ait quintilianus:nam aut singula continenter:reuertimur hoc mõ pœnos po.ro.iusticia uicit:armis uicit:libertate uicit. Itẽ ex quo tpe cõcordia de ciuitate sublata ẽ:resp.sublata est itẽ. C.lelius hõ nouus erat ingeniosus:erat doctus bonis uiris:& studiosis amicus erat: ergo in ciuitate primus erat. Itẽ istos ut absoluant tẽ rogas:ut pelore rogas ut existimationẽ negligãt rogas:ut leges po.ro.tuæ libidini largiẽ rogas.

¶De complexione.

Complexio est:quæ utranq complectitur exornationẽ:& hãc: & quã ante exposuimus:& ut repetatur idem primũ uerbum sępius:& crebro ad idem postremum reuertatur hoc modo. Qui sunt qui fœdera sæpe ruperunt? carthaginẽses: q sunt qui in italia crudele bellũ gesserunt carthaginenses qui sunt:qui in italiam deformauerũt:carthaginenses sunt: q sibi postulant ignosci:carthaginenses? uidete ergo quid conueniat eos impetrare. Item quẽ senatus dãnauerit:quem po.ro.damnarit:quem omnium existimatio damnarit eum uos sententiis uestris absoluitis.

¶De traductione.

Raductio est:quæ facit ut cũ idẽ uerbum crebrius ponatur: non modo nõ offendat aures:sed ẽt orationẽ conciniorem reddat hoc mõq nihil habẽt in uita iucũdius uita:is cũ uirtute uitã nõ põt colere. Itẽ hunc tu hoiem appellas q si fuisset hõ nũquã tã crudeliter hois uitã petisset: at erat inimicus:ergo si inimicũ ulcisci:ut ipse repitetur inimicus. Item diuitias sine ditum eẽ:tu uero uirtutẽ pfer ditiis:nã si uelles diuitias cũ uirtute cõparare: uix satis idõeæ tibi uidebũtur ditię q uirtutis pedisse q sint ex eodẽ genere est exornatiõis: cũ idẽ uerbũ mõ põtur i hac re:mõ in altera re põtur. hoc mõ curẽt rẽ tã studiose curas:q multas tibi dabit curas:itẽ nã amari iucundũ ẽ:si cureẽ neqd insit amari. Itẽ ueniã ad nos si mihi senatus dat ueniã. In his qtuor generibus exornationũ q adhuc ppolite sũt nõ iopia uerborũ fit:ut ad idẽ uerbũ redeat sępiꝰ. sed iest festitas: q facilꝰ auribus diiudicari:q uerbis demõstrari põt.

¶De contentione.

Ontentio est cũ ex contrariis uerbis ora- c singulis

singulis apponuntur:ut uicit pudorem libido:timorem audaciam aut bina binis:ut nõ nostri ingenii est: nostri auxilii est:aut sententia sententiæ ut dominetur in cõtionibus:faceat in iudiciis. Assentatio:exemplum est: & sententia color sensus est quispiam laudari se uideri:& quis falso laudetur credit tamẽ primo uere se laudari & gaudet:cum uero derideri se intelligit:dolet:assentari est omnia ad alterius sensum: uolũtaremq loqui. Item inimicis. In demonstratiuo genere sunt hæc exempla:uituperationem enim continent. Tubæ sonitum:accidit enim timidis:quod iuuenalis ait. Soluunt tibi cornuæ uentrem. Et graues & ornati: duplicem ostendit effectum contentionis grauitatem & ornatum. Si distinguemus:ut non tantum in figura graui utamur:sed etiam mediocri.

Xclamatio. Hæc exornatõ græci ἀποσ- c οφν appellat: graui figuræ pcipue cõuenit:& cõclusioni ad indignationẽ & commiserationẽ cõmouẽdã:ualet & in aliis figuris:& in oĩbus ea utimur generibus:mouet ãt: ut ait Quintꝰ. siue aduersarios inuadimus ut qd.n. tuus tubero i acie pharsalica gladius agebat: siue ad uocationẽ aliquã cõuertimur:ut uos ego lã albãi tumuli:atq luci appello:siue ad inuidiosam explorationẽ: ut o lex portia legesq sępronię. Illa exclamatio quæ ἐκφώνησις græce uocat:ut o tpa:o mores:a qbusdã iter figuras oronis ponit: sed Quintilianus sententiæ potius putat. Doloris:per conquestionẽ. Indignationis:per amplificationẽ. Te nunc alloquor:exclamatio est a persone appellatione: & ad miserationem pertinet. contra eos põt dictũ uideri: qui Grachos occiderunt cornelię sororis prioris africani filios. Nepotes:ex sorore:hic cognoscis nepotes nõ solũ ex filiis natos: sed ex frãtribus & sororibus dici. Itẽ p fidiose fregellæ:qũ defecerũt:uñ solo ætẽ fuerũt. Nup:cũ in fide pseuerareris. Bonorũ:pt cõtra cõsuratores dici q bonos uiros p insidias trucidare uoluerunt. Hac exclamatione:ostendit quis huius exornationis sit: & cui potissimum parti conueniat: nã reprehensioni & conclusioni conuenit.

Nterrogatio. Hic color uocatã a græcis dicitur: Graui præcipue conuenit figuræ i & iudiciali generi: Quantũ ad pres artinet oronis pbationis peculiaris est. Nõ omnis:grauis est. Nã simplex interrogatio est: ut illa sed uos q tãdẽ:qbus aut uenistis aboris: & Hæc p figura nõ accipit sed illa q nõ scisciti grandi gratia assumit sed instãdi:ut Quid. n.ille tuus districtus i acie pharsalica gladius agebat & quousq tandẽ abutere catilina patientia nra patere tua cõsilia nõ sentis: & sic hoc loco ci. itellexit: Multæ sunt itẽ iterrogatiõis spẽs qs enumerat. Quinti. Cõcina: ornata decora. Sed hæc est q instãdi gratia fit: & graui cõuenit figuræ. Cũ igit: põt hæc cõtra. M. Liuiũ drusum: aut quẽpiã aliũ dicta uideri a quo socii ad defectionẽ fuerit sollicitati. Multa ãt irelligius argumẽta pcessisse.

Ratiocinatio. Non frustra hæc exornatio sic appellatur: qm uis syllogismi sub ea ẽ & factũ aliqd positis qbusdã & concessis colligit ἐρώτησις ἀπὸ a græcis uocat: Vtimur hoc colore quoties aliqd dicimus: & cur dicãus ipi nobis ipsis rõnẽ subiicimus: sub iterrogatiõe collocat Quintilianus: cũ ait cæterꝰ & iterrogãdi seipm & respondẽdi sibi: solent esse non ingratæ uices. Vt Ci. p ligario. Apud quẽ igit hæc dico. Nempe: apũ eũ q cũ hæc scirez anteq̃ me uidit reipu. reddidit: cõ

uenit tribus generibus: sed præcipuæ iudiciali omnibus figuris: sed præcipue humili: nam sicut infra dicit: ad sermonem uehementer accommodata est.

Maiores nostri: exemplum est in coniecturali causa positum: mulier ueneficii accusatur: & quoniā impudicam fuisse constat: ueneficam quoq; fuisse colligitur: est autem a primo ad ultimum: & ueluti per inductionem argumentatio maiores nostri. Veteres feminam quam unius criminis accusatam damnabant: multorum criminum damnatam intelligi uolebant: nam facile sibi persuadebant eam omne commissuram scelus: quæ aliquid unum graue commisisset peccatum simplici iudicio: nō coniūcto ac multiplici: hoc est uariorum criminum. Quo pacto se ipsum interrogat: sæpe & rationem subiicit. Quid in uiris quærit rursus nunquid idem in uiris existiment ueteres: & minimæ inquit: rationemq; subiungit. Singulæ: una enim cupiditas uiros ad maleficium compellit: ut cupiditas uindictæ ad homicidiū. Mulierem uero ad multa: ut Solus amor ad adulterium: & cædem: uel ueneficium. Item bene: aliud exemplum in deliberatiuo genere: cōsultatur enim parcendum ne sit regis in bello capti uitæ: sicut Iugurthæ. Hæc exornatio: uis & utilitas exprimitur exornationis.

Sententia. Quid sentētia sit: & quot eius species: diligenter Quintilianus ostendit γνώμη a græcis uocatur: alii πάραινεσιν: alii παραβολην malunt: sententiarum autem aliæ simplices: aliæ duplices: & simplices quidē: aut sine ratione: aut cum ratione subiecta sunt: eodē modo: & duplices sententia simplex sine rōne & duplex sine rōe humili & mediocri figuræ cōueniunt exordio prærerea & confirmationi: nō nunq̄ & confutationi: ac conclusioni: sententia simplex & item duplex cum ratione graui adhibetur figuræ. Amplificationi: & perorationi. De uita de bene & honeste uiuendi ratione. Difficile &c. simplicis sniæ exemplum est. Hæc sententia ratione qua comprobetur non indiget: cum nota satis per se sit similis est illa platonis: difficile est in magna peccandi licētia iuste uixisse. Item: & hæc sententia simplex est sine ratione loquitur autem secūdum phylosophos qui eos tantum liberos existimauit qui nulli turpitudini seruiunt: qua de re unum Cicero scripsit paradoxum: cuius summa est: omnes sapientes esse liberos: & omnes stultos seruos. Item egens est æque is: & hæc sententia simplex est sine ratione. Ille dicitur egere: qui habet quidem quantum satis est: sed cupit plus habere. Nam ut claudiāus ait: Semper inops quicunque cupit: Qui uero pauper est: sed cum paupertate bene conuenit diues est: ut seneca ait: ex epicuri auctoritate: Et hoc etiam disputat Cicero in eo paradoxo: cuius summa est: q̄ solus sapiēs diues est. Huiusmodi sententiæ: effectum & uim harum sententiarum ostendit auditorem namque in humili figura si breues fuerint: & nulla egeant ratione: qua corroborentur: uehementer oblectant. Sed illud: de simplici loquitur figura: quæ est cum ratione & hanc quoq; non improbanda dicit. Omnes &c. pulchra sententia

Simplex sentētia
Duplex sentētia

uscuiusq; ppositiōis explanationē: ea est hmōi maiores nr̄i: si quā unius peccati mulierē damnabāt simplici iudicio multorū maleficiorū cōuictā putabāt. Quo pacto, qm̄ quā ipudicā iudicarāt: eā ueneficii quoq; dānatā existiabant. qd ita: qa necesse ē eā: q̄ suū corpus addixerit turpissime cupiditati: timerē p multos: mūr pa rētes cæterosq; ad quos uidet sui dedecoris ifamiā ptinere: qd postea: quos tātopere timeat eos necesse ē ut quoquomō possit ueneficio pe tat qua re necesse ē: qa nulla pt hōesta rō eā retinere: quā magnitudo peccati facit timidā: intēperātia audacē: natura mulieris icōsideratā. Quid. qui ueneficii dānatā putabāt: ipudicā quoq; necessario: qa nulla facilius ad id maleficiū cā: quā turpis amor: & intēperās libido cōmouere potuit: cū cuius aīus mulieris esset corruptus: eius corpus castū eē non putauerūt: qd in uiris: idē ne hoc obseruabāt, minime: qd ita: qa uiros ad unū quoq; maleficiū singulæ cupiditates ipellūt. Mulieres ad oīa maleficia cupiditas una ducit. Itē bn̄ maiores nr̄i hoc cōparauerunt: ut neminē regē quē armis cœpissent: uita priuarēt. qd ita: qa quā nobis facultatē fortuna dedisset: Iniquū erat in eorū supplicio cōsumere quos eadē fortuna paulo ante amplissimo statu collocarat: qd q; exercitū cōtraduxit: dāno meminisse qd ita: qa uiri fortis est: q de uictoria cōtendāt: eos hostes putare: Qui uicti sūt eos hoīes iudicare: ut possit bellū fortitudo minuere: pacē humanitas augere: & ille si uicisset: nū idē fuisset: nō pfecto tā sapiens fuisset, cur, igitr ei pcis: qa talē stultitiā cōtēnere nō imitari cōsueuit hæc exornatio ad sermonem uehemēter accōmodata est: & aīum auditoris retiet, attentū: tū uenustate sermonis: tum rationum expectatione.

De sententia.

Sententia est ōro sūpta de uita: q̄ aut qd sit: aut qd esse oporteat i uita breuiter ōndit: hoc mō. Difficile est primū uirtutes reuereri q sp secūda fortūa sit usus. Itē liber is ē existiand9: q nulli turpitudini seruit. Itē egēs æq; est is q̄ nō satis hēt: & is cui nihil satis pōt esse. itē optīa uiuendi rō ē eligēda eā iucūdam cōsuetudo reddet. Hmōi sniæ nō

sunt improbandæ: propterea qd habet breuis expositio si rōis nullius idiget magnam delectationē. Sed illud quoq; probādum ē genus sniæ: quod cōfirmatur subiectione rationis hoc mō. oēs bene uiuendi rationes in uirtute sunt collocandæ: propterea qd sola uirtus in sua ptāte est: oīa preter eā subiecta sūt sub fortunæ dominatiōe. Itē qui fortunis alicuius iducti amicitiā eius secuti sūt: hi simul hac fortūa dilapsa est deuolant omnes: cum. n. recessit ea res: q fuit consuetudinis cā nihil supest: qua re in amicitia teneri possint. Sunt item sniæ: quę dupliciter efferunt: hoc mō. Sine rōne errant: qui prosperis rebus oēs ipetus fortunæ se putant fugisse. Sapiēter cogitant: q tpibus secūdis casus aduersos reformidant cū rōne: hoc pacto. Qui adolescentium peccatis ignosci putāt oportere fallunt: propterea quod ætas illa nō est ipedimento bonis studiis. At hi sapienter faciūt q adolescētes maxime castigant: ut quibus uirtutibus oēm uitam tueri possint: eas in ætate maturissima uelint cōparare. Snias iterponi raro cōuenit: ut rei actores nō uiuēdi præceptores uideātur esse. Quū ita interponent multū afferēt ornamēti. Necesse est. n. eā cōprobet tacitus auditor: cū ad causam uideat accommodari rem certam ex uita: & moribus sumptam.

De contrario.

Contrariū est idē fere quod contentio. cōtrariū est quod ex rebus diuersis duabus alterā breuitēr & facile cōfirmat hoc pacto: nam qui suis ratiōibus inimicus fuit semper: eum quo mō alienis rebus amicū fore speres: & itē nā quem in amicitia pfidiosum cognoueris eū qre putes inimicitias cū fide habere posse: aut q priuatus intolerabili superbia fuerit: eū cōmodū: & sui cognoscētē uidere i ptāte qs speret: & q in sermonibus: & conuentu amicorū uerū nō dixerit: nūqd eū in cōcionib9 credis a mēdatio tēperaturū. Item quos ex collibus deiecius: cū his in cāpo metuimus dimicare: qui cum plures erant paucis nobis exequari nō poterāt. hi postq̄ pauciores sunt: metuimus ne sint superiores. Hoc orationis genus breuib9 & cōtinuatis uerbis perfectum esse debet: & cōmodum est auditu propter breuem: & absolutam conclusionem: tum uero uehementer id quod opus est oratori cōprobat contraria re: & ex eo quod dubium non est: expedit illud quod dubium est: aut dilui non possit: aut multo difficillime possit.

Perfidiosus

chra snia: & stoica. Itē: alia snia. Cū. n. rō ē: q̄ pcedentē cōfirmat sniam. Ea: secūda fortuna. Sūt itē sniæ: ad snias trāsit q̄ duplices sunt sine rōne: & cū rōe primo āt sniæ duplicis sine rōe exēplū ponit: stulti sunt ingt q sta tū suū: cū in rebus secūdis sūt mutari nō posse existimāt uident. n. fortunæ cōsidere: q̄ nihil mutabilius ē cōtra illi sapiūt. Qui in pspera cōstituti fortuna aduersos metuūt casus: pulchra iprimis utraq; snia est. Nō est ipedimēto: imo si in illa ætate lris operā nō damus nūq̄ daturi sumus. Sentētias iterponi: si nimis crebræ ponunt: frangūt rerū pondera. Quod seneca rephēdit. Quīti. Vt rei actores: ut oratores eē uideant nō ethici phi: q bene uiuēdi pcepta tradūt: cū oratores clientis sui cām agant & pbabilia plerūq; dicant: phs uero nūq̄ a ueritate discedat: ex q° recte ait Lactātius melius de hūano gn̄e eos mereri: q bn̄ uiuere docēt: quā qui bn̄ dicere: qa bn̄ dicere ad paucos ptinet: bn̄ āt uiuere ad oēs: & ppea apud græcos maiore in honore hiti sūt phi: q̄ oratores. Interponent: raræ. s. Necesse &c. rō ē pcedens dictū cōfirmas ad cām afferre sniam q̄ ad cām n̄ faceret stultū esset. — Attēdere sententiam

Contrariū græce ενάντιωσισ dicitur: est āt ut Quintili. ait: sūpta ex aduerso probatio: Cōuenit graui figuræ pcipue: & iudiciali generi pbatiōi itē: ac rephensioni. Idē fere: i eo differt: q̄ cōtentio uerba hēt uerbis cōtraria: & utrāq; prē cōfirmat: ut nocte uigilas die dormis. Cōtrariū uero duobus ppositis: alterū alterius ifirmatiōe cōfirmat. Ex rebus diuersis: cū cōtētio ut dictū est utrūq; cōfirmet: ut in pace bellū qritas: In bello pacē. Nā q suis &c. cōtrariū est inimicū eē suis rebꝰ & amicū alienis: sed ex alterius ifirmatione alterū cōfirmat: qd ē. Nunq̄ amicū alienis rebꝰ illū fore: q suis inimicis sit. Itē quē. Amicitia inimicitia: pfidū eē & fidē hr̄e cōtraria sūt: Sed ex alterius infirmatiōe alterū confirmat. s. q̄ is nunq̄ fidē inimico seruabit: q amico nō seruauit. Qui priuatus: supbū esse: & seipm nō cognoscere cōtraria sunt: Itē magr̄atū gerere: & priuatū eē cōtraria alterū tollit: & alterū cōfirmat. Cognoscētē: sui hoc ē hūanū & mitē: Qui. n. seipsos cognoscūt: hmōi solēt eē. Nā soli q se cognoscūt: prudētes sunt: & a peccato abstinēt. Qui se hoīes eē obliuiscūtur: si priuati supbi sunt. mlto magis i magr̄atu futuri sūt. Qui i sermonibus: sermo & cōtio diuersa sūt: sermo. n. ofo ē quæ ad amicos: & paucos habet: Cōtio ad pplm. Rursus uerū & falsū cōtraria sūt. Ergo q mētit iter amicos: mēdax erit: & cū loquet ad pplm. Quos ex collibus &c. mōtes & cāpus uicere & metuere cōtraria sūt. Qui cū uicere: uici: pauci & plures apponunt. Hoc ofois genus. Ex his uerbis: iudiciali pcipue generi haud exorna

Contentio Cōtrarium differunt

nosce te ipsum cecidit e cœlo

Sermo a contione differt

tionem conuenire intelligimus & confirmationi: ac cõfutationi. Cõtinuatis sine aliquo internallo. Opus est oratori: ad confirmandam propria argumenta. Expedit: explicat exprimit.

Embrum κῶλον græce uocat hæc exonartio: ex incisis cõficit est autem incisum sensus nõ exple
m tonũero cõclusus: & κομμα a græcis dr. Membrum autem sensus ẽ a toto corpore abruptus: sed per se nihil efficiens ut o callidos hoies perfectum est. Sed remotum a cæteris uim non habet: ut p se manus: pes: & caput: ideoq; membrũ: appellatur. Constat hic color duobus membris nõ dissimilibꝰ: & similiter cadẽtibus: & περισσον a græcis nominatur: constat & tribus: non tamen ut ultimis semper consonent: & τρικῶλον uocatur: ut uincit pudorem libido timorem audacia rationem amentia: In quaternas ité ac plures sniias ire potest. Fit singulis uerbis ut hoc: dolet: pudet: piget. Ité. Abiit: excessit: erupit: euasit. In oi genere: in oi utimur figura: In oibus partibus oronis; sed cõfirmatiõe & cõfutatõe ꝓcipue. Et amicũ lædebas: mẽbrũ ẽ absoluto sensu: Sed nihil efficeret: nisi aliud stari sequeret in quo oratio ꝓfecta est. Cõuenit hoc exemplũ demõstratiuo generi: Accusat. n. q & inimco ꝓfuit: & amico obfuit. Item: & hoc exemplum in demõstratiuo genere positũ uideri potest.

Tricolõ

Articuli

Articulus διαλυτον græci uocat
a uel λιαλυτον. Dissolutionẽ. quintilianus appellat. Quonĩã cõiunctionibus: caret. Aptam autẽ hãc exornationẽ idẽ ait: cũ qd instãtius dicimus. Nam & singula inculcant: & quasi plura fiũt: ut ueni: uidi: uici: utimur hac figura non singulis modo uerbis: sed sententiis etiã ut Cicero cũ dicit cõtra cõtionẽ Metelli. Qui iudicabãt eos uocari: custodiri ad senatũ adduci iussi: in senatu sunt positi: Huic contrariũ schema est quod uel cõiunctionibus hisdem sæpius repetitis abundat: ut Arma q amycle umq; canem cressamq; pharetram: uel diuersis ut Arma uirũq; Multũ ille & terris fit itẽ cum aduerbia uel pronomina uariantur: ut hic illum uidi iuuenem: bis senos cui nostra dies: Hic mihi responsum primus dedit ille petenti. Conuenit graui figuræ tantum iudicia li generi potissimum: confirmationi & confutationi. Articulus nominatur: Quoniã dissolura & in articulos scissa sit oratio: sunt. n. articuli mẽbra qui neruis coniunguntur. Acrimonia &c. exemplum est in iudiciali genere & in eum dicitur: a quo uicti probãtur aduersarii. Acrimonia: uehementia. Voce: ingẽti. Vultu: horribili. Inter huius &c. pulchra ostendit similitudine qd inter hunc & supiorem colorẽ interfit: & sic differre ait. Quẽad modũ ictus q fit ex remotione brachii & contortione dextræ ab ictu distat: q sine abductione brachii fieri solet: cum paulũ manũ abillius corpe abducimus: quẽ uulneribus: cõsecimus. Nã prior ictus maior est: sed tardior: posterior minor sed crebrior. Ictui ergo q ex remotõe fit brachii mẽbrũ alteri articulo cõpat Tardius. Nã tardius pnuciat: ut & inimico proderas: & amicũ lædebas: & tibi nõ cõsulebas.

¶ De membro.

Membrum oratiõis appellat res breuiter absoluta sine totius oronis demõstratione: quę denuo: alio mẽbro orationis excipitur: hoc mõ & inimico proderas. i. unũ qd appellat mẽbrũ. Deinde hoc excipiat oportet ab altero: & amicũ lædebas. ex duobus membris suis hęc exornatio potest constare. Sed cõmodissima: & absolutissima est hoc pacto: & inimico proderas: & amicũ lædebas: & tibi ipsi non consulebas. Ité nec reip. consuluisti: nec amicis profuisti: nec inimicis restitisti.

¶ Articulus grauis.

Articulus dr: cũ singula uerba iteruallis distinguẽt cęla oratiõe hoc mõ. Acrimõia: uoce: uultu aduarsarios pterruisti. Ité inimicos iuidia: iniuriis: potẽtia: pfidia sustulisti: iter huius generis & illi⁹ supioris uehemẽtiã hoc itereſt: qd illud tardius & rarius uenit hoc crebrius: & celerius peruenit. Itaq; in illo genere: ex remotione brachii & cõtortione dextræ gladius ad corpus afferri: in hoc autẽ crebro & celeri corpus uulnerę insatiari uidetur.

¶ Continuatio mediocris.

Continuatio est dęsa: & cõtinẽs freqntatio uerboꝝ cũ absolutiõe lententiaꝝ. Ea utemur cõmodissime triptito. In snia: In cõtrario: in cõcluſiõe. In snia hoc pacto. Ei nõ multum potest obesse fortuna: qui sibi in uirtute firmius: q in casu præsidiũ collocauit. In contrario hoc modo. Nam siquis spei nõ multum collocarit in casu: quid est? quod ei magno pere casus obesse possit. In cõclusione hoc pacto: quod si in eos plurimum fortuna potest: qui suas rationes oẽs in casum intulerunt? Nõ sunt omnia cõmittenda fortunæ: ne magnam nimis in nos habeat potestatem. In his tribus generibus ad continuationis uim: adeo frequentatio est necessaria: ut infirma facultas oratoris uideatur: nisi sniam: & cõtrarium: & conclusionẽ frequentibus offerat uerbis. sed prõ aliis quoq; nõ nũq non alienum est: tametsi necesse non eloq res aliquas per huiuscemodi continuationes.

Continuatio. Colorem hunc quidam a græcis uocari uolunt σιωπηχην. Quidam σιωπαρρισιν. nonnulli περιοδον malunnt. Admiscetur autem tribus coloribus commodissima: aut ait Cicero. Sententiæ & contrario, de quibus iam est dictum. Item conclusioni de qua post dicetur. Figuris & orationis partibus adhibetur: quibus prædictæ tres exornationes adhiberi solent: a quibus in eo earum differt ꝙ ille sententiam quidem absoluit sed & minus habent assentationis: & uerba usq; adeo non frequentant: hoc est non tot utuntur uerbis: & tam plena oratione. Cum hæc crebra uerborꝝ frequentatione sine a liquo interuallo sententiam absoluat. Dęsa: plena. Cõtinens: sine interuallis. Quoniam iubuno spiritu pronunciat. Absolutione sententiarũ. Quoniam si sententia nõ absolueret: cõtinuatio nõ esset.

Ei nõ multũ &c. exemplum est continuationis in sententia. Nã si qs: exẽplũ in cõtrario.

Quod si ieos. exẽplũ in cõclusiõe. Illud sciẽdũ est pnũciatiõe præcipue hũc colorẽ fieri: cũ iubuno spiritu oro ipla effert. Nã si cũ iter uallis pnũciaret: desineret cõtinuatio esse. In his tribus generibus. Maxime necessariã uerborũ frequentatiõe ostẽdit eẽ in prædictis tribus exornationibus: cum ifirmam sine ea orationis facultatẽ dicat futuram. Et alias quoq;. Ne quis existimet tantũ in sententia & cõclusione & cõtrario hac cõtinuatiõe utendũ esse: aliis quoq; in locis idẽ fieri posse Cicero. dicit: cũ aliquid eloqui necesse est: quod continuationẽ & frequentationẽ postulat uerborum. Hoc i oratione ꝓ Milone ipse fecit. Cũ clodii eximit crudelitatẽ: dicens me patria expulerat: bona diripuerat. Domũ incenderat: liberos cõiugem meam uexauerat & reliqua. Hic neq; sententia est: neq; cõtrariũ: neq; conclusio & tamen ex densa & cõtinenti uerborꝝ frequentatione continuatio est.

¶ Compar grauis.

Compar appellat: qd habet in se mẽbra oronis de qbus autẽ dixim⁹: quæ cõstãt ex pari fere numero syllabarũ: hoc nõ de enumeratiõe nostra fiet: nã id qdem puerile est) sed tm affert usus et exercitatio facultatis ut animi quodã sensu par membrũ supiori referri possim⁹ hoc modo. Si prœlio mortẽ pater appetebat: domi filius nuptias cõparabat: hæc oia graues casus administrabãt. Ité illi fortũa de die fœlicitatẽ huic industria uirtutẽ cõparauit. In hoc genere sæpe fieri pt ut nõ plane par sit: numerus syllabarũ & tñ esse uideat: si una aut altera etiã syllaba est alterũ altero breuius aut si cũ in altero plures sũt, in altero lõgiores aut lõgiores syllabæ erunt ut longitudo aut plenitudo harum multitudinem alterius assequatur: & exequetur.

¶ Similiter cadens.

Similiter cadẽs exornatio dicit: cũ i ea dẽ cõstructione uerborꝝ duo aut plura sunt uerba: q similiter iisdẽ casib⁹ ef ferunt hoc modo. Hominem laudas egentẽ uirtutis: abundãtẽ fœlicitatis. Ité huius in pecunia spes est: a sapiẽtia: est animo⁹ remotus: diligentia comparat diuitias: negligentia corrumpit animum. & tamen cum ita uidit, neminem præ se ducit hominem.

Compar. Hæc exornatio membri spes est: græce ισοκωλον appellatur duas sequentes cõprehendit exornatiões: nõ tñ idem cum illis ett. Nam impari numero syllabarum similiter cadens & similiter desinens. Vbi uero pari syllabarum numero: aut fere pari mẽbra sunt: compar uocatur. Quidam παρισον nominarunt de quo ante dictum est. In omni utimur figuræ genere: sed in mediocri & attenuato præcipue. ex partibus orationis potissimũ cõuenit narrationi. De qbus ante dixius: cũ de mẽbro loqremur: ut & inimico proderas &c.

Fere: dicturus. n. est fieri posse: ut non sp par sit numerus syllabarum. Dinumeratione nostra: ut syllabas: quando utimur dinumeremus. Quoniam usus efficier ne sua sponte paria membra nobis decentibus sese offerãt. Quo sensu animi: quia ipse animi sensus subito paria excogitat membra: & nobis suggerit. In prælio: exemplum est in demonstratiuo genere. Continet enim uituperationem & tribus constat membris: quorum duo priora. xii. ultimum terdecim syllabas habet. Et tamen esse &c. non enim ab auditoribus deprehenditur quoniã in quo membro pauciores syllabæ sunt: illic longiores aut plenniores sunt: in quo plures illic breuiores & tenuiores.

s Similiter cadens οιοιοτελευτον græce dicitur: quoniã in eosdem casus exit: tẽ si dissimilia sine q declinent: nec tñ in fine deprehendit: sed respõdet uel in primis inter se uel mediis: uel externis: uel ẽ pmutatis his ut media primis: & summa mediis cõmodent. Quando q modo accõmodari potest. Nec. n. sp pibus syllabis cõstant: auctor Quinti. simul aũt possunt eẽ similiter cadẽs: & cõpar ut si quantũ in agris locisq; deserris audacia prestem i foro arq; iudiciis audacia ualeret. In oi cãe genere: i omni figura: atq; in oi fere oronis pte hæc exornatio uersat. Verba dictiões casuales qũ sequẽtia indicãt. Hominẽ exẽplum est.

similiter desinẽs ouoloτὲ λὲὺτον græci nocãr: cum similibus uerbis terminãt oso: siue aduerbiis: conuenit tribus figuris præcipuæ tñ mediocri: itẽ oibus generibus: sed p̃cipue Demonstratiuo: ex pribus orationis: Narrationi potissimũ cõfirmatiõi & cõfutationi. Turpiter. Hæc exẽpla in demõstratiuo fiũt genere.

Hæc duo admonet hos duos colores simul ponẽdos esse. Perditissima rõ est: in hoc exemplo usq; color ẽ: similiter desinens: amorem pudorem, fugere similiter cadens: amorem petere: pudorẽ fugere: diligere formam: negligere famam. Hic & ea uerba quę cadent habẽt ad casus similes: & ea quæ nõ hẽnt ad similes exitus ueniunt.

¶ Annominatio humilis.

ANnominatio est: cum ad idẽ uerbũ & nomẽ accedit commutatione uel additione uniꝰ littere: aut litterarũ: aut ad res dissimiles similia uerba accommodant: ea multis & uariis rationibus conficit: attenuatione aut complexione eiusdem littere sic: hic q̃ se magnifice iactat: uenit a te anteq̃ romam uenit. Ex contrario hic quos homines alea uicit eos ferro statim uicit: productione eiusdem littẽ hoc modo hunc auiũ dulcedo ducit ad auium: breuitate eiusdem littere hoc modo: hic tametsi uidetur esse honoris cupidus: tamẽ non tantum curiam diligit: q̃tum curiam addendis litteris hoc pacto hic sibi posset temperare: nisi amori mallet obtẽperare: Demẽdis litteris sic: si lenones ~~quemadmodũ leones~~ uitasset: uitæ trãdidisset se. Trãsferẽdis lr̃is hoc pacto hic iudices uidete utrum hõi gnauo an uano credere malitis. Cõmutãdis hoc modo deligere oportet quẽ uelis deligẽ. hæ sũt ãnominatões quę i litterarũ brevi cõmutatõe: aũt productione: aut translatione: aut aliquo huiusmõi genere uersant. Sunt ãt alię quæ nõ hẽnt tam propinq̃ uerbi similitudinem & tamẽ dissimiles non sunt qbꝰ de generibus unũ est huiusmõi: Quid ueniam: q̃ sim: quare ueniam: quem ipsum quem postulẽ brevi cognoscetis. Nã hic est in qbusdã uerbis q̃dam similitudo nõ tã affectanda q̃ illæ superiores: sed tamen adhibẽda nõnũq̃. Alterũ genus huiusmõi. Demus operã q̃rites: negotio. P.C. circũscripti putentur. Hæc ãnominatio magis accedit ad similitudiem q̃ illæ supiores: sed minus q̃ illæ supiores: ppea quod solũ addite: sed uno tpe demptę quoq; litterę sunt. Tertiũ genus est qd ueniat in casuũ

Cũ Similiter desinens.

Imiliter desinens est: cũ tãetsi casu non in sunt i uerbis: tamẽ similes exitus sunt hoc pacto. turpiter audes facere: neqter studes dicere. uiuis iuidiose: deliquis studiose. loq̃ris odio sẽ. ãtẽ audacter territas: hũiliter placas. Hæc duo genera quorum alterum i exitu: alterũ i casibus similitudine uersatur: inter se uehementer cõueniunt: et ea re qui his utuntur: plerunq; simul collocant ea i iisdem pribus orationis id hoc pacto facere oportet. Perditissima ratio est amorem petere: pudorẽ fugere: diligere formam: negligere famam. Hic & ea uerba quę casus habẽt ad casus similes: & ea quæ nõ hẽnt ad similes exitus ueniunt.

¶ Annominatio humilis.

ANnominatio est: cum ad idẽ uerbũ & nomẽ accedit commutatione uel additione uniꝰ littere: aut litterarũ: aut ad res dissimiles similia uerba accommodant: ea multis & uariis rationibus conficit: attenuatione aut complexione eiusdem littere sic: hic q̃ se magnifice iactat: uenit a te anteq̃ romam uenit. Ex contrario hic quos homines alea uicit eos ferro statim uicit: productione eiusdem littẽ hoc modo hunc auiũ dulcedo ducit ad auium: breuitate eiusdem littere hoc modo: hic tametsi uidetur esse honoris cupidus: tamẽ non tantum curiam diligit: q̃tum curiam addendis litteris hoc pacto hic sibi posset temperare: nisi amori mallet obtẽperare: Demẽdis litteris sic: si lenones ~~quemadmodũ leones~~ uitasset: uitæ trãdidisset se. Trãsferẽdis lr̃is hoc pacto hic iudices uidete utrum hõi gnauo an uano credere malitis. Cõmutãdis hoc modo deligere oportet quẽ uelis deligẽ. hæ sũt ãnominatões quę i litterarũ brevi cõmutatõe: aũt productione: aut translatione: aut aliquo huiusmõi genere uersant. Sunt ãt alię quæ nõ hẽnt tam propinq̃ uerbi similitudinem & tamẽ dissimiles non sunt qbꝰ de generibus unũ est huiusmõi: Quid ueniam: q̃ sim: quare ueniam: quem ipsum quem postulẽ brevi cognoscetis. Nã hic est in qbusdã uerbis q̃dam similitudo nõ tã affectanda q̃ illæ superiores: sed tamen adhibẽda nõnũq̃. Alterũ genus huiusmõi. Demus operã q̃rites: negotio. P.C. circũscripti putentur. Hæc ãnominatio magis accedit ad similitudiem q̃ illæ supiores: sed minus q̃ illæ supiores: ppea quod solũ addite: sed uno tpe demptę quoq; litterę sunt. Tertiũ genus est qd ueniat in casuũ

Aulum sine uia

Curia

addẽdis

Circumscribere

Verba. i. dictiones uocabula

uel multis uel una tantũ ut patet ex exemplis

inhoc genere mutantur tũ eiusdẽ nois: tum diuersi. Vnius nois. Variaꝫ idẽ nomẽ: in hoc exẽplo Alexãder: Alexãdri: Alexandro: Alexandrũ: est aũt in Demõstratiuo genere. Plurima noia exẽplum est cũ in diuersis nomibus sit uariatio. Indigna nec: qm̃ dignus ea nõ erat. Quod & Appianus Alexandrinus scribit: & uarii senserunt. Gracchos Ci. ipse accusare solet: Nũc q; defendere uidẽ mirũ nõ est. Nã de artis p̃ceptis uti rẽpa refaciat loquiẽ nõ suã sniam apit. Saturninũ. Apuleius saturnius. Tr. pl. post gracchos cæsos creatus legem agrariã ferre uoluit: Senatus. C. Mariũ armauit Qui Saturninũ Tr. & Glauciã prorẽ in capitoliũ p̃secutus obsedit & in deditionẽ accepit seruata deditis fides nõ ẽ. Nã Glauciæ fracta ceruix ẽ. Apuleius i curia lapidibꝰ & tegulis obrutus ẽ. Drusẽ de Druso & Sulpicio supra dcm̃ ẽ. Paulo ante: cũ rẽpu. teneret Marius. Hæc tria: nisi qm̃ his exornatiõibus quæ quãdam hñt inter se cognationẽ uti debeamus oñdit. In ueritate: uidelicet cũ serio agit res: nõ ioco: cũ locis eiusmõi exornationes accomodatæ sint.

Proptere: a: rõ cur utendũ p raro in uerita/te sit. Quare fides & grauitas, si frequẽter i quit his uteꝛ orator: in suspitionẽ uenient artificii: qđ maxie eius oberit causæ. Nã minorẽ illi fidẽ adhibere solemus quẽ nimio usum artificio & apparatu cognoscimus. Fides: qm̃ nõ credit uera esse q̃ dicit. Grauitas: qm̃ nõ cõmouet. Seueritas: qm̃ nimius bonus ẽ: colligit. Freqnter: recte sic ait. Quoniã nimius usus. Noeceꝛe nõ moderatus. Lepos: in iocis gulis. Festiuitas i oronis contextu. Dignitas ad leporẽ respicit. Pulchritudo ad festiuitatẽ. Quõ igit: nimius haꝝ triũ exornationũ usus puerilis inge ẽ: pueri. n. iocis nimiũ delectãt. Si cõtra rarus fuerit ñ mediocriter oronẽ illustrat. Lumibꝰ distinctis. Exornationes ut añ dictũ ẽ sũt q̃si q̃dã lumia orationis.

Vbiectio. Hæc exornatio προσ/ωποποιία græce uocatur: differt ab interrogatiõe: q̃ cũ oia enumerauerit q̃ obsunt cãæ aduersarioꝝ: suplorẽ rõnẽ cõfirmat distat itẽ a rõcinatõe: p quã nos ipi a nobis rõnẽ poscimus q̃re q̃uã dicamus: & crebro nosmet a nobis petimus unius cuiusq; ppositionis explanationem. Hic enim interrogatõ ad nos ipos sit uel ẽ ad aduersarios: p quam q̃d a nobis ipsis cõtra nos: aut ab aduersariis dici possit: q̃timus. Cõueꝛit. grauis figura: deliberatiuo generi p̃cipue in iudiciali ñ nũq̃ utimur uix unq̃ i demõstratio. Itẽ cõfirmatõi & cõfutatõi potissimũ adhibeꝛ: ut i ipsis patebit exẽplis. Ipsa nobis q̃rimus: nos ipos interrogãres. Qđ oporteꝛ dici: qđ fateaꝫ aduersarii necesse ẽ. uel nos ipsi qm̃ nos ipos interrogamus sp eius modi dẽt ee subiectio: ut qđ rñderi necesse ẽ: cõtra aduersarios sit aut p nobis: si nos ipsos percõtamur multa ãt interrogamus: deinde rñdemus. Quæro igit: Exẽplũ ẽ in iudiciali gñe: Accusaꝫ. n. aliquis: furti q accusat adiudices cõuersus: oia enumerat qbus dies fieri reus potuerit: deinde his q̃ enumerauit: sublatis illd unũ iferr qđ necessario quodã modo sequtur. Amplũ pfimoniũ: Interrogatio: Fortasse inquit relicto patrimonio pecu/

spōdere

niosum hūc factum dicis. At patris bōa &c. pcedentē tollit respōsionē. Venerūt: uēdita sunt. Hæreditas: aliq̄ rursus iterrogat & rñdet. Ex iudicio: aut ex lite: nō q̄d actor fuerit cāe: & iudicia exercuerit: sed q̄d liti gator supior in cā extiterit. Tollit ēt hoc: & nō mō nō fuisse: sed ingēti eū sponsione uictum dicit. Hoc est pro alio spopōdisse: & sponsionē solusse spōdere fideiubere est. i. palio obligari: ut iurecōsulti dicūt. Inde spōsor: & spōsio: ductū aūt uerbū a spōte. Nā tunc ualet sponsio cū spōte fit: auctor uarro. Ergo his rōnibus infert q̄d necessario segtur. Vñ non ē licitū. Hoc est furatus est. Itē sæpe iudices. Aliud exemplū & ipm enumeratiōe cōstans: sensus aūt ē solere: q defendūt si sua uirtute & meritis impetrare uenīā nō pūt. ex aliq̄ honesta re ipetrare ut parētū cognatoe: uel affinium bñfactis q̄ cōmemorant q̄d fieri ab aduersario non posse oñdit. At eū patrē. nō pōt ingt ptis merita cōmemorare q̄ nulla sunt qppe q capitis damnatus fuerit. Iurati. apd romāos in rebus capitalibus nō nisi iurati prius iudicabāt ut legimus apud pedianū.

An ad suā: rollit & hoc & nunq̄ antea iuste dicit uixisse. Itē credo. Aliud exēplū & hic tronia ē: q̄ pnunciatiōe exprimēda ē. At inserti pris q̄dē hoc ē ne scriptas q̄dē leges diludicasti. Cū ipse te ueteris amicitiæ. Totus locus q segt exaggeratiōis ē. Sic āt res añ oculos ponit. ut nunc demū geri uideat. Multū ineſt: ostēdit quantā uim hæc habeat exornatio. Acrimōiæ. uehemētiæ: uñ & graui sicut dictū est: cōuenit figuræ. Subiicit id nō esse factū hoc i supioribus exēplis cognoscit.

Ex eodē genere ē. Sublectio ingt similiter ē: cū nos ipsos iterrogamus: & subiectionē facimus. Nā q̄d me facere: exēplū ē & uerba. C. Pōpilii uideri pūt de quo lib. i. dcm est. Nā accusatus maiestatis p statū uenialē se excusat: ex cōparatiōe. Idemidē frequēter. Quod factum: ut nos dicimus.

g Radatio: κλιμαξ graece dicit: Est aūt adiectio repetēs q̄ dicta sunt: priusq̄. n. ad aliud descēdat i prioribus resistit. Quotiens ab eo quo sensus supior terminat: inferior incipit: ac deinceps: & q̄si p gradus: idem dicēdi ordo seruat: eius est exēplū ex græco notissimo translatū. Nō. n. dixit sed ne scripsi q̄dē legationē sed ne psuasi thebas. Itē calui nō ergo magis pecūiarū repetundarū q̄ maiestatis: neq; maiestatis magis q̄ plautiæ legis: neq; plautiæ legis magis q̄ abitus: neq; abito magis q̄ oium legū iudicia pierūt. Inuēit quoq; apd poetas ut apd Home. i sceptro: q̄d ab ioue agamēnō deducit. & apd Tragicū. Ioue pgnatus ē: ut phibēt Tātalus: ex tātalo ortus pelops: ex pelope ātē satus: Atreus: qui nām porro ppagat genus Rarus coloris huius i graui figura: in iudiciali & deliberatiuo gñe usus dēt eē ppe: q aptā arrē: atq; affectatā hēt. Q̄d si uelimus: in cōfirmatiōe cōfutatiōe: & cōclusiōe utiur. Demōstratiuo gñi magis cōuēit: & mediocri atq; at rēuatæ figuræ: q̄s lepor & urbānitas decet: phœmio adhiberi nō nūq̄ pōt: Narratōi ñ pōt: cū breuitate cōtrarius sit. Quæ fli q̄ &c. exē plū li deliberatiuo gñe positū uideri pōt: Cōsultat. n. eiicēdi ne sint e ciuitate factiosi homines ut

Itē nō sensi hoc & nō suasi: neq; suasi: neq; ipse facere cœpi: & non pfeci: & nō pbaui. Item africano uirtutē industria uirtus gloriā: gloria æmulos cōparauit. Item imperiū græciæ fuit penes athenienses: athenienſiū potiti sunt spartiatæ: sparciatas superauere thebāi: thebanos macedones uicerunt: q ad iperiū greciæ breui tpe adiunxerūt. Asiā bello subactā. Hēt in sequendā leporē superioris cuiusq; crebra repetitio uerbi: quæ propria est huius exornatiōis.

¶ Diffinitio.

Diffinitio est: quę rei alicuius ppriās amplectē potestates breuiter & absolute hoc mō. Maiestas reipu. est in qua contmetur dignitas & amplitudo ciuitatis. Itē iniuriæ sunt quę aut pulsatiōe corpus: aut conuitio aures: aut aliq̄ turpitudine uitā cuiuspiam uiolant. Itē nō ē ista diligentia: sed auaritia: eo q̄d diligētia ē ac curata conseruatio suoꝝ. Auaritia: iniuria: appetitio aliēoꝝ. Itē nō est ista fortitudo: sed temeritas: ppea quod fortitudo est contēptio laboris & periculi cum ratione utilitatis & cōpensatione cōmodorum: temeritas est cōsiderata dolorum ppessione gladiatoria periculorum susceptio. Hęc igitur cōmoda putatur ea ornatio: quod oēm rei cuiuspiā uim & potestatem ita dilucide ꝓponit: & breuiter explica ut neq; pluribus uerbis oportuisse dici uideatur: neq; lucidius potuisse dici uideatur.

¶ Transitio.

Transitio uocatur: quę cū ostēdit breuiter quod dictum sit. ꝓponit. Item breuiter quod consequatur hoc modo. In patriā cuiusmodi fuerit habetis: nunc imparentes qualis extiterit considerate. Item mea in istū beneficia cognoscitis: nūc quo iste mihi gratia retulerit accipite. Proficit hęc aliq̄ tulum exornatio ad duas res: nā & qd dixerit cōmonet: & ad reliquū comparat auditorem.

minonda thebanoꝝ duce letaliter uulnerato uictores fuerūt. Thebanos macedōes uicerūt. Ab alexādro Thebani uicti sunt: & grauissima q̄q; supplicia misserrimæ seruitutis expti: Thebis ipsis diruris: agris inter uictores diuisis: capriuis sub corona uēditis. Asiam bello subactā. Duce Alexādro q asiā uniuersā macedonū subiecit imperio. Habet in se: hic oñdit Ci. cui figuræ hæc cōueniat exornatio: nā cū quēdā in se leporē habeat: tertiuaræ & mediocri cōuenit figuræ.

Diffinitio. Hæc exornatio oposa græcis uocat quauis & ppietas rei alicuius oñ ditur. Dialectici breuem & circūscriptā explicationem rei uolunt esse quæ diffiniſ tur. Ex qua ostenditur nihil superfluere: nihil deesse illi debere. Philosophi uero diffinitio ingunt est per quam aperitur: quid sit res: per genus scilicet & differentiā. Qualis sit ex causa scilicet efficiente formali & finali. Quemadmodum partibus suis constet: p diuisionem scilicet secundum quam officium a cicerone diffinitur in principio de officiis. Graui congruit figuræ: iudiciali generi semper confirmatiōi & cōfutationi. Maiestas: hæc diffinitio suas partes habet: Maiestas enim ex dignitate & amplitudine ciuitatis constat. Dignitas ad magistratus: & amplitudo ad imperium refertur: si contra magistratum sit aliquid dignitas impugnatur: si quis deficit a popu. ro. aut ꝑdit rēpubli. amplitudinem uiolat ciuitatis. Iniuriæ sunt: ex causa efficiente constat hæc diffinitio ostenditur enim quid iniuria faciat. Item non est ista diligentia. Hæc diffinitio ex eodem: & alio constat: qua utimur quotienscunq; ex diffinitiōe alterius eius rei de qua loquimur: proprietatem patefacimus: ut si oñdere uelimus: quid diligentia sit: ex auaritiæ diffinitione. Ideo q; diligentia: ex causa finali sumitur hæc diffinitio: finis enim auaritiæ & diligentiæ ostendit.

Item non est ista fortitudo: Hæc diffinitio & ipsa ex eodem atq; alio constat: sed a forma sumitur: Nam cum fortiter quispiam facit: sed sine ratione: formā suam habere definit fortitudo: & temeritas uocat.

Hæc ideo commoda putatur exornatio: effectum nunc more suo exornationis ostendit.

Translatio: μετάβασις a græcis appellatur: Recte autem Translatio a latinis dicitur: quoniam præteritorum admonens: etiam ad futura nos præparat. Hac in oī utiſ mur causarū genere: in qualibet figura. Post exordium narrationē alibi nunq̄ in his ꝓtibus. In confirmatione & cōfutatione frequēter. In cōclusione nunq̄.

Mō in patriam: exemplum est q̄d in demōstratiuo genere positum uideri potest: laudatur. n. aliquis: uel uituperatur & qualis in patriam fuerit oīsum cū sit: Qualem se in parentes gesserit: ostēditur. Itē mea &c. Aliud exemplum in eodem genere. Proficit. more suo effectum & utilitatē exprimit exornatiōis.

Orrectio. Hæc exornatio μετάνοια græce ἐπανόρθωσις appellatur cum uerbum quod præces/ sit alio adiecto corrigimus. In omni utimur figura: sed præcipue in graui. In omni genere sed iudi/ ciali maxime. In oibus orationis partibus: sed in primis confirmatiõe & rephensione. Qđ si iste &c. in deliberatiuo genere positũ uideri exemplũ potest. Immo: innuisset simul atq; dixit rogasset inu isset subiũxit: quasi pœniteret eo uerbo usum eẽ. Quod maiorẽ q̃ necesse fuerat hre uehemẽtiã uideret: plus enim rogare est q̃ innuere: nã uerbis rogamus. Innuimus oculo aut solo faciei motu. Nam postq̃ isti uicerũt.

Corrigit qđ pcessit. statim. n. subiũgit: imo uicti sũt in sulpiciũ dici hoc potuisset: Qui cũ sanitibus dimi cans uicit qdem. Sed tãta exercitus sui clade: ut non minus uictus q̃ uictor uisus sit: & nisi Tẽpanius fuis/ set: actũ penitus de ro. exercitu fuisset. Immo uicti: qm̃ uictores maiora pene clade q̃ uicti effecti sũt. Eã quo: rõ est cur uictos potius quam uictores dixerit.

Atq: adeo .i. immo

O uirtutis comes &c. Aliud exẽplũ. cũ in sequẽs di xisset statim subdidit in sectaris. Cõmouetur: Quã uim habeat exornatio nũc oñdit. Dicit. n. auditoris aĩum ea cõmoueri: ex quo graui figuræ cõuenire co gnoscit. Pronunciatiõe qua adiuuãda est. Nõ igit: obiectioni respondet q̃ fieri posset. Diceret. n. qspiã. Si uerbũ illud qđ subiicit uim maiorẽ hẽt: cur nõ sta tim priore loco ponit: qd hac opus correctiõe ẽ? Nõ inquit Ci. hoc facere utilius eẽt: qm̃ nõ eã uim hret q̃ in alterius uerbi cõpatione habere uĩ. Præserti cũ scribas. Qui ex tpe diceret: excusari fortasse pos/ set: si uerbũ aliquod uehementius subiiceret: qđ re/ pẽte occurreret: & correctiõe uteret: Scriptor uero nõ posset: is. n. cogitãdi spatiũ cũ habeat: relicto uo/ cabulo deteriori: uti eo põt qđ aptius ẽ. Qđ si cõti nuo. Si statim inqt aptissimũ uerbũ posuisses: eius ui rei gra aĩaduersa nõ eẽt: q̃ ex cõpatiõe cognoscitur.

Demõstratura erit · not duo futura

Occupatio. Hæc exornatio παράληψις a græcis dr. Cõgruit graui figuræ: tribus causarũ generibus: oibus partibus oratio nis excepta diuisione. Eius diffinitio a cã sumitur efficiẽte: nã ea qd efficiat: demõstratur. Nã.

De pueritia: posset in clodiũ hoc dcm̃ uideri: Quod dicit se nolle dicere: illud tamẽ dicit. Addixisti astri xisti: obligasti. Infrequentem: frequens dicitur mi/ les q a signis non discedit. Cõtra qui signa reliqt in/ frequẽs uocat. Graui pœna affici solebat: & notæ sub iacebat censoriæ: qui infrequens erat. satisfecisti iniu riarum pœnas dedisti: q; Labeoni iniuriã feceras. Nõ dico: põt hoc in uerrem dictum uideri. Pecunias ac cepisti a sociis. Quibus a tuas crudelitate illi redime bant. Depeculatus es: uno uerbo multa cõplexius est: qđ tamen tantum regnis & ciuitatibus conuenit: Nam depeculari est rempublicã subtrahere. Fur/ ta: quæ clam fiũt. Rapinas: quæ apte adhibita ui cõ mittũtur. Hæc igitur utilis ẽ exornatio: oñdit qua in re hæc exornatio utilis sit. Si aut rẽ. Quando ali quid in aduersarium dicere uolumus: qđ obfuturũ ei sit: & tamen ad nostrum non spectet officium: hac inquit occupatione uti possumus. Aut longũ ẽ: aut id de quo loq uolumus lõgũ est. Ignobile cognitu minime dignum. Planum fieri non põt: hoc est faci le probari nõ põt. Reprahẽdi: si in eo imoratus: diu tius fueris ut confutari ab aduersario facile possit. Intendisse: auxisse. Redarguatur refellatur: quod non accidet si occupatione utemur: & Suspitionem dumtaxat fecisse contenti erimus.

Addico'
Freqns

Depeculor
Furtum
Rapina
differũt

Correctio.

Orrectio est: quæ tollit id qđ di ctum est: & p eo id qđ magis ido neum uidet rem põit hoc pacto: qđ si iste suos hospites rogasset: immo uenisset: mõ: hoc facile pferre posset: Itẽ namq; postq isti uicerunt: atq; adeo uicti sunt eam quõ uictoriã appellem q̃ uictoribus plus calamitatis: q̃ boni dederit. O uirtutis cõis in uidia q̃ bonos insequeris plerunq;: atq; adeo i sectaris. Cõmouetur hoc genere animus audi toris: res. n. cõmuni uerbo elata tantũmodo di cta uidetur: eã post ipsius oratoris correctio/ nẽ magis idõea fit pnunciatiõe. nõ igitur satis esset dicet aliquis ab initio pfertim cũ scribas ad optimũ & electissimũ uerbũ deuenire est cũ non ẽ satius: si cõmutatio uerbi id erit de monstratura: huiusmodi rẽ eẽ: ut cũ eã cõi uer bo appellaris: leuius dixisse uidearis: cũ ad ele ctius uerbũ accedas isigniorẽ rem facias. qđ si continuo uenisses ad id uerbũ: nec rei: nec uer bi gratia animaduersa esset.

Occupatio.

Ccupatio est: cũ dicimus nos p terire: aut nõ scire: aut nollẽ dice re id quod tũc maxime dicim9: hoc modo. Nã de pueritia qde tua: quã tu oium intẽperãtię ad dixisti: diceremus si hoc tẽpus idoneũ putarẽ. nunc cõsulto relinquo: & illud prætereo quod rei militaris te ifrequẽtẽ tradidisti. Deide qđ de iniuriarũ satis labeõi: nihil ad hæc rẽ ptinet puto: hoc nihil dico: reuertor ad illđ de q° iudiciũ ẽ. Itẽ ñ dico tẽ ab sociis pecũias accepisse: ñ sũ i eo occupat9 qđ ciuitates: regna: domos oium dpeculat9 es: furta: rapias oẽs tuas omit to. Hęc utilis ẽ exornatio: si aut rẽ ñ ptieat ali is õndere: Occulte amouisse poest: aut lõgu ẽ: aut ignobile: aut planũ nõ põt fieri: aut facile põt rephẽdi: aut utili9 sit occulte fecisse suspitõ nẽ: q̃ hmõi intẽdisse orõnẽ: q̃ redarguatur.

Isiunctio. Hæc tres exornationes quæ secũtur sub uno continentur gñe. i. sub Zeugma: q̃ figura ẽ unius uerbi coclusio diuersis clausulis cõiuncta: cum duo: aut plura ad unã partẽ orationis iungẽ da referuntur. Tribus fit modis aut cũ pponitur uerbũ ad quod sequẽtes sensus referuntur: ut ui cit pudorẽ libido: timorẽ audacia: rõnẽ amẽtia: & hæc a græcis προτοζευγμα appellaf: Aut cũ in medio sensuum loco positum reperitur: ut troiugena interpres diuum: qui numina phœbi: qui tripodas cla/ rii laurus: qui numina sentis: & uolucrũ linguas: & prepetis omnia pennæ: sentis tam primis q̃ ultimis iungit & ob id μεσοζευγμα nominatur: aut cũ uno uerbo sensus claudunt &c. ut nihil ne te nocturnum præsi dium palatii: nihil urbis uigiliæ nihil timor populi: ni hil concursus bonorum omnium: nihil hic minutissi/ mus senatus habẽdi locus nihil hæc ora uultusq; mo uerunt: Vno uerbo cõclusit mouerũt. Indeq; ὑποζευγμα dicitur: sed disiunctio de qua agitur & a græ cis διαζευγμα uocat: aut utrũq; aut unũ quod q eo rũ q̃ dicimus certo concludit uerbo humili: hæ tres exornationes conueniunt figuræ pcipuæ exordio: & narrationi: sed imprimis cõiunctio q̃ breuitati aptissi ma est. Certo mẽbro: quia unũ quodq; membrũ suũ habet uerbũ: ut in sequenti exemplo cognoscit: qđ in demonstratiuo genere est. Nihil numantinis. Ci/ uitas est hispaniæ numantia: in celtiberia ut Strabo ait hæc floro actore q̃tum carthaginis opibus infe/ rior: tm̃ uirtute honore par fuit summũq;: si uires exi stimes hispaniæ decus qppe sine muro: sine turribus: modice in ædito tumulo apud flumẽ sita: quattuor milibus celtiberorũ quadraginta milium exercitum per ãnos. xiiii. sola substinuit nec substiuit mõ: sed sæ uius aliquando perculit pudendisq; romanos fœde/ ribus affecit: præssi deinde longa obsidione: & fame saguntini: cũ nec erumpere: nec manũ conserere lice ret: se ipsos peremerũt: & nullũ de se hosti gaudium reliquerunt. De solo igit nomine quatto decimo an/ no post carthaginẽ delectum scipio Aemilianus triũ phauit. Nihil corporis uires numantinis profuisse ait qm̃ q̃uis fortissimi: uicti tñ sunt. Nihil carthaginen sibus sciẽtia rei militaris maxime pstiterunt carthagi nẽses duces Annibal ut Mago: Anno. Nihil corinthi is. C. munius qui a deuicta Achaia Achaicus cogno minatus est: corinthium pelopõnessi metropolim ex . S. C. diruit qa romanorũ legati illic uiolati fuerant: cũ aũt signis tabulisq; corinthio spoliasset totãq; re/ plesset italiã domũ suã nihil cõtulit. Tradita callidi tas: callidos legimus fuisse corinthios: quales oẽs fer me sunt græci: sed corinthiis nihil cõtra romanos in nata calliditas pfuit. Morũ & sermonis societas: qua rũ rerũ rõ hri solet: nouimus itẽ facilius reconciliari qui hisdẽ sunt moribus & sermone: sed nihil fregella nos iuuerũt. Itẽ formæ: non tm̃ disiũctio fit: cũ plura membra suis uerbis cõcluduntur: sicut in supioribus apparet exẽplis: sed ẽt cũ una sola res p disiunctiuã p ticulã duobꝰ uerbis exprimit. Hic: in hoc exemplo. in supiori: ut popu. ro. numantiam deleuit &c.

Numantia
Celtiberia

Opitulor

c Oniunctio: μεσοζευγμα cũ uerbũ in me dio priũ orõnis ponitur ut exẽplo patet.
a Diũctio ὑποζευγμα uel προτοζευγμα qm̃ aut in principio aut i fine mẽbri uer/ bũ ponit ad festiuitatem: nunc cui figuræ cõueniãt & cui orationis parti superiores exornationes innuitur ad festiuitatem ex quo apparet mediocri figuræ conuenire. Ne sacietatem pariat; quod in cibis quoq; accidit: q̃uis suauibus si crebrius utamur: & in uoluptatibus: q̃s ut ait Iuuenalis cõmendat rarior usus ad breuitatẽ: ex quo innuitur narrationi congruere: cuius est præcipua uirtus breuitas. De simplici genere: eiusdẽ sunt gñis.

Disiunctio.

Isiunctio est: cum eorum de q bus dicimus: aut utrunq;: aut unum quodq; certo concludit uerbo: sic popu. roma. Numan tiam deleuit: Carthaginem su stulit: Corinthum disiecit: Fregellas euertit. ni hil numantinis uires corporis auxiliatæ sũt: nihil carthaginensibus scientia rei militaris ad iumẽto fuit nihil corinthiis erudita calliditas præsidii tulit: nihil fregellanis morum & ser monis societas opitulata est. Item formæ di gnitas: aut morbo deflorescit: aut uetustate ex tinguitur hic utrunq; & in superiore exemplo unamq̃q; rem certo uerbo cõcludi uidemus.

Coniunctio.

Oniunctio est: cum interposi tione uerbi: & superiores par tes orationis comprehendun tur: & inferiores res hoc modo. formę dignitas: aut morbo de florescit: aut uetustate.

Adiunctio.

Diunctio est: cum uerbum quo res comprehenditur non inter ponimus. sed aut primum: aut postremum collocamus. Pri mum hoc pacto deflorescit for mę dignitas aut morbo: aut uetustate. Postre mo sic aut morbo: aut uetustate: formæ digni tas deflorescit ad uetustatem disiuuctio ẽ ap posita. Quare rarius utemur ea ne sacietatem pariat breuitatem parit coniunctio. Quare sępius adhibenda est: hęq; tres exornationes de simplici genere manant.

c Onduplicatio ἀναδίπλωσις uel ἔπαναλῆψις græce dicit. Quæ cū rōne amplificationis & cōmiserationis idē uerbū reperat: graui figuræ iudiciali generi: cōfirmationi cōfutationi & cōclusioni: in qbus loci cō munes tractari solent cōuenire ostēditur. Amplificationis: cum aduersarii crimen amplificamus: per locos cōes: quibus qualitas facti augeri soler. Commiserationis: cū auditoris animum traducere ad cōmiserationē tētamus. Tumultus. In aliquē hoc dr q eas ferre uelit ds. C. Gracchus ferre tērauit: unus aūt uerbum: in hoc exemplo iteratur ad maiorē uehementiam: & ad amplificationem priner. Item cō motus. Hoc exemplum ad cōmiserationem spectat: pōt ār in Catilinam dictū uideri. Vehementer: uls ostenditur exornationis. Et uulnus &c. Sic uerbum sæpius repetitum magis cōmouet: sicuti telū maius efficit uulnus: sæpius in eandē corporis prē cōlectū.

I Nterpretatio ἑρμηνεία uel ἐξήγησις uocatur a græcis. Differt a superiorē qm illic idē uerbum iteratur: hic pro eo quod positū est: aliud ponitur qd idē ualet & q si illius sit expositio: Graui admiscet figuræ & mediocri: iudiciali generi hisdem pribus orationis quibus conduplicatio. Rempu. exemplum ē in iudiciali genere: Accusatur quispiā q rempu. funditus euerterit: bis idē in eū dr diuersis uerbis. Idem est rēp. euertere & ciuitatem funditus delecere. Item patrem. Aliud exemplū in eodem genere. Necesse est uis innuitur exornationis quæ priorum uerborum interpretatione animum cnmmouet auditorum.

c Ommutatio. A græcis ἀντακλῆσις uocatur. Quoniā cōtraria uerba contrariis refringunt. κλάω autem frāgo est: uel ἀντιμετάβολη noīatur. Est āt huiusmodi una multorū sīa plus ualet: q multe unius: Quia si multi sunt: q idē sentiāt plus ualere debet: q si unus multa sentiat. Cū nō nihil habeat festiuitatis hæc exornatio: Mediocri & humili figuræ conuenit: Demōstratiuo generi pcipue rarissime narratiōi inseritur. Cōfirmationi & cōfutationi sæpissime. Esse oportet: exemplū est in quo priori sententiæ posterior cōtraria est. Trē ea re: aliud exemplum. Plato in prima ætate studiosus admodū poetice fuit. Staruit autē nihil uersibus scribere nisi aut equaret: aut anteiret homerū. Sed neutrū potuit. Verba murātur in hoc exēplo: nō solum sententia: nolo: uolo: non possum: possum. Item poema: hoc differt inter poema & picturam: q poema loqrur ut ouidii: & aliorū poetæ: pictura muta ē in urroq fictio est: & horatius ait in arte poetica: qq in re diuersa: ut pictura poesis erit. Si stultus es. Qui stultus ē tacere soler: qa loq nescit: nō ois q tacet stultus est. Nō pōt &c. Farendū est inquit cōmode fieri: cū & sīa: & uerba cōmutantur. Plura subiecimus: docet cur multis exēplis usus sit.

p Ermissio: ἐπιτροπή græce uocatur. Graui figuræ hæc exornatio conuenit & iudiciali generi pcipue. Conclusionis āt pene ppria ē in qua commouere cōmiseratio nem studemus: adhibetur & confirmatiōi nonunq.

¶Conduplicatio.

Conduplicatio est: cū rōne amplificatiōis: aut cōmiserationis eiusdē uniusue aut pluriū uerborum iteratio hoc mō. Tumult⁹. C. Gracchi: tumultus domesticos & intestios cōparat: itē cōmotus non es: cum tibi pedes mater amplexaretur: non es cōmotus. Item nunc ēt audes in horum conspectū uenire pditor patriæ: pditor inq patriæ uenire audes in hoc conspectum. Vehementer auditorē cōmouet eiusdē reintegratio uerbi: & uulnus maiꝰ efficit in cōtrario causæ: qua si aliquod telum sæpius perueniat in eandem partem corporis.

¶Interpretatio

Nterpretatio est: quæ nō iterās idem reintegrat uerbū: sed id cōmutat quod positū est: alio uerbo quod idem ualeat. hoc mō. Rep. radicitus euertisti ciuitatē. fudit⁹ deiecisti: patrē nefarie uerberasti: parēti manus scelerate intulisti: necesse ē eius qui audit animum cōmoueri: cū grauitas prioris dicti renouatur interpretatione uerborum.

¶Commutatio.

Ommutatio est: cum duæ sententiæ inter se discrepantes ex transitione ita efferuntur ut a priore posterior contraria priori proficiscatur: hoc modo esse oportet ut uiuas: non uiuere ut edas. Item ea re poemata non facio: quia cuiusmodi uolo non possum: cuiusmodi possum nolo. Item quæ de illo dicuntur dici non possunt: quæ dici possunt non dicuntur. Item si poema loquens pictura est: tacitum poema debet esse. Item si stultus es ea re taces: non tñ si taces ea re stultus es. nō pōt dici q cōmode fiat cum contrariæ sententiæ translatione quoq uerba conuertantur. plura subiecimus exēpla: ut quoniam difficile est hoc genus exornationis inuentu dilucidum esse: ut cum bene esset intellectum facilius in dicendo inueniretur.

¶Permissio.

Ermissio est: cum ostendemus in dicendo nos aliq rem totam tradere & concedere alicuius uoluntati sic:

Quoniam omnibus reb⁹ surreptis solum mihi supest animus & corpus: hæc ipsa de multis q mihi sola relicta sunt uobis & uestre condono ptāti. Vos me quo pacto uobis uidetur: tramini atq; abutaminī licebit: impune in me quidlibet statuite: dicite atq; obtēperabo: hoc genus tametsi alias quoq; nunquā tractā dum est tamen ad misericordiam commouendam uehementissime est accommodatum.

¶Dubitatio.

Dubitatio est: cum q̄rere uideat ora tor utrū de duob⁹ potius: aut qd de plurib⁹ potissimū dicat hoc mō. Obfuit eo tēpore plurimum reip. consultum: siue stultitiam: siue malitiam dicere oportet: siue utrūq; Itē tu istud ausus es dicē: homo omnium mortalium: quæro quo nā te digno moribus tuis appellem nomine.

¶Expeditio.

Xpeditio est: cum rōnibus cōplurib⁹ enumeratis quibus aliqua res: aut fieri: aut nō fieri potuerit: certe tollunt una reliqtur: quā nos intendimus hoc modo. Necesse est cū constet istū nostrū fundū fuisse ostendas te aut uacuū possedisse aut usu tum fecisse aut emisse aut hereditate tibi uenisse. Vacuū cū ego adessem possidere nō potuisti: tū & jā nūc usu fecisse ñ potes. Emptio nulla pferturs hereditate tibi me iuuo mea pecunia uēire nō potuit. Relinqtur ergo: ut me uide meo fundo deieceris. hęc exornatio plurimū iuuabit cōiecturales argumētationes: sed non erit tanquā i plāris: ut cū uelim⁹ ea possimus uti: nam facere id nō poterimus: nisi nobis ipsa negocii natura dabit facultatem.

¶Dissolutio.

Dissoluto est: quæ coniunctionibus uerborum e medio sublatis partibus separatis effertur hoc modo. Gere morem parenti: pare cognatis obsequere amicis: obtempera legibus. Item descende in integrā defensionem noli quicq recusare: da seruos in quæstiones: stude uerum inuenire. hoc genus & acrimoniam habet: & uehementissimum ē: & ad breuitatem accommodatum.

Quoniam omnibus &c. uerba sunt alicuius rei qui in causæ suæ poratione se iudicum pmittit potestati: poruit his uerbis cicero uti cū in exiliū mitteret.

Vtamini: recte. Abutamini: malæ. Hoc genus: pcipue conclusioni hāc exornationem cōuenire dicit: q̄is aliis quoq; pribus ofonis nōnunq; adiungatur.

d Vbitatio ἀπορία græce dr. Fit duobus modis: aut cū q̄rit orator utrū potius de duobus dicat: aut qd potissimū de pluribus: iudiciali & deliberatiuo genē graui figuræ cōfirmationi: & cōfutatiōi cōuenit. Obfuit: exemplum ē in deliberatiuo genere: & ē de duobus dubitatio. Item: hic quærit quid potissimum dicat. Nam quo te adeo scelestus es: ut quo nomie debeas appellari non satis sciam.

c Xpeditio ἀποφασις græce noīatur. Sufficiēs ptiū enumeratio a dialecticis uocatur. Differt a subiectiōe: qꝰ illic multis ppositis oīa tollunt: hic multis cōmeratis cætera tollunt: unū pbabile dumtaxat relinqt iudiciali generi: graui figuræ cōfirmatiōi & cōfutatiōi adhibet. Necesse est: exemplū ē in cōiecturali causa in quo multis enumeratis cætera tollunt: & unū tantū probabile relinquitur. Vacuum: a nemine possessum. Aut usu. usucapione & præscriptione: quibus res a nobis uendicātur. Tuum ēt &c. Nā si ego possedistuū usu facere nō potuisti. Mea pecunia: fundū dixit: nūc pecuniā uocat: cuius noīe nō signati tm numi sed ois sība apud maiores nostros cōtinebatur.

Vi ergo dānādus es: qm ui me de meo fundo eiecisti. Dici hæc a Lutio cecinna in eburiū potuissent: a quo fundo electus fuit. Hæc exornatio: docet exornationis pprietatem. Non erit tanq̄ in plerisq; garefelli plerunq; argumentatio facile pōt: cuius in expositione cū res oēs collegisse nos oñderimus aliq tē idoneā prætermisimus sicut li. ii. ostensum est.

d Ssolutio: λύσις λύτον græci uocāt: differt ab articulo: illic. n. singula uerba interualis distinguñt cæsa oratione: hic uero non uerba sed ptes: & membra: separatim & sine cōiunctionibus efferuntur. In omni utimur figura: i omni genere sed iudiciali pcipue: oibus conuenit pribus orationis sed in primis narrationi. Gere morē: exemplū est i genere deliberatiuo. Suadeā. n. cuipiā ut hæc omnia faciat. Descēde: aliud exemplū & ipsum in deliberatiuo genere: suadetur. n. ei q crimis alicuius ifimulat: ut nihil uereat: sed det ultro operā ut res quo mō gesta sit pareat: ut innocens eē ipsa cognoscat. Quāuis aduersariorū etiā uerba possint eē qui dicant si innocēs es: ut dicis descēde &c. In integrā: quæstionem: quæ libera tibi est ante q̄ damneris: qd erit: si te non defenderis. Integrum nobis dicit eē aliquid: quod liberti est: ut facere possimus: uel contra. Da seruos in q̄stionem: liberi hoies apud ueteres romanos ex lege torqueri nō poterant: serui pillis torquebātur: multi auctores: pcipue Val. Maximus. Quæstionem: tormenta: quod sequitur pro eo ponitur: quod præcedit: quæstio enim præcedit tormenta: hoc est interrogatio diligēs. Hoc genus: quæstio hinc apparet præcipue iudiciali generi conuenire.

Præcisio. Alibi reticentiam hanc exornationem appellauit cicero. Celsus obticentiam: nonnulli in
p terruptionē ἀποσιώπησις græce dr. Aliqd ostēdit affectus uel ira: ut ait Quiti. Sicut apud Vir.
Quos ego: sed motos pstat cōponere fluctus uel solitudinis: & quasi religionis: ut An huius ille le-
gis quā clodius a se inuētam glorlatur mentionem facere ausus eēt uino milone: non dicam con-
sule: non audeo totum dicere. Vbi uerba decenter pudoris gratia subtrahuntur: ut nouimus & qui te trāsuer
sa tuentibus hirquis ἀποσιώπησιν non putat esse Quinti. cū illa quid taceat incertum sit: aut certe longio-
re sermōe explicari oporteat: in huiusmodi uero ora
tionibus uerbum ēt manifestū desideret. Conuenit
graui figuræ: iudiciali genert: reprehensioni & cōfuta-
tiōi pcipue pciditur. n. illic oratio ut maior in aduer
sarios inuidia excitetur. Reliquū: qđ dicendū sup-
est. Mihi &c. exemplū ē: & sensus: nolo tecū certare
nā mihi ad dedecus accederet: me. n. populus ro. ho
nore te dedecore affecit. Quod populus ro. me uo
luit dicere sæpe ornauit: sed reticuit. Itē aliud exem
plū in quo p iterruptionē crimina: aduersarii cogitā
da aduersariis relinquūt. Nō ausim dicere: adeo tur
pe facinus est. Alienæ domui: insidiatus es: stuprū
cōmisisti. Hiciuis exprimit coloris diserta expressa.

Præcertatio

Colores appellat exornationes has & schemata

Onclusio: ἐπίλογος græce uocat: in oi
c figura: in omni genere utimur ex pribus
ofonis: in cōfirmatiōe: & cōfutatiōe tm.
Quod si danais: ē qui pbare nitit mortē
paridis cām extitisse: ut troia caperet: & sic intendit:
datū erat oraculū græcis sine philoctetæ sagittis ca
pi troiā nō posse: sed sagittis illis paris occisus ē: actū
aliud nihil ē: deinde cōcludit: si oraculū nō posse ca-
pi troiā sine philoctetæ sagittis respōderat: & sagittæ
illæ: nihil aliud egerūt: q̄ q paridē occiderūt: sequtur
paridis morte captā esse troiā & eo uiuo capi nō po-
tuisse: philoctetes aūt peantis filius fuit herculis co-
mes: & sagittādi peritus ut Hōe. ait: hūc in oeta mo-
riens hercules sagittaq; suaq; hæredē reliqt: q̄ hydræ
lerneæ ueneno tinctæ erāt. Iurare uero prius cōpulit
ne cui corpis sui reliqas indicaret: cū āt respōsum es-
set græcis herculis sagittis ad troiæ expugnationē
opus eē: & ubi nā hercules esset a philoctetæ q̄reret
& mortuū esse confessus est: & pede locū sepulturæ
percussit uerbis indicare uolens: pficiscendi deinde
ad troianū bellū in pedē quo tumultū tetigerat: ca-
su sagitta ceciditt & uulnus fecit: q° usq; adeo putre
factus pes est: ut ferre putorē græci nō possent: diu q
dem p oraculi necessitate tolerarunt: in lemnū tan-
dem insulā pductū reliqrunt sublatis herculis sagit-
tis sanatū postea ferunt a machone: & podalyrio. Ae
sculapii filiis: in patriā redire cōtempsisse: in calabryā
uenisse: atq; illic petiliam paruā urbem ædificasse.

Colores appellat exornationes has & schemata

Diserta. i. ex philocte ctes pressa

Petilia

Præcisio.

Præcisio ē: cū dictis qbusdā reliquū
qđ cœptū ē dici, relinqt ichoatū. ic.
Mihi tecū pcertatio nō ē. iō qđ popul9 roma-
n9: me nolo dicere: ne cui forte arrogās uide-
ar. te āt sæpe ignominia dignū putauit. item tu
istud nūc audes dicere: q nup alienæ domui ñ
ausim dicere: ne cū te digna dixero me idignū
qppiā dixisse uidear. hic atrocior tacita suspi-
tio q̄ diserta explanatio facta ē. Cōclusio.

Onclusio ē: q̄ breui argumētatiōe ex
c his: q̄ ante dcā sūt aut fcā cōficit: qđ
necessario cōsequtur hoc mō. qđ si da-
nais datū erat oraculū nō posse capi troiā sine
philoctetę sagittis: hę āt nihil aliud fecerūt: ni
si Alexādrū pcuterent: hūc extinguere id nimi-
rum fuit capi troiam ~~ob paridem~~.

Restat ēt decē exornatiōes uerborū: q̄s
iccirco nō uage disp̄sim9: sed a supio
rib9 sepauim9: qđ oēs i uno genere
positæ sunt: nā eorū oium hoc proprium est:
ut abusiuata uerbo; prāte recedat: atq; in aliā
rōnem cū quadā uenustate oratio cōferatur.

Nominatio grauis.

De qbus exornatiōibus noiatio ē pria
q̄ nos admonet: ut cui rei nomē: aut
non sit: aut satis idoneum non sit: eā
nomet idoneo uerbo nominemus: aut imita
tionis: aut significatiōis causa. imitationis hoc
mō. maiores rudere uagire & murmurāt &
ut peperint. vet. ler

Colores appellat Maturantius schemata

rare fluuios: sibilare serpētū. Aut significādæ rei gra cū uocabulo utimur trāslato: quo melius rē aliquā expri
memus: ut exēplo pater: fragor a fracta; rex sonitu dr: hic p strepitu: & tumultu accipit: eo igit cū utimur: si-
gnificandæ rei cā utimur: ut nimiū exprimamus strepitū & tumultū. Hoc genere: raro utēdū dicit hoc genef
& rōnē subiicit: qm̄ fastidiū affert auditoribus: si hoc colof orator crebro utat. Cōmode suo loco.
p Ronominatio ἀντονομασία græci uocant: hæc epitheton qđ nostri appositū noiant: p noie p-
prio ponit: & poetis frequentissima est: oratoribus rarus eius est usus: nōnullis tñ. Nā ut Tididē & pe
lidē nō dixerūt: ita impiū & parricidā: euersorē quo
q carthaginis & Numātiæ p Scipiōe: & romanæ elo
quentiæ principē p Cice. posuerunt. Conuenit hæc
exornatio tribus figuris; sed pcipue graui: tribus ge-
neribus: sed pcipue iudiciali: ex ptibus oratiōis cōfir-
mationi & cōfutationi. Cognomine: ut si Africanū
dicas p scipione. Id qđ suo &c. pōt qdem suo noie
appellari sed tanta uehementia nō habet. Vt siquis
exēplū est: Pronominatio ingt erit: figs gracchos si
gnificare uolēs Africani nepotes dicat: filii. n. fuerūt
Corneliæ Scipiōis Africani prioris filiæ. In tri. quem
plā plebis dicta uident hæc nerba: is arguit: qđ plebē
ficut gracchi fecerūt nō defenderet. Videre nūc in
qt. Aliud exēplū in quo p noie ppio qđ nō placet
illud ponit qđ placet: ut si qs de aduersario cū quo li
tigat: uidete dicat iudices quēadmodū ille plagiosip
pus me tractauit. Notū significare uolēs & quasi be
uā. Nā plagiosippus equus est nothus materno uel pa
terno genere ignobilis: obliq; natus: Nā πλάγιος
obliquū i. equū significat: & Virg. de eqs ait re
gis latini suppolita de mse nothos. Dicit āt nothus
nō legitimus latini rei nomē nō habēt: auctor Quin
ti. Hoc pacto: uim ostēdit exornationis p quam dicit
laudari uel uituperari quemplā posse: a rebus ai: corpis
& externis ut de plagiosippo: nā ad extraneā rē ptiet:
uidelicet ad genus. Sicuti cognomē: ēt si cognomē
non sit: ut plagiosippus: impius parricida: sacrilegus:
hæc. n. oia antonomasiā faciunt. Si a pprio nomine
diuisa fuerint.

d Enominatio μετονομασία græci uocant:
Trāslatiōi subiicere uī Quinti. denomi-
natio appellat: q̄ de ppinquo noie sumit:
ficuti foderet calcaribus armos. i. ilia. Itē & nūc ille
paris: hoc ē æneas. Magis poetis q̄ oratoribus cōces-
sa ē. Qua in oi utimur figura: in oi genere: in oi pte
ofonis. Multis fit mōis: quos Ci. exeqtur. Propin-
qs. ēt si eædē non sunt: ut paris pænea. Finitimis: cō-
iunctis & q̄ eædē sunt: ut figs puppim p naui. Mucro
nē p gladio: testū p domo ponat. Nō suo: nō pprio
& quo naturaliter significat. Ab inuentore: cū in-
uentor ponit p re inuēta: aut contra. Vt figs &c.
exemplū est. Tarpeius mons a uirgine uestali tarpeia dictus est: q̄ ibi a sabinis necata fuit antea saturnius e uo
catus; sed cū fundamēta ædis iouis illic effoderent: humanū caput inuētū est: q̄ inuenit nomē monti dedit: &
capitoliū appellauit. Stgs ergo Tarpeius significare uolens capitoliū dicat: ab inuētore denominationē faci-
et. Pro baccho uinū. fabulæ dicūt. Bacchū uini usum p̄buisse mortalibus; & uites plātare docuisse. Vbi aūt
cæli qualitas & natura uites ferre non concedebat. Zythum potionis genus; quæ ex ordeo fit: sicuti ægyptiis
ostendisse. Vnde ait columella: ut pelusiaci pro ritet pocula Zythi poetæ Bacchū pro uino ponunt frequētis-
sime: uinum pro Baccho positum. ego non comperi. Pro cerere frugem. Ceres frumenta inuenit; cum antea
glandibus uescerentur; eadē molere: & conficere in attica; italia: & Sicilia docuit: prima ēt leges dedit: ob id
dea iudicata. Plinius. Ceres pro frugibus: & contra a poetis ponitur. Ab instrumento. Cum instrumentum
pro persona ponitur: ut siquis Sarissam quæ hasta est macedonica: ut ait Marcellus: pro ipsis ponat macedoni
bus. Græcia; quam Philippo & Alexandro ducibus domuerunt. Armatura transalpina, i. galli qui trāsalpes
incolunt: sunt. n. & eis alpes: propria habebant arma galli; quibus ipsi itali non utebantur. Aut id: quod fit:
cū res effecta pro efficiente ponitur; & dicitur mars istud ce facere coegit. i. bellum. Nam Mars auctor ē belli.

Plagiosippi

Sarissa

Aut si qui &c. aut cum contra is qui facit: per id significatur: quod fit: efficiens per effectum: ut si quis artem desidiosam dicat quod desidios facit. Ab eo quod continet: ut si italiam pro italis: græciam pro græcis ponas: ut exemplo paret. Ab eo quod continetur: ut si quis per aurum diuitias intelligat. Horum omnium, difficilius inquit esse præcipere de his denominationibus: quoniam eas inuenire: quoniam tum apud oratores: tum apud poetas in frequenti usu sunt.

Circuitio. περίοδος græce dicitur: qua utimur: cum id quod uno aut paucioribus certe uerbis dici potest: pluribus dicimus. Alii circuitū uocant loquendi: alii circumlocutionem: Necessitatem nonnunq̃ habet: quotiens dictu deformia operit: ut Salustius. At reliqua sunt intima naturæ. Sed ornatus causa frequentissime fieri solet a poetis ut a Virgilio. Tēpus erat quo prima quies mortalibus ægris incipit: & dono diuum gratissima serpit. Apud oratores semper est astrictior. Cum in uitium cadit perissologia appellatur. Cōuenit graui & mediocri figuræ: generi demonstratiuo præcipue. In quo maior ornandæ orationis cura simul & licentia est: q̃ fere tantum delectare orator q̃rit. Scipionis prudētia. Dici simpliciter poterat: Scipio carthaginem cæpit: sed circumlocutus est ut ornatior esset oratio: & sonantior ad auditorum aures perueniret.

Transgressio: ὑπέρβατον græci uocant. Non immerito: ut ait Quintilianus hæc exornatio inter uirtutes habetur: quoniam frequentissime aspera & dura & dissoluta oratio fit: si ad necessitatem ordinis sui uerba rediganter: & ut quodq̃ oritur ita proximis etiã si uinciri non potest alligetur: adhibetur omnibus figuris: omnibus generibus: omnibus partibus orationis exceptra narratione: cum sit dilucidatati cōtraria. Pierate pro uestra: anastrophe est: præpositio enim postponitur quæ præponi debet: & pro uestra pierate dici. Peruersione. Cum oratio peruertitur: & quæ p̃cedere debent postponuntur: ut pietate pro uestra.

Traiectione: cum quod poni in medio debet: i fine collocatur: ut instabilis in istum plurimū fortuna ualuit. Nam dici debuit instabilis fortūa. Omnes &c. & hic Traiectio est. Nam omnes facultates. Huiusmodi &c. prodesse continuationibus hanc dicit digressionem: si tamen obscuritatem non pariat: Continuatio autem qua utimur in tribus coloribus densam & continentem uerborum exigit frequentationem: & pari fere quæ in ea sunt membra numero: syllabarum constant. In quēdam numerum: in pedibus structã & clausã orationē qualis poetarū ē. Perfecte. Si nihil desit. Perpolitissime: ornatissime.

Superlatio. Quam alii superiectiōem uocant: ὑπερβολη græcis dicit: augēdo aut minuēdo fit. Quintiliāus hyperbolē inqt: q̃uis oīs ultra tidē sit nō tñ ultra modum eē debere: nec alia usa magis in cacozœliam irruit quæ est per affectationem decoris corrupta sententia cum in eo ipso dedecoretur oratio: quo eam uoluit auctor ornare. Graui figuræ præcipue & iudiciali genti conuenit superlatio: nonnunq̃ & demōstratiuo & deliberatiuo adhibet. Cū alicuius turpitudo p similitudinē uel translationē maxime augetur: ex tribus orationis cōfirmationi & confutationi in primis cōgruit. Superans ueritatem: ut Geminiq̃ minātur. In cœlum uelit oñdere aliqd quēpiam facile dicat: mars istud necessario te facere coegit aut si qd facit. Ab eo quod fit: ut cum desidiosam artem dicemus: quia desidiosos facit: & frigus pigrum quia pigros facit. Ab eo quod continet id quod cōtinetur: hoc modo denominabitur. Armis Italia non potest uinci: nec Græcia disciplinis nam hic pro græcis: & italis: quę continent nota sunt. Ab eo quod continetur id quod cōtinet: ut si quis aurum: uel argentum: aut ebur nominet: cum diuitias uelit nominare. harum omnium denominationum magis in præcipiēdo diuisio: q̃ inquirendo difficilis inuentio est: ideo quod plena consuetudo est: non modo poetarum: & oratorum: sed etiam quotidiani sermonis huiusmodi denominationum.

Circuitio.

Circuitio est: oratio rem simplicē assumptam circumscribens elocutione hoc pacto. Scipionis prouidentia Carthaginis opes fregit. nam hic nisi ornandi ratio q̃dam eēt habita. Scipio potuit & carthago simpliciter appellari.

Transgressio.

Transgressio est: q̃ uerborū perturbat ordinē traiectione: aut puersiōe. puersiōe si hoc uobis arbitror: deos immortales dedisse pietate pro uestra. Traiectione hoc modo. instabilis in istū plurimū fortuna ualuit. oēs inuidiosæ eripuit tibi bene uiuendi casus facultates. huiusmōi traiectio q̃ rem non reddit obscurā multum p̃derit ad cōtinuationes de q̃bus ante dictū ē in q̃bus oportet uerba sint ad poeticū quendā extructa numerū: aut p̃fecte & p̃politissime possint eē absolutę.

Superlatio.

Superlatio ē oro supans ueritatem

In cœlum scopuli. Hæc sumitur &c. Multis modis superlatio fit. Cum res augetur: ut ait Quintilianus: cum plus facto dicitur: ut uomens fruſtis esculentis gremium suum: & omne tribunal impleuit: aut cum res per similitudinem attollitur: ut credas in mare reuulsas cycladas: aut per comparatiōem: ut fulminis ocior alis: aut quasi per signa quædam: ut illa uel intactæ segetis per summa uolaret gramina: nec teneras cursu læsisset aristas. Crescit aliquando superlatio: & aliam addit: ut illa Ciceronis in Antonium: quæ charybdis tam uoracis charybdim dico: quæ si fuit animal unum fuit: oceanus medius fidius uix uideret tot res: tam dissiparas distantibus in locis positas: tam cito absorbere potuisse. Totidem minuendi genera sunt. Cicero tribus fieri modis hyperbolem dicit: separatim hoc est sine cō paratione: cum comparatione per similitudinem & cum eadem per præsentiam. Quod si &c. exemplū est hyperboles quæ separatim fit in deliberatiuo genere est: quia suaderur cōcordiam retinendam in ciuitate quod si fiat: ab ortu solis ad occasum populus romanus imperium prolaturus sit. Corpore &c. exēplum est comparationis per similitudinē. In hele nam dici hæc uerba potuissent: & in quāuis pulcherrimam: quæ corpore nimium candorē: aspectu oculorum ignis spendorem præse ferre uideretur: talis fuit illa uirgilii de Rhesi equis hyperbole: qui candore niues anteirent: curribus auras. Cuius ore, hyperbole est per comparationem a præstantia nihil enim est melle dulcius: & dicitur hominis oratiōem melle esse dulciorem: de nestore hoc ait Homerus. τοῦ καὶ ἀπὸ γλώττης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. Tantus erat: & hoc exemplum ex eodem genere est: aliquis de instructo exercitu & ad pugnā parato loquens: tantum inquit esse armorum splendorem: ut solis fulgor obscurior uideretur: solet autem splendor alio splendore obiecto non nihil heberari.

alicuius augendi minuendiue causa. hæc sumitur separatim aut cum comparatione. Separatim sic. quod si concordiam retinebimus in ciuitate imperii magnitudinem solis ortu atq̃ occasu metiemur. cū comparatione aut a similitudine: aut a præstantia superlatio sumit. A similitudine sic. corpore niueū candorem aspectu igneū ardorem assequebatur. A præstātia hoc modo: cuius ore melle dulcior sermo profluebat. ex eodē genere hęc est. stātq̃ erat in armis splendor: ut solis fulgor obscurior uideret.

Intellectio.

Intellectio ē: cum res tota parua de parte cognoscitur: aut de toto pars. de parte totum sic intelligitur: non illę te nuptiales tibiæ eius matrimonii commonebant: nam hic omnis sanctimonia nuptiarum uno signo tibiarum intelligitur. de toto pars: ut si quis ei uestitum: aut ornatum sumptuosum ostēderet: dicat: ostēdas mihi diuitias: & locupletes copias actas. Ab uno plura: hoc mō. Pœno fuit hispanus auxilio: fuit imanis illę trāsalpinus. in Italia quoq̃ sensit non nemo togatus. de unū a pluribus sic intelligit: atrox calamitas pectora mœrore pulsabat. Itaq; an helās eximis pulmōibꝰ p̃ cura spūs ducebat:

Intellectio, σύνεκδοχὴ græci nominant: & est dictio plus minusue pronuntians: magisq̃ significans: hac enim in contextu sermonis quod tacetur accipimus: & uerbum ex uerbo intelligimus. Inter uitia eclipsis uocatur. Quintilianus synecdochen magis figuram q̃ tropum libi ulderi alti: & nescire se an oratori conueniat nisi in argumentando: cum rei signum est: ut aspice aratra iugo referunt suspensa iuuenci: ex quo apparet noctem appropinquare: cum pars pro toto: aut contra totum pro parte ponit: conuenit tribus figuris: tribus generibus: sed præcipue demonstratiuo: omnibus partibus orationis exceptra diuisione.

Non ille re &c. hic de parua parte totum cognoscitur: nam tibiæ quæ sunt pars minima apparatus nuptiarum: pro omni ponuntur apparatu: & in nuptiis & in funeribus tibiis maiores nostri utebantur: ad quas etiam saltabant. Horatius in arte poetica. Tibia non ut nunc aurichalco iuncta tubaq; æmula: sed tenuis simplexq; foramine paruo aspirare & adesse choris erat utilis. Dicunt in adulterq; hæc uerba a quo uiolatus alicuius sit lectus: & est in genere iudiciali exemplum & in reprehensione. Hic: in hoc exemplo. Omnis sanctimonia: sanctum est matrimonium: quod etiam maiores nostri inuiolatum esse uoluerunt. Quippe qui alienorum lectorum subsessoribus grauissimas statuerunt pœnas. Ostendis mihi &c. In genere demōstratiuo est hoc exēplum: in eum enim dicit: qui haberi diues uolebat: & id sumptuoso cultu & preciosis uestibus intelligi: sigs iuuidiose dicat: diuitias mihi ostendis: hoc est uestem a toto pars intelligit. Ab uno plura: est item synecdoche si numerus ponat singularis: & multitudo intelligat: ut pœno hispanus fuit auxilio: hoc est hispani auxilio pœnis fuerūt. Quod frequentissime Liuius facit. Ille transalpinus: idest galli trāsalpini crudeles in romanos fuerūt: quos multis & magnis cladibus affecerunt: ne ad Alliam fluuium: & q̃ urbem inuaserunt: & oīa præter capitolium incēderunt. Togatus: pro togati. Togam romanis oībus cōis uestis fuit Vir. Romanos dominos rerū gentēq; rogatam. A pluribus unum exēplum ē: cum p plura unum significat: ut si de hoīe uno sermo sit: qui magno dolore crucietur: & pectora ac pulmones dicamus: quod sæpissime faciunt poetæ: oratores rarissime.

Nam in superioribus. Ideo inquit numerum singularem pro plurali posuit: ut festiuus sermo sit: & contra plu/ralem pro singulari: ut grauitas insit orationi: ex quo manifeste apparet tribus figuris cõuenire: quarum humi/lem & mediocrem festiuitas: sublimem grauitas decet.

Paruus Breuis

ABusio κατα χρησισ græce dicitur. Differt a translatione. Quoniam abusio est: ubi nomen non de/fuit. Translatio: ubi aliud fuit. Differt item a prononimatione: & denominatiõe parum illa extra/neo nomine id demonstrat quod suo nomine appellari non potest. Hæc a rebus finitimis: & propi/quis trahit orationem: qua possit intelli/gi res: quæ non suo uocabulo sit appellata. cum hæc: ut ait Quintilianus: habentibus nomen suum accõ/modet: ga in primo ẽ: hac utimur in omni genere: in omni figura: in omni parte oratiõis. Vires hois bre/ues sũt: breues abusiue dictũ ẽ: paruæ. n. dici debuit.

Parua statua. cum breuis dici debeat est contrariũ superiori. Longum consilium. Cum magnum di/cendum sit. Magna. cũ longam uocare conueniat.

Pauco. cum breui dicendum fuerit. Nam hic. in his omnibus exẽplis. Finitima. Vicina significatio/ne. lõgus magnus. breuis paucus. similia qdem sunt significatione dissimilia tamen re.

ETranslatio. Hæc exornatio μεταφορα græce uocatur. Quæ ut ait Quintilianus: cum ita est nobis ab ipsa concessa natura ut in docti quoq; ac nõ sentientes ea fre/quenter utantur: Tum ita iocunda: atq; nitida ut in/oratione q̃libet clara proprio tamen lumine eluce/at. Neq; enim uulgaris esse: neq; humilis: neq; insua/uis modo recte ascita: poterit. Copiam quoq; auget sermonis permittendo mutuari quod non habet: qđ q̃ est difficillimum præstat: ut nulli rei nomen deesse uideat. Necessitatis. emphaseos: decoris. & obscœ/nitatis uitandæ gratia fieri dicit Quintilianus. cice/rõ uero etiam aliis causis: est autem Metaphora simi/litudo breuior: a qua eo differt q̃ illa cõparatur rei: quam uolumus exprimere: Hæc pro ipsa re dicitur: comparatio est cum dico fecisse quid hoiem ut Leo/nem Translatio cum dico de homine leonem. Di/stat item ab abusione quoniam illa uocabulum qđ habet largitur: hæc quia non habet proprium: alie/no utitur. Vt patricida dicitur: qui fratrem aut soro/rem occidit: cum ille proprie patricida sit: qui patrẽ occidit. Vis præterea translationis omnis maxime qua/

Metaphora

Patricida

druplex uidetur: aut. n. ab aiali ad aiale sit. Vt Tiphin aurigam celleres fecere cariæ: ab agitatore ad guberna/torem trãstulit. Item tondẽtes cãpum late candore niuali: & magna cõorsit equum ui. Ab animali ad anima/le sic. Ad pcul excelso miratus uertice montis. pro cacumine nunc uerticem dixit qui aialium est tm̃. Item fer/tur in abruptum magno mõs improbus actu. Ab aiali ad inanimale: ut si tm̃ pectore robur cõcipis: a ligno ad hominem transtulit. Ab inanimali ad inanimale: ut pelagus tenuere rates. Nam rates aiam non habent: neq; pelages. Item sequitur cumulo præruptus aquæ mons. Metaphoræ item quædam sunt cões: ut Tiphin auri/gam celeres fecere carinæ: ga quemadmodum in naui auriga dici potest: ita in cursu gubernator: ut cunq; gu/bernator contorsit equos: hic gubernatorem pro auriga posuit. Quædam non cõmunes: quæ a græcis ανακο/λουθα nominantur: ut cum uertice montis non enim potest inuicem dici cacumen hominis: sicut dixit uer/ticem montis. Donatus dicit esse metaphoras alias reciprocas ut altum mare: & profundi cœlum: possumus enim conuertere altum cœlum: profundum mare. Herbæ florent: iuuenes pubent: possumus & hic conuerte/re: herbæ pubent. iuuenes florent: alias partis uniusut segetes fluctuant: uites germinant. Adhibetur transla/tio omnibus figuris: omnibus generibus: omnibus partibus orationis excepta diuisione. Quod propter simi/litudinem &c. uerbum transferendum est: ut ait Quintilianus: ex eo lõco in quo primum erat: in eum locum cui aut proprium deest: aut translatum proprio melius est: quod si ualde simile non fuerit: transferri non de/bent: ne sit dura & aliena translatio quod uitium fugiendum esse superius admonuit. Rei ante oculos po/nendæ. Significationis & emphaseos. Hic italiam. exemplum est in quo a re animata translatio fit: a dormi/te scilicet ad regionem: expergisci enim proprie est dormientis: expergefecit ergo quasi dormientem a som/no excitauit: est hic & denominatio. Nam per italiam itali accipiuntur. Recens aduentus. translatio est hic a re inanimi ad inanimam: ab aqua ad ciuitatem. Nam ut aqua ignem extinguit: sic exercitus delet ciuitatem.

Obscœnitatis.

nam in superioribus plures hispãi: & galli: & togati: & hic unum pectus: & unus: pulmo i telligitur & erit ille diminutus numerus festi uitatis adiunctus grauitatis gratia.

CAbusio.

ABusio est: quæ uerbo simili: & propinquo pro certo: & pro/prio abutitur hoc modo. uires hominis breues sunt: aut parua statura. aut longum in homine consilium. aut oratio magna. aut uti pauco sermone: nam hic facile est intellectu finitima uerba rerum dissimilium ratione abusionis ẽ traducta.

CTranslatio.

TRanslatio est: cum uerbum in quãdã rem transferẽ ex alia re: qd pp similitudinẽ recte uẽ pos/se trãsferri. ea licit sumit rei añ oculos ponẽdę cã sic. Hic Italiã tumult9 expgefecit terror subito. Breuitatis cã sic fecẽs aduẽtus exercit9 subito ciuitatẽ extixit

Obscœnitatis. cum aliq̃d dicẽdum accidit: qđ per se minus honestum sit: ut hoc faciunt nimio ne luxu obtu/sior risus sit genitali aruo & sulcos oblimet inertes. qdam matrem alicuius adulteram esse ostẽdere uult: & nu/ptias pro adulterio ponit dicens. Non mira si tam improbus hic ẽ: nam mater eius quotidianis nuptiis delecta/tur. i. quotidiano adulterio & est a re inanimi ad inanimam translatio. Nullus meror a re animata ad anima/tam facta est hæc translatio: a famelico ad crudelem. Magno &c. a re inanimi ad aiatam translatio est. uideli/cet a uento cuius est spirare ad hoiem. Aspirauit. fauit. Vir. primo aspirat fortuna labori. ¶Aliqñ &c. a re in/animi ad inanimam sit hæc trãslatio. ab herbis uel ar/boribus ad ciuitatem. Nam herbaq; & arboq; est are/re & uirescere. Translationem. admonet cuiusmo/di debeat esse translatio: & uerecunde ea utẽdum di/cit. Cauendum a sit ne aut humilis nimium sit: aut de formis. ut illa castratã morte africãi rẽpublicam aut nimium maior aut minor aut dissimilis. qbus de ui/tiis cicero alibi & quintilianus multa scripserũt. De lecto. electiõe. Temere. stulte. Cupide affectate.

Ermutatio αλλαγη græce dicitur: in p uersionem interpretatus est quintilianus: idem ait orationem usum huius exorna/tionis frequẽter habere: sed raro totius. plerũq; a poetis pmisceri torã. cicero i tres diuidit partes. permutatio uocatur: qñ aliud uerbis: aliud sensu ostendit. Vsus eius est in omni figura: sed præ/cipue in graui: in omni genere: sed præcipue iudicia/li. ex partibus orationis in confirmatione & confuta/tione potissimum. Omnis autem allegoria transla/tio est. sed non conuertitur. cum in translatione raro contingat: aliud uerbis dicere: aliud re significare p̃. miscetur tamen allegoriæ similitudo & translatio & est speciosissimum orationis genus auctor quintilia/nus. A simile ratione. hoc est a similitudine. Nam cum canes. exemplum est in deliberatiuo genere po/situm. consulitur enim cui reipu. cõmittenda sint p canes custodes: & gubernatores ciuitatis intelligit q abutunt officio: & lupi hoc est prædatores & hostes sunt. hoc. n. intelligimus per lupos p ipsa pecuaria ci/ues accipimus: & est sensus si ipsi nocent custodes & spoliant: atq; hostes fiunt: cui ciuitatem præsidio cõ/mittemus. Pecuaria loca sunt in qbus pecora con/cludunt uel ẽt pascunt. Plynius de asinis loquẽs: nec nisi assuetos potant fontes q̃ sunt in pecuariis: p ip/sis ponunt pecoribus: Vir. Mittre in uenerẽ pecuaria primus. Idẽ sunt & pecua. Per argumentum. Ideo fieri p argumentum allegoria dicit quonia alicuius personæ loci: aut rei arguitur & pbatur qualitas simi/litudine ab alia persona: loco: re ducta: augẽdi uel mi/nuendi qualitatem personæ loci rei cã. Vt si qs Dru/sum &c. exemplũ est allegoriæ quæ fit per argumen/tum: augendi cã. Si quis in. L. Drusum dicẽs qui Tr. pl. cũ iudicia ad equestrem ordinem translata essent cãm senatus susceptt & ut maioribus uitibus susceptam tueret: spe ciuitatis romãæ socios & italicos populos solleuauit iisq; adiuuantibus per uim legibus agrariis frumẽtariisq; latis legẽ quoq; iudicialem tulit: ut æqua parte iudicia penes senatũ & equestrẽ ordinem eẽnt: si quis ergo in Liuiũ dicens: eum gracchum appellaret: & en gracchũ diceret: qui uexare rẽpub. studet: augendi cã faceret: & ostendendi peiorem graccho esse: qui ante rempub. labefactare eadem uia studuerat. Numitorem obsoletis: exemplum est allegoriæ: quæ fit p argumẽ/tum minuendi cã: ut si quis in ullem sordidum: & ignobilem hoiem dicẽs: numitorem appellaret: quẽ nobilissi/mũ: & ex æneæ genere constat fuisse. Vtiq; hmõi allegoria Salustius in ciceronem dicens iste romulus arpinas: hoc est iste cicero uilis nouus: & ignobilis. Vt figs hoiem p dignum: exemplum est allegoriæ quæ fit p contra/riũ: ue si quis hominem prodigum parcum appellet: qđ cicero in Antonium facit: quem sæpe frugi nominat: cum luxuriosum: & incontinentem constet fuisse. In hoc postremo: dicit argumentum inseri posse duobus al/legoriæ generibus: & illi quod per contrarium fit: & illi quod a similitudine per translationem ducitur.

Allegoria

Pecuaria

n ii

Quid agit. In hoc exemplo argumentum est: quoniam a persona similitudo ducitur. dici possunt hæc uerba in aliquem superbum: insolentem: iracundum: qualem agamemnonem constat fuisse. Qui apud Homerum ab Achille sic increpitur. βίηοβαρσακκιοσ ουματεχων: κρα Δίεν Δε λαφοίο. Si uero crudelis est potius atreus. Si inquit in quem dicimus crudelis fuerit: atreum dicemus: quem fuisse crudelissimum legimus. Nam Thyesti fratri filium epulandum apposuit: quod scelus refugisse sol dicitur. Ex contrario, per argumentum, s. Aeneam, quem plentissimum fuisse omnes poetæ scribunt: sed Virgi. in primis. Hippolytum, cuius castitas & continentia celebratur. Hæc sunt fere. Transitione utitur.

d Istributio. Hactẽus de uerborũ præcepit exornationibus: nũc ad eas accedit quæ a græcis τησ Διανολασ dicũtur: dest mẽtis uel sensus uel sententiarum: quarum: ut ait Quintilianus: utilitas cum magna: tum multiplex in nullo nõ orationis opere uel clarissime lucet: sed idem auctor nequaq̃ dicit eas esse tam multo q̃ sunt a multis cõstitutæ. Distributio Διανουῆ græce uocatur: per hanc quæ cuiq; congrua sunt negocia: illi tribuuntur: ita tamen ut plures res: aut personæ cum certis: & propriis negociis in una eademq; sint particula orationis: sicut exemplis patet. Conuenit graui figuræ, iudiciali generi potissimum narrationi: & cõfutationi. Qui uestrum, exemplum est iudicialis genere: & in conclusione: quæ auditores instigandi causa per amplificationem fit: ex locis cõmunibus. ostendirur autem: res de quibus reus criminatur ad omnes pertinere: quod est atrocissimum. Qui uestrum. Hic patet quomodo suum cuiq; tribuitur negocium. Nam qui diligũt senatum: oppugnatorem senatus oderint necesse est. Potuissent hæc contra Catilinam: aut Antonium dici. Petulantissime insolentissime. Petulantia lasciuiam quãdam libidinem atq; iniuriam tum dictis: tum in factis significat. Cicero in Salustium. Desine bonos petulantissima insectari lingua. Idem Bibulum petulantissimis uerbis lædis. Qui equæstrem &c. Aliis personis suum attribuit negocium. equi tribus, s. ex quo ordine is erat in quem dicitur. Qui parentes. reliquis urbis partibus suum nunc assignatur officium. Istius: qui impius in parentes fuit. Item. aliud exemplum: & ipsum in iudiciali genere: hoc quæstori iudicii quid agere debeat præscribitur per inductionem quandam: nã multi enumerantur prius: & quod eorum sit officiũ ostenditur. quæstorum alii fuerunt ærarii qui urbanæ pecuniæ curam agebant: alii exigendis uectigalibus prouincias sortiebantur: nonnulli epistolis in senatu legendis occupabantur. Quidam maleficia perquirebant: ab exercendis quæstionibus quæstores dicti ut Varroni placet. is ad quem sermo est quæstor erat iudicii. Cumque testes in causa auditurus esset: eius qui defendi uidetur: sic admonetur. Senatus est officium. Romulus in duas partes ciuitatem diuisit: seniores & iuniores: ut illi consilio: isti uiribus rempub. iuuarent: Vnde Ouidius in fastis ait. Hæc dare consilium: pugnare parator illa est: Hæc æras bellum suadeat: illa gerat. Magistratus &c. ad magistratum spectat senatus exequi uoluntatem. Populi est &c. & quia dixerat magistratus senatui parere debere populi officium dicit esse res optimas & idoneos eligere: qui magistratus gerant. Accusatoris. hoc ideo ad quæstorem dicitur ut diligentia utatur: & neque ab accusatore: neq; a defensore circumueniri se permittat. Inferre. congerere. Diluere. refellere. Testis est dicere. officium describitur testis. Audierit. ab aliis. Quare. Sermonem ad. L. cassium conuertit. Is summæ uir Seueritatis quotiens quæstor iudicii alicuius erat: in quo de cæde hominis quæreretur: suadebat similitudinẽ sic: quid ait hic rex. Atq; agamẽnõ noster siue ut crudelitas est atreus potius: Ex contrario: si quem piamt qui patrem uerberauerit: æneam uocemus: intemperantem & adulterum. Hyppolitum nominemus. Hæc sunt quæ dicenda uidebãtur: & uerborum exornationibus nunc res ipsa monet: ut deinceps ad sententiarum exornationes transeamus.

¶Distributio.

Distributio est: cum in plures res: aut personas negocia certa quædam dispartiuntur: hoc mõ. Qui uestrum iudices nomẽ senatus diligit: hunc oderit necesse est. petulãtissime. n. semper iste oppugnauit senatum: qui equæstrem locum splendidissimum cupit esse in ciuitate: is oportet istum maximas pœnas dedisse uelit: ne iste sua turpitudine ordini honestissimo maculę: atq; dedecori sit. qui parentes habetis ostẽdite istius supplicio nobis homines impios non placere: quibus liberi sunt statuite exemplum: quãtæ pœnæ in ciuitate sint hominibus huiusmodi comparate. Item senatus officium est consilio ciuitatem iuuare: Magistratus officium est: opere: & diligentia conse qui uoluntatem senatus: populi officium est: res optimas: & homines idoneos maxime suis sententiis diligere: & probare. Accusatoris officium est: inferre crimina. Defensoris: diluere & propulsare: Testis est: dicere quæ sciat: aut audierit. Quæstoris est: unumquẽq; horum in officio suo continere: quare, L. Cassi

Petulantia

Quæstores

Inferre crimina

Quæstoris officiũ

debat iudicibus: ut quæreret: cui bono fuisse perite hoiem. Auctor Asconius pædianus, cicero in oratione pro Milone. Iraq; illud cassianum iudicium in his personis ualeat: cui fuerit bono. Argumentari. Simpliciter deponi. ut Quintilianus ait testimonia debent: ne is qui argumentatur accusator esse: non testis uideat. Hæc est. Vim ostendit exornationis.

l Icentia. hanc exornationem græci παῤῥησίαν uocãt: quæ & si nihil minus figuratum est q̃ uera libertas: quũ tã frequenter sub hac facie latet adulatio: ut Quintilianus ait: p figura habeã. Cicero cum p Ligario dicit. suscepto bello Cæsar gesto iam ẽt ex parte magna: nulla ui coactus consilio: ac uoluntate mea ad ea arma profectus sum quæ erant contra te sumpta: nõ solũ ad utilitatẽ ligarii respicit: sed magis laudare uictoris clementiam non põt. graui congruit figuræ. Iudiciali generi: cõfirmationi: & confutationi præcipue: & quãm libere loqmur ad eos: quos uereri debemus. Licentia nominat: sub qua nisi aliqua latuerit adulatio, oino figura nõ erit. Vereri. in honore habere ut siquis in senatu loquat. Metuere ut parentem regem. Pro iure nostro. ut nobis placet. quasi id facere ius nobis sit. Diligunt apud quos loqmur: ut si de filio apud patrem: uel apud seruum de domino. Miramini. Hoc exemplum in demonstratiuo genere esse uiderur: populus. n. romanus reprehẽditur: & iure ab omnibus deseri dicitur: quoniam suos ipe defensores semper deseruerit. Istam rem. uos defendere. Quos habueritis defensores. ut sp. melium: Tiberium &. C. gracchos: Liuiũ Drusum: Apuleium saturninũ. Qui omnes q̃ plebem defendere: & eius augere commoda studuerunt: a senatoribus occisi sunt. Inimicos eorum. Ser. Halam. Scipionem nasicã, optimium. Item nam quid &c, aliud exemplum in iudiciali genere positum: iudices enim ut forti animo reum condẽnent: & nihil omnino uereantur: hortari uidetur qui dicit, arguit autem q̃ primis suffragiis damnare minime ausi sunt. Hac uti oratione. T. Manlii capitolini accusator potuisset: qui defenso & seruato capitolio cum in suspitionem uenisset affectati regni: accusatus ẽ: sed lachrymãs & seruatum a se capitolium populo ostendẽs resq; a se gestas pro salute omnium commemorans: ita populum commouit: ut ferre in eius damnationem suffragia primo non potuerit: Ductus deide iterum in iudicium: sed in eum locum unde aspici capitolium nõ poterat: dãnatus est. Ampliaueritis. In diminutione & in aliis maioribus iudiciis non singuli iudices sententiam dicebant: sed uniuersi constituebãt nam in cistam tabulas conficiebant: insulas litteris aut absolutionis: aut dãnationis: cum de alicuius capite agebatur: cũ uero res ambigua erat scribebant. N. &. L. quibus litteris signicabant non liq̃re: & hæ litteræ ampliationis appellabanẽ & ampliare est differre iudicium. Liuius libro quarto de posthumia ampliatã deinde absolutã ampliaueritis ergo distuleritis: nũq̃ nõ liq̃ret res. Aptissime. cũ ea q̃ priuati hois nõ sunt: efficeret. Cõtra. rõnes & testes. Prio cæru. qũ i unũ prius cõueniatis. Dũ eã uitastis uituperationem ne capitolii defensorem pderetis.

si in causis testem: præterq̃ qd̃ sciat: aut audierit argumentari: & coniectura prosequi patiaris eius accusatoris cum iure testimonii commiscebis: testis ipse probi cupiditatem confirmabis: reo duplicem defensionem parabis. Est hæc exornatio copiosa: comprehẽdit. n. breui multa: suum cuiq; tribuẽs officium. & separat & res diuidit plures.

¶Licentia.

Licẽtia est: cum apud eos: quos aut uereri: aut metuere debemus: tamen aliquid pro iure nostro dicimus: qd̃ eos minime offendat: aut quos hi diligũt cum in aliquo errato uere reprehendi posse uideantur: hoc modo. Miramini quirites: qd̃ ab omnibus uestræ ratiões deserãtur: quod causam uestram nemo suscipiat: quod se nemo uestri defensorem profiteatur: Id tribuite uestræ culpæ: desinite istud mirari. quid. n. ẽ: quare non omnis istam rem fugere: ac uitare debeat. Recordamini quos habueritis defensores: studia eorum uobis ante oculos proponite: Deinde omnium exitus cõsiderate: Tum uobis ueniat in mentem (ut uere dicam) negligentia uestra: siue ignauia potius: illos omnes ante oculos uestros trucidatos esse: inimicos eorum uestris suffragiis in amplissimum locum peruenisse. Item nam quid fuit iudices: quare in sententiis ferendis dubitaueritis: aut istum hominem nefarium ampliaueritis: non apertissime res erant: crimini datæ: non omnes hæ testibus comprobatæ: non contra tenuiter & nugatoriæ responsum: Hic uos ueriti estis: si primo eũ cœtu condẽnasseris: ne crudeles existimemini: dũ eam uitastis uituperationẽ: q̃ longe a uobis aberat: illã inuenistis: ut timidi: atq; ignaui putaremini: maxias: & priuatas: & publicas calamitates accepistis. Quũ ẽt minores si pẽdere uideantur: sedetis: &

Ampliare

Oscitamini. sine cura estis. & nihil pudetis. Oscitatio ut Donatus ait. est ai ociũ & securitas ab ore ciẽdo qđ freq̃nter sõnulẽti facere solẽt. Terẽtius sperantes iã amoto metu iter oscitãtes opprimi. eiusmodi licẽtia nunc quo pacto leniri hæc licẽtia possit: nos docet: si nimiũ hẽ aspitatis uidebit: & ne auditores offendat: forte uerebimur. nã multas subiungẽdas eẽ dicit mitigatiões & exẽplo ostendit.

Oscitatio

Oscitamini.

Hic uirtutẽ &c. dixerat supius hoc uos uerei estis: &c. q̃ uerba asperitatẽ non modicã in se hẽbant. Nũc uirtutẽ nostram q̃ro ingt & c. qbus uerbis magis laudari iudices non pñt. ex quo sigd indignati erãt: mitigant & ab errore in quẽ inciderãt: cõdẽnare ueriti: remouentur. Altera mitigatio. Altera licẽtia.

Hæc res. oñdit q̃tum utilitatis hæc hẽat exornatio: si modeste ea utamur. efficit. n. ut q̃ audiũt: a culpa absint: si monĩti id agãt: qđ nõ egerũt: & nos bõi uiri: & iustitiæ amatores uideamur. In loco. Si sit oportũe. Amici ipsoq̃: cũ eoq̃ errores libere: ut amicos facere decet: reprehendamus. Assertores. uẽdicatores: & amatores nã asserere uendicare ẽ: ut asserere i liberratẽ uel seruitutẽ. Est aũt qđã. Aliud dicit eẽ licentiæ genus callidissimũ in quo mitigatiõe opus non est: licẽtia rephendimus quẽadmodum intelligimus eos: qui audiunt: uelle rephendi. Videmur. n. repræhendere: & maxie laudamus. Hac licentia uti assentatores solẽt. Astutiore. q̃m rephẽdere nos fingẽtes: nõ mediocriter laudamus. Nimiſi quirites. exẽplũ ẽ eius licẽtiæ: qua ita obiurgamus eos: q̃ audiũt: quẽadmodum se cupiunt obiurgari: populus romanus alicui regi: aut populo facile crediderat: a quo deceptus ẽ. Sicuti a Iugurtha: qđ scribit Salustius & ppea nunc repræhẽdit: q̃ nimium simplex aio sit: & mansuetus: sed esse simplici animo: & mansueto uirtus est: non uitium: & laus nõ uituperatio. Mihi cũ isto. exẽplum est licentiæ: cum dicimus nos timere in quã partem accepturi auditores sint: qđ tamen oẽs facile audituros scimus. excusat se aliqs iudicibus q̃ cum eo habuerit amicitiam: qui ipsos iudices oppugnabat: & p eas factum dicit: ut illi postea inimicus fieret hoc est quod facile scit oẽs audituros: & tamen timere simulat se in quã partem accepturi sint. Ergo hæc exornatio: concludit & ambas licẽtiæ spẽs de quibus dixit: breuissime repetit.

d Iminutio λιτοτης græce uocat: qua utimur cum arrogantiæ uitãdæ causa plus dicimus & minus significamus. Adhibetur omnibus generibus: Mediocri duntaxat figuræ narrationi: confirmationi: repræhensioni. Natura. ut robur: ingenium. Fortuna. ut diuitias dignitates. Industria. ut sciẽtia alicuius rei.

Nam pro meo &c. exemplum est quod scioscitamini. Nocte lucem luce noctẽ expectatis. Aliquid quottidie acerbi: atq̃ incõmodi nunciat: Et eũ: cuius opa hæc nobis accidunt: N̄os remoramini diutius: & aliis: atq̃ reipublicæ perniciẽ retinetis: quo ad potestis: in ciuitate. Eiusmodi licentia si nimium uidebit acrimoniæ habere: multis mitigationibus leniẽt: nam continuo aliquid huiusmodi licebit iferre. Hic ego uirtutẽ uestrã quæro: sapientiã desidero: Veterẽ cõsuetudinem equiro: ut qđ erit cõmotum licentia: mitigẽt id laude: ut Altera res ab iracũdia: & molestia remoueat: Altera res ab errãto deterreat. Hæc res: sicut in amicitia: ita i dicendo si loco fit maxime facit ut & illi: q audient a culpa absint: & nos q dicius aici eoq̃: & ueritatis eẽ uideãur. Est ãt quod dã genus licentiæ dicẽdo: qđ astura cõparatione cõparat: cũ aut ita obiurgamus eos: qui audiunt: quõ ipsi se cupiunt obiurgari: aut id qđ facimus facile oẽs auditores: dicimus nos timere quo accipiant: sed tñ ueritatẽ cõmoueri: ut nihil secius dicamus. Horũ amboq̃ generũ exẽpla dicem⁹. Prioris hmõi: Nimium Quirites aĩs estis simplicibus: & mãsuetis: nimium creditis unicuiq̃: existimatis unũquẽq̃ eniti: ut perficiat: q̃ uobis pollicitus sit: Erratis: & frustra falsa spe iãdiu detinemini stultitia uestra. qa qđ erat in uestra ptãte ab aliis petere: q̃ ipsi sumere maluistis. Posterioris licẽtiæ: hoc erit exẽplũ: Mihi iudices fuit amicitia cũ isto: sed ista amicitia tametsi uereor quõ accepturi sitis: tñ dicam. uos me priuastis. qđ ita uere qa ut uobis eẽm ꝓbatus: eũq̃ uos oppugnabat: inimicũ q̃ amicũ hre malui. Ergo hæc exornatio cui licentiæ nomẽ est: sicuti demõstrabimus duplici rõne tractabit: Acrimonia: quæ si nimium fuerit aspera: mitigabit laude: Eta similitune: de qua supius diximus: q̃ nõ indiget mitigatiõis: ppea quod imitat licentiam: & sua sponte ad aium auditoris se accõmodat.

¶ Diminutio.

Diminutio ẽ: cum aliqd esse in nobis: aut i his: quos defendimus: aut natura: aut fortuna: aut iduſtria dicemus egregium qdne qua significet arrogans ostẽtatio: diminuit: & attenuat oratione: hoc mõ nam hoc ꝓ meo iure iudices dico: me labore: & industria curasse: ut disciplinã militarem nõ in postremis tenerem. Hic si qs dixisset: ut optime tenere: tametsi uere dixisset: tamen arrogãs uisus esset: nũc & ad inuidiam uitandam: & ad laudem cõparãdam satis dictũ est.

Item igitur utrum auaritiæ causa: aut egestatis accesserit ad maleficium. Auaritię at largissimꝰ fuit in amicos: quod signum liberalitatis est: qua cõtraria auaritię est. Egestatis: at huic qdẽ pater: nõ modo nimiũ dicere: nõ tenuissimũ patrimoniũ reliqt. Hic quoq̃ uitatũ est: ne magnum: aut maximum diceretur. hoc igitur in nostris: aut eorũ quos defendemus egregiis cõmodis ꝓferundis obseruabimꝰ. nam & eiusmodi res & inuidiam contrahunt in uita: & odium in oratione si mcõsiderate tractes. Quare quemadmodum rõne in uiuẽdo fugitur iuidia. sic in dicẽdo. cõsiliõ uitat odiũ.

¶ Descriptio.

d Escriptio notatur: q̃ res: q̃ cõsequntiũ cõtinet perspicuã: & dilucidã cũ grauitate expositõnẽ hoc mõ: q̃. si istũ iudices uris sniis liberaueritis: stati sicut e cauea leo missus: aut aliq̃ teterria belua soluta ex catẽis uolutabit: & uagabit i foro acuẽs mitos dentes: i cuiusq̃ fortũas: i oẽs. aicos: atq̃ inimicos. notos: atq̃ ignotos. icursãs: aliorũ famã depeculãs: aliorũ caput oppugnãs: aliorũ domũ ac oẽm familiã prostrigẽs rẽp. fundit labefactãs. Quare iudices eiicite eũ de ciuitate liberate oẽs formidie. Vobis dẽiq̃ ipis cõsulite. Nã si istũ ipunitũ dimiseritis: i uosmet ipos (mihi credite) ferã & truculẽtã bestiã iudices imiseritis. Itẽ si de si iudices grauẽ sniam tuleritis. Vno iudicio simul multos ingẽslaueritis. Grãdis natu parẽs (cuiꝰ spes senectutis oĩs i huiꝰ adolescẽtia posita ẽ) gre uelit i uita mãere nõ hẽbit. filii pui priuati prĩs auxilio ludibrio & dspectui prnis inimicis erũt exposĩti. Tota domꝰ huiꝰ idigna cõcidet calãitate: Inimici statisãguiolẽta palma crudelissima uictoria potiti insultabũt: i horũ miserias & superbissimul & uerbis iuehãt: Itẽ nã nẽinẽ urm sugit. qrites capta urbe q̃ miseriẽ cõseq̃ soleãt: arma q cõtra tulerũt: statĩ crudelissime trucidãt: cęteri q pñt p ętatẽ & uires laborẽ ferẽt: rapiũt i seruitutẽ: q̃ n pñt uita priuãt: uno dẽiq̃ atq̃ eodem tpe domꝰ hostili flagrabit icẽdio. & quos natura: aut uolũtas necessitudie. bñuolẽtia cõiũxit distrahẽt: pti liberi egrẽiis pentũ diripiũt: pti i sinu iugulãt: pti ancẽdes cõstuprãt. Nẽo iudices est: q̃ possit satis rẽ cõseq̃ uerbis. Nec referre oone magnitudinẽ calãitatis. Hoc gñe exornatiõis uel idignatio uel misericordia põt cõmoueri: cũ res cõseq̃ntes cõphẽsæ uniuersæ pspicua breuiter exprimunt oone.

¶ Diuisio.

Iuisio est. quę rem se mouens a re utranq̃ absoluit ratione subiecta: hoc modo.

d Diuisio. Διαλυσις a græcis nominatur: cõstat duabus pribus: ab utraq̃ concludit complexionem alibi uocat Cicero: alibi duplicem conclusionem conuenit tribus figuris tribus generibus: confirmationi & confutationi.

Cur ego:exemplū est quo ostenditur nihil amico admonitionem profuturā esse:& ab ea abstinere factus est. Hoc mō:aut amicus tuus quē mouere uis pbus est aut improbus:si improbus nō est:cur gcā abiicias:parui.n. facies:si uero probus est:nō meretur reprehensionē in argumentationibus hac utimur exornatione:ut li.ii. dictū est. Quid ego nunc aliud exemplū:quo quispiā merita sua nō esse cōmemoranda ostendit:aut.n. inget merita mea meministis:aut non si meministis cōmemorans uos obtundam:si non meministis:nihil eorū proficiam cō memoratione. Quādo re nihil pfeci. Ite duæ res &c. exemplū ē in iudiciali genere. positū oñdit aūt eū gaccusatur inopia & auaritia ad maleficiū esse compulsum. Inter hāc &c. qm hæc exornatio & tertia oronis ps eiusdē fūr nominis:ne ea res cuiq dubitationem faciat quid inter se differant ostendit

Frequentatio. Hæc exornatio σύναθροισμος græce dicitur:frequētatio a nostris uocat: qm multa p causā p toram orationē sparsa fuerant:colligius:& breuiter coacernata in uno loco dicimus. Cōuenit omnibus figuris:sed præcipue graui:conuenit omnibus generibus:sed in primis iudiciali:& cōiecturali materiæ: In confirmatione & reprehensione nonnunq & in conclusione tractatur:sed dispari ratione:nam illic augendi criminis causa:hic uero admonendi in confirmatione præterea & reprehensione omnia argumenta quæ in tota fuerant oratione: breuiter in uno loco colliguntur:in conclusione ea tantum: quæ ualidissima sunt. A quo tandem. Post confirmationem & confutationem hæc dicta intelligimus:nam per epilogum omnia diffuse prius tractata in unum locum coguntur. Quod criminis augendi cā sit:clodius sic inuadi potuisset. Suæ pudicitiæ:qm seipsum prostratuit corruptoribus:aut filias uel sorores uiola uit:sicut clodius qui nō pluris fecit tris sorores:q bonā dcā. Insidiator alienæ. Sicuti tūc cū domū cæsaris pontificis maximi: ubi bōæ deæ sacra celebrabant sub mulieris habitu ingressus est:ut pompeiā cæsaris uxorem uiolaret. Cupidus auarus. Hæc oia q breuiter obiiciunt longa oone in aduersariū dicta prius intelligimus q nunc reperunt. Eiusdē generis. Dicit orator sæpe in cōiecturalibus causis ea uti frequentationes: ut eas res q sepatim infirmæ erāt:colligar in unū locū:qd cum fit non dubia res q de agitur: sed certa & manifesta uf. Nolite igitur iudices:exemplū est quo rationes ille colliguntur:quæ seperatim erant: infirmæ cōiunctæ uero cām nostrā nō mediocriter adiuuant:in eū hæc dicunt a quo hominē occisum cōiecturis pbamus. Si modū:cā duplex est:impulsiua & rōcinatiua. Hæc rōnē habet consequēdi commodi uel euitandi incommodi. Vita turpissima:coniectura extributo personæ quod est ulta omnia scelera commisisse creditur qui male uiuere consueuit. Animus auarus:causa impulsiua & coniectura ab affectu:nā auaritia est affectus animi hominem ad maleficium impellens. Fortunæ familia res argumentūr fortuna: fecit quoniam pauper ditari autem inde sperabat.

Cur ego nunc tibi obiiciā quicq:si probus es:nō meruisti:si improbus nem cōmoueris? Item quid nunc ego de meis propriis meritis prædicē: si meministis obtundā si obliti estis cum rem nihil egerim: quid ē q uerbis proficeī possim? Item duę res sunt quę possunt homes ad turpe compendium cōmouere:inopia atq auaritiam. Te auarum in fraterna diuisione cognouimus no pem: atq gentem nunc uidem9: qui potest igitur ostēdere maleficii non fuisse inter hāc diuisionem: & illam:q de partibus orationis: tertia est de qua ilib.i. diximus secundum narrationem hoc interest:illa diuidit per enumerationem:quibus de rebus tota oratiōis disputatio futura sit: hęc se statim explicat:& breui duabus :aut pluribus partibus subiicies rationes:exornat orationem.

Frequentatio.

Frequentatio est: cū res in tota cā dispersę coguntur unū in locū quo grauior: aut acrior: aut criminosior oratio sit: hoc pacto. A quo tādem abest iste uitio:qd est? cur iudices eum uelitis liberare? Suę pudicitiæ proditor est? insidiator alienæ: cupidus? intemperans? petulans? superbus? impius? in parentes? ingratus? in amicos? infest9? in cognatos: in superiores contumax? in æquos & pares fastidiosus? in inferiores crudelis? denicq in omnes intolerabilis? Eiusdem generis illa frequētatio: quę plurimum coniecturalibus causis opitulatur: cum suspitiones: quæ seperatim diminutæ:& infirmæ erant: unū in locū coactę:rem uidentur pspicuā facere non suspitiosam hoc pacto. Nolite igitur: nolite iudices ea:q dixi sepatim spectare: sed oia colligite:& cōferte i unū. Si & cōmodū ad istū ex morte illi9 ueiebat:& uita turpissima:hois aius auariss9:fortunę familiares attēuatissimæ:& res ista nemini bono pter istū fuit. Neq; alius iste cōmodioribus rōnib9 facere potuit. Neq; pteritum est ab isto quicq quod op9 fuerat. Neq; factū quod opus non fuit ad maleficium:& tū locus idoneus maxime tū occasio aggrediēdi cōmoda tēpus adeūdi opportunissimū: spaciū conficiendi longissimū sumptū est. Nō sine occultādi & pficiēdi

Et res ista. Hæc omnia lib.ii. tractata sunt: nā ips locus in cōiecturis q̄runtur: sunt āt cōiecturæ quis qd ubi gbus auxiliis: cur quō q̄do. Hæc prim &c. de argumentis nūc agit in artificialibus q̄ τέχνα uocant: hæc sunt a testibus cōtra testes: a cōnibus cōtra q̄stiones:a tūoribus cōtra rumores. Vehemens &c. uim exprimit exornationis:simul & gbus generibus adhibeatur non obscure ostēdit.

Xpolitio. Hæc exornatio τοαὐτὸ τοκαὶτοῦ τολογίᾳ græce uocatur:nam aut idē dicimus: aut de eodem:idem dicimus:cum nō diuersa dicimus:de eodem dicimus:cum idem per diuersa exprimimus: idem dicit Virgili. Quem si fata uirum seruant: si uescitur aura Aethera: nec adhuc crudelibus occubat umbris:de eodem uero:sed diuerse idem poeta ait. Rex erat æneas nobis quo iustior alter. Nec pietate fuit: nec bello maior & armis: Ideſt qui iustitia:qui pietate:qui bello pollebant. In omni utimur figura:sed præcipue in graui. In omni genere. In confirmatione:& reprehensione. In eodem loco. Quantum ad ipsas sententias attinet:quæ non mutantur. Aliud quātum ad uerba pertinet quæ uariantur. Nam res eadem diuerso modo:& diuersis exprimitur uerbis. Eādem rem &c. simpliciter eandem rem pluribus uerbis tractamus:ut quem si fata uirum seruant &c.

De eadem re. Complures in una re fiunt cōmutationes:ut Rex erat æneas nobis &c.

Non eodem modo:ut quem si fata uirum seruant &c. diuersa sunt omnia unum tamē significat:hoc est si uiuit. Nullum tantum &c. Exemplum est: cum eadem res uerbis cōmutatur: Est autem in genere deliberatiuo: suaderur uiro sapienti ut nullum pro salute partiæ effugiat periculum. Cum augetur: idem est cum superiore: si rem attendas. Bonis rationibus: sapiens. Et erit:idem & hoc erit inquit. Pronunciando commutabimus. Quomodo pronunciando commutatio fiat:exemplo dicit ostendi nō posse. Quoniam pronunciatio ipsa non in scriptura: sed in uoce consistit. Cum modo humili:modo sublimi:modo remissa uoce utimur. In sermone. Qui humili & mediocri conuenit figura:& remissam uocem postulat. Acrimonia:qua in graui figura utimur uocem autem exigit intentam. Tertium: possumus eandē rem inquit dicere etiam per sermocinationem:cum aliquem secundum dignitatem loquentem facimus:aut per exusitationem: cū & commori nos dicimus:& auditorem commouemus. Traiciemus:traducemus. Ad sermocinationem :ut aliquod tractantes negocium:personam ad quam pertinet:pro dignitate loquentem induceamus. Ab eadem sententia &c. quæ est nullum tantum &c.

Nō. mī. so. platonis sñia est. Vltra q̄ fato debetur. Triplex mors ē: ut ueteribꝫ placuit: fatalis naturalis: fortuita: fatalis statuta cuiq; ē: & præteriri a quo q̄ ſi pōt: de qua Virg. Stat sua cuiq; dies. Hæc tribꝫ saturni cursibus cōficit hoc est nonagita ānis. Naturalis accidit senectute cōfectis paulari deficiēribꝫ humoribꝫ. Hæc ad cētesimū & uigesimū porrigi ānū potest fortuita eoꝝ ē q̄ occidunt uel seipsos primunt de hoc Virg. sed misera ante diē. Etc. contra Antoniū Philippica prima: ſi qd mihi humanitus acciderit: uidēt. n. multa impēdere pter naturā & fatū. Nā humanus est casus i. inhumanis uersat. Hoc multo ante Demosthenes dixerat in oratiōe περὶ στεφάνου: οὐ τοῖς γονεῦσιν μόνον γεγενῆσθαι τοῦτης ἀδελφοῖς καὶ τοῦ σώματος θνητὸν ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν. Itē mutat: nunc ostēdit Quō fieri tractando expolitio possit: per excusationē hoc est cōmotionem: & auditorum: & nostri. Cū ita pronūciamus ut nos cōmoti uideamur: & auditorum animi cōmoueantur. Quis est &c. exemplū est expolitionis per excusationem: q̄ maxime pronuciando fit: est autem idem cum superiore materia.

Quis est: interrogatiōi quædā inest acrimonia quæ excusatiōi cōuenit. Tam tenui cogitatione: tam paꝝ cogitās & existimas hominī merita. Eadem res: repetit quæ dixit.

Sed de eadem re: hactenus dixit quo pacto eandem rē expolire possimus: nunc ostendit quō non eādem rem: sed de eadē re dicimus & pluribus utimur cōmutatiōibus. Admōet aut recte nos de eadē re dicētes uti posse ꝙ̄ apparita argumentatione de qua libro secūdo dictū est: contrario item: Simili: & exemplo: ac conclusione: & sic uarie tractatā expolitionē uehemēter ornatam fore. Simpliciter: per propositionē q̄ rem simpliciter ꝓponit & pnūciat. Poterimus: ostēdit posse nos rōnē relinqre ſi uoluerimus & necessaria nō fuerit. Deide duplicē. Hoc est ipsam rōnem simplici uel duplici rōne confirmare poterimus: significat aſit rationis confirmationē q̄ pars ꝓpositiōis tertia ē. Deinde afferre contrariū: quartā partē argumentatiōis q̄ cōstat ex cōtrariis: similibus: exēplis: cōtrariū exornatio uerbi ē: cū uerba uerbis cōtraria ponūtur ut i bello pacē: in pace bellū q̄ritas: simile & exēplū exornatiōes sñiæ sunt. Libro quo opus fuit hoc ē secūdo: ubi ostēsū ē quot modis fiat cōclusio ultima oſonis pars septē partibus: ut prīo loco ſit ꝓpositio: secūdo rō: tertio sñia simplex aut duplex: q̄rto cōtrariū: quinto simile: sexto exemplū: septimo conclusio.

Ideo ꝙ rō & ea q̄dē satis efficax. Accidit. n. sæpe ut q̄ nō uult p repu. mori: cū repu. pereat. Et q̄m sñia duplex. ſ. cum rōnibus: & sine rōnibus prior sñia sine rōne est. Ergo qui fugit sñia ē cū rōne. At qui alia sñia duplex, Sapiens oſa reipu. cā ſuscipiendi pericula putabit: ſe pe ipse ſecū loqtur nō mihi soli: sed ētiaq; adeo multo potiꝰ nat9 sum patriæ: uita q̄ fato debet saluti patriæ potissimū soluat. Aliud hęc me tute atq; hōeste pduxit usq; ad hanc ætatem ēminuit meas rationes bonis legib9: optimis moribꝰ: honestissimis disciplinis: quid est: qd a me satis ei persolui possit: uñ hæc accepta sunt: hęc loqtur secum sapiens: sæpe ego in periculis reip. nullū ipe periculum fugi. Item mutatur res tractando ſi traducit ad exuscitationem: cū & nos cōmoti dicere uideamur & auditoris animum cōmouemus sic. Quid est tam tenui cogitatione prędit9 cuius animus tātis angustiis inuidiæ continetur qui non hunc hoiem studiosissime laudet: & sapientissimum iudicet: q pro salute patrię pro incolumitate ciuitatis p reipu. fortunis: quamuis magnum atq; atrox periculum studiose suscipiat: & libenter subeat eqdem hunc hominē magis cupio satis laudare quā possum. Idēq; hoc certo scio uobis omnibus usu uenire. Eadem res igitur his tribus in dicendo cōmutabitur, rebus uerbis: pnunciando: tractando: sed tractando dupliciter: ſermocinatiōe: & exuscitatiōe: sed de eadē re cum dicemus pluribus utemur commutationibus: na cum rē ſimpliciter pronunciauerimus: ratione poterimus ſubiicere. Deinde duplicē: uel sine rōnibus pnunciare ſententiā. Deinde afferre contrariū: de qbus oibus diximus in uerboꝝ exornationibus. Deinde liſe: & exēplū de quo ſuo loco plura dicem9 deinde cōclusionē de qua in secundo libro quę opes fuerunt dixim9 demōſtrātes argumentationē quēadmodū cōcludere oporteat in hoc lib. docuim9 cuiusmōi eēt exornatio uerbi: cui cōclusioni nomen ē. Ergo hmōi uehementer ornata poterit esſe expolitio: q̄ constabit ex frequentibus exornationibus uerborū & ſniarū. Hoc modō igitur septem partib9 tractabitur: ſed ab eiusdē ſententiæ: nō recedam9 exemplo: ut ſcire possis q̄ facile pceptione rhetoriceres simplex multiplici rōne tracteū. Sapiēs nullū p rep. piculū uitabit iō qd̄ sæpe fit: ut cū rep. pire uoluerit necessario cū rep. peat: & q̄m sunt oia cōmoda a patria aecepta nullū incōmodū p patria graue putādū est. ergo q fugiūt id piculū qd̄ pro rep. subeundū est ſtulte faciūt: nā neq; effugere id pōt: & ingrati in ciuitatē repiūtur. Atq patriæ pericula ſuo piculo experūt: hi ſapiētes putādi sūt: cū & eū quē d nt honorē rep. reddūt: & p multis perire malunt: quam cum multis.

Liber 4 Quartus

Etenim uehementer est iniquum uitam a natura acceptam pp patriā cōseruaueris naturæ cū cogat reddere, patriæ cū roget nō dare. Et cū possis cum summa uirtute: & honore pro patria interire malle p dedecus & ignauia uiuere: pro amicis & parentibus: & ceteris necessariis adire piculū uelis pro rep. in q̄ & illud sanctissimū nomē patriæ cōtinetur nolle i discrimine uenire. Itaq; uti cōtemnēdus est q in nauigādo timidus quā mauult incolumē ita uitupād9 q̄ i rep. dissimilis suo pluſq̄ saluti cōi consulit. Naue fracta multi incolumes fuerūt: ex naufragio pīæ salu9 nēo pōt enatare. Quod mihi bene uidetur. Decius intellexisse q se deuouisse dicitur: & pro legionibus se i hostes imisisse medios: uñ amisit uitā: & nō pdidit. Re. n. uilissima & pua maximam redemit: uitam dedit: accepit patriam: amisit aiam: potius est gloriā quæ cum summa laude prodita uetustate quotidie magis enitescit. qd̄ ſi pro rep. debere accedere ad piculū & rōne demōſtratū ē: & exēplo cōprobatū: hi sapientes sunt existimādi q. nullū pro salute patriæ piculū uitāt. In his igī generib9 expolitio uersat: de q̄ pducti sumus ut plura diceremus quod non mō cū cām dicimus: adiuuat & exornat oſonem: sed multo maxime p eā exercemur ad elocutionis facultatē. Quā cōueni[illegible] extra cām in exercendo rōnes adhibere expolitionis in dicendo ut cum exornabimus argumētationem: de qua re diximus in libro secundo.

¶ Commoratio.

Commoratio ē: cū i loco firmissimo: quo tota cā cōtinēt manet diuti9: & eodē sæpe reddit. Hæc uti maxie conuenit: & id oratoris bōi maxie ꝓpriū: nō. n. dat auditori ptās aium de re firmissima dimouēdi ſ huic exēplū satis idōeū subiici ñ potuit: ppea qd hi loc9 nō ē a tota cā separat9: sic ut mēbrū aliquod: sed tanq̄ sanguis profusus est p totū corpus orationis.

¶ Contentio.

Contētio ē: p q̄ cōtraria referunt: ea est in uerborum exornatiōib9: ut ante docuim9 eiusmōi. Inimicis te placabilē: amicis inexorabilē pbes. In sñia hmōi uos huiꝰ incōmodis lugetis iſte rei p. calamitate lętatur. uos uestris fortunis diffiditis. Iſte solus suis eō magis confidit. Inter hęc duo contentionum genera hoc ītererest. Illud ex uerbis celeriter relatis constat: hic sñiæ cōtrarię ex comparatione referantur oportet.

Et. n. exornatio ē per cōtrariū: cogit & rogat reddere & nō reddere: iterire uiuere cōtraria ſūt: rē adire & nolle uenire. Itaq; ut &c. a ſili ē exornatio. Q̄d mihi uī Decius. Ab exēplo exornat. Tres fuerunt decij q̄rtis tribus p reip. ſalute ſe deuouerunt: pr̄ filius nepos: pr̄ bello latino: filiū bello gallico nepos bello cōtra pyrrhū epiroraꝝ regē ſe deuouit. Proelijs oībus p salute legionū luuena. Plebeiæ decioꝝ aiæ plebeia fuerūt pectora: p totis legionibus: ii tñ re p oibus auxiliis atq; oi pube iuuena ſufficiūt diis ifernis terraq; parēti. Amisit differt iter amittere & pdere: Nā amittius q̄ recupāt: pdimus cū ita amittimus ut recupare nō possimus: ſimilis dfia ē iter pire & iteriri re. Nā perit q̄ locus nō delet & plautus ait i ca priuis duobus nō iterit q p uirtutē pīt. Pro re uilissima: p hac fragili uita & caduca. Rē maximā: nōis æternitatē. Quod ꝓpru. Cōclusio ē superioris argumētationis breuiter oia q̄ dicta sunt colligit. In his igit generibꝰ: Cur multa de hac exornatiōe dixerit: nūc declarat: ſimul & qd utilitatis afferat: oñdit. Cū ñ ſolū cās exornari p eā dicit: ſed ad elocutionis facultatē cōferre in exercēdo: in declamationibus. In dicendo: in uerīs causis.

c Commoratio. Hæc exornatio ēmoꝝ græce uocat. Cōmoratio a nobis dicit: qm̄ in eadē re & ſñia i morāur: eā, sæpius eā repetimus. In graui pcipue figura utimur. In cōfirmatione & cōfutatione: exemplum Cicero ipſe nō ſubiicit: & cur non ſubiiciat ostendit Virgili. georgicorum libro primo hac utitur exornatiōe: cum unum quod utilissimum ad agriculturam iudicauit: sæpius repetit: ut ſcilicet agri fieret intermissio & alterius coleretur: ait enim alterius idem conſtas ceſſare noua les: & ſignem patief fieru durescere campum & paulopoſt idem repetit: ſed tñ alterius ſa: cilis labor. Ci. i Catilinā: i uerrē & i Antoniū dicēs hoc cōmoratiōe sæpe usus cognoſcit.

c Contentio ἀντίθετον græce dicit: cum contrariis partibus oratio cōficitur uerbi: tum uero ſententiæ ſententiis ex comparatione contrariæ ſunt: ſententiæ exornatio est in graui utimur figura. In omni genere: in confirmatione & repræhenſione. Vos huiuſmod &c. exemplum est in genere iudiciali: accuſatur enim quiſpiam: q̄ reipu. calamitate lætus ſit: & per comparationem quātum ſit ſcelus oſtēditur: & uos inquit talibus incōmodis lugeris: hic gauder. Eo magis: q̄ uos diffidere uider. Inter hæc duo oſtendit quid interſit inter contentionem uerbi & ſententiæ exornationem. Celeriter modico interuallo. Vt inimicis te placabilem amicis inexorabilem te præbes. Ex cōparatiōe: cum hic cum illo comparatur: ut uos huiuſmodi &c.

Similitudo. Hæc exornatio ὁμοίωσις græce uocat̃ & ab aliis sic diffinit̃. Similitudo ē minus notæ rei p similitudinē eius q̃ magis nota ē demōstratio. Vel ignotæ rei p similitudinē eius q̃ magis nota est descriptio: Huius spēs sūt tres: Parabole: Icon: Paradigma. De duobus postrēis mox separatim a Ci. dicet̃. Parabole similitudini inserta ē couenit similitudo tribus ex gn̄ibus cārū pcipue Demōstratiuo: qm̄ ad laudandū uel uituperandū maxie sumit̃. Adhibent̃ cōfirmatiōi & rephēsioni: exordio nōnunq̃ & narratiōi. Ad rē: illa pprie similitudo ē: q̃ rē cū re cōparat: Nā cū psōa psonæ cōficit: imago: cū fcm̄ aut dictū ppo nit: addito certi auctoris noīe exēplū. Dispari: magis nota: & ñ oio simili. Ea sumit: Quattuor causis sumi similitudinē dicit & modis q̃ttuor tractari. Singulos modos pnunciandi &c. Nā singuli mōi tractādæ silitudinis suā exigūt pnūciationē. Nō. n. queādmodū. Exemplū ē similitudinis q̃ p cōtrariū sumit̃ ornandi dūtaxat cā ē aliqs q pbare uult nouū impatorē ueteri meliorē nō eē: & hac utit̃ similitudie sicut nō ē celerior i cursu q facē ardētē accipit: illo q tradit: ita nouus impator q accipit exercitū: nō melior ē illo q tradit. Propterea: rō est cur ita sit: queādmodū dixit. In palestra: i currēdi certamie: q̄uis pprie palestra ipsa sit luctatio. Thedas ardētes. Mos fuit ueteribus ut currētes facē manu ferrent: quā cū fatigati erāt: alii succedētes ex eo manibus ita apte raperēt: ut neq; fax extigueret̃: neq; cursus intermitteret̃. Hoc sine simili: ōndit tm̄ ornādi cā hmōi similitudinē p cōtrarium fieri potuisse. Dictū ē p cōtrariū: iō inqt hæc similitudo fieri p cōtrariū dr̄: qm̄ ei rei quā nos pbamus aliquā rē negamus simile eē. Sicut i supiore exēplo: ñ eē simile onus ē dare facē & dare exercitū: Nā facē dat fessus integro: exercitū dat imperator uetus nouo ñ ēpitus ipito. Neq; equus: exēplū ē similitudis p negationē factæ probandi cā: est aliqs q pbare uult hominē q sine doctrina ē: cōseq uirtutē non posse: licet ingeniosus sit & sicut inqt equus indomitus licet robustissimus sit: ad usus q ab equo desiderantur utilis eē non pōt: ita neq; hō idoctus quis sit ingeniosus ad uirtutē pōt uenire. De pro uerba qm̄ utraq; pars similitudis a pticula icipit negatiua nō. In amicitia gerēda: exēplū ē similitudis q̃ aptius dicēdi cā p breuitatē sumit̃: est q rephendit eū a quo post amici mortē liberi eius defendant̃: & sic intēdit: cōuenit amicos sicut cursores qbus satis est in currēdi certamine ad metā puenire: i eius q amat̃ beniuolētia cōsistere: nec in ipsos amici filios amorē ppagare: sed refellit̃ hæc similitudo: qm̄ tāta in cursore uelocitas eē debet ut ad metā pueniat: in amico uero tm̄ amoris: ut ipsā eius q amatur uincat opiniōem: & satiari nunquā possit. Isocrates quoq; sic ait Δεῖ λαρτούσ παῖδασ ὥσπερ τῆς οὐσίας οὕτω καὶ τῆς φιλίας τῆς πατρικῆς κληρονομεῖν. Procurras: & modum amandi nullum facias. Nā ut ait Propertius. Verus amor nullum nouit habere modum. Coniunctæ & cōfusæ. Nā & uno diuersæ res connectuntur uerbo: sicut conuenit exerceri: & esse oportet & sub uno q̃si spiritu clausulæ conuenienter pronunciant̃.

Similitudo.

Imilitudo ē orō traducēs ad rē q̃ppiā aliqd ex re dispari simile. Ea sumit̃ aut ornādi cā: aut probādi: aut apti9 dicēdi: aut āte oculos ponēdi: quō q̃ttuor de cāis sumit̃ ita q̃ttuor mōis dr̃ p cōtrariū: p negatione: p collatione: p breuitate. Ad unāq̃q; sumēdæ cām silitudinis accōmodabim9 singulos modos pnūciādi. Ornādi cā sumit̃ p cōtrariū sic. n. queādmodū i palestra: q thedas ardētes accipit celerior ē i cursu cōtinuo q̃ ille q tradit: ita melior impator nou9 q accipit exercitū q̃ ille q decedit: propterea qd' defatigatus cursu integro facē: hic peritus impator iperito exercitū tradit. Hoc sine simili satis plane ē pspicue & pbabiliter dici potuit hoc mō. dicit̃ minus bonos impatores a meliorib9 exercitū accipere solere: sed ornādi cā simile sumptū ē: ut orōni dignitas q̄dā cōpararet̃. Dictū ē āt p cōtrariū: cū ei rei quā nos probamus aliquā rem negamus esse similē: ut pauloāte cū decursoribus asserebāus. Per negationē dicet̃ pbandi cā hoc mō: neq; equ9 idōitus: quāuis natura bene cōposit9 sit idonē9 pōt eē ad eas utilitates: & aptus quæ desiderantur ab equo: neque homo indoctus quis sit ingeniosus ad uirtutem potest peruenire: hoc probabili9 factum est: quod magis est uerisimile nō posse uirtutem sine doctrina cōparari: quoniam nec equus quidem indomit9 idoneus possit esse: ergo sumptū est pbandi cā. Dictū aut per negationē: id. n. pspicuū ē de primo similitudis uerbo sumet̃. Aptius dicēdi cā simile. Dicit̃ aut p breuitatē hoc mō: in amicitia gerēda: sicut in certamine currēdi nō ita cōuenit exerceri ut quoad necesse sit uenire possis: sed ut pduct9 studio & uirib9 ultro facile pcurras: nā hoc simile est: ut apti9 intelligat̃ mala rōne facere: q rephēdāt eos q uerbi cā post mortē amici liberos ei9 custodiā: ppea qd' in cursore tm̄ uelocitatis eē oporteat: ut efferatur usq; ad finē: In amico tm̄ beniuolētię studiū: ut ultra q̃ qd amic9 sentire possit: pcurrat amicitię studio. Dictū aūt est simile p breuitatē: nō. n. ita ut in cęteris rebus res ab re separata est: sed utraq; res cōiunctę & cōfusę cōparata.

Ante

[Marginal notes: Palestrā accipit pro certamine cursus — Ornandi causa p cōtrariū — Nam tunc similitudo sumitur p contrariū — Probandi causa p negationem — Quoad .i. quo. — Apertius dicendi causa p breuitate]

[Ornādi — Per contrariū
Probādi — Per negationē
Aptius dicendi — Per collationē
Ante oculos ponēdi — Per breuitatē]

[cū pnūciate &c. — i. s. similitudo]

Ante oculos ponēdi negocii cā. ut geri res nō narrari uideat̃ cū oia q̃ i cōparatiōe posita sūt: paria eē uideant̃ & singula referāt̃. ē. n. collatio p quā añ oculos res pōit̃: reg; aut administrationū gn̄e silīū cōparatio παραβολὴ a græcis dr̄ & fit mōis octo: p hitus ut q̄lis i europe ripis: aut p iuga cynthi exercet diana coros: p magnitudinē ut Ceu duo nubigenæ cū uertice mōtis ab alto descēdūt cētauri: p colorē. ut Indus sāguineo ueluti uiolauerit ostro sigs ebur. p uocē clamores simul horrēdos ad sydera tollit q̄lis mugitus &c. p laborē: ut q̄lis apes æstate noua p florea rura exercet sub sole labor. p energiā ut isegetē ueluti cū flāma furētibus austris icidit p altitudinē ut q̄lis atriæ liquētia flumia circū siue padi ripis &c. p affectū. ut sic funere prio Attonitæ patuere domus cū corpa nō dū cōclamata iacēt. Vt citharædus. exēplū ē silitudinis q̃ p collationē fit: & nobilis ac diues cū citharædo cōparat̃: Huius cū illo par hitus & ornatus describit̃ uterq; pari pene rōne & cōuētu bonorū eiicit̃. citharædus: qm̄ uoce & gestu displicuit. Diues: qm̄ sine uirtute. Palla: q̄ est Tunicæ palliū ad terrā fluēs. ea tā mulieres utebant̃ q̃ uiri: Citharædi p̄serti & mimi. Papinius de Appollīe si decet aurata bacchū uestigia palla Verret̃. Vir. pallā signis auroq; rigētē. Chlamyde purpurea. sup quā pallā induebāt citharædi: eā pigi & uariari coloribus cōsueuit. Vir. sidoniā picto chlamydē circūdata libo. Idē uictori chlamydē auratā: q̃ plurima circū Purpura mæādro duplici melibœa cucurrit. Ita: similiter eodē mō. Simili rōne collata: ad utrāq; psonā. utraq;. n. habitu & ornatu expectatione facit: utraq; postea decepta hoium opōne cōtēnit̃: & eiicit̃. In silitudinibus. uerba i silitudine accōmodata rei afferēda eē pcipit & seruāda. Ita ut hirūdies. Est q pbare uult falsos amicos i necessitate cognosci qm̄ simul atq; fauere fortūa desiit. fugiūt oēs sicut irūdines q̃ cū primū hyēs icohat oēs deuolāt. qd uer ē & ouidius hac de re sic ait: dū fueris fœlix m̄ltos numerabis aicos Tpa si fuerit nubila: solus eris. Idē igr. s. ut fuluis spectatur ignib9 aurū: tpe sic duro ē ispiciēda fides. Irūdies hybernis mēsib9 abeūt i uicia africæ. securæ mōtiū recessus iuētæq; ibi nudæ ac deplumes. plynius. Deuolāt oēs. nō uolāt falsi aici. sed fugiūt: qm̄ uero auib9 eos cōpauerat uocabulū suauit silitudis. Sed iuētio. uñ silia iuēiri possint admōet. Artificio. igēio. Cāu: ut i nauigatiōe & pegrinatiōe ubi m̄lta nobis pter nr̄am opōnē offerri solent: nō prius uisa aut audita. Natura: q̃ oia pereat: sed nō oibus i locis. Venari: igrere. Exornat̃. repetit q̃ttuor mōs silitudis de qb9 an dixit. Nō. n. q̃a dixerat & ex his aliq̃ uēari: iō hæc subiūgit dicens nō necesse eē ut res tota totæ rei silis sit: sed oportere ut q̃ iter se cōferant̃ aliq̃ silitudinē hēant sicut i supiore appuit exēplo de citharædo & diuite ac nobili: Nō enim idem sunt sed multa habēt similia quæ conferunt̃.

Ante oculos ponēdi negocii cā sumet̃ similitudo: cū dicet̃ p collationē sicuti cytharædus: cum pdierit optime uestitus palla inaurata indutus cum clamyde purpurea coloribus uariis itexta & cū corona aurea magnis fulgētibus gēmis illuminata: cytharā tenēs exornatissimā auro & ebore distictā. Ipse pterea forma: & specie sit: & statura apposita ad dignitatē: si cū magna populo cōmouerit his rebus expectationē repente silentio facto uocē mittat acerbissimam cū turpissimo corporis motu: quo melius ornat9 sit: & magis fuerit expectatus: eo magis derisus & cōtemptus eiiciet̃: Ita si quis in excelso loco & i magnis ac locupletibus copiis collocatus fortunæ muneribus & naturæ cōmodis oibus abūdabit: si uirtutis & artium: quæ uirtutis magistræ sunt egebit: quo magis cæteris reb9 erit copiosus & illustris expectatus: eo uehementius derisus & cōtēptus ex omni cōuentu bonorū eiiciet̃. Hoc simile exornatione utriusq; rei: & alterius inertię artificiis alterius stultitia simili ratione collata sub aspectu oium rem subiecit. Dictū autē est per collationem ppterea quod proposita similitudine paria sunt relata omnia. In similibus obseruare oportet diligenter ut cum rem afferamus similem cuius rei causa similitudinē attulerimus: uerba ad similitudinem habeamus accōmodata. i. huiusmodi. Ita ut hyrundines æstiuo tempore pr̄sto sunt: frigore pulsæ recedunt: ex eadē similitudine, nunc p translationē uerba suamus: ita falsi amici sereno uitę in tempore pr̄sto sunt simul atq; hyemē fortunę uiderint deuolāt oēs. Sed inuētio similiū facilis erit: si qs sibi oēs res aiatas: & in aiatas: mutas: & loquentes: feras: & māsuetas: terrestres: & cœlestes: maritimas: artificio: casu natura cōparatas: usitatas atq; iusitatas: frequenter ante oculos poterit ponere: & ex his aliq̃ uenari similitudinē quæ aut ornare: aut docere: aut apertiorem rem facere: aut pōere rē ante oculos possit. nō. n. res tota toti rei necesse est similis sit: sed ipsum qd cōferet̃ similitudinem habeat oportet.

Exemplum.

Xemplū est alicuius facti: aut dicti pteriti cū certi auctoris noie ppositio id sumitur

Xemplum. παράδειγμα græce uocat̃: est aūt rei pteritæ narratio sigñs adhortationē uel dehortationē. Adhortationē ut Antenor potuit mediis elapsus achiuis Illyricos penetrare sinus &c. Itē pallas ne exurere classem

[Marginal notes: Ante oculos ponēdi causa per collationē — Amicitia]

[Ordo est & sensus: obseruandum est cum afferimus simile ut uerba eius rei cuius rei causa similitudinē afferimus faciamus accommodata ad ipsam similitudinē.]

Arglufi atq ipos potuit submergere põto. Dehortationẽ ut. At nõ sic phrygius penetrat lacedæmõa pastor. cõuenit tribus figuris: tribus gñibus: cõfirmatiõi & rephẽsiõi pcipue. Hisdẽ de cãis. q qttuor sũt q̃s cõmẽorat & qd i his exẽplũ efficiat: patefecit. Vniuscuiusq gñis: cãm afferre cur exẽpla nõ subicerit ĩoq se fecisse ait qm exẽplũ q̃le eẽt i expolitõe oñdit: cũ dixit. qd mihi uř decius ĩtellexisse: & cãs cur sũeref: de siliitudie tractãs disse ruit.

i Mago. εἰκών græce uocaf siue εἰκασμός & sic ab aliis diffinif. Imago ẽ figuræ alicuius expssa uel psonæ, iter se eo q psonis accidũt cõparatio: ut hos hũeros q deos sil'is: & oĩa Mercurio filis. Frẽ talis amyclei domitus pollucis habẽis cillarus hic. n. equus equo cõparaf. utimur hac exornatiõe in oĩ figura: in demõstratiuo gñe pcipue: i cõfirmatiõe & rephensiõe. Hæc sumif. hic oñdif cui gñi potissimũ cõueniat. Inibat pliũ de hectoræ uel achille hoc dici potuisset. Iste quotidie. exẽplũ est imaginis q̃ sumif ut in odiũ adducat. hoc de clodio dici potuisset: aut catilia. Iste q diuitias. exẽplũ ẽ imaginis q̃ in iuidiã adducit. Gallus e phrygia. Matris deum ministri galli sunt a gallo phrygiæ flumĩe uocati q iter cybelẽ mõtẽ & celenas labif: cuius aq̃s q forte bibissent: i saniebãt. auctor ouidius in fastis sic de illo scribẽs. Inter ait uiridẽ cybelẽ altas q celẽas: Amnis it i sana noie galius aq̃. Qui bibit in defurit pcul hĩc discedite qs est cura bonæ mẽtis q bibit ĩde furit. Ariolus ẽ ut donato placet q diuina mẽte uaticinaf. dictus q̃ si fariolus: aut ab alando nã alitu solet exaludere ueluti mortalẽ aĩam: ut diuinã recipiat. ego magis ab Hara ariolũ dici existimo sicut Aruspicẽ. Vti cõtẽptatione. i odiũ. Iste. accusaf aliqs & i odiũ rapif q hoiem itra domũ pprĩa se se tanq̃ cochleã abscõdentẽ in pnitiem rapiat cũ tota domo deuoraturus.

e Ffectio græce dicif χαρακτηρισμός. adhibef tribus figuris: tribo gñibus: oibus qfo is ptibus. Crebro hac exornatiõe plautus & Terent. utunf. Nũc iudices. Quidã uel accusat quẽpiã uel testẽ adducit noiãs & cũ in eius memoriã redire iudices nõ possint. sic depingit. Canũ. capillis canis. Subcrispũ. aliquantulũ crispũ. Cæsiũ. is sic df q oculis ẽ ceruleis uel cianeis q̃si cælus: ut Nigidio placet: unde cælia dcã ẽ a ueteribus pallas q̃ a græcis γλαυκῶπις uocaf. Habet exornatio. uim exprimit exornatiõis quæ utilis est ad demonstrãdum aliquem breuem aũt esse oportet.

n Otatio. Hæc exornatio a Quint. imitatio mo alio dicitur: a græcis ἠθοποιία uł μίμησις. Et iter leuiores affectus nũerari põt. Est. n. posita in ludẽdo. uersaf i factis: & in dictis. Differt a supiore: qm̃ illa corpus effingit: hæc naturã: mores: & cõsuetudinẽ exprimit. Conuenit mediocri figuræ: & demõstratiuo gñi pcipue. Cõfirmatiõi & rephẽsiõi: sic ab aliis diffinif. Notatio ẽ uera alicuius psõæ p uitii aut uirtutis signa oñsio. Iste inqs &c. hoĩs oñtatoris natura certis describif signis oñtare aũt est ad inanẽ gloriã oñdere. Putat esse pclarũ & ppea supbire solet. Quo uultu. supbo. s. Daretis &c. Verba sunt oñtatoris p aduersariũ pnũciata. Cederetis ingt mihi si me odio nõ haberetis: si mihi molesti non essetis.

iisdẽ de cãis: qbus similitudo res ornatiores facit: cũ nullius rei nisi dignitatis cã sumif. Aptiorẽ cũ id qd sit obscurius magis dilucidũ reddit. Probabiliorẽ cũ magis uerisimilẽ facit: añ oculos ponit cũ exprimit oĩa pspicue: ut res dcã ppe mãu tẽtari possit: uniuscuiusq gñis singula subiecissemꝰ exẽpla: nisi exẽplũ: qd genus eẽt i expolitiõe demõstrassemus: & cãs sumẽdi in similitudine apuissemus. Quare noluimus neq pauca quominꝰ ĩtelligeref: neq re ĩtellecta plura cõscribere.

¶Imago ~~similis~~.

Imago ẽ forma: cũ forma: cũ q̃dã similitudine collatio. Hæc sumif aut laudis: aut uitupatiõis cã. laudis cã sic. Ibat in pliũ corpore tauri ualidissimi ĩpetu leõis acerrimi similis. uitupatiõis: ut i odiũ adducat hoc mõ. Iste quottidie p forũ mediũ tãq̃ iubatus draco scribit dẽtibus aduũcis aspectu uenẽato: spũ rabido circũspectãs huc & illuc: si quẽ reperiat: cui aliqd mali faucibꝰ afflare: ore attingere: dẽtibꝰ ĩsecare: lingua aspgere possit. ut inuidiã adducat hoc mõ. Iste q diuitias suas iactat: sicut gallus e phrygia: aut ariolus qspiã, depressus & oneratus auro clamat & delirat. In cõtẽtionẽ sic. Iste q tã q coclea abscõdẽs retẽtac sese tacitus cũ domo totꝰ: ut comedaf aufert.

¶Effectio.

Effectio est: cũ exprimif: & effingif uerbis corpis cuiuspiã forma: qd satis sit ad itelligẽdũ hoc mõ. hũc dico iudices rubrũ: breuem icurũ: canum: subcrispum: Cæsium: cui sane magna ẽ in mẽto cicatrix: si quõ põt i memoriã uobis redire hẽt hæc exornatio cũ utilitatẽ: si quẽ uelis ostẽdere cũ uenustatẽ: si breuiter & dilucide facta ẽ.

¶Notatio.

Notatio ẽ: cũ alicuiꝰ natura certis describif signis q̃ sicuti notæ qdã naturæ sũt attributa: ut si uelis nõ diuitẽ: sed oñtatorẽ pecuniosum describere. Iste iqes iudices q se dici diuitẽ putat eẽ pclarũ: Primũ nũc uidete quo uultu nos ĩtueaf. Nõ ne uobis uř dicef: darẽ uobis: si mihi molesti nõ essetis.

Cum uero sinistra mẽtũ subleuat: existimat se gẽme nitore: & auri splẽdore aspectus oium pstrigere. cũ puer respicit hũc unũ: quẽ ego noui. uos ñ arbitror nouisse alio noiẽ appellat deĩde alio atq alio. heꝰ tu iqt uide Saio ne qd isti barbari turbẽt ut ignoti: q audiũt unũ putẽt se lẽgi: de multis ei dicit: i aurem aut dõi lectuli sternãf: aut ab auũculo rogetꝰ æthyops: q ad balneas uẽiat: aut Sturcõi locꝰ añ ostiũ suũ def: aut aliqd fragile false cõrtagiũ gloriæ cõpetꝰ. deĩn exclamat: ut oẽs audiãt uidero ut diligẽter nũeretꝰ si pt añ noctẽ puer q iã bñ hois naturã nouit. tu illo plures mittas oportet iqt si hodie uis trãsnũerari: age i qt: duc tecũ libanũ & Sosiã. Sane deĩde cãu ueniũt hospites hoi quos dũ iste splẽdide pegriaf: iuitauit ex ea re hõ hercle sane cõturbaf: sed tñ a uitio naturæ nõ recedit. bñ iqt facitis cũ uẽitis: sed rectiꝰ fecissetis: si ad meã domũ recta abiissetis. Id fecissemꝰ iqũt illi si domũ nõ uissemꝰ. At illud qdẽ facile fuit uñ libet i uẽire: uerũ cũ eũte sequũf. illi: sermo iterea huꝰ colu mitꝰ ois i oñtatoe. Quærit i agris cuiusmõi frumẽta sint: negat se q a uillæ ĩcẽsæ sint accedere posse: nec ędificat ẽt nũc audere: et at sibi tusculão qdẽ i cœpi isanire: & hisdẽ fũdamẽtis ædificare. Dũ hæc loqt uẽit in ædes q̃sdã: i qbus sodalitiũ erat eodẽ die futurũ: quo iste p notitia dñi ædiũ ĩgredif cũ hospitibꝰ. Hic iqt hitoꝰ pspicit argẽtũ qd erat ex positũ: uisit tricliniũ: stratũ pbat: accedit seruulꝰ dicit hoi clã dñm iã uẽturũ si uelit exire. Ita ne iqt Eamꝰ hospites fr̃ meꝰ uẽit ex falerno ego illi obuiã pgã: uos huc decia uẽitote: hospites discedũt iste se rapti domũ suã cõicit. Illi de ci q̃ iusserat uẽiũt: qrũt hũc repiũt domũ cuia sit. idi uersoriũ drisi cõferũt sese: uiderũt hoiem. Postera die narrãt: expostulãt: accusãt. Ait iste eos similitudie loci deceptos. Angiporto toto deerrasse se cõtra ualitudinẽ suã ad noctẽ multã expectasse. Samiõi puero negociũ dderat: ut uasa uestimẽta: pueros rogaret. Seruulos nõ i urbaos satis strẽue & cõcine cõparat. iste hospites domũ deducit. Ait se ~~domos~~ maximas cuidã aico ad nuptias accõmodasse. Nũciat puer argẽtũ repeti (ptimuerat. n. q cõmodarat) apagete iqt. ædes cõmodaui: familiã dedi: argentũ quoq uultã. etsi hospites habeo: tñ utaf licet nos samiis delectabimur. Quid ergo q deiñ efficiat narrẽ eiusmõi ẽ hois natura ut q̃ singul diebꝰ efficiat gloriatq; oñtatõe: ea uix ãnuo sermõe enarrare possim. Hmõi notationes q̃ describũt qd cõsetaneũ sit uniuscuiusq naturę

Subleuat: qd ostentatores facete solent: ut annulos oñdant. Perstringere. offuscare & quasi occecare. Puer. seruum. Alio noie. multis appellat noibus ut multos habere uideaf. cum tñ unum tm̃ habeat. Isti barbari. reliq serui. Se legi ex mltis eligi. Aethiops: ex æthiopia seruus unde nigerrimi ueniebãt. qbus præcipue ueteres delectabanf. Locus Asturconi. hispaniæ pars Asturia est: in qua Asturcones gignunf: qbus nõ uulgaris in cursu gradus: & mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Auctores Plynius & strabo. Falsæ choragium. Gloriæ. hoc est: ut aliqd suppeditetur quod ad inanem ptineat gloriam. choragium oẽm significat apparatum scenæ uel mensæ: uel cuius uis huiusmodi rei plautus comicõ choragium dicit in Amphitrione apud suetonium uersus ii sunt: cũ primum istorum conduxit mensa choragii: Sex q deos uidit Mãlia sexq deas χορηγέω præbeo ẽ & suppedito unde choragium. Video. sic ait tanq̃ ingentem pecuniam numeraturus eẽt seruus. Illo. ad illum locum ut pecuniæ numerenf: quæ ab uno numerari non poterunt. Ex ea re. ex hospitum aduẽtu. A uitio naturæ. ab ostentatione. Insanire hoc est nimis magna extruere ædificia. Cice. in Miloniana insanas clodii extructiones dicit. Sodalitium. & ipsam significat beniuolẽtiã quæ est inter sodales: & multitudinẽ conuentumq sodalium: qui ad celebranda conuiuia conueniebant: siue q una sederent: & essent: siue q ex suo datis uesci solerent: uel q inter se suaderent quod utile esset inter se auctor pompeius caro legem tulit qua sodalitia coercerentur. Triclinium locus discumbendi in quo tres apparabantur mensæ stratis lectulis in quibus epulantes sederent. Ad decimam. qua hora cibum sumebant. Marti. Hora libellorum decima est eupheme meorum. Temperat ambrosias cum tua cura dapes. Diuersoriũ. locus in quem se recipiunt aduenæ. Apagete inquit. Tacere uel auferte. Samio. Samiis uasis ex terra samia fictis q̃ species ~~est tenacis~~ terræ: a samo insula ubi abundat: sic dicta. Ausonius fictilibus fama est cænasse agathoclea regem: Et mensam samio sæpe onerasse luto. Huiusmodi coloris ostendit effectum. Mediocri autem figuræ conuenire innuit quam urbanitas in primis decet. Quadruplatoris illi sic dicebantur ne ut pompeius qui eo quæstu utebanf. Et eas res psequebatur: quarum ex legibus quadrupli erat actio. Asconius quadruplatores inquit delatores erant criminum publicorum in qua re quartam partem de proscriptorum bonis quos detulerant consequebãtur. Alii dicunt quadruplatores esse earum rerum accusatores quarum conuicti quadrupli damnari solebant.

Ermocinatio. Διάλογος græce
s df: & ẽ sermo hoĩum assimulatus.
Differt a notatõe: q̃ alicuius natu
rã certis signis describit. Itẽ a con
firmatiõe q̃ psona q̃ nõ ẽ cõfingit. In hac ex-
ornatiõe fingi s̃mo nõ põt nisi & psona cuius
ẽ itroducat. cõuenit oĩbus figuris: oĩbus gñi-
bus: ex ptibus orõnis narratõi p̃cipue. Vis p
sonæ. Cũ rõne dignitatis. Nã cõueniẽs pso
næ s̃mo attribuit. Cũ militibus. exẽplũ ẽ in
gñe iudiciali. defendit. n. is a quo hõ fit occi-
sus q uĩ iferebat & occidet uolebat ẽ ãt ĩ nar
ratiõe ipsis psonis q̃ ĩ traducũt suus attribuit
s̃mo. Redũdaret: q̃si plẽa eẽt. Iste. q luĩ df
occisus qm̃ ipe uĩ iferebat. Cũ sago. uestim
tũ militare ẽ sagũ: cuius diminutiuũ sagulũ.
Vir. uirgatis lucẽt sagul. a sago sagatus d̃scẽ
dit sicuti a toga togatus. Mart. uis te purpu-
reũ galla sagatus amẽ! Silĩ orna. cũ sago: gla
dio: iaculo. Btũs diues. Quĩ mihi p̃sto fit.
Quĩ iũctũ uerbo indicatiuo p̃ñtis tpis uĩ hẽt
ĩpariui. Illius diuitis. Istius. In uasoris: dulcis
sima. p filios uxorẽ p̃fiam. fortũas. Extictis
pene. n. extincti sumus oẽs. Mãsuete: nolito
isolẽs fieri fortũa nimiũ sęda. Fuimus. ãñ q̃
urbs ab hostibꝯ capet nr̃a. Te hoiem eẽ & cõ
ditiõe humãitatis posse hæc pati q̃ nos pati-
mur. At ille q iuadit. Illi diuiti q forte delu
tierat. Heus iqt filios pedisse q̃ cõmẽdat: ipe
ueluti moriturus ad iuasorẽ accedit. Non
mea uox uiso diuite ñ mea iqt uox tibi uitam
eripuit: hoc ẽ ñ sola uoce ita territus es ut de
feceris. Ille: q latebat cũ magno spũ cũ ma-
gna uoce audacter: nihil deteritus. Metue-
bã iqt. Iõ latebam: q̃a metuebã ne oĩo uictus
essem. In iudicio mecũ: iõ mecũ ĩ iudicio cõ
tẽdere ñ uis: q̃a times ne uicaris. Victus nõ
pibo. qm̃ fama exflabit & mei & tui facti. Ad
ĩ extrẽo uerba sunt iuasoris. Mulier diuitis
uxor. Et tu p deos: ad maritum hæc ait. Tu
cessas uerba sũt diuitis q cũ ĩ cædẽ suã exor-
tari ĩ uassorẽ uideat: maxĩe tñ deterret: cũ illũ
oẽm bñ uiuẽdi spẽ sibi ipi morte sua ereptu
dicit. Illi iuasori. Sũt itẽ s̃mocinatões eẽ di
cit supiori q̃ q̃ dictũ ẽ subiectas: q̃ ñ psonã idu
cũt loquẽtẽ sed eũ recitãt s̃monẽ q ab aliquo
(hñ possit.

c Onfirmatio προσω ποποιιά græce df: ñ ẽ psone fictio
q̃ tũ nutriat orationẽ: tũ excitat ut
ait Quĩ. graui p̃cipue figuræ accõmodata ẽ:
iudiciali gñi cõclusiõi q̃ p conqõnẽ fit aut idi
gnationẽ. Aliq̃ psona. ut aduersarii: uel alte
rius: q̃cũq̃ sit: mõ eius credibiliter sermo fin-
gat. Quæ nõ ẽ. ut uerbis ppl'i. Res muta. ut
mons silua arbor. Informis. ut chimera. hy-
dra. lernea. sphinx. Ad dignitatẽ accõmoda-
ta. ut dignitas psone postulat. Actio ẽt si nõ
loquat. Q̃d si nũc exẽplũ ẽ psonæ q̃ ñ ẽ. Ro
ma loquẽs iducit q̃ hoium iprobo᷑ seditioni
bus uexari se cõquerit: & in ruinã trahi. fieri

uehemẽter hẽnt magnã delectatõem: totã. n. naturã
cuiuspiã ponũt añ oculos aut gloriosi: ut nos exẽpli
cã cœpamus: aut iuidi: aut timidi: aut auari: ãbitiosi:
amatoris luxuriosi: furis q̃druplatoris: deniq; cuius
uis studiũ ptrahi põt in mediũ tali notatione.

¶ Sermocinatio.

s Ermociatio ẽ: cũ alicui psõę sermo attribui
tur & is expõit cũ rõne dignitatis ĥ pacto:
cũ militibꝯ urbs redũdaret: & oẽs ciues timore oppsi
si domi tenerẽt: uenit iste cũ sago gladio succinctus
tenẽs iaculũ: qnq; adolescẽtes hoĩem sĩi ornatu sub
secunt: irrũpuit i ędes subito: deide magna uoce: ubi ẽ
iste btũs diues inqt: ędiũ dñs: q̃ nõ mihi p̃sto fuit q̃d
tacetis: hic alii oẽs stupidi tiore obmutuerũt: uxor illi
us ifelicissimi cũ maxĩo fletu ad istiꝯ pedes obiecit se
se: p te iqt & p ea q̃ tibi dulcissima sũt i uita miserer
nr̃i: noli extiguer extictos: Per mãsuete fortunã nos
quoq; fuimꝯ btĩ: nosce te eẽ hoiem: At ille qn illũ mi
hi daris: ac uos auribꝯ meis opplorat d̃ñitis nõ abi
bit: illi nũciat iterea uenisse istũ & clãore maxĩo mor
te miari q̃d simulac audiuit: heꝯ iqt: gorgias pedisse
q̃ puero᷑ abscõde pueros: defẽde: fac ut incolũis sit
adolescẽtia: uix ĥ dixerat cũ ecce iste p̃sto sedꝯ iqt au
dax ñ uox mea tibi uitã ademit: exple meas inimiciti
as: & iracũdiã satura tuo sãguie. Ille cũ magno spũ
uerba metuebã iqt: ne plãe uictꝯ essẽ: nũc uideo i iu
dicio mecũ cõtẽder ñ uis: ubi suppeditari turpissimũ
supat pulcherrimũ ẽ iterficer uis: occidã: eqdẽ sed ui
ctꝯ ñ pibo. At ĩ extrẽo tpe uitæ eẽ spiose eloq̃ris neq;
ei quẽ uides d̃ñari uis supplicare: tũ mulier: imo qdẽ
iste rogat & supplicat sed tu q̃so cõmouere & tu p de
os iqt hũc exẽplar d̃ñis ẽ: uicit ĥ: te uice tu nũc aium
cur non desinis iqt uxor loq̃ q̃ me digna ñ sũt tace &
q̃ curãda sũt cura: tu cessas mihi uitã tibi oẽm bñ ui-
uẽdi spẽ mea morte eripe. Iste mulierẽ repulit ab se la
mẽtãtẽ: illi nescio q̃d icipiẽti dicer q̃d dignũ uidelicet
illiꝯ uirtute eẽt gladiũ i later d̃fixit. Puto i ĥ exẽplo
datos eẽ unicuiq; sermões ad dignitatẽ accõmodatos
.i. q̃d oportet i hoc gñe obseruare. Sũt sermociatões
cõseq̃ntes ĥ gẽus: nã q̃d putãus illos dicturos: i si ĥ
iudicaueritis: hõne hac oẽs utẽtur rõne. deide subiicer
sermonem.

¶ Confirmatio.

c Onfirmatio ẽ: cũ aliq̃ q̃ nõ adest psõa cõfin
git q̃si adsit: aut cũ res muta: aut informis
fit eloq̃ns & formata: & ei orõ attribuit ad
dignitatẽ accõmodata ut actio q̃dã hoc pacto q̃d si
nunc

nũc hęc urbs iuictissima uocẽ mittat nõ ĥ pa
cto loq̃t: Ego illa plurimis tropheis ornata:
triũphis ditata certissimis: clarissimis locuple
tata uictoriis: nũc uris clarissimis seditõibꝯ ue-
xor o ciues: q̃ dolis malitiosa carthago uiribus
pbata numãtia: disciplis erudita corithꝯ labe
factare ñ potuit: eã patimini nũc ab homũcu
lis teterris pteri atq; cõculcari: Itẽ q̃d si nũc ille
lucius brutꝯ reuiuiscat & hic añ pedes urõs ad-
sit ñ hac utet orõne: ego reges eieci: uos tyran
nos itroducitis: ego libertatẽ q̃ ñ erat pepi: uos
ptã seruar ñ uultis: ego capitis mei piculo p̃riã
liberaui: uos liberi sine piculo eẽ ñ curatis: hęc
cõfirmatio licet in plures res mutas atq; iaiatas
trãsferat p̃ficit multũ in ãplificatõis ptibꝯ &
cõmiseratione.

¶ Significatio.

s Ignificatio ẽ: q̃ plus i suspitõę re-
linqt: q̃ positũ ẽ in orõne: ea fit p exu
patõem: ãbiguũ cõseq̃ntiã abcissio
nẽ silitudinẽ: Per exupatõem cũ plus dictũ ẽ q̃
patit ueritas augẽdę suspitionis cã sic. Hic de
tãto p̃rimõio tã cito testã q̃ sibi petat ignẽ ñ re
liq̃t: p ãbiguũ cũ uerbũ põt i duas pluresue sni
as accipi: sed accipit in eã ptẽ q̃ uult is q dixit:
ut si de eo dicas q mĩtas hereditates adierit p
spice tu q plurimũ cernis: ãbigua queadmodũ
uitãda sũt q̃ obscurã reddũt orõnẽ: ita hęc cõ-
seq̃nda q̃ cõficiũt hmõi significationẽ. Ea repiẽ
tur facile: si nouerius & aiaduertimus uerbo᷑
ãcipites aut mĩtiplices ptãtes: p cõseq̃ntiã signi
ficatõ fit cũ res q̃ sequũt aliq̃ rẽ debẽt ex qbꝯ
tota res relinq̃t i suspitõe ut si sallamẽtarii filio
dicat quiesce tu cuiꝯ pr̃ cubito se emũgere sole-
bat: p abscissionẽ si cũ icipius aliq̃d dicer. dein
de p̃cediũs & ex eo q̃d iã dixius satis relinq̃t su
spitois sic: q ista forma & ętate nup alieę dõui
nolo plura dicer. Per silitudinem cũ aliq̃ re sili
ablãta nihil ãpliꝯ dicimꝯ sed ex ea significãus
q̃d sẽtiãus ĥ mõ. Noli saturnię nimiũ ppli fre-
q̃ntia fretꝯ eẽ: stultitiã nosce gracchi. Hæc ex
ornatio plurimũ festiuitatis hẽt: & iterdũ di-
gnitatis: Sinit. n. q̃dã tacito orator ipm audi-
torẽ suspicari.

¶ De breuitate.

b Reuitas ẽ res tñmõ ipsis uerbis necessa
riis expedita ĥ mõ: Lemnõ prætẽriens cœ
pit: inde thasi præsidium reliquit: post

hæc cõformatio potuisset ab iis qui ĩ gracchos dice
bãt: q̃ñ pnitiosas leges ferre uolebãt. Dolis. fraude
punica: q̃ maxĩa fuisse tradit. Quare liuius ait p̃fidia
plus q̃ pũica: & Vir. Tyrios biligues appellauit. Nu
mãtia. de q̃ supra dictũ. Disciplinis. studiis artiũ li-
beraliũ. Quod si nũc. aliud exẽplũ: q̃d ĩ eos df Qui
tollere libertatẽ studebũt: & illis fauebãt q tyrãnidẽ
affectabãt. ut. T. Mãlius capitolinus. & Sp. Melius.
L. Brutus auctor fuit romãæ libertatis pulsis regibꝯ.
Plures. ut arbores mõtes: fora: tẽpla theatra. Tñ
p̃ficit. hic cognoscit cõclusiõi maxĩe conuenire quæ
p amplificationem & cõmiserationem fit.

s Ignificatio. ἔμφασις græce df. a nobis si-
gnificatõ df: qm̃ ex aliquo dcõ latẽs aliq̃d
eruit q̃d tñ significat ñ ẽt df ut apd Vir.
ñ licuit thalami exptẽ sine crimie uitã de
gere moræ feræ. De mr̃imõio loq̃t & tñ illuc erũpit
affectus: ut sine thalamis uitã ñ hoium putet: sed fe-
ra᷑. licet aliter hũc locũ: quidã exponãt. q̃nq; ut ait
Ci. fit modis: ea ĩ oĩ utimur figura: ĩ oĩ gñe: ĩ cõfirma
tiõe & rephẽsiõe p̃cipue. In suspitõe. qm̃ ñ apte loq
tur. Exupatõe. qñ res supat ueritatẽ: & aut plus: aut
minus dicit: q̃ credi possit. Hic de tãto p̃rimõio & c.
exẽplũ ẽ exupatiõis: q̃ augẽdæ suspitiõis cãsa: Aliq̃s
negligẽtiæ accusat: & ut pẽitus igẽs p̃rimoniũ cõsũ-
psisse significet: ne testã q̃dẽ q̃ ignẽ a uicinis corroget
sibi df reliq̃sse. Per ambiguũ. Cerno exẽplũ ẽ ambi-
gui: signat. n. uideo: & attẽtus diligẽsq; sũ. & sic p̃ñti
loco accipit: ĩ eũ. n. hæc d̃ñr q̃ cõtẽdẽs ĩ iudicio p̃spice
iqt tu: cui aduersarius tu subiecit p̃spice q multũ cer
nis: hoc ẽ q ĩ cõparãdis hæreditatibus diligẽs es. q̃d il
le faciebat orbos & pupillos forte decipiẽs. Ambi-
gua. uitãda iqt ambigua hmõi sunt: qm̃ obscurã fa-
ciũt orõnẽ: ita & cõsequẽtia fugiẽda ẽ p quã quõ fit
signatio subiecto declarat exẽplo: q̃dã salsamentarii
filio petulant loquẽti: tace inqt tu cuius pr̃ se cubito
emũgeret solebat: significauit uilẽ eẽ: & salsamẽtarii fi
liũ: cũ se ille nobilẽ credi uellet salsamẽtarii ãt: qm̃ sũt
cõramiatis mãibꝯ narres cubito emũgũt: idẽ & lãii
& piscatores faciũt. salsamẽtarii sũt q salita uẽdũt ob
sonia. Per absc. p diminutionẽ cũ miꝯ df: & plus si-
gnificat. Qui. s. ĩ adolescẽtẽ hæc d̃ñr. Qui a. do.
hoc ẽ ĩ aliẽa domo stup᷑ uirgini itulerat uĩ adulteriũ
cõmiserat. Noli sat. admõet saturnius: ne eadẽ uia
crassari uelit q̃ gracchi. qm̃ ut illi piturꝯ sit: hoc ñ df:
sed signat. Frequẽtia p. multitudie ppl'i a qͦ desere
ris. Multi gracchi. mĩti siles gracchis q occisi sũt: dũ
easq̃s saturnius postea ferr uoluit: leges ferr tẽtarẽt.
Festiuitas. ex qͦ mediocri figuræ p̃cipue cõueire co
gnoscit. Dignitatis. ex qͦ graui adhiberi posse itelli
(git.

b Reuitas. βραχύτας græce df ĥβρᾶ χυλλάγια. breuitas a n̄ris uocat qm̃ neces
sariis dũtaxat uerbis rẽ ipsã absoluit. Hac
utit Vir. cũ ait. Sed uos q tãdẽ q̃bꝯ aut uẽi
stis ab oris: Quo ue tenetis iter? Cõuenit oĩbꝯ figuris
oĩbus gñibꝯ ex ptibꝯ orõnis narratõi p̃cipue. Neces
sariis ut nec plus nec mĩus dicat: q̃ necesse ẽ. Lẽnus
ĩsula ẽ ægei maris Lẽnus: una ex sporadibus ĩ q̃ atos
mõs solstitio iaculat umbras. ab hac Tasos abest. x.
m. p. æraria prius dcã: cuius oppidũ pii ædificauerũt.

Scribe: Quin mihi presto fit. v. r.

Cernere hæreditatem

dicunt

Salsamentarius

Consequenda passiue

amplexare

vincendi

Sedes

m. præsidium

allatu

indeti iacet

Vrbem bythiniã, principalẽ bythiniæ regionis ciuitatẽ. Quæ ponti oræ. & Thracio bosphoro ab occasu terminat: a meridie regione quæ ꝓprie asia dicit. In hellespontũ Angustũ mare, vii. stadiorũ asiã ab europa dirimens. a xerxe ponte iunctum. qui abydo ob iacebat q̃ est in littore europæ ciuitas a festo quæ est in asie littore cheronesiag ciuitatũ optima circiter. xxx. stadiis distans: de xerxe hæc dici potuissent. Item mõ. Aliud exemplum. Mario hæc ofo conuenisset. Habet paucis uim ostendit exornationis: & quando ea utendum sit dicit.

Demõstratio: ἔνάργεια græce dicit hæc exornatio ofa complectitur attributa negocio: quæ ante: q̃ post: quæ in ipsa negocii gestione contigerunt: & Demõstratio uocat: qm̃ sic uerbis sigillatim res exprimit: ut põ ãte oculos uideat. In omni figura: in oi genere demõstratiõe utimur: ex ptibus ofonis in narratione & cõclusione ꝓcipue. Id fieri poterit ofa: ut dictũ ẽ attributa negocio hæc cõplectit exornatio: sunt aũt attributa negocii ptim continẽtia cũ ipso negocio: ptim in gestiõe negocii cõsiderant: ptim adiuncta negocio: ptim gestum negocii consequunt: de quibus lib. I. de inuentione & li. ii. huius operis Ci. disserit. Quæ ante: q̃ ante rem gestã facta sunt. Quæ post: q̃ post gestũ negociũ is fecerit de quo sermo est. In ipsa re in gestione negocii: in qua quærit locus: tẽpus: modus: occasio: facultates. A rebus cõsequẽtibus cũ dr q̃ signa nocẽtis uel innocentis consecuta sint: ut si expalluit: erubuit uel incõstãter locutus est: aut contra. A circũstantibus; continentia intelligit cũ ipso negocio q̃ semper affixa uidentur ad rẽ: neq; ab ea possunt separari: ex his prima ẽ breuis complexio totius negocii: quæ summã cõtinet facti hoc mõ: pentis occisio patriæ proditio: Deinde causa eius summe: p quẽ & q̃ obrem: & cuius rei causa & quõ factum sit: quæritur.

Quod simul atq; Gracchus: exemplũ est de Gracho: quõ a scipione Nasica fuerit occisus: in quo quæ ante: q̃ post: quæ in ipsius negocii gestione contigerũt: tractãtur. Quæ cõsecuta sũt: quõ gestũ sit qua causa: q̃bus auxiliis cõpræhẽditur. Historia uero hoc habet. Tiberius gracchus Africani ex filia nepos, tr. pl. legẽ tulit nequis plus mille agri iugera possideret octauio collegæ intercedẽti nouo exẽplo magistratũ abrogauit. Tulit deide ut ea pecunia quæ fuerat ex hæreditate Attali populo diuideret. Cumq; progare sibi magistratum uellet: aduersis auspiciis in publicũ processit: statimq; capitoliũ petiit: manũ ad caput referens: quo facto salutem suã populo cõmendabat. Hoc nobilitas ira accepit quasi diadẽa ille posceret: Scipio Nasica cessante Mutio cõsule sequi se tulit q rẽpu. Saluã uellent: gracchũ in capitolio secutus oppressit: Cuius corpus. Lucretii ædilis manu in Tyberim missum fuit: Vnde ille uispillo dictus est. Nasica uero ut uindictæ subtraheret: per spẽm legationis in asiam ablegatus est. Fluctuare; commoueri; agitari: Virgili. Magno mugit fluctuat æstu. Cic. pro Milone fluctus dixit contionum. Ipse interea scipio: Nasica hæc autem gestũ præcedũt negocium. A tẽplo iouis. Capitolio. Oculis ardẽtibus: quales irato; sunt Homerus de Agamẽnone irato οσσομένοι πυρὶ λάμπετον ὀφθαλμοῖϊν. Erecto capillo: qđ tã timore q̃ ira cõtingit. Cõrorta toga; reiecta in humeꝝ toga ut expeditior eẽt. Illi graccho aderat præco: cui uerba legis subiicere uolebat. Hic nasica. Subsellio. primo pedibus subselliorum ictus est gracchus. Vaga multitudo instabilis multitudo populi. At iste spumam: hæc sunt quæ in gestione negocii contigerunt.

Vrbem bithyniam sustulit inde pulsus in hellespontum statim ponitur ab ido. Item modo consul: quondam tribunus: is deinde primus erat ciuitatis: tunc proficiscitur in asiam: deinde exul & hostis ẽ dictus imperator & porro factus est consul. Habet paucis comprẽhensa breuitas multarum rerum expeditiõem. Quare adhibenda sæpe est cum aut res non egebit longe orationis: aut tempus non sinet commorari.

De demonstratione.

Demonstratio ẽ: cum ita res uerbis exprimitur ut geri negociũ & res ante oculos esse uideatur. Id fieri poterit si quę ãte & post in ipsa re facta erunt comprehendemus: aut a rebus consequentibus aut a circunstantibus non recedemus hoc modo. Quod simul atq; gracchus prospexit fluctuare populum uerentem: ne ipse auctoritate senatus commotus sententia desisteret: iubet ad uocari contionem. Iste interea scelere & malis cogitationibus redundãs uolat ex templo Iouis iudãs: oculis ardentibus erecto capillo cõtorta toga cum pluribus aliis ire celerius cœpit. Illi præco faciebat audientiam. hic subsellium quodam calce premens dextro pede defringit: & hoc alios iubet idem facere. cũ gracchus deos inciperet precari: cur sim isti impetum faciunt. ex aliis aliisq; partibus conuolãt: atque e populo unus: fuge fuge inquit tiberi. Nã uides: respice inq̃. Deinde uaga multitudo subito timore perterrita fugere cœpit. Iste spumam ex ore reiiciens anhelans ex imo pectore crudelitatem, contorquet gracchum: & dubitanti graccho quid esset: neque tamen locum: in quo constiterat relinquenti percutit

tempus. Ille nullam uocem edens infra uirtute concidit tacitus. Iste uiri fortissimi miserando sanguine aspersus quasi facinus præclarissimum feciſſet circũspectans & hilarẽ celeratam gratulantibus manum porrigens in templum Io. contulit sese. hæc exornatio in amplificanda & commiseranda re plurimum prodest: & in huiusmodi narrationibus statuit. n. totam rem & prope ponit ante oculos.

Omnes rõnes honestandæ elocutionis studio se collegimus: in quibus herennii si te diligentius exercueris: & grauitatem: & dignitatem: & suauitatem habere in dicendo poteris: ut oratorię plane loqueris. ne nuda atq; inornata inuentio uulgari sermone efferatur. Nunc identidem nosmetipsi nobis instemus: res. n. cõis agitur. ut frequenter & assidue consequamur artis orationem studio & exercitatione. quod alii cum molestia tribuẽdi causis maxime faciunt: aut si cũ quibus libenter exerceantur non habent: aut sibi si diffidunt: aut si nesciunt quã uiam sequi debeant quæ a nobis absunt oẽs difficultates. Nam & simul libentes exercemur propter amicitiam: cuius initium cognatio facit: cætera philosophiæ ratio confirmabit. Et nobis non diffidimus propterea quod aliquantulum processimus: & alia meliora sunt: quę multo intentius petimus in uita: ut etiam si non peruenerimus in dicendo quo uolumus parua pars uitæ perfectissime desideretur. & uiam quam sequamur habemus propterea: quod in his libris nihil pręteritum est rhetoricę præceptionis. Demonstratum est. n. quomodo res in omnib9 generibus causarum inueniri oporteat. Dictum est quo pacto eas disponere conueniat. traditum ẽ qua ratione esset pronunciandum. Præceptum est qua uia meminisse possemus. Demõstratum est quibus modis perfecta elocutio comparetur. Quę si sequemur acute & cito reperiemus: distincte & ordinate exponemus: grauiter & uenuste pronunciabimus firme & perpetuo meminerimus: ornate & suauiter loquemur. Ergo in arte rhetorica nihil est amplius. Hæc omnia adipiscemur: si rationes pręceptionis diligentia consequemur exercitationis.

Tempus: partem capitis. Iste uiri fortissimi. hæc gestum negocium consecuta sunt.

Hæc exornatio uis exprimitur exornatiõis: simul & conclusioni præcipue conuenire ostẽditur quæ per amplificationem: uel cõmiserationem fit. Omnes rationes &c. Conclusio est operis: qua fructum quem consecuturus sit ostendens ad exercitationem præceptorum rhetorices Herennium hortat. Omnia ad eam rem perficiendam adesse commoda quæ postulari a studiosis artis solent: & ob esse incommoda dicẽs: breuissime præterea quæcunq; de arte superius præcepta sunt repetit. Honestandæ: ornandæ. Grauitatem ad figuram sublimem respicit: cum ait dignitatem: id mediocrem cum suauitatem ingt ad humilem. Nuda nullo artificio adiuta. Identidem assidue. Vel similiter. Sibi diffidunt: q̃ paruo præditos ingenio se uident.

Philosophiæ ratio. Cuius studiosi sumus: quæ bonos efficit: & conciliat amicitias stabilesq; reddit. Ea. n. ut ait Cicero firma & stabilis futura est amicitia quam similitudo morũ & studiorum copulauerit. Et de nobis: ideo inquit de nobis non diffidimus: quoniam aliquid iam profecimus: & iã facto periculo posse iam magis magisq; proficere non desperamus. Et alia sunt: ideo præterea non diffidimus inquit: quoniam alia sunt meliora ad q̃ aspiramus: quicunq; autem spem cõcipit aliquam magnam rem percipiẽdi: is non potest: non maxime in ea re proficere. Parua pars: sensus est si non poterimus in dicendo peruenire quo uolumus: bene uiuendo tales eẽ studebimus: ut uite perfectissime parua pars defutura sit. Et uiam. Non deest inquit uia quã sequamur & quicquid præcepit iam breuissime repetit. Quando res: quæ inueniẽda sint in singulis generibus causarum: hoc libro secundo & tertio demonstratum est. Partes: hoc ad dispositionem pertinet. Quæ si sequemur: quæ præcepta si seruabimus. Hæc omnia. Quod optimum in arte est: id repetit ut. s. exercitatione uratur Herennius. Nam & in principio operis rationem præceptionis ad exercitationẽ dixit accommodari oportere.

Interpretationis Frãciſci Maturantii: in libro Rhetoricorum. M. T. Ciceronis Finis.

M. T. C. Rhetorices nouæ Finis.

¶ Marii Fabii Victorini Rhetoris in rhetoricis Ciceronis Liber primus incipit.

OMnis quicunq; incipit cuiusq; generis orationem hæc tria in principiis adhibere debet: ut auditores faciat attentos: beniuolos: dociles. Ergo hic Cicero facit dociles auditores: cum quid sit eloquentia ostendit. Attentos: cum dicit se de eloquentia dicturum: re scilicet magna. Beniuolos si quidem quia ostendit futurum ei commodum: qui his artibus fuerit edoctus. Eloquentia igitur qualis sit per se ipsam nõ ostendit: sed ẽ capax qualitatis: quam nõ in se habet: sed incipit ab agente. Nam ut cuiusq; ingenium fuerit eius: qui ea uti turpe inde qualis sit: & quid faciat demõstrat. Ergo quoniam quis mediocriter sapiens potest uidere eloquẽtiam: si in homine stulto sit malam esse: si sapiente bonam esse: Propterea Cicero non utrum bonum an malum sit eloquentia quærit: sed utrum plus boni an mali habeat ostendit. Tractat autem in principiis quattuor thesis. Vnam talem ostendendum esse sapientiæ cum eloquentia. Aliam parum prodesse solam sapientiã: tamen prodesse. Tertiam multum nocere eloquentiam: si sine sapientia ea sit & quia potest dici. Ergo eloquẽtiæ studendum non esse: nam ubiq; sapientiam laudas. Respondetur studẽdum esse eloquentiæ: quia per eloquentiam uim suam sapientia exercet necessario. Quarta thesis: studendum esse eloquentiæ: sed tamen quæ sit mixta sapientiæ. Animaduertere tamen debemus in principiis deliberationis propositionum partes propositionis. Executionem partium. Postremo uero sententiam: quod diligenter attendenti: facile cognitu ẽ.

Sed antequam ad id unde cœpit Cicero ueniamus: dicendum primum uidetur quid si ars: deinde quid intersit inter artem & uirtutem. Ars est quæ significantiam sui plenam non habet sed intelligitur ad aliquid pertinere: non. n. uelut Codice nominato scimus statim quid sit Codex: ita mox scire possumus quid sit ars nisi additum fuerit cuius artis: ut ars poeticæ: grammaticæ: eloquentiæ. Virtus est animi habitus in naturæ modo rationi consentaneus: Et ideo in naturæ modum duobus enim constamus: anima & corpore. Anima immortalis est. Si immortalis est a diuinis descendit: Si a diuinis descendit perfecta est: sed acies quamuis perfectæ animæ quodam corporis crasso tegmine irretitur & circumfunditur: & ita fit ut quandam obliuionem sui capiat. Cum uero studio ac disciplina ueluti detegi cæperit atq; nudari: nũc innaturæ suæ modum animi habitus reuertitur: atq; reuocatur. Hanc uirtutem Pla. dicit nunc arte fieri: nunc cum hominibus nasci: nunc in exercitatione confici: nunc adeo dari. Hæc uirtus in rhetoricis a Cicerone eadem ponitur: quæ sapientia. Alibi uero idest in libris de reipublica ab eodem Cicerone illa uirtus dicitur: quæ prudentia. Virtus igitur habet partes quattuor: prudentiam: iusticiam: fortitudinem: temperantiam. Prudentia est rerum bonarum & malarum per omne tempus scientia. Iusticia est animi habitus ita informatus: ut omnibus meritis tribuat dignitatem. Fortitudo est considerata periculorum susceptio: & laborum perpessio. Temperantia est animi circa res inutiles atq; in honestas uictrix ac pudica dominatio. Harum partium partes in consequẽtibus cognoscemus. Nunc ad id quod ostendere proposuimns reuertamur: scilicet ut quid inter artem & uirtutem intersit uideamus. Harum quattuor partium: quas diximus inesse uirtuti: nulla omnino in artem cadit. Ars enim tantum p̃cepta tradit: non aliquid secundum ipsa præcepta faciendum. Ideo ars sapientiæ tradi non potest. Per se aũt tota constat ac permanet quæ perfecta est: si hæc quattuor teneat. Prudentiam: Iusticiam: Fortitudinẽ: Temperantiam. Datur autem ars eloquentiæ & recte datur. Etenim si constat quattuor rebus natura: usu: exercitatione: arte necessario & artis præcepta in eloquentiam dantur: Quæ si deest profecto tria illa multum interdum nocere: nunquam prodesse possunt. Dicendum etiam uidetur quæ distantia sit inter rhetorem: sophitam & oratorem. Rhetor est qui docet litteras atq; artes traditor eloquentiæ. Sophista est apud quem dicendi exercitum discitur. Orator est qui in causis priuatis ac publicis plena & perfecta utitur eloquentia: & ut sciamus: alium eẽ rhetorẽ: alium oratorem. Hos ubi illa quæ habere debeat orator ostendit: Nunc ergo considerans: quid & quantum sit illud de quo dicturus est: idest eloquentia recte se dicit diu cogitasse non utrum bona an mala sit eloquentia: sed utrum plus boni an plus mali habeat.

Quis mediocriter sapiens potest uidere eloquẽtiã

Thesis

Ars

Virtus

Plato

Cicero

Virtutis p̃t 6 4

Prudentia

Iusticia

Fortitudo

Temperãtia

Ars tantum præcepta tradit nõ aliqd secundũ ipsa præcepta faciendũ. ideo ars sapientiæ tradi neqt

Rhetorica ~~Ars~~ constat. 4. rebus

Natura

Vsu

exercitatiõe

Arte

Rhetor

Sophista

Orator

Dr̃

Lautẽ 123

Significantiam

SAepe & multum hoc mecū cogitaui: hoc̄ si unum sit non ostendit satis diutinam cogitationē. Possumus enim frequenter aliquid cogitare: sed statim a cogitatione desistere. Possumus iti dem diu aliquid cogitare: sed in uno tm̄ die facere. Recte ergo utrunq; cōiunxit. Sæpe & mul tum hoc mecū cogitaui: & quia in publicū res proferri nō debuit nisi certa & deliberata: recte ait: hoc mecū cogitaui. Boni ne an mali plus: causa deliberationis: nō utrum bona an mala sit eloq̄ntia: sed utrū plus bōi an plus mali heat eloq̄ntia: nō tñ uacat rō ordinis. potuit aūt dice re mali ne an boni plus. Sed Cice. naturam tenuit eloquentiæ. Quæ cū primū agere cœpit profuit hominibus. Nā compulit eos: & cōgregauit. Post aūt deprauata ingēio maloq; multū nocuit rei pu. Bñ ergo ordinē tenuit ut diceret boni ne an ma li plus hōibus attulerit & ciuitatibus rei duobus cō stat publico: & priuato. Iō hoibus & ciuitatibus hoc & in uerinis aiaduertere debemus qualiter ubique Cice. aut hoies defendat aut ciuitates. Copia dicē di: qm̄ nomen eloquentiæ id sibi optinet ac uēdicat ut cū ad aures uenerit nō nisi optima accipiat. Iō ma luit definire eloquētiā. Ne quis ergo audita eloquē tia. que quasi sono ipso id optinuit ut mixta uideat esse sapientiæ. Ne quis inquā deliberandū nō crede rer: utrum plus boni an plus mali habeat eloquentia sed ipam per se satis existimaret bonā: ppea definire eloquentiā inducendo copiā dicendi. Quæ quia po test ad utrūq; flecti cām deliberatiōis induxit. Ac summū eloquentiæ studiū postq̄ docuit qd esset elo quentia p diffinitionē securus postea occupatis iam auditorū sensibus eloquētiam noauit. Sed recte ait. Ac summū eloquentiæ studiū: Non. n. potest decla rari qd possit eloquētia nisi in aliquo fuerit ac plena fuerit. Nā cū & nostræ reip. detrimenta considero. Ostensurus q̄tum boni aut mali possit eloquētia de repu. loqtur. Et recte non. n. in priuatis rebus eloquē tia periclitāda est sed in publicis. ita ipe in uerinis cū de se uel de eloquentia sua optimā probationē effer ret publicas causas cōmemorat: tacet priuatas. Me q̄ tot annis in causis iudiciisq; publicis ita sim uersa tus. Nunc deniq; ut bonū mōstret eloq̄ntiæ de reip. incōmodis uel cōmodis loquit. Aiaduertēdū tñ q; ptes nō eodē ordine exeqtur quo ppositum. Ait. n. su pra bōi ne an mali plus. Nūc a malis loq̄ntiæ incipit. Sed supra natura ut diximus secutus ē. Nūc cogitatōis rō nē seruat illa. n. prima cogitatiōi occurrūt q̄ uicina sunt a nra memoria. iō & de recētibus: & quod esset magis propinquū elegit. Cū ait. Nostræ reip. detrimenta cōsidero. Cōsideratio. n. reip. p̄sentis est. Ergo qm̄ hucusq; incōmoda per solam eloquentiā reip. contigerunt recte a malis eloquētiæ cœpit post dicturus de antiquiori bus bonis & malis. Et maximaq; ciuitatū ueteres animo colligo calamitates recedit paulatim a repu. nostra ad extraneas ciuitates: & recte post Romā maximas ciuitates noīat ergo qm̄ uetustiora sunt haq; exempla ci uitatū: animo se ait colligere. In rep. aūt nra q̄ sint gesta cōsiderat. Recte itaq; maximaq; ciuitatū colegit cala mitates. Illic. n. aliqd operaf eloquētia ubi populus maior est. Non minimā ui. de mō hic agit. i. utrū plus boni an plus mali aflarat eloquētia. iō ait non minimā uideo inuectā partē incōmodoq; per disertissimos homines: quod supra disputauimus. Noluit p eloquentiā dicere: sed p disertissimos hoies. i. q̄ habeant copiā dicēdi so lam inuectā uero per metaphorā nauis respu. df gubernari. Cū aūt res a nra memoria pp uetustatē remotas. expositis malis incipit dicere qd boni habeat eloquētia a nra memoria ingt remotas: ut excuset memoriā qua si negligentē: addit pp uetustatē: ergo illa q̄ nimis a memoria nra remota sunt q̄ scire possumus. Et litterarum monumēris: ingt reperere istituo hæc monumēta dupliciter accipimus aut annales aut historias. primo. n. an nales fuerūt post historiæ factæ sunt. Multas urbes cōstitutas plurima bella restricta firmissimas societates sanctissimas amicitias. Deinde dicēdū est hoc loco qd sit ciuitas. Est aūt ciuitas collecta hoium multitudo ad iure uiuendū. Cū ergo fuerit ciuitas cōstituta necesse est ut primo bella patiaf. Postea pacē agat. Pax. n. a pa cto df. pactū uero esse nō post nisi causa p̄cedat. i. bellū. Hoc & Salustius tenuit cū de rebus Romanis loquere tur. Dixit prius bella gesta post pacē esse fundatā. res iquit romana plurimū imperio ualuit. Seruio sulpitio & M. Marcello cōsulibus oi galliacis rhenū atq; inter mare nrum & oceanum nisi q̄ a paludibus in uia fuit p do mita. Hic bellū gerit: deinde pacē memorat cōsecutā optimis aūt moribus & maxima cōcordia egit rempu. Inter secūdū ac postremū bellū carthaginēse. Quærit aūt utrū in bellis aliqd possit eloq̄ntia pōt. n. sine dubio.

M.T.CICE.ORATO.CLARISSI mi Rhetoricæ ueteris Liber primus incipit.

Aepe etiam multū hoc mecū cogi taui: bōi ne an mali plꝰ attulerit ho minibꝰ & ci uitatibus co pia dicendi: ac sumū elo quentię studium. Nā cum & no strę reipu. de trimenta cōsidero: & maximarum ciuitatū ue teres animo calamitates colligo. non minimā uideo p disertissimos hoies inuectam esse par tem incommodorū. Cum aūt res a nra memo ria propter uetustatem remotas ex litterarum monumentis repetere instituo: multas urbes constitutas: plurima bella restricta: firmissi mas societates: sanctissimas amicitias itelligo:

Eloquentia

De ordine præpositio

Primo annales. postea hist. uiæ

Ciuitas

Pax unde

Seruius sulpitij Coll M. Marce llus.

& tñ quantū uirtus pōt. Nā si uirtute bella finiunt̃ & eloq̄ntia bella finiunt̃. Iō ergo ait plurima bella restricta iam illud notū est qđ bella ardere dicunt̃: ut ait ardebat oīs hispania citerior. Itē: qs tāti incēdia belli. Firmissimas societates: sanctissimas amicitias: inter sociū & amicū hoc īterest. Socius est q nobis aliquo pacto ad aliqđ gerendū coniungit̃. Amicus est q nihil usu uitæ similis pio ac fideli amore coniungit̃. Et qa socius aliqđ nobiscū gerit iō ait firmissimas societates: qa amicus ꝑ nobis amore cōiūgit̃: iō ait sanctissimas amicitias ergo interdū amicus ē: & socius nō est si mecū nihil gerat: & rursus cū sit socius: amicus nō ē: si aliqđ mecū iuitus gerat

bella ardere dicuntur
Socius
Amicus

Cicer

Propterea Cice. ubiq; duo hæc iungit: socios populo romāo atq; amicos Itaq; & hic firmissimas societates sanctissimas amicitias. Intelligo: recte. ītelligo ait. n. supra: Ex litteraꝝ mouūētis repetere īstituo: Ergo id qđ legit̃ ītellegēdū ē. Tū animi ratione tū facili eloquētia cōparatas. ubiq; hī duo cōiungit. Sed quādo aliqđ due res agūt. triplici mō agunt. aut æqles sunt aut nūc ista plus p̄stat nunc illa. Hic sapientiæ dat ꝑprias agendi rōes. Sed qa uirtus oīs magnitudine sui tarda ē: icircco subiunxit & tp̄s: ut illud qđ sapiētia īuenerit: facilius eloquētia cōpleat̃. Ergo ad aliqđ cito faciendū. Alteꝝ alterius auxilio eget. Recte igit̃ reip. cōmodū ex cōfectiōe utriusq; coniūgit. Ac me qdē: supra oñdit quantū obesset eloquētia: quantūq; ꝑdesset: sed mixta sapiētiæ. Nunc uero uult oñdere singulatim quātū sapia sola p̄sit: quātū eloq̄ntia sola obsit. Qđ cū oñderit: qm̄ sapiētia sola paꝝ ꝑdest & eloquētia sola multū obest. rursus dicturus ē eloquētiā sapiētiæ eē iūgendā. Oīs res aut nimiū ꝑdest: aut paꝝ prodest: aut nimiū obest: aut parū obest. Sapientiæ unū dat ut sola paꝝ prosit reip. nihil tñ obsit. eloquētiam uero solam sæpe ait nimium obesse. Qua in re obesse sp oñdit: sed & interdū satis obesse. Illā uero. alia parte tollit soli eloquētiæ: ut uel parū prosit reip. multū tñ obsit. Veꝝ qđ ait: Ac me qdē diu cogitantē rō ipsa. Ipsa ingt rō sapientiæ. s. quā eloquētiæ dicimus esse iungendā. Quare siquis: ostēdit qđ sit plena sapia. sapiens. n. q diuina atq; humana optime nouit. ergo studiū recte rōnis ad diuina studium honesti officii ad humana referamus, quod āt ait studium rectius dixit quā si dixisset. Quare si qs omissa rōne atq; officio. in his. n. noibus ꝑfecta p̄hia est: quā qa nullus orator plane pōt asseq. ideo nobis horū uel studium habendum esse demōstrat. Cōsumit oēm opam in exercitatiōe dicēdi Cōsumit ingt: iā in isto uerbo est inutilis labor. Quod āt ait in exercitatione dicendi: timet eloquētiā noīare. ut supra diximus ne sensum audiētis offendat. Itaq; hæc diffinitio est eloq̄ntiæ. Eloq̄ntia est exercitatio dicendi. Is iutilis sibi ꝑnitiosus patriæ ciuis alitur. Oīs hō aut sibi aut p̄triæ consulit: aut plus sibi q̄ p̄triæ. Rectæ ergo hoīes ad hæc duo miscenda: sapientiā & eloq̄ntiā: Primo ab utilitatibus sui: deinde ēt publicis inuitant̃. Qui ingt fuerit in sola dicendi exercitatiōe uersatus: omissis studiis rōnis & officii & sibi inutilis & ꝑnitiosus p̄triæ ciuis alit̃. Qui uero ita sese: & cætera: bene armat: quasi sapiētia ꝑ robore sit: ꝑ armis eloq̄ntia. Attendamus tñ ut cum supra pro eloquentia: aut copiā dicēdi: aut exercitatiōem: aut disertitudinē noīauerit. Nūc ubi & de sapientia loqtur: ut securus eloquentiā nominet. hic quoq; duo illa seruat q̄ supra diximus. Qui inquit sapientiæ miscuerit eloquentiā: is & suis: & publicis rōnibus utilissimis atq; amicissimis ciuis fore uidetur: utilē circa priuata: amicū circa publica accipiamus. Ac si uolumus: &c̄. Primo rem quādā constituit: cui eloq̄ntiæ nomen iposuit. & oñdit unde nascatur eloq̄ntia: siue ex arte inquit: siue ex studio: siue exercitatione: siue a natura. Huius ingt eloquentiæ ciuis icerta est origo. si uolumus considerare principium: inuenimus ingt id ex honestissimis causis natū: atq; optimis rōnibus profectū. Cā est aī impulsus ad aliqđ agendum. Rō est gerendoꝝ ordo ex cā uenientium: ut qđ quo loco facias: ac dicas intelligas. Ergo ingt si eloquentiæ principium cōsiderare uolumus. Primum cā attendenda est hæc cā honesta est. Deīde rōnes & easdē optimas inueniemus. Inter studium āt & exercitationē hoc īterest studium est animi ad aliqđ agendum ꝑtinatia. Exercitatio ē suscepti actus cōtinuatio. ex his quoq; supra diximus nasci eloq̄ntiā posse. Nā fuit quoddā tp̄s: &c̄. Incipit cōmemorare cās fuisse honestas: qbus eloquētia nō ad ipsum ꝙ nata sit: sed circa agēdum p̄ncipium sumpserit: ut supra diximus. Aiunt p̄hi e duobus hoīem constare aīa & corpore: Aiam uero esse ꝑfectā sed īpediri crassitudine corpis quo minus se talem exerceat qualis ē ꝑ naturā. ergo mundo cōstituto erāt hoīes minus impediti corpore: & i qbus uis aīæ obruta atq; oppressa eēt. Tūc necessario rapto uiuebāt & malis moribus opp̄sso aīæ bono: circa res oēs uiribus corporis abutebant̃. Sed qa natura nō æqualiter se ꝑ oēs fundit: aliqñ unus extitit: q se bene ītelligeret: & q uideret esse hoībus aīam illā diuinā: q haberet in se multas utilitates: si tñ posset ab aliquo e lateribus qbusdam elici atq; ꝑferri. Ergo his causis

eloquētia qd
Sapiens qs
Eloquentia
Causa
Ratio
Studium
Exercitatio

tum animi rōne: tum ēt facilius eloq̄ntia comparatas. ac me qdem diu cogitātem ratio ipsa in hanc potissimū sniam ducit: ut existimē sapientiam sine eloquētia parū prodesse ciuitatibus: eloquentia uero sine sapientia nimiū obesse plerūq;, prodesse nunq̄. Quare si qs omissis rectissimis atq; honestissimis studiis rationis & officii cōsumit oēm operā in exercitatione dicendi: is inutilis sibi, ꝑnitiosus ciuis patrię alitur. Qui uero ita se armat eloquentia: ut nō oppugnare cōmoda patriæ: ueꝝ propugnare possit. Is mihi uir & suis & publicis ratiōibus utilissimus atq; amicissimus ciuis fore uĩ. Ac si uolumus huius rei quę uocat̃ eloq̄ntia siue artis siue studii siue exercitationis cuiusdā siue facultatis a natura profectæ cōsiderare principium: repiemus id ex honestissimis causis natum atq; optimis ratiōibus profectum. Nam fuit quoddam tempus cum in agris homines

causis eloq̄ntia initiū nō nascēdi sed agēdi sūpsit. nā fuit quoddā tp̄s cū iagris hoīes passim bestiaꝝ more uagabant̃: sicut Vir. Hæc nemora idignæ fauni nymphæq; tenebāt. Gēsq; uirū trūcis & duro robore nata. Quis neq; mos neq; cultus erat: nec iungere tauros. aut cōponer̃ opes norāt: aut parcer̃ parto. Et sibi uictu ferino uitā ꝑpagabant. Sapiens oīs memoriæ studet. Illi ī qbus uis animi mole corporis oppressa delitescit: non memoriæ student: sed ferino ritu subsidia solis prospiciūt diebus. Sic Salu. et qm̄ uita ipsa q̄ fruimur breuis est memoriā nři q̄ maxime longam efficere cōuenit nō pecorū more uiuere: q̄ natura ꝑna atq; uētri obediētia finxit: ut isti hoīes fuerūt: q sibi ī uictu ferino uitā ꝑpagabāt. Nōdū diuine religiōis &c̄. Plena p̄hia ē: q̄ cōstat ex duobus: ex phisica & æthica. phisica est q̄ de diuinis agit. æthica q̄ de humanis disserit. Sed qa Ci. illud docet ꝙ oratori ē necessariū ethicā ꝑsequit̃. Quæ si tūc ab hoībus ignorata ē: multo magis phisica: ergo indicat ut illi uixerūt q aīæ cōmodis ignoratis corporis uiribus pleraq; gesserūt. Nemo nuptias uiderat legitimas atq; incertos q̄sq; īspexerat liberos. Vtrunq;. n. uaga atq; icerta uenere cōficiebat̃. neq; erant iura q̄ id fieri ꝓhiberēt. Non ius æquabile: qđ utilitatis hēret accepant. Illic. n. nullius iniuria uiuit̃ ubi est iuris æqualitas: æqua libertas: ubi aliquid aut omnibus licet facere: aut omnibus nō licet. Pernitiosissimis satellitibus uires corporis esse ait cupiditatis ministras: quæ ī animis hominum quandā obtinet tyrannidē. Quo tp̄e qdē magnus &c̄. ut facilius intelligentiā cōsequamur reꝝ similitudo ꝓferenda ē. Aīa: ita ē ut uinū. Nā quēadmodū uinū ꝑ uase in quo ē habitū aut retinet: aut amittit uiolentiā. Proīde aīa si optimū & castū corpus offenderit: seruat naturā: sin alias uelut amittit. Ita igit̃ cū mortale genus brutū atq; īsciū reꝝ oīum uagaret̃. extitit qdā uir magnus ī quo aīa suā retineret naturā & q ītelligeret oēs hoīes habere ī se quiddā diuinum: sed id uitio corporis opprimi atq; deperire qđ si fuisset elicitū maxias īde commoditates hoīum posse cōtigere. Cognouit: q̄ materies & quāta ad maxias res oportunitas ī aīs īesset hoīum. Materia: nō ad hoc ipm̄ materia est: qđ materia uocat̃: sed ad id quod īnde fieri hēt materia est. Oportunitas nō accidit: neq; in altero ē sed ī eadē materia est. Potest āt ī ligno eē materies ad aliqđ faciendū: sed si putrescit oportunitas: in materia nō est. Similia & de reliqs materiis possumus dicere: ergo non suffecerat inuēta materia in hoībus nisi in eadē materia ēt oportunitas fuisset ad maximas res. Si quis eā posset elicere. est ergo q pōt elicere & ꝙ potest elici hoc deinde attēdamus. Vnus pōt uidere aliquid effici posse nō tamē ēt efficere. Deinde ēt iustū. sapiētem: & magnū uiꝝ. Cice. ait uidisse in hoībus materiē: sed dubitasse de effectu. ait. n. Siquis eam posset elicere. Vtrūq; tñ dat huic uiro & ītelligere & efficere. est. n. & sapiēs & eloquens. Et pcipiēdo meliores reddere. erat ergo in hoībus aius: sed iō reddere quia uedebat̃ amissus. Erat bonus aius & iō ait præcipiēdo meliorē reddere. His causis igit̃ honestissimis: ut uidemus: iste quidā compulsus est ad eloquētiā. hoc ē ad id unde nasci ad actus primum cœpit eloquentia q̄. n. cā honestior: quā homines bestiaꝝ mō uiuētes ꝑceptis utilibus atq; hōestis ad humanā atq; diuinā cognitionē traducere. ergo iustū uirū magnū atq; sapiētē quēcūq; accipiamus. Multi enī Saturnū. Platonē. Aristotelē. atq; alios uolūt intelligi: sed errāt. Qui disp̄sos hoīes ī agris & tectis siluestribus abditos rōe quadā cōpulit unū ī locū & cōgregauit. Duas res supra posuit honestissimas fuisse cās: optimasq; rōnes ut ad actus eloquētia nasceret̃: explicitis ergo honestissimis causis īcipit oñdere eloquētiæ ad actus fuisse rōnes. & ut intelligas iā de causis eē dcm̄ rōne: quadā inquit: cōpulit unū in locū & cōgregauit. Diximus rōnē eē rei gerendæ ordinē necessariū: utputa hoc primū debet fieri: hoc deīde a tertio. Vt nūc primo cōpellunt̃ hoīes: post congregant̃. Deinde ī unāquāq; rē inducunt̃: utilē atq; honestā Cōpulit unū in locū & cōgregauit: cōpulit quasi inuitoꝝ ē. Iam uolentium congregauit. Sed debemus scire quid si compulit & cōgregauit quasi ciuitatē fecit. Nā ut supra diximus: ciuitas est collecta hoīum multitudo ad iure uiuendū. Ergo eloquentia plurimū ꝑdest. Nā facit ciuitatē: & quicqđ utile atq; honestū ē insinuat. Et eos in unāquāq; rē inducēs: utilē atq; honestā. Ci. duplex eē honestū docet. Vnū illud solū atq; puꝝ. Aliud qđ cū utili iunctū sit: Sed solū illū apud paucos est eos. s. qui soli gloriæ student: nihilq; ad sui utilitatē gerūt. Quicquid sanciūt cōsideratiōe boni maliq; generatim: sanciunt non gratia in eodem uersantium ꝑsonaꝝ. Honestū uero illud cū utili ideo honestū uocat qa id qđ iunctū ac duplex est ab eo qđ maius est nomen accipit, ueꝝ illud honestū ꝑiorum est hoc illoꝝ sapientiū q. r. p. student qui ī ciuitate uersant̃. Quod

Sallusti
Cicero
Quidā pro aliquis nota
elicitu
Ciuitas
Id quo iunctū & duplex est ab eo qd maius est accipit denominationem

passim bestiarum more uagabantur & sibi uictu ferino uitam propagabant: nec ratiōe animi quicquā sed pleraq; uiribus corporis administrabant. nondum diuinę religionis: nō humani officii ratio colebatur: nemo nuptias uiderat legitimas: nō certos quisquam aspexerat liberos nō ius ęquabile quid utilitatis haberet acceperat. Ita propter errorem atq; inscitiā cæca ac temeraria domiatrix animi cupiditas ad se explendam uiribus corporis abutebatur ꝑniciosissimis satellitibus. Quo tēpore quidem magnus uidelicet uir & sapiens cognouit: quę materia esset & quanta ad maximas res oportunitas animis inesset hominum: si quis eam posset elicere: & pręcipiēdo meliores reddere: Qui dispersos homines in agris: & in tectis siluestribus abditos ratiōe quadam compulit in unū locum & cōgregauit: & eos in unamquāq; rem inducēs utilem atq; honestam: primo propter insolentiam reclamantes: deinde propter rationem atq; orationē studiosius audiētes ex feris: & imanibus mites reddidit & mā

// Socratē

suetos. Ac mihi quidam uidetur hoc non tacita neq; inops dicendi sapientia perficere potuisse:ut homines a consuetudine subito conuerteret & ad diuersas rationes uitæ traduceret. Age uero urbibus constitutis:ut fidem colore & iustitiam retinere discerẽt:& aliis parere sua uoluntate consuescerent: ac non modo labores excipiendos communis commodi causa: sed etiam uitam amittendam existimarẽt: qui tandem fieri potuit nisi homines ea quæ ratione uenissent eloquentia persuadere potuissent profecto nemo: nisi graui:ac suaui commotus ratione cum uiribus plurimum posset

Nihil esse utile quod nõ sit honestũ

quidẽ honestũ utilitati sp adiũctũ ẽ:& utilitas honestati.hoc ẽt Socrates ait nihil eẽ utile qd nõ honestum sit. nihil honestũ qd nõ utile sit.Sed ut ipm itelligamus:reꝝ exẽpla pferẽda sunt.Esse iudicẽ honestũ ẽ.Iuncta est tñ utilitas honestati.Nã nemo ei iniuriã facit nemo seruis eius pdest:posteris liberis eius pdest. Amicus ergo si qd pstat ẽt utile est.Sed q̃q̃ hæc duo iuncta sunt nõ tñ ita mixta sunt ut uino aqua miscet .s. ut secerni nullo mõ possint:sed ita mixta sũt ut secerni posse uideant queãdmodũ si fiat aceruus ex tritico & ordeo.Quãquã ergo hæc duo mixta sũt tñ aliquo mõ;& secerni possint.Et.n.si aliqd alicui psto nec gratiá reposco hõestũ ẽ. At id ipsũ qd psto si gratiá re posco fit utile ergo primũ sit illud solũ honestũ qd p se placet nulla adiuncta gratia. Hoc mediũ honestũ utile quod cũ utilitate ẽ. Tertia sit cõmoditas q̃ solis lucris itẽta est abiecta oi honestate: honestũ uero phicũ soli gloriæ studet abiecta ẽt utilitate. nũc ergo qm̃ collectis hominibus & cõgregatis ciuitas facta ẽ qd debet psuaderi qd hoibus isinuari:nõ honestũ illud solũ quod phiorũ ẽ nõ cõmoditas q̃ hoium pditorũ est sed illud mediũ honestum atq; utile quod in omni .r.p.quod in omni ciuitate uersatur. Primo propter isolentiam reclamantes. Nihil egerat eloquentia:si statim insinuare cœpit quid esset honestũ atq; utile psuasisse. sed oñdit magnas inesse uires eloq̃ntiæ si ad id quod erat optimũ traduxit iuitos.& ne uideant iccirco acclamasse qd res optima nõ eẽt iõ ait pp isolentiá primo reclamátes.Deide ne eloq̃ntiæ qbusdã uenenis ẽt ad malã rẽ traducti udeant pp rõnẽ iquit atq; orõnem studiosius audiẽtes.Ergo ubi rõ ẽ:& sapia malitiæ inesse nõ põt rõnẽ ad sniaꝝ grauitatẽ referẽdam sciamus.Orõnẽ ad ornamẽta uerboꝝ.Ex feris & imanibus mites reddidit & mãsuetos.Difficile est rẽ aliq̃ cuicũq; tollere difficilius aliã dare.Hic utrũq; fcm̃ ẽ.sublata ẽ hoibus feritas atq; imanitas & data ẽ humanitas & mãsuetudo. Ac mihi qdẽ &c̃.sunt multa q̃ solo habitu sui pfecta sunt:sunt multa q̃ & habitu & usu ut athleta si hẽat corporis magnitudinẽ nõ cõtinuo pfectus ẽ nisi ei & usus accedat. Vt orator cõcepto totius sniæ habitu nõ cõtinuo pfectus ẽ nisi & ei usus accedat.sapia uero habitu sui pfecta ẽ nec idiget uocis.i.usus sufficit ei ãt intra aios cõtineri. Vsu ergo nihil cõseqtur.Et si qũ cõcepta uerbis uoluerit indicare : nõ iõ sapiẽs sapiẽtior fit qa idicat se sapientẽ:sed pfecta ac salua sapia qdã ei ad actus alios accedit.Ergo hoies ex imanibus ac feris mites redditi ac mãsueti paulati quoq; hõnestũ atq; utile didicerũt sed qa de exordio eloq̃ntiæ loqtur uideamur utrũ hæc sola sapia fecerit an sapia:sed cũ eloquentia. Primo itaq; cognoscere debemus quot modis qd psuadeat sapientia & possumus itelligere multũ hic eloq̃ntiã ualuisse.sapia igit sola duobus modis aliqd psuadet. Aut cũ tacet & aliqd facit:& id qd facit qa bonũ ẽ aliter imittat idẽ ut qcqd tacitus fecerit sapiẽs id alterre:nõ uerbis doctus imitet. Aut cũ aliqd faciẽdũ uel nõ faciendũ uerbis psuadet & hoc duplici modo.Nũc naturalibus uerbis nũc p eloq̃ntiã hoc loco negat tacitã sapiam hoc pficere potuisse.negat inopẽ dicẽdi idẽ quæ uerbis naturalibus uteret.sed illã sapiam q̃ iũcta esset eloq̃ntiæ. Ac mihi qdẽ uf:hoc nec tacita nec iops dicẽdi sapiam pficere potuisse. Perficere inqt. Alioqn plenæ sapiæ officiũ ẽ iuenire ut supra.Quo tpe inqt qdam magnus uidelicet uir & sapiẽs cognouit q̃ materies & q̃ta ad maximas res oportunitas ais iesset hoium si quis eã posset elicere & pcipiẽdo meliorẽ reddere.Ergo aium in hoibus esse sapiẽtia cognouit ut congregarent:& i unãquãq; rẽ utilẽ:atq; honestã inducerent sapientia quid ẽ:sed eloq̃ntia opitulãtẽ pfecit. A consuetudine subito cõuerteret:& ad diuersas uitæ rõnes traduceret. Magna uis eloquẽtiæ si subito conuertit: hoc ẽ quod põt sapientia. Alioqn & sapiẽtia pficit:sed non subito: & qd ait & ad diuersas uitæ rões traduceret:ut supra diximus difficile ẽ cuiuslibet rei cõsuetudinẽ tollere.hoc difficilius alias ẽt uiuẽdi psuadere rões. Age uero urbibus constitutis:ut supra cũ de cõmodis eloq̃ntiæ loqret hũc ordinẽ fecit. Multas urbes constitutas:plurima bella restrincta firmissimas societates:sanctissimas amicitias; & q̃q̃ hic hoies ex imanibus primo equales facti: post ẽt obseq ultro cœperint supra dictũ tñ sermonẽ seruatũ possumus inuenire.primo itaq; bñficiis eloq̃ntiæ ciuitates factæ sunt ut ait supra:multas urbes constitutas.Ciuitas ãt fieri dr cũ hoies unũ in locum congregãtur ad iure uiuẽdũ ut fidẽ colere hinc bella restringunt.Si.n.cupiditas ad se explendã uiribus corpis abutebant quasi q̃dã bella gerebant.Cum ergo fides colit:aut id agit no sint bella:aut restringunt illa q̃ fuerũt. Et iusticiam retinere discerent. Iusticia omnis a nobis circa alios est ut unicuiq; meritum pprium tribuamus. Potest tñ hic qũ societas custodiri.Iustis &.n.cõditionibus societas facienda:uel conseruanda ẽ. Et aliis parere sua uoluntate consuescerent. Iusticia æquales hoies esse fecit.hic iam & minores esse patiunt:sua etiã uoluntate: pñt tñ hic amicitiæ copulari.Nrã.n.uoluntate nulli obseqmur nisi amici fuerimus. Antea ãt si uiribus corporis cũcta agebant non sua uolũtate q̃sq̃ alteri paruit nec potuit amicus esse q cogebat. Ac non modo labores excipiendo cõis cõmodi cã pfectũ ẽ inqt eloq̃ntia ut libẽter oẽs nõ modo laborem p publica salute suscipent sed etiã uitã amitterent. Multum ergo egit eloq̃ntia:ut illi uitã paruipenderent q iamdudũ sibi uictu fero uitã propagabant. Qui tandem fieri potuit quærit utrũ ad has rationes uiuendi p naturã deducti sint: an pce-

Sapientia sola duobus modis aliqd docet.

pris

ad ius uoluisset sine ui descendere:ut iter quos posset excellere cum iis se pateretur æquari & sua uoluntate a iucundissima consuetudine recederet quæ præsertim iam naturę uim obtineret propter uetustatem. Ac primo.quidem sic & nata & progressa longius eloquentia uidetur & item postea maximis i rebus pacis & belli cum summis hominum utilitatibus esse uersata. Postquam uero cõmoditas quędã parua uirtus imitatrix sine rõne officii dicendi cõpiam secuta est,tum ingenio freta militia peruertere urbes & uitas hoium labefactare assueuit atq; huius quoq; exordium mali quoniam principium boni diximus explicemus. uerisimillimum mihi uidetur quodam tempore:neq; in publicis rebus infantes & insipientes homines solitos esse uersari:nec uero ad priuatas causas magnos ac disertos homines accidere: sed cum a summis uiris maxime res administrarentur: arbitror alios fuisse non incallidos

pris uideant adducti.Erat qdem in hoibus natura melior:sed oppressa corporis uitio ad malum declinauerat. Veꝝ qa nihil uniformiter funditus existit:qn sp aliqd sit quo intelligamus quid in cæteris desit. Iste quidẽ magnus uir ac sapiens cognouit bonã in hoibus naturã multũq; esse pfuturã si pceptis melior fuisset effecta.ergo oẽ qd pfectũ ẽ natura & disciplina pfectũ ẽ. Sed iste primus:ut disciplinã accipere nõ potuit pectus fuit natura & usu. Cũ.n.cognouit habitũ suũ & diu secũ ptractãdo cognouit eẽ in hoibus bonã naturã:q̃ ut pfecta esse potuisset pceptoꝝ adhibuit disciplinã.ergo i hoibus fuit materies.i.pfecta natura quã pfectã pcepta fuerũt inuẽta p sapiam isinuata p eloquẽtiã. Profecto nemo nisi graui &c̃. Quãquã natura fuit apta ad pfectã uitam: tñ ipsam naturã pceptis ait ad has uiuẽdi rõnes eẽ pductã. Graui inqt ac suaui cõmotus orõne. Grauitatẽ ad sapiam: suauitatẽ ad eloq̃ntiã referamus. Iure grauitatẽ ad snias: suauitatẽ ad uerboꝝ ornamenta referamus. Cũ uiribus plurimũ posset . ad ius uoluisset sine ui discendere. Oĩs res a se uincit:ut puta eloquẽs uincit ab eo q eloquentior fuerit. Fortis nõ uicit nisi ab eo q fortior fuerit. Astutus non uincit nisi ab eo q astutior fuerit. Animaduertẽdũ ergo acumẽ Ciceronis. Hoĩes inqt fortissimi ad æqualitatẽ uiuẽdi nõ fortitudine q̃ solet uinci inferior fortitudo:sed eloq̃ntia deducti sunt. ergo supra oẽs uires eloq̃ntia est sed q̃ sit mixta sapiæ ut inter quos posset excellere cum his se pateretur. æquari excellere uiribus.s. cum his se pateretur æquari:ita supra non ius æquabile quid utilitatis haberet acceperat. & sua uolũtate:non coacti uiribus corporis: sed in his iam fecerat eloq̃ntiæ psuasio uolũtatẽ. Ab iucũdissima cõsuetudine recederet & nõ dixit a consuetudine recederet:sed a iucũdissima inqt. Oium.n.reꝝ ẽt malarum apud gerentes iucũdissima cõsuetudo est. Quæ præsertim iã naturæ uim obtinet pp uetustatẽ. ergo hominũ natura bona est:sed malitia p cõsuetudinẽ naturæ uicẽ cœpat obtinere. Ac primo qdẽ sic:& nata &c̃. satisfecit ppositiõi suæ. Supra.n.dixit:ac si uolumus eius rei q̃ uocat eloq̃ntia considerare principium repiemus id ex honestissimis cãis natũ:atq; optimis rõnibus pfectũ.Ita & hic. Ac primo qdem sic & nata & oppressa longius eloquẽtia uidet. Et itẽ postea maximis in rebus,pacis & belli. Ostẽdit diu eloquẽtiã pfuisse. ueꝝ qd ait maximis in rebus:ut supra.Cognouit q̃ materies:& quãta ad maxias res oportũitas in aĩs iesset hoium siqs eã posset elicere ergo maxime rex pax atq; bellũ:Cũ sũmis hominũ utilitatibus cũ illa.s.utilitate:q̃ cũ honesto est. Postq̃ uero &c̃.Oẽ pfectũ bonum.i. quo natura humanas res nullo adificto incõmodo munerata ẽ duobus ad plenũ constat. Re ipsa:& specie atq; imagine sui:ut puta mel hẽt rẽ dulcẽdinẽ hẽt spẽm.i.colorem atq; aspectũ quo quasi facile ita ut est dulce credat.Ita uir fortis hẽt rem. Virtutẽ.s. hẽt speciẽ.i.pulchritudinẽ corporis.Indistorta.n.mẽbra nec q̃ iuxtã naturã sui appetũt apposita sunt uirtus non põt cadere:ut Virg.Et cæteri quoscũq; fortes & pulchros fuisse dixerunt. Sic uestis etiã habet rẽ utilitatẽ texturæ habet speciẽ gratiã.s. circa aspectũ faciei. Ergo ille nescio qs magnus uir ac sapiẽs:& hi q postea cõsecuti. Accepta uitæ pcepta tenuerũt:aut pfecti essent habuerunt rem.i.sapientiam:habuerũt speciẽ.i.eloq̃ntiã. Qui hoies:qm̃ ex merito uirtutis dignissima pmia cõsecuti sunt.i. magistratus:aut alias utilitates. Multi dũ pmia sibi paria exoptãt re ignorata speciem solã seq cœpunt.i.pterita sapia solam dicendi copiã consecuti sunt. Præmiis itaq; solis inducta cõmoditas re ignorata speciẽ cœpit uirtutis imitari:atq; iõ contingit ut mali mores adepti copiã dicendi circa cõmoda reip.sola eloq̃ntia omissa sapientia sint abusi. Cõmoditas ãt.i.parua uirtutis imitatrix. Tertia illa est honesto illi soli contraria. Peruertere urbes:ac uitas hoium labefactare assueuit:sit supra boni:ne an mali attulerit hoibus & ciuitatibus.his duobus.n.respu.conflata est. Verisimiliũ mihi uideret:nunc de incõmodis eloq̃ntiæ locus incipit. Quærit aũt qd fieri potuerit:ut eloq̃ntia mixta sapientiæ. Quæ congregauit hoies. Quæ psuasit utile:atq; honestũ:q̃ urbes constituit:iura docuit:q̃ multũ hoibus pfuit.ut eloq̃ntia i q̃ mixta sapientiæ cœperit obesse hoibus & ciuitatibus.hoc.s.fuit exordiũ maloꝝ primũ urbibus constitutis necesse est creuisse easdem ciuitates ppria doctrina siue uicina multitudine.in his deide non oẽs sapientes atq; eloq̃ntes fuisse sed paucos. Quanq̃ oẽs hãc habendi materiẽ continerent. Necesse ergo erat ut actis cumularisq; ciuitatibus sapientes hoies:atq; eloq̃ntes .r.p.gubernarent ipsiusq; tm̃ curam gererent. Occupatis itaq; circa.r.p.sapientibus priuatoꝝ negocia callidi hoies & dicaces agere:ac tractare cœperũt. Et primũ priuataꝝ controuersiaꝝ postremũ fortunaꝝ patroni fieri cœperunt. Qui eũ interdũ contra iustitiã malas cãs defenderẽt sæpe etiã uicerent:Coacti sunt sapientes illi.r.p.itenri ciuibus ac necessariis suis resistere cõtra illos callidos ac disertos qui assiduitate dicendi notissimi

Omne quod pfectum ẽ natura & disciplina pfectũ ẽ

Malitia

Incallido

Res Rei species ac imago

populo:arq; amicissimi eę cœperãt. Itaq; illi callidi cũ cõtra illos sapiẽtes utros dicerẽt sæpe pares, iterdũ superiores fuisse a ppio iudicati sunt & digni haberi cepunt q.r.p. gubernarẽt. Quibusq; postq̃ cõmissa, r.p. & multa incõmoda, multa naufragia cõtigerũt. Ita ergo fcm̃ é ut eloq̃ntia q̃ primũ fuerat: sed mixta sapiæ. Post sola multũ offecerit utiliratibus reip. at cũ p hos male eloq̃ntes cũcta regerent sapiẽtes illi deturbati ea q̃ gerere cõsueuerãt scribere cœperũt: Hiq; habiti sunt phi & p hos factũ est usq; ad nostrã memoriã res honestaq; memoria: arq; imitatio puenirẽt. Verisimillimũ mihi uf quodã tpe: qm̃ aio i pteritis uersat multasq; i mẽtẽ, reuocat facies reip. confirmat opinionẽ suã fuisse fine dubio tps quo. r.p. a sapiẽtibus gubernata sit priuatoq; negocia a calidissimis hoibus. q postea ps sapiẽtibus interdũq; meliores a multitudine iudicati. Cõmissã sibi. r.p. pessunde dederunt. Nec nõ ad priuatas cãs magnos ac disertos hoies accedere: lõga publica sucere anteponẽda priuatis. Magnos ad sapiam Disertos ad eloq̃ntiã referamus. Arbitror alios fuisse nõ icallidos hoies. Callidi sunt q dolo ac fraude exitũ uirtutis imitant. Cũ sæpe a mẽdatio cõtra uerũ stare hoies cõsuescerẽt. Multomelius res ipsas noiauit q̃ si has in negocijs positas noiasset. utputa quũ sæpe mẽdatii rõne cõtra uerã cãm stare cõsuescerẽt. Itaq; quũ i dicẽdo: i dicẽdo inqt. ergo iã omissa ẽ sapia si de sola dicẽdi copia iudiciũ ẽ. Nonnũq; ẽt suplor uisus eẽt. Oñdit ueũ iudiciũ nõ fuisse: ubi uincere alios uf potius q̃ pbãt: fiebat: ut & multitudinis suo iudicio dignus q.r.p. gerere uideret. Multitudinis inqt iudicio iã i multitudine uarietas ipsa ullis est. Qd aũt ait suo iudicio hoc quoq; irritũ ẽ. Qui. suã ãt de se põt aut debet habere iudiciũ. Ad postremum dignus uideret: ut supra. Itaq; cũ i dicẽdo sæpe parẽ nõq̃ ẽt suplor uisus esset. Hic nimirum non iniuria: in metaphora pmãsit gubernaculũ naufragia utriusq; nauis: negat. n. cuidã debere mirũ uideri reip. pessundatã: cũ ad eius regimẽ uenerint hoies temerarii: atq; audaces. Hoc ãt interest inter audacẽ & temerarium. Audax põt iterdũ & p bono accipi. Temerarius nõ nisi malus. Audacia ergo ẽ duplex. ná & ille q in psperis rebus temere aliqd aggredit audax ẽ ille q paruis rõnibus fortirer aliqd incipit audax est. Qm̃ ergo audatia duplicẽ fontẽ hẽt. Hic pmisit temerariũ ut itelligeremus audacem. Temeritas. n. & incõsiderãtia cãæ sunt hagẽ euentus audatia. Quibus rebus tm̃ odii: atq; inuidiæ suscepit eloq̃ntia Ois cã habet euentũ suũ. Oiscp euentus cãm. utpura ignis cum i lignũ imissus fuerit. i. lignũ incẽdat necesse ẽ. hic ignis i lignum missus cã. Cãæ uero euentus icẽdium: ita ergo eloq̃ntia primo odium cõtraxit. Iã ex odio idest ex cã necesse ẽ aliquis cõsequatur euentus. Ergo iuidia cõsecuta est. Plerunq; n. ex odio inuidia nascit. Plerũq; inquã. Ná & aliũ põt hfe euentum: si. n. hostẽ oderis nõ inuides: sed inimicus est. Si seruũ oderis nõ inuides: sed irascẽris. Nõ ergo sp odit ẽ euẽtus iuidia: Sunt. n. cãæ q̃ interdũ nõ necessarios euentus hñt: ut si pugno pcutias & occidas. Sunt itẽ cãæ q̃ necessarios hñt euẽtus ut ignis missus in stipulã facit icẽdiũ necesse ẽ. Quibus i rebus tm̃ odii: atq; inuidiæ: suscepit eloq̃ntia: postq̃ ingt respu. ab insipiẽtibus: & dicacibus cœpit administrari. Sapiẽtes illi eloq̃ntiã odisse cœpũt: & omisso studio. r.p. priuatim. atq; ociose ea q̃ gerere i. r.p. nõ licebat lẽis scriptisq; exercere coperunt. Atq; iõ scm̃ ẽ: ut usq; ad nram memoriã recta: atq; hõesti memoria pueniret: ut hoies ingeniosissimi. i. geniũ ẽ uis q̃dã naturaliter ais insita suis uiribus pualẽs. Ingenio itaq; & sapiẽtia ẽ & eloq̃ntia: ut in his est quos igeniosissimos uocauit. Et igenio ẽ sola eloq̃ntia ut supra rum ingenio freta malitia. Quare mihi uf. Absolute hoc uerbo. i. statusille quo in rep. sapiẽtes atq; eloq̃ntes hoies uersabant omissus ẽ: atq; obliuionẽ redactus illo i pserti tpe quo. r.p. piculis maxie fuerat succurrẽdũ: & hoc q̃si p ipugnationẽ pnũciãdũ. Qd uero ait a plerisq; recte dicit. Nõ. n. oẽs sapiẽtes a rep. recesserũt. Ná athenis ẽbo Solõ leges scripsit: & ga nora multos i rep. corruptissimos i exiliũ ultro pfectus ẽ: hisdẽ atheniẽsibus leges dracõ duorũq; hoium legibo utũt. Ligurgus lacẽdemõiis ẽt leges scripsit. ñ ergo oẽs sapiẽtes a rep. recesserũt sed ga pleriq; recesserãt. pauci reliq; facile: aut cesserũt: aut oppressi sũt. ná quo idignius rẽ hõestissimã. Qñ aliqd faciẽdũ psuadẽus ab honesto ab utili a possibili psuademus. interdũ & necessariũ ponimus. Hisdẽ pceptis ẽt illã rẽ q̃ nõ sit fcã rephẽdimus: ut hic Cl. cũ q̃rit sapiẽtes a rep necesse sit ge ut id nõ faceret suberat hõestas. nã quo idignius rẽ hõestissimã: & rectissimã molabat suberat utilitas. Sumo cũ rep. detrimẽto: utiq; reip. piculũ submouere utili ẽ. Suberat possibilitas stultoq; ingt & iprobogẽ temeritas & audacia. Facile. n. stulti ac temerarii supant. Eo studi. & il. hic quoq; hõestũ atq; utile seruauit hõestũ ẽ. n. iprobis resistere. Vtile reip. in cãls hfe defensã. Qd nrum il. nostrũ. i. Romanũ: nam reprehẽsio

rephẽsio illa suplor sapiẽtũ: atq; eloq̃ntiũ de græcoq; principibus fcã est. Quod hi deserteis: ac dicacibus hoibus facile reip. cesserint. nũc uero ueniat ad Romanos quos oñdit ita sapiẽtes: atq; eloq̃ntes fuisse: ut nũq̃ rẽp. deseruerint. neq; qcq̃ illis tm̃ deserteis cõcessisse. Quod quũ facit: pponit græcis romanos sæcp promãos ueq; exẽpla quũ pferimus nõ unũ aliquod sed quã multa possumus. Cũ decore tm̃ pferre debemus: ut nũc Cic. cõmemorat Cato: stari alios subiicit simul qd̃ i Romanoq; laude unius, hois: q̃uis egregiũ non sufficit exẽplũ. Quibus in hoibus erat sũma uirtus: & sũma uirtute amplificata auctoritas & quã his rebus ornamẽto: & reip. plidio eẽt eloq̃ntia. Virtute i artibus sp sapia accipiamus. Veq; sapiens: & eloq̃ns hfe debet illã: q̃ totam efficit auctoritatẽ. Itaq; si accedat sapia amplificaũ auctoritas: si his duobus accesserit eloq̃ntia: erit q hæc potuerit hfe pfectus: ut hic maioribus nr̃is Catoni: lælio: atq; aliis tradidit sapiam: auctoritatẽ eloq̃ntiã. Quame. g. a. meminimus i hac pfactiõe q̃tuor thesis esse: pricipalẽ illã iũgẽdã eẽ eloq̃ntiæ sapiam. Secũdã illã nõ multũ pdesse reip. solã sapiam tm̃ pdesse. Tertiã illã nũq̃ oino eloq̃ntiã solã pdesse reip. nimiũ obesse plerũq;. Postea de origine eloq̃ntiæ disseruit: & quæ eius circa actus natura fuerit disputauit. Ostenditq; primo eloq̃ntiã pfuisse: sed q̃diu fuerit mixta sapiæ.

Post eãdem loq̃ntiã repudiata sapia maxia naufragia intulisse reip. Magnũq; exinde odiũ: atq; inuidiã cõtraxisse. Neq; ergo existimet eloq̃ntiã sp eẽ fugiẽdã; qppe multa cõmoda p hãc cõtigisse monstrauit.

Necessario hæc q̃rta thesis ẽ studẽdũ eloq̃ntiæ: sed q̃ mixta sit sapiæ: & ẽ hic q̃si exortatio. in exortatiõe uero deliberatiõis pcepta seruanf. Tractaf utilitas. Tractaf. hõestas. Tractatur possibile. Vtilitas porro duobus generibus cõphẽdit: si mala repellamus: si p spera cosequamur: ergo hic tractat utilitate ab utro q̃ & prio ut mala repellant: sed eo uehemẽtius ingt: studẽdum ẽ eloq̃ntiæ: ne mali magno cũ detrimẽto bonoq;: & cõi oium pnitie plurimũ psint. Deide quo bõa cõsequant. Cũ pstim ingt hoc sit unum qd ad oẽs res: & publicas & priuatas: maxiæ ptineat. Postremo ẽt ad solã priuatã utilitatẽ descẽdit & ibi utile: atq; hõestũ ipsis noibus signat. Hoc tuta ingt: qd utile ẽ hæc hõesta hæc illustris: qd ex utili atq; hõesto ẽ hæc eadẽ ingt ultra iucũda fiet. Magna exortatio: figdẽ in ter studia utilitatis atq; honestatis circa eloq̃ntiã cõparãdã: q̃ qdẽ studia multũ hñt laboris. Et iã uitam una futurã dicit eẽ iucundã. Supest ergo possibile ut oñdat eloq̃ntiã posse cõseq̃ si iqit nõ eloq̃ntiã solũ natura: neq; exercitatiõe: sed ẽt arte cõstat: qm̃ arte discere i nfa ptãte ẽ. possumus ingt: eloq̃ntiã cõseq̃. In hac exercitatiõe est ẽt auxesis: auget. n. laudes eloquẽtiæ. Auxesis porro duobus modis fit: rõe: & cõparatiõe. auxit eloq̃ntiã rõe: ubi ait p hãc & publicas: & priuatas res administrari posse: p hãc uitã: rutã: hõestã: illustrẽ: mundã: futurã. p hãc unãquẽq; reip. sibi: atq; amicis pdesse posse. Auget uero eloq̃ntiam cõparatione: cũ ait elocutione sola fieri: ut beluis oibus antecellamus: cũ sint alia inferiores beluis: scimus præclarũq; eẽ si pp q̃ beluis pstas: hoc ẽt ipsis hoibus antecelles. Quod poterit fieri si eloquens fueris. Nũc q̃m ex hortatiõis: atq; auxesis pcepta mõstramus ad interpratiõnẽ in his positæ oonis redeamus: quare meo qdem aio. nihilominus eloq̃ntiæ studendũ est. Quarta illa thesis studendũ ẽ eloquentiæ: sed q̃ sit mixta sapiæ. Et iudicũde meo ingt aio ne qd sibi usurpasse uideat: nõ dixit eloquentiæ studẽdũ cẽseo: sed qd ait nihilominus. i. q̃q̃ multa icõmoda attulerit reip. tm̃ eloquentiæ studẽdũ ẽ sed ut ei sapiam coniungamus. Et si ea qdẽ priuatim & publice puerse abutunf magna exhortatio: cũ ait qdã: ut si pauci sunt: facile opprimi posse uideant. Priuati & pu. respu. n. his duobus constat hoibus: ciuitatibus. puerse abutunf. obest. n. reip. qd pdesse debeat magno cũ detrimẽto & cõi oium pnitie. & hic optime exhortaf. Neqs. n. diceret quid mea si boni periclitanf: recte addit: & cõi oium pnitie ergo studẽdũ est eloquentiæ opprimanf. ná hinc ad rẽpu. maxia cõmoda ueniũt. Si mo

Callidi

Audax Temerarius

Ingeniũ

Persuasionẽ fugere ab honesto ab utili a possibili inter dum pon & necessarium.

Thesis. r.p positionis

Cato Lælius Africanus Gracchi

Thesis

Vtilitas duobus modis patet.

Exortatio ne deliberationis pcepta seruari

Auxesis duobus modis

Quæ prætendenda sint scriptoribus artis rhetorica

deratrix oium psto ē sapiētia. Bene psuadet sapientiam iūgēdā eē eloqntiæ siquidem rex oium moderatrix ē. Ergo multa inqr ad rēp. cōmoda ueniūt ex eloquētia uel sapia. Sed qa multi pprius magis utilitatibus uolūt eē cōsultū. recte subdidit. Hic ad ipsos q eā adepti sunt facilius: honor: dignitas cōfluit. Quæ oia & utilia sunt: & honesta. Hic amicis quoq eox certissimū & tutissimū psidiū cōparaf. Ondit hæc quæ agat orator. Sapiēs .n. cū eloqntia negocia suscepta nō deserit: & inde fit ut cōmodis amicox deesse nō possit ut ipse Cice. i uerrinis. & q oē reliquū tps qd mihi ab amicox negociis daf in his studiis laboribusq cōsumā. Ac mihi quidē uidenf: diximus supra Auxesin in rōne: & cōparatiōe fieri. Hic comparatio ē hoium & beluax & inter se hoium.

Hoc si forte nō natura mō: neq exercitatiōe cōficit uex ēt artificio cōparaf: ut supra diximus. Possibile hic tractaf. i. posse ab hoibus p artē eloqntiā cōphendi. Necessario ergo priusq eloqntiæ pcepta traderet exhortatus ē ab honesto: ab utili: a possibili & debere ab hoibus: & posse eloqntiā cōprehēdi. Sed anteq de pceptis oratoriis dicamus: uidef dicendū de genere ipsius artis. Ois ars duplex ē. i. duplicē faciē habet secundū pceptū sniam Varronis: q ait esse artē extrinsecus unā: aliā intrinsecus. Ars extrinsecus talis ē: q nobis scientiā solā tradit. Intrinsecus: q ita scientiā dat: ut illud ipsū: q sciētiam: qbus rōnibus faciamus ondat. Ita illa ad sciētiā solā pficit: hæc ad sciētiam: q in hac actu sit. utputa si dicā. Grāmatica ars ē gnara partiū orōnis: gnara syllabax: gnara litterax. Per hāc discimus oia uitia uitare: hæc cū dico. Cūq per hāc uitari uitia dico: nō tñ cū uitētur ostēdo. Artē illā extrisecus doceo: p quā sola sciētia discif. Si aūt dicā q sunt ptes orōnis: q syllabæ: q lræ: qbusq modis oia illa cōstēt quo pacto uitia uitenf: tūc erit illa ars cui ē nomē itrisecus: nō q ad sciētiā nrām tm pficit: sed q i actu sit. ergo & ars rhetorica duplex ē. nā ē extrisecus & itrinsecus. Intrisecus āt illa ē q nobis ad actus pcepta artis isinuat. Extrisecus porro q nobis qd sit rhetorica demōstrat: q cū demōstrauerit scimus tm: sed exercere ñ possumus. Hāc itaq artē extrisecus q solā sciam parit qnq rebo Tul. ondit. Genere artis: officio fine materia ptibus. Ipse aūt ondit se de ea arte quæ est extrinsecus eē dicturum. Intrinsecus uero artem quæ nobis ad actus præcepta dat. Interim differre ait. n. Sed antequam de præceptis oratoris dicamus dicendum uidetur de genere ipsius artis. quoniam primo artis genere satisfaciendū est quale genus rhetoricæ artis sit explicemus.

De iure ciuili & partibus eius.

Ciuilis quædā rō est: q multis & magnis ex rebus constat eius quædam magna & ampla ps est artificiosa eloquentia: quam rhetoricam uocāt Nam neq; cum his sentimus qui ciuilem scientiam eloquentia non putant indigere & ab his qui eam putāt omnē rhetoris ui & artificio contineri magnopere dissentimus Quare hāc oratoriam facultatem in eo genere ponemus ut eam ciuilis scientię partem esse dicamus.

Officium autem eius facultatis esse uidetur dicere apposite ad persuasionem finis persuadere dictionem Inter officium & finē hoc interest: qd in officio quid fieri: in finē quod officio cōueniat considerant

Ciuilis quædam rō ut supra pmisimus de genere artis rhetoricæ nobis dicēdū est. Genus hoc ipsum qd sonat genus uox est hæc uox generis triplicem significantiam habet. est genus. i. patria parentes origo sanguis. Quō est illud unde genus ducis. est item gēus sub quo multa similia ex eodem descendentia continent ut animal genus. etiā hoc mō piscis equus aīalia sed hox oīum genus animal. Est tertium illud genus: quo cuiuslibet rei qualitas idicaf: si dicas cuius generis uestis: cuius generis factura. In hoc genere artem rhetoricam ponit. i. qualis: uel quāta sit demonstrat: & recte si quidem ars genus est: illud sub quo genere artis ars grāmatica: ars dyalectica: ars rhetorica. Sed omnes istæ artes in genere qualitatis sunt ponende: quo quales: uel quante sunt demonstrentur: ergo & rhetoricā in genere qualitatis ponit: quo qualis: uel quanta sint demonstretur. Deinde debet attendere ubi sit ars rhetorica an sola sit si par: si æqualis: maior: minor ne sit. Atq ideo: qa hæc diligenter inspexit rhetoricam ciuilis cuiusdam rationis partem dicit esse maiorem. & quia ad genus artis rhetoricæ descendimus: quæ sit uel ubi sit attendamus. Omnis patria quicquid agit ciuilis ratio dicitur. hæc ciuilis ratio duplex ē. una quæ res certas solēni cursu: & sine ullo tumultu agit: & altera quæ in lite ac disceptiōe uersatur: ut hoc modo quicquid agit duobus modis agit factis & dictis: ita ciuilis est ratio: una in factis & dictis sed quæ facta & dicta in actu atque opere constitutæ sunt. Alia in factis & dictis: sed quæ facta & dicta in iudicio: uel quæstione uersantur: ita una illa ratio in actu est: atq opere hanc uero alteram ciuilē rationem: que in quæstione uersatur: scientiam nominauit. hic. n. docetur quid iustum: quid utile: quid honestum: hæc rursus ciuilis ratio. i. scientia in duobus est in rhetorica idest artificiosa eloquentia & in sapientia idest rerum cōceptione ex natura ueniente. Sed quia orator plus per eloqnentiam gerit: iccirco rhetoricam ciuilis rationis partem esse diximus. Sed quia duplex ē cuiusdam rationis parsnam & sibi & sapientiæ. ut genus exprimat rhetoricam partem magnā: amplamq esse cōfirmat. Ciuilis quædā ratio: quæ multis & magnis & rebus cōstat. eius quædam magna & ampla pars est artificiosa eloquentia: cū dicit Quædam ratio est: ostendit duplicē esse; unam q in opere constituta est: altera quæ

in quæstionibus

Exhortatio fit ab honesto ab utili a possibili

Ars duplex extrinsecus & intrinsecus

Genus triplex

Significantiā

dicimus

cu puto legendū. utide ut sit applicatio cōparationis

In quæstionibus. Quā rōnem ciuilem: in qua rhetoricā ponit ut supra diximus scientiā debemus intelligere: & quod ait multis & magnis ex rebus constant Notū est. n. q crebris. & de q magnis rebus iudicia: uel quæstiones habeanf. Pax erga ergo fuerat dixisse multis ex rebus: nisi addidisset & magnis. eius qdam magna & ampla pars est artificiosa eloquentia cum ait Quædam pars: ostendit eloquentiam & scientiam ex duplici constare. i. ex sapia & artificiosa eloqntia sed eloquentiā partē esse maiorē: & magna inqt & ampla pars. Magnū ē q in cumulū sui: & magnitudine crescit. Amplū q late patet & p multa diffundif: ita ut supra q multis & magnis. Magnū ita ubi: ut hic posuit: multū uero ad amplitudinē referamus. Magna & ampla ps inquit artificiosa eloquētia: non eloquētia solū: sed artificiosa eloqntia: quæ rhetorica uocaf. Nā neq cū his sentimus: q ciuilē scientiam eloquētia nō putant indigere. Diximus supra partē illā ciuilis q in iudiciis uersaf sciam uocari. hācq ex duplici cōstare sapia. i. & artificiosa eloqntia: quare nūc se ab illis dissentire dicit q horū altero ciuilē sciētiā cōstare dicūt. nā neq inqt cū his sentimus: q ciuilem sciam eloqntia nō putant idigere. Multi inqt dicūt ciuilē sciam sine eloqntia stare nō posse. Cuncta. n. p naturā. i. per sapiam facile posse cognosci. Multi aūt dicūt ciuilē sciam sola eloqntia cōstare posse: illudq esse iustū: uel iniustū: q eloqntia potuerit psuadere. Sed ego inqt ab utrisq dissentio. nā ciuilis scia & ex sapia cōstat: qua cuncta sentimus: & ex eloqntia: qua id quod sentire possumus explicamus. Sed qa eloqntia posita in repu. facilius qd fuerit aggressa. Persuadet icciro eā in ciuili scia partē dixit esse maiorē. & ab his qui eā putant oēm rhetoris ui & artificio cōtineri. Si ergo omnis ciuilis sciētia sola rhetorica non potest cōtineri. Rhetorica ciuilis scientiæ est. Quod aūt ait rhetoris ui & artificio tale est. ac si dicaf. Grāmatica est gnara lrarum. Per hanc. n. discimus oia uitia uirtute: nō dico tñ quomodo uitētur. Artem illā extrinsecus doceo: per quā solum uitenf: sed nō quomodo. Si aūt dicam: quæ sint partes orationis: q syllabæ: quæ litteræ: quibus caracteribus constent: quo pacto uitia uitenf. tunc erit illa ars: cui est nomen intrinsecus. nō quæ ad scientiā nostram tantū proficit sed quæ ad actus sit: ergo & ars rhetorica duplex est. Nā est extrinsecus & intrinsecus. Intrinsecus aūt illa est quæ nobis ad actus præcepta artis isinuat: extrinsecus porro. quæ nobis quid sit rhetorica demōstrat quam cū demonstrauerit scimus tantū: sed exercere non possumus: hæc itaq res q solam scientiam parit ui & artificio cōtinetur. Artificium est quo ad aliqd citius faciēdum per præcepta formamur. Nam id ex quod artificio cōficitur uis est. Ergo hic rhetoris. m. inquit oñditq uñ uis illa descēdit & artificio cōtineri: quare hanc oratoriā facultatem in eo genere ponimus: ut eā ciuilis sniæ partē esse dicamus officiū. Artificiosam eloquētiā facultatē oratoriā uocauit. Artē enim uniuscuiusq rei facultatē consequimur. Et hæc eadem uis est: quæ ut supra diximus ex arte colligitur.

ut medici officiū dicimus esse curare ad sanandum apposite finem curatiōe sanare. Item oratoris quid officium: & quid finē esse intelligimus: cum id quid facere debet officium esse dicimus illud cuius causa facere debet finem appellamus.

Materiam artis eā dicimus: i qua omnis ars: & ea facultas: quę cōficitur ex arte uersatur: ut si medicinę materiā dicimus morbos ac uulnera: qd in his omnis medicina uersetur. Item qbus in rebus uersaf ars & facultas oratoria: eas res materiam artis rhetoricæ nominamus. Has autem res alii plures alii pauciores existimauerunt. Nā gorgias leōtinus antiqssimus fere rhetor: oibus de rebus oratorē optime posse dicere existimauit. Hic infinitam: & imensam huic artificio materiam subiicere uſ. Aristoteles aūt qui huic arti plurima adiumenta atq ornamēta subministrauit: trib9 in gñibus rex uersari rhetoris offm putauit: demōstratiuo: deliberatiuo: & iudiciali. de

quod recentiores subiectum

Δ melius itidem

Officium eius facultatis uidetur esse apposite dicere ad persuasionem: finis persuadere dictione: officium est uniuscuiusq personæ actus congruens secundum mores ciuitatis. Ergo officia pro personis diuersa sunt: Aliud enim est officium partis: aliud amici: aliud ut ad rem redeamus artis oratoris. Officia uero omnia ad finem spectant: finis quoq ad officia refertur. Nam neq officium recte definiri potest sine admixtione finis neq finis sine officii coniunctione: & hoc in omnibus personis ac rebus: ut hic Cice. in definiendo oratoris officio finem nectit officio. Ait. n. Officium aūt eius facultatis uidetur eē apposite dicere. At persuasionē ergo officium oratoris ē dicere sed apposite ad persuasionē: ubi iam finis admixtio est idest persuasionis. Nam solum dicere non bene officium definiunt oratoris. Potest enim esse multorū nam & poetæ & philosophi dicunt. Itaq oratoris officium plenissime finis admixtione declarauit. Deinde finem oratoris officii ait esse persuadere. Sed non satis plene finem oratoris ostenderat: si solum psuadere potuisset. Nam persuadetur tabulis: tormentis: testibus: multisque aliis rebus. ergo ut finem proprium declararet fini adiunxit officium. Ait enim finis est oratoris officii persuadere dictione. Dictione inquit quod est oratoris officium ita inquit. & medici officium est curare: sed quia multi: & incantatione & ligaturis curāt. Curare inquit: sed apposite ad sanandum: ergo ut euidentius officium medici demonstraret: finem quoq iunxit officio idest curationi: sanitatem. Deinde finis est medicinalis officii inquit sanare: sed quia multi item sanant addidit sanare curatione: ita ergo semper officium & finis sine altero exprimi non possunt. Hanc tamen distantiam dicit esse inter officium & finem; ut in officio quid agendum sit in fine: quid cōplendum sit considera

Magnū Amplū

Gorgias

Aristoteles

Artificiū

Officiū

te debeamus:hic Marcomãnus errauit q dixit finẽ oratoris officii nõ esse psuadere nec finẽ medicinalis officii sanare:&.n.sæpe nõ psuadere oratorẽ & medicũ nõ sanare contigit:iõ addit. Quatenus rerũ conditio personarumq patiatur:sed non intellexit Ciceronẽ qui finem in rebus ipsis posuit. Nam in euentu.i.q finem in officio constituit & in his ipsis rebus:quæ dum in officio sunt:ad finem tendunt. Quare & oratoris officii finem esse completũ:si appositæ ad persuasionem dicat & medicinalis officii finem esse cõpletum: quicqd ad sanitatem spectare uidetur adhibuerit.:Marcomãnus:itaq finem non in rebus sed in euentu collocauit.

Materiã artis eã dicius. Res interdũ spãliter definimus quũ qd sit ab eisdẽ ipsis ĩcipiamus demõstrare ut pauloante definiuit gẽus offm finẽ ĩ arte.s.rhetoricã ĩterdũ quo clarius definiamus a gñe ĩncipimus eius rei:quã definimus sed a gñe qđ sibi uicinũ sit nõ ualde remotum:ut nũc Cice. Cũ materiã artis rhetoricæ demõstraturus sit nõ a materiæ definitiõe cœpit sed a materia artis primũ ãt genus ẽ materia. Materia porro ĩ duas spẽs diuidiť ẽ aũt materia artis:& nõ artis:rursus materia artis diuidiť ĩ artes pl'imas:grãmaticã:dialecticã:rhetoricã:al's mltas. ergo materia artis q medio. supra. ĩcipit ut definiat materiã artis rhetoricæ: Materiã ĩgt artis:'ut gẽus eẽ nõ addidit rhetoricæ. Verũ quod ait.n. dicius. Oñdit artis oẽm materiã in duobus eẽ.i.in eo ubi facit aliqd & in eo uñ facit utputa fabri materia ẽ ĩ eo ubi facit.i.ferrũ qđ rũdit.ẽ ĩtẽ fabri materia ĩ eo uñ facit.i.malleus de quo rũdit. Ita & medici materia est ubi facit morbus ac uulnera. Itẽ uñ facit instra qbus curat. Sic & materia rhetoricæ artis põt ĩ eo eẽ ubi facit.i.ĩ deliberatiõe demõstratiõe iudiciali. Põt & ĩ eo eẽ uñ facit:i.ĩ argumẽtis qõnibus & ĩ reliqs materiæ necessariis. Verũ Ci. gñaliter materiã artis illã dicit in q ois ars & facultas ueniẽs ex arte uersať.i.ubi fit nõ uñ fit ut medici materia sit morbus ac uulnera. Fabri ferrũ qđ tundit. Rursus rhetoricæ artis materia sit deliberatio demonstratio iudiciale:non argumenta & illa oia qbus materia rhetoricæ artis ipleť. Verũ qđ ait ĩ q ois ars & ea facultas q cõficiť ex arte uersať. Cũ accipimus alicuius rei artẽ necesse ẽ nos aliqd ex ea cõseq. Quare id qđ ex arte cõficiť ut supra docuimus facultas dť. Cũcta.n.p artẽ facilius trãsiguntť. Has ãt res alii plures alii pauciores:eas res.s.ĩ qbus materia artis rhetoricæ cõsistit sũt aũt ut Aristo.& Ci.placet tres.i.triplex materia demõstratiua deliberatiua iudicialis. Itaq quãtũ ad materiã rhetoricæ artis expectat hoc plenũ ẽ. Iãqcqd plus est a pleno plus ĩtelligere. Quicqd minus a plẽo minus ĩtelligiť. Verũ quod plus est dupliciter plus ẽ aut ĩ eo ubi modus ẽ aut ĩ infinito & iõ addidit pter illud qđ dixit alii plures existimauerũt. Nã gorgias ingt leõtinus antiqssimus fere rhetor:oibus de rebus oratorẽ optie posse dicere existimauit.

mõstratiuũ ẽ:qđ tribuiť ĩ alicuius certe psonæ laudẽ:uel uitupationẽ. Deliberatiuũ qđ positum ĩ disceptatiõe alicuius.& cõsultatiõe ciuili hẽt ĩ se sniæ dictionẽ. Iudiciale qđ positũ in iudicio hẽt ĩ se accusationẽ & defensionẽ aut petionẽ & recusationem. & queadmodũ.nr̃a qdẽ fert opinio. Oratoris ars & facultas ĩ hac materta tripartita uersari existimãda ẽ. Nã Hermagoras qdẽ nec qd dicat attendere nec quid polliceať ĩtelligere uť q oratoris materiã ĩ causam & qõnem diuidit. Cãm eẽ dicit rẽ q hẽt in se cõtrouersiã ĩdicẽdo positã cũ certarũ psonarũ ĩterpositiõe quã nos quoq oratori dicimus esse attributã:nã ei tres ptes quas añ diximus iudicialẽ:deliberatã:& demonstratã. Qõnem aũt eã appellat q hẽt in se cõtrouersiã ĩdicẽdo positã sine certarũ psonarũ interpositione ad hũc modũ qđ sit bonũ in uita pter honestatẽ. Ueri ne sint sensus hois. q sit forma mũdi. quæ sit solis magnitudo. quas qõnes pcul ab oratoris offõ remotas facile oẽs ĩtelligeť existimãus.

Hic infinitã:& ĩmẽsam huic artificio materiã subiicere uť. Ergo illi q ĩ pluribus rhetoricã materiã cõstituunt:exortationẽ & cõsolationem in rerũ generibus ponũt.i.in materia rhetorica. Sed qa orator ĩ ciuili rõe uersať cõsolatio porro priuatorũ ẽ:cõsolari amici ẽ potiusq oratoris. Deinde qa offm oratoris ẽ psuadere dictiõe exortatio siue dehortatio ad materiã nõ ptinẽt oratoris. Cũ.n.exhortor nihil psuadeo:sed uolẽtẽ aliqd ut magis uelit ĩstigo & cũ dehortor nolentem aliqd nõ tũc primũ psuadeo ut nolit:sed ut magis nolit ĩstigo. Ergo necessario exhortationẽ & consolationẽ. Tullius a materia rhetoricæ artis sepauit. Itẽ illi q res pauciores rhetoricæ materiæ tribuunt demõstrationẽ tollũt. Dñt.n.ĩ demõstratiõe nihil psuadere oratorẽ cũ reuera psuadeat:sed falso. Nã cũ aliquẽ uitupamus siue laudãus:ut apud oẽs talis hẽbať q lẽ demonstramus sine dubio psuadẽus. Ergo Cice. Aristo. secutus triplicẽ materiã eẽ dicit oratoris officii demõstratiuã deliberatiuã iuditialẽ. Sed has materias ĩ publicis cãis cõstituit:hisq psonas certas tribuit. Quare has tres res diffiniuit ĩ ciuili negocio positas cũ certæ significatione psonæ. Demõstratio ẽ ingt certæ psonæ:aut laus:aut uitupatio. Deliberatio ẽ ingt:q posita in publicis cãis affectionis suæ sniam dicit. Iudicialis ẽ ingt q in iudicio ciuili posita duo agit:aut accusať aut petit cõtra:aut defendit:aut negat. Nã gorgias leontinus antiqssimus fere rhetor hic oratorẽ dixit oibus de rebus optie posse dicere:q ut uideãus a plẽo excedit & excessit nõ ad id qđ hẽt modũ sed infinitũ deniq hoc ipse Cice. oñdit hic infinitũ ingt:& ĩmẽsam huic artificio materiã subiecere uť. Aristoteles aũt q huic arti duo q oratori maxime sunt necessaria Arist. circa scribẽdã artẽ dedit. Inuẽtionẽ:& elocutionẽ.adiumẽtũ.n. de iuẽtiõe uenit ornamentũ de elocutiõe. hic ergo Aristotelis sniam seqtur. Nã rhetoricã materiã triplicẽ cõstituit demõstratiuã deliberatiuã:iudicialẽ. Nã hermagoras scimus Ci. materiã rhethoricæ artis triplicẽ cõstituere: iudicialẽ deliberatiuã: demõstratiuã hocq ẽt Ari. placuisse. Quať supius rephẽdit eos q oratori ĩfinitã materiã cõstituerãt:rephẽdit & eos q addiderãt exhortationẽ:& cõsulationẽ rephẽdit & eos q subtraxerãt demonstrationẽ, hunc ẽt herma

Marcomãnus · Gña · Demõstratiuũ · Deliberatiuũ · Iudiciale · Hermagoras · Causa · Questio · An consolatio & adhortatio sit rhetoris · Interpositione psonarũ appellat circumstantiam psonæ ergo circumstantiæ uerbũ tamquam barbarũ uitauit

supponim

Victorinus legit. et qd sit bonũ cetera. Emendo Et qd sit

gorã q neq arte scripsit cõfutat ac lacerat dicitq hũc uehemẽter errasse qđ materiã oratoris in duas ptes diuidat: in cãm:& in qõnem. Quorũ unũ dicit esse oratoris officii:cãm.s.aliud lõge ab oratore remotissimum & nec ab ipsis phis diligẽter cõprehensum.i.qõnem. nã hermagoras qdem nec qd dicat attendere:nec qd polliceatur intelligere uť. Duobus modis rephendit hermagorã:qđ non pspexerit rei illius uim:q oio remota ẽ ab oratoris officio.i.qõnem.ẽt q uideať de se polliceri ea q oratori attribuit ad dicẽdũ. hoc quoq duobus modis rephendit.nã errauit ingt sine qđ ois orator:sed qđ ipse possit ad materiã rhetoricæ artis applicuit. Deinde ingt nec ipse potuit. Nã nunq illũ ex arte dixisse oẽs uidemus. ergo qm duo diximus ĩ hermagora rephendisse Cice. qđ rem non attenderit: quod multũ de se uidať eẽ pollicitus: primo eum demonstrat rem q oratori attribuerit non uidisse. Sed añq id oñdamus:qd sit cã:qd qõ uideamus. Cãm esse dicit q habeat in se cõtrouersiã in dicẽdo positã cũ psonarum certarũ interpositione. Cãm ingt hãc esse dicit controuersia in dicẽdi cõtentione positã cũ certis psonis. Quã ingt cãm nos quoq oratori dicimus attributam. Nã huic ingt cãæ tria genera supponimus iudiciale deliberatiuũ demonstratiuũ. Quæstionem porro hãc esse dicit Controuersia quidẽ in dicendo positam sed sine certis psonis. Quæ.s.rhetorica dictio uocať. Thesis porro duplex ẽ:theorice & practice. Theorice est q diuina cognoscit practice est q in hominum negociis & ciuili disceptiõe uersať ergo prio asserit hermagorã uĩ rei quã oratori attribuat non uidisse. Nã thesin oratori materiã nõ eẽ psuadet. Quæ cũ duplex sit theorice magis exaggerat. Nec prauis aut leuibus qstionibus:sed infinitis. Veri ne sint sensus q sit solis magnitudo. Sed quare & practicẽ thesin posuit:idest & qd sit bonũ pter honestatem. Thesim qdem Ci. materiã oratoris esse nõ dicit. Illamq theoricem oĩno remouet. Practicẽ aũt thesin dicit ab oratore tractari. sed ut argumẽti locũ teneat nõ materiæ. Ergo ita tollit oratori practicẽ thesin ut materia eius nõ sit:liceat autem ei pro argumento pferre & qd sit bonũ pter honestatẽ: stoici n dicũt hõestatem solã bonã esse. Iã multi disputãt utrũ & utilitas bonũ sit:utrum & dignitas bonũ sit. Veri ne sint sensus:ut lucretius negat eẽ ueros:sensus:odoris:uisus:tactus:saporis:auditus. Quæ sit solis magnitudo. Vtrũ tantus sit qtus uť:an maior:uel multo minor. Quæ sit mundi facies. Multi.n. dicũt mundũ ĩ modũ speræ esse collectũ multi oblõga rotũditate esse formatũ:multi plana facie:multi quadrata:multi in cameræ modũ.i.ut subter nõ sit similis:ac supra caput est mũdi facies. Quas qõnes pcul ab oratoris officio remotas facile omnes intelligere existimamus bene ait ab oratoris officio remotas. Oratoris officiũ.n. est negociũ ciuile tractare. Nõ tñ dixit ab oratore remotas. Põt.n.orator postq pprio officio satisfecerit ẽt phiæ operã dare. Nam qbus in rebus sũma ingenia phorum plurimo cũ labore cõsumpta intelligimus. qñ aliqd negamus aut tollimus quare id facinus demõstrare debemus:ut nũc Cice. ab oratoris materia tollit:thesim:& probat se recte tollere nã ingt res illas in qbus phi ingeniosi magno cũ labore uersati sunt has oratori q̃si suas ptes applicare demẽtiæ ẽ. Oratori.s.q ægre suũ quoq ĩplet offm. Quod si magnã in his hermagoras & cætera. Oñdit iã hermagorã.qđ primũ fuit uim rei illius nõ uidisse quã ad oratoris materiã.q̃si parũ aliqd applicauerat. Nũc illud aliud tractat ne qd polliceať intelligere uť. Et oñdit prio nõ recte eũ fecisse:si ex eo qđ ipse posset in cæteros pcepta constituerit. Quod si ingt magnã in his hermagoras habuisse facultatẽ uidereť fretus sua scia falsum statuisse de oratoris officio deide illũ nihil potuisse cõfirmat. Simulq illi & rhetoricã & phiam tollit. Practicæ.n.rhetoricæ ẽ theoricæ phiæ. Nũc uero ingt ea uis ẽ in hoĩe:ut ei multo rhetoricã citius qs ademerit:q phiam cõcesserit. Qđ si magnã in his rebus hermagoras hũisset facultatẽ studio:& disciplina cõpertã. Oñdit qbus rebus facultatẽ totius scie cõseqmur:studio ingt:& disciplĩa. Studium est aĩ cõsensus ad aliquid. Disciplina est pceptum quibus acceptis id q desideramus implemus itaq studium in nobis est præceptũ extra nos sed ad nos. neq eo qđ ars eius q edidit mihi mendosissime scripta uideať ea uis est ingt in hermagora ut ei citius qs adimat rhetoricã phiam cõcedat. Sed nõ ingt ideo hoc dixi quo mihi ars eius q edidit men

Nam quibus in rebus summa phorum plurimo cum labore cõsumpta intelligimus eas sicut aliquas paruas res oratori attribuere magna amentia uť. Quod si magnã in his Hermagoras habuisse facultatẽ studio & disciplina cõparatam uideť fretus sua scientia: falsum quiddã constituisse de oratoris officio: & non qd ars posset:sed quid ipse posset exposuisse. Nũc ego ea uis est in homine:ut ei multo rhetoricam citius qs ademerit:quam phiam cõcesserit:neq eo quo eius ars quam edidit mihi mendosissime scripta uideať. Nam satis In ea uť ex antiqs artibus ingeniose:& diligẽter electas res collegisse:& collocasse: & nõ nihil ipse noui pertulisse. uerũ oratori minimũ est de arte loq quod hic fecit:sed multo maximum ex arte dicere qđ eũ minime potuisse oẽs uidẽus. Quare materia qdem nobis rhetoricæ artis uidetur:quam Aristoteli uisam esse diximus.

De partitione

Partes autem hæ sunt quas plerique dixerunt. Inuentio. Dispositio. Elocutio. Memoria. Pronũciatio. Inuentio est excogitatio rerum uerarum:aut uerisimiliũ quę causam probabilem reddant. Dispositio est rerũ inuentarum per ordinem distributio.

ingenia · uero · Contra hermagorã · Thesis duplex · Multo maximum · Inuẽtio · Dispositio · Oratoris officiũ negociũ ciuile tractare · Studiũ · Disciplina

dosissime scripta uideat͂. Iā eū ait nō mendosissime nō negat mēdose: Et qm̄ dixit esse aliqd in eius artibus qd sit pbandū qppe q̄ nō mendosissime scripta sunt ait eū multa ex antiqs artibus collegisse ut si qd forte pbabile alienū sit. Deinde q̄ austæ ibi hermagoræ dat & diligētiā: ubi sibi alienis multa congrit. Alioqn ubi ppria eius inuēta pscribit nihil illi hor͂ dat qnimo multa tollit cū ait Et nō nihil ipse quoq͂ noui potuisse uer͂ oratori minimum est de arte loq: qd hic fecit multo maxime ex arte dicere: qd eū minime potuisse facere oēs uidemus. Orator duo hr͂e debet: ut artē tradat dicēdi: ut ipse ex arte dicat: sed offm̄ eius ex hoc uer͂ ē: ut ex arte dicat, Illud aūt accidēs ut artē dicēdi tradat: qd rhetoris officium solū ē. Ergo nō qdē mihi hermagoras uī mendosissime artes scripsisse: sed oratori maximū illud ē nō ut matrē tradat: qd rhetoris pprīū ē: sed ut ex arte dicat qd oratori maxime necessarium tollit: ergo hermagoræ exercitationē ex arte dicēdi: qd eū ingt minime potuisse oēs uidemus. Minime ingt potuisse nec hoc illi datur quo modocūq͂ potuerit Ergo si nec sapiēs fuit: nec dicendi pitus recte: nec quo dicat

Orator

artēdere: nec quid polliceat͂ itelligere uī. Orator. n. uir eē debet bōus: & dicendi pitus. Deinde cōclusio. Quare cōuicta hermagore & refutata snīa supest: ut materiā rhetoricæ illā q̄ & aristoteli placuit cōstituamus triplicē. i. iudicialē deliberatiuā demōstratiuā.

PArtes āt hæ q̄s dixerit: Meminimus pte extrinsecus qnq͂ res Cice. se spopondisse dicturū. De gn̄e artis rhetoricæ: de offō de fine de materia: de ptibus. Itaq͂ qm̄ q̄tuor res explicare Cice. ab aliis recte i artibus posita secutus ē: ut pauloante Aristo. snīam secutus triplicem materiā rhetoricæ artis esse dixit iudicialē: deliberatiuā: demōstratiuā: Ita & nūc ptes ingt quas pleriq͂ dixerūt. Alii. n. ptes. yii. multi. iiii. sed pleriq͂. y. esse dixerūt. Eor͂ & snīam Cice. secutus. y. partes eē cōfirmat. Inuentionē: dispositionē: elocutionem: memoriā: pnūciationē. Inuentionē esse dicit ad negocii fidē: aut uerar͂ rer͂: aut uerisimiliū excogitationē.

Inuētio

Sed orator uerisimilibus maxie uersat͂. Duo. n. sunt genera argumentor͂ necessariū: & pbabile: necessarium in ueris rebus ē: pbabile i uerisimilibus.

Duo argumentorum

Dispositionē dicit eē ut iuenta locis necessariis p ordinē disponamus. Elocutionē porro i duobus pōit idoneis uerbis: & i snīis. s. ne i uerbis singulis barbarismus: ne in pluribus solœcismus. Deinde siue uerba siue snīas ut cōpetenter inuētiōibus dispositus applicemus.

Dispositio

Memoriā uero illā eē dr̄ circa iuētiones retinēdas argumenta uel uerba firmiter & cōcepta teneamus: ergo dicētis hæc memoria ē: nō legētis.

Memoriam

Deinde pnūciatio est ingt ex rer͂ & uerborū dignitate uocis & corpis moderatio. i. ut rē magnā dicturus pōpā corpis uocisq͂ ppēdas ut rē humilē dicturus hæc eadē moderatas oñtes: pnūciatio ergo i duobus ē i uoce & i corpe. Corpus uero duo habet: motū sui & uultū quo. s. ad negociū cōposito sæpe rebus addimus: aut detrahimus dignitatem.

Pronunciatio

Nunc his rebus breuiter cōstitutis. Iā qnq͂ res q̄s se de arte extrinsecus dictur͂ esse pmiserat executus est. Oñdit. n. qd esset genus artis rhetoricæ q͂ offm̄ q finis: q̄ materia: q̄ ptes. Quibus oibus cognitis scimus tm̄ qd sint nihil tm̄ nobis ad actus prosunt. Har͂ tres res semp i sola scia sunt. i. genus offm̄ finis & ideo se alio tpe de his dicturū esse promittit. Ad pcepta. n. artis rhetoricæ minime ptinent ut ipse ait. Nā & uerbor͂ multor͂ indigent. Quippe de his est lōga disputatio: & nō tātope ad artis descriptionem & pcepta ptinent. Verū de duabus rebus dicturus est De materia ac ptibus q̄iamdudū tm̄ ut sciremus qd essent edocuit. Nūc i his pcepta dat. s. ut har͂ rer͂ non solū sciam: sed ēt actus hēamus. Ergo oñdit eū qui artē rhetoricā scribat de duabus reliqs rebus: de materia artis ac ptibus satis esse dicere. Eū aūt ingt q artē rhetoricā scribat de duabus reliqs rebus: de materia artis ac ptibus scribere oportere existimamus. Ac mihi qdē uī cōiuncte agendū de materia ac ptibus recte ait coniuncte agendum. ptes. n. sine materia rem nō possunt. Nisi. n. controuersiam: aut deliberatiuā aut demonstratiuam dicamus quæ materiæ sunt: inuentione: dispositione: elocutione: memoria: pronunciatione: quæ ptes sunt ut nō possumus. Coniuncte ergo agendum est de materia ac partibus. Itaq͂ ostendit primo: quod esset genus artis rhetoricæ: q͂ officium qui finis: quæ materia: quæ partes. Ex his tria i aliud tempus distulit. i. genus officium: finē. Atq͂ ideo de duobus reliquis: q̄ ad pcepta ptinent se ait esse dicturū: de materia. s. ac partibus. Partes porro qnq͂ sunt inuentio: dispositio: locutio: memoria pronūciatio. Har͂ solam inuētionem duobus libris tractat & in hæc pcepta tradit. Pauca ēt de elocutione cōmemorat. Reliqua uero nec

Elocutio est idoneor͂ uerbor͂ & snīarū ad inuentiones accōmodatio. Memoria est firma ai rer͂ ac uerbor͂ ad inuentionē pceptio. Pronūciatio est ex rerū & uerborū dignitate uocis & corporis moderatio. Nunc his rebus breuiter constitutis eas rōnes quibus oñdere possimus genus & finē & officiū huius artis aliud in tp̄s differemus. Nā & multorū uerborū indigent & non tantopere ad artis discretiones & præcepta tradēda ptinent. Eū aūt qui artē rhetoricā scribit de duabus reliquis rebus materia artis ac ptibus scribere oportere existimamus. Ac mihi quidem uidetur coniunctim agēdum de materia: ac partibus. Quare inuentio quę princeps est omnium partium potissimum in omni genere causar͂ qualis debeat esse cōsideret.

¶ De inuentione.

OMnis res quæ habet in se positā indictione: aut disceptione aliq̄ controuersiam: aut facti: aut nominis: aut generis: aut actionis continet qōnē. Eam igit͂ qōnem ex qua cā nascit͂ constōnem appellamus. Constitutio est prima cōflictio causarum ex depulsione intentionis profect i hoc mō. Fecisti nō feci aut iure feci. Cū facti cōtrouersia est quoniā coniecturis cā firmantur: cōstitutio coniecturalis appellatur: cū aūt nois quia uis uocabuli diffinienda uerbis est: constitutio diffinitiua nominatur: cū uero qualis sit res queritur: quia & de ui & de genere negocii cōtrouersia est constitutio generalis uocatur. At cum causa ex eo pendeat quod non aut is agere uī quem oportet: aut non eo cum qui eū oportet: aut nō apud quos: quo tempore: qua lege: quo crimine: qua pœna oportet: translatiua dr̄ cōstitutio: quia actio trāslationis & cōmutationis indigere uidet͂ atq͂ har͂ aliquā in oē genus cāæ icidere necesse est. Nā in q̄ re nō inciderit. in ea nihil esse poterit controuersie.

contingit quidem. i. dispositionē: memoriā pronunciationē. Ergo qm̄ de sola inuentione dicturus est: & quoniam in omni causar͂ genere inuentio plurimū ualet incipit de inuentione tractare.

OMnis res quæ habet: ut diximus tractatus icipit inuētiōis: & primū hoc debemus scire cōpendiū: qd ois inuētio qnq͂ locis cōstat. Debemus. n. primo cōsiderare: q sit cōstitutio. Deinde simplex ne sit cā an duplex. Tertio scribit an rōnis. Quarto q̄ cāæ qō q̄ rō q̄ iudicatio: q͂ firmamentū. Quinto ut ois cāæ ptes nobiscū ptractemus. Deinde ptes orōnis principiū: narratio diuisio: cōfirmatio: rephensio cōclusio. Ergo ut se ordo hēt: primū de cōstitutione dicēus. Hoc tm̄ aiaduertamus: qd Cithōs q̄tuor status rōales cōstōnes uocet atq͂ hoc semp in oibus negociis dicat eē principale. i. coniecturā finē: qualitatē trāslationē hos ergo cōstitutiones appellauit illos āt alios legales nō cōstōnes sed status uocat. Nec unq̄ hor͂ aliquē principalē dicit eē posse. sed ut originem statuū melius nosse possumus formā similitudinis attēdāus. Ois cōstitutio sic ē ut aspectus. Aut. n. aliqd uidere uolumus: nec uidemus & ē coniectura aut cū uidemus aliqd & q̄rimus qd sit. & ē finis: aut cū uidemus qd sit & q̄rimus q̄le sit & ē q̄litas trāslatio porro ab hac similitudie uī esse remota. Igit͂ constitutionē esse dicit qōnem ex qua cā nascit͂. Questio ē uox intētionis & negatōis. i. fecisti nō feci. Aut iuī feci: i hac ergo qōne sp sit necesse ē cōstitutio: Cā est uero q̄ nascit͂ ex qōne. i. an fecerit.

quæstio causa

Hoc tm̄ tenere debēus qd a Cice. & cā & qō ad eandē significātiā pferat͂: ut nunc cām p qōne nūc qōnem p cā ponat. Itaq͂ cōstitutio facile inueniri pōt si extremā ptem thematis attēdamus. In qua cū intētionē ex nr̄a psona pposuerimus Debemus attēdere qd ad intentionē cōpetenter rn̄deri possit tūc in rn̄sione cōstitutionē necesse ē inueniri. Ois res q̄ hēt in se positā dictione: ac disceptatione aliq̄ controuersiā. Recte in dictiōe ac disceptatiōe: sunt. n. multæ cōtrouersiæ nō dictione: ut opificū. Ver͂ quod ait: q hēt in se positā nō in dictiōe: ac disceptatiōe aliq̄ cōtrouersiā. dictio pōt esse demōstratiua materia disceptatio uero deliberatiua: & iudicialis. Deinde dictio pōt esse narratiōis: ut ipe ait. dicēdo explanāda sunt oia Disceptatio uero qonis. Ibi. n. totius controuersiæ pugna uersat͂. Ergo q̄cunq͂ res posita in dictione ac disceptatiōe facit aliq̄ cōtrouersiā necesse ē hēat qōnem. i. cōstitutionē: aut facti: aut nois: aut generis: aut actionis: & primū rebus indicat qōnes siue cōstitutiones. Post his dabit noīa ptim ex rebus sumpta: partim ex cōmmodo actiōis. Itaq͂ nūc mō rebus iudicat cōstitutiones cū ait: In oī cōtrouersia aut facti aut nois: aut generis: aut actionis qōnem esse oportere. De his. n. rebus fit q̄cūq͂ cōtrouersia necesse est. Sed anq̄ noia det constitutionibus definit qd sit cōstitutio nel uñ nascat͂. Quæstionē ingt ex qua nascit͂ cā: hāc cōstitutionem uocare debemus. Quæstionē porro eē diximus uocē utriusq͂ partis. i. fecisti. nō feci: aut recte feci. Cām uero illā an iuste fecerit hoc ēt diximus qd Cice. idē uelit qōnem esse q͂ cām & q͂ is circa eandē significantiā cōiter utat͂. Deniq͂ statim demōstrauit se his utcōiter. Eā igit͂ qōnem ex qua cā nascit͂ hic primā fecit qōnem deide ubi oñdit qd sit constō ait. Cōstitutio ē prima cōflictio cārū. Incipit constōnibus noīa dare. Cū facti ingt cōtrouersia ē id debemus facta intelligere qd dicta. Vt. n. utrū aliqd factū sit q̄rit͂. Ita & utrū aliqd dictū sit pōt q̄ri. Quare huic cōstitutioni qm̄ incerta & nō appatētia cōiecturis uel suspitiōibus idagant͂ recte coniecturæ ñ imposuit. alii hāc constitutionē realē uocauerūt q͂ i ea q̄rat͂ utrū res de q̄ agit͂ facta eē uideat͂. Alii stadiagon greco uocabulo qdē qd i ea de incerto iuestigādo maximū certamē hēat͂. Vñ & stadiū dr̄: qd ibi exerceantur certamina.

stadiagō stadiū

Sed Ci. constitutioni huic ex modo actionis nomen iposuit. In hac aūt constitutione modus actionis est ñ qd res coniecturis q̄rit͂. Ideo ergo coniecturā uocauit. Cū āt nois q a uis uocabuli definienda uerbis est: constitutio definitiua noiat͂: Nois ingt est controuersia cū de facto constat sed querit͂ quo id factū noīe appellet͂ atq͂ ideo qm̄ facti uocabulū p necessitate suscepti negocii nobis apposita definitione nudādū est constitutio definitiua noiat͂. Huic quoq͂ constitutioni ñ ex re sed ex modo actionis nomen iposuit. Res est. n. huius constitutionis nois ābiguitas. Modus actiōis ē nois definitio recte ergo huic cōstitutioni ñ ex re sed ex mō actiōis nom iposuit. Cū uero res q̄lis sit &c. Et supra oñdimus cū de rhetoricæ disputaremus genus in triplici significatione cōsistere. Esse gēus sanguie. Esse gēus sub quo similia multa teneant͂. Esse gēus qualitatis. i. quo uniuscuiusq͂ rei q̄litatis indicet͂. Ergo ingt cū & de scō & de noīe cōuēit. Sed q̄rit͂. q̄le sit id qd in iudicio uersat͂: qm̄ de genere negocii cōtrouersia ē cōstitutio gn̄alis uocat͂: q̄litas. i. Ver͂ huic cōstitutioni ñ ex modo actionis ut supioribus duabus & post q̄rtæ sed ex re. i. negocio nom̄ iposuit. Hic. n. res illa ē qd negocii genere uel q̄litate q̄rit͂. Itaq͂ ex re huic cōstitutiōi nomē iposuit ut generalis uocet͂. i. q̄litas. At ingt cā eo pēdet & reliq. Cū ingt talis fuerit cōtrouersia ut i hoc sit tota cōtētio. Cū apud alios nos accusari debere dicimus: aut nō nos: sed alios ac

cusari: aut nō apd hos: sed illos nō hac lege: sed illa: nō hoc crimie sed illo: nō hac pœna: sed illa: qm̄ in his oībus de trāslatiōe actionis cōtrouersia ē. Agit. n. ut actio trāslatiua noiet: Cōstitutio trāslatiua noiat. Huic quoque cōstitutōi ex mō actōis nomē iposuit. Agit. n. ut actio trāsferat. Veꝝ qd ait. nō hoc crie sed illo nō ne: & i fine cū q̄rit ut utrū fur an sacrilegus sit. id q̄rit qm̄ magis crie accusandus sit. Sed hoc itereſt ꝙ i fine cria utra/ꝙ iūgunt. Nō. n. cū sacrilegū dico furē nego in trāslatiōe uero uno accusandus crie siue illo: ꝙ ītēdimus siue illo ad quod reus trāsferri postulat actionē. Atꝙ hac aliq in oē cāæ genus. Siue ingt i iudiciali siue in deliberatiua: siue i demōstratione necesse ē: aut cōiecturalem aut finitiuā: aut generalē: aut trāslatiuā incēdere constitutionē: Vbi ingt haꝝ nulla fuerit inuēta ibi nulla est cōtrouersia. Quare nec cā esse iudicā/da ē: Si. n. cōstitutio nulla ē: unū latus recedat opor/tet. id. n. cōstat ꝙ utrinꝙ latere cōcurrēt fulcif. igif si cōstitutio nō erit nec cā eē iudicāda est. n. assistaca cōtrouersia. Ac facti qdē cōtrouersia in oia tpa pōt distribui. Nūc postq̄ constōnes & rebus & noibus iudicauit ut has māifestius cognoscere possimus hisdē statibus exēpla suppōit. Ac facti qdē controuersia in qt in oia tpa diuidif. Et supra diximus cū de facto sit qō cōiecturā uocari ergo hic coniecturæ tria tpa assignat pteritū: pn̄s & futuꝝ qd qdē exēplis docet. Sed hoc scire debemus nullā rē in iudiciū. i. i iudiciale genus cadere posse nisi de pterito. Oīa. n. argumēta nō de futuris q icerta sunt: sed de pteritis colligunf. ita ꝙ cōiectura q̄q̄ habeat tria tpa tn̄ principalis esse nō pōt: nisi de pterito sit. De pn̄ti uero uel de futuro incidere pn̄t post statū aliū principalē. Ergo nec hāc cōiecturā principalē eē credamus. bono ne aīo sint erga ppl'm romanū fregelliani: i hoc themate demonstratio contineſ. Nā describēdi nobis sunt fragelliani: q sp uidebanf aduersi. ita & ꝙ ait si carthaginē reliq̄rimus icolumē nūq̄d sit icōmodi ad. r. p. puētuꝝ & hi deliberatiua pōt eē. Deliberat senatus an cartagini pareat. Ergo nihil i iudiciū nisi de pterito cadit nois cōtrouersia ē quū de facto cōuenit. Nūc de fine tractat cū nois ingt est cōtrouersia. i. cū q̄rif quo id qd factū est noie appellef. Veꝝ cum de noie ambigif & de re necesse est ambigaf. Nomē. n. rei est. Res uero nunq̄ sine noie est quare cū de noie dubitatio ē de re quoꝙ dubiteſ necesse est. ergo diffinitiuus status huiusmodi. est cū de facto cōstat & de re uel noie cōtrouersia ē. Inter factū. n. & rē hoc itereſt. Res est certā sui formā & speciē circa cognitionē retinēs ergo si spēs rei nota ē nomen quoꝙ notū sit necesse est. Factū ē cōfusum q̄ddā & icertū. hoc solo certū: ꝙ scif qd fcm̄ ē. In fine itaꝙ fcm̄ cōstat: sed res nō cōstat. & qa rei nomē sp adiūctū ē: iō de noie cōtrouersia ē. Qd ingt nomē breuiter nobis definiēdū ē & cōtra atꝙ aduersarius dicat describendū: & dat exēplū. Vt si qs sacrū ex priuato surripuerit: fur an sacrilegus sit iudicandus. Factū constat. Nā sacruꝝ ex priuato cōstat esse sublatū. De noie icertū ē utrū ille fur an sacrilegus iudiceſ. Quare diffinitionibus nr̄is nomē illi aliud q̄ aduersarii uolūt iponere debēus. Definiēda res erit uerbis & breuiter describēda ad unū qdē utrūꝙ tendit. sed qa multimodæ sūt definitiones. iudicāus iteri qd sit iter definitionē & descriptionem.

Res
Factum

Definitio talis ē animal rōnale bipes risus capax. Descriptio uero talis. Homo est q rectum uerticem rotūdo capitis attollit: cuius sunt sub collo humeri brachiaꝙ dimissa & cetera in hunc modum. sed ut ipse ait: breui describenda. Ergo qm̄ de fine tractauimus nunc quoꝙ qui d tractetur de qualitate uideamus.

Diffinitio
Descriptio

g [G]eneris est cōtrouersia: Cū & quid factū conuenit tulit cōiecturā: Deinde cū ait & quo id factum nomine appellari oporteat constat tulit finem. Ergo superest ut quale uel quātū sit id ꝙ fcm̄ est uideamus. Et dat exēplū. Vtrū iustū an iniustū sit utrū utile an inutile sit. Quod cū q̄rif nō nomē rei sed rei qualitas q̄rif. & iō qualitas apposita est. icipit hermagoram rephendere: q demonstrationem & deliberationem sub qualitate cōstituerit. Huic generi hermagoras partes quatuor supposuit. Reprehendit ut diximus hermagoram ꝙ demonstrationē & deliberationē sub qualitate posuerit cū ipsa qualitas. i. cōstitutio sub deliberatiua & demōstratiua sit de q̄ re in cōseq̄ntibus latius dispuabif ꝙ eius: ut nos putamus non

Quare eā nec cām quidē conuenit putari. Ac facti quidem controuersia in oīa tpa potest distribui. Nā quid factum sit pōt queri hoc mō: occiderit ne Aiacē ulyxes & quid fiat hoc modo bono ne aīo sint erga rempu. fragellani & qd futuꝝ sit hoc mō. Si carthaginē reliquerimus incolumē nunqd sit incōmodi ad remp. puentuꝝ. Nominis cōtrouersia est cū de facto conuenit. & quærif id quod factū est quo nomine appellatur. Quo in genere: ideo necesse est nominis esse cōtrouersiam quod & de re ipsa nō conueniat: nō quod de facto nō constet sed quod id quod factū sit aliud alii uideatur esse iccirco alius alio noiāte id appellet. Quare in hmōi generibus definiēda res erit uerbis: & breuiter describēda: ut si quis sacrū surripuerit ex priuato utrū fur an sacrilegus sit iudicādus. Nam id cum quæritur necesse erit utrūq; diffinire: qd sit fur. qd sacrilegus de sua descriptione ostendere alio nomine illam rem de qua agif appellari oportere: atq; aduersarii dicūt.

GEneris est controuersia cū & qd factum sit conuenit: & quo id factum nomine appellari oporteat constat & tn̄ q̄tum: cuiusmodi & oīno quale sit querif hoc mō. Iustū an in iustū: utile an inutile & oia i qbus quale sit qd factū est quærif sine ulla nois cōtrouersia. Huic hermagoras generi ptes quattuor supposuit: deliberatiuā demōstratiuā: iuridicialem: negocialem. Quod eius ut nos putamus non mediocre peccatum reprehendendum uidetur: ueꝝ breui: ne si aut taciti pręterimus: sine causa non secuti eum putemur: aut si diutius in hoc constiterimus moram atque impedimentū reliquis pręceptis intulisse uideamur.

Diffa inter diffinitionē & translationem

Generalis
Deliberatiua / Demōstratiua / Iuridicialis / Negocialis

mediocre pcm̄ rephēdēdū uf. Ait graue hermagoræ pcm̄ se debere rephēdere & id breuiter. Ne si ingt. Taceamus ꝙ primū ē hermagore artes approbare uideāur. & q̄re eiusdē artes n̄ sumus secuti cās dare neqamus deinde ingt ne si latissime hermagoræ pcm̄ pseq uoluerimus qd qdē ē. Tertiū ingt nr̄is pceptis moram uideamur afferre. Sed quod mediū est de peccato hermagoræ breuiter disputabimus.

s I deliberatio & demōstratio. Quæstio hæc est qd nō recte hermagoras deliberationē: & demonstratione sub q̄litate posuerit. Ci. ergo ait n̄ recte deliberationē & demōstrationē sub q̄litate positas qa gn̄a cāꝝ sūt. Qd si gn̄a esse hermegoras fuerit cōfessus sine dubio n̄ hæc debuit sub q̄litate pōere. Sin negauerit docebit. Cice. genera esse cāꝝ igif male hermagoras demōstrationē & deliberationē sub q̄litate collocauit. Ac primo p cōditionalē qōnem. i. hypotethicā igredif ppositionē. Vbicūꝙ. n. si. est sub q̄dā cōditiōe ppositio ē: si ingt hoc ē: illud nō ē hoc aūt ē igif. illud nō ē: ita & hic si deliberatio ingt & demōstratio genera sunt cāꝝ nō pn̄t recte ptes alicuius generis cāæ putari. Genera aūt cāꝝ sunt. igif generis cāæ ptes eē nō pn̄t & docet genera esse cāꝝ. primū igif ponamus gēus cāæ secūdum ptes generis cāæ. i. cōiecturā finē qualitate trāslationē. Tertiū sit illud qcqd qualitati subiicif ubi hermagoras deliberationē: & demōstrationē constituit ergo Ci. primū dicit deliberationē & demonstrationē: qa pria sunt: secūda esse nō pn̄t. Quod si secūda nō sūt multo minus tertia eē posse: qd hermagoras constituisse cōspicif. Itaꝙ meminisse debēus Cic. de duobus tractare. i. de prio & secūdo. s. de genere cāæ & ptibus generis. si ingt deliberatio & demōstratio genera sunt cārū nō recte ptes generis cāæ pn̄t putari. i. cōstitutiones. Quod cū docet cōstitutiōes eē nō posse: multo magis uidenf ptes cōstitutiōis eē non posse. Eadē. n. res alii genus esse: alii ps pōt eidē genus eē. & ps non pōt. Aristotiles ait res oēs quæ in dictis & factis. & in oī mūdo agunf: decē eē quaꝝ reꝝ noia ponēus. Pria substātia ē deinde quātitas; qualitas ad aliqd: ubi qn̄ situs hr̄e facere pati. Græco aūt uocabulo sic uocanf.

s SI deliberatio & demonstratio genera sunt causarum nō possunt recte partes alicuius causæ putari. Eadē enim res alii genus eē alii pars pōt. Eidem genus & pars esse nō potest. Deliberatio autē & demonstratio genera sunt causaꝝ. Nā aut nullū cāꝝ genus est: aut iudiciale solū aut & iudiciale: & dmōstratiuū & dliberatiuū

Haꝝ prima ut diximus substantia uocaf. reliq nouē i substātia sunt q accidētes uocanf. utputa mēbrana substātia ē accidūt aūt ei crocū scriptura & c̄. Cū icer/ta & substātia res sit & eā q accidūt res sint: nūc ad id quo de unō agif reuertamur. Eadē. n. res alii genus esse: alii ps pōt. hic rē substātiā illā põamus q dū sola ē patet oībus accidētibus. Sed cū ab uno accidēti fuerit occupata. Iā in se accidēs aliud nō admittit. Vt puta lana alba res ē: sed substātia. Hæc res patet multis accidētib pōt. n. lana illa: aut rosea fieri: aut ueneta: aut nigra. Sed si colorē unū i se susceptit iā in se colorē aliū nō admittit. Similiter & hō substātia est pōt aūt id ꝙ hō est nūc seruus eē: nunc dn̄s. Sed postq̄ dixerit dn̄m in eo ꝙ dn̄s est: eē & seruus nō potest. Aut cū dixero seruū in eo ꝙ seruus ē: & dn̄s eē nō potest. Ita ergo & hic deliberatio & demōstratio res ē. sed illa substātia q quādiu sola est patet accidētibus. i. generi cāæ & cāæ ptibus. Ita q̄ diu in icerto sunt genus alii: alii ptes esse nō pn̄t. Cū uero generis nomē acceperint: i eo ꝙ genus sunt & ptes esse nō pn̄t: hoc est ꝙ ait. Eidē genus: idest simile ac iudiciale eē & ps nō pt: ergo si genus generis ps eē non pt multo minus pris generis ptes putabanf. Deliberatio āt & demōstratio genera sunt cārū: id qd p[illegible]o dubie pposuit assumpsit sine dubitatione. neꝙ. n. dicit si deliberatio: sed deliberatio aūt & demonstratio genera sunt cārū & id triplici argumētatione conuicit. s. demonstrationē & deliberationē gn̄a eē cārū. Nā aut nullū & cætera genus cāæ ē. Nā aut nullū ingt cāæ genus est. aut iudiciale solū aut & iudiciale & demōstratiuū & deliberatiuū. i. aut nullū cāæ genus: aut unū: aut tria. Duo. n. ppea nō dixit. qm̄ deliberatio & demōstratio: q̄q̄ iter se diuersa sunt: simul tn̄ aut i generibus cāæ ponunf: & fiūt tria gn̄a cāæ aut simul tollunf & remanet unū. i. iudiciale solū ergo tollit duo. i. nec unū esse nec nullū ut id reliquū ē approbef. Nullū ingt cāæ genus eē nō pōt dicere. nā qa rtes scribit multasꝙ dicit cās nullā non pt dicere. Tulit rē unā; deinde unū iudiciale solū esse nō pt dicere. ppea qd & deliberatio & demōstratio genera sunt causaꝝ. Nā & iter se diuersa sunt: & ab iudiciali multū separata. Id porro qd diuersum ē tūc oīno diuersum ē si iter se & rebus: & exitu distet. Atqui rōes ex similibus colligamus: res ē lectio exitus itellectus. ergo hæc tua gn̄a cārū re iter se distāt. Aliud. n. agif i demōstratione: aliud i deliberatione: aliud in iudiciali. Reꝝ quoꝙ exitus dispar ē. Nā demōstrationis finis honestas: Deliberatiōis utilitas iudicialis: eqtas qd si hæc tria iter se & re & exitu distāt plecto gn̄a causaꝝ cōstitui debebūt. Nō ergo recte deliberationē & demonstrationē qualitatis partes esse dixit. In his aūt quæ hucusꝙ disputauimus: uideamus quinꝙ partiū syllogismum: ac primū quæstionem de qua agitur constituamus: Hæc autem ē questio: quod non recte hermagoras deliberationem & demonstrationē sub qualitate posuerit. Sed delibera

s. Demōstratiuū. Deliberatiuū & iudiciale

Hypothetica propositio i. cōditionalis

Partes generis causæ eē cōstitutionis

Pulchre, apit mentem Ciceronis

Aristoteles

Decē predicamenta

Roseus color Venetus Niger

Quando aliqd diuersū fit ab alio

Syllogismus quinq; partium

Fines 3 generum causarum

Hic deest manifeste generis. ut legas partes generis causæ idq: patet euidenter ex Victorino

Partes generis causæ esse constitutiones

aut dicamus Tulliū appellare causā generis causæ. Sed [illegible]

tio & demõstratio genera sunt causarũ:nõ possunt recte ptes alicuius generis cãæ putari. Hoc primũ est. Eadẽ.n. res alii genus esse:alii ps põt eidẽ genus esse:& ps nõ põt. Hoc secũdũ est. Deliberatio aũt & demõstratio genera sunt causarũ. Hoc tertiũ ẽ. Nã ut nullũ cãæ genus est:aut iudiciale solũ:aut & iudiciale & deliberatiuũ: & demõstratiuũ. hoc quartũ ẽ:relinqtur ergo ut oĩa tria genera sint causarũ. Hæc cõclusio est. Videamus ergo illũ quem pmisimus syllogismũ quinq ptiũ. Si deliberatio & demõstratio genera sũt cãrum non pñt recte ptes alicuius generis cãæ putari. Hæc ppositio ẽ & qa necesse est exprimi cõfessione:secũdũ quoq in cõfessionẽ uenire. Propositio nobis approbãda:atq iungẽda ẽ:atq iõ Cicero approbat ppositionẽ. Eadẽ.n. res iquit: alii genus eẽ:alii ps põt eadẽ genus eẽ:& pars nõ põt. Approbauit ergo ppositionẽ. Rursus post approbatã ppositionẽ illud q quasi in ppositione dubie pposuerat:assumit hoc mõ. Deliberatio aũt & demõstratio genera sunt causarũ. Deide approbat assumptionẽ ut supra diximus triplici argumẽtatione. Nã aut nullũ cãæ genus est aut iudiciale solũ:aut & iudiciale & deliberatiuũ & demõstratiuum. Postremo tres adhibet cõclusiões. Vbicũq.n. ergo uel igit ẽ cõclusio sit necesse ẽ. Prima igit cõclusio approbatiõis, de assumptiõe est. Quid.n. erit in assumptiõis approbatiõe. Nã aut nullũ cãæ genus ẽ:aut iudiciale solũ:aut & iudiciale:& deliberatiuũ:& demõstratiuum. Concludit ergo hæc tria genera esse cãrum. Relinqt ergo inqt ut oĩa tria genera sint causarũ. Secũda cõclusio ppositiõis est siue argumẽtationis eius. Quid enĩ argumẽtatur i ppositiõe. Si deliberatio:& demõstratio genera sunt causarũ:nõ pñt recte partes alicuius generis cãæ putari Cõcludit hoc ipm. Deliberatio igit:& demõstratio nõ pñt recte ptes alicuius generis cãæ putari. Tertia aũt conclusio q̃stionis ẽ. Quæ.n. q̃stio est qd hermagoras delibarationẽ & demonstrationẽ nõ recte sub qualitate cõstituit. Concludit itaq q̃stionẽ. Male igit eas generalis constitutionis partes esse dixit. Verũ cũ i primo syllogismo de duabus rebus tractauerit:de primo:& secundo:id est de genere & partibus generis. Cur hic in tertia cõclusione partis partiũ mẽtionẽ fecit: Quod scilicet tertium ẽ Hoc primũ sic excusatur q hæc conclusio pter syllogismũ fit. Est.n. q̃stionis q̃ extra syllogismũ est:sed ex ea syllogismus. Deide quod p hãc extremam cõclusionẽ sensim descẽdit ad aliũ syllogismũ:ubi hæc tractat:deliberatonẽ & demonstrationẽ. Cũ partes generis esse non pñt:multo magis partiũ partes eẽ nõ possunt. Sed primũ q̃ de eodẽ syllogismo tractemus ea quæ in eo obscura sunt explicemus.

Nullum dicere causę esse genus cum causas esse multas dicat:& in eis præcepta det: amentia est unum iudiciale autẽ solum esse qui potest. cum deliberatio & demonstratio neq ipse inter se similes sint:& a iudiciali quoq genere plurimũ dissideãt:& suum quæq finem habeat quo referri debeant:relinquit ergo ut omnia tria genera causarum sint. Deliberatio igitur demõstratio nõ possunt recte partes alicuius generis causę putari. Male igit eas generalis constitutionis partis esse dixit. Quod si generis causæ partes non possunt recte putari: multo minus recte ptis causę partis putabuntur. Pars aũt causæ constitutio ẽ omnis. Non enim causa ad cõstitutionẽ: sed constitutio ad causam accõmodatur: sed demonstratio & deliberatio generis causæ non possunt recte putari quod ipsa sunt genera. Multo igit minus recte ptis eius quo hic dicit ptes putabunt.

Deinde si cõstitutio & ipsa & ps cõstitutiõis ei9 q̃ libet itẽtiõis depulsiõ ẽ:q̃ intẽtiõis depulsio constitutio:nec ps cõstitutionis ẽ. At si q̃ itẽtiõis depulsio nõ ẽ:ea nec cõstitutio nec pars

Quod si generis causæ partes nõ possunt recte putari. Disputasti qdem supra o Cicero:deliberationem & demonstrationem:qa genera sint. ptes generis eẽ nõ posse: nõ tñ ostendisti utrum constitutio pars generis sit:an ipsũ genus. Incertũ ẽ enĩ utrũ deliberatio sub qualitate sit:an q̃litas sub deliberatione. Doceas itaq oportet utrũ pars an genus sit cõstitutio. Hæc ergo incidẽs q̃stio est: utrũ constitutio pars:an genus sit. Iam supra ostẽdit deliberationẽ & demõstrationẽ genera eẽ causarum:qd & inter se distẽt:& ab iudiciali plurimũ dissideant:& suum quæq finẽ habẽt quo referri debeãt. Nũc ei docẽdũ ẽ:utrũ constitutiones causarũ partes sint:& sic argumẽtat pposito themate qd primum iuenias genus: ac constitutionẽ. Vtiq primũ necesse ẽ agnoscas:utrũ deliberatiua an demonstratiua controuersia sit. Tũc deide q̃ sit constitutio. Ergo pars causæ ẽ constitutio oĩs. Nõ.n. cã ad cõstitutionẽ:sed constitutio ad cãm accomodat. Prius.n. cã cognoscat necesse ẽ:deinde cõstitutio. Plus aũt cãm eẽ q̃ constitutionẽ. sic ẽt possumus cognoscere q i singulis cãæ generibus cõstitutionis uariant. Cã aũt oĩum constitutionũ capax ẽ. Verũ cũ cã:& constitutio iuncta sibi eẽ uideant:cã tñ unũ alteri prius sit. Omne.n. qd logmur:siue qd mẽte concipiamus: aut simplex ẽ:aut coniunctũ. Simplex ẽ qd ad aliud nõ attẽdit:ut tabula:saxũ & reliqua huiusmodi. Coniũctum uero:ut de duobus unũ prius habeat quattuor modis fit:aut tpe aut loco:aut ordine:aut cã. Aetas cũ in hoie sit tpe i ordinem secernit:si dicas iuuentas utiq cõsideratione tpis iuuẽtas ante senectutẽ ẽ. Deinde loco iuncta domus secernuntur. Cũ.n. dicis atriũ:iõ primũ itelligis:qa consideras interiorẽ locũ eẽ: ubi tricliniũ. Ordie uero sic quũ i codẽ loco multi sedeamus p ordine sedentiũ nobis anteferamus. Cã aũt sic de his q̃ iũcta sunt unũ prius efficit: ut puta pr & filius iũcta sibi sũt. Neq.n. ante pr:q̃ filius nascat:aut añ filius q̃ illi sit pater. Sed qa filio ad nascendũ pr cã ẽ:icirco ex cã pr filio pfert. Ita hic in themate cã & constitutio coniũcta sunt: sed ut prior cã sit causa efficitur.

efficit. Vt constitutio.n. nascatur cã pcedit: Quod ipse ait nõ.n. cã ad constitutionem:sed constitutio ad cãm accõmodat. Hic quoq aduersarius syllogismũ quadripartitũ. Prima ẽ.n. ppositio cũ adiũcto. Quod si generis causæ partes nõ pñt recte putari:multominus recte partis cãæ partes putabunt. Huic ppositioni approbatio non fuit subiicienda. Manifestũ est.n. si partes cãæ non sint multominus partis causæ partes putari. Ergo incidit q̃stio:utrũ constitutio pars sit:& ut supra docuimus pbat partes. Sed hæc incidens qõ non pertinet ad syllogismũ. Verũ qa necessaria fuit iteriecta est. Deinde assumit illud qd pposuerat. Sed deliberatio & demõstratio generis cãæ partes nõ pñt recte putari. Et approbat assumptionẽ qd ipsa sunt genera inqt Postremo concludit ppositiõis secũdã partẽ. Quid ẽ.n. in secũda parte ppositionis. Multo minus recte ptis cãæ ptes putabunt. Concludit hoc ipsum. Multo igit minus recte ptis eius qd hic dicit ptes putabunt. Priæ.n. parti ppositionis per incidentẽ qõnem satisfecit. Quod eit.n. in prima parte ppositionis. Quod si generis cãæ partes nõ pñt recte putari. Itaq ostẽdit generis cãæ ptẽ cõstitutionẽ. Quadripartitus ergo est syllogismus. Est.n. propositio:assumptio:approbatio assumptionis conclusio. Quæstio uero incidens ad syllogismum minime pertinet.

cõstitutiõis est. Demonstratio:& deliberatio: neq constitutio: nec pars constitutionis ẽ. Si igitur constitutio & ipsa & pars eius q̃libet intentionis depulsio est:deliberatio & demõstratio:neq constitutio neq pars cõstitutionis ẽ. Placet autem ipsi intentionis esse depulsionẽ Placeat igitur oportet non esse constitutionẽ nec partem cõstitutionis. Atq hoc eodem urgebitur siue constitutionem primam causę accusatoris confirmationem dixerit: siue defensionis primam deprecationem. Nam eum eadem omnia incõmoda sequentur deinde cõiecturalis cã non põt simul ex eadem pte eodẽ i

Deinde si cõstitutio & ipsa & pars cõstitutionis eius q̃libet intẽtionis depulsio ẽ q̃ intentionis depulsio nõ ẽ ea: nec cõstitutio nec ps cõstitutiõis ẽ. Oĩs pars tũc plene ps ẽ si generis & nomẽ & definitionẽ recipiat: ut puta aĩal genus ẽ. iã ex aĩali hõ: equus:auis. Deide ex aui coruus cornix aqla. Itaq hæc oĩa generis sui & nomẽ:& definitionẽ recipere debebũt:generis uero nomen quod ẽ aĩal. Ergo & hõ:& equus:& auis:& coruus:& cornix:& aqla aĩalia dicunt. Deinde generis definitio quæ est.i. aĩalis. Aĩal est coruus aĩatũ:itaq & hõ & equus & auis & coruus & cornix & aqla corpus aĩatũ ẽ. Verũ definitio a genere trãsit i spẽs. Specierũ uero definitio i genus transire non põt. Nõ.n. cũ hoiem definio hõ est corpus aĩatũ bipes. Iã cũ dico bipes ad generis definitionem nõ ptinet. Est.n. aĩal & quadrupes. Itaq nũc accepta similitudine ad argumentationẽ Ci. redeamus.& primo quæstionem quæ in contentione uersat attẽdamus. Illa aũt ut supra diximus qõ a qd deliberatio & demonstratio non:recte sub qualitate sint positæ. Supra id iam duabus argumentationibus uicit. Quarũ prima illa fuit deliberationẽ.& demonstrationem si genera sint causarũ ptes generis eẽ nõ posse. Ea pbauit genera esse cãrũ. secunda uero argumẽtatio talis fuit qdẽ si generis ptes eẽ non possunt multo magis ptes ptiũ eẽ nõ posse. Nunc tertiam affert argumentationem. Si inqt constitutio & ipsa eius quelibet intentionis depulsio ẽ q̃ itẽtiõis depulsio non est ea nec constitutio nec ps constitutionis est ut supra diximus. Oĩs pars generis sui & nomen & definitionem debet recipere genus. Hic aũt cõstitutio est. Sub constitutione:quatuor cõstitutiones. Sub qualitate demonstratio: deliberatio iuridicialis:negocialis. Itaq uideamus si deliberatio:& demõstratio generis nomẽ & definitionẽ recipiãt. Generis nomẽ ẽ cõstitutio qd nomen tollit Ci. demonstrationi & deliberationi:sed ne dicat hermagoras constitutiones dici posse oñdit definitionẽ generis cadere nõ posse i deliberationem & demonstrationẽ. Quod si definitio nõ cadit nomen quoq cadere nõ debebit. Constitutionem autem sic definimus. Constitutio ẽ intentionis depulsio. Constitutio

Quam. s. definitionẽ in deliberatione:uel demonstratione uidemus eẽ nõ posse:quod si deliberatio & demõstratio neq nomẽ constitutionis:neq definitionẽ recipiunt: nec constitutiones sunt: nec ptes constitutionis. Ipsi aũt placet constitutionẽ intentionis depulsionẽ esse & concedit ei alias definitiones. Rursus inqt si finẽ p seipsum cõsideremus nihil aliud q̃ finem inspiciemus:nec i eo qd finis ẽ possumus trãslationẽ itelligere:ita ergo cõstitutiones singulæ hñt propriũ suũ i quo positæ genere cõmixtionem cõstitutionis alterius non admittũt. Si ergo cõstitutiones singulæ p semetipsos consideratæ habẽt pprium suũ:cõmixtionẽ alterius nõ admittunt. Siue inqt constitutionẽ primã causæ accusatoris cõfirmationẽ dicat. siue defensoris primã deprecationẽ necesse e deliberationẽ & demonstrationẽ neq cõstitutionẽ esse:nec partem constitutionis. Hoc loco animaduertere debemus genus syllogismi:quod obscuritate sui & artificio colligatum syllogismis fere oĩbus antecellit. Sic itaq colligit syllogismus a primo ã secũdum a secundo ad tertium a primo ad tertium. Primũ.n. & tertiũ simile eẽ mediũ facit quod utrinq coniũgit. Sed ut melius possit artificiũ Cicerõis itelligi prius q̃libet similitudo facienda ẽ ponamus itaq hæc tria Victorinus docet unũ si itelligis. aliud si spem habes: tertium si atq faciamus syllogismum a primo ad secũdũ. Si Victorinus docet itelligis. Nũc a secũdo ad tertiũ si itelligis spẽ habes. Deide a primo ad tertiũ. ergo si uictorinus docet spẽ habes. Primum.n.& tertium qd põt uerisimile nõ uideri medio illo quadã approbatione coniũgit. Hoc ergo & in Cicerone uideamus. Primũ hoc est si cõstitutio:& ipsa & pars & eius q̃libet intẽtionis depulsio est. Secundum illud est. Quæ intentionis depulsio nõ est ea nec constitutio nec pars constitutionis est. Tertiũ hoc sit deliberatio & demonstratio neq constitutio nec pars constitutionis ẽ. Nũc uideamus syllogismũ a primo ad secundum. Si constitutio inqt & ipsa &

pars eius q̄libet intentionis depulsio: q̄ intentionis depulsio non ē: ea nec cōstitutio nec ars cōstitutionis ē. Deinde a secūdo ad tertiū. A t si quæritentionis depulsio non ē ea: nec constitutio nec pars constitutiōis ē Delibe/ratio & demonstratio: neq; constitutio. nec pars constitutionis est. Nunc a primo ad tertiū. Si igit constitutio. & ipsa & pars eius quælibet intētionis depulsio ē: deliberatio & demōstratio: neq; cōstitutio neq; ps cōstitutionis ē. Ergo a primo ad tertiū conclusio ē syllogismi. Deniq; Cice. Si igit ingt cōstitutio. Vbicunq;. n. ergo: uel igit ponit cōclusio ē argumenti. Deide coniecturalis cā: nō pōt simul. Aliud incipit argumētū. i. quartū syllo/gismū quo oñdit nō recte sub qualitate deliberatio/nē & demōstrationē positas. Quē syllogismū prius quā oñdamus ea q̄ in re sunt ante uideamus. Dein de ingt coniecturalis cā si ingt cōiecturā p id qđ ē at tēdamus: nihil aliud iueniemus quā coniecturā solā: nec in eo qđ coniectura ē possumus itelligere. Rur sus ingt si finē p seipm consideremus. Nihil aliud q̄ finē in: picie mus nec i eo quod finis ē possumus tran slatione intelligere. Si ergo cōstitutiones singulæ p semetipsas cōsideratæ habent pprium sui: i quo po sitæ genere cōmixtionē cōstitutionis alterius nō ad mittūt: Male igit hermagora deliberationē & demō strationē ptes cōstitutiōis. i. qualitatis esse uoluisti: cū deliberatio. siue demōstratio p se cōsideratæ nō solæ intelligi sed oēs in se constitutiones continere possint. Simul ex eadē parte eodē in genere: & supra legimus. Pars aūt cāæ ē cōstitutio ois. Genus autē est constitutionis id qđ ualet: qđ se explet. id deniq; quo una quæq; constitutio ab aliis cōstitutiōibus se/gregat. Pars āt cēis potest eē cū multis. Et oino nul la cōstitutio. Nec ps constitutionis &c. Q̄m delibe/ratione & demonitratione q̄stio est: q̄ deliberatio & demonstratio pte cōstitutionis ab hermagora ponū tur recte cū de solis constitutionibus loquert: ptes ēt retigit & oino ingt: nulla constitutio: nec ps con/stitutionis pōt simul & suā habere & alterius i se uim continere. Altera assumpta numerus constitutiōis duplicat. nō uis cōstitutionis augeт. Sapiēter dixit. Multe. n. cōstitutiōes in cā eē pñt. Sed si plures sint ad numeq; cōstitutionū non ad augēdā uim alterius cōstitutionis accedunt. At deliberatiua cā simul ex eadē pte eodē i genere & cōiecturalē & generalem: & definitiuā & trāslatiuā solet hfe cōstitutionem: & unā aliquā & plures nōnūq̄. Cū ingt cōster unāquā/q; cōstitutionē alterā i se nō admittere deliberatiua genere & coniecturalis esse & definitiua. rur/sus nec difinitiua causa potest simul ex eadem parte eodem in genere diffinitiua esse & trāslatiua. Et omnino nulla cōstitutio: nec pars cō/stitutionis potest simul & suam habere: & al/terius in se uim continere. Ideoq; una quæq; ex se & ex sua natura simpliciter consideratur. Al tera assumpta numerus cōstitutionum dupli catur non uis constitutionis augetur. At deli/liberatiua causa simul ex eadem parte eodē in genere & coniecturalem: & generalem: diffini tiuam & translatiuam solet habere cōstitutio/nem: esse unam aliquādo & plures nōnunquā ergo ipsa nec cōstitutio est: nec ps constitutio nis. Idē in demostratione solet usu euenire. ge nera ergo ut ante diximus hæc causaꝝ puta/da sunt: neq; partes alicuius cōstitutiōis. Hæc igitur cōstitutio quā generalē nominamus p/tes nobis uidet duas habere iuridicialē: & ne/gocialem. iuridicialis est: i qua æqui & recti na tura aut p̄mii: aut ratio pœnæ q̄ritur. Nego/cialis est in qua qd iuris ex ciuili more & æqta/te lit consideratur: cui diligētię p̄esse apud nos iurisconsulti existimant. Ac iuridicialis qdē ip sa i duas distribuit ptes: absolutā: & assumptiuam. Absoluta est q̄ ipsa in se continet iuris & iniurię q̄stionē. Assumptiua ē q̄ ipsa ex se nihil simi dat ad recusationē: foris āt aliquid defen sionis assumit. Eius ptes sunt. iiii. concessio: re/motio: relatio criminis cōparatio. Cōcessio est cū reus nō id qđ factū ē defendit: sed ut igno scatur sibi postulat. Hæc in duas ptes diuidit purgationē & deꝑcationem. Purgatio est cum factū coceditur: culpa remouet: Hęc ptes hēt tres: Imprudētiā: casum: necessitatē. Deꝑca/tio est: cū & peccasse reus cōsulto peccasse cō fitetur & tñ ut ignoscatur postulat. qđ genus p raro pōt accidere. remotio criminis est cū id crimē quod iferturab se & a sua culpa ui & po testate in aliū reus remouere conat. Id dupli/citer fieri poterit: si aut cā: aut factū i aliū trā/ferтur. Causa trāsferт: cū aliena dicit ui & po testate factū. Factum āt cum alius aut debuit se aut potuisse facere dicitur. relatio criminis est quod ideo iure factum dicitur quod aliqs ante iniuria lacesserit. Cōparatio ē cū aliud ali quod factū alicuius rectū aut utile cōtēdit qđ ut fieret illud qđ arguitur dē eē cōmissum. In q̄rta cōstitutiōe: quā trāslatiuā nōiamus ęius/minis relatiōe criminis cōparatiōe. Veꝝ hic quatuor horꝝ locoꝝ Cice. ordinē cōuertit. Nā a postremo quod hic posuit retrorsum uersus ordo est: &. n. uim singulaꝝ defensionū considerare debemus. Primo hæc est in/nocētis hois: ut dicat nō feci. Deide feci: sed nō sic uocat. Tertio feci: & sic uocat: sed iure feci: deinde hoc ipe/re feci. Aut licuisse sibi debebit oñdere quæ est qualitas absoluta aut si nō licuit dēt sibi extrinsecus assume/re aliqd quo hic p̄ber qđ iniuste factū uf: Videamus nūc q̄ sit de his q̄tuor assūptiōibus fortior assumptio. Primo deber dicere feci sed pfui & pbare plus se profuisse quam obfuisse quæ est q̄litas cōpensatiua quā ideo Cice. cōparationē uocat qđ cōpareт id qđ in crimē uocaт ad id quo se reus pfuisse dicit q̄ comparatio semp in eodē facto est ut pura q̄dā muros ciuitatis dissipauit. hostes fugerūt reus fit lælæ reipu. in eodē est compara/tio. Nā qđ muros delecit uf læsisse rēp. & ga muros ciuitatis dissipauit. hostes fugerūt uf pfuisse reip. ego hoc primū dēt assumere. Feci sed pfui. deide dēt dicere feci qđē sed ut hoc facerē añ puocatus sum. i. feci sed me ruit q̄ est relatio crimis. Tertio dēt dicere feci sed alter me ipulit ut facerē q̄ est remorio crimis. Postremo si hæc cūcta deerint. i. si ut hæc faceret nec pfuit nec iniuriam reddidit neq; ab alio cōpulsus est q̄m nihil est quo se defendat debebit factum fateri sed ueniam postulare quæ est qualitas uenialis: q̄ cōcessionem Cice. uoca/uit. Hunc ergo ordinem Cice. hoc loco conuertit quem in posterioribus seruat. Itaq; concessio duas partes habet purgationem & deprecationem: in purgatione: tria sunt. Imprudentia: casus necessitas si hæc non fue/rint deprecatio est. Sed hæc aut apud imperatorem aut populū itaq; in purgatione factū cōceditur: sed faciē tis animus excusat. Hoc est qđ air cū factū concedit culpa remouetur. In deprecatione uero & factū & culpa cōcedit sed tñ uenia deprecat. Hoc est quod ait. Deprecatio ē cū & peccasse & consulto peccasse reus se con/fiteтur & tñ ut ignoscat postulat. Hæc ergo deprecatio non nisi aut apud imperatorē aut apud populum uale at apud iudices uacat. Remotio criminis est cum id crimen quod infertur ab se & ab sua culpa ui & potestate

Negocialis

Assumptiue partes. 4 Cōcessio Remotio criminis Relatio criminis Cōparatio

Inter absolutā & assumptiuā elegans differentia

Confessio

Deprecatio nō hꝫ locū nisi apud imperatorē aut populū.

In aliū reus remouere conat. Remotionē criminis hāc esse dicit cum reus id quod ei intendit ab se rem ouet & in aliū transfert. Atq id duobus modis facit si in aliū ut cām: aut factū transferat seu ut id faceret dicat aliū coegisse. Vez qd ait factū pōt hic q̄stio moueri. Nā cū ois q̄liras facti cōfessionē teneat: cur hic fem nō consi/tet: sed in aliū transferre conat. Denicp nullus artiū scriptor in hac q̄litate facti trāslationem noiauit: sed ideo qa nullus intellexit. Nā factū sic a se remouet: salua tn cōfessione facti: ut in hoc themate quod Cice. in. ii. lib. posuit. Mancinus cū numantinis fœdus fecit in iussu populi ac senatus pulso eodē in exiliū atq hostibus dedi/to petitur ad pœnā: et ille q porcā tenuit cōtradicit.

Remotio criminis duo bꝰ modis

Relatio criminis

Comparatio

Nā hic & cām & factū in aliū remouet. Causam sic ut porcā tenere mancinus ul ac ptāte coegit. Deide fa/ctum sic Fœdus nō ergo feci sed mancinus q aut de/buit. aut potuit. Manet tn facti illa prima cōfessio. q porcam tenuit. nō. n. pōt negare a se porcā fuisse ten/tā. Ergo remotio criminis duobus modis cōstat. Si āt cām in aliū transferamus: aut factū. Relatio crimi/nis est cum iō iure factū. dicat q alius ante iniuria la/cesserit. Relato crimis talis est: si in eo q facimus ui/ cē nō reddidisse dicamus ut puta occidit: qa ille me uolebat occidere. Hoc ergo feci: sed meruit. Cōpara/tio est cū aliud aliqd alicuius factū rectū aut utile cō/tendit qd & fieret illud qd arguit dicit eē cōmissum inter cōparationem & cōcessionē hoc interest: q i cō/paratione de eadē re cōparatio est ut supra diximus dissipasti muros. læsisti rempu. Contra ille dissipaui quidē muros: sed hostes fugerūt. In eodē cōparatio est: ut supra diximus dissipasti muros. i. q muri dissi/pari esse dicunt: ideo ait qd ut fieret illud qd arguit dicit esse cōmissum. Alioquin uerres qui multa ligna & uasa ex sicilia sustulit utit hac defensione. q a bel/lis tutā sicilia reddiderit. Non potuit dicere iō signa sustulit ut defenderē puinciā neq. n. propterea tulit signa: ut puincia eēt defensa. Itaq utit uenialistatu. i. cōcessione per deprecatiōem. Ergo in cōparatiōe id quod intenditur ideo a nobis factum dicere debe/mus: ut ex eoipso bonū illud quod contingit fluxisse dicamus. In quarta constitutione quam translatio/nem nominamus. Et supra docuimus quin in ie trā/slatio contineret. i. ut aut omnem actionem commu/tet: aut aliqua ex parte debilitet. Hoc est q hic ait: aut oino aliquid de cōmutatione: aut infirmatione actionis. Igitur huius constitutionis hermagoras in/uentor esse existimat. Inuenīdi duo genera sunt. Vnum tale. cū in medium proferimus id quod erat: sed latebat. Aliud quod quasi non erat: sed a nobis primus uideꝫ inuentum. itaq de his Cicero leuiorem inuentiōem dedit Hermagoræ scilicet ut idq latue/rat in medium protulisse uideat. Hoc est q ait Non quo non usi sint ea ueteres oratores sæpe multi: sed quia animaduerterint artis scriptores eam superiores & nō retulerint in numerū constitutionū. Ideo aute trans/lationem multi scriptores inter constituriones referre noluerunt: q omnis constitutio auctoritatē constitu/at. Translatio āt id uideat agere. ne actio sit. Sed hermagoras recte hanc inter constitutiones posuit: nā hoc ipsum quod actionem cōmutat actio est. Itaq multi inquit Hermagoram reprehenderūt: q translationē iter constitutiones retulerit: sed inuidia magis quam ex uero. Et constitutiones qdē & earū partes exposuimus. Postq quid essent singulæ constitutiones. uel quid possent docuit: & earum partes: ideſt qualitates exposuit promittit se his constitutionibus exempla subditurum. Sed tū cū cœperint argumenta tractari q argumen ea dulciora futura esse promittit: si hisdem argumentis in tempore exempla supponat. Hoc est quod ait: nā argumentandi rō dilucidior erit cū & ad genus & ad exemplum causæ statim poterit accōmodari. Genera causarū scimus tria esse demonstratiuum delibera riuū iudiciale: Exempla uero causarum sunt themata. s.

Simplex causa

Coniuncta causa

Inuenien di duo genera

Co colonia deducat

Constitutione causæ reperta statim placet cōsiderare utrū cā sit simplex an coniuncta. Quoniā in his duo bus libris Cic. nihil nisi de inuentione tractat: iccirco per ordinē quæ sint inuenīda demōstrat. postquā ingt constitutionē iueneris cōsiderare debebis causam uerū simplex sit an iuncta ideſt utrum de re agat an de plu ribus constitutio sic inuenit. Occidisti nō occidi aut iure occidi. Cā uero hæc est: nū occiderit: an iuste occide/rit. Ergo hæc causa simplex an iuncta sit considerare debemus. Deinde iuncta utrū ex pluribus q̄stionibus est an ex aliqua cōparatione ex pluribus q̄stionibus causa iuncta est: ut in uerrinis accusatur. Verres quod multa su/ratus sit quod ciues Romanos necarit quod peculatum cōmiserit. Itaq qñ ex plurib⁹ q̄stionibus cā iuncta ē: ipsæ q̄stiōes inter se diuersæ sunt ex cōparatione āt cā iūcta est: cū qd potissimū faciēdū sit cōsiderāt ut in dubi/tatione agitur utrum Cicero accuser: an Cecilius. Sed quia comparandi duo modi sunt: comparatiuus & super/latiuus iccirco ait ex comparatione in qua per contērionem utrum potius: an quid potissimum sit quæritur. Verum hic locꝰ quæ tractabamus ipse etiam Cic. perspicua exēpla supponit.

tione in qua p contentionē utrum potius: aut qd potissimū sit q̄ritur ad hūc modū. utrū ex ercitus in macedoniā cōtra Philippum mitta tur qui sociis sit auxilio an teneatur in Italia: ut quam maxime sint contra Hannibalem co piæ controuersia scripti.

Deinde cōsiderandū est in ratiōe narrationis an scripto sit cōtrouersia. Nā scripti controuersia est ea quæ ex scri/ptionis genere nascitur. Eius aūt genera quæ sunt sepata a cōstitutiōibus q̄nq; sunt. Nā tum uerba ipsa uidentē cū sīnia scri/ptoris dissidere. tum inter se duę leges ac plu/res discrepare. tū id qd scriptū est duas aut plu/res res significare uideꝫ. tum ex eo quod scri/ptū est: & aliud quoq; qd nō scriptum est sīue nitū uis uerbi quasi in diffinitiua constitu/tione in quo posita sit quæri. Quare primum genus descripto & sīnia. Secundū ex contrariis legibus. tertiū ambiguū. quartum ratiocinati/uum. quintū diffinitiuum noiamus. Ratio est aute cum omnis quæstio nō in scriptione: sed in aliqua argumētatione cōsistit. hæc tū cōside/rato genere causę: & cognita cōstitutione: cū simplex ne an cōiuncta sit intellexeris: & scri/pti: an rationis habeat controuersiam uideris. Deinceps erit uidendū quę q̄stio: quæ rō: quę iudicatio: qd firmament ū causę sit: quæ oia a cōstitutione pficiscant oportet. Quæstio est ea quæ cōflictione cōstitutione causæ gignit cōtrouersia hoc mō nō iur fecisti iure feci. Cau/sa āt hęc est cōflictio: in qua cōstitutio cōstat. Ex ea igitur nascit cōtrouersia quā q̄stionē di/cimus hoc mō iure ne fecerit. Ratio ē quę cōtinet cām: quę sit. sublata sit: nihil in cā controuer/siæ relinquit. hoc mō: ut discendi causa in facili & prouulgato exēplo cōsistamus. Orestes si matricidi accusat. ipse hoc dicat: iure feci. Illa. n. occidit patrē meū nō hēt defensionē. Quare sublata omnis controuersia quoq; sublata sit. Ergo eius causæ ratio est quod illa Agamēno/

Deinde cōsiderādum ē in ratione an in scripto sit cōtrouersia. Primo iquit cō/stitutio inuenienda est. Secūdo utrum causa sit simplex an iuncta. Tertio in ratiōe: an i scripto sit cōtrouersia. Scri/ptū nō tm leges accipiamus: sed & senatus consultū & testamentū & uerba sola & multa huiusmodi. Hu/ius scriptionis genera sunt quinq: ut ipse primū re/bus: deide noibus idicauit. i. primū scriptū & uolun/tas. Secundū leges cōtrariæ. Tertium ambiguitas. Quartū collectio: siue ratiocinatio. Quintum defini/tio legalis: ut est in cecilianaꝫ Ratio est autē cum ois oratio nō in scriptione sed in aliqua argumentatiōe consistit ideo ait cum omnis oratio nō in scriptione: sed in aliqua argumentatione cōsistit. Quoniam & orationem scriptio: & oppositio orationē habet sed cū auctoritate: quippe ex scripto. i. ex testamēto uel lege uenientē. ergo ingt ratio est cū res quæ in con/tentiōe uersatur nō in auctoritate legis sed in argu/mentatione uersat. Actum cōsideratio genere cau/sæ. Reperto inquit genere materiæ & constitutio/nis: & causa utrū simplex an iuncta sit: & ipsa cā scri/pti an rationis habet controuersiam. Deinde uidē/dum est quæ sit questio: quæ ratio: quæ iudicatioq firmamentū. Verum de his tria præcipue sunt i omni causæ genere perquirenda. Firmamentum ue/ro per raro adhibetur: & si quando adhibetur neces/se est: aut in themate sit aut in historia: alias lema di/citur. i. falsum argumentum: ergo tria illa sine inter/missione ubiq aspicienda sunt: ideſt questio: ratio iu/dicatio. Quæstio est quæ nascitur ex constitutione ut est illud iure ne occiderit. Ratio est quæ facit con/trouersiam: utputa occidi clodiū: propterea: qa ille me uoluit occidere. Infirmatio rationis est ēt si re clo/dium uoluit occidere. tu tn nō iure occidisti. Iudica/rio est utrum cum clodius uoluerit occidere iuste tn a milone occisus esse uideatur: ut Cice. de oreste ex/emplum dedit Firmamentū ē firmissima argumen/tatio defensoris & aptissima ad iudicationem. Fir/mamentum si uerū sit ualde prodeſt: sed soli defen/sori. Accusator. n. pro firmamento assertionem ha/bet sed hoc ut diximus raro in causam cadit. Cuius/modi autem sit firmamentum: ipsum Cicero docet ut si uelit dicere Orestes eiusmodi animum matris suæ fuisse in parentem suum in seipsum ac sorores in regnū & reliqua: & cæteris quidem in constitutioni/bus ad hunc modū iudicationes reperiētur. Quo/niam omnis de facto iam confessio est: iccirco in om/nibus constitutionibus dicit iudicationem de infir/matione rationis fieri præter in coniectura. In con/iectura enim facti nulla confessio est. Quare in con/iectura eadem erit iudicatio quæ quæstio. Factum est: non est factum. Factum ne sit? Quod autem in causa constitutiones: aut earum partes erunt qua/litatis scilicet partes. reliquæ enim cōstitutiōes par/

Scriptū qd

Ratio qd unde dicā/tur cōstitu/tiones ra/tionales.

repete mi/tur.

repete uide

Lema

Firma/mētum

Ratio

tes non habent. Ergo quot in causa constitutiones uel partes erunt: tot necesse erit inueniri questiones rõnes iudicationes: firmamenta. His omnibus in cã repertis; tum denicp singulæ partes totius cãe consideradæ sunt. Nã sit ea nobis exposita ratio quã paulo ante apposuimus. Illa.n. inqt meũ occiderat patrẽ. At nõ inqt aduersarius abste filio matrẽ necari oportuit. Potuit.n. sine tuo scelere illius factum puniri. Ex hac deductione rõnis illa sũma nascit controuersia: quã iudicationẽ appellamus: Ea est huiusmodi. rectum ne fuerit ab oreste matrẽ occidi: cũ illa Orestis patrẽ occidisset. Firmamentũ & firmissima argumẽtatio defensoris: & aptissima ad iudicationẽ. ut si uelit Orestes dicer eiusmodi aium matri suę in parentẽ suũ in seipm ac sorores in regnũ & in famã generis & familiæ: ut ab ea pœnã liberi sui potissimũ petere debuerint & in cęteris qdẽ cõstitutionibus ad hũc modũ iudicatiões reperiunt. In coniecturali ãt cõstitutiõe. qa rõ nõ est factũ. n. non concedit. nõ põt ex deductione rõnis nasci iudicatio. Quare necesse est eandẽ qstionẽ esse & iudicationẽ ut factũ ẽ: factum non est factum ne sit. Quot autem in cã cõstitutiones aut earũ ptes erunt: totidẽ necesse erit qstiones: rõnes: iudicationes: firmamenta reperiri. His oibus in cã repertis: tum denicp singulę partes totius cãę considerandæ sunt. Nã non ut quodcp dicendũ primũ est: ita primũ aiaduertendũ uidet. ideo quod illa q prima dicunt: si uehemẽter uelis congruere & cohęrere cũ cã ex eis dicas oportet qũ post dicenda sunt. Quare cũ iudicatio & ea quę ad iudicationẽ oportet inueniri argumẽta diligendi erunt artificio repta cura & cogitatione pertracta. tũc denicp ordinãdę sũt cæterę ptes orationis. Hæ ptes sex esse oso nobis uident: exordium: narratio: partitio: cõfirmatio: rephẽsio: cõclusio. Nunc qm exordiũ priceps oium esse debet: nos quoq primũ in rõne exordiẽdi præcepta dabimus. Exordiũ ẽ oratio aium auditoris idoneę cõparans ad reliquã dictionem: qd eueniet si cũ beniuolũ & attentũ & docilẽ confecerit. Quare q bene exordiri cãm uoleт: eum necesse est genus suę causę diligenter ante cognoscere. genera causarum sunt quinq; honestũ: admirabile: humile anceps: obscurũ. Honestũ causę genus ẽ cui statim sine ore nostra auditoris fauet animus. Admirabile quẽ a quo alienatus ẽ animus eorũ q audituri sunt. Humile qd negligẽter ab auditore; & nõ magnope attẽdendũ uidetur. Anceps in quo aut iudicatio dubia est, aut cã & honestatis & turpitudinis pticeps ut & beniuolẽtiã pariat: & offensionẽ. Obscurũ in quo aut tardi auditores sũt aut difficilioribus ad cognoscẽdũ: negociis cã implicita ẽ. Quare quoniã tã diuersa sũt genera causarũ: exordiri quoq; dispari rõne in uno quoq; genere necesse ẽ. Igit exordiũ in duas ptes diuidit in principiũ: & insinuationẽ. Principiũ est oro pspicue & ptinus pficiẽs auditorẽ beniuolũ: aut docilẽ: aut attẽtũ. Insinuatio est oratio quadam dissimulatiõe & circuitiõe obscure subiens auditoris animũ. In admirabili genere cãæ: si nõ oino infensi erũt auditores: principio beniuolentiã cõparare licebit. Sin erũt uehemẽter abalienati: cõfugere necesse erit ad insinuationẽ. Nã abalienatis si pspicue pax & beniuolẽtia appetit: non modo ea nõ inuenit: sed augetur atq; inflãmat odiũ potius. In humili aũt genere cãæ contẽptiõis tollendę necesse erit attẽtũ efficere auditorẽ. Anceps genus cãæ: si dubiã iudicationẽ habebit: ab ipsa iudicatiõe exordiendũ est: Si nautẽ partem turpitudinis & ptem hõestatis habebit beniuolentiã captare oportebit: ut in genus honestũ cã trãslata uideatur. Cum aũt erit honestum cãæ genus uel pteriti principiũ poterit: & si cõmodũ fuerit aut a narratiõe incipiemus: aut a lege: aut ab aliqua firmissima rõe nostræ dictiõis. Sin uti principio placebit: beniuolentiæ ptibus utẽdũ est: ut id qd est augeatur. In obscuro aũt genere causæ p principiũ dociles auditores efficere oportebit. nũc quoniã quas res exordio cõficere oporteat dictũ est, reliquũ

Exordiũ

na. & de charta. hic follium substantia est. accessit ei una qualitas membrana: & charta. Potest tamen eidem substantiæ. i. folio alia qualitas accedere: quæ non sit in eodem genere in quo prima qualitas. si dicas foliorũ genera sunt tria. Est oblongum est latum: est quadratum. Quare si circa primam qualitatem numerus definitionis uarietur uitium est. Sinautem in eadem substantia circa alias qualitates numerus definitionis uarietur: non est uitium: ut hic ait: primum causarum genera tria sunt causa hic substantia est. Accidit ei una qualitas ut sit demonstratiuum genus: deliberatiuum: iudiciale Deinde ait causarum genera quinq; sunt licet eadem sit substãtia, alia tamẽ ei qualitas accidit. In iudiciali. n. siue alio genere causæ inuenit & honestũ causę genus & admirabile & humile & anceps: & obscurum. Ergo duplici hoc modo possumus intelligere Aut cp substantiæ accidunt: qualitates aut cp multæ qualitates substãtiales sunt. i. cp eis qualitatibus possunt aliæ accidere qualitates: ut hic substantia ẽ causa: accidit causæ ut sit iudicialis. Itaq; iudicialis qualitas est. rursus hæc ipsa qualitas substantialis est. Nam accidit ei ut habeat in se: aut honestum causæ genus aut admirabile aut humile aut anceps: aut obscurum item i deliberatiuo genere causæ: uel demõstratiuo põt hoc ipsum euenire. Quare nullus hic error est generis causarum circa definitionem numeri. Siquidem substantiæ nunc plures accidant qualitates ut supra docuimus: nũc multæ sunt qlitates substãtiales. i. qbus põt aliæ icidere qlitates qd similiter supra docuimus. Ergo qnq; gña dixit esse earũ honestũ: admirabile: humile: anceps: obscurę: & definit gña ipsa. Honestũ ingt causæ genus ẽ cui statim sine oratiõe nostra fauet auditoris animus. Definitio nunc ex rebus ipsis: nunc ex euentu rerum colligitur. has itaq; definitiões. Cice. non ex rebus ipsis: sed ex euẽtu rerũ colligit. Sæpe.n. honestis: uel nõ hõestis rumoręs opiniõibus abutimur. Et qa rumori facile credit: Peruenit aũt rumor usq; ad iudicem. Orator porro apud iudicẽ agit necessario nõ rei hõestũ sequi debet: sed opinionem qẽt iudici nota est. Ergo. Cice. honestũ causæ genus nõ ex rebus definiuit sed ex euentu rerũ qui notus est iudici. Honestũ ingt cãæ genus est cui statim sine oratiõe nostra fauet auditoris animus. ergo si statim & sine ore nostra fauet iudex opiniõem segẽ. i. euẽtũ rerũ. Admirabile a quo ẽ alienus aius. eoręs q audituri sũt. & hæc definitio de aĩs iudicũ ẽ. Admirabile ẽ ingt cãæ genus cũ is defendit quẽ ob magnitudinẽ criminis defendi nullus posse credebat. Itaque hic iudices beniuoli faciendi sunt. Humile est quod negligit ab auditore & nõ magnope attendẽdũ uf. Humile cãæ genus est si de re abiecta sit cõtrouersia. Inhoc genere attenti auditores faciẽdi sunt hæc quoq; definitio de aĩs iudicũ sumpta ẽ. Anceps i quo aut iudicatio dubia ẽ aut cã & hõestatis & turpitudinis particeps. Hæc definitio & ab ipsis rebus sumpta ẽ: Vere anceps ingt cã duobus modis est. Si aut iudicatio dubia sit: aut i honestissima materia: ut in Orestis themate: ga nõ una rõ ẽ. Iudicatio duoq; sit dubia. Occidisti: iure occidi. nã illa patrẽ meũ occidit ẽt si patrẽ occidit: nõ iure a filio: mater occisa ẽ. Iudicatio an cũ illa patrẽ occiderit iuste a filio occisa uideat. Deide põt & hæc eẽrõ iure occidi: nã ut id facerẽ Apollo rñdit. Infirmatio rõnis ẽt si Apollo id rñdit nõ iuste a filio mr occisa ẽ. Iudicatio an cũ Apollo rñderit iuste mater a filio uideat occisa. Ergo in hoc themate iudicatio dubia ẽ. Deinde si anceps cãæ genus: si habeat i se cãm & hõestatis & turpitudinis. Si lenonis filius fortiter faciat: & pmiũ petat honestũ ẽ qa fortiter fecit, turpe qa filius lenonis.

in hoc genere cāæ beniuolētiā cōparē debemus: Obscurū ī quo aut tardi auditores sūt aut difficilliorib⁹ ad cognoscēdū cā iplicata ē. Quod obscurū est tribus modis sp obscurū ē. Si aut is q enerat nō itelligit: aut is cui narrat tardior ē: aut si res ipa pplexa est. Verū hic duo posuit. Supfluū. n. fuerat cū de oratore hic pfecto loquat: nisi aliqd de eius iprudētia diceret: hic itaq; iudices docīles facere debemus ergo oñdit primū qd eēt exordiū aios; īgt cōmotio: deide oñdit qd inde fiat: aut arrentus aut docilis aut beniuolus: deide ubi fiat. i. inge neribus quinq; causaq; & oñdit q eēnt genera. Nūc p qd faciendū. i. p pricipiū & ilinuationē. Itaq; breuiter qd

Exordiū

in hac lectione cōtineat explicabimus. Exordiū ingt in duo diuidit: ī principiū: & inſinuationē: Hoc; duoq; hāc differentiā teneamus In pricipio apte: & ut ipse ait: primus iudices nobis: aut attētos: aut docīles: aut beniuolos cōparamus. In ilinuatiōe uero occulte & qbusdā circuitiōibus hoc quoq; cōpēdiū tenere debemus: qđ in oībus causæ generibus principio nobis utendū ē. In admirabili uero nūc pricipio. Principio tūc si auditores nō oīno erūt alienati. ilinuatiōe: tūc si uehemēter erunt alienati. Beniuolētia. iiii. ex locis cōparaē ab nfa ab aduersarioꝝ: ab iudicū psona ab ipsa cā: Beniuolos ingt iudices a q̄tuor locis facere debemus: uel possimus. a nfa psona ab aduersariorū a iudicū. ab ipa cā. Rursus a nfa psona quatuor ex locis bēiuolentiam iudicis possumus cōparare. Si de nfis ingt factis: & officiis sine arrogātia dicemus. plena. n. gloriai his duobus ē in factis & officiis. Officiū ē qđ ex legibus uel ex natura necesse ē nos implere.

Officiū
Factum

Factū uero est qđ supra quā debemus pstamus. Ergo si de nostris factis & officiis: sed sine arrogantia dicemus. Deide si crimina ingt illata & aliquas minus honestas suspitiōes iniectas diluemus. i. si ea q̄ ad de formationē psonæ: nfæ pter iudicialē cōnem fuerit obiecta diluemus. Deide si aliqd futurū mali pdicemus quō ipse Cicero Moneo: pdico: an denūciatio. Postremo a nostra psona beniuolētiā cōparamus: si ingt p nobis supplici utamur oratione: Deide ab aduersarioꝝ psona tribus ex locis beniuolentiā iudicis cōparamus si eos aut ī odiū: aut in contēptionē: aut ī uidiā deduximus. In odiū sic: si eoꝝ turpia uel crudelia facta pferamus: i iuidiā sic si eoꝝ potētiā gratiā pecuniā pferamus. Et qm̄ hæc interdū nō mō: nō crimini: sed ēt decori sunt. recte addidit. Horum oīum usum arrogātē. Multæ. n. res p se malæ sunt. Multæ cū mediæ ex euentu bonæ uel malæ fiunt: Deide in cōtēptionē sic aduersarios adducimus: si eos cōtemnendos eē dicamus: qđ aut negligētes sint: aut ignaui. Ab iudicū psona uero duobus ex locis beniuolētiā cōparamus: si eoꝝ bene gesta sine adulatione pferamus. Et si dicamus pſentis iudicii magnam eē expectationē Postremo ab ipso negocio duobus ex locis beniuolētiā cōparamus. Si nostrā cām laudando extollamus aduersarioꝝ uituperādo deprimamus, est: ut ostendat qbus quoq; rōnibus quæq; res cōfici possint. beniuolētia. iiii. ex locis cōparat. Ab nostra ab aduersariorū: ab iudicū psonaꝝ ab ipa cā: Ab nfa: si de nostris factis & officiis sine arrogātia dixerimus: si crimina illata & aliquas minus honestas suspitiōes iniectas diluemus: si q̄ icōmoda acciderit: aut q̄ istēt difficultates pferemus: si pce & obsecratiōe humili ac supplici utemur. Ab aduersarioꝝ āt si eos: aut in odiū auc i inuidiā aut i cōtēptionē adducemus. In odiū aducent siqd eoꝝ spurce: supbe: crudeliter: malitiose: pferet. In iuidiā si uis eorū potētia diuitię gratia: cognatio: pecunię pferent. atq; eoꝝ usus arrogās: & intolerabilis: ut ꝯ rebus magis uideātur q̄ cāæ suę cōfidere. In cōtēptionē adducet: si eoꝝ inertia: negligētia: ignauia: desidiosum studiū & luxuriosum ociū pferet. Ab auditoꝝ psona beniuolētia captabit: si res ab his fortiter sapienter māsuete geste pfererent: ut neq; assentatio nimia signi ficet: & si de his q̄ hōesta existimatio: quātaq; eoꝝ iudicij & auctoritatis expectatio sit oñdetur. A reb⁹ ipsis si nostrā cām laudādo extollemus aduersarioꝝ p cōtēptionē deprimem⁹. Attentos aūt faciemus: si demōstrabimus ea: q̄ dicturi erimus magna noua incredibilia eē: aut ad oēs: aut ad eos q audiēt: aut ad aliquos illustres hoies: aut ad deos īmortales: aut ad sūmā reip. ptinere: & si nos pollicebimur breuī nostrā cām demōstraturos: atq; expōemus iudicationē aut iudicatiōes si plures erūt. Do

Attētos āt faciemus si demōstrabimus ea q̄ dicturi erimus magna noua. Nunc docet quēadmodū attētos iudices facere debeamus: A attētos ingt iudices faciemus: si nos magna pmittāus dicturos esse ut ait Vir. Maius opus moueo. Deide si noua nos dicturos eē dicamus. Interdū ēt si magna īgt nō sit res tū noua aios auditorū facit attētos. Postremo si icredibilia. Necessario etenī attēte audiēdū ē q̄ uix credi posse pmitto. Deinde si hæc ingt magna noua icredibilia dicāus nūc ad ois ptinere: ut sæpe Ci. ait de quo agaf non solū ad reū: sed oīum fortunas dicit ptinere. Nūc ad eos q audiūt: ut Ci. sæpe ait hoc ī agi ut a iudicibus iudicia trāsferāt. nūc ad aliquos illustres si dicāus rē iustā ad sacerdotes: ad senatores: uel alios hmōi ptinere. Nūc a deos īmortales: uti Ci. de domo sua dicit. Rē ad eos ptinere ne ipsi Ciceronē domo expulisse uideāt. Nūc ad sūmā reip. ptinere. Ergo his oībus attētos iudices facimus. Nec nō ingt ēt tūc attētos iudices facimus cū nos breuiter dicturos esse promittimus. Et ne mentiri nos iudices putent quam breuiter nos dicturos esse promittimus. Exponere inquit debemus iudicationem: aut iudicationes si plures erunt Deinde ostendit quo pacto docīles auditores facere debeāus. Si inquit in principiis ea q̄ sunt nobis dicēda ponamus ut nobis iudices ad cognoscēdū negocium

Inuidia ex textu patet qđ sit

∴ Lego. Iam.

negociū cōpemus pterea ingt cū docīles iudices faciemus simul attētos iudices facere debemus. Ita ipse Ci. in cluentiana facit docīles iudices cum ait animaduerti iudices oēm accusatoris ofnem ī duas diuisam esse partes Deide facit attētos cū ait. Quaꝝ altera ī niti & magnope cōfidere uidebaf iudia iueterata iudicii luniani & reliq̄. Tūc &. n. ingt iudex melius docilis fiet: si & attētus fuerit effectus. hæc de pricipiis: nūc nobis de ilinuatione dicēdū ē: Inſinuatiōe igit utēdū ē cū admirabile genus cāæ ē. Dixerimus pricipioꝝ triplicē esse finē. s. aut benīuolos iudices aut attētos: aut docīles faciamus, idē nobis & in ilinuatiōe faciēdū ē sed hoc ī est q ī principiis hoc agre facimus. Inſinuatione occulte & quibusdam circuitionibus nec in alio causæ genere nisi in admirabili: tunc cum animi iudicum erunt uehementer offensi. Ergo inquit inſinuatiōe tūc erit nobis utendū cum ai iudicū fuerint offensi. Et oſtēdit q bus offensos iudicū aios possumus agnoscere. Prius. n. uulnus ispiciēdū ē sic apponēda medicīa. Tribus ingt uel maxime causis animi iudicū offenditur. Verū cū ait maxime oñdit & aliis causis offendi iudices sed his plerūq; si aut in negocio ipso ieſt aliq̄ turpitudo: ut res ipa pter psonas aut iudicis; aut gētis pariat offēsionē: aut si iā aliqd iudicibus ab his q primū dixerūt psuasū uideē. Et iō is q post dicturus ē nō libēter auditur. Aut si illi q audituri sunt: alios audiēdo coēpint eē offēsi. Quare cū hæc aiaduertēs singula hac dicēdi arte sanabis. si causæ turpitudo cōtrahet offēsionē. Duobus modis cā cōtrahit turpitudinē: aut. n. res turpis est: aut persona si ingt psona turpis fuerit; aut aliū hoiem subīcies: q amat: aut rem pro persona. Deide si res turpis fuerit: aut aliā rē: quæ honesta ē: subiicies: aut rē p hoie: si utrunq; turpe fuerit & res & psona cōmodū erit eā suscipere. Tamē siquid leuiter turpe fuerit pōt suscipi. deinde ingt debebis dissimulare defēsiōem. Postq̄ mitiores reddideris auditores paulatim ingredi ī eādē defēnsionē & dicere ea quæ aduersariis displiceāt tibi ēt displicere. sed nihil horū ad tuum negociū pertinere. Deinde inquit occulte & de aduersariis detrahere debebis. Postremo inquit desimili negocio aliquoꝝ iudicum afferri oportebit exēplum. Aiaduertere tū debemus ut & ī ilinuatione quatuor locis pcepit beniuolentiā comparandā. i. ab ipsa causa: a nostra psona: ab aduersariorum: a iudicum: a causa dixit posse beniuolētiam cōparari: ubi ait pro eo homine. in quo offenditur aliū hominē: qui diligitur interponi oportet: & reliqua. Deide ostendit quēadmodū a nostra psona beniuolētiam cōparamus cū ait: & dissimulare te id defensuꝝ q̄ existimaris defensurus. Deinde ubi iam mitior factus erit auditor ingredi pedetentim in defensionē & dicere ea qua indignent aduersarii: tibi queq; indigna uideri ab aduersarioꝝ uero psona docet quēadmodum beniuolentiā cōparamus. cū dicit: Et negare te quicq̄ de aduersariis esse dictuꝝ: neq; hoc: neq; illud neque ut neq; aperte lædas eos q diliguntur & tū id obscure faciēs: quoad possis abalienes ab his auditoꝝ uolūtatē. Postrēo docet: ut a iudicū pſōa bēiuolētiā cōparēus: cū ait: Et aliquoꝝ iudicū filī de re: aut auctrem pferre imitatiōe dignā. Veꝝ qđ ait. Dei de eādē: aut simīlē: aut maiorē: aut minorē agi rē ī pſōna demōstrare. Etenī sp post exēplū faciēda est cōparatio. Cōparatio porro: nūc a pari nūc a maiori: nūc a minori sp fiat necesse ē. Oñdit qđ primū fuit: Si p cāæ turpitudinē auditores offensi extitissent: quibus modis ab his posset beniuolentia cōparari. Nunc inqt si oratio aduersariorum dictis finem fecerit. Et ideo iudices uidēt abalienati tribus modis beniuolentiā cōpa

Inſinuatiōe quando utēdū

Infectus est pro affectus

Indignétur cū accusatiuo

ramus:si aut ab eo argumento:quod sibi firmissimũ crediderãt aduersarii te dicturũ eẽ pmittas:aut si ab eo dicto inspicias quod aduersarius nuper dixerit:aut si inquit cum admiratione dubites:cui potissimum respõdeas quæstioni:cum enim inquit te iudices uiderint paratum ad respondendum existimabunt sibi non recte ab his:qui ante dixerunt:id quod crediderant fuisse psuasum. Postremo docet quo pacto beniuolentiam nobis a iudicibus comparemus si forte ipsi iudices defatigati fuerint multos audiendo. Primo inquit oportebit polliceri breuius te q̃ fueris dicturum. Deinde si ita hẽbit negocium utile erit rebus nouis : uel ridiculis risum iudicibus aut iocum moueri. Atq; id duplici modo aut ex tempore:si forte clamor :aut strepitus fuerit exortus:aut cogitatis paratisq; : ut uel a fabula incipias: uel apologo ad præsens negocium pertinentibus.

Fabulæ sũt quas fere uidemus extitisse ex phedris Medeis clitemnestoris:aliisq; similibus. Apologi sũt ex rebus humilibus compositæ:quædã formæ ac species ad uiuẽdũ:ut extat illa de mure & leone ergo si iquit negocii dignitas patietur risum uel iocum mouere oportebit. Sin autem tale negocium fuerit aut iocandum non sit a re aliqua tristi & seuera commodum erit incipere. Nã ut inquit cibi fastidium nunc sub dulci re:nunc sub amara releuatur. Ita iquit studium audiendi : apud iudices rebus ridiculis nunc a superioribus reditegratur. Ac separatim quidem quæ de principio & insinuatione dicenda uidebntur hæc fere sunt. Supra inquit quid in principiis faciendum esset:quid in insinuatione separatim disputamus. Nunc inquit breuiter:in utrunq; præcepta dabimus. Exordium sententiarũ & grauitatis plurimum debet habere .& omnino omnia: quæ pertinẽt ad dignitatem in se continere. Sententiarum inquit non illarum: quæ generaliter dicitur ut est illud: Obsequium amicos ueritas odium parit. Præceptum ẽ autem:nequid in principiis generaliter dicatur: sed hic sententias accipiamus. Sensus atq; inuentiones plurimas atq; easdem graues. Præterea inquit: ut commendati simus auditoribus:in exordio omnia illa habere debemus quæ nobis:uel oratiõi nostræ pariant dignitatem Splendoris & festiuitatis & cõcinnitudinis minimum. In exordio inquit:nihil splendidum:nihil diligenter accuratum habere debemus: ne ipsa dicendi diligentia diffidentiam negocii demonstremus. Docuit quid in principiis : quid in insinuatione:quid generaliter in utroq; seruare debẽus: Quare postq̃ ostendit quid faciendum esset, præcipit rursus quid non faciendum sit. Vitia uero hæc sunt certissima exordiorum: quæ summopere uitari oportebit Vitia uero inquit hæc sunt certissima:exordiorum. Cũ ait certissima:ostẽdit & supra se non nihil de uitiis exordii dixisse .ait.n.splẽdoris & festiuitatis & concinnitudinis minimũ in exordiũ eẽ debebit. Verum hæc maxima uitia exordiorũ esse dicit: atq; hæc omnino uitanda eẽ præcipit Vulgare : cõe cõmutabile:longũ separatũ:trãslatum cõtra pcepta. Vulgare ẽ qd i plures cãs põt accõmodari:ut cõuenire uideat. Vulgare ẽ:qd i plures cãs põt accõmodari .i.q dicit generale principiũ :& q nõ unius ; sed oĩum põt eẽ causarũ:si sic icipias.ioue ego optimũ aut maximũ uellẽ si fieri posset iudices:Cõmune:q nihilominus in hanc quã in contrariam partem cãæ põt cõuenire. Cõmune ẽ quod nihilominus in aliquã cõtrariã partẽ causæ põt cõuenire. Inter uulgare & cõe hoc iterest Vulgare omnium controuersiarũ est cõmune in eandẽ cõtrouersia utriusq; partis itaq; commũe specie icludit. Vulgare uero gñale ẽ. Quare cõ

eum quem aduersarii putãt pturbatũ oratiõe uideat animo firmissimo cõtradicere paratũ: plerunq; se potius temere assensisse : quã illũ si ne causa cõsidere arbitrat. Si auditoris studiũ defatigatio ab alienabit a causa,te breuius quã paratus fueris esse dicturũ ; cõmodũ est polliceri:nõ imitaturũ aduersariũ . Sin ãt res dabit non inutile est:aut ab aliqua re noua:& ridicula incipere:aut ex tẽpore q̃ nata sit qd' genus strepitũ ac clamationẽ dicimus aut iã parata:q̃ uel apologũ:uel fabulã. uel aliquam cõtineat irrisionẽ:aut si rei dignitas adimet iocandi facultatẽ aliqd triste nouũ horribile:nõ incõmodũ ẽ stati iniicere. nã ut facietas cibi & fastidiũ:aut sub amara aliq̃ re releuat:aut dulci mitigat:sic aius defessus audiẽdo:aut admiratiõe integrat : aut risu nouat. Ac separati qdẽ:q̃ de pricipio : & insinuatiõe dicẽda uidebãtur: hęc fere sunt. Nunc quiddã breuiter cõiterq; de utroq; pcipiendũ uidetur . Exordiũ sententiaꝝ & grauitatis plurimũ debet hrẽ & oĩa oĩo ea q̃ ptinẽt ad dignitatẽ in se cõtinere ppea qd id optię faciẽdũ ẽ: qd oratorẽ auditori maxime cõmendat. Splẽdoris & festiuitatis & cõcinitudinis minimũ: ppea:qd ex his suspitio q̃dã apparitiõis atq; artificiosæ diligẽtiæ nascit: q̃ maxie orationi fidẽ,oratori adimit dignitatẽ uel auctoritatẽ. uitia uero hęc sũt certissima exordioꝝ q̃ sũmopere uitare oportebit :uulgare cõe cõmutabile. sepatũ.lõgũ.trãslatũ . cõtra pcepta. uulgare ẽ qd in plures cãs põt accõmodari: ut cõuenire uideat. Cõe ẽ qd nihilomin9 in hac q̃ in cõtrariã ptẽ cãæ põt cõuenire. Cõmutabile est qd ab aduersario põt leuiter mutatũ ex cõtraria pte dici. lõgũ ẽ qd plurib9 uerbis aut sniis ultra q̃ satis ẽ pducit. Sepatũ est qd non ex ipsa cã ductũ est :nec sicut aliquod mẽbrũ annexũ orõni. trãslatũ ẽ. quod aliud efficit quã genus suę cãæ postulat. ut si qs docilẽ faciat auditorẽ: cũ beniuolẽtiã causa desiderat aut si pricipio utat cũ insinuationẽ res po

mune erit quod tam a nobis quam ab aduersariis dici potest. Commutabile est quod ab aduersario potest leuiter commutatum ex contraria parte dici. Commutabile est inquit quod non quidem ab aduersariis dici possit:ita ut a te probatum est. Sed commutato uerbo uel addito possit in parte contraria commutari. Lõgum ẽ:quod pluribus uerbis aut sentẽtiis ultra quam satis producitur. Meminimus in duobus esse orationem nostram:nunc in uerbis singulis:nunc in cõiũctis:quæ sententiæ dicuntur. Itaq; inquit longum est:qd nimis aut in uerbis:aut in sententiis inuolutum est. Separatum :quod non ex ipsa causa ductum est Nec sicut aliquod membꝝ annexũ orationi. Separatum ẽ quod non est proprii negocii: neq; eius causæ q̃ deagitur:ut si homicida tibi accusandus sit :& tu adulterii facinoribus exordium sumas. Translatum ẽ qd aliud conficit:quam causæ genus postulat : ut si quis docilẽ faciat auditorem ; cum beniuolẽtiam causa desideret. Translatum est inquit cum ignorato genere causæ dociles pattẽtis aut attentos pro beniuolis faciendos nobis iudices putamus. Contra pceptum est quod nihil eorũ efficit quoꝝ causa de exordiis præcepta tradunt. Contra præceptum est inxquit q nõ iudicum animos non comparat sibi interdum etiam infestos facit . Quare finitis exordii præceptis nunc nobis de narratione dicẽdũ est. Narratio est rerum gestarum aut ut gestarum expositio: definit quid sit narratio. in definitione uero; ut sæpe iã diximus omnia quæ ad rẽ aperiendam pertinẽt:colligi:atq; includi debent. Quare quoniã non tantũ illa narrant quæ uere gesta sunt: sed etiam illa quæ non gesta sunt:sed geri poterunt. ideo ait:narratio est rerũ gestaꝝ:aut ut gestaꝝ expositio. Gestarum reꝝ expositio est negociorũ ciuiliũ & historiarũ: ut gestarũ rerum expositio est comœdiarum fabularum & theatrũ quæ in auditorio dicunt. Ergo tria genera narrationis eẽ dicit. Veꝝ q sit in causæ expositione: ut ẽ illud. C. quintus frater huius te. P. quinti fuit & hunc similia. Verum quoniã narratio causæ non id solum agit ut res gestas explicet. Verum etiã multa futuris præstruit quæstionibus. Animaduertamus ut Cicero utrũq; cõplexus sit: in quo ipsa causa inquit: hoc ad rerum expositionẽ Et omnis ratio controuersiæ continetur: hoc ad quæstiones ptinet: ergo unũ narrationis genus ẽ: in quo ipsa causa & omnis ratio controuersiæ continetur. Aliud genus. narrationis est quod extra causam est: sed ad causam facit: ut ẽ illud Agonis, est quædam lilibitana liberta Veneris erycinæ. Hæc narratio extra causam est. Agitur enim qui magis debeat accusare : sed tamen ad causam facit. Locus enim itroducitur: in quo se Cecilii iniuriam a Verre passum eẽ cõmemorat: qua se læsum accusare debere cõtedit. Verum hæc narratio extra causam quattuor modis fit:aut criminationis causa:aut similitudinis:aut declinationis:aut amplificationis Criminationis causa fit ut diõ quidam fuit halesinus pasellus mortuus est. C. sacerdote prætore: Similitudinis causa fit:ut ẽ, illud. Sic iste multo scelerator & nequior: quam ille adrianus aliquando etiam fœlicior fuit. Digressio & hæc uideri potest sed non interposit narratio quæ causa ẽ deliberationis. Delectatiõis cã fuit non aliene ab eo negocio quo de agit ut si prata si nemora si fontes riuosq; describas & hãc ipsam descriptionẽ ad cãm applices. Amplificatiõis cã fit ut ẽ illd de Eriphila quæ uisum ornamentũ adamauit Amplificat crimen Verris quod cũ illa rẽ uisam adamauerit. Verres multa etiam non uisa concupierit. Ergo secundum genus narratiõis hoc ẽ q̃ digressio dicit quæ fit aut criminationis aut similitudinis aut delectationis aut amplificatiõis cã. Tertium genus narrandi est quod extra oratorem est hoc est quod ait Remotum a ciuilibus causis, Est autem poetarum uel historiographorum dat

stulat. Contra pręcepta est. quod nihil eorum efficit quorum causa de exordiis pręcepta traduntur: hoc est quod eum:qui audit : neq; beniuolum: neq; attentum:neq; docilem reddit: aut quod (quo nihil profecto peius est) ut cõtra sit faciet. Ac de exordio quidem satis dictũ est. Narratio est rerum gestarum:aut ut gestarum expositio. Narrationum tria sunt genera unum genus est in quo ipsa causa:& omnis ratio controuersię continetur. Aliud in quo digressio aliqua extra causam aut criminatiõis: aut similitudinis aut delectationis: non alienæ ab eo negocio: de quo agitur: aut amplificationis causa interponitur. tertium genus est remotum a ciuilibus causis :quod delectationis causa non inutili cum exercitatione dicit & scribitur. Eius partes sunt duę :quarum altera in negociis altera uero in personis maxime uersatur. Ea quę in negociorum expositione posita est tres habet partes fabulam : historiam: argumentum. Fabula est: in qua nec uerę nec uerisimiles res continentur : cuiusmodi est angues ingentes alites iugo iuncti. Historia est res gesta ab nostra ætatis memoria remota: quod genus est: Appius indixit Carthaginensibus bellum. argumentum est ficta res quæ tamen fieri potuit: huiusmod apd terentium est. Nã postq̃ excessit ex ephebis Sosia. Illa aũt narratio est: quę i personis uersatur: eiusmodi est: ut ea simul cũ rebus ipsis psonarum sermões: & animi possit pspici hoc mõ uenit ad me sępe clamans quid agis mitio cur perdis adolescentẽ nobis cur amat cur potat: cur his rebus sumptũ suggeris: uestitui ni

.·. vacat puto

Comoediographi Tragoediographi Verſidici

tamen curſum etiam in hãc narrationem præcepta. Hæc inquit narratio remota a ciuilibus cauſis duo membra habet. Nã aut propter negocia exponenda ſumitur quod ẽ comœdiographorũ uel tragœdiographorũ uel ꝓpter ꝓſonas, Verſidici uero in utroq; uerſant. Nam Virgilius Aeneæ & mores & facta deſcribit. ergo hæc narratio extra oratorẽ in duo diuidit in negocia & in ꝓſonas. Vez illa narratio quæ in negociis eſt tres habet partes fabulam hiſtoriã argumentũ Fabulã dicit ẽ quæ nihil ueri nec uerisimile continet & dat exemplũ cuiuſmodi eſt Angues ingẽtes alites iunctis iugo. Verũ hic q̃ſtio eſt cum in definitiõe generali narratiõis dixerit Narratio eſt rerũ geſtarũ aut ut geſtarũ expoſitio cur in fabulæ definitione quæ utiq; qñ & ipſa narratio ẽ generi ſimilis eẽ debuit. Ait fabula ẽ in qua nec ueræ nec uerisimiles res continentur. Deinde hiſtoria eſt inquit quæ res ueras continet ſed a noſtra memoria rẽotas: & datexẽplũ: qđ genus Appius indixit Carthaginenſibus bellũ. Argumentũ eſt ficta res quæ tamen fieri potuit. Argumentũ eſt :quod qdem nõ eſt factũ: ſed fieri potuiſſe creditur ut in Terentio adoleſcentis uita narrãtur. Nã his poſtquam exceſſit ex ephebis Sofia. A negociis ergo narratio tres ꝓs habet fabulã: hiſtoriã argumentũ. Fabula nihil ueri nec uerisimile continet hiſtoria geſta ꝓterit orum argumentũ non uez ſed uerſimile. Illa autẽ narratio quæ uerſatur in perſonis exprimendis talis eſſe inquit debet ut in narratione rerum uim ꝓſonæ agẽtis & ai os oſtẽdat & dat exemplum de Terẽ. ubi Demeæ & mitionis ſenũ perſona morũ contrario ſe cernitur. Venit ad me ſæpe clamitans Quid agis mitio cur perdis adoleſcentem nobis & reliqua in his omnibus & rigor & auſteritas ꝓſonæ obiurgãtis oſtẽditur. Verũ ne nos perturbet q̃ in Illa narratione q̃ in negociis ẽ ſæpe etiam perſona deſcribitur nã deſcribitur Catelina deſcribitur Sertorius & reliqui: & Illa rurſus narratione quæ de perſonis ẽ geſta ẽt narrant. Non inq̃ nos perturbẽt qa mixta ſunt ſed aiad uertere debemus quid propter quid dicatur. Sæpe .n. perſona deſcribitur ut negociũ pateſcat, ſæpe geſta narrãtur ut aperſius qualis ſit perſona uideatur. ſed ad præceptum narrationis illius reuerritur quæ ſplam cauſam continet & totus cõtrouerſiæ narrationem. Oportet igitur eam tres habere res ut breuis ut aperta: ut ꝓbabilis ſit. Oportet igitur eã tres hſe uirtutes: ut breuis: ut apta ut probabilis ſit. tres uirtutes ſunt narrationis: ut breuis ſit narratio: ut apta ut ꝓbabilis. Vez ut hæc tria ſemp omnia ſint: nõ unũ aliqđ ex tribus. Itaq; iſtæ uirtutes narratiõis: licet & aliis ꝓtibus oratiõis conueniãt: narrationis tamẽ ſunt ꝓpriæ. Aliarũ ãt partiũ oratiõis uirtutes narrationi cõuenire poſſunt: qlibet reꝓhẽſio: qlibet cõfirmatio: qlibet criminatio ꝓt hẽre hæc tria: ſed q̃ſi aliena. Ipſa aũt q̃ habẽt narratiõi nõ cõueniũt. ut inductiões. ut rõcinatiões: & reliqua huiuſmodi q̃ fidei ſunt: non affectus. Igit tres iſtæ uirtutes narrationi oratoriæ conuenire poſſunt: & illi narrationi: quæ extra ciuiles cauſas eſt. Namq; hiſtoria & breuis eſſe debet in expoſitione & aperta & probabilis: ut Sal. ſibi oĩa in Catelina tribuit: quã breuiſſime potero paucis abſoluam. Cum alii hyſtoriographis ſingula tradidiſſet in libro primo hiſtoriarum dat Caroni breuitatem: romani generis diſertiſſimus paucis abſoluit. Fãnio uero ueritatem. ſed anteq̃ dicamus ut breuis narratio fiat: ut aperta: ut probabilis principio dicẽdum uidetur quid ſit narratio oratoria. quid agat uel quo diſtet a reliquis partibus orationis: Oratio q̃ negocium explicat: atq; inſinuat audienti narratio dicitur: explicans quid geſtum ſit: aut puerum aut per uerisimile. i. aut id quod geſtum eſt: aut per id quod geri potuit: quæ oratio tametſi partibus narratione plenis inclinetur in actoris cõmodum: non tamen ad pugnam continuo eaſdem partes ducit. Negocium. n. induci inſinuatur: non pars negocii. Agitur. n. ut cauſam iudex norit. Cauſa uero duarum partium eſt. ſed ſubtilitas exponentis aliquid ꝓ ſuæ parti proſit inſinuat. nam iudex ſic ab uno audit quaſi extra partem: ſed uere is optimus patronus eſt in narrando: qui ita narrat ut & aduerſarius ita narrare potuiſſe credatur. Verum talis oratio eſſe non poteſt cum crimina proponunt: qbus in ꝓpoſitiõibus & ſi dicaẽ illud fuit: illud cõſecutũ eſt: & cætera ſimilia: tamen narratio non eſt: quoniã hæc oĩa ad criminationem cõtinuo ducunt. Et non id agitur in hac oratione. ut iudex ſciat cauſam. ſed ut audiat crimen admiſſũ. At in narratiõe: cũ cã omnis fuerit explicata: tunc crimẽ aut ab accuſatore ꝓponitur poſt narrationem. quaſi intentio aut ad defenſore quaſi quæſtio ut purgetur. ſextus Roſcius occiſus eſt. Accuſator

Fabula Hiſtoria

Argumẽtum

Breuis narratio

mio indulges: nimiũ ineptus eſt: durus ẽ præter æquũ & bonũ. Hoc in genere narrationis multa debet ineſſe feſtiuitas cõfecta ex rerũ uarietate animoꝝ diſſimilitudine grauitate: leuitate: ſpe: metu: ſuſpitiõe: deſiderio: diſſimulatione: errore: miſericordia: fortunæ cõmutatione: inſperato icõmodo: ſubita lẽtitia: iucundo exitu reꝝ uez ex his quę poſtea de elocutione ꝓcipientur: ornamenta ſumuntur. Nunc de enarratione ea quæ cauſę continent expoſitionẽ dicẽdum uidetur. oportet igitur eã tres habere partes: ut breuis: ut aperta ut probabilis ſit. breuis erit. ſi uñ neceſſe ẽ: ide ſumaẽ initiũ. & ñ ab ultio repetaẽ. etſi cuiꝰ rei ſatis erit ſũmã dixiſſe eius ꝓtis nõ dicentur. Nã ſępe ſatis eſt. quid factum ſit dicere. non ut enarrãs quemadmodum factum ſit. etſi non longius q̃ ſitu opus eſt in enarrando procedetur: & ſi nullam in rẽ aliã ttãſcribitur. etſi ita diceẽ. ut nõnunq̃ ex eo. quod dictũ ſit id qđ dictum ñ ẽ intelligaẽ. & ſi nõ mõ id qđ obeſt. uez etiam id quod nec obeſt. nec iuuat præteribitur. Et ſi ſemel unumquodq; dicetur: & ſi non ab eo in quo proximę deſitum erit icipiet deinceps

Ac multos imitatio breuitatis decipit: ut cum ſe breues putãt eſſe longiſſimi ſint cũ dẽt operã: ut res multas breuiter dicãt: non ut omino paucas res dicãt: & nõ plures q̃ neceſſe ſit. nãpleriſq; breuiter dicere uidẽtur: q ita dicunt Acceſſi ad ædes pueꝝ uocaui: Reſpõdit q̃ueſi ui dominũ: domi negauit eſſe hęc tametſi tot res breuius non potuit dicere: tũ quia ſatis fuerat dixiſſe dominũ negauit eẽ domi: Fit rerum multitudine longus. Quare huq; in genere uitanda eſt breuitatis imitatio: & non minus reꝝ nõ neceſſariũ: q̃ uerboꝝ multitudine ſuppſedendũ eſt. Aperta aũt narratio poterit eſſe: ſi ut quodq; primũ geſtũ erit: ita primũ exponetur: & rerũ ac temꝑoꝝ ordo ſeruabitur: ut ita narrẽtur: ut geſtæ res erũt: aut ut potuiſſe geri uidebunt. Hic erit cõſiderandũ ne qd ꝓturbate: neq; cõtorte dicaẽ: nequa in aliã rem tranſeaẽ: ne ab ultimo repetatur: ne ad extremũ ꝓcedaẽ: ne qd qđ ad rẽ ꝓtineat prẽtereatur: & oĩo quę ꝑcepta de breuitate ſũt hoc quoq; in genere ſunt cõſeruanda. Nam ſępe res parum eſt intellecta longitudine magis q̃ obſcuritate narratiõis. Ac uerbis quoq; dilucidis utẽdũ ẽ: quo de genere dicendũ ẽ in ꝑceptis elocutionis. Probabilis erit narratio: ſi i ea uidebũt ineſſe ea: q̃ ſolẽt apparere in ueritate ꝓſonarũ dignitates ſeruabunt. ſi cauſæ factoꝝ extabũt. ſi tuiſſe facultates faciũdi uidebunt. Si tempꝰ idoneum. ſi ſpacii ſatis. ſi locus oportunus ad eandem rem: qua de re narrabiẽ fuiſſe oſten-

cit a filio. Tullius negat hinc eſſe criminatio poteſt & defenſio: ſinſinuatur iudici ꝓ narrationẽ totum negociũ ibi q̃do quomodo ſextus Roſcius ſit occiſus Hoc dicat utraq; pars neceſſe eſt huic ſinguli ſubtiliter inſeriunt id quod parti ſuæ ꝓdeſſe poſſit non pugnæ modo ſed adiuncta uerisimilitudine ut ita narret quaſi & aduerſarius: eodẽ modo narrare poſſit. Explicito negocio cauſaq; cognita incipit aduerſarius dicere: q̃ ſextum Roſcium filius interemit & hæc criminatio. Si aurem defenſor eſt ꝓpoſiti crimen: quaſi quæſtionem Occidiſſe patrẽ ſextus Roſcius arguitur & affert argumẽta quibus hoc poſſit diſſoluere. Ita in dictionibus aliis criminationes intelliguñ: uel ꝓpoſitiones criminũ: cũ oratio exponendi quodãmodo implicatã ſecũ habet intentionẽ: ut occidiſti aut ruliſti. At ubi narratio ẽ poſt narrationem dicuntur: ſed tamen in narratione ſignificantur iudici nõ aperte ab oratore dicunẽ Breuis erit: ſi unde neceſſe eſt: inde initium ſumeẽ: & non ab ultimo repeteẽ. Breuis erit: ſi unde neceſſe ẽ inde initiũ ſumeẽ: nõ ab ultimo repeter. Dixit ſupra narrationẽ oratoriã tres uirtutes habere debere: ut breuis ſit ut apta ut ꝓbabilis: nũc docet breuis narratio quẽ admodũ eſſe poſſit: & breuis pro qualitate negocii.

Breuis inquit erit ſi initiũ ſumas a rebus neceſſariis nõ ab ultimo: ut pura: Si nobis bellũ Troianum narrandũ ſit: debemus a raptu Helenæ incipere: nõ a læda: quæ Helenam genuit: ergo ꝑcepta dat in breuem narrationẽ: quæ in initio narratiõis, quæ in fine: quæ in medio ſeruare debeamus: atq; hoc ꝑceptum de intio narrationis eſt quod ait: Breuis erit: ſi unde neceſſe inde initiũ ſumeẽtur: non ab ultimo repereẽ. Et ſi cuius rei ſatis erit ſumã dixiſſe. cuius partes nõ dicẽtur: ut puta cũ ſufficiat dicere occidit: & non dicãs & uoluit: & potuit: & occidit. Cum harum partium ſumma: ſi occidit: & hoc dixiſſe ſufficiat. Verũ hoc ꝑceptum de medio narrationis eſſe poteſt. Et ſi nõ longius quã qđ ſitu opus eſt in narrando ꝓcedeẽ: & ſi non longius q̃ quod ſitu opus ẽ in narratione ꝓcedi ẽ. i. ſi narres quouſq; narrãdũ ẽ: nõ ẽt illa narreniẽ: q̃ iã in tractatus cadũt ut puta gdã fortiter fecit: peperit ꝑmi noſe ætatii dimidiũ cõtradicit narrãdũ ẽ quẽ admodũ fortiter fecerit nõ ẽt quẽadmodũ ad ciuitatẽ regreſſus ſit & quẽadmodũ ꝑmiũ petierit & quẽadmodũ ei cõtradictũ ſit uez hoc ꝑceptũ de fine narrationis ẽ: Etſi nullã i rẽ aliã trãſcribitur. ſ. ut illa tm̃ narres: q̃ ad cãm ptinẽt: nõ ẽt aliqua quæ extra ſunt: & q̃ ad negociũ minime ptinẽt etſi ita diceẽ: ut nõnunq̃ ex eo qđ dictũ ſit: id qđ nõ ſit dictũ itelligaẽ. Vt poſita ſecũdaꝝ quæ ſũt ſua prima declaratẽt. Si dicas ide cũ reuerſus eſſem utiq; cũ dicis reuerſus oſtẽdiſti: & ꝑfectũ neſcio quo & pueniſſe poſtremũ reuerſũ: & ſi nõ modo id qđ obeſt: uez ẽt id qđ neq; obeſt: nec ad iuuat ꝓteribiẽ. Etenĩ q̃ breuitati ſtudet nõ modo illa i narratiõe ꝓterire debet: q̃ obſcura ſunt: uez ẽt illa: q̃ nihil ꝓfutura: & ſi ſemel unũ qđq; diceẽ. i. ut nõ mõ illa ꝓtereant q̃ aut obſcura ſũt aut nihil ꝓfutura: uez ẽt illa q̃ ꝓſũt: ut ſemel dicãẽ nõ bis: his aut ãplius. Etſi nõ ab eo quo i ꝓxio deſitũ erit deiceps incipieẽ. Præceptũ oẽ duplex ẽ. nũc. n. oñdit qd faciẽdũ ſit nũc qd nõ faciendũ. Ita hic Ci. i ſuptoribus oñdit qd eẽt i narratiõe faciẽdũ: nũc oñdit qd ſit nõ faciẽdũ etſi nõ ab eo inquit: quo i ꝓxio deſitũ erit: deiceps incipieẽ. i. ne a re illa: quã nup diximus ad aliã rẽ ſũamus exordiũ: ſi dicas ꝓfectus urbe ſum: & cũ eſſem ꝓfectus ad uillã ueni: & cũ ueniſſem. Quare his q̃ breuiter narraturus ẽ iterare nihil debet. Ac multos imitatio breuitatis decipit: ut cũ ſe breues putẽt eẽ lõgiſſimi ſint. Sæpe iqt: & ſi dictio i uerbis breuis ẽ: tñ lõga efficit: cũ ñ neceſſariæ res i narratiõe ponũt. Q̃d ut nos ñ ꝓtereat ꝓtio nobis dicẽdũ ẽ: quẽadmodũ poſſumus ſtelligere ꝓ ubicũq; dicta ſint ſingula uerba ſignificãt res ſuas ſingulas: ut ſedet: currit: eo uenio. ſtẽ copulatio rõnalis uerboꝝ pluriorũ unã rẽ cõtinet. Maxie ãt ſi i narratiõe ſit cũ ꝑmiſſa uerba tertia ꝑſona cõcludit: ut. M. Lepido cũ oĩbo copiis Italia pulſo ſegnior: neq; mius grauis & multiplex cura ꝓs exercebat hæc tertia ꝑſona unã rẽ fecit oĩum ſupioꝝ. Itaq; i oſone tor res erũt: quor erũt tertiæ ꝑſõæ. ergo in hac oſne. Acceſſi ad ædes: puerũ euocaui. Rñdit q̃ſtui dñm dõi negauit eẽ. Quaſ cũ ſufficeẽ dõi negauit eẽ abũ

Apta narr

Probabilis narratio

dabit rebus sup̄fluis:qa dixit ante respōdit. Ita ergo multos imitatio breuitatis decipit. Qui cū res breuissime dicāt:tū qa plures quā oportet dicūt:incipiūt breues non esse. Quāobrem inquit si breues eē uolumus nō solū uerba non necessaria præterire debemus:sed ēt res: Aperta aūt narratio poterit eē. Dixit quēadmodum breuis narratio esse possit. Nunc quēadmodū aperta esse possit:exponit. Illud aūt perspicere debemus:& in apertā narrationē illa dat præcepta:quæ & in breuē. Hic ēt qd in principio apertæ narrationis:qd in fine:quid in medio facere debeamus ostendit:Nunc itaq̄ totam cōplectitur narrationem cum ait apta autem narratio poterit esse:si ut quicq̄ primum gestæ erit:ita primū exponetur:scilicet ut nō peruerso narrandi ordine si at iudicibus i cognitiōe cōfusio:& rex ac tempox ordo seruabit.s.ne id primū narres: qd᷑ postea factū ē. Quod si feceris:& in rex & in tēporū ordine deliquisti. Vt ita narrent:ut gestæ res erūt aut ut potuisse geri uidebūtur:hoc ē qd᷑ ait supra in definitiōe narrationis. Narratio ē rerū gestarū: aut ut gestarū expositio.i.uera & uerisimilis. Hic erit considerandum ne qd p̄turbate:ut i p̄ceptis breuis narratiōis primū ōndit qd faciendū esset: deinde qd nō faciēdū. ita & hic ostēdit primo qd faciēdū eēt tū qd nō faciēdum. Cōsiderādū inqt erit ne qd p̄turbate dicat .i.si rerū ac tēporū i narratiōe ordo :mutet deinde inquit. Ne qd cōtorte.i.cū interdū non facilis transitus ac directus e sed obscurus. Nequā i aliā rē transeatur. ne omissis rebus ad præsens negociū p̄tinētibus non narrāda atq̄ aliena narremus :hoc p̄ceptū ēt de breui narratiōe dedit:& si in nullā rē trāsibit ne ab ultio repetat:ita ut supra de breui narratiōe:si unde necesse ē.inde initiū sumet.nec ab ultimo repetetur. Verum hōc p̄ceptū ēt hic de initio narratiōis ē:ne ad extremū p̄deat.ita ut supra de breui narratiōe:& si nō longus q̄ quod situ opus ē narrando p̄cedetur . Verū hoc p̄ceptum ēt hic de fine narratiōis est ne ad extremū p̄deat.ne qd qd᷑ ad rem p̄tineat p̄tereat.hoc uitiū mediæ narrationis ē.Ita ut princip.i uitium est. si ab ultimo repetat:finis autē si ad extremū p̄deat. Deinde cōcludit:illa inqt oīa de breui nraratiōe p̄cepta ēt i aperta nobis seruāda sunt. Nā ut apta nō possit eē narratio nō itelligit.i. apta nō ē lōgitudine magis q̄ obscuritate. Ergo aut apta sit narratio: & ut intelligit minime lōga.i.breuis eē debebit: Præterea inqt.ut apta hēamus narrationē:uti iqt dilucido :ac de p̄rimo petito sermōe debemus. Probabilis erit narratio:si in ea uidebūtur inesse ea q̄ solēt apparere ueritate. Secūdū ordinē diuisiōis suæ:postq̄ de breui & apta narratiōe tractauit. Nūc īcipit de narratiōe p̄babili disputare. Probabilis inqt erit narratio si in ea fuerint illa oīa qbus solet ueritas inueniri: nā i his septē oīs ad fidem argumētatio cōtinet. Septē illa supiora:qs:qd:cur:ubi:qn̄:quēadmodū: quibus adminiculis oēs artium scriptores tractauerūt & in p̄ceptis suax artiū reliquerūt. Vex Ci. rex ac tēporū p̄sonarūq̄ cōsiderās natura:addidit illis oībus octauā opinionē:& recte. Res.n.oes nō p se sunt:nec ex natura ualēt sed opinione. Neq̄.n.cū dicimus tunicā:p se ipsam intelligimus tunicā eē qua uestimur:sed qa nostra nobis opinione p̄suasum ē cū audierimus tunicā intelligimus rē eē qua uestimur. Et reliqua similiter colligere possumus. Ergo Ci. oīa dicit. Hāc uero opinionē in tribus plenā eē dicit:si id qd᷑ dicimus a nostra natura ñ abhorreat.i. ab eox natura: p qbus agimus.s.ne de pudicitia agat leno:de castitate meretrix:q̄ si fiat p̄babilis narratio nō erit:deīde ut id qd᷑ agimus a populi rumore non abhorreat.s.ne cōtra cōsuetudinē audientiū loquaris. Si apd᷑ romāos narres cōtra iustitiā & si apd᷑ sithas mores barbaros rep̄hēdas. Postrēo si id qd᷑ agimus cū eorū qcūq̄ audiūt iudicaturi opiniōe consētiat. Itaq̄ narrationē p̄babilē eē dicit:si i ea sint septē illa qs:qd:cur ubi:qn̄:quemadmodum:qbus adminiculis:sed cum omnia hic posuerit.unum non posuit.i.modum quod ē quēadmodū. Et recte modū inter p̄cepta p̄babilis narrationis non posuit. Non.n.in modo fides fit: sed magis auxesis criminis:& qm̄ p̄cepta hæc & ad coniecturam accommodanda erant.ubi factū negatur merito modus esse nō debuit:quia modus non excutitur:nisi cum factum conceditur. Cum autē in coniectura:ubi factū negat: oīno esse non poterit:multo magis alibi modus non erit. Si autem in reliquis statibus fuerit auxesis facti erit non probabilis narrationis expositio. Ergo hic uideamus septem illa absque solo modo Persona:si personarum dignitates seruabuntur. Causa: si causæ factorum extabunt. Facultas: si fuisse facultates uidebuntur.

Circūstantiæ 8
Quis
Quid
Cur
Vbi
Quando
Quēadmodum
Opinio
Quibus adminiculis

detur:si res & ad eox qui agēt naturam: & ad uulgi rumorē. & ad eorum qui audiēt opinionē accōmodabitur. A ueri quidē similis ex his rōnibus eē poterit. Illud aūt præterea cōsiderare oportebit:ne aut cū obsit narratio:aut cū nihil p̄sit interponatur:tunc aut nō loco:aut non quēadmodum causa postulat narretur. Obest tum cum ipsius rei gestæ expositio magnam excipit offensionē:quam argumentando & causam agēdo lenire oportebit. Quod cū acciderit membratim oportebit partes rei gestę dispargere in cām: & ad unāquāq̄ rē cōfestim rōnem accōmodare: ut uulneri præsto sit medicamentum: & odium statim defensio mitiget. Nihil p̄dest narratio : tunc cum aut ab aduersariis re exposita,nostra nihil interest. iter aut alio modo narrare,aut ab his qui audiunt ita tenetur negocium:ut nostra nihil intersit eos alio pacto docere. Quod cum acciderit omnino narratione supersedendum ē. Nō loco dicitur cum non in ea parte orationis collocatur in qua res postulet:quo de genere agemus cum de dispositione dicemus. nam hoc ad dispositionē pertinet. Non quemadmodū causa postulat narratur:cum aut id quod aduersario p̄dest dilucide & ornate exponit:aut

Tp̄s si tp̄s idoneū. Locus:si locus oportunus. Videamus & opinionē:q̄ his oībus quoq̄ a Ci.addita est. Si res & ad eox q agent naturā.& ad uulgi morē:& ad eox q audiūt opinionē accōmodabit. Si personax dignitates seruabunt:non honores:sed p̄ut q̄q̄ digna sit. Si tp̄s idoneū:si spacii satis. Duo sunt tp̄a. unū p spaciū.i.p interuallū. Aliud p oportunitatē. Spaciū est ut unus alter:multi dies:mensis.mēses anni. Oportunitas ē occasio ex hominū actibus facta.ut bellū.pax.ludi.seditio.hoc est ergo qd᷑ ait. Si tp̄s idoneū si spacii satis. Iā cū ait. Si tp̄s idoneū ōndit tp̄s esse p oportunitatē. Illud aūt p̄terea cōsiderare oportebit.supra docuit q̄ in narratione seruanda sint.& quēadmodum faciēda.nūc in ipsam narrationē quatuor p̄cepta dat. Quæstio ē.n.an ubiq̄ narrandū sit deinde si narrandū.quo loco narrandū. Postremo si ita narret:quēadmodū cā postulet:Non ubiq̄ narrandū est inqt. Etenim cum obest narratio p̄tereunda est.& cū nihil p̄dest p̄tereunda ē deinde inqt uidendū est. quo loco narrandū sit. Sæpe.n.post argumēta narrandū est.ut Ci. in milonianā fecit. Postremo scd̄m cāæ genus narrandū est.ut qd᷑ nō est p̄tereundū nō p̄tereas qd᷑ p̄tereundū prætereas. Obest.tūc cum ipsius rei gestæ expositio magnam excipit offensionē. Obest inqt nārratio.si cum apis:atq̄ insinuas rei gestæ qualitatē necesse hēs: ibi auditorē reddere infessum. Quod cū contingit nō contexte inqt narrare debebis nec cām oēm iudicare sed singulas cāæ p̄tes p̄ponere.& his statim argumēta supponere ut res dubia fidē p agentis accipiat uoluntate. Præterea inqt cū nihil prodest narratio præteriri debet. Nihil autē prodest narratio. tum cū ita ab aduersariis cā iudicibus exposita est ut a nobis aliter narrandū nō sit. deniq̄ iā supra diximus nō interdū oportuno loco poni narrationē. Vex hoc genus p̄cepti differt in id tp̄s quo de dispositione dicturus est.non quēadmodū cā postulat narrat. Præuaricatio duobus modis fit si utilia nr̄æ cāæ cum obscuritate dicamus aut utilia aduersariox manifeste.atq̄ aperte p̄feramus. Vex hæc tunc uitia sunt si cū id facimus nihil nobis prodest. Sæpe.n.prodest:ut tali p̄uaricatiōe aliud qd᷑ uolumus obtinere possumus. Nā ut obtineat Dauus ne chremes det filiā Panphilio apte narrat id qd᷑ cōtra Pāphilū poterat uideri illum p̄egrinam amare:& filiū ex ea suscepisse. Nūc secundū ordinē p̄ositæ narrationis ad partitiōis præcepta ueniamus. Recte habita in cā p̄titio illustrē: & perspicuā totā efficit orōnem. Anteq̄ de p̄ceptis p̄titionis dicamus prius dicēdū ut qd intersit iter partitionem & diuisionē. Partio est totius cāæ p partes cōstitutio:diuisio ē rex sub partitione iacentiū. Verum hic hoc aīaduertendū ē:ut definitionē partitionis:nō ab eo qd faciat collegerit. Recte iqt habita. in cā partitio illustrē & p̄spicuā totā efficit orōnem. Narrationis porro definitionē ab eo qd sit scimus eē collectā. Narratio ē rex gestax aut ut gestax expositio. Dicit itaq̄ p̄titionē duas hr̄e p̄tes: distributionē: & aliā q̄ ōndit qd aduersarii cōfiteant & qd icōtētione uerset. Vex utrunq̄ hax partiū duplex effectus est. Aperit cām & cōtrouersiā cōstituit. Aliud ē.n. qd᷑ aperit cām:aliud qd᷑ constituit controuersiam: Namq̄ aperitur causa in narratione:in qua etiam si intelligit:q̄ sit cōtrouersia:non tū ab oratore constituit. Constituere ē.n. p̄ponere & dicere quid i cōtrouersia sit. Ergo i narratione aperit cā non constituit controuersia. At i p̄titione taceli aperit cā:tū sed utrūq̄ fiat. Nā apit utiq̄ cām qa p̄tit:quāq̄ alio constituit controuersia:ut non modo apit q̄ i narratione. Cū.n. dicit dicturus sum de illo apta ē cā partitione.hoc ē distributione. Itē in alia p̄titione cū dr̄ illud manifestū ē non negat. Illud negat utiq̄ aperit cā:sed partione ut diximus in eo tū & constituit controuersia cū quid in confessione si docet quid in negatione. Alia aūt partitio: q̄ distributio nūcupat:potest aperire tū cām res enumerādo: At cū uel uerba sigunt:uel orō q̄ dicat de his eē dicēdū:tūc constituit controuersia. Quæstor uerres fuit legatus p̄tor urbāus

De Partitione

Constituere causam quid sit

quod ip̄m adiuuat obscure dr̄ & negligenter. Quare ut hoc uitium uitet omnia torquenda sunt ad cōmodum suę causę cōtraria quę p̄reteriri poterunt p̄tereundo: quę illius erunt leuiter attingendo sua diligēter & enodate narrando. Ac de narratione quidē satis dictū uidetur: deinceps ad partionem transeamus. recte habita in causa partitio illustrē & perspicuam totā efficit orationē. Eius partes duę sunt quax utraq̄ magnopere ad aperiendam cām & ad constituendā pertinet cōtrouersiam. una pars est quę quid cum aduersariis cōueniat: & quid in controuersia relinquatur ostendit. ex qua certū quoddā destinatur: auditori: in quo animum debeat habere occupatū. Altera ē in qua rerum eax de qbus erimus dicturi breuiter expositio ponitur distributa, ex qua conficitur: ut certas animo res teneat auditor: qbus dictis peroratū fore intelligat. Nunc utroq̄ genere partitiōis: quēadmodum cōueniat uti, breuiter dicendū uidetur. Quæ p̄titio qd conueniat: aut quid nō conueniat ostēdit [struck] debet illud quod cōuenit inclinare ad suæ causæ cōmodum hoc modo. Interfectā esse matrem a filio conuenit mihi cū aduersariis. Item a Clitemnestra interfectū Agamēnonem cōuenit: nā hic uterq̄ & id posuit: quod cōueniebat: & tamen suæ causę cōsuluit commodo. Deinde quid cōtrouersię sit, ponendū est in indicationis expositione quę quēadmodum inueniret antedictum est. quę autem partitio rex indistributarum cōtinet expositionem hæc habere debet breuitatem absolutionē: paucitatem.

prætor siciliensis. Hoc solū dicere aperire cām est sed partitione p distributionē. At uero illud adiungere qua/ te hæc erit quadripartita distributio totius accusationis meæ hoc est cōstituere cōtrouersiam. Ita ut diximus pritio species habet duas: unā quæ quid cū aduersarius cōueniat docet & qd in cōtrouersia sit. Alterā quæ di stributionem habet membro℞ in reliquā orationē. Illa supior species cum pposuerit qd conueniat ad ipsam ad se inclinat: ut pro se faciat id quod aduersarius cōfitetur. Postea uero subiungit id qđ sit in cōtrouersia.

Facit hoc Cicero pro Tullio. Dicā inqt uim factā. A. P. Fabii familia. A duersarii nō negant. hic pposuit qđ aduersarii fateant. deinde ipm pro se fecit dicēdo dā nū datū esse. M. Tullio. Cōcedis uici unā rem. item adiunxit alterā partē in qua confessionē docet. cū di citur. Ni hominibus armatis nō negas. Vici alteram post qd in controuersia sit pponit cū dicit. dolo ma/ lo factū negas: de hoc iudiciū: est sed quoniā nō i om ni negocio aduersas ius fatet illa altera adhibendi p titio est. q destributio nuncupat: ubi totius cāæ mē/ bra ponunt. Ve℞ hæc mēbra aut ea sunt q uere i eo/ dem negocio cōtinentur ut in uerrinis de qstura: de legatione: de ptura urbana de prætura siciliēsi. Quā quadripartitā distributionē totius accusationis suā Tul. esse dixit. Item illa distributio de frumento quā fecit dicēdo emptū decumanū æstimatū. Aut si par/ titio de ipsa cā nō sumitur: ea mēbra ponit orator q ipsæ ingenio inuenit & sibi ipsa dicenda cōstituit: nō ex ne pecuniis repetūdis qō sit si nomen cuiuspia de/ feratur. hæc duo in primis expectari oportere q ma/ xime auctorē uelint hi: q eas iniurias passi sint. & quē minime uelint hi: q eas iniurias fecisse arguant. item pro sexto Roscio cū unum crimē sit parricidii. Ac p pterea unū negociū partitur tn̄ Tullius nō cām: sed ɔfonem dicendo in crimē audaciā & in potentiam.

Criminis cōfectionē. Accusator erutius suscepit. Audaciæ partes Roscii sibi depoposcerūt Crisogo nus aūt potentia pugnat. Altera est: in qua re℞ ea℞: de quibus erimus dicturi breuiter expositio ponitur.

breuitas est cū nihil necessariū nullū assumit uerbū: hęc in hoc genere: iccirco utilis est: qđ ipsis rebus & partibus causę non uerbis: neq; extraneis ornamentis animus auditoris tenen dus est. Absolutio est: per quā omnia: quæ in cidunt in causam genera: de qbus dicendū est amplectimur. In qua partione uidēdum est: ne aut aliquod genus utile relinquatur: aut se ro extra partionem id quod uitiosissimum ac turpissimum est inferatur. Paucitas in partio ne seruatur: si genera ipsa℞ rerū ponunt: ne/ que pmixte cū partibus implicant. Nam ge/ nus est quod plures partes amplectit ut ani mal pars est q subest generi: ut equus sed ea/ dem res sæpe alii genus: alii pars esse potest. Nam homo pars animalis est thebāi aut tro/ iani genus: Hęc igitur diligentius inducitur descriptio ut a parte intellecta generali parti tiōe paucitas gene℞ in partitiōe seruari possit

Partitionis due partes sunt: una quæ quid cū aduersariis cōueniat indicat: & qd in cōtrouersia sit demōstrat Altera quæ dicit distributio: hæc eadē duplex. nā aut ea mēbra cōtinet: q in causa sunt aut ea quæ ingenio fin git orator. Quibus dictis intelligat fore peroratū præcipit in ptitione cōpleta nihil amplius dicamus pter cō/ clusionem. Quæ partitio qd conueniat: aut qd non cōueniat oñdit. In hac partitione id quod aduersarius confitet ad causæ nřæ cōmodum nos docet inclinare debere. Et dat exemplū. Si dicat accusator mřem occi sam ab Oreste filio cōstar. Iam cū ait matrē a filio constat occisam. id quod aduersarius cōfitet ad se inclinat. Consideratione. n. sanguinis nō uidet debuisse a filio matrē occidi. Deinde si dicat Orestes uel eius defensor constat a Clytemnestra Agamēnonem maritū occisum confessionē aduersarii sine dubio ad se inclinat. Cōsi deratione. n. iuris occidi maritus ab uxore nō debuit. Iam qd in controuersia sit ex iudicatione colligit. i. an re cte Orestes matrē occiderit. cū illa partē occiderit Orestis: Quare accusatoris talis erit partitio. Interfectā matrem filio: cū aduersariis mihi cōuenit: q illa occiderit Agamēnonem cōuenit: an a filio occidi debuerit: Questio est. rei uero talis erit partitio. Interfectū a Clytēnestra Agamēnonem cōuenit: an a filio Clytēnestra debuerit occidi. Quæstio est q aūt partio re℞ distributa℞ continet expositionē: hæc habere debet breuita/ tem absolutionē paucitatē. In oi distributione. siue quā habet orator in mēbris negocii: siue q in mēbris: q ipse format & fingit dicenda seruare debet hæc tria breuitatē: absolutionē: paucitatē. Breuitas in uerbis ē absolu tio in toto: paucitas in generibus. Breuitas est cū necessariū nullū assumitur uerbū: ut si sic partiamur. Dice/ mus de decumano frumento: deinde de empto: postremo de estimato: nūc dicemus de decumano frumēto deinde ubi maius est crimē de eo: quod solet publicis pciis cōparari. Postremo ubi nihil auaritia uerris intactū reliquit: dicemus ēt de æstimato frumento Hæc itaq supflua uerborū in breuitate partitionis uitare dēmus ut animus auditoris nō uerbis: sed rebus potius occupet. Hæc in hoc genere iccirco ē utilis: in hoc genere. i. in distributione breuitas utilis est ad aīos audito℞ nō uerbis: sed rebus potius occupandos. Absolutio est. per quā oia quæ incidunt in cām genera: de quibus dicendū est amplectimur. Absolutionē tūc facimus si oia quæ incidunt in cām partientes ponamus. Hæc q incidunt oia nunc speciebus confici possunt nūc generibus: quo niam aūt specie℞ maior est multitudo: angustior gene℞ uis & natura quippe cū genus multas in se species cō tineat: q facit partionē de speciebus oibus cāæ incidentibus absolutionē qdem seruat quod ois species in par/ titione pponit: sed peccat: quod specie℞ latior distributio est & in partione amplius quā quatuor pres oino esse nō debent. Ergo ut absolutio melius in distributiōe seruet: species illæ ad genera reseruādæ sunt: ut pau/ cis generibus

cis generibus cum species ois complexi fuerimus absolutionem cōficiamus: quod omnia & paucitatem quod genera: quæ incidunt in causam in distributione collocamus: ne aut utile aliquod genus prætereamus: ut po/ stea causæ quod est uitiosius inferamus. Paucitas in partitione seruatur si genera ipsa re℞ ponuntur. Tūc in quit pauca in partitione collocamus cum quid sit genus qd sit species iam scimus: nec cum generibus spēs im/ plicemus. Itaq si studere uolumus paucitati: etiam genera pauca in partitione collocare debemus. Nam ge nus est quod plures partes amplectitur ut animal. Pars est quæ subest generi ut equus ON græci substātiæ & accidenti genus ponunt. sed non bene: pars. n. ois ge neri suo similis esse debet. Substantia porro res est: quæ aliis rebus subest capax accidentiū qualitatum. Deinde accidens est id quod in substātia cadit. Qua re qm̄ illud superius ON utrūq esse non pōt: non re cte substantiæ & accidēti genus factum est. Ergo qm̄ præcipimus ut spēs generi semper similis eē debeat uideamus ut hic Cice. quasi uideat errasse. Non po/ suit hoiem respectu duplici ut ad inferiora genus sit ad superiora species huic aīal præposuit ut speciem faceret id quod hō cum id ipsum genus uellet osten dere quod homo est subiicit huic speciem romanū thebanum. Nōne uidet esse uitiosum quod cum ho/ mo substantia sit romanus autem aut thebanus acci dens. Etenim parum recta subiectio est sub eo quod substantia sit id quod est accidens collocari: nam re/ ctum illud præceptum est in faciendis generibus & speciebus & indiuiduis rem aut substantialem in oī/ bus esse seruandam: aut accidentalem: ut cum in ge nere sit: substantia & in genere: & in specie & in indi/ uiduo sit. Animal namq substantia est huic cum sup pono speciem substantia esse debet: suppono autem hoiem. Item cum suppono hoi Cic. substantiam po/ no. Sic factum est: ut in oibus substātia seruaret pari

Nam qui ita partitur ostendam propter cupi ditatem: & audaciam & auariciam aduersa/ riorum omnia incōmoda ad remp. peruenis se is non intellexit: In partione exposito ge/ nere partem se generis admiscuisse. Nam ge/ nus est omnium nimirum libidinum cupidi tas: Eius autē generis sine dubio pars est aua ritia. hoc igitur uitandum est: ne cuius genus posueris eius secum sicuti aliquā diuisam par tem ac dissimilem ponas in eadem partitio/ ne. Quod siquidem in genus plures incident partes id cum in prima causæ partitione erit simpliciter expositum distribuetur eo tempo re cōmodissime: cū ad ipsum uentū erit expli cādū in cāę dedictiōe post ptitionē atq; illud quoq; ptinet ad paucitatem: ne aut plura: q sa tis ē demōstraturos nos eē dicamus. hoc mō.

rōne si id quod est accidens fuerit etiam species accidēs debeo collocare. Pariter & indiuiduum ut genus po nam colorem. Accidit. n. color corpori huic cum suppono speciem: album: uel nigrum intelligo: & hoc quoq accidens esse. Eritq etiam similis ratio: cum sub albo pono hoc album quod est indiuiduum. Indiuiduum est quod oculis: digitoq monstrat: ergo & album & color accidentia cuncta sunt corporis. s. Quāobrem romāus & thebanus accidentia sunt. Accidūt. n. substātiæ cuilibet: aut hoi aut æquo Cic. uero hominem ponit. i. sub stantiam: & recte facit huic genus dando animal: namq animal substantia est. Non recte aūt cum hominis spe ciem supponeret thebanum: & troianum supponit: quoniam hæc ut diximus accidentia sunt: sed hoc frustra in quæstionem uenit: licet. n. id quod accidens est poni in substantiam cum eo ipso sibi copulato: cui supponit: utputa homo ut diximus animalis species est hoīs: uero spēs est thebanus qđ est accidēs hic non thebanum so lum audire debeo: sed hominem thebanum: ut simul cum thebano: & hominem audiendo faciam id quod est accidens substantiale. Quare Cice. recte hominem animalis speciem posuit: & genus thebani aut Troiani hominis. s. Itaq inquit: ideo diligentius genera & species generum definire uolumus ut intellectis aperte ge/ neribus quo breuior sit partio etiam genera pauca in partitione eadem collocemus. Nam qui ita parit osten dam propter cupiditatem & audaciam & auaritiam aduersariorum omnia incōmoda ad remp. peruenisse. In partitione quæ dicitur distributio tria semper dicit esse seruanda: breuitatem: absolutionem paucitatem. Bre uitas in uerbis est. Absolutio ut omnia genera quæ in causam incidant in partitione ponamus. Paucias: ut so la rerum genera quæ partium genera sunt absq partibus suis in partitiōe ponamus: & quæ genera partes alio rum generum esse non possunt. Nunc itaq de paucitate tractatus est: & dat exemplum uitiosæ distributionis . i. in qua genus & pars eius simul posita sunt. Nam qui ita inquit partitur. Ostendam propter cupidita/ tem & audaciam aduersariorum is inquit errauit. Etenim paucitatem seruare nesciuit siquidem non sola re/ rum genera posuit: sed genus & partem generis. Cupiditas enim genus est: pars cupiditatis auaritia: ergo in superioribus quod faciendum esset ostendit nunc quid non faciendum: & hæc fere bipartita præceptorum omnium disciplina est. Hoc igitur uitandum est ne cum genus posueris eius speciem sicuti aliquam diuer/ sam ac dissimilem partem ponas in eadem partitione. Hoc igitur uitandum est: ut sciamus nunc illud præci pi: quod faciendum non sit: quod si in genus plures incident partes: id quod cum in prima partitione cau/ sæ erit simpliciter expositum. Genera inquit ipsa rerum in partitione ponenda sunt sed si cui generi par/ tes suas fuerit necesse supponi. Postquā inquit partitionem cœpimus exequi: & ad id genus uenerimus: tunc nos partes eius cōuenit explicare. In partitione tū partes in genere iungere nō debemus. In tractatibus. Quæ stionum debemus de gñis partibus disputare. Atq illud quoq ptinet ad paucitatem: qm̄ de paucitate tracta tus est: atq illud quoq ptinet ad paucitatē inqt: ne plura q satis nos demōstraturos eē dicamus hoc mō inqt.

Diffª Aperire cām Cōstituere cō trouersiam

i. homo quū sit pars anima lis est tamen genus thebani hominis aut tro iani

Iudicatio in causa orestis

reseruandæ

ON. nō esse genus sub stantiæ & accidentis

Breuitas Absolutio Paucitas

Ostendamꝰ aduersarios qđ arguimus: & uoluisse & potuisse & fecisse cũ in tertio cũcta sint. Deinde inqt cum simplex qddam in cõtrouersia sit: nos tñ distributõe utamur. Ac sunt alia quoq; pcepta partitionum q ad hũc usum oratorium tantope ptineant. Ostendit partitionũ multa eẽ alia pcepta: sed tñ quæ ad phiam: non q ad rhetoricam ptineant. Ad phiam inqt: de q hæc ipsa pcepta trãstulimus: iõ inqt qa nihil horum in reliquis artibus iuenimus: Ostẽdit hæc de ptitione pcepta latinos nunq habuisse i artibus suis se primũ trãstulisse de græcis: atq; his de ptitione pceptis in oĩ dictiõe me opor. Ad extremũ hoc dat in ptitione pceptum: ut qđ primũ in ptitione ponimus ad primũ aggrediamur & explicemus qđ scdm põimus ut scdo aggrediamur loco q tertiũ. tertio postremo finitis p ordinem suum ptibus dictionẽ oẽm extremis epilogis cõcludamus.

Confirmatio est p quã argumentando nostræ cãæ fidẽ & auctoritatẽ & firmamẽtũ adiũgit ofo: definitio cõfirmationis nõ p id qđ ẽ: sed p id qđ facit. Et q ait nr̃æ cãæ cõe pceptum est tã defensoris q accusatoris. Vterq; .n. utroq; sp utit. i. & confirmatione & rephensione. scire aũt debemus exordiũ: narrationẽ: ptitionem & cõclusionem: in oibus cãæ gñibus: uel cõstitutiõibus gñali disciplina eadẽ pcepta retinere. Confirmationem uero & rephẽsionẽ p singula causarũ gña uel singulas constitutiones diuersa & ppria sp hr̃e pcepta. Nũc itaq; iuxta ordinẽ ptiũ post ptitionẽ tractat de cõfirmatiõe. Et qm ut supra diximus in singulis cãrũ gñibus: uel cõstitutionibus diuersa & ppria hẽt pcepta: qa mora est ut p singulas cõfirmationis spẽs pcepta dicãtur gñaliter & cõfuse præcipit qbus de locis argumẽtandi rõnibus tractatis in oĩ cãrum genere: uel in oibus simul cõstitutõibus cõfirmatio effici possit. Et hoc in prĩo libro agit. i. ut oẽ genus: formamq; cãrũ: qdam cõitas argumẽtationũ uel ut silua ponat.

Secũdus aũt liber hoc cõtinet: ut in singulis cãrum gñibus ac formis ppria & certa diuersa: & pcepta separent de prĩo libro cũctis argumẽtandi rõnibus tractis p quã argumentãdo. Hoc. n. pprium est cõfirmationis. Aliogn & narratio fidẽ facit: sed nõ argumẽtando fidẽ & auctoritatẽ & firmamentũ. Fides ẽ argumẽtũ: quo crimẽ pbamus. i. fidẽ crimini faciamus auctoritas est argumẽtũ uerius: atq; honestius & cui qsi necesse hẽat credi. Firmamẽtũ est creberrima argumẽtatio. Oẽs res argumẽtando cõfirmant: aut ex eo q psonis: aut ex eo q negociis est attributũ. Ois res argumẽtando cõfirmat: sed q in est: q cã dicit: cuius cãæ ista definitio est. lis cum certa psona. Hæc qdem ois res ex illis septẽ locis argumẽta cõtrahit qs: qd: cur: ubi: qñ: queadmodum qbus adminiculis. Verũ ex his duo prĩa oẽm uim argumẽtatiõis cõtinent quiq; reliq scdo subiacẽt: itaq; duo hæc prĩa qs & qd aptioribus noibus Ci. & ad opus uiciniorib nũcupat. i. psonam & dictũ factũ ne qđ negociũ est. Itaq; oĩs res cõfirmat: aut ex attributis psonæ argumentis sumptis: aut ex attributis negocio. Personis aũt attributa sunt undecim nomẽ natura uictus forma hitus affectio: studiũ consilia: facta: casus: ofones. Itaq; si hæc oia attributa psonæ sunt: q sit ipsa psona uideamus. Nomẽ esse nõ põt: qa primũ attributum psonæ est. Hõ esse nõ põt: qa naturæ psonæ attributũ est: & natura mortaliũ in duo diuidit: in hoies & in feras. Quæ est ergo psona. Illa. s. q in pnoibus finitis est: ut ego: tu: ille: hic: hæc: hoc. Itaq; & psona nulla argumẽtatio põt sumi: cũ. n. dixero: hic q argumẽtũ feci. Ex attributis aũt psonæ sumit oĩs argumẽtatio breuiter uel

Ostẽdam aduersarios id qđ arguimus & potuisse facere: & uoluisse & fecisse: nam fecisse satis est ostendere aut cum in cã partitio nulla sit & cum quiddam simplex agatur tñ utamur distributiõe: idq; perraro poterit accidere. Ac sunt alia quoq; præcepta partitionum quę ad hunc usum oratorium non tantopere pertineant quę uersant in philosophia ex quibus hęc ipsa transtulimus: quæ conuenire uidebãtur: quorum nihil in cęteris artibus inueniebamꝰ atq; his de partitiõe pręceptis in omni dictione meminisse oportebit ut & prima quæq; ps ut exposita est in partitione sic ordine transigatur: & omnibus explicatis peroratũ sit hoc modo: ut ne quid posterius pręter conclusionem inferatur. Partitur aũt apud Terẽ. breuiter & cõmode senex in andria: quę cognoscere libertum uelit eo pacto uitam nati & consiliũ meum cognosces & qd facere in hac re: te uelim. Itaq; queadmodum in partitiõe exposuit ita narrat primum nati uitam hoc modo: nã is postquã excessit ex ephebis sosia liberius uiuendi fuit ptãs: deinde suum consiliũ & nunc id opando: deinde quid sosiã uelit facere id qđ extremũ posuit in partitione postremum dicit nunc tuum est officium queadmodum igitur hic & ad primã partem q accessit & oibus absolutis finẽ dicendi fecit sic nobis placet & ad singulas partes accedere: & oibus absolutis perorare: nunc de confirmatione deinceps ita ut ordo ipse postulat præcipiẽdum uidetur.

¶ De Confirmatione.

Confirmatio est: p quã argumentando nr̃æ causę fidẽ & auctoritatẽ & firmamẽtũ adiũgit orõ. Huius ptis certa sunt præcepta q in singula cãrũ genera diuident: uerũtamen nõ i cõmodũ ur quãdã siluã atq; materiã uniuersã añ pmixtã: & cõfusam expõere oium argumẽ

ter uel sub distributꝰ: p q se apit: & qbus implet ipsa psona attributis suis. Igit psonarũ oium uis pbat. Nomen est qđ unicuiq; psonæ tribuit quo suo quæq; pprio & certo uocabulo appellat: anteq ad hoc nomen: qđ definiẽdũ ẽ ueniamus prius de significãtia nois dicamus. Nomẽ hoc: qđ sonat nomẽ qttuor significãtias hẽt: Vna talis ẽ q inest appellatõi rerũ oium. Verba aũt nr̃a oia rerũ noia sunt: ut salio: curro. Vtiq; his oibus noibus res significant. Vñ multi illũ sapientissimũ: ac beatissimũ esse dixerũt q rebus noia iposuit. Certe ut sciamus oẽs ptes ofonis. i. oẽ qđ loqmur noia esse rerũ: cũ de Sybillæ rñsis ageret. In rñsis aũt oio octo ptes ofonis fuerit necesse esse: qđ ait Vir. Foliisq; notas & noia mãdat. Ergo hæc una significãtia nois est: q in oium uerborũ appellatiõe est. Alia nois significãtia talis est: q unã ptẽ ofonis ex octo ptibus ofonis uidemus esse signatam ut nomẽ; pnomẽ; uerbũ. Tertia nois pprii: ut hois: ut deorũ. Quarta aũt hæc qdripartita est: q una quæq; psona sine alterius cõione signatur. Et ut sciamus unã de qttuor hãc eẽ significationẽ nois: sic pposuit ut oñderet qđ nomẽ esset definiturus. Nomẽ ẽ inqt: qđ unicuiq; psonæ: quo quæq; suo pprio & certo uocabulo appellat. Ergo ut ppriũ psonæ: hoc nomẽ & certũ sit: p qttuor tẽdit: pnomẽ: nomẽ: cognomen: agnomẽ: pnomẽ porro iterdũ una: iterdũ duabus: interdũ tribus lrĩs: cõtinet ut. C. Gaius. GN. genus ut sextus fuitq;. nonnulla apud maiores nr̃os pnois rõ. nã & gnrũ iõ dixerũt q gnro fortassis loco natus eẽt & Luciũ iõ: q fortasse esse initio lucis exortus Verũ qm hæc apđ nos rõ nihil ualet. Argumẽtũ de pnoie nõ qrimus. Cognomẽ porro maiorũ ẽ tractũ ex familia uel sanguie: ut Tullius Corneliis ex cornelius: nomẽ aũt ppriũ psonæ est: ut Cice. ut Scipio. Iã agnomẽ extrisecus uenit. euenit tribus mõis: aut ex aio: aut ex corpe: aut ex forma. Ex aio sicut supbus & pius ex corpe sicut Crassus & pulcher. Ex fortũa sicut aphricãus & creticus. Quattuor his itaq; ptibus psonæ ppriũ: & certũ nomẽ includit. Prænoie: noie: cognoie: agnomie: ut publius pnomẽ: nomẽ: Scipio. Cornelius cognomẽ: aphricãus agnomẽ. Argumẽtũ ãt si necesse fuerit i tribus qremus: in noie: cognoie: agnomie. Itaq; definitiõis istius hæc ẽ ppositio. Nomẽ est cuiq; psonæ; deide hinc incipit definitio: quo quæq; suo. i. uocabulo sed q suũ est põt eẽ cõe cũ fratribus: cũ ppinqs: ut Tul. Multi. n. itaq; Tulli: qa nomen ex sanguine est: deinde addit pprio. Rursus & uocabulũ pprium põt esse cõe: ut Cice. ppriũ uocabulũ: sed tñ multi possunt eẽ Cicerones. Itaq; addidit certũ. s. qđ ex oibus quattuor cõstat: quo uniuscuiusq; psonæ uerũ & nõ nisi eius possit nomẽ intelligi: & recte certũ nomẽ: interdũ enim ex libidine & quadã obtrectatione nomẽ imponit ut illud in Salu. Tyrãnũq; & Cynnã appellãtes. Itaq; hmõi nomen certũ esse nõ põt. Quotienscũq; aũt specialiter aliqd uolumus includere his tribus includimus suo pprio certo: ut Tullius. Suis cũ certis ppriisq; criminibus accusabo. Naturam ipsam definire difficile est. Partes aũt eius enumerare eas quarũ indigemus ad hanc pceptionẽ facilius est: hæc est rõ ut difficilis sit naturæ diffinitio: Etenim apud sapiẽtes cõtentio ẽ: qd prius deus: an natura. Si natura prior est: ergo deus natus est: atq deus nasci nõ potuit. Rursus si deus prior ẽ: nata est natura: qđ si nasci potuit natura icipit nõ eẽ natura. Itaq; naturæ difficilis definitio est. Difficilis definitio naturæ scdm Platonẽ: uel alios sapiẽtes inqt. Aliogn oñdit posse definiri: deniq; sapiẽtes qdam sic definire naturã. Natura est ignis artifex quadã uia uadẽs in res sensibiles pcreãdas: etenim manifestũ est oia pricipe igne generari Plato aũt sic definiuit. Natura est dei uolũtas: & inter cæteras: hæc magis pbanda definitio. Nam si deus & natura ita sunt: ut ex his alterũ prius nõ sit necesse est aũt ex primo nasci: qđ secundũ est deide si qđ nascit: nec deus est nec natura. Recte naturam dei dixit esse uoluntatẽ. Deus enim semp uoluerit & uelit necesse est. Itaq; qm nasci natura nõ potuit: sed dei uolũtas, est ut deus nasci nõ potuit nec natura. Illud aũt scire debemus naturã illud esse quod mundũ ultra mundũ naturã nõ esse sed deũ. Voluntatem aũt dei qua mundus est eandẽ esse naturam. Itaq; hic Cice. naturæ principalẽ definitionem dimisit duxit aũt esse difficilẽ. Partes ãt eius enumerat sed quarum inqt indigemus. Natura animalis in aialis. diuina mortalis hominũ bestiarũ animi corporis. Extrinsecus itaq; partẽ illam naturæ reliqt quæ aialia generat neq;. n. eius indiget q theoricam scribit illius aũt naturæ partes exequit quæ motu suo in rebus agit aliqd. i. quæ uiuit. Per enim ille qui theoricam scribit pceptis suis psonam debet includere. Personã aũt homo. Huius itaq; naturæ indigemus in qua homo. Hæc igit natura quæ motu suo in rebus aliqd agit principaliter in duo scindit in diuinã naturam & imortalẽ. Ac diuina quidem natura ad rhetoricam non ptinet & ideo hanc omisit: sciri tñ debet qa loco argumenti sæ

Prænomen qđ

Natura Quid

tationũ. Post aũt tradere queadmodũ unũ qđ q; cãæ genus hinc oibus argumẽtandi rõnibꝰ tractatis cõfirmari oporteat oẽs res argumentando cõfirmãtur: aut ex eo qđ psonis: aut ex eo qđ negociis attributũ est: ac psonis has res attributas putamus nomẽ: naturã: uictũ: formã: habitum: affectionẽ: studia: consilia: factã: casus: orationes. Nomẽ est qđ unicuiq; psonę attribuit: quo suo quoq; proprio & certo uocabulo appellat. Ipsam naturam diffiniri difficile est. Partes aũt eius enumerare eas quarũ indigemus: ad hanc pceptionẽ facilius ẽ: hę aũt diuino partim: partim mortali in genere uersant: Mortaliũ aũt pars in hoium: ps i bestiarũ gñe numerat: atq; hoium genus in sexu cõsiderat: uirile an muliebre sit: & in natiõe: patria: cognatiõe: ætate. Natiõe græcus: an barbarus. Pria athẽiẽsis: an lacedæmõius. Cognatiõe: qbus maioribus: qbꝰ cõsanguineis. Aetate puer: an adolescẽs. Natu grãdior: an senex

pe reꝝ diuinarū inducit̄ disputatio:ut illud est q̄ res faciat ut uigeamus q̄ ut occidamus sed hoc ad rhetoricā nō tñ ex rhetorica descēdit. Itaq̄ cōferret se ad mortalē naturā. Rursusq̄ hāc i duo diuidit i hoies & i bestias. Oē qd extra hoiem uiuit cū aīa & corpe bestias noiauit. Romoueamus itaq̄ & naturā illā mortalē q̄ bestiaꝝ ē hācq̄ solū īspiciamus i q̄ hoīes sūt & de eadē natura cerca cirtā psonā iuēta dupliciter argumēta capiamus. Eteni ea q̄ i hois sūt natura; nūc tm̄ naturæ sūt: nūc ita naturæ:ut & idustriæ uel artis eē credāť. Tripliciter āt debemus i hoīe īspicere:atq̄ explorare naturā: q̄ sit natura aī: q̄ corpis: q̄ extrīsecus. Veꝝ q̄ in hoīe extrinsecus

Memor — Obliuiosus

Præterea cōmoda: & icōmoda considerant a natura data aio aut corpori hoc mō: ualēs: an ibecillis: lōgus: an breuis: formosus: an defor mis: uelox: an tardus sit: acutus: an hebetior: memor: an obliuiosus: cōis: officios9: prudēs: patiēs: an cōtra: & oīa q̄ a natura danť aio & corpi i natura cōsiderāda sunt. Nā q̄ idustria cōparanť ad hitū ptinēt: de quo posterius di cēdū ē. In uictu: cōsideraī oportet: apd quos: & quo more & cuius arbitratu sit educatus: quos habuerit artiū liberalium magros: quos uiuēdi pceptores: qbus amicis utaī: quo i ne gocio: q̄stu: artificio sit occupat9: quō rē fami liarē admistrat: q̄ cōsuetudie domestica sit. In fortūa: q̄riť seruus: an liber: pecuniosus: an te nuis: priuat9: an cū ptāte: si cū ptāte iure: an iniuria: fœlix an clarus: an cōtra: q̄les liberos

sūt ea tm̄ naturæ sūt: q̄ aūt in hoīe aī uel corpis sunt: ea & naturæ psit eē & disciplinæ. Itaq̄ primū uideamus q̄ natura i hoīe sit. Extrīsecus:ut sexus: Sexus.n. tm̄ naturæ ē: nec ex disciplina pōt aliq̄n cōtigere:ita & natio & pria & cognatio:& ætas tm̄ naturæ sunt. Natio ē inqt ut cōsideres utrū græcus sit: an barbarus: hoc secundū ipoꝝ græcoꝝ sniam: q absq̄ se reliquos barbaros appellabāt. Pria ē inqt ut cōsideres atheniēsis an lacedæmōius: aglēsis an mediolanensis sit. Cognatio ē iqt ut cōsideres qbus maioribus oriūdus sit: uñ sanguinē ducat: sitq̄ hic optimū: ut illud ē in Vir. Bellū ne iferre paratis laomedōtiadæ: sed & hoc argumētū q̄si ex noie fieri uī: q aït laomedōtiadæ: cū hic ex natura colligēda nobis isinuat argumēta. Hoc itaq̄ iterest: q i noie ex sono ipo nois colligamus argumētū: ut ex uerre q euertat puinciā. In natura āt: nō ex nois sono: sed ex eius actu: uel moribus cuius nomē est colligimus argumētū. eteni cū ducimus lamedōtiadæ i sono nois nihil ē: in actu aūt laomedōtis pfide positū ē argumētū. Aetatē āt inqt ispicere dēmus utrū puer sit an grādior: an senex ut cuicūq̄ ætati crimē: q agiť aut cōuenire: aut nō cōuenire doceamus. Hæc de is q̄ extrīsecus sūt: q̄ tm̄ naturæ sūt. Nūc uenit ad ea q̄ corpis & aī sūt: & q̄ tā naturæ q̄ disciplinæ eē possint. Eteni iterdū p se multū ualet natura. Interdū tenuis: & ifirma ē: disciplina.n. uel usu sæpe mutaī. Enūerat itaq̄: q ista sint ueluti cōia ut cōsideremus: utrū alicuius ualēs: an ibecillis sit: lōgus: an breuis: formosus: an deformis: uelox: an tardus. Hæc oīa corpis sūt q̄ facile uidemus sæpe hoībus: ex natura sæpe ex arte cōtingere: deiñ iqt dēmus īspicere mēor: an obliuiosus sit. Comis. Officiosus. Prudēs. Patiēs: an cōtra. Hæc rursus oīa aī sūt: q̄ siliter uidemus tā ex natura nobis q̄ ex arte puenir. Veꝝ cūcta ista iqt q̄ aīæ & corporis sūt q̄q̄ sæpe ex disciplina: uel arte cōtigāt: tñ q̄lia: uel q̄ta sit nō nisi i sola natura cōsiderare dēmus. ea āt: q̄ idustria cōparaī i hitu rectius cōsiderabimus. In uictu cōsiderare oportet apud quos: & quo mof: & cuius arbitratu sit educatus: uictus hoīs ē oē illud tps a pueritia usq̄ ad id qd agit: uel quo de agiť. Itaq̄ cōsideraī dēmus: nō apud quos natus sit q naturæ ē: sed apud quos educatus sit: uñ icipit uictus apd quos iqt. Interest.n. ispiceī illoꝝ uitā apd quos educatus sit. ex his.n. uiuēdi potuit cape disciplinā: sed qa hoīes iterdū nō ut uolūt educāt aliq̄ necessitate cōpulsi qppe & seueriores sæpe dissolutius & dissolutiores sæpe seuerius educāt. recte q̄rendū dicit ñ solū apd quos educatus sit: sed ēt quo more educatus sit. Deiñ iqt ispicere dēmus ad cuius arbitriū sit educatus. i. pris: patrui: cognati: an alienioris. Aīaduertāus itaq̄ ut uictus a primis ānis usq̄ ad ætates alias ptēdaī: ut dixit prio q̄rēdū queadmodū sit educatus: hoc queadmodū i tria diuisit. Apud quos: quo more: cuius arbitratu. Deiñ educatus puer solet ad discēdas līas sortiri: easdēq̄ liberales. Itaq̄ q liberales līas discit duplices hre dēt magros: q faciūt uiꝝ bonū: & q faciāt ediscēdi pitū: & his duob9 plenū oratorē. Recte ergo ēt hoc q̄rēdū quos hūit artiū liberaliū magros: quos uiuēdi pceptores. Itaq̄ ñ utrū hūerit magros utrū uiuēdi pceptores: sed quos hūit q̄rēdū. Deīde ēt hic aīaduertēdus ordo ē postq̄ līas qs didicerit: & certā uiuendi accepit disciplinā: tūc necesse ē ut hre icipiat aīcos: sed q̄rēdū est q̄libus aīcis utaī. Amicus.n. mihi esse nō pōt nisi filiis mei. Deiñ quo negocio: q̄stu: & artificio sit occupatus q̄rēdū. Necesse ē.n. ut i uita nr̄a aliqd agamus: quo nos occupemur & hic actus i ultra aliqd agentiū triplex ē. Nā aut negociū ē: ut mercatura: aut militia: aut agricultura & cætera: aut q̄stus ē ut pcō: ut parasitus: ut sēicus: aut filia: aut artificiū ut artē. s. aliq̄ plene cognitā. Aut exerceas: aut tradas: ut orator: ut rhetor & alia hmōi. Aliogn scire aliqd pfecte & exercere nolle: hitus ē. Deide aliqd ñ plene scit: neq̄ id qdcūq̄ exerceī affectio ē. Veꝝ uniuscuiusq̄ rei & hitus & affectus si exerceaī & in actu sit uictus est. Aīaduertēdū iqt ēt quō rē familiarē admistret: q̄ cōsuetudie dōestica sit. Ex rebus.n. priuatis & dōesticis queadmodū qs reip. uiuat facile possumus agnoscere. In fortūa q̄riť seruus sit: an liber. Hoc q̄si naturæ magis esse uī: ut seruus qs an liber sit. Serui.n. sæpe nascūť. Sed ut taceāus ut m̄lti sæpe ex fortūa fui sint ēt illos q nascūť ex fortūa fuos eē māifestū ē. Eteni ex captiuis primū fui fci sūt. Captiuitas bello: i bello ñ nisi icerta fortūa. Itaq̄ fuū eē fortūa. Hoc ēt i fortūa cōsiderādū pecūiosus sit: an tenuis: priuatus: an cū ptāte. Sed qa ñ uno mō capimus ptātē recte addidit si cū ptāte iure an iniuria. Hoc ēt fortūæ ē: ut uideamus utrū

Græci absq[ue] se reliquos appellant barbaros

Victus

Fortuna

Pecuniosus — Tenuis

fœlix clarus: an cōtra sit. Cōsiderare ēt debemus nō utrū liberos hēat: q naturæ ē: sed q̄les liberos hēat: ut est illud i Vir. uade ait o fœlix nati pietate nō nato fœlix sed nati pietate: itaq̄ i eo fortunā ispexit. Quippe uade ait o fœlix inqt: facit.n. fortūa fœlicē: qd si iqt cuius uictus q̄riť mortuus erit nō de morte: sed de mortis eius genere q̄riť. Aliogn mors naturæ ē. Habitū āt hūc appellāus aī. Habitus inqt iste ē alicuius rei siue i aīo: siue in corpore a natura cœpta: sed usu corroborata & plena pfectio. Scire.n. plene aliqd hitus est: iā si id uolueris exercere uictus est. Videāus itaq̄ hitu q̄lē esse dicat. Aut uirtutis inqt hic habitus aī. Virtus aūt q̄druplex

Habitus

Quadruplex uirtus

habeat. At si de non uiuo q̄ritur: ēt quali morte sit affectus erit cōsiderandū. Hitū āt appellamus aī: aut corpis cōstātē & absolutā aliq̄ in re pfectionē: aut uirtutis: aut artis alicuius pceptionē: aut q̄uis sciētiā. Et item corpis aliquā cōmoditatē nō natura datā sed studio & idustria partā. Affectio ē aī: aut corpis ex tpe aliq̄ de cā commutatio: ut lætitia: cupiditas: metus: molestia: morbus: debilitas: & alia q̄ in codē genere repiunť. Studiū ē āt aī assidua & uehemēs ad aliq̄ rē applicatā magna cū uolūtate occupatio: ut philosophiæ: poetriæ: geometriæ: līarū. Cōsiliū est aliqd faciēdi: aut nō faciendi uerā ratio excogitata. Facta autē casus & orationes tribus ex tēporibus cōsiderabūť qd fecerit: aut qd sibi acciderit: aut qd dixerit: aut quid faciat: qd ipi accidat: qd dicat: aut qd facturus sit: qd ipsi cassaꝝ sit: qua sit

iusticia: tēperātia: fortitudo: prudētia: Sed tūc hitus si uirtutē ita teneamus acceptā ut nūq̄ a semel cōparata recedāus. Nā si freq̄nter sua cuiq̄ reddamus & aliq̄n rapiamus iā iusticiæ habitū p intēperātiā nō tenemus similiter & circa aliq̄s uirtutes. Ita.n. est habitus definitus. Habitū appellamus aī aut corporis cōstantē & absolutā aliq̄ i re pfectionē. Absoluta est ut plena sit cōstās ut sp eadē sit: neq̄ aliq̄n a se recedat & tūc ē uere hitus. Deide aut artis inqt alicuius pceptionē: utputa ergo rhetoricā plene qdē noui: sed exercere nolo. Itaq̄ licet nō exerceā i eo tñ qd rhetoricā plene noui: hēo oratoris hitū ita & i cæteris artib9 plēa pceptio hitus ē: aut q̄uis sciētiā. Ars. Scientia. Actus. Artis. Nō artis iter scientiā & artem hoc iterest. Ars qdē duplex ē: una i sciētia: alia i actu: Veꝝ sciētia rursus duplex ē. Est sciētia artis. Est non artis. Neq̄.n. aurū gemmas pbare artis est aut scire quot milia hominū i illo sint populo: q̄to spacio hæc urbs ab illa distet: Hæc itaq̄ sciētia ē: sed ñ artis. Sed qm̄ & artis ē q̄libet inqt sciētia si plena i nobis fuerit hitus nūcupaī. Sed hucusq̄ de habitu aī. Deinde inqt & corporis aliq̄ cōmoditas studio & idustria cōparata habitus dī: ut si corpus palestra roboremus si uelocitatē nobis exercēdi studio cōparemus. Verū & animi & corporis hitū Ci. in bonis collocauit. Quippe hitū dixit eē uirtutē aut artis pceptionē deide ali

Habitus

Affectio

Quid inter sciētiā & artem

Studium

q̄ corporis cōmoditatē. Ita & Aristotiles habitū oēm i bonis posuit cū scdm definitionē possit: & in malis habitus eē. Nā si demus sp operā ut nihil itellgamus studio stulti sumus erit hic hitus i dustria cōparatus. Et rursus si exercitiū corpis deuitēus studio imbecilli sumus: erit æq̄ hic hitus corpis idustria cōparatus. Sed nescio q̄uo recte hitus maloꝝ nō ē positus neq̄ a Ci. neq̄ ab Aristotele. Nā si hoc ipm nomē aspiciamus & eius sonū uideamus hitū dictū eē ab eo qd hre uoluerimus. Natura āt nr̄a talis est: ut nūq̄ mala uelimus: malorū ergo esse hitus nō uī: est tñ. Nā & catelina hitus malus fuit. i. malitiā idustria sibi cōparauit. Affectio est aī: aut corporis ex tpe aliq̄ de cā cōmutatio: ut læticia: cupiditas: metus: molestia: morbus: debilitas: & talia: q̄ genere in codē repiunť. Habitū eē diximus: siue i aīo: siue in corpe alicuius rei pfectionē. At cōtra: siue aīo: siue in corpe alicuius rei: ichoatio affectio est: q̄ subito aliq̄ rōe nasciī: mox recessura: ut si qd nobis boni nūcieī: & læti eē incipiamus: siqd uideāus & id ipm cōcupiscamus: uel aliqd timere icipiamus: si moleste fecit. Istæ oēs aī sūt affectiones deide corpis si subito in morbū icidamus: si aliqd i nobis debiliteī: sed ad tps post āt saneī. Hæc itaq̄ erūt affectiōes corpis & reliq̄ ei similes. Studiū āt est aī assidua & uehemēs. Studiū ē iqt ad aliquā rē assidua & uehemēs aī cū magna uolūtate occupatio. Aliogn assidua & uehemēs eē nō pt si i ipo ope habuerit uoluntatē. Et dat res nō q̄ studiū sint: sed quaꝝ studiū sit: ut philæ inqt nō phia: aut poeticæ: aut geometricæ līarū nō poetica & geometrica līæ. Itaq̄ si siqd uehemēter: & cū magna uolūtate uolumus studiū est. Deide si id q uolumus aliq̄ ex pte cōsequmur: affectio est. Sin āt qd plenū & pfectū est tenemus hitus ē. Quod si hoc ipm plenū uel semiplenū agēdo exercere uoluerimus erit uictus. Ita unū q̄litate diuersa i multa attributa cōuertitur. Cōsiliū est aliqd faciēdi: aut nō faciendi uere cogitata rō. Quo sp sūt uñ dubitamus: & uñ cōsiliū est. Aut .n. ut faciamus aliqd q̄rimus. Aut ut nō faciāus. Ita & leges q̄ cōsilio scribunť duo sp hæc cōtinēt. Aut fieri iubēt: aut fieri phibēt. Sed qa cū de re aliq̄ dubitāus in certa: q̄dā rō i ancipiti cognatione uersaī. Postq̄ idipm statueris erit cogitata rō: & iā excogitata: qa fuerat iam ante cogitata rō. Quid cōsiliū est. Facta aūt: & casus & orōnes tribus ex tpibus cōsiderabunť: ex his quoq̄ nō minima colligimus argumēta: ut de factis psonæ argumēta capiamus: de dictis de his q̄ ei acciderūt: ut dānū: ut morbus: ut orbitas: & reliq̄ similia. Verū hæc p tria inqt tpa debemus ispicere. Tūc.n. de futuro argumentū possumus facere si ita & añ fuisse doceamus: ut puta q hoc fecit: hoc facit ēt: & hoc facturus est. Quia hoc passus ē: hoc patiť ēt passurus est. Quia hoc dixit: hoc dicit: hoc ēt dicturus ē: hucusq̄ autē attributa psonæ. Ac psonis qdē hæc uideī attributa eē. Septē sunt qdē ut diximus elemēta uñ oīs argumentatio capiť ad quācunq̄ est. Quis: qd cur: qñ: ubi: queadmodū qbus adminiculis. Horum duo prima oīa cōtinent. Nihil āt aliud q̄riť nisi qs fecerit: & qd factum sit: atq̄ hæc ipsa

Vnde habitus

Affectio

Studiū

Consiliū

Septē elementa .i. circumstantiæ

Ci. ꝓpriis & aptioribus:& ad rē uicinioribus nominibus appellauit: Quis.n.ꝑsonā dixit:qd negociū uocauit.
Ac ꝑsonæ qdē quā in ꝓnomie posuimus q̄ eēnt attributā iā dictū est. Nūc anteq̄ dicāus q̄ negocio attributa
sint:qd sit ipm negociū uideamus. Negociū est factū de quo q̄stio est. Verū hoc factū nūc in facto est:nūc in di
cto:nūc in cogitatu. Omne hoc itaq̄ factū de quo q̄stio est negociū appellat̄. Ac factoꝝ qdē genera tria sunt.
Est factū illud de quo q̄stio. Est factū qd in negocio:est quo illud factū de quo q̄stio est ꝓbat̄. Atq̄ hoc factū tri
bus tp̄ibus cōsiderat̄ Ante:In. Post. Est.& tertiū genus facti qd extra negociū ex quo āt id factū de quo q̄stio ē

Negociū quid

Negocijs attributa

trahit argumentū:ut cluentii factū est iudiciale de ue
neno q̄ occiderit oppianicū. Deīde extra hoc nego
ciū facta eius alia ad argumentū qd ꝓponit̄ trahunt:
q̄ multos ante ueneno necarit. Hoc tertiū factū in
attributis personæ accepimus facta casus & orones.
Tria itaq̄ genera factoꝝ sūt factum de quo q̄stio est
factū quo id factū uñ q̄stio est ꝓbat̄ factū extra nego
ciū:sed ad negociū: Itaq̄ factū illud de quo q̄stio est
negociū appellat̄. Huic negocio q̄ttuor pricipaliter
attributa subiecit:unū:qd i ipso negocio ē q̄ cōtinē
tia cū ipso negocio appellauit .i. qbus illd factum de
quo q̄stio est ꝓbat̄ & q̄ ab ipso negocio uident̄ nullo
mō posse separari scd̄m attributū ē in quo illa q̄ i ge
stiōe negocii sint necesse ē uidere. Aliud ē.n. ipsum
negociū. Aliud illa q̄ in gestiōe negocii cōtinent̄: ut
puta occidit:negociū ē. In ipsis āt negocii gestione il
la sūt illo tp̄e occidit:i illo loco occidit. Fuit occasio:
ut occideret:& reliq̄ q̄ in gestione negocii cōtinen
tur. Tertiū attributū ē qd adiunctū negocio noīat̄.
Hoc quoq̄ neq̄ negociū neq̄ in gestiōe negocii: sed
extra negociū ē. Hoc ab oratore sumit̄:cuius assum
ptiōe res illa de q̄ quæstio ē:aut similis:aut dissimilis
demōstrabit̄. Itaq̄ oīa excpla tributa negocio sunt.
Sed qm̄ extrinsecus ueniūt adiuncta negociū nomi
nant̄. Quaꝝ attributa est negocio qd gestū negociū
cōsequit̄. Hoc quoq̄ extrīsecus ē nō.n.i negocio uel
in gestiōe negocii cōtinet̄:sed an post negociū cōti
gerit cōsiderat̄ utputa factū milōis hæ res cōsecutæ
sūt ut de eodē facto legē nouā senatus tulit cædē q̄
in appia uia facta esset cōtra.r.p.factā esse iudicauit.
Hæc oīa nō in negocio neq̄:i gestione negocii sunt
sed gestū negociū consequunt̄. Et qm̄ scimus quot

Cōtinētia cū ipso negocio

In gestione negocij

Locus

Tempus

usurus orone :ac ꝑsonis q̄dē hęc uidet̄ attribu
ta. Negociis āt q̄ sūt attributa: ꝑti sūt cōtinen
tia cū ipo negocio ꝑti in gestiōe negocii cōside
rāt̄ ꝑti adiūcta negocio ꝑtim gestū negociū
sequunt̄. Cōtinētia.n.cū ipo negocio: sūt ea q̄
sp̄ affixa eē uident̄ ad rē neq̄ ab ea pn̄t separi.
Ex his pria ē breuis cōplexio totius negocii: q̄
sūmā cōtinet facti hoc mō:pentis occisio: pa
triæ ꝓditio. Deīde cā eius sūmæ p quā & quā
obrē & cuius rei cā factū sit q̄rit̄. Deīde ante
rē gestā q̄ facta sunt cōtinent̄ :usq̄ ad ipm ne
gociū. Deīde in ipso gerēdo qd actū sit. Dein
de qd postea factū sit. In gestiōe āt negocii q̄
locus secūdus erat. De is:q̄ negociis attributa
sūt q̄rit̄ locus tp̄s mod⁹ occasio facultates:
locus cōsiderat̄ i quo res gesta sit ex oportuni
tate quā uideat̄ habuisse ad negociū admīstrā
dū. Ea āt oportunitas q̄rit̄ ex magnitudīe:in
teruallo:lōginqtate: ꝓpinqtate: solitudīe:ce
lebritate:natura:ipsius loci ex uicinitate toti
us regionis. Ex his etiā attributionibus facer
an ꝓfanus: publicus an priuatus:aliēus an ip
sius de quo agit̄ locus sit : an fuerit tp̄s aūt id

attributa negocio sunt nūc in singulis q̄ nobis sint ad argumentū ducēda uideāus. Ac prio illa cōsideremus
q̄ cōtinētia cū ipso negocio appellant̄:siue qbus negociū:& q̄ sine negocio eē nō pn̄t. Hæc itaq̄ gnq̄ sunt:sum
ma ipsius negocii. Sūme cā & facti tria tp̄a:ante:In post:qd scm̄ i tria genera factoꝝ scd̄m eē memorauius. Sū
ma negocii talis ē:ut parētis occiso. Patrē.n.occidit negociū ē. Negocii sūma ē ut parētis occisio. In hoc de ip
sis noībus de ꝓnunciatiōe fiet argumentū si cū quadā admiratiōe dicāus occidisse patrē:sextus roscius dr̄. De
inde cā illa ē:utputa occidi:qa inimicus fuit. Aut cōtra:qa inimicus nō fuit:nō occidit. Iā post cā facta cōsidera
re dēmus:qbus illud factū de quo q̄stio ē afferamus. Hæc facta p tria tp̄a:ut sæpe iā dictū ē diuidunt̄ :ut cōside
remus qd añ factū sit:qd i re ipsa factū sit:qd postea factum sit. Vt milo qd añ fecit. In senatu fuit:domū uēit.
Calceos & uestimēta mutauit: ꝓfectus est. Deīde qd fecit i re ipsa: Ad albanū ꝑuenit si ipetus i illū factus est.
Tū ille reiecit penulā de reda desiluit:se defendit. Clodius occisus ē. Postea qd fecit ꝓfectus ē lauiniū Fla
mines creauit pp iuidiā romā esto noluit reuerti:Ergo his factis factū ꝓbat̄: aut defendit̄ illud qd in q̄stione
est.i.milo clodiū occidit. Necesse ē itaq̄ hæc gnq̄ i eodē negocio de quo q̄stio ē cōtineri. Frustra.n. aliqd fa
ctū obiicimus uno nec factū ē nisi eius summā dicāus:nisi cām eiusdē facti doceāus:nisi qd ante:qd i re:qd po
stea factū sit demōstremus. Recte ergo cōtinētia cū ipo negocio noīata sunt. Deīde cā eius sūme p quā & quā
obrē & cuius rei cā factū sit q̄rit̄. Multæ quidē cāæ sunt. Nā ut oīa ista nascant̄ q̄ in mūdo sunt necesse ē cā pce
dat. Et hoc ipm negociū:de quo q̄stio est cā dr̄. Veꝝ hæc cā hois circa factū duplex ē: aut.n. pp rē aliq̄ iā an
te aīo ꝑuisam quodcūq̄ faciāus:& erit cā q̄ rōcinatio dicit̄: aut subito necessitate alq̄ pn̄tis tp̄is in factū aliqd
pcipitamur:& erit cā q̄ ipulsio dr̄. Et q̄cūq̄ cā ex cōfessiōe ueniā meret̄:ipulsio ē. Haꝝ nūc utrāq̄ cām ci. hic te
tigit p quā quāobrē ingt & cuius cā factū sit q̄rit̄. Quāobrē rōcnatio ē cuius cā ipulsio est. In gestione negocii
hæc gnq̄ reqrenda sūt. In gestiōe negocii. Locus. Tempus. Occasio. Modus. Facultas:in gestione autem
negocii:q̄ locus secūdus erat. De septē elemētis ꝑsona iā dicta est. Remāserūt sex q̄ negocio attributa sunt.
Quid:cur:qn̄:ubi:queādmodū:qbus adminiculis. Ex his rursus duo qd & cur.i.factū illud triplex & facti cām

continentia

---

o uidet redundare & ec co. scrip.

~~annus uidet ...~~ Lege ex co. s. annius. Mensurm. diurm. nocti rni ~~uel orimus~~ & sic hnt alia exemplaria. Sic q: procul dubio legendum ex Cicerone ipso

contientia cū ipo negocio eē mōstrauimus. Reliqua q̄tuor i gestiōe negocii sunt. Vbi qn̄ queadmodū qbus
adminiculis. Addidit Ci. gntā occasiouē de q̄ post dicemus. Quiq̄ itaq̄ res secūdo attributo subdidit locū:
tp̄s occasionē modū facultatē:Et recte hæc i gestiōe negocii eē dixit. Illa.n.supiora gnq̄ sūma negocii sum
mæ cā qd ante factū sit: qd in re factū sit: qd postea factū sit negociū .i.factū illud de quo q̄stio ē ꝓbāt:qd si ne
gociū ꝓbāt i gestiōe negocii nō sunt. Veꝝ i gestiōe negocii necesse est:ut hoc rursus gnq̄ sint locus:tempus:
occasio:modus:facultas:&.n.cū dicimus. Milo in senatu fuit domū uenit:postea ꝓfectus est gestiōe negocii ē

q hæc ipsa paulo post repetit ante fine facie[i]. lege cod. scr.

quo nūc utimur ē. Nā ipm qdē diffinire diffi
cile ē:tp̄s q̄dā eternitatis cū alicuius ai mēsura
diurni [illegible] nocturniue spacii ex certa si
gnificatiōe. In hoc & q̄ pterierūt cōsiderant̄ &
eoꝝ ipsorū q̄ pp uetustatē obsoluerūt:ut icre
dibilia uideant̄ :& iā in fabulaꝝ numerū repo
nant̄:& q̄ iā diu gesta & a memoria nr̄a remo
ta:tn̄ faciāt fidē uere tradita eē qd eorū monu
mēta certa in lr̄is existāt & q̄ nup gesta sint q̄
scire pleriq̄ possint & ite q̄ instēt in p̄ntia:& q̄
maxie fiāt & q̄ cōsequant̄. In qbus pōt cōside
rari qd ocius & qd serius futurū sit & itē i tp̄e
cōiter ꝑspiciēdo lōginqtas eius est cōsiderāda.
Nā sæpe oportet cōmetiri cū tp̄e negociū : &
uidere poterit ne aut magnitudo negocii:aut
multitudo rerū in eo trāsigi tp̄e. Cōsiderat̄ āt
tp̄s:& anni:& mensis:& diei:& noctis: & ui
giliæ:& horæ:& aliqua pte alicuius horū. Oc
casio autē est pars tēporis habens in se alicu
ius rei idoneā faciēdi: aut nō faciēdi oportuni
tatem. Quare cū tēpore ~~hominis~~ differt. Nā
genere qdem utrūq̄ idē esse intelligit̄ :uerū in

qdē: sed i ipsa negocii gestiōe tp̄s ostendimus.i. milo
nē hora.ix. ꝓfectū:deīde cū dicimus uenit ad alba
nū:ipetus i illū factus ē gestio qdē negociū est:sed in
ipsa negocii gestiōe & occasiōe ōndius q̄ necesse ha
buit illa citer facer: & locū ōndimus q̄ de loco supio
re ipetus in illū factus sit:& facultates: q̄ clodius ha
buit armatos. Ergo gestio negocii sine his gnq̄ esse
nō pōt:loco:tp̄e:occasiōe:mō:facultatibus. Quod si
sine his gnq̄ negocii gestio eē non pōt recte hoc in
gestiōe negocii cōsiderare debemus. Locus cōside
rat̄ in quo res gesta sit ex oportunitate quā uideat̄
habuisse ad negociū administrandū. ut sciamus quē
locū cōsiderādū pcipiat q sint alii loci uideāus. Ac
prio secūdū lucretii cæteroꝝq̄ sniam. Inane totū
locus ē qd inane patet rebus occupaturq̄ ab elemē
tis. Igni:aere:aqua:terra. Ergo hæc elemēta in loco
sūt.i.in inani. Sed rursus:ipsa elementa loci sunt: ut
ignis syderibus locus est aer auibus: aq̄ natantibus:
terra gradiētibus:uel his hoibus q in eadē nascūtur.
Itaq̄ & terra oīs locus ē: & rursus i terra locus est q
locus nobis nō ex eo qd locus est cōsiderandus est:
sed ex eo qd q̄lis sit:aut ex oportunitate eius. Aliqd
in eo aut fieri potuisse: aut fieri non potuisse docea
mus. Hoc itaq̄ si pceptū i loco q̄litatē eius atq̄ opor
tunitatē nos inspicere atq̄ æstimare debere. Neces
se est.n.nobis ubicūq̄ esse. Sed illud ubi sumus q̄le
sit cōsiderādū ē. Atq̄ hæc oportūitas loci p mlta cō
siderāda ē:Nā & magnitudo loci īspiciēda ē: utrū ibi
tot milia hoium cœperit. Deīde iteruallū inspicien
dū est:ut i qntiana septigēta milia biduo eē decursa
& qm̄ interualli duo genera sunt: longinquitate in

Reponāt in fabular numerū codex tam scrip. iam fabularū numero i ponantur habet

Occasio

Interualli duo genera sūt

qt & ꝓpingtate:deīde cōsiderādū si motus locus an celebris sit. Deīde natura ipsius loci uidēda tumultuo
sus:decliuis:plāus:saxosus:palustris siluestris q̄ sit pterea uicinitas eius loci i q̄ natura sit:ut iō ibi aliqd fieri po
tuerit uel nō potuerit q̄ uicinia talis sit:uel oīs regio. Etiā hoc ingt in loco cōsiderare debemus facer:an pro
phanus sit:publicus:an priuatus:alienus:an ipsius de quo agit̄. Quod si ipsius nō erit: ēt hoc uidēdū: an aliqn̄
ipsius fuerit. Ex his igit̄ tot oportunitatibus loci multa ad negociū colligere possumus argumēta. Tēpus aūt
est id quo nūc utimur. Quod tp̄s sp̄ fuerit necesse ē:siue añ mūdū:siue cū mundo. Multi.n. natū mundum:
multi natū nō eē cōtēdunt. Ergo hoc tp̄s gn̄ale:qa nec initiū nec finē hēt æternitas est:quā græci
appellāt. Verū qm̄ hoc:tēpus definiri difficile est:illud definit:quo nūc utimur. Tēpus est igt pars q̄dā æterni
tatis:aut ānuū:aut diurnū:aut nocturnū spaciū significās. Ex cursu.n. sideꝝ certis tp̄ibus certū nomē ipositū
ē. Septē stellæ;septē circulis cōtra cœlū uoluunt̄ q̄ cum singulæ ad id signū uñ ꝓfectæ sunt fuerit reuersæ cer
tū tp̄s icludūt. Quod si oīs septē simul ad ea signa uñ ꝓfectæ sunt reuertant̄:nūc fit illd tp̄s : qd ānus magnus
dr̄:& necesse ē oīa rursus p ordinē suū q̄ añ nata sunt renasci. Ergo si ad exordiū suū simul oēs stelle reuertāt̄
annus magnus dr̄. Singulaꝝ āt cursus hēt tp̄s suū:sed oē tp̄s certis uocabulis nō tenet̄. Nā saturni cursus hēt
tp̄s sed tp̄s ipm nō hēt nomē. Itē Iouis: Martis: Veneris:atq̄ Mercurii: Solis uero cursus cū se expleuerit an
nus est. lunæ cū te expleuerit mēsis ē:iā uero & Sole supra terras posito:diē uocabius:& sole sub terris posito
noctē. Horarū āt.xii.hæc eē origo memorat̄. Quodā tp̄e trimegistus cū eēt i egypto sacrū quoddā aīal sera
pidi dicatū cū i toto die duodecies urinā fecisse pari sp̄ iterpositio tp̄e p duodeci horas diē dimēsum esse cō
iecit:& exide hic horaꝝ numerus custodit̄. Deinde alii dicūt ex q̄dratura cœli q̄ secūdū musicā rationem in
duodecim ptes dicit̄ esse diuisa:horas duodecim esse nominatas. A quā eni p totū diē excepērūt tenuissima
cauerna defluentē & hāc maiores nostri in duodecim ptes diuiserūt. Ex his ptibus horis numerū iposuerunt.
Sed iā tp̄s ē ut ad rōnē temporis reuertamur. Quod:tēpus.i.quo nūc utimur:spaciū accipiamus qd aut i mul
tis ānis sit:aut in anno:aut in mēsibus:aut in mēse:aut in diebus:uel die:aut in noctibus:uel nocte:aut in horis:
uel hora;uel momento: Verū hoc tp̄s nostrū philosophi in duo tp̄a diuiserunt in pteritū: futurū : ꝑsens autē

Tēpus

esse negauerunt: q̃d in eo ꝙ pſens dicimus siqd iá aliq̃ ex pte cõfectũ est pteritũ sit siquid mox pfici habeat: futurũ sit. Ita Virgil. Tot iá uoluẽtibus annis: qd.n. uoluit nõ stat qd non stat pſens nõ habet: Oratores át tẽpus nostrũ in tria tẽpora diuidũt in illud tẽpus uetus atq absoletũ & p antiquũ: Deĩde in illud qd licet uetus sit a nostra memoria remotũ tñ in litteris cõtinet. Postremo in illud ꝙ nup gestũ est: & cuius de his q uiuũt pleriq meminerũt. Præsens uero tps in duo diuidũt i pſens & magis pſens. Magis pſẽs tẽpus ẽ ut Nũc nũc insurgite remis. Hoc ẽ qd ait & itẽ q̃ instent in pſentia & cũ maxime fiant: istás.n. tẽpus pſens est ut ait iuno adiuturná.

Præsens tempus In duo

Cũ iá facta turnũ teneret atq istátibus eripe saris. Deniq sciamus illa pñtia facta dixisse addidit postea tps qd magis pſens eẽt siqd pſentius audes: pſens ergo tps duo tpa hẽ dixerũt: præsens: & magis pſens:

Instans tempus Futurũ tempus In duo

futurũ át tẽpus i duo diuiserũt: i ocius: & serius.i.i id ꝙ mox futurũ est: & in id qd tardius futurũ ẽ. Atq hæc tria tpa cũ ptibus suis: hic i hoc attribu to cũ ptibus suis: hic i hoc attributo: ꝙ de tpe est cõtinent. Et itẽ cõiter in tẽpore pspiciẽdo longinqtas eius ẽ cõsideranda. Tẽpus esse diximus spaciũ: qd in annis: mẽsibus: diebus: noctibꝰ: horisq uerset. In hoc inqt cõiter tẽpore longinqtatẽ eius debemus inspicere. In q̃ longinqtate duo oportet attẽdere: utrũ i illo spacio huius negocii magnitudo potuerit ipleri & utrũ tot simul potuerint effici. Quod.n. in rebus difficile est: aut numero: aut magnitudine sit necesse est.

Modus

Occasio

Occasio át est pars tpis habẽs i se alicuius rei idoneá faciẽdi: aut nõ faciendi oportunitatẽ. In illa mensura tpis ex motu cœli facta ex actibus nris uel ipsius mũdi q̃litas pueniẽs occasionẽ parit faciẽdi aliqd: uel nõ faciẽdi: In tpe.n. mẽsura ac spaciũ cõsideratur. In occasiõe q̃litas tpis ex qua oportũitas nascit faciẽdi aliqd uel nõ faciẽdi. Hoc itaq iter se distát tẽpus & occasio genere át similia sunt. Verũ hæc occasio: ut diximus ex actibus nostris uel ipsius mũdi parit nobis ad aliqd oportunitatẽ. Verũ hæc occasio: uel oportunitas i tria genera distribuit. Publicum: cõe singulare. Occasio. Publica. Cõmunis. Priuata.

Publicũ

Facultates

Publicũ ẽ inqt qd ad totá ptinet ciuitatẽ: si aut bellũ sit: aut ludi: aut aliqs dies festus. In hac utiq publica occasione est oportunitas aliqd faciendi: uel non faciendi.

Adiũctum negocio

Cõmune Sĩgulare

Cõe est inqt qd ex actibus mũdi puenerit: ut si messia: sit calor: si uidemia: frigus. Singulare át

tẽpore spaciũ quodãmõ declarat qd in annis: aut i anno: aut in aliq̃ anni pte spectat. In occasiõe ad spaciũ tpis faciẽdi q̃dá oportunitas itelligit adiũcta. Quare cum gener idẽ sit: sit aliud qd pte q̃dá & specie ut dixius differat. Hæc distribuit i tria tẽpora uel genera: i publicũ: cõe: singulare. Publicũ ẽ qd ciuitas uniuersa aliq̃ de cá frequẽtat: ut ludi. dies festi bellũ. Cõe qd accidit oibꝰ eodẽ fer tpe ut messis: uindemia: calor: frigus. Sigulare át ẽ qd aliqua de cá priuatim solet alicui accidere: ut nuptię sacrificium: funus: cõuiuiũ: sõnus. Modus aũt ẽ i quo quẽadmodũ: & aio quo factũ sit q̃rit. Eius ptes sũt prudẽtia & iprudẽtia. Prudẽtiæ át rõ q̃rit ex his q̃ clam: palá: ui: pſuasiõe fecerit. Imprudẽtia át i purgationẽ cõfert. Eius pte sũt inscitia: casus: necessitas. & i affectionẽ ai: hoc est molestiá iracũdiá amorẽ: & cætera q̃ in simili genere uersant. Facultates át sunt: aut qbus facilius sit: aut sine qbus aliquid cõfici nõ põt. Adiũctũ át negocio id intelligitur: qd maius: & qd minus & qd simile erit ei negocio de quo agit: & qd æque magnũ: & qd cõtrariũ: & qd disparatũ: & genus: & pars

aut

Modus

est inqt ꝙ unicuiq pt puenire priuati. Si nuptiæ sint: sacrificiũ: funus: cõuiuiũ: somnus: & recte i priuata occasione somnũ ẽt posuit. Nõ.n. ex necessitate tpis: sed ex corporis: atq ai rõe dormit. Interdũ.n. lassi aut mœsti p diẽ dormimus. Interdũ soliciti: atq occupati nocte uigilamꝰ. Triplex itaq occasio: publica: cõis: priuata. Ex his occasiõibus multa possumus argumẽta colligere. Modus át est i quo quẽadmodũ & quo aio factũ sit q̃rit. Modũ Ci. diligẽter ispexit atq ita definiuit ut nemo unq̃. Nãq modũ in duobus ispiciendũ docet: in mõ facti & i aio facientis: ut si dicas clá est qdẽ modus facti ꝙ q̃ii res facti occulte gerat. Verũ in eo est & aius faciẽtis isidiosus: latẽs: atq istructus dolis: Ita i eo qd clá dicimus: & modus: & aius iuenit: Similiter oẽs modi ex mõ facti: & ex aio inspiciẽd sunt. Verũ in ipso aio duo rursus debemus ispicere: prudẽtiá: & iprudẽtiá.i. utrũ aliqd consilio an ai ipulsu fecerit. In his.n. cá facti querit: quam duplicem esse supra diximus circa facientis uolũtatẽ: rõcinationẽ.s. & ipulsionẽ: Ita ratiocinatio erit prudẽtia animi impulsio uero imprudentia Verum hi erunt ex prudentia modi: clam: palam ui: persuasione. Hæc omnia prudenter admissa sunt.i. ut res fieret consilium ante præcessit. Imprudentia porro ad purgationem iungitur: quæ pars ueniæ est. Cuius purgationis partes tres sunt inspiciendæ: in scientia: casus: necessitas: In his quoq modis factum quidẽ manifestũ est: sed animus inuenitur inuitus. Adiungitur ad imprudentiæ modos etiam affectio q̃ paulo ante persone diximus attributam. Quam affectionem esse diximus animi: aut corporis repentina de causa permutationem.

Affectõ

Verum hic quoniam in modo animus attendendus est animi solas circa affectionem posuit commutationes: idest molestiam: iracundiam: amorem. Itaque his affectionibus animi imprudẽs in factum pelluntur & recte imprudens quippe affectio ẽ repentina animi cõmutatio. Ergo quod repentinum est prospici non potest si pspici non potest imprudentia est. Facultates sunt aut quibus facilius sit aut sine quibus aliquid confici non potest. Facultates Cicero duplici qualitate definiuit duasq illis potentias dedit: ut sit primũ genus facultatum illud sine quo aliquid fieri nõ potest. Alind quo aliquid facilius compleatur: &.n. hæc duo prima proponamus

proponamus sit: nõ sit: Iá ex eo ꝙ sit tursus duo descendũt. Facile sit: difficile sit. Iam in duobus ponit facultas: in genere.i. in eo ꝙ sit: & in specie.i. in qd facile sit: illud autem qd difficile sit: ita põt argumentis torqueri ut illud uideat esse ꝙ nõ sit: & icirco in hoc nõ sunt positæ facultates: dupliciter igit facultates est teneamus. Primo illas sine qbus aliquid fieri nõ põt. Deinde illas qbus aliqd cõplet: ut si qs uelit rhetoricá discere prima erat ei ad discẽdum facultas sine q̃ effici nõ põt.i. animus: igenium: instrumẽta artis ipsius: & magister. Deide erũt ille facultates qbus facilius sit si sit doctus & beniuolus magister. Ita & ad mortẽ facultas sine qua fieri nõ

& euẽtꝰ: maiꝰ: & minꝰ: & æq̃ magnum ex ui: & nũero: & ex figura negocii: sicut ex statura corpis: cõsiderat. Simile át ex specie cõparabili: aut ex conferenda atq assimilanda natura iudicatur. Contrarium est: quod positũ in genere diuerso ab eodẽ: cui cõtrariũ esse dicit plurimum distat: ut frigus calori: uitę mors. Dispatũ aũt est id qd ab aliqua re p oppositionẽ negationis separat hoc mõ: sape & nõ sape

põt uenenũ q̃ facilius sit uenenũ cum populo. Si át in pane det uenenũ pars illa est q̃ difficile sit: q̃ ita pt argumentis torq̃ri: ut pars illa uideat esse q̃ nõ sit ꝙ qdem Cic. pcluẽtio disputauit: cũ negauit i pane dari uenena potuisse. Hoc aũt scire & tenere debemus: etiá tpus: & locũ: & cætera pter modũ facultates eẽ posse si generalr cõsiderent nõ ex specie uel ex oportunitatibus suis: Necesse ẽ.n. & quodcũq tps & quẽcũq locũ fuisse cum aliqd factũ est. Alioqn facultas pria nõ erit faciẽdi nisi ista sint. Ita Cice. in rosciana. Nõ potuit inqt occidere prẽm roscius cũ absens fuit. Hic argumẽtũ a loco fecit. Deĩde ait. Age nunc uideamus reliquas facultates. Ergo iá & locus facultas est. Sed facultas si generalr cõsideret. At si oportuni

Disperati

tas eius fuerit inspecta tunc ex loco argumẽta sument. Adiunctum negocio át id itelligit qd maius: & qd minus: & qd simile erit. Attributa negocio duo iá trasacta sunt. Cõtinẽtia cũ ipso negocio: & illa q̃ i gestione negocii cõtinent. Ac pria qdem cum attributis suis plona trasacta est.i. qs. Deinde qd & cur continentia cum negocio demõstrauimus. Deĩde: qñ: ubi: quẽadmodũ: qbus adminiculis i gestiõe negocii posita docuimus. Ita septem pria illa elemẽta i duobus negocio attributis uidemus iclusa. Nec iá amplius dr relictũ qd i aliis duobus negocio attributis ad argumẽtũ cõsidarare debeamus.i. i his q̃ adiuncta negocio noiant: & i his q̃ gestũ negociũ cõsequunt. Verũ i his eadem septem q̃ & i supioribus cõsiderare debemus: nec aliqd negociũ sine his septẽ elemẽtis unq̃ poterit iueniri: ut quis hõ sine liniamtis suis. Itaq cũ in nro negocio ex omni circunstãtia argumẽta cœpimus & fides i ali quo claudicarit ex alienis argumẽta sumẽda sunt: q̃ cũ assumunt: aut fidẽ faciunt: aut augẽt. Verũ hæc cũ aliena sint.i. extra nostrá cám uidendũ est qua nro negocio pte copulent. q̃ copulatio respectus dr: quẽ respectũ græci dicũt: &.n. cum ẽt ista aliena a negocio septe illa elemta cõtineát: q̃ in nro negocio cõtinent nõ possunt sibi oia cõuenire. Sed q̃dá in hoc cõsiderare debemus i alieno negocio: q̃ p nostrũ negocii respiciát: ut puiso. & pcognito copulatiõis genere ad argumẽtum nostri negocii facta collatiõe copulent. Verũ huius respectus nouẽ modi sunt. Scilicet ut sit adiũctũ negocio nro: & ꝙ maius ẽ: & qd minus: qd simile: qd æque magnũ: qd disparũ: qd cõtrariũ: & genus: & pars & euẽtus. Hæc itaq nouẽ oia toni & puncti sunt.i. ad aliqd: Itaq q̃si semp in binis sunt & recte: nisi.n. ad aliqd nullus pt eẽ respectus. Itaq cũ dicimus maius: tunc itelligimus maius: si minus cõsideremus. Rursus tunc itelligimus minus si maius cõsideremus. Ita & reliq̃ ex aliorũ collatiõe cognoscimus. Verũ nũc uideamus quẽadmodũ hos respectus negociorũ cõsiderare debemus. Maius: & minus æq̃ magnũ ex ui & ex nũero: & ex figura negocii: sicut ex statura corpis cõsiderat. Hæc tria.i. maius & minus: & æq̃ magnũ tribus modis cõsiderare debemus. ui. numero: figura: uis quæ singulis nominibus uerbisq cõstat: & pſona. Oĩs.n. res: & omne dcm: factumue hẽt uim suá: etenim si dicas parricidiũ statim quátũ hoc sit: & i qua ui sit aio existimamus. Ita homicidiũ: adulteriũ: & reliqua facile qd sint: cũ fuerint audita cognoscimus. Similr & pſonæ habẽt uim suá. Eteni cũ dixeris Ciceronẽ statim ex boni uiri cõsideratione q̃ in illo uis sit agnoscimus. Deĩde cũ dixeris Catelinã ex cõsideratione pessimi hoĩs statim quæ i illo uis sit agnoscimus. Numerus ẽ cũ minus: ac maius: nõ ex ui: sed ex rerũ: uel ex pſonarũ numero demõstramus.

Elementi .i. circũstãtiæ

Elemẽti

Circũstã

elemẽta

Numerus

Figura

Figura est quæ i toto negocio: considerat.i. p oĩa illa septẽ elemẽta: ut consideres qd factum sit: quis fecerit: ubi fecerit quando fecerit quẽadmodũ fecerit & reliqua quæ inqt figura totius negocii: ita est ut corporis statura: in qua statura omnia liniamenta corporis cõtinentur. Itaq ut melius intelligamus notum pponamus exemplum illud.s. ꝙ Cice. negocio suo adiũxit. Ná cũ Catilinã diceret occidẽdum ex adiuncto qd maius: uel minus esset argumẽta collegit: ꝙ utiq maius: & minus: & æque magnum ex ui: numero: figura: iam dudũ diximus approbádũ. Ita & Cic. an uero. P. Scipio põtifex maxius Tyberium gracchum mediocriter labefactantẽ statũ reipu. priuatus interfecit Catelinã orbẽ terræ cæde atq icendiis uastare cupientem nos consules pferemus? Hic ex ui rerum intelligimus minus esse statum reipu. q̃ orbẽ terrarum: deinde similiter ex ui intelligimus minus esse labefactare q̃ uastare. Ita ex ui personarum cum gracchus & Catelina nominatur Catelina magis timendus agnoscitur: præterea ex numero intelligimus maius esse duos consules q̃ scipionem. Hic figuram non posuit totius negocii.i. quemadmodum occiderit gracchum. Scipio: ubi occiderit: quando occiderit: uñ occiderit. Verũ hæc quia nihil pderant pretermisit: atq uno uerbo conclusit. ꝙ ait interfecit: cuius uerbi considerata ui maius esse intelligimus interficere: q̃ ex urbe eiicere. Verum in aliis exemplis & ex figura debet comparatio fieri: ut maius aliquid minusue demonstres. Si dicas illud tũc factum est: ubi factum est: ita factum est: ppea factum est & reliqua quæ in elemẽtis pricipalibus

Elemẽti

cõtinent. Simile autẽ ex spẽ cõparabili: cũ facimus argumẽtũ ex adiuncto negocio p siĩtudinẽ: in ea siĩtudine
q̃litas cõsiderãda est. Supiora.n. maius: & minus: & æque magnũ ex quãtitate cognoscimus: nec putemus: hoc
eẽ par: q simile: &.n. par ex mẽsura definita: & ex cõparata utriusq quãtitate cognoscimus. Simile ẽ nõ i eo q̃
Icon tũ sit: sed i eo q̃le sit attẽdimus. Ita nõ ex mẽsura sit simile: sed ex uultu: & supna quadã facie declarat̃. Icon. Si
Parabolem mile. Parabole. Paradigma. Simile itaq duobus modis cõsiderare debemus: in spẽ formar̃: & natura rerũ: &
Paradigma scriptores qdẽ artiũ simile genus ponũt sub simili tria. Icon. i. imaginẽ. parabolẽ. i. collationẽ. Paradigma. i.
exẽplũ: p imaginẽ simile fit: cũ ex simili spẽ uultus uul
tibus cõparamus: ut os humerosq deo similis p col/
lationẽ simile facimus: cũ rer̃ diuersar̃ cõferimus: &
copulamus: nõ speciẽ: sed naturã: ut q̃lis mugitus fu
git cũ saucius arã. Taurus: Aut pœnor̃ q̃lis i aruis.
Saucius ille graui uenãtũ uulnere pectus: tum demũ
mouet arma leo: hic.n. Virg. ut pbaret turnũ rebus
oibus fractis: nõ deiectũ: sed ira tũ magis: qa uix cre/
dit negocio suo: fidẽ fecit ex adiũcto negocio p siĩtu
dinẽ: q̃ sit in pte naturæ. Sic inqt & leo magis irascit̃:
postq̃ fuerit uulneratus: p exẽplũ autẽ tũc simile faci
mus: si in exẽplo ipso q̃litas oñdat̃. Sæpe.n. exẽplũ in
quãtitate uersa. i. i ui: uel numero: uel figura. Inueni
tur tñ & q̃litas sine exẽplo: ut Cic. cũ circa bellũ cãr̃
similiũ cõparat naturas ait: ut Helena inqt Troiãus:
sic tu Antoni huius belli semẽ fuisti. Cõtrariũ est qd
positũ in genere diuerso ab eodẽ: cui cõtrariũ eẽ dr:
plurimũ distat: ut frigus: calori: uitæ: mors: Aristo.
opposita genus posuit contrariũ: disperatũ: ad aliqd
Contrarium sub oppositis. Cõtrariũ porro Aristo. sic definiuit:
sub eodẽ genere spẽs multũ iter se diuersæ hac rõe:
ut oia ad unum illud genus referant̃: q supra oẽs res
Ens pricipales græci ponũt. i. q latini ens uocãt. i. q esse

Quæ gestũ negocium consequũtur

genus ẽ. qd ptes aliqs amplectit̃ ut cupiditas.
Pars est quæ subest generi: ut amor: auaritia.
Euẽtus exitus est alicuius negocii: i quo quęri
solet qd ex quaq; re euenerit: eueniat: euẽturũ
sit. Quar̃ hoc i gener̃: ut cõmodius qd euẽtur̃
sit ante aio colligi possit: qd ex quaq; re soleat
euenire cõsiderãdũ ẽ hoc mõ: ex arrogãtia odiũ
ex insolẽtia arrogãtia. Quarta ãt pars ex his q̃
negociis dicebamus eẽ attributa cõsecutio. In
hac hæ res quærunt̃ q̃ gestũ negociũ cõsequũ/
tur. Primũ qd factũ est: quo id noie appellari
cõueniat. Deide huius facti q sũt principes &
inuentores q deniq; auctoritatis eius & inuen
tionis comprobatores atq; æmuli. Deinde &
quæ ea de re: aut eius rei sit lex consuetudo
actio iudiciũ scientia artificium. Deinde natu

possit. Verũ cõtraria tribus modis iueniri possũt: cũ aut sub eodẽ genere spẽs multũ iter se distãt: aut cũ sub
singulis generibus diuersis: spẽs ẽt diuersæ sũt: aut cũ duo genera iter se diuersa sũt. Itaq hic Cic. i diuersis ge
neribus posita cõtraria demõstrauit frigus: & calorẽ. His ãt genus q̃litas: sed diuersa. Deide simil̃r sub diuer/
sis generibus spẽs lõge iter se diuersas ponit. i. uitã: & mortẽ. Vitæ ãt genus bonũ: mortis malũ. Itaq cõtraria
sũt q̃ se ẽ regiõe spectãt & q̃ ex diuerso posita plẽa sũt sub despato ãt Aristo. duas spẽs posuit priuãtia & negã
tia. Priuãtia sũt ut cæcitas isœlicitas uiso & fœlicitas hitus sũt: cæcitas & isœlicitas id agũt ut pria id q habue
rũt nõ habeãt. Nunq̃.n. cæcitas fiat necesse ẽ nisi uiso añ tollat̃ nec est isœlicitas nisi prius fœlicitas excludat̃.
Iccirco ergo hæc priuãtia noiata sũt q primor̃ priuationẽ secũdã demõstrẽt. Negãtia porro sũt q̃ negatio
ne separãt̃: ut sapit nõ sapit sedet nõ sedet. Negatio hic illud agit ut primũ neget nõ tñ cõstituat scdm: nã cũ
ait ñ sedet solũ sedet̃ negat ñ tñ cõstituit utr̃ stet an ãbulet: sed sufficit ei genet̃ q sedeat. Hic ãt Ci. i despato
Genus sola negãtia posuit. i. sape nõ sape eẽ tñ iter dispantia priuãtia nosse debemus. Genus ẽ qd ptes aliqs ãplectit̃
Partes ut cupiditas. Notũ est qd sit genus. i. sub quo multæ sũt ptes: ptes ãt sũt ea q̃ sub genere sũt. Ver̃ cũ de his fa
ciamus argumẽtũ ex adiũctis negocio facimus argumẽtũ. Quotiẽs ãt de genere qõ est ex spẽ faciẽdũ est argu
mẽtũ. Quotiẽs de spẽ qõ est ex genere faciẽdũ ẽ argumẽtũ Cice. cũ p Roscio ageret idẽ spẽm suscepisset Ro
scius. n. ad filiũ spẽs est. Argumẽtũ fecit ex genere cũ dixit tã feros mores in filiũ cadere nõ potuisse. Filius. n.
genus. Roscius spẽs ẽ ita & cũ de genere qõ ẽ ex spẽ colligendũ ẽ argumẽtũ: ut si q̃rat̃ an oẽs matres amẽt fili
os suos: & tu ex spẽ facias argumẽtũ. A deo oẽs matres nõ amẽt filios suos: ut Medea filios suos ẽt occiderit.
Euentus Ita & i reliqs. Euẽtus est exitus alicuius negocii: i quo q̃ri solet qd ex quaq re euenerit: eueniet: euẽturũq sit.
Euẽtũ illũ accipiamus q unicuiq rei natural̃r: ut uf adiũctus q rẽ suã postq̃ res ipsa cõtingerit: necesse ẽ cõse
quat̃: & tũc uere de euẽtu facere possumus argumẽtũ si ipse euẽtus certus sit aliogn si euẽtũ illũ accipiamus q
ex casu uenit fieri ide nõ põt argumẽtũ qd adiũctũ negocio eẽ possit. Facit itaq de euẽtu argumẽtũ: si eũ quẽ
pbaueris isolẽtẽ futur̃ spõdeas arrogãtẽ. Ita isolẽtiæ euẽtũ arrogãtiã doces q̃ rursus arrogãtiã ad odiũ cãm
eẽ demõstras. Quare hoc i genere ut cõmode qd euẽtur̃ sit añ aio cõcipi possit qd quaq ex re soleat euenire
cõsiderandũ est. Vt inqt ex euẽtu facile possumus argumẽta colligere prio ipso nobiscũ ptractare & cõsidera
re debemus qs uniuscuiusq rei eẽ soleat euẽtus: & ut sciamus naturalẽ euentũ nõ fortuitũ nobis cõsiderãdũ
deniq soleat inquit euenire. Consuetudo ppetua est qd ppetuum est: fortuitum esse non põt. Ergo cõsiderã/
dus nobis erit i rebus singulis certus: & naturalis euentus. Quarta autem pars est ex his quas negociis diceba/
mus esse attributas. Negocio quatuor esse diximus attributa dictum iam de tribus est: ostendimus quæ eẽnt
cõtinẽtia cũ ipso negocio in gestione negocii adiuncta negocio. Nunc de his docendum est quæ gestum ne/
gocium consequuntur: quod quidem quartum attributum uidetur cum ea parte pugnare quæ in primo
attributo est post negocium. Scimus. n. quinq esse in primo attributo. Summam negocii: cãm ipsius summæ:

& factũ triplex: ante negociũ in negocio: post nogocium. Hoc extremum factum quod est post negociũ uide/
tur simile eẽ huic attributo: de quo nunc agimus: qd dicit̃ cõsecutio: nã utrũq post negociũ est: sed hoc distãt
q supra post negocium facta illius cõsiderãda sunt de quo agitur: & qd aliqd fecisse memorat̃: hic autem facta
cõsiderãda sunt: sed extranea. Itaq cõsiderãda sunt quæ gestum negocium cõsequãtur. Hæc in duobus semp
debemus attendere in psonis & in natura gesti negocii: in psonis sic. Si animaduertamus qd de gesto negocio
homines fecerint: aut senserint: aut iudicauerint: ut de facto Milonis: ut de lege Clodii natura ipsius nego/

ra eius uenire uulgo soleat: an isolẽter et raro.
Postea hoies id sua auctoritate cõprobar̃: an
offẽdi i his cõsueuerit: & cætera q̃ factũ aliqd
simile cõfestim: aut iteruallo solet cõseq. De
inde postremo attẽdẽdũ ẽ: nũ q̃ res ex his reb9
q̃ sũt positæ i ptib9 honestatis: aut utilitatis:
cõsequat̃: de qbus & deliberatiuo cãæ genere
distinctius erit dicẽdũ. Ac negociis qdem fere
res hæ: quas cõmemorauimus sunt attributæ.
Omnis aũt argumẽtatio q̃ ex his locis quos
cõmemorauimus sumet: aut pbabilis: aut ne
cessaria debebit eẽ. Et enim ut breuiter descri
bamus argumẽtatio uidet eẽ inuẽtũ ex aliq°
gener̃: rẽ aliquã: aut pbabiliter ostẽdẽs: aut ne
cessarie demonstrans. Necessarie demõstrant̃
ea quæ aliter: ac dicũt: nec fieri: nec pbari pos
sunt: hoc mõ. Si pepit cum uiro concubuit.
Hoc genus argumẽtandi quod in necessaria

cii sit: si res illa facta sit: cui necesse sit euentũ aliquẽ
esse cõiunctũ ut parricidiũ furor: necesse ẽ cõsequat̃: *Insolenter insuete*
& rursus parricidã uerisimile nõ sit dormisse. Hæc. n.
gestum negocium cõsequunt̃ quæ nõ in psonis aiad/
uersa sunt. sed, i natura gesti negocii. In his itaq duo
bus & Ci. aiaduertẽda dixit ea q̃ gestũ negociũ cõse
quũt̃. Ac primo de psonis: primo iquit q factũ est:
quo id appellari cõueniat. Vtrũq hoc cõseqt̃: res. n.
prima est rei nomẽ. Nõ autẽ necesse est rei nomẽ po
nat. Ita Cice. de noie cõstituẽdo disputat. in diuina/
tione. Non tam inquit hæc accusatio: q̃ defensio est
extimanda. Deinde inqt eius facti q sint principes &
inuẽtores: q deniq auctoritatis eius & inuẽtionis cõ/
probatores: atq æmuli. Hæc quoq post rem sint ne
cesse est: neq. n. põt inueniri nisi qd latet. Est porro
qd latet: aiaduertẽdũ. Itaq q fuerint illi q primi illud
fecerint: uñ nũc agit̃ q deinde factum pbauerit: ac se
cuti sint: si optimi sunt laudas factum: si pessimi rep/
hendis. ut Cice. in diuinatiõe dicit sẽp hoies nobiles
accusasse: & eos cũ magno cõmodo reip. magnã sẽ/ *Necessarie probatio*
per gloriã cõsecutos. Deide inqt: & q̃ de ea re: aut
eius rei sit lex: lex ẽt cõseqtur: lex. n. semp in re: qa res
talis uisa est cõstituit̃. Verum q ait de ea re totũ est.
Quod ait eius rei ps ẽ. Interdũ. n. totũ factũ aliq̃ le
ge: aut dãnat̃: aut absoluit̃ iterdũ ps facti. Deide q
cõsuetudo; actio: iudiciũ: sciẽtia: artificiũ: & hæc oia gestũ negociũ cõsequet̃. Nam & cõsuetudo rei: sã ante ge
stæ ẽ: & rursus rẽ gesta solet aliq actio cõseq: uel iudicium: ut piudiciũ natum eẽ uideat̃: deide necesse ẽ ãte ali
qd fieri: ut ex eo sciẽtia cõsequat̃: uel artificiũ. Ver̃ hæc oia & i psonar̃ actibus puidẽda sunt & i negocii ipsius
natura iccirco ait. Deide qd ex natura eius cõuenire uulgo soleat aut isolẽter. Ait negocii ipsius aiaduerten
dã eẽ naturã idest q soleãt euẽtus factum istud cõseq: sed hic euẽtus ab illo euẽtu: quẽ in adiunctis negocio de
mõstramus: hoc distat: qd ille euẽtus natural̃r certis rebus affixus ẽ: & rẽ suã quadã ut ac necessitate cõseqtur.
Hic ãt euẽtus iterdum necessarius & naturalis ẽ: ut parricidiũ furor necesse ẽ cõsequat̃. Interdũ uarius: ut cõ
mutabilis: ut amor noceat necesse ẽ: & ut nõ noceat necesse est. Sæpe. n. malum euẽtum amor hẽt: sæpe bonũ.
Deniq ut oñderet Cice. euẽtum istũ ex natura negocii: ita eẽ cõsiderãdũ: ut scias & i cõtrariũ posse cõueniri.
Deide inqt: qd ex natura eius euẽire uulgo soleat: an isolẽter & raro: uulgo. i. passim freq̃nter. Ergo firmius ar
gumẽtũ ẽ si de quo agimus euẽtus freq̃ntius cõsequat̃: si dicas amor magis nocet. Præterea hoc sciamus iter
esse iter istũ euẽtum & illũ supiorẽ: q hic totius negocii euẽtus ẽ: ille uero uniuscuiusq rei. Aut. n. supra q̃re
hoc i genere: ut cõmodius qd uẽtur̃ sit ante aio cõcipi possit: qd quaq ex re soleat euẽire cõsiderãdum est. Po
stea hoies id sua auctoritate cõprobare: an offendi i his cõsueuerint. Et hic euẽtus q naturã negocii conseqt̃: q
lis apud hoies habeat̃. i. bonus: an malus attẽdẽdum ẽ. Ita & supra dixit attẽdẽdum q hoies primum fecerint: q
deide cõprobauerint: nõ. n. ex eo qa aliqd cõseqt̃ argumẽtum ẽ: sed qa aut bonũ: aut malũ est: q cõseqt̃. i. non
qa ẽ q cõseqt̃: sed qa tale ẽ: Ita semp nõ ex re: sed ex q̃litate sit argumẽtum: & cætera q̃ factum aliqd siĩter cõ
festim: aut ex iteruallo solẽt cõseq iterdum. n. uicinior: iterdum tardior ẽ euẽtus: ut puta si quẽ uoluero occi/
dere uicinus ẽ euẽtus: ut mox me oderit. Deide si trado alicui disciplinã tardior hic euẽtus. Primo. n. fortassis
offendit̃: deide amat: ac diligit. deide postremo attendẽdum est. Dat postremũ breue & cõe præceptum: utrũ
aliqd honestũ sit: an utile: i his ẽ cõsiderãdũ q̃ gestũ negociũ cõsequunt̃. Ver̃ quæ sint ptes honestatis: atq uti
litatis i deliberatiue pceptis se demõstratur̃ eẽ pponit. Ois ãt argumẽtatio q̃ ex his locis: quos cõmemora
uimus sumet̃: aut pbabilis: aut necessaria eẽ debit. Ait supra cũ de cõfirmatiõe loqueret̃. Huius inqt ptis cer/
ta sũt pcepta: i singula causar̃ genera diuident̃. Verũtamẽ nõ in cõmodũ uidet̃ quãdã siluã: atq materiã uni/
uersam ante pmixtã: & cõfusam exponere oium argumẽtationũ. Tria nobis in cõfirmatione tradunt̃. materia *Pulchra repetitio*
argumentum: argumẽtatio. Materiã nobis iam tradidit. i. locos de quibus: argumẽta caperemus: quos locos
diuisit in attributa psonæ: & in attributa negocio. Attributa psonæ. xi. esse dicit negocio q̃tuor. Atq horum
omniũ partes enumerauit: ac tradidit: nũc itaq dicturus est de argumẽto: nec nos cõfundat q p argumẽto: ar/
gumẽtationẽ ponit. Antiq genus ponebãt argumẽtationẽ; sub argumẽtatiõe uero argumentũ & argumẽta/

Argumentũ / Argumentatio — Species argumẽtationis generis

Argumētatio / Argumētum

tionē. Itaq̄ hoc uerbo cōiter utebanť: ut ꝑ argumēto recta argumētatio diceref. Verȝ anteq̄ dicamus: q̄ genera sint argumētoȝ: dicamus prius q̄d cōsiderare & cōferre debeamus: ut argumēta faciamus. Secūdū Aristot. decē cathegoriæ sūt. i. decē res ī q̄bus oia q̄ ī mūdo sūt cōtinēť. Haȝ terū una substātia est: reliq̄ nouē q̄litates .i. q̄ substātiæ accidāt. Itaq̄ cū res nuda ē nihil aliud q̄ res ē. Tūc āt ex ea possumus facere argumētū si eius q̄litates īspiciamus. Itaq̄ oia uerba: & nomina habēt res suas: habēt & q̄litates: q̄ q̄litates cū sibi cōueniūt faciunt argumentū. Cū nō cōueniūt nō faciūt argumētū. Vtputa ponamus occidit. Occidit: res est huius rei q̄ sit qualitas attēdamus. i. q̄dā asperitas: quedam īmanitas. Deinde ponamus inimicū. Rursus inimicus res est. Eius rei porro qualitas simpliciter aspsa: atq̄ crudelis. Itaq̄ quoniam utraq̄ sibi hæc qualitas cōuenit factum est argumentū. Ita duæ similes qualitates: cum fuerint copulatæ faciunt: aliam qualitatem. i. occidit: qa inimicus fuit. quæ qualitas est: ut argumētum ꝓbabile esse uideaf. Ita si dicas occidit quia gladio ꝑcussit: argumētū est qa utriusq̄ rei qualitas ē similes. Aliogn cū ī eo ꝙ occidit: iā hora sit & res & qualitas rei. Deinde ponas uirgā: cuius res & q̄litas nota ē: q̄m similes sibi non sunt iste q̄litates cōiūctæ in unū non faciunt argumētum si dicas: ꝑcussit uirga & occidit: Semp itaq̄ nō res sed q̄litates reȝ debemus attendeř. atq̄ cōferř ut argumēta faciamus:

Argumētorū genera duo

Argmētoȝ porro genera duo sūt ꝓbabile & necessariū: ꝓbabile est ꝙ uerisimilitudine fidē facit. Vtputa qa inimicus fuit occidit: Verum de ꝓbabili post dicemus. Nunc autē de argumēto necessario disputabimus. Necessarie demōstranť ea q̄ aliter ac dicunť: nec fieri nec ꝓbari possunt hoc modo. Si peperit cū uiro concubuit. Necessarium est inquit quo aliter ac dictum est: nec fieri: nec probari potest necessarium argumētum ad fidem cogit: ac trahit. Probabile autem irrepit: atq̄ persuadet. Necessarium porro tale est argumētum: si ea proferas: quorū talis sit natura: ut sic fieri necesse sit: si dicas si natus ē morieť: si peperit cū uiro concubuit. Hæc necesse. ut secōsequāť: ꝙ si necesse habes credere: necessarium factū est argumētū. Illud tamē scire debemus argumētum necessarium pœnæ non esse solumq̄ esse inter homines ꝓbabile. Nēpe nobis necessarium uidetur: ex uero constare: nam si probabile ex uerisimili: ex uero necesse est necessarium. Inter hoies autē uerū latet: totaq̄ suspitionibus geriť: ergo necessarium non potest esse argumētum: sed quātum inter homines pōt necessariū quātū secūdum opinionē humanā ualet: aliogn secundū Cristophori opinionem nō est necessariū argumētū: si pepit: cū uiro cōcubuit. Neq̄ hoc rursus si natus ē morietur: nā apud eos manifestū est sine uiro natū: & nō mortuū. Ergo necessariū illud argumentū est q̄d iā opinione ꝑsuasum est. Atq̄ ut scias hoc necessariū non eē oino necessariū ondit Cice. etiā hoc hominibus ꝑsuadet: cū ait necessarie demonstrant ea q̄ aliter ac dicunť: nec fieri: nec ꝓbari possunt. Ergo si ꝓbanť iā nō erūt necessaria. Quicq̄d. n. ꝓbať potuit: & nō credi. Itaq̄ necessariū argumentū teneamus illud ꝙ facile populo ꝑsuadet orator. Hoc necessariū tribus modis fieri docet: quos modos ī genere dictiōis ponit hic. n. iā dictū est supius ī materia locos posuit: de q̄bus cōducta ad argumētationē dictio nasceref. Fieri itaq̄ necessariū argumētū docet: ut ꝑ cōplexionē: aut ꝑ enumerationē: aut ꝑ simplicē cōclusionē.

Complexio

Cōplexio ē in q̄ utrȝ cōcesseris rephendiť: cōplexio forma dictiōi ē posita ī rōnibus necessariis. Verȝ cōplexio duplici latere cōstat. Vn̄ q̄cq̄d fuerit electū: necesse est ut cōtrariū sit. In cōplexionē itaq̄ duo genera sūt ꝓponēda: nūc ꝑ simplex: nūc ꝑ necessariū. Simplex hoc modo. Si hoc ē cur illud facis. Si illud ē: cur hoc facis. Deinde ꝑ necessariū sic. Aut hoc cōcedas: necesse ē; aut illud. Ita hic exemplū cōplexionis cōsiderare debemus: factū ꝑ simplex. Si iprobus ē inq̄t cur uteris? Si ꝓbus cur accusas: ita & in Verrinis Cice. aut amicos inquit confiteri siculos: necesse est: aut inimicos. Si amici sunt credamus testibus: si inimici sunt inuiti pecunias contulerunt. Enumeratio est in qua pluribus expositis & cæteris infirmatis: una uel reliqua necessario confirmatur. Enumeratio quoq̄ forma dictionis est posita ī rationibus necessariis. Verum in enumeratione multa ponunť: & exclusis multis unum ꝙ reliquum est confirmatur: ut puta si hoc non est: si illud: & illud non est: restat igitur ut istud sit. Ita in Verrinis. Si neq̄ carbo attigit: neque Sylla uidit: neq̄ in ærarium relatū est: restat igitur ut tu Verres pecuniā sustuleris. Verȝ enumeratio duobus modis fit: cum aut multis rei rebus excludit: unā q̄ reliqua est cōfirmās; aut cum rei rebus exclusis cōtrariā cōfirmas.

Enumeratio

Multis rei rebus exclusis una q̄ reliq̄ est cōfirmať: ut supra ipse Cice. cōtra Hermagorā. Nā aut nullū:

demōstratione uersať maxime tractať i dicendo: aut ꝑ cōplexionē: aut ꝑ enumerationem: aut ꝑ simplicē cōclusionē. Cōplexio ē in qua utrȝ cōcesseris reprehēdiť in hūc modū si iprobus ē: cur uteris si ꝓbus: cur accusas. Enumeratio ē in q̄ pulrib9 reb9 expositis: & cęteris infirmatis una reliqua necessario cōfirmať hoc pacto. Necesse est aut inimicitiarū cā ab hoc esse occisū: aut metus: aut spe: aut alicuius cā amici: aut si horū nihil ē ab hoc nō esse occisū. Nā sine cā maleficiū susceptū non pōt esse sed neq̄ inimicitiæ fuerūt: nec metus ullus: nec spes alicuius commodi: neq̄ ad amicum eius aliquem mors eius pertinebat: Relinquitur igiť ut ab hoc nō sit occisus. Simplex āt cōclusio ex necessaria cōsecutiōe cōficiť hoc mō. Si uos me istud eo tpe fecisse dicitis: ego āt eo īpo tpe trās mare fui: relinq̄ť ut id q̄d dicitis nō mō nō feceri: sed ne potueri q̄dē facere. atq̄ hoc oportebit diligēter uideř: ne q° pacto gen9 hoc refelli possit: ut ne cōfirmatio modū in se argumentandi solū habeat: aut quandam

cāæ gēus ē: aut iudiciale solū aut & iudiciale: & demōstratiuū: & deliberatiuū. Hic multa enūerauit: sed exclusis duabus rebus: reliquā tertiā cōfirmauit. Nullū inq̄t cāæ genus eē nō pt dicere q̄ artis ꝑcepta dat: unū eē nō pt dicere qa hoc: & hoc. Relinqť: ergo inq̄t ut oia tria genera cāȝ sint. Ergo hic multis rei rebus sublatis postrema ē: cōfirmata. Deide oibus rei rebus exclusis cōtrariū sic cōcludiť: ut hic ipm exēplum positū ē: Necesse ē inq̄t: aut inimicitiarū cā ab hoc eē occisū: aut metus: aut spe: aut alicuius amici gr̄a. At si horū nihil ē ab hoc nō eē occisum. Itaq̄ hic res ē occisio. Huius rei oēs res sustulit. i. causas occidēdi. Postrēo cōtrariaȝ cōcludit. sic igiť hoȝ nihil ē nō occidit. Simplex āt cōclusio ex necessaria cōsecutiōe cōficiť: & in hoc necessariū ē argumētū sed ī una re positū: & iō simplex cōclusio nominať utputa si illo tpe: quos me istud fecisse dicitis: ego trāsmare fui relinqť: ut id ego ñ fecerim: sed nec potuerim facere. Hic itaq̄ simplex res ē ī supioribus uero duplex: in cōplexione. s. & enumeratiōe: & complexiōe q̄dem apte duas res continet: aut hoc est inq̄t: aut illud si illud ē: cur facis: si illud est cur nō facis. Enumeratio est: cum multas in se res habeat collocatas: duplex tñ est: ea. n. oia quæ tollis q̄uis multa sint una tñ ꝓte ponuntur: in altera id q̄d cōcludis siue aliq̄d de rebus sit: siue cōtrariū rei: ut supra docuimus. Atq̄ hoc diligēter uidere oportebit. Præcepta dat: ut necessaria argumēta nō sola dicendi specie faciamus. i. ne cōplexio uel enumeratio in solo gn̄e dicēdi posita eē uideatur: sed ut rōne ipsæ & res necessariæ sint: & hoc genere dicendi ꝓferanť: triplici. s. aut per cōplexionē: aut ꝑ enumerationē: aut ꝑ simplicē conclusionē. Dictū itaq̄ de necessario argumēto: & quale sit: & quot modis dictiōis ꝓferať: nūc de ꝓbabile icipit disputatio: q̄d ut melius intelligamus ꝑ uim expositiōis hæc prius nobis ēt pictura cernať. Argumentū: Necessariū: Probabile: Cōplexio: Enumeratio: simplex cōclusio: ꝑ id q̄d fere solet fieri: ꝑ id q̄d ē in opiniōe: per ea q̄ hēnt ad hæc quādā similitudinē: per cōtrariū: per paria: per eas res q̄ sub eadem rōne cadunt: per uera: per falsa: uel ꝑ uerisimilia. Probabile āt ē id q̄d fere solet fieri: aut q̄d in opiniōe positū ē: aut q̄d hēt in se ad hæc q̄dā similitudinē: siue id falsū est siue uerȝ. Dictū est de necessario argumēto & de eius modis tribus. s. nūc de ꝓbabili argumēto dicāus: in solo uirtus ois fidei cōtineť. Vt supra. n. dixius necessariū inter hoies nō ē ꝑtertin: cū ēt ipm ꝓbeť: ꝓbabili itaq̄ solo ois fides nitiť: adeo ut græci officiū: & finē oratoris sic definierint .i. ꝓbabiliter ad fidē dicere. Probabile āt ꝑ seipsum nō pōt definiri: neq̄ in ꝑceptū quoddā exprimi. Sed ꝓbabile erit argumētū ꝑ moribus patriæ populi tpis. Neq̄. n. oibus unū atq̄ idē ꝓbabile est. Aliud. n. iustū romanis: aliud barbaris uř. Itaq̄ ut ꝓbabilia argumēta faciamus primū nobis patria inspiciēda est in sua sumus: & eius patriæ inspiciendi mores: deinde inspicienda est ciuitas: q̄ ꝑs patriæ est. Ois. n. ciuitas habet ꝓprios mores. Deinde īspiciendū est tempus. tpa. n. sæpe mutātur. Postremo etiā eius apd̄ quem dicimus cognoscenda natura est: ut secūdū mores eius ꝓbabilia argumenta faciamus: itaq̄ hæc ꝑcedunt anteq̄ ꝓbabilia argumenta ꝓferamus. Verū ipsum ꝓbabile argumētum: primo in tria diuidiť. i. ī id q̄d facile fere solet fieri: & in id q̄d in opinione positū est: & ī id q̄d habet ad hoc quādā similitudinē. Deinde in. iiii. signū credibile iudicatū cōparabile. Verū illa tria res sunt quibus probabile cōficitur argumentū: illa aūt. iiii. quæ sequūtur: reȝ harū triū effectus sunt. Primo itaq̄ illa tria uideamus in quæ probabile diuiditur argumentū per id q̄d solet fieri ꝓbabile argumentū sic fit: si ea ad fidē colligas quæ in actus cōsuetudine uersanť: utputa si mater ē diligit filium. Si auarus est negligit iusiurādū. Ita & Terentius meretrices malas: auaros: lenones: tristes: senes: edaces: parasitos esse cōmemorauit: . Hæc itaq̄ ad fidē dicta sunt ꝑ id q̄d fere solet fieri. Deinde ꝑ id quod in opinione positū est ꝓbabile argumentū sic fit: si ad fidem non ea quæ in usu sunt agendi: sed ea quæ in opinione sunt posita colligamus. Si dicas inferos esse & impiis apud inferos pœna. Si dicas omnes qui philosophantur cōtra deos facere. Multi. n. credent ꝙ phi cōtra deos faciant. Etenim si deos asserunt: & me forte stultum esse dicunt: q̄m me talem deus esse uoluit: contra deos faciunt cum me reprehendūt. Deinde in. r. p. cū bella aut pax ex dei uoluntate contingant ipsi aūt multa cupiūt ꝑsuadere cōtra deos faciūt: si id nō asserūt agēdū ꝙ deoȝ uolūtate cōtingit. Ergo ut diximus ex his quæ in opiniōe sunt posita: ꝓbabile colligiť argumētū: si dicas inferos eē uel nō eē deos eē: uel nō esse mūdū nō eē natū. Iste opiniōes dicūt .n. græce opinio: & opiniōes nūcupanť. Addo manifestū oia q̄ in mūdo aguntť argumētis probabilibus ꝑsuaderi q̄ñ ēt philosophoȝ ꝓfessionibus ex opiniōe nomē impositū est dogmata dicanť. Tertiū illud est ut doceamus quemadmodū ꝓbabile fiat argumentū ex eo q̄d habet ad hæc quādā similitudinem. i. ꝑ similitudinem: utputa si is q̄ patriā ꝓdit pœnā mereť ille qui patriā defendit ꝓmiū meretur. Verū hic ex altero alteri fides fit: & sic qua si fuerat nominādū. Sed Ci. non queād/

similitudinem necessariç conclusionis: uerum ipsa argumentatio ex necessaria ratione consistat. Probabile aūt est: id quod fere solet fieri: aut quod in opinione est: aut q̄d hēt in se ad si quādā similitudinē siue id falsum ē: siue uerū; uerū in eo gn̄e q̄d fere solet fieri ꝓbabile huiusmodi ē: Si mater ē diligit filiū: Si auarus ē negligit iusiurādū: in eo āt quod in opinione positū ē huiusmodi sunt ꝓbabilia. Impiis apd̄ inferos pœnas esse præparatas. Eos qui philosophiæ dent operam non arbitrari deos esse. Similitudo autem in contrariis: & in paribus: & in his rebus quę sub eandem cadunt rationē maxime spectatur in cōtrariis hoc mō. Nam si his q̄ imprudenter leserunt ignosci cōuenit: his q̄ necessario ꝓfuerunt haberi gratiā nō oportet ex pari sic. Nā ut loc9 in mari sine

modū fieret argumētū: sed usi fieret iudicauit: cū ait. Aut qđ hēt ad hæc quādā simlitudinē ad hæc. i. ad supl
ora ad id qđ fere solet fieri: & ad id qđ fere in opiniōe positū ē. Er. n. hoc argumētū tertiū ubi: ex altero altero p
bamus nūc tale pōt eē ut soleat fieri nūc tale ut in opiniōe positū eē uideat: ut soleat fieri: si q patriā pdit pce
nā meret: ille q patriā defēdit pmiū meret ut i opiniōe. Si ipiis ap̄ iferos tormēta pparata sunt inocētibus q
es parata ē. Itaq; hoc qđ hēt ad hæc quādā similitudinē. i. similitudo tribo modis pbabile efficit argumētū: aut
dicas. Quoniā cicatrix ē: nullus fuerit necesse est. Nūc āt ut pbabilis argumēti oēs pres scire possumus. Hæc
quoq; nobis aīaduertēda ē pictura. Per id qđ fere solet fieri. Signū. Credibile iudicatū Religiosum pbabile aut
gumentū p id qđ in opinione positū ē: Cōparabile. Per ea q̄ habent ad hæc quādā similitu
dinē. Imago: Collatio: Exēplū. Oē āt: ut certas quasdā in ptes tribuimus: pbabile qđ sumit ad argumētationē:
aut signū est: aut credibile: aut iudicatum: aut cōparabile: supra diximus pbabile argumentum in tres partes di
uidi: in id quod fere solet fieri: in id quod in opinione positum est: & in id quod habet ad hæc quandam similitu
dinē. Sed has tres ptes ipsas res eē diximus: de ḡbus pbabile sit argumentū. Verū in his tribus rebus hæc rur
sus quattuor collata sunt. i. qđ ex illis rebus cōficitur: aut signū dē: aut credibile: aut iudicatū: aut cōparabile.

Atq; ut sciamus hæc quattuor illis tribus eē cōnexa: id quod fere solet fieri: nihil aliud hēt in se nisi: aut signū:
aut credibile. Deinde id quod in opinione positum est: nihil in se hēt iudicatū. Postremo id qđ hēt ad hæc quā
dā similitudinē nihil aliud hēt nisi cōparabile. Videamus itaq; hæc quattuor in illis tribus esse. Nec hæc tm si
bi copulata sunt: sed omnia q̄ in argumento sunt pbabili: ēt argumentis attributis psonæ: & attributis nego
cio constat esse cōnexa. Nā quattuor negocio esse dicimus attributa continentia cū ipso negocio: & in gestiōe
negocii adiuncta negocio quæ gestum negocium consequuntur. Itaq; in continentibus cum ipso negocio: &
in gestione negocii signum est. In his quæ gestum negociū consequuntur iudicatum est. In his aūt quæ adiun
cta sunt negocio comparabile est. In attributis uero personæ credibile est. Ita uidemus: & locus argumento
rum: & res: & exitus certis rationibus sibi esse copulata. Nulla itaq; uideatur esse confusio quod probabile argu
mentum iamdudum i tria diuisimus: nunc in quattuor: quia id quod fere solet fieri duo in se continet: signum
& credibile. Quod in opinione positū est: unū habet in se: id est iudicatū quod habet ad hæc quandā similitudi
nem: similiter in se unū continet. i. comparabile. Itaq; probabile argumentū in quattuor partes nunc diuidit.
Signum nam aut signum ē: aut credibile: aut iudicatum: aut cōparabile. Signum est quod sub sensum aliquē cadit. Qui
q; sensus sunt in homine: uisus: auditus: odoratio: sapor: & tactus. Itaq; quicqd sub hos sensus cadit: cum argu
mentum fuerit a tractum: signum ē. Quod signum per se non ad se ualet: sed ex eo aliud proficiscitur. i. aliud
asserit ur ut puta si agatur: an nescio quis ex itinere uenerit: & asseras eum uenisse: nam in calceis eius mul us
puluis est. Puluis hic signum ē: & signum qđ sub sensum oculoq; cadit. Aut si dicas ga cruētus ē hoiem occidit.

portu nauib9 nō pt eē tut9 sic aius amici sine
fide stabilis eē n pt. In his reb9q̄ sub eādē rōnē
cadūt: hoc mō pbabile ē. Nā si rhodiis turpe
nō ē portoriū locare: nec Hermocreōti quidē
turpe ē cōducere. Hæc tū uera sūt hoc pacto.
Qm̄ cicatrix ē: uuln9 fuit: tum uerisimiliā hoc
mō. Si mult9 erat in calceis puluis ex itinere
eū uenire oportebat. Oē āt ut certas quasdā
in ptes distribuam9 pbabile qđ sumit ad ar
gumentationem. Signum est: aut credibi
le: aut iudicatum: aut comparabile. Signum ē
quod sub sensum aliquem cadit: & quiddam si
gnificat quod ex ipso profectum uidetur: qđ
aut ante fuerit: aut in ipso negocio: aut post
fit secutum: & tamen indiget testimonii: &
grauioris cōfirmatiōis: ut cruor: fuga: palor:
puluis: & q̄ his sūt similia. Credibile ē qđ sine
ullo teste auditoris opione firmat: hoc mō.

Deinde si dicas: Sedition facta est: nam tumultus auditus. Hic tumultus signum est: sed signū quod sub aurium sensum cadit: ita & reliqua similia. Verum hoc argumēti genus ideſt signum non satis ad fidem ualet: sed alte
rius sit: & timoris argumēti indiget approbatione: ita pbabile quidē est argumētum: sed non ualidum sp quæ
hoc argumēto conlectura tractat: & iō aut aliud firmius argumentū: aut testimoniū requirit. Sed qđ pauloā
dixi signū eē in eo qđ ferre solet fieri. Vtiq; cum dico ex itinere uenit: nā multus in calceis puluis est: & hoiem
occidit: nā cruentus est: argumentum facio ex his quæ fere solet fieri: nam qui ex itinere uenit soleat fieri: ut pul
uerulētus sit: & qui hoiem occidit solet fieri: ut cruē
tus sit: & ex signo uero in oia tpa circa factum facere
possumus argumentū: ut puta occidisti hoiem quia
cruētus es & hic cruor signū est. Occidisti aūt hoiem
tps preteritum. Deinde occidis hoiem: nā uulnus insi
gis signū est. Occidis hoiem tps pns: Deinde occide
re uis hoiem: nā armatus icedis: hic armatus icedis si
gnum ē. Occidere uis hoiem tps futurū: Ita signū ad
omne tps argumentum est. Credibile est qđ sine ul
lo teste auditoris opinōe firmatur hoc mō. Credibi
le est: ingt argumentū: qđ p seipsum fidem facit. Ne
q; ad pbandum desiderat testē: Sed facile cū plarum
fuerit apd opinionē & sniam iudicis psuadetur. Hoc
credibile in eo eē diximus qđ fere solet fieri: & rursus
in attributis psonæ: ita i exēplo qđ subdidit Ci. utrū
q; & uideamus. Nemo est ingt q nō liberos suos ico
lumes & beatos eē cupiat: utiq; & solet fieri ut nēo
sit q nō amet liberos suos: & attributū psonæ ē. i. for
tune: q liberi noīant: & q aīt nemo est. Iudicatū ē res
assensiōe: aut auctoritate: aut iudicio alicuius: aut ali
quoq; cōprobata. Iam & hinc in tria diuisit iudicatū.
Nā assensiōe i fligiōe ē auctoritas i cōi: iudiciū i appro
bato: i tria. n. iudicatū diuisit: i religiosū: i cōe: i appro
batū. Religiosū ē igr: siqd de re aliq̄ iurati iudices iu
dicarūt: & iō religiosū: qa iurati iudicarūt: qđ assēti
nos necesse ē. Aīaduertamus tū ut iudiciū gestū sp
negociū cōsequat. Cōe ē qđ oēs uulgo pbarūt. Cōe
est ingt qđ ex more uulgi iussi auctoritatē tenet: ut
necesse sit maioribus natu assurgi: ut suppliciū mise
reri. Hæc ut seq̄mur habēus uulgi auctoritatē. Dei
de hoc ē aīaduertamus q cōsuetudo q̄cunq; rē sp ali
quā cōsequat. Inter id qđ fere solet fieri: & cōe hoc i
terest: id qđ fere solet fieri ex quadā natura ē. Cōe iu
dicato stringit. Approbatū ē qđ hoses cū dubiū eēt:
quale hēt oporter. Approbatū ē ingt qđ cū dubiū eēt: circa qualitatē bonā malāue ad unā ptē hoies inclina
uerūt: ut ingt cū sororē Hor. occidisset & de facto eius ppl'us eēt incertus tū absolutus ē. Deinde ut tyberius
Gracchus cēsor i sciēte collega quosdā in senatu nouisset & de eius facto dubitaret: postea tū eius factū ppl'us
approbauit nā eū cōsulē fecit ita religiosū: & cōe & approbatū: qa in iudicato sunt gestū sp negociū cōsequū
tur. Compabile aūt est: qđ in rebus diuersis similē aliquā oronem cōtinet. Dictū ē iā de signo: de credibili: de
iudicato: restat extremū ut de cōparabili dicat. Comparabile est qđ res inter se diuersas aliqua rōne cōiūgit.
Hæc comparatio. i. similitudo ptes hēt tres imaginē quā græci appellāt. Collationē quā græci ap
pellāt. Exēplū qđ græci appellāt. Imago est oro circa res diuersas aut corpoꝝ aut naturarū cōparās si
militudinē: ut os humeroq; deo similis: ut qualis mugitus fuit cū Saucius aram Taurus. Collatio ē oro. quæ
res in se diuersas ex simili cōparatiōe cōiūgit: ut ē istud: Ac ueluti magno i pplo cū sæpe cohorta ē seditio. exē
plū est quo rē aliq̄ alicuius hois aut negocii auctoritate: uel casū aut dehortamur. Hortamur sic: ut Antēor po
tuit mediis elapsus achiuis: Illyricos penetrāt sinus dehortāt sic: at nō uiderūt moenia. Troiæ neptūni fabrica
ta mānu cōsidere i ignes. Hæc qdē nos exēpla grāmaticalibus suppositimus Ci. āt se exēpla his: q̄ sunt incōpara
bili suppositus eē pmittit: cū cœpit de elocutiōe tractare. Nūc āt de inuētiōe tractatus ē. Ac fons qdē cōfir
matiōis: ut facultas tulit aptus ē: nec minus dilucide q̄ rei natura ferebat demōstratus ē. Ea oia q̄ ad cōfirmatio
nē prinebāt demōstrata sunt: ita ingt: ut rei ipsius natura flagitabat: sed hic cōfuse oia plata singulati se āt cir
ca singulas cās traditus eē pcepta in. ii. li. pmittit. In psentia tantūmō numerū: & modos: & ptes. Numeꝝ ac
cipimus attributa psonæ undeci negocio quattuor. deinde gña argumētoꝝ duo necessariū pbabile. Modos
āt accipiāus. i. necessario argumēto. Cōplexionē. enūerationē simplicē cōclusionē. Deide in pbabili argumēto
id qđ fere soletfieri qđ in opione positū ē: qđ habet ad hæc quandā similitudinē ptes āt accipiāus: signū cre-

Nemo est qui non liberos suos incolumes & beatos esse cupiat. Iudicatum est: res assensione: aut auctoritate: aut iudicio alicui9: aut ali quorum comprobata. Id tribus in generibus spectatur. Religiosum est quod iurati legibus iudicauerunt. Commune est quod omnes communiter probarunt & secuti sunt: huiusmodi ē: ut maioribus natu assurgatur: ut supplicantium misereatur. Approbatum est quod homines cum dubium esset: quale haberi oporteret sua cōstituerint auctoritate: ueluti gracchi patris factum quem po. ro. ob id factum: quod insciente collega in censura nihil gessit: post censuram fecit consulem. Comparabile aūt est: qđ in diuersis rebus similem aliquā rōnem continet. Eius sunt ptes tres: imago: collatio: exemplum. Imago est oratio demōstrans corpoꝝ: aut naturarum similitudinem. Collatio ē oratio rem cum re similitudine conferens. Exemplum est quod rem auctoritate: aut casu alicuius hois aut cognosci cōfirmat aut infirmat. Horū exempla & descriptiones in præceptis elocutiōis cognoscent. Ac fons qdē confirma

Iudicatu
Religiosi
Comune
Approba
tum
Cōparabi
Imago
Collatio
Exēplū

Imago
Collatio
Exēplū

aut hortamur

dibile: iudicatum: comparabile: & ea quæ sub his sunt. Atq; inueniri quidem omnis ex his locis argumenta poterit: possunt quidem omnia tam argumenta ex his locis quos præcipimus inueniri: sed hæc ipsa arte gumenta debemus inquit artificiosa dictione distinguere: quia & suaue & necessarium est. Itaq; nunc pauca de dialectica ad rhetoricam translaturus. Habebit locum de syllogismis ad quos capiendos: & tenendos se ctorem uehementer hortatur ut ipse ait. Quod non rei solum magna est utilitas: sed præcipiendi quoq; su ma difficultas. diximus itaq; argumentum probabile in quatuor diuidi: signum: credibile: iudicatum: compa rabile credibile esse diximus in duobus negocio attributis personæ. Signum esse diximus in duobus negocio attributis in continentibus cum ipso negocio: & in gestione negocii. Comparabile esse diximus in adiunctis negocio. Iudicatum uero in his quæ gestum negocium consequuntur. Itaq; omne argumentum factum ex attributis personæ credibile dicetur. Deinde omnem argumentum factum ex cõtinẽtibus cũ ipso negocio: & ex his quæ in gestione negocii sunt signum dicetur. Deinde omne argumentum factum ex his quæ negocio adiuncta sunt: comparabile dicetur. Postremo omne argumentum factum ex his quæ negocio & negocium consequuntur: iudicatũ dicetur: Sed cum probabile fuerit alioquin in omnibus attributis tam personæ: q̃ negocio & necessariũ esse poterit argumentum: cuius tres partes esse dixi mus complexionem: enumeratiõem: simplicem: cõclusionem. Omnis igitur argumentatio per inductionem tractanda est: aut per ratiocinationem. De materia & argumento iam dictum est. Nunc reliquum illud est: ut de argumentatione dicamus: quæ pertinet ad elocutionem: & quam Cic. ex dialectica sumptum in rhetoricam posuit laxiorem argumentatio nem: itaq; artificium: nõ inueniendi: sed dicendi. Hæc dubbus modis fit: aut per inductionem: aut per rõcinationem: ita & Aristo. in argumentatione duo esse dixit. Atq; Arist. breuiter ac stricte omne exemplũ inductiõem esse dixit: quod animus auditoris ab eo quod non dubium est ad credendum id quod dubiũ est inducatur: duo itaq; sunt genera argumentandi inductio & ratiocinatio. Verum inductione philosophi utuntur: & hic nunc ad exemplum inductio philosophica inducitur ad hoc ut intelligamus quid sit inductio: uel quemadmodum fiat: post aut̃ præcipit et qualis inductio possit esse oratoris. Inductio est oratio q̃ rebus non dubiis captat assensionem eius: q̃ cum instituta est. Generaliter hic inductionem definiuit: qua definitione ostendit ubiq; nos inductione uti posse: & in philosophica: & in oratoria: & in q̃cunq; contentione uerborum etiã ifabulis. Nã ubi q̃ necesse est persuadere: & ideo personam certã hic non posuit: sed hoc ait: inductio est oratio quæ rebus non dubiis captat assensiones eius: qui cum instituta est. Eius iquid. i. siue ille philosophus sit: siue iudex: siue orator: siue amicus: siue inimicus. Inductio itaq; sic facienda est: ut primo proponamus illa quæ extra negocium sunt: sed tamen quæ ad negocium per similitudinem spectant: & talia inquit esse debent: illa quæ proponimus: ut necessario his cum quo agis ita esse fateatur: atq; consentiat. Quod cum consenserit: tunc paulatim ad id unde dubitabat descendis: & his quæ supra concessa sunt: simile esse confirmãs: dat ergo nunc exemplum philosophicum. Aschines socraticus fuit. i. discipulus socratis. Is mira scripsit. tionis ut facultas tulit apertus est: nec minus dilucidæ q̃ rei natura ferebat: demonstratus ẽ. Quemadmodum autem omnis constitutio: & pars constitutionis: & omnis controuersia siue in ratione: siue in scripto uersetur tractari debeat: & quæ in quamq; argumentationẽ conueniat: sigillatim in secundo libro de unoquoq; genere dicemus. In præsentia tantummodo numeros: & modos: & partes argumẽtandi cõfuse & permixte disparsimus: & post discrete: & electe in genus quodq; causæ: quid cuiq; conueniat ex hac copia digerem⁹ atque iueniri qdem ois ex his locis argumẽtatio poterit. Inuentam exornari: & certas in partes distingui: & suauissimum: & summe necessariũ: & ab artis scriptoribus maxime neglectũ. Quare & de ea & præceptione nobis & in hoc loco dicendum uisum est: ut ad inuentionem argumentandi quoq; absolutio adiũgeretur: & magna cum cura & diligentia locus hic omnis cõsiderandus est: q̃ non solum rei magna utilitas est: sed præcipiendi quoq; summa difficultas. Omnis igitur argumentatio aut per inductionem tractãda est: aut per ratiocinationẽ. Inductio est oratio quæ rebus non dubiis captat assensionem eius qui cum instituta est: quibus assensionibus facit ut illi dubia: quædam res propter similitudinem earum rerum: quibus asselit probet̃ uelut apd̃ socraticũ Aeschinem demonstrat. Socrates cum xenophontis uxore: & cum ipso xenophonte. Aspasiam locutam: Dic mihi inquit quæso xenophontis uxor: si uicina tua melius habeat aurum: quã tu habes: illius ne an tuum malis. Illi⁹ inquit quod si uestem & cæterum ornamentum multebre precii maioris habeat quam tu habes: tuum nẽ an illius malis: Illius uero: Age ſi: inquit: illa uirum meliorem habeat: quam tu habes: uirũ ne tuũ: an illi⁹ malis. Hic mulier erubuit. Aspasia cum ipso xenophonte sermonẽ instituit. Quæso inquit xenophon: si uicinus

argumẽtum probabile in quatuor diuidi

Signum Probabile

iductio

Quodam

Quodam etiã loco inducit socratẽ referentẽ. Nã his erat mos discipulis: ut ingenio pprio reperta ad magistros referrẽt: & quasi ab eis inuẽta ponerẽt induxit inquã Aeschines socrate referente qd esset: uel quemadmodum esset locuta aspasia cum uxore Xenophõtis: uel cũ ipso Xenophõte; nam Xenophon: & eius uxor frequenter discordabant psuadet ergo Aspasia ut in gratiã reuertant. Aspasia ãt pitissima fuit philæ Hac itaq; inductione usã induxit aspasiam apud Aeschinem socrates. Interrogauit inqt aspasia xenophontis uxorẽ: si inquit uicina tua aurum melius hẽat q̃ tu habes. tum inquit Aspasia perissima philosophiæ

tu⁹ equum meliorem habeat quam tu habeas: tuumne equum malis an illius: Illius inquit qd̃ si fundum meliorem habeat quã tu habes utrũ talem fundum habere malis. illum iquit meliorem scilicet q; si uxorẽ meliorem habeat: quam tu habes: utrum illius malis: atq; hic xenophõ quoq; tacuit post Aspasia: Quoniam uterq; uestrũ inquit id mihi solũ non respõdit qd̃ ego solũ audire malueram egomet dicã qd uterq; cogitet. Nã & mulier optimũ uirũ mauis habere: & tu xenophõ uxorẽ habere lætissimã maxime uis. Quar nisi hęc pfecerit is ut neq; melior uir: neq; fœmina lætior in terris sit pfecto sp id qd̃ optimũ putabitis esse multo maxime regretis tu ut maritus sis q̃ optimę mulieris: hęc q̃ optimo uiro nupta sit. Hoc cũ reb⁹ nõ dubiis esset assensũ factũ ẽ pp similitudinem: ut ẽt illud qd̃ dubium uidebat: liqs seperatim q̃rere id pfecto pp rõnẽ rogãdi cõcederent. hoc modo sermonis plurimũ usus ẽ Socrates: ppterea qd̃ nihil ipse afferẽ ad psuadẽdũ uolebat: sed ex eo qd̃ ille sibi dederat ille q cũ disputabat: aliqd cõficere malebat: qd̃ ille ex eo qd ia cõcessisset necessario approbar deberet. Hoc i gñe præcipiẽdũ nobis uidet primũ ut illud qd̃ iducimus p similitudinẽ eiusmõi fit: ut sit necesse cõcedi: nã postulabius illud qd̃ dubiũ sit cõcedi dubiũ esse id quod iducimus ñ oportebit. Deide illud cuiuscausa cõfirmãdi fiet iductio: uidẽdũ ẽ ut simule his reb⁹ sit: q̃s res q̃si nõ dubias antediximus. Nã aliqd ante cõcessũ nobis nihil pderit: si ei dissimile erit id causa cuius illud primũ cõcedi uoluerimus. Deide nõ intelligant q̃ spectant ille primæ iductões & ad q̃ sint exitũ puturæ. Nã qui uidet si ei rei: quæ primo roget̃ recte assẽserit: illã quoq; rem quę sibi displiceat esse necessariẽ concedendam: plærunq; aut non respondendo: aut male respondendo: longius procedere rogationem non sinit. Quare ratione rogatõis imprudens abeo qd̃ concessit ad id qd̃ nõ uult cõcedere deducend⁹ est: Extremũ ãt aut taceat aut

D

fia. Et tu inquit mulier uirũ optimũ uis habere. Et tu Xenophon uxorẽ hfe lætissimã maxime cupis. Deinde ex hac confessione quid conficiatur ostendit. Quare iquit nisi hoc perfeceritis nequit melior: neque fœmina lætior in terris sit dedit supra phisicæ inductionis exemplum: dat nunc in rhetorica: non quo iquit diuersa præcepta sint sed ne qs forte præceptũ in phiam dat in rehetorica uideri nõ possit. Exemplũ autem nunc põit apud græcos peruagatum cuius exempli huiusmodi thema est. Epaminũdas imperator cum ei successum fuissere/tinuit apud se exercitum aliquot amplius diebus q̃ ex lege oportebat: illis ipsis diebus Lacedæmõios funditus euertit ac uicit. Accusat q̃ contra legem exercitum retinuerit. Proponit ãt hic tacita exceptiõe lex illa: qui successori ex lege exercitũ statim non tradiderit pœnas soluat: In hoc themate põt quidem eẽ compensatiuus status principalis feci: sed profi. Verum secunda cõflictio in scripto & uoluntate consistit: scripto utitur accusator q̃ dicit a uiro legis recedi non oportere uoluntate utit epaminundas qui dicit legem iubere quidem exercitum tradi sed si nihil urgeat. Aliogn si reip. cã paucis diebus retineatur nullã pœnã subesse retinenti: Itaq; hic inductionem potest facere accusator ille qui cõtra sniam legis scripta defendit: & similitudinẽ nõ extra causam sed ex eadẽ causa facit. St inquit Epaminũdas id quod ait legis scriptorẽ sensisse ad legem suis uerbis addat idem dãnandum eẽ qui exercitũ non tradat præter eũ q̃ reip. cã retinuerit hoc si addat nunquid pati possetis non opinor. Deinde si hoc. i. legi additum uos uestra auctoritate ad populum feratis nunqd id populus patietur nõ patietur. Ergo inquit quod addi ad legem per uerba non põt id tanq̃ additũ sit: sequi nõ debetis: q̃ si inquit sententiam scriptoris: neq; Epaminundæ: neq; nostris litteris uidemus corrigi posse multo magis illud re ipsa & iudicio uestro mutari non põt: quod ne uerbo quidem mutari potest. Verũ hoc scire debemus in dyalogis sermonẽ esse non dictionem. Dictionem aũt esse oratoris in ciuilibus causis iccirco ait. Aut aliter sic in sermone arq; in dicendo sit utẽdum Sermo philosophi. Dictio oratoris. Oratio autem pot est: & ad dyalogũ conuenire: si sit paulo splẽdidior elocutio: proprium tñ oratoris est. Deinde notare debemus omnes magistratus prætores appellatos: ut hic cum Epaminũdas thebanorũ iperator q̃ ei q̃ sibi ex lege prætor successeratcum iperatori succedere dẽat iperator.

RAciocinatio est oratio ex ipsa re probabile aliq̃d eliciens quod expositũ & p se cognitũ sua se ui & ratiõe cõfirmet. Argumentationũ duæ ptes sunt: inductio: & ratiocinatio: de inductione iam dictum est nũc de ratiocinatione tractatus est. i. de syllogismis. Verũ ut ad gẽus spẽm referãus syllogismus ñ argumẽtatiõis. Ita inductio nõ inuẽiẽdi modus ẽ sed forma dicendi. Quamobrem sic diffiniuit ratiocinationem. i. syllogismum. Ratiocinatio est in quit oratio ex re ipsa probabile aliquid eliciens q̃ oportet: aut concedat: aut neget. Si negabit: aut ostendẽda ẽ similitudo harũ rerũ quæ ante cõcessæ sunt: aut alia utendũ inductione. Si cõcedetur concludenda est argumentatio. Si tacebitur: aut eliciẽda est responsio: aut quoniã taciturnitas imitatur confessionẽ: pro eo: ac si cõcessum sit concludere oportebit argumẽtationẽ. Ita fit genus argumẽtadi tripartitũ. Prima pars ex similitudine constat: una pluribus. Altera ex eo: q̃d cõcedi uolumus: cuius cã similitudies adhibitę sunt. Tertia ex cõclusiõe: quæ aut cõfirmat cõcessionẽ: aut q̃d ex ea conficiat ostendit. Sed qa nõ satis uidebitur alicui dilucide demostratũ nisi q̃d ex causarũ genere exemplũ subiecerimus: uidet hmõi quoq; utendũ exẽplo: nõ quo põe ptio differat aut aliter ñ in sermone: atq; in dicẽdo sit utendũ: sed ut horũ uoluntati satisfaciat: q̃ q̃d in loco uiderint: alio in loco nisi mõstrat: nequnt cognoscere. Ergo in hac cã q̃ apud græcos est pũagata cũ Epaminundas thebanorũ iperator q̃d ei q̃ sibi ex lege successerat ptor exercitũ nõ tradidit: & cũ paucos ipse dies contra legẽ exercitũ tenuisset lacedæmõios penitus deuicit poterit accusator argumẽtatiõ nẽ uti p iductionẽ cũ scriptũ legis cõtra sniam defendat ad hũc modũ. Si iudices id q̃d Epaminũdas ait legis scriptorẽ sensisse ascribat ad legẽ: & addat exceptionẽ hãc: extra quã rẽp. cã exercitũ ñ tradiderit patiemini ñ opinor. Quod si uosmet ipsi q̃d a ura religiõe: & sapientia remotissimũ est ritius honoris cã hanc eandẽ exceptionẽ in iussu populi ad legẽ ascribi iubeatis: ppls thebãus id patiet ne fieri: pfecto nõ patiet. Quod ergo ascribi ad legem nefas ẽ: id assequi si ascriptũ sit rectũ uobis uideat: Noui uestrã itelligẽtiã ñ põt ita uideri iudices. Quod si neq; litteris corrigi: neq; ab illo neq; a uobs scriptoris uoluntas põt uideri: ne multo idignius sit: id rei & iudicio uro mutari: q̃d nec uerbo q̃dẽ cõmutari põt. Ac de iductione q̃dẽ satis dictũ est in pẽsentia. Nunc deiceps ratiocinationis uim: ac naturam cõsideremus.

De ratiocinatione.

RAtiocinatio est oratio ex ipsa re probabile aliquod eliciens: quod expositũ & per se cognitũ sua se ui: & ratione cõfirmet: Hoc de genere qui diligentius considerãdum putauerunt: cum idem in usu dicendi sequerentur: paululũ in precipiendi ratione dissenserunt. Nam partim quinq; eius partes esse dixerunt: partim non plus quam in tres partes posse distribui putauerũt. Eorum controuersiam non in commodum uidetur cum utrorumque ratiõe exponere. Nam & breuis est: & nõ eiusmodi: ut alteri prorsus nihil dicere putentur. Et locus hic nobis in dicẽdo minime negligendus uidetur. Qui putant quinque distribui partes oportere: aiunt primum cõuenire exponere summam argumentationis hoc modo. Melius accurãtur quę sine consilio administrantur. Hanc primam partem numerant eam deinceps rationibus uariis: & quam copiosissimis uerbis approbari putant oportere hoc modo. Domus ea quę ratione regitur omnibus est constructior (rebus & apparatio) quam ea quę temere: & nullo consilio administratur. Exercitus is: cui præpositus est sapiens: & cãlidus imperator: omnibus partibus commodius regitur: quam is qui stulticia & temeritate alicuius regitur. Eadem nauigii ratio est. Nam nauis optime cursum conficit quę scientissimo gubernatore utitur. Cum propositio sit hoc pacto approbata: & duę partes transierint ratiocinationis: tertia in parte aiunt: quod ostendere uelis: id ex ui propositionis oportere assumere: hoc pacto. Nihil autem omnium rerum melius: quam omnis mundus administrat. Huius assumptionis quarto in loco aliam porro inducũt approbationem hoc modo. Nam & siguorum ortus: & obitus definitum quendam ordinem seruant: & annuę commutationes nõ modo quadam necessitate semper eodem modo fiunt: uerũ ad utilitates rerum quoque omnium sunt accommodatę: & diurnę: nocturneq; uicissitudies nulla i re unq̃ mutatę nocuerũt quicquã. Quę signo sũt omnia nõ mediocri quodã cõsilio naturã mundi administrari. Quinto loco iducunt cõplexionem eamque aut id infert solũ q̃d ex omnibus partibus cogitur hoc modo. Consilio igitur mundus administratur: aut in unum locum conduxerit breuiter propositionem & assumptionem adiungit q̃d ex his conficiatur adhunc modum. Quod si melius geruntur ea quę consilio quam quę sine cõsilio administrãtur. Nihil autem rerum omnium melius administratur quam mundus. Consilio igitur mundus administratur. Quinquepartitam igitur hoc pacto putant argumentationem. Qui autem tripartitam esse dicunt hi non aliter putant oportere tractari argumentationem: sed partitionem horum reprehendunt. Negant enim neq; a proposito

expositũ & p se cognitũ sua se ui: & rõe cõfirmet: & in hac diffinitiõe multa cõmunia eẽ possunt cũ inductiõe: nã q̃ ait oro ex ipsa re probabile aliq̃d eliciẽs tã ratiocinatiõis est q̃ inductiõis: hoc ãt pprium ratiocinatiõis: q̃d ait: q̃d expositũ: & p se cognitũ sua se ui: & rõne cõfirmet. Inductio. n. nõ p se cognoscit: neq; sua se ui: & rõne cõfirmat: sed ut fidẽ facit pbãdæ rei: fili tudines ante pcedit. Recte itaq; ratiocinatio definita est. i. oro quæ ex cõfesso argumẽtũ cõtinẽs nõ similitudine: sed p se cognoscit & sua se ui rõne cõfirmat. Verũ q̃d diximus ex cõfesso argumẽtũ cõtinẽs. Nisi. n. qs cõfiteaf ga inimicus fuit nõ erit argumentũ. Si inimicus fuit occidit. Sed si constiteaf inimicũ: argumẽtũ pbabile fit: si igit inimicus fuit: occidit. Hoc de genere q̃ diligẽtius cõsiderãdũ putauerunt. Ratiocinatio est igitur oro p se cognita ac sua ui & rõne cõfirmata ex re cõfessa sũptũ ad fidẽ pferens argumẽtum. Verę ut diximus hæc oro est ptinẽs ad syllogismos. Syllogismoq; aũt multi quinq; multi plurimas ptes: multi ingt tres eẽ dixerũt. Sed utrorũq; ingt rõnes debemus ispicere: qa & breuis fectiõe & oratori res necessaria. Opus q̃dẽ ingt utrorumq; cõsimile est: nã alteruter & propositionẽ habet & approbationẽ ppositionis: & rursus assũptionẽ & approbationẽ assumptionis & cõclusionẽ. Verę inquit q̃ syllogismũ in quinq; ptes diuidũt: has singulas ptes numerãt: ut propositio una pars sit: approbatio ppositionis: altera ita & in assumptione & approbatio assumptionis: ut quinta pars sit cõclusio. Illi autem qui tres partes i syllogismis esse cõtendũt propositionem & approbationẽ ppositionis unã partẽ enumerãt. Rursus assũptionẽ & approbationẽ assumptionis alterã partẽ numerãt: tertiam uero cõclusionẽ. Ita ut totius q̃ opus simile sed i mẽbris opis numerus diuersus iã uero unusquisq; ptiti syllogismi siue tripartiti i ipsis libris exempla poterimus agnoscere. Verę quædam præcepta in his ptibus posita itelligamus. Propositio: i quit: generalis i suo eẽ debet: & id q̃d assumẽdũ est in se necessario cõtinens. Approbatio. n. multis uerbis & diuersis rõnibus faciẽda est. Assumptio uero ex ui ppositiõis assumpta ẽ. Quæ est. n. propositio: melius accurant q̃ cõsilio regũtur: q̃ quæ sine cõsilio administrant. Deinde ingt ẽt assumptionis approbatio

Taciturnitas imitat confessionẽ

Extra quã

Sermo a Dictio D

Intelligẽtia

Prætores appellari solitos omnes magistratus

Quo

Ort Obit

multis rõnibus faciẽda est. Extrema cõclusio est q̃ quatuor modis fit: quos modos alio in loco oñdemus cũ de bipartito syllogismo cœperimus hñe tractatũ. Quinquepartitã igit hoc pacto putant eã argumẽtationẽ: q inqt quinquepartitã esse argumẽtationẽ dicũt: hoc asserũt qd supra oñdimus. i. seperari ppositionẽ ab approbatiõe sua: & rursus assumptionẽ ab approbatiõe sua. Qui aũt tripartitã esse dicũt: illi inqt qui tripartitã argumẽationẽ esse cõtendũt: eodẽ modo ẽdem tractãt argumẽtationem. Nã & ppositiones habẽt & approbationes & rursus assumptionẽ cũ approbationibus suis. Sed hæc bina connectũt & reddunt singula: ut ppositionem cũ approbatiõe sua simul iungãt: & rursum assumptionẽ & approbationẽ eius unũ efficiant. Negant ãt recte neq; ppositionẽ neq; assumptionẽ dici: nisi fuerit approbata tuncq; eẽ aiunt ppositionẽ argumẽtationis: si approbata sit. Sinaturẽ approbara nõ sit esse q dẽ ppositionẽ: sed argumenti nõ argumẽtationis: in qua argumẽtationem latior: & expolitior elocutio est. Itaq; qui hoc cõtendũt negant esse amplius quã tripartitã argumẽtationẽ. Ab his Cic. dissentit & cõtra disputat ꝓbat illorũ sniam q dicũt qnquepartitã argumẽtationẽ. Itaq; hoc Cice. sedm artẽ testibus & argumẽtis ꝓbat. Testibus sic. Quam oẽs inqt ab Aristotele & theophrasto ꝓfecti maxime secuti sũt. Nã quẽadmodũ inuit: supius argmẽtationis genus. i. iductõis socrates maxime: & oẽs socratici tractauerũt: ita hoc genus argumẽtationis: ideſt ratiocinatio qnquepartita ab Aristotele: & Theophrasto: uel peripatheticis frequẽtatũ: arq; tractatũ ẽ: sed ga orator rherorĩcã scribẽs ipor tune pene phios ad testimoniũ uocat: ga de dialectica iste: tractatus ẽ: recte phos sibi adhiber: ga rhetoricã scribit. A diũgit & multos oratores elegantissimos: atq; artificiosissimos iudicatos: q usi sũt hac argumẽtatiõe qnquepartita. Deide inquit arheroribus his q elegãtissimi: atq; artificiosissimi purati sũt. Itaq; testibus ꝓbault: nõ errare illos: q asserãt qnquepartitã argumentationẽ. Sed ga poterat dici Cic. ẽt illi quos cõmemoras errauerũt oñdit se exẽplũ nõ temere illorũ secutũ ꝓbatq; argumẽtis suis non errare: eos: q quinquepartitã argumẽtationẽ errare ãt os: q tripartitã eẽ cõtendũt. Itaq; hæc est q̃stio utrum tripartita: an quadripartita: an qnquepartita sit

sitione: neq; assumptione: approbatiões earum separari oportere neq; propositionem absolutam neq; assiumptionem sibi perfectam uideri: quæ a probatiõe confirmata non sit. Quare quas illi duas partes numerãt propositionem & approbationẽ sibi unam partem uideri ppositionem: quæ si approbata non sit propositio non sit argumentationis. Itẽ quę ab illis assumptio & assumptõis probatio dicitur: eandem sibi assumptionem solam uideri. ita fit ut eadem rationem argumẽtatio tractata aliis tripartita: aliis quinquepartita uideatur. Quã euenitur res nõ tam ad usum dicendi pertineat q̃ ad rationem præceptõis. Nobis aũt comodior illa ptitio uidetur esse quæ in quinq; partes distributa est: quam omnes ab Aristotele & theophrasto profecti maxime secuti sunt. Nam quẽ admodum illud superius genus argumentandi per inductionem sumitur, maxime, Socrates & socratici per tractauerunt: si quod hoc quod per ratiocinationem expolitur sũmẽ ab Aristotele arq; pipatheticis: & theophrasto frequentatum, Deinde a rhetoribus his: qui elegantissimi: atq; artificiosissimi probati sunt. Quare nobis magis partitio probãda dicendum uidetur: ne temere secuti putemur: & breuiter dicendum: ne in huiusmodi rebus diutius: quam rario præcipiendi postulat cõmemini si quadã in argumentatiõe satis uti propositione & non oportet adiungere approbationem propositiõi: Quędam autem in argumentatione infirma est propositio: nisi adiuncta sit approbatio: sepatã est quędam a propositione approbatio. Quo enim adiungi: & separi ab aliquo potest: id non potest idem esse quod est id ad quod adiungitur: & a quo separatur. est autem quædam argumentatio: in qua propositio non indiget approbatione: & quędam: in qua nihil ualet sine approbatione: ut ostendemus, Separata est igitur a propositione approbatio. Ostendetur autẽ id quod polliciti sumus hoc modo. Quę propositio in se quiddam cõtinet perspicuum: & quod stare inter omnes necesse est hanc uelle & approbare & affirmare nihil attinet. Ea est huiusmodi. Si quo die rome ista cædes facta ẽ ego Athenis eo die fui interesse in cedem non potui: hoc quia pspicue uerum est: nihil attinet approbari, Quare: assumi statim oportet hoc modo: fui autem Athenis eodem die: hoc si non constat: indiget approbationis: qua inducta complexio consequitur. est igitur quædam propositio: quæ non indiget approbatione: nam esse quidem quandam quæ indiget quid attinet dicere: quod cuius facile perspicuũ est. Quod si ita est: ex hoc: & ex eo quod proposueramus:

hoc conficitur

hoc conficitur: separatam esse quandam approbationẽ apropositiõe. Si autem ita est, falsum est, non esse plusq̃ tripartitam argumentationem. Simili modo licet alteram quoq; approbationem. Si quadam in argumentatione satis est uti assumptione: & nõ oportet adiungere approbationem assumptioni. Quadã autẽ in argumentatiõe infirma ẽ assumptio: nisi adiuncta sit approbatio. Separatum qddam ẽ extra assumptiõem approbatio. Est autem argumentatio quædam: in qua assumptio nõ indiget approbationis: quędam aũt: i qua nihil ualet sine approbatione, ut ostendemus. Separata est igitur ab assumptione approbatio. ostendemus autem quod polliciti sumus hoc modo. Quæ perspicuam in omnib9 uoritatem cõtinet assumptio nihil indiget approbationis: ea ẽ eiusmõi. Si oportet uelle sapere, dare operam philosophię, conuenit, hęc propositio indiget approbationis: non. n. perspicua ẽ neq; constat inter omnes: propterea quod multi nihil prodesse philosophiam: pleriq; etiam obesse arbitrantur. assumptio perspicua est. Etenim hãc oportet aũte sapere. hoc autem quia ipsum ex re perspicitur: & uerũ esse intelligit nihil attinet approbari. Quare statim concludenda est argumentatio. Est ergo assumptio quędam quæ nõ indiget approbationis. Nam quãdam idigere perspicuum est. Separata ẽ igitur ab assumptione approbatio. Falsum est igitur non esse plusquã tripartitam argumentationem. itaq; ex his illud iam perspicuum est esse quandam argumentationem: in qua neq; propositio: neq; assumptio idiget approbationis: huiusmodi est ut certum quiddam ut breue exempli causa ponamus. Si summopere sapientia est perenda: summopere stulticia uitãda est: summopere aũt sapientia petenda est: summope igit stultitia uitãda ẽ: hęc & assumptio: & ppositio pspicua est. Quare neutra quoq; indiget approbatione. Ex hisce omnib9 illud pspicuũ est: tũ adiungi approbationẽ: tũ nõ adiũgi: ex quo cognoscit neq; in ppositiõe: neq; i assũptiõe cõtineri approbationẽ: sed utrãq; suo loco positã ui suam tãq̃ certã: & ꝑpriã obtinere. Q d si ita ẽ cõmode partiti sũt illi: q in quinq; partes distribuerunt argumẽtationẽ. Quinq; sunt igit partes eius argumẽtationis: quę p ratiocinationẽ tractãt. Propositio per quã breuiter loc9 hic exponit: ex quo omnis uis oportet emanet ratiocinationis. Approbatio p quã id qd breuiter expositũ est: rõnibus approbatũ ꝓbabilius: & apertius fit. Assumptio p quã id qd ex ppositione ad oñdendum ptinet assumit. Assumptiõis approbatio: p quã id quod assumptũ est rõnibus firmat. Coplexio p quam id

argumentatio. Cic. multis syllogismis suis nunc quinquepartitis: nunc tripartitis probat quinquepartitam esse argumentationem: & primo asserit propositionem & approbationem inter se esse diuersa in qua assertiõe primo. argumẽti. Deide exẽpli est syllogismus de hinc sili rõe asserit assũptionẽ & approbationẽ eius iter se eẽ diuersas: in q̃ rursus assertione prio argumẽti: deide exẽpli ẽ syllogismus. I tq; postquã ꝓbauit propositionem & assumptionem ab approbationibus suis longe esse separatas cõcludit cõmode partitos esse eos qui qnquepartiram dixerunt: argumentationem. Quinq; igitur partes sunt eius argumentationis quæ per ratiocinationẽ tractatur. Illius autem argumentationis quæ per inductionem tractatur tripartita est argumentatio. Verum hoc inprimis tenere debemus. Argumentum nunc uicinum esse quæstioni: nũc a quæstione longinquum: argumẽtũ enim prolatum: nunc ipsi quæstioni prodest: nunc ei rei quæ uicina ẽ quæstioni. Itaq; argumentum: nunc uicinum est quæstioni: nunc loco tertio: nunc quarto: nunc quinto nascitur. Aristoteles ãt dicit etiam loco decimo posse fieri argumentum. Sed cum sæpe argumentũ tam longe a quæstiõe: sit hoc rantũ syllogismi est: aut id quod lõge a quæstione est: eidem quæstoni dicendi ratiocinationem coniungat. Ac uicinum argumentum tale est. Quoniã hic inimicus fuit occidit: longe a quæstione argumẽtum tale est. Inimicus occidit. Hoc ga generale est primo disserendum est uerũ inimicus semp occidat. Quod postquam asseruerit: non statim probas hũc occidisse. Sed ad hoc proficit: ut rursus doceas hunc inimicũ fuisse. Quod postquam asseruerit hunc inimicum fuisse: tunc demum redis ad quæstionem. Ergo hic: quia inimicus fuit: occidit: deide longe petitum argumẽtum etiam illic licet animaduertere: ubi Cicero. redarguit hermagoram non recte sub qualitate posuisse deliberationem: & demõstrationem: ubi primum docet genera esse causarum. Quod genera sũt causarum: partes generis causæ esse non possũt: ut si partes generis causæ esse nõ possunt multo magis partes partium esse non posse. Postremo reddit ad quæstionem: male igitur deliberatio: & demonstratio sub qualitate ponuntur. Itaq; argumentum nũc longe a quæstione est: nunc uicinum est quæstioni. Deinde debemus hoc animaduertere argumentũ

Argumẽtationis partes

Argumẽtum duplex

Vicinũ argumẽtum

Demonstratio

quocunq; summimus: utrum in genere
sit an in specie. Si in genere: sine delibe-
ratione proponere debemus. Deinde
approbare eádem ppositionẽ. tertio lo
co speciem assumere. Quarto loco as-
sumptionem speciei multis rationibus
approbare: postremo cõcludere. Huius
syllogismi subiiciamus exemplũ illud
ipsũ epaminũdæ. Omnes leges iudices
ad commodum reip. referre oportet: &
cetera. hæc propositio est generalis sine
ulla dubitatione. Deinde approbat ean
dem propositionem. Ea. n. uirtute: & sa
pientia maiores nostri fuerũt & cætera.
Tertio loco species assumit. Ergo i hoc
quoque iudicio definite litteras: legem
quoq; interpretari & cætera. Quarto lo
co approbat assũptionem. Considerate
quid magis utile fuit thebanis q̃ lacedæ
mõnios opprimi & cætera. Postremo cõ
cludit. Quod si leges omnes & cætera.
Hoc autem argumentum lõge a quæ-
stione petitum cognoscimus facile. Ar
gumentum uero quod in specie est sem
per cum dubitatione proponit. Si hoc ẽ
illud igitur non est. Aut hoc faciamus:
aut illud facianus. Verum cum in pro-
positione si est: dicitur
cum in propositione autem est:
dicitur argumentum
Igitur quod in specie est debet semper
cum dubitatione proponi: huius propo
sitionis facienda est approbatio. Deide
assumptio eiusdem speciei faciẽda est:
per eandem speciem. Sed per confirma
tionem. Cuius assumptionis facienda ẽ
approbatio. Tunc erit postrema cõclu
sio. Talis in miloniana ratione syllogis-
mus est. Si iquit doceo causas fuisse clo
dio: ut occideret milonem probo isidia
torem. Hãc ppositionẽ approbauit: &
si boni ne magno quidem emolumẽto
impelluntur ad fraudem: improbi sæpe
paruo. Deinde ipsam speciem assumit
per confirmationem. Habuit autẽ cau
sas clodius: Hanc, rursus assumptionem
multis rationibus approbat. Postremo
concludit. Quare si habuit causas clo-
dius ut occideret milonem constat insi
diatorem fuisse. Ergo quotiens argumẽ
tum in genere fuerit: species assumẽda
est. Quotiens argumentum in specie
fuerit: ipsa species assumenda est: sed p
cõfirmationem. Hoc autem tenere de
bemus in propositione ultm totius argu
mentationis consistere. Siue autem in
genere: siue in specie sit ppositio: ex ipa
tamen semper generat assumptio. Do
cuit itaq; quinquepartitam argumẽta-
tionem per exemplum epaminundæ.
Deinde docuit quadripartitã argumẽ-
quod cõficitur ex omni argumẽtatiõe breuiter exponit.
Quę plurimas hẽt argumẽtatio ptes ea cõstat ex his quę
q; partib9 secũda ẽ quadriparita tertia ẽ tripartita. De-
inde bipartita: qd' in cõtrouersia ẽ: De una quãq; pte põt
alicui uideri posse cõsistere. Eos; genes; quũ dubię sint nõ
nos afferem9. Hos; que cõsistũt exẽpla ponem9. Quin-
que partita argumẽtatiõe huiusmodi. Oẽs leges iudices ad
cõmodũ reip. referri oportet: & eas ex utilitate cõi non ex
scriptiõe q̃ in lris ẽ iterptari. Ea. n. uirtute & sapiẽtia ma-
iores nri fuerũt ut i legib9 scribẽdis nihil sibi aliũd: nisi salu
tẽ & reipu. utilitatẽ pponerẽt. Neq; n. ipi qd' obesset scri
bere uolebãt: & si scripsissẽt: cũ eẽt ẽ itellectũ: repudiatũ
iri legẽ itelligebãt. Nemo. n. leges legũ cã saluas eẽ uult:
sed reipu. ex legibus oẽm remp. optime putant admini
strari. Quãobrem igit leges seruari oportet ad eam cãm
scripta omnia iterpretari cõuenit: hoc ẽ quoniam reip. ser
uimus: ex reip. cõmodo atq; utilitate iterpretemur. Nam
ut ex medicina nihil oportet putari proficisci: nisi quod ad
cor poris utilitatẽ spectet: quoniã eius cã est institutã: sic
a legibus nihil cõuenit arbitrari: nisi qd' reipu. conducat:
proficisci: quoniã eius cã sunt cõparatę. Ergo in hoc quo
q; iudicio definite litteras legis scrutari: & legẽ: ut æquũ
est: ex utilitate reipu. cõsiderate. Quid. n. magis utile fu-
it thebanis quã lacedęmonios opprimi. Quid magis epa
minundã thebanos; iperatorẽ q̃m uictorię thebanos;
cõsulere decuit: qd hũc tanta thebanos; gloria tam claro
quę exornato tropheo carius: atq; antiqs habẽ cõuenit.
Scripto uidelicet legis omisso scriptoris sniam cõsidera-
re debẽat. At hoc idẽ consideratũ satis est: nullã eẽ legẽ
nisi reipu. cã scriptã. Sũmam igit amentiã putabãt esse
qd' scriptũ erat reipu. cã salutis id nõ ex reipu. salute in-
terpretari. Quod si leges oẽs ad utilitatẽ reipu. referre cõ
uenit: hoc ãt reipu. pfuit: pfecto eodẽ nou põt facto &
cõibus fortunis cõsuluisse & legibus non obtemperasse.
Quatuor aũt partibus cõstat argumẽtatio cũ aũt pponi
mus: aut assumimus sine approbatione. Id facere opor-
tet: cũ aut ppositio ex se intelligat: aut assumptio perspi
cua est: & nullius approbatiõis indiget. ppositionis ap-
probatione pręterita: quatuor ex partibus argumẽtatio
tractat ad hũc modũ. Iudices q̃ ex lege iurati iudicatis: le
gibus optemperare debetis. Obtemperare ãt legibus nõ
potestis nisi qd' scriptũ est in lege sequamini. Quod. in
certius legis scriptor testimoniũ uolũtatis suę relinquere
potuit: quod ipse magna cũ cura: atq; diligentia scripsit.
Quod si litterę non extarẽt: magnopere eas requirẽmus:
ut ex his scriptoris uoluntas cognosceret. Hæc tamen

epaminundæ

epaminundæ pmitteremus: nisi extra iudicium quid eẽt
ut is nõis sniam legis interpretaret: ne dum nunc istud
partiamur: cum prẽsto lex sit: non ex eo quod apertis-
sime scriptum est sed ex eo quod sue causæ conuenit scri-
ptoris uoluntatem interpretari. Quod si nos legibus ob
temperare debetis: & id facere non potestis: nisi quod
scriptum est in lege sequamini: quid dubitatis. quin istũ
contra legem fecisse iudicetis. Assumptionis aũt appro
batione pręterita: sic fiat argumentatio. Qui sæpenumero
nos perfidiæ fefellerunt: eorum orationi fidem ha-
bere non debemus. Si quid. n. perfidia illorum detrimẽti
acceperimus nemo erit præter nosmetipsos quem iure
accusare possumus. ac primo quidem decipi incõmodũ
est: iterum stultum: tertio turpe. Carthaginenses uero p
sæpe iam nos fefellerunt. Sũma igit amentia est in eorum
fidem spem habere: quorum perfidia totiẽs deceptus sis.
utraq; approbatõe pręterita tripartita fit hoc pacto. aut
metuãus carthaginẽses oportet: si incolumes eos relin
querim9: aut eorum urbem diruamus. sat metuere qdem
non oportet: restat igitur: ut urbem diruamus. Sunt aũt
qui putant nõ nunq; posse complexione superiori super
federi: cum id perspicuum sit: quod conficiatur ex ratio-
cinatione. Quod si fiat bipartitam quoq; fieri argumen-
tationem hoc modo. Si peperit: uirgo non est: peperit ãt
hoc satis esse dicũt. pponere & assumere: quoniã pspicuũ
sit quod conficiatur ex ratiocinatione. Quod si fiat com-
plexionis rem non indigere. Nobis ãt uidetur: & omnis
ratiocinatio conducenda esse & illud uitiũ quod illis dis-
plicet: magnopere uitandum: ne quod perspicuum sit:
id in complexionem inferamus. Hoc autem fieri poterit
si complexionum genera intelligent. Nam aut ita com
plectimur: ut in unũ cõducamus ppositionẽ: & assum-
ptionẽ hoc modo. Quod si leges oẽs ad utilitatẽ reipu.
referri cõuenit. Hoc aũt reipu. profuit: profecto nõ põt
eodem pacto & saluti cõi cõsuluisse: legib9 nõ obtẽperasse
aut ita: ut ex cõtrario snia conficiatur: hoc modo. Sum
ma igitur amẽtia ẽ in eos; fidẽ spem habere: quos; perfi-
dia totiẽs decept9 sis. aut ita: ut id solũ qd' cõficit iferat
ad hũc modũ: urbẽ igit diruamus. aut id qd' eã rem: q̃
cõficit: sequat necesse est: idest huiusmodi. Si peperit: cũ
uiro cõcubuit: peperit aũt: conficit hoc modo: cõcubuit
igitur cũ uiro: hoc si nolis inferre: & inferas qd' inde seq-
tur: fecit igit. Incestũ: & concluseris argumẽtatione & p
spicuam feceris cõplexionẽ. Quare in longis argumenta
tionibus ex cõductionib9 aut ex cõtrario cõplecti opor-
tet. In breuibus id solũ quod conficitur ex ponere. in his
tationem duobus modis: nunc propo-
sitionis approbatione: nũc assumptiõis
approbatiõe sublata. Deide docuit tri-
partitã argumẽtationẽ utraq; approba-
tione sublata. Nunc quæstio ẽ an sit bi-
partita argumẽtatio. Si pepit: uirgo si ẽ:
peperit ãt. Multi dicũt eẽ bipartitã ar-
gumẽtationẽ hac rõne. Si ingũt appro-
bationes sæpe ga manifestæ sũt subtra
huntur cur nõ & cõclusio cũ manifesta est
subtrahat ur si bipartita argumẽtatio p
ppositionẽ: & assũptionẽ: si peperit: uir-
go nõ est. Peperit aũt Cice. hanc illorũ
snĩam reprehendit. Dicit; q̃ semp argu-
mentationẽ concludendã esse: nec unq̃
tamẽ utendũ esse manifesta cõclusiõe.
Tunc aũt hoc fieri posse si conclusionũ
genera cognoscamus sunt autem qua-
tuor. Quaq; conclusionũ una talis: cum
breuiter facimus: ppositionis & assum-
ptionis: & post adiungimus id: quod ex
omni argumẽtatione cõficit. Dat autẽ
ipse exemplũ. Quod si leges oẽs ad uti-
litatẽ reipu. referri cõuenit hic aũt salu
ti reipu. profuit: pfecto non põt eodem
pacto & saluti cõi cõsuluisse: & legibus
non obtemperasse. Secunda aũt cõclu-
sio talis est: ut argumẽtatio ex cõtrario
cõcludatur: & dat exemplũ: summa igi
tur: amentia est in eos; fide spem habe-
re: quos; perfidia totiens deceptus sis.
Propositio. n. huius syllogismi talis est:
Qui sæpenumero nos per fidem fefelle
runt: eos; orationi fidẽ habere nõ debe-
mus. Hoc postq̃ probatũ est: ita conclu
di oportuit. Igit carthaginensibus fidẽ
non habere debemus: sed contrariũ po
tius in cõclusione cõstituit: summa igi
tur amentia est in eos; fide spem habe-
re: quos; perfidia totiens deceptus sis.
Tertia conclusio talis est: ut id solũ qd'
ex omni argumẽtatione conficitur inse
ramus & dat exemplũ: urbem igitur di
ruamus. Quarta conclusio talis ẽ: cum
nõ id qd' cõficit ĩ cõclusiõe põimus: sed
id qd' eã rem quæ conficitur consequa
tur & dat exemplũ: si peperit cũ uiro cõ
cubuit. Peperit aũt. Hic conficitur. Cũ
uiro igitur cõcubuit: sed hoc in conclu
sione quia manifestum est nõ ponit: sed
illud ponit quod manifestũ illã conclu
sionem cõsequitur. Igitur fecit incestũ:
&. n. si cũ uiro concubuit id consequit:
ut fecerit incestum. Antiq autem quẽ-
cunq; hominum coltũ incestum appel-
labant. Quare ĩ longis argumẽtatio
nibus. Dat præceptum: ut sciamus qua
conclusione unaquæq; argumẽtatio cõ
cludenda sit. Quotiens ingt longa fue
rit argumẽtatio: aut propter memoriã:

o p. f. Cicero negat omnino debere fieri ut in doctrina etiam sentit / ut quam nominis ambiguitate argumentum ut in doctrina sint & ipse cicero paulo post / distinctione

satisfacere in conclusione debemus: aut si erunt in memoria quæ supradicta sunt. Argumentatio nobis ex contrario concludenda est. Verum longa argumentatio non partibus: sed mensura partium constat. i. nõ qn quepartita aut quadripartita argumentatio longa est. Sed in quacunque argumentatione quotiens latiores fuerint approbationes: tunc longe erunt argumentationes. Ita & quinquepartita argumentatio ex modo ap probationum breuis poterit inueniri. Quare inquit quæcunque longa argumentatio fuerit duobus modis concludenda est. Aut per conductionem. i.

Aut per contrarium. Quotiens ãt breuis fuerit ar//gumẽtatio hoc solo quod cõlicitur cõcludenda est: in illis uero argumentationibus quæ exitum manifestum habent consecutionem ponere in conclusione debemus. Si nã si ex unaquaq; parte putabunt cõstare argumentationẽ reprehendit et illos qui ex una parte dicunt fieri posse argumẽtationem. Hi inqt errant de nominis ambiguitate. Nam argumẽtatio duas significationes habet & argumenti: & argumẽtationis. Quare cum dicunt si peperit cum uiro concubuit: inuentum proferunt: non expolitionem. i. argumentum proferunt nõ argumentationẽ: sed talis argumẽtatio esse nõ potest: nisi cum expolita profert oratio. Eodem modo inquit: & illi errãt qui dicũt aliquãdo subtrahi posse nunc ppositionem: nunc assumptionem. Nã qm utraq; harum mouet auditorẽ neutra necesse ẽ subtrahat expolitiõi. Itaq; magnopere studendũ est: qa inuẽtio cũctis oratoribus cõis est sed ipi oratores dicẽdi modo: aut optimi sunt: aut mediocres: aut sunt infimi. Variare ãt orõnẽ magnopere oportebit pp fastidia uaria inqt: uel orõne debemus: ut nũc p inductionẽ argumẽtationẽ argumẽtemur: nũc p ratiocinationẽ. Deinde ratiocinationibus: nũc qnquepartitã: nũc quadripartitam: nunc tripartitam faciamus argumentationem. Deinde ut non semper prima sit ppositio sed aliqñ assumptio prima sit. Hæc inqt ut melius inspiciamus: aut inscribamus ipsi & nos exerceamus: aut si id piget facere ea: quæ supra posita sunt exempla uideamus: & in ipsis hãc exerceamus uarietatẽ. Illud ãt præcepit syllogismos oẽs i dialectica cõtineri hos paucos inde deriuato q oratori conuenire uidebantur. Deniq; isti nõ syllogismi sed epicheremata dicũt. Reprehẽsio est per quã argumẽtãdo aduersariorũ cõfirmatio deluit aut ifirmatur: aut alleuiatur. Iam de quatuor partibus orationis dictũ est: de exordio: de narratione: de comparatione: de partitione: de comparatione: de cõfirmatione. Nunc secundum ordinem de reprehensione tractandum est. Reprehensio est oratio quæ post nostram confirmationẽ aduersariorũ cõfirmationẽ rephẽdit: hæc duo agit: aut oĩo tollit: q aduersarius dixit: aut ifirmat: ac leuius reddit.

Argumẽtatio duo significat

Similitudo societatis mater

Epicheremata i. syllogismi

Reprehensio

in quibus exitus pspicuus est: consecutione uti. Si q aũt ex una pte putabũt cõstare argumentationẽ: poterũt dicere sæpe satis hoc modo argumentationẽ facere. Quoniam peperit: cum uiro concubuit: nam hoc nullius neq; approbationis: neq; complexionis indigere. sed nobis ab ambiguitate nois uidentur errare. nam & argumentatio nomine uno res duas significat. Ideo quod & inuentum aliq in rem probabile: aut necessarium argumentatio uocatur. & eius inuenti artificiosa expolitio. Quando igit proferunt aliquid huiusmodi. Quoniam peperit: cũ uiro concubuit: inuentum proferunt nõ expolitionem. Nos autem de expolitionis partibus loquimur. Nihil igitur ad hanc rem ratio illa pertinebit atque hac dictione alia quoque quæ uidebuntur officere huic partitioni propulsabimus. Si qui aũt assumptionem aliqdo tolli posse putent aut propositionem. Quæ si quid habet probabile: aut necessarium quoquo modo commoueat audire necesse est quod si solum spectaretur id ~~quod inuentum est~~: ac nihil hoc pacto tractaretur id quod esset excogitatum refert nequaq inter summos oratores & mediocres interesse existimaretur. uariare autem orationẽ magnopere oportebit. nam omnibus i rebus similitudo est societatis mater: id fieri poterit: si non similiter semper ingrediamur in argumentationem. nam primum omnium generibus ipsis distinguere conuenit: hoc est tum inductione uti: tum ratiociatione. Deinde in ipsa argumentatione non semper a propositione incipere: nec semper quinque partibus uti nec eadem ratione expolire partitiones: sed tum ab assumptione incipere licet tum ab approbatione alterutra: tum utraque: tum hoc: tum illo genere complexionis uti id ut perspiciamus: aut scribamus: aut in quolibet exemplo de his que proposita sunt: hoc idẽ exerceamus facile sit factu. Ac de partibus quidem argumentationis satis nobis dictum uidetur. Illud autem uolumus probe intelligi nos tenere. Aliisque rationibus tractari argumentationes in philosophia multis et obscuris. de quibus certum est artificium constitutum. uerum illa nobis ab usu oratoris uisa sunt ~~aliena~~. Quæ pertinere autem ad dicendum putamus: ea nos commodius quã cæteros attẽdisse nõ affirmamus: sed perquisitius & diligẽtius perscripsisse pollicemur. Nũc ut statuim9

proficisci

argumentũ co ue

ut q̃m facile factu sit

abhorrere

proficisci ordine ad reliqua pergemus. Reprehensio est per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur: aut infirmatur: aut alleuiatur. Hęc fonte inuentionis eodem utetur: quo utitur confirmatio: propterea qd' quibus ex locis aliqua res confirmari potest iisdem potest ex locis infirmari: nihil enim considerandum ~~est~~ in his omnibus inuentionibus: nisi id quod personæ aut negociis attributum est. Quare inuentionem: & argumentationum expolitionem ex illis quæ ante præcepta sunt: hanc quoque in partẽ orationis trãsferri oportebit. uerum tamen ut quadam pręceptio detur huius quoque partim exponemus modos reprehensionis: quos qui obseruabunt: facilius ea quæ contradicuntur diluere: aut infirmare poterunt. Omnis argumentatio reprehẽditur: si aut ex his quæ sumpta sunt: non conceditur aliquod unum pluraue: aut ex his concessis complexio confici ~~ex his~~ negatur: aut si genus ipsum argumentationis uitiosum ostenditur: aut si contra firmam argumentationem alia æque firma: aut firmior ponitur ex his quę sumuntur aliquid nõ conceditur: cum aut id qd credibile dicunt negãt esse huiusmodi: aut quod comparabile putãt: dissimile ostenditur: aut iudicatum aliam in partem traducitur: aut omnino iudicium improbatur: aut quod signum eẽ aduersarii dixerunt: id eiusmodi negatur esse: aut si complexio: aut una: aut ex utraq; parte reprehenditur: aut si enumeratio falsa ostenditur: aut si simplex conclusio mali aliquid continere demonstratur. Nã omne qd' sumit ad argumẽtãdum siue pbabili: siue p necessario: necesse est sumat ex his locis: ut ante ostẽdimus. Qd p credibili sumptũ erit: id infirmabit: si aut pspicue falsũ erit hoc mõ: nemo est q nõ pecuniam q sapietiam malit: q ex cõtrario quoq; credibile aliquid habebit hoc modo. Quis est qui non officii cupidior sit: quam pecunię aut erit omnino incredibile ut si aliquem constet esse auarum & dicat alicuius mediocris officii causa se maximam pecuniam neglexisse: aut si quod in quibusdã rebus: aut hominib9 accidit: id hoibus dicat usu euẽire hoc pacto.

Vel ipsa reprehensio ex illis locis argumẽtorũ capit: ex qbus cõfirmatio. i. ex attributis psonæ: & attributis negocio. Materia. n. argumẽtorũ cõis ẽ tã cõfirmãti q rephẽdẽti: & cũ tria sint data cõfirmatiõi. Materia argumẽtum argumẽtatio. Materia nõ rephendimus: q nuda atq; cõis ẽ. Sed argumẽtũ: aut argumẽtationẽ rephẽdimus. & qm cõfirmationẽ uel rephẽsionẽ cõiter hactẽus pcepta tradidimus: debemus scire certos modos rephẽsionis. Sũt aũt quattuor principales modi: si aut sumpta rephẽdamus: aut cõclusionẽ: aut gẽus argumẽtatiõis. At si hæc tria nullo mõ rephẽdi potuerũt qd' extremũ est facere debẽus: ut aliud cõtra argumẽtũ firmũ aut firmius pferamus. Sũpta sunt q̃cunq; nobis ad fidẽ sumimus. Ad fidẽ aũt sumimus argumentũ. Ergo argumẽta sumpta sũt: & qm argumentũ nõ nisi ex cõcesso fit recte ea q ex cõcessis argumẽta sumimus sũpta dñr: sunt aũt sumpta sp quattuor pbabilia, tria necessaria. Probabile &. n. argumẽtũ in quattuor diuidit. Credibile: signũ: Cõparabile: iudicatũ. Necessaria in tria diuidit: Cõplexionẽ: Enumerationẽ: simplicẽ cõclusionẽ. Itaque qa septem argumenta septẽ sumpta sunt: de qbus argumentis cũ aduersarius: qdcũq; sibi ad fidẽ sumpserit tu cõtinuo certis modis poteris rephẽdere: quos modos a Ci. traditos i singula sũpta rephẽdẽda diligẽter debeamus attẽdere: Quod p itinere p credibili sumptũ erit id infirmabit si aut pspicue falsũ erit hoc mõ. Nũerauit septẽ eẽ sumpta. Nũc docet unũ qdq; sumptũ quot modis rephendi possit: & a pbabili argumento incipit: in quo quattuor cõtinẽtur credibile: signum: cõparabile: iudicatũ. Itaq; inqt si aliud ab aduersario p credibili argumẽto fuerit platũ gnq; id modis possumus rephendere: si aut inqt qd' solidum: aut primũ est argumẽtum ipsum falsum eẽ doceamus: aut si ex contraria quoq; parte credibile esse monstremus: aut si omnino erit incredibile: aut si id qd' paucorũ est omnium eẽ dicatur: aut si id qd' raro contingit fieri omnino denegetur. Falsum est & quod omnino aliter esse contendimus: sicut ipse ait. Nemo est q non pecuniã q sapiam malit: Hoc ita q falsum est: ut ẽt si unus fuerit inuentus: q sapiam malit. Argumentũ aduersarii falsum esse dicaf: Ex cõtrario quoq; credibile erit si qd ab aduersariis p credibili platũ nihilominus credibile sit si cõuertaf. Vtputa qs ẽ q nõ officii cupidior: quã pecũiæ sit: hoc utiq; aduersario p credibili platũ est. Qd' cõuersũ. nihilominus incredibile ẽ si dicas. Quis ẽ q nõ pecuniæ cupidior quam officii sit. Ergo credibile reprehẽditur quod ex contraria parte conuersum: nihilominus credibile potest uideri: incredibile autem dicef: quod ab hoium opinione dissentit & hoc intererit inter falsum & incredibile: quod falsum in ipsa re est incredibile uero in opinione. Itaq; inquit incredibile est: utputa si auarus dicatur mediocris officii cũ maximam pecuniam contempsisse. Hoc itaq; apud opinionẽ hominũ credi non potest: quoniam enim auarus maximam pecuniam contẽneret: mediocris officii causa: qui ob paruã pecuniã sæpe officia magna contẽnit. Inter falsum & incredibile hoc interest qd' falsũ est: credibile eẽ põt: & icredibile: deinde quod

De Reprehensione i. cõfutatione

Alleuiat

Sumpta & argumẽta idem esse

Sumpta esse 7

Confutatio siue reprehensio generalis simplex

Confutatio assumptorum

Falsum

Credibile q̃m confutetur

dicit ex contrario q̃ paulo ante dixit ... credibile

Inter falsum & incredibile

percurrit tria illa genera necessariæ pbationis & quattuor pbabilis quæ ante dicta sunt / hæc 4 quæ prius ponit sunt. Credibile cõparabile iudicatũ Signũ posteriora tria sunt complexio enumeratio simplex conclusio / lege charta 23 & 24.

Incredibile est:ueꝝ esse pōt & falsum. Sed ueꝝ duplex est:nūc id quod uere gestū est:nūc id qđ uere gestū eē q̄busdā rōnibus approbatur. Itaqꝫ sæpe quod ueꝝ est:& quia falsum eē non pōt:incredibile est. Veꝝ.n.qđ Simon uolauit:sed tñ incredibile ē. Deinde si dicas uno die duas cōtrouersias ꝑscripsi cū non perscripseris i re q̄dē falsum:sed tñ quia fieri potuit credibile ē. Rursus credibile argumentū rephendi pōt:si qđ paucoꝝ est omniū eē dicat:utputa qui paupes sunt his nō officiū magis:q̄ pecunia cordi ē. Hoc q̄a generaliter dictū est rephēdi pōt. Nā pñt aliq̄ paupes inueniri:q̄bus officiū magis cordi sit:q̄ pecunia. Nec nos moueat q̄ in argumento

Qui pauperes sunt his antiquior officio pecunia est. Qui locus desertus est:in eo cędem factam esse oportet:in loco ce lebri hō occidi q potuit aut si id quod raro fit: fieri omnino negatur: ut Curius pro fuluio: ~~neq~~ nemo potest uno aspectu neq; prçteriens in amorem incidere quod autem pro signo sumetur id ex iisdē locis q̄bus cōfirmatur infirmabitur. Nā in signo prio uerum esse ostendi oportet:deinde eius esse rei signū proprium qua deagitur: ut cruorē cædis. Deinde factū esse qđ nō oportuerit:aut non factū quod oportuerit. Postremo scisse eū de quo quęritur ei9 rei legē & con

Signu & quæ sunt propria signi

credibili qđ quidē ex ꝑsonis fieri diximus exemplum de loco posuerit. Credibile.n.argumētū.i.ꝓbabile maxime q̄dē personarū ē. Sed fit est:ex attributis negocio.i.ex loco tpe:uel reliq̄s. Itaqꝫ sub hoc mō rephēsionis duo exēpla posuit:unū a ꝑsona:aliud a loco. Illud aūt qđ tertiū uidet exēplo illi qđ sub extremo mō positū ē cōgruū:nō tertiū est exemplū:sed secundi cōclusio:ut primū exēplū a ꝑsonis fit. Qui paupes sunt his antiq̄or officio pecunia ē. Secundū exēplū a loco fit. Qui locus desertus ē:in eo cedē factā esse oportet. In loco celebri hō occidi q̄ potuit:Itaqꝫ hoc ꝓceptū tenere debemus qđ ex attributis ꝑsonæ maxime credibile argumētū cōficit. Est tñ & in factis credibile. Signū aūt nō nisi ex factis cōfici. Scire tñ debēus ex attributis ꝑsonæ fieri:& necessariū argumētū:si dicas pedibus æger q̄nquaginta milia q̄ potuit ambulare. Postrēo credibile argumentū pōt rephendi:si id qđ raro fit nunq̄ fieri posse dicat. Vt puta nemo ē q puellā ꝓteriens adamet. Hoc & rursus generaliter q̄a dictū est pōt rephēdi. Nā frequēter & semel uisa puella pōt adamari:ut i eunucho adamat cherea ut in Vir.ut uidi:ut perii:ut me malus abstulit error. His itaqꝫ q̄nqꝫ modis credibile poterit rephēdi si aut ꝑspicue falsū eē oñdatur: aut cōuersū ex cōtraria pte nihilominus credibile sit:aut si incredibile demonstret:aut si qđ paucoꝝ est oium eē dicat:aut si qđ raro fit:id nūq̄ fieri posse dicat. Qđ āt ꝓ signo sumet id ex hisdē locis q̄bus cōfirmat infirmabit. Dixit quot modis credbile possit rephēdi. Nunc trāsit ad signū:si inq̄t ab aduersario aliq̄d ꝓ signo feret id hisdē locis rephēdi pōt q̄bus cōfirmat. Veꝝ q̄m definitiōe signū eē dixit q̄cq̄d in sensus cadit maxīa signa sunt:& q̄ in cōtrouersiis frequētib9 necesse ē inueniri. Oculoꝝ & auriū. Oculorū pallet puluerulētus est:cruētus est. Auriū uero hoc dixit:hoc locutus est. Itaqꝫ ꝓter hæc signa q̄ oculis digitoqꝫ mōstrātur. Omne factū:ac dictū signū est. Quæ facta & dicta negocio attributa sunt.i.continentia cū ipso negocio. Quæ facta & dicta tripliciter cōsiderant:ante negociū ī negocio:post negociū.itaqꝫ cū ex his quæ negocio:attributa sūt argumenta sumpserimus signū est.i.ex his q̄ continentia cū ipso negocio sunt:& q̄ in gestiōe negocii continētur:deīde si ex his fecerimus argumētū quæ ꝑsonis attributa sūt credibile erit:& hoc ideo argumētū dicet:ut quasi argumētū a personis fiat signū a negociis:& iō Ci.in ceciliana argumentis agemus signis luce oi clarioribꝫ crimina refellemus. Igitur si aduersarius inquit aliq̄d ꝓ figuo ꝓtulerit hisdē ex locis reprehēdere debemus:q̄bus cōfirmat:& q̄m ignoratur q̄bus ex locis signū cōfirmari debeat idipsū docet. Cōfirmat āt quattuor modis:Primo inq̄t signū mānifestū ipm eē debet.i.ut cū dixeris pallet uere palleat. Deinde postq̄ cōstiterit eē signū cōstet rursus eius rei eē signū de q̄ agit: ut dicas occidit nam cruētus est. Et quoniā diximus factū oē signū eē:in facto aūt & facta & dicta sūt cōfirmamus inq̄t signū si aut id factū dicamus qđ nō oportuerit:aut id factū qđ oportuerit. Sed quia interdū ꝓ ignorantiā ꝓueniet:ut aut id nō faciamus:qđ oportet:aut id faciamus qđ nō oportet. Tūc autē grauius delictū ē si faciamus q̄ nō faciēda sunt. Quia in eo qđ faciamus faciendū:uel si nō faciendū inest scientia delinquētis. Si.n.q̄a aut faciendū est:aut nō faciendū iccirco postremū illud addit ad cōfirmationē signi:ut nō mō aliq̄d fecerit.sed qđ scierit faciendū esse aut nō esse faciendū. Postremo inquit scisse eū de quo quærit eius rei legē & cōsuetudinē. Itaqꝫ quattuor modis signū confirmamus. Primū ut uerū sit. Deinde ut eius rei de qua agimus signum sit. Deinde ut doceamus aut id factum esse quod nō oportuerit:aut id non factum quod oportuerit. Postremo etiam scisse eum utrum fuerit faciendum:uel non faciendum. Hæc quattuor confirmando signo attributa sunt:quorum si aduersarius quodlibet ad confirmandum protulerit tu id quinqꝫ modis repræhendis. Dicere enim debebis inquit aut non esse signum idest si dicatur homicidium fecit: nam puluerulentus esse utiqꝫ ad homicidium puluis signum eē:non potest:aut parum magno esse signo: & enim non modo signum proferendum est:sed & plenū signum. Vnde illud in Teren. Iam scio magnum signū:aut a se potius q̄ ab aduersariis stare:si dicatur scelus fecit:nam erubuit:cum tu contra possis dicere immo scelus nō potuit facere:quia erubuit aut omnino falso dici, si dicatur. Nescio quis pallere cū nō palleat. Aut in aliā quoqꝫ suspitionem duci posse demonstrabitur si dicat quia pallet occidit hoiem cum sit pallor & egritudinis. Itaqꝫ si quid ad confirmandū signū fuerit prolatū his quinqꝫ modis rephēdi oportebit:qđ q̄dem se in scđo libro de cōlectu tali cā signātius tractatuꝝ eē ꝓmittent. Cōparabile argumētū ex similitudie cōsistit qđ ut reprehēdas:id qđ

Signum cōfirmatur mōis quatuor

aduersarius simile esse uult tu cōtra dissimile debebis asserere:Dissimile aūt aliq̄d aut simile fit:octo rebus oñditur:genere:natura:ui:magnitudine:tpe:loco:persona:opiniōe. Veꝝ in his aīaduertere debemus q̄d aduersarius cōparet:ac simile esse ꝑsuadeat. Quod postq̄ perspexerimus illud ipm nos dissimile debemus ostēdere qđ aduersarius simile esse contēdit. Aliogn stutū est:ut cū aduersarius res inter se esse dicat similes per naturam nos eas:aut magnitudine eē dicamus dissimiles:aut genere:aut loco uel cæteris. Sed id quod simile eē dicit in natura nos contra in eadē natura dissimile debemus oñdere. Quod rursus dicit simile eē in ꝑsona:nos in eadē persona dissimile esse doceamus. Octo itaqꝫ modis dissimile aliquid necesse ē cōprobari genere: natura:ui:magnitudine:loco:ꝑsona:opinione. Generis triplicē significationem scimus eē. Est aūt genus sub quo plures partes cōtinent. Est genus reꝝ q̄litas hic itaqꝫ genus duo illa significat sub quo sunt species:& illđ quod q̄litatē designat. Gēus illud sub:quo spēs sunt:ita ad similitudinē ducit:ut in hoc exēplo. Si iis q īprudētes læsere ignosci oportet: his q necessario ꝑfuere grām haberi nō oportet. In his.n.ambobus unū genus:uolūtas absens:cuius spēs sūt. Imprudentia:& necessitas: itaqꝫ hæc specie diuersa genere ad similitudinē referunt:idest quia in utroqꝫ absens uolūtas. Illud aūt genus quod qualitatē significat cōfertur cum utile:utili:honestū:honesto: cōferimus. Vtputa tā hoc utile q̄ illud tā honestū q̄ illđ. Tertiū illud genus qđ aut sanguinē ostendit:aut patriā ad locū referri oportebit: natura autē confert: ita ut in hoc exēplo in quo populi natura cum maris cōpatur:ut mare inquit quod sua natura trāquillum sit uentorum ui agitari atqꝫ turbari sic.r.p.sua spōte placatā hoium seditiosoꝝ uocibus: & uiolētissimis tēpestatibus cōcitari. Vim sæpe eē diximus singulorū uerboꝝ simplicem significationē. Hoc est illđ nescio q̄d:qđ intelligimus cū dictū fuerit sacrilegiū:iā magnitudo erit ipsius uis exaggeratio:utputa sacrilegiū atrox. In loco illā q̄ iā abūdæ tractata est qualitatē loci inspiciamus. Tēpus itidē suis īspectu sꝑ ptibꝫ cōferamus.ut si oportunitas est oportunitatē:si spaciū:spaciū cōferamus. Persona āt oio manifesta est. Opinio uero est iudiciū populi. Hæc ita cōferetur si dicamus sic de illa re iudicatū est:sic de hac iudicatū: aut iudicatū ē:aut aliter de illa re iudicatū:aliter de hac iudicatū:aut iudicatū ē:si ꝓ nobis cōfirmet:si cōtra mutet opinio ac si quo i nūero:illđ qđ per silitudinē affertur:hoc nō q̄ aliꝰ aliq̄s modus cōferēdi est: ne forte q̄s credat:sed opiniōis expositio. Quæ q̄dē unā prē tenet solā.i.illā cū aduersariis cōiuncta dissoluimus. In iudicatū aliq̄d infert: q̄m id ex his locis

Genus

Cōparabil

Iudicatū

suetudinem. Nam hæ res sunt signo attributę quas diligentius aperiemus cum separatim de cōiecturali cōstitutiōe dicemus. Ergo unum quodqꝫ horum repræhensione:aut nō signo esse ~~aut~~ parum magno esse: aut ab se potius quam ab aduersariis stare:aut omnino falso dici: aut in aliam quoqꝫ suspitionem duci posse demonstrabitur. Cum autem pro comparabili aliquid inducetur:quoniam id per similitudinem maxime tractatur in repræhendendo conueniet simile id negare esse quod confertur ei qui cum confertur. Id fieri poterit:si demonstrabitur diuersum esse genere:natura:ui:magnitudine:tempore:loco: persona:opinione: ac si quo in numero illud quod per similitudinem afferetur: quo in loco hoc ~~genus eius~~ cuius causa afferetur haberi conuenit: ostendetur. deinde quid res cum re differat demonstrabimus ex quo docebim9 aliud de eo quod comparabitur: & de eo qui cum comparabitur existimari oportere. Huius facultatis maxime indigemus:cum ea ipsa argumētatio quæ per inductionem tractatur erit rephendenda. Si iudicatū aliq̄d iferet: quoniā id ex his locis maxime firmat. laude eorum: q iudicare similitudine eius rei:qua deagit ad eā rē q̄ deiudicatum est:& cōmeorādo nō mō nō esse rephensum iudiciū: sed ab oib9

maxime firmat:& ad hoc nihilominus cōfirmādū ipse nobis indicat cōfirmationē. Nā quatuor modis dicit cōfirmandū nobis eē iudicatū:q̄bus utiqꝫ sublatis infirmari posse declarat:hoc ē laude eorū:q iudicare similitudine eius rei: qua deagitur ad eā rē qua deiudicatum est:& nō mō nō eē rephensum iudiciū: sed ab oibus cōprobatū & si difficilius & maius eē doceamus:illud iudicatū qđ afferatur q̄ id qđ inest:cū.n.afferimus iudicatū.ut id nostre causæ prosit necesse est primo a laude eorum qui iudicare id qđ iudicatū ꝓferimus ordiamur. Per iudicātiū.n.auctoritatē iudicati auctoritas cōfirmat:deīde ut id qđ iudicatū ꝓferimus simile est ei quo de agatur eē monstremus;tum.n.uos iudicatum adiuuabit:si huic simile demonstretur. Verū hæc similitudo octo illis similiter ptibus facienda est:hæc genere:natura:ui:magnitudine:loco:ꝑsona:tēpore:opiniōe:& omnino hoc iam tenere debemus quācunqꝫ similitudinē his nobis ptibus eē faciendā. Deinde tertio mō iudicatū cōfirmamus si ostēdamus ipsum iudicatū non esse rephensum:& nō mō nō rephensum:sed ēt ab oibus approbatū ut hi iudices de hoc negocio similia ꝑpare cogant. Extremū illud si difficilius:& maius iudicatū q̄ id quo de agit eē doceamus. Nunq̄.n.iudex in miore negocio facere dubitabit id qđ iam iudicatū i maiore ꝑspexerit. His itaqꝫ locis iudicatū cōfirmatur hisdē cōuersis infirmatur.i.ut iudices uituperes ut negociorū dissimilitudinē doceas ut rephensum iudicium illud demonstres; & ut illud iudicium minus ac facile hoc uero difficile ac maius ostendas; deinde doceas q̄ uitia in aduersario perscrutari:atqꝫ inuenire debeāus.i.ne forte

uerbi gratia si populus sentit aliud & doctissimꝰ q[illegible] sentit diuersum dicā iudiciū populi [illegible] & si multi sint multo numero habendū. & iudicia doctissimi habendū esse loco totiꝰ populi ut antimachꝰ dicit de platone.

illud iudicatum: quod affertur huic negocio nihil pficit: & ne illud pferatur iudicium in quo iudices cõtra ziſſe conſtet offensam. Tertio illud cõſiderandũ: ne p nobis ſimilia ſint multa iudicia ab aduerſario unũ aliquo diſſimile profetetur. Stratimq; frãget: quod quaſi probabile pro pbabili profertur. Nam id qd uere probabile eſt nullo modo id difficillime poterit infirmari: hoc eſt quod ait. Cõtrariis locis ſi res natura: aut ueriſimilis peramitti ifirmari oportebit: q uero ſicuti neceſſaria ducentur. Tranſita probabili ad neceſſarium argumentum: q neceſſariũ argumẽtum: ſi neceſſarium rebus ipſis fuerit nulla rõne poterit repræhendi: ſin autem nõ rẽ: ſed modũ ac formã neceſſariæ argumentationis habuerit reprehendetur: nouimus itaq; tribus modis fieri neceſſariã argumẽrationem: per complexionẽ: per enumerationẽ: per ſimplicẽ cõcluſionem. Complexio eſt: in qua utrum cõceſſeris id cõtra te futura eſt. Hæc ita ut diximus: ſi oio neceſſaria eſt nõ poterit reprehendi. Sinautẽ ſolam formã neceſſariæ argumentationis tenebit duobus modis reprehenderur: aut per conuerſionẽ: aut p alterius partis infirmationẽ quos modos facile poſſumus agnoſcẽ: ſi ipſa neceſſariæ argumẽtatiõis formã põat. Si uereꝛ qd accuſes: qui probus eſt: Si nõ uereꝛ qd accuſes parui auditum æſtimatur: hoc p conuerſionẽ ſic repræhẽdimus: ut cancellato ueluti reſpectu primã ppoſitionẽ ad ſecundæ ppoſitiõis dimittamus euentũ: deinde ſcdam ppoſitionẽ ad priæ ppoſitiõis ſubrigamus euentũ. Ita tñ ut euẽtibus negatio adiuncta copulẽt: hoc mõ: ſi uereꝛ accuſes: qa id nõ parui auditu æſtimat. Deinde ſi nõ uereꝛ accuſes: qa non probus eſt. Ita cõuerſionũ euentum accuſandũ eẽ aſſeruit: quẽ aduerſarius dixerat: non accuſandum. Accuſatio autem hic non publica ẽ: ſed priuata obiurgatio unius uero partis huiuſmodi repræhenſio eſt. Cum ex propoſitis duobus unum quodq; frangitur. Altero. n. infirmato nacilla alterum. Si uereꝛ: accuſa: facile. n. uerecundus ab errore flecteꝛ. Enumeratio uitioſa intelligitur: ſi aut præteritũ qdam dicemus qd melius concedere: aut infirmare aliquid annumeratum. Enumeratio pars neceſſariæ argumentationis eſt. Hæc cuiuſmodi ſit ſupradiximus. Verum cum ab aduerſario propõetur: duobus modis poterit repræhendi. Si aut aliquid præterimiſſũ eſſe in enumeratione doceamus quod pro nobis ſit: aut ſi omnia quidem enumerata ſit: ſed his aut contrariũ ponimus & falſũ eẽ monſtremus: aut confitemur aliquid ita eſſe & oſtendemus eſſe pro nobis. Primus itaq; modus ubi aliquid præteritum demereamus: q prolatum noſtræ cauſæ proficiſci. Vt eſt illud de equo: quem poſt aduerſarii enumeratiõem ex hoſtibus captum eſſe memorauit. i. ex prædatis: quæ propria cuiq; non quæ confuſis omnibus fuerit communiter diſtributa. Alter eſt modus repræhenſionis in enumeratione in quo duo reſpicimus. Vtrũ aliqd cõtrariũ poni poſſit: an aliqd confiteãur ex his: q aduerſarius enumerauit: ppterea q honeſtũ eſt. Cõtrariũ ponimus: ſi cũ aduerſarius equũ neget hæreditate uenìſſe nos hæreditate uẽiſſe doceãus. Cõfitemur autem aliqd qd honeſtum ſit: ut ſi aduerſarius dicat: aut inſidias facere uoluiſti: aut amico morẽ geſſiſti: aut cupiditate elatus es: nos dicãus amico morem geſſiſſe: quod ut q; in confeſſione turpe non eſt: maxime ſi ea gbus cũ hoc poſitũ eſt cõſideremus: ita i reprehenſione enumerationis: aut pretermiſſũ aliqd oſtẽdemus. Quod tamen illatũ pro nobis ſit: aut ex omnibus quæ poſita ſunt: nũc aliquid per contrariũ refutamus: nunc quia pro nobis eſt cõſiteamur. Simplex aũt cõcluſio reprehẽdit: ſi id quod ſequitur: nõ uideat neceſſario: cũ eo qd ãteceſſit. Hæc quoq; ſi ex utroq; quo conſtat. i. ſi ex propoſito & adiũcto erit neceſſaria repræhendi oio nõ poterit. Eſt autẽ huiuſmodi: ſi dies ẽ lucet: ſi natus ẽ moꝛietur. Vtiq; hoc ita neceſſariũ ẽ: ut frangi tũc aũt ſimplex cõcluſio poterit reprehendi: ſi oſtenderis adiunctũ nõ cohærere ppoſitio: ut puta ſi mater eſt diligit. Si ſemel peccauit nunq; corrigetur utiq; hoc cum adiunctum cõſideras: neceſſario cohærere non poſſe neceſſarium eſſe non poterit. Eritq; potius probabile: ita neceſſariũ p ſe conſtat probabile multis aſſerit argumentis. Hoc autẽ ſimilem peccauit nunq; corrigetur: multis aſſerendũ eſt argumentis: qd uero multis aſſerit argumentis neceſſariũ nõ eſt recte igitur huiuſmodi repheníà cõcluſio eſt ſi formã neceſſariã: rẽ uero pbabilẽ continere mõſtret: uerum hæc cuncta pceptra de dialectica traxit quæ magna & difficilis eſt: de qua ſi facultas fuerit poſtea tractatui me eſſe promittit. Cum igit: ex his quæ ſumunt aliquid cõcluſitur ſic infirmabitur. Oem argumentatiõnem quattuor modis dixit poſſe reprehendi aut ſumpta reprehendamus aut cõcluſionem aut ſi genus ipm argumentatiõis uitioſum ẽ mõſtremus: aut ſi cõtra firmũ argumẽtũ aliud noſtrũ æque firmũ atq; firmus opponamus. Itaq; iam ſumptorũ dicta rephẽdere. Sin aũt neq; reprehẽdi ſumpta nõ poterũt tunc erit reprehendenda cõcluſio conclusione. Ita q; hoc aiaduertendũ eſt principaliter ne cũ propoſitione ſit aliud: aut eſſe: poſſit aliud cõcludatur. Hoc itaq; uitiũ erit dicentis. Vitiũ porro: aut aptũ: aut obſcurũ: atq; aptũ i cõcluſiõe uitium erit: ſi res cum alia in ppoſitione teneatur alia oio res in conclusione ponatur utputa ſi agatur: an neſcio qui ad exercitũ ſit profectus & cõtra eũ qs ſic uellit argumẽtari.

Si ueniſſes ad exercitum a tribunis militaribus uiſus eſſes: non es aũt uiſus ab his non es igitur ad exercitum profectus hic utiq; apertum uitium eſt. Nam propoſitio tenet: ſi ueniſſes ad exercitum. Cõcluſio nõ es igitur ad exercitum profectus cum iuſta propoſitione debuit concludi non igitur ad exercitum ueniſti. Hoc ita quæ apertum uitium in obſcuro autem duo nobis attendenda ſunt: ne aut ambiguitate propoſitionis: aut obliuione fallamur. Ambiguitas in ppoſitione talis eſt: Si indigeris pecuniæ: pecuniam non habetis. Nã omnino q pecuniam non habet indiget pecuniæ: & ille qui habet: ſed maiorem habere deſiderat: indiget pecuniæ: indigere. n. uoluntaris eſt: hæc itaq; propoſitio ambigua ẽ. Si indigetis pecuniæ: pecuniam non habetis: huius propoſitionis quamcunq; aduerſario propoſitam concluſionem alterius rei interpretatione poteris reprehendere: ut ſi cõcluſione mendicos poſuc-

Ne. 1. An

Tentari no ta q̃ ſignificatione Complexio

Enumeratio

Simplex cõcluſio

Repetitio antedictor

Reprehẽſio complexion

rit. Tu dicas eos qui pecuniæ indigeant: non te mendicos intellexisse: sed eos q cum haberent maiorem tamen pecuniā uellent: deinde si ille huiusmodi homines in conclusione posuerit. Tu contra in ꝓpositione dicas te intellexisse mendicos: ita aduersarii conclusionem ꝓpositionis uisa ambiguitate subuertes deinde aliud obscurum uitium ē: cum obliuiscimur quid in propositione sit positum: & aliud in conclusione conficitur: utputa si ad illū hæreditas ueniebat: uerisimile est ad illū necatum: hic uerisimilitudo posita est. Deinde hanc propositionem pluribus uerbis approbant. s. ut memoria propositionis ex animis auferatur: post assumunt ad illum āt hæreditas ueniebat: postremo inferunt conclusionem. Ille igitur occidit. Utique hac cōclusione obliuio nostra tentatur. supra. n. positum est: uerisimile est ab illo necatum. Hic post approbationē longissimā propositionis non concluditur. Verisimile est igitur ab illo necatum: q probabile est. Sed ille igitur occidit: q necessarium est: quod a probabili ꝓpositione dissentit. Itaque diligenter debemus attendere: ut cōclusionē aduersarii: aut ambiguitate propositionis cōuertamus: aut quia meminimus quid in propositione sit positum eandem conclusionem falsam esse doceamus. Ipsum autem genus argumentationis uitiosum his de causis ostendetur: tertius repræhensionis modus est: cum ipsum genus argumentationis uitiosum esse monstratur.

Confutatio uitiosæ argumentationis

Verum hoc tenere debemus: quod sumpta sola nuda & generaliter patientia modis suis repræhenduntur: genus autem argumentationis in causa & in specie positum considerare debemus quod quidē sumptis suis & forma dictionis quantum in se est integrum est. Sed cum in causa positum quid operetur attendimus tunc in eo uitia possumus inuenire. Itaque ipsum genus argumentationis duobus modis uitiosum est: cū aut in ipso uitium erit: aut cum id quod instituit non accomodabitur. In ipso uitium esse quattuordecim modis possumus inuenire: deinde non accōmodari ad id quod instituit duodecim modis possumus deprahendere: quæ omnia cice. partim quia aperta sunt solis propositionibus partim quia obscuriora sunt etiam exēplis proposuit: & explicauit: nos eadem persequi: imo repetere lōgum ac superfluum ē. quartus modus erat reprahensionis p quē contra firmam aduersarii argumentationē æque firmæ aut firmior ponitur: quare reprehensio pertenuis est: & defectis omnibus extrema necessitate ponenda nam & sumpta uera esse concedimus & conclusionem recte habitam fatemur & ipsum genus argumentationis uitiosum non esse concedimus: sed cōtra firmam aduersarii argumētationem nos modare demonstrare oportebit non ex eo quod tu concesseris: sed ex eo quod ille sumpserit confici complexionem ad hunc modum. Si indigetis pecuniæ: pecuniam non habetis: & si pecuniam non habetis: pauperes estis. Indigetis autem pecunia: mercaturæ enim nisi ita esset operam non daretis: pauperes igitur estis: hoc sic reprehenditur cum dicebas: si indigetis pecuniæ pecuniam non habetis: hoc intelligebam: si propter inopiam in egestate estis: pecuniam non habetis: & iccirco concedebam: cum autem hoc sumebas: indigetis autem pecuniæ illud accipiebam. Vultis autem pecuniæ plus habere ex quibus concessionibus non conficitur hoc. Pauperes igit̄ estis: conficeretur autem si tibi primo quoque hoc concessissem qui pecuniam maiorem uellet habere eum pecuniam non habere. Sæpe autem oblitum putant quod concesseris: & iccirco id quod non conficitur q̄ si conficiatur in conclusiōe: infertur hoc modo si ad illum hereditas ueniebat: uerisimile est ab illo hæreditate eē necatum: deinde hoc approbant plurimis uerbis post assumunt: ad illum hæreditas ueniebat: deinde infertur. Ille igitur occidit. Idque ex his quæ sumpserant non conficitur. Quare obseruare diligēter oportet: & qd sumatur. & qd ex his conficiat̄. Ipsum autem genus argumentationis uitiosum his de causis ostendetur: si aut in ipso uitiū erit: aut si nō ad id quod instituetur: accōmodabitur atque in ipso uitiū erit: si oīo totū falsum erit: si cōe: si uulgare: si leue: si remotū: si mala definitio: si controuersum: si ꝑspicuū: si nō cōcessum: si turpe: si offensum: si cōtrariū: si cōstās: si aduersum. Falsum est: in quo ꝑspicue mēdaciū ē hoc modo. Nō pōt esse sapiens: qui pecuniā negligit: Socrates āt pecuniā neglexit: nō igitur sapiens fuit. Cōmune est qd nihilo magis ab aduersariis: quā a nobis facit: hoc mō. Iccirco iudices quia uerā causam habebā breui peroraui. Vulgare ē: quod in aliam quoque rem nō probabilē: si ñ cōcessū sit trāsferri possit: ut hoc si ueram causam nō haberet: se uobis iudices nō cōmisisset. Leue est: quod aut post tēpus dicitur hoc modo: si in mentem uenisset nō cōmisisset. Aut perspicue rem turpē leui tegere uult defensione. Cum te spectabant oēs florentissimo regno reliq nunc desertū ab omnibus summo periculo solus: ut restituam paro. Remotum est: qd' ultra quā satis est: petitur hmōi. Quod si non. P. Scipio Corneliā filiā tyberio graccho collocasset: atque ex ea

P. Scipio Cornelia filiam Tib. gracco collocauit

nunc. co. ue. & recto.

co. scrip. expetebat

A .i. si nunc concedatur illū [illegible] habere ueram causam quia se iudicibus cōmisit potest aliquis qui atrox aliquod facinus cōmisit committere se iudicibus ut eadem ratione concedatur habere ueram causam [illegible] 2° de inuentione habet [illegible]

[illegible] .i. quod iā quasi sero atque alio negocio dici uidetur ut interpretatur ad herennium cornificius libro 2°. de [illegible] confirmatione.

A .i. [illegible] argumentis probat quia h° nō fit necessarium [illegible] ille pari [illegible] confitetur

Codex aute. scri. inhonestum rem.

duos filios gracchos procreasset. Tantæ seditiones natæ nō essent. Quare hoc incōmodum. Scipioni ascribendum uidetur. Huiusmodi est illa quoque cōquęstio: utinā ne in nemore pelio securibus cęsę: accidissent ad terrā trabes: longius. n. repetita ē: quā res postulabat. Mala diffinitio est: cū aut cōmunia describit hoc mō. Seditiosus ē is: q malus ē: aut inutilis ciuis ē. Nā hoc nō magis seditiosi quā calumniatoris quā ambitiosi: quā alicuius improbi hominis uim describit: aut falsum quiddam dicit hoc pacto. Sapientia est pecunię querendę intelligentia: aut aliquid non graue: nec magnum continens. Sic stultitia est immensę gloriæ cupiditas. Est hec quidem stultitia: sed ex parte quadam non ex omni genere diffinita. Controuersum est: in quo ad dubium demonstrandum dubia causa affertur: hoc modo. Eho tu dii: quibus ē potestas motus superum: atque inferum pacem inter se conciliāt: conferūt concordiam. Perspicuū est: de quo non est controuersia: ut si quis cum Oreste accuset planum faciat ab eo matrem esse occisam. Non concessum est: cum id quod agitur in controuersia est, ut si quis cum ulyxem accuses in hoc maxime cōmoretur: indignum esse ab homine ignauissimo uirum fortissimum Aiacem esse necatum. Turpe est quod aut eo loco in q° dicet̄: aut hoīe q dicat: aut eo tpe q° dr̄: aut his q audiūt: aut ea re: de q agit̄ indignū ꝑ in honestū uidet̄. Offensum est: qd' eorꝫ q audiūt uoluntatem lędit: ut si quis apud equites romanos cupidus iudicandi Scipionis legem agrariam laudet. Contrarium est: quod contra ea dicitur: quę hi qui audiunt fecerunt: ut si quis apud Alexandrum macedonem dicens contra aliquem urbis expugnatorem diceret: nihil esse crudelius quam urbes diruere: cum ipse Alexander thebas diruisset. Inconstans est: quod ab eodem de eadem re diuerse dicitur: ut si qui cū dixerit qui uirtutem habeat eum nullus rei ad benę uiuendum indigere: neget autem postea sine bona ualitudine posse bene uiuere: aut se amico adesse propter beniuolentiam sperare tamen aliquid commodi ad se ꝑuenturum. Aduersum est: quod ipsi causę aliqua ex parte officit: ut si quis hostium uim: & copias & fœlicitatem augeat: cum ad pugnandū milites adhortetur. Si non ad id quod instituitur accommodabitur aliqua pars argumentationis horum aliquo in uitio reperietur. Si plura pollicitus: pauciora demonstrabit. Aut si cum totum debebit ostēdere de parte aliqua loquatur hoc modo. Mulierum genus auarum ē: Nam eriphile auro uiri uitam uendidit. Aut si non id quod accusabit̄ defendet. Vt si quis: cum ambitus accusabitur: manu se fortem esse defendet ut Amphiō apud euripidem. Item apud pacuuium qui uituperata musica sapientiam laudat. Aut si res ex uitio hominis uituperabitur: ut si quis doctrinam ex alicuius docti uitiis reprehendat. Aut si q: cum aliquem uolet laudare de fœlicitate eius: nō de uirtute dicat. Aut si rem cum re ita comparabit: ut alteram se non putet laudare nisi alteram uituperarit. Aut si alteram ita laudet ut alterius non faciat mentionem: ut si quis cum aliq deliberent bellum geratur an non: pacem laudēt oīno: ñ illud bellū inutile eē demōstret. Aut si cū de certare quęretur de cōi instituetur oratio. Aut si ratio alicuius rei reddet̄ falsa hoc

Mala diff'

quoniam nihil possumus reprehendere aliam argumentationem æque firmā: aut firmiorem proponimus. Verum hoc i deliberatiuo genere causæ usu prouenit: cū aut utile aliqd aduersario concedius sed nos: aut utilius: aut honestius aliquid demonstramus: aut honestum aliquid aduersario cōcedimus nos honestius aliquid aut necessarium esse mōstramus. Verum nunc trāsit ad conclusionē idest sextam eādemque extremam partē totius orationis. Quo loco Hermagoras digressionem supponit: idest orationem in qua præter controuersiam causæ: aut laus nostra: aut aduersarii uituperatio cōtineatur: aut quæ ad aliam rem trāsitum faciat: nō ꝑ argumentationē: sed per amplificationem. Hanc Tullius non partem orationis: uult eē sed in omnibus orationis partibus seruari ac subici posse declarat ut certis locis post rem aliquam probatā: aut amplificationem aliquam subiicias: aut laudem: aut uituperationē. Itaque nō digressionem sexto loco: sed conclusionem Tullius ponit. Cōclusio est exitus & determinatio totius orationis. Conclusio est inquit finis ac terminus orationis: sed totius orationis nos epilogos accipiamus. Huius cōclusionis partes sunt tres: enumeratio: indignatio: conquæstio. Verū hoc distant quod indignatio & cōquæstio tā tū aios mouēt diuerso tñ exitu nūc uero iracūdia contra aduersarios cōmouent̄ nunc mise-

Pacuuius
Euripides

& Cepionis in cod. uet. recte.

A suspectabar uerba mihi sunt tanquam subditicia

.s. ab alio q contra amphionē uituperauit musicam & cum amphio defendere debuisse musicam laudet & sapientiā

ricordia clrca nos: Enumeratio uero: & animos mouet & fidē facit: nā cū repetit q̄ dicta sūt fidē cū uero oīa coacernat & colligit oīos mouet. Hæc enumeratio ñ sp uniformiter ea q̄ dicta sunt colligere debebit. Ne cū odiosum: tū ēt qd maxie contrariū est fieri uideat ex arte. Itaq; supra dictorū repetitio uitrāda ē. Variat ār modis q̄tuor si aut eas res q̄s añ dixisti breuiter pstrigas & colligas qd qdē fcm facile ē aut si i mēoriā audiēti reuoces q̄s pteris in pritione pposueris & q bus rōnibus unāquāq; ptē cōfirmaris: aut si interroges iudices quid amplius uelint cognoscere: cū hoc & hoc docuerius cū hoc: & hoc planum fecerius: atq; hæc nūc p nfarū argumētationē repetitionē uel cōfirmationē nunc ēt aduersariorū argumētationū rephēsionē. Deide hæc ipa enumerationū genera nō semper a nfa psona facienda sūt: sed nūc a nostra supposita: nunc a re. A nfa psona quemadmodū accipiat orationē i prōptu est. Suppositæ aūt psone accōmodatoso si dicas nāsi legis scriptor assistat: & quærat a nobis qd dubiretis qd posseris dicer cū uobis hoc & hoc sit demōstratū. Rei ēt sic accōmodat oratio si aut lex: aut locus: aut urbs aut monumentū aliqd accipiat oronē p enumerationē sic. Quod si leges loq possent: nōne hæc apd nos q̄rerētur. Quidā amplius desideratis iudices cū uobis hoc & hoc planū factū sit. Verū ēt in his enumeratiōibus: q̄ aut modo: pecuniā habere bonū esse: ppea qd ea maxime uitā beatā efficiat. Aut infirmā ut Plau. Amicū castigare ob meritā noxā īmane est facinus uez: i ætate utile: & cōducibile. Nā ego amicū hodie meū ñ castigabo p cōmertā noxa. Aut eadē hoc mō. Maximū malum ē auaritia. Multos. n. magnis incōmodis affecit pecuniæ cupiditas. Aut parū idonea hoc mō. Maximū bonū ē amicitia: plīme. n. delectiones sūt āicitia. Quartꝰ modꝰ est reprehensionis p quē cōtrā firmā argumētationē æq firma: aut firmior ponit. Hoc genꝰ in deliberationibꝰ maxime uersabitur: cum aliqd qd contradicat æquū esse cōcedimꝰ: sed id qd nos defendimꝰ necessarium esse demonstramꝰ. Aut cum id q̄ illi defendāt utile esse fateamur: quod nos dicamꝰ honestum esse demonstremus. Ac de reprehensione quidem hæc existimauimꝰ esse dicēda. Deinceps nunc de conclusione dicemꝰ. Hermagoras āt digressionem: deinde postremam conclusionem ponit. In hac āt digressiōe ille putat oportere q̄dam inferri oronem a causa atq; a iudicatiōe ipsa remotam: quæ aut sui laudē: aut aduersarii uituperationem contineat: aut in aliam cām deducat: ex qua conficiat aliqd confirmationis: aut reprehensionis nō argumētādo: sed augendo p q̄dam amplificationē. Hāc si qs ptem putāt esse oronis sequitur licebit. Nā & augendi: & laudandi: & uituperandi: & pcepta a nobis pti data sunt: pti suo loco dabunt. Nobis aūt non placuit hāc ptē in numerū repōi: q̄de causa digredi nisi p locum cōem displicet. Quo de genere posterius est dicendum. Laudes aūt & uituperationes non separati placet tractari: sed in ipsis argumentationibus esse implicatas. Nunc de conclusione dicemus. Cōclusio est exitus & determinatio totius orationis: hęc habet partes tres. enumerationem: indignationē: conq̄stionem. Enumeratio est per q̄ res dispsę & diffusę dictę unum in locum coguntur: & reminiscendi causa unum sub aspectum subiiciuntur: hoc si semper eodem hoc modo tractabitur perspicue ab omnibus artificio quodam tractari intelligitur. Sin uarie & sōcietatem: & hanc suspitionem uitare poterunt. Quare tum oportebit ita facere ut pleriq; faciūt propter facilitatem singulari unamquāq; rem attingere: & ita omnes trāsire breuiter argumentationes: tum autem id quod difficilius est dicere: quas partes exposueris in ptitione de quibus te pollicitus sis dicturum & reducere in memoriam quibus rationibus unamquāq; partem confirmaris. tum ab his qui audiunt quærere quid sit quod sibi uelle debeant demonstrari hoc modo. Illud docuimus. Hoc planū fecimus ita simul & in memoriam redibit auditor. & putabit nihil eē prēterea quod debeat desiderare: atq; in his generibus: aut anre dictū est: tum tuas argumentationes transire separatim tū id qd artificiosius est: cum tuis argumentationes contrariam coniungere: & cum tuas diueris argumentationē: tum contra eā quod afferetur quemadmodū dilueris ostendere. Ita per breuem comparationem auditoris memoria & de confirmatione: & de reprehensione reintegrabitur. Atq; hoc aliis actionis quoque modis uariare oportebit. Nam ex tua persona tum enumerare possis: ut quid: & quo quicq; loco dixeris admoneas: tum uero personam: aut rem aliq̄ inducere: & enumerationem rei totam attribuere

Quartus modus cōfutationis

Reponi in memoriā

De Conclusione & ꝛtribus eius partibus

Enumeratio

Singulatim

Reintegrabitur

tribuere. Persona hoc modo. Nā si legis scriptor existat: & quærat sic id a uobis: quid dubitetis: quid poscatis iudicē: cū hoc: & hoc sit uobis demōstratū. Atq; hoc item ut in nostra persona licebit alias sigillatim transire omnes argumētatiōes: alias ad partitiones singula genera referre: alias ab auditore quid desideret quērere: alias hæc facere per cōparationē suarum & cōtrariarū argumētationū. res autem inducet: si alicui rei huiusmodi legi: loco: tē urbi: monimēto attribuet oratio p enumerationē hoc pacto. Quod si leges loqui possent: nōne apud uos quererent. Quid amplius iudices desideratis: cum uobis hoc: & hoc planū factum sit. In hoc quoq; genere eisdem nobis uti licebit. Cōe aūt præceptū hoc datur ad enumerationē: ut ex unaquaq; argumētatione: quoniā tota iterum dici nō pōt id eligatur: quod erit grauissimū: & unū quodq; q̄ breuissime trāseat: ut memoria nō oratio renouata uideat. Indignatio est oratio: per q̄ cōficitur: ut in aliquē homine magnū odiū: aut in rem grauis offensio cōcitet. In hoc genere illud primū intelligi uolumus posse omnibus ex locis: his quos in confirmandi præceptione possumus tractare indignationē. Nā ex his rebus quæ personis aut negociis attributæ sunt: quæuis amplificationes nasci possunt. sed tū ea quæ seperatim de indignatione præcepi possunt cōsideremus. Primus locus sumit ab auctoritate: cū memoramus q̄tę curę res ea fuerit diis īmortalibꝰ aut eis quorū auctoritas grauissima debeat ēē: q. locus sumit ex sortibꝰ: oraculis: uatibus: ostentis: p digis: responsis: similibus rebus. Item ex maioribus nostris: regibus: ciuitatibꝰ: gentibus: hominibus sapientissimis: senatu: populo: legū: scriptoribꝰ. Secūdꝰ locus est per quē illa res ad quos pertineat cū amplificationibus per indignationē ostēdit: aut ad oēs: aut ad maiorem partem: quod atrocissimum est. aut ad superiores: quales sūt hi: quorū ex auctoritate indignatio sumit: qd indignissimū est: aut ad pares animo fortuna: corpore qd iniquissimū est: aut ad iferiores: qd superbissimum est. Tertius locus ē: per quē quērimꝰ qdnā sit euenturū. si idem cæteri faciant: & simul ostendimus. Si cōcessū sit multos æmulos eiusdē audaciæ futuros ex quo qd mali sit euentus: demōstrabimus. Quartus locus est per quē demonstramus multos alacres expectare quid statuāt ut ex eo quod uni concessū sit sibi quoq; tali de re quid liceat intelligere possint. Quintus locus est per quē ostēdimꝰ cæteras peream cōstitutas itellecta ueritate cōmutatas corrigi posse: Hanc esse rem que si semel sit iudicata neq; alio iudicio cōmutari: neq; ulla pōt ārte corrigi posse. Sex

suppositę personæ aut rei dātur. Ita ut in nostra persona illa omnia enumerationum genera uariāda sunt ut nunc singulatim singula nostra argumenta p currantur: nunc partitionis pmisso suis rationibus exequenda sit: nunc interrogatio an iudices: faciēda nunc & nostrarum & aduersariorū argumentatio num colāda collatio. Commune aūt hoc erit in enumeratione præceptū ut ex unaquaq; argumētatione quoniā tota nō pōt recenseri unum quodq; quod ualidū est deligatur ut memoria renouetur: nō omnis reperatur oratio. Indignatio est oratio p quā conficitur: ut alīquē hominem magnum odium aut in rem grauis offensio cōcitetur. Indignatio & cōquæstio tantūmodo motus excitant ad iracundiā uel odium: indignatio ad iram ad misericordiam conquæstio. Quæ utraq; hisdē locis sumi potest ꝙbus argumentatio cuncta consistit: idest ex attributis personæ: & attributis negocio: ex his enim & fides comparatur & cumulus. Verum indignatio propria ueluti accusatoris est ut iram in reum suscitet. Cōquæstio autem uelut propria defensoris est: ut in reum suscitet miserationem. Sed cum indignatio uel conquæstio apud personas agentiū proprietate prævaleant. Vtrūq; tamē ab utroq; faciēdum. Nam & accusator irā in reum miserationem uero per se suscitare debet: & rursus defensor miserationem pro se: iram uero in accusatorē suscitare debebit. Hoc ita faciendū quē admodum etiā ab utroq; & proprie argumentationes cōfirmantur: & aduersariorum reprehenduntur. Verum cū indignationi: & cōquæstioni iam dederit generale atq; commune præceptū: quod ex attributis personæ uel negocio sumi possunt. Dat tamen singulis p priōs locos: Indignationi quindecim. Conquæstioni sexdecim: nec nos locorum ipsoꝝ ordo moueat: quod in quosdam numeros ordinātur: nulla enim etiam ipso ordine rerum auxesis est: nullus gradus: ad malus: aut ad minus. Sed iccirco locis ipsis numerus datus est: qa melius & tenētur sæpe præcepta: nullāque recipiant cōfusionem si ad memoriam numerus collocetur: quāquam indignationis primum locum recte sumpserit: q̄ ex rebus oibus a numinibus traxit exordium: Sed ut diximus in hoc locorum numero rerum ordinem nullo quæramus: sed ex more manifestioris præcepti factum esse meminerimus: iamipsi loci diligenter inspicientibus ma

Indignatio

Primꝰ loc

2

3

4

5

nisesti sunt: ideſt res quæ præcipi// untur facile ꝓſpi. ci possūt. Illud ta men preceptū te nere debemus: ſi// ue: in indignatio ne: ſiue in cōquæ// ſtiōe nos locis oſ// bus uti non opor tere: ſed his quos cauſa: ſuggerat: neque his omni// bus: ſed quo ad iu dicantium: animi moueant quod ſi etiam uno aliquo loco factum uide rimus oſonē con tinuo finire debe mus. Ita enim uel lachrymæ dum i cipiunt ac recen// tes sunt plurimū ualent. Conquæ ſtio est oratio au// ditorum miſeri// cordiam captās. Diximus cōquæ// ſtionis opus hoc esse ut animos iu dicantium ad mi sericordiā moue ar. Huic aut dat ꝓprios locos sex// decim in quibus ut diximus ū erit nobis rerum or// do quærendus. Sed quicūque lo cus ad miſericor diam efficēdam pro negocij qua. litate ſumendus. Hoc ſcire debe// mus esse multos cōmunes locos & indignatiōi & cō// quæſtiōi & recte. Neq; enim iudex poteſt nobis præ bere miſericordi am: niſi ira ad// uerſariorum con ſequantur aut na ſci poterit aduer ſario niſi i hoc ip// ſo nobis animum præbeat miſeri// cordem.

tus locus est per quem consulto & de industria factū ostenditur & illud adiungitur uoluntario maleficio ueniam dari: non oportere: imprudētiæ concedi non nunq; conuenire. Septimus locus est: per quem indicamur qd' tetrum: crudele: nefarium: tyrannicum: factum esse dicemus: per uim: ma num opulentā: quæ res ab legibus: ab æquali iure remotissima sit. Octauus locus est: per quem demonstramus non uulgare: neq; factitatum esse: neq; ab audacissimis quidem hominibus id maleficium de quo agitur: atq; id a feris hominibus: & a barbaris gētibus: & immanibus bestiis esse remotum. Hæc erunt: quę in parentes: liberos: coniuges: consanguineos: supplices: crudeliter facta dicuntur: & deinceps si qua proferantur: in maiores natu: in hospites: in uicinos: in amicos: in eos quibus cum uitam egeris: in eos apud quos educatus sis: in eos a quibus eruditus: in miseros mortuos: in miſericodia dignos: in homines claros nobiles: & honore usos: in eos qui ne que lædere alium: nec defendere se potuerūt: in pueros: senes: mulieres: qui bus ex omnibus acriter excitata indignatio: summum in eum qui uiolarit horū aliquē odiū cōmouere poterit. Nonus locus ē: per quē cū aliis quę cōstāt esse peccata: hoc de quo quæstio est cōparat: & ita per contentionē q to atrocius: & idignius sit id de quo agitur ostēdit. Decimus locus est: per quē omnia q in negocio gerendo acta sūt quæq; post negociū cōsecuta sunt cū uniuscuiusq; idignatione: & criminatōe colligimus: & res uerbis quā ma xime ante oculos eius: apud quē dicitur ponimus: ut id qd' idignū est per inde illi uideat' indignū: ac si ipse inter fuerit: ac presens uideri. Vndecim9 locus est: per quē oēdimus ab eo factū: quo minime oportuerit: & a quo si alius faceret prohiberi cōueniret. Duodecimus locus est: per quē idignamur qd' nobis hoc primū acciderit: nec alicui unq; usu euenerit. Tertiusdecim9 locus est: si cū iniuria cōtumelia iuncta demōstrat' per quē locū in superbiā & arrogātiam odium incitat'. Quartusdecimus locus est: per quē petimus ab his qui audiunt ut ad suas res nostras iniurias referāt: si ad pueros ptinebit. de liberis suis cogitent si ad mulieres de uxorib9: si ad senes de parētib9 aut patrib9. Quintusdecimus ē locus: p quē dicimus inimicis quoq; & hostibus ea quæ nobis acciderint: indigna uideri solere: & indignatio quę his fere de locis grauissime sumet. Cōquæstiōis autē huiusmodi de reb9 partes petere oportebit. Cōquæstio est oratio auditorū miſericordiā captās. In hac primū animū auditoris mitē & miſericordē cōficere oportet: quo facili9 cō quęstione cōmoueri possit. Id ex his locis cōmunib9 efficere oportebit. per quos uis fortunę in omnes & hominū infirmitatis ostendit' qua ratione habita grauiter & setentiose maxie demittit' aius hoium: et ad miſericordiā cōpat': cū in alieno malo suā ifirmitatē cōsiderabit. Deide primus locus est miſericordiæ p quē pri9 qb9 i bōis fuerit: & nūc p quē qb9 i malis sint ostendit'. Secund9: q i tpa distribuit' p quē qb9 i malis fuerit: & sint: & futuri sint: demōstrat'. Tertius: p quē unūq; d' q; deplorat' icōmodū: ut i morte filii pueritię delectatio: amor: spes solatiū: educatio: & si q; simili i gñe quolibet de icō mō p cōquęstionē dici potuerūt. Quartus ē: p quē res turpes: & humiles: & illiberales pferunt'. & idigne ætate genere: fortūa pristino honore bñficiis quę passi ppessuriue sint. Quintus ē: p quē oia ante oculos singulatim incōmoda ponēt: ut uideat' his q audiet uidere: & re quoq; ipsa q̄si adsit ū uerbis solum ad.

solum ad miſericordiā ducat'. Sextus: p quem ꝓter spē in miſeriis de mōstrat' eē ut cū aliqd expectaret: no mō id nō adeptū esse sed i miſe rias sūmas icidisse. Septim9: p quem ad ipsos q audiūt similē casum cōuertimus: & perimus: ut de suis liberis: aut parentib9: aut aliquo: q illis carus dēat eē nos cū uideāt recordent'. Octauus: p quem ali qd dicitur esse factum quod non oportuerit: aut non factum quod oportuerit: hoc modo. nō affui: non uidi: nō postremam eius uocē audiui: nō extremū ei9 spiritū excepi. Itē i manib9 inimicoꝝ mortuus ē: hostili i terra turpiter iacuit: i sepulc9a feris diu uexat9: cōi quo q; honore i morte caruit. Nonus: p quē oratio ad mutas: et exptes res aī refert' ut si equū: domū: uestē: sermonē: alicuius accōmodes: q bus anim9 eoꝝ: q audiūt: & aliquē dixerūt uehemēter cōmouet'. Decim9: p quē inopia ifirmitas: solitudo demōstrat'. Vndecim9: p quē liberoꝝ aut parētū: aut sui corpis sepeliēdi: aut alicui9 rei eiusmōi cōmēdatio fit. Duodecim9: p quē disiūctio deplorat' ab aliquo: cū deducaris ab eo q cū libētissime uixeris: ut a parēte: ut a filio: ut a fratre: ut a familiari. Tertiusdecim9: p quē cū indignatiōe cōquęrimur: qd' ab his a qb9 nō conueniāt male tractēur: ꝓpinqs amicis qb9 bñfecerim9: quos auditores fore putarem9: at a qb9 indignū ē: ut seruis libertis: clientib9: supplicib9. Quartusdecim9: q p obsecrationē sumitur i quo ornat' mō illi q audiūt humili supplici oīone: ut miſereāt'. Quintusdecim9: p quē nō nras: sed eoꝝ q nobis cari debēt eē fortunas cōquęri nos demōstram9. Sextusdecim9 ē: p quē animū nr̄m in alios miſericordē eē oēdim9: & tū amplū & excellūm & icōmodorū patiētē eē & futuꝝ: si qd acciderit demōstram9: nā sępe uirt9 & magnificētia in q̄ grauitas & auctoritas ē plus ꝓficit ad miſericordiā cō mouēdā q̄ humilitas: & obsecratio. Cōmotis āt aīs diuti9 i cōquęstiōe morari no oportebit. Quēadmodū. n. dixit rhetor apollonius lachryma nihil citius arescit. Sed qm̄ satis uidemur de omnib9 ꝓtibus orationis oīnis dixisse: & hui9 uoluminis magnitudo longius processit: quę sequuntur deinceps in ſcundo libro dicemus.

Explicit Liber Primus.

Incipit Liber Secūdus.

CRotoniatę quondā cū florerent omnibus copiis & in Italia cum in primis beati numerarentē: templū Iunonis qd' religiosissime colebāt egregiis picturis locupletare uoluerūt. Itaq; Eracleotē zeusim q tū lōge ceteris excellere pictorib9 existimabat' magno precio adhibuerūt cōductū. Is & cęteras q̄ plures tabulas pinxit: quarū nonulla pars usq; nostrā ad memoriā ꝓpter sani religionē remāsit: & excellentem muliebris formę pulchritudinē muta in sese imago contineret. Helenę se pingere uelle simulachrū dixit. Quod Crotoniatę q eum in corpe muliebri pingēdo plurimū aliis ꝓstare sępe accepissent libēter audiuerūt putauerūt. n. si quo i genere plurimū posset in eo magno opere elaborasset egregiū sibi opus fano illo relictū? neq; eos

Rotoniatæ quōdam cū florerēt oī// bus copiis: & i Italia cū in primis beati numerarē// tur templū Iunonis: qđ re ligiosissime colebāt egre// gijs picturis locupletare uoluerunt: omnis præfa// tio quasi similitudo est an te id quod dicturi sumus. Ita in ea semper similitu// do captanda est quanquam sæpe ad hoc deducitur ut similitudo tollatur: unde siue futura similitudo est: siue nō in eo ad quod præ fatio præparatur animad uertēdum semper est ut ꝛ etiam tota similitudo præ fationis paretur an in par tibus an in parte: frequen ter enim cuncta conueni. unt: frequēter diuersis in præfatione positis cum ea re ad quam præfatio duc tur quedam in præfatione similitudo confert: hic ad q̄ ducitur præfatio: illud est ex multis artifi scripto ribus electa mira & ad unā quam scripsit artem quo pulchrior redderetur præ cepta ex multis multa col lecta: huic igitur rei præfa tio illa est zeusin pictorē nobilem Helenæ simula crum pinxisse: sed cum cō ductis & in unum uocatis quinque uirginibus quic. quid eēt pulcherrimū de legisset: hoc ut perspici li cet in summa cōuenit ga hic & ille multa ā multis.

Verum præfert Tullius opus suum qđ magis mul ta ipse si quidem præterle ēporis scriptores & præ// sentis iudicio habuit: & nō unius ciuitatis nec unius linguæ. Quippe cum & græcos: & latinos. Atque uero Zeusis ex una ciuitate: & ipsius temporis eligendi habuit facultatem. Crotoniatæ quondā cum flo// rerent: si partibus conduc tis tota conueniunt pul// chra semper & præcipua

Croto/niatæ

præfatio esse dicetur. Crotoniatæ romani fuit cum florerent omnibus copiis romanis cõuenit. Item cõuenit & in Italia cum i primis beati numerarent. Iunonis uero templum q̃ locupletare egregiis picturis uoluerũt sic & eloquẽtie uel facundie templum Zeusis & Tullius cũ multam dicẽdi genera sint: ut inter picturas multas helena ita inter cæteras dictiones eminet: semper oratoria: & ut Zeusis in pingendis fœmineis uultibus sũmus: ita i orationibus Tullius: pinxit Zeusis muta q̃ usq; ad nostram memoriã manent secula: posteriora tenẽt quicquid pinxit oratio tulliana Zeusis Helenæ se simulachrũ pingere uelle dixit: non eum in helenam: sed simulacrũ fuerat traditurus: ita Tullius scribendo artes: non orationes: non ipsam eloquẽtiam: sed simulacrũ eloquẽtiæ fuerat traditurus. Hoc conuenit: & illa sentẽtia: quod ex animali exemplo mutum in simulacrũ ueritas trãsferebatur: Mutum enim simulacrũ eloquentiæ ars eius ipsa autẽ eloquentia quasi animal: ita per partes poterit rei ad quam confertur præfatio cõuenire: relicto eo qd̃ postea præponitur; quod cum Tullius ex omnibus multa q̃sierit & omni tempore Zeusis ex una ciuitatẽ & uno tempore comparauit. Ac si par in nobis fuerit præfatiõis uno genere: similitudinis. s. nunc pclationem: quæ etiam ipsa in præfatione faciẽda est: incipit dicere exemplorũ eligẽdi potestas: ideo hoc opus eẽ pòsse melius principe illo: atq; inuentore tisia coraxi & tisia artes primi oratorias apud græcos scripsisse dicuntur sicut & ipse cuius institura sequebantur: fecerat: gloria Xe

ex inscitia laborare

illa opinio fefellit. Nã zeusis ilico quẽsiuit ab his quasnam uirgines formosas haberẽt. illi ãt statim hoiem deduxerũt in palestrã: atq; ei pueros oñderunt multos magna pręditos dignitate: etenim quodã tpe crotoniatæ multũ omnib9 corpis uiribus & dignitatib9 ante steterũt: atq; hõestissimas: egymnico certamine uictorias domũ cum laude maxima rettulerũt. cũ pueroꝝ igitur formas & corpa magno hic ope mirẽt: hoꝝ inq̃t illi sorores sũt apud nos uirgines. Quare q̃ sint illæ dignitate potes ex his suspicari. præbere igit̃ mihi inq̃t quæso ex istis uirginibus: formosissimas: dũ pingo id qd̃ pollicitus sum uobis ut mutũ in simulacrꝝ ex animali exẽplo ueritas trãsferat. Tũc crotoniatæ publico de cõsilio uirgines locũ in unũ cõduxerũt & pictori q̃s uellet eligẽdi ptãtẽ dederũt. Ille ãt q̃q; uirgines delegit q̃rũ noia multi poetæ: memoriæ tradiderũt qd̃ eius eẽnt iudicio pbatæ q̃ pulchritudinis hr̃e ujrissimũ indiciũ debuisset. Neq; n. putauit oia q̃ q̃reret ad uenustatẽ uno i corpe se repire posse: lõ qd̃ nihil simplici in gñe ex pto pfectũ naturã expoliuit. Itaq; tanq̃ cæteris non sit habitura qd̃ largiat̃: si uni cũcta cõcesserit: aliud alii cõmodi aliquo adiũcto incõmodo numerat. Quod qm̃ nobis uoluntatis accidit ut artẽ dicendi pscriberem9 nõ unũ aliqd̃ ppositm9 exẽplũ cuius oẽs ptes quocũq; eẽnt in gñe: siue in iudiciali: siue in demõstratiuo deliberatiuo exprimẽdę nobis necessarie uiderent. Quibus unũ in locũ coactis scriptorib9 qd̃ qsq; cõmodissime precipe uidebat̃ excerpsimus: & uariis ingeniis excellẽtissimã q̃q; libauim9: ex his noie & memoria digni sunt nec nihil optime nec oia pclarissime dicẽdi nobis dicere uidebat̃. Quapp stultitia uisa ẽ: aut ab inuẽtis alicui9 recedere: si quo in uitio eius offenderemur: aut ad uitia quoq; eius accedere cuius aliquot pcepto duceret. qd̃ si i ceteris quoq; studiis a multis eligere hoies cõmodissimũ qd̃q; quã sese uni alicui certo mallẽt ãdiscere min9 in arrogãtiã offenderẽt nõ tãtope in uitiis pseuerarẽt: aliquãto leui9 ex inscitia laborarent. Ac si par in nobis huius artis: atq; in illo picturę sciẽtia fuisset, fortasse hoc magis in suo gñe opus nr̃m quã ille in sua pictura nobilis enitẽret. Ex maiore. n. copia nobis quã illi fuit exẽplorũ eligendi potestas. Ille una ex urbe & ex eo numero uirginũ quę tũ erãt eligere potuit. Nobis omniũ quęcũq; fuerũt ab ultimo principio huius pręceptiõis usq; ad hoc tpus expositis copiis quodcũq; placeret eligendi potestas fuit. ac ueteres qdẽ scriptores huius artis usq; ab principe illo: atq; inuentore tisia repetitos unũ in locũ cõduxit Aristoteles & noiatim cuiusq; pręcepta magna congesta cura pspicue: cõscripsit: atq; enodate & diligenter exposuit: ac tm̃ inuẽtorib9 ipsi suauitate & breuitate dicẽdi pstitit ut nemo illoꝝ pręcepta ex ipsoꝝ libris cognoscat: sed pẽs q qd̃ illi pcipiãt uelint intelligere ad hũc quasi ad quendã multo cõmodiorẽ explicatorẽ reuertatur. atq; hic qdẽ & ipse sese ipsum nobis & eos q ante se fuerãt in medio posuit: ut & cæteros & seipsum p se cognosceremus. Ab hoc aũt qui pfecti sũt quanq̃ in maximis philosophiæ ptibus opę primũ cõsumpserũt: sicut & ipsi cuius institura sequebant̃ fecerat tñ p multa nobis

∴ a bene

Ut se ipsũ p se cognosceremus. uidetur soloecismus si Laurentio credimus

ta nobis pręcepta dicendi reliquerunt. atq; alii quoq; alio ex fonte præceptores dicendi emanauerunt: q̃ item p multũ ad dicendum si qd̃ ars pficit. pitulati sunt. nã fuit tempore eodem quo Aristoteles magnus & nobilis rhetor Isocrates cuius ipsius quã constat esse artem nõ inuenimus. Discipuloꝝ aũt atq; eorũ qui ꝓnus ab hac sunt disciplina pfecti: multa de arte pcepta reperimus. ex his duab9 diuersis sicuti familiis quaꝝ altera cum uersaret in philosophia nõnullam rhetoricæ quoq; artis sibi curã assumebat. Altera uero omnẽ in dicendi erat studio & pceptione occupata. unum quoddã est conflatum genus a posteriorib9 q ab utriusq; ea quæ cõmode dici uidebant̃ in suas artes cõtulerunt. quos ipsos simul: atq; superiores nos nobis omnes qd̃ facultas tulit pposuimus. Et ex nostro quoq; nõ nihil i cõmune cõtulim9. Quod si ea: quę in his libris ex ponunt̃ tãtopere eligenda fuerunt quãto studio electa sunt, pfecto neq; nos: neq; alios industriæ nostrę pœnitebit. Si nãũt temere aliquid alicuius preteriisse aut nõ satis elegãter secuti uidebimur: docti ab aliquo facile & libenter sententiã cõmutabimus. Non enim paꝝ cognoscere: sed in parũ cognito stulte & diu pseuerasse turpe est. ꝓterea qd̃ alterũ cõmuni hominũ infirmati: alterũ singulari uniuscuiusq; uitio attributũ est. Quare nos qdem sine affirmatione simul quęrentes quę dubitant: unũquodq; dicemus. Nedũ hoc paruulũ sequimur: ut satis hoc cõmode perscripsisse uideamur: illud amittamus: quod maximũ est: ut ne cui rei temere: atq; roganter assenserimus. Veꝝ hoc quidẽ nos: & in hoc tempore: & in omni uita studiose quo ad facultas feret, cõsequemur. Nũc ãt: ne lõgius oratio ꝓgressa uideat̃: de reliqs: quæ pcipienda uident̃ esse: dicemus. Igit̃ primus liber ex posito genere huius artis: & officio: & fine: & materia: & ptibus genera cõtrouersiarũ & inuentiões & iudicatiões cõtinebat. Deide ptes oronis & in eas oẽs omnia pcepta. Quare cũ in eo cæteris ꝓb9 distinctius dictũ sit: dispersę ãt de cõfirmatione: & reprehensione: nũc certos cõfirmãdi: & reprehẽdendi in singula causarũ genera locos tradendos arbitramur. Et qa quo pacto tractari cõueniret, argumẽtatiõis in libro primo nõ indiligenter expositũ est: hic tm̃ ipsa inuenta unãquãq; rem exponet̃ simpliciter sine; ulla exornatione: ut ex hoc inuenta ipsa, ex superiore ãt expolitio inuentoꝝ petat̃. Quare hæc quę nũc pręcipientur ad confirmationẽ et reprehensionis ptes referre oportebit. Omnis demonstratiua: & deliberatiua & iudicialis causa: necesse est in aliquo eorũ quę ante expositа sunt cõstitutionis genere uno pluribusue uersetur; hoc quamquã ita est tamen cum cõmuniter quædam de omnibus præcipi possint. separatim quoq; alię sunt cuiusq; generis diuersę pręceptiões. Aliud enim laus aut uituperatio.

nocrates philosophi motus Arist. philosophiam exercuit. Gloriatus Isocratis motus rhetoricæ præcepta conscripsit. Artis sibi curam assumebat: Voluit enim Aristote, propter Isocratem: cum philosophus esset: etiam præcepta dicendi tradere: Alterum communi hominũ infirmitati: alterum singulari non intelligere omnium potest esse: & est uitium commune. Singulare uitium est: ut cum non intelligat i eo quasi intelligat pseueraret: nec ad species applicata argumẽtatione dicturum se polliceretur: ita tñ ut nõ de expolitione argumentationis quæ in primo plenissime tractata est sed de argumentis loquatur in uno quoq; genere causarum. i. in coniectura sine qualitate trãslatione: & cæteris hic incidẽtibus: & ponit quidem hoc esse contentus ut specialiter de constitutionibus diceret in quocunq; genere causarum quæ essent confirmandi præcepta: quæ reprehendendi. Verũ quoniam ipsa quoq; genera causarum propter suos fines diuersos diuersa præcepta desiderant cum iudicialis habeat æquitatem demonstratio honestatem: deliberatio honestatem: & utilitatem confirmandi: & reprehendẽdi præcepta quæ sunt in constitutiones singulos diuisit i iudiciali genere causarum in postrema libri pte de deliberatione & demõstratione propter fines proprios aliquot tractaturus expositо genere. Quod eloquentia magna & ampla pars est ciuilis cuiusdam quæstionis. Officium eius artis est dicere appositæ ad persuadendum. Finis persuadere dictione. Materia q̃. Non autem omnia ut uoluit Gorgias Leontinus aut etiam ut uoluit Hermagoras partibus inuẽtio dispositio: elocutio: memoria: pronunciatio. Genera controuersiarum. i. genera causarum iudicialis deliberatiuum demõstratiuum; inuentiones, nam de quinq; partibus orationis solam inuentionem tractat: deinde partes orationis exordium narrationem reprehensionem: conclusionem quo pacto tractari cõuenirẽt argumentationes syllogismum: & inductionem hic tantum ipsa inuẽta: ideſt argumẽta ipsa non expolitionem aut sen-

Demonstratiuũ genus deliberatiuũ q: in aliquo statu uersari

tentiæ dictionem. Constitutiones omnes in iudiciali genere causarum tractabũtur. Nunc ab coniecturali constitutione proficiscamur cuius exẽplum sit hoc expolitũ. Secundus liber confirmationẽ & reprehensionẽ ipsis constitutionibus applicauit cũ primus liber generaliter omnẽ materiã oibus dederit: Ac primo de coniectura proponit exemplũ nõ ipm exẽplum tractaturus: qm̃ in exẽplo nõ oia ineſſe poſſunt q̃ cadunt in coniecturã. Omnia.n.exẽpla q̃ in cõiectura ueniũt uel uenire poſſunt ꝓcipienda fuerant: In argumẽtis ergo de cõiectura erit ꝓceptio: qa exinde in thema quodlibet cõiecturale qd̃ neceſſarium fuerit facile poterit deuocari: hoc aũt fieri a Tullio intelligamus ẽt in oibus conſtitutionibus ut exẽplũ cuiuslibet cõſtitutionis det nõ tm̃ ipm tractat exẽplum ꝓpoſito: itaq; exẽplo cõiecturali ſecũdũ præcepta primi libri docet quæ ſit intẽtio: quæ depulſio ex qbus duobus q̃ ſit cõſtitutio: deide admonet ꝙ in cõiectura nõ concedit eadẽq; quæ quæſtio eſt ipſa iudicatio. Occiderit: ne in coniectura.n.factũ nõ concedit: unde nõ põt ex deductiõe rõnis & reſtauratione naſci poſt quæſtionem primã: alia quæſtio quæ dicit indicatio. Subiungit poſt admonitionẽ dare ſe præcepta huic cõſtitutioni & argumentoꝝ locos oẽs cõiecturæ cõuenientes ex qbus in quamlibet coniecturã q̃ neceſſarii fuerũt deuocabuntur. Sũt igit̃ coniecturæ loci hi principales. A cã: a pſona: a facto. A cã eſt quãobrẽ fiat aliqd: & quæ parit uoluntatẽ de cã.n. logit̃ hominis nõ rei qua cã uolumus probare ꝙ uoluit facere is cui intendit factũ. pſona aũt omnis ille eſt q̃ feciſſe dicit: hoc eſt illa exoi uita p attributa pſonis ſumpta approbatio ad id qd̃ intendit factũ. A uero a facto pbationes habebũt facta illa oia quæ pbant factũ illud unde iudiciũ eſt: nã factum tria ſignificat̃ eſt factũ & illud qd̃ intendit ipſum illud qd̃ dicit occidiſti. Eſt factũ tertiũ hoc ꝙ tribuit argumẽtũ ad factũ illud: unde iudiciũ eſtiuat trãſiſti clamaſti qbus pbat̃ occidiſti: hoc ergo ultimũ eſt qd̃ dixit a facto qd̃ ipſum pſpiciet̃ in tribus illis ante negociũ: in negocio: poſt negociũ ſimul cũ ſentẽtiis ꝙ quæ ſe explicãt facta loco: tpe: modo: occaſione: facultate. Ergo hæc tria q̃ cõiecturæ ſuggerũt argumẽta: cã pſona: factũ. Cauſa ipſa diuidit̃ in duo in impulſionẽ & ratiocinationẽ: impulſio motũ habet repentinũ nõ uoluntarium: ut amor: uinolẽtia & omnino omnia huiuſmodi: quæ uenia mẽrentur: ſi confiteat̃ id ipſum qd̃ feciſſe arguit̃: nã ſi negat argumẽta ſunt a cã ut ſic. Feciſti qa uiolẽtus fuiſti: feciſti qa amore feciſti: feciſti qa iracundus es qbus cauſis pbant facere potuiſſe qd̃ negat. Ratiocinatio ãt Aliud ſentẽtiæ dictio: aliud accuſatio aut recuſatio cõficere debet. In iudiciis quid æquum ſit q̃ritur: In demonſtrationibus quid honeſtũ: In deliberationibus. Aut nos arbitramur: quid honeſtum ſit: & quid utile. Nam cæteri utilitatis modo finem in ſuadendo: & in diſſuadendo exponi oportere arbitrati ſunt. quoꝝ igitur generum fines: & exitus diuerſi ſũt: eorum præcepta eadem eſſe nõ poſſunt. Neq; nunc hoc dicimꝰ non eaſdem incidere conſtitutiones uerum tamẽ oratio quędam ex ipſo fine & genere cauſę naſcitur quę p tineat ad alicuius uitę demonſtrationem: aut ad ſententiæ dictionem. Quare nunc in exponendis cõtro uerſiis in iudiciali genere cauſarum & præceptorũ uerſabimur. Ex quo plæraq; in cætera quoq; cauſarum genera ſimili implicata controuerſia nulla cum difficultate tranſferentur: poſt autem ſeparatim de reliquis dicemus. Nunc ad coniecturalem conſtitutionem ꝓficiſcemur: cuius exemplum ſit hoc expoſitum. In itinere quidam proficiſcentem ad cætum quẽdam: & ſecum aliquãtum nũmorum ferentem eſt comitatus: cum hoc ut fere ſi in uia ſermonem contulit: ex quo factum eſt ut illud iter familiarius facere uellẽt. Quare cum in quandam tabernam diuertiſſent: ſimul cœnarę & in eodem loco ſomnum capere uoluerũt. Cœnati diſcubuerunt ibidem: caupo autem nam ita dicitur poſt inuentum: cum in alio maleficio deprehenſus eſſet) cum illũ alterum uidelicet q̃ nummos haberet animaduertiſſet, noctu poſtquam illos artius iã (ut fit) ex laſſitudine dormire ſenſit: acceſſit & alterius eorum qui ſine nummis erat gladium prope appoſitum e uagina eduxit: & illum alterũ occidit: nũmos abſtulit, gladium cruentum in uaginam recondidit: ipſe ſeſe in lectum ſuum recepit. Ille autem cuius gladio occiſo erat facta multo ante lucem ſurrexit: comitem ſuum inclamauit ſemel & ſępius. Illum ſomno impeditum non reſpondere exiſtimauit: ipſe gladium & cætera quæ ſecum attulerat ſuſtulit ſolus profectus eſt. Caupo non multo poſt clamat hominem eſſe occiſum: & cum quibuſdam diuerſoribus illum q̃ ante exierat conſequitur in itinere hominem comprehẽdit: gladium eius e uagina educit reperit cruentũ: homo in urbem ab ille deducitur ac reus fit. In hac intentio eſt criminis occidiſti: depulſio non occidi. Ex qbus conſtitutio eſt idem quęſtio eſt eadem in coniecturali quæ iudicatio: occiderit ne. nunc exponemus locos quorum pars aliqua in omnem coniecturalem incidit

cauſa eſt etiam ipſa uoluntatis: hæc ratione faciendi fuiſſe oſtendit uoluntatem: aut non faciendi quæ ſumit ex ratiocinatione uel boni uel mali: ſiue iam ꝓteriti boni: ſiue futuri ꝓter mali uel ꝓteriti uel futuri quod nos diximus malum uel bonum. i. ut gloriæ cauſa: aut amicitiarum ut inimicitiarũ ulciſcendarum: & metus & peniæ: his igitur cõmodis uel incõmodis hos gradus dat primos cõmodi retinendi utiq; ꝙ habet & augendi deinde adipiſcendi id utiq; eſt qd̃ habebat: contra incõmodi reiiciendi ꝓter deuitandi utiq; ꝙ futurum erat ita tria hæc tribus ſuperioribus reſpondent cõmodis: incõmoda illic retinendi: hic reiiciẽdi ii: illic augendi: hic minuendi: illic adipiſcendi: hic deuitãdi: qbus etiam illa accidẽt: ut aliqd cõmodi ſumamus uel ut maius cõmodum conſequamur: uel ut maius cõmodum uitemus aut rurſum ut incõmodum aliqd̃ præterea mus: uel ut maius incõmodũ adipiſcamur uel ut maius incõmodum deuitemus: nam & ſuſcipi cõmodũ parum poteſt: ut maius aliqd̃ cõmodum conſequamur: uel incõmodo maius uretur: & rurſum cõmodum contemni poſt: ut Leno contentus ſuit fine lucro meretricẽ dare: ne ab æſchino uerberaret & uel ut in uerrinis accipi poteſt malo nõ habere q̃ rogare. Rurſus contempto cõmodo ſuſcipi maius cõmodũ poteſt: ut terentianum illud i ſuaſione: pecuniam in loco negligere maximum interdum eſt lucrum: quæſtio uero eadem coniecturalis eſt quæ: & iudicatio ga ratio deeſt: non enim factum in confeſſione eſt: ideo eadem erit iudicatio quæ quæſtio & in horum locorum quæ coniecturalia ſunt & in cæterorum. i. cæterarum conſtitutionum cõuenire. i. locos. Omnis igit̃ ex cauſa: ex perſona: ex facto ipſa coniectura capienda eſt. Omnis hic locus a cauſa ſiue impulſionis: ſiue ratiocinationis coniecturæ maximum eſt fundamentum: non ꝙ cum cauſa ſit continuo & facinus comprobetur: ſed qm̃ facinus nullum eſt ꝙ non ante cã præceſſerit. Supponit deinde locos quibus accuſator utitur cum aſſerit impulſiõe aliquid eẽ factum. Ex quibus primus amplificatio eius rei quæ impulſio nẽ pariat: deinde approbatio: quod ex ea fiat per exẽpla ut amore ſe interfecit. Tertio loco comparatiõnẽ facinus: & declarata impulſione: euẽrum eius cauſæ fuiſſe concludimus. His tribus locis accuſator utitur in impulſione. In ratiocinatiõe uero hi ſunt quos nunc dicam demonſtratione: quid perierit quid fugerit. Argumẽti quanta res ſit: q̃ appetierit: aut fuerit. Præter hæc duo: unum etiam illud accuſator cõſiderare debebit ne forte iſta: quæ ſecutus ſit: aut ſugerit in opinione tantum habuerit reus neq; conſecutus ſit commoditatem neq; illum malum fugerit. Sed dicendum eſt ei ita fuiſſe uiſum: quia arguitur: & ſit ſua opinione deceptus. Opinio autem dupliciter decipit modo dum rem aliter: puta quæ eſt eadẽ res: modo dum aliter euenit q̃ putauit, Res fallit ſi mala credit cũ bõa ſit: ul' cõtra: ul' neutra: uel utrũq;. Ergo cũ hoc itelligi poſſit ꝙ opio fallit hoies: tũ i re: tũ in euentu cũ in re reus uti acceperit forte defenſione nõ ſibi antiquiorem fuiſſe pecuniam uita: aut fratris: aut amici. Accuſator debet uerum argumẽtum cõcedere: eſt enim credibile ſed confirmare debebit: hoc ei qui arguitur nõ ita uiſum fuiſſe. Et hoc approbare ex attributis perſonæ non illum habuiſſe opinionem ſed illam potius habuiſſe: quod talis eſt i. perſonæ eſt. Sic argumentabitur accuſator de eo cuius opinio falſa eſt in re. Cum autem euentus fallit quod accidit exempli modo: cum aliquis miſſo te

potestas facultas Voluntas

Io alterum inieceritut in scholæ controuersiis. Vt uero in causis forensibus cum quis cum dicatur necasse cuius hæres non sit: sed tamen sperarit hæredem; accusatoris est: locus est: cogitationem spectari debere non euentum. Et hæc de ratiocinatione. In causa autem omni; siue impulsione: siue in ratiocinatione laborãdum est fuisse illis potestatem: aut facultatem: aut uoluntatem. Potestas est qua posse ostẽditur facultas est qua adiutores & cætera demonstrantur. Voluntas est qua uelle uel uoluisse aliquid declaratur. Ita aliud erit uoluntas: aliud causa siue impulsio sit siue ratiocinatio: illa enim efficiunt uoluntatem. Non autem quod efficitur hoc esse debet quod est illud quod efficit. Nam sæpe & causæ sunt: & deest uoluntas quæ probari potest: uel fuisse uel nõ fuisse, tametsi causa præcessit. Hoc ex personæ potius attributis confirmabitur quibus: talis doceatur: ut potuerit causis commoueri. Hæc igitur accusator dicet: & cum uolet alios defendere: quibus fuisse causa faciendi declarabitur. Deinde adiunget etiam alios locos: quos defensori. Tullius dabit ad se purgãdum. Quibus locis utetur sicuti diximus accusator cum defendet alios: sed hoc breui faciet. Illorum enim defensionem alterũ alius uult accusare non ipsos ostendere innocentes: ita in maiore esse actu non potest quod alteri proficit. Omnis igitur ex causa: ex persona: ex facto ipso coniectura capienda est. Quæ parit uolũtatem uelle uel fuisse; idest cã qua quid ortum sit ostẽdimus attributum personæ: idest persona. Attributa ãt negocio; idest quod ait facto causa tribuitur in impulsionem & ratiocinationem. Ratio scilicet nõ ratiocinationem illam aut supra legimus syllogismi: ut amor: iracundia ægritudo. Inter iracundiam & irã hoc interest: quod iracundia perpetua est: ira ad tempus suscipitur. Atq; hoc fit ut iracundia sit impulsio ira ratiocinatio: ut odio quis iratus: uel metu occidisse dicatur: quod ẽ ratiocinationis cæterum iracundum esse: quia semper est ad impulsionem dicimus quæ propter talem naturã admissum facinus possit ostẽdere. Aegritudinem uero morbum animi posuit nõ corporalem. In quibus aut commodi aliquid maioris adipiscendi causa; aut maioris uitandi incommodi suscipitur: ut aliquid cõmodi suscipiatur propter duas res uel ut maius aliquod commodum consequamur: uel ut maius incõmodum deuitemus. Hic locus est. i. causa nisi aliqd quare factum sit ostẽditur. Quæ sit causa quæ parit uoluntatem siue per impulsionem; siue per ratiocinationem. Ergo accusator cum impulsione aliquid factum esse dicet. Locis infirmatiõis causa per impulsionem primo datis redit ad reprehensionis modos. Qui simili impulsu aliquid commiserunt & similitudinem coactione ut applices exemplum & doceas simile comparando: & ipsius animi affectionis explicatione curãdum est: ut ipsius affectionis hoc est rei sit explicatio. Vt non mirũ uideatur si quod ad facinus tali perturbatiõe cõmotus accesserit. i. ut uerisimile probet: & per exemplum: & per explicationem animi affectionis: ut quod eius fieri possit quantum in hac re fieri potest: quid in opinione eius quem arguet fuerit: ut non solum quid consecutus sit. Verum etiam quid sperauerit. Si ostendi põt ei uisum esse qui arguatur: ut uoluntatem criminetur: etiam si effectus defuit: ut ex eo causam habuerit: quia timuit: qui sperauit etiam si nihil aut commodi: aut incommodi accæperit: nam opinio dupliciter fallit homines. Opinio fallit in re cũ opinio uera nõ est: & errat ab eo quod in uero est ut cũ res mala sit bona credatur: uel cõtra euentus fallit opinionem: cum opinio quidem uera est: sed eam interueniẽs casus decepit: ut cum res bona est: & bona creditur: sed aliquo casu in malum uertitur. Iam in causa ipsa hoc modo possumus dicere. i. ut dicamus: ideo occidisti: quia te hæredem fore putasti. Licet ille alium hæredem fecerit: ita semper in opinione est euentus. fallit & res: cum aut aliusmodi est: quam creditur: aut aliter creditur q̃ putatur habuisse prouenire. Aut non is euentus est; quẽ arbitrati sunt: cum aut ipsa res qualis sit ignoratur: aut cum

Quid inter iracũdiam irã intereſt

Opinione dupliciter fallere homines

Antiquiorẽ .i. iucundiorẽ maioris precij

pulsione aliquid commiserũt: & similitudinũ collatione: & ipsius animi affectionis explicatione curandum est: ut mirum non uideatur: si quod ad facinus tali perturbatione commotus animus accesserit. Cum autem nõ impulsione: uerum ratiocinatiõe aliquem cõmisisse quid dicet commodi sit secutus: aut quid incõmodi fugerit quid demonstrabit: & id augebit quam maxime poterit, ut: qđ fieri possit idonea q̃ maxime causa ad peccãdum hortata uideatur. Si gloriæ causa: quantam se gloriam cõsecuturum existimarit. Item si dominatiõis: si pecuniæ: si amicitiæ: si inimicitiarum: & omnino quicquid erit: qđ causæ fuisse quicquid summe augeri debebit: & hoc eum magnopere cõsiderare oportebit: nõ quid in ueritate modo: uerum etiam uehementius quid in opinione eius: quẽ arguet fuerit. Nihil enim refert: non fuisse: aut non esse aliquid commodi: si aut incommodi ostendi potest ei uisum esse: qui arguatur. Nã opinio dupliciter fallit homines: cum aut res: alio modo est: q̃ putatur. Ac non is euentus est: quem arbitrati sunt res alio modo est tum: cum aut id quod bonum est malũ putant: aut contra quod malum est bonum: aut quod nec malum est: nec bonum malum aut quod malum aut bonum est: nec malum nec bonum hoc intellecto si quis negabit illã esse pecuniã fratris: aut amici uita: aut deniq; officio suo antiquiorem: aut suauiorem: non erit hoc accusatori negandum. Nam in eum

culpa & summum odium transferetur: qui id quod tam uere: & piæ dicetur negabit: uerum illud dicẽdũ erit illi nõ esse ita uisum. Quod sumi oportebit ex his quæ ad personam pertinent: de quo post dicẽdũ est. Euentus autẽ tum fallit: cum aliter quid accidit: atq; hi qui arguuntur arbitrati esse dicunt: ut si qui dicat aliũ occidisse ac uoluerit: quod aut similitudine: aut suspitiõe: aut demonstratiõe falsa deceptus sit: aut eũ necasse: cuius testamẽto nõ sit hæres: quod eius testamento se heredem arbitratus sit. Non. n. ex euẽtu cogitationẽ spectari oportere: sed qua cogitatione animus & spe ad maleficium pfectus sit considerare: & quo animo quid quisq; faciat: nõ quo casu utatur: ad rem pertinet. Hoc autem loco caput illud erit accusatori si demonstrari poterit: alii nemini causã faciendi. Secundariũ si tantã & tam idoneam nemini. Sin fuisse aliis quoq; uidebitur causa faciẽdi: aut potestas: is defuisse demonstranda aut facultas: aut uoluntas. Potestas si aut nescisse: aut nõ affuisse: aut cõficere aliquid nõ potuisse dicetur. Facultas: si ratio adiutores: adiumẽta: & cætera quæ ad rem pertinebũt defuisse alicui demonstrabunt. uoluntas si animus a talibus factis uacuus & itẽger esse dicetur. Postremo rationes quas ad defensionẽ reo dabimus: his accusator ad alios ex culpa eximendos abutetur. Verum id breui faciendũ est: & in unum multa sunt cõducẽda ut ne alteri9 defendẽdi causa hũc accusare: sed huius accusãdi causa defendere alium uideatur: atq; accusatori quidem hæc fere sunt in causa facienda & cõsideranda. Defensor autẽ ex cõtrario primum impulsionẽ: aut nullam fuisse dicet: aut si fuisse cõcedet: extenuabit: & paruulam quãdã fuisse demonstrabit: aut nõ ex ea soleĩ huiusmodi facta nasci docebit. Quo erit in loco demonstrãdum quæ uis & natura eius sit affectionis qua impulsus aliquis reus cõmisisse dicetur in quo & exempla & similitudines erunt pferẽde: & ipsa diligẽter natura ei9 affectionis: quã leuissime q̃ cissimã ad partem explicãdam: ut & res ipsa a facto crudeli & turbulento: ad q̃ddam mitius: & tranquillius traducatur: & oratio tũc ad animum eius: qui audiet: & ad animi quẽdam intimũ sensum accommodetur. Ratiocinationis autẽ suspitiones ĩfirmabit: si aut cõmodum nullum fuisse: aut parũ: aut aliis magis fuisse: aut nihilo sibi maius: quã aliis: aut incõmodũ sibi maius: aut qui cõmodum dicet: ut nequaq̃ fuerit illius commodi: quod expetitũ dicatur ma-

i. in quos confert culpã reus ut patet in ipsis exemplis quæ statim ante præcesserunt.

aut cũ res certa fuerit aliter eueniat q̃ putatũ est; aut id qđ bonũ est; malũ putãt: & reliqua. Hoc intellecto: qđ hoĩes impellant: non sola ratiocinatione uera rerum: uerum etiã falsa. Hoc quod fefellit cum res illi ita non esse uisum: ut quamuis uerum sit; quod dicatur: ipsi tamen non fuerit ista sententia. Ex his quæ ad personam pertinent. Attributa personæ quæ probant personam. Vt si qui dicatur alium occidisse ac uoluerit. Exemplum ad euentum falsum probandum posuerit non ad probationem causæ per coniecturam: aut eum necasse cuius testamento non sit hæres. Exemplum in causa: Non quo casu utatur ad rem pertinere

.i. euentus. Accidentia: effectus: casus: potestas. Si aut nescisse: aut non affuisse: & reliqua. Non fuit necesse facere: etiam si causa fuisset. Et si fuisset causa uidendi propter æs alienum nõ tamen necessitas: ut deos patrios uenderet. Defensor autem ex cõtrario primum impulsionem aut nullam: aut si fuisset concedet: aut extenuabit. Dati sunt loci accusatori quibus uti debet ad pbationem causæ per impulsionem. Item alii dati sunt quibus uti debeat ad probationem causæ per ratiocinationem. Nunc supponit defensoris locos infirmanda impulsione & infirmanda ratiocinatione. Infirmãdæ impulsionis loca sunt quattuor: negare: minuere; negare eius affectum quæ intenditur impulsionis ipsius naturæ docere. Confirmare exemplis & similitudinem ppositione. Rõcinationis loci sunt quatuor. Quoniam ratiocinatio est: aut in re: aut in opinione. In re cõmodi: uel incommodi. Loci eius erunt: negare: cõmodum minuere. Dicere aliis magis fuisse: aut tantum & sibi: quantum: & aliis. Aut incommodum maius quam commodũ. Pariter & de incommodis ista dicentur: quod dicitur euitatam nullum fuisse incommodũ non tantum fuisse incommodum: aliis magis fuisse incõmodum: aut aliis tantũ quantum sibi; aut maius commodum quam incõmodum. Si accusator dixerit. Si in ratiocinatione opinio ponetur infirmitatis loci sunt quattuor: non tale esse: uel commodũ ut possit aliquem fallere maxime se non potuisse: quod firmabitur persona. Post hæc omnia defensor uti poterit omnibus locis accusatoris: si in alios crimen trãsferre uoluerit. Quẽadmodũ enim accusator: cum conuincat: defendit alios: & utitur partibus: ac locis defensoris: ita & defẽsor: ut se purget accusabit alios: & in hoc utitur partibus: ac locis: accusatoris: aut si fuisse concedet extenuabit: quæ auget accusator: Ex persona autem coniectura capiet. si hæres: quæ personis attributæ sunt diligenter considerabuntur. Explicitis præ-

Potestas Facultas Volũtas

Defẽsorũ partes

Infirmitatis loci

De attributis psonæ.

ceptis omnibus ad cām ptinentibus subiunguntur præcepta psonæ attributa: & quēadmodū his uti possit accusator quemadmodū etiam defensor i cōiecturali constitutione. Et hæc qdem psonæ attributa in primo libro: quāquā singula exposuerit: & explicarit: hic tñ nunc breuiter reperit quæ ipsa sit & qd sit post præceptutus quēadmodū his uti possit accusator: quemadmodum defensor. Quo in genere est uirtus & scientia animi quæ est stultitiæ cōtraria: amor: iracundia. Affectio .n. facile euentum sui declarat: signoq ipsa est eius rei q̄ ex se parit. Et ipsorum uis quid ipsa sint non quid ex se gignant & quæ res: harum aliquam rem consequantur. Quid ex se gignant non quid ex se ipsæ possit. Ac personis qdē res hæ sunt attributæ: ex quibus omnibus unum in locum coactis accusatoris erit improbatione hominis uti: expositis breuiter attributis personæ: qa ita res repetita poscebat: dat accusatori ex his præceptum: ut excutiat uitam præteritam. Parum est. n. causam commendans se solam: si non quæ ab hac ipelli posset persona consentiat. Ergo accusator ex uita præterita proferre debet similia peccata; similes causas in rebus uel in paribus: uel mioribus: uel maioribus: uel si similes proferre non poterit: dispares proferat: atque hæ nocentis uitæ sunt. Si innocens uita præterita est illius qui reus est locus communis iducitur uitam præteritā spectari nō oportere. Qđ ea poterit eē occulta: aut forrasse ad peccandū: cum animus fuerit: defuerit cā: uel potestas: uel occasio. Deinde alius locus cōis nō ex uita præterita psentis

De Agnomine. Nota contra Linacrum.

Affectio .i. quæ uulgo dicitur passio

Præsegerere .i. præ se ferre

gnitudo: aut cum eo incommodo: quod acciderit: aut cum illo periculo quod subeatur comparanda. Qui omnes loci similiter incommodi quoq; uitatione tractabuntur. Sin accusator dixerit cum id eē secutum: qđ ei uisum sit commodum: aut id fugisse: quod putarit esse incōmodum quamquam fuerit in falsa opinione: demonstrandū erit defensori neminem esse tantę stultitię: qui tali in re possit ueritatem ignorare. Quod si illud concedatur: id non concessum iri: nec dubitasse quidem hunc quid eius iuris esset. Sed id quod falsum fuerit: sine ulla dubitatione pro falso: quod uerum pro uero probasse. Quod si dubitauerit summæ fuisse amētię dubia spe impulsum certum in periculum se cōmittere. Quemadmodum autem accusator: cum ab aliis culpam dimouebit: defensoris locis utetur: sic his locis qui accusatori dati sunt utetur reus: cum in alios ab se crimen uolet transferre. Ex persona autem coniectura capietur: si hæ res quæ personis attributę sunt: diligenter considerabuntur: quas omnes in primo libro exposuimus: nam & de nomine nonnunquam aliquid suspitionis nascitur. Nomē autem cum dicimus cognomenq; & agnomen intelligatur oportet. De hominis enim certo & proprio uocabulo agitur: ut si dicamus iccirco aliquem calidum uocari: quod temerario & repentino consilio sit: aut si ea re uerba hominibus grę cos iperitis: qđ clodi9: aut Cecilius: aut Mutius uocarētur dedisse. Et de natura: licet aliqtulum ducere suspitionis: omnia enim hęc uir an mulier huius an illius ciuitatis sit: quibus maioribus: quibus cōsanguineis: qua ætate: quo animo: quo corpore: quę naturę sunt attributa ad aliquam coniecturam faciēdam pertinebunt. Et ex uictu multæ trahuntur suspitiones: cum quemadmodum: & apud quos & a quibus educatus: & eruditus sit quęritur: & quibus cum uiuat: qua ratione uitę: quo more domestico uiuat. Et ex fortuna sępe argumētatio nascitur: cum seruus: an liber pecuniosus: an pauper: nobilis: felix: an infelix: priuatus an cum potestate sit: aut fuerit: aut futurus sit consideratur: aut deniq; aliquid eoꝝ quęritur quæ fortunę: esse attributa intelliguntur. Habitus autem: quoniam in aliqua perfecta & constanti animi: aut corporis absolutione consistit: quo in genere est uirtus: scientia: & quę contraria sunt: res ipsa: posita causa docebit: & quid hic quoq; locus suspitionis ostendat. Nam affectionis quidem ratio perspicuam solet posse generare coniecturam: ut amor: iracundia: molestia: propterea quod & ipsorum uis intelligitur: & quæ res harum aliquam [illegible] consequuntur: faciles cognitu [illegible] Studium autem: quod[illegible] est assidua & uehemēs ad aliquam rem applicatam cum uoluntate occupatio: facile ex eo dicetur argumentatio quam res ipsa desiderabit in causa. Item ex consilio sumet aliquid suspitionis. Nam consilium est aliquid faciendi: non faciendi excogitata ratio. Iam facta casus & orationes quę sunt omnia: ut in confirmationis præceptis dictum est: tria tempora distributa facile erit uidere: & quid afferant ad coniecturam confirmandā suspitiōis ac psonis qdem res hæ sunt attributę: ex qbus oibus unū in

alia impressio caldum

an ignobilis

quia essent uidelicet alius claudus alius cecus alius mutus.

præsegerere

magna

aut

Nota nomina tiuum absolutum si legas quod ut in cod. ant. & non quoniam

corrigendum error

Lego eius ue modi

monstrare debebit

locum coactis accusatoris erit improbatiōe hominis uti. Nam causa facti parum firmitudinis habet: nisi aius eius: qui insimulatur, in eam suspitionē adducet: ut a tali culpa ñ uideatur abhorruisse: ut. n. animū alicuius improbare nihil attinet cū cā quare peccauerit nō itercessit: si cām itercedere peccati leue est: si aius nulli minus honestę rationi affinis ostenditur. Quare uitam eius: quem arguit ex ante factis accusator improbare debebit & ostēdere: si quo ipari an peccato cōuictus sit. Si id nō poterit: si quam in similē ante suspitionē uenerit: ac maxime si fieri poterit simili aliquo in genere eiusmodi causa aliqua cōmotū peccasse: aut in ęque magna re: aut in maiore: aut si quē pecunia dicat inductū fecisse: possit demonstrari aliqua re eius aliquod factū auaꝝ. Itē in omni causa: naturā: aut uictū: aut studiū: aut fortunā: aut aliquā eoꝝ: quę personis attributa sunt ad eā causam: q̄ cōmotum peccasse dicet poterit adiungere: atq; ex dispari quoq; genere culpaꝝ: si ex pari sumēdi facultas nō erit iprobare animū aduersarii oportebit: ut si auaritia iductū arguas fecisse: & auarū esse eum quē accuses demonstrare nō possis alius affinē esse uitiis doceas: & ex ea re nō eē mirandū: q in illa re turpis: aut cupid9: aut petulans fuerit: hac quoq; in re eū deliquisse. Quantū. n. de honestate: & auctoritate eius: qui arguitur detractū ē: tantū de facultate totius est defensiōis imminutū. Si nulli affinis uitio: poterit reus ante admisso demōstrari locus inducetur: ille per quē hortādi iudices erunt: ut ueterē famā hominis nihil ad rē putēt ptinere: Nā eū ante cælasse nunc manifesto teneri. Quare non oportere hanc rē ex superiori uita spectari: sed supiorem uitam ex hac re improbari: & aut potestatē ante peccādi nō fuisse: aut causā: aut si hoc dici non poterit: dicendum erit illud ultimū nō esse mirum: si nūc primū deliquerit. Nam necesse est eū: qui uelit peccare: aliquando primū delinquere. Si uita ante acta ignorabitur [illegible] genus in parentes: cognatos: aicos: affines: necessarios: etiam quæ magis rara & eximia sunt: si ab eo cum magno aliquo labore: aut piculo: aut utraq; re cū necesse nō eēt officii cā: aut in rēp. aut in parētes: aut in aliquos eorū q mō expositi sūt facta eē dicet. Deide si nihil deliqsse nulla cupiditate ipeditū ab officio recessisse qđ eo cōfirmāti9 erit: si cū ptās aliqñ ipune faciēdi min9 hōestę fuisse dicet, uolūtas ei9 faciēdi demōstrabit abfuisse. Hoc āt ipsū gen9 erit eo firmi9: si eo ipso i gñe quo arguet iteger ai fuisse demōstrabit: ut si cū auaritiæ causa fecisse arguat: mime oi in uita pecuniæ cupid9 fuisse doceat. Hæc illa magna cū grauitate iducet idignatio iūcta cōquestiōi p quā miserū facin9 eē: & idignū demōstrabit: cū aius i uita fuerit oi a uitiis remotissim9 eā cām putare: q̄ homines audaces in fraudem i rapere soleat: castissimum quoque ad peccandum potuisse impellere: aut iniquum esse & optimo cuiq; pnitiosissimam: non uitam honestę acta tali in rpe q̄ plurimum prodesse: sed subita ex

iudicium: sed ex præsenti iudicio uitam expectari oportere. Sin autē uita alicuius ignorabitur prætereundus ab accusatore: hic locus est. Dicēdum que cur prætereatur qđ ignoretur uita; statimq; ad alia argumenta properandum: quæ sunt ex ipso negocio i factis dictisq; eius: q reus ē collocata. Defensor autem primū si poterit debebit uitam eius: qui isimulabitur qua hōestissimam demonstrare. Qui defensoris a persona contrarii loci sunt. Nā primum laborare debet: ut honestam rei uitam demōstret: q̄ declarabit officiis: uel cōibus & notis uel maxīs & raris: aut cum periculo: aut cum labore præstitis officii causa: non necessitatis & præstitis in parentes: cognatos rempu. Sed ista bñficiorum cōmemoratio parua est: quia multorum uita exēplo est: natura posse mutari: ut moꝝ instituta pseuerarint: declarandum est nihil aliquando deliquisse nunq̄ ab officio recessisse. Fuisse & cās & facultatem nunq̄ tamen uoluisse peccare. Atq; in his ostendendis occasionibus laborādum est earum rerum copiam fuisse in faciendo: & facere uoluisse: quarum rerum nunc in iudicio est: ut si auaritiæ: cupiditatis: Deinde locus cōmunis inducendus est: quo indignum eē cum quæstione declarandum est: ut qua causa impelluntur ad peccandum uitiis omnib9 pleni: ac cuius uita præterita purgata sit: impulsus esse dicatur. Deinde alius locus cōmunis uitam honestæ actam reo debet prodesse ipsam esse certissimam testē morum & uoluntatum. Criminationem inimicorum inuidia facile posse: componi. Hæc si honesta uita est. At si inerunt aliquæ turpitudines laborandum est: ut falsa esse dicamus inimicorum criminatione collecta: uel eo uitio mentis admissa quo facilius ueniam promeremur. Negligentia: necessitate: adolescentia: uel quo liber alio affectu ai non pnicioso amor: uel aliquo huius gñis.

Animus nulli minus honestæ rationi

Affinē uitiis

Affinis uitio

puto esse unum dictionem

s. quo sequuntur ... co. ue ... honestate

Deest

hoc loco præterito & cur prætereatur demōstrato argumentis accusationē statim cōfirmare oportebit. Defensor autem primū si poterit debebit uitā eius q insimulabitur quā honestissimā demonstrare id faciet si ostendet aliqua eius nota & cōmunia officia

Postremo laborãdum est:ut turpitudines uitæ præteritæ;uel in dissimili genere uitiorum esse doceantur: ut qm̃ innocentem ꝓbare ñ possumus ab hoc tantũ facinore quod in iudicio est remotum eẽ doceamus. Si uero uita turpissima nullo genere defensionis supra posito purganda locus cõis induci debet uitam præteritã spectari non debere. Neq; de moribus hoc crimen quod intenditur cõprobari; Ex facto autem ipso suspitiones ducentur;si totius administratio negocii ex omnibus partibus pertentabitur. Restat tertia pars probationis in coniectura ex negocio. Huius partes quattuor sunt;ut in libro primo expositũ est. Etenim attributa negocio quattuor sunt continentia cum negocio in gestiõe negocii adiuncta negocio;quæ gestum negocium consequuntur. Hæc breuiter hic repetit:quoniam iã in lib .i. tractata sũt hãc dicit in coniecturam omnia genera incidere non omnes partes in continentia negocii ante negociũ in negocio:post negocium; facta omnia in suspitionem uocemus. Item in gestiõe negocii locum:tempus;occasionem facultates. De modo conticescens quod rei manifestæ & in confessione habitæ modus semper est. Item adiũcta negocio; uel maiora;uel paria;uel similia maximeq; euentus coniecturæ ꝓdest.

Quarta etiam pars;quæ gestum negocium consequitur ad coniecturam tribuet argumenta ubi quæritur lex;consuetudo;actio;usus;exercitatio. Atq; hæc sunt attributa negocio ex quibus cum ducitur argumentum impletur argumentatio ex negocio.

Inuenitur autem argumentatio:præterea quæ cõmuniter sumatur ex attributis negocio:& attributis personæ:ut attributa personæ:nõ mihi personã:hoc est uitam præteritam hois declararẽt; sed hoc facinus approbent ꝙ intenditur.sicut declarabunt;quæ supponuntur exemplo. Suspitiones ducentur.i.coniectura capietur ex ipsis omnibus partibus pertentabitur;ut nõ mixta sint attributa personæ;sed tantũ sola sint facta in ipso negocio uel actiõe totius negocii impleta. Hoc enim in genere spectabitur locus;tẽpus;occasio;facultas. Modum in coniectura non posuit: quia in facinore confessio semper inspicitur. Sunt autem aliæ aliquæ suspitiones;quæ communiter ex negociorum & personarum attributionibus sumuntur. Coniecturæ argumenta suggerunt;causa;persona;factum. Vtiq; ideo tria quia singula. Suis igitur rationibus causa suis personam;etiam approbatur. Eodem modo factum cum singula suis rationibus per se in coniectura fidem præstent merito ad probationem coniecturæ triplex materia collocat. Monet tamen ratio duo:personam scilicet atque factum ad unam fidem posse consociari; ut ex utroq; materiæ genere negociorum idest factorum & personarum fides coniecturæ quæstionibus afferatur.

Hoc ut facilius fiat intellectuque capiatur meminisse debemus attributa personis quæ utiq; cũ sunt ipsam uidentur approbare personam, quam cũ ꝓbauerint;iam coniecturæ locus est. A tali uiro id quod intenditur facinus non potuisse cõmitti. Ergo attributum ꝑsonæ facit persona fidem:actio;aut prodest approbata persona cũ ita sit nouum præceptum de criminatiõe:quę cõfingi facile possit non ex ante facta uita q̃ neq; ad tp̃us fingi: neq; ullo mõ mutari possit facere iudiciũ. Sin autẽ in ante acta uita aliquę turpitudines erũt; ut falso uenisse i eã existimationẽ dicet: aut ex aliquorũ inuidia:aut obtrectatione:aut falsa opinione: aut prudentiæ necessitudini : aut ꝑsuasiõi adolescẽtię: aut alicui nõ malitiose ai affectioni attribuet:aut dissimili genere uitiorũ:ut anim9 nõ modo integer;sed a tali culpa remot9 esse uideat. Ac si nullo modo uitæ turpitudo:aut infamia leniri poterit; oratiõe negare oportebit: de uita eius & morib9 quęri:sed de eo crimine: quo de arguat quare ante factis omissis illud qd' instet agi oportere. Ex facto autẽ ipso suspitiones ducentur: si totius administratio negocii ex omnib9 partib9 per temptabit; atq; hæ suspitões ptim ꝑ negocio separati, partiꝫ cõiter ex ꝑsonis atq; ex negocio proficiscent. Ex negocio duci poterũt:si eas res : q̃ negociis attributę sũt diligenter considerabimus. Ex his igit' in hac cõstitutiõe cõuenire uident genera eorum omnia,partes generum plæraq; uidere igit' primũ oportebit ;quę sint cõtinentia cum ipso negocio: hoc ẽ quę ab re separari nõ possũt. Quo in loco satis diligenter erit considerandum quid sit ante rem factũ ;ex quo spes ꝑficiẽdi nata : & faciẽdi facultas quęsita uideat. Quid in ipsa re gerenda: qd postea consecutũ sit. Deide ipsius ẽ negocii gestio ꝑtractanda. Nã hoc gẽus earũ rerũ: quę negocio attributæ sũt:secundo in loco nobis ẽ expositũ. hoc ergo i gñe spectabitur locus : tp̃s:occasio;facultas; quorũ uniuscuiusq; uis diligenter in confirmationis pręceptis explicata est. Quare ne aut hic nõ admonisse : aut ne eadẽ iterũ dixisse uideamur : breuiter demõstrabimus:qd quaque in parte cõsiderare oporteat. In loco igit' oportunitas; in tẽpore longinquitas; in occasione cõmoditas ad faciẽdũ idonea; In facultate copia & potestas earũ rerũ : ꝓpter q̃s aliqd facilius fit:aut sine qb9 oino confici nõ potest cõsiderãda ẽ. Deide uidẽdũ ẽ qd adiunctũ sit negocio: hoc ẽ qd mai9:qd min9:qd ęq̃ magnũ sit: qd simile:Ex quib9 coniectura quędam ducit':si quẽadmodũ res maiores:minores:ęq̃ magnę

similesq; agi soleant diligenter considerabitur. Quo in genere euẽtus quoq; uidẽd9 erit: hoc ẽ qd ex unaquaq; re soleat euẽire magnopere cõsiderãdũ ẽ ut met9:lætitia:titubatio. Quarta autẽ pars erat ex his q̃s negociis dicebamus esse attributas cõsecutio. In ea q̃ gestũ negociũ cõfestim : aut ex iteruallo cõsequũtur. In q̃ uidebimus q̃ cõsuetudo sit & quæ lex: quæ actio & qd eius rei artificiũ : aut usus:aut exercitatio hoium:aut approbatio:aut offẽsio:ex qb9 elicit': nõnunq̃ aliqd suspitiõis. Sũt autẽ aliæ suspitiones: quæ cõiter ex negociorũ : & ex ꝑsonarũ attributionib9 sumunt'. Nã ex fortũa:& ex natura:& ex uictu: studio : factis : ꝑ casu: orationib9 cõsilio:& ex habitu ai:aut corporis pleraq; ꝑtinẽt ad easdẽ res ; quæ rẽ credebilẽ: aut incredibilẽ facere possũt:& cũ facti suspitiõe iungunt'. Maxime.n.quæri oportet i hac cõstitutiõe primũ potuerit ne aliqd fieri deide & quo ab alio potuerit. Deide facultas de qua ãte dixim9: deide utrũ id facinus sit: qd' pœniter fuerit necesse. Itẽ qd' spẽ cęlãdi nõ haberet. Deide necessitudo in q̃ nõ necesse fuerit id:aut fieri:aut ita fieri quęrit'. Quorꝫ pars ad cõsiliũ ꝑtinet qd' ꝑsonis attributũ est : ut in ea causa: quã ex posuimus ; ãte rẽ erat qd i itinere se tã familiariter applicuerit: qd' sermonis causam quæsierit ꝯsimul diuerterit:cœnarit; i re: nox: somnus; post rẽ:qd' solus exierit: qd' illũ tam familiariter coitatũ: tã æquo animo reliquerit: qd' cruentũ gladiũ habuerit. horũ pars ad cõsiliũ ꝑtinet. Quærit' eni utrũ uideat' diligẽter ratio faciendi esse habita: & excogitata : an ita temere;ut ñ uerisimile sit quẽquã tã temer' ad maleficiũ accessisse in quo quęrit' unũ: q° alio modo cõmodi9 potuerit fieri:uel a fortuna administrari. Nã sæpe si pecunię adiumẽta:si adiutores desint :facultas fuisse faciẽdi nõ uidet'. hoc modo: si diligenter attendamus apta iter se eẽ intelligimus hæc q̃ negociis: & illa quę ꝑsonis attributa sũt hæc neq; facile est : neq; necessariũ distinguere: ut nemo in supiorib9 partib9 quo pacto: quęq; accusatorẽ & quomõ defẽsorẽ tractare oporteat. Nõ necessariũ: ꝓpterea qd' causa posita quid i quãq; conueniat res ipsa docebit eos qui nõ omnia hęc i se inuenturos putabunt ; sed & ea quæ præcepta sunt dit posse quoq; ex personæ attributis & negociorũ probari factum:hoc est negociũ. Iccirco Tul. præceptum dedit posse quoq; ex attributis personæ & negociorꝫ approbationes nasci ex utraq; suspitione cõmunes. Inter attributa personæ accipimus fortunã: naturam:uictum:studia factum: casus orones:consilia;habitum. Hæc utiq; si attributa personæ accipimus sicut supra diximus ꝑsonam ꝓbabũt. Verum perspiciente ratione & negociũ ꝓbare poterunt. In fortuna inqt spectat' dignitas diuitiæ:conditio. Hæc licet ꝑsonæ attributa sint: tñ cum dico diues est affectat tyrannidẽ. Seruis potuit occidere consul non ꝑdidit patriam argumentũ factis ac personæ attributis facio. Pari modo de consilio:si qbus consiliis aliquando usus sit:dicam persona est approbata si quo nunc usus sit cõsilio personæ attributo factum ꝓbato. Ergo satis clarꝫ est in constitutione cõiecturali argumenta fieri posse cõmuniter; & de personæ attributis;& negociorum ut factum ꝓbetur. Præcipit præterea in hac constitutione considerandũ principaliter qd' in quæstiõe est:an fieri potuerit ;deinde an ab alio potuerit:deinde an facultas fuerit. Inter posse & facultatẽ hoc interest cũ substantia efficiendæ rei: inest : aut deest de facultate tractatur ut sunt uires: ministeria;pecunia. At si aut per naturam res negatur:aut per locum; aut per tempus ; de eo quærit' an potuerit. Si dicatur Tul. iterfecisse romulum;quod utiq; fieri non potuit per tempus:nec habet:& posse. Item loco fit: si alicuius qui arguitur cædis ab eo loco ubi cædes facta est absentia declaratur. Tertio q̃ritur utrum id facinus sit : quod pœnitere fuerit necesse. Item spem ꝙ cælandi nõ haberet: deinde quæritur an necesse fuerit id fieri:in quibus omnibus spectatur semper consilium. Quod si in his consilium cernitur & factum probatur: consilium ãt attributũ personæ est. Ergo attributo personæ factum probatur huius rei docendæ causa supra positum thema tractando excutit habere argumenta ante rem :qd' in itinere se tam familiariter applicuit; quod sermonis causam quæsierit ;quod simul diuerterit cœnarit. Item in re nox somnus. Post rem quod solus exierit:quod illud tam familiarem comitatum æquo animo reliquerit:quod cruentum gladium habuerit. Hæc ante rem in re post rem attributa negocio sunt quæ faciunt fidem negocio. Sed quoniam in his omnibus:etiam consilium spectatur:fiet ut cum consilium personæ sit attributum ;& hæc oia negocio sunt attributa;efficiatur negocii ex attributis personæ & negociis communiter approbatio. Quæritur enim utrum diligenter ratio faciendi uideatur habita ; & excogitata:ut non uerisimile sit quẽquam iam temere ad maleficium accessisse:i qua re quæritur unum: alio modo commodius fieri potuerit : uel a fortuna. Frequenter enim si pecunia:si adiutoris adiumenta desint uidetur facultas faciendi defuisse:ꝙ utique impugnari non potest nisi per consilium; ut alio modo fieri potuerit uel fieri a fortuna:ergo ad expugnãdas facultates q̃ desunt: si subueniat sæpe consilium cum dr' aut alio mõ fieri potuisse per fortunã cõsilio ꝙ ꝑsonæ ẽ attributũ:res ꝓbat':Ex hoc:& ex superioribus illa conclusio est nasci posse cõiter argumẽta &

Ex facto

Negocijs attributa

Continentia cum ipso negocio de qbus folio 19 f. 2.

Attributa ꝑsõa:

Posse Facultas

Posse facultatẽ habere

ex p̄sonæ attributis & ex negocioꝝ. Hāc igit̄ rōnem: si diligēter attēdere uoluerimus ista attributa inter se apte cōiuncta & copulata cernemus negocioꝝ & p̄sonæ. Subiūgit nō oportere his oībus p̄ceptis subiici exēpla. ut doceat queadmodū his uti accusator debeat queadmodū defensor ut in superioribus docuit & dicit nō necessarium esse non facile. Non necessariū ita ꝙ si qui aliqd diligentiæ afferre uoluerit ad ista p̄cepta ista oīa p materiæ genere facile cognitionem retinebit. Nō. n. præceptor omnia tribuit sed ex dictis ad similitudinē non dicta intelligenda supponit. Non facile autem ideo dixit ꝙ infinitum sit illis omnibus præceptis exēpla supponere: quō ante rem dicat accusator: quō defēsor: quō in re: quō post rem. Itē alia q̄ multa sunt huc accedit quo maior difficultas sit: qđ illa oīa p partiū .i. accusatoris & defensoris locos uersa utilitate tractātur. Nec. n. inutiliter cōueniunt. Vñ illud melius est cōsiderare cūcta ex p̄posito themate negocii: & si itē: & aduersarii rōnem diligēter attēdere & sic suspitiōes atq; argumēta colligere. Quare qđ fcm̄ sit quo cōsilio q̄ spe pficiendi: cur hoc mō fcm̄: cur ab hoc factū: cur nullo adiutor: cur hoc: cur nēo sit: cur sit cur hic sit: cur hoc añ factū sit: cur hoc āte actū nō sit: cur hoc in ipso negocio: cur hoc post negociū: cur de idustria factū aut rē ita sit cōsecutū an cōstet ōro uel cū re uel ipsa secū hoc huiusne rei sit signū an illius an & huius & illius & utriusꝙ potius qđ factū sit qđ non oportuerit: aut nō factū qđ oportuerit hac adhibita intentiōe cū cōiecturā oē negocii corpus intrauerit: tū facilius uidebit̄ esse p̄ceptio ut locos oium argumentorū se quodā mō offerētes uidere possimus. Ex quibus ut supra diximus modo ex singulis attributis modo ex coniunctis argumenta nascentur quæ aut p̄babilia erunt aut necessaria ad eas res quæ rē credibilem aut incredibilem facere possunt. Quæ rem inquit non p̄sonam cuius. s. attributum est: sed cum facti suspitione iungunt̄. Et hic rei eius unde iudicium est non p̄sonæ cuius attributum est ut non id facius sit qđ pœnitere fuerit necesse. Annotanda noua locutio pœnitet me nō illius rei: sed pœnitet me hanc rem. Tum ex singulis: tū ex coniunctis: aut a cā: aut a persona: aut a factis: aut ex cōiunctis argumenta certa nascent̄ ut attributa p̄sonæ: attributa facto uideant̄. Accedūt aūt sæpe ad coniecturā q̄stiones: testimonia: rumores: quæ cōtra omnia uterq; simillima p̄ceptorū torquere ad suæ causæ cōmodū debebit. Præter hāc materiam qua coniecturæ argumēta tribuunt̄: a cā: a p̄sona: a facto: accedūt aliæ p̄batiōes soli coniecturæ semper adiūctæ: tormenta: testimonia: rumores. Hæc. n. in aliis cōstitutionibus non ualent: qa nō adhibētur ista nisi cū res negatur: quæ oia ista ad partis cōmoda retorquēda sunt. Hoc probationis genus græci uocāt ꝙ cum his orator utitur: fidē quidē facit: sed nō ōrone. Hoc Tullio minime placet: Dicit. n. ēt hæc p̄bationum genera indigere arte & pari mō ut ex cā & p̄sona: & facto argumenta duci cum de tormētis testibus: rumoribus disputat̄ ex illis. s. attributiōibus: quæ aut negocio: aut p̄sonis uident̄ eē subiunctæ: nāq; cū cōtra testes dr̄ aut p̄ testibus utriq; attributa p̄sonæ cōtingenda sunt p naturā: uictum: & cætera ut fides sit data testi ut aut possit: aut nō possit adhiberi. Hoc & in tormētis: nā eius q torquet̄ excutiēda p̄sona ē. Ergo oīa argumētis p̄banda sūt. Quoꝝ argumentoꝝ genera duo sūt: unū propriū cōe aliud. Propriū ē qđ ipsius cāæ & negocii est. Vt sextus rosius: cū cædes facta est romæ non fuit: non ergo patrem interfecit. Commune est quod trāsferri i siles cās pōt: filius patrē iterfecit. Reclamat istiusmōi suspitiōibus ipsa natura hoc argumēti genus: qa transferri in similes causas potest communis locus dicitur. Locorum āt cōmunium genera duo sunt. Vnum cum certæ rei certa est amplificatio: aliud cum rei dubiæ est disputatio. Amplificatio rei certæ est: ut in parricidā: in sacrilegū. Dubiæ uero rei cōis locus est q a græcis dicit̄: quæ habet partes duas: quæ iccirco locus cōis dicit̄ ꝙ ex materiæ genere non certum quid designat: sed habet tractatū ex generalitate cōmuni:

Penitet

Locorū communiū duo genere

cōparatiōis mō quandā animi in cōe mediocrē intelligentiā cōferrēt. Non facile aūt qđ & infinitū est tot de rebus utranq; in partem sigillatim de unaquaq; re explicare: & alias aliter: hæc in utranq; partem causæ solent cōuenire. Quare cōsiderare hęc: quæ exposuimus oportebit. Facilius autem ad inuentionem animus incidet: si gesti negocii: & suā & aduersarii narratiōem sępe & diligenter pertractabit: & qđquęq; pars suspitōis habebit eliciens cōsiderabit. Quare quo cōsilio: qua spe perficiēdi quicque factū sit: cur hoc modo poti9 quam illo: cur ab hoc potius: quā ab illo: cur nullo adiutore: aut cur hoc: cur nemo sit cōscius: aut cur sit: aut cur hoc sit: cur hoc ante factū sit: quare hoc ante factum nō sit: cur hoc in ipso negocio: cur hoc post negociū: aut factum de industria: aut quid rem ipsam consecutum sit. Cōstet ne oratio: aut cū re: aut ipsa secū hoc hui9ne rei sit signū: an illius: an huius: & illius: & utrius potius: quid factū sit: quod non oportuerit: aut nō factū quod oportuerit. Cum aius hac intentione omnes totius negocii pares cōsiderabit: tum illi ipsi in mediū cōseruati loci procedent: de quibus antedictum est: & cum ex singulis: tum ex coniunctis argumenta certa nascentur. Quorum argumentorum pars probabilis: pars necessario in genere uersabitur. Accedunt autem ad cōiecturam sæpe quęstiones testimonia: rumores: quæ contra omnia uterque simili uia præceptorum torquere ad suæ causæ commodum debebit. Nam & ex quæstiōe suspitiones: ex testimōiis: & ex rūore

ut suspitiōibus credi oportere uel non oportere. Sed hāc thesim ciuilē moralē: ue teneamus: nō illā quæ apud philosophos naturalis est. Quilibet aūt hoꝝ locoꝝ cū interpōit: interponi autem raro debet ornat orationē. Neq; interponendus locus: nisi cū aliquid iam probatum est. Etenim si locus communis generalia loquitur q̄si causam tenens descendit ad causam. Ius iudicem tenet: quia iure iuratus sedens audire desiderat unde sentētiam p̄laturus est. Ergo aut parte causæ probata iudici utendum est: aut in peroratione. i. epilogis: ut aut renouetur aut suscitetur adiutor. Omnis enim locus communis locutionum cuncta ornamenta desiderat: q̄ aut uerborum sunt aut sentētiarum. Quæ dū apte ac necessario dicuntur oratorem ab oratore discernunt. Etenim cum loci communes causarum sunt communes oratoribus similitudine dictiōis esse nō possunt. Quæstiones: testimonia: rumores cum auctoritas fidem facit: cum tormenta sunt. Hæc autem omnia quæ non oratione argumentorum fidem faciunt a græcis nominantur non quidem recte uterq; simili uia præceptorum & accusator & defensor. Nam & ex questione suspitiones: & ex testimonio & ex rumore aliquo pari ratione. Ideo fit: ut arte egeat huiusmodi disputatio. Quoniam & contra hæc & pro his sæpe dicendū est: ut ex causa & ex persona & ex facto duci oportebit. Quæ ex confessione argumentis materiam tribuunt: ut ex facto inquit duci oportebit. Ecce iam non est : idest fides sine arte. Hoc cæterum artifici non putant indigere cum appellant. Aliter hoc de genere ac de omni coniectura præcipiendum putant: ut dicant alias diuisiones esse ad probationem coniecturæ: non quas supra diximus: causam personam: factum. Nam cum eius qui in quæstione aliquid dixerit & eius qui in testimonio & ipsius rumoris causa. Vt ea quæ materiam argumentis præbent: & cum illa quæ quasi habere artem negantur hisdem attributionis tribuant tractatum probatio ex hisdem attributiōibus reperietur quæ semel præcepta sunt de coniectura: omni autem in causa pars argumentorum est adiuncta ei causæ & locus communis argumentum est. Argumentorum autē duo genera: unum quod ipsius causæ propriū ē: aliud qđ & ipsius & similium. Hoc quod secundum est locus cōmunis appellatur. Veꝝ locoꝝ cōium genera sunt duo: ut & ipse declarat in oēs eiusdē generis cās trāsferri nō satis cōmode possit: hoc argumentū est solū non argumentū p̄ locum cōem. Quæ ex contrario duoq; hēat p̄babiles rōnes credendum non credendū. Suspitiōibus ñ oportere credi: aut oportet. i. thesis p̄ cōq̄stionē qđ ē p̄priū epilogorū de q̄bus añ dcm̄ est in lib. i. hoc ē in epilogis. i. in conclusione. Aliq̄ p̄babilem utraq; ex p̄te orationem. Hæc est credendū nō credendū certioribus illis auditoribus. s. nā tum ei concedi cōe qddam dicere. Non debet. n. locus cōmunis induci cum adhuc nihil p̄batū est. Et animus auditoris rēouatur ad ea quæ restāt. Post probationem per locum communem. Aut omnibus iam dictis exuscitatur. Quia & in epilogis sunt loci sæpe cōes. Oīa. n. ornamenta locutionis. i. figuræ q̄ sunt: aut schemata dianoras: aut schēata lexeos: aut schemata logii ut quidā uolunt. Sic oratorum quoq; multorum cōes loci sunt: Nā cum loci cōes ideo dicant̄ ꝙ in similes causas conueniant cum ab oratoribus tamen dicantur diuersitate dicendi uix possunt esse cōes. Verborum: & sententiaꝝ lexeos: & dianoras schemata. Atq; hoc sit nobis dictum cōmuniter de omni genere cōmunium locoꝝ ut & genera duo dixerit cōium locorum. i. certæ rei & icertæ: & queadmodum sint dicēda p̄ceperit. Sed hoc generaliter et in oibus cōstitutionibus. Nūc aūt in hāc constitutionē proprios coniecturæ lo/

aliquo pari rōne: ut ex causa: & ex persona: & ex facto duci oportebit. Quare nobis & huic dent̄ errar̄: q hoc genus suspitionū artifici nō putant idigere: & hi qui aliter hoc de gener ac de cōi cōiectura pręcipiēdū putāt. Oīs. n. iisdē ex locis cōiectura sumēda est. Nā & eius: qui i quęstiōe aliqd dixerit: & eius qui i testimōio: & ipsius rumoris ueritas ex iisdē attributionibus reperiet̄. Omni autē i causa pars argumētorū est adiūcta ei causæ solū: quę dr̄, ita & ab ipsa adducta: ut ab ea in qua est sepatim i oēs eiusdē generis causas trāsferri non satis cōmode possit. Pars aūt est puagatior: & aut in oēs eiusdē generis: aut in plerasq; cās accōmodata. Hæc ergo argumenta: q̄ trāsferri in multas cās possunt locos cōes noiamus. Nam locos cōes aut certærei quādā cōtinet āplificationē: ut si quis hoc uelit ostēdere eum: qui parētem necarit maximo supplicio eē dignū: quo loco nisi perorata & probata causa nō est utendū: aut dubiæ quę ex cōtrario quoq; habeant p̄babiles ratiōes argumētandi ut suspitionibus credi oportere: & cōtra suspitionib9 credi nō oportere. Ac pars locorū communium aut p̄ idignationē: aut p̄ cōquestionē iducit̄ de q̄bus est ante dictū: pars per aliq̄ probabilē utraq; ex parte rationē. Distinguitur aūt oratio atq; illustrat̄ maxime raro inducēdis locis cōibus & aliquo loco iam certioribus illis auditorib9 argumētis cōfirmatis. Nam & tum cōceditur cōmune qddam dicere: cū diligēter aliquis p̄prius causæ locus tractat9 ē: & auditoris aius: aut renouat̄ ad ea q̄ restāt aut oibus iā dictis exsuscitat̄. Oīa. n. ornamēta elocutiōis i q̄bus

De duobus generibus locorū cōmunium de quibus &q tullianus.

Loci cōmunis utilitas

cos cõmunes dabit. Nunc exponemus in coniectura lem constitutionem q loci cõmunes incidere soleãt: Locorum cõmunium genera dicta sunt quẽadmodum dicãtur ꝓceptum ẽ. Ita omnia quæ de locis cõibus præcipiẽda uidebãtur expolita ẽt sunt. Nũc subiungit certos coniecturæ locos qui in aliam constitutionem non cadunt. Sunt.n. coniecturæ tantũ & in quãlibet coniecturam dictã similitudinem transferẽtur. Suspitionibus credi oportere & nõ oportere & reliqui uel q suppositi sunt uel q eẽ possunt. Qui omnes ex thetico genere orti in contrarium argumenta sumunt. Et non tam loci cões q̃ locorum cõmunium loci sunt. Sunt alii ꝓprii in cõiectura accusatoris & ꝓprii defensoris atq; accusatori duo: unus qui atrocitatẽ facti cumulat: alter per quem negat malorum misereri oportet. Defensoris ẽt similiter duo sunt. Vnus declaratio calũniæ accusatorũ: alter conquestio captandæ misericordiæ: distant autem a thetichis hoc modo q illi habent ex utraq; parte tractatus: & in contrarium suggerunt argumenta: hi unius tantũmodo partis sunt: & aut indignationem solã: aut solã exprimunt conquestionem. Ita duo genera locorum cõmunium eẽ manifestum est. Vnum qd ex duplici tractatu generaliter constat quod tethicum dicitur. Aliud quod generali quidem sed unius partis: aut indignatione sola: aut conquestione tractatur: Sciamus autẽ hos oẽs locos. i. ista duo genera ex hisdẽ attributionibus tractari: ex quibus argumentationes: ideſt ex attributis personæ & attributis negocio illa tm̃ distãtia & dicẽdi diuersitate: ut argumentationes subtilius: tenuius: acutius explicentur. Loci uero cõmunes grauius ornatius uerbis & sententiis excellentibus. Nam in argumentatiõibus sola quæritur ueritas in locis autem communibus q̃ q̃ & ueritas asseratur: tamẽ quod est illorum proprium rei probatę amplitudo capranda est. Vnde satis clarum est etiam locos argumentationum uim tenere: ita tamen ut amplius aliqd agere uideant: cũ præter fidem rei cumulum uideantur implere qui in cõtrarias partes deducentur tethici sunt. Credi oportere & nõ oportere: & multa talia. Certus aũt locus accusatoris ꝓ quẽ auget facti atrocitatẽ. Suplores loci in cõtrarias ptes deduci pñt. Isti uero loci ꝓprii dãtur aut accusatori: aut defensori suo. Cætere argumentatiões aut a personæ aut negocii attributis: ut id qd̃ df uerũ eẽ uideat qd̃ est ꝓprium argumentationis sumptũ. Et si id quoq; uideri oportet: ut & in locis cõibus ueritas q̃rat: sed ofones mõ distent ab argumentatione. Cũ est nois cõtrouersia quãdo uis uocabuli diffinieda uerbis ẽ cõstitutio diffinitiua dr̃. Sequit diffinitiua cõstitutio ga cõiectura ꝓceptis suploribus terminata ẽ. Hæc definitiua ga tunc exoritur: cũ nois cõtrouersia est: & ga uis nois definienda uerbis est definitiua dr̃ cõstitutio. Huic supponit exemplũ. Cum reus sit pater maiestatis: q filium phibuit seditiose cõclamantẽ. i. filiũ tribunũ plebis. Et in hoc themate ẽt alia cõstitutio: uel relatiua: uel cõpensatiua: uel absoluta. Nã licuit mihi pater sum, Absoluta est: meruit relatiua est ꝓfui, Cõpensatiua. Verũ hoc in themate: nõ qd sit cõsiderari Tul. uoluit: sed & suauitatis & grauitatis plurinũ consistit: & oia quæ inuentione uerborum & sententiarum aliquid habẽt dignitatis in cões locos cõferuntur. Quare non ut cãrũ sic oratorum quoq; multorũ cões loci sunt: nam nisi ab his q multa in exercitatione magnã sibi & uerborum & sententiarũ copiã comparauerint tractari nõ potuerũt ornate & grauitater: quẽadmodum desiderat eorũ natura. atq; hoc sit nobis dictũ cõiter de oi genere locorum cõium: nunc exponemus in coniecturalem constitutionem qui loci cões incidere soleant. Suspitionib9 credi oportere & nõ oportere, rumorib9 credi oportere & non oportere, testibus credi oportere & nõ oportere, uitam ante factam spectari oportere & non oportere. Eiusdem eẽ qui in nullã rem peccaret. Et hoc quoq; quoq; admisisse dicitur, & nõ eiusdẽ causæ eẽ maxime aspectari eãm oportere & non oportere. Atq; hi qdem & si quis eiusmodi ex ꝓprio argumento cões loci nascentur, in contrarias ptes deducuntur. Certus aũt locus est accusatoris ꝓ quem auget facti atrocitatem: & alter per quem negat malorum misereri oportere. Defensoris ꝓ quem calũnia accusatorũ cũ indignatiõe ostenditur & ꝓ quẽ cũ cõquestiõe misericordia captatur. Hi & cæteri locioẽs cões ex iisdẽ præceptis q̃ bus cæteræ argumẽtatiões; sed illę tenuius & acutius & subtilius tractantur. Hi autem grauius & ornatius & cũ uerbis tum etiam sentẽtiis excellentibus. In illis. n. finis est ut id quod dicitur uer; eẽ uideatur. in his tãetsi hoc quoq; uideri oportet, tamẽ est finis amplitudo. Nũc ad aliam constitutionem trãseamus. Cum est nois controuersia quoniam uis uocabuli definienda uerbis est constitutio diffinitiua dicitur: eius generis exemplo nobis posita sit hæc causa. C. Flaminius qui consul rempubli. male gesit bello punico secundo: cum tribunis plębis esset inuito senatu: & oio contra uoluntatem omnium optimatũ ꝓ seditiõe ad populum legẽ agrariã ferebat: hunc pater suus conciliũ plębis habentẽ de templo eduxit: Accersitur maiestatis intẽtio est: maiestatem minuisti qd tribunum plębis de templo eduxisti. De pulsio est: nõ minui maiestatem. Quæstio ẽ: minue

interim

interim monuit id percipi: atq; hoc exemplum ideo dedit: ut finem tm̃ consideremus quia nõ propter finem subiecit exemplũ: ꝑceptr ãt in omni hoc libro consideratiõe adhibẽdam eẽ circa omnes constituriones & earũ ptes & controuersias. i. legales q̃stiones: ꝑceptis oibus in omni cã in qualibet materia omni a quæ inuenta fuerunt genera quæstionum possunt tractari sumptis suæ partis præceptis: Vtrum in themate cõiectura fuerit eius diuisionibus utamur uel aliarũ si quæ inciderint constitutiones. Subiũgit igitur in definitione locos a pte accusatoris. Sũt ãt & ista quatuor definitio approbatio definitiõis: deductio definitiõis i ipam certã spẽm de q̃ agit̃. Distinctio definitiõis aduersæ ptis q̃ cõstat ex locis q̃tuor si demonstret falsa si turpis: si inutilis: si collatio utriusq; sexus definitionis fiat. Falsa demonstrabit̃ ex opinione hominũ si docebimus de eo unde q̃rit̃ quẽadmodũ extimet populus quẽadmodũ in cõsuetudine locutiõis utat eo uerbo qd definimus. Turpis: aut iutilis demõstrat̃ aduersatio & definitio ex honestatis ptibus & utilitatis de qbus i deliberatiuo gñe hoc ẽ in postrema huius libri tractabit exprimemus igit̃ q̃ in cõmoda futura sint si ita accipiet̃ qd definitũ ẽ ab aduersario. Collatio uero definitionũ qui quartus in reꝑhensione locus est: hoc auget: ut nostrã definitionẽ ostẽdat uerã hõestã utilem qd aduersarii ostendimus: falsam: turpẽ: inutilẽ. Afferemus ꝑterea ad definitionis nram cõfirmatiõnẽ res: aut maiori: aut minori: aut pari: in negocio similes ut ad definitionẽ nram similiũ cõpatiõe colecta oñdamus quãto uerior: honestior: utilior: sit nra descriptio: hæc in simplici diffinitiõe: Sed si duæ res pluresue definiẽde sunt: ista omnia pro definiẽdarũ numero duplicanẽ. Quærit̃. n. sæpe fur sit: an sacrilegus q uasa ex priuato sacra surripuit: uel de sacro priuata qm̃ parte accusatoris & qd sit sacrilegiũ: & qd sit furtũ definiendũ est in singulis definitionibus illa supra posita ꝓcepta cõplebit: definiet approbabit: deducet: infirmabit: quæ cũ fecerit in definiendo sacrilegio faciet rursus in definiendo furto mutata tm̃ tertia parte præcepti. Accusator. n. qui sacrilegiũ uult approbar negare uult furtum. Ita definitione sacrilegii quod ꝓbare nititur utetur illis supra positis ꝓceptis. In definitione uero furti qa furtũ negabit utetur præceptis defensori datis. i. post definitionẽ & eius approbationẽ separationem speciei faciat a diffinitione: fiet quæ in hoc themate & in eius modi complexione ut definitionem uertat similiter præcepta etiam defensor. Nam quoniam furtũ probare uult ille qui se defendit post definitionẽ & eius approbationem: deductionem: faciet ad speciem. Contra cum sacrilegium definierit qui hoc admisisse se non uult illic: faciat loco tertio separationem speciei a definitione. Ergo his modis & partibus definitionem suam accusator implebit. Habebit autem communem locum ex ipsa definitiua constitutione sumptum in maliciam eius qui non modo rerum: uerum etiam uerborum potestatem sibi arrogare conetur: ut & faciat quod uelit: & quod fecerit id quo uoluerit nomine appellet. Exemplum generis: ideſt finitiui. C. Flaminius is qui consul. R. historiam a post sequentibus dedit iudicatio est ex ratione & refutatione rationis controuersia. Ad hanc iudicationem argumentatiões omnes afferre oportebit: ad hãc iudicationem: ideſt definitiuam: ne aliam cum feceris constitutionem: hic aliam facies iudicationẽ: & nõ conueniat. Hæc ꝓcepta quæ nunc si

factum eius qui accusabitur adiungere oportebit. Docere aduersarium maiestatẽ minuisse & hunc totũ locum

Et si cũ aut minori

nitiul status ponimus & earū ptes pp qualitatē q̄ ptes plures habet & controuersias legales status dicit maie-
statē minuere est: definitio ē rei de q̄ q̄rit pluribus uerbis & rōnibus cōfirmandū. Superior definitio ē hæc cō-
firmatio definitionis. Postea ad id qd̄ definieris: deductio diffinitiōis ad spēm: hoc ex opinione hoium sumet
quomodo destruat descriptio diuersæ ptis uerā: honestā: utilē demonstrabimus: Cū tria dederit defensori
uitia definitionis. i. falsam: turpē: inutilē. Tria dat accusatori cōtra ornamēta definitionis idē uerā honestam:
utilē. Vt ēt ex collocatione melior accusatoris definitio probet. Deide simili rōne cā tractanda: ut definias:
approbes: deducas ad spēm: infirmos definitionē ad
uersæ ptis docēdo falsam turpē: iutilē Cōpares ēt q̄
utilior ē: uel reliq̄: aut a maiore: aut a minore: aut a
pari. Sed i tot definitiōibus oia hæc quot res definiendæ defensoris sūt deide primus est locus. [. tē nois
breuis & apta: & ex opinione hoium descriptio hoc mō: & huic dat q̄uor ad actionē definitionis locos.
Sed in ḡbusdā ptibus in tertio loco discrepault. Supra. n. i. pte accusatoris hæc q̄tuor sūt definitio: approbatio ppriæ definitionis: deductio in speciē propriæ definitiōis destructio definitionis alienæ. At hic in pte defensoris est similiter definitio siue approbatio eius: & qd̄ mutat separatio definitionis a specie de q̄ q̄rit destructio definitiōis aduersæ ptis defensoris. Deide primus locus est: & reliq̄ datis oibus locis accusatori ad suā definitionē defensori quoq̄ ad defensionē eiusdē ppios locos tradit: ex quibus primus ē definitio & ipa breuis deinde eius affirmatio Tertio loco a definitiōe sua separatio eius speciei de q̄ q̄rit post quē locū locus cōis infert p quē facti utilitas aut honestas auget. Quem qdē locū hēt ēt accusator: sed ecōtrario. Ille. n. dignitatē rei auget hic utilitatē. Quarto loco sequit aduersarii defi nitionis reprehensio eadē illa oia retinēs q̄ definitiōis reprehensio icludit. i. ut falsa: ut turpis: ut inutilis docea ostēdatq̄ utriusq̄ definitionis ēt a defensore simi-
lis cōparatio. Omnia. n. defensor facere poterit ac
dicere q̄ accusator prer locū cōem eiusdē accusatoris hēbit āt defensor locū cōem per quē idignabit accusatorē sui piculi cā nō solū res cōuertere aduerte
re. Verū ēt uerba mutare conari. hic similiter locus defensoris ex ipa diffinitiua cōstitutiōe susceptus ē: unde ppius hic locus cōstōnis defensoris nā esse q̄ dē pōt alii cōes loci ex cā ex negocio nati non ex cōstitutōe ut in calūniatorē: ut conq̄stio misericordiæ ut indignatio facti & cætera cuiusmodi: q̄ ex piculi magnitudie genita nō cōstitutiōis definitiuæ: ut diximus: sed ex cōpositiōe circunstantiæ nominamus
ꝓcreant: sed hi cōmunes loci nō in oi cā sunt sed i omne genus cāæ incidūt: hoc est in oēs constōnes incidunt: nō in oēs cās quas una queq̄ habere poterit cōstitutio. Ac de his locis cōibus piculi magnitudi
nē ꝓcreatis in cōiecturali constōne fecimus mētionē: q̄ qualesq̄ licūt explicātes. Vtemur āt his: & eos
inducemus in oronē: cū causæ ipius necessitas flagitabit: similibus exēplis & rōnibus q̄ ad defensionē sufficiam poterūt ptinere. Ac illa definitiōe separatio ut separet factū suū ab ea definitiōe: quā habuit aduersarius: per quē facti utilitas: aut honestas adauget.
Quomodo accusator ad speciē descēdit: ut iungat definitionē suā cū specie sic defensor descendit ad speciem ut separet definitionē suā a specie. i. a facto unde quæstio est: & uterq̄ utetur loco cōmuni: sed accusator: ut augeat factū p indignationē reus utile esse doceat & honestum. Omnibus locis quos accusatori pscripsimus ut hic cursus conuertat in definitionem aduersarii

legus q̄ ualsa ex priuato sacra surripuerit: erit utēdū pluribus definitionibus. Deinde simili ratione causa est tractanda: ut si fur est de fur
to: si sacrilegus de sacrilegio. locus autē cōmunis ei⁹ malitiā q̄ nō modo rerū uerū ēt uerborū potestatē sibi arrogare conat: ut faciat qd̄ uelit: & id qd̄ fecerit quo uelit nomine appellet. Deinde defensoris prim⁹ locus. Ite nominis breuis & aperta ex opiniōe hominū descriptio hoc mō. Maiestatem minuere est ali qd de republica: cū potestatē nō habeas administrare. Deide huius cōfirmatio similib⁹ & exemplis: & rōnibus postea sui facti ab illa diffinitōe separatio. Deinde locus cōis: p quē facti utilitas: aut honestas adauget. Deide sequit aduersariorū diffinitiōis reprehēsio: q̄ iisdē ex locis oibus quos accusatori pscripsimus cōficit: & cætera post eandē ꝓter cōmunem locū inducent. locus āt cōmunis erit defensoris is p quē indignabit sui piculi cā accusatorē non res
solū cōuertere uer⁹ ēt uerba cōmutare conari. Nā illi qdē cōes loci q̄ aut calūnię accusatorū demōstrandæ: aut misericordiæ captādę: aut facti indignādi: aut a misericordia deterrendi cā sumunt ex piculi magnitudie: nō ex cāę gē
nere ducūtur. Quare nō in oēm cām: sed i omne causę genus incidet. Eorū mentionē in cōiecturali cōstitutiōe facimus. In cōditione aūt horū locorū cū causa postulabit utemur. Cū aūt actio translationis aut cōmutatiōis indigetur uidet qd̄ nō aut is agit quē oportet: aut cū eo q̄ eum oportet: aut apud quos q̄ pœna qua lege: quo crimie: quo tēpore: oportet: cōstitutio translatiua appellat. huius nobis exēpla per multa opus sūt si singula trāslationū genera quer⁹mus sed qa ratio ꝓceptorū similis est: exemplo⁹ multitudine supsedendū ē. Ac q̄ in nostra qdem cōsuetudine multis de tau-

aduersarii præcepta supiora: & dicat eā falsam: turpē iutilē. Cōparet ex minore: malore parti: q̄ habet. s. accusa
rōnā & hic ꝓprium locū cōmunē de fine hēbit: nā & extra finē quē pōt causa suggere hæbere pōt uterq̄ alīū locū cōmunem. Post eadē ꝓter cōmunem locū. i. collatio ipsarū definitionū p minora: maiora paria, nam illi
qdē cōmunes loci q̄ in quacūq̄ pte esse pōt causa suggerente ex piculi magnitudie nō ex cāæ genere dicū-
tur: ut nō ꝓprius sit locus cōmunes ex fine natus: sed ex negocii genere: cuius circūstantiæ ꝙ ēt rare: uel quāt
tate piculi locos cōes dabit nā i oēm cām sed i omne cāæ genus incidūt hi loci cōes. q̄ ex cōpositiōe negociorū nascunt: nō in oibus causis sūt qa non oīs
cā similiter cōponit: sed cadūt in omnia gña causarū. i. in oēs constōnes: qua quæliber cōstitutio modo atrocē negociorū cōpositiōe fingit: mō simpliciter cōponit. Cū aūt actio trāslationis: aut cōmutationis idigere uidet. Tertia est cōstitutio: q̄ trāslatio ē ga ita Tul. ordinē dedit. Hæc cōmutationē iudicii cum actiōe tenet cū psona: locus lex crimē: pœna mutat: uel cætera q̄ similia sunt. His siguliis supponere exēpla & infinitū & supuacuū ē: uel qa multis modis efficit uel qa oibus modis ad discendū una præceptio est. Omnis āt trāslatio apud antiquos tpibus rusticanis i ipsa causarū actione: aut nō erat: aut rarior iudicebat. Prætores &. n. quibus licebat & iudices cāæ dabāt & cōtrouersiæ uel agēdi genus instituta actione formabāt ita sibi describebant prætor q̄ accusator qua reus deberet actione uti: ipscribendo qd fierer excipiēdo q̄ qd nō fieret trāslationis cōtrouersiā actiōibus auferebat. Erat prætereā institutū ut a cā caderet is q̄ nō quēadmodū oportebat egisset. Ergo ēt pp hæc forma taliter ad iudiciū uenichat. Apud ipm uero ꝓrē cū litis ipius forma cōponeret: illic ptes aut excipiebant aliqd: aut simplicē actionem accipiebāt. Vnde in ipso: ut dixi iure hoc est apud prætorem de modo agendi cū ꝓreretur tractaret excēptio atq̄ trāslatio. Cū āt iā litis forma esset: accepta in iudicio nulla iā poterat esse trāslatio ergo in iudicio translatio rarius inuenit. Et si q̄n inuēta fuerit ipa p se parū firmitudis
tenet. Assumitq̄ uires alia cōstitutiōe firmari hoc nāq̄ ꝓceptū aliū ē: trāslationē ex alia cōstitutōe firmari. Ad qd̄ ꝓceptū exēplū subiūgit: nō ut trāslationē doceat: sed oīndat trāslationē alia cōstitutiōe firmari. Reus patricidii factus ꝓbatis aliis criminibus an dānandus sit q̄stio ē. Vtitur trāslatiōe reus cū dicit se nō patricidii dānandū eē: qa nihil ꝓbatū sed aliōr⁹ criminū q̄ ꝓbata sint affici oportere supplicio. Ac ne eo qdē q̄ non inde iudiciū constitutū sit: ita si neq̄ probatorum criminū pœna esse dēt quia nō de iudiciū cōstitutū ē. Neq̄ patricidii: qa nihil ꝓbatū cōfirmat nō esse dānandū. Verū tū purgandis aliis criminibus p cōiecturā opera dāda est: ut reus nō tm trāslatiōis utat. Ergo probatū illud est trāslationē alia constōne firmari. Subiūgit uero exēplū trāslatiōis: Cū agat iniuriarū cui pcīsa manus est: & is qs pcēdit exceptionē suā postulat: ut in hoc iudicio de maleficio nō fiat ꝓiudiciū in hoc gñe constōnis ꝓcepta hæc sunt q̄ utriq̄ parti deint ut explicent qd̄ fieri soleat: a quo p quos quomodo: quo tpe: quēadmodū agi quēadmodū iudicari: quēadmodū statui: quod utriq̄ ex ptibus iuris agnoscit: de quibus pribus i q̄stitate tractaturus est: dēt ēt tractari qd in similibus rebus fieri soleat. Aut. n. i re cautū ē id de quo q̄rit: aut solet fieri: aut nō solet: aut ad id qd̄ in iure solitū ē id qd̄ simile est applicat. Deinde p cōiecturā tractādū utrū malitia agat aliud cū aliud simulet: an stultitia: an necessitate. Locus āt cōis unus ē cōtra trāslationē fugere iudicii & pœnā eū. s. qui trāslatiōe utat. A trāslatiōe unus locus cōis est prurbari oīa si nō eo pacto agant: quo oportet. Hæ sunt tres cōstitutiones q̄ species nō hēnt: coniectura: finis trāslatio. Trāslationē āt itelligamus formā ee, status. s. legalis. Præscriptionē uero eandē appellari posse: & eādē exceptionē sed ab oratoribus in iure āt pscriptionē dici ipm propositū ius: exceptione aūt cū ius ipsum ppositū aduersus se actor alius excipit interposita aliqua cōditione. Sit nobis præscriptio iniuriarū de cæde exceptio: nisi prætudicium facias. Singula trāslationū genera q̄ramus ut exēplū quemadmodū alia lege: quēadmodū alio crimine & ad singula. Quibus trāslatio uidet impleri. Sed

Generalis cõstitutio .i. constitutiõ ãlitatis. Victorinus

Translationẽ necessariõ alia a cõstitutione cõfirmari / hoc & ignorãt Victorinus. 3

tres predictæ constitutiones partes nõ hñt

De generali constitutione quæ duas ꝑtes hñt

Negociale Iudiciale

Pupillũ in curam tutelã uenisse qd sit uictorinus docet

ga tõ ꝓceptorũ similis est exẽplorũ multitudine ſupſedẽdũ eſt. Cũ.n. ꝓcepta in oĩ genere trãſlationis eadem ſint ad diuerſitatẽ fruſtra exẽpla querent: eadẽ.n. ꝓceptorũ rõ in oĩbus trãſlatiõis ptibus & ubiq; ſeruabitur. Multis de cauſis ſit ut rarius icidãt trãſlationes. Quoniã ꝑ ptoris formulas actionibus integritas dat: neq; in iudiciis ulla põt eſſe ꝓſcriptio: q̃ nõ quẽadmodũ oporteret egerit apud ꝓtorẽ q̃re in iure plærũq; uerſant trãſlationes ibi.n. exceptiões poſtulãt in cauſis ãr: aut raro: aut nũquã priuatorũ iudiciorũ cã cõſtituit iõ non poteſt in iudiciis eſſe trãſlatio ſed ẽ apud ꝓtorẽ. Hic defenſor pœnæ cõmutationẽ. Qm̃ cũ dicit nõ hæc pœna afficiẽ dus eſt ſed tali aliorũ criminũ ꝓbatorũ. Cui q; tali nõ oporteat ga eius crimẽ non ꝓbatũ eſt ira ne alia gdẽ pœna affici oportere dicit q̃ ſit aliox criminũ. uñ cõmutatiõe pœnæ uis accuſatiõis tota rolleꝛ. Cæteris quoq; cribus defendẽdis q̃ ꝓbata dñr conſtõne cõlectura. In trãſlatione cõfirmabit: ut infirmitatis ẽt in cribus illis q̃ ꝓbata dicunt rei poſſit releuare ꝑſonã exẽplũ ãr trãſlatiõis i cã poſitũ nobis hmõi illud exẽplũ qd ſupra datũ ẽ ad hoc da/tũ eſt ut ꝓbaret trãſlationẽ alia conſtõne ne/ceſſario cõfirmari. Nũc dat exẽplũ trãſlatio/nis. Poſtulatis ſ q̃ cũ agit a ꝓtore exceptionẽ ne ꝓiudiciũ fiat in hac iniuriarũ dãnatione fu/turi eris q̃ de capite ẽ. i. cædis idignũ ſit: nõ prio quoq; tpe iudicari: ut ẽt i iudicio iniu/riaq; idignũ ſit nõ ẽt de cæde iudicari. Id ex p/tibus iniuriꝛ de quibus poſt dicendũ ẽ q̃lita te abſoluta. Cõtra eũ q̃ trãſlatione inducit q̃ accuſat iniuriaꝝ. A trãſlatiõe ãt oĩum fore ꝓturbationẽ hoc ẽ a ꝓte ea q̃ utit trãſlatiõe. Nã illa ſupior contra trãſlationẽ ſ quo pacto oporteat: hoc ẽ ſi aut cũ eo agat q̃ cũ nõ opor/teat. Nũc generalẽ conſtõnẽ & ꝓtes eius cõſi/deremus. Generalis hoc eſt q̃ſtionis conſtõ/nis ꝓcepta ſupponit. cuius ſpecies duas eſſe dixit iuridicialẽ & negocialẽ. Duas.n. delibe/ratiuã & demõſtratiuã i priori libro ſuſtulit.

Ac nunc prius de negociali tractat: qm̃ ſim/plex eſſe noſcit: iuridicialis in ſpẽs eſt diſtri/buta. Hæc negocialis hẽt litem cũ q̃ſtio eſt q̃ eſſe debeat. Quod colligit ex iure iã cõſtitu/to: quũ id ſit hẽndũ. uñ cõtrouerſia ẽ. Suppo/nit exẽplũ q̃ ſedi hr̃des ſibi eã hæreditatem uendicẽt q̃ uenerit pupillo: q̃ ſibi uendicant agnati. Facit intentionẽ agnatorũ deide de/pulſionẽ hæredũ ſecũdorũ. Tũc q̃ſtio ẽ: quo/rũ ſit hæreditas. Afferꝛ rõ a ſecũdis hæredi/bus: q̃ unius pecuniæ hæredes diuerſi eẽ nõ põt. Fit refutatio ſed nõ ẽ una pecunia. Erit iudicatio: an una pecũia ſit. Hic admõer poſ/ſe i una & ſimplici conſtõne iueniri plurimas rõnes refutationel q̃ rõnum & item iudiça/tiones: ut in hac cã. Nã cũ rõ ſit non poſſe plu/timis de cãis unius pecuniæ hæredes eſſe di/uerſos: eũq; i ſuperioribus refutatio facta ſit nõ eſt una pecunia. Omiſſa hac refutatione alia refutatio ſupponi põt. Vti dicaꝛ eſſe poſ/ſe unius pecuniæ hæredes plures diuerſis de cauſis. Et apte in ipſo Tulli. poſitum eſt quæ/rationes. Dat ãt huic conſtitutiõi locos ad ar/gumẽta cõiter utriq; pti uel oĩbus partibus ſi plures exiſtẽt: ut ius unde cõſtet conſideꝛ: cõſtat ãt ex tribus duci natura cõſuetudine ſeq̃nter: deinde lege poſtremo naturã eius di/

tis ꝓiudiciũ fiat. Hic his q̃ agit iudiciũ purũ poſtulat. Ille q̃ cũ agit exceptionẽ addi ait oporteꝛ. Queſtio ẽ excipiẽdũ ſit: an nõ ſtratio. Nõ .n. oportet i recuperatorio iudicio ciꝰ maleſcii, de q̃ iter ſiccarios q̃rit ꝓiudiciũ fieri infirmatio rõnis ciuſmõi ſũt iiurię: ut de his idignũ ſit nõ primo quoq; tẽpore iudicari. Iudicatio Atrocitas iniurarũ ſatis ne cauſaꝛ ſit. q̃re cũ de ea iu/dicẽt, de aliquo maiꝰ maleficio: de quo nõ melius cõ/paratũ ſit ꝓiudicet: atq; exẽplũ, qdẽ hoc eſt. In oĩ ãt cauſa ab utroq; q̃ri oportebit: a quo & ꝑ quos: & quo mõ: & quo tẽpoꝛ: aut agit: aut iudicari: aut qd ſtatui de ea re cõueniat. Id ex partibꝰ iuris de qbus poſt dicẽ dũ ẽ ſumi oportebit: & rõciari qd i ſimilibꝰ reb⁹ fieri ſoleat: & uideꝛ utrũ malitia: qd aliud agaꝝ: & aliud ſi mulet: an ſtultitia: an neceſſitudine: qd alio mõ agi nõ poſſit: an occaſiõe agẽdi ſic ſit iudiciũ: aut actio cõſti tuta: an recte ſine ulla re eius̃moi res agat. Locus ãt cõis cõtra eũ q̃ trãſlatõnẽ iducit, fugere iudiciũ ac pœ nã ga cãę dẽfidat. A trãſlatõe aũt oĩum fore ꝓturba tionẽ ſi nõ ita res agãt: i iudiciũ ueniãt: q̃ pacto opor teat: hi ẽ ſi ãt cũ eo agat q̃ cũ nõ oporteat alia pœna: alio crie: alio tpe ſatq; hãc rõnẽ ad ꝓturbationẽ oĩum iudiciorũ ꝓtinere. tres igit hę cõſtitutiões q̃ ptes non hẽnt ad hũc modũ tractabunt. Nũc gñalẽ conſtõnẽ & ptes eiꝰ cõſidereus. cũ facto & facti noie ꝓceſſo: ne q̃ ulla actiõis illata cõtrouerſia uis & natura & genꝰ ipſi⁹ negoci q̃rit conſtõnẽ gñalẽ appellamus. Hui⁹ prias eẽ duas ptes nobis uideri dixim⁹ negocialẽ & iuridicialẽ. Negocialis ẽ q̃ i ipſo negocio iuris ciuilis hẽt iplicita cõtrouerſiã. Ea ẽ huiulmõi. qdã pupillũ hęredẽ fecit: pupillus ãt ante mortuꝰ ẽ q̃ i ſuã tutelã ueniret de hęreditate q̃ uenit pupillo. inter eos q̃ pa/tris pupilli, ſũt hęredes ſcdi & agnatos pupilli cõtro uerſia ẽ. Poſſeſſio / hęredũ ſecũdoꝝ: ꝑ itetio ẽ agnato/rũ: noſtra pecunia ẽ: de his cui⁹ agnati ſum⁹ teſtat⁹ nõ ẽ. Depulſio ẽ imo noſtra q̃ hęredes ſcdi teſtamen/to patris ſumus. q̃ſtio ẽ utrorũ ſit rõe: pater. n. & ſibi & filio teſtamẽtũ ſcripſit: dũ is pupillꝰ eẽt. Quare q̃ filii fuerũt teſtamẽto patris noſtra fiant neceſſe ẽ. Infir/matio rationis imo pater, ſcripſit & ſecũdũ hęredẽ ñ filio: ſed ſibi iuſſit eẽt. Quare ꝓterq; qd⁹ ipſi⁹ fuit teſta/

mẽto illius ueſtrũ eẽ nõ põt. Iudicatio poſſit ne q̃ſq̃ de filii pupilli re teſtari an hæredes ſcdi ipſius patriſ familias nõ filii quoq; eiꝰ pupilli, hr̃des ſint. A tq; hoc non alienũ ẽ qd ad multa ꝓineat: aut nuſq̃ aut uſq̃ quaq; dicaꝝ hic admõer. Sũt cãę q̃ plures hẽnt roes i ſimplici cõſtitutiõe. qd fit, cũ id qd factũ ẽ: aut qd defẽdit plurimis de cãis rectũ: aut ꝓbabile uideri põt: ut i hac ipſa cã. Supponit ab hęredibꝰ hæc rõ. unus .n. pecũiæ plures diſſimilibus de cãis hęredes eẽ nõn poſſũt nec ũũq; factũ ẽ: ut eiuſdẽ pecũię aliꝰ teſtamẽ to: aliꝰ lege hęres eſſet. Infirmatio autẽ hęc erit nõ eſt una pecunia: ꝓpea qd altera pupilli iã erat aduẽ titia cui⁹ hęres ñ illo tẽpoꝝ i teſtamẽto q̃ſq̃ ſcriptus erat: ſi qd pupillo accidiſſet: & de altera patris & nũc mortui uoluntas plurimũ ualebat q̃ iã mortuo pu/pillo ſuis hr̃dibꝰ cõcedebat. Iudicatio ẽ una ne pecu/nia fuerit. Ãt ſi hac erũt uſi ifirmatõe poſſe plures eẽ unius hęredes pecuniæ diſſimilibꝰ de cãis: de eo ipſo iudicatio naſcit. Poſſit ne eiuſdẽ pecũiæ plures diſſi milibꝰ gñibus hęredes eẽ. Ergo una i cõſtitutiõe itel/lectũ ẽ quõ & rõnes & rõnũ ifirmatiões & ꝓpea iudi/catiões plures fiãt. nũc huiꝰ gñris ꝓcepta uideamus. utriſq; aut ẽt oibꝰ li ꝑs ãbigẽt: ius ex qbꝰ reb⁹ cõ/ſtet ẽ cõſiderãdũ. Initiũ ergo eiꝰ ab natura ductũ ui deꝛ. Quędã ãt ex utilitatis rõe: aut ꝑſpicua nob⁹: aut obſcura i cõſuetudie uẽiſſe uideꝛ. Poſt ãt approbata q̃dã ãt a cõſuetudie: aut a uero utilia uiſa legib⁹ cẽ fir mata. Ac naturæ qdẽ ius ẽ qd nobis ñ opinio: ſed q̃ dã innata uis afferat ut religionẽ. pietatẽ: gratiã: uindi catiõem: obſeruãtiã: ueritatẽ. religionẽ ea q̃ i metu & cęrimõiã deorũ ſit: appellat. Pietatẽ q̃ erga patriã: aut pẽtes: aut alios ſãguie iũctos: officiũ ſeruare mo/neat gratiã q̃ i memoria & remuneratiõe officiorũ, & honoris: & amicitiaꝝ obſeruãtiã teneat. Vidicationẽ ꝑ quã & c õtũeliã defẽdẽdo: aut ulciſcẽdo ꝓpulſam⁹ a nobis: & a noſtris: q̃ cari nobis eẽ debent: & ꝑ quã peccata punim⁹. Obſeruãtiã ꝑ quã ętate: aut ſãpia: aut honoꝝ: aut aliq̃ dignitate añcedẽtes ueneramur & coſſim⁹ ueritatẽ ꝑ quã dam⁹ opã ne qd aliter quã cõfirmauerimus fiat: aut factũ: aut futurũ ſit. Ac na turę q̃dẽ iura min⁹ ipa q̃runt ad hãc cõtrouerſiam, Quod neq; i hoc ciuili iure uerſantur: & a uulgari in

Hæres nõ põt eẽ niſi eius cui ſecundus hæres

Aduẽtitia

Petitor Poſſeſſor

Ius cõſtat natura Vſu Lege

Iuris ñãles partes. 6

Religio Pietas Gratia Vindicat Obſeruat Veritas

dicta sunt de cõsuetudĩe tractata sunt. Nũc cũ superest ius legitimũ cognitionẽ eius ad eos transtulit q legitima iura fecerũt. His ergo ex ptibus iuris qd aut ex ipsa re ut ex simili aut maiore minoreue nasci uidebit. Diuiso iure oĩ in naturã cõsuetudinẽ legẽ dat pcepta: ut argumẽta sumamus uel q ex ipa re sumunt uel q ex simili aut maiore aut minore. Locos ãt cões dare se negat posse certos in singulas cõstitutiões. Etenim cũ duo genera sunt quorũ alterũ rei dubiæ approbationẽ docẽdæ generalẽ tractatũ hẽt: alterũ rei certæ cõtinet amplificationem necessario causæ ipsius facultas suggerit si quid amplificationis aut indignationis conquestionisq nasci. Sed qm in negociali qualitate iuris de iure tractatus est: erũt loci cões uel ab auctoritate iurispitorũ uel cõtra eoz auctoritatẽ. Hæc de negociali. Subiungit iuridicialis. Quæ ipsa cũ genus sit i duo diuidit i absolutã & assumptiuã: Absolutæ suppõit exẽplũ qd tropheũ æneum cõtra morẽ post uictoriã graii de grais statuerũt facit intentionẽ & depulsionẽ suppõitq rõnẽ postea: sed absolutæ constõnis: ut nascat iudicatio. Iuste fecimus qa æternũ uirtutis nfæ monumẽtũ relinqre uoluimus. Sin aũt dicat iõ æneum: qa meruistis erit rõ de relatiua qlitate. Vnde itelligimus i unã cãm constõnis icidere posse plurimas pricipales. Verũ et absoluta qlitas eosdẽ hebit locos argumẽtoz. Quos negocialis ex ptibus iuris naturæ: an utilitatẽ suã cõsuetudinis legũ. Sed in absoluta ipa iura pferimus ut factũ defendas: uel lege: uel cõsuetudine: uel natura in negociali aũt hæc iura pferunt: ut possit constitui quo iure esse dẽat id de quo negociũ est. Quia eius constõnis ad futurũ spectat intẽtio: aut ipsa re: aut simili maiore minor nasci uidebit. At i iure posita ẽ hæc spẽs q qrit litis aut ex eo qd in iure ẽ ad hoc negociũ: similitudo traducit dubiæ rei thesis. s. certe cõtinet ãplificatione locis cõibus iã reprobata argumẽtũ facies. Illud. n. adhuc qstione ẽ qp augeri p cõem locũ possit: & oporteat cõsiderabit. De re pbata locũ communẽ: p argumẽtũ: ñ thesis. Nã certi q in oẽs icidãt loci describi ñ pñt i singulas cõstitutiones certi loci pprii dari nõ pñt. Merito ergo & in negociali: qm tũ in negociali de iure tractant loci cões hic eẽ pñt contra auctoritatẽ iurispitorũ. Nũc iuridiciale genus. Ipsa. n. ẽ q diuidit. Absoluta ẽ q ipsa in se nõ ut negocialis: in negociali quærit qd eẽ dẽat iuris in absoluta qd ẽ iuris. Non ut negocialis. negocialis. n. nõ hẽt ius certũ: sed qrit de eo iure qd eẽ debeat in negocio pñti. Absoluta est q ipsa i se nõ ut negocialis: In negociali qlitate ius efficit, snia iudicis in absoluta qp positũ ius & notũ est ab oratore sumit. Implicite & abscõdite qa adhuc icertũ ẽ: & qrit qp esse debeat & in hãc argumẽtationes & hisdẽ locis sumẽdæ sunt atq in cãm negocialẽ de q ãn dictũ ẽ: ut ex ptibus iuris naturæ cõsuetudis legũ argumẽta sumamus. Hoc tũ cũ de i negociali hæc sint: distat absoluta ab negociali: qp illa ius assumit: ut pbet queadmodũ nouũ ius esse possit de quo qritur. Absoluta ãt ipa iura ut pbet factũ assumptiua igit tunc dicit cũ ipm ex se factũ pbari nõ põt. Assumptiuæ qualitatis præcepta tractaturus docet qd ip|telligẽtia remotiora sũt. Ad similitudiem uero aliquã: aut ad rẽ amplificãdã sępe sũt itereda. Cõsuetudinis ãt ius eẽ putat id qd uolũtatẽ oium sine lege uetustas cõprobarit. In ea ãt qdã sũt iura ipa iã certa pp uetustatẽ. Quę i genere & alia sũt multa & eorũ multo maxia ps: quã pretores edicere consueuerũt. Quędã ãt genera iuris iam certa cõsuetudie fcã sũt. Quod genus pactũ par iudicatũ. pactũ ẽ qd inter aliquos cõueit: qd iã ita iustũ putat ut iure pstare dicat. par qd i oẽs qbile ẽ. Iudicatũ de quo iã ãn snia alicui9: aut aliquoz cõstitutũ est. Iã iura legitia ex legib9 cognosci oportebit. His ergo ex ptib9 iuris qd: aut ex ipa re: aut ex simili: aut ex maiore: aut ex minore nasci uidebit qsq; attendere: atq; eliger ptentando unãquãq; ptẽ iuris hẽbit. locorũ ãt cõiũ: qm ut ãn dictũ est duo sunt gña: quorũ alterũ dubię rei: alterũ certæ cõtinet amplificationẽ qd ipsa cã det: & qd augeri p cõem locũ possit: & oporteat cõsiderabitur. Nã certi q i oẽs icidant locis pscribi nõ possunt i plerisq; fortasse ab auctoritate iuriscõsultoz: & cõtra auctoritatẽ duci oportebit. Attendẽdũ est ãt in hac & i oib9 nũ quos locos cões pręter eos quos exponimus ostẽdat. Nũc iuridiciale genus & ptes eius cõsiderem9. Iuridicialis ẽ i q æqui & iniq natura: & pmii aut pœnę ratio qrit. Hui9 ptes sũt due qrũ alteram absolutã: alterã assũptiuã nominam9. Absoluta ẽ q ipsa i se nõ ut negocialis implicite & abscondite sed patẽti9 & expediti9 recti: & nõ recti qstionẽ cõtinet: ea ẽ huiusmõi. Cũ thebani lacedęmõios bello superauissẽt: & fere mos eẽt graiis: cũ iter se bellũ gessissẽt: ut hi q uicissẽt tropheũ aliqd i finib9 statuerẽt uictoriæ mõ i psentia declarãdę cã nõ ut in ppetuum belli memoria maneret: æneũ statuerũt tropheũ: Accusant apd Amphictyonas idest apd cõmune gręciæ cõsiliũ. Intẽtio ẽ nõ oportuit. Depulsio ẽ oportuit. Quęstio ẽ oportuerit ne. ratio ẽ eã. n. ex bello gloriã uirtute pepimus: ut eius ęterna isignia posteris nostris relinqre uellem9. Infirmatio ẽ: attamẽ ęternũ inimicitiarũ monumẽtũ graios de graiis statuere nõ oportet. Iudicatio ẽ cũ sũmę uirtutis cęlebrãdę cã graii de graiis ęternũ inimicitiarũ monumẽtũ statuerint: recte ne an cõtra fecerit. Hãc ideo rõnem sa sit.

Constitutionis negocialis ad futurũ spectat intẽtio

sa sit. Et eius ptes qtuor supponit. Ac primã cõpẽsationẽ q & cõpationẽ appellat huius exẽplũ subiicit iperatoris eius q instrumẽta & arma tradiderit ut exercitũ ab obsidiõe hostiũ liberaret. Hic qm finitiuus status eẽ potuit qd sit lædere maiestatẽ. Certi. n. nois reus ẽ. Huius constõnis id ẽ finitiuæ tractat omisso ipam cõsiderat cõpensationẽ. Ac pcepta hæc cõstituit ut si qd p cõiecturã tractandũ sit prima pte tractet uel hoc nõ obfuisse uel hoc nõ futuz fuisse pp qp istud uñ reus sit dicat eẽ cõmissũ. Ista cõiecturalia sũt. Itẽ si definitio fuerit cũ alio q certi nois reus ẽ trãsfereda, huc sũt oia q sũt definitiõis monet qp nũc alterã: nũc utrãq; cõstõnẽ. i. & subiicimus: ut hoc cãę gẽus ipm de quo agius cognosceret. Nã si eã supposuissem9 q fortasse usi sũt n. n. iuste: neq; pie bellũ gessistis i relationẽ cris delaberemur: de q post loquemur: utrũq ãt cãę gen9 i hac cãm icidere pspicuũ ẽ. In hãc argumẽtatioes & iisdẽ locis sumẽdę sũt, atq; i cãm negocialẽ de qañ dcm ẽ locos ãt cões & ex cã ipa si qd inerit indignatiõis aut conqstiõis & ex iuris utilitate: & natura multos: & graues sumere licebit, & oportebit; si cãæ dignitas uidebit postulare. nũc assũptiuã ptẽ iuridicialis cõsidereus. Assũptiuã igit tũc dr, cũ ipm ex se fcm pbari nõ pt: aliquo ãt foris adiũcto argumẽto defẽdit. Eius ptes sũt qtuor. Cõpatio: relatio cris: remotio cris: cõcessio. Cõpatio ẽ cũ aliqd fcm qd p se ipm nõ sit pbãdũ ex eo cuius id cã factũ ẽ defendit. Ea ẽ hmõi: Quidã iperator cũ ab hostib9 circũ obsideret: neq; effugere ullo mõ posset depactus ẽ cũ hostib9: ut arma & ipedimẽta relinqret: milites educeret. Itaq; fecit. Armis & impedimẽtis amissis pter spẽ milites cõseruauit. Accusat maiestatis incurrit hic definitio: sed nos hũc de quo agim9 cõsideremus. Intentio ẽ. Nõ oportuit arma & ipedimẽta relinqre. Depulsio ẽ oportuit. Quæstio ẽ: oportuerit ne. rõ ẽ milites. n. oẽs pissent. Ifirmatio ẽ: aut cõiecturalis ñ pissent: altera cõiecturalis: nõ iõ fecisti. ex quibus sũt: iudicatiões pissent ne & iõ ne fecerit aut hęc cõparatiua: cui9 nũc idigem9. At. n. satius fuit amittere milites q arma & ipedimẽta cõcedere hostib9. Ex q iudicatio nascit: cũ oẽs pituri milites essent: nisi ad hãc pactionẽ uenissent: utrũ satius fuerit amittere milites: an ad hãc cõditionẽ uenire. Hoc cãæ genus ex his locis tractari cõueniet. Oportebit adhiber cęterarũ quoq; cõstitutionũ rõnẽ: atq; pcepta: ac maxie cõiecturis faciendis ifirmare illd qp cũ eo q crimini dabit hi q accusabũt cõpabũt. Id fiet: si aut id q dicẽt defensores futuz fuisse nisi id fcm eẽt quo de fcõ iudiciũ ẽ futurũ fuisse negabit: aut si alia rõe & aliã ob cãm: ac dicet se reus fuisse demõstrabit eẽ fcm. ei9 rei cõfirmatio: & itẽ cõtraria de pte ifirmatio ex cõiecturali constitutione sumet. Sin aũt certo noie maleficii uocabitur i iudiciũ: sicut i hac cã nã maiestatis accersit definitione & pceptis definitiõis uti oportebit. Atq; hoc qdẽ plærũq; in hoc gñe accidit: ut cõiectura & definitiõe utendũ sit. Sin aliud quoq; aliqd gẽus icidet eius generis pcepta licebit ac pari rõe trãsferre. Nã accusatori maxie ẽ elaborãdũ: ut id ipm fcm pp qd sibi re9 cõcedi putat oportere: q plurimis ifirmet rõnibus. Quod facile est: si q plurib9 cõstõnibus aggrediet id iprobare. Ipsa ãt cõprobatio sepata a cęteris generib9 cõfine & cõiecturã i pria pte tractari & itẽ alias tractis. s. huc rõnib9 singularũ & cõfirmatiõis & ifirmatiõis. Ipsius ãt cõpẽsatiõis pcepta hæc sũt: ut cõpareus id qp admissũ ẽ & pp qp admissũ ẽ ex ptibus: honestatis: utilitatis: necessitatis: ut neq; fuisse: aut honestũ: aut utile: aut necessariũ ubi & gradus tãgi põt: nõ tã honestũ: nõ tã necessariũ: q ptes. i. utilis honesti necessarii plenius intelligent in pceptis deliberatiue. Sic facta separatiõe & eius bñficii: qp pstitisse se dicit & eius maleficii qd admisit. Actio postrema ducẽda ẽ ad formã deliberatiuæ ut ita agat qsi suadeat: aut dissuadeat orator faciẽdũ: aut nõ faciẽdũ qm accusatoris ps ẽ utiq; ut dissuadeat: defẽsor uero hæc oia cõtraria actiõe cõuertit: cũ ille cõiectura usus fuerit cõiecturalr rñdeat. Itẽ cõtra fidẽ assumat argumta officii: ipsius ãt cõpẽsatiõis cõtrarias ptes tenebit: ut doceat utile hõestũ necessariũ fuisse qd fecerit. Aut tãtopere p gradũ utile fuisse honestũ: necessariũ. Loci cões ab accusatore erũt duo. In eũ q de turpi facinore cõfiteat: & quærat aliquã defensionẽ: & alter ipsius inutilitatis & turpitudis expssio cũ idignatiõe. At defensore tres sũt nihil p se turpe: aut in honestũ putari nisi aĩo facientis cõsideret. Alter ãplificatio bñficii pstiti. Tertius expositio ipsius & piculi: & bñficii. Ex qbus iudicatiões duæ. s. iudicationes coniecturales. Aut hæc cõparatiua: cuius nũc idigemus: Hæc iudicatio propria ẽ ipsius cõpensatiuæ constõnis. Hoc cãæ genus compensatiuũ. oportebit adhibere cæteraz quoq; cõstitutionũ rõnẽ: atq; pcepta si tũ icidãt cætere cõstitutiões. Illæ. n. constõnes: q in assũptiua sũt qlitate pñt pcedentes oẽs constõnes recipere: ut hæc nũc q cõpensatiõis est habet & finẽ & cõiecturã. Iõ q cũq; gña sũt qstionũ suis cõstitutiõibus tractãda sũt. Ac maxie cõiecturis faciendis ut p cõiecturã: q qñ icidẽs ẽ cõpẽsatio illa tollat: q is q accusat maiestatis utit dicẽs periturũ fuisse exercitũ nisi arma concederet hi q accusabunt cõparabũt ut pituz fuisse exercitũ negamus: qp sumit hic q arma pdidit: & infra. Aut si alia rõne. Qm suplus duas rões & duas iudicatiões posuit cõiecturales: nõ

Quid sit lædere maiestatẽ

Duas & plures coniecturales incidere in eãdẽ causam

futurꝰ fuisset ut pter exercit⁹: & ñ h aio scm̃ iccirco hic eãdẽ tõnẽ repit: ut cõiectura dicar i hãc cõstitutionẽ tractãdã. Ex cõiecturali cõstõne sũt Quia pribꝰ suis ipa tractãda ẽ. Sinãt certo noie maleficii: ut nunc certo noie reus ẽ maiestatis. Põr. n. siñ certo noie reus eẽ & ñ stari ad definitionẽ astrigit cũ crim̃is nom̃ nullũ uf adiectũ. Sinãt certo noie malefi cii uocabꝫ i iudiciũ: ilã h̃ icipit iudẽtis ad hoc thema alterius stat⁹. i. finis quẽ statũ finẽ: & supra posuit dicẽdo: qd sit malestatẽ minuere ꝑcepta tractat. Sin aliũ quoꝙ aliqd genus q̃rũliber constitutionũ ul ꝑcedẽtiũ: ul seq̃ntiũ q̃ pᵗimis ifirmet rõnibꝰ: ut dicat ñ futurꝰ fuisse: ut pter exercit⁹. Aut al⁹ ñ h aio feciſti: sed ut ꝑderes feciſti. Deide oportet accusatorẽ illd qd ipe arguat ab eo qꝙ defẽsor cõpet sepaꝝ. Post illa supleta ẽ ñ dicet oportebit accusatorẽ cõpat. Et ñ extẽuãdo maleficii magnitudinẽ adaugeat: ut extẽues qꝙ ꝑtitisse se dicẽ augeat qꝙ admisit. Deide oportebit illã ipam cõpatiã iudicationẽ expõet tã cãm deliberatiuã. In oibꝰ assũptiuis q̃staribꝰ post oia argumta ex cõstõne q̃ sũt ppria: locus extrẽus interpolit: q̃si dliberatiuæ cãæ i q̃ q̃rit qd faciẽdũ sit: ut ex ñ pbet qd faciẽdũ fuerit tã q̃ cãm dliberatiua: ut ñ iudicialis cã sit: sed dliberatiua; ut eodẽ gñe agat: q̃si sola ipa eẽt. i. cã dliberatiua i alĩ q̃ cõsultatiõe: ut dliberatiua: nõ iudicialis cã sit: hoc. n. ẽ. cõsultatiõ. Defẽsor ãt qbꝰ i locis ab accusatoꝝ alie cõstitões iducẽt si accusator cõiectura: retorto: cõtra gñe dicẽdi cõiectura dfẽsor utet. Pari gñe & sinẽ pari gñe ẽt cõpatiõne ex contrario tractabit: ut qꝙ ille iustũ: h utile: qd ille ihõestũ: hic hõestũ dicat & cætera his similia. Loci cões erũt accusatoris i eũ q cũ de facto rupt aliquo aut iurili: aut utrũq fateat: q̃rat tñ aliq̃ dfẽsionẽ: & sci i utilitatẽ aut turpitudinẽ cũ idignatiõe pferre. Relatio eris ẽ cũ reus id qd agit cõfessus alterius se iductũ pcõ iure se facille demõstrat. Scõm spem assũptiuæ q̃stionis relationẽ posuit: Hãc d finitũr ꝑ dfinitionẽ: Quæ cõstõ nũc ẽ cũ alterius pcõ se fecisse reus dicit qcqd admisit. Huic exẽplũ subiecit Hor. q sororẽ suã flẽtẽ interfecit. Et subsigit ꝑcepta: primũ ut si q̃ cõstõ añ ipam relatiuã tractari possit ex cuiusdã circa ipsũ q reus ẽ. Nõ h aio feciſti. Hoc utiqꝙ sic scm̃ ẽ & i cõpatiõe: deide qm̃ relatio refert actõ ad trouersiaꝝ: sic ex suaui cõsiderabit: si illd qd cõpabit: aut ñ hõestũ: aut ñ utile: aut ñ necessariũ fuisse: aut ñ tãtope utile aut ñ tãtope hõestũ aut ñ tãtope necessariũ fuisse. Deiñ oportet accusatorẽ illd qd ipe arguat ab eo qd defẽsor cõpat separe. Id ãt faciet si demõstrabit ñ ita fieri solet: neq; oportere: neq; eẽ rõnẽ: q̃re h̃ pp hoc fiat: ut pp salutẽ militũ: ea q̃ salutis cã cõpata sũt hostib⁹ tradãt. Postea cõpare oportebit cũ bñficio maleficiũ: & oio id qd arguit cũ eo qd fcm̃ ab defensor laudabit: aut faciẽdũ fuisse demõstrabit cõtẽdere: et hoc extenuãdo maleficii magnitudinẽ siml adaugere. Id fieri poterit: si demõstrabit hõesti⁹: utili⁹ magis necessariũ fuisse ipsũ q̃ uitarit re⁹: q̃ illd qd fecerit. Hõesti ãt & utilis necessarii uis & natura i deliberatiõis ꝑceptis cognoscet. Deiñ oportebit ipsã illã cõpatiuã iudicationẽ expõere tã q̃ cãm deliberatiuã: & de ea ex deliberatiõis ꝑceptis deiceps dicere. Sit. n. h̃ iudicatio: q̃ añ exposuim⁹: cũ oẽs pituri milites essent ni ad hãc pactionẽ ueniſſẽt: utꝙ sati⁹ fuerit pire milites: an ad hãc pactionẽ ueire. Hoc ex locis deliberatiõis q̃si aliq̃ i cõsultationẽ res ueniat tractari oportebit. Defẽsor ãt qb⁹i locis ab accusatore alię cõstitutiões erũt iducẽt: i his ipse quoq; ex iisdẽ cõstitutiõib⁹ defẽsionẽ cõpabit. Ceteros ãt oẽs locos q̃ ad ipsã cõpationẽ ꝑtinebũt ex cõtrario tractabit. Loci cões erũt accusatoris i eũ q cũ de scõ turpi aliquo: aut iutili: aut utroq; fateat: q̃rat tñ aliq̃ defẽsionẽ: & facti iutilitatẽ aut turpitudinẽ cũ idignatiõe pferre. Defẽsoris nullũ fcm̃ iutile: neq; turpe: neq; itẽ utile: neq; hoestũ putãri oportere: nisi quo aio: quo tpe: q̃ de cã fcm̃ sit itelligat. Qui loc⁹ ita cõis ẽ: ut bñ tractatus i hac cã magno ad psuadẽdũ momẽto futur⁹ sit. Et alter loc⁹ ꝑ quẽ magna cũ aplificatiõe bñficii magnitudo ex utilitate: aut hõestate: aut sci necessitate demõstrat. Et terti⁹ p quẽ res expssa uerbis añ oculos eoꝝ q audiũt ponit: ut ipsi: se quoq; idẽ facturos fuisse arbitrẽt si sibi illa res atq; ea faciendi cã ꝑ idẽ tps accidisset. Relatio crimis ẽ: cũ re⁹ id qꝙ arguit cõfessus alteri⁹ se iductũ pcõ iure fecisse demõstrat. Ea ẽ hmõi. Horati⁹ occisis trib⁹ curiatib⁹ & duob⁹ amissis frib⁹: domũ se uictor recepit. Is cũ aiaduerterit sororẽ suã de fratrũ morte nõ laborãtẽ, sponsũ ãt nom̃ appellãtẽ idẽtidẽ curiatis cũ gemitu & lamẽtatiõe idigne passus ut⁹ginẽ occidit: accusat. Intẽtio e: iniuria sororẽ occidisti. Depulsio e: iure occidi. Quo ẽ: iure nũ occiderit relatio est. Illa. n. hostiũ mortẽ lugebat: fratrũ negligebat: me & ppm̃ romanũ uicisse molestе ferebat. Infirmatio ẽ tñ a fre idemnatã necari ñ oportuit ex q̃ iudicatio fit. Cũ Horatius fratrũ mortẽ negligeret: hostiũ lugeret: fris & ppli romãi uictoria ñ gauderet: oportuerit ne eã a fre idemnatã necari. Hoc i gñe cãæ primũ si qd ex cæteris dabit cõstitutiõib⁹ sumi oportebit: sicut i cõpatiõe ꝑceptũ ẽ. Postea si q̃ facultas erit p aliq̃ cõstitutionẽ illũ i quẽ crim̃ trãsferẽt defendere. Deiñ leui⁹ cẽ illũd sq̃, i alterꝝ pcm̃ re⁹ trãsferat: quã q̃ ipe suscepit. Postea trãslatiõis

translatiõis ptibus uti: & oñdere a quo & p quos: & quo: & quo tpe: aut agi: aut iudicari: aut statui de ea re conuenerit: ac siml nõ oportuisse oñdere añ supplitiũ: q̃ iudiciũ iterponeret sum. Leges quoq; & iudicia demõstrãda sũt: p q̃ potuerit id peccatũ: q ipõte suã re⁹ punit⁹ sit morib⁹: & iudicio uidicari. Deide negare debebit: audiri oportere id qꝙ i crimib⁹ conferat: de quo is ipe q cõferat iudiciũ fieri noluerit: & id qd iudicatũ nõ sit ꝑ ifecto haberi oportere. Postea i pudẽtia demõstrare eos: q eũ nũc apd iudices acculẽt: quẽ sine iudicib⁹ ipsi odẽnarit de eo iudiciũ faciãt: de q̃ tã ipsi supplitiũ sũpserit. Postea pturbatiõem iudicii sututã dicem⁹: et iudices log⁹ q̃ ptãtẽ hẽat ꝓgressuros: si simul & de reo: & de eo quẽ re⁹ arguat iudicarit. Deiñ hoc si cõstitutũ sit: ut pcã hois peccatis: & iniurias iniuriis ulciscãt q̃tũ icõmodoꝝ cõsequãt. Ac si idẽ facere ipe q nũc accusat ualuisset: ne hoc qdẽ ipso qcq̃ op⁹ fuisset iudicio. Si uero cęteri quoq; idẽ faciat oio iudiciũ nullũ futurꝝ. Postea demõstrabit ne h̃ iudicio qdẽ illã damnata eẽt si q̃ id crim̃ ab reo cõferat: potuisse hũc ipm̃ d illa supplitiũ sũere. Quare eẽ idignũ eũ q̃ ne de dãnata qdẽ pœnã sumere potuisset: de ea supplitiũ sũpsisse: q̃ ne addducta qdẽ sit i iudiciũ. Deiñ postulabit: ut legẽ q̃ lege fecerit, ꝓferat. Deinde quẽad modũ i cõpatiõe ꝑcipiebam⁹: ut illd qꝙ cõpabat extẽuaret ab accusatore quã maxie, sic. i hoc gñe oportebit illi⁹ culpã i quẽ crim̃ trãsferẽt cũ hui⁹ maleficio q se iure fecisse dicat cõpare. Postea demõstrãdũ ẽ nõ eẽ illud eiusmodi: ut ob id ocẽ fieri cõuenirer. Extrẽa ẽ ut i cõpatiõe assumptio iudicatiõis & de ea p aplificationẽ ex deliberatiõis ꝑceptis dictio. Defẽsor ãt q̃ p alias cõstitutiões iducẽt: ex his locis q traditi sũt confirmabit. Ipsã ãt relationẽ cõprobabit: primũ augẽdo ei⁹ quẽ ferret crimen culpã & audaciã: & quã maxie p idignationẽ: si res ferret iũcta cũ q̃one ante oculos põnẽdo. Postea leui⁹ demõstrãdo reũ punitũ q̃ sit ille p meritus: & suũ supplitiũ cũ illi⁹ iniuria cõferẽdo. Deide oportebit eos locos q ita erũt ab accusatore tractati ut refelli: & cõtrariã i ptẽ cõuerti possint. Quo i gñe sũt tres extremi cõtrariis rõnib⁹ confirmare illa ãt acerrima accusatoꝝ criminatio ꝑ quã pturbationẽ fore eius iudicioꝝ demõstrat: si de indẽnato supplitii sumẽdi ptãs data sit leuabit. Primũ si eiusmodi demõstrabit iniuria: ut nõ uiro bono uel cõsulari libero uideat nõ fuisse tolerãda. Deiñ ita pspicua, ut ne ab ipo qdẽ q fecisset i dubiũ uocaret. Deide eiusmõi: ut i ea is maxie debuerit aiaduertere q aiaduerterit: ut ñ tã rectũ: ñ tã fuerit hõestũ: i iudiciũ illã rẽ pũeire q eo mõat q ab eo iudicari quom̃ & ab q⁹ sit uidicata. Postea sic rẽ fuisse aptã: ut iudiciũ d ea re fieri nihil attiuerit. Atq; hic dmõstrãdũ ẽ rõnib⁹ & reb⁹ iustis⁹ ꝑ mltas ita atroces & pspicuas res eẽ: ut d his ñ mõ ñ necẽ sit: sed ne utile qdẽ qn mox iudiciũ fiat expectari. Loc⁹ cõis acculatoris i eũ q cũ id qd arguit negari ñ possit. tñ aliq̃ sibi spei cõpet ex iudicioꝝ pturbatõe. Atq; hic utilitas iudicioꝝ dmõstratio: & de eo cõq̃ q supplitiũ dederit idẽnat⁹, i ei⁹ ãt q̃ supleuit audatiã & crudelitatẽ idignatio. Ab defẽsor i ei⁹ quẽ iuste sit

Cõtendere .i. cõparare
Defẽsoris ꝑtes
Loci cõmunes in cõparatione
Relatio crimis
Curiatibus fratribus
Accusatoris partes
Identitẽ
Punitus sit actiue. ut etiam uide
Quod iudicatũ nõ sit pro infecto haberi oportere.
Defensor partes
Præscripti
Mox .i. statim
omnino .co. scr.
.i. adhuc. ut .s. notandũ

audacia, sui cõquestiõe rẽ nõ ex noĩe ipsius negocii sed ex cõsi lio eius q fecerit: & cã: & tempore cõsiderari oportet: qd mali futurũ sit aut ex iniuria: aut ex scelere alicui9: nisi tãta & tã p spicua audacia ab eo ad cui9 famã: aut ad parẽtes: aut ad libe ros ptinuerit: ad aliq rẽ quã carã eẽ oibus: aut necesse est: aut oporteret esse fuerit uindicata.

❡ De remotione.

Remotio crimis ẽ cũ ei9 itẽtio facti q ab aduersario iferẽ i aliũ: aut in alid demouet. Id fit biptito. Nã tũ cã tũ res ipa remouet cãe remotiõis: hoc nobis exẽplo sit rodii quosdã legarũt atheas: legatis qstores sũptũ quẽ oportebat dari ñ dederũt: legati plecti ñ sũt. Accusant. Intẽtio ẽ. Proficisci oportuit. Depulsio ẽ. Nõ oportuit. Qõ ẽ. Oportuerit ne. rõ ẽ. Sũpt9.n.q de publico dari solet: is ab qstore nõ ẽ dat9. Infirmatio ẽ: uos tñ id qd publice uobis datũ erat negocii cõficeret oportebat. Iudicatio cũ is q legati erat sũpt9 q de publico debebat ñ daret oportuerit ne eos cõficere nihilomin9 legationẽ. Hoc in gñe primũ sicut i cęteris: si qd aut ex cõiecturali: aut ex alia constõne sumi possit: uideri oportebit. Deide pleraq; ex cõparatiõe: & ex relatiõe crimis: in hãc quoq; cãm cõuenire poterũt. Accusator ãt illũ cuius culpa id fcm re9 dicet: primũ si poterit defẽdet: Sin min9 poterit negabit ad hoc iudiciũ illi9: sed hui9 quẽ ipe accuset culpã ptinere. postea dicet suo q̃ueq; officio cõsuler oporter: nec si ille peccasset hũc oportuisse peccare. deide si ille deliqrit separatim illũ sicut hũc accusari oportere: & ñ cũ hui9 defensione cõiungi illi9 accusationẽ. Defensor ãt cũ & cętera si q ex aliis icidẽt constõnib9 ptractarit: de ipa remotiõe sic argumtabitur. Primũ cui9 acciderit culpa demõstrabit. Deide cũ id aliena culpa accidisset: oñdet se: aut ñ potuisse: aut ñ debuisse id facere qd accusator dicat oportuisse. qd ñ potuerit: ex utilitatis ptib9 i qb9 ẽ necessitudinis uis iplicata demõstrabit: qd ñ debuerit: ex hõestate cõsiderabit de utroq; distincti9 i deliberatiuo gñe dicet. deide oia fcã eẽ ab reo q in ipius fuerit ptãte. qd min9 quã cõuenerit fcm sit culpa id alteri9 accidisse. deide in alteri9 culpa exponẽda demõstrãdũ est quãtũ uolũtatis & studii fuerit ipo: & id signis cõfirmãdũ hmõi ex cętera diligentia ex an factis aut dictis: atq; hoc ipsi utile fuisse facere iutile ãt ñ facere: & cũ cætera uita fuisse hoc magis cõsentaneũ quã quod pp alterius culpam nõ fecerit. Si ãt nõ in hoiem certũ: sed in rẽ aliquã cã dimouebit: ut i hac eadẽ re: si qstor mortu9 eẽt & iccirco legatis pecunia non data esset: accusatione alterius & culpe depulsione dẽpta cęteris similiter uti locis oportebit: & ex concessionis partibus quę conuenient assumere: de quibus post nobis dicendum erit. loci autẽ cões idem utriq; fere q supiorib9 assũptiuis incidẽt. Hi tñ certissime accusatoris facti idignatio. Defẽsoris cũ i alio culpa sit: aut i ipso nõ sit: supplicio se rem affici ñ oportere. plius ãt rei fit remotio: cũ id qd dat crimini negat: neq; ad se: neq; ad offm suũ re9 p

gismi fecit formã q i infinitũ sp deiecta rei dẽinitiõe porrigit: ut granũ cumulus: aceruus. Occidit: horatius: occideret accusator. Ita sp siñ iudicio erit pœna: potuisse hũc ipm de illa sumer suppliciũ: qñ d sorore. Et de ea p ãplificationẽ ex deliberatiõis pceptis dicto: ut dicas iustũ: hõestũ: utile: ul' cõtra: q oia in delibatiõis pceptis tractãt: ut refelli & i cõtrariã ptẽ cõuerti possũt ut cũ supra uerbi cã dcm sit ab accusatore: ñ debuisse a frẽ iterfici sororẽ dicat hic magis a frẽ debuisse: ut ne ipo qdẽ q fecisset in dubiũ uocaret ut negar ñ posset qd admisisset: q hæc uictoriã rõanã lugeret: ex iudiciorũ pturbatiõe qm non erat occisa iudicio q occisa est.

Remotio criminis

Rhodij quosdam legarunt athenas

Remotio crimis ẽ cũ ei9 itẽtio facti q ab aduersario iferẽ i aliũ: aut i alid demouetur; definitio. Hæc tria spẽs assũptiuæ qlitatis remotio cris dr q definita ẽ sic. Cũ itẽtio facti remoueretur: ul' i aliũ: uel i aliud: ipa ãt remotio nũc rei ẽ: nũc cãe. Sed si cã remouet: ul' i hoiem remouet ul' i rẽ. Sin aũt res remouet tm i hoiem rmouet: ul' ab hoie cãe rmotionẽ i hoiem docuit p exemplũ de legato rhodiorũ cãe remotionẽ i rẽ in eodẽ exẽplo oñdit cũ dixit mortuo qstore si legatus uiaticũ nõ accepisset; uerũ pcepta tradidit qbus uteret accusator cũ argueret eũ q cãm facti i hoiem remoueret. Et ẽ primũ: ut accusator eũ defẽdat in quẽ culpa remouet: sed si hoc ñ potuerit dicat hoc iudiciũ alid eẽ illd: alid deide dicat unicuiq; suũ eẽ officiũ hũc ñ potuisse peccare: illũ rerũ eẽ posse ñ dẽre tñ cõiugi defẽsionẽ huius cũ illius accusatiõe. Hæc i remotiõis ptibus itegris complẽdis accusatoris sũt. Defensoris ãt hæc primũ ut qcũq; accusator ex aliis constõnibus argumẽta fecerit soluat: deide accuset eũ cuius cã peccasse dicit. Deide doceat se alr facer nec potuisse: nec debuisse nõ potuisse ex utilitatis ptibus ñ debuisse ex hõestatis: de utroq; aũt in deliberatiuo gñe tractabit deide dicat a se oia facta esse q facere potuerit pcurret oia uitæ suæ pteritæ dicta: fcã: cõsilia: ut pbet suã nõ fuisse culpã cũ hoc nõ ipleuerit: cũ uero cã ñ i hoiem: sed in rem remouetur omnia eadẽ pcepta accusatoris & defẽsoris erũt. Excepta uel accusatiõe hois

Accusatoris partes

Defensoris partes

Remotio in rem

Rei remotio.

tinuisse: nec si qd i eo sit delictũ sibi attribui oportere. Id cãe gen9 huiusmodi. In eo fœdere qd fcm ẽ quõdã cũ samnitib9: qdã adolescẽs nobilis porcã sustinuit iussu impatoris. Federe ãt ab senatu iprobato & impatore samnitib9 dedito: qdã in senatu eũ quoq; dicunt q porcã tenuerit dedi oportet. Intẽtio ẽ. Dedi oportet. Depulsio ẽ. Nõ oportet. Qõ est: oporteat ne. rõ est. Nõ.n. meũ fuit officiũ nec mea ptãs: cũ & id ætatis, & priuat9 essem: & eẽt sũma cũ auctoritate ptãte impator q uideret ut satis hõestũ fœdus feriret. Infirmatio ẽ: At .n. qm pticeps tu fact9 es in turpissimo fœdere sũme religiõis, deditę cõuenit. Iudicatio: cũ is q ptãtis nihil hũit iussu impatoris i fœdere & in tãta religiõe iterfuerit dedẽdus ne sit hostib9 nec ne. Hoc genus cãe a supiore hoc differt: qd in illo cõcedit se reus facere oportuisse id qd fieri dicat accusator oportuisse: sed alicui rei aut homini cãm attribuit q uolũtati sue fuerit impedimẽto sine cõcessiõis ptib9. Nã eorũ qdã maior uis ẽ qd paulopost itelliget. In hoc ãt nõ accusare alterũ nec culpã in aliũ trãsferre dẽt: sed demõstrare eã rẽ nihil ad se: neq; ad ptãtẽ: neq; ad officiũ suũ ptinuisse: aut ptinere. Atq; i hoc gñe hoc accidit noui: qd accusator quoq; sępe ex remotiõe criminationẽ cõficit: ut si qs eũ accuset q cũ ptor eẽt in expeditionẽ ad arma pplm uocarit: cũ cõsules adeẽnt. nã ut supiore exemplo reus ab suo officio ac ptãte factũ dimouebat: sic i hoc ab ei9 officio: ac ptãte q accusator: ipe accusator fcm remouẽdo hac ipa rõne cõfirmat accusationẽ in hac ab utroq; ex oib9 utilitatis ptib9: exẽplis signis rõcinando qd cuiq; officii iuris; ptãtis sit qri oportebit: & fuerit ne ei de quo agit: id iuris officii ptãtis attributũ nec ne. locos autem cões ex ipsa re si qd indignationis ac cõquestionis habebit sumi oportebit.

❡ De concessione.

Concessio ẽ p q nõ factũ ipm probat ab rẽo sed ut ignoscat id petit. Cui9 ptes sunt duę: purgatio: & depcatio. Purgatio est p q ei9 q accusat nõ factũ ipm sed uolũtas defendit. Ea hẽt ptes tres: iprudẽtiã: casum: necessitudinẽ. imprudẽtia ẽ cũ fuisse aliqd is q arguit negat: ut apud quosdã lex erat: ne qs dianę uitulũ imolaret: naute qdã cũ aduersa tẽpestate in alto iactarent: uouerũt si eo portu quẽ cõspiciebãt potiti essent ei deo q ibi eẽt se uitulũ imolaturos. Casu erat i eo portu phanũ dianę ei9 q uitulũ imolare ñ licebat: iprudẽtes legis cũ exissent uitulũ imolauerũt. Accusant. intẽtio ẽ: uitulũ immolastis ei deo cui nõ licebat: depulsio ẽ in cõcessione posita. rõ ẽ: nesciui nõ licere. infirmatio ẽ: tñ qm fecisti qd nõ licebat: ex lege supplicio dignus es. iudicatio est cũ id fecerit qd nõ oportuerit: & id nõ oportere nescierit ne sit supplicio dignus. casus autem infert in cõcessionem cũ demonstrabit aliquis fortunę uolũtati obstitisse ut in hac. Cũ lacedæmõiis lex esset ut hostias nisi ad sacrificiũ quoddã redemptor prebuisset capitale esset. hostias is qui redemerat cũ sacrificii dies instarẽt: in urbẽ ex agro cœpit agere: tum subito magis commotus tempestatibus fluuius eurotas is qui propter lacedęmonem fuit ita magnus & uehemẽs factus est: ut eo traduci uictimæ nullo mõ possent: redemptor sue uolun

In quẽ remotio fit: uel defensiõe rei. Remotio cum fit dedit exẽplũ de adolescẽte q porcã tenuit. Remouet.n. a se fcm & dic ñ fuisse sue ptãtis: facere uel nõ facere. Hic nascit illud nouũ ut fiat remotio rei ñ i hoiem sed ab hoie: & existat constitutio ab accusatore cũ dicit. Qd fecisti ñ tu facere debuisti. Exẽplũ dedit de ptore q cũ cõsules deberent: pplm ad arma cõuocauit: hic pcepta dat uti exprimamus quid cuiusq; sit ptãtis: qd officii ex utilitatis ptibus & hõestati: & ut hoc pbemus exemplis: deide adiungit locos cões: si q eẽ possũt: aut indignatiõis: aut cõqõnis: ut uterq; sibi p suis ptibus sumat i aliũ: aut i aliud demouet: aut i psonã: aut i rẽ de utroq; distinctius: & de honesto & de utili. Si nõ in hoiem certũ: sed in rẽ aliquã cã demouet: hucusq; i psonã: nũc i rẽ cã remouetur: Accusatiõe alterius: & culpæ depulsione adẽpta: cæteris similiter uti locis oportebit. In tua depulsione. Reliq talia pseuerãt i rẽ: qlia fuerũt i psonã. Ipsius ãt rei fit remotio cũ id qd dat crimini negat neq; ad se neq; ad officiũ suũ reus ptinuisse. Nũc remotio rei. Nã supra cãe docuit remotionẽ; & i hoiem: & i rem: sed remotio rei tm in hoiem fit: & fit duobꝰ modis: nã nũc remotio fit rei ab eo q reus est: nũc remotio fit rei ab eo qui accusator ẽ: qd erit nouũ: ut status ab accusatore nascat: atq; in hoc gñe remotiuæ constitutionis ubi tm res non causa remouetur.

Concessio est p quã non factũ ipsum probatur ab reo: sed ut ignoscatur id petitur. Quarta spẽs est i assumptiua qlitate cõcessio. Hanc definit ita: cũ nõ factũ purgamus: sed ut ignoscat pri

Concessi

Purgatio eius ptes

Imprudentia

Casus

Redemptore obligando

Necessitudo

mus: hāc partit̄ i duo: i purgationē: & depcationē. Et purgationē definit: ita cū nō factum purgamus sed uoluntatem. Id fieri dicit tripliciter. Si aut imprudētes faciamus: aut casu: aut necessitate. Imprudentiæ dat exemplū de uitulo immolato. Item casus de eo qui hostias p̄sto nō habuit ad diem certum. Item necessitatis de rostrata naui in portu ubi nō licebat inuenta. Hæc tria exēpla iccirco iuncta posuit: qa eorum oīum similis p̄ceptio est. Namq; ut & in supioribus ita & hic primū coniecturaliter agendū ab accusatore. Vt id qđ reus negat se uolūtate fecisse consilio factum doceat ac uoluntate: deinde subiungit finitiui status tractatum: q ut supra docuit q̄druplex est: definitio breuis. Astrictio definitionis. Et tertio loco si asserit deductio est definitionis ad spēm: si uero non asserit: sepatio definitiōis a spē. Quarto loco: destructio definitiōis partis aduerse. Ve hic omissa destructione definitiōis partis aduersæ reliq̄ tria complebuntur. Vt breuiter definiat casum: imprudentiam: necessitatem: deinde adiūgat ad probationem definitiōis per exempla. Tertio loco separet a definitione qđ reus fecit: & id ostendat esse dissimile quod sit eius facinus: nō ignorabile: nō fortuitum: nō necessarium demōstrabit: post hæc potuisse uitari potuisse prouideri. Et id doceat quemadmodū deinde adiungat accusator alteram definitionem per quam nomina alia supponat imprudētiæ: casui: necessitati. Inertiam: negligentiam: fatuitatem: post hæc illud adiicit uti excutiamus ne forte necessitas habuerit turpitudinē. Vt disputari possit mori melius fuisse: ne tātā turpitudi

Defensoris partes.

tatis oñdēdę cā hostias cōstituit oēs i littore ut q̄ trāsitumē eēnt uidere possent. Cū oēs studio ei9 subitā fluminis magnitudinē sciret fuisse impedimēto: tñ qdā capitis accersierūt. Intētioē Hostię q̄s debuisti ad sacrificiū p̄sto nō fuerūt. Depulsio ē cōcessio. Rō. Flumē.n.subito accreuit: & ea re traduci nō potuerūt. Infirmatio ē tñ qm̄ qđ lex iubet nō factū ē: supplicio dign9 es. Iudicatio ē. Cū in ea re cōtra legē redēptor aliqd fecerit q̄ in re studio ei9 subita fluminis obstiterit magnitudo: supplicii dign9ne sit. Necessitudo āt ifert cū iri qdā reus id qđ fecerit fecisse defendit̄: hoc mō: lex ē apđ rhodios: ut si q̄ rostrata i portu nauis dep̄hēsa sit publicet̄. Cū magna in alto tēpestas eēt uis uētoꝝ iuitis nautis rhodioꝝ in portū nauim coegit. Questor nauim populi uocat: nauis dn̄s negat oportere publicari. Intētio ē: rostrata nauis i portu dep̄hēsa ē. depulsio ē cōcessio. rō: ui & necessario sum9 i portū coacti. Infirmatio ē: Nauim ex lege tñ populi eē oportet. iudicatio ē. Cū rostratā nauim i portu dep̄hēsam lex publicarit. Cūq; hęc nauis iuitis nautis ui tēpestatis in portū cōiecta sit oporteat ne eā publicari. Hoꝝ triū generū iccirco in unū locū cōtulim9 exempla: qđ silis in ea p̄ceptio argumētoꝝ tradit̄. Nā in his omnibus primū si qd res ipsa dabit facultatis: cōiecturā induci ab accusatore oportebit ut id qđ uolūtate factū negabit̄ cōsulto fcm̄ suspitiōe aliq̄ demōstret̄. Deinde inducer̄ diffinitionē ~~suspitionē~~ necessitudinis: aut cāus: aut iprudētię & exēpla ad eā diffinitionē adiūgere in qbus iprudētia fuisse uideat̄: aut casus: aut necessitudo: & ab his id qđ reus iferat separare: & id oñdere difficile qđ leui9: facili9: nō ignorabile: nō fortuitū: nō necessariū fuerit. Postea demōstrare potuisse uitari & hac rōne puidere potuisse: si hoc aut illud fecisset: aut ne sic fecisset p̄caueri: & difinitionib9 oñdere nō hāc iprudētiā: aut casum: aut necessitudinem: sed inertiā: negligētiā: fatuitatē noīari oportere. Ac si quā necessitudo turpitudinē uidebit̄ hēre oportebit p locorū cōiū iplicationē redarguētē demōstrare qd uis p̄peti mori deniq; satius fuisse quā eiusmōi necessitudini obtēpare. Atq; tū ex his locis de qb9 in negociali pte dictū ē iuris & ęqtatis naturā oportebit q̄rere: & q̄si in absoluta iuridiciali p se hoc ipm̄ reb9 omnib9 sepatim cōsiderare. Atq; hoc in loco si facultas fuerit exēplis uti oportebit: qb9 in sili excusatiōe nō sit ignotū: & cōtentiōe magis illis ignoscēdū fuisse: & ex deliberatiōis ptib9 turpe aut iutile eē cōcedi eā rē q̄ ab aduersario cōmissa sit & p magnū esse & p magno futuꝝ detrimento: si ea res ab his: q p̄tātem hēnt iudicādi neglecta sit. Defensor at cōuersis oibus his ptib9 poterit uti. Maxime at in uolūtate defendēda cōmorabit̄: & in ea re adaugenda: q̄ uolūtati fuerit impedimēto: & se plus q̄ fecerit facere non potuisse: & in oībus rebus uoluntatem spectari oportere & se cōuici nō posse: qđ nō absit a culpa: & ex suo nomine cōem hominū infirmitatē posse dānari. Deinde nihil esse indignius q̄ eum q culpa careat supplicio nō carere. loci āt cōes hi sunt accusatoris in cōfessiōe & quanta potestas pecādi relinquat̄: si semel institutum sit: ut non de facto: sed de facti causa queratur. Defensoris est cōquestio calamitatis eius: qui non culpa: sed in maiori quadā

w.i. q fit in culpa. ‡ Vide an legendū sit amplificationem. & si refragentur omnia exemplaria. ‡ dissimile. quæ. qui. /// Lego concessione cōtra omnia exemplaria [illegible] calamitatis [illegible]

quoq; aliquod controuersię genus assumunt

acciderit: & de fortunę ptāte: & hominū ifirmitate: & uti suū aium nō euētū cōsideret. In qbus oibus cōq̄stionem suarū erūnaꝝ & crudelitatis aduersarioꝝ indignationē iesse oportebit. Ac neminē mirari cōueniet: si aut i his: aut i aliis exempl' scripti quoq; cōtrouersiā adiūctā uidebit. Quo de gn̄e post erit nobis separatim dicēdū. Propterea qđ q̄dā gn̄a cāꝝ simpliciter: & ex sua ui cōsiderāt̄. Quędā āt sibi aliđ quoq; aliqđ cōtrouersię genus assumūt. Quare oibus cognitis ñ erit difficile i unāquāq; cām trāsferre q̄ qđ ex eo quoq; gn̄e coueniet ut i his exēplis cōcessiōis iest oib9 scripti cōtrouersia ea q̄ ex scripto: & sn̄ia noiat̄: sed qa de cōcessiōe loq̄bamur in eā p̄cepta dedimus. Alio āt loco de scripto & sn̄ia dicem9. Nūc in alterā cōcessiōis ptē cōsiderationē intēdem9. Depcatio ē: in q̄ nō defensio facti: sed ignoscēdi postulatio cōtinet̄. Hoc gen9 uix i iudicio pbari pt: iō qđ cōcessoꝝ peccato difficile ē ab eo q peccatoꝝ uindex eē dēt: ut ignoscat ipetrare: q̄re pte ei9 gn̄is cū cām nō i eo cōstitueris uti licebit: ut si p aliquo claro: aut forti uiro cui9 in rēpu. multa sint bn̄ficia dicere possis: cū uidearis ñ uti depcatiōe: uti tñ ad hūc modū. Qđ si iudices hic p suis bn̄ficiis: p suo studio qđ i uos sp hūit tali suo tpe multoꝝ suoꝝ recte factoꝝ causa uni delicto: ut ignosceretis postularet: tā ~~dignū~~ uestra mā suetudine: qua uirtute ei9 eēt: iudices a uobis hāc rem: hoc postulāte ipetrari. Deide augeri bn̄ficia licebit & iudices p locū cōem ad ignoscēdi uolūtatem deducere. Quare hoc gen9 q̄q̄ in iudiciis nō uersat̄: nisi q̄dā ex pte: tñ qa ps ipsa iducēda nōnūq̄ ē: in senatu aut cōsilio sepe oī in gn̄e tractāda in id quoq; p̄cepta ponem9. Nā in senatu & in cōsilio de Siphace diu deliberatū ē: & de qnto Numitorio pullo apđ. L. optimū: & ei9 cōsiliū diu ductū ē: & magis in hoc qdē ignoscēdi q̄ cognoscēdi postulatio ualuit. Nā sp aīo bono se in populū romanū fuisse: nō tā facile pbabat cū cōiecturali cōstitutiōe uteret̄: quā ut pp posterius bn̄ficiū sibi ignosceret̄ cū depręcationis ptes adiungeret. Oportebit igit̄ eū q sibi ut ignoscat̄ postulabit: si q̄ sua poterit bn̄ficia cōmemorat̄: & si poterit ea oñdere maiora eē: quā hæc q̄ deliq̄rit: ut ab eo plus boni: quā mali pfectum esse uideat̄. Deinde maioꝝ suoꝝ bn̄ficia: si q̄ extabūt pferre. Deinde oñdet̄ nō odio: neq; crudelitate fecisse: quod fecerit: sed stulticia: aut impulsu alicui9: aut aliq̄ hōesta: aut pbabili cā. Postea polliceri & cōfirmat̄ se & hoc peccato edoctū & bn̄ficio eoꝝ: q sibi ignouerit cōfirmatū: o tpe a tali rō

nem subitemus. Post hæc dicit adiungēdū esse tractatum de iuris & æqtatis natura de qua & in negociali qualitate tractatū est. Et maxie absoluta iuridiciali: q̄ duæ q̄litates solis uidētur distare temporibus: na rerū tractatu eodem continentur. Post hæc dicit adiungenda exempla: si tamen facultas dabit in qbus doceamus simili de causa nescio quibus ueniam non esse concessam: & adiungamus illis fuisse magis tribuendā. Postremo ex partibus deliberationis: turpe & inutile doceāmus eē cōcedi: & magnū piculū futuꝝ cū tāta res admissa sit: si nō fuerit a iudicibus uindicata: cōtra hæc desēsor cōuersiōe utet̄ hoꝝ. Maxime āt ut defendat uoluntatē: & augeat qd uolūtati fuit impedimēto: & doceat nihil amplius se potuisse facere q̄ fecit: deide indicat locū cōem uoluntatē expectari oportere: deinde cōquæstionē: cum culpa careat: se affici supplicio cōem hominū eē infirmitatē: loci uero cōes accusatoris hi sunt in eum q confinet: & alteri peccandi licētia tribuit̄ si non de facto: sed de uolūtate queraf. Defensoris cōquestio est de calamitate q non culpa sua sed si ui maior peccarit. Alter locus de fortunæ potestate & ifirmitate hominum. Tertius locus animum non euentum considerari. Post exempla atq; tractatus admonet: qđ in omnibus exemplis supra positis leges sint. Vnde necessario incidunt tractatus etiā legales: sed hoc negat esse mirandū: q causarum genera quædam simpliciter explicantur: quædam cōiuncta sunt. Vnde qui oīa præcepta cognouerit: quicquid perspexerit in exemplo trāslatione locorū necessaria psequet̄. Nam cū hic & leges sint necessario: quæ legum p̄cepta sunt complere debemus: de quibus post dicetur. Nunc tantum ea præcepta posuit quæ concessioni: de qua tractatus erat conuenirent. Si quid res ipsa dabit facultatis coniecturam induci ab accusatore oportebit ut dicat accusator per coniecturam aut prudenter fecisse: aut nō casu fecisse: aut nō necessitate: sed uolūtate fecisse: atq; tū ex his locis iuris atq; æqtatis naturā oportebit q̄rere. Et quasi i absoluta iuridiciali se hoc ipm ab rebus oibus separatim cōsiderare: quoniā conuenit negociali absoluta qualitas tractata rebus: & distat tantūmodo tempore: quia negocialis de futuro iusto agit. Absoluta de preterito: si aut in his: aut in aliis exemplis scripti quoq; controuersiam adiunctam uidebit. Hoc præcpto ostēdit incidere semper legales posse controuersias constitutionibus pricipalibus: nec aliquando legales status posse existere principales. Deprecatio est in q̄ nō defensio facti: sed ignoscendi postulatio continetur: hoc genus uix in iudicio probari potest. Secunda pars concessionis deprecatio est. Hanc definiuit ita cum non factum defendimus: sed aperte: ueniā postulamus hoc aūt actionis genus

Absoluta & negocialis solis tēporibus distant

Deprecat[io]

Siphax

Q. Numitorius

L. Opimi[us]

Negocialis de futuro iusto quærit. Absoluta de preterito.

cu [?] et

.: pullo. in duobus codicibus scriptis

·/. pacto in duob) codicib) scriptis

Concesserint
i. ignouerint
Concessa

nõ freqnter incurrit in iudiciis sed in senatu aliquotiens: & apud populum. Dat exem//plum uel quinti numitorii; uel Syphacis: ub aperta nulla alia cõstitutione uenia postulata sit. Subiungit pcepta: primo eius qui ut igno/scatur postulat: ut sua bñficia cõmemoret: si qua habuerit in uita pterita: & ea doceat eẽ maiora quã esset factum unum reus est: deinde maiorum suorum bñficia ostendat. Deinde dicat se non odio: neq; crudelitate fecisse: quod fecerit: sed stulticia aut alicuius impul/su: deinde polliceatur se alicubi profuturũ: deinde ostendat se consanguineũ: magnis ac principalibus uiris: uel amicũ: deĩde amplitu/dinem suã & uolũtatis & generis & eorũ uo/luntatem ostẽdat q de se iudicent & omnia q persone amplitudinẽ honestãq; demonstrẽt. Sed hæc cum conquestione potius quã cũ ar/rogãtia. Post hæc adiungere exempla debet in qbus doceat aut simili de cã ignotũ multis aut maiora cõcessa delicta: deinde doceat se in potestate itẽ fuisse & id ignouisse quã pluri mis. Postremo ipsum peccatũ extenuare debebit & cõparare propter paruũ admissum se hominem tali honore excellentem supplicio affici nõ oportere quo afficiuntẽ cæteri q maiora cõmittunt. Hæc cõfirmare locis cõibus qui ad captandã misericordiã in primo lib. uidentẽ expositi: sed contra hũc q dicit primum maleficium augebit: deĩde dicet nihil impru/denter factum sed crudeliter & inimice om/nia ipsum imisericordẽ immitẽ superbum inimicũ semp fuisse. Amicũ nunquã futurũ & si bñficia ptulerit ille qui ueniam petit his q cõtradicit docere debebit cã alia non beniuolẽtia pstitum. Aut aliud maius postea cõsecutũ & hoc malo bñficia supiora deleta: aut leuio/ra bñficia maleficiis aut ut honor habitus est benefactis p maleficio pœna sumatẽ: deinde ut p locũ cõem dicat turpe eẽ & inutile ignosci: deinde optatũ fuisse ut reus aliquando fieret & nunc nõ uindicari. Postremo cogitare debere quali animo circa eum fuerit & quali odio. Locis cões eius erũt indignatio maleficii & alter ut eoꝝ misereantẽ q fortuna nõ malitia peccauerint. Nã & in senatu de Syphace diu deliberatũ est. Ita hic docet postulatã eẽ ueniã p deprecationẽ. Nã semp animo bono in populũ fuisse nõ tam facile pbabat cũ coniecturali cõstitutiõe uteretẽ. Ita excludebatẽ eius coniectura qua factũ negabatẽ qđ erga popu/lum romanũ bono animo fuisset & relinquebatẽ sola deprecatio. Quoniã ergo in generali cõstitutione tam diu propter eius partiũ multitudinem commoramur. Oẽs quatuor cõstitutiões cum suis spẽbus exposuit. Superat iã de controuersiis legalibus disputari sed quoniam partitus qualitatem species ei duas dederat iuridicialem & negocialem ipsamque rursus iuridicialem diuidens in absolutam & assumptiuam species ei duas dederat iuridi

ne absuturũ. Deinde spẽ oñdere aliquo se in loco magno his q sibi concesserint usui futurũ. Postea si facultas erit: se aut cõsanguineũ: aut ẽt a maiorib9 primis amicũ eẽ demõstrabit & amplitudinẽ suã uolũtatis: & nobilitatẽ generis eoꝝ q se saluũ uelint: & dignitatẽ ostẽdere: & cętera ea q psonis ad honestatẽ & amplitudinẽ sũt attributa: cõ qõne sine arrogãtia i se eẽ demõstrabit: ut honor poti9 aliquo quã ullo supplicio dignus eẽ uideatẽ. Deinde cęteros pferre: qbus maiora delicta cõcessa sũt ac multũ pficiet: si se misicordẽ i ptãte ppensũ ad ignoscẽdũ fuisse ostẽdet: atq; ipm illud peccatũ erit extenuãdũ ut qminimũ obfuisse uideatẽ & aut turpe: aut inutile: demõstrandũ tali de homine suppliciũ sumere. Deĩde cõibus locis misericordiã captarẽ oportebit: ex his pceptis: q i prio libro sũt exposita. Aduersari9 ãt malefacta augebit: nihil imprudẽter: sed oĩa ex crudelitate & malitia fcã dicet. Ipsũ imisercordẽ supbũ fuisse: et si poterit ostẽdet sp inimicũ fuisse: & amicũ fieri nullo mõ posse si bñficia pferet re9: aut aliq de cã facta nõ pp beniuolentiã demõstrabit: aut postea odiũ acre eẽ susceptũ: aut illa oĩa maleficiis deleta: aut leuiora bñficia quã maleficia: aut cũ bñficiis honor hit9 sit: p maleficio pœnã sumi oporterẽ. deniq; turpe eẽ: aut inutile ignosci. Deĩde de quo ut potestas eẽt sępe optarint i eum ptate nõ uti sũmã esse stulticiã: & cogitare oportere quẽ animũ i eũ & quã optime habuerint. Loc9 ãt cõis erit idignatio maleficii: & alter coꝝ misereri oporterẽ qui pp fortunã: ñ pp malitiã i miseriis sint. Quoniã igitẽ i generali cõstitutiõe tãdiu pp ei9 partiũ multitudinẽ cõmoramur: ne forte uarietate & dissimilitudĩe reꝝ deduct9 alicui9 aĩus i quẽdã errorem deferatur. Quid ẽt nob ex eo genere restat: & qre restat admonẽdũ uidetẽ iuridicialẽ cãm esse dicebam9: in q æq & iniq natura & pmii: aut pœnę rõ qritẽ. Eas cãs in qb9 de ęquo & iniquo qritẽ exposuim9. restat nũc ut de pmio & de pœna explicem9. Sũt. n. multe causę: q ex pręmii alicuius petitiõe cõstãt. Nã & apd iudices de pręmio sępe accusatorũ quęritur: & a senatu aut consilio aliquod pręmiũ sæpe petitur. Ac neminem conueniet arbitrari nos cum aliquod exemplum ponamus: quod senatu agatur ab iudiciali genere exẽplorum recedere. Quicquid. n. de homine pbando aut improbando dicitẽ: cum ad eam dictionem sentẽtiarum quoq; ratio accõmodetur: id & si per sententiæ dictionem agitur: deliberatiuum est: Sed quia de homine statuitur: iudiciale est habẽdum. Omnino

quale odiũ optimi

ãt q diligẽter oĩum cãrũ uim & naturã cognouerit: tũ genere prio: tũ ẽt forma eas itelliget desidere. Cæteris ãt ptibus aptas iter se oẽs: & aliã iplicitã uidebit. Nũc de pmiis cõsideremus. L. Licinius Crassus cõsul quosdã in citeriore gallia nullo illustri neq; certo duce: neq; eo noĩe: neq; numero pditos ut digni essent: q hostes romani populi esse dicerent: q tamẽ cũ excursionib9 & latrociniis ifestã puinciã redderẽt cõsectatus ẽ: & cõfecit: romã rediit. triũphũ ab senatu postulat. Hic & in deprecatiõe nihil ad nos attinet: rõnibus & ifirmatiõibus rõnũ supponẽdis ad iudicationẽ puenire: ppea nisi alia quoq; icidet cõstitutio: aut ps cõstitutiõis simplex erit iudicatio: & in qõne ipsa cõtinebitẽ. In deprecatiõe huiusmõi oporteat ne pœna affici. In hac huiusmõi. Oporteat ne dari pmiũ. Nũc de pmii qõne appositos locos expõem9: rõ igitur pmii est qtuor i ptes distributa: in bñficia: i hoiem: in pmii genus: in facultates. bñficia ex sua ui: & ex tpe ex aĩo eis: q fecerit: ex casu cõsideretẽ. Ex sua ui qrũtẽ hoc mõ: Magna: an pua: an facilia: an difficilia: singularia sint: an uulgaria: uera: an falsa: qã ex rõne honestentẽ. Ex tpe ãt: si tũ cũ indigeremus: cũ cæteri nõ possent: aut nollent opitulari. si tũ cũ spes deseruisset opitulatus sit. Ex aĩo si nõ sui cõmodi cã: sed eo cõsilio fecit oĩa ut hoc cõficere posset. Ex casu: si nõ fortuna: sed industria factũ uidebitẽ: aut si industrię fortũa obstitisset. In hominẽ ãt: qbus rõnib9 uixerit: qd sũptus i eã rẽ: aut labores ẽt supserit & si qd aliquãdo tale fecerit: nũ alien laborẽs: aut deoꝝ bonitatis pmiũ sibi postulet: nũ aliquãdo ipse talẽ ob cãm aliq pmio affici negarit oportere: aut nũ iã satis p eo qđ fecerit honos habit9 sit: aut nũ necesse fuerit ei facere id qđ fecerit: aut nũ huiusmõi sit factũ: ut nisi fecisset supplicio dign9 eẽt: ñ q a fecerit pmio: aut nũ ante tẽpus pmiũ petat: & spẽ icertã p certo uendicet. pcio: aut nũ qđ suppliciũ uitet eo pmium postulet: ut de se piudiciũ factũ eẽ uideat. In pmii ãt genere qđ: & qntũ: & quãobrẽ postuletur: & quo & quãto quęq; res pmio digna sit cõsiderabitur. Deĩde apud maiores qbus hoib9 & quibus de causis talis honos sit habitus quęretẽ. Deĩde his honos nimium puagetẽ. Atq; hic eius q cõtra aliquẽ pmiũ postulãtẽ dicet: locus erit cõis pmia uirtutis & officii sancta & casta eẽ oportere: neq; ea aut cum improbis cõicari: aut in mediocribus hominibus peruulgari. Et alter minus homines uirtutis cupidos fore uirtutis præ

cialem ipsam ita desinierat ut i eã æq & iniq natura aut pmii aut pœnæ ratio quæreretẽ æq & iniq natura in oĩbus exposita est supra tra/ctatus circa oẽs spẽs iuridiciales. Vnde nunc necessario admonet de pœnæ ac præmii ra//tione eẽ tractandũ. Quod multa existunt ge/nera causarum ex præmii petitiõe similiter & pœnæ. Nã Cicero de præmio tm loquitẽ: nos tamen & ad pœnæ actionẽ ratione tradita pceptum de pmio per similitudinem transferemus. Petũtur inquit pmia & apud iudices: & in senatu & in aliquo cõsilio: hic admonet: qđ in senatu dixit: ne quis arbitretur de delibe/ratiuo dicendi genere sumptũ esse tractatũ: cum de iudiciali genere dicẽdi omnis tracta/tus haberetẽ: hoc inqt neminem moueat qm & apud senatum licet sententiæ dictio sit: qđ dicendi genus deliberatiue conuenit: tamen iudiciale genus dicẽdi est extimandum: cũ & in senatu licet de probãdo homine: improbã/doq; tractetur. Et omnino inquit ista tria genera causarũ forma quadam: & primo gene/re distant. Altiore tamen & pleniore intellectu implicita sibi & cõnexa suis partibus continentur. Nam & apud iudices de præmio sæpe accusatoris queritur. Accusatoribus lege præmia dabantur hoc ipso quod accusabant: exemplum dat Tullius. Nullo præmio addu/ctus sum. Irẽ nõ enim spolia Caii Verris cõ/cupiui id non si per sententiæ dictionem agitẽ deliberatiuũ est. Deliberatiuũ enim sic definierat: ut diceret. Cum res posita in cõsultatione ciuili habet in se sententiæ dictionem. Ergo cum agitur in senatu de homine probãdo uel improbando: non deliberatiua exinde dicenda est: quia habet sententiæ dictionem: sed iudicialis causa magis: quia de homine pbando: improbandoq; tractatur. Nũc de præmiis consideremus. Hinc dare præcepta incipit: quæ seruanda sunt cum præmium postulamus: quod solum superat de constitutione iuridiciali tractata: ut naturæ æq & recti: aut præmii: aut pœnæ ratio quæratur. Dat exemplum: in quo præmium postulatur. De eo qui triumpum petit post quod exemplum admonet: neq; hic neq; i deprecatione nos facta intentione: & depulsione: & nata questione: aut rationẽ inquirere: aut depulsionem rationis sed ipsam esse iudicationem quæ sit quæstio. In deprecatiõe hoc modo. Oporteat ne affi/ci pœna in pmii petitione: oporteat ne dari pmiũ. Diuidit ergo dicẽda in pmii petitiõe in quatuor: bñficia: in hominẽ: in pmii genus: in facultates: qbus singulis ptes certas ipse sup/ponit. Simulq; docuit locos cões quos tm in his ptibus ex quatuor habemus in pmii genere: & in facultatibus. Hæ. n. due ptes affectus tenent: & possunt audientes publicæ rõnis pmium & facultas plurimũ cõmouere. Ac de constitutionibus qdẽ satis dictũ est. Nunc de

De præmy & poenæ ratione
Beneficia
Homo
Præmii gen

causa in quodã codice scripto in altero casu
uenditet premio caser
aliquod
ne

erit

deliberari · al. sed nō omnino displicet deliberari

i. quæ q cōtra … dicet debet enumerare illos q tali honore dignati sunt.

postulare

præmio

his cōtrouersiis:q̄ in scripto uersant̄. Cōstitu tiones rōnales eē status & i primo docuimus: & ipsas eē principales. Hoc quēadmodū com pleremus in dicēdo superiore tractatu docu/ it: sed qa sunt pter ea genera cōtrouersiarū: quæ uersantur in scripto:quæ incidunt cōsti/ tutionibus: q̄ ipsa quoq; sunt necessario ēt de his dat pcepta. Sūt āt cōtrouersiæ qnq;: am/ biguitas:scriptū:& uoluntas: leges cōtrariæ: ratiocinatio:& definitio. Scripti āt cōtrouer sia ē cū in quocūq; scripto nascit̄ cōtrouersia aut in legibus:testamētis pactis: edictis:& cæ teris:q in scriptura sunt. Ergo principalis est ambiguitas: qa ita ordinē fecit cuius defini// tio adhibita:est cū qd senserit scriptor obscu rū est:iō qa duas aut plures res significat:huic exēplū dedit: ut hæres daret uasa cælata uxo ri:q̄ uellet: qm̄ ut diximus cōstitutiones non sunt:sed incidētes sunt cōtrouersiæ:nō cōsti/ tuit q̄ sit intētio:q̄ depulsio: neq; quæ rō & re futatio rōnis:& q̄ iudicatio sed cōtinuo dat p cepta:q̄ sunt parti utriq; cōia sunt: autē hæc: primū ut negemus ambiguum: & doceamus locutionis ipsius cōsuetudinem:deinde ut su periora uerba & iferiora cōsideremus:ex qui/ bus colligamus:quæ sit uera snia. Deinde ex/ cutiamus psonam eius:qui scripsitur ex cæte ris dictis eius: factis: scriptis aio: atq; uita qd senserit posse intelligi:deinde excutiamus oē scriptū: ne in aliquo uerbo: aut nos adiuuet: aut impugnet aduersariū. Deinde dicendum id qd aduersarius intelligat minus cōmode fieri quā q nos intelligamus: huic pcepto ex/ emplū dat. Meretrix coronā aureā nō hēto. Si habuerit publica esto. Hic.n. tractari pt nō bene sentire eū q publicandā dicit esse mere tricē q publice meretricis nullus exitus:nulla administratio:hoc est nullū quodāmodo ue/ ctigal. In auro uero publicando magnam esse utilitatē. Post hæc adiungit utilitatē pcepti: ut interpretet̄ quāto utilior res: aut honesti/ or ptereat̄:si id intellectū fuerit q aduersari/ us interptat̄. Hoc aūt aptius fiet: si id qd nos interptamur doceamus eē honestū:utile ne/ cessariū. Sed qm̄ scripti controuersia: sicuti supra docuimus pōt eē & in testamēto:& hoc exemplū dedit. Pōt āt esse & in lege: adiecit præcepta:si ambiguitas fuerit i lege. Vti q̄ ar guimus ne forte quod aduersarii intelligant alia lege cautum sit. deinde ut dicamus quē/ admodum scribi oportuisset: si id sentiret qd aduersarii dicunt ille qui scripsit. Huius præ/ cepti & argumenti se themate supra posito sumpsit exemplum; ut doceat scriptorem si hæredi consulere uellet:ut ea uasa daret quæ illi commodum erat dare non ascriberent:q̄ uellet. Hoc enim non ascripto quæ hæres uellet ipse daret: nūc qa ascripsit utriq; eorū cautū uoluit:quia hoc non ascripto consuluis set hæredi. Ergo cōcludit præceptū in huius/

Facultates

Notandu separare cicerone constitutiones a cō trouersiis quæ sunt in scripto. Victor

De Ambiguo

Pertentare uulgo · desen …

mio puulgato q̄.n. rara & ardua sint ea: expediēdo pulchra & iucūda hominib9 uideri. Et tertius si exi/ stāt: q ap̄ maiores nostros ob egregiā uirtutem tali honore dignati sūt: nonne de sua gloria cū pari præ mio tales homines affici uideant deliberari putēt & eorū dinūeratio & cū eis:quos cōtradicat cōparatio. Eius aūt:qui præmium petet facti sui amplificatio: & eorū q affecti sūt p̄mio cū suis factis cōtētio. Dein de cæteros a uirtutis studio repulsū iri:si ipe p̄mio n̄ sit affect9. Facultates āt cōsiderāt̄:cū aliqd pecunia rū in præmiū postulat̄: i quo utrū copia ne sit agri; & uectigaliū pecuniæ:an pēuria cōsideret̄. loci cōes facultates augere: nō minuere oportet̄: & impudē/ tē eē q p bn̄ficio nō gratiā: uer̄ mercedem postulet. Cōtra āt de pecūia rōnari sordidū eē:cū de gratia re/ ferēda deliberet̄: & se p̄ciū nō p facto:sed honorē ita ut factitatū sit p bn̄ficio postulet. Hac de cōstitutiōib9 qdē satis dictū est. nūc de his cōtrouersiis:q̄ i scripto uersant̄ dicēdū uidet̄. In scripto uersat̄ cōtrouersia: cū ex scriptōis rōne aliqd dubii nascit̄: id fit ex ambi guo:ex scripto & snia: ex cōtrariis legib9: ex rōcina/ tiōe:ex diffinitiōe. Ex ambiguo āt nascit̄ cōtrouersia: cū qd senserit scriptor obscur̄ ē:qd scriptū duas plu resue res significat adhūc modū. Paterfamilias cū fi liū hæredē faceret: uasor̄ argēteor̄ cētū pōdo uxori suæ sic legauit. Hæres meus uxori meæ uasorū argē teorū pōdo cētū:q̄ uolet dato. post mortē eius uasa magnifice:& p̄ciosē celata petit a filia mater. Ille se q̄ ipe uolet debere dicit. Primū si fieri poterit demōstrā dū ē nō esse ambigue scriptū: ppterea qd oēs i cōsue tudine sermonis sic uti solēt eo uerbo, uno: pluribus/ ue i ea snia:i q̄ is q dicet accipiendū eē demōstrabit. Deīde ex supiore & iferiore scriptura docēdū. id qd q̄rat̄ fieri pspicuū: qre si ipa separatim ex se uerba cō siderent̄ oia:aut pleriq; ambigua uisū iri. Quæ āt ex oi cōsiderata scriptura pspicua fiāt hæc ambigua nō oportere existimari. Deīde q̄ in snia scriptor fuerit ex cæteris eius scriptis: dictis: & factis: aio atq; uita eius sumi oportebit: & eā ipsā scripturā: i qua inerit illud ambiguū: de quo q̄rit̄ totā oibus ex ptibus ptētare: si qd: aut ad id appositū sit: qd nos iterptemur: aut ei qd aduersarius itelligat aduerset̄: nā facile qd ueri simile sit eum uoluisse q scripserit ex cōi scriptura & ex psona scriptoris: atq; his rebus q̄ psonis attributę sunt cōsiderabit̄. Deinde erit demōstrādū si qd ex ipa re dabit̄ facultatis id qd aduersari9 itelligat: multo

minus

Legales controuersiæ status non sunt sed incidentes controuersiæ. Ratio nales status principales sunt. Legales autē quæstiones incidentes. Victorin in hac charta & sequente fa. 1

autē

min9 cōmode fieri posse q̄ id qd nos accipim9 qd illius rei neq; administratione exit9 ull9 exter nos qd dicam9 facile & cōmode trāsigi posse: ut i hac lege. Nihil.n. phi/ bet fictā exēpli loco ponere:quo facili9 res itelligat̄. Mere trix coronā aureā nō hēto si habuerit publica esto. cōtra eū q meretricē publicari dicat ex lege oportere posse di/ ci: neq; administratione ullā esse publicę meretricis: neq; exitū legis i meretrice publicāda. At i auro publicādo & ad admistrationē & exitū facilē eē: & icōmodi nihil iesse. Ac diligenter hic quoq; attēdere oportebit: num illo pro bato qd aduersari9 intelligat: utilior res: aut honestior: aut magis ne cessaria a scriptore neglecta uideat̄. Id fiet si id qd nos demōstrabim9 honestū: aut utile: aut necessariū demōstrabius: si id qd ab aduersariis dicat̄ minime eius/ modi dicem9 esse. Deinde si in lege erit ex ambiguo cōtro uersia dare opam oportebit ut de eo qd aduersarius itelli gat: alia in lege cautū esse doceat̄. Permultū pficiet illud demōstrare quēadmodū scripsisset: si id qd aduersari9 ac cipiebat̄ fieri aut itelligi uoluisset: ut i hac cā in q̄ de uasis argēteis q̄rit̄ possit mulier dicere nihil attinuisse ascribi q̄ uolet: si heredis pmittere uolūtati: eo.n. nō ascripto nihil inesse dubitatiōis qn hæres q̄ ipe uellet daret. Amētiā igit̄ fuisse cū heredi uellet cauere id ascribere: quo nō ascripto nihilomin9 heredi caueret̄. Quare hoc gn̄e magnope ta/ libus in cāis oportebit uti. si hoc mō scripsisset isto uerbo usus nō eēt: nō isto loco uerbū istud collocasset: nā ex his scripti snia maxime pspicit̄. Deinde quo tpe scriptū sit q̄/ rēdū est ut qd eū uoluisse in eiusmodi tpe uerisimile sit in telligat̄. Post ex deliberatiōis ptib9 qd utilius & qd hone/ stius: & illi ad scribēdū & his ad cōprobādū sit demōstrā dū: & ex his si qd amplificatiōis dabit̄ cōibus utroq; locis uti oportebit. Ex scripto & snia cōtrouersia cōsistit: cū al/ ter uerbis ipsis q̄ scripta sūt utit̄: alter ad id qd scriptorē sensisse dicet: oēm adiūget dictionē. Scriptoris aūt sniam ab eo q snia se defendit: tū semp ad idē spectare: & idē uel le demōstrabit̄: tū aūt ex facto: aut ex euētu aliquo ad tps id qd instituerit accōmodabit̄. Semp ad idē spectare hoc mō. Paterfamilias cū liberor̄ hēret nihil: uxorē āt hēret: in testamēto ita scripsit. Si mihi genit9 sit filius unus plu res ue his mihi heres esto. Deinde q̄ assolēt. Postea si fili9 ante morit̄ q̄ in tutelā suā uenerit tū mihi dicebat secun/ dus hæres esto. Filius natus nō est abigūt agnati cū eo q est secūdus heres si filius anteq̄ in tutelā suā uenerit mor tuus sit. in hoc gn̄e nō pōt hoc dici ad tps: aut ad euentū aliquē sniam scriptoris oportere accōmodari: ppterea qd ea sola esse demōstrat̄: q̄ fretus ille q cōtra scriptum dicet suā esse hereditatē defendit. illud aūt genus eor̄ q sniam

i. cum eo q ea conditione … heres si filius ante q̄ in suā tutelam ueniret mortuus sit. hec.n. lex scripta fuit a testatore. Ratio autem ambigendi fuit hec quod testatoris lex uidetur nō esse cōpleta nam testator dixit Si filius mihi natus sit. filio.n. … heres … ut nato non est. Nel dic q nō nato filio secundus heres … f. 1

modi cāis ita dēre tractari. Si hoc mo/ do scripsisset illo uerbo usus eēt: hoc n̄ eēt isto loco uerbū posuisset: aut nō po suisset: deinde adiungit pceptum uti q̄ ramus: quo tpe scriptū sit qd scriptū ē: qa ex hoc intelligit̄ uolūtas scriptoris. Deindeq; q̄si deliberatiuo mō tractan dū qd utilius: qd honestius sit. Esse āt locos cōes utriq; pti: si qd p amplifica// tionē dici possit: qd illius rei neq; admi nistratio q̄ aduersarius dicit. Nihil.n. p hibet fictā exempli loco ponere. Fictā materiā, i. theticā legem sine certa pso na: deinde si in lege erit ex ambiguo cō trouersia nō i aliqua alia scriptura: alia in re lege cautum esse uideat: idest quo modo tu itelligis. Permultū aūt pfici et illud demōstrare. Adiūgit aliud pce ptū eē cōsiderandū quēadmodū scribi possit ab eo q scripsit si sic sensisset quē admodū dicit aduersarius. Ex scripto & snia cōtrouersia cōsistit. Legales cō trouersiæ sunt qnq; q extra cōstitutio/ nes tractatus suos hēnt. Ex his Tullius primā tractauit ambiguitatē. Scriptū & uolūtas nūc explicat̄. Scriptū āt om ne accipe debemus quicqd in legibus: aut i testamētis: aut edictis: aut i oibus scriptis itelligit̄. Hoc definiuit ita. Cū alter utit̄ uerbis q̄ scripta sunt. Alter scriptoris sniam iterpretat̄: & ad id qd scriptū est animū scribētis adiūgit. Idē aūt q sentētia utit̄ duplici modo assen sit sniam scriptoris. Aut.n. semp dicit scripti eius unū eundēq; sensum eē: aut ad tpus: aut ex euentu accipi oportere id qd sentit ille q scripsit. Dat exēplum quēadmodū unū: & idē semp itelligat̄ in snia scriptoris. Cū hæres secūdus in stitutus interptatur se heredē eē iustū siue natus filius esset: ut is hæres esset q natus fuerat: siue natus nō fuisset: ut alius nullus esset q̄ ipse q secundus est institutus. Hanc sniam unā memorat: & semp eandē esse. At uero cū snia scri ptoris ita exponitur: ut ex facto aut ex euētu ad tps interptāda sit docet oēs sub q̄litate assumptiuæ ptis i hoc gn̄e cōtineri. In qua cōpensatio est aut rela tio criminis aut remotio: aut cocessio. In his.n. oibus spēbus assumptiuæ qua litatis necessario lex pcedit: q̄ cum scri ptū habeat habebit & sniam quā is q ea utit̄ dicit ad tps accōmodari: dat exē/ plū & docet nō ad idem spectare in his exēplis: sniam scriptoris: sed ex tpe sp intelligi. Post hæc subiungit præcepta qbus uti debet is q scriptū defendit: & is q scripto se tuet̄. Sunt autē hæc lau/ des scriptoris. Cōmunis locus in quo docet̄: nihil a iudicibus spectari opor/

qui

Ficta exempla ponere quo facilius res intelligatur nihil prohibet

Theticā legem

Scriptū

Scriptū qa

De scripto & sententia

l. forte legē instituerit

tere nisi scriptū & magis si legitimū scriptū sit. Tertio loco debet iducere factū ab aduersario. Deinde posteā cōparare cū scripto id qđ factū est. Deide dicere qđ iudex i legē iuratus sit. Deide interrogare qd sit qđ ex aduersa pte dicat. Modis ār uariis interrogare: modo iudicē: modo aduersariū: modo ipm se cū admiratiōe interrogare. Et interrogare hæc utr̄ scriptū negat eē sic quēadmodū logī & an ab aduersario aliud factū sit quā dicat: an cōtradici nihil possit: deide cōcludet. Cū scriptū ita sit & ab aduersario factū: & ita factū ñ neget: qđ sūma stultitia sit cōtradicere: deide recitatio legī ipius scripti freq̄ns: & cōparatio facti cū scripto uario mō: nūc ad re ipm ut redeas: nunc ad iudices ista tractes. Sed ad iudices cū dicit: oñdēdū est qd leg iudices debeant qđ duabus de cāis sit apud iudices dubitatio: si aut obscure scriptum sit: aut aduersarius aliqd neget. At hic utrūq; manifestū eē. Vñ iudices parere legi oportet nō iterpārī legē. Post hæc subiūgunt ea q̄ cōtra eū dicunt: q utiq; sniam. Et qm supradixius sniā: aut ad idē semp spectat: aut ad tps accōmodat. Si ad idē spectare dicit sniā ille q scripto nitit dicit nō oportē nos de uolūtate q̄rere: cū scriptū extet: qđ iudiciū est uolūtatis. Deide incōmodū eē si hoc instituat ut ab scripto recedat. Nā si nec scriptores rē ātū crederēt eē: & sibi debebūt iterpārī hēre qđ scripserit: & iudici um scirent sequēt̄ur; si a scripto recedere cœperint: deinde dicere magis uolūtatē eū seq q scripta defendat q̄ eū q iterpretet. Certius. n. iudiciū est uolūtatis spm scriptū. Hæc aduersus eū q sniam semp ad idē spectare dicit. Sinautē ad tps accōmodari sniam dicit: aduersarius: dēt il le q scripto nitit negare iustū esse. Vt cū aliqs se contra lege fecisse fateat: asserat cām uel tpis: uel euētus: uel aliā similem. Deide debet dicere semp accusatorum fuisse ut cū crimē intēderēt: facti cām asserēt. Nūc reoq; eē ut cū fecerint q; nō licebat: facti sui afferāt cām. Post hæc tres locos debet asserere q p scripto nititur. Sūt ār hi. Nulla i legē cām cōtra scriptū accipi: in hac lege nō accipi: hāc cām minime accipi. Hæc uti debet afferre. Ac primū illud in nulla lege cām acciplendā esse hēbit hæc precepta. Quod scriptori neq; ingeniū defuit ad inuenīēda oīa: neq; sermo ad pferēda: si aliqd excipiendū putaret eē consuetudinē scriptoribus excipere. Hoc pbabit si recitet leges q̄ hūt exceptionē: Erit ār uehemētius: si eius ipsius scriptoris allā legē recitet: aut i ipsa lege aliqđ caput inueniat qđ excipiat deinde q̄si p definitionē inducere: qm̄ nihil aliud esse cām accipere nisi legē tollere. Idq; fieri si cā accipiat: q extra legē est. i. extra scriptū: deinde oīb⁹ peccādi licentiā dari: si cā semp accipiat: & iudicibus errorē mitti: eū a scripto recesserit: & semp causas sequant: q̄ scriptæ nō sint. Oēs ciues qd agāt ignoraturos: si ex suo cōsilio q̄q; agat: & cām legi applicet. Postremo hos locos iducet qđ oēs actus reipu. legibus exerceant: qđ hi iudicent: q; a negociis suis absint q; iurent in uerba certa: qđ nullā excusationē aut aliquā cām recipiāt. Qua cum teneat ad iudicādum abesse possit nisi si eadē cā utat quæ sit in ipsis legibus instituta. Quod si oēs legibus tenent: iniquū esse aduersarios: non teneri: deinde p argumentationē illā quæ inductio nominat explicare an pmittant iudices ad legē addi eam cām qua se tueat aduersarius: qđ si ipsi nō pmittant: aut etiam si uelint ipsi addere populus sinat: si neq; ipsi neq; populus pmittat addi cām iniquū esse: ut hodie ita iudicēt. q̄si tum cā legi uideatur ascripta indignū esse derogari: legi: aut abrogari legē: aut ex aliqua pte mutari: derogari est in ultiorē uenire: Abrogari torā: penitus tollere. Tertium uero est cum pars aliqua cōmutat & uertit: deinde adiungere populū hodie nihil scire. Iniquū esse: ut illo inuito & ignaro aliquid de legibus iudicetur esse certum ferendæ legis tempus: qđ si aliquis hanc legem ferat scire se uelle: ut si aliquod sit captiosum aduersariū: ut contradicat. Esse turpia & inutilia hæc que aduersarii dicunt nunc legem qualiscūq; sit debere seruari. Post populo si displiceat licētiam cōmodari: ut uel abroget: uel corrigat legem: deinde postremo loco concludit neminem permissum fuisse de populo: ut aduersarius hanc cām adderet legi. ēt si sine aliculus piculo hoc fieri posset. cū semp ad idē spectare & idē uelle demōstrat sp hoc eē in hac lege qđ senserit scriptor: ut qđ nos sensisse scriptorē dicius. i. ad quā sniam scripta uerba accōmodāus: ipsa semp sit: neq; aliquo tpe mutet ne existat aliqñ diuersa interdū inquit is q se sententia defendit contra scriptū sic dicit hoc sensisse scriptorē: ut nō semp idē sit: q; sensisse dicit: sed p tpe: pro euētu sit alia snia & his duobus ꝓceptis supponit exempla: semper ad idem spectare hoc modo unius pris uel precepti & tractatus exemplum qua suam in tutelā uenerit inter annos q̄tuordecim quibus expletis pōt facere testamentū cum eo q est hæres: Secundus. s. & tūc hæres si filius ante q̄ in suam tutelā ueniat moriat: in hoc genere nō potest hoc dici: q; interpret scripti semp eandē sniam non ad tps accōmodari: qua fretus & ille q scriptū dicit. i. secūdus: q secundus de numero factus hæres ab agnatis scripto ab hæreditare sum mouet qa secūdus scriptus cum sit non nato filio secundus non est: quæ in omne factum idem ualeat non quod supra: sed hic pretempore: ut qd fiat lex sentētia: Cū prope muros hostes castra haberet: pbauit huic usq; cōpendiariā: subesse interpretatæ uolūtati contra scriptū cū uolūtas expetat ex tēpore subūgit: & relatiuā subesse. Tū remotio criminis adiungit nūc & rem otione criminis subesse interpretatæ uolūtati. cōtra scriptū: cū uolūtas mutat: ut ad tps sit. Supponit etiam quartā spēm assūptiuæ. i. cōcessionē. i. subesse. Tū cōcessio per purgationem: qa concessio in purgationē: & inde p cationem diuidit: sed depcatio nō subest. Purgationem spēbus suis subiecit. Quare aut ita snia inducet. Redit ad conclusionē duorū ꝓceptorū supra positorū cū uolūtatem interpramur cōtra scriptū. Scriptū ergo is q defendit. Hinc incipiūt præcepta q bus uti debeatis q se defēdit scripto qđ factū sit ab eo uidelicet q ex legis uerbis arguit. Quid iuratus iudex. i. in quā rē iuratus iudex sedeat. Hoc eī leges sedeat iuratus. Sine utrū neget. i. aut scriptā eē legem: aut hoc se fecisse. Cōtra ār dicet sic ut prorsus aliud sensisse scriptor: & scripsisse aliud demōstrabit. Cōtra ār dicet ab eo q se cōtra iustū q scripto nitit uolūtate defendit: sed huic nūc locos dat non quo ad eius ptes iā trāsierit utrū ut intelligāus contra quos locos eius q se uolūtate defēdit: rīdere possit. Aut a cā assūptiua iferē. Quoniā cū ad tps uolūtas scripti accipiēda ostēdit necessario p assūptiuæ qualitatis speciē argumēta sumuntur. Si aliud sensisse scriptor: aliud scripsisse dicat. Prima pars q̄ is utit: q se uolūtate defendit cōtra quā nunc ꝓcepta dat scriptori. In cām affert is q a snia stabit: Secūda ps q̄ utit is q uolūtate se defendit: cōtra quā ꝓcepta nunc dat scriptori. Si in cām affert is q a snia stabit: dictus primus locus ab eo q scripto nitit p partes suas: q per ꝓcepta segtur: secūdus locus i quo ostēdit si in cæteris legibus eā accipiat: in hanc legē cām accipi nō oportere. Hoc ut pbari possit demōstrandū eē qa lex uel scriptum

quodlibet ad res maxias utilissimas:honestissimas: religiosissimas ptieat. Vnde iutile: turpe:nephas eē doceatur legi tā diligēter scriptæ nō obtēperari. Deinde docēdū qd oia cauta i hac lege: sint & pspecta: & expecta: q̄ excipiēda:pspicienda cauēdaq̄ eē uidebant. Subiungit tertius locus i q° docet hāc cām accipi nō oportet: i q° qm̄ aduersarius: q cōtra scriptū dicet: aliq̄ æqtate se tuet. Laborādū ē uti doceat: q se scripto dfēdit: illd æquū n̄ eē φ aduersarius dicit. Quo loco bn̄ tractato ut doceat æquū n̄ eē efficiat: ut n̄ oporteat cōcedere aduersario nā supiores loci hoc agebāt: q̄n nō liceret id fieri φ aduersarius uellet. Hic āt locus: ut dixi i quo docet æquū nō eē qd aduersarius dicit demonstrabit eū nō oportere audiri: cū iustū n̄ uideatur eē quod dicit. Deide descēdēdū erit ad assumptiuæ q̄litatis species pertractato. Ab eo q scripto nitit uti p ea pcepta quæ supra dicta sūt cōpēsationis: & relationis: remotionis: concessionis explicet locos partis suæ q nitit cōtra eū q se uolūtate defendit supponēdo cām ex locis assūptiuæ q̄litatis. deide rōes afferēdæ sunt: & causæ q̄re: aut in lege: aut testō ita scrptum sit: qd scriptū ē: ut ex hoc mō nō scripta tm̄ defēdere: uerū uolūtatē si iterp̄tari uideat ille q scripta dfēdit primū nulla i lege ullā cām. Præcepta ptitiōis qbus uti debeat is q se scripto defendit. Pria ps his fere locis confirmabit. In nulla lege cām accipi oportere. Deide itē q̄rere hoc totū p inductionē: ut ex eo qd concedit id qd nō cōcedit cōcludat. Secunda pars ē in qua ē ostēdendū: si i cæteris legibus oporteat: i hac

lis partibus multę cōueniūt argumētatiōes. Primū nulla i lege ullā cām cōtra scriptū accipi cōuenire: deinde si in cęteris legibus cōueniat hāc eē hmōi legē: ut i ea nō oporteat. Postremo si i hac quoq; lege oporteat hāc qdē cām minime accipi oportere. Pria ps his locis confirmabit: scriptori: neq; igeniū: neq; operā: neq; ullā facultatē defuisse quomin9 posset apte pscribere id qd cogitaret. Nō fuisse ei graue: neq; difficile eā cām excipere quā aduersarii pferāt: si quicquā excipiendū putasset: cōsueuisse eos q legē scribāt exceptiōibus uti. Deinde oportet recitare leges cū exceptiōib9 scriptas & maxie uidere si q̄ i ea ipa lege de q̄ agit: sit exceptio aliquo i capite: aut apud eūdē scriptorē: quo magis pbet̄ legis eū fuisse exceptur9: si qd excipiēdū putaret: & ondere cām accipe nihil aliud eē nisi legē tollere: iō qd cū semel cā cōsideret nihil attineat eā ex lege cōsiderare: qppe q̄ i lege scripta nō sit. Quod si sit istitutū, oibus dari cām & ptātē peccādi cū itellexerint uos ex igenio eius q cōtra legē fecerit: nō ex lege in q̄ iurati sitis rē iudicare. Deide & ipis iudicibus iudicādi & cęteris ciuibus uiuēdi rōnes pturbatū iri: si semel a legibus recessū sit. Nā & iudices neq; qd hituros: sequāt si ab eo qd scriptū sit recedāt: neq; quo pacto aliis improbare possint: qd cōtra legē iudicarit, & cęteros ciues qd agāt ignoraturos si ex suo qsq; cōsilio & ex ea rōe q̄ i mētē aut libidinē uenerit: nō ex cōi pscripto ciuitatis unāquāq; rē administrabit. Postea q̄rere a iudicibus ipis: qre i alieis detieant negociis: cur reip. munere ipediant: cū sæpi9 suis reb9 & cōmodis seruire possit: cur i certa uerba iurēt: cur certo tpe cōueniāt: certoq; discedāt: cur nihil qsq; afferat cāæ quo min9 frequēter operā reip. det: nisi q cā i lege excepta sit: an se legib9 obstrictos i tātis molestiis eē ęquū cēseāt: aduersarios uero nr̄os leges negligere cōcedāt. Deide itē iq̄rere ab iudicib9: si eius rei [illegible] pp quā se reus cōtra legē fecisse dicat exceptōnē ipse i lege ascribat passuri ne sint. Postea hoc qd faciat idigni9 & ipudēti9 eē quā si qd ascribat. Age porro qd si ipsi uelit iudices ascribere passur9 ne sit ppl's atq̄ hoc eē idignius, q̄ rē uerbo & lr̄is mutare n̄ possint eā re ipa & iudicio maxie cōmutare. Deide idignū eē de lege aliqd derogari: aut legē abrogari: aut aliq̄ ex pte cōmutari cū pplo cognoscēdi & pbādi: aut iprobādi fiat ptās nulla: hoc ipsis iudicib9 iuidiosū futurū n̄ hūc locū eē: neq; hoc tps legū corrigēdarū: apd pplm hoc & p pplm agi cōuenire: qd si nūc id agāt uelle scire: q̄ lator sit: & q sint accepturi: se actiōes uider & dissuader uelle. Qd si hoc cū sūme iutilia: tū multo sint turpissima: legē cuiuscūq; modi sit ~~cōueniat~~ in pstia cōseruari a iudicib9: post si displiceat a pplo corrigi cōuenire. Deide si scriptū n̄ extaret magnope q̄reus: neq; isti n̄ si extra piculū qdē eēt crederēus. Nūc cū scriptū sit. amentiā eē ei9 re q peccarit poti9 quā legis ipsi9 uerba cognoscere. His & hmōi rōib9 ondit cām extra scriptū accipi nō oportere. Secūda ps ē in q ē ondendū si i cęteris legib9 oporteat i hac n̄ oportere. Hoc demōstrabit: si lex aut ad res maxias: hōestissimas: utilissimas: religiosissimas uidebit ptinere. Aut iutile: aut turpe: aut nephas eē tali in re nō diligentissime legi obtēperare. [illegible]

aut non

ii. Vide an legē ... sit. Atqui inuidiosissimū ... a nominatiuo reus

#. 1. nisi aliqua causa leges pmittant alicui nō dare opā r.p. ut puta causa male ualitudinis causa senectutis. causa unde miaze & mensis &

aut ita lex: diligenter pscripta demōstrabit ita cautum unaquaq; de re: & ita qd oportuerit exceptū: ut minime cōueniat qcq̄ tā diligēti scriptura pteritū arbitrati. Tertius locus ē ei q̄ pscripto dicet maxie necessari9: p quē ostendat oportet: si cōueniat: cām cōtra scriptū accipi: eā tn̄ minime oportere q̄ aduersari9 pferat. q loc9 icciroo ē huic necessarius: qd semp is q cōtra scriptū dicit. ęqtatis aliqd afferat oportet. Nā sūme iprudētia ē eū q cōtra quā scriptū sit aliqd pbare uelit: nō ęqtatis psidio id facere conari. Si qd igit ex hac ipa q̄ppiā accusator deroget oibus ptib9 iusti[illegible] & pbabili9 accusare uideat. Nā supior oratio hęc ois faciebat uti iudices etiā si nollet necesse eēt: hoc aūt ēt necesse n̄ eēt: ut uellēt cōtra iudicare. Id aūt fiet: si qbus ex locis culpa demōstrabit eē i eo q̄ raut cōparatiōe: aut remotiōe: aut relatiōe cris: aut cōcessiōis ptib9 se defēdit: de qb9 āte ut potuim9 diligēter pscripsim9 de his locis quos res postulabit: ad cām aduersarior: iprobādā trāsferem9 aut cāę & rōę afferēt: qre & q9 cōsilio ita sit i lege: aut i testamēto scriptū: ut sētētia quoq; & uolūtate scriptoris: & nō ipsa solū scripturę cā cōfirmatū eē uideat. Aut aliis quoq; cōstōnibus scm̄ coarguet. Cōtra scriptū aūt q dicet primū eum iducet locū p quē ęqtatis cāæ demōstrēt. aut ostēdet quo aio quo cōsilio: q̄ de cā fecerit: & quācūq; cām assumet: assūptiōis ptib9 se defēdet de qb9 āte dictū ē. Atq; hi i loco cū diuti9 cōmorat9 sui facti rōnē & ęqtatē cāę exornauerit: tū ex his locis fere cōtra aduersarios dicet cām oportere accipi. demōstrabit nullā eē legē q̄ aliquā rē iutilē: aut aliquā fieri uelit. oia supplicia q̄ a legib9 pficiscāt culpę ac malitiæ uidicādę cā cōstituta eē. Scriptorē ipsū si existat scm̄ hoc pbaturū: & idē ipsū si ei tale accidisset scm̄ fuisse: & ea re legis scriptorē certo ex ordie iudices certa ętate cōstituisse pditos ut eēt n̄ q scriptū suū recitarēt: qd quis puer facere posset: sed q̄ cogitationē asseq posset: & uolūtatē iterp̄tari. deide illū scriptorē si scripta sua stultis hoib9 & barbaris iudicib9 cōmitteret: oia sūma diligētia pscrutaturū fuisse. Nunc uero qd itelligeret q̄les uiri iudicaturi eēnt: icciroo eum quę pspicua uideret eē nō ascripsisse: neq; n. uos scripti sui recitatores: sed uolūtatis iterp̄tes fore putauit. Postea q̄ret ab aduersariis: qd si hoc ~~fecissēt qd si hec~~ accidisset: eorū aliqd in qb9: aut cā sit hōestissima: aut necessitudo ~~turpissima~~: tū ne accusaretis. Atq hoc lex nusq̄ excepit. n̄ oia ergo scriptis sed q̄dā q̄ pspicua sint tacitis exceptiōib9 caueri. Deide nullā rē: neq; legib9: neq; scriptura ulla: deide neq; i sermōe: qdem quotidiano atq; iperiis dōesticis recte posse administrari: si unusqsq; uelit uerba expectare: & nō ad uolūtatem eius q uerba hūerit accedere. deide ex utilitatis & hōestatis

nō oportet. Secūda ps icipit de ptitione eius q cōtra sniam scriptū defendit. Si qd igit ex hac ipsa qppiā accusator deroget. i. æquitate. Quoniā ille q se snia defēdit cōtra scriptū æquitatē dēt asserere. Necessario is q se scripto defēdit dēt rursus detrahere æqtati. Contra scriptū autē q dicet primū inducet eū locū p quē æqtas cāæ demōstret: hūc tractus ē eius q uolūtate seruet cōtra scriptū qd supra tractatū ē isq; inducet primū locū æquitatis: ut oñdat q̄ & q̄lis illa sit cā quā adhibet p iterp̄tationē legis: deide assūptiuæ ptis cuiusq; pcepta seruabit dicēs hoc qdē scriptū i lege est sed ego feci: ut prodessē: uel reliq̄ q̄ assūptiuæ sūt q̄litatis ut scā ipa sua enūeret: & exequat. deinde tres illos cōpleat locos ex aduersa pte qbus usus is q scripta defenderat. Hic ex cōtrario doceat i oēs leges accipi cās: & in hāc legē accipi dēre & hāc cām accipi dēre. In oēs leges accipi cās in hāc nō accipi iniquū aliqd cōstitui: ut oia supplicia culpæ: & malitiæ iudicādæ causa cōstituta sint. Nūc se nihil malitiose fecisse ipm scriptorem si hodie psens eēt scm̄ suū pbaturū: aut si ipse hoc ageret facturū fuisse. Hac de cā uiros bonos electos & dignitate & ætate ut n̄ scripta legis recitarēt sed interp̄tarent ipm legis scriptorē nō barbaris hoibus ac stultis cōmisisse scripta sua. Nā si hoc crederet diligenter cunctis exequerent: nūc q̄dā posuisse ex qbus ēt nō scripta cognosci pñt p itellectā uolūtatē. Postea dicendū ē qd fieri potuisset: aut qd accidere potuisse qbus cā cū collocat ostēdit recedendū fuisse a scriptis pp necessitatē uel honestatē. Oēs leges cōprehēdere oia nō posse: q̄ uelint exprimere uel excipere: sed eē naturaliter i legibus cūctis tacitas exceptiōes. deide locū hunc dēbit exequi qa neq; sermo hoīum: neq; scriptū aliqd plane se exprimat: aut eloq̄tur uolūtatem sed semp expectari ex scriptis reliq̄ q̄ i uolūtare itelligi pñt: deide utilitatis & honestatis partes explicādæ sunt: in qbus docebit9 qd nos fecerimus & qd aduersarii uelint: ut nr̄m utile aduersariorū inutile demōstret. deide locū cōem dēmus inducēre: nō lras nos seq oportere: q̄ & tenues & obscuræ sunt nostræ uoluntatis: sed ipsam illā uolūtatē: deide iducere definitionē qd sit lex & sic definire: ut hoc potius uoluntas quā scriptura uideat. Meritoq; iudices inseruiāt legi: q uolūtatē legis interpretant: iniquū

Scriptura

Imprudentia ē eum q cōtra scriptū facit nō æquitatis psidio id facere conari.

Cōtra Scriptum

duo ueteres codices domestici negatione habēt. Legunt q: culpa demōstrabit nō eē ... sed p cul dubio recte

esse affici supplicio eũ q nõ apte cõtra legẽ fecerit: sed ex aliq̃ rõne utilitatis reip. his rõnibus & rebus tres illi loci approbant: q sunt cõtrarii suploribus tribus uti doceamus: & accipi cãm in oĩbus legibus & in hanc legẽ accipi & hãc cãm accipi. Præterea operã dare dẽmus: ut est scriptũ ipm: si quo pacto possumus cõuerrãus: ut id uideat tenere uerbis: qđ nos interpramur: faciamusq; rale aliq̃d: quale supra fecit quo scripto nitit: ut ad scripti applicet uolũtatẽ. Sic hic q uolũtate nititr in scripto dẽr aliqd inuenire qđ interpret: qđ cõueniat uolũtati id faciet si ambiguũ aliqd i scripto inuenerit aut p collectionẽ ex eo qđ scriptũ ẽ id qđ scriptũ nõ ẽ ostẽderit sic sẽ ti ut cum leue nescio qđ inuenerit: i scri pto rñ cũ æqtatẽ oñderit i sua cã esse plurimũ pficiet: & subducet aduersa rio argumẽtũ suũ i quo ille posuit scri pta rñ iudices seq dẽre cũ & hic doce re cœpit i scripto eẽ aliq qđ pfit ei uo lũtati: q̃ interprat. Postrẽi loci sũt cões q sumi potuerũt ex pribo assũptiuæ q̃ litatis: qđ supra dixius. Vex erit ppri us locus eius q scripta defẽdit leges ex se itelligi dẽre: nõ ex utilitate interptã tiũ. deide erit alter nihil legibo cariis eẽ dẽre: Aut uero erunt alii loci cões eius q se uolũtate defendit leges i cõsi lio scriptoris eẽ & utilitate cõi. deide i dignũ eẽ æqtatẽ lris pmere & urgere cũ egras magis i uoluntate cernat: ex his locis quos tres i ptitiõe supra posu it & accipi cãm & in hac lege accipi & hanc cãm accipi. Repetit p anacepha leosin i conclusiõe tres illos quos i ptitiõe poni locos dixit: & p scripto & cõ tra scriptũ aut ex scripto nõ scriptũ ali qđ iducere. i. syllogistice tractare. Cũ æqtate cã abũdabit necessario multũ pficiet. Fit & hic cõclusio: ut & his q se uolũtate defẽdit opam det ut ipm scri ptũ p se facier uel ãbiguo aliquo rephẽ so uerbo uel cæteris: ut nõ uolunrate tm̃ sed ẽt scripto niti uideat quẽadmo dũ illi ipse supra q se scripto defendit tra pceperat: ut nõ sola uerba ãplecte ret: sed ẽt scriptoris oñderet uolũtatẽ loci ãt cões cæteris ex assumptiõis pti bus in utrãq; ptẽ cõuenier. Vt aut re moueat: aut cõpẽser aut referat: aut cõ cludat. Ex contrariis autẽ legibus con trouersia nascit: cũ iter se duæ uident leges: aut plures discrepare hoc mõ. De legalibus cõtrouersiis tertia ẽ quæ ex contrariis legibus cõstat. Nã dicta ẽ ambiguitas dicta ẽt controuersia quæ cõstat ex scripto & uolũtate. Cõtrariæ uero leges nũc duæ sunt nunc plures nũc una si duplex est q̃q̃ & una simplex facere leges cõtrarias põt: At una du plex facit leges cõtrarias: cũ una ps nti tit legis pte altera rursus alia legis pte dimicat & repugnat. Apud rherores ẽ ista cõtrouersia. Raptã raptoris mor tẽ aut i donaras nuptias optet ut ra pra una pte nitat ac dicat mortẽ se op tare debere raptoris: altera nuptias in ducat ac fiant leges cõtrariæ ex dupli/

ptib9 oñdere q̃ iutile: aut quã turpe sit id qđ aduersarii di cãt fieri oportuisse aut oportere: & id quod fecerimus aut postulem9 q̃ utile: aut q̃ honestũ sit. Deide leges nobis ca ras eẽ ñ pp litteras: q̃ tẽues & obscurę notę sint uolũtatis: sed pp eaꝝ res: qb9 descriptũ ẽ utilitatẽ & eoꝝ q scripserũt sapiẽtiã & diligentiã. Postea qd sit lex describere: ut ea uideat i sẽtẽtiis: nõ i treb9 cõsistere & iudex is uideat legi obtẽ perare q sentẽtiã ei9 nõ q scripturã seq̃t. Deide quã idignũ sit eodẽ affici supplicio: eũ q ppter aliqđ' scel9 & audaciã cõtra leges fecerit: eũ q hõesta: aut necessaria đ cã ñ ab snia: sed ab litteris recesserit legis: itaq; his & hmõi rõnib9: & ac cipi cãm: & i hac accipi lege: & eã cãm quã ipe afferat accipi oportere demõstrabit. Et quẽadmodũ ei dicebamus: qa scripto diceret: hoc fore utilissimũ, si qd de eqtate ea q̃ cũ ad uersario staret derogasset: sic huic q cõtra scriptũ dicet plu rimũ pderit ex ipsa scriptura aliqd ad suã cãm cõuertere: ẽ aut ambiguũ aliqd ostẽdere. Deide ex illo ambiguo eã ptẽ: q̃ si bi pfit defẽdere: aut uerbi diffinitiõẽ iducere: & illius uerbi uĩ quo urgeri uideat: ad eã q̃ cõmodũ traducere: aut ex scri pto non scriptũ aliqđ' iducere p rõcinationẽ de q̃ posterius dicem9. Quãcũq; aũt i re q̃uis leuiter pbabili scripto ipso se defẽdit ẽt cũ eqtate cã abũdabit: necessario multũ pficiet iõ qđ si id quo nititr aduersariorũ cã subduxerit oẽm illã ei9 ui & acrimoniã lenierit ac dẽluerit: loci aũt cões cæteri ex as sũptiõis ptib9 i utrãq; partẽ cõuenient. Preterea ãt eius q a scripto dicet leges ex sẽnõ ex ei9 q cõtra cõmiserit utilitatẽ spectari oportẽ & legib9 antiquis hẽri nihil oportere cõtra scriptũ legis i cõsilio scriptoris & utilitate cõi: nõ i uerbis cõ sistere. Quã idignũ sit æqtatẽ lris urgeri q̃ uolũtate eius q scripserit defendat. Ex cõtrariis ãt legib9 cõtrouersia nasci tur: cũ iter se uidentur duę leges: aut plures discrepare hoc mõ. lex est q tyrãnũ occiderit, olỹmpicarũ omniũ capito: & quã uolet sibi rẽa magistratu deposcito: & magistratus ei cõce dito. Et altera lex est. tyrãno occiso qnq; eius pxios cogna tionẽ magistratus necato. Alexãdrũ q apud phereos i thessa liã tyrãnidẽ occuparat: uxor sua cui nomen thebe fuit no ctu cũ simul cubaret occidit. Hæc filiũ suũ quẽ ex tyrãno hẽbat sibi i pmii loco deposcit. Sunt q ex lege puerũ occidi dicant oportẽ: res i iudicio est. In hoc genere utranq; in p tem iidẽ loci eademq; pcepta coueniẽt. iõ quod utriq; suam legẽ cõfirmare & cõtrariã infirmare debebit. Primũ igitur

Antiq̃ nihil debet haberi legibus

Ex cõtrariis legibus

leges oportebit contendere considerando utra lex ad maio res hoc est ad utiliores & hõestiores ac magis necessarias res pertineat. Ex quo cõficitur ut si leges duę: aut plures erũt: aut quot quot erũt q̃ conseruari nõ possunt: quia discrepẽt inter se maxime conseruanda putetur quę ad maximas res pertinere uideatur. Deinde utra lex posterius lata sit nam postrema quæq; grauissima est. Deinde: utra lex iubeat aliquid: utra permittat: nam id quod imperatur necessarium est: illud quod permittitur uoluntarium est. Deide in utra lege: si non obtemperatum sit pœna afficiatur: aut in utra maiori pœna statuatur. Nam maxie cõseruãda est ea q̃ dili gentissima est & sãcta. Deide utra lex iubeat: utra uetet. nã sępe eaquę uetat q̃si exceptiõe q̃dã corrigere uidet illã quæ iubet. Deinde utra lex de genere omni: utra de pte aliqua: utra cõiter in plures: utra i aliq̃ rem certã scripta uideatur. Nã q̃ in ptem aliq̃ & q̃ i certã aliq̃ rem scripta est, prõptus ad cãm accedere uidetur & ad iudiciũ magis pertinere. De inde ex lege utrum statim fieri necesse sit: utrum habeat aliq̃ morã & sustentationem: nã id qđ statim faciẽdũ sit: p fici pri9 oportet. deide opam dare ut sua lex ipso scripto uideatur niti: contraria aũt: aut per ambiguum: aut per rõ cinationem: aut per diffinitionẽ induci (& sanctius: & fir mius id uideatur eẽ: qđ apertius descriptũ sit. Deinde suæ legis ad scriptũ ipm: sniam quoq; adiungere: Contrariam legem item ad illã sniam traducere: ut si pot fieri ne discre pare qdem uideatur inter se. Postremo facere si cã dabit fa cultatem: ut nostra rõne utraq; lex cõseruari uideatur & ad uersariorum ratione altera sit necessario negligenda. Locos aũt cões: & quo ipa causa det uidere oportebit: & ex utili tatis & honestatis amplissimis partibus sumere demon strãtem per amplificationem ad utrã potius oporteat acce

Cõtendere. i. comparare

Suste tatu

cinatiõe colligit q; uelit adhibere aliq̃ definitionẽ aduersarii ut itelligi possit qđ i lege sit i rta ãt lege oia esse manifesta. Deide debemus adiũgere uolũtatẽ ut ad scriptũ uolũtas quoq; interprata cõsẽtiat. Dare ẽt operã ut aduersariorũ lex cõtrapõ hẽat uolũtatẽ. Et si fieri põt aduersariorũ legis ita ẽ interpẽda sua ut pene ẽt ipsa lex aduersariorũ p snia interpratione p nobis facere uideat ut ambæ leges nfæ sint pris. Vna nfa p scriptũ ad uersariorũ p uolũtatẽ. Postrẽi sunt loci cões q in legibus cõtrariis sumi põt & utilitate & hõestate legis cuius cũq; ea maxie cõsiderãda q̃ ad maxias res ptinere uf. Præceptũ hoc ẽ. Cõparãdas leges esse utrũ iter se duæ uel tres discrepẽt leges & seruari nõ pũt ambæ qa discrepẽt ea maxie cõseruet q̃ sit i cõparatiõe utilior hõestior magis aut necessaria: ex rõcinatiõe aũt nascit cõtrouersia cũ ex eo qđ uspiã ẽ ad id qđ nusq̃ scriptũ ẽ uenit. Ratiocinatio syllogismus dr cõtrouersia legalis ẽ. Habet tractũ cũ eo qđ scriptũ est id quod scriptũ non est colligit Cic. ait. cũ ex eo quod uspiam sit ad id quod nusq̃ est scriptũ uenit & hẽr modos suos qbus cõprehen datur uel simile cũ colligimus uel cũ minus colligimus ex maiore uel cũ cõsequens dat exemplũ. Sed hæc in murcomino exempla sunt posita dat exẽplũ Cice. de eo qui damnatus parricidii in carcere testamentũ fece rit nulla q̃ dẽ lex testm facer phiber cũ q dãnatus sit pricidii. Sed sũt aliæ leges q̃ multa facer phibẽt pricidii

D- ita in quodam codice scrip · in alio indite · uidetur leges indutæ

w sunt in duobus codicib[us] scriptis ·; quo

// legauerit in duobus codicibus scriptis · forte legendū legasset ut cura ne leuasso

Ex ratiocinatione siue collectione

reum & damnatum. Ex qbus colligi/tur etiam hoc faciendi testamenti il/lum non habuisse potestatem. Itē mul tæ leges sunt testamentorum facien/dorꝫ: ex quibus iterum colligitur hūc faciendi testamenti potestatem non habuisse. Tractatus uero habet & lo//cos argumentorum tales. Primum ut scriptum laudemus: & confirme//mus. deinde conferāus cū eo facto qd colligimus. a scriptū deinde ut simile esse doceamus deinde ut si illud æquū sit: hoc quoque esse æquum iudiceus: deinde ut dicamus cum de hoc scri//ptum sit cur de alio scriptum non sit ꝙ quasi manifestum fuerit ex eo quod scriptū ē ēt qd scriptū non sit: iccirco a scriptore legis ꝑmissum esse uideat. Deīde doceāus ī multis legibus multa ꝑterita: sed accipi hac si nō sint ꝑterita ex his. s. q̄ scripta sunt: hæc dicit q utit collectione. Qui cōtra pugnat ā oia laborat dēt ut similitudinē tollat & dicat aliud eē ī eo qd scriptū ē: aliud ī eo qd admissū ē ac ꝑꝑea eē dissimile & nō debere accipi ex eo qd scriptū ē: id qd nō scriptū ē: cū sit multa distātia dissi-militudis & similitudis de qbus in. i. li. exposuit Cice. Addere ꝑterea ēt poterit is q cōtra collectionē nitit uti & ip/se utat aliq̄ collectiōe. Quod si & cōtiget iisdē argumētis utet q̄ supra dedi-mus ei q utit collectiōe. Sin autē nō poterit uti hoc aget: ut ōndat scriptū solū cōsiderari oportere. Periclitari iura oia: si similitudīes accipiant nihil. n. eē pene qd nō alteri simile eē uideat. Postrēi loci sūt cōes ab eo q utit rōcinatione extra scriptū p cōiecturā id qd scri-ptū n ē accipi oportet. Deīde neminē posse scriptura cōplecti uniuersa illud tm̄modo bn̄ scribet legē q quedam cōtingat ex quibus alia præteriit intelli/gi possint. Loci uero cōmunes contra eum qui collectione nititur isti sunt. Coniecturam non esse firmum argu//mentum sed esse diuinationem. Dein/de stulti esse scriptoris nō omnia quæ cauenda sunt in lege conscribere. His qui in eo loco sint adimat potestatem neq̧ permittat: sed ut quasi permissio esse uideatur collectio sit ex aliis. Definitio est cum in scripto uerbum ali//quod est positum cuius de ui queritur hoc modo. Subiungit postremam le/galem controuersiam: q̄ definitionem nominauit quæ nulla parte distat a cōstitutione rationali: nisi ꝙ uerbum in lege positum: uel in scriptura aliqua cū definitur quid significet quid sit tūc fit legalis definitio. Suppōit exemplū

dere legem. Ex ratiocinatiōe nascit controuersia cum ex eo qd uspiā est ad id qd nusq̄ scriptū est puenit. Hoc pacto lex si furiosus est agnatorū: gentiliūq̧ in eo pecuniaq̧ eius potestas esto. Et lex paterfamilias uti super familia pecu-niaq̧ sua legasset: ita ius esto. Et lex si paterfamilias inte-status moritur familia pecuniaq̧ eius agnatorum genti-liūq̧ esto. Quidam iudicatus est parentē occidisse: ei stati qd fugiendi potestas nō esset ligneę soleæ ī pedes inductę sunt: Os autem obuolutum est folliculo & preligatū. De-inde in carcerem deductus: ut ibi eēt tātisp: dum culeus i quem coniectus in ꝓfluentem deueheret: compararetur. Interea qdam eius familiares in carcerem tabulas afferūt: & testes adducūt. Hæredes quos ipse iubet scribūt: tabulę obsignantur. De illo post supplicium sumitur. Inter eos qui hęredes in tabulis scripti sunt: & inter agnatos de hæreditate controuersia est. Hic certa lex quæ testamenti fa-ciendi his qui in eo loco sint adimat potestatem: nulla ꝓfertur. Ex cęteris legibus quę hunc ipsum supplicio huiusmodi afficiūt: & quæ ad testamenti faciendi potestatem ptinet: per raciocinationem ueniendum est ad huiusmodi rōnem: ut q̄ratur. habuerit ne testamēti faciēdi potestatē: Locos autem in hoc gnē argumentandi hos: & huiusmodi quosdā eē arbitramur. Primū eius scripti quod ꝓferas laudationem & confirmationē. Deide eius rei de q̄ q̄rit tum eo de quo cōstet collationem huiusmodi: ut id de quo quęritur rei de q̄ cōstet simile esse uideatur. Postea administrationem pcōratiōe: qui fieri possit: ut q hoc æquū esse concēdat: illud neget: qd aut ęquus: aut eodem in genere sit. Deide iccirco de hac re nihil eē scriptū: qd cū de illa re eēt scriptū: de hac re is q scribebat neminē dubitaturꝫ arbitratus sit. Postea multis ī legib9 multa ꝑterita eē q̄ iccirco ꝑterita nemo arbitret: qd ex cęteris de qb9 scriptū sit itelligi pos/sint. Deīde ęqtas rei demōstrāda est: ut ī iuridiciali absoluta. Cōtra aūt q dicet sīltudinē infirmare debebit qd faciet si demōstrabit illud qd cōfert diuersum eē gnē: natura ui: magnitudine: loco: tēpore: psōna: opiniōe si quo in numero illud qd p sīltudinē affert: & quo illud in loco cui9 cā affert: haberi cōueniat demōstrabit. Deinde qd res cū re differat demōstrabit ut nō idē uideat de utraq̧ existimari oportere. Ac si ipse poterit quoq̧ rōcinationibus uti iisdē qbus ante dictum est utet: si non poterit: negabit oportere quicq̄ nisi qd scriptū sit cōsiderari: piclitari omnia iura si similitudines accipiant: nihil eē pene qd nō alteri simi-le uideat multis dissimilibus reb9: & in unāq̧q̧ rem tn̄ singulas eē leges. Oia posse iter se uel similia ul dissimilia demōstrari. Loci cōes a rōcinatiōe oportere cōiectura ex eo qd scriptū sit ad qd nō sit scriptū puenire & neminem posse

omnes res

ab eo cui conferat ex co. scr.

/· tractare cepit

oēs res p scripturā ꝯplecti: sed eū cōmodissime scribere q curet: ut q̄dā ex qbusdā intelligāt. Cōtra rōcinationē hmōi cōiecturā diuinatiōe eē: & stulti scriptoris esse nō posse oib9 de reb9 cauer qb9 uelit. Definitio ē cū in scri-pto uerbo aliqd ē positū cui9 de ui q̄rit hoc mō. Lex ē q in aduersa tēpestate naui reliq̄rit oia amitūto: eorꝫ nauis & hōera sūt q ī naui remāserit. Duo qdā cū iā ī alto nauigarēt & eorꝫ alteri9 nauis alteri9 on9 eēt: naufragū q̄ndā natātē & man9 ad se tendētē aduerterūt: miseri-cordia cōmoti naui ad eū applicuerūt: hoīem ad se su-stulerūt. Postea aliquāto ipsos quoq̧ tēpestas cepit iactare uehemēti9 usq̧ adeo: ut dn̄s nauis cū idē gubna-tor eēt ī scaphā cōfugeret: & idē fūiculo q a puppi reli-gat9 scaphā ānexā trahebat naui qd posset moderaret. Ille āt cui9 merces erāt in gladiū in naui ibidē īcūberet. Hic ille naufrag9 ad gubnaculū accessit: & naui qd potuit est opitulat9. Sedatis āt fluctib9: & tēpestate iā cōmutata nauis ī portū icolumis ꝑuehit. Ille āt q ī gladium īcubuerat leuiter sauciat9 facile ex uulnere recreat9. Naui cū onere horꝫ triū suā q̄sq̧ eē dicit. Hic oēs scripto ad cām accedūt: & ex nois ui nascit cōtrouersia. Nā & relinq̄re nauē: & remāere ī naui. Deniq̧ nauis ipā qd sit definitionib9 q̄rit. Iisdē āt ex locis oib9 qb9 constō definita tractabit. Nūc expositis his argumtationib9 q̄ in iudiciale cāꝝ gen9 accōmodāt: deiceps ī delibatiuū genus & demōstratiuū argumētādi locos: & ꝑcepta dabimus nō quo nō ī aliq̄ constōne ois sp cā uersēt sed qa ꝑprii tn̄ harꝫ cāꝝ qdā loci sūt nō a constōne sepati: sed ad fines horꝫ generꝫ accōmodati. Nā placet ī iudiciali gnē finē eē: æqtatē: hoc ē pte q̄ndā honestatis. In delibatiuo āt Aristoteli placet utilitatē: nobis āt & hōestatē & utilitatē. In demōstratiuo hōestatē. Quar ī hoc quoq̧ gnē cāꝝ q̄dā argumētatiōes cōiter ac siliter tractabūt: q̄dā separatius ad finē quo referri omnē rōnē oportet adiungent atq̧ uniuscuiusq̧ cōstitutiōis exēplū suppōere nō grauaremur: nisi illud uideremus: queadmodū res obscurę dicēdo fierēt aptiores: sic res aptas obscuriores fieri oratiōe. Nunc ad deliberatiōis ꝑcepta pgamus. Rerꝫ expetendarū tria genera sunt: par aūt numerus uitādarū ex cōtraria pte. Nā est qddā qd sua ui nos alliciat ad sese nō emolumēto captās aliquo: sed trahēs sua dignitate qd genus est: uirtus: scientia: ueritas. Est aliud aūt nō ꝑpter suā uim & naturā: sed ꝑpter fructū atq̧ utilitatē petendū: qd pecunia ē. Est porro qddā ex horꝫ partibus iūctū: qd & sua ui & dignitate nos iductos ducit: & præ se gerit quādā utilitatē quo magis expetat: ut amicitia: bōa existimatio. Atq̧ ex his horꝫ cōtraria faci

de his q nauē suā dicunt unus incubuerit gladio: alter remū imperitus gubernandi tēuerit. Gubernator in scaphā fugerit: hic cum cōtendant: cuius nauis sit: ex lege initium capiunt controuersiæ. Quæritur tamē uerbum qd in lege positum est qd sit nauis: deinde qd sit nauem deserere: & qd sit in nauem remāere. Hæc sola differetio est data iter definitionē legalē & cōstitutionē. i. rationalē stat ꝑcepta āt dicen/di eadem seruabimus q̄ supra sunt posita: ut definiamus: & cætera q̄ ꝑcepit. Tūc expositis argumentationibus quæ in iudiciale causarum genus accōmodantur. Fini/tis omnibus præceptis q̄ data fuerant ad omnes constitutiones & ad omnia gene/ra controuersiarum quæ in legibus sunt: duntaxat in iudiciali genere causarum trāsit Tullius ad deliberatiuam causam: & ad demonstratiuam. Non ꝙ alia præcepta esse possint deliberatiuæ & demonstratiuæ q̄ fuerint supra in iudiciali genere dunta/xat in cōstitutionibus. Nam pari modo cōiecturæ finis: & cæteræ constitutiones: & omnia genera controuersiarū uersantur in deliberatiuo & demōstratiuo quemadmodum in iudicialibus. Vnde nō alio modo dicenda sunt in iudiciali: & alio in cæteris: sed eadem dicendi ubiq̧ præcepta seruabūtur. Verumetiam quoniam in libro primo docuit: & hic admonet fines suos certos habent genera ista controuersiarū necessario propter fines. Alia quædam ꝑcepta: & alia quædam argumenta tradenda sunt de quibus nunc tractabit. Finem habet iudicialis causa æquitatem. Deliberatiua finem habet utilitatem: ut Aristoteli placet: ut Ciceroni utilitatem & ho//nestatem. Demonstratiua finem habet honestatem. Ergo propter fines quasi alia argumēta sunt necessaria. Aliud enim cogit in tractatu præter cōstitutionem quālibet: ille qui æquitatem cupit iudicibus persuadere: aliud ille qui ostendere cupit utilitatem & honestatem: aliud qui ostendere uult honestatem. Vnde ipsius utili/tatis & honestatis præcepta danda sunt: quæ & deliberatiuæ causæ uidentur: & demonstratiuæ propter fines proprios cōuenire: & poterat quidem supponere ex/empla deliberatiuæ per singulas constitutiones: hoc est ut doceret incidere in deli/beratiua coniecturam finem: & reliquas constitutiones. Item pari modo in demō/stratiua: sed quoniam res apta est dicere ꝑteriit: ne rem satis claram dum aptiorem per exempla uult reddet obscuriorem exemplorum diuersitate fecisset. Rerum expetēdarū tria genera sunt. Par autem numerus uitandarū ex cōtraria pte. Deliberatiuę & demōstratiuæ cāæ fines dixit eē

Ex diffinitione

fines omnium generum causarum

Res apertæ obscuriores fiunt oratione

In aliqua constitutione omnē sem per causam uersari

utile & honestū. Verū est qddā honestum qd' purū solū & per se honestū ē. Aliud uero honestū: qd' habet mixtā utilitatē qd iccirco honestū dicit: qa semp in copulatis rebus nomē a meliori parte componit ut demonstratiuā causam: cum intelligamus habet laudē & uituperationē. Quidā tñ hāc eādē cām a pte meliore sicut diximus laudatiuā eē dixerūt. Ergo cū honestū nūc p se solū sit: nūc sit aliud qd iūctū ē ex utilitate: tñ ēt hoc hōesti nomē nuncupat. Sūt igit tria quæ expetunt: honestū purū: hōestum cū utili: & ipm utile purū ac separatū Sed his tribus expetēdis hoc est honesto utili: & illo tertio qd mixtū ē adiūgit duo ad tractatū necessaria: necessitudo & affectio: de qbo plenius postea disputabit. At q hōestū ipm qd' pp se expetit: cū duas ptes ut diximus: distributū sit prius tractat de eo ipo qd' purū est nullo utili sociato q diximus eē uirtutē: hāc diuidit i ptes qtuor: prudētiā: iusticiā: fortitudinē: tēperātiā Et definit prudētiā: eiq tres spēs subiūgit: memoriā: itelligētiā: puidētiā: q ratiōe tēporum cōstāt. Præteriti tpis ē memoria. Præsētis itelligētia. Futuri puidētia: has similiter definit: itē definit iustitiā secūdū uirtutē eiq subiicit ptes siliter tres: naturalē: iustitiā: cōsuetudinis iustitiā: legitimā iusticiā easq silit ōfinit: & dat exēpla. Subiūgit tertiā uirtutē: q appellat fortitudinē hāc definit: & ei subiicit partes qtuor: magnificentiā fidentiā: patientiā: pseuerātiā: Quas itē definit: sicuti oia. Quarta postremo subiungit uirtus q tēperantia dicit: & dat ei ptes tres: cōtinentiā: clæmētiā: modestiā: qs ptes definit: Ita ut oia supiora: qbus explicitis: apte docuit id solū q pp se expetit: & qd sit: & qle sit uerū: cū honestū hoc intelligamus eē qd' ppter se expetit: non ppter aliqd' emolumentū qd' ipsum utiq uirtus est qm incidebat quæstio: an uirtus: idest hōestum ppter se expeteret Epicurei enim dicūt uirtutē experi ipsam ppter uoluntatem huius qōnis: cū clarior uidet esse tractatus distulit: & negauit ad hoc institutum debere sociari: ubi tantū pcepta tradunt: nō rer disputatio cōtinetur. Nā pº in gñe quæ sunt honesta appellant: uirtus: scientia ueritas: quæ nullā ob utilitatem: sed ppter se expetūt. Veritas est per quā ea q sunt: aut fuerūt: aut futura sunt: dicunt. Hucusq naturā & iustitiā cūq his q naturaliter iusta sūt explicauit.

Nūc ea docebit cū partibus suis: q per cōsuetudinem iusta sunt. Iustitiā enim triplicē esse uoluit naturalē cōsuetudinis. i. morū: legum: lege iustitia est qd' in eo scripto qd' pplo expositū ē. Hucusq iustitiā cōsuetudinis dixit: nūc icipit legū: Fidētia est p quā magnis & honestis rebus. In ho

le tacētib9 nobis itelligēt. Sed ut expediti9 rō tradat: ea q pscripsim9 breui noiabūt. Nā in pº qdē gñe: q sūt hōesta appellabūt. Quę āt i scdo utilia. hęc āt tria qa pte hōestatis & utilitatis cōtinēt: & qa maior ē uis hōestatis iūctæ res oio ex duplici gñe itelligit: sed i meliorē pte uocabuli cōferāt: & hōesta noient. Ex his illd cōficitur ut appetēdar rer ptes sint: hōestas: & utilitas uitādar: turpitudo & inutilitas. His igit duab9 reb9 res duę grādes sūt attribute: necessitudo & affectio: qrū altera ex ui: altera ex re & psonis cōsiderat. De utraq post apti9 pscribem9. Nūc hōestatis rōnes primū explicem9. Qd' āt totū: aut ex aliq pte pp se petit hōestū noiabimus. Quar cū ei9 duę ptes sint: quar altera simplex altera iūcta sit: simplicē pri9 cōsiderēus. Est igit i eo gñe oīs res una ui: atq uno noie āplexa uirt9. Nā uirt9 est ai hit9 naturę mō atq rōni cōsentāe9: Quāobrē oib9 ei9 ptib9 cognitis erit tota uis simplicis hōestatis cōsiderata. Hēt igit ptes qtuor: prudētiā: iusticiā: fortitudinē: tēpantiā. Prudentia ē rer bonar & malar & utraq sciētia. ptes eius memoria itelligētia: prudētia. Memoria ē p quā aius repetit illa q fuerūt. Intelligētia e p quā ea pspicit q sūt. puidētia p quā futurū aliqd uī añq fcm est. Iustitia ē hitus ai cōi utilitate cōseruata: suā cuiq tribues dignitatē: ei9 initiū est ab natura pfectū. Deide qdā cōsuetudie ex utilitatis rōe uenerūt. Postea res & ab natura pfectas: & ab cōsuetudie pbatas legū met9: & religio saxit. Naturę ius est qd' nō opinio gēuit: sed qdā inata uis iseruit: ut religionē: pietatē: grām: uidicationē: obseruātiā: ueritatē. religio est q supioris cuiusdā naturę: q diuinā uocāt curā cerimoniāq affert. Pietas p quā sanguine coiūctis priq beniuolis officiū & diligēs tribuit cultus. gra i q amicitiar & officior alteri9 memoria & remuērādi uolūtas cōtinet. uindicatio ē p quā uis: aut iniuria: & oio oē qd ob futur ē defēdēdo: aut ulciscēdo ppulsat. Obseruātia ē p quā hoies aliq dignitate añcedētes cultu quodā & honore dignāt. ueritas est p quā imutata ea q sūt: aut añ fuerūt: aut futura sūt dicūt. Cōsuetudie ius ē aut leuiter a natura tractū aliud & mai9 fecit usus: ut religionē: aut si qd eor q añ dixius ab natura pfectū maius factum pp cōsuetudinē uidem9: aut qd' i morē uetustas uulgi approbatiōe pduxit qd genus ē pactū: par iudicatū. pactū ē qd iter aliquos cōuenit. par qd' iter oēs æqbile ē. Iudicatū de quo alicuius: aut aliquor iā sententiis cōstitutum est. lege ius est quod eo scripto quod populo expositum est: ut obseruet continetur. Fortitudo est considerata periculorum susceptio & laborum perpesio. Eius ptes

Vide an sit error in ordine uerborū: ut legatur. Prudentia ē rerū utrarūq: bonarū & malarū scientia

Honesta
Vtilia
Tertia ex utrisq: cōflata
Demonstratiuū genus qdā a meliori parte laudatiuū nominant
Virtus qd & quot partes habeat
Prudētia
Memoria
Intelligētia
Prouidētia
Naturale ius & partes eius
Religio
Pietas
Gratia
Vindicatio
Obseruātia
Veritas
Fidētia
Veritas
Cōsuetudine ius & eius partes
Pactū
Par
Iudicatū
Lege ius

magnificētia: fidētia: patiētia: pseuerātia. Magnificentia est rer magnar: & excelsar cū aiā ampla qdā & splēdida ppositiōe cogitatio: atq admistratio. Fidētia ē: p quā magnis hōestis in reb9 multū ipe aius in se fiducię cū certa spe collocauit. Patiētia ē hōestatis: aut utilitatis cā rer arduar: ac difficiliū uolūtaria ac diuturna ppessio. Perseuerātia ē i rōe bñ osiderara stabilis: & ppetua pmāsio. Tēpātia ē rōnis in libidinē: atq in alios ñ rectos ipet9 ai firma & moderata dñatio. Ei9 ptes: cōtinētia: clæmētia: modestia. Cōtinētia ē: p quā cupiditas cōsilii gubernatiōe regit. Clemētia p quā ai temere i odiū alicui9 inuectiōis cōcitati comitate retinent. Modestia p quā pudor hōest9 clarā & stabilē cōparat auctoritatē Atq hęc oia pp se solū: ut nihil adiūgat emolumēti petēda sūt. Qd' ut demōstret: neq ad hoc nostr institutū ptinet: & a breuitate pcipiendi remotū ē. Propter se āt uitāda sūt nō ea mō q his cōtraria sūt: ut fortitudini: ignauia: & iustitię iniustitia: uer ēt illa q ppinq uidentur: & finitia esse, absūt āt lōgissime. Qd' gen9 fidētiæ cōtrariū est diffidentia & ea re uitiū ē. Audacia ñ cōtrariū: sed appositū ē ac ppinquū: & tñ uitiū ē. Sic unicuiq uirtuti finitimū uitiū repiet: aut certo iā noie appellatū ut audacia q fidētię ptinatia: q pseuerātię finitia est: supstitio q religiōi ppinq est aut siñ ullo certo noie: q oia itē uti cōtraria rer bonar i reb9 uitādis repiūt. Ac de eo qdem gñe hōestatis qd oi ex pte pp se petit satis dictū est. Nūc de eo in quo utilitas quoq adiūgit qd' tñ hōestū uocam9 dicendū ui. Sūt igit multa q nos cū dignitate: tū quoq fructu suo ducūt: quo in gñe est glia: dignitas: āplitudo: aicitia. Gloria est freqns de aliquo fama cū laude. Dignitas alicui9 hōesta: & cultu: & honor & uerecūdia digna auctoritas. Amplitudo potentiæ: aut maiestatis: aut aliquar copiar magna abūdantia. Aicitia: uolūtas erga aliquē bōar rer illi9 ipius cā quē diligit cū ei9 pari uolūtate. Hic qa de ciuilib9 causis loqmur fruct9 ad amicitiā adiūgim9: ut eor quoq cā petēda uideat ne forte q nos de oi amicitia dicer existimāt rephendere incipiāt: qq sūt q pp utilitatē mō petendā putāt amicitiā: sūt q pp se solū: sūt q pp se & utilitatē. quor qd uerissime cōstituat alius locus erit cōsiderandus. Nūc hoc sic ad usum oratoriū reliquat utranq pp rem amicitiā esse expetendā. Amicitiar aūt rō: quoniā partim sunt religiōibus iunctæ: partim nō sunt: & qa partim ueteres sunt partim nouę: ptim ab illor ptim ab nostro beneficio pfectæ: ptim utiliores: partim minus utiles: ex cārū dignitatib9 et tporū oportūitatib9 ex officiis ex religiōib9: ex uetustatib9 habet. utilitas au

nestis actibus fidentia ē. Cæter in malis confidentia: nā multū ipse animus in se fiduciæ certa cum spe collocauit: ut est illd' Turnæ sui merito: si qua est fiducia ferri neq ad hoc nostrum institutum pertinet. Epicurei. n. & ipam uirtutē dicūt pp se nō experi: sed pp uoluptatē: q secta. Epicureorū ē: hoc utiq reuincēdū. Sed qa lōgioris tractatus ē & alterius opis. Rhetorica. n. nūc exponit: iō & hic dicet pretermisit. Propter se āt uitāda sunt. Docuit hōestatē seqnte. Subiūgit uitāda turpitudinē: sed turpitudo i his ē q cōtraria sunt uirtutib9. Fidētia: ut supra posuit uirtus ē: huic cōtraria ē defidētia: & audatia uitāda pari mō iter uirtutes & cōtraria media iueniūt: q licet uicina sint uirtutib9: tñ uitāda sunt: ut uitant ipa cōtraria: hæc āt q uicina sūt ita sūt ut certū nomē teneāt: nūc ita ut uocabulū ñ hēant. Fidētiā dixius eē uirtutē: defidētiā uitium. At id q fidētiæ uitiū ē: hēt nomē qd appellat audatia. Itē religio uirtus ē. Irreligiositas uitiū: atq religiōi uicina uitiū tñ ē: & supstitio noiat: q & ipsa sit uitāda: sed hæc ut dixi media ul' uicina habēt noia. Nā sunt aliq q nō hēnt: ut iustitia cū uirtus sit iniustitia: uitiū pūire: hostes ēt uictos uicinū: iustitiæ tñ qa parcēdū uictis ē: uitiū est aliqñ: cui rei uocabulū non ē: ut aspitas: aut crudelitas: supstitio audacia. Sūt igit multa q nos tū dignitate: tū quoq fructu suo ducunt: docuit ea q pp se expetēda sūt: itēq dixit q pp se uidēda q honesta pura: noiauit. Nunc docet illa: illa q mixta sūt: & hēnt ptē hōestatis: ptē uero utilitatis: q tñ ēt ipsa hōestatis noie appellauit: sunt āt glia: dignitas āplitudo: amicitia. Hæc definiuit: i quo simili mō amicitiā docet eē hōestatē qdē mētis: sed cum aliq utilitate sociatā: loqt. n. de amicitia ciuili: q utilitate ñ caret. Deide ptes eius amicitiæ narrat & cās. Postremo adiūgit illud tertiū: uti separatā utilitatē ex suis ptibus doceat eē cū ipsa illa cōmoditas hōestate carēs pspicit: uel in repu. uel i singulis ciuibus: hæc āt i repu. nūc ad uires ptinet ciuitatis nūc ad ornamentū: q ipsa tñ in utroq cōueniēter noiat. Sed uires noie appellat icolumitatis. At uero ornamētū potētiā eē dicit: ut sint ptes utilitatis duæ icolumitas & potētia. Post hæc tractat quod græci appellāt latū qd' fieri possit: aut nō possit: In quo ēt illd' docet: q hic uicinū ē: & qd' facile fieri possit. Prope. n. fieri nō posse credit: qd' cum magna difficultate cōficit: hæc sunt de tribus: hoc de hōesto puro sine utilitate deinde mixto cū utilitate: tertio de sola utilitate. Vtilitas āt: aut i nris rebus: aut i corpe posita ē hucusq d hōesto cū utili: nūc d sola utilitate disseritur. Qm ergo de hone

reponitur

·//· considerandi · legendū puto cōtra omnia exēplaria

Fortitudo & eius ptes
Magnificētia
Fidentia
Patiētia
Tēpantia & eius ptes
Cōtinētia
Clemētia
Modestia
De honesto cū utilitate
Gloria
Dignitas
Amplitudo
Amicicia

stare:& utilitate diximus. Restat: ut de necessitudie ulq; pscribamus. Hoestati & utilitati supra positæ: atq; tractatæ duas res necessario dixit attributas necessitudine:& affectione: de his nūc pcepit. Ac necessitudinē docet eē illā: q neq; mutari neq; ab exitu suo flecti possit. Affectionē uero q ex tpe: aut negocior euentu: aut hominū administratiōe sæpe mutat: ut res ñ tales sint q̄les eē cōsueuerūt. Ac necessitudinē q pria ē i duo diuidit: ut nūc necessitas sit: q al'r exitus suos hre nō possit sed sua cogat effecta siñ ulla exceptiōe: dic eē alterā necessitatē ubi fieri al'r possit cū aliqd admittit. Postremū cāæ genus demōstratiuū est qd adiūgit dat pcepta qbo laudes: uitupationesq; tractent. i. qbus locis. Ac primū dicit eosdē locos eē laudi & uitupationi: quos i lib. i. iudicialis cāæ: hoc ē oia attributa psonæ. Partit tñ breuit laudes & uitupatiōes ai ul' corpis: & extrinsecus: ai uirtutes artes sciæ: uel contra uitia corpis totius uel i ptibus: ut pulchritudo: ualitudo itegritas: & cætera hmōi. Extrinsecus sunt pfia: parentes cognati: amici: magistratus: diuitiæ: & cætera huiusmodi. Postremum pceptum dat in laude: & uitupatione: nā tā nos cōsiderare debere qd corporis sit: qd extrinsecus: quam qd sit in aio. Oia enim uel laudanda: uel uituperāda nō rebus externis: nō rebus corpis sed aio mētiunt. Sin aliquæ res iciderint difficiles de ipossibilitate dicit qdam simplices ut aliter oino fieri nō possint. Cassilenses se debere hānibali. nisi uelint fame pire. Ergo hic exceptio cassilinū uenire in hannibalis ptāte: hic aliter oino fieri non pōt: tum adiuncto ubi exceptio: nisi pp aliquā cām. Ita nō ēt necessitas i ciuili qōne illa q sine cōditione est: ptimāt ex his multas eē res. i. necessitudine, nā omni tpe id ptinebit. i. exceptio ipsa. Ac summa qdē necessitas uf eē honestatis duo sūt qdem honestū: & utile: sed utili cum duo subiaceant commoditas: & incolumitas qsi tria effecta sunt: uerum honestas pponēda: secūdo loco habēda incolumitas est: tertio cōmoditas deinde & quæq; res sit: aut honestatis: aut incolumitatis. at non eo cōsilio quo aristippus ut sociorum cadauera tempestatibus liberaret. Laudes autem: & uitupationes. Demonstratiua q supat sola tractat p honestatē quæ demonstratiua ptes hēt duas laudem & uitupationē: utrunq; tñ ex attributis psonæ tractatur. Dum sint. xi. attributa psonis qbus approbat cuiusq; psona nomen hois certis suis designans & sanguinem & hoiem noibus explicat cū nullo sociū: neq; nomine: neq; attributo. Natura est attributum extra ipsum hominē: ut in patria: gente sangui

tē aut in corpe posita ē: aut in extrāeis reb9 q̄rū tñ rer multo maxia ps ad cōmodū corpis reuertit: ut i repu. q̄dā sunt q ut sic dicā ad corpus ptinēt ciuitatis: ut agri port9: pecūia: classes: nautæ milites: socii: qb9 reb9 icolumitatē: ac libertatē retinēt ciuitates. Alia si q iā qddā magis āplū & min9 necessariū cōficiūt: ut urbis egregia exornatio: atq; āplitudo: ut q̄dā excellēs pecūiæ magnitudo: amicitiar: ac societatū multitudo. Quib9 reb9 ñ illd solū cōficit: ut saluæ: & icolumes: uer ēt: ut āplæ atq; potētes sint ciuitates. Quare utilitatis duę ptes uidētur eē icolumitas: & potētia. Incolumitas ē salutis tuta atq; itegra cōseruatio. Potētia ē ad sua cōseruāda: & alteri9 obtinēda idōear rer facultas. Atq; i his oib9 q an dicta sūt: qd difficulter fieri: & qd facile fieri possit oportet cōsiderare. Facile fieri id dicim9 qd' siñ magno: aut sine ullo labor: sūptu molestia quā breuissimo tpe cōfici pt. Posse āt fieri: qd' q̄q̄ laboris, sūptus, molestiæ, lōginqtatis idiget atq; aut oēs: aut plurimas: aut maxias cās hēt difficultatis: tñ his susceptis difficultatib9 cōpleri atq; ad exitū pduci pt. Qm ergo de hōestate: & de utilitate dixim9: nūc restat: ut de his reb9 q̄s his attributas eē dicebam9 necessitudine & affectiōe pscribam9. Puto igit esse hāc necessitudinē cui nulla ui resisti pōt: q neq; mutari: neq; lēiri pt. Atq; ut apti9 hoc exēplis sit licet ui rei q̄lis & q̄nta sit cognoscam9: V'si posse flāma ligneā materiā necesse ē. Corp9 mortale aliquo tpe iterire necesse ē: atq; ita necesse ut uis postulat ea q mō describebāus necessitudinis: cui nulla ui resisti pt q neq; mutari: neq; leniri pt hmōi necessitudines cū dicēdi rōe icidēt recte necessitudines appellabūt. Sin aliq res icidēt difficiles i illa supiori possit ne fieri qōne cōsiderabim9. Atq; ēt hoc mihi uideor uider eē q̄sdā cū adiectiōe necessitudies q̄sdā simplices: & absolutas. Nā alr dicere solem9 necesse eē. Cassilinēses se deder Hānibali. Alr āt necesse ē. Cassilinū uenir in Hānibalis ptāte. Illic i supiore adiūcto ē hęc: nisi si malūt fame pire. Si .n. id malūt: nō ē necesse: hoc iferi9 nō itē ppea qd' siue uelint. Cassilinēses se deder: siue famē ppeti: atq; ita pire necesse ē. Cassilinū uenire i Hānibalis ptāte. Quid igit hęc pficere pt necessitudinis distributio, ppe dicā. Pimū, cū his loc9 necessitudinis uidebit icurrer. Nā cū simplex erit necessitudo: nihil erit qd' multa dicam9: cū eā nulla rōe lenire possim9. Cū āt ita necesse erit: ut aliqd effugere: aut adipisci uelim9: tū adiūctio illa qd hēat utilitatis: atq; honestatis erit cōsiderandū. Nā si uelis attendere ita tū ut id q̄ras qd' conueniat ad usum ciuitatis: repies nullā esse rem quā fecere necesse sit nisi pp aliquā cām quam

Necessitudo affectio

Vtilitatis duæ partes

Incolumitas

Potentia

Necessitudo

Aristippi factum nota

i. merito & iure

ne: cæterisq;. Hæc. n. licet dent homini cōmodū: non tñ pprium. In ipso uero hoie est natura circa corpus & animā: q dat plurimas: & animo: & corpori q̄litates. Ergo natura accidēs res est: q aptiorē hoiem ad unū qd' q; facit. Itaq; nō orator natura est: sed oratorius. i. q orator esse possit. Verū has q̄litates: uel diligētia cōparat facitq; pfectas & habitus noiat: aut in has casu quodā ac repentino motu freq̄nter icidimus & affectio dicit aut in has inclinamur studio quodā qd' ipsum studiū p se nihil aliud est quā uoluntas applicata in aliquas q̄litates. Ergo afficimur qualitatibus his modis ortu & natali & est natura. Afficimur repentinis casibus & affectio est.

adiūctionem noiamus. Præter hec āt inuenies multas eē res necessitatis ad q̄s similis adiūctio non accidit. Quod genus ut hoies mortales necesse est interire sine adiūctione: ut cibo utāt non necesse est: nisi cū illa exceptiōe extra quā si nolint fame pire. Ergo: ut dixi: illud qd' adiungitur semp cuiusmodi sit erit considerandū. Nā oi tpe id ptinebit: ut aut ad honestatem hoc mō exponēda necessitudo sit. necesse est si honeste uolumus uiuere: aut ad incolumitatē hoc mō necesse est si incolūes uolumus eē: aut ad icōmoditatē hoc mō necesse est: si sine icommodo uolumus uiuere. ac sūma qdem necessitudo uidet eē hōestatis: huic pxima incolūitatis: tertia ac leuissima cōmoditatis: q cū his nūquā poterit duabus contendere. Hasce āt iter se sepe necesse comparari: ut quāq pstat hoestas incolumitati tñ utri potissimū consulendū sit dilibere. Cuius rei certū quoddā pscriptū uf in ppetuū dari posse. Nam qua in re fieri poterit: ut cū incolūitati cōsulerimus qd' sit in psētia de hōestate deliberatū uirtute aliqn industria recupetur: tū incolūitatis rō uidebit habēda. Cū āt id non poterit honestatis est. Ita huiusmodi quoq; re cū incolumitati uidebimur consulere, uere poterimus dicere nos honestatis rōnem habere: quoniam sine incolumitate eam nullo tpe possumus adipisci. Quā in re uel concedere alteri: uel ad conditionem alterius descendere: ut in psentiā qescere: atq; aliud tempus expectare oportebit. Incōmoditatis: mō illud attendat digna ne cā uideat: ea quę ad utilitatem ptinebit. Quare aut de magnificentia: aut de honestate qdam derogetur. Atq; i hoc loco mihi caput illud uidet eē ut q̄ramus qd sit illud qd' si adipisci: aut effugere uelimus aliqua res nobis sit necessaria: hoc ē q sit adiūcto ut pinde uti quāq; res erit laborēus: & grauissimā quāq; cām uehemētissime necessariā iudicēus. affectō est

Afficimur industria: ac constātia & pseueratiōe & hitus ē. At uero ipm studiū qd' esse definimus ampliata in q̄litatem aliquā animi uolūtatē: hoc inquā studiū nūc affectio est: si p tpe ēnūc si pseuerauerit hitus ipm studiū nō iā q̄si pceptio q̄dā inest rei eius cui nomē est studiū si pseuerauerit. Sed ut studiū intelligā: illd debeo considerare qd' ipso studio petit: ut litteratura: aut geometria qd' si pceptū sit hitus studio pceptus est. Ergo natura accidēs q̄litas ē: ut aiæ uel corpori uel extrinsecus & accidēs ab ortu: ac natali. Accidit āt mari: uel fœminæ. Nam marē eē aut fœminā nō iā iter cōmoda cōputat. Affectio est accidēs q̄litas uel sponte: uel studio: mox desitura. Nā si pmāeat: fit hitus dicā affectio qd' ificiat q̄litate & erit affectio icipiēs hitus: uel uictus: nō. n. oia ad exitū tēdūt. Hitus ē pceptio q̄litatū. Nā hæc pcepta phi dixerūt: hę q̄litates: uel cōmoda sūt uel icōmoda. Quæ qm tribus modis q̄litates eueniūt: multa his cōmoda uel incōmoda cōiter eueniūt. Verū p existētiā ea q eueniūt secernēt. Nā alia uis i eo cōmodo qd' p naturā est: alia i eo qd' p affectionē alia i eo q p hitū: hitus nō pōt eē nisi hoc qd' nō aliud ē: atq; illud qd' hētur: nā qd' ignis calet: putāt aliq hitū eē qa ppetuum sit: cum hoc ipsum sit ignis ut caleat. Itaq; potius natura est. Habitum multi nō nisi deo dant. & uer est ille. n. hēt oia pcepta. At uero homo nūquā ita qd pceptū hēt ut ñ in pfectu quotidie sit: & hūc pfectū. Addixerunt. i. progressionē quā hitum dixerūt: ergo p existimatiōe maioris pceptiōis in hoie hitū intelligimus ut si affectiōe q̄dā aliqd qs agat ut orator i foro nō pfectus: tñ si in eo pgressio est aliq hitus dicet: & certe p cōmodo suo: uel hitū: uel affectionē faciet: nō ex altero uero erit: i rebus. n. noia sunt certa q alter significēt ut ira

cūdus hitus est: itarus affectiōis & huius. cū studio & diligētia euenit: hitus ē: cū naturalr natura. Studiū est āt: uel adipiscēdi aliqd: uel retinēdi uolūtas. i. qd' uel adipisci aliqd: uel retinet optamus uel adepta retinēus. Victus ē: uel qd ipe hō agit: uel qd circa ipm agit: oia q natura hitus: affectio studiū: nā oratorē eē qd est hitus ē: & uictus ē: si i ea exercitatiōe sit: itaq; Cice. q assidua studia pseuerāti diligētia ita rhetoricā pcepit: ut q̄a i eo ppetua eē: hitum cōsecutus ē. Sed qa eius actū sibi istituit ad usum uitæ. i. in eadē re & i hitu & in uictu. Itaq; multū plerūq; de uirtute hitus detrahit si uictus abfuisse dicat: nā licet orator plenus sit pceptiōe ipsius artis: tñ aliquātū argumto detrahit: si neges i eadē exercitatiōe uixisse: ut ipse cōtra Ceciliū: qa aufert uictū: ifirmabat hitum: cū dicit. Quādo tute tui periculū fecisti: plerūq; ēt si nihil agat ex hitu: hoc ipm qd nihil agit ē illi uictus. i. uitæ modus. Nā ut in uictu est: qbus amicis utat: ita in uictu est: & si nō utat. Et certe qa nihil horū debet deesse psonæ pōt hitum habere ex geometriæ pceptiōe i qua nihil agit & uictu de usu rhetoricæ. Victus āt omnis ad qualitatem tendit: sed ea qualitas uel in affectione: uel in hitu erit: deinde uti ofone: uel

Homo nō orator natura est sed oratorius

Studium qd

Affectio q & unde

Percepti

Affectio

Iracundia iratus

i. nec honestate & incolumitate. nā commoditas reijcitur quia cum illis duabus nunquā poterit contendere.

rōe uero

+ .i. in genere deliberatiuo

aliqd rhetoricæ nosse qđ est affectionis:& ad loquēdū:aut discēdū aptū esse q̄ est naturæ:aut loq aut studere:
uel qđ est studii:& cætera huiusmodi hēt uictus. Verꝝ in hoc cōsiderabit̄ uictus circa hæc oīa: si ita agat uitā:
ut hoc exerceat. Nō.n.qa natura loq: aut studere possumus qđ ꝓpriū naturæ est iccirco & inde uiuimus sed si
sit ordinata:sic uita nostra ad oēm substantiam rei familiaris q̄rendam:ut inde uiuamus.i.inde nobis oia sug//
gerant̄ ad uictū:merito uictus exercitatione dicit̄.Itē & si sit habitus:& nō in ipso habitu agat uitā & uirtutem
oratorie cōsecutus sit:erit habitus nō uictus eodē modo:& affectio:est si est ꝑ tpe.i.ꝓut res aliq̄ tulerit:ut lo/

cus fuerit:nō ꝑpetua cōsuetudine:inde
uiuēdi eodē mō & studiū ē si non studiū
quodlibet i exercitatiōe uitæ tulerit:uñ
uictus nominādus sit uerbotenus:ut cās
agere:ut docere est:huius studii:sed qa
ordinata uolūtas est ad usum uitæ me/
rito dicit̄ & uictus in singulis.n.his res
quæq̄ in eo q̄ sunt distribuēdæ sunt ut
itē seruus circa hæc quod in hac condi-
tione ē:fortuna ē si seruitute seruiat tot
a uita uictus est:sic & cætera de fortuna.
Facta uero & casus:& orōnes:& cōsilia
aut superuenientia accipimus erūt suis
noibus. Nā uictus non ē sine factis casu:
orōnibus consiliis sed sic uenit fuit ut di
cere posset ut ei aliqd accideret ut con/
silio uteretur:& hæc oia si sic accipimus
ut actiōes nō ordinatas neq̄ īstitutas to
to uiuendi tpe erūt suis noibus:sin autē
in eo genere uiuēdi posita fuerint i quo
oia sunt cōstituēda tibi cōstituēdi ad ui
tā uniuersam uictus noiabit̄ nō suo qui
q̄ nomine.Facta āt casus orōnes cōsilia
cū ex futuro tpe augumētū dabūt ex p̄
teritis cōfirmabunt̄. Nā qa hoc illi acci
dit:iō hoc illi accidet:qa hoc fecit. hoc

quędā ex tempore:aut ex negociorum euentu:aut admi/
nistratione:aut hominū studio cōmutatio reꝝ:ut non ta
les quales ante habitę sint aut plerūq; haberi soleāt habē
dę uideant̄ esse: ut ad hostes trāsire turpe uidet̄ eē: at nō
illo aīo quo Vlixes trāsiit & pecuniā in mare deiicere inu-
tile:at nō eo cōsilio quo Aristippus fecit. Sunt igit̄ res
quædā ex tpe: & cōsilio : non ex sua natura cōsiderāde:q
bus in oibus qd tpa petāt:aut qd psonis dignū sit cōside-
randū est:& non qd fiat:sed quo qdq; aīo.q cū quo tpe:q̄
diu fiat attēdendū est.His ex ptibus ad sniam dicenda lo
cos sumi oportere arbitrant̄ laudes autē & uituperationes
ex his locis sument̄: q loci psonis sunt attributi: de quib9
ante dictū est.Sin distributius tractare quis uolet: patia
tur in animum & corpus: & extraneas res licebit. Animi
laus:uirtus cuius de ptibus paulo ante dictū est. Corpo-
ris ualitudo dignitas:uires uelocitas. Extraneę: honos::
pecunia:affinitas:genus:amici:patria:potentia:& cętera
quę simili esse in genere intelligent̄. Atq; in his id qđ in

iō facturus ē qa hoc dixit:hoc iō dicturus ē:qa hoc cōsiliatus ē:iō hoc cōsiliaturus ē. Negociū factū:uel dictū ē:
uñ iudiciū est.In iudiciū.n.uel i deliberationę uel i demōstrationē nō uenit̄ nisi ꝑp factū. Singula igit̄ quæq;:q̄
homini:aut obiiciunt̄:aut de hoīe q̄runt̄ facta sunt.Ipsa igit̄ singula facta negociū sunt.Sūt alia facta q̄ ꝑbatio/
nem tribuūt ipi facto:uñ q̄rit̄ sub quolibet statu sunt tria facta q̄ extra ipm factū:& extra facta quæ uicina sunt
ad factū:& ꝑbāt factū uitæ p̄teritæ:hæc psonæ attributa dicunt̄.Ergo cū negociū factū:dictūue sit hēat attri
buta q̄tuor continētia cū negocio inqt in gestione negocii adiuncta negocio:q̄ gestū negociū cōsequunt̄.Ex
his duo prima cōtinētia cū negocio & in gestiōe negocii totū:tenēt qcqd hēre pōt cā ois.i.negociū omne p
ptes suas gestū:duo alia sunt ex quibus assumūtur:primum ab oratore ea q̄ negocio adiūcta sūt.Quartū āt il
lud qđ est cōsecutio nō negocii ipsius gestio ē:sed aut extrinsecus ueniētia p hoies hēt ut p naturā gn̄aliter:ut
post docebimus.Igit̄ pria de attributis cōtinētia hēt ptes qnq;:summā negocii:summæ cām:facta illa q̄ ꝑbāt
factū diuisa p tria tpa.Et omne ipm qđ diximus negociū eē factū.s.continet̄ ab his:a sūma q̄ breuē ꝑpositionē
hēt totū claudēs:ut patriæ inqt ꝑditio & cætera hēt & cām q̄ gemina est ipulsio & ratiocinatio.Impulsio est p
quā cuius cā factū sit.Rōcinatio ē p quā factū sit demōstrat̄.Seqt̄ p tria tpa factorū enumeratio qd ante rē fa/
ctū:qd in re:qd post rē sit.Igit̄ quodlibet negociū de statibus interim loco sit exēpli.Milo occidit:nō occidit:
occidit:& non occidit.Partes sunt singulæ qōnis.Sed iā parētis occisio hois:occisio patriæ ꝑditio summa est:
ergo factū solū negociū est ꝑpositio facti cū psona eius q arguit̄:uel quolibet alio modo inuidiā cōparās:aut
extenuās summā dicet̄.Et hæc est q̄ Cato in libro suo appellat uires causarū:hoc argumentū sequit̄ cām quā
partiti sumus:quæ utiq; aduersus negantē factū danda est:ut fecisse doceat̄:Quēadmodū āt tractet̄:uel ab ac/
cusatore:uel a reo in secūdo hēmus.Quod si alius status fuerit p̄ter coniecturam non cā erit:sed rō:de cuius
tractatu in secūdo docuit.Post hæc sequunt̄ facta oia ante:in post:in qbus oia illa quæ in gestione negocii po-
sita sūt:si tū ꝑsunt assumunt̄ unicuiq; enim facto inest.Locus.Tempus.Modus.Occasio.Facultas. In gestio
ne negocii locus:uel naturalis est uel qualitatiuus.Naturalis locus est cū argumentū p̄stat non erit illud argu/
mentū a loco sed a facultate:qualitatiuus aūt locus p̄stat argumentū ex oportunitate q̄ oportunitas qbus re
bus possit intelligi ipse posuit. Tempus qd eēt dudū generaliter docuit pars quædā inqt æternitatis hoc quo
q; in tria tempora diuisit quæ ipsa tēpora partitus est. Nam p̄teritū tribus modis considerat̄. Presens & futu-
rū binis. Verꝝ hæc oia magis ad cognitionē temporis dixit qcqd esset insinuare cupiebant quā ut apta sint in
gestione negocii Quid ergo aptū huic ptī erit.Nam huic attributum est tēpus existimatio eiusdem tēporis &
collatio cū gestione ut id qđ factū dicis eo tēpore ex quo argumentū sumis fieri potuisse uideat̄. Itaq; sic ait.
Nā sæpe oportet cōmetiri cū tēpore negociū. Occasio aūt oportunitas est q̄dam temporis ad aliquod faciē

Locus naturalis
Locus qualitatiuus
tempus
Occasio

Aristippus pecuniam deiecit in mare. q roe uictorinus exponit

De genere demostratiuo

[illegible]
exponit quid in dicit
uidere autē in laudādo

dum.Hæc oportunitas tribus modis considerat.Modus aūt ē quo nō solum factū indicat̄ sed quēadmodum
factum qui modus & aīum indicat.i.uolūtatē diuidit:aut p prudentiā:aut p iprudētiā: his quærit̄ clam:palā:
ui:persuasione:iprudētia:purgat̄.casu:necessitudine & affectione ai.Facultates āt duplici mō argumētū præ/
stant.Nā eiusmodi sunt ut per eas:aut facilius aliquid fiat:aut sine his affici nō possit:Adiuncta negocio ad fa
ctū qđ in negocio ponit̄:unde iudex laturus sniam est:ut ꝑbari quoquomodo possit per quālibet constitutio
nē sumunt̄ de his rebus argumenta quæ res possunt in ipsum scm̄ affectione quadā contineri. Has res affecta

ualere

omnia ualet oportebit: contraria quoq; q̄ & q̄lia sint
intelligantur. Videre aūt in laudādo:& i uitupando
oportebit:nō tā q̄ in corpe: aut in extraneis rebus ha
buerit is de quo agetur : q̄ quo pacto his rebus usus
sit:Nam fortunā quidem & laudare stultitia: & uitu
perare superbia est. Animi autem & laus honesta &
uituperatio uehemens est. Nūc quoniā omne in cau
sæ genus argumentādi rō tradita est: de iuentiōe pri
ma ac maxima pte rhetoricę satis dictū uidet̄. Qua
re quoniā & una pars ad exitum hūc ab superiore li
bro perducta est:& hic liber non parum continet lit
terarum:quę restant in reliquis dicemus.

nominamus uerū affecta accipimus.Nunc
de ipso negocio.i. de oī cā rebusq; in causa
gestis. Nūc ad res in causa gestas alia quasi
quodammodo extrinsecus q̄ conuenire ui
deantur:aut inde ut proueniat:aut ad illa
cōiuncta sint hæc affecta quæ supra dixius
negocio adiuncta:& consequentia negoci-
um dicuntur.Illa pria cōtinētia in gestiōe.
Sed de illis iam supra dictum est. Adiuncta
uero ea sunt quæ illis ipsis supra positis sin/
gulis aliquo modo uel extrisecus cohærēt:
ut sūmæ:ut causæ:cæterisq;.Sed cū non in
ipsa sunt:sed aliūde assumant̄: conueniētia
tū erunt in collatiōe siue aliena sint nō hic
nata cū erit ; aut maius:aut minus:aut par.
Itēq; simile cōtrariū disputatū. Si uero his
adiuncta ita sint.ut extra tū sint erunt:aut
genus:aut ps:aut euētus. Nihil.n. horū nō

ex his ad hoc est:non tū in causa positū.Et si positū est in cā.i.in negocio q̄ hypotheticē.i.qō circa psonā pro
priam:ueluti non positū.Ergo genus sit:licet causæ:tū qa genus est:uelut extra cām est cū persona ꝑpria inest
in causa itē spēs iā uero euētus cū tria tempora teneat pōt esse ex cā.i.ex negocio de quo loquor:qui probat
quid est de negocio qđ euenit rebus gestis id quod in negocio est.Quoniā tū & præteriti temporis euentus:&
futuri temporis euentus aliquotiens sumit̄:& hic uideri extraneus potest a negocio:ex negocio tū oriens:un
de probatū est adiuncta nunc omnimodis externa affecta.Tamen aliquo mō adiungi:ut certa quæ supra di
ximus.Nunc aliqua ex ipso uel in ipso negocio:alio modo tū se habentia quā gesti negocii.textus ipe & ordo
consistit circa personam certissimæ qōnis maius & minus & æque magnum:tum ex ui:tum ex numero:& ex fi
gura negocii cōsiderant̄.Vis in eo est:quo ipsa significatione uerborū diuersas res intelligimus.Itaque cum
prolata uerba distant sensibus nostris significatione ea quæ proferunt ui distant.i.potentia quadam qua quid
quæq; res possit intelligimus de numero perspicuum est.Figura est textus & ordo negocii per circunstantias
suas.Simile aūt ex specie:aut ex comparabili:aut ex conferenda:aut assimilāda natura iudicatur.Simile hoc ē
spēs comparabilis & similāda natura & i illis octo. Genere. Natura. Vi. Magnitudie. Tempore. Loco.
Persona. Opinione. Sed ipsum simile qđ p hæc supra posita efficit̄ illic est i cōtrariis partibus:& quæ sub
eādē rōnē cadūt hoc distinctius positū est in differētiis.De cōsecutione in superioribus duobus attributis ne-
gocio:negociū:oē teneri diximus tertium qđ ē adiunctū negocio ueluti extra esse p̄cipimus ; sed naturaliter
cohærere extra ipsam hypothesim ut ab oratore assumi. quāquā & ea q̄ extra sunt naturaliter ab oratore su/
māt̄ & de hoc p̄cepta iā dedimus.Quarta attributio q̄ cōsecutio noiat̄ & ipa ea tenet q̄ extra sunt adherētia
tū rebus negocii:quæ nō ab oratore ex uolūtate sumant̄.sed q̄ ipsis rebus negocii rōnaliter accide[...]ac pro
pe ea oia q̄ in quarta attributiōe in cōsecutiōe sunt i[...] uident̄ esse qđ euētus. Verū euētus aliud e[...]liud cō-
secutio uel res cōsecutionis.Et.n.euentus cōsideratio est ex quadā natura reꝝ qua quid perspicitur quid ex
quaq; re euenerit:eueniat:euentuꝝ sit.in cōsecutiōe aūt nō.ex rebus qd eueniat tractat orator:sed quid re/
bus eueniat:idest quid rebus contingat.Deinde quod in euentu duo sunt ut arrogantia & odiū in hac conse
cutione unum.Nam ipsi facto cōsecutio est:quod uel raro:uel frequenter:hæc autem omnia collocata sunt
in hac consecutione aut nomen contingit rebus uel imitator:inuentor.Lex de ipsa re cōsuetudo:pactum ut
frequenter fiat uel non frequenter utilitas uel honestas & cætera quæq; ut dixi rebus accidunt non ex rebus
ipsis sed ad res ipsas quadam gestione proueniunt.

FINIS.

Euentus

fortuná laudare stultitia ÷ Vituperare superbia

Animi laus honesta & uituperatio uehemés ÷

Prima ac maxima pars rhetorice inuentio ÷

Vis qd si

¶ Impressum Venetiis a Donino Pincio. Anno dñi. M. c c c c c IIII. Die. x. Decembris. Serenissimi. D. D. Leonardi Lauredani Venetiarum Ducis tempestate.
¶ Cum priuilegio:ne quis audeat per decennium imprimere:sub pœna in eo contenta.

Registrum

a b c d e f g h i k l m n o A B C D E F G
¶ Omnes sunt quaterni:præter n qui est ternus & o duernus.

Non parum continet litterarū · Nota litterarū pro illo quod est textus

Ramos a la puerta de [illegible]
o. r. egg. 1 [illegible] III

[illegible] 4 [illegible]

Lenones
Laniones 4 0
25 2 8
22 2 4
50
500
550

Sententia contra Canones
legesue p. lata & si no sit
appellatione suspensa no
pot tn sussistere ipso iure
c. p. de sen. & re iudic.

constitutio causae

510
1
0 4 18
1 2 0
8
1 4
750
800
500
2050

Iuridicialis in
Absoluta
Assumptiua
Assumptiua in. 4
Concessio
Remotio criminis
Translatio criminis
Conjugatio
Concessio in. 2
Purgatione & deprecatione
Deprecatione

Dieronse a mora quatro [illegible]
negos oy martes [illegible]
de diziembre. y el [illegible]
dia de [illegible] libra
de pa [illegible] pa [illegible]
dho martes y el miercoles
hasta a mes

34
5
7
46
7
422
240
82

[illegible]

8. 22
[illegible]
para [illegible]
y para el [illegible]

Philirrino

[illegible] de Salamanca [illegible] despues de Sant Bartolome a [illegible]
el agosto

9.2.1.22